

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

9

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS, IN NOVI TESTAMENTI GRÆCI LATINAM INTERPRETATIONEM E VERBO EXPRESSAM AD CHRISTIANVM LECTOREM PRÆFATIO.

VM nihil in nobis sit, quod Christianæ Reip. iamdiu non consecrauerimus: meritò omnem studiorum, actionumque nostrarum rationem, ad publicam vtilitatem semper referendam esse duximus. Cuius quidem rei præter officij nostri conscientiam, qua fruimur, Deum etiam ipsum testem appellamus: quem nihil omnino, quantumuis mentis humanæ tenebris obuolutum, & in deprauati hominum ingenij latebris delitescēs, vnquam latere potest; & qui, non solùm, eorum quæ aut dicta, aut facta sunt, verùm etiam eorū quæ in mentē hominibus veniunt, testis est & iudex. Cùm verò ex sacrosancta eius doctrina didicerimus, nihil lucis nobis inesse quod eius beneficio acceptū referre non debeamus: atque adeò, cùm eius etiam præceptis moneamur, vt qua in re fratribus prodesse possumus, iisdem nostra ope & auxilio nunquam desimus: vtique elaborandum est nobis, vt quod quisq. donum à summo illo rerum omnium opifice acceperit, id & diligenter, & fideliter cum cæteris communicet. Quod quidem in primis nobis semper fuit propositum. Pro ea enim, si qua in nobis est, doctrina (quæ quidem quàm sit exigua ingenuè agnoscimus) Christianæ Reip. vtilitati, propenso animo, ac totis, quod aiunt, viribus, nostris laboribus semper consultum esse voluimus. Qua in re non propriæ existimationis & honoris, verùm communis Christianorum vtilitatis rationem habuimus. Atque hac de causa non multum laborauimus ad quot & quàm magnos viros nostri labores peruenturi essent, sed an ex iis aliquod emolumentum Christiani homines percipere possent. Hac enim in parte, neque huius neque illius gratiæ aut dignitati inseruientes, humilioribus æquè ac potentioribus, & tam iis qui indigent vt nutricum more mansum eis in os inseratur, quàm iis quibus solidior cibus præbendus est, nos deuinctos esse agnoscimus; siquidem omni hominum generi abundè à nobis satis fieri cupimus. quocunque enim tempore, aut quacunque in re aliquid Christianis vtile à nobis præstari posse intelligemus, nullis neque laboribus neque vigiliis vnquā parcemus. Cùm igitur nostram illam diligentiam (patere, Lector, & concede, vt hoc vocabulo nostram illam operā nominemus) in veteri Testamento ex Hebraica veritate in Latinam linguam conuertendo (quæ interpretatio in illo sacrorum Bibliorum regio apparatu conspicitur) omnium eruditorum suffragio probatam esse conspiceremus: doctissimorum Theologorum sententia idem à nobis in Nouo Testamento præstandum esse intelleximus, nempè vt omnia ad Græci contextus phrasim expenderentur. Hac enim ratione pariter adiuuari possunt ii qui ex Græcis thesauris noua, atq. ii qui ex Hebræis vetera proferre parant. Quamuis enim hac tempestate multò plures Theologos Græcè quàm Hebraicè doctos in Europa passim reperias: attamen nec etiam eorum exiguus est numerus qui neutram linguam tenent: qui cùm videant harum linguarum cognitionem non sine magna difficultate acquiri posse;

R/1.538

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ne earum fructu omnino careant, vtriusque idiotismis (quos vocant)id est, loquendi proprietatibus libentes assuescere, easque sibi familiares reddere percupiunt : vt hoc modo vtriusque idiomatis vim multò minori negotio consequantur. Sed vt tandem ad rem veniamus,vulgatam illam Noui Testamenti interpretationem, qua iam multis sęculis, & etiamnum vtitur Romana Ecclesia, cæteris quæ hodierno die extant omnibus semper anteponendam duximus. Hæc enim sine dubio,& grauissima & tutissima omnium est. Cùm verò interdum orationis difficultas postulabat, vt ab ea recederetur : id ita à nobis est præstitum, vt non eam corrigamus, cæterisue postponamus, sed potius aliarum adiumento eam explicemus. Idque cùm in veteri Testamento faciendum esse duximus, tum verò maximè in nouo,in quo Græca in Latinam linguam maiori cum proprietate, quàm è cæteris linguis, conuerti potuerunt. Nam hæc duo linguarum genera cognatione quadam & affinitate quodammodo inter se coniunguntur. Accidit tamen interdū vt Greca phrasis nimiùm à Latini sermonis proprietate discedat. Tunc ita sententiæ rationem habuimus, vt Græca molliori & faciliori locutione, prout res postulare videbatur, reddiderimus. Atque hac de causa multò facilius fore putauimus, vulgatam editionem in nouo Testamento ad verbum Græco contextui annectere, quàm eam Hebraico inserere. Hebraici enim sermonis proprietatem plurimùm à Latina locutione distare palàm est: Græci verò non item. Atque ideo qui in Hebraicis verbum pro verbo Latinè reddere studet,is necesse habet magnam copiam idiotismorum comparare. Alioqui Latinis qui Hebraicè nesciunt, Latina obscuriora dabit, quàm si iisdem mera Hebraica offerret. Ea verò quæ ex Græcis de verbo redduntur, quamuis parùm aut nihil cum soluta oratione Latina habent commune; cum poëtica tamen locutione non ineleganter subinde conueniunt. Cùm igitur nullo maiori studio teneamur, quàm vt studiosorum vtilitati consulamus, & eorum studia quantum per nos præstari potest, promoueamus : atque vt doctissimis viris, quorum honestissimo desiderio non potuimus non satisfacere, hac etiam in parte morem geramus: ad exemplum eius laboris quem sumpsimus in examinanda veteris Testamenti interpretatione à Sante Pagnino conscripta,in nouo etiam Testamento vulgatam editionem in studiosorum gratiam Græco contextui inseruimus, & Græcam phrasim Latinè ad verbum reddidimus. qui labor eruditis, vt opinor, non ingratus, rudioribus verò non solùm vtilis, verùm etiam necessarius erit. Qui enim ex fontibus vtriusque linguæ, Hebrææ scilicet & Græcę, tantum haurire cupit quod ei satis sit ad sacræ scripturę libros intelligendos, huc accedat. Poterit enim, si saltem mediocrem adhibeat diligentiam, intra decem menses, aut etiam citiùs vtriusque sermonis Græci & Hebraici cognitionem haud exiguam consequi. His quoque accedit multorum locorum interpretatio, quæ vulgatę editioni addita ad sententiæ explicationem plurimùm confert. Itaque nostram noui Testamenti Latinam interpretationem inter Græci contextus lineas describendam curauimus, vt quęlibet dictio Latina suæ Græcę subscriptæ responderet. Cùm verò vulgata nō à sententia quidem (id enim nusquam ferè accidit) sed à dictionum Græcarum proprietate recedit, ea suis characteribus, hoc est, Romanis in margine collocata, nostram interpretationem ad verbum redditam, Italicis characteribus, in illius locum substituimus; ita vt integram vulgatam reliquerimus, &

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

mus, & Greca de verbo expreſſerimus. Prætereà vt linguæ Græcæ tironibus adiumento eſſemus, & eos moleſto labore ſubleuaremus, difficiliora themata verborum Græcorum à nobis in margine adnotata ſunt. Cùm verò tanto oneri noſtros humeros impares eſſe cognoſcamus, atque ideò ipſi nobis de noſtra induſtria non tãtum polliceamur, quin interdum minùs aptè aut concinnè quàm par fuit aliquid nos enuntiaſſe fateamur: tuum certè erit, Lector, noſtris laboribus ita fauere, vt æquum te iudicem, hac in parte præbeas. neque enim laudem, cuius nunquam fuimus cupidi, nobis tribui, ſed veniam concedi poſtulamus, ſi qua in re omnibus non ſatisfecerimus. Neque etiam dubitamus quin hic quædam fortaſſis occurrant, ex quibus aliquis primo aſpectu offenſionem accipere poſſit: atque ideò aliqua de totius noſtræ interpretationis ratione hoc loco ſubijcere non pigebit, quibus inſtitutum noſtrum aperiemus, & eorum quę à nobis, hoc potiùs modo quàm illo prolata ſunt, rationem ſimul reddemus. Ac primùm quidem nobis propoſitum non fuit vulgatam ac veterem editionem corrigere, aut emendare: eam enim, vt ſuprà diximus, cęteris omnibus ſemper preferendam duximus, ſi modò integra illa quidem & incorrupta haberi poſſit: ſed noſtrum fuit inſtitutum Græcam phraſim quàm aptiſſimè exprimere. Prætereà hoc quoque, candide Lector, te admonitum volumus, occurrere interdum verba aliqua quæ non ſolùm tempore, ac modo, verùm etiam voce ipſa in noſtra hac interpretatione mutata ſunt. Quod quidem ad alterutrum ex duabus hiſce rationibus, aut ad maiorem, ſcilicet, veteris editionis explicationem, aut ad ſupplementum ſententiæ in Græca lectione obſeruatæ referri volumus. Sæpè enim accidit, vnius Græci vocabuli vim non poſſe vna altera Latina dictione propriè explicari, ſed duas, aut etiam plures dictiones Latinas ad exprimendam Græcæ illius vocis proprietatem requiri. Id cùm occurrit, vetus illa editio vnicam vocem Latinam adhibet, quæ vnicam illam Grecam reddat: nos verò cùm videamus id non ſatis commodè fieri, neque vnica illa dictione Latina Græcum illud vnicum vocabulum explicari, aliud apponimus, quod quidem coniunctum cum eo quod habetur ex vulgata in margine, planiorem omnino, ac faciliorem reddit ſenſum. Exempli gratia: Legitur apud Paulum ad Epheſ. 4, 19. ἀπηλγηκότες, quod vetus interpres vertit, *deſperantes*, idque rectiſſimè: nos verò adiecimus, *dedolentes*: vtrumque enim ſi attentiùs conſideretur, verbi Græci naturam & vim explicat: vt ex doctorum virorum conſcriptis in D. Paulum commentariis, apertiùs cognoſci poterit. Quædam verò Græca verba conſultò reliquimus, qualia ſunt illa: *Presbyter*, *diaconus*, atque his ſimilia; non quidem quòd ea ſint dilucidiora iis quæ leguntur in veteri editione; ſed vt doceamus indoctos, & imperitos calumniatores, huiuſmodi voces à ſacroſancta Romana Eccleſia, non temerè, vt ipſi volunt, fuiſſe vſurpatas, nimirum quæ in ſacris libris frequentes occurrant. Interdum etiam quędam mutauimus, non quòd ea meliùs à nobis reddi poſſe exiſtimaremus, ſed vt nobis ſemper ſimiles eſſemus in reddendis vbique ad verbum Greęcis dictionibus. Ex qua vertendi ſimilitudine & conſtantia, explicatio Lectoribus ex multorum locorum collatione facilior erit. Verbi gratia, licet hæc dictio προσευχαὶ *orationem* etiam ſignificet, & ideò vetus interpres, cui ſatis eſt textus Greęci ſententiam reddere, interdum *preces*, interdum *orationem* reddat: nos, noſtri inſtituti ſeruandi gratia, vbique *preces* vertimus. Quod quidem obſeruauimus

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

uimus etiam in verbis *Auctoritas* & *Poteſtas*, atque in aliis compluribus. Nonnunquam etiam, vt quædam dilucidius diſtinguerentur & explicarentur, nonnulla mutauimus, quæ alioqui non ita aptè & commodè explicari poſſe videbantur: exempli cauſa, δύναμις Latinè reddi ſolet, *virtus*: nos *efficacitatem* vertimus: non quòd *virtus* ſignificet aliquid diſtinctum, aut diuerſum ab *efficacitate*: ſed quia dictio hæc *virtus* Latinè enuntiata, reſpõdet duabus his vocibus Græcis δύναμις & ἀρετὴ, quarum dictionum ſignificationes nihil habent inter ſe commune, ſed earum altera planè quid diuerſum ab altera ſonat. quoties igitur δύναμιν reperimus, *efficacitatem* vel *efficientiam* vertimus. *Potentia* enim Latinè aliud eſt. Illud etiam quenquam latere nolumus, nos vt verbi Græci veram & germanam ſignificationem, ac ἐνεργείαν redderemus, coactos interdum fuiſſe nouis & fictis vocabulis vti (quæ licentia nobis, vt opinor, concedenda eſt) vt illud ad Philipp. 3, 4. πεποίθησιν quod *confiſibilitatem* vertimus, id eſt, arrogantiæ, & confidentiæ materiam, vt diſcrimen conſtitueremus inter πεποίθησιν, & confidentiam: hæc enim vitium eſt, & apud Latinos plerumque in malam partem ſumitur: & ab hac Apoſtolus erat omnino alienus. Articulos Græcos Latinis pronominibus aliquando expreſſimus, nempe cùm aliquid ſignificanter indicant. Atque hac etiam in parte, vt in cæteris quas commemorauimus, veterem interpretem ſecuti ſumus. Is enim, prout res poſtulare videbatur, eodem modo articulos reddidit; vt 2. Petr. 2, 22. τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, habet: *Illud veri prouerbij*. In iis verò locis, in quibus ſententia erat, alioqui per ſe clara & euidens, articuli interpretationem omiſimus. Illud autem omnibus Græcæ linguæ peritis notum nos etiam conſtanter aſſerimus, nempe articulorum vſum vnam ex potiſſimis, & ſignificantiſſimis linguæ Græcæ partibus eſſe: adeò vt Latinus ſermo eorum proprietatem non dicam imitari; ſed ne vix quidem vllis verbis aſſequi queat. Ac multò etiam minus illam temporum in coniugationibus verborum, vbertatem, & præſertim illum Participiorum leporem, & admirabilem quandam vim Aoriſtorum & Futurorum. Facti enim alicuius præteriti Participia propriè reddi nequeunt, niſi cum verborum ambage, & impropria quadam tranſlatione, quæ plerumque Græcam phraſim labefactat. Quod cùm ſæpiùs animaduerteret vetus interpres; ea tempora, ſi modò id per Latini ſermonis rationem licebat, aliis Latinis verbis reddidit: ſin minùs, omiſſis verbis Græcæ locutionis, eius ſententiam Latinè expreſſit: ita vt ſæpius eius interpretatio, non ad verbum, ſed ad ſententiam accipienda ſit. At verò cùm à nobis id negotij ſuſceptum eſſet, vt & Latinè, & quàm aptiſſimè omnia ad Græcæ locutionis proprietatem expenderentur, Græca Participia Latinis expreſſimus, vt hac ratione verbum verbo, & modus modo reſponderet. Cuius verò temporis illa Participia ſint, ſatis admonuimus, cùm vulgatæ editionis verba, quæ id demonſtrant, in margine collocauimus. Pleraque ſunt alia, ac penè infinita quæ ex lingua Græca minùs feliciter in Latinam conuerti poſſunt, ſiquidem pondus, ac vis Græcæ dictionis reddenda ſit. Quam ob rem quod ſacræ Scripturæ ſtudioſis de diſcenda Hebraica lingua, ſaltem quod ad intelligendas temporum, ac modorum varietates, ac proprietates ſatis ſit, conſilium damus; idem in Græcis quoque capiendum, admonemus, & ſtudioſos omnes vt id faciant, quantùm poſſumus, hortamur. Certò enim affirmamus nunquam fore, vt ipſos huius laboris pæniteat. Neque ad eam rem no-

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

rem noſtros labores inutiles ſore credimus. Nec dubitamus quin piis viris, ac veræ diſciplinæ cupidis, quorum conſilio nos & hortatu tot & tantos in hoc opere labores conſumpſimus, noſtrum hoc conſilium valdè probetur. Quod ſi ea quæ in re tam ardua & difficili præſtitimus, longè inferiora ſunt iis quæ Chriſtianæ Reip. exhibere cuperemus; tuum erit, Lector, tuis ſtudiis, & diligentia ea quæ à nobis requiri poterunt, duplici ratione compenſare: quarum altera eſt, vt huius linguæ cognitionem ita tibi compares, vt noſtra diligentia amplius non egeas. Altera, vt veterem editionem cum Græcis exemplaribus ita conferas, vt ex vtriuſque diligenti & accurata collatione ſacræ Scripturæ ſenſum, & Spiritus ſancti, à quo hæc ſunt profecta, mentem & ſententiam tandem aſſequare. Speramus verò nos, ſi modò noſtris votis annuat Deus, cuius gloriæ & honori tantùm inſeruire cupimus, aliquid edituros, quod, hac potiſſimùm in parte omnibus ſtudioſis, atque adeò toti Reip. Chriſtianæ plurimum adiumenti afferre poterit: ſiquidem nihil nobis eſt antiquius, quàm vt Deo, & Eccleſiæ, in qua nati, & educati ſumus, debita pietatis officia, quantum poſſumus, præſtemus. Ea verò mente non ſumus, vt noſtra hæc Latina interpretatio ſeparata à Græco contextu, in cuius gratiam à nobis elaborata eſt, ab aliquo vnquam excudatur: cùm hoc à multis grauiſſimis & doctiſſimis viris, qui in vertendis ſacræ Scripturæ libris extremam manum impoſuerunt, feliciter præſtitum ſit; in quorum laboribus cuiuis acquieſcendum eſſe exiſtimamus. id verò maximè cùm vulgatæ editionis vſum, vt ſuprà diximus, omni hominum generi vtiliſſimum & commodiſſimum eſſe iudicemus. Vale in Chriſto. Datum Antverpiæ. Cal. Auguſti.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

S. IESV CHRISTI EVANGELII LATINA INTERPRETATIO, QVAM AD GRÆCI IDIOMATIS RATIONEM EXPENDEBAT BENED. ARIAS MONTANVS HISPALENSIS.

Euangelium ſecundùm Matthæum.

CAPVT PRIMVM.

LIBER generationis IESV Chriſti, filii
ΒΙΒΛΟΣ γενέσεως ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ 1
Dauid, filij Abraham. Abraham genuit
δαβὶδ, υἱοῦ ἀβραάμ. ἀβραὰμ ἐγέννησε 2
Iſaac. Iſaac autem genuit Iacob.
τὸν ἰσαάκ. ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ.
Iacob autem genuit Iudam & fra-
ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰούδαν καὶ τοὺς ἀ-
tres eius. Iudas autem genuit Phares, & Zaram de
δελφοὺς αὐτοῦ. ἰούδας δὲ ἐγέννησε τὸν φαρὲς, καὶ τὸν ζαρὰ ἐκ τῆς 3
Thamar. Phares autem genuit Eſron. Eſron autem genuit
θαμάρ. φαρὲς δὲ ἐγέννησε τὸν ἑσρώμ. ἑσρὼμ δὲ ἐγέννησε τὸν
Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem ge-
ἀράμ. ἀρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀμιναδάβ. ἀμιναδὰβ δὲ ἐγέν- 4
nuit Naaſſon. Naaſſon autem genuit Salmon. Salmon
νησε τὸν ναασσών. ναασσὼν δὲ ἐγέννησε τὸν σαλμών. σαλμὼν 5
autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed
δὲ ἐγέννησε τὸν βοὸζ ἐκ τῆς ῥαχάβ. βοὸζ δὲ ἐγέννησε τὸν ὼβὴδ
ex Ruth. Obed autem genuit Ieſſe. Ieſſe autem genuit
ἐκ τῆς ῥούθ. ὼβὴδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰεσσαί. ἰεσσαὶ δὲ ἐγέννησε τὸν 6
Dauid regem. Dauid autem rex genuit Salo-
δαβὶδ τὸν βασιλέα. δαβὶδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησε τὸν σολο-
monem ex ‖ Vriæ. Salomon autem genuit Roboam. Ro- ‖ ex quæ fuit
μῶντα ἐκ τοῦ τοῦ οὐρίου. σολομὼν δὲ ἐγέννησε τὸν ῥοβοάμ. ῥο- 7
boam autem genuit Abiam. Abia autem genuit Aſa. Aſa
βοὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιά. ἀβιὰ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀσά. ἀσὰ 8
autem genuit Ioſaphat. Ioſaphat autem genuit Ioram. Io-
δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσαφάτ. ἰωσαφὰτ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωράμ. ἰω-
ram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Ioatham.
ρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ὀζίαν. ὀζίας δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωάθαμ. 9
Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezeciam.
ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἄχαζ. ἄχαζ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐζεκίαν.
Ezecias autem genuit Manaſſen. Manaſſes autem genuit
ἐζεκίας δὲ ἐγέννησε τὸν μανασσῆ. μανασσῆς δὲ ἐγέννησε τὸν 10
Amon. Amon autem genuit Ioſiam. Ioſias autem genuit
ἀμών. ἀμὼν δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσίαν. ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν 11
Iechoniam & fratres eius, in tranſmigratione Baby-
ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας βαβυ-
lonis. *Poſt autem tranſmigrationem Babylonis, Iechonias ge- * It poſt
λῶνος. μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν βαβυλῶνος, ἰεχονίας ἐγέν- 12
nuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel.
νησε τὸν σαλαθιήλ. σαλαθιὴλ δὲ ἐγέννησε τὸν ζοροβάβελ.
Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit
ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιούδ. ἀβιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν 13
Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem ge-
ἐλιακείμ. ἐλιακεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀζώρ. ἀζὼρ δὲ ἐγέν- 14
nuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem ge-
νησε τὸν σαδώκ. σαδὼκ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀχείμ. ἀχεὶμ δὲ ἐγέν-
nuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem
νησε τὸν ἐλιούδ. ἐλιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλεάζαρ. ἐλεάζαρ δὲ 15
genuit Matthan. Matthan autem genuit Iacob. Iacob
ἐγέννησε τὸν ματθάν. ματθὰν δὲ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ. ἰακὼβ 16
autem genuit Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus,
δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσὴφ τὸν ἄνδρα μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἰησοῦς,
* qui vocatur * dictus Chriſtus. Omnes itaque generationes ab Abraham
ὁ λεγόμενος χριστός. πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ ἀβραὰμ 17
vſque ad Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid vſque ad tranſ-
ἕως δαβὶδ, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ δαβὶδ ἕως τῆς με-
migrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & à tranſ-
τοικεσίας βαβυλῶνος, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς με-
migratione Babylonis vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim.
τοικεσίας βαβυλῶνος ἕως τοῦ χριστοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες.
‖ Chriſti autem * Cùm eſſet deſponſata mater eius Maria, ‖ *At Ieſu Chriſti* generatio ſic erat: * *Deſponſata enim*
τοῦ δὲ ἰησοῦ χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν· μνηστευθείσης γὰρ τῆς 18
matre eius Maria, Ioſeph, * *ante conuenire ipſos*, in- * antequàm conuenirent,
μητρὸς αὐτοῦ μαρίας τῷ ἰωσὴφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς, εὑ-
uenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto. Ioſeph autem vir
ρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου. ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ 19
eius, * *iuſtus exiſtens*, & * *non volens eam exemplum facere*, voluit * cùm eſſet iuſtus,
αὐτῆς, δίκαιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἐβουλή- * nollet eam traducere,
occultè ‖ *repudiare* eam. Hæc autem eo cogitante, ‖ dimittere
θη λάθρᾳ ἀπολῦσαι αὐτήν. ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, 20
ecce angelus Domini * *per ſomnium* apparuit ei, dicens, Ioſeph fili * in ſomniis
ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ, λέγων, ἰωσὴφ υἱὸς
Dauid, * *ne timeas* accipere Mariam coniugem tuam. ‖ * noli timere
δαβὶδ, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου. τὸ ‖ quod enim
nam in ea * *genitum*, de Spiritu eſt ſancto. Pariet autem * natum eſt,
γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου. τέξεται δὲ
filium: & vocabis nomen eius, Ieſum. ipſe enim * *ſaluabit* * ſaluum faciet
υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν
populum ſuum à peccatis eorum. (Hoc autè totum factum eſt
λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν 22
vt adimpleretur * dictum ‖ à Domino per Prophetam, dicentem: * quod
ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· ‖ eſt
Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabunt
ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι 23
nomen eius Emmanuel: quod eſt interpretatum, No-
τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμμανουὴλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ'
biſcum Deus. * *Excitatus* autem Ioſeph à ſomno, fecit * Exurgens
ἡμῶν ὁ θεός. διεγερθεὶς δὲ ὁ ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἐποίησεν 24
ſicut præcepit ei angelus Domini: & accepit con-
ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου· καὶ παρέλαβε τὴν γυ-
iugem ſuam. Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum
ναῖκα αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτοῦ 25
primogenitum: & vocauit nomen eius Ieſum.
τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦν.

CAP. II. β'.

‖ *At Ieſu nato* in Bethlehem Iudæ, in diebus ‖ Cùm ergo natus eſſet Ieſus
Τοῦ δὲ ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις 1
Herodis regis, ecce Magi ab * *Orientibus acceſſerunt* *Oriente venerunt
ἡρῴδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο
in Hieroſolymam, Dicentes: Vbi eſt * natus ‖ rex * qui ‖ eſt
εἰς ἱεροσόλυμα, λέγοντες, ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς 2
Iudæorum? vidimus enim eius ſtellam in Oriente, & venimus
ἰουδαίων; εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν
adorare eum. Audiens autem Herodes rex, tur-
προσκυνῆσαι αὐτῷ. ἀκούσας δὲ ἡρῴδης ὁ βασιλεὺς, ἐτα- 3
batus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et congregans
ράχθη, καὶ πᾶσα ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ. καὶ συναγαγὼν 4
omnes principes Sacerdotum, & Scribas populi, ſciſcitabatur ab
πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο παρ'
eis vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Beth-
αὐτῶν ποῦ ὁ χριστὸς γεννᾶται. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ἐν βηθ- 5
lehem Iudæ. ſic enim ſcriptum eſt per Prophetam:
λεὲμ τῆς ἰουδαίας· οὕτω γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου·
Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in ‖ *du-* ‖ principibus
καὶ σὺ βηθλεὲμ γῆ ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγε- 6
ctibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat
μόσιν ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅς τις ποιμανεῖ
populum meum Iſrael. Tunc Herodes clàm * *vocans* * vocatis Magis, diligenter didicit
τὸν λαόν μου τὸν ἰσραήλ. τότε ἡρῴδης λάθρα καλέσας τοὺς 7
Magos, *perquiſiuit* ab eis tempus *apparentis* ſtellæ ‖. ‖ quæ apparuit ei.
μάγους, ἠκρίβωσε παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος.
Et mittens eos in Berhlehem, dixit: * *Euntes* diligen- * Ite, & interrogate
πέμψας αὐτοὺς εἰς βηθλεὲμ, εἶπε, πορευθέντες ἀκρι- 8
ter *explorate* de puero: * cùm *autem* inueneritis, renun- * & *
βῶς ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου· ἐπὰν δὲ εὕρητε, ἀπαγγεί-

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

tiate mihi, vt & ego veniens adorem eum *Illi autem
λατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ. οἱ δὲ 9
audientes regem, ‖profecti sunt. & ecce stella quam vi-
ἀκούσαντες τ̃ βασιλέως, ἐπορεύθησαν· καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστὴρ ὃν εἶ-
derant in Oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra vbi
δον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτούς, ἕως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω οὗ
erat puer. Videntes autem stellam, gauisi sunt ‖gaudium
ἦν τὸ παιδίον. ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα, ἐχάρησαν χαρὰν 10
magnum valde. Et *venientes in domum, inuenerunt pue-
μεγάλην σφόδρα. καὶ ἐλθόντες εἰς τ̃ οἰκίαν, εἶδον τὸ παι-
rum cum Maria matre eius. Et procidentes adorauerunt
δίον μετὰ Μαρίας τ̃ μητρὸς αὐτοῦ· καὶ πεσόντες προσεκύνησαν
eum: & *apertentes thesauros suos, obtulerunt
αὐτῷ· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, προσήνεγκαν
ei munera, aurum, & thus, & myrrham. Et *respon-
αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν, καὶ λίβανον, καὶ σμύρναν. καὶ χρημα- 12
si secundum somnium, non reflectere ad Herodem, per aliam
τισθέντες κατ' ὄναρ, μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρῴδην, δι' ἄλλης
viam *recesserunt in regionem suam. ‖Recessis autem
ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τ̃ χώραν αὐτῶν. ἀναχωρησάντων δὲ 13
ipsis, ecce angelus Domini apparuit *per somnium Ioseph, dicens:
αὐτῶν, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσὴφ, λέγων,
‖Excitatus accipe puerum & matrem eius, & fuge
ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τ̃ μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε
in Aegyptum: & esto ibi vsque dum dicam tibi. ‖Futurus est enim *Herodes
εἰς Αἴγυπτον, καὶ *ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοί· μέλλει γὰρ Ἡρῴδης
*quærere puerum ad perdendum eum. ‖Is autem excitatus, acce
ζητεῖν τὸ παιδίον, τ̃ ἀπολέσαι αὐτό. ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέ- 14
pit puerum & matrem eius nocte, & secessit in
λαβε τὸ παιδίον καὶ τ̃ μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς
Ægyptum. Et erat ibi vsque ad obitum Herodis: vt adimple-
Αἴγυπτον. καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τ̃ τελευτ̃ Ἡρῴδου· ἵνα πληρω- 15
retur ‖dictum *à Domino per Prophetam, dicentem: Ex
θῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Ἐξ
‖quod *est Aegypto vocaui Filium meum. Tunc Herodes videns quoniam
Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. τότε Ἡρῴδης ἰδὼν ὅτι 16
illusus esset à Magis, iratus est valdè: & mittens occi-
ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνεῖ-
dit omnes pueros qui *in Bethlehem, & in omnibus finibus
λε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις
*exquisierat eius, à bimatu & infrà, secundum tempus quod *perquisiuit
αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς, καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε
‖quod *est à Magis. Tunc adimpletum est ‖dictum *per Ieremiam
παρὰ τ̃ μάγων. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερεμίου τοῦ 17
Prophetam, dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus, &
προφήτου, λέγοντος· φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ ἠκούσθη, θρῆνος, καὶ 18
*filios vlulatus & *eiulatus multus, Rachel plorans *natos
κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολὺς, Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα
*Defuncto suos, & noluit consolari, quia non sunt. *Defuncto
αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσί. τελευτή- 19
‖in somnis apparuit te autem Herode, ecce angelus Domini ‖secundum somnium apparet
σαντος δὲ τοῦ Ἡρῴδου, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται
*Surge, & Ioseph in Aegypto, dicens: *Excitatus accipe
τῷ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ, λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ 20
puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel. *mor-
παιδίον, καὶ τ̃ μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραήλ· τεθνή-
tui sunt enim ‖quærentes animam pueri. *Ille autem excitatus
κασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τ̃ ψυχὴν τ̃ παιδίου. ὁ δὲ ἐγερθεὶς 21
‖qui quærebant *Qui consurgens accepit puerum & matrem eius, & venit in terram
παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τ̃ μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν
Israel. Audiens autem quòd Archelaus regnaret in lu-
Ἰσραήλ. ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τ̃ Ἰου- 22
dæa pro Herode patre suo, timuit illò ire.
δαίας ἀντὶ Ἡρῴδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν.
*Et admonitus *responsus autem secundum somnium, secessit in partes Gali-
‖habitauit χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τ̃ Γαλι-
‖ciuitate quæ vocatur λαίας. καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Να- 23
*adimpleretur quod zareth: vt *impleretur dictum ‖per Prophetas, ‖Quòd Naza-
*est ‖Quoniam ραρέτ· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζω-
ραῖος κληθήσεται.

CAP. III. γ.

‖venit In autem diebus illis *accedit Ioannes Baptista
Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνε‖ται Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς, 1
*Pœnitentiam agite: appro- prædicans in deserto Iudææ, Et dicens: *Pœnitemini:
κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τ̃ Ἰουδαίας, καὶ λέγων, μετανοεῖτε· 2
pinquabit ‖de quo dictũ *appropinquauit enim regnum cælorum. Hic enim est ‖pronuntiatus
ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τ̃ οὐρανῶν. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς 3
est per Esaiam propheta, dicentem: ab Esaia Propheta, dicente: Vox clamantis in deserto,
ὑπὸ Ἡσαΐου τ̃ προφήτου, λέγοντος· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ,
‖Parate *Expedite viam Domini, rectas facite semitas eius.
ἑτοιμάσατε τ̃ ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.
*vestimentum de Ipse autem Ioannes habebat *indumentum suum è pilis ‖ca-
‖camelorum, ἀυτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν κα- 4
*lumbos suos: meli, & zonam pelliceam circa *lumbum suum: esca autem
μήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τ̃ ὀσφῦν αὐτοῦ· ἡ δὲ τροφὴ
eius erat locustæ & mel siluestre. Tunc exibat ad
αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον. τότε ἐξεπορεύετο πρὸς 5

eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis *circumuicinia *regio circa
αὐτ̃ Ἱεροσόλυμα, καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος Iordanem.
‖Iordanis. Et baptizabantur in Iordane ab eo, con-
τ̃ Ἰορδάνου. καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξο- 6
fitentes peccata sua. Videns autem multos
μολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν
Pharisæorum & Sadducæorum venientes ad baptismum
Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα
suum, dixit eis: *Genimina viperarum, quis demonstrauit vobis
αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ‖ὑπέδειξεν ὑμῖν
fugere à *futura ira? Facite ergo fructum
φυγεῖν ἀπὸ τ̃ μελλούσης ὀργῆς; ποιήσατε οὖν καρπὸν 8
dignum pœnitentiæ. Et ne *arbitremini dicere ‖in vobismetipsis, Pa-
ἄξιον τ̃ μετανοίας. καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, πα- 9
trem habemus Abraham. dico enim vobis, quoniam *potest Deus de
τέρα ἔχομεν τ̃ Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ
lapidibus istis suscitare ‖natos Abrahæ. Iam enim &
τ̃ λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. ἤδη δὲ καὶ ἡ 10
securis ad radicem arborum *adiacet. Omnis ergo arbor ‖non
ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. πᾶν οὖν δένδρον μὴ
*faciens fructum bonum, ‖excidetur, & in ignem *iacitur.
ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.
Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. qui autem post
ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν. ὁ δὲ ὀπί- 11
me *veniens, fortior me est: cuius non sum ‖idoneus *venturus est,
σω μου ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστὶν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ‖dignus
calciamenta portare, ipse vos baptizabit in Spiritu
ὑποδήματα βαστάσαι, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι
sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu sua, & permun-
ἁγίῳ καὶ πυρί. οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακα- 12
dabit aream suam, & congregabit triticum suum in hor-
θαριεῖ τ̃ ἅλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τ̃ σῖτον αὐτοῦ εἰς τ̃ ἀπο-
reum: *at paleam comburet igni inextinguibili.
θήκην· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ‖ἀσβέστῳ.
Tunc ‖accedit Iesus à Galilæa in Iorda-
τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τ̃ Γαλιλαίας εἰς τ̃ Ἰορδά- 13
nem ad Ioannem, *baptizari ab eo. ‖At Ioannes
νην πρὸς τ̃ Ἰωάννην, τ̃ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἰωάννης 14
prohibebat eum, dicens: *Ego vsum habeo à te baptizari,
διεκώλυεν αὐτὸν, λέγων· ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι,
& tu venis ad me? Respondens autem Iesus dixit ‖ad
καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς 15
eum, Sine *interim: sic enim ‖decens est nobis implere omnem *iu-
αὐτὸν, ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δι-
*stificationem. Tunc ‖dimisit eum. Et baptizatus ‖ Iesus, ascendit
καιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν. καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ἀνέβη 16
‖statim de aqua Et ecce aperti sunt ei cæli, &
εὐθὺς ἀπὸ τ̃ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἀνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ
vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & ve-
εἶδε τὸ πνεῦμα τ̃ θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ ἐρχό-
nientem super *eum. Et ecce vox de cælis, dicens: *se.
μενον ἐπ' αὐτόν. καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα· 17
Hic est filius meus dilectus, in quo *complacui. *mihi
οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

CAP. IIII. δ'.

Tunc Iesus *actus est in desertum à Spiritu, ‖ten- *ductus est
Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τ̃ ἔρημον ὑπὸ τ̃ πνεύματος, πει- 1 ‖vt tentaretur
tari à diabolo. Et *ieiunans dies quadra- *cùm ieiunasset quadraginta diebus
ρασθῆναι ὑπὸ τ̃ διαβόλου. καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσαρά- 2 *quadraginta noctib⁹, postea
ginta, & *noctes quadraginta, postremum esuriit.
κοντα, καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, ὕστερον ἐπείνασε.
Et accedens ei tentator, dixit*: Si filius es Dei, *ei:
καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων, εἶπεν, εἰ υἱὸς εἶ τ̃ θεοῦ, 3
dic vt lapides isti panes fiant. *Ille autem respondens, *Qui
εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, 4
dixit: Scriptum est, Non in pane solo viuet homo, sed
εἶπε· γέγραπται, οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ'
in omni verbo ‖exeunte per os Dei. ‖quod procedit de ore
παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ.
Tunc *assumit eum diabolus in sanctam ciuitatem, *assumpsit
τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τ̃ ἁγίαν πόλιν, 5
& statuit eum super pinnaculum templi: Et dixit ei: Si
καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τ̃ ἱεροῦ· καὶ λέγει αὐτῷ, εἰ 6
filius es Dei, ‖deijce *teipsum deorsum. Scriptum est enim, Quia ange- ‖mitte te
υἱὸς εἶ τ̃ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω. γέγραπται γὰρ, ὅτι τοῖς ἀγγέ-
lis suis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne
λοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σου, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μή
forte *impingas ad lapidem pedem tuum. Ait illi *offendas
ποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τ̃ πόδα σου. ἔφη αὐτῷ 7
Iesus: Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.
ὁ Ἰησοῦς, πάλιν γέγραπται· οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τ̃ θεόν σου.
Iterum *assumit eum diabolus in montem excelsum *assumpsit
πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν 8
valde; & ostendit ei omnia regna mundi, &
λίαν, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τ̃ κόσμου, καὶ
gloriam eorum: & ‖dicit ei: Hæc omnia tibi dabo, ‖dixit
τ̃ δόξαν αὐτῶν· καὶ λέγει αὐτῷ· ταῦτά σοι πάντα δώσω, 9
si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus:
ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, 10

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Vade *Abi post me* satana. scriptum est enim, Dominum Deum tuum
ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ. γέγραπται γάρ, κύριον τὸν θεόν σου
adorabis, & illi soli seruies. Tunc *dimittit*
προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. τότε ἀφίησιν 11
eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.
αὐτὸν ὁ διάβολος. καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ.
[a] Cùm audisset [a] *Audiens* autem Iesus quòd Ioannes traditus esset, secessit in
ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς ὅτι ἰωάννης [a] παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς 12
[a] relicta ciuitate Galilæam: Et [a] *relinquens* Nazaret, *veniens* commi-
τὴν γαλιλαίαν· καὶ καταλιπὼν τὴν ναζαρὲτ, ἐλθὼν κατῴκη- 13
Nazareth, venit & habitauit [b] *grauit* in Capharnaum maritimam, in finibus Zabulon &
σεν εἰς καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις ζαβουλὼν καὶ
[b] quod dictũ est Nephthalim: Vt adimpleretur [b] *pronuntiatum* per Esaiam Prophetam,
νεφθαλείμ· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ ἡσαΐου τοῦ προφήτου, 14
dicentem, Terra Zabulon & terra Nephthali, viam maris,
λέγοντος· γῆ ζαβουλὼν καὶ γῆ νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης, 15
[c] trans [c] *vltra* Iordanem Galilæa gentium: Populus [a] *sedens*
πέραν τοῦ ἰορδάνου, γαλιλαία τῶν ἐθνῶν· ὁ λαὸς ὁ καθήμενος 16
[a] qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & [b] *sedentibus* in regione [b] & *vmbra*
ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα· καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ
[b] vmbræ mortis, lux orta est eis. Ex [a] *tunc* cœpit Iesus
θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ ἰησοῦς 17
[c] inde prædicare, & dicere, [a] *Pœnitemini: appropinquauit* enim regnum
κηρύσσειν, καὶ λέγειν, μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν
[a] Pœnitentiam agite: appropinquabit cælorum. *Circum*ambulans autem Iesus iuxta mare
οὐρανῶν. περιπατῶν δὲ ὁ ἰησοῦς παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς 18
[a] qui vocatur Petrus, Galilææ, vidit duos fratres, Simonem [a] *dictum* Petrum,
γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελφοὺς, σίμωνα τὸν λεγόμενον πέτρον,
[b] rete & Andream fratrem eius, mittentes [b] *verriculum* in
καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν
mare: (erant enim piscatores.) Et ait illis, Venite post
θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς. καὶ λέγει αὐτοῖς, δεῦτε ὀπίσω 19
me, & faciam vos [c] piscatores hominum. [a] Illi *autem* continuò [b] *dimit-*
μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων. οἱ δὲ εὐθέως ἀφέν- 20
[c] fieri [a] At [b] *relictis retibus* *tentes retia*, secuti sunt eum. Et procedens inde,
τες τὰ δίκτυα, ἠκολούθησαν αὐτῷ. καὶ προβὰς ἐκεῖθεν, 21
vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem
εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφοὺς, ἰάκωβον τὸν τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννην
fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum,
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν,
[d] reficientes *resarcientes* retia sua: & vocauit eos.
καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν· καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς.
[b] relictis retibus & patre, Illi autem statim [b] *dimittentes nauiculam & patrem suum*, se-
οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν, ἠκο- 22
cuti sunt eum. Et circuibat totam Galilæam Iesus,
λούθησαν αὐτῷ. καὶ [a] περιῆγεν ὅλην τὴν γαλιλαίαν ὁ ἰησοῦς, 23
[a] docens in synagogis eorum, & prædicans Euange-
διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέ-
[c] languorem, lium regni: & sanans omnem [c] *morbum*, & omnem
λιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν
[b] opinio infirmitatem in populo. Et abiit [b] *auditio* eius in totam
μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην 24
Syriam. & obtulerunt ei omnes malè
τὴν συρίαν. καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς
[c] languoribus & tormentis comprehensos, & da-
ἔχοντας, ποικίλαις νόσοις, καὶ βασάνοις συνεχομένους, καὶ δαι-
habentes, variis [c] *morbis*, & *torminibus comprehensos*, & *de-*
moniacos, & lunaticos, & paralyticos: &
μονιζομένους, καὶ σεληνιαζομένους, καὶ παραλυτικούς· καὶ
curauit eos. Et secutæ sunt eum turbæ mul-
ἐθεράπευσεν αὐτούς. καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολ- 25
[d] de tæ de Galilæa, & Decapoli, & [d] Hierosolymis, &
λοὶ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, καὶ δεκαπόλεως, καὶ ἱεροσολύμων, καὶ
[d] Iudæa, & [e] trans Iordanem.
ἰουδαίας, καὶ πέραν τοῦ ἰορδάνου.

CAP. V. ε'

[a] cùm sedisset, accesserunt ad eum Videns autem turbas, ascendit in montem: & [a] *sedente*
Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος 2
eo, *aduenerunt illi* discipuli eius. Et aperiens
αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. καὶ ἀνοίξας τὸ 2
os suum, docebat eos, dicens: Beati pauperes
στόμα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς, λέγων· μακάριοι οἱ πτωχοὶ 3
spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.
τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
[d] qui lugent, Beati [d] *lugentes*, quia ipsi consolabuntur.
[e] παρακαλέομαι μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ [e] παρακληθήσονται. 4
Beati mites, quoniam ipsi [f] *hæreditabunt* terram.
μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. 5
[f] possidebunt Beati [a] *esurientes & sitientes* iustitiam, quoniam
[a] qui esuriunt & sitiunt μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι 6
[d] misericordiã ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi [d] *miseri-*
[d] consequentur. αὐτοὶ χορτασθήσονται. μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεη- 7
cordia afficientur. Beati mundi corde, quoniam ipsi
θήσονται. μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν 8
Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam *ipsi* filij Dei
θεὸν ὄψονται. μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ 9
[e] qui persecutionem patiuntur vocabuntur. Beati [e] *persecutione affecti* propter iustitiam,
[e] διώκομαι κληθήσονται. μακάριοί [f] δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, 10
quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati estis, cùm
ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. μακάριοί ἐστε, ὅταν 11

maledixerint [a] *vos*, & persecuti fuerint [b], & dixerint omne malum *verbum*
ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα
aduersum vos mentientes, propter me Gaudete & exultate,
καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ. χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, 10
quoniam merces vestra [a] *multa* in cælis. Sic enim persecuti sunt
ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς
Prophetas [b] *illos* ante vos. Vos estis sal terræ. [c] *Si*
προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν. ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς. ἐὰν 13
autem sal insatuatum sit, in quo salietur? ad nihilum valet vltrà, [a] *si*
δὲ τὸ ἅλας [d] μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ
non esset foras, & conculcari ab hominibus.
μὴ βληθῆναι ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.
Vos estis lux mundi: non potest ciuitas abscondi
ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι 14
supra montem posita. Neque accendunt lucernam, & ponunt eam
ἐπάνω ὄρους κειμένη. οὐδὲ καίουσι λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν 15
sub modio, sed super candelabrum, [a] *& lucet* omnibus [b] in
ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν
domo. Sic luceat lux vestra coram ho-
τῇ οἰκίᾳ. οὕτω [c] λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀν- 16
minibus, vt videant vestra [b] *pulchra* opera, & glorificent
θρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ [b] ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν
Patrem vestrum qui in cælis [b]. *Ne putetis* quoniam veni
πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον
[b] dissoluere Legem aut Prophetas. non veni [b] *dissoluere*,
καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι,
sed adimplere. Amen quippe dico vobis, Donec [a] *pertranseat*
ἀλλὰ πληρῶσαι. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ 18
cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à
ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ
Lege, donec omnia fiant. Qui ergo soluerit vnum
τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. ὃς ἐὰν οὖν [a] λύσῃ μίαν 19
[a] mandatorum istorum minimorum, & docuerit sic homi-
τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώ-
nes, minimus vocabitur in regno cælorum. qui
πους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. ὃς
autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in re-
δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βα-
gno cælorum. Dico enim vobis, [b] *quòd si non* abundauerit
σιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ 20
iustitia vestra plus [b] Scribarum & Pharisæorum,
ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων,
non intrabitis in regnum cælorum.
οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
Audistis quia [a] *pronuntiatum* est antiquis, Non occides. qui
ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις. ὃς 21
autem occiderit, [b] *obnoxius* erit iudicio. Ego autem dico
δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. ἐγὼ δὲ λέγω 22
vobis, quia omnis [a] *irascens* fratri suo *immeritò*, [b] *obnoxius*
ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἔνοχος
erit iudicio. qui autem dixerit fratri suo Raca, [b] *obnoxius*
ἔσται τῇ κρίσει. ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακά, ἔνοχος
erit [b] *consessui*. qui autem dixerit Fatue, [c] *obnoxius* erit [b] *in ge-*
ἔσται τῷ συνεδρίῳ. ὃς δ' ἂν εἴπῃ μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέ-
hennam ignis. Si ergo offers munus tuum ad
ενναν τοῦ πυρός. ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ 23
altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid ad-
θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τί κα-
uersum te: Relinque ibi munus tuum ante alta-
τά σου, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστη- 24
re, & vade priùs reconciliare fratri tuo, &
ρίου, καὶ ὕπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ
tunc veniens [a] *offer* munus tuum. Esto [b] *benesentiens* ad-
τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀν- 25
[a] offeres uersario tuo citò, dum es in via cum eo: ne forte
[b] consentiens τιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ, μήποτέ
te tradat aduersarius iudici, & iudex te tradat
σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ
ministro, & in [b] *custodiam coniiciaris*.
τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ. ἀμὴν λέγω σοι, 26
Amen dico tibi, [b] *carcerem mit-*
non exies inde, donec reddas [a] nouissimum quadrantem.
οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.
[a] taris. Audistis quia [a] *pronuntiatum est* antiquis, Non mœchaberis.
ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις. 27
[a] dictum est Ego autem dico vobis, quia omnis [b] *conspiciens* mulierem ad
ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ 28
[b] qui viderit concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.
ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.
[a] *Si autem* oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum,
εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν, 29
[a] Quòd si & proiice abs te. [b] *confert* enim tibi vt pereat vnum membrorum [b] expedit
καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν
tuorum, [c] *& non* totum corpus tuum [b] *coniiciatur* in gehennam.
σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου [d] βληθῇ εἰς γέενναν.
[c] quàm Et si dextera tua manus scandalizat te, abscinde eam, & [b] mittatur
[d] βάλλω καὶ εἰ ἡ δεξιά σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὴν, καὶ 30
[b] expedit proiice abs te: [b] *confert* enim tibi vt pereat vnum membrorum
βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν
tuorum, [c] *& non* totum corpus tuum [c] *coniiciatur* in gehennam.
[b] quàm [c] eat σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Dictum
dimiserit
libellum repudij.
omnis qui dimiserit
causa

dimissam

dictum

per cælum,
per terram,

per Hierosolymam,

per caput tuũ

μέλας
Est, est,
his abundantius est,
dictum
ἀνέω
resistere

si quis

præbe
alteram.
ei qui vult tecum in iudicio contendere,
mille passus,
alia

Qui petit à te, da ei: & volenti
dictum

μισέω

his qui oderũt
persequentibus & calumniantibus

est, qui
orii facit

diligitis eos qui diligunt
habebitis?
hoc

fratres

ἀδελφὸς
amplius
hoc &

cælestis

ἐρρέθη δὲ ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ 31
repudium. Ego autem dico vobis, quia *quicunque dimiserit* vxo-
ἀποστάσιον. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖ- 32
rem suam, excepta *ratione* fornicationis, facit eam mœchari: & qui
κα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι· καὶ ὃς
dimissam duxerit, adulterat. Iterum auditis
ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται. πάλιν ἠκούσατε, 33
quia *pronuntiatum* est antiquis: Non periurabis: reddes autem Do-
ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐκ ἐπιορκήσεις· ἀποδώσεις δὲ τῷ κυ-
mino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque
ρίῳ τοὺς ὅρκους σου. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμόσαι ὅλως, μήτε 34
in cælo, quia thronus est Dei: Neque *in terra,* quia sca-
ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑπο- 35
bellum est pedum eius: neque *in Hierosolyma,* quia ciuitas
πόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις
est magni regis: Neque *in capite tuo* iurabis,
ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως· μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὀμόσῃς, 36
quia non potes vnum capillum album aut nigrum facere.
ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι.
Sit autem sermo vester, *Etiam, etiam,* nō, non: quod autē *abundans his,*
ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναὶ, ναί, οὒ, οὔ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων, 37
à malo est. Auditis quia *pronuntiatum* est, Oculum pro o-
ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν. ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφ- 38
culo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non *ob-*
θαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντι- 39
sistere malo: sed *quicunque* te percusserit in dexteram tuam
στῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει ὀπὶ τὴν δεξιάν σου
maxillam, *verte* illi & *alteram.* Et *volenti tibi*
σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. καὶ τῷ θέλοντί σοι 40
iudicium parari, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.
κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.
Et quicunque te angariauerit *milliare vnum,* vade cum illo *duo.*
καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἕν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. 41
Petenti te, da: & volentem à te mutuare,
τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, 42
ne auertaris. Auditis quia *pronuntiatum* est, Diliges proximum
μὴ ἀποστραφῇς. ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον 43
tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite
σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε 44
inimicos vestros, *benedicite maledicentes vos:* bene
τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς
facite *odientibus* vos: & orate pro *infe-*
ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεα-
stantibus vos, & insectantibus vos. Vt sitis filij
ζόντων ὑμᾶς, καὶ διωκόντων ὑμᾶς· ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ 45
Patris vestri qui in cælis, *quia* solem suum *producit*
πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει
super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos.
ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.
Si enim *dilexeritis diligentes* vos, quam mercedem *ha-*
ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχε- 46
betis? nonne & publicani *idem* faciunt? Et si salutaueritis
τε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε 47
amicos vestros tantùm, quid *abundans* facitis? nonne & ethni-
τοὺς *φίλους ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελώ-
ci *sic* faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut Pater
ναι οὕτω ποιοῦσιν; ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡσπερ ὁ πατὴρ 48
vester, *qui in cælis,* perfectus est.
ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τέλειός ἐστι.

CAP. VI.

*ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin
habebitis eſt.

Attendite *misericordiam vestram non facere ad-*
Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπρο- 1
te homines ad spectari eis: si autem non,
σθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε,
mercedem non *habetis* apud Patrem vestrum qui in cælis.
μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Cùm ergo facis eleemosynam, *ne tuba clanxeris* ante
ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν 2
te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in
σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν
honorificẽtur vicis, vt *glorificentur* ab hominibus. amen
ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. ἀμὴν
receperunt dico vobis, *excipiunt* mercedem suam. Te autem facien-
λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. σοῦ δὲ ποιοῦντος 3
te eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat de-
*γνώσκω
abscondito: xtera tua: Vt sit tua eleemosyna in *secreto:* &
τος ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δε-
ξιά σου· ὅπως ᾖ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ 4
qui videt in abscondito, Pater tuus *videns in secreto, ipse* reddet tibi *in*
πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, αὐτὸς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ
manifesto. Et cùm *adores, non eris* sicut hypocritæ,
φανερῷ. καὶ ὅταν προσεύχῃ, οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, 5
quia amant in synagogis, & in angulis pla-
ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλα-
videantur ab teatum stantes orare, vt *appareant* homini-
τειῶν ἑστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώ-
ceperunt bus. amen dico vobis, *quòd excipiunt* mercedem suam.
ποις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

Tu autem cùm *adores,* intra in cubiculum tuum: &
σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, καὶ 6
claudens ostium tuum, adora Patrem tuum *qui in*
κλείσας τὴν θύραν σου, προσεύξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν
secreto: & Pater tuus *conspiciens in secreto,* red-
τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀπο-
det tibi *in apparenti.* Orantes autem *ne ina-*
δώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. προσευχόμενοι δὲ μὴ βατ- 7
nia loquamini, sicut ethnici: *arbitrantur enim quòd in multilo-
τολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλο-
quio suo exaudientur. *Ne igitur assimilemini eis:
γίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· 8
nouit enim Pater vester *quorum vsum habetis, ante vos petere*
οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν χρείαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι
eum. Sic ergo *adorate* vos: Pater noster qui *in*
αὐτόν. οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν 9
cælis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat re-
gnum tuum, Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in
τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. ἐλθέτω ἡ βα- 10
terra. Panem nostrum *supersubstantialẽ da nobis hodie.
σιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ
Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimit-
τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. 11
timus debitoribus nostris. Et ne *inferas* nos in ten-
καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίε- 12
tationem, sed libera nos à malo. *Quoniam tuum est
μεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πει- 13
regnum, & potentia, & gloria, in secula, amen.
ρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ὅτι σοῦ ἐστιν
Si enim dimiseritis hominibus *lapsus* eorum,
ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.
dimittet & vobis Pater vester cælestis". Si autem non
ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, 14
dimiseritis hominibus *lapsus* ipsorum, nec Pa-
ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. ἐὰν δὲ μὴ 15
ter vester dimittet *lapsus vestros.
ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πα-
Cùm autem ieiunatis, *ne fiatis* sicut hypocritæ, *ob-
τὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν. 16
tristati. obscurant enim facies suas, vt appareant
ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὡσπερ οἱ ὑποκριταὶ, σκυ-
hominibus ieiunantes. amen dico vobis, quia *recipiunt*
θρωποί. ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσι
mercedem suam. Tu autem *ieiunans, vnge* tuum ca-
τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι 17
put, & faciem tuam laua: *Vt ne appareas*
τὸν μισθὸν αὐτῶν. σὺ δὲ νηστεύων, ἄλειψαί σου τὴν κε- 18
hominibus ieiunans, sed Patri tuo qui in *secreto:* &
φαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι· ὅπως μὴ φανῇς τοῖς
Pater tuus *videns in secreto,* reddet tibi *in ma-
ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ
nifesto.* *Ne thesaurizate vobis thesauros in terra, vbi ærugo
ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φα- 19
& tinea *exterminat,* & vbi fures *perfodiunt* & furantur.
νερῷ. μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς
*Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo,
καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι, καὶ κλέπτουσι·
neque tinea *exterminat,* & vbi fures non effodiunt, nec fu-
θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς 20
rantur. Vbi enim est thesaurus *vester, ibi* *erit* & cor
οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν, οὐδὲ κλέ-
vestrum. Lucerna corporis? est oculus". si igitur
πτουσιν. ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρ- 21
*tuum, *tui
δία ὑμῶν. ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· ἐὰν οὖν 22
*tuus.
ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται.
oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.
Si autem oculus tuus *malus* fuerit, totum corpus tuum tene-
ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκο- 23
brosum erit. si ergo lumen quod in te", tenebræ sunt? *tenebræ quantæ"?
τεινὸν ἔσται. εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος πόσον;
Nemo potest duobus dominis seruire: aut enim vnum *oderit,
οὐδεὶς δύσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, 24
& alterum diliget: aut vnum *amplexabitur,* & alterum *despi-
καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονή-
ciet. non potestis Deo seruire & mammonæ. *Propter hoc* dico
σει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. διὰ τοῦτο λέγω 25
vobis, ne *anxiemini* animæ vestræ quid manducetis, & *quid bibatis:*
ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, καὶ τί πίητε·
neque corpori vestro quid induamini. nonne anima plus
μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν
est *esca, & corpus *indumento? Inspicite in
ἐστι τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; ἐμβλέψατε εἰς 26
volatilia cæli, quoniam non *seminant,* neque metunt,
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν,
neque congregant in horrea, & Pater vester cæle-
οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐρά-
stis pascit illa. nonne vos magis *excellitis illis?
νιος τρέφει αὐτά. οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;
Quis autem *ex vobis anxiatus* potest adiicere ad
τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ὑπὲρ τὴν ἡμι 27

*nequam

*Ideo

*Nolite ergo assimilari eis: scit

*quàm esca,

*odio habebit,

*pluris estis

*ne videaris

*Nolite thesaurizare

*demolitur,

*demolitur,

*tuus,

*tui

*quam vestimentum? Respicite

*ferunt,

*odio habebit,

¶ Tu autem cùm orabis, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito: & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. ¶ Orantes autem nolite multum loqui, sicut ethnici putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis: scit enim Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Sic ergo orabitis vos: Pater noster qui in cælis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum, Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo. Quoniam tuum est regnum, & potentia, & gloria, in secula, amen. Si enim dimiseritis hominibus lapsus eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis. Si autem non dimiseritis hominibus lapsus ipsorum, nec Pater vester dimittet lapsus vestros. Cùm autem ieiunatis, ne fiatis sicut hypocritæ, obtristati. obscurant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. amen dico vobis, quia recipiunt mercedem suam. Tu autem ieiunans, vnge tuum caput, & faciem tuam laua: Vt ne appareas hominibus ieiunans, sed Patri tuo qui in secreto: & Pater tuus videns in secreto, reddet tibi in manifesto. Ne thesaurizate vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea exterminat, & vbi fures perfodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim est thesaurus vester, ibi erit & cor vestrum. Lucerna corporis est oculus". si igitur oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. si ergo lumen quod in te", tenebræ sunt? tenebræ quantæ"? Nemo potest duobus dominis seruire: aut enim vnum oderit, & alterum diliget: aut vnum amplexabitur, & alterum despiciet, non potestis Deo seruire & mammonæ. Propter hoc dico vobis, ne anxiemini animæ vestræ quid manducetis, & quid bibatis: neque corpori vestro quid induamini. nonne anima plus est esca, & corpus indumento? Inspicite in volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cælestis pascit illa. nonne vos magis excellitis illis? Quis autem ex vobis anxiatus potest adiicere ad

¶ Animaduerte Lector, hanc clausulam non esse de textu, quamuis in Græcis exemplaribus reperiatur, & à Chrysostomo super Matthæum hom. 20. exponatur. Ab nonnullis enim eam textui insertam vel ex eo probatur, quòd Græci etiam hodierna die dicunt Sacerdoti tantùm licere hæc verba proferre. Ita enim, inquiunt, respondere solitus est in missa, quando chorus dixit, Sed libera nos à malo. Huc accedit quòd nullus veterum Latinorum interpretum, huius clausulæ meminit.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

‖ de vestimẽtis
? iohcm estis? Considerate
* crescunt.
‖ laborant

? coopertus
" ex istis.
‖ enim
b ϖεριβάλλω
* quod ‖ est, ? mittitur.
" vestit, quanto magis
* modicæ
c ἀμφίεννυμι,
‖ Nolite ergo soliciti esse
? quo operiemur?
* Scit
‖ quia his omnibus indigetis
? ergo
" iustitiam
* adiicientur
‖ Nolite ergo soliciti esse in crastinum: crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi: sufficit

*Nolite iudicare, & non iudicabimini:

‖ vides

" & trabem in oculo tuo non vides?
‖ dicis

" est

‖ videbis

? Nolite dare

" canes

‖ qui petit, ? qui quærit,

‖ porriget

? porriget
* cũ sitis mali,

" es

? de " vuas,

‖ mala autem

" autem

ſtatutam ſuam cubitum vnum? Et ‖ *circa vestimentum* quid ? *anxia-*
ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυ ἕνα; καὶ ϖερὶ ἐνδύματος τί μερι- 28
mini? Obſeruate hlia agri quon odo *augentur:* non ‖ *fa-*
μνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τ̃ ἀγροῦ ϖῶς αὐξάνει· οὐ κο-
tigantur, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni
πιᾷ, οὐδὲ νήθει. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ ὁ σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ 29
gloria ſua ? *amictus* eſt ſicut vnum "*iſtorum.* Si ‖ *autem* fœnum
δόξῃ αὐτοῦ b ϖεριβάλετο ὡς ἓν τούτων. εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ 30
agri * hodie ‖ *exiſtens,* & cras in c'ibanum ? *inicctum,*
ἀγροῦ σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον,
Deus ſic " *circumornat, non multo magis* vos, *exiguæ* fidei?
ὁ θεὸς ἕτως c ἀμφιέννυσιν, οὐ ϖολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;
‖ Ne *igitur anxiemini,* dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus,
μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες, τί φάγωμεν, ἢ τί ϖίωμεν, 31
aut ? *quid circumamiciemur?* Omnia enim hæc gentes inquirunt.
ἢ τί ϖεριβαλώμεθα; ϖάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· 32
* *Nouit* enim Pater veſter ‖ *cæleſtis quod opus habetis omnium horum.*
οἶδε γὰρ ὁ ϖατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων.
Quærite ? *autem* primum regnum Dei & " *iuſtificationem*
ζητεῖτε δὲ ϖρῶτον τ̃ βασιλείαν τ̃ θεοῦ, καὶ τ̃ δικαιοσύνην 33
eius, & hæc omnia * *adponentur* vobis. ‖ Ne *igitur anxie-*
αὐτοῦ, καὶ ταῦτα ϖάντα ϖροστεθήσε) ὑμῖν. μὴ οὖν μερι- 34
mini in eras: nam eras curabit ſua *ipſius, ſuf-*
μνήσητε εἰς τ̃ αὔριον· ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ ἑαυτ̃· ἀρ-
ficiens diei malitia ſua.
κετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτ̃.

CAP. VII. ζ'.

* *Ne iudicate vt non iudicemini.*

Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. 1
In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura
ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ 2
menſi fueritis, remetietur vobis. Quid autẽ ‖ *mueris* feſtu-
μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. τί δὲ βλέπεις τὸ κάρ- 3
cam *quæ* in oculo fratris tui, " *at in tuo*
φος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ
oculo trabem non animaduertis? Aut quomodo ‖ *dices* fratri
ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; ἢ ϖῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ 4
tuo: Sine eiiciam feſtucam de oculo tuo, & ecce
σου, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀϖὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ ἰδοὺ ἡ
trabs " in oculo tuo? Hypocrita, eiice primùm
δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; ὑϖόκριτα, ἔκβαλε ϖρῶτον
trabem de oculo tuo, & tunc ‖ *intueberis* eiicere
τ̃ δοκὸν ἐκ τ̃ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ
feſtucam de oculo fratris tui. ? *Ne detis* ſanctum
κάρφος ἐκ τ̃ ὀφθαλμοῦ τ̃ ἀδελφοῦ σου. μὴ δῶτε τὸ ἅγιον 6
canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante
τοῖς κυσί, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμϖροσθεν τ̃ῶν
porcos, ne fortè conculcent eas *in* pedibus ſuis, &
χοίρων, μήϖοτε καταϖατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ϖοσὶν αὐτ̃ῶν, καὶ
" *conuerſi* dirumpant vos. Petite, & dabitur vobis: quæ-
στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς. αἰτεῖτε, καὶ δοθήσε) ὑμῖν· ζη- 7
rite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim
τεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσε) ὑμῖν. ϖᾶς γὰρ ὁ 8
‖ *petens,* accipit: & ? *quærens,* inuenit: & pulſanti aperie-
αἰτῶν, λαμβάνει· καὶ ὁ ζητῶν, εὑρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγή-
tur. Aut quis eſt ex vobis homo, quem ſi petierit filius ſuus
σε). ἢ τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωϖος, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτ̃ 9
panem, nunquid lapidem ‖ *indet* ei? Aut & ſi piſcem petierit,
ἄρτον, μὴ λίθον ἐϖιδώσει αὐτῷ; ἢ καὶ ἐὰν ἰχθῦν αἰτήσῃ, 10
nunquid ſerpentem? *indet* ei? Si ergo vos * *mali exiſtentes,* noſtis
μὴ ὄφιν ἐϖιδώσει αὐτῷ; εἰ οὖν ὑμεῖς ϖονηροὶ ὄντες, οἴδατε 11
data bona dare filiis veſtris, quanto magis
δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, ϖόσῳ μᾶλλον
Pater veſter qui in cælis ", dabit bona petentibus ſe?
ὁ ϖατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτ̃;
Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines,
ϖάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ϖοιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωϖοι, 12
* *Hæc* *ita* & vos facite illis. * *Sic* enim eſt Lex & Pro-
οὕτως καὶ ὑμεῖς ϖοιεῖτε αὐτοῖς. οὕτως γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ ϖρο-
phetæ. Intrate per anguſtam portam; quia lata porta
φῆται. εἰσέλθετε διὰ τ̃ στενῆς ϖύλης, ὅτι ϖλατεῖα ἡ ϖύλη 13
& ſpatioſa via! *ducens* ad perditionem, & multi
καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀϖάγουσα εἰς τ̃ ἀϖώλειαν, καὶ ϖολλοί
ſunt ? *ingredientes* per eam. Quàm anguſta porta, & * *ſtri-*
εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτ̃. τί στενὴ ἡ ϖύλη c καὶ τεθλιμ- 14
cta via ‖ *ducens* ad vitam, & pauci ſunt qui ? *inue-*
μένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀϖάγουσα εἰς τ̃ ζωήν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρί-
niunt eam. Attendite *verò* à falſis prophetis qui
σκοντες αὐτήν. ϖροσέχετε δὲ ἀϖὸ τ̃ ψευδοϖροφητ̃, οἵ- 15
veniunt ad vos in * *indumentis* ouium, intrinſecus autẽ
τινες ἔρχον) ϖρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι ϖροβάτων, ἔσωθεν δέ
ſunt lupi rapaces A fructibus eorum ‖ *agnoſcetis* eos.
εἰσι λύκοι ἅρϖαγες. ἀϖὸ τ̃ καρϖῶν αὐτ̃ ἐϖιγνώσεσθε αὐτούς. 16
? de " vuas, Nunquid colligunt ? *à* ſpinis " *vuam,* aut de tribulis fi-
μήτι συλλέγουσιν ἀϖὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν, ἢ ἀϖὸ τριβόλων σῦ-
‖ mala autem cus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: ‖ *at*
κα; οὕτω ϖᾶν δένδρον ἀγαθὸν, καρϖοὺς καλοὺς ϖοιεῖ· τὸ δὲ 17
" autem *cariosa* arbor, fructus malos facit. Non poteſt * arbor
σαϖρὸν δένδρον, καρϖοὺς ϖονηροὺς ϖοιεῖν. οὐ δύνα) δένδρον 18

bona, fructus malos facere, neque arbor ? *cariosa* *fructus*
ἀγαθὸν καρϖοὺς ϖονηροὺς ϖοιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαϖρὸν καρϖοὺς
pulchros facere. Omnis arbor * *non faciens* fructum ‖ *pulchrum, excin-*
19 καλοὺς ϖοιεῖν. ϖᾶν δένδρον μὴ ϖοιοῦν καρϖὸν καλὸν, ἐκκό-
datur, & in ignem ? *mittitur.* Itaque ex fructibus eorum
20 ϖτε), καὶ εἰς ϖῦρ βάλλε). ἄραγε ἀϖὸ τ̃ καρϖῶν αὐτῶν
* *agnoſcetis* eos. Non omnis " *dicens* mihi, Domine, Domine, in-
21 ἐϖιγνώσεσθε αὐτούς. οὐ ϖᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε, εἰσε-
trabit in regnum cælorum: ſed ‖ *faciens* voluntatem
λεύσε) εἰς τ̃ βασιλείαν τ̃ οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ϖοιῶν τὸ θέλημα
Patris mei qui in cælis ?. Multi dicent mihi in illa
22 τ̃ ϖατρός μου τ̃ ἐν οὐρανοῖς. ϖολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡ-
die: Domine, Domine, nonne tuo nomine prophetauimus, & ‖
μέρᾳ, κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι ϖροεφητεύσαμεν, καὶ τῷ
tuo nomine dæmonia eiecimus, & * tuo nomine ? *efficien-*
σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνά-
tias multas fecimus? Et tunc confitebor illis, " *Quòd*
23 μεις ϖολλὰς ἐϖοιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι " *Quia*
nunquam noui vos. * *abſcedite* à me omnes ‖ *operan-*
οὐδέϖοτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀϖοχωρεῖτε ἀϖ' ἐμοῦ ϖάντες οἱ ἐργαζό- * *diſcedite*
tes iniquitatem. Omnis ergo ? *quicunque* audit mea verba hæc, & ‖ *qui operamini*
24 μενοι τ̃ ἀνομίαν. ϖᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ a γνώσομαι
facit ea, " *aſſimilabo illum* viro * *prudenti,* qui ædificauit ? *qui*
ϖοιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω αὐτ̃ ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις b ᾠκοδόμησε τ̃ " *aſſimilabitur*
domum ſuam ſuper petram: Et deſcendit pluuia, & venerunt * *ſapienti*
25 οἰκίαν αὐτ̃ ὅϖὶ τ̃ ϖέτραν· καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ b οἰκοδο-
flumina, & flauerunt venti, & ‖ *procubuerunt domui* μέω
ϖοταμοὶ, καὶ ἔϖνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ c ϖροσέϖεσον τ̃ οἰκίᾳ ‖ irruerunt in
illi, & non cecidit. fundata erat enim ſuper petram. Et omnis domum illam,
26 ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔϖεσε. d τεθεμελίωτο γὰρ ὅϖὶ τ̃ ϖέτραν. καὶ ϖᾶς c ϖροσϖί-
? *audiens* mea verba hæc, & non * *faciens* ea, ‖ *aſſimila-* ϖτω
ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ μὴ ϖοιῶν αὐτοὺς, e ὁμοιωθή- d θεμελιόω
bitur viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam: ? qui audit
σε) ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ᾠκοδόμησε τ̃ οἰκίαν αὐτ̃ ὅϖὶ τ̃ ἄμμον· * facit
Et deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt ‖ ſimilis erit
27 καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ ϖοταμοὶ, καὶ ἔϖνευσαν οἱ e ὁμοίόο-
venti, & ‖ *prorueruut domui illi,* & cecidit: & fuit μαι
ἄνεμοι, καὶ f ϖροσέκοψαν τ̃ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔϖεσε· καὶ ἦν ‖ irruerunt in
? *caſus illius magnus.* Et factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus domum illam.
28 ἡ ϖτῶσις αὐτ̃ μεγάλη. καὶ ἐγένετο, ὅτε συνετέλεσεν ὁ ἰησοῦς f ϖροσκό-
* *ſermones hos, ſtupebant* turbæ ſuper doctrina eius. ϖτω
τοὺς λόγους τούτους, g ἐξεϖλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐϖὶ τ̃ διδαχ̃ αὐτ̃. ? ruina eius
Erat enim docens eos ‖ *vt auctoritatem* habens, & non ſicut magna.
29 ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ " verba hæc, ad-
Scribæ ". mirabantur
γραμματεῖς. g ἐκϖλήσ-
σομαι

CAP. VIII. η'.

* *Deſcendente autem eo* de monte, ſecutæ ſunt eum ‖ ſicut poteſtate
1 Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀϖὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ " eorum & Pha-
turbæ multæ. Et ecce leproſus veniens adorabat eum, riſæi.
2 ὄχλοι ϖολλοί. καὶ ἰδοὺ λεϖρὸς ἐλθὼν, ϖροσεκύνῃ αὐτῷ, * Cùm autem
dicens: Domine, ſi ‖ *velis, efficax es* me mundare. Et exten- deſcendiſſet
3 λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. καὶ ἐκτεί- ‖ vis, potes
dens manum, tetigit eum Ieſus, dicens: Volo. mundare.
νας τ̃ χεῖρα, a ἥψατο αὐτοῦ ὁ ἰησοῦς, λέγων, θέλω· καθαρίσθητι. a ἅϖτομαι
Et confeſtim mundata eſt eius lepra Et ait illi
4 καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέϖρα. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ
Ieſus: Vide nemini dixeris: ſed * *abi, teipſum oſtende* Sacerdoti, * vade, oſten-
ἰησοῦς, ὅρα μηδενὶ εἴϖῃς· ἀλλ' ὕϖαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, de te
& offer munus quod ? *attribuit* Moyſes in teſtimonium ? præcepit
καὶ b ϖροσένεγκε τὸ δῶρον, ὃ ϖροσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον b ϖροσφέρω
illis. " *Introeunti autem ipſo in Capernaum,* acceſſit " Cùm autem
5 αὐτοῖς. εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς καπερναούμ, ϖροσῆλθεν introiſſet Ca-
ad eum Centurio, ‖ *appellans* eum, & dicens: Domine, pharnaum,
6 αὐτῷ ἑκατόνταρχος, ϖαῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ ϖαραλυτικὸς, ‖ rogans
puer meus iacet in domo paralyticus, ? *vehementer diſcru-* ? & malè tor-
δεινῶς βασανι- quetur.
ciatus. Et ait illi Ieſus: Ego * *veniens* curabo eum.
7 ζόμενος. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἐγὼ ἐλθὼν θεραϖεύσω αὐτόν. * veniam, &
Et reſpondens Centurio, ait: Domine, non ſum ‖ *idoneus*
8 καὶ ἀϖοκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος ἔφη, κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ‖ dignus
vt meum ſub tectum intres: ſed tantum dic verbo, &
ἵνα μου ὑϖὸ τ̃ στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰϖὲ λόγῳ, καὶ
ſanabitur puer meus. ‖ *Etenim* ego homo ſum ſub
9 c ἰαθήσεται ὁ ϖαῖς μου. καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωϖός εἰμι ὑϖὸ ‖ Nam &
? *auctoritatem* habens ſub me *ipſum* milites: & dico huic, Va- c ἰάομαι
ἐξουσίαν ἔχων ὑϖ' ἐμαυτ̃ στρατιώτας· καὶ λέγω τούτῳ, ϖορεύ- ? poteſtate con-
de, & vadit: & * *alij*, Veni, & venit. & ſeruo meo, ſtitutus
ϖητι, καὶ ϖορεύεται· καὶ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχε)· καὶ τῷ δούλῳ μου, * alio,
fac hoc, & facit. Audiens autem Ieſus, miratus eſt: & ait
10 ϖοίησον τοῦτο, καὶ ϖοιεῖ. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς, ἐθαύμασε· καὶ εἶϖε
ſequentibus *: Amen dico vobis, ‖ *neque* in Iſrael tantam * ſe dixit:
τοῖς ἀκολουθοῦσιν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ ἰσραὴλ τοσαύτην ‖ non
fidem inueni. Dico autem vobis, quòd multi ab ? *orientibus* & ? oriente & oc-
11 ϖίστιν d εὗρον. λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ϖολλοὶ ἀϖὸ ἀνατολῶν καὶ cidente
occidentibus venient, & recumbent cum Abraam, & Iſaac, d δύσομαι
& Iacob in regno cælorum. e ἥκω,
καὶ ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τ̃ οὐρανῶν. f ἀναπλί-
νομαι

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Filij autem regni eiicientur in tenebras exte-
οἱ δὲ υἱοὶ τ βασιλείας ἐκβληθήσον) εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώ- 12
*stridor riores: ibi erit fletus, & *fremitus dentium.
τερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τ ὀδόντων.
‖Vade, Et dixit Iesus Centurioni: ‖Abi: & sicut cre-
καὶ εἶπεν ὁ ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῳ, ὕπαγε· καὶ ὡς ἐπί- 13
ᵍex illa didisti, fiat tibi. Et sanatus est puer eius ᵍin hora illa.
*ἰάομαι σευσας, γενηθήτω σοι· καὶ ᵉἰάθη ὁ παῖς αὐτ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.
‖cùm venisset Et ‖ingressus Iesus in domum Petri, vidit socrum
καὶ εἰσελθὼν ὁ ἰησ εἰς τ οἰκείαν πέτρ, εἶδε τὴν πενθερὰν 14
eius iacentem & febricitantem: Et tetigit manum
αὐτ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν· καὶ ἥψατο τ χειρὸς 15
eius, & dimisit eam febris: & surrexit, & ministrabat eis.
ᶠἐγείρω αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ᶠἠγέρθη, καὶ διηκόνει αὐτῷ.
Vespere autem facto, obtulerunt ei *daemoniacos mul-
ὀψίας δὲ γενομένης, προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολ 16
ᵍdæmonia habentes, & eiiciebat spiritus verbo: & omnes male
λοὺς, καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς
*curauit habentes *sanabat: Vt adimpleretur ‖dictum ᵘper Isaiam
‖quod ᵘest ἔχοντας ἐθεράπευσεν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ ἡσαΐου 17
prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, &
τ προφήτ, λέγοντος, αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀνέλαβε, καὶ
ᵘnostras ægrotationes ᵘ portauit. Videns autem Iesus multas turbas cir-
τὰς νόσους ἐβάσασεν. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους πε- 18
‖discipulos ire cum se, iussit ‖abire in vlterius. Et accedens
εἰ αὐτ, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. καὶ προσελθὼν 19
trans fretum. vnus Scriba, ait illi: Magister, sequar te quo-
εἷς γραμματεὺς, εἶπεν αὐτῷ, διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅ-
cunque ieris. Et dicit ei Iesus: Vulpes
που ἐὰν ἀπέρχῃ. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, αἱ ἀλώπεκες 20
ᵍnidos foueas habent, & volucres cæli ᵍ*vmbracula*.
φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις·
ᵘsuum Filius autem hominis non habet vbi caput ᵘ reclinet.
ὁ δὲ υἱὸς τ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.
*de discipulis Alius autem *discipulorum eius ait illi: Domine, permit-
ἕτερος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτ εἶπεν αὐτῷ, κύριε, ἐπίτρε- 21
‖me ᵘire te ‖mihi primùm ᵘabire & sepelire patrem meum.
ψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.
ᵍIesus autem ᵍ*At Iesus* ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς 22
sepelire suos mortuos. Et ascendente eo in nauiculam,
θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. καὶ ἐμβάντι αὐτω εἰς τὸ πλοῖον, 23
secuti sunt eum discipuli eius. Et ecce motus ma-
ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτ. καὶ ἰδὲ σεισμὸς μέ- 24
*nauicula operiretur ‖accesserunt ad eum gnus factus est in mari, ita vt *nauiculam operiri sub
γας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ
fluctibus: ipse verò dormiebat. Et ‖accedentes
τ κυμάτων· αὐτὸς δὲ ἐκάθευδε. καὶ προσελθόντες οἱ 25
ᵍ& ‖Iesus: *modicæ discipuli eius, *suscitauerunt eum, dicentes: Domine, salua nos,
μαθηταὶ αὐτ, ἤγειραν αὐτ, λέγοντες, κύριε, σῶσον ἡμᾶς,
perimus. Et dicit eis ‖, Quid timidi estis *exiguæ fidei?
ἀπολλύμεθα. καὶ λέγει αὐτοῖς, τί δειλοί ἐστε ὀλιγόπιστοι; 26
Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta
τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐγένε-
*Porrò est tranquillitas magna. *At homines mirati sunt, dicentes:
το γαλήνη μεγάλη. οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν, λέγοντες, 27
Qualis est hic, quia & venti & mare obediunt
ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν
‖cùm venisset Iesus trãs fretũ ei? Et ‖venienti ipsi in vlterius in regionem ᵍGer-
ᵍGerasenorum ᵘhabentes dæmonia, αὐτῷ; καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς τ χώραν τῶν γερ- 28
gesenorum, occurrerunt ei duo ᵘ*daemoniaci* de mo-
*ἐξέρχομαι *nemo posset γεσηνῶν, ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τ μνη-
numentis exeuntes, sæui nimis, ita vt *non valere quemquã trans-
μείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρ-
ire per viam illam. Et ecce clamauerunt, dicentes: Quid no-
ελθεῖν διὰ τ ὁδοῦ ἐκείνης. καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν, λέγοντες, τί ἡ- 29
bis & tibi Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torque-
μῖν καί σοι ἰησ υἱὲ τ θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανί-
‖non re nos? Erat autem ‖longè ab illis grex porcorum mul-
σαι ἡμᾶς; ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολ- 30
ᵍDæmones autem rogabant torum pascens. ᵍ*Verùm dæmones appellabant* eum, dicen-
λῶν βοσκομένη. οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτ, λέγον- 31
‖hinc, mitte nos tes: Si eiicis nos ‖, *permitte nobis abire* in gregem
τες, εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τ ἀγέλην
porcorum. Et ait illis, ᵘ*Abite*. Illi *autem* exeuntes,
ᵘIte. At τ χοίρων. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὑπάγετε· οἱ δὲ ἐξελθόντες 32
‖porcos. ᵍmagno impetu abiit abierunt in ‖gregem *porcorum*. Et ecce ᵍ*irruit* totus
ἀπῆλθον εἰς τ ἀγέλην τ χοίρων· καὶ ἰδοὺ ᵇ ὥρμησε πᾶσα ἡ
grex *porcorum* per præceps in mare, & mortui sunt
ἀγέλη τ χοίρων κατὰ τ κρημνοῦ εἰς τ θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον
in aquis. Pastores autem fugerunt, & venientes in
ἐν τοῖς ὕδασιν. οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς 33
ciuitatem, nuntiauerunt ᵘomnia, & * *illa quæ daemoniacorum.*
ᵘhæc *de his qui dæmonia habuerant. τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.
‖obuiam ᵍviso eo, rogabant Et ecce tota ciuitas exiit ‖*in occursum* Ie-
καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ ἰη- 34
su. Et ᵍ*videntes eum, appellabant* vt transiret à
ᵇ μεταβαίνω σοῦ. καὶ ἰδόντες αὐτὸν, παρεκάλεσαν ὅπως ᶜ μεταβῇ ἀπὸ τῶν
finibus eorum.
ὁρίων αὐτῶν.

CAP. IX. θ'.

Et ascendens ‖in nauiculam, ᵍ*traiecit* & venit in *propriam* ‖Iesus ᵍtransfretauit, *suam.
1 Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τ ἰδίαν
ciuitatem*. Et ecce offerebant ei paralyticum in le-
2 πόλιν. Καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλί-
cto iacentem. Et videns Iesus fidem illorum, dixit Pa-
νης βεβλημένον. καὶ ἰδὼν ὁ ἰησοῦς τ πίστιν αὐτῶν, εἶπε τῷ πα-
ralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.
ραλυτικῷ, θάρσει ᵃτέκνον, ᵇἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.
Et ecce quidam *Scribarum dixerunt ‖*in ſcipſis*: Hic bla-
3 καὶ ἰδού τινες τ γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, οὗτος βλα-
sphemat. Et ᵍ*videns* Iesus cogitationes eorum dixit: Vt quid
4 σφημεῖ. καὶ ἰδὼν ὁ ἰησοῦς τας ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν, ἵνατί
vos cogitatis mala in cordibus vestris?
ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;
Quid *enim* est facilius dicere: Dimittuntur ‖tua pec- ‖tibi
5 τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, ἀφέωνταί σε αἱ ἁμαρ-
cata: an dicere: *Erigere, & ambula? Vt autem sciatis ‖*quòd au-*
6 τίαι· ἢ εἰπεῖν, ἔγειραι, καὶ περιπάτει; ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξ-
ctoritatem habet Filius hominis in terra ᵘ*remittere* peccata
ουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας·
tunc ait paralytico: *Erectus tolle tuum lectum, &
τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, ἐγερθεὶς ᶜ ἆρόν σου τ κλίνιον, καὶ ᵍ*abi* in domum tuam. Et ᵘ*erectus* abiit in domum
7 ὕπαγε εἰς τ οἶκόν σου. καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον
suam. Videntes autem turbæ, timuerunt, & glorificauerunt
8 αὐτῦ. ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι, ἐθαύμασαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν
Deum, *dantem auctoritatem talem hominibus.
θεὸν, τ δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.
Et ‖*præteriens* Iesus *inde*, vidit hominem seden-
9 Καὶ παράγων ὁ ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον καθήμε-
tem in telonio, Matthæum ᵍ*dictum*: & ait illi:
νον ἐπὶ τὸ τελώνιον, ματθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ,
Sequere me. & surgens secutus est eum. Et factum est
10 ἀκολούθει μοι· καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. καὶ ἐγένετο
eo discumbente in domo, & ecce multi publicani & pecca-
αὐτ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρ-
tores venientes, discumbebant cum Iesu, & discipulis eius.
τωλοὶ ἐλθόντες, ᵃ συνανέκειντο τῷ ἰησοῦ, & τοῖς μαθηταῖς αὐτ. ᵃ σύγκειμαι
Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis eius: Quare
11 καὶ ἰδόντες οἱ φαρισαῖοι, εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτ, διατί
cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?
μετὰ τ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;
At Iesus audiens, ait *illis*: Non ‖*vsum habent* ‖est opus va-
12 ὁ δὲ ἰησοῦς ἀκούσας, εἶπεν αὐτοῖς, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ
valentes medico, sed malè ᵍ*habentes* Euntes autem, ᵍhabentibus.
13 ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. πορευθέντες δὲ
discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vo-
μάθετε τί ἐστιν, ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. οὐ γὰ ἦλθον κα-
care iustos, sed peccatores *ad pœnitentiam*.
λέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.
Tunc *adierunt eum discipuli Ioannis, dicentes: *accesserunt ad
14 τότε προσέρχον) αὐτῷ οἱ μαθηταὶ ἰωάννου, λέγοντες,
Quare nos & Pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem
διατί ἡμεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλὰ, οἱ δὲ μαθηταί
tui non ieiunant? Et ait illis Iesus: Numquid possunt
15 σου οὐ νηστεύουσι; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, μὴ δύνανται
filij sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus?
οἱ υἱοὶ τ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος;
Venient autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus, & ᵇ ἐλεύσον) δὲ ἡμέραι, ὅταν ᶜ ἀπαρθῇ ἀφ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ ᵇ ἐλεύσ
tunc ieiunabunt. Nemo autem ‖*iniecit iniectionem* panni ᶜ ἀφαιρέομαι
16 τότε νηστεύσουσιν. οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους
rudis in vestimentum vetus: ᵍ*aufert* enim plenitudinem eius à ‖immittit com missuram
ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἴρει γὰ τὸ πλήρωμα αὐτ ἀπὸ ᵍtollit
vestimento, & peior scissura fit. Neque mittunt vinum
17 τ ἱματίου, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνε). οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον ‖alioquin
nouum in vtres veteres: ‖*si autem minus*, rumpuntur vtres, & vi-
νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήγνυν) οἱ ἀσκοὶ, καὶ ὁ οἶ- ᵍeffunditur
num ᵍ*effluit*, & vtres pereunt. sed mittunt vinum nouũ
νος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦν)· ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον
in vtres nouos, & ambo conseruantur.
εἰς ἀσκοὺς καινοὺς, καὶ ἀμφότεροι ᵈ συντηροῦνται. ᵈ συντη-
Hæc illo loquente *eis, ecce princeps vnus ᵍ*veniens*, adora- ρέομαι.
18 ταῦτα αὐτ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ ἄρχων εἷς ἐλθὼν, προσε- *ad eos,
bat eum, dicens: ‖ *Quòd* filia mea modò defuncta est: sed ᵍaccessit,
κύνει αὐτῷ, λέγων, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ ‖Domine,
*veniens impone manum tuam super eam, & viuet. *veni,
ἐλθὼν ἐπίθες τ χεῖρά σου ἐπ' αὐτὴν, καὶ ζήσεται.
Et surgens Iesus, sequebatur eum, & discipuli eius.
19 καὶ ἐγερθεὶς ὁ ἰησοῦς, ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτ.
Et ecce mulier ‖*sanguiflua* duodecim annis, ᵍ*accedens* re- ‖quæ sanguinis fluxum patiebatur
20 καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἱμορροοῦσα δώδεκα ἔτη, προσελθοῦσα ὄπι- ᵍaccessit ‖& ‖intra se:
σθεν, ᵘ ἥψατο τ κρασπέδου τ ἱματίου αὐτ. ἔλεγε γὰ ἐν ἑαυτῇ,
tro, ᵘ tetigit fimbriam vestimenti eius. Dicebat enim ‖*in seipsa*:
21 ἐὰν μόνον ἅψωμαι τ ἱματίου αὐτ, σωθήσομαι. ὁ δὲ ἰησοῦς *salua ero.
Si tantum tetigero vestimentum eius, *seruabor*. At Iesus
22 ἐὰν μόνον ἅψωμαι τ ἱματίου αὐτ, σωθήσομαι. ὁ δὲ ἰησοῦς
conuersus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua
ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν αὐτ, εἶπε, θάρσει θύγατερ, ἡ πίστις σου

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* te saluã fecit. ‖ salua facta est † ex illa hora. ‖ cùm venisset * vidisset

* seruauit te. Et ‖ seruata est mulier † ab hora illa.
σέσωκέ σου. καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.
Et * veniens Iesus in domum principis, & * videns
καὶ ἐλθὼν ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ ἰδὼν τοὺς 23
tibicines & turbam tumultuantem, Dicit illis: Rece-
αὐλητὰς, καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, λέγει αὐτοῖς, ἀναχω- 24
dite: non enim mortua est puella, sed dormit. Et deri-
ρεῖτε· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. καὶ † κατε-
debant eum. ‖ Cùm verò eiecta esset turba, † ingressus appre-
γέλων αὐτοῦ. ὅτε δὲ ᵇ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκρά- 25
* hendit manum eius ‖: & surrexit puella. Et exiit
τησε τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον. καὶ ἐξῆλθεν 26
fama hæc in vniuersam terram illam. Et transeunte in-
ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην. καὶ παράγοντι ἐκεῖ- 27
de Iesu, secuti sunt eum duo cæci, clamantes, &
θεν τῷ ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κράζοντες, καὶ

* Cùm autem venisset

dicentes: Miserere nostri fili Dauid. * Venientes autem in domum,
λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς υἱὲ δαβίδ. ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, 28
accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis Iesus: Creditis
προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί· καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, πιστεύετε

† quia hoc ‖ vobis?

† quòd possum hoc facere ‖? Dicunt ei: Vtique Domine.
ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ, ναὶ κύριε.
Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram
τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων, κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν 29
fiat vobis. Et aperti sunt eorum oculi: &
γενηθήτω ὑμῖν. καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· καὶ 30

* ἀνοίγω

comminatus est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat.
ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων· ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω.
Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa.
οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμησαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ. 31
Illis autem egressis, ecce obtulerunt ei ho-
αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄν- 32

* dæmonium habentem.

minem mutum * dæmoniacum. Et eiecto dæ-
θρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον. καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαι 33
monio, locutus est mutus: & miratæ sunt turbæ, dicentes:
μονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες,
nunquam apparuit sic in Israel. Pharisæi autem
οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ ἰσραήλ. οἱ δὲ φαρισαῖοι 34
dicebant: In principe dæmoniorum eiicit dæmones.
ἔλεγον, ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.
Et circumibat Iesus ‖ ciuitates omnes & castella,
καὶ περιῆγεν ὁ ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, 35
docens in synagogis eorum, & prædicans Euange-
διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέ-
lium regni, & curans omnem languorem, & omnem
λιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν
infirmitatem in populo. Videns autem turbas, miser-
μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ᵈ ἐσπλαγχνί- 36

ᵈ σπλαγχνίζομαι

tus est de eis, quia erant vexati, & † dispersi sicut
σθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι, καὶ ἐρριμμένοι ὡσεὶ
oues non habentes pastorem. Tunc dicit discipulis
πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς 37
suis: Messis quidem multa, operarij autem pauci.
αὐτοῦ, ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.

* Rogate † dominum ° δέομαι ‖ mittat

* Supplicate ergo † domino messis, vt ‖ emittat
° δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ 38
operarios in messem suam.
ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

CAP. X. 1.

* conuocatis ‖ discipulis suis, ‖ eiicerent

Et * aduocans duodecim ‖ discipulos suos, de-
Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδω-
dit illis potestatem spirituum immundorum, vt ‖ eiice-
κεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλ-

† curarent

re eos & † curare omnem languorem, & omnem infirmi-
λειν αὐτὰ, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλα-
tatem. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc:
κίαν. τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα· 2

‖ qui dicitur

Primus, Simon ‖ dictus Petrus, & Andreas frater
πρῶτος σίμων ὁ λεγόμενος πέτρος, καὶ ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς
eius; Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius:
αὐτοῦ· ἰάκωβος ὁ τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ·
Philippus & Bartholomæus, Thomas & Matthæus pu-
φίλιππος καὶ βαρθολομαῖος· θωμᾶς καὶ ματθαῖος ὁ τε- 3

‖ & ‖ Chananæus, † tradidit.

blicanus, ‖ Iacobus Alphæi, & Lebbæus superuocatus Thad-
λώνης· ἰάκωβος ὁ τοῦ ἁλφαίου, καὶ λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς θαδ-
dæus: Simon ‖ Cananites, & Iudas Iscariotes, qui & † tra-
δαῖος· σίμων ὁ καναναίτης, καὶ ἰούδας ἰσκαριώτης, ὁ καὶ πα- 4
dens eum. Hos duodecim ‖ legauit Iesus,
ραδοὺς αὐτόν. τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ ἰησοῦς, 5

* præcipiens ‖ ciuitates * sed potius

* denuncians eis, dicens: In viam gentium ne abieritis,
παραγγείλας αὐτοῖς, λέγων, εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε,
& in ‖ ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis. † Ite autem
καὶ εἰς πόλιν σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· πορεύεσθε δὲ 6

‖ quæ perierunt

magis ad oues ‖ perditas domus Israel.
μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου ἰσραήλ.
Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquauit re-
πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες, ὅτι ᵉ ἤγγικεν ἡ βα- 7

ᵉ ἐγγίζω

gnum cælorum. Infirmos curate, leprosos mun-
σιλεία τῶν οὐρανῶν. ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς κα- 8

date, mortuos suscitate, dæmones eiicite. gratis acce-
θαρίζετε, νεκροὺς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλά-
pistis, gratis date. * Ne possideatis aurum, neque argentum,
βετε, δωρεὰν δότε. μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον, 9
neque ‖ as in zonis vestris. Non peram in † viam,
μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν· μὴ πήραν εἰς ὁδὸν, 10
neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus
μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ῥάβδους· ἄξιος
enim ‖ operarius * alimento suo est. In quacunq; autè ciuitatè aut
γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστιν. εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ 11
castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit: & ibi
κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστι· κἀκεῖ
manete donec exeatis. Intrantes autem in domum,
μείνατε ἕως ἂν ἐξέλθητε. εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, 12
salutate eam, dicentes: Pax domui huic.
ἀσπάσασθε αὐτὴν, λέγοντες, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
Et si quidem fuerit domus digna, † ingrediatur pax vestra super † veniet
καὶ ἐὰν μὲν ᾖ ἡ οἰκία ἀξία, εἰσελθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' 13
eam: si autem non fuerit digna, pax vestra ad vos ‖ con-
αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπι-

‖ reuertetur ‖ ad vos.

‖ certatur ‖. Et † quis non receperit vos, neque audierit
στραφήτω. καὶ ὃς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς 14

† quicunque

sermones vestros, exeuntes ‖ domo vel ciuitate illa,
λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης,

‖ foras de

excutite puluerem * pedum vestrorum. Amen dico
ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. ἀμὴν λέγω 15

* de pedibus vestris.

vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die
ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ σοδόμων καὶ γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ

ᵇ ἐκτινάσσω

iudicij, quàm ciuitati illi. Ecce ego mitto vos
κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ. ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς 16
sicut oues in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut ser-
ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄ-
pentes, & simplices sicut columbæ. Cauete autem ab
φεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν 17
hominibus. Tradent enim vos in * consessus, & in sy-
ἀνθρώπων· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συ-

* concilijs

nagogis suis flagellabunt vos. Et ad præsides
ναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς. καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας 18

‖ ducemini

autem & reges ‖ agemini propter me, in testimonium illis
δὲ καὶ βασιλεῖς ᶜ ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς

ᶜ ἄγομαι ‖ nolite cogitare

& gentibus. Cùm autem tradent vos, ne ‖ anxie-
καὶ τοῖς ἔθνεσιν. ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνή- 19

‖ mini quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa ho-
σητε πῶς, ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥ-
ra quid * loquemini. Non enim vos estis † loquentes, sed
ρᾳ τί λαλήσετε. οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ 20
spiritus Patris vestri ‖ loquens in vobis. Trader
πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. παραδώσει
autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insur-
δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον· καὶ ᵃ ἐπανα-

ᵃ ἐπανίσταμι

gent * nati in parentes, & morte afficient eos.
στήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.
Et eritis ‖ inuisi ab omnibus propter nomen meum.
καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· 22
† Verùm permanens in finem, hic ‖ seruabitur. Cùm autem * insequuntur
ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. ὅταν δὲ διώ- 23
vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Amen
κωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην. ἀμὴν

* ‖ ciuitates * sed potius

enim dico vobis, non ‖ finietis ciuitates Israel, donec
γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ ἰσραὴλ, ἕως ἂν
veniat Filius hominis. Non est discipulus super magi-
ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδά- 24
strum, nec seruus super dominum suum: Sufficit dis-
σκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ· ἀρκετὸν τῷ μα- 25

† seruus

cipulo vt sit sicut magister eius, & † seruus sicut do-
θητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύ-
minus eius. Si patremfamiliàs Beelzebub vocauerunt, quanto
ριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεσπότην βεελζεβοὺβ ἐπεκάλεσαν, πόσῳ
magis domesticos eius? Ne ergo timueritis eos. Nihil
μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ; μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς. οὐδὲν 26
enim est * occultum, quod non ‖ reuelabitur: & ‖ abditum,
γάρ ἐστι κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτὸν,

* opertum. ‖ reueletur: ‖ occultum,

quod non † scietur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in
ὃ οὐ γνωσθήσεται. ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ 27

ᶜ καλύπτομαι

lumine: & quod in ‖ aurem auditis, prædicate super ‖ domos.
φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων.

† sciatur. ‖ aure ‖ tecta.

Et † ne timeatis ab occidentibus corpus: at
καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ 28

† nolite timere eos qui occidunt

animam ‖ non † valentium occidere: ‖ timete autem magis
ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν

‖ autem * possunt ‖ sed potius timete eum qui potest † gehennam.

potentem & animam & corpus perdere in † gehenna.
δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.
Nonne duo passeres asse væneunt? & vnus ex illis non
οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ 29
cadet super terram sine Patre vestro. Vestri autem &
πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. ὑμῶν δὲ καὶ

ᵈ πίπτω

capilli capitis omnes numerati sunt. * Ne ergo ti-
αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί. μὴ οὖν φο- 31

* Nolite ergo timere:

meatis: multis passeribus ‖ præstatis vos.
βεῖσθε, πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς. πᾶς οὖν ὅστις 32

‖ meliores estis

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

confitebitur *in* me coram hominibus, confitebor
ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω
*eum ‖est. & ego *in eo coram Patre meo qui in cælis ‖.
κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.
Qui autem negauerit me coram hominibus, nega-
[a] ἀρνέω ‖est. ὅστις δ' ἂν [a] ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνή- 33
bo eum & ego coram Patre meo qui in cælis ‖.
σομαι ἀυτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.
[?] Nolite arbitrari quia pacẽ venerim mittere *mittere, ‖separare
[?] *Ne arbitremini quòd venerim iacere pacem* in terram: non ve-
μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλ- 34
ni *iacere pacem, sed gladium. Veni enim ‖ *diuidere*
θον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν· ἦλθον γὰρ διχάσαι 35
hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem
ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς
suam, & nurum aduersus socrum suam: Et inimici homi-
αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς. καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώ- 36
nis, domestici eius. ‖ *Diligens* patrem aut matrem [?] *super*
που, οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ. ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ 37
‖Quiamat [?] plus quam me, non est me dignus: & *amans* filium aut filiam super me,
ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ,
‖accipit non est me dignus. Et qui non ‖*capit* crucem suam, & se-
οὐκ ἔστι μου ἄξιος. καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκο 38
[?] Qui inuenit quitur *post* me, non est me dignus. [?] *Inueniens* animam
λουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. ὁ εὑρὼν τὴν ψυχὴν 39
[a] qui perdiderit suam, perdet illam: & [a] *perdens* animam suam propter
αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν
* Qui recipit ‖ recipit: me, inueniet eam. * *Suscipiens* vos, me ‖ *suscipit*: &
ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν. ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ 40
[?] recipit, recipit eum qui misit [a] Qui recipit * nomine ‖ accipiet: qui recipit [a] nomine * accipiet. [a] λαμβάνω ‖ potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ [?] nomine
qui me [?] *suscipiens, suscipit mittentem* me. [a] *Recipiens*
ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. ὁ δεχόμενος 41
Prophetam in * *nomen* Prophetæ, mercedem Prophetæ ‖ *capiet*:
προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται·
& [?] *recipiens* iustum in [a] *nomen* iusti, mercedem iusti [a] *ca-*
καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου [a] λή-
piet. Et quicunque ‖ *potauerit vnum minimorum istorum poculum*
ψεται. καὶ ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον 42
frigidæ tantum, in [?] *nomen* discipuli, Amen dico vobis, non per-
ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπο-
der mercedem suam.
λέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

CAP. XI. ιά.

*consummasset ‖præcipiens [?] vt doceret & prædicaret
Et factum est cùm *finxisset* Iesus ‖ *constituens* duodecim
Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς διατάσσων τοῖς δώδεκα 1
discipulis suis, transiit indè [?] *docere & prædicare* in
μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν
ciuitatibus eorum. [?] *At Ioannes audiens in car-*
ταῖς πόλεσιν αὐτῶν. ὁ δὲ ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσ- 2
*Ioãnes autem cùm audisset in vinculis * de discipulis suis, [?] qui venturus es
cere opera Christi, mittens duos *discipulorum suorum*,
μωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,
Ait illi: Tu es [?] *veniens*, an alium expectamus?
εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; 3
Et respondens Iesus, ait illis: Euntes renuntia-
[c] ἀπορεύω * audistis & vidistis: ‖ ambulant, leprosi mundantur, & surdi audiunt,
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες ἀπαγγεί- 4
te Ioanni quæ *audistis & videtis*: Cæci vident,
λατε ἰωάννῃ ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, 5
& claudi ‖*circumambulant*, leprosi mundantur, & surdi audiunt,
καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι,
mortui resurgunt, & pauperes euangelizantur. Et beatus
καὶ νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. καὶ μακάριός 6
[?] illis autem abeuntibus, est qui non fuerit scandalizatus in me. [?] *His autem eun-*
ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. τούτων δὲ πορευο- 7
*ad turbas *tibus*, cœpit Iesus dicere *turbis* de Ioanne: Quid
μένων, ἤρξατο ὁ ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ ἰωάννου, τί
‖ videre? existis in desertum ‖ *spectare?* arundinem à vento agi-
[a] ἐξέρχομαι ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σα-
taram? Sed quid existis videre? hominem *in* molli-
λευόμενον; ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλα- 8
[?] vestitum? *qui mollibus vestiuntur [b] ἀμφιέννυμι ‖ Etiam * plusquàm Prophetam.
bus [?] *vestimentis circumamictum?* Ecce * *mollia gerentes*
κοῖς ἱματίοις [b] ἠμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες,
in domibus regum sunt. Sed quid existis videre?
ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν. ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; 9
Prophetam? ‖ *Vtique*, dico vobis, & *abundantius Propheta.*
προφήτην; ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου.
Hic enim est de quo scriptum est: Ecce ego mitto an-
οὗτός γάρ ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγ- 10
gelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam
γελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου
‖ surrexit inter natos [c] ἐγείρομαι ? qui autem ‖ est ante te. Amen dico vobis, non ‖ *excitatus est in natis*
ἔμπροσθέν σου. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς 11
mulierum maior Ioanne Baptista. [?] *verum* minor ‖ in
γυναικῶν μείζων ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. ὁ δὲ μικρότερος ἐν
regno cælorum, maior illo est. ‖ *A verò die-*
τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἐστιν. ἀπὸ δὲ τῶν ἡμε- 12
‖ A diebus autẽ *bus* Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum
ρῶν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim Pro-
βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. πάντες γὰρ οἱ προ- 13
phetæ & Lex vsque ad Ioannem prophetauerunt.
φῆται καὶ ὁ νόμος ἕως ἰωάννου προεφήτευσαν·

Et si vultis recipere, ipse est Elias ‖*futurus venire.*
14 καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. ‖ qui venturus est.
‖ *Habens* aures [?] *audire*, audiat. Cui autem *assimilabo* ‖ Qui habet [?] audiendi,
15 ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν * similem æstimabo
generationem istam? Similis est pueris in foro sedentibus, ‖ & ‖ qui clamãtes
16 γενεὰν ταύτην; ὁμοία ἐστὶ παιδίοις ἐν ἀγορᾷ καθημένοις, καὶ coæqualibus
acclamantibus *sociis suis*, Et *dicentibus*: *Tibia sonui-* dicunt:
17 προσφωνοῦσι τοῖς ἑταίροις αὐτῶν, καὶ λέγουσιν, ηὐλήσα- Cecinimus
mus vobis, & non saltastis: lamentauimus *vobis*, & non plan-
μεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκό-
xistis. Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens: & di-
18 ψασθε. ἦλθε γὰρ ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων· καὶ λέ- ‖ vorax
cunt, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans &
19 γουσι, δαιμόνιον ἔχει. ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ
bibens, & dicunt, Ecce homo ‖ *edax* & vinipotator, publica-
πίνων, καὶ λέγουσιν, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελω-
norum amicus & peccatorum. Et iustificata est sapientia à filiis
νῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων
[?] ipsius. Tunc cœpit exprobrare *ciuitates*, in quibus factæ sunt [?] suis.
20 αὐτῆς. τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἐγένοντο * ciuitatibus,
plurimæ ‖ *efficaciatæ* eius, quia non [?] *pœnituissent.* ‖ virtutes
αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν. [?] egissent pœ-
Væ tibi * *Chorazim*, Væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Si- nitentiam.
21 οὐαί σοι χοραζίν, οὐαί σοι βηθσαϊδά, ὅτι εἰ ἐν τύρῳ καὶ σι- * Corozaim,
done factæ essent [?] *efficacitates* *factæ* in vobis, olim
δῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν [?] virtutes quæ
in ‖ *sacco* & cinere [?] *pœnituissent.* *Cæterùm* dico vobis, Ty- factæ sunt
22 ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν. πλὴν λέγω ὑμῖν, τύ- ‖ cilicio
ro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis. [?] pœnitentiam
ρῳ καὶ σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ ὑμῖν. egissent. Verũ-
Et tu Capharnaum *quæ vsque ‖ cælum [?] *altepositа*, vsque [a] infernũ tamen
23 καὶ σὺ καπερναούμ μὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου * nunquid ‖ in
* *demitteris.* quia si in Sodomis factæ fuissent ‖ *efficacitates* [?] exaltaberis? [a] in
[a] καταβιβασθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ * descendes.
factæ in te, mansissent vsque [?] *hodie.* ‖ virtutes quæ
γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον. factę sunt in
Cæterùm dico vobis, [a] *quòd* terræ Sodomorum remissius erit in te, fortè
24 πλὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι γῇ σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν [a] καταβι-
die iudicij, quàm tibi. In illo tempore respondens βάζω·
25 ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ σοί. ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς [?] in hanc diem.
Iesus, dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cæli Veruntamen
ὁ ἰησοῦς, εἶπεν, ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ ‖ quia
& terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & [?] *intelligentibus*, & reue- [b] ἀποκρύπτω
lasti ea ‖ *imbecillis*. Ita Pater, quoniam sic fuit [?] prudentibus, ‖ paruulis.
26 καὶ γῆς, ὅτι [b] ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπε-
placitum ante te. Omnia mihi tradita sunt
27 δοκία ἔμπροσθέν σου. πάντα μοι [c] παρεδόθη [c] παραδί-
à Patre meo. Et nemo * *agnoscit* Filium, nisi Pater: δωμι
neque Patrem quis ‖ *agnoscit*, nisi Filius, & cui voluerit * nouit
ὑπὸ τοῦ πατρός μου. καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· ‖ nouit,
neque Patrem quis ‖ *agnoscit*, nisi Filius, & cui voluerit
οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται
Filius reuelare. Venite ad me omnes [?] *laborantes*, [?] qui laboratis,
28 ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, ‖ estis,
& onerati ‖, & ego * *recreabo* vos. Tollite iu- * reficiam
29 καὶ [d] πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. ἄρατε τὸν ζυ- [d] φορτίζο-
gum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humi- μαι.
γόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπει-
lis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.
νὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.
‖ *Nam iugum meum blandum*, & onus meum leue *est.* ‖ Iugum enim
30 ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν. meũ suaue est.

CAP. XII. ιβ.

In illo tempore abiit Iesus * *Sabbatis* per * Sabbato
1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, ἐπορεύθη ὁ ἰησοῦς τοῖς σάββασι διὰ
sata: ‖ *at discipuli eius esurierunt*, & cœperunt vel- ‖ discipuli autẽ
τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν, καὶ ἤρξαντο τίλ- eius esurientes,
lere spicas, & manducare. [?] *Verùm* Pharisæi videntes, dixerunt [?] Pharisæi autẽ
2 λειν στάχυας, καὶ ἐσθίειν. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἰδόντες, εἶπον
ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere *in Sab- ‖ eis
αὐτῷ, ἰδοὺ οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν σαβ- * Sabbatis. At
bato. *Ille verò* dixit eis: Non legistis quid fecerit Dauid ille
3 βάτῳ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ [a] ἀνέγνωτε τί ἐποίησε δαυὶδ, [a] ἀναγινώ-
quando esuriit *ipse* & qui cum eo ‖? Quomodo intrauit in do- σκω
4 ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶ- ‖ erant:
mum Dei, & panes propositionis comedit, quos non [?] *licitum erat* [?] licebat
κον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγον, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν
ei edere, neque his qui cum eo ‖, nisi Sacerdotibus solis? ‖ erant,
αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις;
Aut non legistis in Lege, quia Sabbatis Sacerdotes in
5 ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν ‖ templo
‖ *sacro* Sabbarum violant, & * *inculpati* sunt? * sine crimine
τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον [b] βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοί εἰσι; [b] βεβηλόω,
Dico autem vobis, ‖ *quòd sacro* maior est hic. ‖ quia templo
6 λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι τοῦ ἱεροῦ μείζων ὧδέ ἐστιν.
Si autem scires quid est; Misericordiam volo, & non sacrificium, nunquã
7 εἰ δὲ ἐγνώκειτε τί ἐστιν, ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν
condemnassetis [?] *inculpatos*. Dominus enim est ‖ Sabbati [?] innocentes.
8 κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους. κύριος γάρ ἐστι τοῦ σαββάτου ‖ etiam

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Filius hominis. Et *transiens indè, venit in sy-
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς τὴν συ- 9
nagogam eorum. Et ecce homo erat manum habens
ναγωγὴν αὐτῶν. καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος ἦν τὴν χεῖρα ἔχων 10
aridam: & interrogabant eum, dicentes: Si licet Sabbatis
ξηράν· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες, εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι
curare? vt accusarent eum. Ipse autem dixit illis:
θεραπεύειν; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, 11
Quis erit ex vobis homo qui ‖habebit ouem vnam: & si cecide-
τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἕξει πρόβατον ἕν, καὶ ἐὰν ἐμπέ-
rit hæc Sabbatis in foueam, nonne ?apprehendet eam & eriget?
σῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ;
Quanto *igitur præstat homo oue? Itaque licet Sab-
πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου; ὥστε ἔξεστι τοῖς σάβ 12
batis benefacere. Tunc ait homini exsicca-
βασι καλῶς ποιεῖν. τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμέ- 13
tam habenti manum: Extende manum tuam. Et extendit: & resti-
νην ἔχοντι τὴν χεῖρα, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου. καὶ ἐξέτεινε· καὶ ἀπεκα-
tuta est *sana, sicut altera. ‖At Pharisæi consilium capiebant
τεστάθη ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη. οἱ δὲ φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον 14
aduersus eum, ?exeuntes vt eum perderent. *At Iesus
κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν. ὁ δὲ ἰησοῦς 15
cognoscens, recessit inde: & ‖secutæ sunt eum turbæ ?mul-
γνοὺς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν· καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολ-
tæ, & curauit eos omnes. Et ‖increpauit eos
λοὶ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας· καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς 16
vt ne manifestum eum facerent. Vt adimpleretur ?pronuntiatū
ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν 17
per Esaiam prophetam, dicentem: Ecce puer meus quem
διὰ ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν 18
elegi: dilectus meus, in quo *delectata est anima mea. Po-
ἠρέτισα· ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου. θή-
nam Spiritum meum super eum, & iudicium gentibus ‖annun-
σω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγ-
tiabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in
γελεῖ. οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τὶς ἐν 19
plateis vocem eius. ‖Calamum contritum
ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ. κάλαμον συντεθριμμένον 20
non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciat *in
οὐ κατεάξει, καὶ λῖνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς
victoriam iudicium: Et ‖nomini eius gentes sperabunt.
νῖκος τὴν κρίσιν· καὶ † τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσι. 21
Tunc ?allatus est ei dæmoniacus, cæcus & mu-
τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κω- 22
tus: & curauit eum, ita vt cæcum & mutum & *loqui
φός· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτὸν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν
& videre. Et stupebant omnes turbæ, & dicebant: Nũquid
καὶ βλέπειν. καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι, καὶ ἔλεγον, μήτι 23
hic est ille Christus filius Dauid? ‖At Pharisæi audientes,
οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς δαβίδ; οἱ δὲ φαρισαῖοι ἀκούσαντες 24
dixerunt: Hic non eiicit dæmones, ?si non in Beelze-
εἶπον, οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ βεελζε-
bub principe dæmoniorum. Sciens autem Iesus co-
βοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων. εἰδὼς δὲ ὁ ἰησοῦς τὰς ἐν- 25
gitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diuisum
θυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς, πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα
contra se, desolabitur: & omnis ciuitas vel domus diuisa
καθ' ἑαυτῆς, ἐρημοῦται· καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα
contra se, non stabit. Et si satanas satanam
καθ' ἑαυτῆς, οὐ σταθήσεται· καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν 26
eiicit, ?in seipsum diuisus est: quomodo ergo stabit regnum
ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία
eius? Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones,
αὐτοῦ; καὶ εἰ ἐγὼ ἐν βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ 27
filij vestri in quo eiiciunt? *Propter hoc ipsi vestri erunt iudices.
υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται κριταί.
Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmones, igitur
εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα 28
peruenit in vos regnum Dei. Aut quomodo potest
ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ἢ πῶς δύναταί 29
quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diri-
τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρ-
pere ‖si non primùm alligauerit fortem, & tunc domum illius
πᾶσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ τὸν ἰσχυρὸν, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ
diripiet? ?Non existens mecum, contra me est: & qui non
διαρπάσει; ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ 30
congregat mecum, spargit. ‖Propter hoc dico vobis:
συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, 31
omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus:
πᾶσα ἁμαρτία, καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ
‖verùm Spiritus blasphemia, non remittetur hominibus.
δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία, οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις.
Et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur
καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται 32
ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non re-
αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφε-
mittetur ei neque in ?nunc seculo, neque in futuro.
θήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.
Aut facite arborem *pulchram, & fructum eius ‖pulchrum:
ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν· 33

aut facite arborem *cariosam, & fructum eius ‖cariosum:
ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν.
ex enim fructu arbor agnoscitur. Progenies vi-
34 ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. γεννήματα ἐχι-
perarum, quomodo potestis bona loqui *mali existentes? ex enim
δνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ
abundantia cordis os loquitur.
35 περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.
Bonus homo de bono thesauro ‖eijcit
ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει
bona: & malus homo, de malo thesauro ‖e-
ἀγαθά· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκ-
ijcit mala. Dico autem vobis, ?quòd omne verbum otiosum quod
36 βάλλει τὰ πονηρά. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν, ὃ ἐὰν
locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in
λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσιν ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡ-
die iudicij. Ex enim verbis tuis iustificaberis, & ex
37 μέρᾳ κρίσεως. ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν
verbis tuis condemnaberis. Tunc responderunt ‖quidam
38 λόγων σου καταδικασθήσῃ. τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν
?Scribarum & Pharisæorum, dicentes: Magister, volumus
γραμματέων καὶ φαρισαίων, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν
à te signum videre. *Ille autem respondens ait illis:
39 ἀπό σου σημεῖον ἰδεῖν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,
Generatio mala & adultera signum ‖appetit: & signum non
γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον οὐ
dabitur ei, ?si non signum Ionæ Prophetæ.
δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.
Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti *tres dies &
40 ὥσπερ γὰρ ἦν ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ
tres noctes: sic erit Filius hominis in corde
τρεῖς νύκτας· οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς
terræ ‖tres dies & tres noctes. Viri Niniuitæ ?re-
41 γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. ἄνδρες νινευῖται ἀνα-
surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt
στήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν
eam. quia *pœnituerunt in prædicationem Ionæ: & ecce plus ‖
αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ πλεῖον
Iona hîc. Regina Austri ?excitabitur in iudicio cum
42 ἰωνᾶ ὧδε. βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ
generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à fini-
τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτήν· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περά-
bus terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plus ‖Sa-
των τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ πλεῖον σο-
lomon hîc. Cùm autem immundus spiritus exierit
43 λομῶνος ὧδε. ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ
ab homine, ambulat per *inaquosa, loca, quærens re-
ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνά-
quiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in do-
44 παυσιν, καὶ οὐχ εὑρίσκει. τότε λέγει, ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶ-
mum meam vnde exiui. Et veniens inuenit ‖vacantem, sco-
κόν μου ὅθεν ἐξῆλθον. καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σχολάζοντα, σε-
pis *purgatam, & ornatam. Tunc vadit, & as-
45 σαρωμένον, καὶ κεκοσμημένον. τότε πορεύεται, καὶ παρα-
sumit ‖cum se septem alios spiritus nequiores se ipso,
λαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ,
& intrantes habitant ibi: & fiunt nouissima hominis
καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου
illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic
ἐκείνου, χείρονα τῶν πρώτων. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ
?nequam. Adhuc autem eo loquente ‖turbis, ecce mater
46 πονηρᾷ. ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ ἡ μήτηρ
& fratres eius stabant foris, quærentes ei lo-
καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἱστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λα-
qui. Dixit autem quidam ei: Ecce mater tua & fratres tui
47 λῆσαι. εἶπε δέ τις αὐτῷ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου
foris stant, quærentes ‖tibi loqui. At ipse respondens
48 ἔξω ἑστήκασι, ζητοῦντές σοι λαλῆσαι. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
ait dicenti sibi: Quæ est mater mea, & qui sunt
εἶπε τῷ εἰπόντι αὐτῷ, τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ
fratres mei? Et extendens manum suam in disci-
49 ἀδελφοί μου; καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθη-
pulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim
τὰς αὐτοῦ, εἶπεν· ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. ὅστις γὰρ ἂν
fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis ‖, ipse meus
ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου
frater, & soror, & mater est.
ἀδελφὸς, καὶ ἀδελφὴ, καὶ μήτηρ ἐστίν.

CAP. XIII. ιγ'.

In verò die illo exiens Iesus de domo,
1 Εν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας,
sedebat ‖secundum mare. Et congregatæ sunt ad eum
2 ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν
turbæ multæ ita vt ipsum in nauiculam ?ascendentem sedere &
ὄχλοι πολλοὶ, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι· καὶ
omnis turba in littore stabat Et locutus est eis
3 πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἱστήκει. καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς
multa in parabolis, dicens: Ecce exiit *seminator
πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων· ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ βάλλω

*cùm indè transisset, — a ἐπερωτέω — ‖habeat — b ἔχω — ?tenebit & leuabit eam? — *magis melior est — *sanitati — ‖Exeuntes autē Pharisæi, consilium faciebāt — ?quomodo — *Iesus autem sciens, — ‖secuti ?multi, — ‖præcepit eis — ?quod dictum est — *bene complacuit animæ meæ. — a αἱρέω — ‖nuntiabit — ‖Arundinem quassatam — *ad — b κατάγω — ‖in nomine — †ἐν — ?oblatus est ei dæmonium habens, — a προσφέρομαι — *loqueretur & videret. — ‖Pharisæi autē — ?nisi — b μερίζω — ?aduersus se — *Ideo — ‖nisi prius — c δέω — ?Qui non est — ‖Ideo — ‖Spiritus autē — ?hoc — *bonam, — ‖bonum:

*malam, — ‖malum: siquidem ex — *cùm sitis mali — ‖profert — ‖profert — ?quoniam — a δικαιόομαι, — b καταδικάζομαι. — ‖ei — ?de Scribis & Pharisæis, — *Qui — ‖quærit: — ?nisi — *tribus diebus & tribus noctibus: — ‖tribus diebus & tribus noctibus. — ?surgent — c ἀνίστημαι — *pœnitentiam egerunt in prædicatione — ‖quàm Ionas — ?surget — ‖quàm — *loca arida — ‖eam — *mundatam — d κοσμέω — ‖secum — ?pessimæ, — ‖ad turbas — e ἑστήκω — ‖te alloqui. — ‖est.

*secus — a συνάγω — ?ascendens, sederet: — *qui seminat — b παραβάλλω

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

seminare. Et *in seminare ipsum, hæc quidem ceciderunt secus viam,
ἀσείρῳν. καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, 4
& venerunt volucres, & comederunt ea. Alia autem
καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ, καὶ κατέφαγεν αὐτά. ἄλλα δὲ 5
ceciderunt in petrosa, vbi non habebant terram multam. & continuò
ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλὴν, καὶ εὐθέως
exorta sunt, ‖ *propter non habere* altitudinem terræ. Sole autem or-
ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς. ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, 6
to, æstuauerunt: & *propter non habere radicem, exaruerunt,
ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηράνθη.
Alia autem ceciderunt in spinas: & ‖ *insurrexerunt* spinæ,
ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, 7
& suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram
καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά. ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν 8
bonam, & dabant fructum, ? *hoc centum, hoc autem sexaginta, hoc autem*
καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ
triginta. ‖ *Habens aures audire,* audiat.
τριάκοντα. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 9
Et accedentes discipuli, dixerunt ei: Quare in pa-
καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ, εἶπον αὐτῷ, διατί ἐν πα- 10
rabolis loqueris eis? ‖ *Ille autem* respondens, ait illis:
ραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, 11
Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum:
ὅτι ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν,
illis autem non est datum. ? *Quisquis* enim habet, dabitur ei, &
ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ 12
abundabit. qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.
περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.
‖ *Propter hoc* in parabolis eis loquor, ? *quòd* videntes non
διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ 13
vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt:
βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιᾶσιν·
Et * *redimpletur* eis prophetia Esaiæ, ‖ *di-*
καὶ ἀναπληροῦται αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἡσαΐου, ἡ λέ- 14
cens: Auditu audietis, & non intelligetis: & ? *intuentes intuebimini,*
γουσα· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε,
& non videbitis. *Incrassatum est enim* cor populi huius,
καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, 15
& auribus grauiter audierunt, & oculos suos clause-
καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμ-
runt: nequando videant oculis, & auribus audiant,
μυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι,
& corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos.
καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς.
Vestri autem beati oculi quia ‖ *intuentur,* & aures
ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα 16
vestra, quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia multi Pro-
ὑμῶν, ὅτι ἀκούει. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προ- 17
phetæ & iusti cupierunt ? *intueri quæ intuemini,* & non viderunt:
φῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον·
& audire quæ auditis, & non audierunt. Vos ergo audite
καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε 18
* qui audit parabolam seminantis. Omnis * *audientis* verbum
τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος· παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον 19
‖ intelligit, regni, & non ‖ *intelligentis,* venit malus, & rapit
τῆς βασιλείας, καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς, καὶ ἁρπάζει
? quod est ? seminatum in corde eius: hic est qui secus viam
τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν
‖ est. seminatus ‖. Qui autem super petrosa seminatus ‖, hic est qui ver-
σπαρείς. ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λό- 20
bum * *audiens,* & continuò cum gaudio ‖ *sumens* illud.
? audit, ‖ accipit γον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν·
Non habet autem radicem in *seipso,* sed temporalis est:
οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι· 21
* & ? continuò facta autem tribulatione * *aut* persecutione propter verbum, ? *statim* scan-
γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκαν-
‖ est in spinis, dalizatur. Qui autem *in spinas* seminatus ‖, hic est qui
δαλίζεται. ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν 22
‖ Dei audit, verbum ‖ *audiens,* & * *anxietas* seculi istius, & ? *deceptio*
* solicitudo ? fallacia λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ
‖ sine fructu efficitur. diuitiarum suffocat verbum, & ‖ *infructuosus sit.*
πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.
Qui verò in terram * *pulchram* seminatus ‖, hic est qui verbum
ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον 23
? *audiens & intelligens: quique fructum fert,* & facit, *hoc* quidem ‖ *centum, hoc*
ἀκούων καὶ συνιών· ὃς δὴ καρποφορεῖ, καὶ ποιεῖ, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ
autem ‖ *sexaginta, hoc* verò ? *triginta.* Aliam parabolam
δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. ἄλλην παραβολὴν 24
proposuit illis, dicens: * *Assimilatum* est regnum cælorum
παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
homini ‖ *seminanti pulchrum* semen in agro suo.
ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ·
? *In verò dormire* homines, venit eius inimicus,
ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς, 25
& * seminauit zizania in medio tritici, & abiit.
καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν.
Cùm autem ‖ *creuit* herba, & fructum ? *fecit,* tunc apparuerũt
ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος, καὶ καρπὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη 26
& zizania. Accedentes autem serui patrisfamiliàs,
καὶ τὰ ζιζάνια. προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου, 27
dixerunt ei: Domine, nonne * *pulchrum* semen seminasti in tuo a- * bonum
εἶπον αὐτῷ, κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀ-
gro? Vnde ergo habet zizania? ‖ *Ille verò* ait illis: Inimicus ‖ Et
γρῷ; πόθεν οὖν ἔχει ζιζάνια; ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, ἐχθρὸς 28
homo hoc fecit. ? *At serui* dixerunt ei: Vis igitur ? Serui autem
ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ· θέλεις οὖν ‖ imus, & col-
* abeuntes colligamus ligimus
ea? * *Ille verò* ait: Non: ne fortè col- * Et
ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά; ὁ δὲ ἔφη, οὔ· μήποτε συλ- 29
ligentes zizania, eradicetis simul ‖ eis triticum. ‖ cum eis &
λέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸ σῖτον.
Sinite crescere vtraque vsque ad messem: &
ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφότερα μέχρι τοῦ θερισμοῦ· καὶ 30
in tempore messis dicam messoribus: Colligite pri-
ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, συλλέξατε πρῶ-
mùm zizania, & alligate ea in fasciculos, ad com-
τον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δεσμὰς, πρὸς τὸ κα-
burendum ea: * *at triticum* congregate in horreum meum. * triticum autẽ
ταυσαι αὐτά· τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.
Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile est
ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὁμοία ἐστὶν 31
regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος
seminauit in agro suo. Quod ‖ *minus* quidem est ? *om-* ‖ minimum
ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. ὃ μικρότερον μέν ἐστι πάν- 32
nium seminum: cùm autem creuerit, maius omnibus ? omnibus se-
των τῶν σπερμάτων· ὅταν δὲ ? αὐξηθῇ, μεῖζον πάντων τῶν minibus:
oleribus est, & fit arbor, ita vt ‖ *venire* volucres ? αὐξάνομαι.
λαχάνων ἐστὶ, καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε κατελθεῖν τὰ πετεινὰ ‖ veniant,
cæli, & ? *umbracula facere* in ramis eius. ? habitent
τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ? κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ. ? καταση-
νόω.
Aliam parabolam locutus est eis: Simile est re-
ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· ὁμοία ἐστὶν ἡ βα- 33
gnum cælorum fermento, quod * *accipiens* mulier abscondit in fa- * acceptum
σιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀ-
rinæ satis tribus, ‖ *vsque quo* fermentatũ est totũ. Hæc omnia * donec
λεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον. ταῦτα πάντα 34
locutus est Iesus in parabolis ‖ *turbis*: & sine ? *pa-* ‖ ad turbas
ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς πα- ? parabolis
rabola non loquebatur eis: Vt impleretur * *pronuntiatum* per * quod dictum
ραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ erat
Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum,
τοῦ προφήτου, λέγοντος· ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, 35
eructabo abscondita à constitutione mundi.
? ἐρεύξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ? ἐρεύγομαι
Tunc ‖ *dimittens turbas,* venit in domum Iesus: & ‖ dimissis tur-
τότε ἀφεὶς τοὺς ὄχλους, ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς, καὶ 36
accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: ? *Explica* nobis bis, ? Edissere
προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, φράσον ἡμῖν
parabolam zizaniorum agri. ‖ *Ille verò* respondens ‖ Qui
τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς 37
ait illis: * *Seminans pulchrum* semen, est Filius ho- * Qui seminat bonum
εἶπεν αὐτοῖς, ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα, ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀν- ‖ Ager autem
minis. ‖ *At ager* est mundus. ? *Verum pulchrum* semen, ? Bonum verò
θρώπου· ὁ δὲ ἀγρός ἐστιν ὁ κόσμος. τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, 38 * Zizania autem
hi sunt filij regni. * *At zizania sunt* filij filij sunt nequam.
εἰσὶν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνιά εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ ‖ Inimicus autẽ
mali. ‖ *At inimicus seminans* ea, est diabolus. qui seminauit
πονηροῦ· ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτά, ἐστὶν ὁ διάβολος· 39
At messis, consummatio seculi est. ? *At messores,* an- ? Messores autẽ,
ὁ δὲ θερισμός, συντέλεια τοῦ αἰῶνός ἐστιν· οἱ δὲ θερισταί, ἄγ-
geli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni
γελοί εἰσιν. ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ 40
comburuntur: sic erit in consummatione seculi.
καίεται· οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος.
Mittet Filius hominis angelos suos, & col-
ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλ- 41
ligent de regno eius omnia scandala, &
λέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς
‖ *facientes* iniquitatem: Et mittent eos in caminum ‖ eos qui faciũt
ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν· καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον 42
ignis. Ibi erit fletus & ? *fremitus* dentium. ? stridor
τοῦ πυρός. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
Tunc iusti fulgebunt sicut Sol in regno
τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ 43
Patris eorum. * *Habens aures audire,* audiat. * Qui habet aures audiendi,
πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.
Iterum simile est regnum cælorum thesauro ab-
πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κε- 44
scondito in agro: quem ‖ *inueniens* homo abscondit, & præ ‖ qui inuenit
κρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν δ' εὑρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψε, καὶ ἀπὸ
gaudio illius vadit, & vniuersa quæ habet vendit, & emit
τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ, καὶ ἀγοράζει
agrum illum. Iterum simile est regnum cælorum
τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν 45
homini negotiatori, quærenti bonas margaritas:
ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας·
? *Qui inueniens vnam pretiosam margaritam, abiens* ven- ? Inuẽta autem
didit omnia quæ habuit, & emit eam. vna pretiosa
margarita, abiit, &
πραθεὶς πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν. 46

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* missæ

Iterum simile est regnum cælorum sagenæ *iactæ* in mare, & ex omni genere ‖ *congregenti.*

πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τ̃ οὐρανῶν σαγηνῃ βλη- 47
θείσῃ εἰς τ̃ θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ·

‖ piscium congreganti. * educentes, & secus * elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.

Quam, cùm impleta esset, * *producentes* *super* littus, & sedentes, * *collegerunt* *pulchra in receptacula, at vitiosa* καθίσαντες, συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἀγγεῖα, τὰ δὲ σαπρὰ 48
foras ejecerunt.

ἔξω ἔβαλον. οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τ̃ αἰῶνος· 49
Sic erit in consummatione seculi: exibunt angeli, & ‖ *segregabunt* malos de medio iustorum: Et * *proijcient* eos in caminum

‖ separabunt * ἐξέρχομαι. * mittent ? stridor

ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφορίσουσι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου
ignis. ibi erit fletus & ? *fremitus* dentium.

τ̃ δικαίων, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὸν κάμινον τοῦ 50
πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τ̃ ὀδόντων.

Dicit illis Iesus: Intellexistis hæc omnia? Dicunt

λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, συνήκατε ταῦτα πάντα; λέγουσιν 51
ei, ‖ *Vtique Domine.* *Is autem dixit illis:* *Propterhoc* omnis Scri-

‖ Etiam. Ait illis: Ideo

αὐτῷ, ναὶ κύριε. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, διὰτοῦτο πᾶς γραμ- 52
ba doctus in regnum cælorum, similis est

ματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τ̃ βασιλείαν τ̃ οὐρανῶν, ὁμοίός ἐστιν
homini patrifamiliàs, qui * *ejcit* de thesauro suo

* profert

ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τ̃ θησαυροῦ αὐτ̃
noua & vetera. Et factum est, cùm consummasset Iesus

καινὰ καὶ παλαιά. καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς τὰς 53
parabolas istas, transiit inde. Et veniens in

ἀ παραβολὰς ταύτας, ἀ μετ̃ρεν ἐκεῖθεν. καὶ ἐλθὼν εἰς 54
* *synagogis* patriam suam, docebat eos in * *synagoga* eorum,

τ̃ πατρίδα αὐτῶν, ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν,
‖ mirarentur, & dicerent: ? virtutes? ita vt ‖ *obstupescerent ipsos, & dicere:* Vnde huic sapientia

ὥστε ἐκπλήσσεσθαι αὐτοὺς, καὶ λέγειν, πόθεν τούτῳ ἡ σοφία
hæc, & ? *efficacitates?* Nonne hic est fabri filius?

αὕτη, καὶ αἱ δυνάμεις; οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τ̃ τέκτονος υἱός; 55
Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Ia-

οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται μαριὰμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἰά-
* Ioseph, cobus, & * *Ioses*, & Simon & Iudas? Et sorores eius,

κωβος, καὶ ἰωσῆς, καὶ σίμων, καὶ ἰούδας; καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ 56
nonne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic ista omnia?

* Iesus autem

οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσι; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα;
Et scandalizabantur in eo. * *At Iesus* dixit eis:

‖ sine honore, nisi

καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 57
Non est Propheta ‖ *inhonoratus, si non* in patria sua & in

? virtutes

οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ
domo sua. Et non fecit ibi ? *efficacias* multas,

οἰκίᾳ αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς, 58
propter incredulitatem illorum.

διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

CAP. XIIII. íd.

In illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha fa-

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν ἡρῴδης ὁ τετράρχης τὴν ἀ- 1
mam Iesu: Et ait pueris suis: Hic est Ioannes

‖ Ideo virtutes

ἀκοὴν ἰησοῦ· καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ, οὗτός ἐστιν ἰωάννης ὁ 2
Baptista: ipse surrexit à mortuis, & ‖ *propter hoc efficacia*

* Herodes enim tenuit Ioannē, & alligauit * carcerem

βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τ̃ νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις
operantur in eo. ? *Nam Herodes apprehendens Ioan-*

δ ἐδέω. ε τίθημι.

ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ. ὁ γὰρ ἡρῴδης κρατήσας τ̃ ἰωάν- 3
nem, vinxit eum, & posuit in * *custodia*, propter Herodiadem vxo-

ζ ἀδελφοῦ.

νην, ζ ἔδησεν αὐτὸν, καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ, διὰ ἡρῳδιάδα τ̃ γυναῖ-
rem *Philippi* fratris sui. Dicebat enim illi Ioan-

κα φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ ἰωάν- 4
nes: Non licet tibi habere eam. Et volens illum oc-

νης, οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν. καὶ θέλων αὐτὸν ἀπο- 5
cidere, timuit * *turbam*: quia sicut Prophetam eum habebant.

* populum.

κτεῖναι, ἐφοβήθη τ̃ ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.
‖ *Natalitijs autem agendis* Herodis, saltauit filia

‖ Die autem natalis

γενεσίων δὲ ἀγομένων τοῦ ἡρῴδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ 6
Herodiadis in medio: & placuit Herodi.

τ̃ ἡρῳδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσε τῷ ἡρῴδῃ.
Vnde cum iuramento ‖ *spopondit* ei dare quodcũque postulasset ?.

ὅθεν μετ̃ ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃ. 7
? Illa *verò* * *præinstructa* à matre sua: Da mihi, inquit,

ἡ δὲ προβιβασθεῖσα ὑπὸ τ̃ μητρὸς αὐτ̃· δός μοι, φησὶν, 8
hîc in disco caput Ioannis Baptistæ.

ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.
Et contristatus est rex: propter *verò* * *iuramenta*, &

* iuramentum autem, & eos qui pariter recumbebant,

καὶ f ἐλυπήθη ὁ βασιλεύς· διὰ δὲ τοὺς ὅρκους, καὶ τοὺς 9
simul accumbentes, iussit dari. ‖ *Et mittens*

f λυπέομαι ‖ Misitque & decollauit ? carcere.

συνανακειμένους ἐκέλευσε δοθῆναι. καὶ πέμψας 10
decapitauit Ioannem in ? *custodia*. Et allatum est

ἀπεκεφάλισε τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. καὶ g ἠνέχθη 11
caput eius in disco, & datum est puellæ: & ? attulit

g φέρω. ? illa

ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκε
matri suæ. Et accedentes discipuli eius,

τῇ μητρὶ αὐτ̃. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ 12
tulerunt corpus ?, & sepelierunt illud. & venientes nuntiauerunt

? eius, h ἀὐτὸ * Quod cùm audisset Iesus,

h ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό· καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν
Iesu. * *Et audiens* Iesus, secessit inde in

τῷ ἰησοῦ. καὶ ἀκούσας ὁ ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν 13
nauicula in desertum locum * *priuatim.* & *audientes* turbæ,

πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι,
secutæ sunt eum ‖ *pedibus* de — ciuitatibus.

* seorsum: & cùm audissent ‖ pedestres

ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ ἀπὸ τ̃ πόλεων.
Et exiens Iesus vidit multam turbam, & ? *visceribus affectus est*

? misertus est eis: * languidos

καὶ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς εἶδε πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη 14
erga eos: & curauit * *agrotos* eorum.

ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀῤῥώστους αὐτῶν.
Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius,

ὀψίας δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτ̃, 15
dicentes: ‖ *Solitarius* est locus, & hora iam præteriit: ? *ab-*

‖ Desertus ? dimitte

λέγοντες, ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρῆλθεν· ἀπό-
solue turbas, vt abeuntes in * *vicos*, *mercen-*

* castella, emãt

λυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας, ἀγορά-
tur sibi escas. ‖ *At Iesus* dixit eis: Non

‖ Iesus autem

σωσιν ἑαυτοῖς βρώματα. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐ 16
? *vsum habent abire:* date illis vos manducare.

? habent necesse ire:

χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.
* *Illi autem dicunt* ei: Non habemus hîc ‖ *si non* quinque panes,

* Respondẽrũt ‖ nisi

οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους, 17
& duos pisces. ? *Ille autem ait:* Afferte mihi illos huc.

? Qui ait eis:

καὶ δύο ἰχθύας. ὁ δὲ εἶπε, φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε.
Et ‖ *iubens turbas* discumbere super * *fœna*,

‖ cùm iussisset turbam * fœnum, acceptis quinq; panib⁹ & duobus piscibus, aspiciens

καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους a ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους, 19
accipiens quinque panes, & duos pisces, suspiciens in

a ἀνακλίνομαι.

λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς
cælum, benedixit: & ‖ *frangens* dedit discipulis pa-

‖ fregit & ? discipuli autẽ * reliquias ‖ Manducantiũ autem fuit numerus quinque millia virorũ, exceptis mulieribus & paruulis:

τ̃ οὐρανὸν, εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρ-
nes: ? *at discipuli* turbis. Et manducauerunt omnes: &

τους· οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ 20
saturati sunt. & tulerunt * *redundans* fragmentorum duodecim

ἐχορτάσθησαν, καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τ̃ κλασμάτων δώδεκα
cophinos plenos. ‖ *At edentes fuerunt viri ferè quin-*

κοφίνους πλήρεις. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεν- 21
que millia. prater mulieres & pueros.

ταχισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.
Et statim compulit Iesus discipulos *suos* as-

καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμ- 22
cendere in nauiculam, & præcedere eum ? *in vlteriora, vsquequo*

? trans fretum, donec dimitteret * dimissa turba, ‖ solus

βῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ
absolueret turbas. Et * *absoluens turbas*, ascendit

ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη 23
in montem ‖ *priuatim* orare. Vespere autem facto,

εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. ὀψίας δὲ γενομένης,
solus erat ibi: ? *Verùm nauicula iam medium maris*

? Nauicula autem in medio mari iactabatur

μόνος ἦ ἐκεῖ· τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τ̃ θαλάσσης 24
erat, vexata à fluctibus: erat enim contrarius ventus.

ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τ̃ κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.
Quarta autem vigilia noctis, * *abijt* ad eos

* venit

τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τ̃ νυκτὸς, ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ 25
Iesus, ‖ *circumambulans* super mare. Et videntes eum

‖ ambulans

ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τ̃ θαλάσσης. καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ 26
discipuli super mare ? *circumambulantem*, turbati sunt,

? ambulantem, b ταράττω * Quia

μαθηταὶ ἐπὶ τ̃ θάλασσαν περιπατοῦντα, b ἐταράχθησαν,
dicentes: * *Quòd* phantasma est. & præ timore clamauerunt.

λέγοντες, ὅτι φάντασμά ἐστιν· καὶ ἀπὸ τ̃ φόβου ἔκραξαν.
‖ *Statim autem* locutus est eis Iesus, dicens: ? *Confidite:*

* At ipse

εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων, θαρσεῖτε· 27
ego sum: ‖ *ne metuatis.* Respondens autem *ei* Petrus,

‖ Statimque ? Habere fiduciam: ‖ nolite timere:

ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ πέτρος, 28
dixit: Domine, si tu es, iube me ad te venire super

εἶπε, κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρός σε ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ
aquas. * *Ipse verò* ait: Veni. Et descendens de nauicula Pe-

* At ipse

ὕδατα. ὁ δὲ εἶπεν, ἐλθέ. καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ πέ- 29
trus, ambulabat super aquam, ‖ *venire* ad Iesum.

‖ vt veniret

τρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τ̃ ἰησοῦν.
? *Intuitus* verò ventum validum, timuit: & *incipiens*

? Videns ‖ & cùm cœpisset mergi, ‖ saluum me fac. ‖ apprehendit

βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν, ἐφοβήθη· καὶ ἀρξάμενος 30
demergi, clamauit, dicens: Domine, ‖ *serua me.*

καταποντίζεσθαι, ἔκραξε, λέγων, κύριε, σῶσόν με.
Et cõtinuò Iesus extendens manum, ‖ *excepit*

εὐθέως δὲ ὁ ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο 31
eum, & ait illi: * *Exiguæ fidei, ad quid* dubitasti?

* Modicæ fidei, quare c διστάζω

αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, ὀλιγόπιστε, εἰς τί c ἐδίστασας;
Et ‖ *ascendentibus illis in nauigium, quieuit* ventus.

‖ Cùm ascendissent in nauiculam, cessauit ? nauicula erãt, venerunt & * cùm transfretassent, ‖ Genesar. ? cùm cognouissent * regionem

καὶ ἐμβάντων αὐτ̃ εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. 32
Qui autem in ? *nauigio*, *venientes* adorauerunt eum, di-

οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέ- 33
centes: Verè Dei filius es. Et * *transfretantes* venerunt

γοντες, ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ. καὶ διαπεράσαντες ἦλθον 34
in terram ‖ *Genneſareth.* Et ? *cognoscentes* eum viri

‖ obtulerunt ? rogabant

εἰς τὴν γῆν γεννησαρέτ. καὶ ἐπιγόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τ̃ 35
loci illius, miserunt in vniuersam * *circumviciniam* illam: &

τόπου ἐκείνου, ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τ̃ περίχωρον ἐκείνην· καὶ
‖ *attulerunt* ei omnes malè habentes.

‖ salui facti sunt.

προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας
Et ? *adpellabant* eum, vt vel *solum* tangerent fimbriam

? rogabant

καὶ παρεκάλεν αὐτ̃ ἵνα κἂν μόνον ἅψωνται τ̃ κρασπέδου 36
vestimenti eius. Et quicunque tetigerunt, ‖ *perseruati sunt.*

τ̃ ἱματίου αὐτοῦ. καὶ ὅσοι ἥψαντο, διεσώθησαν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

CAP. XV. ιέ.

* accesserũt ad Iesum

Tunc *accedunt Iesu ab Hierosolymis Scri-
Τότε προσέρχονται τῷ ἰησοῦ οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων γραμ- 1
bæ & Pharisæi, dicentes: Quare discipuli tui
ματεῖς καὶ φαρισαῖοι, λέγοντες· διατί οἱ μαθηταί σου 2
transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lauant
παραβαίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται
manus suas, cùm panem manducant. Ipse autem respondens
τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς 3
ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei,
εἶπεν αὐτοῖς, διατί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ,
* dixit: propter traditionem vestram? Nam Deus *mandauit, dicens:
διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; ὁ γὰρ θεὸς ἐνετείλατο, λέγων· 4
‖ Qui maledixerit — Honora patrem & matrem: &, ‖ *Maledicens* patri vel ma-
τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα· καί, ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μη-
? moriatur. tri, morte ?*finatur*. Vos autem dicitis: Quicunq; dixerit
τέρα, θανάτῳ τελευτάτω. ὑμεῖς δὲ λέγετε, ὃς ἂν εἴπῃ 5
‖ quodcunque est ? tibi proderit: patri vel matri, Munus, ‖*quod si* ex me, ?*iuueris*:
τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς·
Et non honorificabit patrem suum aut matrem suam: &
καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ· καὶ 6
irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.
* ἀκυρόω — ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν.
* bene Hypocritæ, *pulchrè* prophetauit de vobis Esaias,
ὑποκριταί, καλῶς προεφήτευσε περὶ ὑμῶν ἡσαΐας, 7
dicens: *Appropinquat mihi* populus hic *ore suo, &* la-
λέγων· ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χεί- 8
? autem — biis me honorat: *at* cor? eorum longè *abest* à me.
λεσί με τιμᾷ· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.
‖ Sine causa ‖ & — ‖*Frustrà* autem colunt me, docentes doctrinas ‖, man-
μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐν- 9
? conuocatis ad se turbis, data hominum. Et ?*aduocans turbam*,
τάλματα ἀνθρώπων. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον, 10
* quod intrat in os, coinquinat — dixit eis: Audite & intelligite: Non *intrans
εἶπεν αὐτοῖς, ἀκούετε καὶ συνίετε· οὐ τὸ εἰσερχόμενον 11
‖ quod procedit — *in os communem facit* hominem: sed ‖*egressum* ex
εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ
? coinquinat ore, hoc? *communem facit* hominem Tunc accedentes
τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. τότε προσελθόντες 12
* quia — discipuli eius, dixerunt ei: Scis *quòd Pharisæi ‖ an-
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπον αὐτῷ, οἶδας ὅτι οἱ φαρισαῖοι ἀκού-
‖ audito verbo hoc — *dientes sermonem*, scandalizati sunt? ?Ille *autem* respondens,
σαντες τὸν λόγον, ἐσκανδαλίσθησαν; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, 13
? At — ait: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cælestis,
εἶπε, πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος,
‖ cæci sunt, & — eradicabitur. Sinite illos: ‖duces *sunt* cæci cæ-
ᵇ ἐκριζωθήσεται. ἄφετε αὐτούς. ὁδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυ- 14
* si cæco ducatum præstet, ‖cadunt. — corum. cæcus autem **cæcum si per viam ducat*, ambo in foueam
φλὸν. τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον
‖ Edissere — ‖*incident*. Respondens autem Petrus, dixit ei: ‖ *Explica*
ᶜ ἐμπεσοῦνται. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπεν αὐτῷ, ᵈ φράσον 15
nobis parabolam istam. At ?*Iesus* dixit: Adhuc &
ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν, ἀκμὴν καὶ 16
‖ vos — ‖ *inintelligentes* estis? Nondũ **consideratis quòd* omne ‖ *ingre-*
ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὔπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευό- 17
diens in os, in ventrem ?*cedit*, & in secessum
μενον εἰς τὸ στόμα, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα
* *ejcitur?* *At excuntia* de ore, de
ἐκβάλλεται; τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος, ἐκ τῆς 18
corde ‖ *prodeunt*, *& illa communem faciunt* hominem.
καρδίας ἐξέρχεται, κἀκεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.
De enim corde exeunt ‖*ratiocinationes* malæ, homicidia,
ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροὶ, φόνοι, 19
adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.
μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαὶ, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι·
‖ quæ coinquinant — Hæc sunt ‖*communem facientia* hominem. ?*Verùm illotis* ma-
? Non lotis autẽ — ‖nõ coinquinat — ταῦτά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. τὸ δὲ ἀνίπτοις χερ- 20
nibus mãducare, ‖*non communem facit* hominem. Et egressus in-
σὶ φαγεῖν, οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖ- 21
de Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis.
θεν ὁ ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τύρου καὶ σιδῶνος.
Et ecce mulier *quædã* Chananæa à finibus illis egressã,
καὶ ἰδοὺ γυνὴ τις χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, 22
clamauit ei, dicens: Miserere mei Domine fili Dauid:
ἐκραύγασεν αὐτῷ λέγουσα, ἐλέησόν με κύριε υἱὲ δαβίδ,
* à dæmonio vexatur. Qui — filia mea malè **dæmonizatur*. *Ille autem* non respondit
ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη 23
ei verbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant
αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ᵉ ἠρώτων
ᵉ ἐρωτάω. — eum, dicentes: ‖ *Absolue* eam, quia clamat post nos.
‖ Dimitte — αὐτὸν, λέγοντες, ἀπόλυσον αὐτὴν, ὅτι κράζει ὀπίσθεν ἡμῶν.
‖ sum missus, nisi — Ipse autem respondens, ait: Non ‖ *legatus sum si non* ad o-
? quæ perierũt — ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρό- 24
? At illa venit, & adorauit — nes ?*perditas* domus Israel. ?*Illa autem veniens*
βατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου ἰσραήλ. ἡ δὲ ἐλθοῦσα 25
adorabat eum, dicens: Domine, ‖ *succurre mihi.*
‖ adiuua me. — προσεκύνει αὐτῷ, λέγουσα, κύριε, βοήθει μοι.
? bonum — Qui *verò* respondens, ait: Non est ?*pulchrum* sumere panem
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον 26

filiorum, & ‖ *iacere catellis.* *Illa autem ait*: Vtique Do- ‖ mittere canibus. At illa dixit: Etiam
27 τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. ἡ δὲ εἶπε, ναὶ κύ- ? nam &
mine: ?*etenim* catelli edunt de micis **cadentibus* * quæ cadunt
ριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων
de mensa dominorum suorum. Tunc respondens
28 ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. τότε ἀποκριθεὶς
Iesus, ait illi: O mulier, magna ‖ tua fides: fiat ‖ est
ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ, ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω
tibi sicut vis. & sanata est filia eius * *ab* hora illa. * ex
σοι ὡς θέλεις. καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.
Et ‖ *transiens* inde Iesus, venit ?*iuxta* ma- ‖ cùm transisset
29 καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ ἰησοῦς, ἦλθε παρὰ τὴν θάλασ- ? secus
re Galilææ. & ascendens in montem, sedebat ibi.
σαν τῆς γαλιλαίας. καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος, ἐκάθητο ἐκεῖ.
Et * *adierunt* eum turbæ multæ, habentes ‖ *cum sepsis* * accesserunt ad
30 καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν ‖ secum
mutos, cæcos, claudos, ?*mancos*, & alios multos: & proie- ? debiles,
χωλοὺς, τυφλὸς, κωφοὺς, κυλλοὺς, καὶ ἑτέρους πολλοὺς, καὶ ἔῤῥι-
cerunt eos ad pedes ‖ *Iesu*, & curauit eos. ‖ eius,
ψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς·
ita vt * *turbas mirari aspicientes* mutos loquen- * turbæ mirarenturvidentes
31 ὥστε τοὺς ὄχλους θαυμάσαι βλέποντας, κωφοὺς λαλοῦν- ‖ videntes: &
tes, *debiles sanos*, claudos ambulantes, & cæcos ‖ *aspi-* magnificabant
τας, κυλλοὺς ὑγιεῖς, χωλοὺς περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς βλέ-
cientes. & *glorificabant* Deum Israel.
ποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν ἰσραήλ.
? *At Iesus aduocans discipulos suos*, ? Iesus autem
32 ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, cõuocatis discipulis suis, dixit:
ait: *Visceribus commoueor super turbam*: *quia iam dies tres* Miseret eor turbę
εἶπε· σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς quia triduo iã
admanent mihi, & non habent quid manducent: * & *absoluere* perseuerant
προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι· καὶ ἀπολῦσαι mecum,
eos ieiunos ‖ *non volo*, nequando deficiant in via. * & dimittere
αὐτοὺς νήστεις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ. ‖ nolo,
Et dicunt ei discipuli *eius*: Vnde ‖ nobis in de- ? ergo
33 καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρη-
serto panes ?*tot*, *vt saturare* turbam tantam? ? tantos, vt sa-
μίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον; turemus
Et ait illis Iesus: Quot panes habetis? **Illi autẽ* dixerũt: * At illi
34 καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον,
Septem, & paucos pisciculos. Et præcepit ‖ *turbis recum-* ‖ Serenum erit,
35 ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια. καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὄχλοις ἀναπε- rubicũdum est
bere super terram. Et accipiens septem panes & pisces, ? rutilat
36 σεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας, ‖ ergo
‖ gratias agens fregit, & dedit discipulis suis, * *at* * & discipuli
εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· οἱ δὲ dederunt populo.
discipuli turbæ. Et comederunt omnes, & saturati ‖ quod superfluit de fragmẽtis, tulerunt
37 μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ· ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθη- ? Erant autem qui manducauerũt, quatuor
sunt. Et ‖ *rulerunt redundantiam fragmentorum*, septem sportas millia hominũ, extra paruulos & mulieres.
σαν. καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας * dimissa turba,
plenas. ?*At vescentes erant quatuor mille homines*, præ- ‖ nauiculam:
38 πλήρεις. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες, χω- ? Magedan.
ter mulieres & pueros. Et **absoluens turbas*,
39 ρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους,
ascendit in ‖ *nauigium*, & venit in fines ?*Magdala*.
ἐνέβη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια μαγδαλά.

CAP. XVI. ιϛ'.

Et **accedentes* Pharisæi & Sadducæi ten- ‖ accesserunt ad eum
1 Καὶ προσελθόντες οἱ φαρισαῖοι καὶ σαδδουκαῖοι πει- ‖ & ? ve
tantes, ‖ rogauerunt eum? signum de cælo * ostende- * ostenderet
ράζοντες, ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδεῖ-
re eis. **Is autem* respondens, ait illis: Vespere fa- * At ille
2 ξαι αὐτοῖς. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, ὀψίας γε-
cto, dicitis: ‖*Serenitas*: *rubet* enim cælum. ‖ Serenum erit, rubicũdum est
νομένης, λέγετε, εὐδία· πυῤῥάζει γὰρ ὁ οὐρανός.
Et manè, Hodie tempestas: ?*rubet* enim triste cæ- ? rutilat
3 καὶ πρωΐ, σήμερον χειμών· πυῤῥάζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐ- lum. *Hypocritæ*, *illam* ‖*quidem* faciem cæli nostis ‖ ergo
ρανός. ὑποκριταὶ, τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε
diiudicare: * *at signa* temporum non potestis? * signa autem
διακρίνειν· τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε;
Generatio mala & adultera signum ‖ *inquirit*: & signum ‖ quærit:
4 γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον
non dabitur ei, ?*si non* signum Ionæ Prophetæ. & ? nisi
οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. καὶ
* *relinquens eos*, abiit. Et ‖ *venientes* discipuli * relictis illis, ‖ cùm venissent
5 καταλιπὼν αὐτοὺς, ἀπῆλθε. καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ ? trans fretum, ‖ accipere.
eius ?*in vlterius littus*, obliti sunt panes ‖*sumere*.
αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν, ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν.
*. *At Iesus* dixit illis: Intuemini & ‖ *attendite* à fer- * Qui ‖ cauete
6 ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύ-
mento Pharisæorum & Sadducæorum. ?*Illi verò ratiocinabantur*
7 μης τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων. οἱ δὲ διελογίζοντο ? At illi cogitabant inter se,
in seipsis, dicentes: Quia panes non accepimus.
ἐν ἑαυτοῖς, λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν.
Sciens autem Iesus, dixit *illis*: Quid * *ratiocinamini in vobismetipsis*, * cogitatis inter
8 γοὺς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, vos modicæ
exiguæ fidei, quia panes non ‖*sumpsistis*? Nondum intelligitis neque re- habetis?
9 ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε; οὔπω νοεῖτε οὐδὲ μνη-

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

cordamini quinque *panes quinque millium ‖, & quot
μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πόσους
cophinos sumpsistis? Neque septem *panes qua-
κοφίνους ἐλάβετε; οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τε-
tuor millium, & quot sportas sumpsistis?
τρακισχιλίων, καὶ πόσας σπυρίδας ἐλάβετε;
*Quomodo nó intelligitis quia non de pane dixi vobis ‖ attendere
πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν προσέχειν
à fermento Pharisæorum & Sadducæorum?
ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων;
Tunc intellexerunt, quia non dixerit *attendere à fermento
τότε *συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν
*panis, sed à doctrina Pharisæorum & Sadducæorum.
ἄρτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων.
‖ *Veniens* autem Iesus in partes Cæsareæ Philip-
Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου
pi, interrogabat discipulos suos, dicens: Quem me dicunt
ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων; τίνα με λέγουσιν
homines esse, filium hominis?
οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;
Illi *verò* dixerunt: *Hi quidem* Ioannem Baptistam, alij autem
οἱ δὲ εἶπον, οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν· ἄλλοι δὲ,
Eliam, alij verò Hieremiam, aut vnum *Prophetarum.
Ἠλίαν· ἕτεροι δὲ Ἱερεμίαν, ἢ ἕνα τῶν προφητῶν.
Dicit illis ‖: Vos autem quem me dicitis esse?
λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;
Respondens autem Simon Petrus, dixit: Tu es Christus filius
Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος, εἶπε, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς
Dei viui. *Et* respondens * Iesus, dixit
τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
ei: Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non
αὐτῷ, μακάριος εἶ Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ
reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cælis
ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Et ego *autem* tibi dico, quia tu es Petrus, & super hanc
κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ
petram ædificabo meam ecclesiam: & portæ inferi non
πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ
prævalebunt * ei. Et dabo tibi claues
κατισχύσουσιν αὐτῆς. καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς
regni cælorum. Et quodcunq; ligaueris super terram, erit
βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ ὃ ἐὰν ‖ δήσῃς ὅτι τῆς γῆς, ἔσται
ligatum ‖ in cælis: & quodcunq; solueris super terram,
δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ὅτι τῆς γῆς,
erit solutum ‖ in cælis.
ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Tunc præcepit discipulis suis, vt nemini dicerent
τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν
quia ipse esset Iesus Christus.
ὅτι αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός.
Ex tunc cœpit Iesus ostendere discipulis suis,
Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
quia oporteret eum *abire in* Hierosolymam, & multa pati
ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν
à senioribus, & principibus Sacerdotũ, & Scribis, &
ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ
occidi, & tertia die ‖ excitari.
ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.
Et assumens eum Petrus, cœpit increpare
καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν
illum, dicens: * *Clemens tibi* Domine: non erit tibi hoc.
αὐτῷ, λέγων, Ἵλεώς σοι κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο.
Is verò conuersus, dixit Petro: Vade post me sa-
ὁ δὲ στραφεὶς εἶπε τῷ Πέτρῳ, Ὕπαγε ὀπίσω μου σα-
tana, scandalum mihi es: quia non sapis ea quæ Dei ‖, sed ea quæ
τανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ
hominum. Tunc Iesus dixit discipulis suis:
τῶν ἀνθρώπων. τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat
εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν
crucem suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam
σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν
suam *seruare*, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam
αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
propter me, inueniet eam. Quid enim ‖ *iuuatur* ho-
ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν. τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρω-
mo, si mundum vniuersum lucretur, * *at animam suam* mulctetur?
πος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὸν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;
Aut quam dabit homo *permutationem *anima sua?*
ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;
Futurus est enim filius hominis ‖ *venire* in gloria Pa-
μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πα-
tris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique
τρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· καὶ τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ
secundùm ‖ *actionem* eius. Amen dico vobis, sunt quidam * *hic stan-*
κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστη-
tium, qui non gustabunt mortem, donec videant filium
κότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ
hominis venientem in regno suo.
ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

*panum, & ‖hominum,
*panum, &
*hominum,
* Quare ‖ Cauete
*cauendum
*σωίημι
*panum,
‖ Venit
*&
*ἐρωτάω
*At *Alij
*ex Prophetis.
‖ Iesus
*autem
*ἀποκτείνομαι.
‖ resurgere.
*Absit à te,
* Qui
‖ sunt,
*δέω
‖ &
*soluendo
*saluam facere
‖ prodest homini
*animæ verò suæ detrimentum patiatur?
* commutationem pro anima sua?
‖ venturus est
‖ opera
*de hic stantibus,

CAP. XVII.

Et post dies sex assumit Iesus Petrum,
1 Καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον,
& Iacobum, & Ioannem fratrem eius: & ducit illos
καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς
in montem excelsum *priuatè: Et transfiguratus est an-
2 εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν. καὶ μετεμορφώθη ἔμ-
te eos: Et resplenduit facies eius sicut Sol:
προσθεν αὐτῶν· καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος,
at vestimenta ‖ eius facta sunt * *candida vt lux.*
τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς.
Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias, cum eo
3 καὶ ἰδοὺ ὤφθησαν αὐτοῖς Μωσῆς καὶ Ἠλίας, μετ' αὐτοῦ
colloquentes. Respondens autem Petrus, dixit * *Iesu:*
4 συλλαλοῦντες. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπε τῷ Ἰησοῦ,
Domine, *pulchrum* est nos hic esse: si vis, faciamus hic
κύριε, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσω μιᾷ ὧδε
tria * *umbracula*, tibi vnum, & Moysi vnum, & vnum Eliæ.
σκηνὰς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσῇ μίαν, καὶ μίαν Ἠλίᾳ.
Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos.
5 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς.
Et ecce vox de nube, dicens: Hic est filius meus
καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου
dilectus, in quo *bene acquieui*: ipsum audite.
ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε.
Et audientes discipuli, ceciderunt in faciem suam,
6 καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ, ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν,
& timuerunt valde. Et ‖ *accedens* Iesus, ‖ accessit
7 καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς
* tetigit eos, & *ait*: Surgite, & * *ne mutuite.*
ἥψατο αὐτῶν, καὶ εἶπεν, ἐγέρθητε, καὶ μὴ φοβεῖσθε.
Leuantes autem oculos suos, neminem viderunt, ‖ *si non*
8 ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ
Iesum solum. Et descendentibus illis de
9 τὸν Ἰησοῦν μόνον. καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ
monte, præcepit illis Iesus, dicens: Nemini dixeritis vi-
ὄρους, ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, μηδενὶ εἴπητε τὸ ὅ-
sionem, donec filius hominis à mortuis resurgat.
ραμα, ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.
Et interrogauerunt eum discipuli *eius*, dicentes: Quid ergo
10 καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, τί οὖν
Scribæ dicunt, quòd Eliam oportet venire primum?
οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;
At * *Iesus* respondens, ait eis: Elias quidem ‖ *venit*
11 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς, Ἠλίας μὲν ἔρχεται
primum, & *instaurabit* omnia. Dico autem vobis,
12 πρῶτον, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα. λέγω δὲ ὑμῖν,
quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt
ὅτι Ἠλίας ἤδη ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν, ἀλλ' ἐποίησαν
in eo quæcunque voluerunt. Sic & filius hominis * *futurus est*
ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν· οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει
*pati ab eis. Tunc intellexerunt discipuli, quia
13 πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ, ὅτι
de Ioanne Baptista * *dixit* eis.
περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.
Et ‖ *venientibus eis* ad turbam, accessit ad eum ‖ cùm venisset
14 καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ
homo * *genupetens ipsum*, Et dicens: Domine, miserere
15 ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτόν, καὶ λέγων, κύριε, ἐλέησόν
meo filio, quia lunaticus est, & malè patitur. * *sæpe enim ca-*
μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει. πολλάκις γὰρ πί-
dit in ignem, & crebrò in aquam: Et ‖ *attuli* ‖ obtuli
16 πτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. καὶ προσήνεγκα
eum discipulis tuis, & non potuerunt eum curare.
αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι.
Respondens autem Iesus, ait: O generatio incredula & peruer-
17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμ-
sa, * *vsque quando ero eum vobis? vsque quando tolerabo* vos?
μένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;
* *Ferte mihi illum huc.* Et increpauit illum Iesus: & ex-
18 φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξ-
iit ab eo dæmonium, & curatus est puer ex ho-
ῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥ-
ra illa. Tunc ‖ *accedentes* discipuli * *Iesu*
19 ρας ἐκείνης. τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ'
priuatim, dixerũt: * *Propter quid* nos non potuimus eiicere illum?
ἰδίαν, εἶπον, διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;
At Iesus dixit illis: Propter incredulitatem vestrã. Amen quippe dico
20 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν. ἀμὴν γὰρ λέγω
vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, * *denuntiabitis* monti
ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει
huic, transi hinc illuc, & transibit: & nihil
τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν
impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eicitur, * *si*
21 ἀδυνατήσει ὑμῖν. τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ
non in oratione & ieiunio. Versantibus autem eis
22 μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ. ἀναστρεφομένων δὲ αὐτῶν
in Galilæa, dixit illis Iesus: *Futurus est* Filius homi-
ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
nis ‖ *tradi* in manus hominum.
που παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων·

‖ panum, & quinque millium, & quot
* panes
‖ attendere
‖ autem
* alba sicut nix.
* ad Iesum
‖ bonum
* tabernacula,
* seorsum
* mihi bene complacui,
‖ accessit
* & dixitque eis:
* nolite timere.
‖ nisi

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*resurget.

Et occident eum, & tertia die *excitabitur. Et
καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. καὶ 23
contristati sunt vehementer. ‖Venientibus autem illis in Ca-
ἐλυπήθησαν σφόδρα. ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς κα- 24
pernaum, accesserunt? didrachma ‖sumentes
περναοὺμ, προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ
Petro, & dixerunt: Magister vester non soluit didrachma?
Πέτρῳ, καὶ εἶπον, ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;
Ait, Etiam. Et cùm intrasset in domum, præuenit
λέγει, ναί. καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, ?προέφθασεν 25
eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? reges terræ
αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, λέγων, τί σοι δοκεῖ, σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς
à quibus accipiunt ‖tributa vel censum? à filiis suis,
ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη, ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν,
an ab alienis? *Dicit ei Petrus: Ab
ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος, ἀπὸ 26
alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt
τῶν ἀλλοτρίων. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν
filij. Vt autem non scandalizemus eos, ‖vadens
οἱ υἱοί. ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, πορευθεὶς 27
ad mare, ?mitte hamum: &? *ascendentem pri-
εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶ-
mum piscem, tolle: & *aperiens os eius, inuenies state-
τον ἰχθὺν ἆρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὑρήσεις στατῆ-
rem: illum sumens, da eis pro me & te.
ρα· ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

CAP. XVIII. ιή.

?ad Iesum,

In illa hora accesserunt discipuli ?Iesu, di-
Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ ἰησοῦ, λέ- 1
*putas, centes: Quis *nam maior est in regno cælorum?
γοντες, τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;
‖paruulum, Et aduocans Iesus ‖puerulum, statuit eum in
Καὶ προσκαλεσάμενος ὁ ἰησοῦς παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν 2
?nisi medio eorum. Et dixit: Amen dico vobis, ?si non
μέσῳ αὐτῶν· καὶ εἶπεν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ 3
*paruuli, non conuersi fueritis, & efficiamini sicut *pueruli, nequaquam intrabitis in
στραφῆτε, καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν
regnum cælorum. Quicunque ergo humiliauerit seipsum
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὅστις οὖν ταπεινώσῃ ἑαυτὸν 4
‖sicut paruulus ‖vt puerulus iste, hic est maior in regno
ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
cælorum. Et qui susceperit ?puerulum talem vnum in
οὐρανῶν· καὶ ὃς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἓν ἐπὶ τῷ 5
nomine meo, me suscipit: Qui autem scandalizauerit
ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ 6
*de pusillis istis qui in me credunt, expedit vnum *paruorum horum credentium in me, confert ei
ἕνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ, συμφέρει αὐτῷ
vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & de-
ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατα-
‖profundum mergatur in ‖pelago maris. Væ mundo
ποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. οὐαὶ τῷ κόσμῳ 7
?væ veniant à scandalis. Necesse enim est ?venire scandala:
ἀπὸ τῶν σκανδάλων. ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα.
veruntamen væ homini illi per quem scandalum venit.
πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.
Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde
εἰ δὲ ἡ χείρ σου, ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον 8
*ea, & iace abs te: ‖pulchrum tibi est ingredi ad vitam
αὐτὰ, καὶ βάλε ἀπό σου. καλόν σοί ἐστιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν
claudum vel ?mancum, quàm duas manus vel duos pedes habentem, ‖ia-
χωλὸν ἢ κυλλὸν, ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα, βληθῆ-
ci in ignem æternum. Et si oculus tuus
ναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου 9
*proiice ‖bonum ?vnum oculum habentem ‖mitti scandalizat te, erue eum, & *iace abs te: ‖pulchrum tibi
σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπό σου· καλόν σοί
est ?vnoculum in vitam intrare, quàm duos oculos
ἐστι μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς
habentem *iaci in gehennam ignis.
ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.
‖Videte ne con temnatis vnum ex his pusillis: ?semper vident ‖Attendite ne despiciatis vnum parvulorum horum: dico
ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω 10
enim vobis, quia angeli eorum in cælis ?per omne aspi-
γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέ-
ciunt faciem Patris mei qui in cælis *est.
πουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.
*quod perierat Venit enim Filius hominis saluare *perditum.
ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός. 11
Quid vobis videtur? si fuerint alicui homini centum o-
τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γένηταί τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρό- 12
‖relinquit ues, & errauerit vna ex eis, nonne ‖relinquens nonaginta-
βατα, καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφεὶς τὰ ἐνενήκοντα ἐ-
*& vadit quærere eam quæ errauit? ‖contigerit vt Inueniat ?quæ non erraucrunt. nouem in montibus, *vadens quærit errantem?
ννέα ἐπὶ τὰ ὄρη, πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον;
Et si ‖fiat inuenire eam, amen dico vobis, quia gaudet
καὶ ἐὰν γένηται εὑρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι χαίρει 13
super eam magis, quàm super nonagintanouem ?non ab-
ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενηκονταεννέα τοῖς μὴ πε-

errantibus. Sic non est voluntas ante Pa-
πλανημένοις. οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πα- 14
est, trem vestrũ qui in cælis, vt pereat vnus *paruulorum horum.
τρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων.
Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe
ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, καὶ ἔλεγξον 15
eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris
αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου· ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας
fratrem tuum. Si autem non audierit, ?assume
τὸν ἀδελφόν σου. ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, προσλάβου 16
‖te ?adhibe tecum cum te adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum testium vel
μετά σου ἔτι ἕνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ
trium stet omne verbum. *Si autem neglexerit eos,
τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. ἐὰν δὲ παρακύσῃ αὐτῶν, 17
*Quòd si non audierit ‖non audieris, dic ecclesiæ: si autem & ecclesiam ‖neglexerit, sit
εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω
tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis,
σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 18
quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata* in cælo: &
ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ *& 19
quæcunque solueritis super terram, erunt soluta* in cælo.
ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.
Iterum dico vobis, quia si duo *vestrum consenserint super *ex vobis
πάλιν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς 19
terram de omni re quamcunque petierint, fiet illis
γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς
à Patre meo qui in cælis ‖. Vbi enim sunt duo vel ‖est.
παρὰ τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ 20
tres ?coacti in meo nomine, ibi sum in medio eorum. ?congregati
τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.
Tunc accedens ad eum Petrus, dixit: Domine, quoties
τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ πέτρος, εἶπε, κύριε, ποσάκις 21
peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque
ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως
septies? Dixit illi Iesus: Non dico tibi, vsque septies:
ἑπτάκις; λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, οὐ λέγω σοι, ἕως ἑπτάκις,
sed vsque septuagies *septem. *Propter hoc assimilatum est *septies. Ideo
ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. διὰ τοῦτο ὡμοιώθη 22
‖ponere regnum cælorum homini regi, qui voluit ‖con-
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συν-
ferre rationem cum seruis suis. ?Incipiente vero ipso
αραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ 23
?Et cùm cœpisset rationem ponere conferre, oblatus est ei vnus *debitor decies mille talentorum.
συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.
‖Non habente autem illo reddere, iussit eum dominus
μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος 24
‖qui debebat ei decem millia talenta. ‖Cùm autem non haberet vnde redderet,
eius venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia
αὐτοῦ πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα
quæ habebat, & reddi. Procidens autem seruus*, ‖ille,
ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι. πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος, 25
adorabat eum, dicens: Domine, *longanimis esto erga me, *Patientiam habe in
προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, ‖Misertus
& omnia tibi reddam. ‖Commotus visceribus autem dominus
καὶ πάντα σοι ἀποδώσω. σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ 26
?dimisit serui illius, ?absoluit eum, & *mutuum dimisit ei. ?debitum
δούλου ἐκείνου, ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.
Egressus autem seruus ille, inuenit vnum *conseruorum *de conseruis suis,
ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων 27
suorum, qui debebat ei centum denarios: & ‖apprehendens eum ‖tenens
αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας αὐτὸν
suffocabat, dicens: Redde mihi *siquid debes. ?Procidens ergo *quod ?Et
ἔπνιγε, λέγων, ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις. πεσὼν οὖν ὁ 28
conseruus eius ad pedes eius, rogabat eum, di-
σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτὸν, λέ- 29
cens: *Longanimis esto in me, & omnia reddam tibi. *Patientiam habe
γων, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι.
Ille autem noluit: sed ‖abiens coniecit eum in ?custo- ‖abiit, & misit ?carcerem,
ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλα- 30
diam, donec redderet debitum. Videntes autem con-
κὴν, ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ ὀφειλόμενον. ἰδόντες δὲ οἱ σύν- 31
serui eius *facta, contristati sunt valdè: & ‖venientes *quæ fiebant, ‖& venerunt, & narrauerunt ?quæ facta fuerant.
δουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα, ἐλυπήθησαν σφόδρα, καὶ ἐλθόντες
declarauerunt domino suo omnia ?facta. *vocauit ‖& ait
διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γενόμενα.
Tunc *aduocans illum dominus suus, dicit illi:
τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ, 32
Serue nequam, omne debitum illud dimisi tibi, quoniã
δοῦλε πονηρὲ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ
?aduocasti me: Nonne *oportuit & te misereri ?rogasti
παρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδει καί σε ἐλεῆσαι τὸν 33
*ergo conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus do-
σύνδουλόν σου, ὡς κἀγώ σε ἠλέησα; καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύ- 34
minus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet
ριος αὐτοῦ, παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῷ
vniuersum debitum ei. Sic & Pater meus cæ-
πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ. οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπου- 35
lestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo
ράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ
de cordibus vestris *lapsus eorum.
ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

CAP. XIX. ιθ'.

Et factum est cùm consummassèt Iesus sermones istos, *transtulit sè à Galilæa, & venit, in fines Iudææ trans Iordanem. Et secutæ sunt eum turbæ multæ: & curauit eos ibi. Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes ei: Si licet homini ‖absoluere vxorem suam ?iuxta omnem causam? ‖dimittere ?quacunque ex causa? Qui verò respondens, ait eis: Non legistis, quia *fa-ciens ab initio, masculum & feminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ: & ?erunt duo in ‖carnem vnam: Itaque ?non amplius sunt duo, sed caro vna. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. *σωζδύγνυμι. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dare libellum *repudij, & dimittere? ‖Quoniam ?dimittere *fuit sic. repudij, & absoluere eam? Ait illis: ‖Quòd Moyses ad duritiam cordis vestri, permisit vobis ?absoluere vxores vestras: ab initio autem non ?factum est ita. Dico autem vobis: Quia quicunque ‖absoluerit vxorem suam, ?non ?dimiserit ?nisi ob fornicationem, *qui *duxerit, super fornicatione, & duxerit aliam, mœchatur: & ‖ dimissam *ducens, mœchatur. Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non ?expedit ‖Qui ?confert nubere. ‖Ille verò dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de vtero matris nati sunt sic: & sunt eunuchi, ?facti qui *castrati sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, ‖Qui potest qui castrauerunt seipsos propter regnum cælorum. ‖potens capere, capiat. Tunc oblati sunt ei ‖paruuli, ‖pueruli, vt manus imponeret eis, & oraret. At ?autem discipuli ? increpabant eos. *At ?Iesus ?verò ait eis: Sinite ‖paruulos, & nolite eos prohibere ?enim venire ad me: *cùm imposuisset nam talium est ? regnum cælorum. Et *imponens eis manus, abiit inde.**

Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? ‖Qui ?interrogas de bono? vnus est bonus, si non vnus, Deus. Si autem vis ingredi ad vitam, serua mandata. Dicit illi: Quæ? *At Iesus* dixit: *hoc*, Non ‖homicidium facies, ‖occides, Non adulterabis, Non ?facies furtum, ?furaberis, Non ‖falsum testimonium dices: ?falso testaberis: Honora patrem tuum & matrem tuam: & Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à ‖mihi defuit iuuentute mea: quid adhuc ‖deficio? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende ?quæ habes, de ?tuam substantiam, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

*Audiens autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens possessiones multas. *At* Iesus ‖ dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia difficilè diues intrabit in regnum cælorum. ?Iterum *autem* dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem in regnum ?Dei intrare. *Audientes autem ‖ discipuli eius, mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit ?seruari? Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud autem Deum omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? At Iesus* dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos ‖ secuti ? me in regeneratione, cùm sederit filius hominis in ‖throno gloriæ suæ, sedebitis & vos super duodecim ?thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut ?natos, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam ‖hæreditabit. Multi autem erunt primi, nouissimi, ‖possidebit & primi.

*cùm audisset ?autem ?autem ?Et ?cælorum *Auditis ‖ his ?saluus esse? *autem ‖ qui ?estis ‖sede maiestatis ?sedes ?filios, ‖ & ?exiit, & *tota die*

CAP. XX. κ'.

Simile *enim* est regnum cælorum homini patrifamiliàs, qui exiit *cum diluculo conducere operarios in vineam suam. ‖Conuenit autem ?cum operarijs ex denario *diem, misit eos in vineam suam. Et egressus circa tertiam horam, vidit alios stantes in foro otiosos: Et illis dixit: Abite & vos in vineam*: & quod fuerit iustum, dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum *exiens circa sextam & nonam horam, ‖ fecit similiter. Circa verò vndecimam horam *exiens, inuenit alios stantes otiosos, & dicit illis: Quid hîc statis *totam diem otiosi? Dicunt ei: Quia nemo nos *mercede conduxit. Dicit eis: Ite & vos in vineam ‖ & quod fuerit iustum sumetis. ?Vespere autem facto, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. ?Et *venientes* qui circa vndecimam horam", acceperunt *singuli denarium. Venientes autem ‖ primi, arbitrati sunt quòd plus essent acceprufi: & acceperunt ? & ipsi "singuli denarium, * Accipientes *autem* murmurabant aduersus patremfamiliàs,*

*meam ‖ meam: ?Cùm serò autem factũ esset, ?Cùm venissent ergo "venerunt, * singulos denarios. ‖ & ?autem "singulos denarios. * Et

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* vna hora

Dicentes: Quòd hi nouissimi *vnam horam fecerunt: & pares
λέγοντες, ὅτι οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους 12
† qui portauimus
nobis illos fecisti, † portantibus pondus diei &
ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βαστάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ
‖ æstus.
* At ille
‖ æstum. * Ille verò respondens dixit vni eorum: Amice, non
ὁ καύσωνα. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἑνὶ αὐτῶν, ἑταῖρε, οὐκ 13
‖ ex † est,
facio iniuriã tibi: nonne ‖ denario † conuenisti mecum? Tolle quod tuũ †,
ἀδικῶ σε. οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; ἆρον τὸ σὸν, 14
* vade. ‖ & & * abi.
volo autem ‖ huic nouissimo dare sicut & tibi.
καὶ ὕπαγε. θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καί σοι.
Aut non licet mihi facere quod volo *in meis?* an ocu-
ἢ οὐκ ἔξεστί μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; εἰ ὁ ὀφθαλ- 15
† nequam
lus tuus † malus est, quia ego bonus sum?
μός σου πονηρός ἐστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;
Sic erunt nouissimi, primi: & primi, nouissimi.
οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι, πρῶτοι· καὶ οἱ πρῶτοι, ἔσχατοι. 16
multi enim sunt vocati, pauci verò electi.
πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.
Et ascendens Iesus *in* Hierosolymam, assumpsit
καὶ ἀναβαίνων ὁ ἰησοῦς εἰς ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς 17
* secretò,
duodecim discipulos * *priuatim in via*, & ait illis:
δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς·
Ecce ascendimus in Hierosolymam, & Filius hominis
ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 18
tradetur principibus Sacerdotum & Scribis, & condemna-
παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι· καὶ κατακρι-
bunt eum morte: Et tradent eum Gentibus
νοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ· καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν 19
ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum: & tertia
εἰς τὸ ἐμπαῖξαι, καὶ μαστιγῶσαι, καὶ σταυρῶσαι· καὶ τῇ τρίτῃ
die resurget. Tunc accessit ad eum mater
ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν 20
filiorum Zebedæi cum filiis suis adorans & petens aliquid
υἱῶν ζεβεδαίου, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, προσκυνοῦσα καὶ αἰτοῦσά τι
* Qui
ab eo. * Ille verò dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic
παρ' αὐτοῦ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, τί θέλεις; λέγει αὐτῷ, εἰπὲ 21
‖ ad dexteram tuam,
vt sedeant hi duo filij mei, vnus ‖ à *dextris tuis*, & vnus † à
ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου, εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ
† ad sinistram
sinistris in regno tuo. Respondens autem Ie-
εὐωνύμων ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰη- 22
sus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere cali-
σοῦς, εἶπεν, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πεῖν τὸ ποτή-
‖ bibitur? † sum?
cem, quem ego † *futurus sum bibere?* & *baptisma quo ego baptizor* *baptizari?*
ριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν· καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζο-
Dicunt ei: Possumus.
μαι, βαπτισθῆναι; λέγουσιν αὐτῷ, δυνάμεθα.
Et ait illis: Quidem calicem meum bibetis, & *baptis-*
καὶ λέγει αὐτοῖς, τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτι- 23
‖ sedere autem ad dexteram meam & sinistram,
ma quo ego baptizor, baptizabimini: ‖ *at sedere à de-*
σμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δε-
† vobis,
xtris meis & à sinistris meis, non est meum dare †, sed quibus
ξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς
paratum est à Patre meo. Et audientes decem,
ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός μου. καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, 24
indignati sunt de duobus fratribus. † *Verùm Iesus ad-*
† ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. ὁ δὲ ἰησοῦς προσ- 25
uocans eos, ait: Scitis quia principes Gentium
καλεσάμενος αὐτοὺς, εἶπεν, οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν,
dominantur eorum: & ‖ *magni* potestatem exercent † *eorum.*
κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν·
Non ita verò erit * *in vobis*: sed quicunque voluerit † *in vobis ma-*
οὐχ οὕτως δέ ἐστι ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέ- 26
gnus fieri, sit vester minister: Et qui voluerit * *in*
γας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος· καὶ ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν 27
vobis esse primus, ‖ *sit* vester seruus. Sicut filius
ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος. ὥσπερ ὁ υἱὸς 28
hominis non venit ministrari, sed ministrare, &
τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ
dare animam suam † *precium redemptionis* pro multis.
δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.
Et egredientibus illis ab Iericho, secuta est
καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ ἰερειχὼ, ἠκολούθησεν 29
eum turba multa. Et ecce duo cæci se-
αὐτῷ ὄχλος πολύς. καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθή- 30
‖ audierunt quia Iesus transiret: &
dentes secus viam, ‖ *audientes quòd Iesus præteriret*, clama-
μενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες ὅτι ἰησοῦς παράγει, ἔκρα-
uerunt, dicentes: Miserere nostri Domine fili Dauid.
ξαν, λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς κύριε υἱὸς δαβίδ.
† autem
* At
At turba † increpabat eos vt tacerent. * Illi *verò* ma-
ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα σιωπήσωσιν. οἱ δὲ μεῖ- 31
gis clamabant, dicentes: Miserere nostri Domine fili Dauid.
ζον ἔκραζον, λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς κύριε υἱὸς δαβίδ.
‖ stetit & † vt
Et ‖ *stans* Iesus † vocauit eos, & ait: Quid vultis † faciam
σας ὁ ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς, καὶ εἶπε, τί θέλετε ποιήσω 32
vobis? Dicunt illi: Domine, vt aperiantur nostri oculi.
ὑμῖν; λέγουσιν αὐτῷ, κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί. 33
* Misertus eorum
* *Viscéribus commotus* autem Iesus, tetigit oculos eorum. & con-
σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν· καὶ εὐ- 34
‖ viderunt
festim ‖ *reſpexerunt eorum oculi*: & secuti sunt eum.
θέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

CAP. XXI. κά.

Et cùm appropinquassent * *in Hierosolymam*, & venissent † *in* Bethphage
* Hierosolymis
Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς βηθφαγὴ 1
ad montem ‖ *Oliuarum*, tunc Iesus misit duos discipulos,
‖ Oliueti,
πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε ὁ ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητὰς,
Dicens eis: Ite in † *vicum qui aduersum*
† castellũ quod contra vos est:
λέγων αὐτοῖς, πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι 2
vos: & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum
ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ'
ea, ‖ *soluentes* adducite mihi. Et si quis vobis dixerit
† soluite &
αὐτῆς, λύσαντες ἀγάγετέ μοι. καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ
aliquid, dicite quia Dominus * *eorum vsum habet*: *statim* autem di-
* his opus habet, & confestim
τι, ἐρεῖτε, ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει· εὐθέως δὲ ἀπο-
mittet eos. Hoc autem *totum* factum est, † vt adimpleretur
στελεῖ αὐτούς. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ
‖ effatum per Propheram, dicentem: Dicite fi-
† quod dictũ est
τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, εἴπατε τῇ θυ- 5
liæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, † *& in-*
† sedens
γατρὶ σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραΰς, καὶ ἐπι-
sidens super asinam, & pullum filium subiugalis.
βεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου.
Euntes autem discipuli, † *& facientes sicut pra-*
* fecerunt sicut præcepit
πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ, καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέ- 6
ordinauit illis Iesus, Adduxerunt asinam, & pullum:
ταξεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἤγαγον τὴν ὄνον, καὶ τὸν πῶλον,
& imposuerunt super eos vestimenta sua, & ‖ *insedit*
‖ eum sedere fecerunt
καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν
desuper *eos*. *At* plurima † turba strauerunt sua
† autem
ἐπάνω αὐτῶν. ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν
vestimenta in via: alij autem cædebant ramos de
τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν
arboribus, & sternebant in via.
δένδρων, καὶ ἐστρώννυον ἐν τῇ ὁδῷ.
* *At turbæ præcedentes & sequentes* clamabant,
* Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur,
οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, 10
dicentes: Hosanna filio Dauid: benedictus ‖ *veniens*
‖ qui venit
λέγοντες, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ δαβίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
in nomine Domini, Hosanna in altissimis.
ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.
Et † *intrante eo in* Hierosolymam, commota est vniuersa
* cùm intrasset
καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς ἱεροσόλυμα, ‖ ἐσείσθη πᾶσα ἡ 2 σείομαι
ciuitas, dicens: Quis est hic? * *At turba* dicebant:
* Populi autem
πόλις, λέγουσα, τίς ἐστιν οὗτος; οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον,
Hic est Iesus propheta, *qui* à Nazareth Galilææ.
οὗτός ἐστιν ἰησοῦς ὁ προφήτης ὁ ἀπὸ ναζαρὲτ τῆς γαλιλαίας.
Et intrauit Iesus in templum Dei: & eiiciebat
καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξέβαλε 12
omnes vendentes & ‖ *mercantes* in templo, & ‖ *ementes*
πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ
mensas numulariorum euertit, & cathedras
τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε, καὶ τὰς καθέδρας
vendentium columbas.
τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς·
Et dicit eis: Scriptum est: Domus mea, domus oratio-
καὶ λέγει αὐτοῖς, γέγραπται, ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευ- 13
nis vocabitur: vos autem illam fecistis speluncam latronum.
χῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λῃστῶν.
Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo, &
καὶ προσῆλθον αὐτῷ τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ 14
sanauit eos. Videntes autem principes Sacerdotũ &
ἐθεράπευσεν αὐτούς. ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ 15
Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros cla-
γραμματεῖς τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησε, καὶ τοὺς παῖδας κρά-
mantes in templo, & dicentes: Hosanna filio Dauid:
ζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ λέγοντας, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ δαβίδ,
indignati sunt: Et dixerunt ei: Audis quid isti di-
ἠγανάκτησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ, ἀκούεις τί οὗτοι λέ- 16 b
† ἀγανακτέω
cunt? *At* Iesus ‖ *dicit* eis: Vtique. nunquam legistis, Quia
γουσιν; ὁ δὲ ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, ναί. οὐδέποτε ἀνέγνωτε, ὅτι
‖ autem dixit
ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?
ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;
Et * *relinquens ipsos* abiit ‖ extra ciuitatem in
* relictis illis,
καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς, ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς 17
‖ foras
Bethaniam, † *& diuersatus est ibi.* Mane autem reuertens
† ibique mansit.
βηθανίαν, καὶ ηὐλίσθη ἐκεῖ. πρωΐας δὲ ἐπανάγων 18
in ciuitatem, esuriit. Et videns * *ficum* vnam secus
* fici arborem
εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασε. καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ
viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea, ‖ *si non* fo-
‖ Nisi
τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν, καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ φύλ-
lia tantùm: & ait illi: Nunquam ex te fructus † *fiat in*
* diuisum
λα μόνον. καὶ λέγει αὐτῇ, μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν
† nascatur in
seculum. & arefacta est continuò ficulnea. Et videntes dis-
sempiternum.
αἰῶνα· καὶ ‖ d ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ. καὶ ἰδόντες οἱ μα- 20
cipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuò aruit
‖ d ἐξηράνθη
θηταὶ, ἐθαύμασαν, λέγοντες, πῶς παραχρῆμα ‖ d ἐξηράνθη ἡ
† ficus? Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico
vobis, si habueritis fidem, & non hæsitauerritis, non solùm * *quod ficus*
* de ficulnea
ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς

facietis, sed & si monti huic dixeritis: *Tollere, & ia-
ποιήσετε, ἀλλὰ κἂν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, ἄρθητι, καὶ βλή-
*Tolle, & iacta te
*Ferre in mare, fiet. Et omnia quæcunque
θητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται. καὶ πάντα ὅσα ἂν 22
petieritis in oratione, credentes accipietis.
αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψεσθε.
Et *venienti ipsi in templum, accesserunt *ei do-
* cùm veniſſet * ad eum docentem
καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερὸν, προσῆλθον αὐτῷ διδά- 23
centi principes Sacerdotũ, & seniores populi, dicentes: In qua
σκοντι οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες, ἐν ποίᾳ
* potestate
*auctoritate hæc facis? & quis tibi dedit ‖auctoritatem hanc?
‖ potestatem
ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;
Respondens autem Iesus, dixit eis: Interrogabo vos &
Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀ- 24
ego sermonem vnũ: quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua
γὼ λόγον ἕνα· ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ
‖ potestate
‖auctoritate hæc facio. Baptismus Ioannis vnde erat?
ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. τὸ βάπτισμα ἰωάννου πόθεν ἦν; 25
è cælo, an ex hominibus? *Illi autem ratiocinabantur apud seipsos,
ἐξ οὐρανοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο παρ' ἑαυτοῖς,
dicentes: Si dixerimus, è cælo: dicet nobis, Quare ergo non cre-
λέγοντες, ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, διατί οὖν οὐκ ἐπι-
didistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, time-
στεύσατε αὐτῷ; ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, φοβού- 26
mus turbam: omnes enim habent Ioannem sicut Prophetam.
μεθα τὸν ὄχλον. πάντες γὰρ ἔχουσι τὸν ἰωάννην ὡς προφήτην.
Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait il-
Καὶ ἀποκριθέντες τῷ ἰησοῦ, εἶπον, οὐκ οἴδαμεν. ἔφη αὐ- 27
lis & ipse: Nec ego dico vobis in qua *auctoritate hæc facio.
* potestate
τοῖς κἀγὼ, οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.
? filios
Quid autẽ vobis videtur? Homo quidam habebat ? natos duos: & ac
τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπός τις εἶχε τέκνα δύο· καὶ προσ- 28
cedens *primo dixit: Fili, vade, hodie operare
* ad primum,
ελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπε, τέκνον, ὕπαγε, σήμερον ἐργάζου
in vinea mea. Ille autem respondens, ait: Nolo.
ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐ θέλω. 29
Postea autem pœnitentia *affectus, abiit. Et accedens
* motus,
ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς, ἀπῆλθε. καὶ προσελθὼν τῷ 30
‖ autem ad alterum, ? At ille * Eo * iuit.
‖ alteri, dixit similiter. ? Ille verò respondens, ait: *Ego Domine.
δευτέρῳ, εἶπεν ὡσαύτως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ἐγὼ κύριε.
& non *abiit. Quis ex duobus fecit voluntatem pa-
καὶ οὐκ ἀπῆλθε. τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πα- 31
tris? Dicunt ei, Primus. Dicit illis Iesus: Amen
τρός; λέγουσιν αὐτῷ, ὁ πρῶτος. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν
dico vobis, ‖quòd publicani & meretrices ? præcunt vos in
λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς
? præcedunt vos
regno Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. ἦλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς ἰωάννης ἐν ὁδῷ 32
‖ autem ? nec pœnitentiam habuistis * vt crederetis
iustitiæ, & non credidistis ei: At publicani & ‖
δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ
meretrices crediderunt ei. vos autem videntes ? non pœnituistis
πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ. ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε
postea, ? ad credendum ei. Aliam parabolam au-
ὕστερον, τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ. ἄλλην παραβολὴν ἀκού- 33
dite: Homo quidam erat paterfamilias, qui plantauit vi-
σατε. ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπε-
neam, & sepem * ei circumposuit, & fodit in ea torcular,
* circundedit ei,
λῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν,
& ædificauit turrim, & locauit eam agricolis: & peregrè
καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὴν γεωργοῖς, καὶ ἀπε-
? misit profectus est. Cùm autem appropinquasset tempus fructuum, ? lega-
δήμησεν. ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέ- 34
uit seruos suos ad agricolas * accipere
? vt acciperent
στειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς, λαβεῖν τοὺς
fructus eius. Et accipientes agricolæ ? seruos eius,
καρποὺς αὐτοῦ. καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, 35
? apprehensis seruis ? alium
? hunc quidẽ ceciderũt, ? hunc verò occiderunt, ? illum verò lapidauerunt.
ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.
? Rursum legauit alios seruos plures prioribus:
πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων· 36
? Nouissimè & fecerunt illis similiter. ? Posterius autem misit
καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. ὕστερον δὲ ἀπέστειλε 37
ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum.
πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων, ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.
? ἐντρέπω ‖ autem ? intra se: * habebimus
At agricolæ ‖ videntes filium, dixerunt ? in seipsis: Hic est
οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, οὗτός ἐστιν 38
hæres: venite, occidamus eum, & * obtineamus
ὁ κληρονόμος, δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ κατάσχωμεν
hæreditatem eius. Et *sumentes eiece-
? apprehensum
τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. καὶ λαβόντες ἐξέβα- 39
runt eum extra vineam, & occiderunt.
λον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκτειναν.
Cùm ergo venerit dominus vineæ, quid faciet
Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς 40
agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè
γεωργοῖς ἐκείνοις; λέγουσιν αὐτῷ, κακοὺς κακῶς 41
* suam, perdet ipsos, & vineam * locabit aliis agri-
? fructum
ἀπολέσει αὐτοὺς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδόσεται ἄλλοις γεωρ-
colis, qui reddent ei ? fructum in tem-
γοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιρο-
poribus suis. Dicit illis Iesus: Nunquam legistis
Scripturis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes,
ἐν ταῖς γραφαῖς, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,
hic factus est in caput anguli? A Domino factum est
οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. παρὰ κυρίου ἐγένετο
istud: & est mirabile in oculis vestris.
αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.
*Propter hoc dico vobis, ‖quòd tolletur à vobis regnum * Ideo
‖ quia auferetur
διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία
Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.
τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτ.
Et ‖cadens super lapidem istum, ? conquassabitur: super ‖ qui ceciderit
? confringetur:
καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' * conteret
quem verò ceciderit, *comminuet eum.
ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.
Et ‖audientes principes Sacerdotum & Pharisæi pa- ‖ cùm audiſſent
καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι τὰς πα-
rabolas eius, cognouerunt quòd de ipsis diceret.
ραβολὰς αὐτοῦ, ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει.
Et quærentes eum ? prehendere, timuerunt turbas: ? tenere.
καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους,
quoniam sicut Prophetam eum habebant.
ἐπειδὴ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

CAP. XXII. κβ'.

Et respondens Iesus, iterum dixit eis in para-
Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παρα- 1
bolis, dicens: Simile factum est regnum cælorum ho-
βολαῖς, λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀν- 2
mini regi, qui fecit nuptias filio suo:
θρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ·
Et misit seruos suos vocare * vocatos
? inuitatos
καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημέ- 3
tos ad nuptias: & nolebant venire.
νους εἰς τοὺς γάμους· καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.
Iterum misit alios seruos, dicens: Dicite ‖vo ‖ inuitatis
πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων, εἴπατε τοῖς κε- 4
catis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei &
κλημένοις, ἰδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ
? sunt, * paratæ
alilia occisa *, & omnia * expedita. venite ad nuptias.
? alius * neglexerũt: & ‖ villam suam, alius ? negotiationẽ
τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἕτοιμα. δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.
Illi autem * negligentes abierunt, ‖ ille quidem in ‖ proprium agrum,
* Reliqui verò tenuerunt ‖ & ‖ affectos,
οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, 5
ille verò ad ? mercaturam suam: * At reliqui prehendentes
ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες 6
seruos eius, ? cõtumelijs ‖ affecerunt, & occiderunt. * Au-
* Rex autem cùm audiſſet, ? missis exercitibus suis,
τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὕβρισαν, καὶ ἀπέκτειναν. ἀκού-
diens autem rex ille, iratus est: & ? mittens exer-
σας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος, ὠργίσθη· καὶ πέμψας τὰ στρα- 7
citus suos, perdidit homicidas illos, & ciuitatem
τεύματα αὐτοῦ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν
illorum ‖ incendit. Tunc ait seruis suis: Quidem ‖ succendit.
αὐτῶν ἐνέπρησε. τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ, ὁ μὲν 8
nuptiæ ‖ expeditæ sunt: ? qui autem vocati, non fuerunt digni. ‖ paratæ
? sed qui inuitati erant,
γάμος ἕτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι.
Ite ergo ad * compita viarum, & quoscunque * exitus
πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν 9
inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi
εὕρητε, καλέσατε εἰς τοὺς γάμους. καὶ ἐξελθόντες 10
‖ illi in vias, congregauerunt omnes quos in- ‖ eius
οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς, συνήγαγον πάντας ὅσους εὗ-
uenerunt, malos quós & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.
ρον, πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων.
? Ingressus autem rex ‖ spectare discumbentes, * ? intrauit
* vt videret & ? veste nuptiali
εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, 11
vidit ibi hominem non vestitum ? indumento nuptiarum:
εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου·
Et ait illi: Amice, quomodo intrasti huc, non habens ve-
καὶ λέγει αὐτῷ, ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔν- 12
stem nuptialem? ‖ Ille verò ore occlusus est. Tunc dixit rex
‖ At ille obmutuit.
δυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφιμώθη. τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς 13
? φιμόω
minist is: ? Ligantes eius manus & pedes, tollite eum, & e
? Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eũ
διακόνοις, δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτὸν, καὶ ἐκ-
ijcite in tenebras exteriores: ibi erit fletus &
βάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ
* fremitus dentium. Multi enim sunt vocati, pauci verò e-
* stridor
ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκ- 14
lecti. Tunc abeuntes Pharisæi, contilium ‖ sumpserunt, ‖ inierunt, vt caperent eum
λεκτοί. τότε πορευθέντες οἱ φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον, 15
vt eum illaquearent in sermone. Et mittunt ei
ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ. καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ 16
discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, sci-
τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν ἡρῳδιανῶν, λέγοντες, διδάσκαλε, οἴ-
mus quia verax es, & viam Dei in veritate doces: &
δαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ
nõ est cura tibi de aliquo: non enim respicis * in faciem hominum:
οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων· * personam
Dic ergo nobis, quid tibi videtur, Licet dare censum Cæsari, an non?
εἰπὲ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; ἔξεστι δοῦναι κῆνσον καίσαρι, ἢ οὔ; 17

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* Cognita
† nequitia

*Cognoscens autem Iesus † nequitiam eorum, ait: Quid me tentatis
γνοὺς δὲ ὁ ἰησοῦς τ̃ πονηρίαν αὐτῶν, εἶπε, τί με πειράζετε 18
hypocritæ? Ostendite mihi numisma census.
ὑποκριταί; ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τ̃ κήνσου. 19
‖ Illi verò obtulerunt ei denarium. Et ait illis*
‖ Ar illi
* Iesus:
οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον. καὶ λέγει αὐτοῖς, 20
† Cuius imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei,
† est
τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη, καὶ ἡ ἐπιγραφή; λέγουσιν αὐτῷ, 21
Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ * Cæsaris, Cæ-
* sunt
καίσαρος. τότε λέγει αὐτοῖς, ἀπόδοτε οὖν τὰ καίσαρος, καὶ
‖ sari: & quæ ‖ Dei, Deo.
‖ sunt
τὰ τ̃ θεοῦ, τῷ θεῷ. καὶ ἀκούσαντες ἐθαύ- 22
† relicto eo, rati sunt: & † relinquentes eum, abierunt.
μασαν· καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ 23
‖ dicentes non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum,
* qui dicunt
προσῆλθον αὐτῷ σαδδουκαῖοι, οἱ λέγοντες μὴ εἶ ἀνάστα-
Dicentes: Magister, Moyses
σιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες, διδάσκαλε, μωσῆς 24
* filiũ, vt ducat dixit: Si quis mortuus fuerit non habens * genitos, ob affinitatem ducet fra-
εἶπεν, ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσῃ ὁ ἀδελ-
‖ suscitet ter eius vxorem illius, & ‖ suscitabit semen fra-
φὸς αὐτ̃ τ̀ γυναῖκα αὐτ̃, καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελ-
tri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus
φῷ αὐτ̃. ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος, 25
† defunctus est vxore ducta, † obijt: & non habens semen, reliquit vxorem
γαμήσας ἐτελεύτησε· καὶ μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκε τ̀ γυναῖκα
suam fratri suo. Similiter & secundus, & ter-
αὐτ̃ τῷ ἀδελφῷ αὐτ̃. ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρί- 26
* septimum. Nouissimè tius, vsque ad * septem. Postremùm autem omnium defuncta est & mulier.
τος, ἕως τ̃ ἑπτά. ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. 27
† de In ergo resurrectione, cuius † septem erit vxor? omnes enim
ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γὰρ 28
habuerunt eam. Respondens autem Iesus, ait illis:
ἔσχον αὐτήν. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, 29
‖ virtutem Erratis, nescientes Scripturas, neque ‖ efficaciam Dei.
πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τ̀ δύναμιν τ̃ θεοῦ.
† nubentur? In enim resurrectione neque nubent, neque † dantur nuptui:
ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, 30
sed sicut angeli Dei in cælo sunt. De autem resurre-
ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τ̃ θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν. περὶ δὲ τ̀ ἀναστά- 31
‖ quod dictum est † vobis: ctione mortuorum, non legistis ‖ effatum vobis a Deo,
σεως τ̃ νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τ̃ θεοῦ,
dicente †: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, &
λέγοντος, ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαὰκ, & 32
Deus Iacob? Non est Deus, Deus mortuorum, sed viuentium.
ὁ θεὸς ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς, θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.
* mirabantur † ἐκπλήσσεσθαι. Et audientes turbæ, * percellebantur in doctrina
καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ 33
* autem ‖ silentium imposuisset eius. At Pharisæi* audientes quòd ‖ occlusit os Sad-
αὐτ̃. οἱ δὲ φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσε τοὺς σαδ- 34
† conuenerunt in vnum: ducæis, † coacti sint in idipsum. Et interrogauit*
δουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό. καὶ ἐπηρώτησεν 35
‖ eum vnus ex eis Legis doctor, tentans eum, & dicens:
* est
εἷς ἐξ αὐτῶν νομικὸς, πειράζων αὐτὸν, καὶ λέγων·
Magister, quod * mandatum magnum in Lege?
διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; 36
† ex At Iesus ait illi: Diliges Dominum Deum tuum in
ὁ δὲ ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, ἀγαπήσεις κύριον τ̀ θεόν σου ἐν 37
‖ mente toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota ‖ cogi-
ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, & ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ δια-
tatione tua. Hoc est primum & * magnum mandatum.
* maximum
νοίᾳ σου. αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. 38
‖ est Secundum autem simile ‖ huic: Diliges proximum tuum sicut
δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς 39
teipsum. In his duobus mandatis vniuersa Lex ‖ &
σεαυτόν. ἐν ταύταις τ̃ δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ 40
‖ pender. Congregatis Prophetæ *pendent*. Coactis autem Pharisæis,
οἱ προφῆται κρέμανται. συνηγμένων δὲ τ̃ φαρισαίων, 41
interrogauit eos Iesus, Dicens: Quid vobis videtur de
ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ ἰησοῦς, λέγων, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ 42
Christo? cuius filius est? dicunt ei, Dauid.
τοῦ χριστοῦ; τίνος υἱός ἐστι; λέγουσιν αὐτῷ, τοῦ δαβίδ.
Ait illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu Dominum eum
λέγει αὐτοῖς, πῶς οὖν δαβὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν 43
vocat, dicens: Dixit Dominus Domino meo: Sede
καλεῖ, λέγων· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου 44
à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum
* τίθημι. ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν * θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν
pedum tuorum? Si ergo Dauid vocat eum Dñm, quomodo filius
ποδῶν σου; εἰ οὖν δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς 45
eius est? Et nemo poterat ei respondere ver-
αὐτ̃ ἐστι; καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λό- 46
bum: neque ausus fuit quisquam ex illa die, interrogare
γον· οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτᾶν
eum amplius.
αὐτὸν οὐκέτι.

CAP. XXIII. κγ΄.

* ad turbas, & ad discipulos suos,
Tunc Iesus locutus est * turbis, & discipulis suis,
Τότε ὁ ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις & τοῖς μαθηταῖς αὐτ̃, 1

Dicens: Super Moysi cathedram sederunt Scri-
λέγων, ἐπὶ τ̃ μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμμα- 2
bæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis
τεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι. πάντα οὖν ὅσα ἂν εἴπωσιν ὑμῖν 3
seruare, seruate & facite: secundùm verò opera eorum * ne facite:
* nolite facere:
τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε·
dicunt enim, & non faciunt. Alligant enim onera grauia
λέγουσι γάρ, καὶ οὐ ποιοῦσι. δεσμεύουσι γὰρ φορτία βαρέα
& importabilia, & imponunt in humeros homi-
καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώ- 4
num: † at digito ipsorum non volunt mouere ea.
† digito autem suo nolunt
πων· τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινῆσαι αὐτά.
Omnia verò opera sua faciunt * ad spectari
* vt videantur
πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι 5
hominibus. dilatant ‖ verò phylacteria sua, & ‖ enim
τοῖς ἀνθρώποις. πλατύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν, καὶ
magnificant fimbrias vestimentorum suorum.
μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν.
Amantque primos recubitus in cœnis, & autem
φιλοῦσί τε τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις, καὶ τὰς 6
primas cathedras in synagogis, & salutationes
πρωτοκαθεδρίας ἐν τ̃ συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς
in * foris, & vocari ab hominibus, Rabbi, Rabbi. * foro,
ἐν τ̃ ἀγορᾶις, καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τ̃ ἀνθρώπων, ῥαββὶ ῥαββί.
Vos autem ‖ ne vocemini Rabbi: vnus enim est vester † do- ‖ nolite vocari
ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθη- 8
† magister, ctor Christus. omnes autem vos fratres estis.
γητὴς ὁ χριστός. πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.
Et patrem † ne vocetis vestrum super terram: vnus enim est † nolite vocare
καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τ̃ γῆς· εἷς γάρ ἐστιν 9
vobis
Pater vester qui in cælis ‖. Nec vocemini * do-
ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. μηδὲ κληθῆτε κα- 10
‖ est. * magistri: quia magister vester vnus est
ctores: vnus enim vester est doctor, Christus.
θηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητὴς, ὁ χριστός.
Qui verò maior ‖ vestrûm, erit vester minister. ‖ est
ὁ δὲ μείζων ὑμῶν, ἔσται ὑμῶν διάκονος. 11
Qui autem exaltauerit † seipsum, humiliabitur: & qui humiliauerit
ὅστις δὲ ὑψώσῃ ἑαυτ̀, ταπεινωθήσεται· καὶ ὅστις ταπεινώσῃ 12
† seipsum, exaltabitur. Væ autem vobis Scribæ & Pha-
ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται. οὐαὶ δὲ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φα- 13
risæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, &
ρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τ̃ χηρῶν, καὶ
‖ prætextu prolixa orantes: propter hoc accipietis
προφάσει μακρὰ προσεύχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε πε-
* abundantius iudicium. Væ vobis Scribæ & Phari- † amplius
ριττότερον κρίμα. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρι- 14
sæi hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum an-
σαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τ̃ οὐρανῶν ἔμ-
te homines, vos enim non intratis, nec intro-
προσθεν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερ-
euntes finitis ‖ intrare Væ vobis Scribæ & Pha-
χομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φα- 15
risæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam,
ρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν,
* facere vnum proselytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium * vt faciatis
ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν
gehennæ, ‖ duplicierem vobis. Væ vobis duces cæci, ‖ duplo quàm vos.
γεέννης, διπλότερον ὑμῶν. οὐαὶ ὑμῖν ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ 16
† dicentes: Quicunq; iurauerit * in templo, nihil est: qui autem iurauerit † qui dicitis:
λέγοντες, ὃς ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν ὀμόσῃ
in auro templi, * debet. Stulti & cæci: quid enim ‖ per templum
* debitor est.
ἐν τῷ χρυσῷ τ̃ ναοῦ, ὀφείλει. μωροὶ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ 17
maius est, aurum, aut templum ‖ sanctificans aurum?
‖ quod sanctificat
μείζων ἐστὶν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάζων τ̀ χρυσόν.
Et, quicunque iurauerit in altari, nihil est: quicũq; autẽ
καὶ, ὃς ἐὰν ὀμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν 18
iurauerit in dono quod ‖ super illud, debet. ‖ est
ὀμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτ̃, ὀφείλει.
Stulti & cæci: quid enim maius †, donum, an alta- † est,
μωροὶ & τυφλοί· τί γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον, ἢ τὸ θυσιαστή- 19
re * sanctificans donum? ‖ ergo iurans in alta- * quod sanctifi-
ριον τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον; ὁ οὖν ὀμόσας ἐν τῷ θυσια- 20
ri, iurat in eo, & in omnibus quæ super illud †. ‖ Qui ergo iu-rat † sunt.
στηρίῳ, ὀμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτ̃.
Et * iurans in templo, iurat in illo, & in ‖ ha- * quicunque iurauerit
καὶ ὁ ὀμόσας ἐν τῷ ναῷ, ὀμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ κα- 21
bitante illud. Et † iurans in cælo, iurat in ‖ eo qui habi-tat in ipso.
θημένῳ ἐν αὐτῷ. καὶ ὁ ὀμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὀμνύει ἐν 22
throno Dei, & in * sedente super eum. † qui iurat
τῷ θρόνῳ τ̃ θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτ̃. * eo qui sedet
Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia de-
οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀπο- 23
cimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reli-
δεκατεῖτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ τὸ κύμινον· καὶ ἀφή-
quistis ‖ grauiora * Legis, iudicium, & misericordiã, & fi- ‖ quæ * sunt
κατε τὰ βαρύτερα τ̃ νόμου, τ̀ κρίσιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πί-
dem. hæc oportuit facere, & illa non omittere.
στιν. ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι.
Duces cæci, excolantes culicem, * at camelum † autem
ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ διυλίζοντες τ̀ κώνωπα, τ̀ δὲ κάμηλον 24

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

glutientes. Væ vobis Scribæ & Pharisæi
καταπίνοντες. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι 25
hypocritæ: quia mundatis quod deforis ‖ poculi & pa-
‖ est calicis & paropsidis, ὑποκριταὶ, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πα-
tinæ, intus autem *plena sunt ex* rapina & *iniustitia.
* pleni estis * immunditia. ‖ est calicis & paropsidis, ρίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἁρπαγῆς καὶ ἀδικίας.
Pharisæe cæce, munda priùs quod intus ‖ poculi,
φαρισαῖε τυφλὲ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, 26
* id * est ‖ similes estis & patinæ, vt fiat, & *quod deforis ipsorum* mundum.
καὶ τοῦ παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρόν.
Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia ‖ ad-
οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι πα- 27
similamini sepulchris dealbatis, quæ à foris *quidem appa-
ρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαί-
* hominibus rent * speciosa: intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni
νονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης
‖ spurcitia: ‖ immunditia: Sic & vos aforis quidem paretis ho-
ἀκαθαρσίας· οὕτω καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀν- 28
minibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.
θρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοί ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.
Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia ædi-
οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι οἰ- 29
ficatis sepulchra Prophetarum, & ornatis mo-
κοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε τὰ μνη-
numenta iustorum: Et dicitis: *quòd* Si fuissemus in diebus
μεῖα τῶν δικαίων· καὶ λέγετε, ὅτι εἰ ἤμεθα ἐν ταῖς ἡμέραις 30
patrum nostrorum, non essemus ‖ *communicatores* eorum in sanguine
τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἦμεν κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι
Prophetarum. Itaque * *testamini* vobismetipsis, quia filij estis
τῶν προφητῶν. ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς, ὅτι υἱοί ἐστε τῶν 31
* *occidentium* Prophetas. Et vos implete
φονευσάντων τοὺς προφήτας. καὶ ὑμεῖς πληρώσατε
mensuram patrum vestrorum. Serpentes, genimina viperarum,
τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν. ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, 33
* Ideo dico vobis: quomodo fugietis à iudicio gehennæ? * *Propter hoc* ecce
πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης; διὰ τοῦτο ἰδοὺ 34
ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & Scri-
ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς, προφήτας, καὶ σοφοὺς, καὶ γραμ-
bas: & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex illis
ματεῖς· καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε, καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν
flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ci-
μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε ἀπὸ πό-
uitate in ciuitatem: Vt veniat super vos omnis * sanguis iustus,
λεως εἰς πόλιν· ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον, 35
* qui ‖ est * effusus * super terram, à sanguine Abel iusti,
ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἅβελ τοῦ δικαίου,
vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis in-
ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε με-
ter templum & altare. Amen dico vobis, *quòd*
ταξὺ τοῦ ναοῦ, καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι 36
venient hæc omnia super generationem istam.
ἥξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.
Hierusalem, Hierusalem ‖ *occidens* Prophetas,
‖ quæ occidis Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, 37
* lapidas eos qui ad te missi sunt, & * *lapidans legatos ad ipsam*, quoties
καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις
volui *super*congregare filios tuos, quêadmodum congregat
ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει
‖ noluisti? gallina pullos suos sub alas, & ‖ *non voluisti?*
ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;
Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.
ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· 38
* amodo, Dico enim vobis, Non me videbitis * *à nunc*, donec dicatis:
λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μή με ἴδητε ἀπ' ἄρτι, ἕως ἂν εἴπητε, 39
‖ qui venit Benedictus ‖ *veniens* in nomine Domini.
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

CAP. XXIIII. κδ'.

Et egressus Iesus ibat de templo: & acces-
Καὶ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· καὶ προσ- 1
serunt discipuli eius * ostendere ei ædificationes
ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς
templi. ‖ At *Iesus* dixit illis: * *Non intuemini* hæc
τοῦ ἱεροῦ. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐ βλέπετε ταῦτα 2
‖ Ipse autem respondens * Videtis omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hîc lapis super lapidem,
πάντα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον,
* ἀφίημι ‖ destruatur. qui non ‖ *dissoluetur.* Sedente autem eo super montem
ὃς οὐ καταλυθήσεται. καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους 3
* Oliueti, * secretò, * Olivarum, accesserunt ad eum discipuli * *priuatim*, dicentes:
τῶν ἐλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν, λέγοντες,
Die nobis, quando hæc erunt? & quod signum * *tuæ præsentiæ*
εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας,
& consummationis seculi? Et respondens Iesus,
καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, 4
dixit eis: Videte ne quis vos seducat:
εἶπεν αὐτοῖς, βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ·
Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego
πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ἐγώ 5
sum Christus: & multos seducent.
εἰμι ὁ χριστός· καὶ πολλοὺς πλανήσουσι.

* Futuri estis autem audire bella, & auditiones bellorum:
6 μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους, καὶ ἀκοὰς πολέμων·
Videte ne turbemini: oportet enim ‖ *omnia* fieri. sed nondum est
ὁρᾶτε μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι· ἀλλ' οὔπω ἐστὶ
finis. * *Excitabitur* enim gens in gentem, & regnum
7 τὸ τέλος. ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία
in regnum: & erunt fames, & pestilentiæ, & terræ motus * *secundùm* loca.
ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ, καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους.
Omnia autem hæc ‖ *initium* dolorum.
8 πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.
Tunc tradent vos in tribulationem, & occident
9 τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλῖψιν, καὶ ἀποκτενοῦσιν
vos: & eritis odio *habiti ab* omnibus gentibus, propter
ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν, διὰ τὸ
nomen meum. Et tunc * *offendentur* multi: & in-
10 ὄνομά μου. καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ, καὶ ἀλ-
uicem tradent, & odio habebunt inuicem.
λήλους παραδώσουσι, καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους·
Et multi pseudoprophetæ * *excitabuntur*, & sedu-
11 καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται, καὶ πλανή-
cent multos. Et ‖ *propter multiplicari iniquitatem*, re-
12 σουσι πολλούς. καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυ-
frigescet charitas multorum. Qui autem * *permanens* in finem,
13 γήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος,
hic ‖ *seruabitur*. Et prædicabitur hoc Euangelium
14 οὗτος σωθήσεται. καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς
regni in * *vniuersa habitata*, in testimonium omnibus
βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς
gentibus: & tunc veniet ‖ *finis*. Cùm ergo videritis abo-
15 ἔθνεσι· καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος. ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέ-
minationem desolationis, * *effatam* à Daniele propheta,
λυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ δανιὴλ τοῦ προφήτου,
stantem in loco sancto (* *legens* intelligat)
ἑστὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω·
Tunc qui in ‖ Iudæa * fugiant ad montes.
16 τότε οἱ ἐν τῇ ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη·
* *Qui super domum*, non descendat tollere ‖ *quæ de e-*
17 ὁ ὃς ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβαινέτω ἆραι τὰ ἐκ τῆς οἰ-
de sua: Et qui in agro, non reuertatur * *retrò*
18 κίας αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω
tollere * *vestem suam*. Væ autem * *in vtero habentibus*,
19 ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις,
& *lactantibus* in illis diebus.
καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.
Orate autem vt non fiat fuga vestra ‖ *hyeme*,
20 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος,
neque in Sabbato: Erit enim tunc tribulatio magna, qualis
21 μηδὲ ἐν σαββάτῳ· ἔσται γὰρ τότε θλῖψις μεγάλη, οἵα
non fuit ab initio mundi vsque modò, neque non fiet.
οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται.
Et * *si non contracti* fuissent dies illi, non fuisset ‖ *ser-*
22 καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώ-
uata omnis caro: * *propter autem* electos ‖ *contrahentur*
θη πᾶσα σάρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ
dies illi. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hîc * Chri-
23 ἡμέραι ἐκεῖναι. τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ χρι-
stus, aut illic ‖ *ne credatis*. *Excitabuntur* enim pseudo-
24 στὸς, ἢ ὧδε· μὴ πιστεύσητε. ἐγερθήσονται γὰρ ψευδό-
christi & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna &
χριστοι καὶ ψευδοπροφῆται· καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ
prodigia, ita vt * *seducere, si possibile, & electos.*
τέρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.
Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis: Ecce
25 ἰδοὺ προεῖρηκα ὑμῖν. ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, ἰδοὺ
26 in deserto est, * *ne exeatis*: ecce in ‖ *conclauibus*, ne
ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστὶ, μὴ ἐξέλθητε· ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ
credatis. Sicut enim fulgur exit ab * *Orientibus*,
27 πιστεύσητε. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν,
& *apparet vsque Occidentes*: ita erit & ‖ *præsentia* filij
καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ
hominis. Vbicunque *enim* fuerit * *cadauer*, illuc congrega-
28 ἀνθρώπου. ὅπου γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθή-
buntur ‖ aquilæ. Statim autem post tribulationem dierum
29 σονται οἱ ἀετοί. εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν
illorum, Sol obscurabitur, & Luna non dabit lu-
ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγ-
men suum, & stellæ cadent de cælo, & * *efficaciæ*
γος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνά-
cælorum * *concutientur*. Et tunc parebit sig-
30 μεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. καὶ τότε φανήσεται τὸ ση-
num filij hominis in cælo: & tunc plangent om-
μεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κόψονται πᾶ-
nes tribus terræ, & videbunt Filium hominis venien-
σαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμε-
tem in nubibus cæli cum * *efficacia & gloria multa*.
νον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.
Et ‖ *legabit* angelos suos cum tuba & voce
31 καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος καὶ φωνῆς
magna: & congregabunt electos eius à qua-
μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσ-

* Auditurienim estis prælia, & opiniones prælio-rum. ‖ hæc. * Consurget * per ‖ initia sunt * scandalizabuntur * surgent, ‖ quoniam abundabit iniquitas, * perseuerauerit vsque * saluus erit. * vniuerso orbe ‖ consummatio * quæ dicta est * qui legit ‖ sunt, * & qui in tecto, ‖ aliquid de domo * αἶρον καὶ αἴρω. * tunicam suã. * prægnantibus, & nutrientibus ‖ in hyeme vel ‖ & * nisi breuiati ‖ salua * sed propter * breuiabuntur * est ‖ nolite credere: Surgent * in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi, * nolite exire: ‖ penetralibus, nolite credere. * Oriente, & paret vsque in Occidentem: * aduentus * corpus, * virtutes * commouebuntur: * virtute multa & maiestate ‖ mittet

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ad terminos tuor ventis, à summis cælorum vsque *extrema* eorum.
σαρῶν ἀνέμων, ἀπ' ἄκρου οὐρανοῦ ἕως ἄκρων αὐτῶν.

A arbore autem fici, "A *verò sicu* discite parabolam: cùm iam ra-
Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἤδη ὁ κλά- 32

mata, scitote mus eius fuerit tener, & folia *germinauerint*, *scitis* quia
δος αὐτῆς γλυκὺς γένηται καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε ὅτι

est prope ‖ æstas: ita & vos, cùm videritis hæc
ἐγγὺς τὸ θέρος· οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα 33

omnia, scitote quia prope est in ianuis.
πάντα, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ θύραις.

quia Amen dico vobis, *non* præteribit generatio hæc, donec
Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν 34

‖ transibunt: omnia ista fiant. Cælum & terra ‖ *præteribunt*:
πάντα ταῦτα γένηται. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· 35

παρέρχομαι. *verum* verba mea non præteribunt. De autem die illa
οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης 36

autem & nisi & hora nemo scit, neque angeli cælorum, *si non* Pa-
καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πα-

‖ in diebus ter meus solus. Sicut autem ‖ *dies* Noe, ita erit &
τήρ μου μόνος. ὥσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ 37

aduentus Filij hominis. Sicut enim erant in
ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ὥσπερ γὰρ ἦσαν ἐν 38

diebus ante diluuium, comedentes & biben-
ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, τρώγοντες καὶ πίνον-

ad eum diem quo tes, nubentes & nuptui tradentes, vsque *quo die* intrauit
τες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε

Noe in arcam: Et non cognouerunt donec venit di-
Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν· καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἦλθεν ὁ κατα- 39

*aduentus luuium, & tulit omnes: ita erit & *præsentia* filij
κλυσμὸς, καὶ ἦρεν ἅπαντας· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ

‖ assumetur, hominis. Tunc duo erunt in agro: vnus ‖ *as-*
τοῦ ἀνθρώπου. τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἷς παρα- 40

‖ relinquetur. *sumitur*, & vnus ‖ *relinquitur*. Duæ molentes in
λαμβάνεται, καὶ ὁ εἷς ἀφίεται. δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ 41

mola: vna assumetur, & vna relinquetur.
μύλωνι· μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται.

*Duo in lecto: vnus assumetur, & vnus relinquetur. * Vigilate ergo: quia nescitis qua hora Dominus vester
γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κύριος ὑμῶν 42

‖ *venit*. Illud autem scitote, quoniã si sciret paterfamilias
ἔρχεται. ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ᾔδει ὁ οἰκοδεσπότης 43

‖ hora * *veturus esset*, qua ‖ *custodia* fur *venit*, vigilaret vtique, & non
ποίᾳ φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἄν, καὶ οὐκ ἂν

? Ideo sineret perfodi domum suam. ? *Propter hoc* & vos estote
εἴασε διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ. διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε 44

* nescitis, parati, quia qua hora *non putatis*, Filius hominis venturus est.
ἕτοιμοι, ὅτι ᾗ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

Quispinas est fidelis seruus & prudens, quem constituit
Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστησεν 45

‖ vt det dominus suus super familiam suam, ‖ *ad dandum* illis
ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὴν

? cùm venerit cibum in tempore? Beatus seruus ille, quem *? veniens*
τροφὴν ἐν καιρῷ; μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν 46

dominus eius, inuenerit facientem sic. Amen dico
ὁ κύριος αὐτοῦ, εὑρήσει ποιοῦντα οὕτως. ἀμὴν λέγω 47

‖ omnia bona sua vobis, quoniam super ‖ *omnibus substantijs suis* constituet eum.
ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo:
ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, 48

‖ Moram facit *? Tardat* dominus meus venire. Et cœperit percutere
χρονίζει ὁ κύριός μου ἐλθεῖν· καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς 49

* suos, manducet ‖ bibat ‖ sperat, conseruos * *edere* autem & *bibere* cum ebriosis:
σοὺς δούλους, ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν μετὰ τῶν μεθυόντων·

Veniet dominus serui illius in die qua non ‖ *expectat*,
ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷ, 50

? ignorat: ‖ partemque & in hora qua *? non scit*: Et diuidet eum, ‖ *& par-*
καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκει· καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέ- 51

tem eius cum hypocritis ponet: illic erit fletus,
ρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς,

& stridor dentium.
καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

CAP. XXV. κέ.

* Similis erit Tunc * *similabitur* regnum cælorum decem virgini-
Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθέ- 1

‖ Iobuiam sponso & sponsæ. bus: quæ accipientes lampadas suas, exierunt ‖ *in*
νοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν, ἐξῆλθον εἰς

occursum sponsi. Quinque autem erant ex eis prudentes,
ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου. πέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι, 2

? Sed quinque * accepris lampadibus, & quinque fatuæ. ? *Quæ* fatuæ * *sumentes lam-*
καὶ αἱ πέντε μωραί. αἱ γὰρ μωραὶ λαβοῦσαι τὰς λαμ- 3

padas suas, non sumpserunt secum oleum.
πάδας ἑαυτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον.

‖ verò Verùm prudentes ‖ acceperunt oleum in vasis suis cum
αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν, μετὰ 4

? Moram autem faciente sponso, lampadibus suis. ? *Tardante autem sponso*, dor-
τῶν λαμπάδων αὐτῶν. χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου, ἐνύ- 5

mierunt omnes, & dormierunt. Media autem nocte, cla
σταξαν πᾶσαι, καὶ ἐκάθευδον. μέσης δὲ νυκτὸς, κραυ- 6

* obuiam ei. mor factus est: Ecce sponsus venit: exite *in occursum eius*.
γὴ γέγονται, ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται· ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.

Tunc surrexerunt omnes virgines illæ: & orna-
τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἐκεῖναι, καὶ ἐκόσ- 7

uerunt lampadas suas. At fatuæ * sa- * autem
μησαν τὰς λαμπάδας αὐτῶν. αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρο- 8

pientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades
νίμοις εἶπον, δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες

nostræ extinguuntur. Responderunt autem prudentes, di-
ἡμῶν σβέννυνται. ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι, λέ- 9

centes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite *autem* potiùs
γουσαι, μήποτε οὐκ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον

ad vendentes, & emite vobis *ipsis*.
πρὸς τοὺς πωλοῦντας, καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.

‖ Dum autem irent emere, ? quæ paratæ erant ‖ *Abeuntibus autem illis mercari*, venit sponsus: &
ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι, ἦλθεν ὁ νυμφίος, καὶ 10

* Nouissimè ? *expeditæ* intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est
αἱ ἕτοιμοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἐκλείσθη

? ianua. * *Posterius* verò veniunt & reliquæ virgines, di-
ἡ θύρα. ὕστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι, λέ- 11

centes: Domine, Domine, aperi nobis. ‖ *Ille verò* respondens, ait:
γουσαι, κύριε, κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, 12

‖ A tille Amen dico vobis, ? *non noui* vos. Vigilate itaque: quia ne-
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ 13

? nescio scitis diem neque horam, *in qua Filius hominis venit*.
οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

‖ suos Sicut enim homo peregre proficiscens, vocauit ‖ *proprios*
ὥσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν, ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους 14

? bona sua seruos, & tradidit illis ? *substantias suas*:
δούλους, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

* vni ‖ alij Et *huic quidem* dedit quinque talenta, ‖ *illi* autem duo, *illi* verò vnũ:
καὶ ᾧ μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἕν· 15

? virtutem vnicuique secundũ propriã ? *facultatem*: & *peregre* profectus est statim.
ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμησεν εὐθέως.

* Abiit ‖ qui ? acceperat, * *Profectus* autem ‖ quinque talenta ? *accipiens*, operatus est in
πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν, εἰργάσατο ἐν 16

‖ lucratus est eis, & ‖ *fecit* alia quinque *talenta*.
αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε τάλαντα.

? acceperat, Similiter & qui duo ?, lucratus est & *ipse* alia duo.
ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο, ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο. 17

* Qui autem vnũ acceperat, ‖ terram, ? temporis * *Verùm vnum accipiens*, abiens fodit in ‖ *terra*, & ab-
ὁ δὲ τὸ ἓν λαβὼν, ἀπελθὼν ὤρυξεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέ- 18

scondit pecuniam domini sui. Post verò ? *tempus*
κρυψε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ. μετὰ δὲ χρόνον 19

multum venit dominus seruorum illorum, & * *confert* rationem
πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, καὶ συναίρει λόγον

cum eis. Et accedens ‖ quinque talenta
μετ' αὐτῶν. καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα 20

? acceperat, * *attulit* alia quinque talenta, dicens: Domine,
λαβὼν, προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα, λέγων, κύριε,

? acceperat, obtulit quinque talenta mihi tradidisti ecce alia quinque *talenta*
πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα

lucratus sum super *illis*. Ait *verò* illi dominus eius:
ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, 21

? *Bene*, serue bone & fidelis, ‖ super pauca fuisti fidelis, super multa te
εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ὅτι ὀλίγα ἦς πιστὸς, ὅτι πολλῶν σε

* Euge, ‖ quia constituam: ? *ingredere* in gaudium domini tui.
καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

? intrà ‖ *Accedens* autem & qui duo talenta ‖ *accipiens*, dixit: Do-
προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβὼν, εἶπε, κύ- 22

‖ Accessit mine, duo talenta mihi tradidisti: ecce alia duo *talenta*
ριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα δύο τάλαντα

‖ acceperat, & lucratus sum super *illis*. Ait illi dominus eius: ? *Bene*
ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, εὖ 23

? Euge serue bone & fidelis, ‖ super pauca fuisti fidelis, super multa te con-
δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ὅτι ὀλίγα ἦς πιστὸς, ὅτι πολλῶν σε κα-

? quia stituam: * *ingredere* in gaudium domini tui.
ταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

? intrà Accedens autem & ‖ vnum talentum ? *sumens*, ait: Do-
προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἓν τάλαντον εἰληφὼς, εἶπε, κύ- 24

‖ qui ? acceperat, mine, scio *te* quia durus es homo, * *metens* vbi non se-
ριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔ-

* metis minasti, & ‖ *congregans* vnde non sparsisti: Et ? *timore perculsus*
σπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας· καὶ φοβηθεὶς 25

‖ coõgregas vbi ? timés abij, &c * quod ‖ est *abiens*, abscondi talentum tuum in terra: ecce habes * tuum.
ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε ἔχεις τὸ σόν.

Respondens autem dominus eius, dixit ei: Male ser-
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ, πονηρὲ δοῦ- 26

‖ semino. ue & piger, sciebas quia meto vbi non ‖ *seminaui*, & congrego
λε καὶ ὀκνηρὲ, ᾔδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγω

? vbi * committere pecuniã meam numulario, ‖ quod ? est. ? *vnde* non sparsi. Oportuit ergo te * *iacere* *argentum meum*
ὅθεν οὐ διεσκόρπισα· ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου 27

mensarijs, & veniens ego recepissem vtique ‖ meum ?
τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν

cum vsura. Tollite itaque ab eo talentum, & date
σὺν τόκῳ. ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ δότε 28

* ei qui habet ‖ enim ? abundabit: ei autem qui non habet, * *habenti* decem talenta. *Nam* habenti ‖ omni da-
τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα. τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δο- 29

bitur, & ? *augebitur*: *à verò non habente*, & quod vi-
θήσεται, καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔ-

detur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum
χει ἆρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον 30

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus
ἐκβάλλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς
& *fremitus dentium. Cùm autem venerit Filius ho- *stridor
καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀν- 31
minis in ‖gloria sua, & omnes sancti angeli cum ‖maiestate
θρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ'
eo, tunc sedebit super *throno gloriæ suæ: *sedem maiestatis
αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ·
Et *cogentur ante eum omnes gentes, & *congregabuntur
καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ 32
separabit eos abinuicem, sicut pastor segregat
ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ
oues ab hœdis: Et statuet quidem oues
πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων· καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα 33
à dextris suis, at hœdos ‖ à sinistris.
ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἔρίφια ἐξ ἀριστερῶν.
Tunc dicet rex his qui à dextris eius *erunt: Venite bene- *erunt
τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, δεῦτε οἱ εὐλο- 34
dicti Patris mei, possidete paratum vobis *constitutione
γημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν *constitutione
regnum à *fundamento mundi. Esuriui enim, & *dedistis mihi
βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ἐπείνασα γάρ, καὶ 35
dedistis mihi manducare: sitiui, & *potastis me: hospes eram, *dedistis mihi bibere:
ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, *operuistis
& collegistis me: nudus, & *amiciuistis me: infirmus, ‖ *ægrotaui*
καὶ συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με· 36
‖ ægrotaui, & visitastis me: in carcere eram, & venistis
ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθατε
ad me. Tunc respondebunt ei iusti, di- *ægrotare
πρός με. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέ- 37
centes: Domine, quando te vidimus esurientem, & *pauimus? *aluimus? vel
γοντες, κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν; ἢ *τρέφω
sitientem, & *potauimus? Quando autem te vidimus hospitem, & *dedimus tibi potum?
διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δέ σε εἴδομεν ξένον, καὶ 38
‖ te: collegimus ‖? aut nudum, & *amiciuimus? *cooperuimus te? *Aut
συνηγάγομεν; ἢ γυμνόν, καὶ περιεβάλομεν; *Quando verò te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus
πότε δέ σε εἴδομεν ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν 39
ad te? Et respondens rex dicet illis: Amen
πρός σε; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, ἀμὴν 40
dico vobis, ‖ quatenus fecistis vni *horum fratrum meorum mini- ‖ quamdiu
λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλα- *de his fratribus meis minimis,
morum, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris *: *erunt:
χίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ ἀριστερῶν, 41
*Ite à me maledicti in ignem æternum, *Discedite
πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ *qui paratus est
*præparatum diabolo & angelis eius:
ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.
Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non
ἐπείνασα γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ 42
‖ dedistis mihi ‖ potastis me: Hospes eram, & non collegistis me: *dedistis mihi potum:
ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· 43
nudus, & non *amiciuistis me: infirmus, & in carcere, & non *operuistis
γυμνός, καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς, καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ
visitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi,
ἐπεσκέψασθέ με. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ καὶ αὐτοὶ, 44
dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut
λέγοντες, κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ
hospitem, aut nudum, aut infirmũ, aut in carcere, & non ministrauimus tibi?
ξένον, ἢ γυμνόν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;
Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: *quamdiu
τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' 45
*tenus non fecistis vni ‖ horum minimorum, nec mihi fecistis. ‖ de minoribus his,
ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.
Et ibunt hi in supplicium æternum: *at iusti *autem
καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι
in vitam æternam.
εἰς ζωὴν αἰώνιον.

CAP. XXVI. κς'.

Et factum est, cùm consummasset Iesus omnes sermones
Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους 1
hos, dixit discipulis suis: Scitis quia post *duos
τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἴδατε ὅτι μετὰ δύο 2
*biduum
dies Pascha ‖ fit, & filius hominis *traditur ‖ fiet, *tradetur vt crucifigatur.
ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται
ad crucifigi. Tunc congregati sunt principes Sacerdotũ &
εἰς τὸ σταυρωθῆναι. τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ 3
Scribæ, & seniores populi in atrium prin- *qui dicebatur
οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρ- *consilium fecerunt
cipis Sacerdotum, *dicti Caiphas: Et *consultauerunt ‖ tenerent
χιερέως, τοῦ λεγομένου καϊάφα· καὶ συνεβουλεύσαντο 4
vt Iesum dolo ‖ apprehenderent, & occiderent.
ἵνα τὸν ἰησοῦν δόλῳ κρατήσωσι, καὶ ἀποκτείνωσιν.
Dicebant autem: Non in *festo, *vt ne tumultus *fiat in *die *ne forte *fieret
ἔλεγον δὲ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ 5
populo. ‖ At Iesu existente in Bethania, in domo Simo- ‖ Cùm autem Iesus esset
λαοῦ. τοῦ δὲ ἰησοῦ γενομένου ἐν βηθανίᾳ, ἐν οἰκίᾳ σίμω- 6
nis leprosi, Accessit ad eum mulier alabastrum
νος τοῦ λεπροῦ, προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον 7

vnguenti habens pretiosi, & effudit super caput ipsius
μύρου ἔχουσα βαρυτίμου, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ
recumbentis. Videntes autem discipuli eius, indignati sunt,
ἀνακειμένου. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠγανάκτησαν,
8 dicentes: *Ad quid perditio hæc? Potuit enim istud vnguen- *Vt
λέγοντες, εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη; ἠδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύ-
9 tum vænundari multo, & dari pauperibus. Sciens autem Ie- *a
ron πραθῆναι πολλοῦ, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. γνοὺς δὲ ὁ ἰη- *operari
10 sus, ait illis: Quid ‖ molestias exhibetis mulieri? opus enim ‖ molesti estis
σοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ huic
bonum operata est in me. *Semper enim pauperes habe- *Nam
11 καλὸν εἰργάσατο εἰς ἐμέ. πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχε-
ris *cum vobis, me autem non semper habetis. ‖ Faciens enim *vobiscum, ‖ Mittens
12 τε μεθ' ἑαυτῆς, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. βαλοῦσα γὰρ
hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum
αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι
me fecit. Amen dico vobis, vbicunque prædicatũ fuerit
13 με ἐποίησεν. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ
euangelium hoc in toto mundo, dicetur & quod fe- ‖ abiit
εὐαγγέλιον τοῦτο, ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίη-
cit hæc in memoriam eius. Tunc ‖ vadens vnus *de
14 σεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς. τότε πορευθεὶς εἷς *qui dicebatur
* duodecim, *dictus Iudas Iscariotes, ad princi- *& illis
τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος ἰούδας ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρ-
pes Sacerdotum, * Aitl: Quid vultis mihi dare, & ego vobis tra-
15 χιερεῖς, εἶπε, τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδῶ- *At illi
dam eum? *Ille verò constituerunt ei triginta argenteos.
σω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια.
16 καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῷ.
At prima* Azymorum accesserunt discipuli *autem die
17 τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ *ad Iesum,
* Iesu, dicentes ei: Vbi vis paremus tibi comedere
ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ, ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν
Pascha? ‖ Ille autem dixit: Ite in ciuitatem ad ‖ At Iesus
18 τὸ πάσχα; ὁ δὲ εἶπεν, ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρός τὸν
quendam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum pro- *Cœnantibus
δεῖνα, καὶ εἴπατε αὐτῷ, ὁ διδάσκαλος λέγει, ὁ καιρός μου ἐγ- *accepit
πὲ est, apud te facio Pascha cum discipulis meis. *benedixit, ac
γύς ἐστιν, πρός σε ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου. ‖ dedítque
Et fecerunt discipuli sicut *coordinauerat illis Iesus: & *suis, *&
19 καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, καὶ
parauerunt Pascha. Vespere autem facto, discumbebat cum
20 ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. ὀψίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ
duodecim *. Et edentibus illis, dixit: Amen dico ‖ discipulis suis,
21 τῶν δώδεκα. καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, εἶπεν, ἀμὴν λέγω
vobis, quia vnus *ex vobis traditurus est me. Et contristari *vestrum
22 ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. καὶ λυπούμενοι ‖ singuli
σφόδρα, ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν, μήτι ἐγώ εἰμι, κύριε;
*Is verò respondens, ait: *Intingens cum me in ca- *At ipse
23 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ ἐν- *Qui intingit mecũ manum in paropside,
τινο manum, hic me tradet. Quidem filius homi-
24 δύλιῳ τὴν χεῖρα, οὗτός με παραδώσει. ὅμως υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
nis vadit, sicut scriptum est de illo. Væ autem homi- ‖ vobiscum
που ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώ-
ni illi per quem filius hominis tradetur: bonum erat
πῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται. καλὸν ἦν
ei, si non natus fuisset homo ille. Respondens autem
25 αὐτῷ, εἰ μὴ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. ἀποκριθεὶς δὲ
Iudas qui ‖ tradens eum, dixit: Nunquid ego sum, rabbi? Ait ‖ tradidit
ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, εἶπε, μήτι ἐγώ εἰμι, ῥαββί; λέγει
illi: Tu dixisti. *Edentibus autem eis, *accipiens Iesus *Cœnantibus
26 αὐτῷ, σὺ εἶπας. ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ ἰησοῦς *accepit
panem, & *benedicens, fregit, & ‖ dedit discipulis? *benedixit, ac ‖ dedítque
τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, *suis, *&
& ait: Accipite, *comedite: Hoc est corpus meum.
καὶ εἶπε, λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.
Et accipiens calicem, & *gratiis actis, dedit illis, *gratias egit, &
27 καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς,
dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic enim est sanguis meus
28 λέγων, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου
qui noui testamenti, qui pro multis *effusus in remissio- *effundetur
τοῦ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφε-
nem peccatorum. Dico autem vobis, quòd non bibam à modò
29 σιν ἁμαρτιῶν. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πίω ἀπ' ἄρτι
de hoc genimine vitis, vsque in diem illum
ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης,
cùm illud bibam ‖ cum vobis nouum in regno Patris mei. ‖ vobiscum
ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.
Et hymno dicto, exierunt in montem *Oliuarum. *Oliueti.
30 καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.
Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos *offendemi- *scandalum patiemini
31 τότε λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσε-
ni in me in nocte ista. Scriptum est enim: Percutiam Pa-
σθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. γέγραπται γάρ, πατάξω τὸν ποι-
storem, & dispergentur oues gregis.
μένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης.
‖ Post autem excitari me, præcedam vos in Galilæam. ‖ Postquam autẽ resurrexero,
32 μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*Et si

Respondens autem Petrus, ait illi *Si & omnes scanda-
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπεν αὐτῷ, εἰ καὶ πάντες σκανδα- 33
lizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.
λισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.
Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte,
ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, 34

‖ antequam gallus cantet,

*ante gallum vociferari, ter abnegabis me.
πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με.
Ait illi Petrus: Etiã si oportuerit me *cum te mori, non
λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος, καὶ ἐὰν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ 35

* tecum

te negabo. Similiter verò & omnes discipuli dixerunt.
μή σε ἀπαρνήσομαι. ὁμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.
Tunc venit cum illis Iesus in villam *dictam Geth
τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον γεθ- 36

* quæ dicitur

semani, & dicit discipulis‖: Sedete hîc, *vsquequo va-
σημανεῖ, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, καθίσατε αὐτοῦ ἕως οὗ ἀπελ-

‖ suis: * donec vadam illuc, & orem.

deus orem illic.
θὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ.
Et *assumens Petrum, & duos filios Zebedæi, cœpit contristari & ‖grauissimè angi.
καὶ παραλαβὼν τὸν πέτρον, καὶ 37
τοὺς δύο υἱοὺς ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.
Tunc ait illis: Vndique tristis est anima mea vsque ad mortem.
τότε λέγει αὐτοῖς, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου. 38

* assumpto Petro, & duobus filiis ‖ mœstus esse.

‖ Sustinete * mecum.

‖ Manete hîc, & vigilate *cum me. Et progressus
μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ. καὶ προελθὼν 39
pusillum, procidit in faciem suam, orans, & di-
μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος, καὶ λέ-
cens: Pater mi, si possibile est, transeat à me ca-
γων, πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ πο-
lix iste. veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.
τήριον τοῦτο. πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.
Et venit ad discipulos‖, & inuenit eos dormien-

‖ suos,

καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύ- 40
tes: & dicit Petro: Sic non potuistis vna hora vi-
δοντας· καὶ λέγει τῷ πέτρῳ, ἄρα οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρη-
gilare *cum me? Vigilate, & orate vt
γορῆσαι μετ' ἐμοῦ; γρηγορεῖτε, καὶ προσεύχεσθε, ἵνα 41

* mecum‖

non intretis in tentationem. Quidem spiritus promptus‖, verùm
μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ

‖ est,

caro *infirma. Iterum ex secundo ‖abiens, o-
σαρξ ἀσθενής. πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν, προσ- 42
rauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix
ηὔξατο λέγων, πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον

* autem ‖ abiit: &

‖ nisi

transire à me, ‖si non illum bibam, fiat voluntas tua.
παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ, ἐὰν μὴ αὐτὸ πίω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου.
Et *veniens inuenit eos rursus dormientes: erant enim
καὶ ἐλθὼν εὑρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ 43

* venit iterum, & * relictis illis,

eorum oculi grauati. Et *relinquens illos,
αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, 44

‖ &

abiit iterum,‖ orauit ex tertio, eundem sermonem dicens.
ἀπελθὼν πάλιν, προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών.
Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dor-
τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, κα- 45

* iam,

mite *caterum, & requiescite: ecce, appropinquauit hora, &
θεύδετε τὸ λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδοὺ, ἤγγικεν ἡ ὥρα, καὶ
filius hominis tradetur in manus peccatorum.
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν.

‖ Surgite, * qui me tradet

‖ Excitamini, eamus: ecce appropinquauit *tradens me.
ἐγείρεσθε, ἀγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με. 46
Et adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus‖ duodecim venit, &
καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦλθε, καὶ 47

* de

cum eo turba multa cum gladiis & *lignis, à princi-
μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν & ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρ-
pibus Sacerdotum & senioribus populi. ‖ At tradens
χιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. ὁ δὲ παραδιδοὺς 48

* fustibus, missi

‖ Qui autem tradidit

eum, dedit illis signum, dicens: Quemcũq; osculatus fuero, ipse est:
αὐτοῖς, ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον, λέγων, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι·
*prehendite eum. Et confestim accedens ad Iesum,
κρατήσατε αὐτόν. καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ ἰησοῦ, 49
dixit: ‖Gaude rabbi. Et osculatus est eum. ‖ At Iesus
εἶπε, χαῖρε ῥαββί. καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. ὁ δὲ ἰησοῦς 50

* tenete

‖ Aue ‖ Dixitque illi Iesus: * ad quid venisti? ‖ accesserunt, & * tenuerunt

ait illi: Amice, *in quo ades? Tunc *accedentes inie-
εἶπεν αὐτῷ, ἑταῖρε, ἐφ' ᾧ πάρει; τότε προσελθόντες ἐπέ-
cerunt manus in Iesum, & *prehenderunt eum.
βαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν ἰησοῦν, & ἐκράτησαν αὐτόν.
Et ecce vnus ‖eorum cum Iesu, extendens manum, exemit
καὶ ἰδοὺ εἷς τῶν μετὰ ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέσπασε τὴν 51

‖ ex his qui erant

gladium suum: & percutiens seruum principis Sacerdotũ, amputauit
μάχαιραν αὐτοῦ· καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, ἀφεῖλεν
eius auriculam. Tunc ait illi Iesus: Conuerte
αὐτοῦ τὸ ὠτίον. τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀπόστρεψον 52

* qui acceperint

tuum gladium in locum suum: omnes enim *accipientes gla-
σου τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς. πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μά-
dium, in gladio ‖ morientur. An putas quia non possum
χαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανοῦνται. ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι 53

‖ peribunt.

nunc *aduocare Patrem meum, & exhibebit mihi ‖ plus
ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι πλείους
quàm duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur
ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; πῶς οὖν πληρωθῶσιν 54

* ἀποθνήσκω * rogare ‖ modò

Scripturæ, quia sic oportet fieri? In illa horâ dixit
αἱ γραφαὶ, ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι; ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν 55

Iesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis
ὁ ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις, ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν
& ‖ lignis. comprehendere me. quotidie apud vos sede-

‖ fustibus

καὶ ξύλων, συλλαβεῖν με. καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζό-
bam docens in templo: & non *prehendistis me.
μην διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με.
Hoc autem totum factum est, vt adimplerentur Scripturæ Pro-
τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προ- 56
phetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt.
φητῶν. τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.
‖ Illi verò tenentes Iesum, abduxerunt ad Caipham

‖ At illi

principem Sacerdotum, vbi Scribæ & seniores con-
οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν ἰησοῦν, ἀπήγαγον πρὸς καϊάφαν 57
uenerant. At Petrus* sequebatur eum à longè,
τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι συν-
ἤχθησαν. ὁ δὲ πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν,

* autem

vsque * aulã principis Sacerdotum. & ingressus intrò, sedebat cum
ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως. καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν

* in atrium

ministris, ‖ videre finem. At principes Sacerdotũ*, & se-
ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσ- 59

‖ vt videret * autem

niores, & *consessus omnis quærebant falsum testimonium cõtra
βύτεροι, καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ

* omne concilium

Iesum, vt eum ‖ morte afficerent: Et non inuenerũt.* & mul-
τοῦ ἰησοῦ, ὅπως αὐτὸν θανατώσωσι· καὶ οὐχ εὗρον. καὶ πολ- 60

‖ morti traderent: * cùm multi

tis falsis testibus accedentibus, non inuenerunt. Postremò autẽ
λῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων, οὐχ εὗρον. ὕστερον δὲ

falsi testes accessissent. Nouissimè autem

aduenientes duo falsi testes, ‖ Dixerunt: Hic *effatus est:
προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες, εἶπον, οὗτος ἔφη, 61
Possum ‖ dissoluere templum Dei, & *per tres dies reæ-
δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκο-

‖ venerunt ‖ Et * dixit ‖ destruere * post triduum

dificare illud. Et surgens princeps Sacerdotum, ait illi:
δομῆσαι αὐτόν. καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεύς, εἶπεν αὐτῷ, 62
Nihil* respondes? *quid isti te contra testificantur?
οὐδὲν ἀποκρίνῃ; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;

* ad ea quæ istâ aduersùm te

At Iesus ‖ tacebat. Et respondens princeps Sacerdotum, ait

‖ autem

ὁ δὲ ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς, εἶπεν 63
illi: Adiuro te per Deum viuum, vt nobis dicas si
αὐτῷ, ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ
tu es Christus filius Dei. Dicit illi Iesus: Tu
σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, σὺ 64
dixisti. veruntamen dico vobis, à modò videbitis filium hominis
εἶπας. πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου

* virtutis Dei,

sedentem à dextris *efficacitatis, & venientem in nu-
καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νε-
bibus cæli. Tunc princeps Sacerdotũ *disrupit vesti-

* scidit

menta sua, dicens, quòd blasphemauit: quid adhuc ‖usum habemus te-
φελῶν τοῦ οὐρανοῦ. τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέῤῥηξε τὰ ἱμά- 65

b διαῤῥήγνυμι

stium? Ecce nunc audistis blasphemiam eius.
τια αὐτοῦ, λέγων, ὅτι ἐβλασφήμησε. τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρ-
τύρων; ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ.
Quid vobis videtur? ‖ Illi verò respondentes, dixerunt: Reus mortis

‖ egemus testibus?

‖ At illi

est. Tunc *insputuerunt in faciem eius, & ‖ colaphizauerunt eum: alij autem *percusserunt, Dicentes: Prophetiza
τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, ἔνοχος θανάτου 66
ἐστί. τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐκολά- 67
φισαν αὐτόν. οἱ δὲ ἐῤῥάπισαν, λέγοντες, προφήτευσον

* expuerunt ‖ colaphis eum ceciderunt: * palmas in faciem eius dederunt,

nobis Christe, quis est ‖ percutiens te? At Petrus* foris
ἡμῖν χριστὲ, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε; ὁ δὲ πέτρος ἔξω 68
sedebat in atrio: & accessit ad eum vna ancilla di-
ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη, λέ- 69
cens: Et tu eras cum Iesu Galilæo.
γουσα, καὶ σὺ ἦσθα μετὰ ἰησοῦ τοῦ γαλιλαίου.
‖ Ille verò negauit coram omnibus, dicens Nescio quid dicis.

‖ ille ‖ quæ ait his qui* ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno.

‖ ancilla: * erant

ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν πάντων, λέγων, οὐκ οἶδα τί λέγεις. 70
*Exeuntem autem illum in vestibulum, vidit eum alia‖: &
ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα, εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ 71
ait his qui* ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno.
λέγει τοῖς ἐκεῖ, καὶ οὗτος ἦν μετὰ ἰησοῦ τοῦ ναζωραίου.
Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui hominem.
καὶ πάλιν ἠρνήσατο μετ' ὅρκου, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. 72
‖ Post paulum autem accedentes stantes, dixerunt Petro:

‖ Et post pusillum, accesserũt qui stabant, &

μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἑστῶτες, εἶπον τῷ πέτρῳ, 73
Verè & tu ex illis es: *etenim loquela tua manifestum te facit.
ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ.
Tunc cœpit ‖ deuouere & iurare, quia non *noui
τότε ἤρξατο καταναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι οὐκ οἶδα 74
hominem. Et continuò gallus ‖ vociferatus est.
τὸν ἄνθρωπον. καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε.
Et recordatus est Petrus verbi Iesu *dicentis ei: Quòd
καὶ ἐμνήσθη ὁ πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ, ὅτι 75
ante gallum vociferari, ter abnegabis me. Et egressus
πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. καὶ ἐξελθὼν
foras, fleuit amarè.
ἔξω, ἔκλαυσε πικρῶς.

* quod dixerat: Priùs quàm gallus cantet,

CAP. XXVII. κζ'.

Manè autem facto, consilium *sumpserunt omnes principes * inierunt
Πρωΐας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρ- 1
Sacerdotum & seniores populi aduersus Iesum, vt eum
χιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ ἰησοῦ, ὥστε αὐτὸν

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

morti traderent. Et *ligantes eum abduxerunt, &
θανατώσωσι. καὶ δήσαντες αὐτὸν, ἀπήγαγον, καὶ 2
tradiderunt cum Pontio Pilato præsidi.
παρέδωκαν αὐτὸν ποντίῳ πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.
Tunc videns Iudas ‖qui tradens [fuit] eum, quòd damnatus esset,
τότε ἰδὼν ἰούδας ὁ προδιδοὺς αὐτὸν, ὅτι κατεκρίθη, 3
?pœnitens, retulit triginta argenteos principibus Sa-
μεταμεληθεὶς, ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχι-
cerdotum & senioribus, Dicens, Peccaui, tra-
ρεῦσι, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, λέγων, ἥμαρτον παρα- 4
dens sanguinẽ *innoxium. Illi verò dixerunt: Quid ad nos? tu videris.
δοὺς αἷμα ἀθῷον. οἱ δὲ εἶπον, τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει.
Et ‖proiiciens argenteos in templo, recessit: & ab-
καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ, ἀνεχώρησε· καὶ ἀπελ- 5
iens ?se strangulauit. At principes Sacerdotũ *accipientes argen-
θὼν ἀπήγξατο. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύ- 6
reos, dixerunt: Non licet ‖mittere eos in corbanam: quia pretium
ρια, εἶπον, οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν· ἐπεὶ τιμὴ
sanguinis est. ?Consilium autem sumentes, mercati sunt ex
αἵματός ἐστι. συμβούλιον δὲ λαβόντες, ἠγόρασαν ἐξ 7
illis agrum figuli, in sepulturam ‖peregrinis.
αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τὸν κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις.
*Quapropter vocatus est ager ille, ‖ Ager sanguinis, vsque
διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος, ἀγρὸς αἵματος, ἕως τῆς 8
?hodie. Tunc impletum est *effatum per Ieremiam pro-
σήμερον. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ ἱερεμίου τοῦ προ- 9
pheram, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium
φήτου, λέγοντος, καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν
appretiati, quem appretiauerunt à filiis Israel:
τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν ἰσραήλ·
Et dederunt eos in agrum figuli, sicut con-
καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συν- 10
stituit mihi Dominus. At Iesus ‖ stetit ante præ-
έταξέ μοι κύριος. ὁ δὲ ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγε- 11
sidem: & interrogauit eum præses, dicens: Tu es rex
μόνος, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς
Iudæorum? At Iesus dixit illi: Tu dicis.
τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, σὺ λέγεις.
Et *in accusari ipsum à principibus Sacerdotũ & se-
καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσ- 12
nioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pila-
βυτέρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. τότε λέγει αὐτῷ ὁ πιλά- 13
tus: Non audis quanta ‖ te contra testantur?
τος, οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσι;
Et non respondit ei ad vllum verbum, ita vt *mira-
καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμά- 14
ri præsidem vehementer. Per autẽ diẽ solennẽ consueuerat præ-
ζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν. κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγε- 15
?populo dimittere vnum ses ?absoluere vnum vinctum turbæ, quem voluissent.
μὼν ἀπολύειν ἕνα δέσμιον τῷ ὄχλῳ, ὃν ἤθελον.
* qui dicebatur Barabbas. Habebãt autẽ tunc vinctum insignem, *dictum Barabbam.
εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον, λεγόμενον βαραββᾶν. 16
‖Congregatis ‖Coactis ergo illis, dixit illis Pilatus, Quem vul-
συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ πιλάτος, τίνα θέ- 17
?dimittam tis ?absoluam vobis? Barabbam, an Iesum *dictum Christum?
λετε ἀπολύσω ὑμῖν; βαραββᾶν, ἢ ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν;
*qui dicitur Christus? Sciebat enim quòd per inuidiam tradidissent eum.
ᾔδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν. 18
Sedente autem illo *super tribunali, misit ad
καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἀπέστειλε πρὸς 19
*pro eum vxor eius, dicens: Nihil tibi & iusto illi:
αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα, μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ·
‖visum multa enim passa sum hodie per ‖somnium propter eum.
πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν.
?autem At principes ?Sacerdotum & seniores persuaserunt ?turbis,
?populis οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους, 20
?πείθω vt peterent Barabbam, at Iesum * perderent.
*verò ἵνα αἰτήσωνται τὸν βαραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν ἀπολέσωσιν.
Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis de
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν, εἶπεν αὐτοῖς, τίνα θέλετε ἀπὸ 21
‖dimitti duobus ‖absoluam vobis? ?Illi verò dixerunt: Barabbam.
?At illi τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν; οἱ δὲ εἶπον, βαραββᾶν.
Dicit ergo illis Pilatus: Quid igitur faciam *Iesum di-
λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ πιλάτος, τί οὖν ποιήσω ἰησοῦν τὸν λεγό- 22
* de Iesu, qui dicitur Christus? ctum Christum? Dicunt ei omnes: Crucifigatur.
μενον χριστόν; λέγουσιν αὐτῷ πάντες, σταυρωθήτω.
‖Ait illis præses: ‖At præses ait: Quid enim mali fecit? ?Illi autem abunde
?At illi magis ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔφη, τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς 23
clamabant, dicentes: Crucifigatur. Videns autem Pilatus
ἔκραζον, λέγοντες, σταυρωθήτω. ἰδὼν δὲ ὁ πιλάτος 24
*accepta aqua, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, *sumens aquam
ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ
‖populo, lauit manus coram ‖turba dicens: Innocens sum
ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου, λέγων, ἀθῷός εἰμι
à sanguine iusti huius: vos videritis.
ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου· ὑμεῖς ὄψεσθε.
Et respondens vniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos,
καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς, εἶπε, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, 25
?filios & super ?natos nostros. Tunc *absoluit illis Ba-
*dimisit καὶ ὑπὲρ τὰ τέκνα ἡμῶν. τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν βα- 26

rabbam: *At Iesum flagellans, tradidit ‖ vt crucifigeretur.
ραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν φραγελλώσας, παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.
Tunc milites præsidis ?assumentes Iesum
τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόντες τὸν ἰησοῦν 27
in prætorium, *coegerunt ad eum vniuersam cohortem.
εἰς τὸ πραιτώριον, συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν.
Et exuentes eum, circundederunt ei chlamydem coc-
καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν, περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα κοκ- 28
cineam: Et plectentes coronam de spinis, *imposuerunt
κίνην· καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν
super caput eius, & arundinem in dextera eius: & ge-
ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ· καὶ γο- 29
nu ‖flectentes ante eum, illudebant ei, dicentes:
νυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐνέπαιζον αὐτῷ, λέγοντες,
*Gaude rex Iudæorum. Et ?infpuentes in
χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων. καὶ ἐμπτύσαντες εἰς 30
eum, acceperunt arundinem, & percutiebant *in caput eius.
αὐτὸν, ἔλαβον τὸν κάλαμον, καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.
Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamydem:
καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα, 31
& induerunt eum vestimentis eius, & *abduxerunt eum ‖ ad
καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς
‖vt crucifigerent. *crucifigendum.* Exeuntes autem, inuenerunt hominem Cy-
τὸ σταυρῶσαι. ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον κυ- 32
renæum, nomine Simonem: hunc angariauerunt, vt tolleret cru-
ρηναῖον, ὀνόματι σίμωνα· τοῦτον ἠγγάρευσαν, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυ-
cem eius. Et ?*venientes* in locum *dictum* Golgo-
ρὸν αὐτοῦ. καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον γολγο- 33
tha, ‖*qui est dictus* Caluariæ locus. ?Dederunt ei
θᾶ, ὅς ἐστι λεγόμενος κρανίου τόπος· ἔδωκαν αὐτῷ
bibere *acetum cum felle mixtum. Et *gustans noluit
πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε 34
bibere. ‖*Crucifigentes verò* eum, diuiserunt vestimenta
πιεῖν. σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια 35
eius, ?*iacientes* sortem: vt impleretur *effatum à Pro-
αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προ-
pheta: Dispertiti sunt vestimenta mea *sibiipsis*, & super ve-
φήτου, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱμα-
stem meam ‖*iecerunt* sortem. Et sedentes seruabant
τισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. καὶ καθήμενοι ἐτήρουν 36
eum *illic.* Et imposuerunt super caput eius
αὐτὸν ἐκεῖ. καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ 37
causam ipsius scriptam: HIC EST
τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην, ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ
IESVS REX
ΙΗΣΟΥΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ
IVDÆORVM. Tunc crucifixi sunt cum eo
ΙΟΥΔΑΙΩΝ. τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ 38
duo latrones, vnus à dextris, & vnus à sinistris.
δύο λῃσταὶ, εἷς ἐκ δεξιῶν, καὶ εἷς ἐξ ἀριστερῶν.
At prætereuntes ?blasphemabant eum, mouentes ?autem
οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες 39
capita sua: Et dicentes: *Dissoluens
τὰς κεφαλὰς αὐτῶν· καὶ λέγοντες, ὁ καταλύων τὸν 40
* Vah qui destruis templum ‖, & in ?*tribus diebus ædificans, serua teipsum.* Si filius
‖ Dei, ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν. εἰ υἱὸς
? triduo illud reædificas: salua temetipsum es Dei, descende de cruce. Similiter *verò* & princi-
τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀρ- 41
pes Sacerdotum illudentes cum Scribis, & senioribus,
χιερεῖς ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν γραμματέων, καὶ πρεσβυτέρων,
& *Pharisæis*, dicebant: Alios *seruauit*, seipsum non potest
καὶ φαρισαίων, ἔλεγον, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται 42
‖seruare. Si rex Israel est, descendat nunc de cru-
σῶσαι. εἰ βασιλεὺς ἰσραήλ ἐστι, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυ-
ce, & ?*credemus in eo.* Confidit in Deo:
‖ saluum facere ? credimus ei. ροῦ, καὶ πιστεύσομεν ἐπ' αὐτῷ. πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεὸν, 43
liberet nunc eum, si vult *eum.* dixit enim, Quia Dei sum filius.
ῥυσάσθω νῦν αὐτὸν, εἰ θέλει αὐτόν. εἶπε γὰρ, ὅτι θεοῦ εἰμι υἱός.
Id verò ipsum & latrones ‖*concrucifixi ipsi exprobra-*
* Idipsum autẽ ‖ qui crucifixi erant cum eo, improperabãt τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λῃσταὶ οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ, ὠνείδι- 44
bant ei. A autem sexta hora tenebræ factæ sunt super vni-
ζον αὐτῷ. ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν πᾶ- 45
uersam terram, vsque ?horam nonam. ?Circa *verò* nonam
? ad * Et σαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης. περὶ δὲ τὴν ἐνάτην 46
horam clamauit Iesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lam-
ὥραν ἀνεβόησεν ὁ ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, ἠλὶ, ἠλὶ, λα-
ma sabachthani? hoc est: Deus meus, Deus meus, vt quid me dere-
μὰ σαβαχθανί; τοῦτ' ἔστι, θεέ μου, θεέ μου, ἱνατί με ἐγκα- 47
liquisti? Quidam autem *eorũ* illic ?*stantium* audientes, dicebant:
? stantes, & τέλιπες; τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἑστώτων ἀκούσαντες, ἔλεγον,
Quòd Eliam vocat iste. Et continuò currens vnus ex eis.
ὅτι ἠλίαν φωνεῖ οὗτος. καὶ εὐθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν, 48
*& *accipiens* spongiam, ‖*implensque aceti*, & *circumponens* arundini,
* accepram ‖ implenit aceto: & imposuit ? & dabat ei bibere. ‖ verò ‖ liberare * autem καὶ λαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ,
?*potabat eum.* *Verùm* cæteri ‖dicebant: Sine, videamus
ἐπότιζεν αὐτόν. οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, ἄφες, ἴδωμεν 49
an veniat Elias ‖*liberaturus* eum. *At* Iesus * iterum clamans
εἰ ἔρχεται ἠλίας σώσων αὐτόν. ὁ δὲ ἰησοῦς πάλιν κράξας 50
voce magna, emisit spiritum.
φωνῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Et ecce * interexpansum templi ‖ fissum est in duo, à
καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ 51
sursum vsque deorsum: & terra mota est, & petræ † fissæ sunt:
ἄνωθεν ἕως κάτω· καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν·
Et monumenta aperta sunt, & multa corpora dor-
καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθησαν, καὶ πολλὰ σώματα τῶν νε- 52
mientium sanctorum ‖ excitata sunt. Et exeuntes de mo-
κοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη. καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνη- 53
numentis post * excitationem eius, venerunt in sanctam ciuitatem: &
μείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ
apparuerunt multis. At Centurio ‖, & qui cum
ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. ὁ δὲ ἑκατόνταρχος, καὶ οἱ μετ' 54
eo † seruantes Iesum, ‖ videntes terræmotum, & fa-
αὐτοῦ, τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμὸν, καὶ τὰ γενό-
cta, timuerunt valde, dicentes: Verè Dei filius erat iste.
μενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.
Erant autem ibi mulieres multæ à longè spectan-
Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦ- 55
tes, quæ secutæ erant Iesum à Galilæa, minis-
σαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακο-
strantes ei: * In quibus erat Maria Magdalene, &
νοῦσαι αὐτῷ· ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ 56
Maria Iacobi & ‖ Ioseph mater, & mater filiorum Ze-
Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζε-
bedæi. † Sero autem facto, venit * homo di-
βεδαίου. ὀψίας δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλού- 57
ues ab Arimathæa, nomine Ioseph, qui & ipse dis-
σιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοὔνομα Ἰωσὴφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμα-
cipulus erat Iesu: Hic ‖ accedens Pilato,
θήτευσε τῷ Ἰησοῦ. οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, 58
petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit red-
ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. τότε ὁ Πιλᾶτος ἐκέλευσεν ἀπο-
di corpus. Et † accipiens corpus Ioseph
δοθῆναι τὸ σῶμα. καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσὴφ 59
inuoluit illud ‖ sindone munda: Et posuit illud in
ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρᾷ· καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν 60
nouo suo monumento, quod exciderat in petra. & * ad-
τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ· καὶ προσ-
uoluens lapidem magnum ‖ ostio monumenti, † abiit.
κυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, ἀπῆλθεν.
Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, se-
Ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, κα- 61
dentes contra sepulchrum. * Verùm postera die, quæ
θήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου. τῇ δὲ ἐπαύριον, ἥτις 62
est post Parasceuen, ‖ coacti sunt principes Sacerdotum & Pha-
ἐστὶ μετὰ τὴν Παρασκευὴν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φα-
risæi ad Pilatum, Dicentes: Domine, ‖ meminimus
ρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέγοντες, κύριε, ἐμνήσθημεν 63
quia ille seductor dixit adhuc viuēs: Post tres dies * excitor.
ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι·
‖ custodiri iube ergo ‖ muniri sepulchrum vsque in tertium
κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης 64
diem, ne † quando venientes discipuli eius nocte, ‖ furentur
ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς, κλέψωσιν
eum, & dicant plebi: * Excitatus est à mortuis: & erit
αὐτὸν, καὶ εἴπωσι τῷ λαῷ, ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἔσται
nouissimus error peior priore.
ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.
‖ ite, custodite Ait verò illis Pilatus: Habetis custodiam: ‖ abite, muni-
ἔφη δὲ αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος, ἔχετε κουστωδίαν, ὑπάγετε, ἀσφα- 65
te sicut scitis. Illi autem abeuntes, munierunt
λίσασθε ὡς οἴδατε. οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφαλίσαντο 66
sepulchrum, signantes lapidem cum † custodia.
τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.

* velum ‖ scissum est in duas partes, à summo
† scissæ
a χίζω
b σείομαι
c ἀνοίγω
‖ qui dormierant, surrexerunt.
* resurrectione ‖ autem
† erant custodientes
‖ viso terræ motu, & his quæ fiebant,
* Inter quas
‖ Ioseph
† Cùm autem sero factum esset,
‖ quidam
‖ accessit ad Pilatum, &
† accepto corpore
‖ in
d ἐντυλίττω
* aduoluit saxum
‖ ad ostium
† &
* Altera autem
‖ conuenerunt
‖ recordati sumus
* resurgam.
‖ custodiri
† fortè veniant
‖ &
* Surrexit
‖ ite, custodite
‖ custodibus.
e ἀποκυλίω

CAP. XXVIII. κή.

* Sabbati quæ lucescit in prima Sabbati,
‖ videre
† descendit
‖ &
e ἀποκυλίω

Vespere autem * Sabbatorum lucescenti in vnam Sabbatorum,
Ὀψὲ δὲ σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, 1
venit Maria Magdalene, & altera Maria ‖ spectatum
ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν
sepulchrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim
τάφον. καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας. ἄγγελος γὰρ 2
Domini † descendens de cælo, ‖ accedens reuoluit la-
κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λί-
pidem ab ostio, & sedebat super eum.
θον ἀπὸ τῆς θύρας, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ.
Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius can-
3 ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευ-
didum sicut nix. Præ autem timore eius * concussi sunt ser-
4 κὸν ὡσεὶ χιών. ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τη-
uantes, & facti sunt velut mortui. Respondens autem an-
5 ροῦντες, καὶ ἐγήνοντο ὡσεὶ νεκροί. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγ-
gelus, dixit mulieribus: ‖ Ne meruite vos: scio enim quòd Iesum
γελος εἶπε τοῖς γυναιξὶ, μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν
† crucifixum quæritis: Non est hîc. * Excitatus est enim, sicut
6 τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. οὐκ ἔστιν ὧδε. ἠγέρθη γάρ, καθὼς
dixit. venite, ‖ videte locum vbi † iacebat Dominus.
εἶπε. δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ κύριος.
Et citò euntes dicite discipulis eius quia
7 καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι
surrexit à mortuis: & ecce * præit vos in Ga-
ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γα-
lilæam: ibi eum videbitis. ecce ‖ dixi vobis.
λιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε. ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν.
Et † exeuntes citò de monumento cum timore &
8 καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ
gaudio magno, * cucurrerunt nuntiare discipulis eius.
χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.
Cum autem irent renuntiare discipulis eius,
ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: ‖ Gaudete. Illæ
9 καὶ ἰδοὺ Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐταῖς, λέγων, χαίρετε. αἱ
autem † accedentes, prehenderunt eius pedes, & ado-
δὲ προσελθοῦσαι, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσε-
rauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: * Ne time-
10 κύνησαν αὐτῷ. τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, μὴ φοβεῖ-
te: ite, nuntiate fratribus meis, vt abeant
σθε· ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλ-
in Galilæam, & ibi me videbunt.
θωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκεῖ με ὄψονται.
‖ Euntibus autem illis, ecce quidam † custodiæ venien-
11 πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδού τινες τῆς κουστωδίας ἐλθόν-
tes in vrbem, nuntiauerunt principibus Sacerdotum omnia
τες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ
‖ facta. Et congregati cum senioribus,
12 γενόμενα. καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων,
* consiliumque accipientes, argenteos sufficientes dederunt mi-
συμβούλιόν τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρα-
litibus, Dicentes: Dicite quia discipuli eius
13 τιώταις, λέγοντες, εἴπατε ὅτι, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
nocte ‖ venientes, † furati sunt eum nobis dormientibus.
νυκτὸς ἐλθόντες, ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.
Et si auditum fuerit hoc à præside, nos suadebimus ei,
14 καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν,
& vos securos faciemus, † Illi autem accipientes ar-
15 καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν. οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀρ-
genteos, fecerunt sicut erant edocti. Et diuulgatum est verbum
γύρια, ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος
istud apud Iudæos, vsque * hodie.
οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις, μέχρι τῆς σήμερον.
At vndecim ‖ discipuli † profecti sunt in Galilæam, in
16 οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς
montem vbi constituerat illis Iesus.
τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.
Et videntes eum, adorauerunt eum: quidā autē dubitauerunt.
17 καὶ ἰδόντες αὐτὸν, προσεκύνησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἐδίστασαν.
Et accedens Iesus, locutus est eis, dicens: Da-
18 καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων, ἐδό-
ta est mihi omnis * auctoritas in cælo, & in terra.
θη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς.
Euntes ergo docete omnes gentes: bapti-
19 πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτί-
zantes eos in ‖ nomen Patris, & Filij, & sancti
ζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου
Spiritus, Docentes eos seruare omnia quæcūq;
20 πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα
mandaui vobis. & ecce ego † cum vobis sum omnes
ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς
dies, vsque ad consummationem seculi. Amen.
ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. ἀμήν.

* præcedet
‖ prædixi
† exierunt
* exterriti sunt custodes,
‖ Nolite timere
† qui crucifixus est,
* surrexit
‖ &
† positus erat
‖ Quæ cùm abiissent,
† de custodibus venerunt in ciuitatem, &
‖ quæ facta fuerant.
* consilio accepto, pecuniā copiosam
‖ venerunt; &
† At illi acceptā pecuniā
* in hodiernum diem.
‖ autem
† abierunt
‖ nomine
‖ vobiscum sum omnibus diebus,

Sancti Euangelij secundum Matthæum,
FINIS.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SECVNDVM MARCVM SANCTVM
ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΑΓΙΟΝ
EVANGELIVM.
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

CAPVT PRIMVM.

Α INITIVM Euangelij Iesu Christi
ΡΧΗ τοῦ εὐαγγελίου ἰησοῦ χριστοῦ 1
filij Dei. Sicut scriptum est in
υἱοῦ τοῦ θεοῦ· ὡς γέγραπται ἐν τοῖς 2
* Prophetis: Ecce ego mitto an-
προφήταις, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγ-
gelum meum ante faciem tuam, qui præ-
γελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κα-
parabit viam tuam ante te. Vox clamantis
τασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. φωνὴ βοῶντος 3
in deserto: Parate viam Domini, rectas facite
ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε
semitas eius. Fuit Ioannes baptizans in deser-
τὰς τρίβους αὐτοῦ. ἐγένετο ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρή- 4
to, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.
μῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
Et egrediebatur ad eum omnis Iudæa regio, &
καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ ἰουδαία χώρα, καὶ 5
Hierosolymitæ?: & baptizabantur *omnes* in Iordane flumi-
οἱ ἱεροσολυμῖται, καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ ἰορδάνῃ ποτα-
ne ab illo, confitentes peccata sua.
μῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.
* Erat *autem* Ioannes vestitus pilis cameli, & ‖ *zonam*
ἦν δὲ ὁ ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου, καὶ ζώνην 6
coriaceam circa lumbos eius: & *edens* locustas &
δερματίνην περὶ τὴν ὀσφῦν αὐτοῦ· καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ
mel siluestre?. Et prædicabat, dicens: Venit fortior
μέλι ἄγριον. καὶ ἐκήρυσσε λέγων, ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός 7
me post me, cuius non sum dignus * *curuatus* soluere corrigiam
μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα
calceamentorum eius. Ego *quidem* baptizaui vos *in* aqua:
τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι· 8
ille verò baptizabit vos *in* spiritu sancto. Et factum est
αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ. καὶ ἐγένετο 9
in illis diebus venit Iesus à Nazareth Galilææ:
ἐν ἐκείναις τῶν ἡμέραις, ἦλθεν ἰησοῦς ἀπὸ ναζαρὲτ τῆς γαλιλαίας,
& baptizatus est à Ioanne in Iordanem. Et statim ascen-
καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ ἰωάννου εἰς τὸν ἰορδάνην. καὶ εὐθέως ἀνα- 10
dens de aqua, vidit *scissos* cælos?, &
βαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος, εἶδε [a] σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸ
Spiritum tanquam columbam descendentem * *super eum*. Et vox
πνεῦμα ὡσεὶ περιστερὰν καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν· καὶ φωνὴ 11
facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in ‖ *quo* com-
ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν, σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδό-
placui. Et statim spiritus eum ? *eiicit* in desertum.
κησα. καὶ εὐθέως τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον. 12
Et erat *illic* in deserto *dies* quadraginta *, *tenta-*
καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα, πειραζό- 13
tus à satana. ‖ *Et erat* cum ? *feris*: & angeli mi-
μενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων· καὶ οἱ ἄγγελοι διη-
nistrabant illi. ‖ *Post autem traditum esse Ioannem*, venit
κόνουν αὐτῷ. μετὰ δὲ τὸ [b] παραδοθῆναι τὸν ἰωάννην, ἦλθεν 14
Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium regni
ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν γαλιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας
Dei: Et dicens: Quoniã impletum est tempus, & appropinquauit
τοῦ θεοῦ· καὶ λέγων, ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸς, καὶ ἤγγικεν ἡ 15
regnum Dei: pœnitemini, & credite *in* Euangelio.
βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.
* *Deambulans autem iuxta* mare Galilææ, vidit Simo-
περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, εἶδε σίμω- 16
nem & Andream fratrem eius *Simonis*, mittentes ‖ *verri-*
να καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ σίμωνος, βάλλοντας ἀμφί-
culum in mari (erant enim piscatores.) Et dixit eis
βληστρον ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς. καὶ εἶπεν αὐτοῖς 17
Iesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores ho-
ὁ ἰησοῦς, δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἁλιεῖς ἀν-
minum. Et protinus ? *relinquentes retia sua*, secuti sunt
θρώπων. καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν, ἠκολούθησαν 18
eum. Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Ze-
αὐτῷ. καὶ προβὰς ἐκεῖθεν ὀλίγον, εἶδεν ἰάκωβον τὸν τοῦ ζε- 19
bedæi, & Ioannem fratrem eius, & ipsos *in nauigio*
βεδαίου, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ
componentes retia*: Et statim vocauit illos: Et
καταρτίζοντας τὰ δίκτυα· καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτούς· καὶ 20
‖ *relinquentes patrem suum Zebedæum in nauigio* cum mercenariis,
ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν,
* *abierunt post* eum. Et ingrediuntur *in* Capharnaum: &
ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ· καὶ εἰσπορεύονται εἰς καπερναούμ. καὶ 21

* Esaia propheta:
? vniuersi:
* Et
‖ zona pellicea
* edebat.
* procumbens
? apertos,
[a] σχίζομαι
* & manentem in ipso.
‖ te
? expulit
* diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur
‖ eratque
? bestiis:
* Postquam autem traditus est Ioannes,
[b] παραδίδωμι
* Et præteriens secus
‖ retia in mare,
? relictis retibus,
[b] προβαίνω
* in naui:
‖ relicto patre suo Zebedæo in naui,
* secuti sunt

statim Sabbatis ingressus in synagogam, docebat ‖ eos.
εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐδίδασκε.
Et ? *percellebantur* super doctrina eius. Erat enim docens ? stupebant
22 καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων
eos quasi *auctoritatem* habens, & non sicut Scribæ. Et erat in * potestatem
23 αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς. καὶ ἦν ἐν
synagoga eorum homo in spiritu immundo: & excla-
τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέ-
mauit, Dicẽs: *Ah* Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti per-
24 κραξε, λέγων, ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ ἰησοῦ ναζαρηνέ, ἦλθες ἀπο-
dere nos? ‖ *noui te quis es*, sanctus Dei. Et comminatus est ‖ scio qui sis,
25 λέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπετίμησεν
ei Iesus, dicens: Obmutesce: & exi * *ex eo*. Et discer- * de homine.
26 αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, λέγων, φιμώθητι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ. καὶ σπαρά-
pens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna,
ξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον· καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλῃ,
exiit ab eo. Et ‖ *expauerunt* omnes: ita vt ? *conquirere* ‖ mirati sunt
27 ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν
ad ipsos, dicentes: Quid ‖ est hoc? quæ ‖ doctrina noua hæc, ? conquirerent inter se; ‖ nam
πρὸς αὐτοὺς, λέγοντας, τί ἐστὶ τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη,
quia * *per auctoritatem &* spiritibus immundis imperat, * in potestate etiam
ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει,
& obediunt ei? ‖ *Exiit autem fama* eius statim in omnem ‖ Et processit rumor
28 καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ; ἐξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς εἰς ὅλην
regionem Galilææ. Et protinus ? *ex* synagoga ? de
29 τὸν περίχωρον τῆς γαλιλαίας. καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς
egredientes, venerunt in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo
ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς τὸν οἰκίαν σίμωνος καὶ ἀνδρέου, μετὰ ἰακώβου
& Ioanne. *At* socrus * Simonis decumbebat febricitans: & * autem
30 καὶ ἰωάννου. ἡ δὲ πενθερὰ σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα. καὶ
statim dicunt ei de illa. Et accedens ‖ *excitauit* ‖ eleuauit
31 εὐθέως λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς. καὶ προσελθὼν ἤγειρεν
eam, ? *apprehendens manum* eius: & dimisit eam febris continuò, ? apprehensa manu
αὐτὸν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετὸς εὐθέως, [b] δῦμι
& ministrabat eis. Vespere autem facto, cùm occidisset sol, * dæmonia habentes.
32 καὶ διηκόνει αὐτοῖς. ὀψίας δὲ γενομένης, ὅτε [a] ἔδυ ὁ ἥλιος, ‖ omnis congregata
afferebant ad eum omnes malè habentes, & * *dæmo-*
ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμο- [d] ἐπισυνάγομαι
niacos. Et ciuitas ‖ *tota coacta* erat ad ianuam.
33 νιζομένους. καὶ ἡ πόλις ὅλη [d] ἐπισυνηγμένη ἦν πρὸς τὴν θύραν.
Et curauit multos ? *male habentes* variis ‖ *morbis*: & ? qui vexabãtur.
34 καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις· καὶ ‖ languoribus:
dæmonia multa eiiciebat: & non sinebat * loqui *dæmonia*, ‖ *quo* * ea
δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλε· καὶ οὐκ ἤφιε λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι [e] ἀφίημι
nossent eum. Et ‖ *manè noctu* valde surgens egressus *est*, & ‖ quoniam sciebant
35 ᾔδεισαν αὐτόν. καὶ πρωῒ ἔννυχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ ‖ diluculò
abiit Iesus in desertum locum, ibique orabat.
ἀπῆλθεν ὁ ἰησοῦς εἰς ἔρημον τόπον, κἀκεῖ προσηύχετο.
Et ? *prosecuti sunt* eum Simon & qui cum illo ‖. ? prosecutus est
36 καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ· ‖ erant.
Et * *inuenientes* eum, ‖ *dicunt* ei: Quia omnes quærunt te. * cùm inuenissent
37 καὶ εὑρόντες αὐτὸν, λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι πάντες ζητοῦσί σε. ‖ dixerunt
Et ait illis: Eamus in ? *continua oppidula*, ? proximos vicos & ciuitates
38 καὶ λέγει αὐτοῖς, ἄγωμεν εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις,
vt & ibi prædicem: ad hoc enim * *egressus sum*. Et erat prædi- * veni.
39 ἵνα κἀκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα. καὶ ἦν κηρύσ-
cans in synagogis eorum, ‖ *in omnem Galilæam*, & dæ- ‖ & in omni Galilæa,
σων ἐν τῶν συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαι-
monia eiiciens. Et venit ad eum leprosus depre-
40 μόνια ἐκβάλλων. καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακα-
cans eum, & ? *genupetens eum, & dicens ei*: *Quòd si velis*, po- ? genu flexo, dicit ei: Si vis,
λῶν αὐτὸν, καὶ γονυπετῶν αὐτὸν, καὶ λέγων αὐτῷ, ὅτι ἐὰν θέλῃς δύνα- * Iesus autẽ misertus eius, extendit
tes me mundare. * *At Iesus visceribus commotus, extendens*
41 σαί με καθαρίσαι. ὁ δὲ ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας
manum ‖, *tetigit* eum: & ait illi: Volo: mundare. ‖ suam: & tangens
τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, θέλω, καθαρίσθητι. ? cùm dixisset
Et ? *dicente eo*, statim discessit ab eo lepra, &
42 καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ
mundatus est. Et comminatus ‖ ei, statim ‖ eie- ‖ est ‖ que
43 ἐκαθαρίσθη. καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως ἐξέ-
cit illum: Et dicit ei: Vide nemini dixeris:
44 βαλεν αὐτόν· καὶ λέγει αὐτῷ, ὅρα μηδενὶ εἴπῃς·
sed vade *teipsum* ostende * *Sacerdoti*, & offer pro * principi Sacerdotum,
ἀλλὰ ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ
emundatione tua quæ præcepit Moyses in testimonium illis.
καθαρισμοῦ σου ἃ προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.
* Ille *verò* egressus cœpit prædicare *multa*, & diffamare * At
45 ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ, καὶ διαφημίζειν

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* iam non posset
‖ esset:

sermonem, ita vt *non amplius ipsum posse* manifestè in ciuitatem introire, sed foris in desertis locis ‖*erat*: & conueniebant ad
τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δυνασθῆναι φανερῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν· ἀλλ' ἔξω ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν, καὶ ἤρχοντο πρὸς
eum vndique.
αὐτὸν πανταχόθεν.

CAP. II. β'.

*post
‖ domo
? conuenerunt
a σωάζω
* ita vt non caperet neque

Et iterum intrauit in Caphernaum *per* dies: & audi-
Καὶ πάλιν εἰσῆλθεν εἰς Καπερναοὺμ δι' ἡμερῶν· καὶ ἠκού- 1
tũ est quòd in ‖*domum* esset: Et confestim ?*coacti sunt* multi,
σθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι· καὶ εὐθέως ἀσωήχθησαν πολλοί, 2
vt non amplius capere neque quæ ad ianuam: & loquebatur eis
ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν· καὶ ἐλάλει αὐτοῖς
verbum. Et ‖*veniunt* ad eum paralyticum ferentes,
τὸν λόγον. καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν παραλυτικὸν φέροντες, 3

? *sublatum* à quatuor. Et *non valentes appropin-*
b αἰρόμενον ὑπὸ τεσάρων. καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγ- 4
quare ei propter turbam, detexerunt tectum vbi erat: &
γίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ
‖*perfodientes* submiserunt grabatum in quo paralyticus
ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράβαττον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς
iacebat. ?*Videns autem* Iesus fidem illorum, ait
κατέκειτο. ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ 5
paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.
παραλυτικῷ, τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

* de Scribis
‖ cogitantes

Erant autem quidam *Scribarum* illic sedentes, & ‖*ra-*
Ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι, καὶ διαλο- 6
tiocinantes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur?
γιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, τί οὗτος οὕτω λαλεῖ 7

? *blasphemat.*
‖ nisi solus

? *blasphemias?* Quis potest dimittere peccata, ‖*si non vnus* Deus?
βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός;

* Quo statim cognito
‖ cogitarent intrasse,
? cogitatis

* *Et statim agnoscens* Iesus spiritu suo, quia
καὶ εὐθέως ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι 8
sic ‖*ratiocinantur in seipsis*, dixit illis: Quid ista ?*ratio-*
οὕτως διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς, τί ταῦτα διαλο-
cinamini in cordibus vestris? Quid est facilius,
γίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; τί ἐστιν εὐκοπώτερον, 9
dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata: an dicere:
εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν,
Surge, & tolle tuum grabatum, & *deambula?*
ἔγειραι, καὶ ἆρόν σου τὸν κράβαττον, καὶ περιπάτει.

* potestatem

Vt autem sciatis quia **auctoritatem* habet filius hominis dimit-
ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφι- 10
tendi in terra peccata, ait paralytico: Tibi dico,
έναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτικῷ, σοὶ λέγω, 11
Surge, & tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.
ἔγειραι, καὶ ἆρόν σου τὸν κράβαττόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

‖ ille: & sublato grabato, abiit inde
? mirarentur
* honorificarẽt

Et statim surrexit‖, & *tollens grabatum, egressus est*
καὶ εὐθέως ἠγέρθη, καὶ ἆρας τὸν κράβαττον, ἐξῆλθεν 12
coram omnibus: ita vt ?*obstupescere* omnes, & **glorificare* Deum,
ἐναντίον πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν θεὸν,
dicentes: Quia nunquam sic vidimus. Et egressus est rursus
λέγοντας, ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν. καὶ ἐξῆλθε πάλιν 13

‖ ad
? omnisque
* Cùm præteriret

‖*secus* mare: ?& *omnis* turba veniebat ad eum, &
παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ
docebat eos. Et *prætergrediens* vidit Leui Al-
ἐδίδασκεν αὐτούς. καὶ παράγων εἶδε Λευὶ τὸν τοῦ Ἀλ- 14
phæi sedentem ad telonium: & ait illi: Sequere
φαίου, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον· καὶ λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει
me. Et surgens secutus est eum. Et factum est ‖*in*
μοι· καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. καὶ ἐγένετο ἐν 15

‖ cùm accumberet
? cum
? qui

accumbere ipsum in domo illius, & multi publicani &
τῷ κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ
peccatores simul discumbebant? Iesu, & discipulis eius:
ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ, καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·
? qui
* quia manducaret

erant enim multi, ‖ & sequebantur eum. Et Scribæ
ἦσαν γὰρ πολλοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ. καὶ οἱ γραμματεῖς 16
& Pharisæi videntes **eum edentem* cum publicanis &
καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἰδόντες αὐτὸν ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ
peccatoribus, dicebant discipulis eius: ‖*Quid, quòd* cum publi-
ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, τί ὅτι μετὰ τῶν τελω-
canis & peccatoribus manducat & bibit?
νῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει; καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, 17

‖ Quare
? magister vester? Hoc audito
‖ necesse
? sani
? qui malè habent:
* enim

ait illis: Non ‖*vsum* habent ?*valentes* medico, sed ‖*ma-*
λέγει αὐτοῖς, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κα-
le habentes: non *veni vocare iustos, sed peccatores
κῶς ἔχοντες. οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς
ad pœnitentiam. Et erant discipuli Ioannis & *illi*
εἰς μετάνοιαν. καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, καὶ οἱ 18

‖ Pharisæi

‖*Pharisæorum* ieiunantes: & veniunt, & dicunt illi:
Φαρισαίων νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται, καὶ λέγουσιν αὐτῷ,
Quare discipuli Ioannis, & *illi* Pharisæorum ieiunant:
διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν,

‖ tui autem

‖ *at tibi* discipuli non ieiunant? Et ait illis Ie-
οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσι; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰη- 19

? Nunquid
‖ nuptiarum
quamdiu
* Quanto tempore secum

sus: ?*Num* possunt filij ‖*thalami*, *in quo* sponsus cum
σοῦς, μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ'
illis est, ieiunare? *Quantum tempus cum sibi* habent sponsum,
αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον,

non possunt ieiunare. Venient autem dies, cùm
20 οὐ δύνανται νηστεύειν. ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν
auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt in il-
b ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκεί-
lis diebus. Et nemo **additamentum* panni ‖*impo-*
21 ναις ταῖς ἡμέραις. καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνά-
liti assuit *in* vestimento veteri: ?*si verò non*, aufert supplemen-
φῳ ἐπιῤῥάπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μή, αἴρει τὸ πλήρω-
tum *ipsius* nouum **veteris*, & *peior* scissura fit.
μα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται.

Et nemo ‖*injicit* vinum nouum in vtres veteres: ?*si verò*
22 καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ
non, dirumpit vinum *nouum* vtres, & vinum **effunditur*, &
μή, ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκούς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ
vtres ?*pereunt*: sed vinum nouũ in vtres nouos **injiciendum*.
ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς d βλητέον.

Et factum est ‖*præteruadere eum in* Sabbatis per
23 καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς σάββασι διὰ τῶν
sata: & cœperunt discipuli eius ?*iter facere* vellen-
σπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὁδὸν ποιεῖν τίλλον-
tes spicas. Et Pharisæi* dicebant ei: Ecce,
24 τες τοὺς στάχυας. καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, ἴδε
quid faciunt ‖*in* Sabbatis quod non licet? Et *ipse* ait
25 τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν, ὃ οὐκ ἔξεστι; ὁ δὲ αὐτοῖς ἔλεγεν
illis: Nunquam legistis quid fecerit Dauid, quando ?*vsum* habuit,
αὐτοῖς, οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαβὶδ, ὅτε χρείαν ἔσχε,
& esuriit ipse, & qui cum eo"? Quomodo introiuit
26 καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς εἰσῆλθεν
in domum Dei sub Abiathar principe Sacerdotum, & pa-
εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἐπὶ Ἀβιάθαρ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρ-
nes propositionis manducauit, quos non ?*licet* mãducare *si non*
τους τῆς προθέσεως ἔφαγε, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς
Sacerdotibus, & dedit ‖*& iis* cum eo. ?*existentibus*? Et dicebat
27 ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι; καὶ ἔλεγεν
eis: Sabbatum propter hominem factum est, "non ho-
αὐτοῖς, τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρω-
mo propter Sabbatum. Itaque dominus est filius ho-
28 πος διὰ τὸ σάββατον· ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀν-
minis ‖& Sabbati.
θρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

‖ etiam

CAP. III. γ'.

Et introiuit iterum in synagogam: & erat ibi ho-
1 Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἦν ἐκεῖ ἄν-
mo *aresactam habens manum: Et obseruabant
2 θρωπος a ξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα· καὶ παρετήρουν
eum si Sabbatis curaret *eum*: vt accusa-
αὐτὸν εἰ τοῖς σάββασι θεραπεύσει αὐτὸν, ἵνα κατηγορήσω-
rent illum. Et ait homini ‖*aresactam*
3 σιν αὐτοῦ. καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηραμμένην
habenti manum: Surge in medium. Et dicit eis:
4 ἔχοντι τὴν χεῖρα, ἔγειραι εἰς τὸ μέσον. καὶ λέγει αὐτοῖς,
Licet Sabbatis benefacere, an male*facere*? animam
ἔξεστι τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν
?*seruare*, an perdere? ‖Illi *verò* tacebant. Et circumspi-
5 σῶσαι, ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων. καὶ περιβλεψά-
ciens eos cum ira, contristatus super **callo*
μενος αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆ
cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuã.
καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σε.
Et extendit: & restituta est manus ‖*illius sana vt altera.*
καὶ ἐξέτεινε, καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.
Et exeuntes? Pharisæi, statim cum Herodia-
6 καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι, εὐθέως μετὰ τῶν Ἡρῳδια-
nis consilium faciebant aduersus eum, **vt* eum perderent.
νῶν συμβούλιον ἐποίουν κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσι.
Et Iesus‖ secessit cum discipulis suis ad
7 καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν
mare: & multa turba à Galilæa secuta
θάλασσαν· καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθη-
est eum, & à Iudæa, Et ab Hierosolymis, &
8 σεν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ
ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum & Si-
ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου· καὶ οἱ περὶ Τύρον καὶ Σι-
donem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad
δῶνα, πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς
eum. Et dixit discipulis suis, vt nauicula ‖*ad-*
9 αὐτόν. καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον προσ-
sisteret sibi, propter turbam, *vt* ne comprimerent eum.
καρτερῇ αὐτῷ, διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν·
Multos enim ?*sanauerat*, ita vt "*irruere* ei, vt illum
10 πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ὁπωσοῦν ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ
tangerent, quotquot habebant **flagella*. Et spiritus
11 ἅψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας. καὶ τὰ πνεύματα
immundi cùm illum ‖*spectabant*, *accidebant* ei: &
τὰ ἀκάθαρτα ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, προσέπιπτεν αὐτῷ, καὶ
clamabant, dicentes: *Quòd* tu es filius Dei. Et ?*multa*
12 ἔκραζε λέγοντα, ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ πολλὰ
commminabatur eis, *vt* ne ‖*manifestum* illum *facerent.*
ἐπετίμα αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι.

‖ aridam
? alioquin
* à veteri, & maior
‖ mittit
? alioquin diruptum pet
" effundetur,
c ῥήσσω
? peribunt:
* mitti debet.
d βάλλω
‖ iterum cùm ambularet
? progredi & vellere
* autem
‖ discipuli tui
? necessitatem
" erant?
b ἀφαιρέομαι.
‖ rudis
? licebat * nisi
‖ eis & qui
? erant?
" & ‖ aridam
a ξηραίνομαι
‖ illi.
e ἀποκαθίστημι
? autem
* quomodo
‖ autem
‖ deseruiret
? sanabat,
" irruerent in eum,
* plagas.
‖ videbant, procidebant
? vehementer
‖ manifestarent

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* ascendens
‖ vocauit ad se

Et *ascendit in montem, & ‖aduocat quos voluit
καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν 13
ipse: & venerunt ad eum. Et fecit duo-
αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. καὶ ἐποίησεν δώ- 14
decim vt essent cum illo: & vt mitteret eos prædicare.
δεκα, ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν·
* dedit illis potestatē curandi
* euiciendi
* Petrus:
Et ‖habere auctoritatem curare infirmitates, & ‖ eijcere
καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους, καὶ ἐκβάλλειν 15
dæmonia. Et imposuit Simoni nomen *Petrum:
τὰ δαιμόνια. καὶ ἐπέθηκε τῷ σίμωνι ὄνομα πέτρον· 16
Et Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem
καὶ ἰάκωβον τὸν τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ 17
Iacobi: & imposuit eis nomina Boanerges, quod est,
ἰακώβου· καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα βοανεργές, ὅ ἐστιν,
Filij tonitrui: Et Andream, & Philippum, & Bartho-
υἱοὶ βροντῆς· καὶ ἀνδρέαν, καὶ φίλιππον, καὶ βαρθο- 18
lomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Al-
λομαῖον, καὶ ματθαῖον, καὶ θωμᾶν, καὶ ἰάκωβον τὸν τοῦ ἀλ-
‖ Cananæum, phæi, & Thaddæum, & Simonem ‖ Cananitem.
φαίου, καὶ θαδδαῖον, καὶ σίμωνα τὸν καναναῖτην·
Et Iudam Iscariotem, qui & tradidit illum.
καὶ ἰούδαν ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν. 19
Et veniunt ad domum: & conuenit iterum turba, ita vt
καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον· καὶ συνέρχεται ὄχλος, ὥστε 20
* possent
* cùm audissent sui,
‖ tenere
* Quoniam in furorem versus est.
non ?posse ipsos neque panem manducare. Et *audientes
μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν. καὶ ἀκούσαντες 21
qui ad ipsum, exierunt ‖prehendere eum: dicebãt enim, ?Quòd extra se esset.
οἱ παρ' αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γάρ, ὅτι ἐξέστη.
* descenderant,
Et Scribæ qui ab Hierosolymis *descendentes, dice-
καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων καταβάντες, ἔλε- 22
‖ cõuocatis eis,
bant: Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum
γον, ὅτι βεελζεβοὺλ ἔχει, καί, ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων
eiicit dæmonia. Et ‖aduocans eos,
ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, 23
in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas sata-
ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς, πῶς δύναται σατανᾶς σατα-
nam eiicere? Et si regnum in seipsum diuidatur,
νᾶν ἐκβάλλειν; καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, 24
non potest stare regnum illud. Et si domus
οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἐὰν οἰκία 25
super semetipsã dispertiatur, non potest stare domus illa.
ἐφ' αὑτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη·
* & * poterit
Et si satanas cõsurrexerit in semetipsum, dispertitus est, ?non *potest
καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν μεμέρισται, οὐ δύναται 26
stare, sed finem habet. Nemo potest vasa
στῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει. οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη 27
fortis, ingressus in domum eius, diripere, ‖ si non
τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ
prius fortem alliget: & tunc domum eius diripiet.
πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δήσῃ· καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.
* ἀφίημι
? quibus
Amen dico vobis: Quoniã omnia dimittentur peccata
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα 28
filiis hominum, & blasphemiæ ?quascunque blasphe-
τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι ὅσας ἂν βλασφη-
* habebit
‖ reus erit
? delicti.
mauerint: Qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum,
μήσωσιν· ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, 29
nõ *habet remissionẽ in æternum, sed ‖obnoxius est æterni ?iudicij.
οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως·
Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.
ὅτι ἔλεγον, πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει. 30
* Et
* Veniunt *igitur* fratres & mater eius: & foris stantes,
ἔρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ· καὶ ἔξω ἑστῶτες, 31
miserunt ad eum vocantes eum. Et sedebat
ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν φωνοῦντες αὐτόν· καὶ ἐκάθητο 32
* & dicunt
turba circa eum: ‖dicebant verò ei: Ecce mater tua, &
ὄχλος περὶ αὐτόν· εἶπον δὲ αὐτῷ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ
fratres tui, & *sorores tuæ* foris quærunt te.
ἀδελφοί σου, καὶ αἱ ἀδελφαί σου ἔξω ζητοῦσί σε.
* respondens eis, ait:
‖ &
? eos qui in circuitu eius sedebant,
Et *respondit eis, *dicens*: Quæ est mater mea, ‖aut
καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων, τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, ἢ οἱ 33
fratres mei? Et circumspiciens ?*circulo circa*
ἀδελφοί μου; καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ 34
se sedentes, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.
αὐτὸν καθημένους, λέγει, ἴδε ἡ μήτηρ μου, καὶ οἱ ἀδελφοί μου·
Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus,
ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου, 35
& soror mea, & mater est.
καὶ ἀδελφή μου, καὶ μήτηρ ἐστί.

CAP. IIII. δ'.

* ad
‖ congregata
? nauim ascendens sederet
* circa
Et iterum cœpit docere *iuxta mare: & ‖co-
Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν, καὶ συ- 1
acta est ad eum turba multa, itavt ?*ipsum ascendentem in*
νήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ
nauigium, sedere in mari: & omnis turba ‖*ad*
πλοῖον, καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν
mare super terram erat. Et docebat eos in para-
θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παρα- 2
bolis multa, & dicebat illis in doctrina sua:
βολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·

* ad seminandum:
‖ dum seminat
? comederunt aliud
* quoniam non habebat altitudinem
‖ Et quando exortus est sol,
? eo quòd non habebat
a καυματίζομαι.
b ξηραίνομαι.
c συμπνίγω
* bonam:
‖ Qui habet
? audiendi,
* Et cùm esset singularis,
‖ hi qui cum eo erant

Audite: Ecce exiit seminans *seminare:
ἀκούετε· ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείραι· 3
Et ‖factum est in seminando, hoc quidẽ cecidit circa viam: & vene-
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλ- 4
runt volucres cæli, & ?*deuorauerunt* illud. Aliud verò ceci-
θε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτό. ἄλλο δὲ ἔπε-
dit super petrosa, vbi non habuit terram multam: & statim
σεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλὴν, καὶ ἐξανέτειλε,
exortum est, *propter non habere profunditatẽ terræ:* ‖ *Sole autem exo-*
διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· ἡλίου δὲ ἀνα- 6
riente, æstuauit: & ?*ob non habere* radicem, exaruit.
τείλαντος, [a]ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, [b]ἐξηράνθη.
Et aliud cecidit in spinas: & ascenderunt spi-
καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκαν- 7
næ, & suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud
θαι, καὶ [c]συνέπνιξαν αὐτὸ, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκε. καὶ ἄλλο 8
cecidit ‖ in terram *pulchram*: & dabat fructum ascendentem &
ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ
crescentem: & afferebat vnũ triginta, & vnũ sexaginta, & vnũ centum.
αὐξάνοντα, καὶ ἔφερεν ἓν τριάκοντα, καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν.
Et dicebat: ‖*Habens* aures ?*audire*, audiat.
καὶ ἔλεγεν, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 9
* Cum autẽ factus esset solus, interrogauerunt eum ‖qui circa eum
ὅτε δὲ ἐγένετο κατὰ μόνας, ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν 10
cum duodecim, parabolam. Et dicebat eis: Vobis
σὺν τοῖς δώδεκα τὴν παραβολήν. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὑμῖν 11
datum est nosse mysterium regni Dei: illis
δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· ἐκείνοις
autem * foris ‖, in parabolis omnia fiunt:
δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται.
Vt ?*aspicientes aspiciant*, & non videant: & audientes audiant,
ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούσωσι, 12
& non intelligant: nequando conuertantur, & dimittantur eis
καὶ μὴ συνιῶσι· μήποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ
peccata. Et ait illis: Nescitis para-
ἁμαρτήματα. καὶ λέγει αὐτοῖς, οὐκ οἴδατε τὴν παρα- 13
bolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis?
βολὴν ταύτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνώσεσθε;
Seminans, verbum seminat: Hi autem sunt qui circa
ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπείρει· οὗτοι δέ εἰσιν οἱ παρὰ 14
viam, vbi seminatur verbum, & cùm audierint, confestim
τὴν ὁδὸν, ὅπου σπείρεται ὁ λόγος, καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, διὰ τοῦ 15
venit satanas, & aufert verbum ‖ seminatum ? in cor-
ἔρχεται ὁ σατανᾶς, καὶ αἴρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρ-
dibus eorum. Et hi sunt similiter *in petrosa
δίαις αὐτῶν. καὶ οὗτοί εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη
‖ *seminati*, qui cùm audierint verbum, statim cum gau-
σπειρόμενοι, οἵτινες ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, διὰ τοῦ χα- 16
dio accipiunt illud: Et non habent radicem in seipsis,
ρὰς λαμβάνουσιν αὐτόν· καὶ οὐκ ἔχουσι ῥίζαν ἐν ἑαυτοῖς, 17
sed temporales sunt: deinde orta tribulatione, ?*aut* perse-
ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἶτα γενομένης θλίψεως, ἢ διω-
cutione propter verbum, confestim scandalizantur.
γμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζονται.
Et *hi sunt qui in ‖ spinas *seminati*, hi sunt
καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι, οὗτοί εἰσιν, 18
qui verbum ?*audientes*, Et ?*curæ* seculi *huius*,
οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες, καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου, 19
& deceptio diuitiarum, & circa reliqua *cupiditates* intro-
καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου, καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπο-
euntes suffocant verbum, & ‖*infructuosus* efficitur.
ρευόμεναι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.
Et hi sunt ?*in* terram ‖*pulchram* seminati*, qui au-
καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκού- 20
diunt verbum, & suscipiunt, & ‖*fructum ferunt*, vnum triginta,
ουσι τὸν λόγον, καὶ παραδέχονται, καὶ καρποφορεῖσιν, ἓν τριάκοντα,
& vnum sexaginta, & vnũ centum. Et dicebat illis: Nunquid
καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, μήτι ὁ 21
lucerna venit vt sub modio ponatur, aut sub lecto? nõne
λύχνος ἔρχεται, ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον [b]τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ
vt super candelabrum *imponatur*? Non enim est aliquid absconditũ, quod
ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῇ; οὐ γὰρ ἐστί τι κρυπτὸν, ὃ 22
non manifestetur: nec factum est occultum, sed vt in pa-
ἐὰν μὴ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φα-
lam veniat. Si quis habet aures ‖*audire*, audiat.
νερὸν ἔλθῃ. εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 23
Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In qua mensura mẽsi fue-
καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, βλέπετε τί ἀκούετε. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖ- 24
ritis, remetietur vobis, & adiicietur vobis *audientibus.*
τε, μετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.
Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, ?*& quod habet* ? etiam
ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει 25
auferetur ab eo. Et dicebat: Sic est regnum
ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. καὶ ἔλεγεν, οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία [c]αὔξομαι.
Dei, quẽadmodũ si homo iaciat sementem in terram,
τοῦ θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς, 26
Et dormiat, & ‖*excitetur* nocte & die: & se-
καὶ καθεύδῃ, καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπό- 27
men germinet & ?*augeatur vt* nescit ille. ‖ exurgat
ρος βλαστάνῃ, καὶ μηκύνηται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός· ? increscat dum

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* Vltro fructificat, † Et cùm exse produxerit

* Spontanea enim terra ‖fructum fert, primùm herbam, deinde spi-
28 αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον, εἶτα στά-
cam, deinde plenum frumentũ in spica. † Cum verò ediderit
χυν, εἶτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ. ὅταν δὲ παραδῷ ὁ
29 fructus, statim mittit falcem, quoniam adest
καρπὸς, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παέστηκεν ὁ
messis. Et dicebat: Cui assimilabimus regnum
θερισμός. καὶ ἔλεγε, τίνι ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν
30 Dei: aut *in qua parabola conjiciemus* illud?
τοῦ θεοῦ, ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν;
* cui parabolæ cõparabimus
Sicut ‖grano sinapis, quod cùm seminatũ fuerit in terra, minus †
ὡς κόκκῳ σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος
31 ‖ granum † est
omnibus seminibus *est* quæ * in terra: Et cùm ‖*semnatũ* fuerit,
πάντων τῶν σπερμάτων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὅταν σπαρῇ,
32 ascendit †, & fit omnibus oleribus maius: & facit
ἀναβαίνει, καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων, καὶ ποιεῖ
ramos magnos, ita vt * *posse* sub vmbra eius * vo-
κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πε-
* volucres ‖ habitare.
latilia cæli ‖*niduluri*. Et talibus para-
τεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν. καὶ τοιαύταις παρα-
33 bolis multis loquebatur eis † *sermonem*, prout poterant
βολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἠδύναντο
audire. Sine autem parabola non loquebatur eis: * *pri-*
ἀκούειν. χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς· κατ'
34 *uatim* autem discipulis suis ‖*dissolucbat* omnia.
ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.
† cùm sero esset factum: * contrà.
Et ait illis in illa die, † *sero facto*,
καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὀψίας γενομένης,
35 Transeamus * *in vlterius*. Et dimittentes turbam, as-
διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν. καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον, παρα-
36 sumunt eum ‖ vt erat in † *nauigio*: & *alia vero nauigiola*
λαμβάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ ἄλλα δὲ πλοιάρια
erant cum illo. Et facta est procella venti magna: † *at*
ἦν μετ' αὐτοῦ. καὶ γίνεται λαίλαψ ἀνέμου μεγάλη· τὰ δὲ
37 fluctus * *iniiciebat in nauigium, vt ipsum iam impleri.*
κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι·
Et erat ipse in puppi super cernical dor-
καὶ ἦν αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ, ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον κα-
38 miens: & excitant eum, & dicunt illi: Magi-
θεύδων· καὶ διεγείρουσιν αὐτὸν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, διδάσκα-
ster, non ‖*cura est tibi* quia perimus? Et † *excitatus obiur-*
λε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολύμεθα; καὶ [a] διεγερθεὶς ἐπετί-
39 *gauit ventum*, & dixit mari: † *Sile*, obmutesce.
μησε τῷ ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θαλάσσῃ, σιώπα, πεφίμωσο.
Et ‖*quieuit* ventus: & facta est tranquillitas magna.
καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.
Et ait illis: Quid timidi estis *ita*? † *quomodo non* habetis fidem?
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τί δειλοί ἐστε οὕτω; πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν;
40 Et timuerunt * *timorem magnum*: & dicebant ad ‖ *inuicem*:
καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους,
41 *Quisnam* iste est, quia & ventus & mare obe-
τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακού-
diunt ei?
ουσιν αὐτῷ;

* Tace, ‖ cessauit † necdum * timore magno ‖ alterutrum: Quisputas

CAP. V. [a].

Et venerunt * *in vlterius* maris in regionem ‖*Ga-*
Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν γα-
1 *darenorum*. Et exeunti ei † *ex nauigio*, statim oc-
δαρηνῶν. καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως [a] ἀ-
2 currit *ei* ‖*ex* monumentis homo in spiritu
πήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι
immundo: Qui domicilium habebat in monumentis. &
ἀκαθάρτῳ, ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασι. καὶ
3 neque catenis * *nemo* poterat eum ligare: ‖ *Propter eum*
οὐδὲ ἁλύσεσιν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι, διὰ τὸ αὐτὸν
4 sæpe compedibus & catenis † *ligatum esse*, & *disruptas esse* ab *eo*
πολλάκις πέδαις καὶ ἁλύσεσι δεδέσθαι, καὶ διεσπάσθαι ὑπ' αὐτοῦ
catenas, & *pedicas contritas esse*: & nemo eum poterat
τὰς ἁλύσεις, καὶ τὰς πέδας [a] συντετρίφθαι, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυε
domare. fit * *per omnem noctem & diem* in monumentis
δαμάσαι. καὶ διαπαντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασιν
5 & in montibus erat clamans, & concidens *seipsum* lapidibus.
καὶ ἐν τοῖς ὄρεσι κραζων, καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.
Videns autem Iesum à * longe, cucurrit, & adora-
ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν, ἔδραμε, καὶ προσεκύ-
6 uit eum: Et clamans voce magna, dixit, Quid mihi
νησεν αὐτῷ, καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε, τί ἐμοὶ
7 & tibi, Iesu fili Dei altissimi? adiuro te ‖ Deum ne me
καί σοι, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ὁρκίζω σε τὸν θεὸν μή με
torqueas. Dicebat enim illi: Exi spiritus im-
βασανίσῃς. ἔλεγε γὰρ αὐτῷ, ἔξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκά-
8 munde ab homine † Et interrogabat eum: Quod tibi
θαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. καὶ ἐπηρώτα αὐτὸν, τί σοι
9 ‖est nomen‖? Et * *respondit dicens*: Legio nomen mihi‖: quia multi
ὄνομα; καὶ ἀπεκρίθη λέγων, λεγεὼν ὄνομά μοι· ὅτι πολλοί
† deprecabatur eum multùm, ne se expelleret ‖ circa
ἐσμεν. καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ αὐτοὺς
mittat extra regionem. Erat autem ibi ‖*ad* montem
ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας. ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει
11 grex porcorum magnus, pascens †. Et * *adpellabant*
ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη. καὶ παρεκάλεσαν
12 *eum omnes daemones*, dicentes: Mitte nos in
αὐτὸν πάντες οἱ δαίμονες, λέγοντες, πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς
porcos, vt in eos introeamus. Et concessit
13 χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν· καὶ ἐπέτρεψεν
eis statim Iesus. Et exeuntes spiritus
αὐτοῖς εὐθέως ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ
immundi, introierunt in porcos: & ‖ *irruit grex per*
ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ
præcipitium in mare: † *erant enim vt* duo millia, & suffoca-
τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ὡς δισχίλιοι· καὶ ἐπνί-
ti sunt in mari. * *At pascentes porcos*
14 γοντο ἐν τῇ θαλάσσῃ. οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς χοίρους
fugerunt, & nuntiauerunt in ciuitatem, & in agros. &
ἔφυγον, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. καὶ
egressi sunt videre quid esset ‖*factum*. Et veniunt ad
15 ἐξῆλθον ἰδεῖν τί ἐστι τὸ γεγονός. καὶ ἔρχονται πρὸς
Iesum, & † *spectant daemoniacum* sedentem &
τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον καὶ
vestitum, & sanæ menti *eum qui habuerat legionem*: &
ἱματισμένον, καὶ σωφρονοῦντα τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα, καὶ
timuerunt. * Narrauerunt *autem* illis ‖*videntes*, *quomodo*
16 ἐφοβήθησαν. διηγήσαντο δὲ αὐτοῖς οἱ ἰδόντες, πῶς
factum esset † *daemoniaco*, & de porcis.
ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ, καὶ περὶ τῶν χοίρων.
Et ‖ cœperunt *aduocare* eum, * *abire* de finibus
17 καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων
eorum. ‖*Et ascendente ipso in nauigium, aduocabat*
18 αὐτῶν. καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, παρεκάλει
illum † *daemoniacus*, vt esset cum illo. ‖ *At Iesus* non
19 αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς, ἵνα ᾖ μετ' αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ
admisit eum: sed ait illi: Vade in domum tuam
ἀφῆκεν αὐτὸν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου
ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus * *fecit*,
πρὸς τοὺς σούς, καὶ ἀνάγγειλον αὐτοῖς ὅσα σοι ὁ κύριος ἐποίησε,
& misertus ‖ *est* tui. Et abiit, & cœpit prædicare in
20 καὶ ἐλέησέ σε. καὶ ἀπῆλθε, καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν
Decapoli, quanta fecisset * *et* Iesus: & omnes mira-
τῇ Δεκαπόλει, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύ-
bantur. Et ‖ *trayciente Iesu in nauigio* rur-
21 μαζον. καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ πά-
sum † *in* * *vlterius*, *coacta est* turba multa ad eum, & erat
λιν εἰς τὸ πέραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἦν
‖ *iuxta* mare. Et *ecce* venit * *vnus Archi-*
22 παρὰ τὴν θάλασσαν. καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἷς τῶν ἀρχι-
synagogorum nomine Iairus: & videns eum, procidit ad
συναγώγων, ὀνόματι Ἰάειρος, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, πίπτει πρὸς
pedes eius: Et ‖ *adducebat* eum multum, dicens:
23 τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν πολλὰ, λέγων,
Quoniam † *filiola mea extremè habet*, vt *veniens imponas ei*
ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ
manus, vt *seruetur*, & *viuet*. Et abiit cum
24 τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ, καὶ ζήσεται. καὶ ἀπῆλθε μετ'
illo: & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.
αὐτοῦ, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ συνέθλιβον αὐτόν.
Et mulier *quædã existens in fluxione* sanguinis ‖ *annos* duodecim:
25 καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἔτη δώδεκα,
Et ‖ multa perpessa à † *multis* medicis, & ‖ *insumptis*
26 καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσα-
quæ apud se omnibus, & *nihil adiuta*, sed ma-
σα τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλ-
gis *in* deterius * *veniens*.
27 λον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα· *Audiens* de Iesu,
‖ *veniens* in turba retrò, † terigit vestimentum eius.
ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.
Dicebat enim: Quia si vel ‖ *vestimenta* eius terigero, * *seruabor*.
28 ἔλεγε γάρ, ὅτι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἅψωμαι, σωθήσομαι.
Et confestim siccatus est fons sanguinis eius: & sensit
29 καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω
corpore, quia sanata est à ‖ *flagello*. Et statim
30 τῷ σώματι, ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος. καὶ εὐθέως ὁ
Iesus cognoscens in semetipso † *ex se efficacitatem profectam*,
Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν,
conuersus ‖ *in turba*, aiebat: Quis mea terigit vestimenta?
ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ, ἔλεγε, τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων;
Et dicebant ei discipuli sui: * *Aspicis* turbam
31 καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, βλέπεις τὸν ὄχλον
comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit?
συνθλίβοντά σε, καὶ λέγεις, τίς μου ἥψατο;
Et circumspiciebat videre ‖ *hoc facientem*.
32 καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν.
At mulier † timens & tremens, sciens quod factũ esset in
33 ἡ δὲ γυνὴ φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδυῖα ὃ γέγονεν ἐπ'
se, venit & procidit ‖ *ei*, & dixit ei omnem
αὐτῇ, ἦλθε καὶ προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν
veritatem. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua * *seruauit*
34 ἀλήθειαν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ
te: vade in pace, & esto sana à ‖ *flagello* tuo.
σε· ὕπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.

* Spontanea ‖ fructum fert ‖ habitare. † sero facto * contrà ‖ dissolucbat ‖ quieuit † quomodo non ‖ inuicem: ‖ deprecabatur ‖ ad montem ‖ ex nauigio † ad ‖ magno impetu grex præcipitatus est † ad * Qui autem pascebant eos, ‖ facti: † vident illum qui à dæmonio vexabatur, * Et ‖ qui viderant, qualiter † ei qui dæmoniũ habuerat, ‖ rogare * vt discederet ‖ Cũque ascenderet nauim, cœpit † deprecari qui à dæmonio vexatus fuerat, ‖ & * fecerit ‖ sit * sibi ‖ cùm transcendisset Iesus in naui † trans fretum, conuenit ‖ circa * quidã de Archisynagogis ‖ deprecabatur † filia mea in extremis est. Veni, impone manum tuam super eam, vt salua sit, & viuat. * quæ erat in profluuio ‖ annis ‖ fuerat † compluribus ‖ erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat, * habebat. Cùm audisset ‖ venit † & ‖ vestimentum * salua ero. ‖ plaga. † virtutem quæ exierat de illo, ‖ ad turbam, * Vides ‖ eam quæ hoc fecerat. † verò ‖ ante eum, ‖ saluam fecit. ‖ plaga tua.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Adhuc eo loquente, veniunt *ab Archisynagogo,
ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, 35
dicentes: Quia filia tua mortua est, quid ‖adhuc vexas ma-
λέγοντες, ὅτι ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε, τί ἔτι σκύλλεις τὸν δι-
gistrum? ᵍAt Iesus statim audiens sermonem
δάσκαλον; ὁ δὲ Ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας τὸν λόγον 36
dictum, ait Archisynagogo: *Ne metue: solùm crede.
λαλούμενον, λέγει τῷ ἀρχισυναγώγῳ, μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε.
Et non admisit quenquam se consequi, ‖si non Pe-
καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα αὐτῷ συνακολουθῆσαι, εἰ μὴ Πέ- 37
trum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi.
τρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου.
ᵍ venidut Et ᵍvenit in domum Archisynagogi. & videt
καὶ ἔρχεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου, καὶ θεωρεῖ 38
ᵇ & tumultum, ᵇ flentes & eiulantes multùm.
θόρυβον, κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλά.
ᵃ turbamini Et ingressus, ait illis: Quid *tumultuamini & ploratis?
καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς, τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; 39
puella non mortua est, sed dormit.
τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.
Et irridebant eum. Ipse verò eiectis omnibus, assu-
καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐκβαλὼν ἅπαντας, παραλαμ- 40
ᵍ secum erant, mit patrem puellæ, & matrem, & qui ᵍcum se,
βάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ,
ᵃ ingrediuntur & ᵃingreditur vbi erat puella iacens.
καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακείμενον.
ᵉ tenens Et ᵉprehendens manum puellæ, ait illi: Talitha
καὶ κρατήσας τὴν χεῖρα τοῦ παιδίου, λέγει αὐτῇ, ταλιθὰ 41
cumi, quod est interpretatum, Puella, tibi dico, ‖excitare.
κοῦμι, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειραι.
ᵈ μεθερμηνεύομαι. Et confestim surrexit puella, & ᵈambulabat. erat ᵍenim annorũ
καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον, καὶ περιεπάτει. ἦν γὰρ ἐτῶν 42
ᵍ autem duodecim. Et obstupuerunt stupore magno.
δώδεκα. καὶ ᵇ ἐξέστησαν ἐκστάσει μεγάλῃ.
ᵇ ἐξίσταμαι Et præcepit illis *multa, vt nemo sciret id: & ᵍdixit
ᵉ vehementer, ᵍ iussit Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ, ἵνα μηδεὶς γνῷ τοῦτο· καὶ εἶπε 43
ᵉ γινώσκω dari illi manducare.
δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

CAP. VI. 5'.

ᵃ abiit Et egressus *est* inde, & *venit in patriam suam, &
Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ· καὶ 1
‖ sequebantur ‖sequuntur cum discipuli sui. Et facto
ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. καὶ γενομένου 2
Sabbatho, cœpit in synagoga docere: & multi
σαββάτου, ἤρξατο ἐν τῇ συναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολλοὶ
ᵃ admirabantur in doctrina eius, ‖ omnia? audientes, *percellebantur, dicentes: Vnde huic hæc ‖? &
ἀκούοντες, ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες, πόθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ
ᵇ quæ ᵍ est ᵍ quæ ᵃ virtutes quæ ᵇ sapientia ᵍ data ᵇ illi, & *efficacitates tales ᵍ per ma-
τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χει-
nus eius efficiuntur? Nonne hic est faber filius Ma-
ρῶν αὐτοῦ γίνονται; οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς Μα- 3
‖ Ioseph, ᵍ Nonne & riæ, frater verò Iacobi, & ‖Ioſe, & Iudæ, & Simonis? ᵍEt
ᵇ nobiscũ sunt? ριας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ, καὶ Ἰούδα, καὶ Σίμωνος; καὶ
non sunt sorores eius hîc *apud nos? Et scandaliza-
οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς; καὶ ἐσκανδαλί-
‖ Et bantur in illo. ‖Dicebat autem illis Iesus: Quia non est Pro-
ζοντο ἐν αὐτῷ. ἔλεγε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἔστι προ- 4
ᵍ sine honore, nisi ᵇ cognatione sua, φήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς συγγενέσι,
& in domo sua. Et non poterat ibi vllam
καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἠδυνάτο ἐκεῖ οὐδεμίαν 5
ᵃ virtutem ‖ nisi paucos infirmos impositis manibus, *efficacitatem facere, ‖si non paucis infirmis imponens manus,
δυναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας,
ᵉ castella in circuitu ᵇ vocauit ‖ binos, curauit. Et mirabatur propter incredulitatẽ eorum: &
ἐθεράπευσε. καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. καὶ 6
circuibat *vicos in orbem docens. Et ᵇaduocat
περιῆγε τὰς κώμας κύκλῳ διδάσκων. καὶ προσκαλεῖται 7
duodecim: & cœpit eos mittere ‖duos duos, & dabat
τοὺς δώδεκα· καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο, καὶ ἐδίδου
ᵍ potestatem illis ᵍauctoritatem spirituum immundorum.
αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων.
ᵍ ne quid ‖ in via, nisi Et præcepit eis *vt nihil tollerent ‖ad viam, si non
καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν, εἰ μὴ 8
ᵍ neque virgam tantùm: non peram, non panem, ᵍnon in zona æs:
ῥάβδον μόνον· μὴ πήραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν·
ᵃ induerentur ‖ duabus tunicis ᵃ ἐνδύω Sed calceatos sandaliis. & ne *indumini duas
ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια· καὶ μὴ ἐνδύσησθε δύο 9
tunicas. Et dicebat eis: Quocunque introieritis in domum,
χιτῶνας. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅπου ἐὰν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, 10
illic manete, donec exeatis inde. Et quicunque non
ἐκεῖ μένετε, ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν. καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ 11
receperint vos, nec audierint vos, exeuntes in-
δέξωνται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖ-
‖ de pedibus vestris, de, excutite puluerem *infernè* ‖pedum vestrorum, in te-
θεν, ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν, εἰς μαρ-
stimonium illis. *Amen dico vobis, tolerabilius erit Sodomis*
τύριον αὐτοῖς. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται σοδόμοις
aut Gomorris in die iudicij, quàm ciuitati illi.
ἢ γομόρροις, ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Et exeuntes prædicabant vt *pœniterent.
καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυσσον ἵνα μετανοήσωσι· 12
Et dæmonia multa eiiciebant: & vngebant oleo multos
καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ ᵈἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς 13
ᵃ ægros, & ‖sanabant. Et audiuit rex Hero-
ἀῤῥώστους, καὶ ἐθεράπευον. Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρῴ-
des (manifestum enim factũ ᵍerat nomen eius) & dicebat: Quia Ioannes
δης· φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καὶ ἔλεγον, ὅτι Ἰωάννης
ᵍ baptizans à mortuis *excitatus est*: & propter *hoc operantur efficaci-
ὁ βαπτίζων ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνά-
tates in illo. Alij ‖ dicebant: Quia Elias est. Alij verò
μεις ἐν αὐτῷ. ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι Ἠλίας ἐστίν· ἄλλοι δὲ 15
dicebant: Quia Propheta est, quasi vnus ᵍ Prophetarum.
ἔλεγον, ὅτι προφήτης ἐστὶν, ὡς εἷς τῶν προφητῶν.
*Audiens autem Herodes, ait: Quia quẽ ego decollaui Io-
ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρῴδης, εἶπεν, ὅτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰω- 16
annem, hic ‖est; *ipse excitatus est ex mortuis.* Ipse enim
άννην, οὗτός ἐστιν· αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν. αὐτὸς γὰρ ὁ 17
Herodes ᵍ delegans, *prehendit* Iohannem, & vinxit eum in
Ἡρῴδης ἀποστείλας, ἐκράτησε τὸν Ἰωάννην, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν τῇ
*custodia propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui,
φυλακῇ διὰ Ἡρῳδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ,
quia eam duxerat. Dicebat enim Ioannes Herodi: Quòd
ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν. ἔλεγε γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ Ἡρῴδῃ, ὅτι 18
non licet tibi habere vxorem fratris tui.
οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου.
At Herodias ‖insidiabatur illi: & volebat eum occidere, ᵍ &
ἡ δὲ Ἡρῳδιὰς ᵉἐνεῖχεν αὐτῷ, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ 19
non poterat. *Nam* Herodes *metuebat Ioannem, sciens
οὐκ ἠδυνάτο. ὁ γὰρ Ἡρῴδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς 20
eum virum iustum & sanctum: & ‖*conseruabat* eum, & *audiens
αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον· καὶ συνετήρει αὐτὸν, καὶ ἀκούσας
eum, multa faciebat: & *suauiter* eum audiebat. Et ᵍ facta
αὐτοῦ, πολλὰ ἐποίει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουε. καὶ γενομένης 21
die opportuna, cùm Herodes *natalitiis *suis* cœnam ᵍ faciebat
ἡμέρας εὐκαίρου, ὅτε Ἡρῴδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίει
principibus *suis*, & tribunis, & primis
τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ, καὶ τοῖς χιλιάρχοις, καὶ τοῖς πρώτοις τῆς
Galilææ. ‖*Et ingressa* filia ipsius Hero- 22
Γαλιλαίας. καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τῆς Ἡρῳ-
diadis, & ᵍ saltante, & *placente* Herodi, ‖& vnà
διάδος, καὶ ὀρχησαμένης, καὶ ἀρεσάσης τῷ Ἡρῴδῃ καὶ τοῖς συν-
recumbentibus, ait rex puellæ: Pete à me quod
ανακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ; ᵃαἴτησόν με ὃ
ᵍ *velis*, & dabo tibi. Et iurauit illi, Quia quicquid 23
ᵃ αἰτέω ᵍ vis, ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοί. καὶ ὤμοσεν αὐτῇ, ὅτι ὃ ἐάν
petieris, dabo tibi, *vsque* dimidium regni mei.
* licet αἰτήσῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμίσους τῆς βασιλείας μου.
‖*Illa verò egressa*, dixit matri suæ: Quid petam? 24
‖ Quæ cùm exisset, ᵍ *Illa verò ait*: Caput Ioannis Baptistæ.
ἡ δὲ ἐξελθοῦσα, εἶπε τῇ μητρὶ αὐτῆς, τί αἰτήσωμαι;
ᵍ At illa dixit: ἡ δὲ εἶπε, τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτίσου.
* Cumque introisset ‖ festinatione ᵇ protinus *Et ingressa statim cum ‖studio ad regem, 25
καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα,
petiuit, dicens: Volo vt mihi des ᵇex ipsa in disco
ᵍ est ‖ iusiurandum, ᵇ propter * noluit ‖ contristare. sed misso spiculatore præcepit ᵃ ἀθετέω ᵇ φέρομαι ᵍ in disco: & ᵉ ἐνέχω * enim ‖ custodiebat ᵇ audito eo, ᵍ libenter ᵍ cùm dies opportunus accidisset, * natalis sui ᵍ fecit ‖ Cumque introisset ᵍ saltasset, & placuisset * simulque ᵃ αἰτέω ᵍ vis, * licet ‖ Quæ cùm exisset, ᵍ At illa dixit * Cumque introisset ‖ festinatione ᵇ protinus ᵍ est ‖ iusiurandum, ᵇ propter * noluit ‖ contristare. sed misso spiculatore præcepit ᵃ ἀθετέω ᵇ φέρομαι ᵍ in disco: & ᵉ ἐνέχω * enim ‖ custodiebat ᵇ audito eo, ᵍ libenter ᵍ cùm dies opportunus accidisset, * natalis sui ᵍ fecit ‖ Cumque introisset ᵍ saltasset, & placuisset * simulque ᵃ αἰτέω ᵍ vis, * licet
caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus 26
ᵍ factus rex, propter ‖ iuramenta, & ᵇ simul discumben-
τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτίσου. καὶ περίλυπος
γενόμενος ὁ βασιλεὺς, διὰ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμέ-
tes, *non voluit eam ‖ reijcere. Et *statim legans* 27
νους, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι. καὶ εὐθέως ἀποστείλας
rex speculatorem, iniunxit afferri caput
ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτορα, ἐπέταξεν ᵇἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν
eius ᵍ. *Ille autem abiens* decollauit eum in carcere.
αὐτοῦ. ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ·
Et attulit caput eius in disco, & dedit illud 28
καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὸ
puellæ, & puella dedit *illud* matri suæ.
τῷ κορασίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὸ τῇ μητρὶ αὐτῆς.
*Et audientes discipuli eius venerunt, & tulerunt ‖ cadauer 29
καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον, καὶ ἦραν τὸ πτῶμα
eius, & posuerunt illud in monumento. Et ᵍ coguntur
αὐτοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν τῷ μνημείῳ. καὶ συνάγονται οἱ 30
Apostoli ad Iesum, & renuntiauerunt ei omnia, ᵃ & *quanta* ᵃ quæ
ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα
egerant, & *quanta* docuerant. Et ait illis: Venite * vos 31
* seorsum *ipsi priuatim* in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant
ἐποίησαν, καὶ ὅσα ἐδίδαξαν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, δεῦτε ὑμεῖς
αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον· ἦσαν
enim ‖ *venientes & redeuntes* multi: & nec ᵍ *edere opportunitatẽ* ‖ qui veniebat & redibant ᵍ spatium manducandi ᵉ διατρώω.
γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοὶ, καὶ οὐδὲ φαγεῖν εὐκαί-
habebant. Et *abierunt in desertum locum *nauigio* seorsum. * ascendentes in nauim, d διπλόω.
ρουν. καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον τῷ πλοίῳ κατ' ἰδίαν. 32
Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt *eum* multi:
καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας, καὶ ᵈἐπέγνωσαν αὐτὸν πολλοὶ, 33
& pedestres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præ-
καὶ πεζῇ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ, καὶ προ-
uenerunt eos, *& venerunt ad eum.*
ῆλθον αὐτοὺς, καὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*misertus est

Et exiens vidit Iesus multam turbam: & *viscéribus com-
καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ὁ ἰησοῦς πολὺν ὄχλον· καὶ ἐσπλαγ- 34
motus est super eos: quia erant sicut oues non habentes pastorem.
χνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.

‖ cùm

& cœpit docere illos multa. Et ‖iam hora mul-
καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά. Καὶ ἤδη ὥρας πολ- 35

?fieret, accessérunt
‖ dicentes:
* hic
‖ prætériit: Dimitte illos,
? proximas villas
‖ emant sibi cibos quos manducent. Et

ta ?facta, *aduenientes* ei discipuli eius, ‖*di-*
λῆς γινομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέ-
cunt: Quòd desertus est locus *, & iam hora ‖*multa*,
γουσιν, ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἤδη ὥρα πολλή,
Absolue eos, vt *abeuntes* in ?*per gyrum agros*
ἀπόλυσον αὐτούς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς 36
& vicos, ‖*mercentur sibi panes. quid enim edant non*
καὶ κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ
habent. *Ille verò* respondens, ait illis: Date illis vos.
ἔχουσιν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, δότε αὐτοῖς ὑμεῖς 37

*dixerunt
‖ emamus ducentis denarus
manducare. Et *dicunt* ei: Euntes ‖*mercabimur* du-
φαγεῖν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δηνα-
centorum denariorum panes, & dabimus illis manducare.
κοσίων δηναρίων ἄρτους, καὶ δώσομεν αὐτοῖς φαγεῖν.

? Et

?*Ille autè* dicit eis: Quot panes habetis? *abite* & videte.
ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε. 38

‖ cùm cognouissent,
* præcepit illis vt accumbere facerét omnes secúndum contubernia super viride fœnum.
‖ in partes per centenos & quinquagenos.
? acceptis
‖ panibus, & duobus piscibus, intuens

Et ‖*cognoscentes*, dicunt: Quinque, & duos pisces.
καὶ γνόντες λέγουσι, πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.
Et *adordinauit eis recumbere omnes* ‖*uiuia super viridi fœno.* Et discubuerunt ‖*area*
καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι πάντας συμπόσια συμ- 39
πόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ. καὶ ἀνέπεσον πρασιαὶ 40
areæ per centum & per quinquaginta. Et ?*accipiens*
πρασιαί, ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα. καὶ λαβὼν 41
quinque ‖*panes & duos pisces, respiciens* in cæ-
τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐ-
lum, benedixit, & fregit panes, & dedit
ρανὸν, εὐλόγησε, καὶ κατέκλασε τοὺς ἄρτους, καὶ ἐδίδου τοῖς
discípulis suis, vt *adponerent* *eis: & duos pisces
μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παρατιθῶσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας
diuisit omnibus. Et mãducauerunt omnes, & saturati sunt.
ἐμέρισε πᾶσι. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν. 42

‖ reliquias
?autẽ qui manducauerant, quinque millia virorum.
Et sustulerunt ‖*fragmentorum* duodecim cophinos plenos, & de
καὶ ἦραν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις, καὶ ἀπὸ 43
piscibus. Et erant ?*edentes* panes,
τῶν ἰχθύων. καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους, 44
quinquies mille viri. Et statim coegit
πεντακισχίλιοι ἄνδρες. καὶ εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς 45
discipulos suos ascendere ‖*in nauigium, & præcedere in*
μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ
vlterius ad Bethsaidam, *donec ipse absolueret turbam.*
πέραν πρὸς βηθσαϊδάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχλον.
Et ‖*dimittens* eos, abiit in montem ora-
καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύ- 46
re. Et ?*sero factò, erat nauigium* in medio
ξασθαι. καὶ ὀψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆ 47
mari, & ipse solus in terra. Et ‖*vidit* eos
θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ εἶδεν αὐτοὺς 48
laborantes in remigando: (erat enim ventus contrarius
βασανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν· ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος
eis) & circa quartam *custodiam* noctis venit ad
αὐτοῖς· καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς
eos *circumambulans* super mare: & volebat præterire eos.
αὐτοὺς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς.

‖ At illi vt viderunt

‖*Illi verò videntes* eum *circumambulantem* super mare, puta-
οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔδο- 49
uerunt phantasma esse: & exclamauerunt. Omnes enim eum
ξαν φάντασμα εἶναι, καὶ ?ἀνέκραξαν. πάντες γὰρ αὐτὸν 50

?κράζω
‖βαράττω
?nolite timere.
viderunt, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis,
εἶδον, καὶ ‖ἐταράχθησαν. καὶ εὐθέως ἐλάλησε μετ' αὐτῶν,
& dixit eis: Confidite: ego sum, ?*ne metuite.*
καὶ λέγει αὐτοῖς, θαρσεῖτε· ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

* nauim: & cessauit
‖ plus magis intra se
Et ascendit ad illos in *nauigium*: & *quieuit* ven-
καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνε- 51
tus. Et ‖*valde ex abundanti in semetipsis* stupebant, & *mirabantur.*
μος· καὶ λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο, καὶ ἐθαύμαζον.

?obcæcatum.
‖ cùm transfretassent,
* πωρόω
* Cumque egressi essent de naui,
‖ cognouerunt eum: Et percurrentes vniuersam regionem
? eos qui se malè habebant
* eum esse.
Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum
οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις· ἦν γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν 52
?*obcæcatum.* Et ‖*pertransiuntes* venerunt in terram
* πεπωρωμένη. καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν 53
Genesareth, & applicuerunt. *Et exeuntibus*
Γεννησαρὲτ, καὶ προσωρμίσθησαν. καὶ ἐξελθόντων 54
illis è nauigio, continuò ‖*cognoscentes eum*,
αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως ἐπιγόντες αὐτὸν,
Circumcurrentes omnem circumvicinam illam, cœperunt
περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο 55
in grabatis ?*malè habentes* circunferre, vbi
ἐπὶ τοῖς κραβάττοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου
audiebãt ‖*quòd illic esset.* Et quocunque introibat in vi-
ἤκουον ὅτι ἐκεῖ ἐστι. καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώ- 56

*in villas, aut ciuitates,
‖ deprecabãtur
cos, vel *vrbes, vel agros*, in plateis ponebant in-
μας, ἢ εἰς πόλεις, ἢ ἀγροὺς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν τοὺς ἀσθε-
firmos, & ‖*adiurabant* eum, vt vel fimbriam
νοῦντας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου

vestimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum,
τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἅψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ,
*seruabantur.
* salui fiebant.
ἐσῴζοντο.

CAP. VII. ζ'.

Et conueniunt ad eum Pharisæi, & quidam
1 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ φαρισαῖοι, καί τινες τῶν
‖ *Scribarum* venientes ab Hierosolymis. Et ?*videntes* quosdã
2 γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ ἱεροσολύμων· καὶ ἰδόντες τινὰς
discipulorum eius communibus manibus, *hoc est*, ‖*illotis*, eden-
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσὶ, τοῦτ' ἔστιν, ἀνίπτοις, ἐσθίον-
tes panes, ?*incusarunt*. *Nam* Pharisæi* & omnes
3 τας ἄρτους, ἐμέμψαντο. οἱ γὰρ φαρισαῖοι καὶ πάντες
Iudæi, *si non pugillatim* lauerint manus, non manducant, te-
οἱ ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρα-
nentes traditionem seniorum: Et à foro,
4 τοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἀπ' ἀγορᾶς,
‖*si non* baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ ‖ nisi
ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι· καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν, ἃ
?*assumpserunt prehendere, lotiones poculorum & sextariorum*, &
παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν, καὶ
æramentorum, & lectorum. *Deinde interrogant* eum
5 χαλκίων, καὶ κλινῶν. ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ
Pharisæi & Scribę: Quare discipuli tui non am-
φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περι-
bulant iuxta traditionem seniorum, sed ‖*illotis*
πατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτοις
manibus manducant panem? ?*Ille verò* respondens, dixit eis:
6 χερσὶν ἐσθίουσι τὸν ἄρτον; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,
*Quòd *pulchrè* prophetauit Esaias de vobis hypocritis,
ὅτι καλῶς προεφήτευσεν ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν,
sicut scriptum est: Hic populus labiis me honorat, *at* cor ‖
ὡς γέγραπται, ὅτι ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία
eorum longè *abest* à me. ?*Frustrà* autem colunt me,
7 αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. μάτην δὲ σέβονταί με,
docentes doctrinas, * præcepta hominum.
διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων.
Relinquentes enim mandatum Dei, *?prehenditis traditionem*
8 ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν
hominum, ‖*lotiones sextariorum & poculorum*, & alia simi-
ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων, καὶ ἄλλα παρό-
lia *eiusmodi* multa facitis. Et dicebat illis: ?*Pul-*
9 μοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, κα-
chrè abrogatis mandatum Dei, vt traditionem ve-
λῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑ-
strám seruetis. Moyses enim dixit: Honora patrem tuum
10 μῶν τηρήσητε. μωσῆς γὰρ εἶπε, τίμα τὸν πατέρα σου,
& matrem tuam: &, *maledicens* patri vel matri,
καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ, ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα,
morte ‖*finiatur*: Vos autem dicitis: Si dixerit ho-
11 θανάτῳ τελευτάτω· ὑμεῖς δὲ λέγετε, ἐὰν εἴπῃ ἄν-
mo patri vel matri, Corban, (quod est donum) ?*quod si*
θρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, κορβᾶν, ὅ ἐστι, δῶρον ὃ ἐὰν
ex me tuuaberis. Et non amplius sinitis eum quicquam
12 ἐξ ἐμοῦ, ὠφεληθῇς. καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν
facere patri suo, aut matri *suæ*, * *irritum facientes*
13 ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, ἀκυροῦντες
verbum Dei ‖*traditione* vestra quam tradidistis: Et si-
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν ᾗ παρεδώκατε· καὶ πα-
milia huiusmodi multa facitis. Et aduocans
14 ρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. καὶ προσκαλεσάμενος
?*omnem* turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & ?*iterum*
πάντα τὸν ὄχλον, ἔλεγεν αὐτοῖς, ἀκούετέ μου πάντες, καὶ
intelligite. Nihil est extra hominem intro-
15 συνίετε· οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον
iens in eum, quod *potest eum communicare*: sed ‖*ex-*
εἰς αὐτὸν, ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπο-
euntia ab eo, illa sunt ?*communicantia* hominem.
ρευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.
Si quis habet aures audiendi, audiat.
16 εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.
Et cùm introisset in domum à turba, interrogabant eum
17 καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν
discipuli eius *de parabola*: Et ait illis:
18 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς, καὶ λέγει αὐτοῖς,
Sic & vos imprudentes estis? Non ‖*considerati*, quia omne extrinsecus
οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν
introiens *in* hominem, non potest eum communicare:
εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι·
Quia non intrat eius in cor, sed in ven-
19 ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοι-
trem?, & in secessum exit, purgans omnes ?*vadit*,
λίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, καθαρίζον πάντα τὰ
escas? Dicebat autẽ ‖*quòd ex homine egres-*
20 βρώματα; ἔλεγε δὲ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπο-
sum, illud communicat hominem. * Intus enim, de
21 ρευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. ἔσωθεν γὰρ, ἐκ
corde hominum ‖*ratiocinationes malæ egrediuntur*,
τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται,

* qui maledixerit
‖ moriatur.
* quodcunque ex me, tibi profuerit: Et vltrà non dimittitis
* rescindentes
‖ per traditionẽ vestram
* In vanum
‖ &
* tenetis traditiones
‖ baptismata vrceorum & calicum:
‖ his
? Bene irritum feciſtis præceptum
* possit eum coinquinare
‖ quæ de homine procedũt
? quæ communicant
* parabolam.
‖ intelligitis,
? vadit,
* quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant
* Ab
‖ malæ cogitationes procedunt.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

adulteria, fornicationes, *cædes, Furta, auaritiæ, ‖ma-
μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, κλοπαὶ, πλεονεξίαι, πονη- 22
litiæ, dolus, † lasciuiæ, oculus malus, blasphemia,
ρίαι, δόλος, ἀσέλγειαι, ὀφθαλμὸς πονηρὸς, βλασφημία,
superbia, ‖ amentia. Omnia hæc mala
ὑπερηφανία, ἀφροσύνη. πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ 23
abintus *egrediuntur, & communicant hominem.
ἔσωθεν ἐκπορεύεται, καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.
Et inde surgens, abiit in ‖confinia Tyri &
καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου καὶ 24
Sidonis: & ingressus in domum, neminem voluit scire, &
Σιδῶνος· καὶ εἰσελθὼν εἰς †οἰκίαν, οὐδένα ἤθελε γνῶναι, καὶ
non potuit latere. † Audiens enim mulier de
οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ 25
eo, † cuius ‖habebat filiola spiritum immundum, * intrans
αὐτοῦ, ἧς εἶχε τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα
procidit ad pedes eius: Erat ‖autem mulier
προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἦν δὲ ἡ γυνὴ 26
† Græca, Syrophœnissa genere. Et rogabat eum vt dæ-
† gentilis, Ἑλληνὶς, Συροφοινίσσα τῷ γένει· καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαι-
monium eiiceret de filia eius.
μόνιον ἐκβάλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.
* Qui dixit illi: * At Iesus ait ei: Sine prius saturari fi-
* χορτάζο- ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, ἄφες πρῶτον † χορτασθῆναι τὰ τέ- 27
μαι ‖ bonum lios: non enim ‖ pulchrum est sumere panem filiorum, & mittere
† canibus. At κνα· οὐ γὰρ καλόν ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν
† catellis. Illa verò respondit, & dicit illi: Vtique
τοῖς κυναρίοις. ἡ δὲ ἀπεκρίθη, καὶ λέγει αὐτῷ, ναὶ 28
Domine: * etenim catelli sub mensa comedunt de
* nam & κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ
micis puerorum. Et ait illi: Propter hunc
τῶν ψιχίων τῶν παιδίων. καὶ εἶπεν αὐτῇ, διὰ τοῦτον τὸν 29
sermonem, vade: exiit dæmonium à filia tua.
λόγον, ὕπαγε. ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρός σου.
‖ cùm abiisset Et ‖ abiens domum suam, inuenit † dæmonium egres-
† puellam iacentem supra lectum, & dæmoniũ exiisse. καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, εὗρε τὸ δαιμόνιον ἐξελη- 30
sum, & filiam coniectam super lectum.
λυθὸς, καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης.
* venit per Sidonem Et iterum exiens de finibus Tyri * & Sidonis, ve-
* inter medios fines καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλ- 31
nit ad mare Galilææ, * per medium finium
θε πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων
Decapoleos. Et ‖ferunt ei surdum † agreloquentem, &
Δεκαπόλεως. καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλον, καὶ 32
‖ adducunt † & mutum, & deprecabantur ‖ inuocant eum vt imponat illi manum.
παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα.
* apprehendẽs ‖ seorsum, misit Et * assumens eum de turba ‖ priuatim, iecit
καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλε 33
digitos suos in auriculas eius: & expuens, tetigit
τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, καὶ πτύσας, ἥψατο τῆς
linguam eius: Et suspiciens in cælum, inge-
γλώσσης αὐτοῦ· καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέ- 34
muit, & ait illi: Ephphatha, quod est, Adaperire.
ναξε, καὶ λέγει αὐτῷ, ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι, [b] διανοίχθητι.
* διανοίγω Et statim ‖ adapertæ sunt eius aures: & solutum est
καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαὶ, καὶ ἐλύθη ὁ 35
vinculum linguæ eius: & loquebatur rectè.
δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.
* ne cui Et præcepit illis * vt nemini dicerent. Quantò autem ille
καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν. ὅσον δὲ αὐτὸς 36
‖ tantò * plus eis præcipiebat, magis * amplius prædicabant.
αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον·
‖ eò amplius admirabantur, * Bene * fecit Et ‖ supramodum percellebantur, dicentes: * Pulchrè omnia
καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες, καλῶς πάντα 37
fecit: & surdos ‖ facit audire, & mutos loqui.
πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

CAP. VIII. ή.

* iterum cùm turba multa esset, nec haberét quod manducarent, conuocatis discipulis, ait illis: Misereor ‖ ecce iam triduo sustinent me, nec habẽt quod † dimisero
In illis diebus * omnino multa turba existente, & 8
Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παμπόλλου ὄχλου ὄντος, καὶ
non habentibus quid comederent, aduocans Iesus discí-
μὴ ἐχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς τοὺς μα-
pulos suos, dicit illis: Viscéribus commoueor super turbam:
θητὰς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς, σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, 2
quia ‖ iam dies tres manent apud me, & non habent quid
ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί
manducent. Et si † absoluam eos ieiunos in domum suam,
φάγωσι. καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις εἰς οἶκον αὐτῶν, 3
* deficient ‖ ex eis † ἥκασι * exoluentur in via: quidam enim ‖ eorum de longe venerunt.
ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἥκασι.
Et respondérunt ei discipuli sui: Vnde illos
καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, πόθεν τούτους 4
poterit quis hîc saturare panibus in solitudine?
δυνήσεταί τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας;
‖ Qui Et interrogauit eos: Quot habetis panes? ‖ Illi verò dixerũt: Septem.
καὶ ἐπηρώτα αὐτούς, πόσους ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπον, ἑπτά. 5
Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens
καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν 6
septem panes, gratias agens, fregit: & dabat discí-
τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μα-

pulis suis, vt apponerent: & apposuerunt turbæ.
θηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παρατιθῶσι· καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.
* ipsos benedixit, & iussit apponi. Et ‖ quod superauerat de fragmentis, † qui manducauerant * dimisit ‖ nauim
Et habebant piscículos paucos: & * benedicens, ait appo-
καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα, καὶ εὐλογήσας, εἶπε καὶ ταῦθα παρα- 7
ni & ipsos. Comederunt autem, & saturati sunt: & ‖ tulerũt
θεῖναι αὐτά. ἔφαγον δὲ, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν 8
‖ redundantia fragmentorum septem sportas.
περισσεύματα κλασμάτων ἑπτὰ σπυρίδας.
Erant autem † comedentes quasi quatuor millia: & * absolut
ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν 9
eos. Et statim ascendens ‖ in nauigium cum disci-
αὐτούς. καὶ εὐθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθη- 10
pulis suis, venit in partes Dalmanutha.
τῶν αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά.
Et exierunt Pharisæi, & cœperunt conquirere † eo,
καὶ ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, 11
quærentes ab illo signum de cælo, tentantes eum.
ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν.
Et ingemiscens spiritu suo, ait: Quid generatio
καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ, λέγει, τί ἡ γενεὰ 12
ista signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur ge-
αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γε-
nerationi isti signum. Et dimittens eos, ‖ ascendens rursum
νεᾷ ταύτῃ σημεῖον. καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ἐμβὰς πάλιν 13
‖ ascendit iterũ nauim, & abiit trans fretum.
in nauigium, abiit in vlteriùs. Et obliti sunt
εἰς τὸ πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν. καὶ ἐπελάθοντο 14
sumere panes: & † si non vnum panem non habebant * cum se in
λαβεῖν ἄρτους· καὶ εἰ μὴ ἕνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν
† nisi ‖ secũ in nauigio. Et præcipiebat eis, dicens: Videte, * aspi-
τῷ πλοίῳ. καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων, ὁρᾶτε, βλέ- 15
cite à fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.
πετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, καὶ τῆς ζύμης Ἡρῴδου.
* & cauete Et ‖ ratiocinabantur ad inuicem dicentes: Quia panes non
καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ 16
‖ cogitabant ad alterutrum, habemus. † Et cognoscens Iesus, ait illis: Quid cogitatis,
ἔχομεν. καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς, τί διαλογίζεσθε, 17
† Quo cognito, quia panes non habetis? Nondum cognoscitis, nec intelligitis?
ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; οὔπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε;
* cæcatum adhuc * callosum habetis cor vestrum?
ἔτι πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν;
Oculos habentes non ‖ aspicitis, & aures habentes non audi-
ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούε- 18
‖ videtis? tis? † Et non recordamini, Quando quinque panes fregi
τε; καὶ οὐ μνημονεύετε, ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα
† Nec in * quinquies mille, quot cophinos fragmentorum plenos
εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους κλασμάτων πλήρεις 19
* quinque millia, & fustulistis? Dicunt ei: Duodecim. Quando ‖ autem septem † in
ἤρατε; λέγουσιν αὐτῷ, δώδεκα. ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ εἰς
‖ & † panes * quater mille, quot ‖ sportarum complementa frag-
τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σπυρίδων πληρώματα κλασ- 20
*quatuor millia, ‖ sportas mentorum tulistis? † Illi verò dixerunt: Septem. Et dicebat eis:
μάτων ἤρατε; οἱ δὲ εἶπον, ἑπτά. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, 21
† Et dicunt ei: Quomodo * non intelligitis? Et ‖ venit in Bethsaidam: &
οὔπω συνίετε; καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαϊδάν, καὶ 22
* nondum ‖ veniunt † adducunt ‖ rogabant * ferunt ei cæcum, & * inuocabant eum vt illum tangeret.
φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἅψηται.
* apprehensa manu Et * adsumens manum cæci eduxit eum extra
καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω 23
‖ impositis manibus suis, † aspiciens, vicum: & expuens in oculos eius, ‖ imponens manus
τῆς κώμης· καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας
ei, interrogauit eum si quid videret. Et † suspiciens, ait:
αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν εἴ τι βλέπει. καὶ ἀναβλέψας ἔλε- 24
Video homines velut arbores ambulantes.
γε, βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπατοῦντας.
Deinde iterum imposuit manus super oculos eius,
εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, 25
* cæpit ‖ ita vt clarè videret omnia. & * fecit ipsum videre: & restitutus est, ‖ & aspexit
καὶ ἐπέστησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι· καὶ ἀποκατέστη, καὶ ἐνέβλεψε
perlucidè omnes. Et misit illum in domum
τηλαυγῶς ἅπαντας. καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον 26
† Vade in domum tuam: & si in vicum introieris, nemini dixeris. suam, dicens: † Neque in vicum ingrediaris, neque dixeris
αὐτοῦ, λέγων, μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς, μηδὲ εἴπῃς
* castella cuipiã in vico. Et egressus est Iesus & discipuli
τινὶ ἐν τῇ κώμῃ. καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ 27
eius in * vicos Cæsareæ Philippi: & in via
αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ
interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt
ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, τίνα με λέγουσιν
homines esse? ‖ Illi verò responderunt †: Ioannem
οἱ ἄνθρωποι εἶναι; 28
‖ Qui † illi, dicentes: alij ‖ quasi vnum de Prophetis. οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν, Ἰωάννην τὸν
Baptistam, & alij Eliam, alij verò * vnum Prophetarum.
Βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι Ἠλίαν, ἄλλοι δὲ ἕνα τῶν προφητῶν.
* Et ipse dicit illis: Vos verò quem me dicitis esse? Re-
καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀπο- 29
spondens autem Petrus, ait ei: Tu es Christus.
κριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, λέγει αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ Χριστός.
Et comminatus est eis ‖ vt nemini dicerent de eo.
καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ. 30
‖ ne cui Et cœpit docere eos, quoniã oportet filium hominis
καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου 31

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

multa pati, & reprobari à senioribus,
πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τ πρεσβυτέρων,
a & summis Sacerdotibus & Scribis, & occidi, &
καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκταν θῆναι, καὶ
palàm post tres dies resurgere. Et liberiùs verbum
μ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι· καὶ παρρησίᾳ τὸν λόγον 32
loquebatur. Et assumens eum Petrus, cœpit increpare eum.
ἐλάλει. καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ πέτρος, ἤρξατο ἐπιτι-
Ille verò conuersus, & videns discipulos suos, increpauit Petrum, dicens: Vade post me sata-
μᾶν αὐτῷ. ὁ δὲ ἐπιστραφείς, καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς 33
na, quoniã non sapis quæ Dei, sed quæ hominum.
αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ πέτρῳ, λέγων, ὕπαγε ὀπίσω μου σατα-
Et conuocata turba cum discipulis suis,
νᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τ ἀνθρώπων.
dixit eis: Si quis vult me sequi, deneget
Et proscribens turbam cum discipulis suis,
καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτ, 34
dixit eis: Quicunque vult post me sequi, abneget
εἶπεν αὐτοῖς, ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω
semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.
ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τ σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.
Qui enim voluerit animam suam saluare, perder eam:
ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τ ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· 35
qui autem perdiderit animam suam propter me & euangelium, saluam faciet
ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τ ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγε-
liũ, hic seruabit eam. Quid enim proderit homini,
λίου, οὗτος σώσει αὐτήν. τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, 36
si lucretur mundum totum, & detrimentum faciat animæ suæ?
ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τ ψυχὴν αὐτοῦ;
Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?
ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τ ψυχῆς αὐτοῦ; 37
Qui enim me confusus fuerit, & verba mea
Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ 38
in ista adultera & peccatrice, & filius hominis
ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
confundetur eum, cùm venerit in gloria Patris sui
ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τ πατρὸς αὐτοῦ
cum angelis sanctis.
μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

CAP. IX. θ'.

De hic stantibus,
Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam hic
Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τ ὧδε 1
stantium, qui non gustabunt mortem, donec videant
ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν
virtute. regnum Dei veniens in efficacia.
βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.
assumpsit Et post dies sex assumit Iesus Petrum, &
καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ, παραλαμβάνει ὁ ἰησοῦς τὸν πέτρον καὶ 2
Iacobum, & Ioannem: & ducit illos in montem excel-
τὸν ἰάκωβον, καὶ τ ἰωάννην, & ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψη-
seorum solos: & transfiguratus est coram ipsis.
λὸν κατ' ἰδίαν μόνους· καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν·
splendentia, nimis Et vestimenta eius facta sunt coruscantia, candida valdè velut
καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὡς 3
candida facere. nix: qualia fullo super terram non potest dealbare.
χιὼν, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τ γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι.
ὀπτομαι Et apparuit illis Elias cum Moyse: & erant colloquen-
cum καὶ ὤφθη αὐτοῖς ἠλίας σὺν μωσεῖ, καὶ ἦσαν συλλαλοῦν- 4
tes Iesu. Et respondens Petrus, ait Iesu:
τες τῷ ἰησοῦ. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ πέτρος λέγει τῷ ἰησοῦ, 5
bonum Rabbi, pulchrum est nos hîc esse: & faciamus tria tabernacula,
ῥαββεί, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς,
tria taberna- tibi vnum, & Moysi vnum, & Eliæ vnum.
cula, σοὶ μίαν, καὶ μωσεῖ μίαν, καὶ ἠλίᾳ μίαν.
timore Non enim sciebat quid diceret: erant enim exterriti.
οὐ γὰρ ᾔδει τί λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι. 6
Et facta est nubes obumbrans eos. & venit vox
καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς. καὶ ἦλθε φωνὴ 7
charissimus, de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus
ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς,
illum audite. Et statim circumspicientes amplius
αὐτοῦ ἀκούετε. καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι, οὐκέτι 8
nisi neminem viderunt, sed non Iesum tantùm cum se.
οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ τὸν ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.
Et Descendentibus autem illis de monte, præcepit illis
præcepit illis Descendentibus autem illis de monte, præcepit illis
ne cuiquam καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστείλατο αὐτοῖς 9
quæ vidissent, narrarent, nisi ut nemini narrarent quæ viderunt, si non cùm filius hominis
ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ἃ εἶδον, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
ex mortuis resurrexerit. Et verbum continuerunt apud se,
ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ. καὶ τ λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτοὺς 10
esset: Cùm à conquirentes, quid esset, ex mortuis resurgere?
συζητοῦντες, τί ἐστι τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι;
mortuis resurrexerit. Et interrogabant eum, dicentes: Quid dicunt Scribæ,
Quid ergo Pharisæi &c καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες, ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, 11
quia Eliam oportet venire primùm. Ille verò respondens, ait
ὅτι ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν 12
Qui illis: Elias quidem veniens primùm, restituet omnia, &
cùm venerit primò, αὐτοῖς; ἠλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον, ἀποκαθιστᾷ πάντα, καὶ
quomodo scriptum est in filium hominis, vt multa pa-
πῶς γέγραπται ὅτι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πά-

tiatur, & nihili fiat. Sed dico vobis, quia & Elias
13 θῃ, καὶ ἐξουδενωθῇ. ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ὅτι καὶ ἠλίας
venit, & fecerunt illi quæcunque voluerunt, sicut scriptum est
ἐλήλυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται
de eo. Et veniens ad discipulos, vidit turbam
14 ἐπ' αὐτόν. καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶδεν ὄχλον
magnam circa eos, & Scribas, conquirentes illis.
πολὺν περὶ αὐτοὺς, καὶ γραμματεῖς, συζητοῦντας αὐτοῖς.
Et confestim omnis turba videns eum, expauit: &
15 καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτὸν, ἐξεθαμβήθη, καὶ
accurrentes salutabant eum. Et interrogauit
16 προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν. καὶ ἐπηρώτησε τοὺς
Scribas: Quid conquiritis apud vosipsos?
γραμματεῖς, τί συζητεῖτε πρὸς ἑαυτούς;
Et respondens vnus de turba, dixit: Magister, attuli
17 καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπε, διδάσκαλε, ἤνεγκα
filium meum ad te habentem spiritum sine locutione:
τὸν υἱόν μου πρός σε ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον·
Et vbicunque eum apprehenderit, lacerat illum, & spumat, &
18 καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτὸν, καὶ ἀφίζει, καὶ
stridet dentes suos, & arescit: & dixi discipulis
ξίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνει· καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς
tuis, vt illum eiicerent, & non valuerunt. Ille autem respondens
19 σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσι, καὶ οὐκ ἴσχυσαν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
ei, dixit: O generatio incredula, quousque apud vos ero?
αὐτοῖς, εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι;
quousque tolerabo vos? ferte ipsum ad me.
ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν πρός με.
Et attulerunt eum ad ipsum. Et videns eum, statim
20 καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εὐθέως τὸ
spiritus conuulsit illum: & cadens in terram, volutabatur
πνεῦμα ἔσπαραξεν αὐτόν. καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκυλίετο
spumans. Et interrogauit patrem eius, quantum temporis
21 ἀφίζων. καὶ ἐπηρώτησε τ πατέρα αὐτοῦ, πόσος χρόνος
est, vt hoc factum est ei? Ille verò ait: Ab infantia.
ἐστὶν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε, παιδιόθεν·
Et frequenter eum & in ignem iecit, & in aquam
22 καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς τὸ πῦρ ἔβαλε, καὶ εἰς τὸ ὕδωρ,
vt perderet eum: sed siquid potes, succurre nobis visceribus
ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴτι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν σπλαγ-
commotus super nos. At Iesus ait illi: Illud, si po-
23 χνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, τὸ, εἰ δύ-
tes credere, omnia possibilia credenti.
νασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.
Et continuò exclamans pater pueri, cum lachrymis aiebat:
24 καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τ παιδίου μετὰ δακρύων ἔλεγε,
Credo Domine: succurre meæ incredulitati. Videns autem Iesus
25 πιστεύω κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ. ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς
quòd concurreret turba, increpauit spiritum immun-
ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρ-
dum, dicens illi: Spiritus sine locutione & surde, ego tibi
τῳ, λέγων αὐτῷ, τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγώ σοι
impero, exi ex eo, & ne amplius introeas in eum.
ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.
Et exclamans, & multùm discerpens eum, exiit: &
26 καὶ κράξας, καὶ πολλὰ σπαράξας αὐτὸν, ἐξῆλθε. καὶ
factus est sicut mortuus, vt multos dicere: Quia mortuus est.
ἐγένετο ὡσεὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν, ὅτι ἀπέθανεν.
At Iesus prehendens manum eius, excitauit eum: &
27 ὁ δὲ ἰησοῦς κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἤγειρεν αὐτὸν, καὶ
surrexit. Et introeuntem eum in domum, discipuli eius
28 ἀνέστη. καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
interrogabant eum priuatim: Quia nos non potuimus e-
ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκ-
iicere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo
29 βαλεῖν αὐτό; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ
potest exire, si non in oratione & ieiunio.
δύναται ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.
Et inde exeuntes, prætergrediebantur per Galilæam:
30 καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τ γαλιλαίας,
& non voluit vt quis sciret. Docebat enim discí-
31 καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῷ. ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθη-
pulos suos, & dicebat illis: Quoniam filius hominis trade-
ται αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδί-
tur in manus hominum, & occident eum: & oc-
δοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀπο-
cisus tertia die resurget. Illi verò ignorabat
32 κταν θεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. οἱ δὲ ἠγνόουν
verbum, & timebant eum interrogare.
τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.
Et venit ad Capharnaum. & in domo factus, interro-
33 καὶ ἦλθεν εἰς καπερναούμ. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπη-
gabat eos: Quid in via ad vosipsos ratiocinabamini?
ρώτα αὐτοὺς, τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζεσθε;
Illi autem tacebant: ad inuicem enim ratiocinati erant in via,
34 οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ,
quis maior. Et sedens vocauit duodecim, & ait
35 τίς μείζων. καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει
illis: Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus, &
αὐτοῖς, εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος, καὶ

---

a nihili fiat.
b Qui
c palàm
d apprehendes
e Ille verò
f increpauit Petrum,
g post
h Si quis vult me sequi, deneget
i aduocans turbam
k sine locutione:
l Quicunque vult post me sequi, abneget
m saluam facere
n propter me & euangelium, saluam faciet
o causâ mei & Euangelij, hic seruabit eam.
p detrimentum faciat animæ suæ?
q commutationis pro anima sua?
r erubuerit me, & meos sermones
s erubescet
t de hic stantium,
u virtute.
v efficacia.
x assumpsit
y dies sex assumit
z seorsum
aa priuatim
bb splendentia,
cc nimis
dd candida facere.
ee dealbare.
ff Et præcepit illis
gg esset: Cùm à mortuis resurrexerit.
hh Quid ergo
ii Pharisæi &c
kk Qui
ll cùm venerit primò,
mm Scribas:
nn apud vosipsos?
oo tiatur, &
pp nihili fiat.
qq conteratur.
rr ἐξουδενέω
ss suos,
tt cum
uu populus
xx Iesum, stupefactus est, &
yy expauerunt:
zz ἐκθαμβέω
aaa eos:
bbb inter vos?
ccc mutum: Qui
ddd illidit
eee dentibus,
fff potuerunt.
ggg Qui
hhh eis:
iii quamdiu
jjj quamdiu vos patiar? afferte illum
kkk ἀνέχομαι.
lll cùm vidisset
mmm conturbauit
nnn elisus
ooo ἀπαράττω
ppp ex quo ei hoc accidit? At
qqq misit
rrr adiuua nos, misertus nostri
sss autem
ttt suns
uuu adiuua incredulitatem meam.
xxx Et cùm vidisset Iesus concurrentem turbã, comminatus est spiritui immundo, yyy Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab
zzz ab eo:
aaaa ita vt multi dicerent:
bbbb autem tenens eleuauit
cccc cùm introisset
dddd secretò
eeee Quare
ffff nisi
gggg profecti,
hhhh Nec volebat quenquam scire.
iiii autem
jjjj eorum
kkkk esset.
llll residens

omnium minister. Et accipiens puerum, statuit eum in
πάντων διάκονος. καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν 36
medio eorum: *& vlnis continens eum, ait illis:
μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ, εἶπεν αὐτοῖς,
Quisquis vnum ‖ huiusmodi ?puerulorum exceperit in nomine
ὃς ἐὰν ἓν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί 37
meo, me *excipit: & quicunque me ‖ exceperit, non me ?excipit, sed
μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ
*legantem me. Respondit vero illi Ioannes, dicens:
τὸν ἀποστείλαντά με. ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, λέγων, 38
Magister, vidimus quendam ‖ nomine tuo eiicientem dæ-
διδάσκαλε, εἴδομέν τινα τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαι-
monia, qui non sequitur nos: & prohibuimus eum, *quia non*
μόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτὸν, ὅτι οὐκ
?autem *Nolite prohibere
ἀκολουθεῖ ἡμῖν. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε, μὴ κωλύετε αὐτόν. 39
Nemo enim est qui faciat ‖efficaciam in nomine meo,
οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου,
& possit citò ?maledicere mihi. Qui enim non est
καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με. ὃς γὰρ οὐκ ἔστι 40
aduersum vos, pro vobis est. ‖Quis enim potauerit vos po-
καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν. ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς πο- 41
culum aquæ in nomine meo, quia Christi estis: amen
τήριον ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματί μου, ὅτι χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν
dico vobis, non *perdiderit mercedem suam.
λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.
Et quisquis scandalizauerit vnum ‖pusillorum credentium in
καὶ ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς 42
me, ?pulchrum est ei magis si ‖circumponeretur lapis molaris
ἐμὲ, καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περίκειται λίθος μυλικὸς
circa collum eius, & iaceretur in mare.
περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.
Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam: *pul-
καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χείρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν. κα- 43
chrum tibi est ‖mancum in vitam introire, quàm duas ma-
λόν σοί ἐστι κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖ-
nus habentem abire in gehennam in ignem inextinguibilem:
ρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·
Vbi vermis eorum non ?finitur, & ignis non extinguitur.
ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. 44
Et si pes tuus scandalizat te, amputa illam: *pulchrum
καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλόν 45
est tibi introire in vitam ‖ claudum, quàm duos pedes ha-
ἐστί σοι εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν, ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχον-
bentem ?iaci in gehennam, *in ignem inextinguibilem:
τα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·
Vbi vermis eorum non ‖finitur, & ignis non extinguitur.
ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. 46
?Et si oculus tuus scandalizat te, eiice eum: *pul-
καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν· κα- 47
chrum tibi est ‖vnoculum introire in regnum
λόν σοί ἐστι μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
Dei, quàm duos oculos habentem ?iaci in gehennam ignis.
θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός,
Vbi vermis eorum non *finitur, & ignis non extinguitur.
ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. 48
Omnis enim igne salietur: & omnis victima sale sa-
πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἁλὶ ἁλι- 49
lietur. ‖Pulchrum sal: ?si verò sal insulsum
σθήσεται. καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἄναλον 50
*fiat, in quo illud condietis? Habete in vobis sal, &
γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ
?inter vos. pacem habete in *inuicem.
εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

CAP. X. 1.

*Vltra Iordanē: Et inde exurgens, venit in fines Iudææ, *per
Κἀκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας, διὰ τοῦ 1
vlterius Iordanū: & conueniunt iterum turbæ ad
πέραν τοῦ Ἰορδάνου. καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς
eum: &, sicut cōsueuerat, iterum docebat illos.
αὐτὸν, καὶ, ὡς εἰώθει, πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς.
Et accedentes Pharisæi, interrogabant eum: Si li-
καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι ἐπηρώτων αὐτὸν, εἰ ἔξ- 2
‖dimittere? cet viro vxorem ‖absoluere? tentantes eum.
εστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι; πειράζοντες αὐτόν.
?At *Ille autem respondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses?
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωσῆς; 3
*Qui ‖repudij ?dimittere. Quibus *Illi verò dixerunt: Moyses permisit libellum ‖abscessionis scribere,
οἱ δὲ εἶπον, Μωσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον ἀποστασίου γράψαι, 4
& ?absoluere. Et respondens Iesus, ait eis:
καὶ ἀπολῦσαι. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, 5
Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum
πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν
?creaturæ, istud. Ab autem initio *creationis, masculum & feminam fecit
ταύτην. ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν 6
‖Propter hoc eos Deus. Et *dixit*: ‖Causa huius relinquet ho-
αὐτοὺς ὁ θεός· καὶ εἶπεν, ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρω- 7
?adhærebit *mo patrem suum & matrem, & ?adglutinabi-
πος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ *προσκολλη-
*λάομαι. tur ad vxorem suam, Et erunt duo in
θήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς 8
*carnem vnam. Itaque ‖nō amplius sunt duo, sed vna caro.
σάρκα μίαν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ.
Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.
ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. 9
Et in domo iterum discipuli eius de eodem
καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ 10
interrogauerunt eum. Et ait illis: Quicunque *absoluerit
ἐπηρώτησαν αὐτόν. καὶ λέγει αὐτοῖς, ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ 11
vxorem suam, & duxerit aliam, ‖adulterat in eam.
τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.
Et si vxor ?absoluerit virum suum, & nupserit alij,
καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, 12
mœchatur. Et offerebant illi *pueruli, vt tangeret
μοιχᾶται. καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἅψηται
illos. *Verùm* discipuli ‖ *increpabant offerentes.*
αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.
Videns verò Iesus, ?*indignatus est*, & ait illis: Sinite
ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἠγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἄφετε τὰ 14
*puerulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: *nam* talium ‖
παιδία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων
est regnum Dei. Amen dico vobis, quisquis non
ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ 15
receperit regnum Dei velut *puerulus, non intrabit in illud.
δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.
Et ‖*vlnis complexus eos*, imponens manus super illos,
καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ, [a]τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτὰ, 16
benedicebat eos. Et ‖*egrediente eo* in viam,
εὐλόγει αὐτά. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, 17
[c]*adcurrens quidā, & genupetens* eum, rogabat eum, ‖ Ma-
προσδραμών τις, καὶ γονυπετήσας αὐτὸν, ἐπηρώτα αὐτὸν, Δι-
gister bone, quid faciam vt vitam æternam ?*hæreditem?*
δάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσω ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;
At Iesus ‖ dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bo-
ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγα- 18
nus, *si non vnus, Deus. Præcepta nosti, Ne adul-
θὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. τὰς ἐντολὰς οἶδας, μὴ μοι- 19
teres, ne occidas, ne fureris, ne *falsò testeris*, ne
χεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς, μὴ
‖*damnum dederis*: honora patrem tuum & matrem.
ἀποστερήσῃς· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.
?Ille *autem* respondens, ait illi: Magister, hæc omnia
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, διδάσκαλε, ταῦτα πάντα 20
observaui à iuuentute mea. *At* Iesus *intuitus
ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας 21
eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade,
αὐτῷ, ἠγάπησεν αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἓν σοι ὑστερεῖ· ὕπαγε,
quæcúque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum
ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν
in cælo: & veni sequere me *tollens crucem.*
ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι [d]ἄρας τὸν σταυρόν.
‖*Ille verò mœstus* in verbo, abiit ?*contristatus*: erat
ὁ δὲ συγκάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν 22
enim habens *facultates multas. Et circumspiciens Iesus,
γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς, 23
ait discipulis suis: Quàm difficilè ‖*opes*
λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα
habentes in regnum Dei introibunt.
ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελεύσονται.
At discipuli ?*expauerunt* in verbis eius. At
οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. ὁ δὲ 24
Iesus rursus respondens, ait illis: *Nati, quomodo difficile
Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς, τέκνα, πῶς δύσκολόν
est confidentes in ‖*opibus*, in regnum
ἐστι τοὺς [b]πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, εἰς τὴν βασιλείαν
Dei introire. Facilius *enim* est camelum per
τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. εὐκοπώτερόν γὰρ ἐστι κάμηλον διὰ 25
foramen acus transire, quàm diuitem in regnum
τρυμαλιᾶς τραφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν
Dei intrare. *Illi verò *abundanter* percellebantur, di-
τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέ- 26
centes ad semetipsos: Et quis potest ?*seruari?*
γοντες πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ τίς δύναται σωθῆναι;
Intuens *autem* illos Iesus, ait: Apud homines
ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγει, παρὰ ἀνθρώποις 27
impossibile", sed non apud Deum. Omnia enim possibilia sunt
ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ θεῷ. πάντα γὰρ δυνατά ἐστι
apud Deum. *Cœpit *autem* Petrus dicere ei: Ecce,
παρὰ τῷ θεῷ. ἤρξατο δὲ ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ, ἰδοὺ 28
nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.
ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι.
Et respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδείς 29
est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut
ἐστιν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ
matrem, *aut vxorem*, aut filios, aut agros, ?*causa mei & causa*
μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ
Euangelij. *Si non* accipiet *centuplicia* nunc in
εὐαγγελίου· ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν 30

* quem cùm cōplexus esset, ‖ ex ? pueris receperit * recipit: ‖ susceperit, ? suscipit, * eum qui misit
‖ in
? autem * Nolite prohibere ‖ virtutem
? malè loqui de me. ‖ Quisquis enim potum dederit vobis calicem
* perdet
‖ ex his pusillis credentibus ? bonum * circundaretur mola asinaria collo eius, & in mare mitteretur. * bonum
‖ debilem
? moritur, * bonum ‖ æternam
? mitti * ignis inextinguibilis, ‖ moritur,
? Quòd * bonum ‖ luscum
? mitti
* moritur,
‖ Bonum est ? quòd * fuerit,
? inter vos.
*vltra Iordanē
‖ dimittere? ? At
* Qui ‖ repudij ? dimittere. Quibus
? creaturæ, ‖ Propter hoc ? adhærebit * προσκολλάομαι.
* carne vna. ‖ iam
* dimiserit
‖ adulterium committit super ? dimiserit
* paruulos, ‖ autem comminabantur offerentibus. Quos cùm videret ? indignè tulit, * paruulos ‖ enim
b ἀγανακτέω,
* paruulus, ‖ complexans eos, &
a τίθημι
‖ cùm egressus esset
c εὐλογέω
* procumbens quidam genu flexo ante ‖ dicens: ? percipiam? ‖ autem
* nisi
* falsum testimonium dixeris, ‖ fraudem feceris,
? At
* autem
d αἴρω
‖ Qui contristatus ? mœrens: * possessiones
‖ qui pecunias habent
? autem obstupescebant * Filioli, quàm c θαμβέω ‖ pecuniis, b πείθω
* Qui magis admirabantur, ? saluus fieri? Et
? propter me & propter Euangelium: Qui non * centies tantū
* Et
‖ est,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & ma-
τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ ἀδελφὰς, καὶ μη-
tres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo
τέρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ
* futuro * *venturo* vitam æternam. Multi autem erunt primi
ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι 31
nouissimi, & nouissimi primi. Erant autem in via
ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ 32
‖ præcedebat illos ascendentes in Hierosolymam, & ‖ *erat præcedens eos* Ie-
ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰη-
? stupebant: * timebant. sus, & ? *mirabantur*: & sequentes * *expauescebant*. Et as-
σοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. καὶ πα-
sumens iterum duodecim, cœpit eis dicere ‖ *fu-*
ραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλ-
‖ quæ essent ei euentura. *tura ipsi euenire.* Quia ecce ascendimus *in* Hiero-
λοντα αὐτῷ συμβαίνειν. ὅτι ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερο- 33
solymam: & filius hominis tradetur principibus
σόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιε-
? & Senioribus, Sacerdotum, & Scribis, ? & damnabunt eum mor-
ρεῦσι, καὶ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανά-
te, & tradent eum gentibus, Et illudent
* ἐμπαίζω. τῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαίξουσιν 34
*consputent eũ, & interficient ei, & flagellabunt eum, & * *insputent ei*, &
αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ
occident eum, & tertia die resurget.
ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.
Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes filij Ze-
καὶ προπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζε- 35
bedæi, dicentes: Magister, volumus vt quodcunque petierimus
βεδαίου, λέγοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν,
* Ut ‖ vt faciam ? Et ‖ ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam facias nobis. *Ille *vero* dixit eis: Quid vultis ‖ *facere me*
ποιήσῃς ἡμῖν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετε ποιῆσαί με 36
vobis? ? *Illi autem* dixerunt *ei*: Da nobis vt vnus ‖ *ex dextris tuis*,
ὑμῖν; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δὸς ἡμῖν, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου, 37
‖ autem & *vnus ex sinistris tuis* sedeamus in gloria tua.
καὶ εἷς ἐξ ἀριστερῶν σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.
? in vobis *At* Iesus ‖ ait eis: Nescitis quid petatis: potestis
ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε 38
*calicem quem ‖ aut bibere * *poculum quod* ego bibo, ‖ & baptismo quo ego bapti-
πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτί-
? At zor, baptizari? ? *Illi autē* dixerunt ei: Possumus.
ζομαι, βαπτισθῆναι; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δυνάμεθα. 39
* autem *At* Iesus * ait eis: Quidem calicem quem ego bibo, bibetis,
ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, τὸ μὲν ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε,
& baptismo quo ego baptizor, baptizabimini:
καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε·
‖ autem ad dexteram meam vel ad sinistrã, ? vobis, *At* sedere ‖ *ex dextris meis, & ex sinistris meis*, non
τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου, καὶ ἐξ ἀριστερῶν μου, οὐκ 40
est meum dare ?, sed quibus paratum est. Et audientes
ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται. καὶ ἀκούσαντες 41
decem, cœperunt indignari de Iacobo & Ioanne.
οἱ δέκα, ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.
‖ autem *At* Iesus ‖ *advocans* eos, ait illis: Scitis
ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς, οἴδατε 42
? hi qui videntur ‖ eis, & principes * potestatem habent ‖ est ? maior quia ? *existimantes* principari gentibus dominantur ‖ *eorum*,
ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν,
& *magni* eorum * *licentia vtuntur* eorum.
καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.
‖ in vobis Non ita ‖ autem *erit* in vobis: sed quicunque voluerit fieri ? *ma-*
οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ γενέσθαι μέ- 43
* esse, ‖ Nam & ? vt ministraretur ei, ‖ vt ministraret, & daret * redemptionẽ *gnus in vobis*, erit vester minister. Et quicũque voluerit ‖ *vestrũ*
γας ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος.
esse, καὶ ὃς ἂν θέλῃ ὑμῶν 44
primus *, erit omnium seruus. ‖ Et *enim* filius
πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ 45
hominis non venit ? *ministrari*, sed ‖ *ministrare*, &
ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ
dare animam suam * *solutionem* pro multis.
δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.
‖ plurima multitudine Et veniunt *in* Hiericho. & proficiscente eo de
καὶ ἔρχονται εἰς Ἰεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ 46
Hiericho, & discipulis eius, & ‖ *turba copiosa*, filius Timæi
Ἰεριχὼ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, υἱὸς τιμαίου
Bartimæus cæcus, sedebat iuxta viam mendicans.
Βαρτίμαιος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.
? Qui cùm audisset * Et *audiens* quia Iesus Nazarenus est, cœpit clamare
καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν 47
* commina-bantur illi ‖ At & dicere: Fili Dauid Iesu, miserere mei. Et * *obiurgabant*
καὶ λέγειν, ὁ υἱὸς Δαβὶδ Ἰησοῦ, ἐλέησόν με. καὶ ἐπετίμων 48
eum multi vt taceret. ‖ Ille *autem* multò magis clamabat: Fili
αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν, υἱὲ
? præcepit Dauid, miserere mei. Et stans Iesus, ? *ait* illum
Δαβὶδ, ἐλέησόν με. καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτὸν 49
vocari. Et vocant cæcum, dicentes ei: * *Confide*,
φωνηθῆναι. καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλὸν, λέγοντες αὐτῷ, θάρσει,
* Animæquior esto, surge: ‖ Qui proiecto vestimẽto suo, exiliens ? eum. *excitare*: vocat te. ‖ *Ille autem abijciens pallium suum*,
ἔγειραι· φωνεῖ σε. ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, 50
resurgens venit ad ? *Iesum*. Et respondens dicit
ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν. καὶ ἀποκριθεὶς λέγει 51
ei Iesus: Quid vis faciam tibi? *At* cæcus * dixit ei:
αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, τί θέλεις ποιήσω σοι; ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ,
* autem

Rabboni, vt videam. *At* Iesus ‖ ait illi: ‖ autem
ῥαββουνί, ἵνα ἀναβλέψω. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, 52
Vade: fides tua ‖ *seruauit* te: & confestim vidit: & se-
ὕπαγε· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε· καὶ ἠκο-
quebatur ? *Iesum* in via. ‖ saluum fecit
λούθησε τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ. ? eum

CAP. XI.

Et cùm appropinquarẽt ‖ *ad Hierosolymam, ad Beth-phage* & ‖ Hierosolymæ
Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ, εἰς Βηθφαγὴ καὶ 1
? *Bethaniam* ad montem Oliuarum, mittit duos * *discipulos* ? Bethaniæ * ex discipulis
Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μα-
suorum, Et dicit illis: *Abite* in ‖ *vicum* suis,
θητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην 2
contra vos ‖, & statim introeuntes ? *in eum*, inue-
τὴν κατέναντι ὑμῶν· καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν, εὑρή-
‖ castellũ quod ‖ est, ? illuc uenietis pullum ligatum, super quẽ nullus * hominum sedit:
σετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθικε·
* adhuc ‖ *soluentes* illum, ? adducite. Et si quis vobis dixerit: Quid
λύσαντες ἀγάγετε. καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, τί 3
‖ soluite ? & facitis *hoc*? dicite: Quia * *Dominus eo opus habet*: & continuò
ποιεῖτε τοῦτο; εἴπατε, ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει· καὶ εὐθέως
* Domino necessarius est: illum dimittet huc. * *Abierunt autem* & inuenerunt pullum
αὐτὸν ἀποστελεῖ ὧδε. ἀπῆλθον δὲ καὶ εὗρον τὸ πῶλον 4
* Et abeuntes, ligatum ‖ *ad* ianuam foris in biuio: & sol-
δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, καὶ λύου-
‖ ante uunt eum. Et quidam ? *illic stantium*, dicebant illis:
σιν αὐτόν. καί τινες τῶν ἐκεῖ ἑστηκότων, ἔλεγον αὐτοῖς, 5
? de illic stantius, Quid facitis, soluentes pullum? * *Illi vero* dixerunt eis sicut: * Qui
τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς καθὼς 6
præceperat ‖ Iesus: & dimiserunt eis. Et duxerunt ‖ illis
ἐνετείλατο ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. καὶ ἤγαγον τὸν
pullum ad Iesum: & ‖ *superiniecerunt* illi vestimenta sua, ‖ imponunt
πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν·
& sedit super eum. Multi autem vestimenta sua
καὶ ἐπάθισεν ἐπ' αὐτῷ. πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν
* de strauerunt in viam: alij autem frondes cædebant * *ex* arbo-
ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδὸν· ἄλλοι δὲ στιβάδας ἔκοπτον ἐκ τῶν δέν-
ribus, & sternebant in via. Et ‖ *præeuntes* & ‖ qui præibant, & qui sequebantur
δρων, καὶ ἐστρώννυον εἰς τὴν ὁδόν. καὶ οἱ προάγοντες καὶ
sequentes clamabant, dicentes: Hosanna, benedictus
οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες, ὡσαννά· εὐλογημένος
? *veniens* in nomine Domini: Benedictum ‖ *veniens* ? qui venit ‖ quod venit
ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη
regnum *in nomine Domini*, patris nostri Dauid: Hosan-
βασιλεία ἐν ὀνόματι κυρίου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβίδ· ὡσαν-
na in * *altissimo*. Et introiuit in Hierosolymam Ie- * excelsis.
να ἐν τοῖς ὑψίστοις. καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ ὁ Ἰη- 11
sus, in templum: & ‖ *circumspiciens omnia, vespere iam* ‖ circumspectis omnibus, cùm iam vespera esset
σοῦς, εἰς τὸ ἱερόν. καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὀψίας ἤδη
existente hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.
οὔσης τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα.
Et ? *postera die* exeuntibus *illis de* Bethania, ? alia die cùm exirent à
καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, 12
esuriit. * *Et videns* ficum à longe, habentem folia, * Cùmque vidisset
ἐπείνασε. καὶ ἰδὼν συκῆν μακρόθεν, ἔχουσαν φύλλα,
venit, si fortè inueniret quid in ea. Et ‖ *veniens* ad eam, nihil ‖ cùm venisset
ἦλθεν εἰ ἄρα εὑρήσει τι ἐν αὐτῇ. καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτῇ, οὐδὲν
inuenit ? *si non* folia. non enim erat tempus ficorum. ? nisi
εὗρεν εἰ μὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.
Et respondens *Iesus*, dixit ei: * Nõ amplius ex te in * Iam
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ, μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς 14
æternum ‖ *nemo* fructum manducet. Et audiebant discipuli eius. ‖ quisquam
τὸν αἰῶνα μηδεὶς καρπὸν φάγοι. καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
Et veniunt *in* Hierosolymam: & ? *ingressus Iesus* in ? cùm introisset
καὶ ἔρχονται εἰς Ἱερουσαλήμ· καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ 15
templum, cœpit eiicere vendentes & ementes
ἱερὸν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας
in templo: & mensas nummulariorum, & cathe-
ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέ-
dras vendentium columbas euertit.
δρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς, κατέστρεψε.
Et non sinebat vt quisquã transferret vas per templum.
καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ. 16 * ἀφείω.
Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est, Quia domus mea
καὶ ἐδίδασκε, λέγων αὐτοῖς, οὐ γέγραπται, ὅτι ὁ οἶκός μου, 17
domus orationis vocabitur omnibus gentibus? vos autem
οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ
feciſtis eam speluncam latronum. ‖ *Et audierunt* Scri- ‖ Quo audito
ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον λῃστῶν. καὶ ἤκουσαν οἱ γραμ- 18
bæ, & principes Sacerdotũ, & quærebant quomodo eum perderent:
ματεῖς, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσιν·
timebant enim eum, ? *quia omnis* turba admirabatur super ? quoniam universa
ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτὸν, ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ ‖ de
doctrina eius. Et cùm vespera facta esset, egrediebatur ‖ *ex*
διδαχῇ αὐτοῦ. καὶ ὅτε ὀψὲ ἐγίνετο, ἐξεπορεύετο ἔξω 19
ciuitate. Et * *manè adambulantes*, viderunt ficum * cùm manè transirent,
τῆς πόλεως· καὶ πρωὶ παραπορευόμενοι, εἶδον τὴν συκῆν 20
‖ aridam factã ‖ *arefactam* à radicibus. Et recordatus Petrus, b ἀναμιμνήσκομαι
ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν. καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

dicit ei: Rabbi, ecce ficus cui maledixisti, aruit.
λέγει αὐτῷ, ῥαββεί, ἴδε ἡ συκῆ ᾗ κατηράσω, ἐξήρανται.
Et respondens Iesus, ait illis: Habete fidem Dei.
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς, ἔχετε πίστιν θεοῦ. 22
Amen *enim* dico vobis, quia quicũque dixerit monti huic: Tol-
ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, ἄρ- 23
lere, & mittere in mare: & non hæsitauerit in cor-
θητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρ-
de suo, sed crediderit quia *quæ dicit fiat, fiet ei *quod*
δίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσῃ ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἐὰν
dixerit. Propter ‖ *hoc* dico vobis, omnia quæcunque oran-
εἴπῃ. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα ἂν προσευχό- 24
tes petitis, credite quia ‖ *accipitis* & ? *erunt* vobis.
μενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται ὑμῖν.
Et cùm stabitis *orantes,* dimittite siquid habetis aduer-
καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κα- 25
sus aliquem, vt & Pater vester qui in cælis ‖, dimittat vobis
τά τινος, ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφῇ ὑμῖν
? *lapsus* *vestros.* *Si *vero* vos non dimiseritis, nec
τὰ παραπτώματα ὑμῶν. εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ 26
Pater vester qui in cælis ‖, dimittet ? *lapsus*
ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφήσει τὰ παραπτώματα
vestros. Et veniunt rursus in Hierosolymam. Et *in tem-
ὑμῶν. καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς ἱεροσόλυμα· καὶ ἐν τῷ ἱε- 27
plo deambulante ipso, accedunt ad eum summi Sacerdotes, &
ρῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ
Scribæ, & seniores. Et dicunt ei:
οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, 28
In qua ‖ *auctoritate* hæc facis? & quis tibi ? *auctoritatem* hanc
ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην
dedit, vt ista facias? At Iesus ‖ respondens, ait
ἵνα ταῦτα ποιῇς; ὁ δὲ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν 29
illis: Interrogabo vos & ego vnum verbum, & respondete
αὐτοῖς, ἐπερωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἕνα λόγον, καὶ ἀποκρίθητέ
mihi, & dicam vobis in qua *auctoritate hæc faciam.
μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.
Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus?
τὸ βάπτισμα ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; 30
Respondete mihi. Et ‖ *ratiocinabantur apud seipsos,* di-
ἀποκρίθητέ μοι. καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτούς, λέ- 31
centes: Si dixerimus, de cælo, dicet ?, *Propter quid* ergo non cre-
γοντες, ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, διατί οὖν οὐκ ἐπι-
didistis ei? ‖ *Sed dicamus* ex hominibus, *ti-
στεύσατε αὐτῷ; ἀλλ' εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, ἐφο- 32
mebant populum. Omnes enim habebant Ioannem, quia verè
βοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν ἰωάννην, ὅτι ὄντως
Propheta ‖ *erat.* Et respondentes, dicunt Iesu:
προφήτης ἦν. καὶ ἀποκριθέντες λέγουσι τῷ ἰησοῦ, 33
Nescimus. Et Iesus respondens, ait illis: Neque ego
οὐκ οἴδαμεν· καὶ ὁ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς, οὐδὲ ἐγὼ
dico vobis in qua ‖ *auctoritate* hæc faciam.
λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

CAP. XII. 16'.

Et cœpit illis in parabolis *dicere: Vineam ‖ *plan-*
Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν, ἀμπελῶνα ἐφύ- 1
tauit homo, & ? *circumposuit* sepem, & fodit la-
τευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμὸν, καὶ ὤρυξεν ὑπολή-
cum, & ædificauit turrim, & elocauit eam agricolis: &
νιον, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδετο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ
peregre profectus est. Et misit ad agricolas ‖ tem-
ἀπεδήμησε. καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ 2
pore seruum, vt ab agricolis acciperet de fructu
δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ
vineæ: *Illi autem *sumentes* eum ceciderunt: & dimi-
ἀμπελῶνος· οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν, καὶ ἀπέ- 3
serunt vacuum. Et iterum misit ad illos alium
στειλαν κενόν. καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἄλλον 4
seruum: & illum *lapidantes,* in capite vulnerauerunt, & ‖ *ablega-*
δοῦλον· κἀκεῖνον λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν, καὶ ἀπέ-
uerunt inhonoratum. Et rursum alium misit: &
στειλαν ἠτιμωμένον. καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε· κἀ- 5
illum occiderunt, & plures alios: ? *hos quidem* cædentes, ‖ *hos*
κεῖνον ἀπέκτειναν, καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς
verò occidentes. Adhuc ergo vnũ filium habens *dilectum *suum,*
δὲ ἀποκτείνοντες. ἔτι οὖν ἕνα υἱὸν ἔχων ἀγαπητὸν αὐτοῦ, 6
misit & illum ad eos nouissimum, dicens: Quia reuere-
ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον, λέγων, ὅτι ἐντραπή-
buntur filium meum. ‖ *Illi verò agricolæ* dixerunt ? *apud*
σονται τὸν υἱόν μου. ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς 7
seipsos: *Quod* hic est hæres; venite occidamus
αὐτοὺς, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε ἀποκτείνωμεν
eum, & nostra erit hæreditas. Et apprehendentes eum,
αὐτὸν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία. καὶ λαβόντες αὐτὸν 8
occiderunt, & eiecerunt extra vineam.
ἀπέκτειναν, καὶ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος.
Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet, & per-
τί οὖν ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; ἐλεύσεται, καὶ ἀπο- 9
det colonos, & dabit vineam aliis.
λέσει τοὺς γεωργοὺς, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

Nec scripturam hanc legistis? Lapidem quem repro-
οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε; λίθον ὃν ἀπεδοκί- 10
bauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.
μασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·
A Domino factum est istud, & est mirabile in ocu-
παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλ- 11
lis nostris. Et quærebant eum *prehendere, & timuerunt *tenere,
μοῖς ἡμῶν. καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν
turbam: cognouerũt enim quoniã ad eos parabolam ‖ dixerit. Et ‖ hanc
ὄχλον. ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπε. καὶ
? *sinentes eum* abierunt. Et mittunt ad eum ? relicto eo
ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον. καὶ ἀπο στέλλουσι πρὸς αὐτόν 12
quosdam *Pharisæorum & Herodianorum,* vt eum ‖ *caperent sermone.* * ex Pharisæis
τινας τῶν φαρισαίων καὶ τῶν ἡρῳδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ. & Herodianis,
Illi autem venientes dicunt ei: Magister, scimus quia ‖ caperent in
verbo. Qui
καὶ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ, διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι 13
verax es, & non ? *cura est tibi de nullo: non enim aspicis* in ? curas quen-
ἀληθὴς εἶ, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς quã: nec enim
faciem hominum, sed in veritate viam Dei vides
πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ
doces. Licet *censum Cæsari dare, an non? dabimus, an * tributum
διδάσκεις· ἔξεστι κῆνσον καίσαρι δοῦναι, ἢ οὔ; δῶμεν, ἢ Qui
non demus? ‖ *Ille verò* sciens ‖ *eorum hypocrisim,* ait illis: ‖ versutiam il-
μὴ δῶμεν; ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐτοῖς; 15 lorum,
Quid me tentatis? Afferte mihi denarium, vt videam.
τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω.
? Illi *autem* attulerunt ‖. Et ait illis: Cuius * imago hæc, & ? At
οἱ δὲ ἤνεγκαν. καὶ λέγει αὐτοῖς, τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ 16 ‖ ei * est
inscriptio? *Illi autem dixerunt* ei: Cæsaris. *Et* respondens ‖ ‖ autem dicunt
ἐπιγραφή; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, καίσαρος. καὶ ἀποκριθεὶς
Iesus, dixit illis: Reddite ? quæ ‖ Cæsaris, Cæsari: & ? igitur
ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, ἀπόδοτε τὰ καίσαρος καίσαρι, καὶ ‖ sunt
quæ * Dei, Deo. Et mirabantur super eo. * sunt
τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. καὶ ἐθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ.
Et ‖ *veniunt* Sadducæi ad eum, qui dicunt ‖ venerunt
καὶ ἔρχονται σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτὸν, οἵτινες λέγουσιν 18
resurrectionẽ non esse: & interrogabant eum, dicentes:
ἀνάστασιν μὴ εἶναι, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες, * ἐπερω-
Magister, Moyses scripsit nobis, ‖ *quod* si cuius frater τάω
διδάσκαλε, μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ὅτι ἐάν τινος ἀδελφὸς ‖ vt
mortuus fuerit, & dimiserit vxorem, & ? *natos* non reliquerit, vt ? filios
ἀποθάνῃ, καὶ καταλίπῃ γυναῖκα, καὶ τέκνα μὴ ἀφῇ, ἵνα 19
accipiat frater eius vxorem ipsius, & resuscitet se-
λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρ-
men fratri suo. Septem ‖ fratres erant: & primus ‖ ergo
μα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. ἑπτὰ ἀδελφοί ἦσαν, καὶ ὁ πρῶτος 20
accepit vxorem, & * *moriens* non ? *reliquit semen.* * mortuus est
ἔλαβε γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκε σπέρμα. ? relicto semi-
Et secundus accepit eam, & mortuus est: & nec iste ne.
καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτὴν, καὶ ἀπέθανε, καὶ οὐδὲ αὐτὸς 21
reliquit semen. & tertius similiter. Et acceperunt eam
ἀφῆκε σπέρμα· καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως. καὶ ἔλαβον αὐτὴν 22
‖ septem: & non reliquerunt semen. Nouissima omnium defuncta est ‖ similiter
οἱ ἑπτὰ, καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα· ἐσχάτη πάντων ἀπέθανε
& mulier. In ergo resurrectione cùm resurrexerint, cuius
καὶ ἡ γυνή. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶσι, τίνος 23
? *eorum* erit vxor? *nam* septem ‖ habuerunt eam vxorem. ? de his
αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα. ‖ enim
Et respondens Iesus, ait illis: * *Non propter hoc* er- * Nonne ideò
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, οὐ διὰ τοῦτο πλα- 24
ratis, non scientes scripturas, neque ‖ *efficaciam* Dei? ‖ virtutem
νᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ;
Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque ‖ *nu-* ‖ nubentur,
ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμί- 25
buntur, sed sunt sicut angeli ? *qui* in cælis. ? Dei
σκονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
De autem mortuis, quòd * *excitantur,* non legistis in li- * resurgant,
περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βί- 26
bro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquiens:
βλῳ μωσέως, ὅπι τοῦ βάτου ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς, λέγων, ‖ sum
Ego ‖ Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob?
ἐγὼ ὁ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς ἰακώβ;
Non est Deus *Deus* mortuorum, sed *Deus* viuorum. Vos
οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ θεὸς ζώντων. ὑμεῖς 27
ergo multùm erratis. Et ? *accedens vnus* Scri- ? accessit vnus
οὖν πολὺ πλανᾶσθε. καὶ προσελθὼν εἷς τῶν γραμ- de Scribis qui
barum audiens illos conquirentes, ‖ videns * *quòd pulchrè* illis audierat
ματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς ‖ &
responderit, interrogauit eum, quod esset primum omnium mãdatum. * quoniã bene
ἀπεκρίθη, ἐπηρώτησεν αὐτὸν, ποία ἐστὶ πρώτη πασῶν ἐντολή;
At Iesus ‖ respondit ei, quia primum omnium ? *manda-* ‖ autem
ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ, ὅτι πρώτη πασῶν τῶν ἐντο- 29 ? mandatũ est
torum: Audi Israel: Dominus Deus * *noster, Dominus* vnus est. * tuus, Deus
λῶν, ἄκουε ἰσραὴλ, κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν, κύριος εἷς ἐστι.
Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,
καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, 30
& ex tota anima tua, & ex tota ‖ *cogitatione* tua, & ‖ mente
καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ
ex tota virtute tua. Hoc ‖ primum mandatum. * est
ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* autem
‖ est illi:
† tanquam

Et secundum * simile ‖ *hoc:* Diliges proximum tuum † *vt*
καὶ δευτέρα ὁμοία αὕτη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς 31
teipsum. Maius horum aliud mandatum non est.
σεαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ οὐκ ἔστι.

* Bene

Et ait illi Scriba: * *Pulchrè* magister in
καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεύς, καλῶς διδάσκαλε ἐπ' 32
veritate dixisti, quia vnus est Deus, & non est alius præter eum.
ἀληθείας εἶπας, ὅτι εἷς ἐστι θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ.

‖ vt diligatur

Et ‖ *diligere eum* ex toto corde, & ex toto
καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς 33
intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: &
συνέσεως, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ
† tanquam
‖ maius
diligere proximum † *vt* seipsum, ‖ *plus* est omnibus holo-
ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πλεῖόν ἐστι πάντων τῶν ὁλο-
* autem
cautomatibus & sacrificiis. *Et* Iesus * videns eum quòd
καυτωμάτων, καὶ τῶν θυσιῶν. καὶ ὁ ἰησοῦς ἰδὼν αὐτὸν ὅτι 34
‖ sapienter
‖ *cordatè* respondisset, dixit illi: Non longè es à re-
νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βα-
† iam
gno Dei. Et nemo † *nō amplius* audebat eum interrogare.
σιλείας τοῦ θεοῦ. καὶ οὐδεὶς ἐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

Et respondens Iesus, dicebat, docens in templo:
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, ἔλεγε, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, 35
* Christum filium esse
Quomodo dicunt Scribæ, * *quòd Christus filius est* Dauid?
πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ χριστὸς υἱός ἐστι δαβίδ;
‖ dicit
† Dixit
Ipse enim Dauid ‖ *dixit* in spiritu sancto: † *Dixit* Dominus
αὐτὸς γὰρ δαβὶδ εἶπεν ἐν πνεύματι ἁγίῳ, λέγει ὁ κύριος 36
domino meo: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos
τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς
tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Dauid
σου, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. αὐτὸς οὖν δαβὶδ 37
dicit eum Dominum: & vnde filius eius est? Et multa turba
λέγει αὐτὸν κύριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστί; καὶ ὁ πολὺς ὄχλος
† audiuit
† *audiebat* eum libenter. Et dicebat eis in doctrina
ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ 38
‖ Cauete
* qui volunt
‖ salutari in foro, Et in primis cathedris sedere
* primos discubitus
† qui deuorant
* sub obtentu prolixæ orationis:
‖ prolixius
sua: ‖ *Respicite* à Scribis, * *volentibus* in stolis
αὐτοῦ, βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελόντων ἐν στολαῖς
deambulare, & ‖ *salutationes in foro,* Et *præsessio-*
περιπατεῖν, καὶ ἀσπασμοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ· καὶ πρωτοκαθε- 39
nes in synagogis, & ‖ *præcubitus* in cœnis:
δρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις·
† *deuorantes* domos viduarum, * & *specie longæ*
οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ 40
orantes: hi accipient ‖ *abundantius* iudicium.
προσεύχόμενοι· οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.

Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat
καὶ καθίσας ὁ ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει 41
quomodo turba iactaret æs in gazophylacium: & mul-
πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· καὶ πολ-
* Cùm venisset autem
‖ misit
ti diuites iactabant multa. * *Et veniens* vna vidua
λοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά· καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα 42
pauper, ‖ *iniecit* minuta duo, quod est quadrans.
πτωχὴ, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης.

† conuocans

Et † *aduocans* discipulos suos, ait illis:
καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, 43
Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper, plus omnibus
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλεῖον πάντων
* misit qui miserunt
‖ eo quod abũdabat illis, miserunt:
† de
‖ misit,
* *iniecit* *injicientibus* in gazophylacium.
βέβληκε τῶν βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.
Omnes enim ex ‖ *redundante* sibi *intecerunt:* hæc verò
πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντες αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ 44
† *ex* penuria sua, omnia quæ habuit ‖ *iecit,* totum
ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν
victum suum.
βίον αὐτῆς.

CAP. XIII. ιγ'.

* cùm egrederetur de
† quales structuræ.
Et * *egrediente illo ex* templo, ait illi vnus ex
Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ 1
discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & † *qualia*
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι, καὶ ποταπαὶ
ædificia. Et Iesus respondens, ait illi: Vides
οἰκοδομαί. καὶ ὁ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, βλέπεις 2
* has omnes magnas ædificationes?
[a] ἀφαιρέομαι
[b] καταλύω
‖ destruatur.
† cùm sederet
* separatim
‖ fient?
† erit,
‖ incipient
* Et
* *hæc magna ædificia?* Non relinquetur lapis super
ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; οὐ μὴ [a]ἀφεθῇ λίθος ὧδε ἐπὶ
lapidem, qui non ‖ *dissoluatur.* Et † *sedente ipso* in
λίθῳ, ὃς οὐ μὴ [b]καταλυθῇ. καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς 3
monte Oliuarum, contra templum, interrogabant eum * *pri-*
τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων αὐτὸν κατ'
uatim Petrus & Iacobus, & Ioannes, & Andreas:
ἰδίαν πέτρος καὶ ἰάκωβος, καὶ ἰωάννης, καὶ ἀνδρέας·
Dic nobis, quando ista ‖ *erunt,* & quod signum † quando ‖ *futurũ est*
εἰπὲ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ 4
hæc omnia consummari? * *At* Iesus respondens
ταῦτα πάντα συντελεῖσθαι; ὁ δὲ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς 5
‖ Videte
illis cœpit dicere: ‖ *Aspicite* ne quis vos seducat.
αὐτοῖς, ἤρξατο λέγειν, βλέπετε μήτις ὑμᾶς πλανήσῃ.
Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Quia
πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ὅτι 6
ego sum: & multos seducent. Cùm autem audieritis
ἐγώ εἰμι· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. ὅταν δὲ ἀκούσητε 7

bella, & * *auditiones* bellorum, ne ‖ *turbemini:* oportet enim † fieri:
πολέμους, καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι·
sed nondum finis. * *Exurget* enim gens ‖ *in* gentem,
8 ἀλλ' οὔπω τὸ τέλος. ἐγερθήσε[ται] γὰρ ἔθνος ἐπ' ἔθνος,
& regnum super regnum: & erunt terræmotus per loca,
καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους,
& *erunt* fames & *turba.* † *Initia* dolorum hæc.
καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ ταραχαί. ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα.
* *Aspicite* autem vosmetipsos. Tradent enim vos ‖ *ad con-*
9 Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συν-
sessus, & in † *synagogas cædemini,* & *ad duces* &
έδρια, καὶ εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ
reges ‖ *sistemini causa mei* in testimonium illis.
βασιλέων σταθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.
Et in omnes gentes oportet primùm prædicari Euan-
10 καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον κηρυχθῆναι τὸ εὐαγ-
gelium. * Cùm *autem* duxerint vos tradentes, ‖ *ne*
11 γέλιον. ὅταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ
præanxiemini quid loquamini, *nec præmeditemini,* sed quod
προμεριμνᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε, ἀλλ' ὃ ἐὰν
datũ fuerit vobis in illa hora, id loquimini. non enim estis vos
δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γάρ ἐστε ὑμεῖς
loquentes, sed spiritus sanctus. Tradet
12 οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. παραδώσει
autem frater fratrem in mortem, & pater † *natum, & in-*
δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπα-
surgent nati in parentes, & morte afficient eos.
νασήσον[ται] τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.
Et eritis ‖ *exosi ab* omnibus propter nomen meum.
13 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. ὁ
autem † *permanens* in finem, hic saluus erit. Cùm autẽ videritis
14 δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσε[ται]. ὅταν δὲ ἴδητε
abominationem desolationis, *prolatam à Daniele Prophe-*
τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ δανιὴλ τοῦ προφή-
ta, stantem vbi non * *oportet:* (*legens* intelligat) tunc qui in
του, ἑστὸς ὅπου οὐ δεῖ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω, τότε οἱ ἐν τῇ
Iudæa ‖ fugiant in montes. † Qui *autẽ* super ‖ *do-*
15 ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη. ὁ δὲ ὃς ἐπὶ τοῦ δώμα-
mum, ne descendat in domum, nec introeat * *tollere* quid de
τος, μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν, μηδὲ εἰσελθέτω [c]ἄραί τι ἐκ
domo sua: Et qui in ‖ *agrum existens,* non reuertatur
16 τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὤν, μὴ ὑπι[ς]τρεψάτω
† *in qua post* tollere vestimentum suum. Væ autem ‖ *in*
17 εἰς τὰ ὀπίσω, ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν
vtero habentibus & nutrientibus in illis diebus.
γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.
Orate verò vt * *non fiat fuga vestra* hyeme.
18 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένη[ται] ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος.
Erunt enim dies illi ‖ *tribulatio, qualis nõ facta est talis*
19 ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλῖψις, οἵα οὐ γέγονε τοιαύτη
ab initio † *conditionis,* quam condidit Deus vsque nunc, * *& non*
ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ θεὸς, ἕως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ
fiet. Et *si non* Dominus *contraxisset* dies, non
20 γένηται. καὶ εἰ μὴ κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ
‖ *seruaretur* omnis caro: sed propter electos quos ele-
ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς ἐξελέ-
gir, † *contraxit* dies. Et tunc si quis vobis
21 ξατο, ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας. καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν
dixerit: Ecce hîc * Christus, *aut* ecce illic, ne credideritis.
εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ χριστὸς, ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσητε.
* *Excitabuntur* enim pseudochristi & pseudopropheræ, & da-
22 ἐγερθήσον[ται] γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώ-
bunt signa & portenta ad seducendos, si ‖ *possibile,* & *etiam*
σουσι σημεῖα καὶ τέρατα, πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατὸν, καὶ
electos. Vos † *autem aspicite:* ecce prædixi
23 τοὺς ἐκλεκτούς. ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ προείρηκα
vobis omnia. Sed in illis diebus post tribula-
24 ὑμῖν πάντα. ἀλλ' ἐν ἐκείναις τῇ ἡμέραις, μετὰ τὴν θλῖ-
tionem illam sol contenebrabitur, & luna non dabit
ψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος [c]σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ
splendorem suum: Et stellæ cæli erunt de-
25 φέγγος αὐτῆς· καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκ-
cidentes, & * *efficaciæ* quæ in cælis ‖ *conturbentur.*
πίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσον[ται].
Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubi-
26 καὶ τότε ὄψον[ται] τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέ-
bus cum † *efficacia* multa & gloria. Et tunc mittet
27 λαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης. καὶ τότε ἀποστελεῖ
angelos suos, & congregabit electos suos à
τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ
quatuor ventis, * *ab extremo* terræ vsque ‖ *extremum* cæli.
τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.
A autem ficu discite parabolam. Cùm iam
28 ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἤδη ὁ
ramus eius tener fuerit, & † *germinet* folia, cognoscitis
κλάδος αὐτῆς ἁπαλὸς γένη[ται], καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκετε
quia * *propè* æstas *est:* Sic & vos cùm hæc
29 ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν· οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα
videritis ‖ *facta, cognoscite quòd propè est ad fores.*
ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ὅτι θύραις.

* opiniones
‖ timueritis.
‖ hæc
* Exurget
‖ contra

† Initium

* Videte
‖ in concilijs,
† synagogis vapulabitis, & ante præsides
‖ stabitis propter me

† Initium

* Et
‖ nolite præcogitare

† filium: & con-surgent filij

‖ odio

† Qui sustinuerit

* debet (qui legit
‖ sunt,
† &
‖ tectum,
* vt tollat
[c] ἄραι καὶ ἀέρι

‖ agro est,

† retrò
‖ prægnantibus

* non fiant.

‖ tribulationes tales, quales nõ fuerunt
† creaturæ
* neque fient. Et nisi breuiasset

‖ fuisset salua

† breuiauit

‖ est

* Exurgent

‖ fieri potest, etiam

† ergo videte

[c] σκοτίσθησεται

* virtutes
‖ sunt, mouebuntur.

† virtute

* à summo
‖ ad summum

† nata fuerint

* in proximo sit
‖ fieri, scitote quod in proximo sit in ostijs

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Amen dico vobis, quoniã non *prætèribit generatio hæc, ᵘdonec
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέ- 30
omnia ista fiant. Cælum & terra
χρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ 31
ᵘprætèribunt, at verba ᵖ mea non ᵘprætèribunt.
παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.
De autem die illo ᵘ& hora, nemo scit, neque
περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ 32
angeli qui in cælo, neque filius, *si non Pater.
οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ.
ᵘAspicite, vigilate, & orate: nescitis enim
βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε· οὐκ οἴδατε γὰρ 33
quando tempus *est. Sicut homo ᵖ peregre profectus ᵘrelinquès
πότε ὁ καιρός ἐστιν. ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφεὶς 34
domum suam, & *dans seruis suis ᵘauctoritatem, & cui-
τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δοὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἑκά-
que opus suum, & ianitori præcepit vt vigilet.
στῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ᵃ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορῇ.
Vigilate ergo (nescitis enim quando dominus domus
γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας 35
veniat: ᵖvesperè, an media nocte, an galli cantu, an manè)
ἔρχεται, ὀψὲ, ἢ μεσονυκτίου, ἢ ἀλεκτοροφωνίας, ἢ πρωΐ.
Ne *veniens repentè, inueniat vos dormientes.
μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὕρῃ ὑμᾶς καθεύδοντας. 36
ᵘQuæ autè vobis dico, omnibus dico: Vigilate.
ἃ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω, γρηγορεῖτε.

CAP. XIIII. ιδ'.

Erat autem Pascha, & Azyma post *duos dies: & quæ-
Ἦν δὲ τὸ πάσχα, καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας· καὶ ἐζή- 1
rebãt summi Sacerdotes & Scribæ quomodo eum *in* dolo *prehen-
τουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, πῶς αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατή-
dentes occiderent. Dicebant ᵖautem, Non in ᵘ festo, ne ᵘquãdo
σαντες, ἀποκτείνωσιν. ἔλεγον δὲ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε 2
tumultus *sit populi. Et ᵘexistente eo in Bethania, in
θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ. καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν βηθανίᾳ, ἐν τῇ 3
domo Simonis leprosi, ᵖaccumbente eo venit mulier
οἰκίᾳ σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ
habens alabastrum vnguenti nardi ᵘprobati multi pretij, & con-
ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου, νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ συν-
fringens alabastrum, effudit *ei iuxta caput.
τρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.
Erant autè quidam ᵘindignati apud semetipsos, & dicentes:
ἦσαν δέ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ λέγοντες, 4
ᵖAd quid perditio ista vnguenti facta est?
εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν;
Poterat enim *istud vænundari ᵘsuper trecentis denariis,
ἠδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, 5
& dari pauperibus. Et fremebant ᵖei.
καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ.
ᵘAt Iesus ᵘ dixit: Sinite eam: quid illi *molestias exhibetis?
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν, ἄφετε αὐτὴν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; 6
pulchrum opus operata est in me. Semper enim paupe-
καλὸν ἔργον εἰργάσατο ἐν ἐμοί. πάντοτε γὰρ τοὺς πτω- 7
res habetis ᵘcum vobis, & cùm volueritis potestis illis bene-
χοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε δυνάσθε αὐτοὺς εὖ
facere: me autè non semper *habetis. Quod habuit hæc, fecit:
ποιῆσαι· ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. ὃ ἔσχεν αὕτη, ἐποίησε· 8
ᵖpræoccupauit vngere meum corpus in sepulturam.
προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν.
Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium istud in
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἂν ᵘκηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς 9
*totum mundum, & quod fecit hæc, narrabitur in memo-
ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημό-
riam eius. Et Iudas Iscariotes, vnus ᵘ duodecim
συνον αὐτῆς. καὶ ὁ ἰούδας ὁ ἰσκαριώτης, εἷς τῶν δώδεκα, 10
abiit ad ᵖprincipes Sacerdotum, vt proderet eum illis.
ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐτοῖς.
ᵘIi verò audientes gauisi sunt: & *polliciti sunt *ei* ar-
οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν, καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀρ- 11
gentum dare. Et quærebat quomodo opportunè illum traderet.
γύριον δοῦναι· καὶ ἐζήτει πῶς εὐκαίρως αὐτὸν παραδῷ.
Et primo die Azymorum, quando Pascha ᵘmactabant,
καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ᵈ ἔθυον, 12
dicunt ei discipuli *eius*: Quò vis ᵖ abeuntes
λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ποῦ θέλεις ἀπελθόντες
paremus ᵘ vt manduces Pascha? Et mittit duos
ἑτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς τὸ πάσχα; καὶ ἀποστέλλει δύο 13
*discipulorum suorum, & dicit eis: Ite in ciuitatem, &
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ
occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans: se-
ἀπαντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκο-
quimini eum: Et quocunque introierit, dicite
λουθήσατε αὐτῷ. καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ 14
domus domino, quia magister dicit: Vbi est ᵘdiuersorium
οἰκοδεσπότῃ, ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα
vbi Pascha cum discipulis meis manducem?
ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;
Et ipse vobis demõstrabit cœnaculũ grande stratum, *paratum*:
καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον μέγα ἐστρωμένον, ἕτοιμον· 15
illic parate nobis. Et *exierunt discipuli eius, ᵘabierunt
ἐκεῖ ἑτοιμάσατε ἡμῖν. καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, 16
& venerunt in ciuitatem: & inuenerunt sicut dixerat illis, &
καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν· καὶ εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς, καὶ
parauerunt Pascha. Et vespere ᵘ facto, venit
ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται 17
cum duodecim. Et discumbentibus illis & manducã-
μετὰ τῶν δώδεκα. καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόν- 18
tibus, ait Iesus: Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tra-
των, εἶπεν ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παρα-
det me, ᵖ manducans *cum me*. Illi *autem* cœperunt contristari,
δώσει με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ. οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι, 19
& dicere ei *vnus ad vnum: Nunquid ego? & *alius*, Nunquid ego?
καὶ λέγειν αὐτῷ εἷς καθ' εἷς, μήτι ἐγώ; καὶ ἄλλος, μήτι ἐγώ;
ᵘIpse autem respondens, ait illis: Vnus ex duodecim, ᵖin-
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα ὁ ἐμ- 20
tingens cum me in catinum. Ipse quidē filius ho-
βαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρύβλιον. ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀν-
minis vadit, sicut scriptum est de eo: Væ autem ho-
θρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀν-
mini illi per quem filius hominis ᵘ proditur.
θρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται·
*Pulchrũ erat ei, si non esset natus homo ille.
καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.
Et manducantibus illis, ᵘsumens Iesus panem, & benedicens
καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐλογήσας 22
fregit, & dedit eis: & ait: Sumite, *comedite*: hoc est
ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε, λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι
corpus meum. Et *accipiens calicem, gratias agens
τὸ σῶμά μου. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχαριστήσας 23
dedit eis: & biberunt ex illo omnes.
ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες.
Et ait illis: Hic est sanguis meus noui te-
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθή- 24
stamenti, qui pro multis ᵘeffusus. Amen dico vobis,
κης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον. ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
quia ᵘnõ amplius non bibam de genimine vitis vsque in
ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς
diem illum, cùm illud bibam nouum in regno
ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
Dei. Et hymno dicto, exierunt in montem oliuarum.
θεοῦ. καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.
Et ait eis Iesus: *Quòd* omnes scandalizabimini
καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ὅτι πάντες σκανδαλισθήσεσθε 27
in me in nocte ista, quia scriptum est: Percutiam pastorem,
ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, ὅτι γέγραπται, πατάξω τὸν ποιμένα,
& dispergentur oues. Sed *post resurre-
καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα. ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆ- 28
xisse me, præcedam vos in Galilæam. At Petrus
ναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν. ὁ δὲ πέτρος 29
ᵘ ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.
ἔφη αὐτῷ, καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἀλλ' οὐκ ἐγώ.
Et ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia tu hodie
καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι σὺ σήμερον 30
in nocte hac, prius quàm bis ᵖgallum vocifierari, ter ne-
ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀ-
gabis me. Ille *autem* ᵘex abundanti dicebat magis: Si me
παρνήσῃ με. ὁ δὲ ἐκπερισσῶς ἔλεγε μᾶλλον, ἐάν με 31
oportuerit *commori tibi, non te negabo. Similiter autem &
δέῃ συναποθανεῖν σοι, οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι· ὡσαύτως δὲ καὶ
omnes dicebant. Et veniunt in ᵘlocum cui nomen
πάντες ἔλεγον. καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα 32
Gethsemani: & ait discipulis suis: Sedete hîc, donec
γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καθίσατε ὧδε ἕως
orem. Et assumit Petrum &
προσεύξωμαι. καὶ παραλαμβάνει τὸν πέτρον καὶ 33
Iacobum & Ioannem *cum se*: & cœpit ᵘexpauescere & an-
ἰάκωβον καὶ ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδη-
gi. Et ait illis: *Vndiquaque* tristis est anima mea
μονεῖν. καὶ λέγει αὐτοῖς, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου 34
vsque ad mortem: *manete hîc, & vigilate *cum me*.
ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.
Et ᵘprogressus paululum, procidit super terram, & ora-
καὶ προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσήυ- 35
bat, vt si ᵖpossibile *est*, transiret ab eo hora:
χετο ἵνα εἰ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα.
Et dixit: Abba Pater, omnia possibilia tibi ᵘ: trans-
καὶ ἔλεγεν, ἀββᾶ ὁ πατὴρ, πάντα δυνατά σοι· παρέ- 36
fer calicem à me hunc. sed non ᵘquid ego volo, sed
νεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ
ᵘquid tu. Et venit, & inuenit eos dormientes.
τί σύ. καὶ ἔρχεται, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, 37
Et ait Petro: Simon, dormis? non potuisti *vnam
καὶ λέγει τῷ πέτρῳ, σίμων καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν
horam vigilare? Vigilate, & orate, vt
ὥραν γρηγορῆσαι; γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα 38
non intretis in tentationem. *ipse* quidem spiritus promptus ᵖ,
μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ
ᵘat caro infirma. Et iterum abiens orauit,
δὲ σὰρξ ἀσθενής. καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο, 39

* transibit ᵘ donec
‖ transibunt, ᵖ autem
ᵘ vel
* nisi
‖ Videte,
* sit. ᵖ qui ᵘ reliquit
* dedit ‖ potestatem cuiusq; operis, ª ἐντέλλω.
ᵖ serò,
* cùm venerit
‖ Quod
* biduum:
‖ tenerent, &
ᵖ enim: ‖ fortè ᵘ die
* fieret in populo.
‖ cùm esset Bethaniæ
ᵖ & recúberet,
ᵘ spicati pretiosi: & fracto alabastro,
* super caput eius.
‖ indignè ferẽtes intrà
ᵖ Vt
* vnguentum
‖ plus quàm
ᵖ in eam.
ᵘ autem
* molesti estis? Bonum
‖ vobiscum,
* habebitis.
ᵖ præuenit
ᵘ κηρύττω
* vniuerso mundo,
‖ de
ᵖ summos Sacerdotes,
ᵘ Qui
* promiserunt ei pecuniam se daturos.
ᶜ χαίρω
‖ immolabant,
ᵈ θύω
ᵖ eamus, &
ᵘ tibi
* ex discipulis suis,
‖ refectio mea,
‖ quid
* vna hora
ᵖ est.
ᵘ verò
* abierunt
‖ autem
‖ Qui
ᵖ qui intingit mecum manũ in catino. Et
* singulatim:
‖ tradetur.
* Bonum
‖ accepit
* accepto calice
‖ effundetur.
ᵖ ἐκχέομαι
ᵖ iam
* posteaquã resurrexero,
‖ autem
ᵖ gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. At ᵘampliùs loquebatur: Et *simul
‖ prædium
* secum:
ᵘ pauere & tædere.
* sustinete
‖ cùm processisset
ᵖ fieri posset,
ᵘ sunt:
‖ quod

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

fermonem eundem, dicens: Et reuersus inuenit eos
τὸν λόγον ἀυτὸν εἰπών. ⁴⁰ καὶ ὑπος τρέψας εὗρεν αὐτοὺς 40
denuo dormientes (erant enim oculi eorum grauа-
πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρη-
*ignorabant ti) & *non sciebant quid ei responderent.
μμένοι· καὶ οὐκ ἤδεισαν τί αὐτῷ ἀποκριθῶσι.
‖Dormite iam, & requiescite. ᵇtradetur Et venit tertiò, & ait illis: ‖Dormitis reli-
καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς, καθεύδετε τὸ λοι- 41
quum & requiescitis. Sufficit: venit hora: ecce ᵇtraditur
πὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα· ἰδοὺ παραδίδο-
filius hominis in manus peccatorum.
ται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν.
ᵍ qui me tradet propè est. Surgite, eamus: ecce ᵍtradens me appropinquauit.
ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικε. 42
ᵇ venit *Iscariotes vnus de Et statim adhuc eo loquente, ᵇadest Iudas *vnus existēs
καὶ εὐθέως ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος παραγίνε) ἰούδας εἷς ὢν 43
duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis &
τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ
lignis, à summis Sacerdotibus & Scribis & se-
ξύλων, παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσ-
‖ traditor eius nioribus. Dederat autem ‖trādens eum consignum
βυτέρων. δεδώκει δὲ ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, σύσσημον 44
ᵍ tenete eis, dicens: Quēcūq; osculatus fuero, ipse est: ᵍprehendite eum,
αὐτοῖς, λέγων, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτὸν,
ᵇ cauté. & abducite ᵇtutó. Et *veniens, statim ac-
καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς. καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσ- 45
* cùm venisset, ᵇ Aue cedens ad eum, ait: ᵇGaude Rabbi: & osculatus est eum.
ελθὼν αὐτῷ λέγει, χαῖρε ῥαββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.
‖ At ᵍ tenuerunt * de circūstāntibus educens ‖Illi verò iniecerunt in eum manus suas, & ᵍprehende-
οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτη- 46
runt eum. Vnus autē quidam *astantium exerens
σαν αὐτόν. εἷς δέ τις τῶν παρεστηκότων σπασάμενος τὴν 47
gladium, percussit seruum summi Sacerdotis, & ‖abstulit
μάχαιραν, ἔπαισε τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν
illius auriculam. Et respondens Iesus, ait illis:
αὐτοῦ τὸ ὠτίον. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, 48
Tāquā ad latronem existis cum gladiis & lignis comprehen-
ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλα-
dere me? Quotidie eram apud vos in templo
βεῖν με; καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ 49
docens, & non *prehendistis me. sed vt impleantur
διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με· ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ
* tenuistis Scripturæ. ‖Et relinquentes eum, omnes fugerunt.
γραφαί. καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον. 50
ᵍEt vnus quidam iuuenis sequebatur eum amictus
καὶ εἷς τις νεανίσκος ἠκολούθησεν αὐτῷ, περιβεβλημένος 51
* tenuerunt sindone super nudo: & *tenent eum iuuenes.
σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ. καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι.
‖ At ille reiecta sindone, ‖Ille autem relinquens sindonem, nudus profugit ab eis.
ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα, γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν. 52
Et abduxerunt Iesum ad summū Sacerdotē, & *conueniunt
καὶ ἀπήγαγον τὸν ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα· καὶ συνέρχον- 53
* conuenerunt eo omnes summi Sacerdotes, & seniores, & Scri-
ται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ γραμ-
‖ autem bæ. Et Petrus ‖ à longe secutus est eum
ματεῖς. καὶ ὁ πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ 54
ᵍ sedebat vsque intrò in atrium summi Sacerdotis: & ᵍerat considens cum
ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἦν συνκαθήμενος μετὰ
ministris ᵇ & calefaciens se ad lumen.
τῶν ὑπηρετῶν, καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.
ᵇ ad ignem, & calefaciebat se. * verò ‖omne concilium ᵍ vt eum morti traderēt, nec ᶠ conuenientia At summi *Sacerdotes, & ‖omnis consessus quærebant aduersus Iesum
οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ ἰησοῦ 55
testimonium, ᵍad morte afficiendum eum, & non inueniebant.
μαρτυρίαν, εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτὸν, καὶ οὐχ εὕρισκον.
Multi enim testimoniū falsum dicebāt aduersus eum: & ᵇparia te-
πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρ- 56
stimonia non erant. Et quidam surgentes, falsum testimoniū ferebant
τυρίαι οὐκ ἦσαν. καί τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν 57
aduersus eum, dicentes: Quoniam nos audiuimus eum dicen-
κατ' αὐτοῦ, λέγοντες· ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγον- 58
tem: Quòd ego dissoluam templum hoc manufactum, &
τος, ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ
* triduum per * tres dies aliud non manufactum ædificabo.
διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.
‖ non erat conuenientis Et ‖nec sic par erat testimonium illorum.
καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν. 59
Et exurgens summus Sacerdos in medium, interrogauit Iesum,
καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ μέσον, ἐπηρώτησε τὸν ἰησοῦν, 60
ᵍ ad ea quæ tibi obiiciuntur ab his? dicens: Non respondes quicquā, ᵍquid hi te aduersum testantur?
λέγων, οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;
Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus Sacerdos in-
ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπη- 61
‖ dixit ᵇ Dei terrogabat eū, & ‖dicit ei: Tu es Christus filius ᵇ benedicti?
ρώτα αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;
* autem illi At Iesus* dixit: Egò sum: & videbitis filium hominis
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν, ἐγώ εἰμι· καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου 62
sedentem à dextris virtutis: & venientem cum nu-
καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νε-
ᵍ autem ᵇ scindens vestimenta bibus cæli. At summus ᵍSacerdos ᵇdiscumpens vestes
φελῶν τοῦ οὐρανοῦ. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαῤῥήξας τοὺς χιτῶνας 63

* suas, ait: Quid adhuc ‖ vsum habemus testium?
αὐτοῦ, λέγει, τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων;
Audistis blasphemiam. quid vobis videtur? ᵍ Illi autem omnes
64 ἠκούσατε τῆς βλασφημίας. τί ὑμῖν φαίνεται; οἱ δὲ πάντες
condemnauerunt eum *obnoxium esse mortis. Et cœperunt quidā
65 κατέκριναν αὐτὸν ἔνοχον εἶναι θανάτου. καὶ ἤρξαντό τινες
conspuere eum, & velare faciem eius, & ‖ co-
ἐμπτύειν αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ κο-
laphizare eum, & dicere ei: Prophetiza, & ministri
λαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέγειν αὐτῷ, προφήτευσον· καὶ οἱ ὑπηρέ-
alapis eum *impetebant. Et ᵍexistente Petro in
66 ταις αὐτὸν ἔβαλλον. καὶ ὄντος τοῦ πέτρου ἐν
aula inferius, venit vna ᵇ ancillarum summi Sacerdotis.
τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως·
Et * videns Petrum calefacientem se, ‖intuita illum ait:
67 καὶ ἰδοῦσα τὸν πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέ-
Et tu cum Nazareno Iesu eras. ᵍ Ille autem negauit,
68 γει, καὶ σὺ μετὰ τοῦ ναζαρηνοῦ ἰησοῦ ἦσθα. ὁ δὲ ᶜἠρνήσατο,
dicens: ᵇ Non noui, neque * scio quid tu dicis. Et exiit
λέγων, οὐκ οἶδα, οὐτὲ ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις. καὶ ἐξῆλθεν
foras ‖ in vestibulum: & gallus cantauit.
ἔξω εἰς τὸ προαύλιον· καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησε.
ᵍ Et ancilla videns eum rursum cœpit dicere
69 καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν, ἤρξατο λέγειν τοῖς
ᵇ astantibus: Quia hic ex illis est. * Ille autem iterum ne-
70 παρεστηκόσιν, ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν. ὁ δὲ πάλιν ἠρ-
gauit. Et post pusillum rursus ‖ adstantes dicebant Petro:
νεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ πέτρῳ,
Verè ex illis es. ᵍ Etenim Galilæus es, & locutio tua
ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ. καὶ γὰρ γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου
similat. Ille autē cœpit anathematizare & iurare: Quia
71 ὁμοιάζει. ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι
ᵇ non noui hominem istum quem dicitis. Et * ex secundo
72 οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε. καὶ ἐκ δευτέρου
gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi quod di-
ἀλέκτωρ ἐφώνησε· καὶ ᵃἀνεμνήσθη ὁ πέτρος τοῦ ῥήματος ὡς εἶ-
xerat ei Iesus: Quòd ‖ ante gallum vociferari bis, nega-
πεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δὶς, ἀπαρνή-
bis me ter. Et ᵍ separans [se] fleuit.
σῃ με τρίς. καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε.

CAP. XV. ιέ.

Et confestim *in* manè consilium facientes summi
1 Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωῒ συμβούλιον ποιήσαντες οἱ ἀρ-
Sacerdotes cum senioribus & Scribis, & *vniuersus
χιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ ὅλον τὸ
consessus, vincientes Iesum, abduxerunt, & tradide-
συνέδριον, δήσαντες τὸν ἰησοῦν ἀπήγαγον, καὶ παρέδω-
runt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus: Tu
2 καν τῷ πιλάτῳ. καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ πιλάτος, σὺ
es rex Iudæorum? ‘Ille autem respondens ait illi:
εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ,
Tu dicis. Et accusabant eum summi Sacerdotes ‖ multa.
3 σὺ λέγεις. καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλά·
ipse autem nihil respondebat. At Pilatus ᵍ rursum inter-
4 αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. ὁ δὲ πιλάτος πάλιν ἐπη-
rogauit eum, dicens: Non respondes quicquam? vide ᵇ quanta te
ρώτησεν αὐτὸν, λέγων, οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; ἴδε πόσα σου
aduersum testantur. At Iesus* amplius nihil respon-
5 κατα μαρτυροῦσιν. ὁ δὲ ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρί-
dit: ita vt ‖ mirari Pilatum.
θη, ὥστε θαυμάζειν τὸν πιλάτον.
‖ Iuxta verò festum soluebat illis vnum ᵍ vinctum, quemcunque petissent.
6 κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἕνα δέσμιον, ὃν περ ᵇ᾽ᾐτοῦντο.
Erat autem * dictus Barabbas ᵇ cum seditiosis vin-
7 ἦν δὲ ὁ λεγόμενος βαραββᾶς μετὰ τῶν συστασιαστῶν δε-
ctus, qui in seditione homicidium fecerant.
δεμένος, οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν.
Et ‖ vociferata turba, cœpit ᵍ postulare, sicut semper
8 καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος, ἤρξατο αἰτεῖσθαι, καθὼς ἀεὶ
faciebat illis. At Pilatus * respondit eis, ‖ dicens:
9 ἐποίει αὐτοῖς. ὁ δὲ πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων,
Vultis ᵇ absoluam vobis regem Iudæorum?
θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν ἰουδαίων;
Sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum
10 ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ
summi Sacerdotes. ᵍ At summi Sacerdotes cōcitauerunt turbam, vt ma-
11 ἀρχιερεῖς. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλ-
gis Barabbam ᵇ absolueret eis. At Pilatus* re-
12 λον τὸν βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς. ὁ δὲ πιλάτος ἀπο-
spondens iterum ait illis: Quid ergo vultis faciam ‖ quem dicitis
κριθεὶς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς, τί οὖν θέλετε ποιήσω ὃν λέγετε
regem Iudæorum? ᵍ Illi autē iterum clamauerunt: Crucifige
13 βασιλέα τῶν ἰουδαίων; οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν, σταύρωσον
eum. At Pilatus* dicebat illis: Quid enim ‖ malum fe-
14 αὐτόν. ὁ δὲ πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς, τί γὰρ κακὸν ἐποίη-
cit? Illi ᵍ autem abundantius clamabant: Crucifige eum.
σεν; οἱ δὲ περισσοτέρως ἔκραξαν, σταύρωσον αὐτόν.
At Pilatus ᵇ volens populo * sufficiens facere,
15 ὁ δὲ πιλάτος βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι,

* fua, ‖ desideramus testes? ᵍ Qui ‖ colaphis cædere * cædebant. ᵍ cùm esset Petrus in atrio deorsum, ᵇ ex ancillis * cùm vidisset ‖ aspiciens ᵍ At ᶜ ἀρνέω ᵇ Neque scio, * noui quid dicas. ‖ ante atrium: ᵍ Rursus autem cùm vidisset illum ancilla, ᵇ circūstātibus: * At ‖ qui astabant ᵍ nam & ᵇ nescio * statim iterum ᵃ ἀναμιμνήσκω ‖ Priùs quàm gallus cantet ᵍ cœpit flere. * vniuerso concilio, ‖ in multis. ᵍ autem ᵇ in quantis te accusant. * autem ᵇ miraretur Pilatus. ‖ Per diem autem festum solebat dimittere ᵍ ex vinctis ᵇ αἰτέω * qui dicebatur ᵇ qui erat ‖ cùm ascendisset ᵍ rogare * autem ‖ & dixit: ᵇ dimittam ᵍ Pontifices autem ᵇ dimitteret * autem ‖ regi ᵍ At * autem ‖ mali ᵍ At magis ᵇ autem * satis

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

dimiſit *absoluit illis Barabbam: & tradidit Iesum
ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν βαραββᾶν· καὶ παρέδωκε τὸν ἰησοῦν
flagellis cæſũ, *flagellans,* vt crucifigeretur. At milites
φραγελλώσας, ἵνα σταυρωθῇ. οἱ δὲ στρατιῶται 16
autem duxerunt eum in atrium prętorij, & purpura, & imponunt *abduxerunt eum intra aulam, quod est prætorium: & conuocant totam cohortem: Et induunt eum *purpuram, & circumponunt ei plectentes ſpineam coronam.
ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστι πραιτώριον, καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν. καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον. 17
Et cœperunt ſalutare eum, & dicere *Aue rex Iudæorum. Et percutiebant eius caput arundine: & conſpuebant eum, & ponentes genua adorabant eum. Et poſtquàm illuſerunt ei,
καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν, καὶ λέγειν, χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων. καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ, καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ, καὶ τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ. καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, 18 19 20
purpura, vestimentis ſuis: exuerunt illum *purpura, & induerunt eum *vestimentis propria: & educunt illum vt crucifigerent eum.
ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια· καὶ ἐξάγουσιν αὐτόν, ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.
angariauerunt Et *angariant prætereuntem quempiã, Simonem Cyrenæum, venientem *ex agro, patrem Alexandri & Rufi,
καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα σίμωνα κυρηναῖον, 21
de villa, vt tolleret crucem eius. Et perducunt illum in Golgotha locum: quod eſt interpretatum, Caluariæ locus.
ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα ἀλεξάνδρου καὶ ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ γολγοθᾶ τόπον, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, κρανίου τόπος. 22
ἄλφ καὶ ὦμφ & σμυρνίζω Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: *is verò non accepit. Et crucifigentes eum, diuiſerunt veſtimenta eius, mittentes ſortem ſuper eis, quis quid tolleret.
καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε. καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διεμέριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ. 23 24
Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.
ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. 25
titulus inſcriptus Et erat *inſcriptio cauſæ eius *inſcripta:
καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη, Ο 26
R E X I V D Æ O R V M.
Β Α Σ Ι Λ Ε Υ Σ Τ Ω Ν Ι Ο Υ Δ Α Ι Ω Ν.
Et cum eo crucifigunt duos latrones: vnum à dextris, & vnum à ſiniſtris eius. Et impleta eſt ſcriptura
καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃστάς, ἕνα ἐκ δεξιῶν, καὶ ἕνα ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ. καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ 27 28
alium *dicens: Et cum iniquis reputatus eſt. Et prætereuntes
λέγουσα, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. καὶ οἱ παραπορεύομενοι 29
quæ dicit: blaſphemabant eum, mouentes capita ſua, & dicentes: Vah *deſtruens templum Dei, & in tribus diebus ædificans: Serua temetipſum, & deſcende de cruce.
ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν· σῶσον σεαυτὸν, καὶ κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. 30
qui deſtruis Dei, ædificas. Saluum fac descendens *καταβαίνω ſaluos fecit, ſaluũ facere. Similiter & ſummi Sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant: Alios *ſeruauit, ſeipſum non poteſt ſeruare. Chriſtus rex Iſrael deſcendat
ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες, πρὸς ἀλλήλους μετὰ 31
qui cum eo crucifixi erant, conuitiabantur ei. Et nunc de cruce, vt videamus & credamus. Et *conſerui ei exprobrabant ei.
τῶν γραμματέων ἔλεγον, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. ὁ χριστὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ ἰσραὴλ καταβάτω 32
Factа autem hora ſexta, tenebræ factæ ſunt per totam terram vſque in horã nonam.
νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν. γενομένης δὲ ὥρας 33
Et hora nona exclamauit Ieſus voce magna,
ἕκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης. καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ ἐβόησεν ὁ ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, 34
dicens: Eloi, eloi, lamma ſabachthani? quod eſt interpretatum: Deus meus, Deus meus, *in quid me dereliquiſti?
λέγων, ἐλωΐ, ἐλωΐ, λαμμᾶ σαβαχθανί; ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, ὁ θεός μου, ὁ θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;
de circunſtantibus Et quidam *adſtantium audientes dicebant: Ecce Eliam vocat. Currens autẽ vnus, & implens *ſpongiam
καί τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον, ἰδοὺ ἠλίαν φωνεῖ. δραμὼν δέ εἷς, καὶ γεμίσας σπόγγον 35 36
ad deponendum aceto, circumponenſque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus ſi veniat Elias *detrahere eum.
ὄξους, περιθείς τε καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων, ἄφετε, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται ἠλίας καθελεῖν αὐτόν.
autem *emiſſa voce magna, At Ieſus *emittens vocem magnam, expirauit.
ὁ δὲ ἰησοῦς ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσε. 37
velum ſummo *σχίζω qui adſtabat, Et *interexpanſum templi ſciſſum eſt in duo, à *ſummo uſque deorſum. Videns autem Centurio *aſtans
καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς 38 39
ex aduerſo eius, quia ſic clamans expiraſſet, ait: Vere hic homo filius erat Dei.
ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κράξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν, ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος, υἱὸς ἦν θεοῦ.

Erant autẽ & mulieres de longè *ſpectantes, *in quibus* erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi *parui, & Ioſe mater, & Salome. Quæ & cùm eſſet in Galilæa, ſequebantur eum, & miniſtrabant ei, & aliæ multæ *illæ *ſimul conſcenſa ei in Hieroſolymam.
ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, ἐν αἷς 40
*aſpicientes, inter quas *minoris,
καὶ μαρία ἡ μαγδαληνὴ, καὶ μαρία ἡ τοῦ ἰακώβου τοῦ μικροῦ, καὶ ἰωσῆ μήτηρ, καὶ σαλώμη. αἳ καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ γα- 41
*Ioſeph
λιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν αὐτῷ, καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς ἱεροσόλυμα.
*quæ ſimul cũ eo aſcenderant
Et *iam ſero *facto, (quia erat Paraſceue, quod eſt ante Sabbatum,
καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι 42
*cùm *eſſet factum,
Venit Ioſeph ab Arimathæa *nobilis decurio, *audacter
προσάββατον, ἦλθεν ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ ἀριμαθαίας, 43
*bonæfius conſul, qui & ipſe erat expectans regnum Dei, & *ausus intrauit ad Pilatum, & petiit
εὐσχήμων βουλευτὴς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς πιλάτον, καὶ ᾐτήσατο
corpus Ieſu. At Pilatus *mirabatur ſi iam *mortuus *fuiſſet. Et *aduocans Centurionem, interrogauit eum ſi *dudum mortuus eſſet. Et *cognoſcens à Centurione,
τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ. ὁ δὲ πιλάτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη 44
*autem *obiiſſet. Et accerſito Centurione, *iam *cùm cognouiſſet *Ioſeph autem
τέθνηκε· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα, ἐπηρώτησεν
*deponens
donauit corpus Ioſeph. *Et mercatus ſindonem, & *detrahens eum, inuoluit ſindone: & poſuit
αὐτὸν εἰ πάλαι ἀπέθανε. καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ ἰωσήφ. καὶ ἀγοράσας 45 46
*καθαιρέω *ἐνειλέω *λαβόμενος *autem
ſindonem, & *detrahens eum, inuoluit ſindone: & poſuit eum in monumẽto quod erat excisum de petra: & adoluit lapidem ad oſtium monumenti.
σινδόνα, καὶ καθελὼν αὐτὸν ἐνείλησε τῇ σινδόνι, καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας, καὶ προσε-
*Ioſeph, aſpiciebant
*Et Maria Magdalene, & Maria *Ioſe *ſpectabant vbi poneretur.
κύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου. ἡ δὲ μαρία ἡ 47
μαγδαληνὴ, καὶ μαρία ἰωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.

CAP. XVI. ις'.

*cùm tranſiſſet Sabbatum, Et *peracto Sabbato, Maria Magdalene,
Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, μαρία ἡ μαγδαληνὴ, 1
& Maria Iacobi, & Salome, emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum. Et valdè manè vna
καὶ μαρία ἰακώβου, καὶ σαλώμη ἠγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν τὸν ἰησοῦν. καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς 2
*orto iam Sabbatorum veniunt ad monumentum, *exorto Sole.
σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου.
*inuicem Et dicebant *ſeſe: Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Et reſpicientes *ſpectant
καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτὰς, τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον 3
*viderunt reuolutum lapidem.
quòd deuolutus eſſet lapis. Erat quippe magnus valde.
ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος. ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.
Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem ſedentem in dextris, *circumamictum ſtolam candidam: & obſtupuerunt
καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐξε- 5
*coopertum ſtola candida; *ἐκθαμβέω
*Qui *Nolite expaueſcere:
*Ille verò dicit illis: *Ne expaueſcite:
θαμβήθησαν. ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, μὴ ἐκθαμβεῖσθε· 6
Ieſum quæritis Nazarenum crucifixum: ſurrexit, non eſt hîc. ecce locus vbi poſuerunt eum. Sed ite,
ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε. ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. ἀλλ' ὑπάγετε, 7
dicite diſcipulis eius, & Petro, quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, ſicut dixit vobis.
εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.
*Et exeuntes fugerunt *à monumento: *tenebat autem eas tremor & *ſtupor: & nemini *nihil dixerunt: timebant enim.
καὶ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου. εἶχε δὲ αὐτὰς 8
*At illæ *de *inuaſerat enim *panor: *quicquam
Reſurgens autem Ieſus manè prima Sabbati, apparuit *primò
τρόμος καὶ ἔκστασις, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ.
*primò
Ἀναστὰς δὲ ὁ ἰησοῦς πρωῒ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον 9
*de *ex qua ejecerat ſeptem dæmonia.
Illa *profecta nuntiauit his *cum eo *exiſtentibus,
μαρίᾳ τῇ μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια.
*videruntque reuolutum lapidem. *coopertum ſtola candida; *ἐκθαμβέω *Qui *Nolite expaueſcere: *vadens *qui fuerant
ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλε τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, 10
lugentibus & flentibus. Et illi audientes quia viueret, & viſus eſſet ab ea, non crediderunt.
πενθοῦσι καὶ κλαίουσι. κἀκεῖνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῇ, καὶ 11
Poſt autem hæc duobus ex *ipſis *deambulantibus *apparuit in alia forma, euntibus in agrum. Et illi abeuntes nuntiauerunt *reliquis:
ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν. μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ 12
*deambulo. *his *oſtenſus eſt in alia effigie, *villam. *cæteris: *Nouiſſimè
αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς
nec illis crediderunt. *Poſterius recumbentibus illis
ἀγρόν. κἀκεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· 13
undecim apparuit, & exprobrauit incredulitatẽ eorum & duritiam cordis, quia *videntibus eum *exſuſcitatum, non crediderunt.
οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευσαν. ὕστερον, ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς
*iis qui viderant eum reſurrexiſſe,
Et dixit eis: Euntes in mundum vniuerſum,
ἕνδεκα ἐφανερώθη, κἀκείνοις ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ σκληροκαρδίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγηγερμένον οὐκ ἐπίστευσαν. 14
*ἐγείρω
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, 15

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

prædicate euangelium omni creaturæ.
κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.
* Credens & baptizatus ‖ saluabitur: at non credens
ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας 16
condemnabitur. Signa autem * credentibus
κατακριθήσεται. σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι 17
hæc sequentur: In nomine meo dæmonia e-
ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκ-
iicient: Linguis loquentur nouis:
βαλοῦσι· γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς·
Serpentes tollent: Et si mortiferum quid biberint, non eis no-
ὄφεις ἀροῦσι· κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλά- 18
cebit: Super ægros manus imponent, & * pulchrè habebunt.
ψει· ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἕξουσι.
‖ Quidem igitur Dominus post loqui cis, assumptus est in
Ὁ μὲν οὖν κύριος, μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς 19
cælum, & sedit à dextris Dei.
τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.
Illi autem * egressi, prædicauerunt vbique: Domino
Ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες, ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ κυρίου 20
cooperante, & sermonem confirmante ‖ per sub-
συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακο-
sequentia signa. Amen.
λουθούντων σημείων. ἀμήν.

* bene
‖ Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est
* ἀναλαμβάνω
* profecti,
‖ sequentibus signis.

* Qui crediderit
‖ fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit,
* eos qui crediderint,

Sancti Euangelij secundum Marcum,

FINIS.

SECVNDVM LVCAM SANCTVM
ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΑΓΙΟΝ
EVANGELIVM.
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

CAPVT PRIMVM.

* quidem
‖ quæ in nobis completæ sunt rerum,
* qui
* viderunt,

Quoniam * multi conati sunt ordinare
Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι 1
narrationem de impleta in nobis
διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν
rebus,
πραγμάτων,
sicut tradiderunt nobis * ab initio ipsi * oculati, & mi-
καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπη- 2
nistri * existentes sermonis,
ρέται γενόμενοι τοῦ λόγου,
Visum est & mihi assecuto altius omnia * diligenter,
ἔδοξε κἀμοὶ παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, 3
‖ secundū ordinē tibi scribere, * optime Theophile,
καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε θεόφιλε,
Vt * agnoscas de quibus * instructus es sermonum firmitudinem.
ἵνα ἐπιγνῷς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν. 4

* fuerunt
* à principio
‖ ex ordine
* cognoscas eorum verborum
* eruditus es, veritatem.

* Fuit
‖ Ide

FACTVM est in diebus Herodis
ΕΓΕΝΕΤΟ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρῴδου 5
regis Iudææ, Sacerdos quidā no-
τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἱερεύς τις ὀνό-
mine Zacharias, ‖ ex vice Abia:
ματι Ζαχαρίας, ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά·
& vxor illius ‖ ex filiabus
καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων
Aaron; & nomen eius Elisabeth. Erant autem iusti
Ἀαρών, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐλισάβετ. ἦσαν δὲ δίκαιοι 6
ambo ante Deum, incedentes in omnibus manda-
ἀμφότεροι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις τ ἐντο-
tis & iustificationibus Domini * irreprehensibiles.
λαῖς, καὶ δικαιώμασι τοῦ κυρίου ἄμεμπτοι.
* filius:
‖ esset
Et non erat illis * natus, eo quòd ‖ Elisabeth erat sterilis,
καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ Ἐλισάβετ ἦν στεῖρα, 7
* proceſſiſſent & ambo * prouecti in diebus suis erant.
καὶ ἀμφότεροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς ἦσαν.
* cùm Sacerdotio fungeretur
Factum est autē * in sacerdotio fungendo ipsum in ordine vi-
ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημε- 8
cis suæ ante Deum, Secundum consuetudinē Sacerdotij,
ρίας αὐτοῦ ἔναντι τοῦ θεοῦ, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας, 9
‖ sorte exiit vt incensum poneret
‖ sors exiit sufferre ingressus in templum Domini.
ἔλαχε τοῦ θυμιάσαι, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου·
Et omnis multitudo populi erat orans foris
καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἦν προσευχόμενον ἔξω τῇ 10
* Apparuit hora incensi. * visus est autem illi angelus Domini,
ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου, 11
* irruit ſuper
‖ deprecatio
stans à dextris altaris incensi.
ἑστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος·
Et turbatus est Zacharias videns: & timor * incidit in
καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδών, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' 12
eum. Ait autem ad illum angelus: Ne timeas Za-
αὐτόν. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος, μὴ φοβοῦ Ζα- 13
‖ deprecatio tua: & vxor tua Elisabeth
χαρία· διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνή σου Ἐλισάβετ
* gignet filium tibi, & vocabis nomen eius Ioannem.
γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην.
* pariet

Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in na-
καὶ ἔσται χαρά σοι καὶ ἀγαλλίασις, καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γε- 14
tiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino:
νέσει αὐτοῦ χαρήσονται· ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον τοῦ κυρίου, 15
& vinum & siceram non bibet: & spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero
καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίῃ, καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθή-
matris suæ: Et multos filiorum
σεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ· καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν 16
Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum.
Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν·
Et ipse præcedet ante illum in spiritu &
καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ 17
virtute Eliæ, ‖ conuertere corda patrum in * natos, &
δυνάμει Ἠλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ
* insuasibiles in prudentiam iustorum, parare Domino plebem ‖ ex-
ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἑτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατε-
pedita.
σκευασμένον.
Et dixit Zacharias ad angelum:
καὶ εἶπε Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον, 18
* Iuxta quid sciam hoc? ego enim sum senex, & vxor
κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή
mea * prouecta in diebus suis. Et respondens
μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς. καὶ ἀποκριθεὶς 19
‖ astans an-
ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ, ἐγώ εἰμι Γαβριὴλ ὁ παρεστηκὼς ἐνώ-
re Deum: & missus sum loqui ad te, & euange-
πιον τοῦ θεοῦ· καὶ ἀπεστάλην λαλῆσαι πρός σε, καὶ εὐαγγε-
lizare tibi hæc. Et ecce eris tacens, & non
λίσασθαί σοι ταῦτα. καὶ ἰδοὺ ἔσῃ σιωπῶν, καὶ μὴ 20
* potens loqui vsque quo die fiant hæc: pro quibus
δυνάμενος λαλῆσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν
non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in
οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν
‖ tempus ipsorum. Et erat plebs expectans Zacha-
καιρὸν αὐτῶν. καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχα- 21
riam: & mirabantur * in tardare ipsum in templo?
ρίαν· καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ.
Egressus autem non poterat loqui * illis: & cognouerunt
ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς· καὶ ἐπέγνωσαν 22

* proceſſit
‖ qui astò
* ad illos

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

quòd visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis:
ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ. καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς,
& permansit mutus. Et factum est, vt impleti sunt dies
καὶ διέμεινε κωφός. καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι 23
* officij * ministrationis eius, abiit in domum suam.
τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.
Post autem hos dies concepit Elisabeth vxor
μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ 24
|| menſibus eius: & occultabat seipsam || menses quinque, dicens:
αὐτοῦ, καὶ περιεκρύβετο ἑαυτὴν μῆνας πέντε, λέγουσα·
* reſpexit Quia sic mihi fecit Dominus in diebus quibus * inſpexit
ὅτι οὕτω μοι πεποίηκεν ὁ κύριος ἐν ἡμέραις αἷς ἐπεῖδεν 25
* inter homines. auferre opprobrium meum * in hominibus.
ἀφελεῖν τὸ ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις. Ἐν δὲ τῷ μηνὶ 26
sexto missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem
τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν
Galilææ, cui nomen Nazareth, Ad virginem de-
τῆς Γαλιλαίας, ᾗ ὄνομα Ναζαρὲτ, πρὸς παρθένον με- 27
* erat sponsatam viro, cui nomen || Ioseph, de domo Dauid: &
μνηστευμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσὴφ, ἐξ οἴκου Δαβίδ· καὶ
nomen virginis Maria. Et ingressus ange-
τὸ ὄνομα τῆς παρθένου, Μαριάμ. καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγε- 28
* Aue || tecum: lus ad eam, dixit: * Gaude gratia plena, Dominus || cum
λος πρὸς αὐτὴν, εἶπε, χαῖρε κεχαριτωμένη· ὁ κύριος μετά
* Quæ cùm audisset, te: benedicta tu in mulieribus. * Illa verò videns pertur-
σου, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν. ἡ δὲ ἰδοῦσα διετα- 29
* cogitabat bata est in sermone eius: & * ratiocinabatur qualis esset
ράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ
|| timeas salutatio ista. Et ait angelus ei: Ne || time
ἀσπασμὸς οὗτος. καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ, μὴ φοβοῦ 30
Maria: inuenisti enim gratiam apud Deum. Ecce con-
Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. καὶ ἰδοὺ συλ- 31
cipies in vtero, & paries filium: & vocabis nomen eius Iesum.
λήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.
[a] τίκτω Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur: & dabit illi
[b] καλέομαι Κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· 32
Dominus Deus sedem Dauid Patris eius:
κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ·
Et regnabit in domo Iacob in æternum, &
καὶ βασιλεύσει ὅτι τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς 33
regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad
βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. εἶπε δὲ Μαριὰμ πρὸς 34
* fiet angelum: Quomodo * erit istud: quoniam virum non cognosco?
τὸν ἄγγελον, πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;
Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ, πνεῦμα ἅγιον 35
* virtus superueniet in te, & * efficientia Altissimi obumbrabit tibi: Ideoque
ἐπελεύσεται ἐπὶ σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ
|| quod nascetur || natum ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Eli-
τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ. καὶ ἰδοὺ ἐλι- 36
|| concepit sabeth cognata tua, & ipsa || concipiens [filium] in senectute
σάβετ ἡ συγγενίς σου, καὶ αὐτὴ συνείληφυῖα υἱὸν ἐν γήρει
* quæ vocatur sterilis sua: & hic mensis sextus est illi * vocatæ sterili:
αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ·
Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.
ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τοῦ θεοῦ πᾶν ῥῆμα. 37
Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini: fiat mihi secũdũ
εἶπε δὲ Μαριὰμ, ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ 38
verbum tuum. Et discessit ab illa angelus.
τὸ ῥῆμά σου. καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος.
Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit
Ἀναστᾶσα δὲ Μαριὰμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐπορεύθη 39
* montana in * montanam cum festinatione in ciuitatem Iuda:
εἰς τὴν ὀρεινὴν μετὰ σπουδῆς, εἰς πόλιν Ἰούδα·
Et intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Eli-
καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, καὶ ἠσπάσατο τὴν Ἐλι- 40
sabeth. Et factum est, vt audiuit Elisabeth salutationem
σάβετ. καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν 41
Mariæ, exultauit infans in vtero eius. & reple-
τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς· καὶ ἐπλή-
[c] σκιρτάω ta est Spiritu sancto Elisabeth: Et exclamauit voce
σθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ἐλισάβετ. καὶ ἀνεφώνησε φωνῇ 42
* inter mulieres, magna, & dixit: Benedicta tu * in mulieribus, & benedictus
μεγάλῃ, καὶ εἶπεν, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος
* ventris fructus * ventri tui. Et vnde mihi hoc, vt veniat
ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ 43
mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox
ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρός με; ἰδοὺ γὰρ ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ 44
* auribus meis, salutationis tuæ in * aures meas, exultauit infans in
τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου, ἐσκίρτησεν τὸ βρέφος ἐν
gaudio in vtero meo. Et beata * credens:
* quæ credidit, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα· 45
quòd erit perfectio effatis ei à Domino.
ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου.
Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum.
καὶ εἶπε Μαριὰμ, μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν κύριον. 46
Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.
καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρί μου· 47
Quia respexit in humilitatem ancillæ suæ. ecce enim
ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ· ἰδοὺ γὰρ 48
ex hoc *nunc* beatam dicent me omnes generationes. Quia fecit
ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί. ὅτι ἐποίησέ
mihi magna * potens, & sanctum nomen eius. * qui est
μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατὸς, καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
Et misericordia eius || *in generationes generationum* timentibus eum. || à progenie in progenies,
καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. 50
Fecit * robur in brachio suo: || *dissipauit* su- * potentiam
ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· διεσκόρπισεν ὑπερ- 51
perbos * cogitatione cordis || *eorum*. Deiecit potentes de * dispersit
φάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν. καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ
* thronis, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bo- * mente
θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπεινούς. πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγα- 52
nis, & diuites dimisit inanes. Suscepit || fui. Deposuit
θῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς. ἀντελάβετο
Israel puerum suum, * memorari misericordiæ ||. (Sicut locutus est * sede,
Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλέους, καθὼς ἐλάλησε
ad patres nostros, Abraham & semini eius)
πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ
in || *seculum*. Mansit autem Maria cum illa quasi * *menses* * recordatus
εἰς τὸν αἰῶνα. ἔμεινε δὲ Μαριὰμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ μῆνας || suæ.
tres: & reuersa est in domum suam. *Verùm* Elisabeth ||
τρεῖς· καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. τῇ δὲ Ἐλισάβετ
|| secula. * menſibus tri-
ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτὴν, καὶ ἐγέννησεν υἱόν. bus:
Et audierunt vicini & cognati eius quia magnifi- || autem
καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ὅτι ἐμεγά- 58
cauit Dominus misericordiã suam cum illa: & congratulabantur ei.
λυνε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς, καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.
Et factum est, in octauo die venerunt circuncidere pue- || à pariendi: & peperit
καὶ ἐγένετο, ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παι- 59
rum, & vocabant eum *in* nomine patris sui, Za-
δίον, καὶ ἐκάλουν αὐτὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, Ζα-
chariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquã:
χαρίαν. καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ, εἶπεν, οὐχί,
sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo
ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης. καὶ εἶπον πρὸς αὐτὴν, ὅτι οὐδείς
est in cognatione tua qui vocetur nomine hoc.
ἐστιν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου, ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ.
Innuebant autem patri eius, *hoc* * *quid* vellet vocari eum: || quem
ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, τὸ, τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.
Et postulans * *tabellam*, scripsit, dicens: Ioannes est no- * pugillarem
καὶ αἰτήσας πινακίδιον, ἔγραψε, λέγων, Ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνο-
men eius. Et mirati sunt vniuersi. Apertum est autem os
μα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν πάντες. [a] ἀνεῴχθη δὲ τὸ στόμα [a] ἀνοίγω
eius illico, & lingua eius *affirmata est*, & loquebatur be-
αὐτοῦ παραχρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ [b] ἐλύθη, καὶ ἐλάλει εὐ- [b] λύω
nedicens Deum. Et factus est super omnes timor vici-
λογῶν τὸν θεόν. καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περοι- || super omnia
nos eorum: & || *in omni* montana Iudææ diuulgabantur
κοῦντας αὐτούς· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο * qui audierant
omnia verba hæc. Et posuerunt omnes * *audien-*
πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα· καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκού- 66
tes in corde suo, dicentes: || *Quisnam puerulus* iste || Quisputas
σαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντες, τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο puer
erit? Et * manus Domini erat cum illo. Et Zacharias * enim
ἔσται; καὶ χεὶρ κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ. καὶ Ζαχαρίας 67
pater eius repletus est Spiritu sancto: & prophetauit,
ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου, καὶ προεφήτευσε,
dicens: Benedictus Dominus Deus Israel: quia visi-
λέγων, Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ· ὅτι ἐπεσκέ- 68
tauit & fecit redemptionem plebi suæ. Et erexit cornu
ψατο καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ· καὶ ἤγειρε κέρας 69
salutis nobis in domo Dauid pueri sui:
σωτηρίας ἡμῖν ἐν τῷ οἴκῳ Δαβὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ·
Sicut locutus est per os sanctorum qui à seculo || sunt
καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος 70
Prophetarum eius, Salutem ex inimicis nostris, & de ma-
προφητῶν αὐτοῦ, σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ χει- 71
nu omnium * *odio habentium* nos, || *Facere* misericordiã cum * qui oderunt
ρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς· ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν || Ad faciendã
patribus nostris, & memorari testamenti sancti sui.
πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ.
Iusiurandũ quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, * *dare* * daturum se
ὅρκον ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι 73
nobis, || *Impauidè ex* manu inimicorum nostrorum * *liberatos*, *ser-* || Vt sine timo-
ἡμῖν, ἀφόβως ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας, λα- 74 re de
uire illi In sanctitate & iustitia coram ipso, * liberati, seruiamus
τρεύειν αὐτῷ, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ, 75
|| *omnes dies* *vitæ nostræ*. Et tu puer, Prophe- || omnibus die-
πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν. καὶ σὺ παιδίον προφή- 76 bus nostris
ta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini
της ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίου,
parare vias eius: Ad dandam scientiam salutis
ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ· τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ 77
plebi eius, in remissionem peccatorum eorum: Per viscera misericordiæ
λαῷ αὐτοῦ, ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν· διὰ σπλάγχνα ἐλέους 78
Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto,
θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους·
* *Apparere iis* qui in tenebris, & || vmbra mortis || *sedentibus*: * Illuminare
φαῦναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, 79 his || in
|| sedent:

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*Ad dirigendos
‖Puer autem
†confortabatur

*Dirigere pedes nostros in viam pacis. ‖ At
τῦ κατευθῦναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης. τὸ δὲ 80
puerulus crescebat, & †*corroborabatur* spiritu: & erat in desertis
παιδίον ηὔξανε καὶ ἐκραταιῦτο πνεύματι καὶ ἦν ἐν τοῖς ἐρήμοις
vsque in diem ostensionis suæ ad Israel.
ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτῦ πρὸς τὸν ἰσραήλ.

CAP. II. β'.

Factum est autē in diebus illis, exiit edictum à 1
Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθε δόγμα παρὰ
*vt describeretur vniuersus orbis.
‖ à
Cæsare Augusto, †*describi omnem habitatam.*
καίσαρος αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.
Hæc descriptio prima facta est ‖ præside Syriæ 2
αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς συρίας
† *Cyrino.* Et ibant omnes ‖*describi, vnusquisque* 3
κυρηνίου. καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος
in propriam ciuitatem. Ascendit autē & Ioseph a Galilæa
εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. ἀνέβη δὲ καὶ ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, 4
*ex ciuitate Nazareth, in Iudæam, *in* ciuitatem Dauid quæ
ἐκ πόλεως ναζαρὲτ, εἰς τὴν ἰουδαίαν, εἰς πόλιν δαβίδ, ἥτις
vocatur Bethleem, ‖*propter esse ipsum ex* domo & familia Da-
καλεῖται βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς δα-
uid: †*Describi* cum Maria desponsata sibi
βίδ, ἀπογράψασθαι σὺν μαριὰμ τῇ [a] μεμνηστευμένῃ αὐτῷ 5
vxore, *existente* prægnante. Factum est autē *in esse eos* ibi,
γυναικὶ, οὔσῃ ἐγκύῳ. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, 6
impleti sunt dies ‖*parere ipsam.* Et peperit filium
ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν· καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν
suum primogenitum: & †*fasciauit* eum, & reclinauit
αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ [b] ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν
eum in ‖*præsepi*: quia non erat eis locus in diuersorio.
αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.
*vigilantes,
Et pastores erant in regione eadem *in agro agentes*, &
καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντες, καὶ 8
‖ vigilias custodientes ‖*custodias* noctis super gregem suum.
φυλάσσοντες τὰς φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὸ ποίμνιον αὐτῶν.
†stetit iuxta illos, & claritas Dei
Et ecce angelus Domini †*adstitit ei, & gloria Domini*
καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ δόξα κυρίου 9
circumfulsit illos: & timuerunt timore magno.
περιέλαμψεν αὐτούς· καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν.
*Nolite timere
Et dixit illis angelus: *Ne pauete.* Ecce enim euan-
καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγ- 10
gelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.
γελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ,
Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, in
ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ, ὅς ἐστι χριστὸς κύριος, ἐν 11
ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum, Inuenietis infan-
πόλει δαβίδ. καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὑρήσετε βρέ- 12
‖ pannis inuolutum, & positum
tem ‖*fasciatum iacentem* in præsepio.
φος ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.
† militiæ
Et subitò facta est cum angelo multitudo †*exercitus*
καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς 13
cælestis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis
οὐρανίου, αἰνούντων τὸν θεὸν, καὶ λεγόντων· δόξα ἐν ὑψίστοις 14
*bonæ voluntatis.
Deo: & in terra pax, *in* hominibus *beneplacitum.*
θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
Et factum est vt discesserunt ab eis in cælum ange-
καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγε- 15
‖loquebantur
li, & *homines* pastores †*dicebant* ad inuicem: Transi-
λοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ποιμένες εἶπον πρὸς ἀλλήλους, διέλ-
‖ quod factum est,
camus *iam* vsque *in* Bethlehem, & videamus verbum hoc ‖ *fa-*
θωμεν δὴ ἕως εἰς βηθλεέμ, καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγο-
ctum, quod Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinantes,
νὸς, ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν. καὶ ἦλθον σπεύσαντες, 16
† positum & inuenerunt & Mariam & Ioseph, & infantem †*iacen-*
καὶ ἀνεῦρον τήν τε μαριὰμ καὶ τὸν ἰωσὴφ, καὶ τὸ βρέφος κείμε-
tem in præsepio. Videntes autem cognouerunt de verbo
νον ἐν τῇ φάτνῃ. ἰδόντες δὲ διεγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος 17
*quod dictum erat
‖ puero
† qui audierãt,
‖ & de his quæ dicta erant
*autem
dicto illis de ‖*puerulo* hoc. Et omnes
τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου. καὶ πάντες οἱ 18
† *audientes* mirati sunt ‖*de dictis* à pa-
ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶνποι-
storibus ad ipsos. *At* Maria* omnia conseruabat
μένων πρὸς αὐτούς. ἡ δὲ μαριὰμ πάντα συνετήρει 19
verba hæc, conferens in corde suo.
τὰ ῥήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.
Et reuersi sunt pastores, glorificantes & laudantes
καὶ ἐπέστρεψαν οἱ ποιμένες, δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες 20
Deum in omnibus quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad
τὸν θεὸν ὅτι πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς
‖ postquã consummati
† vt circumcideretur puer,
‖ quod est
* priùs quàm in vtero conciperetur.
illos. Et ‖*quando impleti* sunt dies octo †*circuncidendi*
αὐτούς. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν 21
eum, & vocatum est nomen eius I E S V S, ‖ vocatum ab
αὐτὸν, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ΙΗΣΟΥΣ, τὸ κληθὲν ὑπὸ
angelo *ante concipi eum in vtero.
[a] συλλαμβάνω
τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ [a] συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ.
‖ postquam
† vt sisterent eum
Et ‖*cùm impleti* sunt dies purgationis eius secun-
καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῆς, κα- 22
dum legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, †*si-*
τὰ τὸν νόμον μωσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς ἱεροσόλυμα, πα-

stere Domino, *(Sicut scriptum est in Lege
23 ραστῆσαι τῷ κυρίῳ· καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ
Domini: Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino
κυρίου, ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ κυρίῳ
vocabitur.) Et *dare* hostiam secundum ‖*dictum*
24 κληθήσεται. καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον
in Lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.
ἐν νόμῳ κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν.
Et ecce erat homo in Hierusalem, cui nomen Sy-
25 καὶ ἰδοὺ ἦν ἄνθρωπος ἐν ἱερουσαλὴμ, ᾧ ὄνομα συ-
meon: & homo iste iustus & ‖*religiosus*, expe-
μεὼν, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβὴς, προσδεχό-
ctans consolationem Israel: & Spiritus sanctus erat in eo.
μενος παράκλησιν τοῦ ἰσραήλ· καὶ πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐπ' αὐτόν.
Et *erat ei* responsum à Spiritu sancto,
26 καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου,
non ‖*videre* mortem, †*prius quàm* videret Christum Domini.
μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν χριστὸν κυρίου.
Et venit in spiritu in templum. Et *in* *inferre
27 καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν· καὶ ἐν τῷ εἰσαγα-
parentes puerum Iesum, ‖*ad facere ipsos* secundum
γεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ
‖ *consuetum* Legis †*circa eum*, Et ipse accepit
28 [a] εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ἐδέξατο
eum in vlnas suas, & benedixit Deum, & dixit:
αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησε τὸν θεὸν, καὶ εἶπε,
Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum, in
29 νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν
pace: Quia viderunt oculi mei Salutare tuum,
30 εἰρήνῃ. ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου·
Quod parasti ante faciem omnium populorum.
31 ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν.
Lumen ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.
32 φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου ἰσραήλ.
Et erat Ioseph & mater eius mirantes super ‖*di-*
33 καὶ ἦν ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες ὑπὲρ τοῖς λα-
ctis de illo. Et benedixit illis Symeon:
34 λουμένοις περὶ αὐτοῦ. καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς συμεὼν,
& dixit ad Mariam matrem eius: Ecce hic ‖*iacet* in
καὶ εἶπε πρὸς μαριὰμ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς
†*casum*, & resurrectionem multorum in Israel, & in signum
πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ ἰσραὴλ, καὶ εἰς σημεῖον
contradictum. Et tuam *verò* ipsius animam pertransi-
35 ἀντιλεγόμενον. καί σου δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύ-
bit gladius: vt reuelentur ex multis cor-
σεται ῥομφαία· ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρ-
dibus ‖*ratiocinationes.* Et erat Anna Prophetissa, filia
36 διῶν διαλογισμοί. καὶ ἦν ἄννα προφῆτις θυγάτηρ
Phanuel, †*ex* tribu Aser: hæc ‖ *progressa* in diebus mul-
φανουὴλ ἐκ φυλῆς ἀσὴρ· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολ-
tis, *viuens annos cum viro* septem à virginitate sua.
λαῖς, ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς·
Et hæc vidua *quasi annorum* octoginta quatuor: quæ non disce-
37 καὶ αὐτὴ χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοηκοντατεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφί-
debat †*à* templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac
στατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ
die. Et hæc, ipsa hora superueniens, *vicissim* confite-
38 ἡμέραν. καὶ αὐτὴ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ [c] ἐπιστᾶσα, ἀνθωμολο-
batur Domino: & loquebatur de illo omnibus *expectan-
γεῖτο τῷ κυρίῳ, καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσιν τοῖς προσδε-
tibus redemptionem *in Hierusalem.* Et vt perfecerunt om-
39 χομένοις λύτρωσιν ἐν ἱερουσαλήμ. καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαν-
nia *quæ* secundum Legem Domini, reuersi sunt in Galilæam in
τα τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν γαλιλαίαν εἰς
ciuitatem suam Nazareth. *At* puer ‖ crescebat, &
40 τὴν πόλιν αὐτῶν ναζαρέτ. τὸ δὲ παιδίον [d] ηὔξανε καὶ
corroborabatur spiritu, plenus sapientia: & gratia
ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πλεούμενον σοφίας· καὶ χάρις
Dei erat in illo. Et ibant parentes eius
41 θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό. καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ
per ‖*annum* in Hierusalem †*festo* Paschæ.
κατ' ἔτος εἰς ἱερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα.
Et cùm factus esset annorũ duodecim, ascendentibus illis *in* Hiero-
42 καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς ἱερο-
solymam secundũ consuetudinẽ ‖ festi, *Et *consummantibus*
43 σόλυμα, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς, καὶ τελειωσάντων
dies, ‖*in reuerti ipsos*, remansit Iesus
τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς, ὑπέμεινεν ἰησοῦς
puer in Hierusalem: & non †*cognouit Ioseph & mater eius.*
ὁ παῖς ἐν ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνω ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ.
Existimantes autem illum in comitatu esse, venerunt diei
44 νομίσαντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι, ἦλθον ἡμέρας
iter: & requirebant eum *in cognatis & in notis.
ὁδόν· καὶ ἀνεζήτουν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσι, καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς·
Et non inuenientes *eum*, regressi sunt in Hierusalem, ‖*quæ-*
45 καὶ μὴ εὑρόντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ, ζη-
rentes eum. Et factum est post †*dies tres* inuenerũt
46 τοῦντες αὐτόν. καὶ ἐγένετο, μεθ' ἡμέρας τρεῖς εὗρον
illum in templo sedentem in medio doctorum,
αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων,

‖ cogitationes
† de
‖ processerat
[b] προβαίνω
* & vixerat cũ viro suo annis ‖ erat vsque ad annos
† de
[c] ἐπίστημι
* qui expectabant
‖ Israel.
‖ his qui dicebantur
‖ positus est
† ruinam, & in
* cui contradicetur.
‖ omnes annos
† in die solẽni
‖ diei
* Consummatisque diebus, ‖ cùm redirent
† cognouerunt parentes eius.
* inter cognatos & notos.
‖ requirentes
† triduum
[d] αὐξάνω
* cõfortabatur

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

& audientem illos, & interrogantem eos.
καὶ ἀκούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς.
*qui audiebant ‖prudentia *admirati sunt.
Stupebant autem omnes *audientes eum, super ‖intelligentia
Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτὸν, ἐπὶ τῇ συνέσει 47
& responsis eius. Et videntes ipsum, *at-
καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ. καὶ ἰδόντες αὐτὸν, ἐξε- 48
toniti fuerunt. Et ad illum mater eius dixit: Fili, quid fecisti
πλάγησαν· καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε, τέκνον, τί ἐποίησας
nobis sic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.
ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ ὁ πατήρ σου κἀγὼ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε.
‖est Et ait ad illos: Quid ‖quòd quærebatis me? nesciebatis quia
καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ἤδειτε ὅτι 49
*quæ sunt in his? Patris mei oportet esse me?
ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με; καὶ αὐτοὶ οὐ συν- 50
Et ipsi non in-
tellexerunt verbũ quod locutus est ad eos. Et descendit cum
ἦκαν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς. καὶ κατέβη μετ' 51
eis, & venit in Nazareth: & erat subditus illis.
αὐτῶν, καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ· καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς·
*διατηρέω Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in
καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ *διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ
corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate,
καρδίᾳ αὐτῆς. καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ & ἡλικίᾳ, 52
& gratia apud Deum & homines.
καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

CAP. III. γ'.

In anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæ-
Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καί- 1
*procurante ‖Iudæam, saris, *præsidente Pontio Pilato ‖Iudæa, & tetrar-
σαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετρα-
*autem cha? Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius
χοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρῴδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ
tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Ly-
τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυ-
sanias Abilinæ tetrarcha, Sub principibus Sacerdotũ Anna
σανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, ἐπ' ἀρχιερέων Ἄννα 2
& Caipha: factum est verbum *Dei ad Ioannem Zachariæ
καὶ Καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν τοῦ Ζαχαρίου
filium in deserto. Et venit in omnem circa regionem
υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ 3
Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem pecca-
Ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρ-
torum: Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ prophe-
τιῶν, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφή- 4
tæ, *dicentis*: Vox clamantis in deserto, Parate viam
του, λέγοντος, φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν
Domini: rectas facite semitas eius.
κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.
Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis
πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς 5
*directa, & aspera humiliabitur. & erunt praua in *directam, & a-
ταπεινωθήσεται· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν, καὶ αἱ τρα-
speræ in vias planas: Et videbit omnis caro Sa-
χεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας. καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σω- 6
‖ad turbas quę exibant vt baptizarentur lutare Dei. Dicebat ergo ‖*exeuntibus*
τήριον τοῦ θεοῦ. ἔλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις 7
turbis baptizari ab ipso: Genimina viperarum, quis osten-
ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέ-
dit vobis fugere à ventura ira?
δειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;
Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ: & ne cœperi
ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ ἄρξη- 8
tis dicere *in vobisipsis*: Patrem habemus Abraham. Dico enim vo-
σθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑ-
*potens est bis, quia *potest* Deus de lapidibus istis suscitare filios
μῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα
*enim Abrahæ. Iam *verò & securis ad radicem ar-
τῷ Ἀβραάμ. ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δέν- 9
‖bonum, excidetur, ‖mittetur. borum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum ‖*pulchrum, ex-*
δρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκ-
ciditur, & in ignem ‖*mittitur*. Et interrogabant eum
κόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν 10
turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens
οἱ ὄχλοι, λέγοντες, τί οὖν ποιήσομεν; ἀποκριθεὶς 11
*Qui habet *det autē, dicebat illis: *Habens duas tunicas, *tradat non habenti:
δὲ λέγει αὐτοῖς, ὁ ἔχων δύο χιτῶνας, μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι·
‖qui habet & ‖*habens* escas, similiter faciat. Venerunt autem & pu-
καὶ ὁ ἔχων βρώματα, ὁμοίως ποιείτω. ἦλθον δὲ καὶ τε- 12
‖vt baptizarentur: blicani *baptizari*: & dixerunt ad illum: Magister, quid
λῶναι βαπτισθῆναι, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν, διδάσκαλε, τί
faciemus? ‖Ille *autē* dixit ad eos: Nihil amplius *præter
ποιήσομεν; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, μηδὲν πλέον παρὰ 13
‖est faciatis. constitutum vobis ‖*exigite*. Interrogabant autē eum
τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε. ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν 14
*illis: *calumniam faciatis: & milites, dicentes: Et nos quid faciemus? Et ait
καὶ στρατευόμενοι, λέγοντες, καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; καὶ εἶπε
*ad eos: Neminem concutiatis, neque ‖*calumniaueritis*: &
πρὸς αὐτούς, μηδένα [b]διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε, καὶ
contenti estote stipendiis vestris. *Expectante autem populo,
ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν. προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ, 15
*Existimante [b] διασείω

& *ratiocinantibus omnibus in cordibus suis de *cogitantibus
καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ
Ioanne, ne forte ipse esset Christus:
Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ χριστός·
Respondit Ioannes omnibus, dicens: Ego quidem aqua
16 ἀπεκρίνατο ὁ Ἰωάννης ἅπασι λέγων, ἐγὼ μὲν ὕδατι
baptizo vos: ‖*venit* autem fortior me, cuius non sum ‖veniet
βαπτίζω ὑμᾶς, ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ
dignus soluere corrigiam calceamentorum eius: ipse vos
ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς
baptizabit in Spiritu sancto & igni.
βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.
Cuius vētilabrum in manu eius, & *per*purgabit aream
17 οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα
suam: & congregabit triticum in horreum suum: *at*
αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὸ δὲ
*paleam comburet igni inextinguibili. Multa quidem *igitur* & *paleas autem
18 ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. πολλὰ μὲν οὖν καὶ
alia exhortans, euangelizabat ‖*populum*. At Hero- ‖populo.
19 ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τὸν λαόν. ὁ δὲ Ἡρῴ-
des ‖ tetrarcha, *correptus ab illo de Herodiade ‖autem
δης ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρῳδιάδος τῆς *cùm corriperetur
vxore fratris sui Philippi, & de omnibus quæ
γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Φιλίππου, καὶ περὶ πάντων ὧν
fecit malis Herodes, Adiecit & hoc super
20 ἐποίησε πονηρῶν ὁ Ἡρῴδης· προσέθηκε καὶ τοῦτο ὅτι
omnia, & inclusit Ioannem in carcerem.
πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.
Factum est autē ‖*in baptizari omnem populum*, & Iesu ‖cùm baptizaretur omnis populus.
21 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαὸν, καὶ Ἰησοῦ
baptizato & orante, apertum? *esse* *cælum, ?est
βαπτισθέντος, καὶ προσευχομένου, *ἀνεῳχθῆναι τὸν οὐρανὸν, *ἀνοίγω
Et ‖*descendisse Spiritum sanctum* corporali specie sicut ‖descendit Spiritus sanctus
22 καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῷ εἴδει ὡσεὶ ?columba
?*columbam* in ipsum: & *vocem de cælo ‖*fieri, dicentem:* *vox
περιστερὰν ἐπ' αὐτόν· καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι, λέγουσαν, ‖facta est:
Tu es filius meus dilectus: in te complacuit mihi.
σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ [d]εὐδόκησα.
Et ipse erat Iesus quasi annorum triginta incipiens *existens*,
23 καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος ὤν,
(?*vt existimabatur*) filius Ioseph ‖ Heli, ‖ Matthat, ‖ Leui, ?vt putabatur, ‖qui fuit
24 ὡς ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσὴφ τοῦ Ἡλὶ, τοῦ Ματθὰτ, τοῦ Λευὶ,
‖ Melchi, ‖ Ianne, ‖ Ioseph, ‖ Matthathiæ, ‖ Amos,
25 τοῦ Μελχὶ, τοῦ Ἰαννὰ, τοῦ Ἰωσὴφ, τοῦ Ματταθίου, τοῦ Ἀμὼς,
‖ Naum, ‖ Hesli, ‖ Nagge, ‖ Mahath, ‖ Matthathiæ,
26 τοῦ Ναοὺμ, τοῦ Ἐσλὶ, τοῦ Ναγγαὶ, τοῦ Μαάθ, τοῦ Ματταθίου, τοῦ
‖ Semei, ‖ Ioseph, ‖ Iuda, ‖ Ioanna, ‖ Resa ‖ Zoroba-
27 Σεμεὶ, τοῦ Ἰωσὴφ, τοῦ Ἰούδα· τοῦ Ἰωαννᾶ, τοῦ Ῥησὰ, τοῦ Ζοροβά-
bel, ‖ Salathiel, ‖ Neri, ‖ Melchi, ‖ Addi, ‖ Cosam, ‖qui fuit
28 βελ, τοῦ Σαλαθιὴλ, τοῦ Νηρὶ, τοῦ Μελχὶ, τοῦ Ἀδδὶ, τοῦ Κωσὰμ,
‖ Elmadan, ‖ Her, ‖ Iesu, ‖ Eliezer, ‖ Iorim,
29 τοῦ Ἐλμωδὰμ, τοῦ Ἠρ, τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Ἐλιέζερ, τοῦ Ἰωρεὶμ, τοῦ
‖ Matthat, ‖ Leui, ‖ Simeon, ‖ Iuda, ‖ Ioseph,
30 Ματθὰτ, τοῦ Λευὶ, τοῦ Συμεὼν, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰωσὴφ,
‖ Iona, ‖ Eliacim, ‖ Melcha, ‖ Menna, ‖ Matthatha, ‖qui fuit
31 τοῦ Ἰωνὰν, τοῦ Ἐλιακεὶμ, τοῦ Μελεᾶ, τοῦ Μαϊνὰν, τοῦ Ματτα-
tha, ‖ Nathan, ‖ Dauid, ‖ Iesse, ‖ Obed, ‖ Booz, ‖qui fuit
32 θὰ, τοῦ Ναθὰν, τοῦ Δαβὶδ, τοῦ Ἰεσσαὶ, τοῦ Ὠβὴδ, τοῦ Βοὸζ,
‖ Salmon, ‖ Naasson, ‖ Aminadab, ‖ Aram, ‖ Es-
33 τοῦ Σαλμὼν, τοῦ Ναασσὼν, τοῦ Ἀμιναδὰβ, τοῦ Ἀρνὶ, τοῦ Ἐσ-
ron, ‖ Phares, ‖ Iudæ, ‖ Iacob, ‖ Isaac, ‖ Abrahæ,
34 ρὼμ, τοῦ Φαρὲς, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰακὼβ, τοῦ Ἰσαὰκ, τοῦ Ἀβραὰμ,
‖ Thare, ‖ Nachor, ‖ Sarug, ‖ Ragau, ‖ Phaleg,
35 τοῦ Θάρα, τοῦ Ναχὼρ, τοῦ Σαροὺχ, τοῦ Ῥαγαῦ, τοῦ Φαλὲκ, τοῦ
‖ Heber, ‖ Sale, ‖ Cainan, ‖ Arphaxad, ‖ Sem, ‖ Noe, ‖qui fuit
36 Ἑβὲρ, τοῦ Σαλὰ, τοῦ Καϊνὰν, τοῦ Ἀρφαξὰδ, τοῦ Σὴμ, τοῦ Νῶε, τοῦ
‖ Lamech, ‖ Mathusale, ‖ Henoch, ‖ Iared, ‖ Malaleel,
37 Λάμεχ, τοῦ Μαθουσάλα, τοῦ Ἐνὼχ, τοῦ Ἰαρὲδ, τοῦ Μαλελεὴλ,
‖ Cainan, ‖ Henos, ‖ Seth, ‖ Adam, ‖ Dei.
38 τοῦ Καϊνὰν, τοῦ Ἐνὼς, τοῦ Σὴθ, τοῦ Ἀδὰμ, τοῦ Θεοῦ.

CAP. IIII. δ'.

Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Ior-
1 Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορ-
dane: & agebatur in Spiritu in *desertum*, Diebus *deserto
2 δάνου· καὶ ἤγετο ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον, ἡμέρας
quadraginta ‖*tentatus* à diabolo. Et ?*non* manducauit *quicquã* in diebus illis: & consummatis illis, ‖& tentabatur ?nihil
τεσσαράκοντα πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Διαβόλου· καὶ οὐκ ἔφα-
γεν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν,
postea esuriit. Et dixit * illi diabolus: Si filius es *autem
3 ὕστερον ἐπείνασεν. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Διάβολος, εἰ υἱὸς εἶ
Dei, dic lapidi huic vt fiat panis.
τοῦ θεοῦ, εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος.
Et respondit Iesus ad illum, *dicens*: Scriptum est, Quia nõ
4 καὶ ἀπεκρίθη Ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν, λέγων, γέγραπται, ὅτι οὐκ
in pane solo viuet homo, sed in omni verbo
ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι
Dei. Et *subducens illum diabolus in montem excelsum, *duxit
5 θεοῦ. καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ Διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* & ostendit illi omnia regna ‖ habitatæ in punctо temporis: Et ait illi diabolus: Tibi dabo ? potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum: quia mihi tradita ? sunt, * illa. dita ? est, & cui volo do * eam. Tu ergo si ‖ procidens adoraueris coram me, erunt tua omnia.

* & ostendit illi omnia regna ‖ habitatæ in punctо temporis: Et ait illi diabolus: Tibi dabo ? potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorum: quia mihi tradita ? sunt, * illa. dita ? est, & cui volo do * eam. Tu ergo si ‖ procidens adoraueris coram me, erunt tua omnia.

ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου· καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν· ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν. σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σου πᾶσα.

Et respondens illi dixit Iesus: *Abscede retro me* ‖ ‖ ‖

Deduc in altum, & laxate retia vestra in
ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς
capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor,
ἄγραν. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ σίμων εἶπεν αὐτῷ· ἐπιστάτα, 5
per totam noctem laborantes nihil cepimus: in autem
δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ
verbo tuo laxabo rete. Et *hoc facientes
ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον. καὶ τοῦτο ποιήσαντες 6
concluserunt multitudinem piscium ‖ *multam.* dirumpebatur autem rete
συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων πολύ· [a] διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον
eorum. Et annuerunt sociis qui "*in alio*
αὐτῶν. καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ 7
navigio, ut venientes simul caperent ipsis. Et venerunt, & impleuerunt
πλοίῳ, τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς. καὶ ἦλθον, καὶ ἔπλησαν
*ambo navigia, ita ut ‖ mergi ipsa. ?Videns autem Si-
ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά. ἰδὼν δὲ σί- 8
mon Petrus, *accidit genuous Iesu, dicens: Exi
μων Πέτρος, προσέπεσε τοῖς γόνασι τοῦ Ἰησοῦ, λέγων, ἔξελθε
à me, quia homo peccator sum, Domine.
ἀπ' ἐμοῦ· ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι, κύριε.
Stupor enim ‖ *occupauerat* eum, & omnes qui cum illo?,
θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν, καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ, 9
in captura piscium, quã *simul* ceperant. Similiter autem &
ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων, ἣν συνέλαβον. ὁμοίως δὲ καὶ 10
Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Si-
Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ σί-
Noli timere: ex monis. Et ait ad Simonem Iesus: *Ne time: ab hoc
μωνι. καὶ εἶπε πρὸς τὸν σίμωνα ὁ Ἰησοῦς, μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ
‖ subductis ad iam homines eris capiens. Et ‖ *subducentes*
νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν. καὶ καταγαγόντες τὰ 11
terrã nauibus, relictis omnibus *nauigia super terram, relinquentes omnia* secuti sunt eum.
πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ.
? cùm esset Et factum est ?*in esse ipsum* in vna ciuitatum, & ecce
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοὺ 12
" & vir plenus lepra: & videns Iesum, " procidens in fa-
ἀνὴρ πλήρης λέπρας, καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσω-
ciem*, rogauit eum, dicens: Domine, si vis, potes me
πον, ἐδεήθη αὐτοῦ, λέγων, κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με
* suam, mundare. Et extendens manum, tetigit eum, dicens:
ᵇ ἅπτομαι καθαρίσαι. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ᵇ ἥψατο αὐτοῦ, εἰπών, 13
Volo. mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.
θέλω· καθαρίσθητι. καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ.
‖ vt ? diceret: " vade, Et ipse præcepit illi ‖ nemini ?*dicere*: sed "*ab-
καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν· ἀλλὰ ἀπελ- 14
ions ostende teipsum Sacerdoti, &c offer pro emun-
θὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθα-
datione tua, sicut præcepit Moyses, in testimonium illis.
ρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.
Perambulabat autem magis sermo de illo: & conueniebant
[a] διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο 15
* vt audirent, & curarentur ‖ secedebat in desertum, & orabat. turbæ multæ *audire, & curari ab ipso* ab
ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν, καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν
infirmitatibus suis. Ipse autem ‖ *erat secedens in*
ἀσθενειῶν αὐτῶν. αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς 16
deserto, & orans. Et factum est in vna
ἐρήμοις, καὶ προσηύχετο. καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν 17
? sedebat dierum, & ipse ? *erat* docens. Et erant sedentes Phari-
ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων· καὶ ἦσαν καθήμενοι φαρι-
[b] ἔρχομαι * venerant ‖ castello ? virtus sæi & Legis doctores, qui *erant venientes* ex omni ‖ *vi-
σαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν [b] ἐληλυθότες ἐκ πάσης κώ-
co Galilææ, & Iudææ, & Hierusalem: & ? *efficacia*
μης τῆς Γαλιλαίας, καὶ Ἰουδαίας, καὶ Ἱερουσαλὴμ, καὶ δύναμις
" ad sanandum ‖ portantes Domini erat "*in sanare* eos. Et ecce viri ‖ *ferentes*
κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς. καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες 18
in lecto hominem qui erat paralyticus: & quærebant
ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος, καὶ ἐζήτουν
eum inferte, & ponere ante eum. Et non inuenientes
αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ· καὶ μὴ εὑρόντες 19
* præ turba, ascenderunt ‖ & ? lecto qua parte inferrent illum *propter turbam, ascendentes* super
ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτὸν, διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ
tectum, ‖ per tegulas summiserunt eum cum ? *lectulo*
δῶμα, διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ,
* Quorum in medium, ante Iesum. * *Et videns* fidem
εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ. καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν 20
‖ vt vidit, ‖ *eorum*, dixit *ei*: Homo, remittuntur tibi peccata tua.
αὐτῶν, εἶπεν αὐτῷ, ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.
? cogitare Et cœperunt ?*ratiocinari* Scribæ & Pharisæi,
καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι, 21
dicentes: Quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest
λέγοντες, τίς ἐστιν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται
" nisi * Vt cognouit dimittere peccata, "*si non* solus Deus? * *Cognoscens* autem Ie-
ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ μόνος ὁ θεός; ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἰη- 22
‖ cogitationes sus ‖ *ratiocinationes* eorum, respondens dixit ad illos:
σοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς,
? cogitatis Quid ?*ratiocinamini* in cordibus vestris? Quid est faci-
τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; τί ἐστιν εὐκοπώ- 23
lius dicere: [a] Dimittuntur tibi peccata *tua*: an dicere, Surge,
τερον εἰπεῖν, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν, ἔγειραι
* potestatem & deambula? Vt autem sciatis quia * *auctoritatem* habet filius
καὶ περιπάτει; ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς 24
hominis in terra dimittendi peccata, ait para-
τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας· εἶπε τῷ παρα-
lytico: Tibi dico, surge: * & *tollens lectulum* tuum, ‖ vade
λελυμένῳ, σοὶ λέγω, ἔγειραι· καὶ ἆρας τὸ κλινίδιόν σου, πορεύου
in domum tuam. Et confestim ?*resurgens* coram
εἰς τὸν οἶκόν σου. καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον 25
illis, *tollens* in quo iacebat, ‖ abiit in domum suam,
αὐτῶν, ἆρας ἐφ' ᾧ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,
? *glorificans* Deum. Et stupor * *cepit* omnes:
δοξάζων τὸν θεόν. καὶ ἔκστασις ἔλαβεν ἅπαντας, 26
& ‖ *glorificabant* Deum: Et repleti sunt timore, dicentes: Quia
καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν, καὶ ἐπλήσθησαν φόβου, λέγοντες, ὅτι
vidimus ? *inopinata* hodie. Et post hæc exiit,
εἴδομεν παράδοξα σήμερον. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε, 27
& * *conspexit* publicanum nomine Leui, sedentem ad te-
καὶ ἐθεάσατο τελώνην ὀνόματι Λευὶν, καθήμενον ἐπὶ τὸ τε-
lonium, & ait illi: Sequere me. Et ‖ *relinquens*
λώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀκολούθει μοι. καὶ καταλιπὼν 28
omnia, surgens secutus est eum: Et fecit conuiuiũ
ἅπαντα, ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. καὶ ἐποίησε δοχὴν 29
magnum Leui ei in domo suã: & erat turba publi-
μεγάλην ὁ Λευὶς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ὄχλος τελω-
canorũ multa, & aliorum qui erant cum illis discumbentes.
νῶν πολὺς, καὶ ἄλλων οἳ ἦσαν μετ' αὐτῶν κατακείμενοι.
Et murmurabant Scribæ eorum & Pharisæi ad
καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς 30
discipulos eius, dicentes: Quare cum publicanis & pecca-
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγοντες, διατί μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρ-
toribus manducatis & bibitis? Et respondens Iesus, dixit
τωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε 31
ad illos: Non * *vsum habent sani* medico, sed ‖
πρὸς αὐτοὺς, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ
male ? *habentes*. Non veni vocare iustos, sed
κακῶς ἔχοντες. οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ 32
peccatores ad pœnitentiam. * Illi *autẽ* dixerunt ad eum: * At
ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτὸν, 33
Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes fa-
διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου νηστεύουσι πυκνὰ, καὶ δεήσεις ποι-
ciunt, similiter & ἡ Pharisæorum: *at* tui ‖ edunt & ‖ autem
οῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν φαρισαίων· οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ
bibunt? ? *Is verò ait ad ipsos*: Non potestis filios ? Quibus ipse ait: Nunquid
πίνουσιν; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς 34
* *thalami, in quo* sponsus cum illis est, facere ieiunare? * sponsi, dum
τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, ποιῆσαι νηστεύειν;
Venient autem dies, & cùm ablatus fuerit ab illis spon-
ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμ- 35
sus, tunc ieiunabunt in illis diebus.
φίος, τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.
Dicebat autẽ & similitudinem ad illos: Quia nemo * *adiectio-* * commissurã
ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι οὐδεὶς ἐπίβλη- 36
nem vestimenti noui adiicit in vestimentum vetus: ‖ *si vero non*, à nouo vesti-
μα ἱματίου καινοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μήγε, mẽto immittit
& nouum *scindit*, & veteri non conuenit commissura ‖ alioquin
καὶ τὸ καινὸν σχίζει, καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ ἐπίβλημα τὸ ? rumpit,
à nouo. Et nemo * *conijcit* vinum nouũ in vtres ve-
ἀπὸ τοῦ καινοῦ. καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς πα- 37 * mittit
teres: ‖ *si autem non*, rumpet nouum vinum vtres, & ipsum ef-
λαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήξει ὁ νέος οἶνος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ αὐτὸς ἐκ- ‖ alioquin
fundetur, & vtres perdunt. Sed vinum nouum in
χυθήσεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς 38 ? mittendum
vtres nouos ? *injiciendum*, & vtraque conseruantur. est:
ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον, καὶ ἀμφότερα συντηροῦνται.
Et nemo bibens vetus, statim vult nouum: dicit enim, 39
καὶ οὐδεὶς πιὼν παλαιὸν, εὐθέως θέλει νέον· λέγει γάρ, * melius
Vetus ‖ *vilius* est.
ὁ παλαιὸς χρηστότερός ἐστιν.

CAP. VI. 5'.

Factum est autẽ in Sabbato secundo primo, * *transire*
Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ διαπορεύεσθαι 1 * cùm transiret
ipsum per sata: & vellebant discipuli eius
αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων· καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς
spicas, & mãducabant, confricantes manibus. Quidam autem
στάχυας, καὶ ἤσθιον, ψώχοντες ταῖς χερσί. τινὲς δὲ τῶν 2
Pharisæorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet *facere* in
Φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς, τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν τοῖς
Sabbatis? Et respondens ad eos, dixit Iesus:
σάββασι; καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, 3
Nec hoc legistis quod fecit Dauid, cùm esuriret ipse,
οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε ὃ ἐποίησε Δαβὶδ, ὅποτε ἐπείνασεν αὐτὸς,
& * *cum ipso existentes*: Quomodo intrauit in domum Dei, * qui cum illo
καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες· ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, 4 erant:
& panes propositionis sumpsit, & manducauit, & dedit &
καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε καὶ ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ
his ‖ cum ipso?, quos non licet manducare "*si non solos* *Sacerdotes*? ‖ qui ? erant,
τοῖς μετ' αὐτοῦ, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς; " nisi tantùm Sacerdotibus?
Et dicebat illis: Quia dominus est filius hominis * & * etiam
καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ 5
Sabbati. Factum est autem in alio Sabbato, ? *intrare* ‖ est
τοῦ σαββάτου. Ἐγένετο δὲ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν ? vt intraret

* doceret.

ipsum in synagogam, & *docere. Et erat ibi homo,
αὐτὸν εἰς τ̀ συναγωγὴν, καὶ ἐδίδασκεν· καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος,
& manus eius dextera erat arida. Obseruabant autem
καὶ ἡ χεὶρ αὐτ̃ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά. παρετήρουν δὲ οἱ 7
Scribæ & Pharisæi si in Sabbato curaret
γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἰ ἐν τ῵ σαββάτῳ θεραπεύσει
‖ vnde accusarent eum: *eum:* vt inuenirent ‖ *accusationem ipsius.* Ipse verò sciebat
αὐτὸν, ἵνα εὕρωσι κατηγορίαν αὐτ̃. αὐτὸς δὲ ᵃ ᾔδει 8
ª εἴδω ᵖ *ratiocinationes* eorum: & ait homini aridam
τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν· καὶ εἶπε τ῵ ἀνθρώπῳ τ῵ ξηρὰν
ᵖ cogitationes ‖ qui habebat *habenti* manum: Surge, & sta in medium. *Is autem* surgens, stetit.
ἔχοντι τ̀ χεῖρα, ἔγειραι, καὶ στῆθι εἰς τὸ μέσον. ὁ δὲ ἀναστὰς ἔστη.
* Et ᵖ autem ‖ Interrogo vos, si Ait ᵖ *ergo* Iesus ad illos: ‖ *Interrogabo vos, quid*
εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτούς, ἐπερωτήσω ὑμᾶς, τί 9
licet Sabbatis benefacere, an male*facere*? animam
ἔξεστι τοῖς σάββασιν, ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν
ᵖ saluam facere, ‖ perdere? ᵖ *seruare,* an ‖ *occidere?* Et ‖ *circunspiciens omnes*
σῶσαι, ἢ ἀπολέσαι; καὶ περιβλεψάμενος πάντας 10
eos, dixit homini: Extende manum tuã. *Is autem fecit*
αὐτοὺς, εἶπε τ῵ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τ̀ χεῖρά σου. ὁ δὲ ἐποίησεν
ita. & restituta est manus eius *sana vt altera.*
οὕτω. καὶ ᵇ ἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτ̃ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.
‖ insipientia: Ipsi autem repleti sunt ‖ *amentia:* & colloquebantur ad in-
αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας, καὶ διελάλουν πρὸς ἀλ- 11
* de uicem, quidnam facerent ᵖ Iesu. Factum est autẽ in
λήλους, τί ἂν ποιήσειαν τ῵ Ἰησοῦ. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς 12
diebus illis, exiit in montem orare: & erat
ἡμέραις ταύταις, ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἦν
pernoctans in oratione Dei. Et cùm factus esset
διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τ῵ θεοῦ. καὶ ὅτε ἐγένετο 13
* elegit dies, *aduocauit* discipulos suos: & * *eligens*
ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτ̃· καὶ ἐκλεξάμενος
ex ipsis duodecim, quos & Apostolos nominauit.
ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε·
ᵖ cognominauit Simonem, quem ᵖ *& nominauit* Petrum, & Andream fratrem
σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασε πέτρον, καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν 14
eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomæum,
αὐτ̃, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον,
Matthæum & Thomam, Iacobum Alphæi, & Simonem
ματθαῖον καὶ θωμᾶν, Ἰάκωβον τ̀ τ῀ Ἁλφαίου, καὶ σίμωνα 15
* qui vocatur Zelotes, & * *vocatum* Zelotem, Iudam Iacobi, & Iu-
τὸν καλούμενον ζηλωτὴν, Ἰούδαν Ἰακώβου, καὶ Ἰού- 16
dam Iscariotem, qui & fuit proditor. Et descendens
δαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ ἐγένετο προδότης. καὶ καταβὰς 17
cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum eius,
μετ' αὐτῶν, ἔστη ἐπὶ τόπου πεδινοῦ, καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτ̃,
& multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa, & Ieru-
καὶ πλῆθος πολὺ τ῀ λαοῦ ἀπὸ πάσης τ῀ Ἰουδαίας, καὶ Ἰερου-
ᵖ vt audirent salem, & maritima Tyri & Sidonis, Qui venerant ᵖ *au-*
σαλὴμ, καὶ τ῀ παραλίου Τύρου καὶ Σιδῶνος· οἳ ἦλθον ἀκοῦ- 18
‖ sanarentur *dire* eum, & ‖ *sanari* à languoribus suis. Et * *vexati*
σαι αὐτ̃, καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν· καὶ οἱ ὀχλούμενοι
* qui vexabãtur à spiritibus immundis, & curabantur.
ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων· καὶ ἐθεραπεύοντο.
Et omnis turba quærebat tangere eum: quia virtus de
καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἅπτεσθαι αὐτ̃, ὅτι δύναμις παρ' 19
‖ eleuaris oculis illo exibat, & sanabat omnes. Et ipse ‖ *eleuans*
ª ἰάομαι αὐτ̃ ἐξήρχετο, καὶ ἰᾶτο πάντας. καὶ αὐτὸς ἐπάρας 20
oculos suos in discipulos suos, dicebat: Bea-
τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτ̃ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτ̃, ἔλεγε, μακά-
ti pauperes: quia vestrum est regnum Dei.
ριοι οἱ πτωχοί· ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τ῀ θεοῦ.
ᵖ qui esuritis Beati ᵖ *esurientes* nunc: quia saturabimini. Beati
μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν· ὅτι χορτασθήσεσθε. μακάριοι 21
‖ qui fletis ‖ *flentes* nunc: quia ridebitis. Beati eritis cùm
οἱ κλαίοντες νῦν· ὅτι γελάσετε. μακάριοί ἐστε, ὅταν 22
oderint vos homines, & cùm separauerint vos, &
μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς καὶ
exprobrauerint: & eiecerint nomen vestrũ tanquã malum, propter
ὀνειδίσωσι, καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρὸν, ἕνεκεν
filium hominis. Gaudete in illa die, &
τ῀ υἱοῦ τ῀ ἀνθρώπου. χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ 23
* ol exultate: ecce enim merces vestra multa * in cælo. secundũ
σκιρτήσατε· ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τ῵ οὐρανῷ. κατὰ
hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.
ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.
Veruntamẽ væ vobis diuitibus: quia habetis consolationem
πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις· ὅτι ἀπέχετε τ̀ παράκλησιν 24
‖ qui saturati estis: vestram. Væ vobis ‖ *implets:* quia esurietis. Væ
ὑμῶν. οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι· ὅτι πεινάσετε. οὐαὶ 25
vobis ᵖ *ridentes* nunc: quia lugebitis & flebitis.
ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν· ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.
‖ omnes Væ cùm benedixerint vobis‖ homines. secundum hæc
οὐαὶ ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι· κατὰ ταῦτα 26
enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.
γὰρ ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.
Sed vobis dico * *audientibus:* Diligite inimicos vestros:
ἀλλὰ ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, 27
‖ qui auditis, benefacite ‖ *odio habentibus vos:* Benedicite
‖ his qui vos oderunt. καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. εὐλογεῖτε τοὺς 28

maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus
καταρωμένοις ὑμῖν, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τ῵ ἐπηρεαζόντων
vos. ‖ *Percutienti te* in maxillam, præbe ᵖ & al-
‖ qui te percutit ᵖ ei * eo qui aufert ribi ‖ etiam ᵖ noli prohibere. ‖ tribue: & qui aufert quæ tua sunt,
29 ὑμᾶς. τ῵ τύπτοντί σε ἐπὶ τ̀ σιαγόνα, πάρεχε καὶ τ̀ ἄλ-
teram. Et ab * *auferente tuum* vestimentum, ‖ & tunicam, ᵖ *ne*
λον· καὶ ἀπὸ τοῦ αἴροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ
prohibueris. Omni autem petenti te, ‖ *da:* & *ab*
30 κωλύσῃς· παντὶ δὲ τ῵ αἰτοῦντί σε, δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ
auferente tua, ne repetas. Et prout vultis vt
31 αἴροντος τὰ σὰ, μὴ ἀπαίτει· καὶ καθὼς θέλετε ἵνα
faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.
ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.
Et si diligitis * *diligentes vos,* quæ vobis gra- * eos qui vos diligunt,
32 καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χά-
tia est? ‖ *etenim* peccatores diligentes se diligunt. ‖ nam &
ρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι.
Et si benefeceritis ᵖ *benefacientibus vobis,* quæ ᵖ his qui vobis benefaciunt,
33 καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία
vobis gratia est? ‖ *Et enim* peccatores hoc *ipsum* faciunt. ‖ siquidem &
ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι.
Et si mutuum dederitis * à quibus speratis recipere, quæ vobis * his
34 καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν
gratia est? ‖ *Etenim* peccatores peccatoribus fœnerantur, vt ‖ Nam &
χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν, ἵνα
recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos
35 ἀπολάβωσι τὰ ἴσα. πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς
vestros, & benefacite, & mutuum date nihil ᵖ sperantes. ᵖ inde
ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε, μηδὲν ἀπελπίζοντες·
& erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi: quia
καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε οἱ υἱοὶ τ῀ ὑψίστου· ὅτι
ipse benignus est super ingratos & malos.
αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς.
Estote ergo misericordes, sicut & Pater vester mi-
36 γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκ-
sericors est. * *Et ne iudicate,* & non iudicabimini. ‖ *Ne* * Nolite iudicare, ‖ Nolite condemnare, ‖ Dimittite, & dimittemini.
37 τίρμων ἐστί. καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ
condemnate, & non condemnabimini. ᵖ *Absoluite, & ab-*
κατακρίνετε, καὶ οὐ μὴ κατακριθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπο-
soluemini: Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam
38 λυθήσεσθε. δίδοτε, καὶ δοθήσε ὑμῖν· μέτρον καλὸν
* confertam, & coagitatam, & superefflluentem da- * & ᵈ πιέζω ‖ Eadem
ᵈ πεπιεσμένον, καὶ σεσαλευμένον, καὶ ὑπερεκχυνόμενον δώ-
bunt in sinum vestrum. ‖ Quippe *ea* mensura qua mẽsi fueritis,
σουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν· τ῵ γὰρ αὐτ῵ μέτρῳ ᾧ μετρεῖτε,
remetietur vobis. Dicebat autem ᵖ similitudinem *ipsis:* ‖ illis &
39 ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. εἶπε δὲ παραβολὴν αὐτοῖς,
Nunquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in
μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφότεροι εἰς
foueam cadent? Non est discipulus super magi-
40 βόθυνον ᵉ πεσοῦνται; οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τ̀ διδά- ᵉ πίπτω
strum *suum:* perfectus autẽ omnis erit, ‖ sicut magister ‖ si sit
σκαλον αὐτοῦ· ᶠ κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος ᶠ καταρτίζομαι
eius. Quid autem vides festucam quæ in oculo ᵖ autem
41 αὐτ̃. τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τ῵ ὀφθαλμ῵ ‖ tuo est, non
fratris tui: *at* trabem ‖ quæ in *proprio* oculo ‖ *non a-* consideras
τ̀ ἀδελφοῦ σου, τ̀ δὲ δοκὸν τ̀ ἐν τ῵ ἰδίῳ ὀφθαλμ῵ οὐ κα-
nimaduerti? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Fra-
42 τανοεῖς; ἢ πῶς δύνασαι λέγειν τ῵ ἀδελφ῵ σου, ἀδελ-
ter, sine eiiciam festucam * *quæ in* oculo tuo, ipse * dã
φὲ, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τ῵ ὀφθαλμ῵ σου, αὐτὸς
in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eiice
τ̀ ἐν τ῵ ὀφθαλμ῵ σου δοκὸν οὐ βλέπων; ὑπόκριτα, ἔκβαλε
primùm trabem de oculo tuo, & tunc perspicies
πρῶτον τ̀ δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις
‖ *eiicere* festucam ᵖ *in* oculo fratris tui. ‖ vt educas ᵖ de
ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τ῵ ὀφθαλμ῵ τοῦ ἀδελφοῦ σου.
Non enim est arbor ‖ *pulchra faciens fructum putrem:* neque ‖ bona, quæ facit fructus malos: * mala, ‖ bonum.
43 οὐ γάρ ἐστι δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρόν· οὐδὲ
arbor * *putris* faciens fructum ‖ *pulchrum.* Vnaquæq; enim ᵖ suo
44 δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν· ἕκαστον γὰρ ‖ neque
arbor de *proprio* fructu ᵖ cognoscitur. ‖ *Non* enim de spinis
δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται. οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν
colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuam.
συλλέγουσι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσι σταφυλήν.
Bonus homo de bono thesauro cor-
45 ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τ῀ καρ-
dis sui profert bonum: & malus homo
δίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος
de malo thesauro *cordis sui* profert ma-
ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τ῀ καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πο-
lum. Ex enim abundantia cordis loquitur os
νηρόν. ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τ῀ καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα
eius. Quid autem me vocatis, Domine, Domine: & non facitis
46 αὐτ̃. τί δέ με καλεῖτε, κύριε, κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε
quæ dico? Omnis * *veniens* ad me, & ‖ *audiens* meos * qui venit ‖ audit ᵖ facit
47 ἃ λέγω; πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρός με, καὶ ἀκούων μου τῶν
sermones, & ᵖ *faciens* eos, ostendam vobis cui sit similis.
λόγων, καὶ ποιῶν αὐτοὺς, ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ἐστὶν ὅμοιος.
Similis est homini ædificanti domum, qui fodit
48 ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς ἔσκαψε

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* in altum,

*& *profundum fecit*, & posuit fundamentum supra petram. inundatione
καὶ ἐβάθυνε, καὶ ἔθηκε θεμέλιον ὅτι ἡ πέτρα· πλημμύρας
autem facta, illisum est flumen domui illi, & non
δὲ γενομένης, προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ
potuit mouere eam: fundata erat enim supra petram.
ἴσχυσε σαλεῦσαι αὐτήν· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.

[a] θεμελιόω

‖ Qui autem audit, & non

‖ *At audiens & non faciens*, similis est homini ædi-
ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκο- 49
ficanti domum ? super terram sine fundamento: ‖ cui illisus est
δομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου, ᾗ προσέρρηξεν
fluuius, & continuò cecidit: & facta est ruina domus
ὁ ποταμός, καὶ εὐθέως ἔπεσε, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς οἰκίας
illius magna.
ἐκείνης μέγα.

CAP. VII. ζ'.

* Cùm autem impleſſet

**Poſtquàm autem impleuit* omnia verba ſua in aures
Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωσε πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς 1
plebis, intrauit *in* Capharnaum. Centurionis autem cu-
τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καπερναούμ. ἑκατοντάρχου δέ τι-
iusdam ſeruus malè habens ‖ *futurus erat interire*, qui erat illi pretioſus.
νος δοῦλος κακῶς ἔχων ἤμελλε τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος.
? *Audiens autem* de Ieſu, miſit ad eum ſenio-
ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβυ- 3
res Iudæorum, rogans eum vt ‖ *veniens ſeruaret*
τέρους τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ τὸν
ſeruum eius. * *Illi verò aduenientes* ad Ieſum,
δοῦλον αὐτοῦ. οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, 4
‖ *precabantur eum ſtudiosè*, dicentes ? : Quia dignus eſt ? *cui præ-*
παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως, λέγοντες, ὅτι ἄξιός ἐστιν ᾧ παρέξει τοῦτο·
beret hoc. Diligit enim gentem noſtram, & ſynagogam
ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν
ipſe ædificauit nobis. *At* Ieſus * ibat cum
αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν 6
illis. ‖ *Iam verò eo non longè abſente* à domo,
αὐτοῖς. ἤδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας,
miſit ad eum Centurio amicos, dicens *ei*: Do-
ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ὁ ἑκατόνταρχος φίλους, λέγων αὐτῷ, κύ-
mine, ? *ne vexeris*: non enim ſum dignus vt meum ſub tectum in-
ριε, μὴ σκύλλου· οὐ γὰρ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσ-
tres. * *Ideo neque* meipſum ‖ ſum dignũ arbitratus ad te ? *venire*: ſed
έλθῃς. διὸ οὐδὲ ἐμαυτὸν ἠξίωσα πρός σε ἐλθεῖν· ἀλλὰ 7
dic verbo, & ſanabitur puer meus. * *Etenim* ego ho-
εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρω- 8
mo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me mi-
πός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρα-
lites: & dico huic, Vade, & vadit: & alio,
τιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ,
veni, & venit: & ſeruo meo, Fac hoc, & facit.
ἔρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.

‖ Quo audito,

‖ *Audiens autem hæc* Ieſus, miratus eſt *eum*: & con-
ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, ἐθαύμασεν αὐτόν· καὶ στρα- 9
uerſus, ? *ſequenti ſe turbæ* dixit: ‖ Dico vobis, nec in
φεὶς, τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπε, λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν
Iſrael tantam fidem inueni. Et reuerſi
τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον. καὶ ὑποστρέψαντες 10

? ſequentibus ſe turbis

‖ Amen

* qui fuerant

‖ qui languerat

* missi *in* domum, inuenerunt ‖ *languentem* ſeruum ſanum.
οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον, εὗρον τὸν ἀθενοῦντα δοῦλον ὑγιαίνοντα.
Et factum eſt *in* deinceps ibat ‖ in ciuitatem * *vocatam*
καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἑξῆς ἐπορεύετο εἰς πόλιν καλουμένην 11

‖ Iesus

* quæ vocatur

‖ cum eo

Naim: & *ſimul* ibant ‖ *ipſi* diſcipuli eius *multi*, & turba
Ναΐν, καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοὶ, καὶ ὄχλος
copioſa. ? *Vt verò appropinquauit* portæ ciuitatis, & ecce effe-
πολύς. ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ ἐξε- 12
rebatur defunctus filius * *vnigenitus matri* ſuæ. Et hæc
κομίζετο τεθνηκὼς, υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ
vidua ‖ : & turba ciuitatis multa cum illa.
χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς σὺν αὐτῇ.

? Cùm autem appropinquaret

* vnicus matris

‖ erat:

‖ Quam cùm vidiſſet

? miſericordia

‖ *Et videns eam* Dominus, ? *viſceribus* motus eſt ſuper eam, &
καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ κύριος, ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ 13
dixit illi: * *Ne fle.* Et ‖ *accedens* tetigit
εἶπεν αὐτῇ, μὴ κλαῖε. καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς 14
loculum. ? *At portantes* ſteterunt. Et ait: Adoleſcens, tibi dico,
σοροῦ· οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν. καὶ εἶπε, νεανίσκε, σοὶ λέγω,
ſurge. Et reſedit ‖ mortuus, & cœpit loqui.
ἐγέρθητι. καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς, καὶ ἤρξατο λαλεῖν. 15
Et dedit illum matri ſuæ. Accepit autem timor
καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ. ἔλαβε δὲ φόβος 16

* Cùm autem impleſſet

* Nolì flere.

‖ accеſſit, &

? Hi autem qui portabant,

‖ qui erat

* magnificabãt

omnes, & * *glorificabant* Deum, dicentes: Quia Propheta mag-
πάντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν, λέγοντες, ὅτι προφήτης με-
nus ſurrexit in nobis: & quia viſitauit Deus plebem
γας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν
ſuam. Et exiit ſermo hic in ‖ *vniuerſa Iudæa* de
αὐτοῦ. καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ 17
eo, & in ? *omni circa regione*. Et nuntiauerunt
αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. καὶ ἀπήγγειλαν 18
Ioanni diſcipuli eius de omnibus his.
Ἰωάννῃ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων.
Et ‖ *aduocans* duos * *quoſdam* *diſcipulorum ſuorum*
καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 19

‖ in vniuerſam Iudæam

? omnem circa regionem.

‖ conuocauit

* de diſcipulis ſuis,

Ioannes, * miſit ad Ieſum, dicens: Tu es ‖ *veniens*,
ὁ Ἰωάννης, ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, λέγων, σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος,
aut alium expectamus? ? *Accedentes autem* ad eum
ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν; παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν 20
viri, ? dixerunt: Ioannes Baptiſta miſit nos ad
οἱ ἄνδρες, εἶπον, Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέστειλεν ἡμᾶς πρός
te, dicens: Tu es ? *veniens*, an alium expectamus?
σε, λέγων, σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;
In ipſa autem hora curauit multos à * *morbis* &
ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσε πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ 21
flagellis, & ſpiritibus malis: & cæcis multis do-
μαστίγων, καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχα-
nauit ‖ *videre*. Et reſpondens Ieſus, dixit
ρίσατο τὸ βλέπειν. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν 22
illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ vidiſtis & audi-
αὐτοῖς, πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ εἴδετε καὶ ἠκού-
ſtis: Quia cæci vident, claudi ambulant, leproſi
σατε· ὅτι τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ
mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes
καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ
euangelizantur: Et beatus eſt quicunque non ſcanda-
εὐαγγελίζονται· καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκαν- 23
lizatus fuerit in me. * *Abeuntibus autem nuntus* Ioan-
δαλισθῇ ἐν ἐμοί. ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων Ἰωάν- 24
nis, cœpit dicere ‖ *turbis* de Ioanne: Quid exi-
νου, ἤρξατο λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, τί ἐξελη-
ſtis in deſertum ? *ſpectare*? arundinem *à* vento ‖ *quaſ-*
λύθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σα-
ſatam? Sed quid exiſtis videre? hominem
λευόμενον; ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον 25
in mollibus veſtimentis * *amictum*? Ecce qui in veſte ‖ *glo-*
ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐν-
rioſa & luxu exiſtentes, in domibus regum ſunt.
δόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσίν.
Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Vtique dico vobis:
ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, 26
& ? *abundantius Propheta*. Hic eſt de quo ſcriptum eſt:
καὶ περισσότερον προφήτου. οὗτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται, 27
Ecce *ego* mitto angelum meum ante faciem tuam, qui
ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς
præparabit viam tuam ante te.
κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.
Dico enim vobis, maior * *in genitis* mulierum Propheta
λέγω γὰρ ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης 28
Ioanne Baptiſta nemo eſt. Qui autem minor ‖ in reg-
Ἰωάννου τοῦ βαπτίσου οὐδείς ἐστιν. ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασι-
no Dei, maior illo eſt. Et omnis populus audiens
λείᾳ τοῦ θεοῦ, μείζων αὐτοῦ ἐστι. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας 29
& publicani iuſtificauerunt Deum, baptizati * *baptiſmum*
καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν θεὸν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα
Ioannis. *At* Phariſæi ? & legis periti conſilium
Ἰωάννου. οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλὴν 30
Dei ſpreuerunt in ſemetipſos, non baptizati ab eo.
τοῦ θεοῦ ‖ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτοὺς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.
Ait autem Dominus: Cui ergo ‖ *aſſimilabo* homines
εἶπε δὲ ὁ κύριος, τίνι οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς 31
generationis huius? & cui ſunt ſimiles? Similes ſunt pueris
γενεᾶς ταύτης; καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι; ὅμοιοί εἰσι παιδίοις
in foro ſedentibus, & loquentibus adinuicem, &
τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ 32
dicentibus: Cantauimus tibiis vobis & non ſaltaſtis: lamentauimus
λέγουσιν, ηὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν
vobis, & non ploraſtis. Venit ‖ *enim* Ioannes Bapti-
ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκλαύσατε. ἐλήλυθε γὰρ Ἰωάννης ὁ βαπτι- 33
ſta neque panem manducãs, neque vinum bibens: & dicitis, Dæmonium
στὴς μὴτε ἄρτον ἐσθίων, μήτε οἶνον πίνων, καὶ λέγετε, δαιμόνιον
habet. Venit filius hominis manducans & bibens, &
ἔχει. ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ 34
dicitis: Ecce homo ? *edax* & vinumbibens, amicus publicanorum
λέγετε, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν
& peccatorum. Et iuſtificata eſt ſapientia ab filiis
καὶ ἁμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων 35
ſuis omnibus. Rogabat autẽ quidã illum * *Phariſæorum*, vt
αὐτῆς πάντων. ἠρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων, ἵνα 36
mãducaret cum illo. Et ingreſſus in domum Phariſæi,
φάγῃ μετ' αὐτοῦ. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαρισαίου
diſcubuit. Et ecce mulier in ciuitate, quæ erat pecca-
ἀνεκλίθη. καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρ- 37
trix, ‖ *cognoſcens* quòd ? accubuit in domo Phariſæi,
τωλὸς, ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου,
‖ *afferens* alabaſtrum vnguenti: Et ſtans ſecus
κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου· καὶ στᾶσα ὀπίσω παρὰ τοὺς 38
pedes eius retro *flens*, cœpit rigare pedes
πόδας αὐτοῦ ὀπίσω κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας
eius lachrymis, & capillis capitis ſui ex-
αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέ-
tergebat: & oſculabatur pedes eius, & vngebat vnguento.
μασσε, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἤλειφε τῷ μύρῳ.
Videns autem Phariſæus ‖ *vocans* eum, ait ? *in ſeipſo*.
ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, 39

* & ‖ qui es venturus,

? Cùm autem veniſſent

? qui es venturus,

* lãguoribus & plagis,

‖ viſum.

* Et cùm diſceſſiſſent nũtij ‖ ad turbas:

? videre?

‖ agitatam?

* indutum?

‖ prerioſa ſunt, & delitiis,

[a] ἀμφίεννυμι.

? plus quàm Prophetam.

* inter natos

‖ eſt

* de Phariſæis

? autem

[b] ἀθετέω

‖ ſimiles dicam

[c] ὀρχέομαι

‖ autem

? deuoratot

[d] ἀλείφω

‖ qui vocauerat

? intra ſe:

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

dicens: Hic si esset Propheta, sciret vtique quæ & qualis mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est.
λέγων, οὗτος εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν τίς ἡ ποταπὴ ἡ γυνὴ, ἥτις ἅπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλός ἐστι.

Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. *Is verò ait: Magister, dic. Duo debitores erant fœneratori cuidam: vnus debebat denarios quingentos, *at alter quinquaginta. Non habentibus *autem* illis *vtrique* reddere, donauit vtrique.
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτὸν, Σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν. ὁ δέ φησι, διδάσκαλε, εἰπέ. Δύο χρεωφειλέται ἦσαν δανειστῇ τινι· ὁ εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα. μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. τίς οὖν αὐτῶν, εἰπὲ, πλεῖον ἀγαπήσει; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπεν, Ὑπολαμβάνω ὅτι ᾧ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὀρθῶς ἔκρινας. καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα, τῷ Σίμωνι ἔφη, Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ μοι ἐπὶ τοὺς πόδας οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέ μου τοὺς πόδας, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμαξε. φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ ἀφ' ἧς εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας. Ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου οὐκ ἤλειψας, αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψε τοὺς πόδας μου. Οὗ χάριν, λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαὶ, ὅτι ἠγάπησε πολύ. ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ. εἶπε δὲ αὐτῇ, Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι. καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Τίς οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν. Εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα, Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

CAP. VIII. ή.

Et factum est *in* deinceps, & ipse iter faciebat per *ciuitatem & castella, prædicans & euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, Et mulieres aliquæ quæ erant curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria *vocata Magdalene, de qua dæmonia septem exierant: Et Iohanna vxor Chusæ procuratoris Herodis & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. ‖Conuenientе autem turba plurima, & *secundum ciuitatem *aduenientibus* ad eum, dixit per similitudinem: Exiit *seminans* seminare semen suum: & ‖*in seminando eum, hoc quidem* cecidit secus viam, & conculcatum est: & volucres cæli comederunt illud.
Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς, καὶ αὐτὸς διώδευε κατὰ πόλιν καὶ κώμην, κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ, καὶ γυναῖκές τινες αἱ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν, Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνὴ, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἑπτὰ ἐξεληλύθει· καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρῴδου, καὶ Σουσάννα, καὶ ἕτεραι πολλαὶ, αἵτινες διηκόνουν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς. συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ, καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτὸν, εἶπε διὰ παραβολῆς, Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό.

Et aliud cecidit supra petram: & natum exaruit, *propter non habere* humorem. Et aliud cecidit *in medio* spinarum, & simul ‖*enata* spinæ suffocauerunt illud.
καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα. καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό.

Et aliud cecidit in terram bonam: & *enatum fecit fructum centuplum. Hæc dicens, clamabat: *Habens aures ‖audire*, audiat. Interrogabant autē eum discipuli eius, dicentes, quæ esset parabola hæc. ‖*Is verò* dixit: Vobis datum est nosse *mysteria* regni Dei, *at* cæteris in parabolis: vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei, Qui autem secus viam, *sunt audientes:* deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ‖*seruentur*. *Qui verò* supra petram, qui cùm audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi *radicem non habent: *qui* ad tempus credunt, & in tempore tentationis ‖*absistunt*. Quod autē in spinas *cadens, hi sunt qui ‖*audientes*, & à solicitudinibus & diuitiis, & voluptatibus vitæ, *proficiscentes* suffocantur, & non referunt fructum.
καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν, καὶ φυὲν ἐποίησε καρπὸν ἑκατονταπλασίονα. ταῦτα λέγων ἐφώνει, Ὁ ἔχων ὦτα ‖ἀκούειν, ἀκουέτω. Ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη. ὁ δὲ εἶπεν, Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν. Ἔστι δὲ αὕτη ἡ παραβολή· ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδόν, εἰσὶν οἱ ἀκούοντες, εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος, καὶ αἴρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν. οἱ δὲ ἐπὶ τὴν πέτραν, οἵτινες ὅταν ἀκούσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ῥίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι· καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ‖ἀφίστανται. Τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσὸν, οὗτοί εἰσιν οἱ ‖ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου, καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου *πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσι.

Quod autē in ‖*pulchram* terrā, hi sunt qui in corde *pulchro & *bono* audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. Nemo autem lucernā accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, vt intrantes *aspiciant* lumen. Non enim est occultum quod nō ‖*manifestum fiet*: nec absconditum, quod non ‖*cognoscetur*, & in palam veniat. *Aspicite* ergo quomodo ‖*auditis*. Qui enim *habeat*, dabitur illi: & *‖qui non habeat, & quod videtur* habere, auferetur ab illo. Venerunt autem ad illum mater & fratres eius: & non poterant *contingere eum ‖*propter turbam*. Et nuntiatum est illi, *dicentibus:* Mater tua & fratres tui stant foris, videre te volentes.
τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ, ἀκούσαντες τὸν λόγον κατέχουσι, καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ. Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἅψας, καλύπτει αὐτὸν σκεύει, ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν· ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθησιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς. οὐ γάρ ἐστι κρυπτὸν ὃ οὐ φανερὸν γενήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον, ὃ οὐ γνωσθήσεται, καὶ εἰς φανερὸν ἔλθῃ. Βλέπετε οὖν πῶς ἀκούετε. ὃς γὰρ ἐὰν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς ἐὰν μὴ ἔχῃ, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Παρεγένοντο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδυνάντο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον. Ἀπηγγέλη δὲ αὐτῷ λεγόντων, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἑστήκασιν ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες.

Qui *autem* respondens, dixit ad eos: Mater mea & fratres mei hi sunt" verbum Dei *audientes, & facientes ipsum.* Et factum est ‖in vna dierum, & ipse ascendit in nauiculam, & discipuli eius: & ait ad illos: ‖*Transeamus in vlterius stagni. Et prouecti sunt.* Nauigantibus *autē* illis, *sopitus est.* & descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & periclitabantur. Accedentes autem suscitauerunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. *Ille autem excitatus ‖obiurgauit* ventum, & *‖fluctuationem* aquæ: & *cessauerunt, & facta est tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? ‖Timentes *autem* mirati sunt, dicentes ad inuicem: Quis *nam* hic est, quia & ventis imperat & mari, & obediunt ei? Et nauigauerunt ad regionem *Gadarenorum*, quæ est contra Galilæam.
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς, Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες αὐτόν. Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἐνέβη εἰς πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης· καὶ ἀνήχθησαν. πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσε, καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπληροῦντο, καὶ ἐκινδύνευον. προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν, λέγοντες, Ἐπιστάτα, ἐπιστάτα, ἀπολλύμεθα. ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη. εἶπε δὲ αὐτοῖς, Ποῦ ἐστιν ἡ πίστις ὑμῶν; φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ; Καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν, ἥτις ἐστὶν ἀντιπέραν τῆς Γαλιλαίας.

Exeunti autem ipsi ad terram, occurrit illi vir quidā *ex vrbe*, qui habebat ‖*dæmonia ex* temporibus multis: & vestimento non induebatur, *& in domo *non* manebat, sed in monumentis. *Videns verò* Iesum, & exclamans, procidit ‖*illi*: & voce magna dixit: Quid mihi & tibi? Iesu fili Dei altissimi? obsecro te, ne me torqueas.
Ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνήρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν, καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν. ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀνακράξας προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπε, Τί ἐμοὶ καὶ σοί Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; δέομαί σου, μή με βασανίσῃς.

Præcipiebat enim spiritui immundo *exire* ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum: & vinciebatur catenis, & compedibus custoditus: & *perrumpens vincula *agitabatur* à dæmonio in deserta.
Παρήγγελλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτὸν, καὶ ἐδεσμεύετο ἁλύσεσι καὶ πέδαις φυλασσόμενος, καὶ διαρρήσσων τὰ δεσμὰ, ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς τὰς ἐρήμους.

intelligant. Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei, Qui autem secus viam, *sunt audientes:* deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes ‖*seruentur*. *Qui verò* supra petram, qui cùm audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi *radicem non habent: *qui* ad tempus credunt, & in tempore tentationis ‖*absistunt*. Quod autē in spinas *cadens, hi sunt qui ‖*audientes*, & à solicitudinibus & diuitiis, & voluptatibus vitæ, *proficiscentes* suffocantur, & non referunt fructum.
Quod autē in ‖*pulchram* terrā, hi sunt qui in corde *pulchro & *bono* audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. Nemo autem lucernā accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, vt intrantes *aspiciant* lumen. Non enim est occultum quod nō ‖*manifestum fiet*: nec absconditum, quod non ‖*cognoscetur*, & in palam veniat. *Aspicite* ergo quomodo ‖*auditis*. Qui enim *habeat*, dabitur illi: & *‖qui non habeat, & quod videtur* habere, auferetur ab illo. Venerunt autem ad illum mater & fratres eius: & non poterant *contingere eum ‖*propter turbam*. Et nuntiatum est illi, *dicentibus:* Mater tua & fratres tui stant foris, videre te volentes.
Qui *autem* respondens, dixit ad eos: Mater mea & fratres mei hi sunt" verbum Dei *audientes, & facientes ipsum.* Et factum est ‖in vna dierum, & ipse ascendit in nauiculam, & discipuli eius: & ait ad illos: ‖*Transeamus in vlterius stagni. Et prouecti sunt.* Nauigantibus *autē* illis, *sopitus est.* & descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & periclitabantur. Accedentes autem suscitauerunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. *Ille autem excitatus ‖obiurgauit* ventum, & *‖fluctuationem* aquæ: & *cessauerunt, & facta est tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? ‖Timentes *autem* mirati sunt, dicentes ad inuicem: Quis *nam* hic est, quia & ventis imperat & mari, & obediunt ei? Et nauigauerunt ad regionem *Gadarenorum*, quæ est contra Galilæam.
Exeunti autem ipsi ad terram, occurrit illi vir quidā *ex vrbe*, qui habebat ‖*dæmonia ex* temporibus multis: & vestimento non induebatur, *& in domo *non* manebat, sed in monumentis. *Videns verò* Iesum, & exclamans, procidit ‖*illi*: & voce magna dixit: Quid mihi & tibi? Iesu fili Dei altissimi? obsecro te, ne me torqueas.
Præcipiebat enim spiritui immundo *exire* ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum: & vinciebatur catenis, & compedibus custoditus: & *perrumpens vincula *agitabatur* à dæmonio in deserta.

*hi sunt qui audiunt:
‖ saluī fiant.
Nam qui
* radices
* quia
j recedunt.
* cecidit,
f ἀφίσαμαι
‖ audierunt,
* euntes,
‖ bonam
* bono & optimo
* videant
‖ manifesteturs
‖ cognoscatur,
* Videte
‖ audiatis.
* habet,
‖ quicunque non habet, etiã quod putat se
* adire
‖ præ turba.
‖ Qui
* putas
‖ Geraſenorum
*Et cùm de naui egressus esset
Idæmoniũ iam
* neque
* Is vt vidit
‖ ante illum:
* est
‖ vt exiret
* ruptis vinculis agebatur

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*At ille

Interrogauit autem illum Iesus, dicens, Quòd tibi est nomen? *is
ἐπηρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, λέγων, τί σοί ἐστιν ὄνομα; ὁ 30
autem dixit, Legio: quia dæmonia multa intrauerunt in eum.
δὲ εἶπε, λεγεών· ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν.

ne vt

Et rogauerunt illum *vt non imperaret illis vt in a-
καὶ παρεκάλει αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄ- 31
byssum labire. Erat autem ibi grex porcorum multorum
βυσσον ἀπελθεῖν. ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν 32
pascentium in monte: & rogabant eum vt permitteret
βοσκομένων ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ
eis in illos ingredi: & permisit illis.
αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν. καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς.

Exierunt ergo &

*Exeuntia autem dæmonia ab homine, intrauerunt
ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἰσῆλθεν 33
in porcos: & impetu abiit grex per præceps in
εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν
stagnum, & suffocatus est. *Videntes autem pascentes fa-
λίμνην, καὶ ἀπεπνίγη. ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γε- 34
ctum, fugerunt: & abeuntes nuntiauerunt in ciui-
νόμενον, ἔφυγον· καὶ ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πό-
tatem, & in agros. Exierunt autem videre *factum, &
λιν, καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός, καὶ 35
venerunt ad Iesum: & inuenerunt sedentem hominem
ἦλθον πρὸς τὸν ἰησοῦν· καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον
à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana
ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον, καὶ σωφρο-
mente, ad pedes eius: Iesu: & timuerunt.
νοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἰησοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν.

*qui viderant, sanus factus à legione.

Nuntiauerunt autem illis & *videntes, quomodo saluatus esset *de-
ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἰδόντες πῶς ἐσώθη ὁ δαιμο- 36
moniacus. Et rogauerunt illum omnis multitudo circumregionis
νισθείς· καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου 37
*Garazenorum vt discederet
*Gadarenorum abire ab ipsis: quia timore magno
τῶν γαδαρηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν· ὅτι φόβῳ μεγάλῳ
simul tenebantur ipse autem ascendens in nauim, reuersus est.
συνείχοντο. αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, ὑπέστρεψεν.

Et

Rogauit autem illum vir à quo exierant dæmonia,
ἐδέετο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ, ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια, 38
*vt esset
*esse cum eo: dimisit autem eum Iesus, dicens,
εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, λέγων,
Redi in domum tuam, & narra quanta fecit tibi Deus.
ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ θεός. 39
& abiit per vniuersam ciuitatem prædicans quanta fecisset
καὶ ἀπῆλθε καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν
*cùm rediisset Iesus,
illi Iesus. Factum est autem *in redire Iesum,
αὐτῷ ὁ ἰησοῦς. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑποστρέψαι τὸν ἰησοῦν, 40
autem
excepit illum turba: erant enim omnes expectantes
ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος. ἦσαν γὰρ πάντες προσδοκῶντες
eum. Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipse
αὐτόν. καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα ἰάειρος, καὶ αὐτὸς 41
* cecidit
princeps synagogæ erat: & *cadens ad pedes
ἀρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχε· καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας
*rogans
Iesu, *rogabat eum intrare in domum suam.
τοῦ ἰησοῦ, παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ·
vt intraret
eius.
Quia filia vnigenita erat ei *vt annorum duodecim, &
ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ 42
vnica
*ferè
hæc moriebatur. *Et contigit
*in verò vt ipsum, turbæ com-
αὕτη ἀπέθνησκεν. ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτὸν, οἱ ὄχλοι συνέ-
dum iret, à tur bis comprime-batur.
primebant eum. Et mulier vexistens in fluxu sanguinis ab
πνιγον αὐτόν. καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἀπὸ 43
quædam erat
in medicos erogauerat
annis duodecim, quæ in medicis impendens omnem *vitam,
ἐτῶν δώδεκα, ἥτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον,
subſtantiam suam, nec
non potuit ab vllo curari. Accessit
οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι· προσελθοῦσα 44
Accedens
&
retrò, tetigit fimbriam vestimenti eius, & con-
ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ παρα-
festim stetit fluxus sanguinis eius. Et ait Iesus,
χρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς. καὶ εἶπεν ὁ ἰησοῦς, 45
est qui tetigit
Quis tangens me? negantibus autem omnibus, dixit Petrus
τίς ὁ ἁψάμενός μου; ἀρνουμένων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ πέτρος
erant,
& qui cum illo. Præceptor, turbæ comprimunt te, & af-
καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε, καὶ ἀπο-
tetigit
fligunt, & dicis, Quis tangens me? Et Iesus
θλίβουσι, καὶ λέγεις, τίς ὁ ἁψάμενός μου; ὁ δὲ ἰησοῦς 46
nam
dixit, Tetigit me aliquis: ego enim noui virtutem exeuntem
exiisse
εἶπεν, ἥψατό μου τις· ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν
de me. Videns autem mulier quia non latuit, tremens ve-
ἀπ' ἐμοῦ. ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθε, τρέμουσα ἦλ- 47
procidit ante pedes eius, &
nit, & adlabens ei, ob quam causam tetigerit eum, indi-
θε, καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ ἀπήγ-
cauit illi coram omni populo, & quèadmodũ sanata sit con-
γειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παρα-
festim. *Ipse autem dixit ei, Confide filia: fides tua
χρῆμα. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θάρσει θύγατερ· ἡ πίστις σου 48
saluam fecit
saluauit te: vade in pace. Adhuc autem illo loquente, ve-
σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην. ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρ- 49
ad principem
nit quidam à principe synagogæ, dicens ei, Quia mor-
χεταί τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγων αὐτῷ, ὅτι τέθνη-
noli vexare illum.
tua est filia tua, ne vexa magistrum.
κεν ἡ θυγάτηρ σου. μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον:

At autem audito hoc verbo, patri puellæ, Noli timere: saluus erit. Et cùm venisset secum quenquam nisi

At

*Nolite flere puellæ,

At Iesus *audiens, respondit illi, dicens, Ne time:
ὁ δὲ ἰησοῦς ἀκούσας, ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων, μὴ φοβοῦ· 50
tantùm crede, & saluabitur. Ingressus autem in
μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται. εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν 51
domum, non permisit intrare neminem si non Petrum & Ioannem
οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν εἰ μὴ πέτρον καὶ ἰωάννην
& Iacobum, & patrem puellæ, & matrem.
καὶ ἰάκωβον, καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς, καὶ τὴν μητέρα.
Flebant autem omnes, & plangebant illam. ille autem dixit, *Ne
ἔκλαιον δὲ πάντες, καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. ὁ δὲ εἶπε, μὴ 52
flete: non est mortua, sed dormit. Et deridebant
κλαίετε. οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει. καὶ κατεγέλων 53
eum, scientes quòd mortua esset. Ipse autem eiiciens foras
αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν. αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω 54
omnes, & tenens manum eius, clamauit, dicens,
πάντας, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε, λέγων, ἡ
Puella, surge. Et reuersus est spiritus eius, & surrexit
παῖς ἐγείρου. καὶ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη 55
continuò: & *ordinauit illi dari manducare.
παραχρῆμα· καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν.
Et stupuerunt parentes eius: *ille autem præcepit illis
καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς. ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς 56
*nemini dicere factum.
μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

*quibus

ne alicui dicerent quod erat.

CAP. IX. θ'

*Conuocans autem duodecim *discipulos suos, de-
Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδω- 1
dit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia,
κεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια,
& *languores curare. Et misit illos prædicare
καὶ νόσους θεραπεύειν. καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν 2
regnum Dei, & sanare infirmos.
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας.
Et ait ad illos, Nihil tuleritis in via, neque
καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδὸν, μήτε 3
virgam, neque peram, neque panem, neque argentum, neque singuli
ῥάβδους, μήτε πήραν, μήτε ἄρτον, μήτε ἀργύριον, μήτε ἀνὰ
duas tunicas habere. Et in quamcunque domum intraueritis, ibi
δύο χιτῶνας ἔχειν. καὶ εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ 4
manete, & inde exite. Et quicunque non receperint
μένετε, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε. καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ δέξωνται 5
vos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem
ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ τὸν κονιορ-
à pedibus vestris excutite in testimonium supra
τὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε εἰς μαρτύριον ἐπ'
illos. Egressi autem *perambulabant per vicos,
αὐτούς. ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας, 6
euangelizantes & curantes vbique.
εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.
Audiuit autem Herodes tetrarcha *facta ab eo
ἤκουσε δὲ ἡρῴδης ὁ τετραρχης τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ 7
omnia; & hæsitabat, propter dici à quibusdam, quia Ioannes
πάντα, καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπό τινων, ὅτι ἰωάννης
surrexit à mortuis. A quibusdã verò, quia Elias apparuit: *alius
ἐγήγερται ἀπὸ τῶν νεκρῶν· ὑπό τινων δὲ, ὅτι ἠλίας ἐφάνη· ἄλλων 8
autem, quia propheta vnus *antiquorum resurrexit. Et ait Hero-
δὲ, ὅτι προφήτης εἷς τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. ἠκουσε δὲ ὁ ἡρῴ- 9
des, Ioannem ego decapitaui, quis autem est iste, de quo ego
δης, ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα, τίς δέ ἐστιν οὗτος, περὶ οὗ ἐγὼ
audio talia? & quærebat videre eum. Et reuersi
ἀκούω τοιαῦτα; καὶ ἐζήτει ἰδεῖν αὐτόν. καὶ ὑποστρέψαντες 10
apostoli narrauerunt illi quæcunque fecerunt: & assumens
οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν· καὶ παραλαβὼν
illos, secessit seorsum in locum desertum *vrbis vo-
αὐτοὺς, ὑπεχώρησε κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως κα-
catæ Bethsaidæ. At turbæ cognoscentes secutæ sunt
λουμένης βηθσαϊδά. οἱ δὲ ὄχλοι γνόντες, ἠκολούθησαν 11
illum: & excipiens eos, loquebatur illis de re-
αὐτῷ. καὶ δεξάμενος αὐτοὺς, ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς βασι-
gno Dei. & *opus habentes cura, sanabat.
λείας τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς χρείαν ἔχοντας θεραπείας ἰᾶτο.
At dies* cœperat declinare. accedentes autem duo-
ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν. προσελθόντες δὲ οἱ δώδε- 12
decim, dixerunt illi, Dimitte turbam, vt abeuntes in
κα, εἶπον αὐτῷ, ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα ἀπελθόντες εἰς
qui in circuitu vicos & agros, diuertant, & inueniant
τὰς κύκλῳ κώμας καὶ τοὺς ἀγροὺς, καταλύσωσι, καὶ εὕρωσιν
cibarium: quia hîc in deserto loco sumus.
ἐπισιτισμόν· ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.
Ait autem ad illos, Date illis vos manducare. *illi
εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς, δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. οἱ 13
autem dixerũt, Non sunt nobis plus quàm quinque panes, & duo pisces,
δὲ εἶπον, οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ δύο ἰχθύες,
si non quid euntes nos emamus in omnem populum
εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν εἰς πάντα τὸν λαὸν
hunc escas. Erant enim ferè viri quinque millia.
τοῦτον βρώματα. ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι. 14
ait autem ad discipulos suos, Facite discumbere illos
εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, κατακλίνατε αὐτοὺς

at

*Conuocatis apostolis,

vt curarent.

pecuniam,

habeatis.

ne exeatis.

pedum vestrorum

*circuibant per castella,

quæ fiebant

leo quòd diceretur

*ab

*de antiquis

decollaui,

assumptis illis

*qui est

Quod cùm cognouissent turbæ, excepit &

eos qui indigebant

*autem &

turbas,

quæ sunt circa castella villasque,

escas.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*per conuiuia

*Acceptis *panibus, & duobus piscibus, respexit ‖ & *distribuit ?suis vt ponerét ante turbas. ‖quod superfuit

*χορτάζω

*ἄιεσθ

*cùm solus esset orans,

?cum illo &

*At ‖respõderũt &

*vnus de prioribus

*Simon ‖At

‖ne cui dicerent

Et fecerunt ita: & discumbere fecerunt omnes. ?Accipiens autem quinque *panes, & duos *pisces, respiciens in cælum, ‖benedixit illis, & fregit, & *dedit discipulis ?apponere turbæ. Et manducauerunt, & saturati sunt omnes: & ‖sublatum est ‖abundans illis fragmentorum cophini duodecim.

Et factum est *in esse ipsum orantem ?soli- ?cum illo & ?nam qui ‖saluam faciet ?si lucretur ‖perdat, & detrimentum sui faciat? ?Nam ‖maiestate ‖Maiestate, *excessum completurus erat ?verò ‖erant *& ‖maiestatem *qui stabant cum illo. *cùm discederent ‖bonum ‖nescions, ?loquente, ‖& *intrantibus illis *saluam facere, ‖nam qui ‖saluam faciet *assumpsit ‖& *vt oraret. ?dum oraret *& *cum eo, ‖autem ?maiestate, *excessum completurus erat ?verò ?erant *& ?maiestatem *qui stabant cum illo. *cùm discederent ‖bonum

Et factum est *in esse ipsum orantem ?soli- cum illo & ?nam qui ‖saluam faciet ?si lucretur ‖perdat, & detrimentum sui faciat? ?Nam ‖maiestate ‖Maiestate, *excessum completurus erat ?verò ‖erant *& ‖maiestatem *qui stabant cum illo. *cùm discederent ‖bonum ‖nescions, ?loquente, ‖& *intrantibus illis *assumpsit ‖& *vt oraret. ?dum oraret *& *cum eo, ‖autem ?maiestate, *excessum completurus erat ?verò ?erant *& ?maiestatem *qui stabant cum illo. *cùm discederent ‖bonum ‖nescions, ?loquente, ‖& *intrantibus illis

κλισίας ἀνὰ πεντήκοντα. καὶ ἐποίησαν ὕτω, καὶ ἀνέ- 15
κλιναν ἅπαντας. λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο 16
ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τ̃ οὐρανὸν, εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ κα-
τέκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παραθεῖναι τῷ ὄχλῳ.
καὶ ἔφαγον, καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες. καὶ ἦρθη τὸ πε- 17
ρισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων κόφινοι δώδεκα.
Et factum est *in esse ipsum orantem ?soli-
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον κατὰμό- 18
νας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέ-
γων, τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι;
?Illi autem ‖respondentes dixerunt, Ioannem Baptistam: alii
οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν· ἄλλοι 19
δὲ Ἠλίαν, ἄλλοι δὲ, ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.
autem Eliam, alii verò quia propheta *quidam antiquorum resurrexit.
Dixit autem illis, Vos autem quem me dicitis esse? respon-
εἶπε δὲ αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκρι- 20
dens autem ? Petrus, dixit, Christum Dei. ‖Ille autem increpans illos, præcepit ‖nemini dicere hoc,
θεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπε, τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ ἐπιτι- 21
μήσας αὐτοῖς, παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν τοῦτο, εἰπὼν, 22
Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari a senioribus & principibus sacerdotũ, & scribis, & occidi, & tertia die resurgere.
ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκι-
μασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμμα-
τέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.
Dicebat autem ad omnes. Si quis vult post me venire,
Ἔλεγε δὲ πρὸς πάντας, εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, 23
abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Qui enim voluerit
ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καθ' 24
ἡμέραν, καὶ ἀκολουθείτω μοι. ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν
animam suam *seruare, perdet illam: ?qui autem perdiderit
ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν
animam suam propter me, ‖hic seruabit illam.
ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.
Quid enim proficit homo *lucratus mundũ vniuersum,
τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, 25
seipsum autem ‖perdens, *aut damno affectus?
ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας, ἢ ζημιωθείς;
?Qui enim erubuerit me & meos sermones, hunc
ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον ὁ 26
filius hominis erubescet, cùm venerit in ‖gloria sua, & patris, & sanctorum angelorum.
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δό-
ξῃ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.
Dico autem vobis verè, Sunt aliqui hîc *stantium, qui non
λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστώτων, οἳ οὐ 27
gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.
μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.
Factum est autem post verba hæc ferè dies octo,
Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτὼ, 28
& ‖*assumens Petrum, & Ioannem, & Iacobum, ‖ascendit
καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον, καὶ Ἰωάννην, καὶ Ἰάκωβον ἀνέβη
in montem *orare. Et facta est ?in orando
εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ προσεύ- 29
de ipsum, species vultus eius altera, & vestitus eius albus ? refulgens.
χεσθαι αὐτὸν, τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ
ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων.
Et ecce viri duo *colloquebantur *illi, qui erant ‖Moy-
καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μω- 30
ses & Elias. Qui visi in ?gloria, dicebant *excessum eius, quem *futurus erat implere in Hierusalem.
σῆς καὶ Ἠλίας· οἳ ὀφθέντες ἐν δόξῃ, ἔλεγον τὴν ἔξο- 31
δον αὐτοῦ, ἣν ἤμελλε πληροῦν ἐν Ἰερουσαλήμ. ὁ δὲ Πέ- 32
τρος ?& qui cum illo erant, grauati ‖ somno. *euigilantes autem viderunt ‖gloriam eius, & duos viros *simul stantes illi.
τρος ?& οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ. διαγρηγορήσαν-
τες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνε-
στῶτας αὐτῷ. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς 33
ab illo, ait Petrus ad Iesum, Præceptor, ‖pulchrum est nos hîc esse: & faciamus tabernacula tria, vnum tibi, & vnum Moysi, & vnum Eliæ, ‖non sciens quid diceret.
ἀπ' αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν· διδάσκαλε, καλόν
ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοι, καὶ
μίαν Μωσεῖ, καὶ μίαν Ἠλίᾳ, μὴ εἰδὼς ὃ λέγει.
Hæc autem illo ?dicente, facta est nubes, & obumbrauit
Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἐγένετο νεφέλη, καὶ ἐπεσκίασεν 34
eos: ‖timuerunt autem *in illos intrare in nubem.
αὐτούς. ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ εἰσελθεῖν εἰς τὴν νε-

bem. Et vox facta est de nube, dicens, Hic
φέλην. καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα, οὗτός 35
est filius meus dilectus, ipsum audite. Et *in fieri vocem, inuentus est Iesus solus: & ipsi tacuerunt,
ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, αὐτοῦ ἀκούετε. καὶ ἐν τῷ γε- 36
νέσθαι τὴν φωνὴν, εὑρέθη ὁ Ἰησοῦς μόνος. καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν, *dum fieret vox,
& nemini *enuntiauerunt in illis diebus ?nihil eorum quæ vi-
καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν ἑω- *dixerunt ?quicquã ex his
derant. Factum est autem in sequenti die, descendentibus
ράκασιν. ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ, κατελθόντων 37
illis de monte, occurrit illi turba multa.
αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολύς.
Et ecce vir de turba exclamauit, dicens, Magister,
καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησε, λέγων, διδάσκαλε, 38
obsecro te, respice in filium meum, quia *vnigenitus est
δέομαί σου, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν υἱόν μου· ὅτι μονογενής ἐστί *vnicus
mihi. Et ecce spiritus apprehendit eum, & subitò
μοι· καὶ ἰδοὺ πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ ἐξαίφνης 39
clamat, & ‖discerpit eum cum spuma, & vix discedit ab ipso, ?conterens eum. Et rogaui discipulos tuos vt eiicerent illum, & non potuerunt.
κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετ' ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχω- ‖elidit, & dilacerat ?dilanians
ρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρίβον αὐτόν. καὶ ἐδεήθην τῶν μα- 40
θητῶν σου ἵνα ἐκβάλλωσιν αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.
Respondens autem Iesus, dixit, O generatio infidelis & peruersa, vsquequo ero apud vos, & patiar vos?
Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διε- 41
στραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν;
adduc huc filium tuum. ‖Adhuc autem accedente ‖Et cùm accederet, elisit ?& ?
προσάγαγε ὧδε τὸν υἱόν σου. ἔτι δὲ προσερχομένου 42
eo, *lacerauit illum dæmonium, & dissipauit. ?increpauit autem Iesus spiritum immundum, & sanauit
αὐτοῦ, ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν. ἐπετί-
μησε δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάσατο
puerum, & reddidit illum patri eius. Stupe-
τὸν παῖδα, καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. ἐξεπλήσ- 43
bant autem omnes in magnitudine Dei: omnibus ‖autem mirantibus in omnibus quæ faciebat Iesus, dixit ad
σοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ· πάντων δὲ ‖Que
discipulos suos: Ponite vos in ? aures vestras
θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς ?cordibus vestris
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· ?θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν a τίθημι
sermones istos: *nam filius ‖ hominis *futurus est tradi-
τοὺς λόγους τούτους· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδί- ‖enim *futurum est vt tradatur
di in manus hominum. *Illi autem ignorabant verbum
δοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα *At
istud, & erat ?occultum ab ipsis, vt non sentirent
τοῦτο, καὶ ἦν ‖παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἴσθων- ?velatum ante eos,
illud: & timebant interrogare eum de verbo hoc.
ται αὐτό· καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου. b παρακαλύπτομαι
Intrauit autem ‖ratiocinatio in eos, hæc, quis esset ma- ‖cogitatio
ior eorum. At Iesus videns ‖ratiocinationem cordis illorum, *assumens puerum, ?statuit illum secus se:
εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς ἂν εἴη μεί- 46
ζων αὐτῶν. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρ- ‖ cogitationes
δίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος παιδίου, ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ· *apprehendit ?&
Et ait illis, Quicunque susceperit istum puerum in
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὃς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ 48
nomine ‖meo, me recipit: & quicunque me receperit, recipit ‖mittentem me. *qui enim minor ?in omnibus vobis existens, hic ‖erit magnus. ‖eum qui misit *Nam ?est inter vos omnes, ‖maior est.
τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται. καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέ-
χεται τὸν ἀποστείλαντά με. ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑ-
μῖν ὑπάρχων, οὗτος ἔσται μέγας.
Respondens autem Ioannes, dixit, Præceptor, vidimus quendam
Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶπεν, ἐπιστάτα, εἴδομέν τινα 49
in nomine tuo eiicientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. Et ait ad
ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα τὰ δαιμόνια, καὶ ἐκωλύ-
illum Iesus, ‖Ne prohibete: qui enim non est aduersus *nos, pro ?nobis
σαμεν αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν. καὶ εἶπε πρὸς ‖Nolite prohibere, *vos ?vobis
αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, μὴ κωλύετε· ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν 50
est. Factum est autem ‖in compleri dies ‖dum' complerentur
ἐστί. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς 51
assumptionis eius, & ipse faciem suam firmauit
ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστήριξε ‖vt iret
‖ad ire in Hierusalem. Et misit nuntios ante conspectum suum: & euntes intrauerunt in
τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἰερουσαλὴμ, καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέ- 52
λους πρὸ προσώπου αὐτοῦ. καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς *ciuitatem
*vicum Samaritanorum, vt pararent illi. Et non receperunt eum, quia facies eius erat ?iens in
κώμην σαμαρειτῶν, ὥστε ἑτοιμάσαι αὐτῷ. καὶ οὐκ ἐδέ- ?euntis
ξαντο αὐτὸν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς
Hierusalem. ‖Videntes autem discipuli eius Iacobus ‖Cùm vidissent
Ἰερουσαλήμ. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος 54
& Ioannes, dixerunt, Domine, vis ‖dicamus ignem de cælo, & *consumat illos, vt & Elias fecit?
καὶ Ἰωάννης, εἶπον, κύριε, θέλεις εἴπωμεν πῦρ καταβῆναι ‖dicim⁹ vt ignis descendat *consumat
ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλῶσαι αὐτοὺς, ὡς καὶ Ἠλίας ἐποίησε;

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*Et *dicens, Nescitis

* Conuersus autem increpauit illos, & dixit, Non scitis cuius
σραφεὶς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ εἶπεν, οὐκ οἴδατε οἵῳ 55
spiritus estis vos. Nam filius hominis non venit
πνεύματός ἐστε ὑμεῖς. ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε 56
animas hominum perdere, sed saluare. & abierunt
ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι. καὶ ἐπορεύθησαν
in *aliud vicum. Factum est autem ambulantibus illis in
εἰς ἑτέραν κώμην. ἐγένετο δὲ πορευομένων αὐτῶν ἐν 57
via, dixit quidam ad illum, Sequar te quocunque ab-
τῇ ὁδῷ, εἶπέ τις πρὸς αὐτόν, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀ-
ieris, Domine. Et dixit illi Iesus, Vulpes
πέρχῃ, κύριε. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, αἱ ἀλώπεκες 58
foueas habent, & volucres cæli nidos:
φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις·
autem verùm filius hominis non habet vbi caput reclinet.
ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.
Ait autem ad alterum, Sequere me. ille autem dixit, Domine,
εἶπε δὲ πρὸς ἕτερον, ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ εἶπε, κύριε, 59
permitte mihi ‖abeunti primùm* sepelire patrem meum.
ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου.
‖ire *& *que Dixit *autem ei Iesus, Sine *mortuos sepelire suos
εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν 60
*vt mortui sepeliant ‖vade & mortuos: tu autem ‖abiens annuncia regnum Dei.
νεκρούς· σὺ δὲ ἀπελθὼν διάγγελλε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.
*Et ‖sed * Ait autem & alter, Sequar te Domine, ‖primùm autem
εἶπε δὲ καὶ ἕτερος, ἀκολουθήσω σοι κύριε, πρῶτον δὲ 61
‖domi sunt. permitte mihi renuntiare his qui *ad domum meam.
ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.
Ait autem ad illum Iesus, Nemo immittens manum
εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα 62
suam ad aratrum, & respiciens in quæ retrò, aptus est
αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετός ἐστιν
*regno *ad regnum Dei.
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

CAP. X. ι'.

* ἀναδεί-ξυμι

Post autem hæc designauit Dominus & alios septua-
Μετὰ δὲ ταῦτα *ἀνέδειξεν ὁ κύριος καὶ ἑτέρους ἑβδομή- 1
duos, ginta, & misit illos per binos ante faciem suam
κοντα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ,
‖erat ipse venturus. in omnem ciuitatem & locum quò ‖futurus erat ipse venire.
εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἔμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι.
*Et *illis, * Dicebat igitur *ad illos, Ipsa quidem messis multa, at
ἔλεγεν οὖν πρὸς αὐτούς, ὁ μὲν θερισμὸς πολύς, οἱ δὲ 2
*autem operarij pauci: rogate ergo dominum messis vt
ἐργάται ὀλίγοι. δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως
emittat operarios in messem suam.
ἐκβάλλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.
*inter lupos. Nolite portare sacculum, neq;
Ite: ecce ego mitto vos, sicut agnos *in medio
ὑπάγετε· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς, ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ 3
*luporum. Ne portate marsupium, non peram, neque cal-
λύκων. μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πήραν, μηδὲ ὑπο-
ceamenta: & neminem per viam salutaueritis.
δήματα. καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε.
In quamcumque domum intraueritis, primùm dicite, Pax
εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε, εἰρήνη 5
domui huic. Et si *quidem* fuerit ibi filius pacis, requies-
τῷ οἴκῳ τούτῳ. καὶ ἐὰν μὲν ᾖ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύ- 6
‖sin autem, cet super illum pax vestra: ‖si verò non, ad vos reuer-
σεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνα-
tetur. In eadem autem domo manete, edentes & bi-
κάμψει. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθίοντες καὶ πί- 7
sunt. bentes quæ apud illos. dignus enim operarius mercede sua est.
νοντες τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστι.
*nolite transire *ne transite de domo in domum. Et in quamcunque ci-
μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν. καὶ εἰς ἣν δ' ἂν πό- 8
‖quæ apponun-tur uitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate ‖apposita
λιν εἰσέρχησθε, καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα
sunt vobis. Et curate qui in illa infirmos, & dicite
ὑμῖν. καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε 9
illis, Appropinquauit in vos regnum Dei. In quãcunq; autẽ
αὐτοῖς, ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. εἰς ἣν δ' ἂν 10
ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in
πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς
‖qui adhæsit plateas eius, dicite, Etiam puluerem ‖adhærentem
πλατείας αὐτῆς, εἴπατε, καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα 11
*extergimus in vos. nobis de ciuitate vestra, *abstergimus vobis. tamen hoc
ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν ἀπομασσόμεθα ὑμῖν. πλὴν τοῦτο
scitote, quia appropinquauit *super vos* regnum Dei.
γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.
Dico autem vobis, quia Sodomis in die illa remissius
λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον 12
erit, quàm ciuitati illi. Væ tibi Chorosaim, væ tibi Beth-
ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ. οὐαί σοι Χωραζίν, οὐαί σοι Βηθ- 13
saida, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ fa-
σαϊδά, ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γε-
‖sunt ctæ ‖ in vobis, olim *utique* in cilicio & cinere *sedentes
νόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι
*pœniterent. *pœnituissent. Veruntamen Tyro & Sidoni remissius erit in
μετενόησαν. πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν 14
iudicio, quàm vobis. Et tu Capharnaum vsque ad cælum
κρίσει, ἢ ὑμῖν. καὶ σὺ Καπερναούμ μὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ 15
exaltata, vsque ad infernum demergeris.
ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου καταβιβασθήσῃ. ὁ ἀκούων ὑμῶν, ‖Audiens vos, ‖Qui audit
me audit: & *spernens vos, me spernit: ‖at me *spernens,
ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, *qui spernit ‖qui autem me spernit,
spernit *mittentem me. Reuersi sunt autem septua- *eum qui misit
ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με. ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἑβδο- 17
ginta? cum gaudio, dicentes, Domine, etiam dæmonia subii- *duo
μήκοντα μετὰ χαρᾶς λέγοντες, κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑπο-
ciuntur nobis in nomine tuo. *Ait autem illis, Videbam *Et
τάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου. εἶπε δὲ αὐτοῖς, ἐθεώρουν 18
Satanam sicut fulgur de cælo cadentem.
τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.
Ecce *do vobis potestatem calcandi supra serpentes & scor- *dedi
ἰδοὺ δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορ- 19
piones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis *non* noce-
πίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδι-
bit. Veruntamé in hoc ‖ne gaudete, quia spiritus vobis subii- ‖nolite gaudere,
ciuntur: gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in
κήσῃ. πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑπο- 20
cælis. In ipsa hora exultauit *spi- *in
τάσσεται· χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγέγραπται ἐν τοῖς
ritu ‖ Iesus, & dixit, ‖ Confiteor tibi Pater, Domine ‖sancto
οὐρανοῖς. ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύ- 21
cæli & terræ, quòd abscondisti hæc à sapientibus &
ματι ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν, ἐξομολογοῦμαί σοι πάτερ, κύριε
prudentibus, & reuelasti ea paruulis. etiam Pater, quoniam
τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ
sic *factum est beneplacitum ante te. *placuit
συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. ναὶ ὁ πατήρ· ὅτι
οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.
Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: & nemo
πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς 22
scit quis sit filius, ‖si non pater: & quis sit pater,
γινώσκει τίς ἐστιν ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ τίς ἐστιν ὁ πατὴρ, ‖nisi
‖si non filius, & cui voluerit filius reuelare.
εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.
Et conuersus ad discipulos*, *priuatim* dixit, ‖suos,
καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς, κατ' ἰδίαν εἶπε, 23
Beati oculi *videntes quæ ‖videtis. *qui videns, ‖vos
μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε.
Dico enim vobis, quòd multi prophetæ & reges volue-
λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέ- 24
runt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ
λησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ
auditis, & non audierunt. Et ecce legisperitus quidã surrexit
ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. καὶ ἰδοὺ νομικός τις ἀνέστη, 25
tentans illum, & dicens, Magister, quid *faciens vitam *faciendo
ἐκπειράζων αὐτὸν, καὶ λέγων, διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν
æternam possidebo? ‖Ille *autem* dixit ad eum, In ‖At
αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἐν τῷ 26
lege quid scriptum est? quomodo legis?
νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;
Ille *autem* respondens dixit, Diliges Dominum Deum tuum
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου 27
ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex
ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ‖omnibus viri-bus tuis,
‖tota *fortitudine tua*, & ex omni *cogitatione* tua, & pro- ‖mente *que
ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλη-
ximum tuum sicut teipsum. Dixit *autem* illi, Rectè respondisti:
σίον σου ὡς σεαυτόν. εἶπε δὲ αὐτῷ, ὀρθῶς ἀπεκρίθης· 28
hoc fac, & viues. Ille autem volens iustificare seipsum,
τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ. ὁ δὲ θέλων δικαιοῦν ἑαυτὸν, 29
dixit ad Iesum, Et quis est meus proximus?
εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τίς ἐστί μου πλησίον;
Suscipiens autem Iesus, dixit, Homo quidam descendebat
ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, ἄνθρωπός τις κατέβαινεν 30
ab Hierusalem in Iericho, & ‖latronibus incidit: qui etiam ‖in latrones
ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼ, καὶ λῃσταῖς περιέπεσεν. οἳ καὶ ‖despoliauerũt
*exuentes eum, & *plagas imponentes, abierunt, *relinquentes *plagis impositis
ἐκδύσαντες αὐτὸν, καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον, ἀφέντες *semiuiuo relicto. Accidit
*semiuiuum existentem. Secundum sortem autem *sacerdos quidam ‖de- *vt
ἡμιθανῆ τυγχάνοντα. κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέ- 31 ‖descenderet
scendit in via illa, & ‖videns illum, præteriuit. eadem via,
βαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἀντιπαρῆλθεν· ‖viso illo,
Similiter *autem* & Leuita, *factus secundum locum, ‖veniens & videns, b ἀντιπα-
ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν 32 ρέρχομαι
pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus *cùm esset
ἀντιπαρῆλθεν. σαμαρείτης δέ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ' 33 secus
eum; & videns eum, *visceribus commotus est. Et ‖accedens ‖& videret eũ,
αὐτὸν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἐσπλαγχνίσθη· καὶ προσελθὼν 34 *misericordia
alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: ‖appropians
κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον·
*ascendere faciens autem illum in ‖proprium iumentum, duxit in *& imponens
ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγαγεν εἰς ‖suum
*diuersorium. & curam egit eius. Et *in crastinum ‖stabulum.
πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον 35 ‖altera die pro-tulit
exiens, *eiciens duos denarios ‖ dedit ‖tabernario, & ‖& ‖stabulario,
ἐξελθὼν, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ait illi, Curam habe illius, & quodcunque *adinsum-
εἶπεν αὐτῷ, ἐπιμελήθητι αὐτοῦ, καὶ ὅ, τι ἂν προσδαπα-
pserit, ego *in redire me, reddam tibi.
νήσῃς, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με, ἀποδώσω σοι.
Quis igitur horum trium videtur tibi proximus fuisse
τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν δοκεῖ σοι πλησίον γεγονέναι τοῦ 36
incidenti in latrones? Ille autem dixit, *Faciens
ἐμπεσόντος εἰς τοὺς λῃστάς; ὁ δὲ εἶπεν, ὁ ποιήσας τὸ 37
misericordiã *cum illo. ait ergo illi. Iesus, Vade, & tu fac
ἔλεος μετ' αὐτοῦ. εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, πορεύου, καὶ σὺ ποίει
similiter. Factum est autem *in ire eos, & ipse
ὁμοίως. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτοὺς, καὶ αὐ- 38
intrauit in ‖ vicum quendam: mulier autem quædã nomine Martha,
τὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά. γυνὴ δέ τις ὀνόματι Μάρθα,
excepit illum in domum suam.
ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.
Et huic erat soror *vocata Maria, quæ etiam se-
καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαρία, ἣ καὶ παρακα- 39
dens secus pedes *Iesu audiebat verbum illius.
θίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἤκουε τὸν λόγον αὐτοῦ.
At Martha ‖distrahebatur circa *multum ministerium. *stans
ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν. ἐπι- 40
autem ait, Domine, non curæ est tibi quòd soror mea solam me
στᾶσα δὲ εἶπε, κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφή μου μόνην με
reliquit ministrare? dic ergo illi vt *mihi simul suscipiat.
κατέλιπε διακονεῖν; εἰπὲ οὖν αὐτῇ ἵνα μοι ἀντιλάβηται.
‖Respondens autem dixit illi *Iesus, Martha, Martha, soli-
ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Μάρθα, Μάρθα, με- 41
cita es, & turbaris *circa multa ‖Vnus verò est *opus.
μερίμνᾳς, καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά· ἑνὸς δέ ἐστι χρεία. 42
Maria autem ‖bonam partem elegit, quæ non auferе-
Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθή-
tur ab ea.
σεται ἀπ' αὐτῆς.

CAP. XI. ια'

*cùm esset *orans, ‖vnus ex discipulis

Et factum est *in esse ipsum in loco quodam *oran-
Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμε- 1
tem, vt cessauit, dixit ‖quidam discipulorum eius ad eum,
νον, ὡς ἐπαύσατο, εἶπέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν,
Domine, doce nos orare, sicut & Ioannes do
κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδί-
*Et cuit discipulos suos. ‖Ait autem illis, Cùm ora
δαξε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. εἶπε δὲ αὐτοῖς, ὅταν προσ- 2
tis, dicite, Pater *noster qui *in cælis, sanctificetur
εύχησθε, λέγετε, πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω
nomen tuum: adueniat regnum tuum: fiat voluntas
τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά
tua sicut in cælo, & in terra. Panem nostrum
σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν 3
*quotidianum da nobis ‖iuxta diem. Et dimitte nobis
τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν. καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς 4
peccata nostra, ‖& enim ipsi dimittimus omni debenti nobis:
ἁμαρτίας ἡμῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν.
& ne inducas nos in *tentationem, sed libera nos à
καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν· ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ
*vestrûm *malo. Et ait ad illos, Quis *ex vobis habebit a-
τοῦ πονηροῦ. καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, τίς ἐξ ὑμῶν ἕξει φί- 5
micum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi,
λον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου, καὶ εἴπῃ αὐτῷ,
Amice, commoda mihi tres panes:
φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους· ἐπειδὴ φίλος μου παρεγέ- 6
‖ante illum.
νετο ἐξ ὁδοῦ πρός με, καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ.
*Noli mihi molestus esse: Et ille deintus respondens, dicat, *Ne mihi molestias exhi-
κἀκεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἴπῃ, μή μοι κόπους πάρε- 7
be: iam ostium clausum est, & pueri mei mecum in
χε· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ εἰς
cubili sunt: non possum ‖surgens dare tibi.
τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι.
*Dico vobis, si & non dederit ei surgens propter esse
λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς, διὰ τὸ εἶναι 8
illius amicum, propter improbitatem ‖eius *excitatus dabit illi
αὐτοῦ φίλον, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ
quotquot habet *opus. Et ego vobis dico, Petite, & dabitur
ὅσων χρῄζει. κἀγὼ ὑμῖν λέγω, αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται 9
vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.
ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.
‖qui perit *qui quærit Omnis enim ‖petens accipit, & *quærens inuenit, &
πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ 10
‖Quis autem ex vobis ‖petit ‖nunquid ‖Aut ‖nunquid porriget *cùm sitis
pulsanti aperietur. ‖Quem autem vestrum patrem ‖petet
κρούοντι ἀνοιγήσεται. τίνα δὲ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσει 11
filius panem, ‖non lapidem dabit illi? *si & piscem, ‖non pro
ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον δώσει αὐτῷ; ἢ καὶ ἰχθύν, μὴ ἀντὶ
piscе serpentem dabit illi? Aut & si petierit ouum, ‖non
ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ᾠόν, μὴ 12
dabit illi scorpionem? Si ergo vos *mali *subsi
ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον; εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὑπάρ- 13
stentes, nostis bona ‖dona dare filiis vestris,
χοντες, οἴδατε ἀγαθὰ δόματα διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν,
quantò magis pater* de cælo dabit spiritum *sanctum *vester
πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ δώσει πνεῦμα ἅγιον *bonum
petentibus se? Et erat eiiciens dæmonium,
τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον, 14
& illud erat mutum. *factum est autem dæmonio egresso, lo- & cùm eiecis-
καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν. ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος, ἐ- set dæmoniũ,
cutus est mutus: & admiratæ sunt turbæ.
λάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι.
Quidam autem ex eis dixerunt, In Beelzebub principe dæ-
τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, ἐν Βεελζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαι- 15
moniorum eiicit dæmonia. ‖Alii *autem tentantes ‖Et
μονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. ἕτεροι δὲ πειράζοντες
signum ab eo quærebant de cælo. Ipse autem *videns ‖vidit
σημεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ. αὐτὸς δὲ εἰδὼς 16 17
cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum in
τὰ διανοήματα αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς, πᾶσα βασιλεία ἐφ'
seipsum diuisum ‖desolatur, & domus supra domum ‖cadit. ‖desolabitur,
ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει. ‖cadet.
Si autem & Satanas in seipsum diuisus est, quomodo stabit
εἰ δὲ καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν [b] διεμερίσθη, πῶς σταθήσε- [b] διαμερί-
regnum eius? quia dicitis *in Beelzebub eiicere me ζω
ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ὅτι λέγετε, ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλειν με 18
dæmonia. Si autem ego in Beelzebub eiicio
τὰ δαιμόνια. εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ 19
dæmonia, filii vestri in quo eiiciunt? ‖*propter hoc* iudices vestri ‖ideo
δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν
ipsi erunt. ‖Si autem in digito Dei eiicio
αὐτοὶ ἔσονται. εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ 20 ‖Porrò si
dæmonia, profectò ‖*prævenit* in vos regnum Dei. ‖peruenit
δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.
Cùm fortis armatus custodit suum
ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσσῃ τὴν ἑαυτοῦ 21
atrium, in pace sunt *obtinentia ipsius. *ea quæ possi-
αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. deret.
‖Postquam autem fortior eo superueniens vicerit eum, ‖Si
ἐπὰν δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτὸν, τὴν 22
*omnem armaturam eius ‖tollit, in *qua confidebat, & spolia eius *vniuersa arma
πανοπλίαν αὐτοῦ αἴρει, ἐφ' ᾗ ἐπεποίθει, καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ ‖aufert, *quibus
*distribuit. ‖Non existens mecum, contra me est: & *distribuet. ‖Qui non est
διαδίδωσιν. ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ 23
*non colligens mecum, dispergit. Cùm immundus *qui non colli-
μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. ὅταν τὸ ἀκάθαρτον 24 git
spiritus exierit *ab homine, perambulat per inaquosa *de
πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων
loca, quærens requiem: & non inueniens, dicit, Reuer-
τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὑρίσκον, λέγει, ὑπο-
tar in domum meam, vnde exiui.
στρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον·
Et ‖veniens inuenit *scopis versam & ornatam. ‖cùm venerit
καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. *eam scopis 25
Tunc vadit & assumit septem alios spiritus *secum
τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα 26
nequiores seipso, & ingressi habitant ibi: & fiunt
πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνε-
nouissima hominis illius pejora prioribus.
ται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων.
Factum est autē *in dicere ipsum hæc, extollens quædã mulier *cùm diceret
ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, ἐπάρασά τις γυνὴ 27
vocem *ex turba, dixit illi, Beatus ‖uterus por- *de
φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπεν αὐτῷ, μακαρία ἡ κοιλία ἡ βα- ‖venter qui por
tans te, & vbera quæ suxisti. *Ille autem dixit, tauit
σάσά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας. αὐτὸς δὲ εἶπε, 28 *At
Quinimò beati *audientes verbum Dei, & ‖custodien- *qui audiunt
μενοῦνγε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ φυλάσσον- ‖custodiunt
tes illud. At turbis ‖congregatis, cœpit ‖autem concur
τες αὐτόν. τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροιζομένων ἤρξατο rentibus
dicere, Generatio hæc ‖mala est: signum quærit, & si- ‖generatio
λέγειν, ἡ γενεὰ αὕτη πονηρά ἐστι· σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ ση- nequam:
gnum non dabitur ei, *si non signum Ionæ prophetæ. *nisi
μεῖον οὐ δοθήσε- αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ τοῦ προφήτου·
Sicut enim *factus est Ionas signum Niniuitis, ita erit *fuit
καθὼς γὰρ ἐγένετο ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς νινευίταις, οὕτως ἔσται 30
& filius hominis generationi isti. Regina Austri
καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ. βασίλισσα νότου 31
‖excitabitur in iudicio cum viris generationis huius, & con- surget
ἐγερθήσε- ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κα- ‖finibus
damnabit illos: quia venit à ‖terminis terræ audire sa- *quàm Salo-
ταδικάσει αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σο- mon
pientiam Salomonis: & ecce plus *Soloraone hîc. Viri Ni- *prædicationē
φίαν σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ πλεῖον σολομῶνος ὧδε. ἄνδρες νι- 32
nuitæ resurgent in iudicio cum generatione hac, & con- ‖quàm Ionas
νευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κα- ‖accendit, &
damnabunt illam: quia pœnitentiã egerunt ad *proclamationem Ionæ, & ecce *quàm Ionas
κρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ
plus *Iona hîc. Nemo autem lucernam ‖accendens in abscondito
πλεῖον ἰωνᾶ ὧδε. οὐδεὶς δὲ λύχνον ἅψας, εἰς κρυπτὴν 33
ponit, neque sub modio, sed supra candelabrum, vt *qui ingre-
τίθησιν, οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα diuntur
‖ingredientes lumen videant.
οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος βλέπωσιν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Lucerna corporis *tui* est oculus *tuus*: *cùm ergo* ocu-
ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. ὅταν οὖν ὁ ὀφ- 34
lus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum *erit*:
θαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται·
si autem *sceleratus* fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum *erit*.
ἐὰν δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.
Aduerte ergo ne lumen quod in te, tenebræ sint.
σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστίν. 35
Si ergo corpus tuum totum lucidum *fuerit*, non habes aliquã partem *tenebrarum*;
εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινὸν, μὴ ἔχον τι μέρος σκο- 36
brosam, erit lucidum totum, *& sicut cùm* lucerna *fulgore illuminabit* te. *Et cùm loqueretur*,
τεινὸν, ἔσται φωτεινὸν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φω-
Iesus autem vt pranderet apud se: *ingressus autem* recubuit.
τίζῃ σε. ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι, ἠρώτα αὐτὸν Φαρισαῖός τις 37
ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ. εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν.
*Ad*dem cœpit intra se reputãs dicere, quare *baptizatus* esset
Ait Pharisæus *videns admiratus est, quòd* non *prius ablutus esset*
ὁ δὲ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν, ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη 38
ante prandium. Ait autem Dominus ad illum, Nunc
πρὸ τοῦ ἀρίστου. εἶπε δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτὸν, νῦν 39
vos Pharisæi quod deforis *calicis* & carini
ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος
est mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate,
καθαρίζετε· τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἁρπαγῆς καὶ πονηρίας.
qui fecit Stulti, nonne *faciens* quod deforis, & quod deintus fe-
ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν, καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίη- 40
est, etiam id *quod superest*, cit? Veruntamen *inexistentia*, date eleemosynam, & ecce omnia
σε; πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ἰδοὺ πάντα 41
munda vobis sunt. Sed væ vobis Pharisæis, quia
καθαρὰ ὑμῖν ἐστιν. ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι 42
decimatis mentham, & rutam, & omne o-
ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ πήγανον, καὶ πᾶν λάχα-
autem lus, & præteritis iudicium & charitatem Dei. hæc
νον, καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ. ταῦτα
oportuit facere, & illa non omittere.
ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι.
primas cathedras Væ vobis Pharisæis, quia diligitis *primam*
οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτο- 43
sessionem in synagogis, & salutationes in
καθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς
foro. *foris*. Væ vobis scribæ & Pharisæi hypo-
ἀγοραῖς. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑπο- 44
quę non apparent, critæ, quia estis vt monumenta *non apparentia*, & homines
κριταί· ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι
nescium. deambulantes supra *non sciunt*.
οἱ περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἴδασιν.
ex legisperitis, Respondens autẽ quidam *legisperitorum*, ait illi, Magister,
ἀποκριθεὶς δέ τις τῶν νομικῶν, λέγει αὐτῷ, διδάσκαλε, 45
etiam contumeliam nobis facis. hæc dicens *& nos non* in. Ille autem ait, Et vobis
ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις. ὁ δὲ εἶπε, καὶ ὑμῖν 46
quæ portare non possunt: legisperitis væ: quia oneratis homines oneribus *difficili*.
τοῖς νομικοῖς οὐαὶ ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσ-
tangitis *ter portabilibus*, & ipsi vno *digitorum vestrorum* non *attingitis*
βάστακτα· καὶ αὐτοὶ ἑνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψαύετε
digito vestro *onera*. Væ vobis, *quia* ædificatis monumenta
τοῖς φορτίοις. οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα 47
qui prophetarum, at patres vestri occiderunt illos.
τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.
quòd Profectò testificamini *& consentitis* operibus pa-
ἄρα μαρτυρεῖτε καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέ- 48
trum vestrorũ, quoniã ipsi quidem occiderunt eos, vos autem ædi-
σαν ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδο-
Propterea ficatis eorum sepulchra. *Propter hoc* & sapientia Dei
μεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα. διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ 49
dixit: Mittam ad illos propheras & apostolos: & ex
εἶπεν, ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους· καὶ ἐξ
illis occident, & persequentur: Vt inquiratur
αὐτῶν ἀποκτενοῦσι, καὶ ἐκδιώξουσιν· ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ 50
ἐκζητέομαι sanguis omnium prophetarum, *effusus* à consti-
αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ κατα-
qui est tutione mundi à generatione ista; A sanguine
βολῆς κόσμου, ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης· ἀπὸ τοῦ αἵματος 51
qui periit Abel, vsque ad sanguinem Zachariæ *perditi* inter
Ἅβελ, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ
Ita altare & ædem. *etiam* dico vobis, require-
τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου. ναὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσε-
tur à generatione hac. Væ vobis legisperitis,
ται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς· 52
quia tulistis clauem scientiæ: ipsi non introistis, &
ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε, καὶ
eos qui introibant *introeuntes* prohibuistis. *Dicente autem illo* hæc
τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε. λέγοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα 53
Cùm autem diceret ad illos, cœperunt *scribæ* & Pharisæi graviter
legisperiti πρὸς αὐτοὺς, ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς
eos eius opprimere insistere, & *obtundere ipsum* de multis,
capere συνέχειν, καὶ ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων,
Insidiantes ei, & quærentes *venari* aliquid de o-
ἐνεδρεύοντες αὐτὸν, καὶ ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στό- 54
re eius, vt accusarent eum.
ματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

CAP. XII. 16.

In quibus adcongregatis myriadibus turbæ, vt
Ἐν οἷς ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου, ὥστε 1
conculcare alij alios, cœpit dicere ad discipulos
καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς
suos *primum*, Attendite *vobis ipsis* à fermento Pha-
αὐτοῦ πρῶτον, προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φα-
risæorum, quod est hypocrisis. Nihil *enim* cooper-
ρισαίων, ἥτις ἐστὶν ὑπόκρισις. οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμ- 2
tum est, quod non reueletur: *& absconditũ quod nõ scia-*
μμένον ἐστὶν, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτὸν, ὃ οὐ γνωσθή-
tur. *Propter quæ* quæ in tenebris dixistis, in lumine
σεται. ἀνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἴπατε, ἐν τῷ φωτὶ 3
audientur: & quod *ad* aurem locuti estis in cubiculis,
ἀκουσθήσεται· καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμείοις,
prædicabitur *supra domos*. Dico autem vobis
κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωμάτων. λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς 4
amicis meis, Ne *timeatis* ab *occidentibus* corpus,
φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα,
& post hæc non *habentibus abundantius* quid *facere*.
καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι.
Ostendam autem vobis quem timeatis: timete *illum post*
ὑποδείξω δὲ ὑμῖν, τίνα φοβηθῆτε. φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ 5
occidere potestatem *habentem* inicere in gehennam. ita
ἀποκτεῖναι, ἐξουσίαν ἔχοντα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν. ναὶ
dico vobis, hunc timete. Nonne quinque passeres væ-
λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε. οὐχὶ πέντε στρουθία πω- 6
neunt *assarius duobus*? & vnus ex illis non est in obli-
λεῖται ἀσσαρίων δύο; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησ-
uione coram Deo. Sed & capilli capitis
μένον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς 7
vestri omnes numerati sunt. *ne* ergo *timete*: multis passe-
ὑμῶν πᾶσαι ἠριθμημέναι. μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρου-
ribus *præstatis* vos. Dico autem vobis, Omnis quicunq; cõfessus fuerit
θίων διαφέρετε ὑμεῖς. λέγω δὲ ὑμῖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ 8
in me coram hominibus, & filius hominis con-
ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμο-
fitebitur *in illo* coram angelis Dei.
λογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.
At negans me coram hominibus, negabi-
ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνηθή- 9
tur coram angelis Dei. Et omnis qui dicit verbum
σεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ. καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον 10
in filium hominis, remittetur illi: *at* in
εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ
sanctum spiritum *blasphemanti*, non remittetur. Cùm autem
ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσαντι, οὐκ ἀφεθήσεται. ὅταν δὲ 11
adduxerint vos in synagogas & *principatus*, &
προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς
potestates, *ne curate* qualiter aut quid *excusetis*, aut quid dicatis.
ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε πῶς ἢ τί ἀπολογήσησθε, ἢ τί εἴπητε.
Nam sanctus Spiritus docebit vos in ipsa hora *quæ*
τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ 12
oporteat dicere. Ait autem quidam ei de turba, Magister,
δεῖ εἰπεῖν. εἶπε δέ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου, διδάσκαλε, 13
dic fratri meo *partiri* mecum hæreditatem.
εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.
Ille autem dixit ei, Homo, Quis me constituit iudicem aut
ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ἄνθρωπε, τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ 14
diuisorem super vos? Dixit *autem* ad illos, Videte & ca-
μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς; εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, ὁρᾶτε καὶ φυ- 15
uere ab *auaritia*: quia non in *redundare cuiquam*
λάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ
vita eius est ex *substantiis ipsius*. Dixit autem simi-
ζωὴ αὐτοῦ ἐστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ. εἶπε δὲ παρα- 16
litudinem ad illos, dicens, Hominis cuiusdam diuitis *bene*
βολὴν πρὸς αὐτοὺς, λέγων, ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφο- 17
tulit *regio*. Et *ratiocinabatur in semetipso*, dicens, Quid fa-
ρησεν ἡ χώρα· καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, λέγων, τί ποιή-
ciam, quia nõ habeo quò congregem fructus meos? Et *dixit*, Hoc
σω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου; καὶ εἶπε, τοῦτο 18
faciam, destruam mea horrea, & maiora *ad si-*
ποιήσω, καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομή-
cabo, & congregabo illuc omnia *nata* *mea*, & bona
σω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γενήματά μου, καὶ τὰ ἀγαθά
mea. Et dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona
μου. καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου, ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ 19
posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, *oblectare*.
κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.
Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam
εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ θεὸς, ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου 20
reperunt à te: quæ autem parasti, *cui* erunt? Sic
ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται; οὕτως ὁ 21
thesaurizans sibi ipsi, & non *in* Deum *ditescens*. Dixit *autem* ad
θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν, εἶπε δὲ πρὸς 22
discipulos suos, Ideo vobis dico, *Ne* soliciti *sitis*
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ὑμῖν λέγω, μὴ μεριμνᾶτε τῇ
animæ vestræ quid manducetis, neque corpori quid induamini.
ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε· μηδὲ τῷ σώματι, τί ἐνδύσησθε.

Multis autem turbis concurrentibus, ita vt seinuicem conculcarent,
ἀπουσάμενοι δὲ
autem
neque
Quoniam
dicentur: *in tectis*.
terreamini *his qui occidunt* *faciant*.
habet amplius
eum qui post quã occiderit *habet mittere*
dipondio?
ἐπιλανθάνομαι
Nolite *timere*:
pluris estis.
illum
Qui autem *negauerit*
ei autem qui *blasphemauerit*, *inducent* *ad magistratus*, *nolite soliciti esse* *respondeatis* *quid vos* *quæ* *funt mihi*;
epulare.
cuius
est qui sibi thesaurizat; *est* *diues*. *quę* Nolite *esse*

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Anima plus est *alimento, & corpus ‖vestimento.
ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐϛι τ̃ ξοφῆς, καὶ τὸ σῶμα τ̃ ἐνδύματος. 23
Considerate coruos, quia non seminant, neque me-
κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι ‖οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζου- 24
tunt, quibus nō est cellarium, neque horreum, & Deus ‖alit illos.
σιν, οἷς οὐκ ἔϛι ταμεῖον οὐδὲ ἀποθήκη· καὶ ὁ θεὸς ‖τρέφει αὐτούς.
quantò magis vos ‖*præstatis volucribus?*
πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τ̃ πετεινῶν;
Quis autem *ex vobis cogitans soliciteᵉ potest ?apponere ad
τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν 25
ſtaturam ſuam cubitum vnum? Si ergo neque ‖minimum ‖ pote-
ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυ ἕνα; εἰ οὖν οὐδὲ ἐλάχιϛον δύνα- 26
ſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis? Considerate
ϑε, τί περὶ τ̃ λοιπῶν μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ 27
lilia, quomodo creſcunt: non laborant, neque nent. dico autem vobis,
κρίνα, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. λέγω δὲ ὑμῖν,
‖vestiebatur Neque Salomon in omni gloria ſua ‖circumamictebatur ſicut vnum
οὐδὲ σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν
ex iſtis. *quod hodie eſt *Si autem fœnum* in agro *hodie existens*, &
τούτων. εἰ δὲ τὸν χόρτον ἐν τῷ ἀγρῷ σήμερον ὄντα, καὶ 28
‖mittitur, cras in clibanum ‖*missum*, Deus ſic ‖circumamictit,
αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς ‖οὕτως ἀμφιέννυσι,
‖vestit, quantò magis vos *exiguæ fidei? Et vos ?ne quærite
πόσῳ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιϛοι; καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε 29
*puſillæ quid manducetis aut quid bibatis, & ?ne ſuſpendamini ex ſublimi.
τί φάγητε, ἢ τί πίητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε·
?nolite in ſublime tolli. Hæc enim omnia gentes mundi quærunt. veſter autem
ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τ̃ κόσμου ἐπιζητεῖ. ὑμῶν δὲ ὁ 30
pater ſcit quoniam indigetis his. Veruntamen quærite ‖ re-
πατὴρ οἶδεν ὅτι χρῄζετε τούτων. πλὴν ζητεῖτε τὴν βα- 31
‖primùm gnum Dei*, & hæc omnia adiicientur vobis.
σιλείαν τ̃ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσε ὑμῖν.
*& iuſtitiam eius, ‖Nolite timere *Ne time* puſillus grex; quia ‖*bene viſum est* patri ve-
μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον· ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑ- 32
‖complacuit ſtro dare vobis regnum. Vendite *ſub-
μῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. πωλήσατε τὰ ὑπαρ- 33
*quæ poſſidetis, ſtantias veſtras, & date eleemoſynam. facite vobis ?ſac-
χοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην. ποιήσατε ἑαυτοῖς βα-
?ſacculos qui non veterascūt menas non veteraſcentes, theſaurum non deficientem in cæ-
λάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρα-
lis, quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit.
νοῖς, ὅπου κλέπτης οὐκ ἐγγίζει, οὐδὲ σὴς διαφθείρει.
Vbi enim eſt theſaurus veſter, ibi & cor veſtrum
ὅπου γάρ ἐϛιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν 34
erit. Sint veſtri lumbi præcincti, &
ἔϛαι. ἔϛωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες ‖περιεζωσμέναι, καὶ οἱ 35
?περιζώννυμι & περιζωννύω ?ardentes in manibus veſtris. lucernæ ‖*accenſæ*. Et vos ſimiles hominibus ex-
λύχνοι καιόμενοι· καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσ- 36
?reuertatur ‖cùm venerit & pulſauerit, pectantibus dominum ſuum, quando ‖*reuertetur* à nuptiis,
δεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσῃ ἐκ τ̃ γάμων,
vt ‖*veniente & pulſante*, confeſtim aperiant ei.
ἵνα ἐλθόντος καὶ ?κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ.
?κρούω ?cùm venerit & ?præcinget ſe, Beati ſerui illi, quos *venientem* dominus inuenerit
μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος εὑρήσῃ 37
‖ſtransiens vigilantes. amen dico vobis, quòd ?*circumcingetur*, & faciet diſcumbere
γρηγοροῦντας· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι περιζώσε καὶ ‖ἀνακλινεῖ
illos, & ‖*prodiens* miniſtrabit illis. Et ſi venerit in
αὐτοὺς, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς. καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν 38
*& ſecunda vigilia, & in tertia vigilia venerit, & inuenerit
τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ εὕρῃ
ita, beati ſunt ſerui illi. Hoc autem ſcitote,
οὕτω, μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι. τοῦτο δὲ γινώσκετε, 39
quoniā ſi ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigi-
ὅτι εἰ ᾔδει ὁ οἰκοδεσπότης ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρη-
laret vtique, & nō *vtique* ſineret perfodi domum ſuam.
γόρησεν ἂν, καὶ οὐκ ἂν ἀφῆκε διορυχθῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ.
Et vos *igitur* eſtote parati; quia qua hora non putatis, filius
καὶ ὑμεῖς οὖν γίνεσθε ἕτοιμοι· ὅτι ᾗ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς 40
hominis *venit. Ait autem ei Petrus, Domine,
τ̃ ἀνθρώπου ἔρχεται. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ πέτρος, κύριε, 41
ad nos parabolam hanc dicis, an & ad omnes?
πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις, ἢ καὶ πρὸς πάντας;
?putas Dixit autem Dominus, Quis ‖*nam* eſt fidelis diſpenſator, & pru-
εἶπε δὲ ὁ κύριος, τίς ἄρα ἐϛὶν ὁ πιϛὸς οἰκονόμος καὶ φρό- 42
*ſupra familiā ſuā, vt det illis dens, quem conſtituet dominus *ſuper famulitio ſuo, ad dan-
νιμος, ὃν καταϛήσῃ ὁ κύριος ἐπὶ τ̃ θεραπείας αὐτοῦ, τ̃ διδό-
dum in tempore tritici menſuram? Beatus ſeruus ille,
ναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, 43
?cùm venerit quem ?*veniens* dominus eius inuenerit facientem ita.
ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὑρήσῃ ποιοῦντα οὕτως.
?ſupra omnia quæ poſſidet Verè dico vobis, quoniā ‖*ſuper omnibus ſubſtantiis ipſius*
ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ 44
conſtituet illum. Si autem dixerit ſeruus ille in
καταϛήσει αὐτόν. ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ 45
‖Moram facit corde ſuo, ‖*Tardat* dominus meus venire, & cœperit percutere
καρδίᾳ αὐτοῦ, χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι, καὶ ἄρξηται τύπτειν
‖ſeruos, ‖*pueros*, & ancillas, edereque & bibere, & ine-
τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύ-
briari. Veniet dominus ſerui illius in die qua non *ex-
?ſperat, σκειν, ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσ- 46
ſpectat, & *in* hora qua ‖*non cognoſcit*, & *?diſſecabit* eum, & par-
δοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέ- ‖neſcit, *?dauidet
τος αὐτοῦ μετὰ τ̃ ἀπίϛων θήσει. ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ
tem eius cum infidelibus ponet. Ille autem ſeruus
47 γνοὺς τὸ θέλημα τ̃ κυρίου ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἑτοιμάσας μηδὲ ποιή- *qui cognouit ?ſe præparauit, & non fecit ſecundum
*noſcens voluntatem domini ſui, & non ?*apparans, neque fa- ‖vapulabit
σας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς. *cognouit, & fecit
ciens ad voluntatem eius, ‖*cædetur* multis. ?vapulabit
Qui autē non *noſcens, *facienſ autem* digna plagis, ?*cædetur* pau-
48 ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσε ὀλί- ‖plus commendauerunt
cis. omni autem cui datum eſt multū, multum quæretur ab eo: & *petent ab eo.
γας. παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσε παρ' αὐτοῦ· καὶ ?mittere
cui ‖*depoſuerunt* multum, *abundantius repoſcent eum.* ‖niſi vt
ᾧ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν. ²ἀπομαι
Ignem veni ?*iacere* in terram, & quid volo ‖*ſi iam* accendatur?
49 πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τ̃ γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη; *dum
Baptiſma autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, vſque
50 βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ?ſeparationem.
quo perficiar? Putatis quia pacem veni dare in
51 οὐ τελεσθῇ; δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν *hoc ‖diuiſi,
terra? non, dico vobis, ſed ?*diſſidium*.
τῇ γῇ; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν. *Diuidentur
Erunt enim ex ‖*nunc* quinque in domo vna ‖*diſpartiti*,
52 ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ ἑνὶ διαμεμερισμένοι, ?ſium:
tres in duos, & duo in tres. *Diſpartietur* pater
53 τρεῖς ἐπὶ δυσὶ, καὶ δύο ἐπὶ τρισί. διαμερισθήσε πατὴρ
in filium, & filius in patrem?: mater in filiam & filia in
ἐφ' υἱῷ, καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρὶ· μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ, καὶ θυγάτηρ ἐπὶ
matrem: ſocrus in nurem ſuam, & nurus in
μητρὶ· πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς, καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν ‖ad turbas,
ſocrum ſuam. Dicebat autem ‖*& turbis*, Cùm videritis
54 πενθερὰν αὐτῆς. ἔλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις, ὅταν ἴδητε τὴν ‖Nimbus
nubem orientem ab ?*occaſibus*, ſtatim dicitis, ‖ *Imber* ?occaſu,
νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε, ὄμβρος
venit; & fit ita. Et cùm Auſtrum flantem, dicitis,
55 ἔρχεται· καὶ γίνε οὕτω. καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε, ?autēm
quia æſtus erit; & fit. Hypocritæ, faciem
56 ὅτι καύσων ἔσαι· καὶ γίνε. ὑποκριταὶ, τὸ πρόσωπον ‖eſt?
cæli & terræ noſtis probare, at tempus? hoc quomodo
τ̃ οὐρανοῦ καὶ τ̃ γῆς οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον πῶς ‖autem
non probatis? Quid autē & à vobisipſis non iudicatis quod iuſtum ‖,
57 οὐ δοκιμάζετε; τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον;
Cùm ‖*enim* vadis cum aduerſario tuo ad principem, in
58 ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ
via da operam liberari ab illo, ne forte ‖arrahat
ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ‖ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ, μήποτε κατασύρῃ ‖ἀπαλ-
te ad iudicem, & iudex te tradat exactori, & λάττεσθαι
σε πρὸς τ̃ κριτὴν, καὶ ὁ κριτής σε τῷ πράκτορι βάλῃ, καὶ *mittat
exactor *iaciat te in carcerem. Dico tibi, Non ‖egre-
59 ὁ πράκτωρ βάλῃ σε εἰς φυλακήν. λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλ- ‖exies inde,
*dieris illinc, *vſque quo* etiam nouiſſimum minutum reddas. donec
θῃς ἐκεῖθεν, ἕως καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῷς.

CAP. XIII. ιγ'

Aderant autem quidam in ipſo tempore, nuntiantes il-
1 Παρῆσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐ-
li de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſa-
τῷ περὶ τ̃ γαλιλαίων, ὧν τὸ αἷμα πιλάτος ἔμιξε μετ' τ̃ θυ-
crificiis eorum. Et reſpondens Ieſus, ‖dixit illis, Putatis
2 σιῶν αὐτῶν. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, δοκεῖτε ‖πάσχω, & παθέω
quòd Galilæi hi peccatores præ omnibus Gali-
ὅτι οἱ γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς γαλι- *niſi pœnitentiam habueritis,
læis fuerint, quia talia paſſi ſunt? Non, dico vobis, ?Sicut
3 λαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ‖&
ſed *ſi non pœnitentiam habueritis*, omnes ſimiliter peribitis.
ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεῖσθε.
?*Vel* illi decem & octo, ſupra quos cecidit turris in Si-
4 ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτὼ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ σι-
loam, & occidit eos: putatis quia ‖ipſi debitores fuerint
λωὰμ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς· δοκεῖτε ὅτι αὐτοὶ ὀφειλέται ἐγένοντο
præter omnes homines habitantes in Hieruſalem?
παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν ἰερουσαλήμ;
Non, dico vobis, ſed ſi non ‖*pœnituerit*, omnes ſimiliter ‖pœnitentiam habueritis,
5 οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε, πάντες ὁμοίως
peribus. Dicebat autem hanc ſimilitudinem, *Ficum habebat
6 ἀπολεῖσθε. ἔλεγε δὲ ταύτην τ̃ παραβολήν, συκῆν εἶχέ *arborem fici
quidā in vinea ſua plantatam, & venit fructum
τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ πεφυτευμένην, καὶ ἦλθε καρπὸν ‖φυτεύομαι
quærens in illa, & non inuenit. Dixit autem ad ‖*vinitor*. ‖cultorē vineæ,
7 ζητῶν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὗρεν. εἶπε δὲ πρὸς τ̃ ἀμπελουρ- *anni tres ſunt ex quo
rem, Ecce *tres annos* venio quærens fructum in ficulnea hac, ?Succide ergo
γὸν, ἰδοὺ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, ‖At ille ‖dimitte illam & hoc anno, *ſtercus.
& non inuenio. *Excinde illam: vt quid etiam terram occupat?
καὶ οὐχ εὑρίσκω· ἔκκοψον αὐτήν· ἱνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;
‖*Is autem* reſpondens, dicit illi, Domine, ‖*relinque eam & hunc*.
8 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτῷ, κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ
annum, vſque dum fodiam circa illam, & mittam *ſtercora*, Et ſi quidem ?ſin autem, ‖ſuccidēs
9 ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτὴν, καὶ βάλω κόπρια· κἂν μὲν
fecerit fructum: ?*ſi verò non*, in futurum ‖*excindes* eam.
ποιήσῃ καρπόν· εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Erat autem docens in *vna synagogarum in sabbathis.
Ην δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τ συναγωγαῖ ἐν τοῖς σάββασι. 10
Et ecce mulier *erat spiritum habens infirmitatis *annos decem & octo,
καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἣν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτὼ, 11
& erat *inconcuruata, & non potens recuruare in omnino. Videns autem eam Iesus, *aduocauit. & ait illi,
καὶ ἦν συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές. ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησε, καὶ εἶπεν αὐτῇ, 12
Mulier, *absoluta es *infirmitatis tuæ. Et imposuit illi
γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου. καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ 13
manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum.
τὰς χεῖρας, καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν θεόν.
Respondens autem archisynagogus, indignans quia
Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ 14
sabbato curasset Iesus, dicebat turbæ, Sex dies
σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ, ἓξ ἡμέραι
sunt, in quibus oportet operari: in his ergo *venientes cura-
εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θερα-
mini, & non *a die sabbati. *Respondit ergo
πεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου. ἀπεκρίθη οὖν 15
autem Dominus, & dixit, Hypocritæ, vnusquisque vestrûm sab-
αὐτῷ ὁ κύριος, καὶ εἶπεν, Ὑποκριταί, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαβ-
bato non soluit bouem suum, aut asinum à præsepio, &
βάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ, ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης, καὶ
*ducit adaquare? *abducens potum dat? Hanc autem filiam Abrahæ
ἀπαγαγὼν ποτίζει; ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραὰμ 16
*existentem, quã *ligauit Satanas, ecce decem & octo *annos, nõ oportuit
οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς, ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει
solui à vinculo isto die sabbathi?
λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;
Et *hæc dicente eo, erubescebant omnes *oppo-
Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατῃσχύνοντο πάντες οἱ ἀντικεί- 17
siti ei: & omnis *turba gaudebat in vniuersis *gloriosis
μενοι αὐτῷ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις
factis ab eo. Dicebat *autem, Cui *simile est
τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ. ἔλεγε δὲ, τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ 18
regnum Dei; & cui *similabo illud?
βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν;
Simile est grano sinapis, quod *accipiens homo misit
ὁμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν 19
in hortum suum, & creuit, & factum est in arborem magnam, &
εἰς κῆπον ἑαυτοῦ, καὶ ηὐξησε, καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα, καὶ
*requieuerunt volucres cæli *nidulati sunt in ramis eius.
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.
Et iterum dixit, Cui *similabo regnum Dei?
καὶ πάλιν εἶπε; τίνι ὁμοιώσω τ βασιλείαν τοῦ θεοῦ; 20
Simile est fermento, quod *accipiens mulier abscondit in farinæ
ὁμοία ἐστὶ ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου 21
sata tria, donec *fermentatum est totum. Et *transibat per ci-
σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον. καὶ διεπορεύετο κατὰ πό- 22
uitates & *vicos docens, & iter faciens in Hieru-
λεις καὶ κώμας διδάσκων, καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱερου-
*sunt qui saluantur?
σαλήμ. Εἶπε δέ τις αὐτῷ, κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σῳζόμε- 23
Ipse autẽ dixit ad illos, Contendite intrare per
νοι; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τ 24
angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, &
στενῆς πύλης· ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν, καὶ
*Cùm *intrauerit non poterunt. *Ex quo autem *surrexerit paterfamilias, &
οὐκ ἰσχύσουσιν. ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ 25
*incipietis clauserit ostium, & *cœperitis foris stare, & pulsare
ἀποκλείσῃ τὴν θύραν, καὶ ἄρξησθε ἔξω ἑστάναι, καὶ κρούειν
ostium, dicentes, Domine Domine aperi nobis: & re-
τὴν θύραν, λέγοντες, κύριε κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν· καὶ ἀπο-
*Nescio spondens dicet vobis, *Non noui vos vnde sitis.
κριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ.
Tunc incipietis dicere, Manducauimus coram te, & bibimus, &
τότε ἄρξεσθε λέγειν, ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, καὶ 26
in plateis nostris docuisti. Et dicet, Dico vobis, *Non
ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας· καὶ ἐρεῖ, λέγω ὑμῖν, οὐκ 27
*noui vos vnde sitis. *Abscedite à me omnes operarij
οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ· ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται
iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor den-
τ ἀδικίας. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς & ὁ βρυγμὸς τ ὀδόν- 28
tium, cùm videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes
των, ὅταν ὄψησθε Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, καὶ πάντας
*Expelli prophetas in regno Dei, vos autem *expul-
τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τ θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομέ-
sos foras. Et venient ab *Orientibus & Occidentibus, & Aqui-
νους ἔξω. καὶ ἥξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βορ- 29
*Ite & *Occidente, *accumbent lone & Austro, & *recumbent in regno Dei.
ρᾶ καὶ νότου, καὶ ἀνακλιθήσουσ) ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.
Et ecce sunt nouissimi qui erunt primi, & sunt primi qui e-
καὶ ἰδοὺ εἰσὶν ἔσχατοι οἳ ἔσονται πρῶτοι, καί εἰσι πρῶτοι οἳ ἔ 30
runt nouissimi. In ipsa die accesserunt quidam *Pha-
σονται ἔσχατοι. Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθόν τινες Φα- 31
risæi, dicentes illi, Exi & vade hinc, quia Hero-
ρισαῖοι, λέγοντες αὐτῷ, ἔξελθε, καὶ πορεύου ἐντεῦθεν· ὅτι Ἡρῴ-
*Ite des vult te occidere. Et ait illis, *Euntes
δης θέλει σε ἀποκτεῖναι. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες 32
dicite vulpi illi, Ecce eijcio dæmonia, & sanitates
εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις
perficio hodie & cras, & tertia* consummor.
ἀπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι. *die
Veruntamẽ oportet me hodie & cras & *perendie ambulare: *sequenti die
πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι· 33
quia non capit prophetam perire extra Hierusalem.
ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἰερουσαλήμ.
Hierusalem Hierusalem *occidens prophetas, *quæ occidis
Ἰερουσαλὴμ Ἰερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, 34
& *lapidans *missos ad te, quoties *lapidas eos
καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις qui mittuntur
volui congregare filios tuos, quemadmodum auis congre-
ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνά- *nidum suum
gat *suam *pullitiem sub *alas, & *non voluistis? *pennis
γει τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; *noluisti? *relinque tur
Ecce *relinquitur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non
ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ 35
me videbitis, donec veniat cùm dicetis, Benedictus *Ve-
μὴ με ἴδητε, ἕως ἂν ἥξῃ ὅτε εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμε- *qui venit
niens in nomine Domini.
νος ἐν ὀνόματι κυρίου.

CAP. XIIII.

Et factum est *in venire eum in domum cuiusdam *principum *cùm intraret
Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τ ἀρχόντων 1
Iesus
Pharisæorum sabbato manducare panem, & ipsi *erant ob- *principis
τῶν Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρα- *obseruabant
seruantes eum. Et ecce homo quidã erat hydropicus
τηρούμενοι αὐτόν. καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς 2
ante illum. Et respondens Iesus dixit ad
ἔμπροσθεν αὐτοῦ. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς 3
legisperitos & Pharisæos, dicens, Si licet sabbato cu-
τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους, λέγων, εἰ ἔξεστι τῷ σαββάτῳ θε- *ipse verò
rare? Illi autem tacuerunt. *& *apprehendens sanauit apprehensum
ραπεῦσαι; οἱ δὲ ἡσύχασαν. καὶ ἐπιλαβόμενος ἰάσατο 4
eum, & dimisit. Et respondens ad illos dixit,
αὐτὸν, καὶ ἀπέλυσε. καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπε, 5
Cuius vestrûm asinus aut bos in puteum cadet, Et non continuò
τίνος ὑμῶν ὄνος ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖ), καὶ οὐκ εὐθέως
extrahet illum *in* die sabbati? & non poterant re-
ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου; καὶ οὐκ ἴσχυσαν *ἀνταπο- *ἀνταπο-
spondere illi ad hæc. Dicebat autem *ad κρίνομαι
πρὸς ταῦτα. Ἔλεγε δὲ πρὸς τοὺς *& *inuitatos, *intendens
*vocatos parabolam, *attendens quomodo primos accubitus
κεκλημένους παραβολὴν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας *καλέομαι
eligerent, dicens ad illos, Cùm *vocatus fueris *ab aliquo *inuitatus
ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς, Ὅταν κληθῇς ὑπό τινος 8
ad nuptias, ne discumbas in primo *accubitu, ne *quando ho- *loco,
εἰς γάμους, μὴ κατακλιθῇς εἰς τ πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐν- *forte
norationr te sit *vocatus ab illo. Et veniens *te & *inuitatus
τιμότερός σου ᾖ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ· & ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ *is qui
illum *vocans, dicat tibi, Da huic locum, & tunc incipias cum *vocauit,
αὐτὸν καλέσας, ἐρεῖ σοι, δὸς τούτῳ τόπον· καὶ τότε ἄρξῃ μετ' *pudore *vltimum locum *obtinere. Sed cùm vocatus fueris, *rubore no-
αἰσχύνης τ ἔσχατον τόπον κατέχειν. ἀλλ' ὅταν κληθῇς, 10 *uissimum
*vadens recumbe in *nouissimum *locum*, vt cùm venerit *tenere.
πορευθεὶς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ *vade, *vltimo loco,
*inuitans te, dicat tibi, Amice, ascende superius: tunc *qui inuitauit
σε, εἴπῃ σοι, φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε
erit tibi gloria coram simul discumbentibus *tibi*. Quia omnis
ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοί. ὅτι πᾶς 11
*extollens *seipsum* humiliabitur, & *humilians *seipsum* exal- *qui se exaltat
ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψω- *qui se humi-
tabitur. Dicebat autem & *vocanti *ipsum*, Cùm facis liat
θήσεται. Ἔλεγε δὲ καὶ τῷ κεκληκότι αὐτόν, ὅταν ποιῇς 12 *lei qui se inui-
prandium aut cœnam, *ne voca amicos tuos, neque fratres tauerat,
ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς *noli vocare
tuos, neque cognatos tuos, neque vicinos diuites, ne *quando *forte
σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε
& ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio.
καὶ αὐτοί σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα.
Sed cùm facis *lepulum, voca pauperes, *mancos, clau- *conuiuium,
ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχὴν, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χω- 13 *debiles,
dos, *cæcos. Et beatus eris, quia non habent retri- *&
λοὺς, τυφλούς. καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταπο- 14
buere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.
δοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσε) γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τ δικαίων.
*Audiens autem quidam *simul recumbentium* hæc, dixit illi, Bea- *Hæc cùm au-
ἀκούσας δέ τις τ συνανακειμένων ταῦτα, εἶπεν αὐτῷ, μα- 15 disset quidã de
tus qui manducabit *prandium in regno Dei. simul discum-
κάριος ὃς φάγεται ἄριστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. bentibus,
Ipse autem dixit ei, Homo quidam fecit cœnam magnam, *panem
ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα, 16
& vocauit multos. Et misit seruum suum hora
καὶ ἐκάλεσε πολλούς. καὶ ἀπέστειλε τ δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ 17
cœnæ dicere inuitaris *venite, quia iam parata *vt venirent,
τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, ἔρχεσθε· ὅτι ἤδη ἕτοιμά
sunt omnia. Et cœperunt *ab vna excusare omnes: *simul omnes
ἐστι πάντα. καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες· 18

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

[a] Villam eam: [a] parauiteo illam: [b] ideo [b] reuersus [c] debiles [c] seruo, [d] compelle [e] autem [f] qui vocati sunt [g] aduersus aliũ regem [g] cogitat [f] possit cum [g] ei qui [g] venit [h] Alioquin [i] agente, [i] ea [f] patis sunt. [f] quæ possidet, [k] est [k] euanuerit, [l] vtile [f] sed [l] mittetur. qui habet [m] vt audirent [n] qui habebat [o] si perdiderit [p] illam quæ perierat, [o] cùm inuenerit eam [q] quæ perierat. [f] pœnitentiam [q] indigent [r] donec [s] eam [r] cùm inuenerit [t] erit [r] pœnitentiam [t] pœnitenti. [u] adolescentior ex illis [f] portionem [u] quæ me contingit. [s] substantiam, [f] congregatis omnibus, adolescentior [f] viuendo luxuriosè. Et postquam consummasset [s] in regione illa, [r] egere. [u] abiit, & [r] villam suam, vt pasceret [u] cupiebat [f] Citò proferte [s] eius. [r] adducite [u] & [f] manducemus, & epulemur. [r] perierat, [s] epulari. [r] cùm veniret & appropinquaret [u] chorum. [f] vocauit [s] de seruis [u] que [s] saluum [r] nolebat [r] cœpit rogare [f] At ille [u] suo, [s] annis

Villam primus dixit ei, Agrum emi, & habeo necesse exi-
ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ, ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελ-
re & videre illum: rogo te, habe me excusatum.
θεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.
Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, & eo
καὶ ἕτερος εἶπε, ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι 19
probare illa: rogo te, habe me excusatum.
δοκιμάσαι αὐτά, ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.
Et alius dixit, Vxorem duxi, & propter hoc non possum
καὶ ἕτερος εἶπε, γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι 20
venire. Et aduenions seruus ille nuntiauit
ἐλθεῖν. καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπήγγειλε 21
domino suo hæc. tunc iratus paterfamilias dixit
τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε
seruo suo, Exi citò in plateas & vicos
τῷ δούλῳ αὐτοῦ, ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας
ciuitatis, & pauperes & mancos & cæcos & claudos
τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ τυφλοὺς καὶ χωλοὺς
introduc huc. Et ait seruus, Domine, factum est vt im-
εἰσάγαγε ὧδε. καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος, κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέ- 22
perasti, & adhuc locus est. Et ait dominus ad
ταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί. καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν 23
seruum, Exi in vias & sepes, & cege intra-
δοῦλον, ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμούς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελ-
re, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quia nemo
θεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκός μου. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν 24
virorum illorum vocatorum gustabit meam cœnam.
ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεταί μου τοῦ δείπνου.
Ibant autem cum eo turbæ multæ: & conuersus dixit
συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ στραφεὶς εἶπε 25
ad illos, Si quis venit ad me, & non odit pa-
πρὸς αὐτούς· εἴ τις ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πα- 26
trem suum, & matrem, & vxorem, & filios, &
τέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς
fratres, & sorores, adhuc autem & suam animam, non
ἀδελφούς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, οὐ
potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat cru-
δύναταί μου εἶναι μαθητής. καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυ- 27
cem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.
ρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.
Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, nonne priùs
τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν, ὁ θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον 28
sedens computat sumptum, si habeat ea quæ ad perfe-
καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρ-
ctionem: vt ne quando ponente ipso fundamentum, & non potente
τισμόν, ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον, καὶ μὴ ἰσχύοντος 29
perficere, omnes videntes incipiant illudere ei,
ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ,
Dicentes, Quia hic homo cœpit ædificare, & non
λέγοντες, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ 30
potuit consummare. Aut quis rex iturus commit-
ἴσχυσεν ἐκτελέσαι. ἢ τίς βασιλεὺς πορευόμενος συμβα- 31
tere alteri regi in bellum, non sedens priùs con-
λεῖν ἑτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον βου-
sultat si potens est in decem millibus occurrere cum
λεύεται εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ
viginti millibus venienti ad se? Si autem non, adhuc
εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν; εἰ δὲ μήγε, ἔτι 32
longè illo existente, legationem mittens rogat quæ ad
πόρρω αὐτοῦ ὄντος, πρεσβείαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς
pacem. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat
εἰρήνην. οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται 33
omnibus suis substantiis, non potest meus esse discipulus.
πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.
Bonum sal: si autem sal infatuetur, in quo con-
Καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυ- 34
dietur? Neque in terram, neque in sterquilinium appositum est: foras
θήσεται; οὔτε εἰς γῆν, οὔτε εἰς κοπρίαν εὔθετόν ἐστιν· ἔξω 35
mittunt illud. habens aures audiendi, audiat.
βάλλουσιν αὐτό. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

CAP. XV.

Erant autem appropinquantes ei omnes publicani & pecca-
Ἦσαν δὲ ἐγγίζοντες αὐτῷ πάντες οἱ τελῶναι καὶ ἁμαρ- 1
tores, audire illum. Et murmurabant Pharisæi &
τωλοὶ ἀκούειν αὐτοῦ. καὶ διεγόγγυζον οἱ φαρισαῖοι καὶ 2
scribæ, dicentes, Quia hic peccatores recipit,
οἱ γραμματεῖς, λέγοντες, ὅτι οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται
& manducat cum illis. Ait autem ad illos parabolam istam, dicens,
καὶ συνεσθίει αὐτοῖς. εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβο- 3
Quis homo ex vobis habens centum oues, & perdens vnam ex illis, nonne dimittit
λὴν ταύτην, λέγων, τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν
τὸν προβάτων, καὶ ἀπολέσας ἐν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τὰ
nonaginta nouem in deserto, & vadit ad perdi-
ἐνενηκονταεννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολω-
tam, donec inueniat eam? Et inueniens imponit in humeros
λὸς ἕως εὕρῃ αὐτό. καὶ εὑρὼν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους 5
suos gaudens. Et veniens in domum, conuocat
ἑαυτοῦ χαίρων· καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ τοὺς 6

amicos & vicinos, dicens illis, Congratulamini mihi, quia inue-
φίλους καὶ τοὺς γείτονας, λέγων αὐτοῖς, συγχάρητέ μοι, ὅτι εὗ-
ni ouem meam perditam. Dico vobis, quòd ita
ρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός. λέγω ὑμῖν, ὅτι οὕτω
7 ἐν τῷ οὐρανῷ χαρὰ ἔσται ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ
gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitenti, quàm
super nonaginta nouem iustis, qui non opus habent pœ-
ἐπὶ ἐνενηκονταεννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρείαν ἔχουσι μετα-
nitentia. Aut quæ mulier drachmas habens decem, si perdiderit
8 νοίας. ἢ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ
drachmam vnam, nonne accendit lucernam, & euerrit domum, & quæ-
δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον, καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν, καὶ ζη-
rit diligenter, vsque quò inueniat? Et inueniens conuocat
9 τεῖ ἐπιμελῶς, ἕως οὗ εὕρῃ. καὶ εὑροῦσα συγκαλεῖται
amicas & vicinas, dicens, Congratulamini mihi, quia inueni
τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγουσα, συγχάρητέ μοι, ὅτι εὗρον
drachmam quam perdideram. Ita, dico vobis, gaudium
10 τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα. οὕτω, λέγω ὑμῖν, χαρὰ
fit coram angelis Dei super vno peccatore pœ-
γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετα-
nitenti. Ait autem, Homo quidam habuit duos filios.
11 νοοῦντι. εἶπε δέ, ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς·
Et dixit iunior eorum patri, Pater, da mihi
12 καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί, πάτερ, δός μοι τὸ
adiectam partem substantiæ. & diuisit illis vitam.
ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.
Et post non multos dies congregans omnia iu-
13 καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτε-
nior filius peregrè profectus est in regionem longinquam, & ibi dissi-
pauit substantiam suam, viuens profusè. Consumente autem ipso
14 ρος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρ-
omnia, facta est fames valida per regionem illam, & ipse
πισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως. δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ
cœpit deficì. Et abiens adhæsit vni ci-
πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς
15 ἤρξατο ὑστερεῖσθαι. καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἑνὶ τῶν πο-
uium regionis illius: & misit illum in agros suos
λιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης· καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ
pascere porcos. Et desiderabat implere ventrem suum
16 βόσκειν χοίρους. καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ
de siliquis quas manducabant porci; & nemo dabat illi.
ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι· καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.
In se autem veniens, dixit, Quot mercenarij patris mei
17 εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθών, εἶπε, πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου
abundant panibus, ego autem fame pereo.
περισσεύουσιν ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι.
Surgens ibo ad patrem meum, & dicam ei,
18 ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ,
Pater, peccaui in cælum, & coram te.
πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου.
Et non amplius sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnũ
19 καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἕνα
mercenariorum tuorum. Et surgens venit ad patrem suum:
20 τῶν μισθίων σου. καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὑτοῦ.
adhuc autem eo longè absente, vidit illum pater ipsius,
ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ,
& misericordia motus est: & currens cecidit super collum
καὶ ἐσπλαγχνίσθη· καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον
eius, & osculatus est eum. Dixit autem ei filius, Pa-
21 αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱὸς, πά-
ter, peccaui in cælum, & coram te, & non amplius sum
τερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ
dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad ser-
22 ἄξιος κληθῆναι υἱός σου. εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δού-
uos suos, Efferte stolam primam, & induite
λους αὐτοῦ, ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε
illum, & date annulum in manum eius, & calceamenta
αὐτὸν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ὑποδήματα
in pedes. Et afferentes vitulum saginatum
23 εἰς τοὺς πόδας. καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν
occidite, & comedentes oblectemur. Quia hic filius meus
24 θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν. ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου
mortuus erat, & reuixit, & perditus fuerat, & inuentus est. &
νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὑρέθη. καὶ
cœperunt oblectari. Erat autem filius eius senior
25 ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι. ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος
in agro: & vt veniens appropinquauit domui, audiuit symphoniam
ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἦγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας
& choros. Et aduocans vnum puerorum, inter-
26 καὶ χορῶν. καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν παίδων, ἐπυν-
rogauit quid essent hæc. Is autem dixit illi, Quia frater tuus
27 θάνετο τί εἴη ταῦτα. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι ὁ ἀδελφός σου
venit: & occidit pater tuus vitulum saginatum: quia valen-
ἥκει· καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν· ὅτι ὑγιαί-
tem illum recepit. Indignatus est autem, & non volebat in-
28 νοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν. ὠργίσθη δὲ, καὶ οὐκ ἤθελεν εἰ-
troire. ergo pater illius egressus aduocabat illum.
σελθεῖν. ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν.
Is autem respondens dixit patri, Ecce tot annos seruio
29 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· ἰδοὺ τοσαῦτα ἔτη δουλεύω

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

tibi, & nunquàm mandatum tuum præteriui, & mihi nunquam
σοι, καὶ ἀδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον· καὶ ἐμοὶ ἀδέποτε
dedisti hœdum, vt cum amicis meis *oblectarer.
ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ.
[1]Cum autem filius tuus hic [2]deuorans tuam vitam cum mere-
ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορ-
tricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.
νῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.
[1]At ipse autem dixit illi, Fili, tu semper cum me es, &
ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ
omnia mea tua sunt. *Oblectari autem & gaudere
πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν· εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι
oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit: & [2]pe-
ἔδει· ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπο-
riens erat, & inuentus est.
λωλὼς ἦν, καὶ εὑρέθη.

CAP. XVI. ις'

Dicebat autem & ad discipulos suos, Homo quidam
Ἔλεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἄνθρωπός τις
[1]villicum, [2]diffamatus est apud illũ, quasi dissipasset bona [3]vocauit
erat dives qui habebat [1]dispensatorem, & hic [2]delatus est ei,
ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ,
vt dispensans substantias illius. Et [3]vocans illum,
ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. καὶ φωνήσας αὐτὸν, [2]
*ait illi, Quid hoc audio de te? redde rationem
εἶπεν αὐτῷ, τί τοῦτο ἀκούω περί σου; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς
[1]villicationis tuæ, non enim poteris [2]adhuc dispensare.
οἰκονομίας σου· οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι οἰκονομεῖν.
[1]villicare. Ait autem [2]in seipso dispensator, Quid faciam, quia dominus meus
εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος, τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου
[3]intra se villicus aufert *dispensationem à me? fodere non valeo, mendi-
ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαι-
*villicationem care erubesco. Scio quid faciam, vt cùm amotus fuero
τῶν αἰσχύνομαι. ἔγνων τί ποιήσω, ἵνα ὅταν [4]μεταστα θῶ
[4]à villicatione, [2]dispensatione, recipiant me in domos suas.
τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.
[1]Conuocatis itaque singulis debitoribus [2]Et conuocans vnumquemque debitorum
καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκαστον τῶν χρεωφειλετῶν τοῦ
domini sui, dicebat primo, Quantum debes domino
κυρίου ἑαυτοῦ, ἔλεγε τῷ πρώτῳ, πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ
meo? [1]Is autem dixit, Centum [2]batos olei. & dixit illi,
μου; ὁ δὲ εἶπεν, ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. καὶ εἶπεν αὐτῷ,
[1]At ille cados [2]sede, & [3]cautionem tuam
Accipe [1]tuum scriptum, & [2]sedens citò scribe quinqua-
δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντή-
ginta. Deinde alij dixit, Tu verò quantum debes? [1]*Is autem a-
κοντα. ἔπειτα ἑτέρῳ εἶπε, σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶ-
*Qui it, Centum coros tritici. & ait illi, Accipe tuas lite-
πεν, ἑκατὸν κόρους σίτου. καὶ λέγει αὐτῷ, δέξαι σου τὸ γράμ-
ras, & scribe octoginta. Et laudauit dominus
μα, καὶ γράψον ὀγδοήκοντα. καὶ ἐπῄνεσεν ὁ κύριος τὸν
[1]villicum iniquitatis, [2]dispensatorem iniustitiæ, quia prudenter fecisset: quia filij
οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ
*filiis [1]generatione tua [2]generationem suam sunt. Et ego vobis dico, Facite vo-
αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν
bis amicos de mammona [1]iniustitiæ, vt cùm defeceritis,
γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν. κἀγὼ ὑμῖν λέγω, ποιήσατε ἑαυ-
[2]recipiant vos in æterna tabernacula. [1]Fidelis [2]in mi-
τοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε,
δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. ὁ πιστὸς ἐν ἐλα-
nimo, & in [1]*multo fidelis est: & [2]in modico [1]iniustus, &
χίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος, καὶ
in [1]multo iniustus est. Si ergo in [1]*iniusto mammona
ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν. εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ
fideles non fuistis, [2]verum[1] quis vobis credet?
πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει;
Et si in alieno fideles non fuistis, [1]vestrum* quis
καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς
vobis dabit? Nemo seruus potest duobus dominis seruire.
ὑμῖν δώσει; οὐδεὶς οἰκέτης δυσὶ κυρίοις δουλεύειν
aut enim vnum odiet, & alterum diliget: aut vni adhærebit,
ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται,
& alterum contemnet. non potestis Deo seruire &
καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει· οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ
*qui erant mammonæ. Audiebant autem hæc omnia & [1]Phariſæi [2]aua-
μαμωνᾷ. ἤκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ φαρισαῖοι φι-
ri subsistentes, & deridebant illum.
λάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν.
[1]*qui iustificatis Et ait illis, Vos estis [2]iustificantes vos ipsos coram
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον
[1]autem hominibus, at Deus [2]nouit corda vestra, quia quod
τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι τὸ
[1]est. in hominibus altum [2], abominatio ante Deum [1]erat.
ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν, βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἐστιν.
Lex & prophetæ vsque ad Iohannem: à tunc regnum
ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως ἰωάννου· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία
[1]ex eo Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.
τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται.
Facilius autem est cælum & terram præterire,
εὐκοπώτερον δέ ἐστι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν,

quàm [1]*legis vnum apicem cadere. Omnis [1]*absoluens*
ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν. πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν
vxorem suam, & [2]ducens alteram, mœchatur: & [1]omnis dimis-
γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει· καὶ πᾶς ὁ ἀπο-
sam à viro [2]ducens, mœchatur.
λελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν, μοιχᾶται.
Homo autem quidã erat dives, [2]& [3]indŭebatur [1]purpu-
ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύ-
ram & byssum, oblectatus quotidie splendidè.
ραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.
[1]Pauper autem quidã erat nomine Lazarus, qui *eiectus erat ad
πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν
ianuam eius [2]vlcerosus. Et cupiens saturari
πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένος. καὶ ἐπιθυμῶν [3]χορτασθῆναι
de micis [1]cadentibus de mensa diuitis, [2]
ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου·
sed & canes *venientes lingebant vlcera eius.
ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλιχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ.
Factum est autem [2]mori pauperem, & asportari eum
ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν
ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem &
ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ ἀβραάμ· ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ
dives, & sepultus est. Et in inferno, eleuans* ocu-
πλούσιος, καὶ ἐτάφη. καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλ-
los suos [2]existens in tormentis, [1]videt Abraham à lon-
μοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν ἀβραὰμ ἀπὸ μα-
ge, & Lazarum in [1]gremio eius. Et ipse cla-
κρόθεν, καὶ λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς φω-
mans, dixit, Pater Abraham miserere mei, & mitte Laza-
νήσας εἶπε, πάτερ ἀβραὰμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον λάζα-
rum, vt intingat extremum digiti sui [2]aqua, & refri-
ρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καται-
geret linguam meam, quia crucior in flamma hac.
ψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.
[1]Dixit autem Abraham, Fili, recordare quia recepisti tu
εἶπε δὲ ἀβραὰμ, τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ
bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc
ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νυνὶ
autem hic consolatur, tu verò cruciaris. Et in omnibus his,
δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις,
inter nos & vos *hiatus magnus confirmatus est, vt [2]vo-
μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέ-
lentes transire hinc ad vos, non possint: neque qui
λοντες διαβῆναι ἐνθεν πρὸς ὑμᾶς, μὴ δύνωνται· μηδὲ οἱ
inde *ad nos transmeent. [1]Ait autem, Rogo ergo te,
ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν. εἶπε δὲ, ἐρωτῶ οὖν σε,
pater, vt mittas eum in domum patris mei.
πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου.
Habeo enim quinquè fratres: vt testetur illis, [1]vt
ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφοὺς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα
[1]non & ipsi veniant in locum hunc [2]tormenti.
μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.
[1]Ait illi Abraham, Habent Moysen, & prophetas:
λέγει αὐτῷ ἀβραάμ, ἔχουσι μωσέα, καὶ τοὺς προφήτας·
audiant illos. [1]Is autem dixit, Non pater Abraham:
ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. ὁ δὲ εἶπεν, οὐχὶ πάτερ ἀβραάμ·
sed si quis ex mortuis ierit ad eos, [1]pœnitebunt.
ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, μετανοήσουσιν.
Ait autem illi, Si Moysen & prophetas non audiunt,
εἶπε δὲ αὐτῷ, εἰ μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν,
neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.
οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται.

CAP. XVII. ιζ'

[1]Ait autem ad discipulos [2], Impossibile est [1]*non venire*
Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν
scandala, væ autem [2]per quem veniunt. *Expedit illi, si
τὰ σκάνδαλα, οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται. λυσιτελεῖ αὐτῷ εἰ
[1]mola asinaria circumponatur circa collum eius, & proiiciatur
μύλος ὀνικὸς περίκειται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται
in mare, quam vt scandalizet vnum [1]paruorum istorum.
εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων.
Attendite vobis *ipsis*: si verò peccauerit in te frater tuus,
προσέχετε ἑαυτοῖς. ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου,
increpa illum. Et si [1]pœnituerit, dimitte illi: & si
ἐπιτίμησον αὐτῷ. καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ. καὶ ἐὰν
septies [2]die peccauerit in te, & septies [2]die
ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμαρτήσῃ εἰς σέ, καὶ ἑπτάκις τῆς ἡμέρας
conuersus fuerit ad te, dicens, [1]Pœnitet me, dimittes illi.
ἐπιστρέψῃ ἐπί σε, λέγων, μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ.
Et dixerunt Apostoli Domino, [2]*Appone* nobis fidem.
καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ, πρόσθες ἡμῖν πίστιν.
Dixit autem Dominus, Si haberetis fidem sicut granum sinapis, dice-
ὁ δὲ κύριος, εἰ εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέ-
retis *vtique* [1]*ycamino* huic, Eradicare, & *plantator* in
γετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ, ἐκριζώθητι, καὶ φυτεύθητι ἐν
mare; & obediret *vtique* vobis. Quis autem [2]*ex vobis* seruum
τῇ θαλάσσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν. τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον
habens arantem aut pascentem[1], qui regressò de agro
ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ

*epularet.
[1]Sed postquam [2]qui deuorauit substantiã suã
[1]At ipse
*Epulari
[2]perierat,
[1]villicum, [2]diffamatus est apud illũ, quasi dissipasset bona [3]vocauit
*&
[1]villicationis [2]iamvillicare. [3]intra se villicus
*villicationem
[4]μεθίσημι [2]à villicatione,
[1]Conuocatis itaque singulis debitoribus
[1]At ille [2]cados [3]sede, & [4]cautionem tuam
*Qui
[1]*qui erant [2]ἐκμυρτηρίζω
[1]*qui iustificatis
[1]autem
[1]est.
ex eo
[1]*maiori [2]qui [3]iniquus est, [4]maiori iniquus
*iniquo [2]quod [3]est
[4]quod [1]est
[1]villicum iniquitatis,
*filiis
[1]generatione tua
*iniquitatis,
[1]Qui [2]est
*maiori [2]qui [3]iniquus est, [4]maiori iniquus
*iniquo [2]quod [3]est
[4]quod [1]est
[1]*de lege [2]qui dimittit
[1]qui ducit [2]qui [3]ducit,
[1]qui [2]purpura & byssо, & epulabatur
[1]Et erat mendicus [2]iacebat [3]vlceribus plenus. [4]χορτάζομαι [5]quæ cadebant [6]& nemo illi dabat, [7]veniebant, &
[1]vt morereturmendicus, & portaretur
*autem
[1]cùm esset [2]vidit
[1]sinu
[1]in aquam, vt
[1]Et
[1]At ille
[1]pœnitentiam agerit,
[2]in die
[1]pœnitet me, dimitte
[2]Adauge
[1]Et [2]suos, *vt non veniat
[1]illi
*Vnius est [2]lapis molaris imponatur
[1]de pusillis istis.
*chaos magnũ firmatum
[1]hi qui volunt
*huc transmeare. Et
*ne
[1]tormentorũ
[1]sinu
[1]Et
[1]At ille
[1]pœnitentiam agent.
[1]arbori moro *transplantare
[1]vestrûm
[1]boues,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

illi
Transi &
& Idicat
præcinge te, &

dicat[x] statim, [y]*Adueniens* recumbe. [z]*Imò* nonne Idicet ei,
ἐρεῖ δὶ Θεῶ, παρελθὼν ἀνάπεσαι. ἀλλ' ἢ χὶ ἐρεῖ αὐτῷ, 8
Para quod cœnem, & *circumcinctus* ministra mihi,
ἑτοίμασον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι,
donec manducē & bibam, & post hæc manducabis & bibes tu?
ἕως φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ;

Nunquid
quæ imperauerat

Non gratiam habet seruo illi, quia fecit [a]*præ-*
μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, ὅτι ἐποίησε τὰ διατα- 9
cepta ei? non puto. Sic & vos cùm feceritis omnia
χθέντα αὐτῷ; οὐ δοκῶ. οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα 10
Iquæ [b]sunt [c]Ipræcepta vobis, dicite, *quòd* serui inutiles sumus, *quia*
τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε, ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὅτι
quod debuimus facere, fecimus.
ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν.

dum iret
mediam Samariam & Galilæam.
cùm ingrederetur quoddã castellum,
ἀπαντάω

Et factum est [d]*in proficisci ipsum* in Hierusalem, &
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ 11
is transibat per [e]*medium Samariæ & Galilææ.*
αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας.
Et [f]*ingrediente eo in quendam vicum*, occurrerunt ei
καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἴς τινα κώμην, [g]ἀπηντήσαν αὐτῷ 12
decem leprosi viri, qui steterunt alongè. Et *ipsi* leuauerunt
δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἔστησαν πόρρωθεν. καὶ αὐτοὶ ἦραν 13
vocem, dicentes, Iesu præceptor, miserere nostri.
φωνὴν, λέγοντες, Ἰησοῦ ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς.

Quos vt vidit
Ite,
dum irent,
[h]*Et videns* dixit *eis*, Euntes ostendite vos
καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς 14
sacerdotibus. & factum est *in abeundo illos*, mundati sunt.
ἱερεῦσι. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς, ἐκαθαρίσθησαν.
Vt vidit quia mundatus est, regressus est
magnificans
Vnus autē ex illis Ividens *quòd sanatus esset, reuersus est* cum voce ma-
εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε μετὰ φωνῆς με- 15
gna *glorificans* Deum. Et cecidit in faciem ante
γάλης δοξάζων τὸν Θεόν. καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ 16
pedes eius, gratias agens *ei*: & hic erat Samaritanus.
τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρίτης.
Respondens autem Iesus dixit, Nonne decem mundati
Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθη- 17
sunt? [k]*at* nouem vbi? Non [l]*sunt inuenti redeuntes*
σαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ; οὐχ εὑρέθησαν ὑποστρέψαντες
dare gloriam Deo, [m]*si non* alienigena hic.
δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἀλλογενὴς οὗτος.
Et ait illi, [n]*Surgens* vade: Ifides tua [o]*seruauit* te.
καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. 19
Interrogatus autem à Phariſæis, quando venit re-
Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φαρισαίων πότε ἔρχεται ἡ βα- 20
gnum Dei, respondit eis, & dixit, Non venit re-
σιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐτοῖς, καὶ εἶπεν, οὐκ ἔρχεται ἡ βα-
gnum Dei cum obseruatione. Neque dicent, Ecce hîc,
σιλεία τοῦ Θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως· οὐδὲ ἐροῦσιν, ἰδοὺ ὧδε, 21
aut ecce illic. ecce enim regnum Dei intra vos est.
ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν.

Et [p]suos,
[q]*Ait autem* & ad discipulos[r], Venient dies quando de-
Εἶπε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἐλεύσον[s]ται ἡμέραι ὅτε ἐπι- 22
diem
sideretis vnum [s]*dierum* filii hominis videre, &
θυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ
& Inolite ite,
non videbitis. Et dicent vobis, Ecce hîc, [t]*aut* ecce illic. [u]*ne*
οὐκ ὄψεσθε. καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν, ἰδοὺ ὧδε, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ 23
abeatis, neque sectemini. Sicut enim fulgur co-
ἀπέλθητε, μηδὲ διώξητε. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἡ ἀστρά- 24
ea quæ sunt,
ruscans [x]*ex ipsa quæ* sub cælo, in [y]*eam quæ* sub cælo[z] fulget, ita erit
πτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται
filius hominis in die sua. Primùm autem
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ. πρῶτον δὲ 25
oportet illum multa pati, & reprobari à ge-
δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γε-
neratione hac. Et sicut factum est in diebus Noe,
νεᾶς ταύτης. καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε, 26
ita erit & in diebus filii hominis.
οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.
& dabantur ad nuptias,
Edebant, [a]bibebant, vxores ducebant, [b]*nubebant*, vsque [c]*qua die*
ἤσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο, ἄχρι ἧς ἡμέρας 27
in diem qua
intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, &
εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ
perdidit omnes. Similiter & sicut factum est in die-
ἀπώλεσεν ἅπαντας. ὁμοίως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέ- 28
& bus Lot: edebant, [d]bibebant, emebant, vendebant, plantabant, [e]ædifi-
ραις Λώτ· ἤσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ᾠκο-
cabant. Qua autem die exiit Lot à Sodomis, pluit
δόμουν. ᾗ δὲ ἡμέρᾳ ἐξῆλθε Λὼτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξε 29
ignem & sulphur de cælo, & perdidit omnes.
πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.
Secundum hæc erit qua die filius hominis [f]reuela-
κατὰ ταῦτα ἔσται ᾗ ἡμέρᾳ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύ- 30
[f]*tur.* In illa die, qui fuerit [g]*super domum*,
πτεται. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος, 31
in tecto,
& vasa eius in domo, ne descendat tollere illa: &
καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἆραι αὐτά. καὶ
qui in agro, similiter non redeat *in quæ* retrò.
ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω.
Memores estote vxoris Lot.
μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λώτ. 32

Quicunque quæsierit animam suam *seruare*, perdet illam: saluã facere,
ὃς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· 33
& quicunque perdiderit illam, viuificabit eam.
καὶ ὃς ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτὴν, ζωογονήσει αὐτήν.
Dico vobis [h]illa nocte erunt duo in lecto [i]in
λέγω ὑμῖν, ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης 34
vno: vnus assumetur, & alter relinquetur.
μιᾶς· ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.
Duæ erunt molentes in [k]*idem*: vna assumetur, [k]vnam:
δύο ἔσονται ἀλήθουσαι ἐπὶ τὸ αὐτό· μία παραληφθήσε- 35
& altera relinquetur. Duo *erunt* in agro, vnus
ται, καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθήσεται. δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁ εἷς 36
assumetur, & alter relinquetur.
παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.
Et respondentes dicunt illi, Vbi Domine? [l]*is autem* dixit [l]Qui
καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ, ποῦ κύριε; ὁ δὲ εἶπεν 37
illi, [m]*Vbi* corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. [m]Vbicunque fuerit
αὐτοῖς, ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἀετοί.

CAP. XVIII. ιή

Dicebat autem & parabolam [a]*illis, ad oportere* semper [a]ad illos, quoniam oportet
Ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε 1 deficere,
orare, & non *segnescere*, Dicens, Iudex quidam erat
προσεύχεσθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν, λέγων, κριτής τις ἦν 2 [b]qui
in quadam ciuitate, [c]Deum non [d]*timens*, & hominem non [e]re- [c]timebat, [e]reuerebatur.
ἔν τινι πόλει, τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐν- [f]quædam
ueritus. Vidua autem [f]erat in ciuitate illa, & veniebat
τρεπόμενος. χήρα δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο 3
ad eum, dicens, Vindica me de aduersario meo.
πρὸς αὐτὸν, λέγουσα, ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.
Et [g]*non volebat ad* tempus. post autem hæc dixit *in se ipso*, [g]nolebat per multum
καὶ οὐκ ἤθελησεν ἐπὶ χρόνον. μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, 4 [h]intra se:
[h]*Si & Deum non timeo*, [i]& hominem *non* reuereor: [h]Et si
εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι· [i]nec
[k]Propter prabere mihi molestiam viduam hanc, vindi- [k]* Tamen quia
διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην, ἐκδι- 5 molesta est
cabo illam, ne in [l]*finem* veniens suggillet me. mihi hæc vi-
κήσω αὐτὴν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με. dua,
Ait autem Dominus, Audite quid iudex [m]*iniustitiæ* dicit. [l]nouissimo
εἶπε δὲ ὁ κύριος, ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει. 6 [m]iniquitatis
At Deus [n]non faciet vindictam electorum suorum [n]autem
ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ 7
clamantium ad se die & nocte, & [o]*longanimus*
τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ μακροθυμῶν [o]patientiam habebit in illis?
super illos? Etiam dico vobis, quia faciet vindictam
ἐπ' αὐτοῖς; ναὶ λέγω ὑμῖν, ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν 8 [p]citò.
illorum [p]*in celeritate*. veruntamen filius hominis veniens, [q]*num* inueniet [q]puras
αὐτῶν ἐν τάχει. πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἆρα εὑρήσει
fidem in terra? Dixit autem ad quosdam [r]*per-* [r]qui confidebãt
τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; εἶπε δὲ πρός τινας τοὺς πεποι- 9 [s]tanquam
fuasos in *seipsis*, [s]*quòd essent* iusti, & [t]*nihili facientes* [t]aspernabantur
θότας ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς
cæteros, parabolam istam: Homines duo ascen-
λοιποὺς, τὴν παραβολὴν ταύτην· ἄνθρωποι δύο ἀνέβη- 10 [u]vt orarent,
debant in templum [u]*orare*, vnus Pharisæus, & alter
σαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος
publicanus. Pharisæus stans apud se hæc [x]Ἵστημι
τελώνης. ὁ φαρισαῖος [x]σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα 11
orabat, Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut
προσήυχετο, ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ
cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, [y]*aut & vt* hic [y]velut etiam
λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος
publicanus. Ieiuno bis [z]sabbato, [a]*decimo omnia* [z]in [a]decimas do
τελώνης. νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα 12 omnium
quæ possideo. Et publicanus alongè stans [b]*non volebat* [b]nolebat
ὅσα κτῶμαι. καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἑστὼς οὐκ ἤθελεν 13
nec oculos ad cælum leuare, sed percutiebat *in*
οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι, ἀλλ' ἔτυπτεν εἰς
pectus suum, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. [c]ἱλάσθη-
τὸ στῆθος αὐτοῦ, λέγων, ὁ Θεός [c]ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. μαι
Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam, ab illo:
λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, 14 [d]qui exaltat
quàm enim ille: quia omnis [d]*exaltans seipsum*, humiliabitur: [e]*at hu-* [e]& qui humiliat
ἢ γὰρ ἐκεῖνος. ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσε[f]ται· ὁ δὲ τα- [f]ad illum
milians seipsum· exaltabitur. Afferebant autem [g]*ei* &
πεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ 15 [g]quod cùm
infantes, vt eos tangeret. [h]*videntes autem* discipuli increpa- viderent
τὰ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετί- [h]autem conuocans
bant illos. *At* Iesus [i]*aduocans* illos, [i]nolite vetare
μησαν αὐτοῖς. ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτὰ, 16
dixit, Sinite pueros venire ad me, & [k]*ne prohibete*
εἶπεν, ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε
eos: nam talium est regnum Dei.
αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.
Amen dico vobis, quicunque non acceperit regnum Dei
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέξη[l]ται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ 17
sicut puer, non intrabit in illud.
ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.
Et interrogauit quidam eum princeps, dicens, Magister bone,
καὶ ἐπηρώτησέ τις αὐτὸν ἄρχων, λέγων, διδάσκαλε ἀγαθὲ, 18

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei
τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ 19
Iesus, Quid me dicis bonum? nemo bonus *si non vnus Deus.
Ἰησοῦς, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.
Mandata nosti, ‖Ne mœcheris, ne occidas, ne fu-
τὰς ἐντολὰς οἶδας, μὴ μοιχεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέ- 20
reris, ne falso testeris: honora patrem tuum, & ma-
ψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς· τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μη-
trem tuam. ‖Is autem ait, Hæc omnia custodiui à iu-
τέρα σου. ὁ δὲ εἶπε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νέο- 21
uentute mea. ‖Audiens autem hæc Iesus, ait ei, Adhuc vnũ
τητός μου. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ, ἔτι ἕν 22
tibi deest: omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus,
σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ διάδος πτωχοῖς,
& habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me.
καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.
‖Ille autem audiens hæc, pertristis factus est, erat enim dives
ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, περίλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ πλούσιος 23
valde. Videns autem illum Iesus pertristem factum,
σφόδρα. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον, 24
dixit, Quàm difficile ? pecunias *habentes intrabunt
εἶπε, πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται
in regnum Dei! Facilius enim est ca-
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· εὐκοπώτερον γάρ ἐστι κά- 25
melum per foramen acus transire, quàm diuitem in
μηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν
regnum Dei intrare. ‖Dixerunt autem *audientes, Et
βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες, καὶ 26
quis potest ?seruari? Is autem ait, Impossibilia apud
τίς δύναται σωθῆναι; ὁ δὲ εἶπε, τὰ ἀδύνατα παρὰ 27
homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Pe-
ἀνθρώποις, δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ. εἶπε δὲ ὁ Πέ- 28
trus, Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.
τρος, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι.
*Is autem dixit eis, Amen dico vobis, quòd nemo est qui reli-
ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδείς ἐστιν ὃς ἀφῆ- 29
quit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios, propter
κεν οἰκίαν, ἢ γονεῖς, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἕνεκεν
regnum Dei: ‖Qui non recipiat multò plura
τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὃς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα 30
in tempore hoc, & in seculo *venturo vitam æter-
ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώ-
nam. *Assumens autem ? duodecim, ait ad illos,
νιον. παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα, εἶπε πρὸς αὐτούς, 31
Ecce ascendimus in Hierosolymam, & consummabuntur omnia
ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσεται πάντα
*quæ ‖sunt ‖de *scripta‖ per prophetas ‖ filio hominis.
τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου.
Tradetur enim gentibus, & illudetur, & ?contu-
παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὑβρι- 32
melia afficietur, & conspuetur. Et *flagellantes oc-
σθήσεται, καὶ ἐμπτυσθήσεται· καὶ μαστιγώσαντες ἀπο- 33
cident eum, & tertia die resurget.
κτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.
Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud ab-
καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κε- 34
sconditum ab eis, & non ‖cognouerunt dicta.
κρυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.
Factum est autè *in appropinquare ipsum in Iericho, cæcus quidam
ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἰερειχὼ, τυφλός τις 35
sedebat secus viam mendicans. *Audiens autem turbam
ἐπάητο παρὰ τὴν ὁδὸν πτωχός. ἀκούσας δὲ ὄχλου 36
prætereuntem, interrogabat quid esset hoc. ?Nuntiauerunt autem
διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο τί εἴη τοῦτο. ἀπήγγειλαν δὲ 37
ei, quòd Iesus Nazarenus transiret. Et clamauit, di-
αὐτῷ, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται. καὶ ἐβόησε λέ- 38
cens, Iesu fili Dauid, miserere mei. Et ?præeuntes increpa-
γων, Ἰησοῦ υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με. καὶ οἱ προάγοντες ἐπε- 39
bant eum vt taceret: ipse verò multò magis clamabat,
τίμων αὐτῷ ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν,
Fili Dauid, miserere mei. Stans autem Iesus iussit
υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με. σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν 40
illum adduci ad se. ?Appropinquante autem eo, interrogauit
αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν· ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν
illum, Dicens, Quid tibi vis faciam? ‖Ille autem dixit, Domine, vt
αὐτὸν, λέγων, τί σοι θέλεις ποιήσω; ὁ δὲ εἶπε, κύριε, ἵνα 41
*respiciam. Et Iesus dixit illi: Respice: fides
ἀναβλέψω. καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ἀνάβλεψον· ἡ πίστις 42
tua ‖seruauit te. Et confestim ‖respexit, & seque-
σου σέσωκέ σε. καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολού- 43
batur illum ‖glorificans Deum. & omnis ‖populus videns dedit
θει αὐτῷ δοξάζων τὸν θεόν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν
laudem Deo.
αἶνον τῷ θεῷ.

CAP. XIX. ιθ'

Et ingressus *pertransibat Iericho.
Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἰερειχώ. 1
Et ecce vir nomine *vocatus* Zacchæus, & hic erat
καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν 2
princeps publicanorũ, & ipse erat diues. Et quærebat videre Ie-
ἀρχιτελώνης, καὶ αὐτὸς πλούσιος. καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰη- 3
sum quis esset, & non poterat præ turba: quia statura pu-
σοῦν τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου· ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μι-
sillus erat. Et præcurrens *coram*, ascendit in *sycomorum,
κρὸς ἦν. καὶ προδραμὼν ἔμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ συκο- 4
morum, vt videret eum: quia ?illa futurus erat transire.
μωραίαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν· ὅτι ἐκείνης ἤμελλε διέρχεσθαι.
Et *vt venit ad locum, suspiciens Iesus vidit illum,
καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτὸν, 5
& dixit ad eum, Zacchæe, festinans descende; hodie
καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, Ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι· σήμερον
enim in domo tua oportet me manere. Et festinans de-
γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι. καὶ σπεύσας κα- 6
scendit, & excepit illum gaudens. Et *videntes omnes
τέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων. καὶ ἰδόντες ἅπαντες 7
murmurabant, dicentes quòd ad peccatorem hominem ‖introiuit
διεγόγγυζον, λέγοντες, ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθε
diuersari. Stans autem Zacchæus dixit ad Dominum.
καταλῦσαι. σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν κύριον, 8
Ecce *dimidia substantiarum mearum*, Domine, do pau-
ἰδοὺ τὰ ἡμίσιά μου τῶν ὑπαρχόντων μου, κύριε, δίδωμι τοῖς πτω-
peribus, & si aliquẽ quid defraudaui, reddo quadruplum.
χοῖς, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν.
Ait *autem* ad eum Iesus, Quia hodie salus
εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ 9
domui huic facta est, eo quòd & ipse filius Abrahæ sit.
οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν.
Venit enim filius hominis, quærere & *seruare per-
ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπο- 10
ditum. Audientibus *autem* illis hæc, adiciens dixit
λωλός. ἀκουόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθεὶς εἶπε 11
parabolam, ‖propter prope eum esse Hierusalem, & *videri
παραβολὴν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἱερουσαλὴμ, καὶ δοκεῖν
eis quòd confestim *futurum esset* regnum Dei ‖appa-
αὐτοὺς ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαί-
rere. Dixit ergo, Homo quidam nobilis abiit in
νεσθαι. εἶπεν οὖν, ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς 12
regionem longinquam accipere sibi ‖*se* regnum, & reuerti.
χώραν μακρὰν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι.
?Vocans autem decem *seruos suos, dedit eis decem minas,
καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς, 13
& ait ad illos, Negotiamini dum venio.
καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, πραγματεύσασθε ἕως ἔρχομαι.
At ciues? eius oderant eum, & miserunt lega-
οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτὸν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσ- 14
tionem post illum, dicentes, *Non volumus hunc regnare
βείαν ὀπίσω αὐτοῦ, λέγοντες, οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι
super nos. Et factum est ?in redire ipsum accipientem
ἐφ' ἡμᾶς. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα 15
regnum, ait vocari sibi seruos hos,
τὴν βασιλείαν, εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους,
quibus dedit ?argentum, vt sciret ‖quis quid negotiatus esset.
οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῷ τίς τί διεπραγματεύσατο.
‖Adfuit autem primus, dicens, Domine, mna tua acqui-
παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος, λέγων, κύριε, ἡ μνᾶ σου προσ- 16
siuit decem mnas. Et ait illi, Euge bone serue,
γάσατο δέκα μνᾶς. καὶ εἶπεν αὐτῷ, εὖ ἀγαθὲ δοῦλε· 17
quia in modico fidelis fuisti, ‖esto potestatem habens super decem
ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα
ciuitates. Et venit *secundus, dicens, Domine, Mna tua
πόλεων. καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος, λέγων, κύριε, ἡ μνᾶ σου 18
fecit quinque mnas. Ait *autem* & huic, Et tu esto
ἐποίησε πέντε μνᾶς. εἶπε δὲ καὶ τούτῳ, καὶ σὺ γίνου 19
super quinque ciuitates. Et alter venit, dicens, Domine, ecce
ἐπάνω πέντε πόλεων. καὶ ἕτερος ἦλθε, λέγων, κύριε, ἰδοὺ ἡ 20
mna tua, quam habui repositam in sudario. Timui
μνᾶ σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ· ἐφοβούμην
enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, &
γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρός εἶ· αἴρεις ὃ οὐκ ἔθηκας, καὶ 21
metis quod non seminasti. Dicit *autem* ei, De ore
θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας. λέγει δὲ αὐτῷ, ἐκ τοῦ στόματός 22
tuo iudico te, ‖scelerate serue: sciebas quòd ego homo austerus
σου κρίνω σε, πονηρὲ δοῦλε. ἤδεις ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρός
sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminaui.
εἰμι, αἴρων ὃ οὐκ ἔθηκα, καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα;
Et quare non dedisti ?argentum meum mensariis,
καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, 23
& veniens ego cum ?usura vtique exegissem *illud?* Et astan-
καὶ ἐλθὼν ἐγὼ σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό; καὶ τοῖς παρε- 24
tibus dixit, Auferte ab illo mnam, & date ‖ decem
στῶσιν εἶπεν, ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν, καὶ δότε τῷ τὰς δέκα
mnas ‖*habenti.* Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas.
μνᾶς ἔχοντι. καὶ εἶπον αὐτῷ, κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.
Dico autem vobis, Quia omni habenti dabitur*: ab ?autem
λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ 26
‖non ‖*habente*, & quod habet, auferetur ab eo.
μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. πλὴν τοὺς 27
inimicos meos illos, *non volentes me regnare super
ἐχθούς μου ἐκείνους, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ'

*nisi solus

‖Non occides, non furtũ facies, non falsum testimonium dices: ?Qui

‖Quo audito

‖His ille auditis, contristatus est:

?qui *habent

*quæ ‖sunt ‖de

?flagellabitur, ?ἐμπαίζω

*postquam flagellauerint,

‖intelligebant quę dicebãtur.

*cùm appropinquaret

*Et cùm audiret

?Dixerunt

?qui præibant

?Et cùm appropinquasset,

*At

*videam.

‖saluum fecit ‖vidit,

‖magnificans *populus vt vidit

*perambulabat

*arborem

?inde erat trans siturus.

*cùm venisset

*cùm videret

‖diuertisset.

dimidiũ bonorũ meorum,

?Vocatis *seruis suis,

?autem

*Nolumus

?vt rediret accepto regno, & iussit

?pecuniam, ‖quantũ quisq;

‖Venit

‖illi qui

‖habet.

*& abundabit

?eo ‖qui ‖habet,

?pecuniã meã ad mensam,

?vsuris *illam.

‖ leo quòd esset prope

*quia existimarent

‖manifestaretur.

‖leris

*alter,

*nequam

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ᵛinterficite se, adducite huc, & ᵛiugulate ante me.
αὐτοὺς, ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου.

ᵍhis dictis, præcedebat Et ᵍdicens hæc, ibat ante ascendens in Hierosolymam,
καὶ εἰπὼν ταῦτα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀναβαίνων εἰς Ἰε- 28
ροσόλυμα.

ᵃqui vocatur Oliueti, Bethaniam, ad montem ᵛvocatum oliuarum, misit
Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε

‖discipulos suos, ᵛcastellũ quod contra est: ᵍquod ᵛasinæ ᵛcui ‖soluite ᵍ& duos ‖discipulorum suorum, Dicens, Ite in ᵛcontra
δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἰπὼν, ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι 30
vicum: in ᵍquo, introeuntes, inuenietis pullum* alligatum ᵛsuper
κώμην· ἐν ᾗ, εἰσπορευόμενοι, εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ'
quem nemo vnquam hominum sedit: ‖soluentes illum ᵍ adducite.
ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.
Et si quis vos interrogauerit, Quare soluitis? sic dicetis ei,
καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, διατί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ, 31

ᵛoperam desiderat. Abierũt ᵍqui ‖erant & ᵛstantem pullum. Quia Dominus eius ᵛopus habet. Abeuntes autem ᵍmissi ‖, inuenerunt sicut dixit illis*.
ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει. ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπε- 32
Soluentibus autem illis
σταλμένοι, εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. λυόντων δὲ αὐτῶν 33
pullum, dixerunt domini eius ad illos, Quid soluitis
τὸν πῶλον, εἶπον οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς, τί λύετε τὸν
pullum?

ᵍAt ᵛQuia eum necessariũ ᵛiactantes ᵍIlli autem dixerunt, ᵛDominus ‖eius opus habet.
πῶλον; οἱ δὲ εἶπον, ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει. 34
Et duxerunt illum ad Iesum: & ᵛiacientes suaipsorum
καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἐπιῤῥίψαντες ἑαυτῶν 35
vestimenta supra pullum, imposuerunt Iesum.
τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν.
Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in
πορευομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν 36
via. ᵛAppropinquante autem eo iam ad descensum
τῇ ὁδῷ. ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ 37
montis ‖olearum, cœperunt *omnis turba discipulorum gau-
ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαί-
dentes laudare Deum voce magna, ᵍde omnibus quas viderant
ροντες αἰνεῖν τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον
virtutibus,
δυναμέων,

ᵛqui venit Dicentes, Benedictus ᵛveniens rex
λέγοντες, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασι- 38
in nomine Domini: pax in cælo, & gloria in excelsis.
λεὺς ἐν ὀνόματι κυρίου· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.
Et quidam Pharisæorum de ᵛturba dixerunt ad illum,
καί τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτὸν, 39
Magister, increpa discipulos tuos.
διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.

ᵍQuibus ipse ᵍEt ᵍrespondens ait illi, Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.
καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιω- 40
Et vt appropinquauit, videns
πήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται. καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν 41
ciuitatem, fleuit super illam,
πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ,
Dicens, Quia si cognouisses & tu,
λέγων, ὅτι εἰ ἔγνως καὶ σὺ, 42

‖tibi: & quidem in die tua hac, quæ ad pacem ‖tuam: nunc
καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνην σου· νῦν
autẽ abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te,
δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. ὅτι ἥξουσιν ἡμέραι ἐπί σε, 43

ᵛvallo te, * circundabunt & circundabunt inimici tui ᵛvallum tibi, & *circumcingent
καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι, καὶ περικυκλώσουσί

ᵍad terram prosternent ᵇἐδαφίζω σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν· καὶ ᵇἐδαφιοῦσί σε, καὶ τὰ τέ- 44
te, & coangustabunt te vndique. Et ᵍsolo æquabunt te, & fi-
ᵛqui sunt lios tuos in te: & non relinquent in te lapidem super lapidem; eo
να σου ἐν σοί· καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ· ἀνθ'
quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ.
ὧν οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.
Et ingressus in templum, cœpit eiicere vendentes
καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦν- 45
in illo, & ementes, Dicens illis, Scriptum est,
τας ἐν αὐτῷ, καὶ ἀγοράζοντας, λέγων αὐτοῖς, γέγραπται, 46

*Quia *Domus mea domus orationis est: vos autem illam fecistis
ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς ἐστιν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε
‖quotidie spelunca latronum. Et erat docens ‖per diem
σπήλαιον λῃστῶν. καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν 47

*autem in templo· *at principes ᵍsacerdotũ & scribæ quærebant illum
ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν

ᵍprincipes perdere, & ᵍprimi plebis: Et non inueniebant quid
ἀπολέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ· καὶ οὐχ εὕρισκον τὸ, τί 48

‖illi: facerent ‖: populus enim omnis suspensus erat, illum audiens.
ποιήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ᵇἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

CAP. XX. κ'

Et factum est in vna dierum *illorum*, docente illo
Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων διδάσκοντος αὐτοῦ 1

ᵍconuenerunt populum in templo, & euangelizante, ᵍsuperstiterunt principes sacerdotũ
τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς
& scribæ cum senioribus: Et aiunt ad
καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ εἶπον πρὸς 2
illum, dicentes, Dic nobis in qua potestate hæc facis, aut
αὐτὸν, λέγοντες, εἰπὲ ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, ἢ

ᵍqui dedit quis est *dans tibi potestatem hanc.
τίς ἐστιν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην.

‖Iesus, Respondens autem ‖dixit ad illos, Interrogabo vos & ego
ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ 3

vnum verbum, *& dicite* mihi. Baptismus Ioannis de cæ-
ἕνα λόγον, καὶ εἴπατέ μοι· τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐ-
lo erat, an ex hominibus? ᵍIlli autem ᵛconsultabant apud se-
ρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυ- 5
ipsos, dicentes, Quia si dixerimus, de cælo, dicet, Quare ᵍ non
τοὺς λέγοντες, ὅτι ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, διατί οὐκ
credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, * omnis
ἐπιστεύσατε αὐτῷ; ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, πᾶς 6
populus lapidabit nos: ᵍpersuasus enim est Ioannem
ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς. πεπεισμένος γάρ ἐστιν Ἰωάννην
propheram esse. Et responderunt ᵍnon scire vnde".
προφήτην εἶναι. καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν. 7
Et Iesus ait illis, Neque ego dico vobis in qua
καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ 8
potestate hæc facio. Cœpit autem ad ‖populum dicere
ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. ἤρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν
parabolam hanc: Homo plantauit vi-
τὴν παραβολὴν ταύτην· ἄνθρωπος ἐφύτευσεν ἀμπελῶ-
neam, & elocauit eam colonis, & * peregre fuit ᵍtempora suf-
να, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησε χρόνους ἱκα- 9
ficientia. Et in tempore misit ad cultores seruum,
νούς. καὶ ἐν καιρῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον,
vt de fructu vineæ darent illi: ‖at co-
ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωρ- 10
lони cædentes eum dimiserunt inanem. Et ad-
γοὶ δείραντες αὐτὸν, ἐξαπέστειλαν κενόν. καὶ προσέ- 11
didit mittere alterum seruum. illi autem* *& illum* cædentes & ‖inho-
θετο πέμψαι ἕτερον δοῦλον. οἱ δὲ κἀκεῖνον δείραντες καὶ ἀπ-
norantes, dimiserunt inanem. Et addidit mittere
ατιμάσαντες, ἐξαπέστειλαν κενόν. καὶ προσέθετο πέμψαι 12
tertium: *illi autem & hunc* vulnerantes eiecerunt.
τρίτον· οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον.
Dixit autem dominus vineæ, Quid faciam? mittam
εἶπε δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσω; πέμψω τὸν 13
filium meum dilectum: forsitan ᵍhunc ᵛvidentes verebuntur.
υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται.
‖Videntes autem illum coloni, *ratiocinabantur ad seipsos,
ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ, διελογίζοντο πρὸς ἑαυτούς, 14
dicentes, Hic est hæres: *venite* occidamus illum,
λέγοντες, οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν,
vt nostra fiat hæreditas. Et ‖eiicientes illum
ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία. καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν 15
extra vineam, occiderunt. quid ergo faciet illis do-
ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν. τί οὖν ποιήσῃ αὐτοῖς ὁ κύ-
minus vineæ? Veniet & perdet co-
ριος τοῦ ἀμπελῶνος; ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωρ- 16
lonos istos, & dabit vineam aliis. ᵍaudientes autem
γοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. ἀκούσαντες δὲ
dixerunt", Ne *fiat.* Ille autem aspiciens eos, air, Quid ergo
εἶπον, μὴ γένοιτο. ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς, εἶπε, τί οὖν 17
est ‖scriptum *hoc*, Lapidem quem reprobauerunt ædifi-
ἐστι τὸ γεγραμμένον τοῦτο, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδο-
cantes, hic factus est in caput anguli? Omnis ᵍ cadens
μοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; πᾶς ὁ πεσὼν 18
super illum lapidem, conquassabitur: super quẽ autem ceciderit, com-
ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικ-
minuet illum. Et quærebant principes sacerdotũ & scri-
μήσει αὐτόν. καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμ- 19
bæ mittere in illum manus *in* illa hora, &
ματεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ
timuerunt populum: cognouerunt enim quòd ad ipsos si-
ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν πα-
militudinem hanc dixerit. Et obseruantes miserunt
ραβολὴν ταύτην εἶπε. καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν 20
insidiatores, ᵍsimulantes seipsos iustos *esse*, vt ca-
ἐγκαθέτους, ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι, ἵνα ἐπι-
perent ‖eius sermonem, *ad tradendum* illum principatui &
λάβωνται αὐτοῦ λόγου, εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ
potestati præsidis. Et interrogauerunt eum, dicen-
τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγον- 21
tes, Magister, scimus quia rectè dicis & doces, &
τες, διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ
non accipis ‖*faciem*, sed in veritate viam ‖personam
οὐ λαμβάνεις πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ
Dei doces. Licet nobis Cæsari tributum dare, an non?
θεοῦ διδάσκεις· ἔξεστιν ἡμῖν καίσαρι φόρον δοῦναι, ἢ οὔ; 22
Considerans autem illorum dolum, dixit ad eos,
κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν, εἶπε πρὸς αὐτούς, 23
Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium: cuius habet
τί με πειράζετε; δείξατέ μοι δηνάριον· τίνος ἔχει
imaginem & inscriptionem? respondentes *autem* dixerunt, Cæsaris.
εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν; ἀποκριθέντες δὲ εἶπον, καίσαρος.
Is autem ait illis, Reddite ergo quæ " Cæsaris, Cæsari; *Et
ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἀπόδοτε οὖν τὰ καίσαρος καίσαρι, 25
"sunt & quæ" Dei, Deo. Et non potuerunt reprehendere
καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ. καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι 26
eius verbum coram ᵍ *populo*: & mirati in respon-
αὐτοῦ ῥήματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ. καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀπο- ᵍplebe:
so eius, tacuerunt.
κρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Accesserunt *qui negant †& fuerit, ‖eam *accepit †& ‖sequens illam, vxorem, *omnes †& ‖semen, *siquidem ‖erit habuerunt eam vxorem. ‖Illi verò qui digni habebuntur seculo illo & resurrectione ‖poterunt: *cùm sint filii sunt Dei, *μιμύω Dominum Deum Abraham, & Deum Iacob. ‖ei *bene *Et debant interrogare eum quicquam. *eos qui mittebant ‖æra †quàm omnes *eo quod deest illi, *suum †bonis

Accedentes autem quidam Sadducæorum, *contradicentes
προσελθόντες δέ τινες τῶν σαδδουκαίων, οἱ ἀντιλέγοντες 27
resurrectionem *non* esse, †interrogauerunt eum, Dicentes, Ma-
ἀνάστασιν μὴ εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες, διδά- 28
gister, Moyses scripsit nobis, Si alicuius frater mortuus fuerit ha-
σκαλε, μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔ-
bens vxorem, & hic sine liberis *moriatur*, vt accipiat‖ fra-
χων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελ-
ter eius vxorem, & suscitet semen fratri
φὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ
suo. Septem ergo fratres erant, & primus *accipiens
αὐτοῦ. ἑπτὰ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν 29
vxorem †mortuus est sine filiis. Et accepit ‖secundus
γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος. καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν 30
vxorem, & ipse mortuus est sine filio. Et tertius ac-
γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος. καὶ ὁ τρίτος ἔλα- 31
cepit illam. similiter *autem* & * septem †non reliquerunt ‖natos, &
βεν αὐτήν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ οὐ κατέλιπον τέκνα, καὶ
mortui sunt. Nouissimè *autem* omnium mortua est & mulier.
ἀπέθανον. ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. 32
In ergo resurrectione cuius eorum ‖*sit* vxor? *nam* septem
ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ 33
habuerunt eam vxorem. Et *respondens* ait illis
ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ 34
Iesus, Filii seculi huius nubunt & traduntur ad nuptias.
Ἰησοῦς, οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐκγαμίσκονται·
*At digni habiti seculum illud contingere &
οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν καὶ τῆς 35
resurrectionem ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores.
ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίσκονται·
Neque *enim* mori vltrà ‖*possunt*: æquales angelis enim sunt, &
οὐτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται· ἰσάγγελοι γάρ εἰσι· καὶ 36
filii sunt Dei, *resurrectionis filii *existentes*. Quia verò re-
υἱοί εἰσι τοῦ θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες. ὅτι δὲ ἐγεί- 37
surgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, sicut dicit
ρονται οἱ νεκροὶ, καὶ μωσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει
Dominum Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum
κύριον τὸν θεὸν ἀβραὰμ, καὶ τὸν θεὸν ἰσαὰκ, καὶ τὸν θεὸν
Iacob. Deus autem non est mortuorum, sed viuorum: omnes
ἰακώβ. θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. πάντες 38
enim ei viuunt. Respondentes autem quidam scriba-
γὰρ αὐτῷ ζῶσιν. ἀποκριθέντες δέ τινες τῶν γραμμα- 39
rum, dixerunt‖, Magister, *pulchrè* dixisti. †Non amplius *autem* au-
τέων, εἶπον, διδάσκαλε, καλῶς εἶπας. οὐκέτι δὲ ἐτόλ- 40
debant interrogare eum quicquam. Dixit autem ad illos,
μων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς, 41
Quomodo dicunt Christum filium Dauid esse: Et ipse Da-
πῶς λέγουσι τὸν χριστὸν υἱὸν δαβὶδ εἶναι· καὶ αὐτὸς δα- 42
uid dicit in libro Psalmorum, Dixit Dominus Domino meo,
βὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλμῶν, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου,
sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos
κάθου ἐκ δεξιῶν μου· ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου 43
scabellum pedum tuorum? Dauid ergo Dominum illum
ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου; δαβὶδ οὖν κύριον αὐτὸν 44
vocat: & quomodo filius eius est?
καλεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν;
Audiente autem omni
ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ 45
populo, dixit discipulis suis,
λαοῦ, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Attendite à
προσέχετε ἀπὸ τῶν 46
scribis *volentibus ambulare in stolis, & ‖amantibus salutationes in ‖foro, & primas cathedras in *conuiuiis. *simulantes longam orationem: *qui volunt ‖amant
scribis *volentibus ambulare in stolis, & ‖amantibus salutationes in ‖foro, & primas cathedras in
γραμματέων τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλούν-
synagogis, & primos discubitus in ‖cœnis.
των ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν
Qui deuorant domos viduarum, *& *specie longa*
ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις.
precantur: hi accipient maiorem damnationem.
οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρᾷ 47
προσεύχονται· οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.

CAP. XXI. κα΄

‖eos qui mittebant ‖æra †quàm omnes ‖misit.
Respiciens autem vidit ‖*mittentes* munera sua in
Ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ 1
gazophylacium, diuites. Vidit autē & quandā viduam pau-
γαζοφυλάκιον πλουσίους. εἶδε δέ καί τινα χήραν πενι- 2
perculam mittentem ‖*illuc* duo minuta. Et dixit, Verè
χρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ δύο λεπτά· καὶ εἶπεν, ἀληθῶς 3
dico vobis, quia vidua pauper hæc plus †*omnibus* ‖misit:
λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν·
Omnes enim hi ex abundanti sibi miserunt in
ἅπαντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς 4
munera Dei: hæc autem ex *‖postremitate sua* omnem
τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ· αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς ἅπαντα
victum ‖quem habuit, misit. Et quibusdam dicentibus de templo,
τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλε. καί τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, 5
quòd lapidibus †*pulchris* & donis ornatum esset, dixit, Hæc
ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκόσμηται, εἶπε, ταῦτα 6
quæ videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis
ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος
supra lapidem, qui non destruatur.
ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται.

Interrogauerunt autem illum, dicentes, Præceptor, quando *igitur*
ἐπηρώτησαν δὲ αὐτὸν, λέγοντες, διδάσκαλε, πότε οὖν 7
hæc erunt? & quod signum cùm *futurum est hæc fieri*?
ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι;
Ille autem dixit, Videte ne seducamini: multi enim venient
ὁ δὲ εἶπε, βλέπετε μὴ πλανηθῆτε. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται 8
in nomine meo, dicentes, Quia ego sum: & tempus
ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ὅτι ἐγώ εἰμι· καὶ ὁ καιρὸς
appropinquauit: *ne ergo eatis* post eos.
ἤγγικε· μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν.
Cùm autem audieritis prælia & seditiones, ‖*ne ter-*
δταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτο- 9
reamini: oportet *enim* hæc fieri primùm, sed *non statim
θῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ
finis. Tunc dicebat illis, *Excitabitur gens contra gen-
τέλος. τότε ἔλεγεν αὐτοῖς, ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθ- 10
tem, & regnum aduersus regnum, ‖Terræmotusque magni
νος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. σεισμοί τε μεγάλοι
per loca, & fames, & pestilentiæ *erunt*: terroresque &
κατὰ τόπους, καὶ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ ἔσονται· φόβητρά τε καὶ 11
signa de cælo magna erunt. *Ante *autem* hæc
σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγάλα ἔσται. πρὸ δὲ τούτων ἁ- 12
omnia iniicient ‖*in vos* manus suas, & per-
πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ διώ-
sequentur, tradentes in synagogas & custodias, †*agentes*
ξουσι, παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀγομένους
ad reges & præsides propter nomen meum.
ἐπὶ βασιλεῖς, καὶ ἡγεμόνας ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου.
Continget autem vobis in testimonium.
ἀποβήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον. 13
Ponite ergo in ‖*corda vestra* non præmeditari ‖*defen-*
θέτε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν μὴ προμελετᾶν ἀπο- 14
di. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non
λογηθῆναι. ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ᾗ οὐ 15
poterunt contradicere ‖*neque* resistere, omnes ‖*aduersantes*
δυνήσονται ἀντειπεῖν οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι
vobis. Trademini autem & à parentibus, & fratribus,
ὑμῖν. παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων, καὶ ἀδελφῶν, 16
& cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis.
καὶ συγγενῶν, καὶ φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν.
Et eritis †*exosi* *ab* omnibus †propter nomen meum.
καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. 17
Et capillus de capite vestro non peribit.
καὶ θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται. 18
In patientia vestra possidebitis animas vestras.
ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.
Cùm autem videritis † *circundatam* ab *exercitibus* Hieru-
ὅταν δὲ ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν ἱερου- 20
salem, tunc †scitote quia appropinquauit desolatio eius. Tunc qui
σαλὴμ, τότε γνῶτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. τότε οἱ 21
in Iudæa‖, fugiant ad montes: & qui in medio eius,
ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη· καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς,
discedant: & qui in regionibus, non intrent in
ἐκχωρείτωσαν· καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις, μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς
eam. Quia dies vltionis hi sunt, ‖*im-*
αὐτήν. ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὗταί εἰσι, τοῦ πλη- 22
pleri omnia †scripta*. Væ autem ‖*in vtero*
σθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ
habentibus, & ‖*lactantibus* in illis diebus:
ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις·
erit enim ‖*necessitas* magna super terram, & ira in populo
ἔσται γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὀργὴ ἐν τῷ λαῷ
hoc. Et cadent †*ori* gladii, & captiui
τούτῳ. καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, καὶ αἰχμα- 24
ducentur in omnes gentes: & Hierusalem ‖*erit cal-*
λωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἱερουσαλὴμ ἔσται πα-
cata à gentibus, donec impleantur tempora †*gentium*.
τουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν.
Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in
καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις, καὶ ἐπὶ 25
‖*terra* pressura gentium *in determinatione, resonante mari, &
τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἠχούσης θαλάσσης, καὶ
salo. *Exanimatis* hominibus præ timore & expe-
σάλου· ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσ- 26
ctatione †*imminentium in habitata*: nam virtutes
δοκίας τῶν ἐπερχομένων ἐν τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν
cælorum mouebuntur. Et tunc videbunt filium
οὐρανῶν σαλευθήσονται. καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ 27
hominis venientem in nube cum potestate & ‖*gloria*
ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης
multa. Incipientibus autem his fieri, respicite &
πολλῆς. ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ 28
leuate capita vestra: quoniam appropinquat redemptio ve-
ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν· διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑ-
stra. Et dixit similitudinem illis: Videte †*ficum*, &
μῶν. καὶ εἶπε παραβολὴν αὐτοῖς· ἴδετε τὴν συκῆν, καὶ 29
omnes arbores. Cùm ‖*protulerint* iam‖, *videntes*
πάντα τὰ δένδρα· ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέποντες 30
à vobis ipsis agnoscitis quoniam *iam* prope æstas est.
ἀφ' ἑαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.

‖terræ ‖*præ confusione sonitus maris & fluctuũ. Arescentibus †*quæ superuenient vniuerso orbi: ‖*maiestate magna.*

‖*corda vestra* ‖*defendi* ‖quemadmodũ respondeatis. ‖& ‖*aduersarii vestri.* †*odio* †*hominibus* ‖*producant* ‖*ex se fructum.*

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ὅτε καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι 31
prope est regnum Dei. Amen dico vobis, quia non
ἐγγύς ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ 32
præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.
μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα γένηται.
Cælum & terra transibunt, at verba mea non
ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ 33
transibunt. Attendite autem vobis ipsis, ne forte grauentur
παρέλθωσι. προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν 34
vestra corda in crapula, & ebrietate, & curis vita-
ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιω-
libus, & repentina in vos superueniat dies illa.
τικαῖς, καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.
Tanquam laqueus enim superueniet in omnes sedentes
ὡς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους 35
super faciem omnis terræ. Vigilate itaque in omni
ἐπὶ προσωπον πάσης τῆς γῆς. ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ 36
tempore orantes, vt digni habeamini effugere ista omnia
καιρῷ δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῆτε ἐκφυγεῖν ταῦτα πάντα
quæ futura sunt, & stare ante filium ho-
τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-
minis. Erat autem diebus in templo docens,
θρώπου. ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, τὰς 37
at noctibus exiens morabatur in monte vocato
δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ηὐλίζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον
Oliueti. Et omnis populus manicabat ad eum in
ἐλαιῶν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθίζε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ 38
templo audire eum.
ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

CAP. XXII. κβ'

Appropinquabat autem festum Azymorum, dictum Pascha.
Ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἡ λεγομένη πάσχα. 1
Et quærebant principes sacerdotũ & scribæ hoc, quomodo tol-
καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ, πῶς ἀνέ- 2
lerent eum: timebant enim plebem. Intrauit autem Sa-
λωσιν αὐτόν· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν. εἰσῆλθε δὲ ὁ σα- 3
tanas in Iudam cognominatum Iscarioten, existentem ex
τανᾶς εἰς ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ
numero duodecim. Et abiens collocutus est
ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα. καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς 4
principibus sacerdotũ, & magistratibus hoc, quomodo illum traderet
ἀρχιερεῦσι, καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὸ, πῶς αὐτὸν παραδῷ αὐ-
eis. Et gauisi sunt, & pacti sunt illi argentum dare.
τοῖς, καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι. 5
Et spopondit, & quærebat oportunitatem ad tradendum
καὶ ἐξωμολόγησε, καὶ ἐζήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι 6
illum eis sine turba. Venit autem dies Azy-
αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου. ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύ- 7
morum, in qua oportebat occidi Pascha. Et misit Pe-
μων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα. καὶ ἀπέστειλε πέ- 8
trum & Ioannem, dicens, Euntes parate nobis
τρον καὶ ἰωάννην, εἰπών, πορευθέντες ἑτοιμάσατε ἡμῖν τὸ
Pascha, vt manducemus. Illi autem dixerunt ei, Vbi vis pare-
πάσχα, ἵνα φάγωμεν. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ποῦ θέλεις ἑτοι- 9
mus? Is autem dixit eis, Ecce introeuntibus vobis in
μάσωμεν; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἰδοὺ εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς 10
ciuitatem, occurret vobis homo amphoram aquæ por-
τὴν πόλιν, συναντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βα-
tans: sequimini eum in domum quò intrat.
στάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν ὅ εἰσπορεύεται.
Et dicetis patrifamilias domus, Dicit tibi Ma-
καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας, λέγει σοι ὁ διδά- 11
gister, Vbi est diuersorium, vbi Pascha cum dis-
σκαλος, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μα-
cipulis meis manducem? Et ipse vobis ostendet cœnaculum magnum
θητῶν μου φάγω; κἀκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγεον μέγα 12
stratum: ibi parate. Euntes autem inuenerũt si-
ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἑτοιμάσατε. ἀπελθόντες δὲ εὗρον κα- 13
cut dixit illis, & parauerunt Pascha. Et cùm
θὼς εἶρηκεν αὐτοῖς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. καὶ ὅτε 14
facta esset hora, discubuit, & duodecim apostoli cum eo.
ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.
Et ait ad eos, Desiderio desideraui hoc
καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ 15
Pascha manducare vobiscum, ante me pati. Dico enim
πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ με παθεῖν. λέγω γὰρ 16
vobis, quia non amplius non manducabo ex eo, donec impleatur in
ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ, ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν
regno Dei. Et accipiens calicem, gratias
τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχα- 17
agens dixit, Accipite hoc, & diuidite vobis ipsis:
ριστήσας εἶπε, λάβετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς·
Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vi-
λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πίω ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμ- 18
tis, donec regnum Dei veniat. Et accipiens pa-
πέλου, ἕως οὗ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ. καὶ λαβὼν ἄρ- 19
nem, gratias agens fregit, & dedit eis, dicens, Hoc est
τον, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, τοῦτό ἐστι
corpus meum, quod pro vobis datum: hoc facite in
τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν
meam commemorationem. Similiter & calicem post ce-
ἐμὴν ἀνάμνησιν. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δει- 20
nasse, dicens, Hic calix, nouum testamentum in
πνῆσαι, λέγων, τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ
sanguine meo, qui pro vobis effusus. Veruntamen ecce
αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. πλὴν ἰδοὺ ἡ 21
manus tradentis me mecum in mensa.
χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.
Et quidem filius hominis vadit secundum definitum:
καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὡρισμένον· 22
veruntamen væ homini illi per quem traditur.
πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ παραδίδοται.
Et ipsi cœperunt conquirere ad seipsos hoc, quisnam esset
καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ, τίς ἄρα εἴη 23
ex eis hoc futurus facere. Facta est autem & con-
ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν. ἐγένετο δὲ καὶ φιλο- 24
tentio in eis, hoc, quis eorum videretur esse maior.
νεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.
Is autem dixit eis, Reges gentium dominantur eorum,
ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν, 25
& potestatem habentes ipsorum, benefici vocantur.
καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν, εὐεργέται καλοῦνται.
Vos autem non sic: sed qui maior in vobis, fiat sicut
ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν, γενέσθω ὡς ὁ 26
iunior: & qui præcessor, sicut ministrator. Quis enim maior,
νεώτερος· καὶ ὁ ἡγούμενος, ὡς ὁ διακονῶν. τίς γὰρ μείζων, 27
recumbens, an ministrans? nonne recumbens? ego autem sum
ὁ ἀνακείμενος, ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δέ εἰμι
in medio vestrũm sicut ministrans. Vos autem estis perma-
ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν. ὑμεῖς δέ ἐστε οἱ διαμεμε- 28
nentes mecum in tentationibus meis. Et ego dispo-
νηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου· κἀγὼ διατίθε- 29
no vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum:
μαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν·
Vt edatis, & bibatis super mensam meam, in re-
ἵνα ἐσθίητε, καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, ἐν τῇ βασι- 30
gno meo: & sedeatis super thronos iudicantes duodecim
λείᾳ μου· καὶ καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων κρίνοντες τὰς δώδεκα
tribus Israel. Ait autem Dominus, Simon, Simon,
φυλὰς τοῦ ἰσραήλ. εἶπε δὲ ὁ κύριος, σίμων, σίμων,
ecce Satanas expetiuit vos, ad cribrandum sicut triticum.
ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξῃτήσατο ὑμᾶς, τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον.
Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: &
ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου. καὶ 32
tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.
σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου.
Is autem dixit ei, Domine, tecum paratus sum & in car-
ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, κύριε, μετά σου ἕτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυ- 33
cerem, & in mortem ire. Ille autem dixit, Dico tibi
λακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι. ὁ δὲ εἶπε, λέγω σοι 34
Petre, non cantabit hodie gallus, priusquàm ter abneges
πέτρε, οὐ μὴ φωνήσῃ σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρὶς ἀπαρνήσῃ
non nosse me. Et dixit eis, Quando misi vos
μὴ εἰδέναι με. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς 35
sine sacculo, & pera, & calceamentis, nunquid aliquo defecti
ἄτερ βαλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερή-
estis? illi autem dixerunt, Nihil. Dixit ergo eis, Sed nunc
σατε; οἱ δὲ εἶπον, οὐδενός. εἶπεν οὖν αὐτοῖς, ἀλλὰ νῦν 36
habens sacculum, tollat, similiter & peram: & non habens,
ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν· καὶ ὁ μὴ ἔχων,
vendet tunicam suam, & emet gladium.
πωλήσει τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγοράσει μάχαιραν.
Dico enim vobis, quoniã adhuc hoc scriptum oportet im-
λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἔτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆ- 37
pleri in me, hoc, Et cum exlegibus reputatus est: etenim quæ de me,
ναι ἐν ἐμοὶ, τὸ, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη· καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ
finem habent. Illi autem dixerũt, Domine, ecce gladij hîc duo.
τέλος ἔχει. οἱ δὲ εἶπον, κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο.
Ille autem dixit eis, Satis est. Et egressus ibat secundũ
ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἱκανόν ἐστι. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ 39
consuetudinẽ in montem Oliuarum: secuti sunt autem illum &
τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ
discipuli eius. Factus autem ad locum, dixit il-
μαθηταὶ αὐτοῦ. γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν αὐ- 40
lis, Orate non intrare in tentationem. Et ipse
τοῖς, προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. καὶ αὐτὸς 41
auulsus est ab eis quantum lapidis iactum, & ponens genua
ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολήν, καὶ θεὶς τὰ γόνατα
orabat, Dicens, Pater, si vis transferre
προσηύχετο, λέγων, πάτερ, εἰ βούλει παρενεγκεῖν τὸ 42
calicem istum à me: veruntamen non voluntas mea, sed
ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ
tua fiat. Apparuit autem illi angelus de cælo confortans
σὸν γενέσθω. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων 43
eum. Et factus in agonia, intentius ora-
αὐτόν. καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέστερον προσηύ- 44
bat: Factus est autem sudor eius sicut guttæ sanguinis decur-
χετο. ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος κα-

*fieri, *autem *qui sedent *quæ *futura *vero *qui vocatur Oliueti. *ἀυλίζομαι *vero *qui cognominabatur *cum *quemadmodum *pecuniam *vt traderet *turbis. *necesse erat *At *Et *ad eos, *in quam *& *ἐστρώννυμι *illis, *antequam patiar. *ex hoc *illud, *accepto calice, *legit, & *inter vos: *accepto pane, *fregit, & *dies festus *qui dicitur *interficerent *orantes, *ad eos, *Is autem *ea *Quæ *Et *donec *iactus, *positis genibus *Et cùm peruenisset *ne intretis

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

rentis
ꝰcùm surrexisset
ᵘ& venisset
ᵘsuos,
ꝰsurgite,
ꝰne
ᵘqui vocabatur
Ide
ᵘvt oscularetur
ᵘautem
ᵘhi
ᵘerant quod erat
ᵘeum ᵘAccenso
*igne
ꝰatrij,
ᵘerat
ꝰQuem cùm vidisset
*fuisset
ꝰAt ille
ꝰautem ᵘQ
ᵘinteruallo facto
*horæ vnius,
ᵘVerè
ᵘnam &
ꝰEt *nescio
*mihi.
ᵘneque
ᵘhoc autem
ᵘquàm gallus cantet
ꝰqui tenebant illum,
*velauerunt
ᵘ&
*qui percussit
ᵘconuenerunt
seniores
*&
ᵘEt
*mihi,

rentes in terram. Et ꝰresurgens ab ora-
ἐαύοντες ὅτι τὴν γῆν. καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευ- 45
tione, ᵘveniens ad discipulos ᵘ, inuenit eos dormientes
χῆς, ἐλθὼν πρὸς τὲς μαθητὰς, εὗρεν αὐτὲς κοιμωμένες
præ tristitia. Et ait illis, Quid dormitis? *resur-
ἀπὸ τῆς λύπης. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τί καθεύδετε; ἀνα- 46
gentes orate ꝰvt non intretis in tentationem.
στάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.
Adhuc autem eo loquente, ecce turba, & ᵘdictus Iu-
ἔτι δὲ αὐτὲ λαλῦντος, ἰδὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰὺ- 47
das, ᵘvnus ᵘ duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit Iesu,
δας, εἷς τῶν δώδεκα, προήρχετο αὐτὲς, καὶ ἤγγισε τῷ Ἰησοῦ
ᵘosculari eum: hoc enim signum dederat ipsis, ᵘQuemcunq; osculatus
φιλῆσαι αὐτόν. τὸ γὰρ σημεῖον δεδώκει αὐτοῖς, ὃν ἂν φιλή-
fuero, ipse est. At Iesus* dixit illi, Iuda, osculo
σω, αὐτός ἐστιν. ὁ δὲ Ἰησῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἰύδα, φιλήματι 48
filium hominis tradis? Videntes autem ᵘqui circa
τὸν υἱὸν τῦ ἀνθρώπου παραδίδως; ἰδόντες δὲ οἱ περὶ 49
ipsum ᵘ futurum, dixerunt ei, Domine, si percutiemus in gla-
αὐτὸν τὸ ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ, κύριε, εἰ παταξομεν ἐν μα-
dio? Et percussit vnus *quidam* ex illis seruum
χαίρᾳ; καὶ ἐπάταξεν εἷς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δῦλον τοῦ 50
principis sacerdotũ, & amputauit eius auriculam dexteram. Respon-
ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν αὐτῦ τὸ ὖς τὸ δεξιόν. ἀπορι- 51
dens autem Iesus, ait, Sinite vsque huc. & ᵘtangens auriculam
θεὶς δὲ ὁ Ἰησῦς, εἶπεν, ἐᾶτε ἕως τύτου. καὶ ἁψάμενος τῦ ὠτίε
eius, sanauit eum. Dixit autem Iesus ad *ac-
αὐτῦ, ἰάσατο αὐτόν. εἶπε δὲ ὁ Ἰησῦς πρὸς τὲς συλα- 52
cedentes ad se, principes sacerdotũ, & magistratus templi, & semo-
γηυομένους πρὸς αὐτὸ ἀρχιερεῖς, καὶ στρατηγὲς τῦ ἱεροῦ, καὶ πρεσ-
res, Quasi ad latronem existis cum gladiis &
βυτέρυς, ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύ-
ᵘfust.bus? Cùm
gnis? Quotidie existente me vobiscum in templo, non exten-
λων; καθ' ἡμέραν ὄντος μυ μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐξε- 53
distis manus in me: sed hæc vestra est hora, &
τείνατε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ· ἀλλ' αὕτη ὑμῶν ἐστιν ἡ ὥρα, καὶ ἡ
ᵘfuerim
potestas tenebrarum. Comprehendentes autem eum, duxerunt,
ἐξυσία τῦ σκότους. συλλαβόντες δὲ αὐτὸν ἤγαγον, 54
ᵘ& induxerunt ad domum principis sacerdotum: at ᵘ Petrus ᵘ seque-
καὶ εἰσήγαγον εἰς τὸν οἶκον τῦ ἀρχιερέως. ὁ δὲ πέτρος ἠκο-
batur ᵘ alonge. ᵘAccendentibus autem *ignem in medio ꝰau-
λούθει μακρόθεν. ἁψάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐ- 55
le, & circumsedentibus illis, ᵘsedebat Petrus in medio
λῆς, καὶ συγκαθισάντων αὐτῶν, ἐκάθητο ὁ πέτρος ἐν μέσῳ
eorum. *Videns autem eum ancilla quædam sedentem
αὐτῶν. ἰδῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον 56
ad lumen, & *attente intuita eum, dixit, Et hic cum illo
πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ, εἶπε, καὶ ὗτος σὺν αὐτῷ
ꝰAt ille erat. ꝰ Is autem negauit eum, dicens, Mulier, non noui illum.
ἦν. ὁ δὲ ἠρνήσατο αὐτὸν, λέγων, γύναι, οὐκ οἶδα αὐτόν. 57
Et post pusillum, alius videns eum, dixit, Et tu de illis
καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν, ἔφη, καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν 58
es. at Petrus ꝰ ait, ᵘHomo, non sum.
εἶ. ὁ δὲ πέτρος εἶπεν, ἀνθρωπε, οὐκ εἰμί.
Et ᵘinterstante quasi *hora una, alius quidam affirmabat,
καὶ διαστάσης ὡσεὶ ὥρας μιᾶς, ἄλλος τὶς διϊσχυρίζετο, 59
dicens, ᵘIn veritate & hic cum illo erat: ᵘ etenim Galilæus
λέγων, ἐπ' ἀληθείας καὶ ὗτος μετ' αὐτῦ ἦν· καὶ γὰρ γαλιλαῖός
est. ꝰAit autem Petrus, Homo, *non noui quid dicis.
ἐστιν. εἶπε δὲ ὁ πέτρος, ἀνθρωπε, οὐκ οἶδα ὃ λέγεις. 60
& continuò adhuc loquente illo, cantauit gallus.
καὶ παραχρῆμα, ἔτι λαλῦντος αὐτῦ, ἐφώνησεν ὁ ἀλέκτωρ.
Et conuersus Dominus, respexit Petrum: & recordatus
καὶ στραφεὶς ὁ κύριος, ἐνέβλεψε τῷ πέτρῳ· καὶ ὑπεμνή- 61
est Petrus verbi Domini, sicut dixerat ei, Quia priùs
θη ὁ πέτρος τῦ λόγυ τῦ κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι πρὶν
ᵘquàm gallus cantet ᵘgallum cantare, negabis me ter. Et egressus
ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἀπαρνήσῃ με τρίς. καὶ ἐξελθὼν 62
ꝰqui tenebant illum, foras Petrus, fleuit amarè. Et viri ꝰtenen-
ἔξω ὁ πέτρος ἔκλαυσε πικρῶς. καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχον- 63
*velauerunt tes Iesum, illudebant ei, cædentes. Et *obuol-
τες τὸν Ἰησοῦν, ἐνέπαιζον αὐτῷ, δέροντες. καὶ περικα- 64
ᵘ& uentes eum, ᵘpercutiebant eius faciem, & interrogabant
λύψαντες αὐτὸν, ἐπυνθάνον αὐτῦ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐπηρώτων
*qui percussit eum, dicentes, Prophetiza, quis est *percutiens te?
αὐτὸν, λέγοντες, προφήτευσον, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε;
Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.
καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν. 65
ᵘconuenerunt Et vt factus est dies, ᵘcoactus est senatus plebis,
seniores καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τῦ λαῦ, 66
*& ꝰprincipes sacerdotũque & scribæ: & duxerunt illum in con-
ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέ-
ᵘEt cilium suum, Dicentes, Si tu es Christus, dic nobis. ᵘAit
δριον αὐτῶν, λέγοντες, εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός, εἰπὲ ἡμῖν. εἶπε 67
mihi. autem illis, Si vobis dixero, non credetis.
δὲ αὐτοῖς, ἐὰν ὑμῖν εἴπω, ὲ μὴ πιστεύσητε· ἐὰν δὲ καὶ ἐρω- 68
ᵘneque rogauero, non respondebitis mihi, ᵘaut dimittetis.
ᵘhoc autem τήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ μοι, ἢ ἀπολύσητε. ἀπὸ τῦ νῦν 69
erit filius hominis sedens à dextris virtutis
ἔσται ὁ υἱὸς τῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως

Dei. Dixerunt autem omnes, Tu ergo es filius Dei? ꝰIs autem ꝰQui
τῦ θεῦ. εἶπον δὲ πάντες, σὺ οὖν εἶ ὁ υἱὸς τῦ θεῦ; ὁ δὲ 70
ad eos ait, Vos dicitis, quia ego sum. ᵘIlli autem dixerũt, ᵘAt
πρὸς αὐτὲς ἔφη, ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐγώ εἰμι. οἱ δὲ εἶπον, 71
ꝰdesideramus Quid adhuc, ꝰopus habemus testimonio? ipsi enim audiuimus de
τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ
testimonium? ore eius.
τῦ στόματος αὐτῦ.

CAP. XXIII. κγ΄

duxerunt Et surgens omnis multitudo eorum, *duxit* illum ad
1 Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ
Pilatum. Cœperunt autem accusare illum, dicentes,
2 τὸν πιλάτον. ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτῦ, λέγοντες,
ᵘnostram, Hunc inuenimus subuertentem ᵘ gentem, & prohibentem Cæsari
τῦτον εὕρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος, καὶ κωλύοντα καίσαρι
ꝰ& tributa dare, ꝰdicentem se Christum regem esse.
φόρους διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν χριστὸν βασιλέα εἶναι.
ᵘautem *At* Pilatus ᵘ interrogauit eum, dicens, Tu es rex
3 ὁ δὲ πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς
ꝰac Iudæorum? ꝰille *autem* respondens *ei*, ait, Tu dicis.
τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, ἔφη, σὺ λέγεις.
Ait autem *At* Pilatus *dixit* ad principes sacerdotum, & turbas,
4 ὁ δὲ πιλάτος εἶπε πρὸς τὲς ἀρχιερεῖς, καὶ τὲς ὄχλους,
*Nihil causæ ᵘac *Nullam* inuenio *causam* in homine hoc. ᵘIlli *autem* inualescebãt,
5 οὐδὲν εὑρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τύτῳ. οἱ δὲ ἐπίσχυον,
dicentes, *Quia* commouet populum, docens per vniuersam Iudæam,
λέγοντες, ὅτι ἀνασείει τὸν λαὸν, διδάσκων καθ' ὅλης τῆς ἰουδαίας,
incipiens à Galilæa vsque huc. Pilatus autem au-
6 ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γαλιλαίας ἕως ὧδε. πιλάτος δὲ ἀ-
diens Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset.
κύσας γαλιλαίαν, ἐπηρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος γαλιλαῖός ἐστι.
*vt cognouit Et *cognoscens* quòd de potestate Herodis esset, remisit
7 καὶ ἐπιγνὸς ὅτι ἐκ τῆς ἐξυσίας ἡρῴδε ἐστὶν, ἀνέπεμψεν
ꝰqui & ipse erat eum ad Herodem, ꝰ*existentem & ipsum in* Hierosolymis in il-
αὐτὸν πρὸς ἡρῴδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν ἱεροσολύμοις ἐν ταύ-
lis diebus. *At* Herodes ᵘ*videns Iesum*, gauisus est
8 ταις ταῖς ἡμέραις. ὁ δὲ ἡρῴδης ἰδὼν τὸν Ἰησῦν ἐχάρη
ᵘautem viso Iesu, ᵘcupiens valde: erat enim ᵘ*volens* ꝰex multo* videre eum, ᵘ*propter audire*
*tempore ᵘeo quòd audiret ᵘfieri. λίαν. ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανῦ ἰδεῖν αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκύειν
multa de eo: & sperabat aliquod signum videre ab eo ꝰfa-
πολλὰ περὶ αὐτῦ· καὶ ἤλπιζέ τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτῦ γενό-
ꝰac *ctum. Interrogabat autem eum in sermonibus multis: ꝰipse *autem*
9 μενον. ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ
nihil respondebat illi. Stabant autem principes sacerdotũ, &
10 οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ. εἱστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ
ᵘSpreuit scribæ constanter accusantes eum. ᵘNihil faciens
11 οἱ γραμματεῖς σὐτόνως κατηγορῦντες αὐτῦ. ἐξυθενήσας
ꝰillusit indutũ autem illum Herodes cum exercitu suo, & ꝰ*illu-*
δὲ αὐτὸν ὁ ἡρῴδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτῦ, καὶ ἐμπαί-
ꝰveste alba, & *ad Pilatũ. Et *dens, amiciens eum vestem splendidam,* remisit *eum*
ξας, περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν
Pilato. Facti sunt *autem* amici *hicque* Pilatus &
12 τῷ πιλάτῳ. ἐγένοντο δὲ φίλοι ὅ, τε πιλάτος καὶ ὁ ἡρῴ-
*nam antea inimici erant ad inuicem. des in ipsa die *cum inuicem*: *præextiterant enim in*
a προϋπάρχω ᵘconuocatis principibus ꝰmagistratibus, & plebe, δης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· ᵃπροϋπῆρχον γὰρ ἐν
*inimicitia existentes ad seipsos. Pilatus autem ᵘconuocans
13 ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς. πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος
principes sacerdotum, & ꝰ*magistratus, & populum*, Dixit ad
14 τὲς ἀρχιερεῖς, καὶ τὲς ἄρχοντας, καὶ τὸν λαὸν, εἶπε πρὸς
ᵘflex his in quibus illos, Obtulistis mihi hominem hunc quasi auer-
αὐτὲς, προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τῦτον ὡς ἀποστρέ-
tentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullam
φοντα τὸν λαὸν, καὶ ἰδὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας, οὐδὲν
ᵘnam inueni in homine isto causam, ᵘ*quorum* accusatis *aduersus*
εὗρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τύτῳ αἴτιον, ὧν κατηγορεῖτε κατ'
eum. Sed neque Herodes: *remisi *enim* vos ad il-
15 αὐτῦ. ἀλλ' οὐδὲ ἡρῴδης· ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐ-
lum, & ecce nihil dignum morte est actum ei.
τὸν, καὶ ἰδὲ οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγμένον αὐτῷ.
ᵘCastigans ergo illum dimittam.
16 παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.
Necesse autem habebat dimittere eis per ꝰ festum, vnum. ꝰdiem
17 ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἑορτὴν ἕνα.
Exclamauit *Exclamarunt* autem ᵘ vniuersa turba, ᵘ*dicentes*, Tolle hunc, ᵘdi-
ᵘsimul ᵘ& 18 ἀνέκραξαν δὲ παμπληθεὶ, λέγοντες, αἶρε τῦτον, ἀπό-
mitte *autem* nobis Barabbam: Qui erat propter seditionẽ quandã
19 λυσον δὲ ἡμῖν τὸν βαραββᾶν. ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ
factam in ciuitate, & homicidium, missus in carcerem.
γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον, βεβλημένος εἰς φυλακήν.
ᵘautem Iterum ᵘ *ergo* Pilatus *adlocutus est*ᵘ, volens dimittere
ᵘad eos, 20 πάλιν οὖν ὁ πιλάτος προσεφώνησε θέλων ἀπολῦσαι
*At Iesum. *Illi *autem* succlamabant, dicentes, Crucifige, cru-
21 τὸν Ἰησοῦν. οἱ δὲ ἐπεφώνουν, λέγοντες, σταύρωσον, σταύ-
ꝰmali cifige eum. Ille autem tertiò dixit ad illos, Quid enim ꝰ*malum*
22 ρωσον αὐτόν. ὁ δὲ τρίτον εἶπε πρὸς αὐτὲς, τί γὰρ κακὸν
ᵘinuenio fecit iste? nullam causam mortis ᵘ*inueni* in eo. ᵘ*castigans* ergo illum ꝰ dimittam. ᵘcorripiam ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὗρον ἐν αὐτῷ. παιδεύ-
ꝰ& *At *Illi *autem* instabant vocibus ma-
23 σας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω. οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγά-

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ut crucifigeretur,
gnis, postulantes eum crucifigi, & inualescebant voces
λαις, αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι, καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ
Et eorum, & principum sacerdotum. At Pilatus adiudicauit fieri
αὐτῶν, καὶ τῶν ἀρχιερέων. ὁ δὲ πιλάτος ἐπέκρινε γενέσθαι τὸ 24
petitionem eorum. Dimisit autem illis propter seditionem & homicidium
*eum qui
αἴτημα αὐτῶν· ἀπέλυσε δὲ αὐτοῖς τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον 25
*missus fuerat
*missum in carcerem, quem petebant: at Iesum tra-
ut verò
βεβλημένον εἰς τὴν φυλακὴν, ὃν ἠτοῦντο· τὸν δὲ ἰησοῦν παρέ-
*apprehenderunt
didit voluntati eorum. Et cùm abducerent eum, *appre-
δωκε τῷ θελήματι αὐτῶν. καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτὸν, ἐπι- 26
hendentes Simonem quendam Cyrenæum venientem *ab agro, impo-
λαβόμενοι σίμωνός τινος κυρηναίου ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ, ἐπέ-
suerunt illi crucem portare post Iesum.
θηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν φέρειν ὄπισθεν τοῦ ἰησοῦ.
post Sequebatur autem illum multa turba populi, & mulierum,
ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ γυναικῶν, 27
quæ & plangebant, & lamentabantur eum. Conuersus autem ad il-
αἳ καὶ ἐκόπτοντο, καὶ ἐθρήνουν αὐτόν. στραφεὶς δὲ πρὸς αὐ- 28
nolite flere las Iesus, dixit, Filiæ Hierusalem, ne flete super me,
τὰς ὁ ἰησοῦς, εἶπε, θυγατέρες ἰερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμὲ,
sed super vosipsas flete, & super filios vestros. Quoniam ecce ve-
πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν· ὅτι ἰδοὺ ἔρ- 29
nient dies, in quibus dicent, Beatæ steriles, & ventres qui
χονται ἡμέραι ἐν αἷς ἐροῦσι, μακαρίαι αἱ στεῖραι, καὶ κοιλίαι αἳ
non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient
οὐκ ἐγέννησαν, καὶ μαστοὶ οἳ οὐκ ἐθήλασαν. τότε ἄρξονται 30
dicere montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite
λέγειν τοῖς ὄρεσι, πέσετε ἐφ' ἡμᾶς· καὶ τοῖς βουνοῖς, καλύψατε
a πίπτω nos. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in ari-
ἡμᾶς. ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξη- 31
do quid fiet? Ducebantur autem & alij duo malefici
ρῷ τί γένηται; ἤγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο κακοῦργοι 32
cum eo tolli. Et postquam labierunt in locum
σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον 33
*vocatum Caluariam, ibi crucifixerunt eum, & mala-
τὸν καλούμενον κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτὸν, καὶ τοὺς κα-
lefícos, hunc quidem à dextris, *hunc autem à sinistris. At Iesus
κούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν. ὁ δὲ ἰησοῦς 34
dicebat, Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. diui-
ἔλεγε, πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι. διαμερι-
sortes. dentes verò vestimenta eius, miserunt sortem. Et stabat
ζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἔβαλον κλῆρον. καὶ εἱστήκει 35
& eum populus spectans: deridebant autem & principes cum eis,
ὁ λαὸς θεωρῶν. ἐξεμυκτήριζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐ-
saluos fecit, dicentes, Alios seruauit, seruet seipsum, si hic est
saluum faciat τοῖς, λέγοντες, ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτὸν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ
Christus Dei electus. Illudebant autem ei & mi-
χριστὸς τοῦ θεοῦ ἐκλεκτός. ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρα- 36
nistros accedentes, & acetum offerentes ei:
τιῶται προσερχόμενοι, καὶ ὄξος προσφέροντες αὐτῷ·
*saluum fac Et dicentes, Si tu es rex Iudæorum, *serua teipsum.
καὶ λέγοντες, εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν. 37
Erat autem & superscriptio scripta super eum literis
ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφὴ γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν 38
*Latinis, Græcis, & *Romanis, & Hebraicis, HIC
ἑλληνικοῖς, καὶ ῥωμαϊκοῖς, καὶ ἑβραϊκοῖς: ΟΥΤΟΣ
EST REX IVDAEORVM.
ΕΣΤΙΝ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.
*de his qui pe- Vnus autem *pendentium maleficorum blasphemabat eum,
debant latro- εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν, 39
nibus, dicens, Si tu es Christus, *serua temetipsum & nos. Respon-
*saluum fac λέγων, εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς, σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς. ἀποκρι- 40
dens autem alter increpabat eum, dicens, Neque times tu Deum,
θεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα αὐτῷ, λέγων, οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν θεὸν,
quòd in eadem damnatione es? Et nos quidem iustè:
ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ; καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια 41
nam *digna *enim eorum quæ fecimus recipimus: hic verò nihil *insolens
*factis gessit.
γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔ-
ad Iesum, egit. Et dicebat *Iesu, Memento mei Domine, cùm veneris
πραξε. καὶ ἔλεγε τῷ ἰησοῦ, μνήσθητί μου κύριε, ὅταν ἔλθῃς 42
in regnum tuum. Et dixit illi Iesus, Amen dico
ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω 43
tibi, Hodie mecum eris in paradiso.
σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.
Erat autem ferè hora sexta, & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram,
ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν, 44
vsque in horã nonam. Et obscuratus est Sol, & scissum est ve-
ἕως ὥρας ἐννάτης. καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος, καὶ ἐσχίσθη τὸ κα- 45
lum templi medium. Et clamans voce magna
ταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον. καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ 46
Iesus, ait, Pater, in manus tuas commendabo spiritum
ἰησοῦς, εἶπε, πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά
meum. & hæc dicens expirauit. Videns autem Centu-
μου. & ταῦτα εἰπὼν ἐξέπνευσεν. ἰδὼν δὲ ὁ ἑκατόνταρ- 47
quod fuerat rio factum, glorificauit Deum, dicens, Verè homo
χος τὸ γενόμενον, ἐδόξασε τὸν θεὸν, λέγων, ὄντως ὁ ἄνθρωπος
omnis turba eorum qui simul aderant & videbant quæ fiebant, hic iustus erat. Et omnes simul accedentes turbæ
οὗτος δίκαιος ἦν. καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι 48
ad spectaculum istud, spectantes facta, percutientes
ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες

suaipsorum pectora, reuertebantur. Stabant autem omnes
49 ἑαυτῶν τὰ στήθη ὑπέστρεφον. εἱστήκεισαν δὲ πάντες οἱ
noti eius alonge, & mulieres quæ consecutæ
γνωστοὶ αὐτοῦ μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι
eum à Galilæa videntes hæc. Et ecce vir
50 αὐτῷ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας ὁρῶσαι ταῦτα. καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ
nomine Ioseph, consiliarius existens, vir bonus, & iu-
ὀνόματι ἰωσὴφ, βουλευτὴς ὑπάρχων, ἀνὴρ ἀγαθὸς, καὶ δί-
stus: Hic non erat suffragatus consilio &
51 καιος· οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ
actions eorum, ab Arimathæa ciuitate *Iudæorum, qui
πράξει αὐτῶν, ἀπὸ ἀριμαθαίας πόλεως τῶν ἰουδαίων, ὃς
expectabat & ipse regnum Dei. Hic accessit ad
52 προσεδέχετο καὶ αὐτ�ὸς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· οὗτος προσ-
cedens Pilato, petiit corpus Iesu. Et de-
53 ελθὼν τῷ πιλάτῳ, ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ. καὶ κατα-
trahens ipsum, inuoluit id *sindone, & posuit id in mo-
λῶν αὐτὸ, ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνή-
numento excisо, *vbi non erat nondum nemo positus.
ματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐδέπω οὐδεὶς κείμενος.
Et dies erat parasceues, & sabbatum illucescebat.
54 καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευὴ, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε.
Subsecutæ autem mulieres, quæ fuerant venien-
55 κατακολουθήσασαι δὲ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνελη-
tes cum eo de Galilæa, viderunt monumentum, &
λυθυῖαι αὐτῷ ἐκ τῆς γαλιλαίας, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον, καὶ
vt positum erat corpus eius. Reuersæ autem parauerunt
56 ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ. ὑποστρέψασαι δὲ ἡτοίμασαν
aromata & vnguenta: & quidem sabbato quieuerunt secundum
ἀρώματα καὶ μύρα. καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ
mandatum.
τὴν ἐντολήν.

CAP. XXIIII.

At vna sabbatorum diluculo profundo venerunt ad
1 Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ὄρθρου βαθέος ἦλθον ἐπὶ τὸ
monumentũ, portantes quæ parauerant aromata, & quadam cum eis.
μνῆμα, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα, καί τινες σὺν αὐταῖς.
Inuenerunt autem lapidem reuolutum à monumento.
2 εὗρον δὲ τὸν λίθον b ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου·
Et ingressæ non inuenerunt corpus Domini Iesu.
3 καὶ εἰσελθοῦσαι οὐχ εὗρον τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἰησοῦ.
Et factum est, in dubitare eas de isto, & ecce
4 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτὰς περὶ τούτου, καὶ ἰδοὺ
duo viri adstiterunt eis in vestibus fulgentibus.
δύο ἄνδρες ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις.
Timentibus autem factis illis, & inclinantibus vultum
5 ἐμφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν, καὶ κλινουσῶν τὸ πρόσωπον
in terram, dixerunt ad illas, Quid quæritis viuentem cum mor-
εἰς τὴν γῆν, εἶπον πρὸς αὐτὰς, τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νε-
tuis? Non est hic, sed surrexit: recordamini vt locutus
6 κρῶν; οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἠγέρθη. μνήσθητε ὡς ἐλάλη-
est vobis, adhuc existens in Galilæa, Dicens, Quia oportet filium
7 σεν ὑμῖν, ἔτι ὢν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ· λέγων, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν
hominis tradi in manus hominum pecca-
τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτω-
torum, & crucifigi, & tertia die resurgere. Et recor-
8 λῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. καὶ ἐμνή-
datæ sunt verborum eius. Et reuersæ à
9 σθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ. καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ
monumento, nuntiauerunt hæc omnia * vndecim, & omnibus
μνημείου, ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἕνδεκα, καὶ πᾶσι τοῖς
cæteris. Erant autem Magdalene Maria, & Ioanna, &
10 λοιποῖς. ἦσαν δὲ ἡ μαγδαληνὴ μαρία, καὶ ἰωάννα, καὶ
Maria Iacobi, & cæteræ cum eis, quæ dicebant ad
μαρία ἰακώβου, καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἱ ἔλεγον πρὸς τοὺς
Apostolos hæc. Et visa sunt ante illos sicut delira-
11 ἀποστόλους ταῦτα. καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆ-
mentum verba eorum, & non credidерunt illis. At Petrus
12 ρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς. ὁ δὲ πέτρος
surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens *videt
ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ παρακύψας βλέπει τὰ
lenteamina posita sola: & abiit apud se mirans
ὀθόνια κείμενα μόνα· καὶ ἀπῆλθε, πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων
factum. Et ecce duo ex illis erant euntes
13 τὸ γεγονός. καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι
in ipsa die in vicum distantem stadia sexaginta
ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἑξήκοντα
ab Hierusalem, cui nomen Emmaus. Et ipsi loquebantur ad
14 ἀπὸ ἰερουσαλὴμ, ᾗ ὄνομα ἐμμαούς. καὶ αὐτοὶ ὡμίλουν πρὸς
inuicem de omnibus euentis his.
ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων.
Et factum est in colloqui ipsos & conquirere, & ipse
15 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ
Iesus appropinquans ibat cum illis.
16 ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν
tenebantur non agnoscere eum. Ait autem ad illos,
17 ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν. εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς,
Qui sermones hi quos confertis ad inuicem ambu-
τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπα-

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

bulantes, & estis tristes? Respondens autem vnus cui nomen
τοιῦτες, καὶ ἐστὲ σκυθρωποί; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς ᾧ ὄνομα 18
Cleopas, dixit ad eum, Tu solus peregrinaris Hierusalem,
κλεόπας, εἶπε πρὸς αὐτὸν, σὺ μόνος παροικεῖς ἰερουσαλὴμ,
& non cognouisti facta in illa in diebus his?
καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;
Et dixit eis, Quæ? illi autem dixerunt ei, Quæ de Iesu
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ποῖα; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, τὰ περὶ ἰησοῦ τοῦ 19
Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere &
ναζωραίου, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ
sermone coram Deo & omni populo. Quomodoque tra-
λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ· ὅπως τε πα- 20
diderunt eum summi sacerdotes, & principes nostri in damnationē
ρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα
mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus, quia
θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι 21
ipse esset futurus redimere Israel. sed & cum omnibus
αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν ἰσραήλ. ἀλλά γε σὺν πᾶσι
his, tertiam hanc diem agit hodie, ex quo hæc
τούτοις τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ ταῦτα
facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nobis terruerunt
ἐγένετο. ἀλλὰ καὶ γυναῖκές τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡ- 22
nos, factæ antelucanæ ad monumentum. Et non inue-
μᾶς, γενόμεναι ὄρθριαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον· καὶ μὴ εὑρὼ- 23
nientes corpus eius, venerunt, dicentes & visionem angelorum
σαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἦλθον, λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων
vidisse, qui dicunt eum viuere Et abierunt quidā eorū qui
ἑωρακέναι, οἳ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν. καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν 24
cum nobis, ad monumentum, & inuenerunt ita sicut & mu-
σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὗρον οὕτω καθὼς καὶ αἱ γυ-
lieres dixerunt: ipsum verò non viderunt. Et ipse dixit ad
ναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον. καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς 25
eos, O stulti & tardi corde ad credendum in omni-
αὐτούς, ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶ-
bus quæ locuti sunt Prophetæ! Nonne hæc oportuit pati
σιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται· οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν 26
Christum, & intrare in gloriam suam? Et inci-
τὸν χριστόν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; καὶ ἀρξά- 27
piens à Moyse, & ab omnibus Prophetis, interpre-
μενος ἀπὸ μωσέως, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμή-
tabatur illis in omnibus scripturis quæ de seipso.
νευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ.
Et appropinquauerūt ad vicum quò ibant, & ipse finxit
καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἐπορεύοντο, καὶ αὐτὸς προσε- 28
longiùs ire. Et coegerunt illum,
ποιεῖτο πορρώτερον πορεύεσθαι. καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν, 29
dicentes, Mane nobiscum, quoniam ad vesperam est, & inclinauit
λέγοντες, μεῖνον μεθ' ἡμῶν· ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐστὶ, καὶ κέκλικεν
dies. & intrauit ad manendum cum illis. Et factum est,
ἡ ἡμέρα. καὶ εἰσῆλθε τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς. καὶ ἐγένετο 30
in discumbere ipsum cum eis, accipiens panem be-
ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρτον εὐ-
nedixit, & frangens porrigebat illis. Eorum autem aperti
λόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου αὐτοῖς. αὐτῶν δὲ διηνοί- 31
sunt oculi, & cognouerunt eum: & ipse non appa-
χθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαν-
rens factus est ab eis. Et dixerunt ad inuicem, Nonne
ὴς ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν. καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους, οὐχὶ 32
cor nostrum ardens erat in nobis, vt loqueretur nobis in
ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ
via, & vt aperiret nobis scripturas? Et surgentes
ὁδῷ, καὶ ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς; καὶ ἀναστάντες 33
eadem hora, regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congre-
αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέστρεψαν εἰς ἰερουσαλὴμ, καὶ εὗρον συνηθροι-
gatos vndecim, & eos qui cum illis, Dicentes, Quòd
σμένους τοὺς ἕνδεκα, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, λέγοντας, ὅτι 34
surrexit Dominus verè, & visus est Simoni. Et ipsi enar-
ἠγέρθη ὁ κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη σίμωνι. καὶ αὐτοὶ ἐξη- 35
rabant quæ in via, & quomodo agnitus est eis in fractione
γοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ
panis. Hæc autem ipsis loquentibus, & ipse Iesus stetit
ἄρτου. ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων, καὶ αὐτὸς ὁ ἰησοῦς ἔστη 36
in medio eorum, & dicit eis, Pax vobis: Conturbati
ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν. πτοηθέντες 37
verò & conterriti facti, existimabant spiritum videre.
δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν.
Et dixit eis, Quid turbati estis, & quare cogi-
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τί τεταραγμένοι ἐστὲ, καὶ διατί διαλο- 38
tationes ascendunt in corda vestra? Videte
γισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ἴδετε τὰς 39
manus meas, & pedes meos: quia ipse ego sum. pal-
χεῖράς μου, καὶ τοὺς πόδας μου· ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι. ψηλαφή-
pate me, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, si-
σατέ με, καὶ ἴδετε· ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, κα-
cut me videtis habentem. Et hoc dicens ostendit
θὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν 40
eis manus & pedes. Adhuc autem nō credentibus illis
αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν 41
præ gaudio, & mirantibus, dixit eis, Habetis aliquid
ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς, ἔχετέ τι
esculentum hîc? Illi autem obtulerunt ei piscis assi
βρώσιμον ἐνθάδε; οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ 42
partem, & de apiario fauo. Et sumens coram
μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου. καὶ λαβὼν ἐνώπιον 43
eis edit. Dixit autem eis, Hæc verba quæ locutus sum
αὐτῶν ἔφαγεν. εἶπε δὲ αὐτοῖς, οὗτοι οἱ λόγοι οὓς ἐλάλησα 44
ad vos adhuc existens vobiscum, quoniā oportet impleri omnia
πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὢν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ
scripta in lege Moysi, & Prophetis, & Psal-
γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ μωσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλ-
mis de me. Tunc aperuit ipsorum sensum, ad
μοῖς περὶ ἐμοῦ. τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ 45
intelligendum scripturas. Et dixit eis, Quoniam sic scriptum
συνιέναι τὰς γραφάς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι οὕτω γέγρα- 46
est, & sic oportebat pati Christum, & resurgere à mor-
πται, καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν χριστὸν, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νε-
tuis tertia die; Et prædicari in nomine eius
κρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ 47
pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus
μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξά-
ab Hierosolyma. Vos autem estis testes horum.
μενον ἀπὸ ἰερουσαλήμ. ὑμεῖς δέ ἐστε μάρτυρες τούτων. 48
Et ecce ego mitto promissum Patris mei in
καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐφ' 49
vos. vos autem sedete in ciuitate Hierusalem, quoadusque
ὑμᾶς. ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει ἰερουσαλὴμ, ἕως οὗ
induamini virtutem ex alto. Eduxit autem eos foras
ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους. ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω 50
usque in Bethaniam, & sustollens manus suas, benedixit
ἕως εἰς βηθανίαν· καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, εὐλόγησεν
eis. Et factum est in benedicere eum illis, disiunctus est
αὐτούς. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτὸς, διέστη 51
ab eis, & sursum ferebatur in cælum. Et ipsi ado-
ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ αὐτοὶ προσ- 52
rantes eum, regressi sunt in Hierusalem cum gaudio ma-
κυνήσαντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς ἰερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς με-
gno. Et erant semper in templo, laudantes &
γάλης. καὶ ἦσαν διαπαντὸς ἐν τῷ ἱερῷ, αἰνοῦντες καὶ 53
benedicentes Deum. Amen.
εὐλογοῦντες τὸν θεόν. ἀμήν.

apparuit
ὀπτάω vel ὁράω
gesta erant
cognouerunt eum
Dum autem hæc loquuntur,
ἵστημι
ego sum, nolite timere.
sic
habere. cùm dixisset,
quod manducetur
At
fauū mellis.
cùm manducasset
sumens reliquias dedit eis.
Et ad eos,
sunt
cùm essem
necesse est
quæ sunt
illis
vt intelligeret
leuatis manibus suis
dum benediceret
recessit

Sancti Euangelij secundum Lucam

FINIS.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SECVNDVM IOANNEM SANCTVM

TO KATA IΩANNHN AΓION

EVANGELIVM.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

CAPVT PRIMVM.

In principio erat Verbum, & Verbum erat apud
1 Ν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ☩ ὁ λόγος ἦν πρὸς
Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat
τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. οὗτος ἦν
2 in principio apud Deum. Omnia per ip-
ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' αὐ-
3 sum facta sunt, & sine ipso factū est *ineq; vnum*,
τοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν,
quod factū est. In ipso vita erat, & vita
ὃ γέγονεν. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ
4 erat lux hominum. Et lux in tenebris lucet, &
ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ
5 tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo mis-
ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμέ-
6 sus à Deo, *nomen *ei* Ioannes. Hic venit in te-
νος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ ἰωάννης. οὗτος ἦλθεν εἰς μαρ-
7 stimonium, vt *testaretur* de lumine, vt omnes crederent
τυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτὸς, ἵνα πάντες πιστεύσωσι
per illum. Non erat ille lux, sed vt *testaretur* de
δι' αὐτοῦ. οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ
8 lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem ho-
τοῦ φωτός. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄν-
9 minem venientem in * mundum. In mundo erat, &
θρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ
10 mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.
κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.
In propria venit, & *proprij* eum non receperunt.
εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.
11 Quotquot autē receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fie-
ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γε-
12 ri, *credentibus* in nomine eius. Qui non ex sanguinibus,
νέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων,
13 neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed
οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ'
ex Deo nati sunt. Et Verbum caro factum est, & habi-
ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν. καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνω-
14 tauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnige-
σεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογε-
niti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Ioannes
νοῦς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. ἰωάννης
15 *testimonium* *testatur* de ipso: & clamauit, dicens, Hic erat quem dixi,
μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ· καὶ κέκραγε, λέγων, οὗτος ἦν ὃν εἶπον, ὁ ὀ-
Qui post *venturus est*, *de* *Post me *veniens*, ante me factus est: quia prior me
πίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου
erat. Et *ex* plenitudine eius nos omnes accepimus, &
ἦν. καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ
16 gratiam pro gratia. Quia lex per Moysen data est, gra-
χάριν ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ νόμος διὰ μωσέως ἐδόθη, ἡ χά-
17 tia & veritas per Iesum Christum facta est. Deum nemo vi-
ρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ ἰησοῦ χριστοῦ ἐγένετο. θεὸν οὐδεὶς ἑώρα-
18 *qui est* dit vnquam: vnigenitus filius *existens* in sinum Patris, ipse
κε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖ-
enarrauit. Et hoc est testimonium Ioannis, quando
νος ἐξηγήσατο. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ ἰωάννου, ὅτε ἀ-
19 *ab Iadeum*, miserunt Iudæi *ex* Hierosolymis sacerdotes & Leuitas *Idixit*, vt
πέστειλαν οἱ ἰουδαῖοι ἐξ ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἵνα
interrogarent eum, Tu quis es? Et confessus est, & non ne-
ἐρωτήσωσιν αὐτὸν, σὺ τίς εἶ; καὶ ὡμολόγησε, καὶ οὐκ ἠρνή-
20 gauit. & confessus est, Quia non sum ego Christus.
σατο· καὶ ὡμολόγησεν, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χριστός.
Idixit, Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Elias es tu? & *Idicit*, Non sum.
καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν, τί οὖν; ἠλίας εἶ σύ; καὶ λέγει, οὐκ εἰμί. ὁ
21 Propheta, es tu? & respondit, Non. Dixerunt ergo ei, Quis es,
προφήτης εἶ σύ; καὶ ἀπεκρίθη, οὔ. εἶπον οὖν αὐτῷ, τίς εἶ,
22 *his qui miserunt* vt responsum demus *mittentibus* nos? quid dicis de
ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; τί λέγεις περὶ
teipso? Ait, Ego vox clamantis in deserto, Dirigite
σεαυτοῦ; ἔφη, ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνατε
23 *qui fuerant* viam Domini, sicut dixit Esaias propheta. Et *missi,
τὴν ὁδὸν κυρίου, καθὼς εἶπεν ἡσαΐας ὁ προφήτης. καὶ οἱ ἀπε-
24 si, erant ex Pharisæis. Et interrogauerunt eum, & di-
σταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν φαρισαίων· καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν, καὶ εἶ-
25 xerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias,
πον αὐτῷ, τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς, οὔτε ἠλίας,
neque prophetа? Respondit eis Ioannes, dicens, Ego
οὔτε ὁ προφήτης; ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰωάννης, λέγων, ἐγὼ
26 *nescitis*: baptizo in aqua: medius autem vestrûm stetit quem vos *non nostis*:
βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·

Nihil,

*cui erat

*testimonium perhiberet

*hunc

*sui

*qui est

*his qui credũt

Ipse est *ille post me venturus, qui ante me fa- *qui est
27 ὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέ-
ctus est, cuius ego non sum dignus vt soluam eius corrigiam cal-
γονεν, οὗ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸ ἱμάντα τοῦ ὑπο-
ceamenti. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem,
28 δήματος. ταῦτα ἐν βηθανίᾳ ἐγένετο πέραν τοῦ ἰορδάνου,
vbi erat Ioannes baptizans. *Postridie conspicit Ioan- * Altera die vi-
29 ὅπου ἦν ἰωάννης βαπτίζων. τῇ ἐπαύριον βλέπει ὁ ἰωάν- dit
nes Iesum venientem ad se, & ait, Ecce agnus Dei,
νης τὸν ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ *ecce qui tollit
*tollens peccatum mundi. Hic est de quo ego di- peccata
30 ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. οὗτός ἐστιν περὶ οὗ ἐγὼ εἶ-
xi, Post me venit vir, qui ante me factus est: quia
πον, ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι
prior me erat. Et ego *non sciebam eum: sed vt manifestetur *nesciebam
31 πρῶτός μου ἦν. κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτὸν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ
*Israel, propter *hoc veni ego in aqua baptizans. *in Iea
τῷ ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων.
Et *testatus est Ioannes, dicens, Quia vidi Spiritum *testimonium
32 καὶ ἐμαρτύρησεν ἰωάννης, λέγων, ὅτι τεθέαμαι τὸ πνεῦμα perhibuit
descendentem quasi columbam de cælo; & mansit super eum. θεάομαι
καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν.
Et ego *non sciebam eum, sed *mittens* me baptizare in a- *nesciebam
33 κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτὸν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδα- *qui misit
qua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem, &
τι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ
manentem super eum, hic est *baptizans in Spiritu sancto. *qui baptizat
μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
Et *ego vidi, & *testatus sum quia hic est filius *testimonium
34 καὶ ἐώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ perhibui
Dei. *Postridie iterum stabat Ioannes, & ex disci- *Altera die
35 θεοῦ. τῇ ἐπαύριον πάλιν εἱστήκει ὁ ἰωάννης, καὶ ἐκ τῶν μα-
pulis eius duo. Et respiciens Iesum ambulantem,
36 θητῶν αὐτοῦ δύο. καὶ ἐμβλέψας τῷ ἰησοῦ περιπατοῦντι,
dicit, Ecce agnus Dei. Et audierunt eum duo discipuli
37 λέγει, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ. καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ *qui audierant
loquentem, & secuti sunt Iesum. Conuersus autem Iesus, *Isecuti fuerant
38 λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ ἰησοῦ. στραφεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, *primùm
& videns eos sequentes *, dicit eis, Quid quæri- *fuum
39 καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς, τί ζητεῖ-
tis? *illi autem* dixerunt ei, Rabbi, (quod dicitur interpretatum, magi- *Qui
ste; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ῥαββὶ, ὃ λέγε) ἑρμηνευόμενον, διδά- *habitas*
ster) vbi *manes? Dicit eis, Venite & videte. venerunt &
σκαλε, ποῦ μένεις; λέγει αὐτοῖς, ἔρχεσθε καὶ ἴδετε. ἦλθον καὶ
viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora *autem
εἶδον ποῦ μένει, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην. ὥρα
erat quasi decima. Erat Andreas frater Simonis Petri, vnus
40 ἦν ὡς δεκάτη. ἦν ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς σίμωνος πέτρου, εἷς
ex duobus *audientibus à Ioanne, & *secutis* * qui audierant
τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων
eum. Inuenit hic *primus* fratrem *proprium* Simonem, *Isecuti fuerant
41 αὐτῷ. εὑρίσκει οὗτος πρῶτος τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον σίμωνα, *primùm
& dicit ei, Inuenimus Messiam, quod est interpreta- *fuum
καὶ λέγει αὐτῷ, εὑρήκαμεν τὸν μεσσίαν, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμε-
tum, Christus. Et adduxit eum ad Iesum. intuitus
42 νον ὁ χριστός. καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἰησοῦν. ἐμβλέψας
autem eum Iesus, dixit, Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis
δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, εἶπε, σὺ εἶ σίμων ὁ υἱὸς ἰωνᾶ. σὺ κληθήσῃ
Cephas, quod interpretatur, Petrus. *Postridie voluit *In crastinum
43 κηφᾶς, ὃ ἑρμηνεύεται πέτρος. τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν
exire in Galilæam, & inuenit Philippum, & dicit
ἐξελθεῖν εἰς τὴν γαλιλαίαν, καὶ εὑρίσκει φίλιππον, καὶ λέγει
ei Iesus, Sequere me. Erat autem Philippus à Beth-
44 αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀκολούθει μοι. ἦν δὲ ὁ φίλιππος ἀπὸ βηθ-
saida, ex ciuitate Andreæ & Petri. Inuenit Philip-
45 σαϊδὰ, ἐκ τῆς πόλεως ἀνδρέου καὶ πέτρου. εὑρίσκει φίλιπ-
pus Nathanael, & dicit ei, Quem scripsit Moyses in lege,
πος τὸν ναθαναὴλ, καὶ λέγει αὐτῷ, ὃν ἔγραψε μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ,
& prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph *illum* à Na-
καὶ οἱ προφῆται, εὑρήκαμεν ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ ἰωσὴφ τὸν ἀπὸ να-
zareth. Et dixit ei Nathanael, *Ex Nazareth potest *A
46 ζαρέτ. καὶ εἶπεν αὐτῷ ναθαναὴλ, ἐκ ναζαρὲτ δύναταί
aliquid *bonum* esse? dicit ei Philippus, Veni, & vide. *boni
τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ φίλιππος, ἔρχου, καὶ ἴδε.
Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit
47 εἶδεν ὁ ἰησοῦς τὸν ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει
de eo, Ecce verè Israelita, in quo dolus non est.
περὶ αὐτοῦ, ἴδε ἀληθῶς ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Dicit ei Nathanael, Vnde me nosti? respondit
λέγ‸ αὐτῷ ναθαναὴλ, πόθεν με γινώσκ‸ς; ἀπεκρίθη ὁ 48
Iesus, & dixit ei, *Ante te Philippum vocare existentem
Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, πρὸ τοῦ σε φίλιππον φωνῆσαι ὄντα
sub ficu, vidi te. Respondit Nathanael, &
ὑπὸ τὴν συκῆν, εἶδόν σε. ἀπεκρίθη ναθαναὴλ, καὶ 49
ait ei, Rabbi, tu es filius Dei: tu es rex
λέγ‸ αὐτῷ, ῥαββεὶ, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ
Israel. Respondit Iesus, & dixit ei, Quia dixi tibi:
Ἰσραήλ. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι εἶπόν σοι, 50
Vidi te sub ficu, credis? *maiora his videbis.
εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζω τούτων ὄψει.
Et dicit ei, Amen, amen dico vobis, Amodo videbitis
καὶ λέγ‸ αὐτῷ, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε 51
cælum apertum, & angelos Dei ascendentes
τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας
& descendentes supra filium hominis.
καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

CAP. II. ϛ′

Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Gali-
Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν κανᾷ τῆς γαλι- 1
lææ: & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem &
λαίας· καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ. ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ 2
Iesus & discipuli eius ad nuptias. Et defi-
Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. καὶ ὑστερήσαν- 3
ciente vino, dicit mater Iesu ad eum, Vinum non habent.
τος οἴνου, λέγ‸ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτὸν, οἶνον οὐκ ἔχουσι.
*Dicit ei Iesus, Quid mihi & tibi? mulier? nondum venit
λέγ‸ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, τί ἐμοὶ καὶ σοὶ γύναι; οὔπω ἥκει ἡ 4
hora mea. Dicit mater eius ministris, Quodcunque di-
ὥρα μου. λέγ‸ ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις, ὅ, τι ἂν λέ- 5
xerit vobis facite. Erant autem ibi hydriæ lapideæ sex po-
γῃ ὑμῖν ποιήσατε. ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λίθιναι ἓξ κεί- 6
sitæ secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ me-
μεναι κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνὰ με-
tretas *duas vel ‖tres. Dicit eis Iesus, Implete
τρητὰς δύο ἢ τρεῖς. λέγ‸ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, γεμίσατε 7
hydrias aqua: & impleuerunt eas vsque ad summum.
τὰς ὑδρίας ὕδατος· καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.
Et dicit eis‖, Haurite nunc, & ferte archi-
καὶ λέγ‸ αὐτοῖς, ἀντλήσατε νυῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχι- 8
triclino: & tulerunt. Vt autem gustauit architriclinus
τρικλίνῳ. καὶ ἤνεγκαν. ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος 9
aquam vinum factam, & non sciebat vnde esset: at
τὸ ὕδωρ οἶνον γεγλυκυμένον, καὶ οὐκ ᾔδ‸ πόθεν ἐστὶν, οἱ δὲ
ministri‖ sciebant ‖haurientes aquam: vocat sponsum
διάκονοι ᾔδεισαν οἱ ‖ὑδρηλικότες τὸ ὕδωρ· φωνεῖ τὸν νυμφίον
architriclinus, Et dicit ei, Omnis homo
ὁ ἀρχιτρίκλινος, καὶ λέγ‸ αὐτῷ, πᾶς ἄνθρωπος 10
primum bonum vinum ponit: & cùm inebriati fuerint, tunc
πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε
minus: tu seruasti bonum vinum vsque ‖iam.
τὸν ἐλάσσω. σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.
Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana
ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν κανᾷ 11
Galilææ, & manifestauit gloriam suam: & credi-
τῆς γαλιλαίας, καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἐπίσ‸-
derunt in eum discipuli eius. Post hoc descendit in
σαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς 12
Capharnaum, ipse & mater eius, & fratres eius, &
καπερναοὺμ, αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ
discipuli eius, & ibi manserunt non multis diebus.
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.
Et propè erat Pascha Iudæorum, & ascendit in Hiero-
καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς ἱερο- 13
solymam Iesus. Et inuenit in templo vendentes
σόλυμα ὁ Ἰησοῦς. καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας 14
boues, & oues, & columbas, & numularios‖ se-
βόας, καὶ πρόβατα, καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστὰς κα-
dentes. Et ‖faciens flagellum *ex funiculis, omnes
θημένους. καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων, πάντας 15
eiecit *ex templo, & oues? & boues, &
ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν
numulariorum effudit *monetam, & mensas subuertit.
κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε.
Et? columbas ‖vendentibus dixit, Auferte ista
καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν, ἄρατε ταῦτα ἐν- 16
hinc: *ne facite domum Patris mei domum ?mercatus.
τεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.
Recordati sunt verò discipuli eius quia scriptum est,
ἐμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστὶν, ὁ 17
Zelus domus tuæ comedit me. Responderunt ergo
ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί με. ἀπεκρίθησαν οὖν 18
Iudæi, & dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis, quia hæc
οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ, τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα
facis? Respondit Iesus, & dixit eis, Soluite
ποιεῖς; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, λύσατε τὸν 19
templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.
ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.
Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædifi-
εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, τεσσαράκοντα καὶ 20
catum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?
ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;
Ille autem dicebat de templo corporis sui.
ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.
Cùm ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius
ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
quia hoc dicebat *eis*: & crediderunt scripturæ, & sermoni quē
ὅτι τοῦτο ἔλεγεν αὐτοῖς· καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ᾧ
dixit Iesus. Cùm autē esset *in* Hierosolymis in Pascha
εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ‖die
in ‖festo, multi crediderunt in nomine eius, videntes
ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες
eius signa quæ faciebat. Ipse autem Iesus non credebat
αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ‖eo quòd ipse
semetipsum eis, ‖*propter ipsum nosse* omnes: Et quia non
αὐτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας· καὶ ὅτι οὐ ‖erat ei,
opus ‖*haberet*, vt quis *testaretur* de homine: ipse *testimonium
χρείαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς perhiberet
enim sciebat quid esset in homine.
γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

*CAP. III. γ′

Erat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus ‖nomen ‖nomine
Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν φαρισαίων, νικόδημος ὄνομα 1
ei, princeps Iudæorum. Hic venit ad Iesum
αὐτῷ, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. οὗτος ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν 2
nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo veni-
νυκτὸς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ῥαββεὶ, οἴδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυ-
sti magister: nemo enim hæc signa potest facere
θας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν
quæ tu facis, *si *non* fuerit Deus cum eo. Respondit
ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ᾖ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ. ἀπεκρίθη ὁ *nisi
Iesus, & dixit ei, Amen amen dico tibi, *si *non* quis na-
Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεν- *denuo,
tus fuerit ‖*desursum*, non potest videre regnum Dei.
νηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.
Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo potest homo
λέγ‸ πρὸς αὐτὸν ὁ νικόδημος, πῶς δύναται ἄνθρωπος 4
renasci ‖senex *existens*? *num* potest in ventrem ma- ‖cùm sit
γεννηθῆναι γέρων ὤν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μη- *nunquid
tris suæ *secundò introire, & renasci? *iterato
τρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι;
Respondit Iesus, Amen, amen dico tibi, *si *non* quis ‖na- *nisi
ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις ‖γε- ‖renatus
tus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in
νηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς
regnum Dei. *Natum ex carne, *Quod est
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, *quod est
caro est: & *natum ex spiritu, spiritus est.
σάρξ ἐστι· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι. *denuo.
Non mireris quia dixi tibi, Oportet vos nasci *desuper.
μὴ θαυμάσῃς ὅτι εἶπόν σοι, δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν.
Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis,
τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, *nescis ‖aut
sed *non nosti vnde veniat, ‖& quò vadat: sic est omnis
ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς *qui est
‖natus ex spiritu. Respondit Nicodemus,
ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος. ἀπεκρίθη νικόδημος,
& dixit ei, Quomodo possunt hæc fieri?
καὶ εἶπεν αὐτῷ, πῶς δύναται ταῦτα γένεσθαι;
Respondit Iesus, & dixit ei, Tu es magister
ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ *in
‖Israel, & hæc *non nosci*? Amen amen dico tibi, quia quod *ignoras?
Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ὃ
scimus loquimur, & quod vidimus testamur, &
οἴδαμεν λαλοῦμεν, καὶ ὃ ἑωράκαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρ-
stimonium nostrū non accipitis. Si terrena dixi vobis, &
τυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε. εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ
non creditis, quomodo si dixero vobis cælestia, credetis?
οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἴπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε;
Et nemo ascendit in cælum, ‖*si non ille ex* cælo *nisi qui de-
καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ *descendit de
descendens, filius hominis *existens* in cælo. Et sicut *qui est
καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. καθὼς
Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium
μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν
hominis: Vt omnis ‖*credens* in ipsum non pereat, ‖qui credit
τοῦ ἀνθρώπου· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται,
sed habeat vitam æternam. Sic enim dilexit Deus
ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν
mundum, vt filium suum *illum* vnigenitum daret, vt omnis *cre- *qui credit
κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πι- *dens
in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.
στεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.
Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet
οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν
mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. ‖*Credens* in *Qui credit
κόσμον· ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. ὁ πιστεύων εἰς

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*credit, eum, non iudicatur: qui autē non *credem, iam iudicatus est, quia non crédi-
ἀυτὸν, ὁ πεμνε)· ὁ δὲ μὴ πις εύων, ἤδη κέκρι)· ὅτι μὴ πεπσί-
dit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc autem
κευκεν εἰς τὸ ὄνομα τῦ μονογενῦς υἱῦ τῦ θεῦ. αὕτη δέ 19
est iudicium: quia lux venit in mundum, & dilexe-
ἔστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τ κόσμον, καὶ ἠγάπη-
runt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim mala
σαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ
qui malè agit, eorum opera. Omnis enim *mala agens*, odit
αὐτῶν τὰ ἔργα. πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ 20
lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.
φῶς, καὶ οὐκ ἔρχε) πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτῦ.
*Qui autem facit *At faciens* veritatem, venit ad lucem, vt ma-
ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανε- 21
nifestentur eius opera; quia in Deo sunt facta.
ρωθῇ αὐτῦ τὰ ἔργα· ὅτι ἐν θεῷ ἐστιν εἰργασμένα.
Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iu-
Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ ἰησῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῦ εἰς τ ἰου- 22
dæam terram, & illic morabatur cum eis, & baptizabat.
δαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν, καὶ ἐβάπτιζεν.
Erat autem & Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia
ἦν δὲ καὶ ἰωάννης βαπτίζων ἐν αἰνὼν ἐγγὺς τ σαλείμ, ὅτι 23
aquæ multæ erant illic: & veniebant, & baptizabantur.
ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ· καὶ παρεγίνοντο, καὶ ἐβαπτίζοντο.
*fuerat Nondū enim *erat* missus in carcerem Ioannes.
ἦν γὰρ βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ ἰωάννης. 24
‖autem Facta est ‖ergo quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de
ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τ μαθητ ἰωάννυ μετὰ ἰουδαίων περὶ 25
purificatione. Et venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei,
καθαρισμῦ. καὶ ἦλθον πρὸς τ ἰωάννην, καὶ εἶπον αὐτῷ, 26
*testimonium perhibuisti, Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu *testatus es*,
ῥαββὶ, ὃς ἦν μετὰ σῦ πέραν τ ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας,
ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.
ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.
Respondit Ioannes, & dixit, Non potest homo ac-
ἀπεκρίθη ἰωάννης, καὶ εἶπεν, οὐ δυνα) ἄνθρωπος λαμβά- 27
‖quicquam, hisi cipere *nihil, si non* fuerit datum ei de cælo. Ipsi vos
νειν οὐδὲν, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τ οὐρανῦ. αὐτοὶ ὑμεῖς 28
*testimonium perhibetis, mihi *testamini*, quòd dixerim, Non sum ego Christus, sed quia mis-
μοι μαρτυρεῖτε ὅτι εἶπον, οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χρις ὸς, ἀλλ' ὅτι ἀπε-
*Qui habet sus sum ante illum. *Habens* sponsam, spon-
σταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνυ. ὁ ἔχων τ νύμφην, νυμ- 29
‖autem *qui stat, & audit sus est: at amicus‖ sponsi *stans & audiens* eum, gau-
φίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τ νυμφίυ ὁ ἑστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτῦ, χα-
dio gaudet propter vocem sponsi. hoc ergo gaudium meum im-
ρᾷ χαίρει διὰ τ φωνὴν τ νυμφίυ. αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πε-
pletum est. Illum oportet crescere, me autem minui.
πλήρωται. ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. 30
*Qui desursum venit, *Supernè venens*, super omnes est: ‖*existens* de
ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν. ὁ ὢν ἐκ τῆς 31
‖qui est terra, de terra est, & de terra loquitur: *de cælo ‖*ve-
*qui ‖venit, γῆς, ἐκ τ γῆς ἐστι, καὶ ἐκ τ γῆς λαλεῖ. ὁ ἐκ τῦ οὐρανῦ ἐρχόμε-
niens, super omnes est. Et quod vidit & audiuit, hoc testa-
νος, ἐπάνω πάντων ἐστί· καὶ ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυ- 32
*Qui accepit tur, & testimonium eius nemo accipit. *Accipiens* eius
ρεῖ, καὶ τ μαρτυρίαν αὐτ οὐδεὶς λαμβάνει. ὁ λαβὼν αὐτῦ τ 33
testimonium, signauit quia Deus verax est. Quem enim mi-
μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν ὅτι ὁ θεὸς ἀληθής ἐστιν. ὃν γὰρ ἀπέ- 34
‖ ad mensuram sit Deus, verba Dei loquitur: non enim ‖*ex mensura* dat
στειλεν ὁ θεὸς, τὰ ῥήματα τ θεῦ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἐκ μέτρυ δίδω-
Deus spiritum. Pater diligit filium, & omnia de-
σιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα. ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τ υἱὸν, καὶ πάντα δέ- 35
*Qui credit dit in manu eius. *Credens* in filium, habet vitam
δωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτῦ. ὁ πις εύων εἰς τ υἱὸν, ἔχει ζωὴν 36
‖qui autem incredulus est æternam: ‖*at non persuasibilis* filio, non videbit vitam, sed ira
αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ, οὐκ ὄψε) τ ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ
Dei manet super ipsum.
τ θεῦ μένει ἐπ' αὐτόν.

CAP. IIII.

‖Iesus, Vt ergo cognouit ‖*Dominus*, quia audierunt Pharisæi quòd Iesus
Ὡς οὖν ἔγνω ὁ κύριος ὅτι ἤκουσαν οἱ φαρισαῖοι ὅτι ἰησῦς 1
plures discipulos facit & baptizat quàm Ioannes: (Quanquam
πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ ἰωάννης. καίτοιγε 2
Iesus *ipse* non baptizaret, sed discipuli eius.) Reliquit
ἰησῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτῦ. ἀφῆκε 3
Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. Oportebat autē
τ ἰουδαίαν, καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τ γαλιλαίαν. ἔδει δὲ 4
eum transire per Samariam. Venit ergo in ciuitatem
αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τ σαμαρείας. ἔρχε) οὖν εἰς πόλιν 5
‖quæ dicitur Samariæ, ‖*dictam* Sichar, iuxta prædium quod dedit
τ σαμαρείας, λεγομένην συχὰρ, πλησίον τ χωρίυ ὃ ἔδωκεν
Iacob Ioseph filio suo. Erat autem ibi fons Iacob.
ἰακὼβ ἰωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτῦ. ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τ ἰακώβ. ὁ 6
ergo Iesus fatigatus ex itinere, sedebat sic supra
οὖν ἰησῦς κεκοπιακὼς ἐκ τ ὁδοιπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ
*autem fontem: hora *erat quasi sexta. Venit mulier de Sama-
τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη. ἔρχεται γυνὴ ἐκ τ σαμα- 7
‖enim ritia haurire aquam. dicit ei Iesus, Da mihi bibere.
*ἀπέρχο-μαι ρείας ἀντλῆσαι ὕδωρ. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησῦς, δός μοι πεῖν.
*Nam discipuli‖ eius abierant in ciuitatem, vt ci-
οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τ πόλιν, ἵνα βο- 8

bos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana,
9 φαὶ ἀγοράσωσι. λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ σαμαρῖτις,
Quomodo tu Iudæus ‖*existens* à me bibere poscis *existente muliere* Sa-
πῶς σὺ ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμῦ πεῖν αἰτεῖς ἔσης γυναικὸς σα- ‖cùm sis *quæ sum mulier
maritana? non enim coëuntur Iudæi Samaritanis.
μαρείτιδος; οὐ γὰρ συγχρῶνται ἰουδαῖοι σαμαρείταις.
Respondit Iesus, & dixit ei, Si scires donum
10 ἀπεκρίθη ἰησῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ, εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τ θεῦ
Dei, & quis est ‖*dicens* tibi, Da mihi bibere, tu *vtique* petisses ‖il-
καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι, δός μοι πεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐ- ‖qui dicit *forsitan
lum, & dedisset *vtique* tibi aquam viuam. Dicit ei mulier, Do- ‖ab eo,
11 τὸν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν. λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ, κύ-
mine, neque *hauſtorium* habes, & puteus est ‖*profundus*: vnde ergo *in quo hau-
ριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ‖altus:
habes aquam viuam? *Num tu maior es patre nostro *Nunquid
12 ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; μὴ σὺ μείζων εἶ τ πατρὸς ἡμῶν
Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, &
ἰακὼβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτῦ ἔπιε, καὶ οἱ
filij eius, & pecora eius? Respondit Iesus, &
13 υἱοὶ αὐτῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτῦ; ἀπεκρίθη ὁ ἰησῦς, καὶ
dixit ei, Omnis ‖*bibens* ex aqua hac, sitiet iterum. ‖qui bibit
εἶπεν αὐτῇ, πας ὁ πίνων ἐκ τ ὕδατος τούτυ, διψήσει πάλιν.
Qui autem biberit ex‖ aqua quam ego dabo ei, non si-
14 ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψ- ‖ego
tiet in æternum, sed aqua quam ‖dabo ei, fiet ‖ego
ήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται
in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.
ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.
Dicit ad eum mulier, Domine, da mihi hanc aquam, vt
15 λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ, κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα
non sitiam, neque veniam huc haurire. Dicit ei
16 μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν. λέγει αὐτῇ ὁ
Iesus, Vade, voca virum tuum, & veni huc.
ἰησῦς, ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε.
Respondit mulier, & dixit, Non habeo virum. dicit ei
17 ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ, καὶ εἶπεν, οὐκ ἔχω ἄνδρα. λέγει αὐτῇ ὁ
Iesus, *Pulchrè dixisti, Quia virum non habeo. Quinque enim viros *Bene
18 ἰησῦς, καλῶς εἶπας, ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω· πέντε γὰρ ἄνδρας
habuisti. & nunc quem habes, non est tuus vir: hoc verè dixisti.
ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκας.
Dicit ei mulier, Domine, video quia propheta es tu.
19 λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ, κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ.
Patres nostri in monte hoc adorauerunt, &
20 οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ
vos dicitis quia *in* Hierosolymis est locus, vbi oportet
ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ
adorare. Dicit ei Iesus, Mulier, crede mihi,
21 προσκυνεῖν. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησῦς, γύναι, πίστευόν μοι,
quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosoly-
ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν ἱεροσολύ-
mis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod
22 μοις προσκυνήσετε τῷ πατρί. ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ ‖nescitis:
‖non nostis: nos adoramus quod scimus: quia salus
οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία
ex Iudæis est. Sed venit hora & nunc est, quando
23 ἐκ τ ἰουδαίων ἐστίν. ἀλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε
veri adoratores adorabunt Patrem in spi-
οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύ- ‖Nam &
ritu & veritate: ‖*etenim* Pater tales quærit ‖ado- ‖qui adorent
ματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσ- *est
rantes eum. Spiritus* Deus, & *adoran- *eos qui ado-
24 κυνοῦντας αὐτόν. πνεῦμα ὁ θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦν- ‖rant
tes eum, in spiritu & veritate oportet adorare.
τας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.
Dicit ei mulier, Scio quia Messias venit, ‖di- ‖qui dicitur
25 λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ, οἶδα ὅτι μεσσίας ἔρχεται ὁ λεγόμε- *ergo
tus Christus: cum* venerit ille, annuntiabit nobis omnia.
νος χρις ός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.
Dicit ei Iesus, Ego sum, ‖*loquens tibi.* ‖qui loquor
26 λέγει αὐτῇ ὁ ἰησῦς, ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι. tecum.
Et *super hoc* venerunt discipuli eius, & mirabantur quia cum *continuò
27 καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ
muliere loquebatur: nemo tamen dixit, Quid quæris? aut quid loqueris
γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι εἶπε, τί ζητεῖς; ἢ, τί λαλεῖς
cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit
28 μετ' αὐτ;; ἀφῆκεν οὖν τ ὑδρίαν αὐτ ἡ γυνὴ, καὶ ἀπῆλθεν
in ciuitatem, & dicit ‖*hominibus.* Venite, *videte hominem ‖illis *&
29 εἰς τ πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις, δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον
qui dixit mihi omnia quæcunque feci: nunquid ipse est Christus?
ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα. μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χρις ός;
Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum.
30 ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.
*In verò inter rogabant eum discipuli *eius*, dicen- *Interea
31 ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἠρώτων ‖αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτ, λέγον-
tes, Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo man-
32 τες, ῥαββὶ, φάγε. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φα- *nescitis.
ducare, quem vos *non nostis.* Dicebant ergo discipuli ad
33 γεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ‖Nunquid
inuicem, ‖*Num* aliquis attulit ei manducare?
ἀλλήλους, μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Dicit eis Iesus, Meus cibus est, vt faciam volun-
λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλη- 34
*eius qui misit tatem *mittentis me, ‖& perficiam eius opus.
‖vt μα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.
‖quatuor mensesfunt, Nonne vos dicitis, Quòd adhuc ‖*quadrimestre est*, & messis
οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς 35
venit? ecce dico vobis, Leuate oculos vestros, & vi-
ἔρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεά-
dete regiones, quia albæ sunt ad messem iam.
σασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.
*qui metit Et *‖metens* mercedem accipit, & congregat fructum in
καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς 36
‖qui seminat vitam æternam, vt & ‖*seminans* simul gaudeat, & ‖*metens*.
‖qui metit. ζωὴν αἰώνιον, ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων.
‖qui seminat, In enim hoc verbum est verum, Quia alius est ‖*semi-*
ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπεί- 37
*qui metit. *nans*, & alius *‖metens*. Ego misi vos metere
ρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν 38
quod non vos laborastis: alij laborauerunt, & vos in
ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς
‖labores ‖*laborem* eorum introistis. Ex autem ciuitate illa
τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε. ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης 39
multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum
πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς
‖testimonium perhibentis, mulieris ‖*testantis*, Quia dixit mihi omnia quæcunque feci.
γυναικὸς μαρτυρούσης, ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.
Cùm ergo venissent ad illum Samaritani, rogauerunt eum
ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν 40
*‖vt ibi maneret *manere apud eos*: & mansit ibi duos dies. Et multò
μεῖναι παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. καὶ πολλῷ 41
plures crediderunt in eum propter sermonem eius. Et mulieri
πλείους ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ· τῇ τε γυναικὶ 42
*iam dicebant, Quia non *amplius* propter tuam loquelam credimus: ipsi enim au-
ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἔτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀ-
diuimus, & scimus quia hic est verè saluator mun-
κηκόαμεν, καὶ οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσ-
di *Christus*. Post autem duos dies exiit inde, &
μου ὁ χριστός. μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ 43
*‖testimonium perhibuit, abiit in Galilæam. Ipse enim Iesus *‖testatus*
ἀπῆλθεν εἰς τὴν γαλιλαίαν. αὐτὸς γὰρ ὁ ἰησοῦς ἐμαρτύ- 44
*‖sua est, quia propheta in *‖propria* patria honorem non habet.
ρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.
Cùm ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Gali-
ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ γαλι- 45
*‖cùm vidissent læi, *‖omnia *intuiti* quæ fecerat *in* Hierosolymis in
λαῖοι, πάντα ἑωρακότες, ἃ ἐποίησεν ἐν ἱεροσολύμοις ἐν τῇ
*‖die ‖diem *festo: & ipsi enim venerant ad ‖festum.
ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.
Venit ergo *Iesus* iterum in Cana Galilææ, vbi
Ἦλθεν οὖν ὁ ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν κανᾶ τῆς γαλιλαίας, ὅπου 46
fecit aquam vinum. & erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur *in*
ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. καὶ ἦν τις βασιλικὸς, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν
*‖cùm audisset *‖à Capharnaum. Hic *audiens* quia Iesus adueniret *ex Iudæa
καπερναούμ. οὗτος ἀκούσας ὅτι ἰησοῦς ἥκει ἐκ τῆς ἰουδαίας 47
in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum vt
εἰς τὴν γαλιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα
*‖eius *‖incipiebat descenderet, & sanaret *‖ipsum* filium, *‖*futurus erat* enim mori.
καταβῇ, καὶ ἰάσηται αὐτοῦ τὸν υἱόν· ἤμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.
Dixit ergo Iesus ad eum, *‖*Si non* signa & prodigia
εἶπεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν, ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα 48
*‖creditis. videritis, non *‖*credetis*. Dicit ad eum regulus,
ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικὸς, 49
Domine, descende *ante mori puerum meum.
*‖prius quàm κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.
*‖moriatur filius meus. Dicit ei Iesus, Vade, filius tuus viuit. & credidit
λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, πορεύου· ὁ υἱός σου ζῇ. καὶ ἐπίστευσεν ὁ 50
homo sermoni quē dixit ei Iesus, & ibat.
ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐπορεύετο.
Iam autem eo descendente, serui *eius* occurrerunt
ἤδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντες οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήντησαν αὐ- 51
*‖filius eius viueret. ei, & nuntiauerunt, dicentes, Quia *‖*puer tuus viuit*. Interrogabat
τῷ, καὶ ἀπήγγειλαν, λέγοντες, ὅτι ὁ παῖς σου ζῇ. ἐπύθετο 52
ergo ab eis horam in qua melius habuerit: & dixerunt ei,
οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν ἐν ᾗ κομψότερον ἔσχε· καὶ εἶπον αὐτῷ,
Quia heri horam septimam reliquit eum febris. Cognouit ergo
ὅτι χθὲς ὥραν ἑβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός. ἔγνω οὖν 53
*‖erat, pater quia *in* illa hora*, in qua dixit ei Iesus, *Quia*
ὁ πατὴρ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν ᾗ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ὁ
filius tuus viuit. & credidit ipse, & domus eius tota.
υἱός σου ζῇ. καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.
*‖cùm veniisset à Hoc iterum secundum signum fecit Iesus *‖*veniens ex*
τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ 54
Iudæa in Galilæam.
τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν γαλιλαίαν.

CAP. V. ε'.

*‖dies festus Post hæc erat *‖festum* Iudæorum, & ascendit Iesus *in* Hie-
Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ ἰησοῦς εἰς ἱε- 1
rosolymam. Est autem *in* Hierosolymis super Probatica
ροσόλυμα. ἔστι δὲ ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ 2
piscina *‖cognominata* Hebraicè *‖*Bethesda*, quinque porticus ha-
κολυμβήθρα ἡ ἐπιλεγομένη ἑβραϊστὶ βηθεσδὰ, πέντε στοὰς ἔ-
bens: In his iacebat multitudo *multa* languentium,
χουσα· ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων,
cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.
τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν.
Angelus *‖*enim* secundū tempus descendebat in piscinam, &
ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ 4
*‖turbabat aquam: *‖igitur primus descendens* post motionem
ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ
aquæ, sanus fiebat *quo tandem detinebatur *‖morbo.
ὕδατος, ὑγιὴς ἐγίνετο, ᾧ δήποτε κατείχετο νοσήματι.
Erat autem quidam homo ibi triginta‖ octo annos habens in
ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ 5
infirmitate‖. Hunc *‖videns* Iesus iacentem, &*‖*cognoscens* quia
ἀσθενείᾳ. τοῦτον ἰδὼν ὁ ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι
multum iam tempus haberet, dicit ei, Vis sanus fieri?
πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ, θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;
Respondit ei languidus, Domine, hominem non habeo, vt
ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν, κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα 7
cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: *‖*in quo* *‖dum venio
ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ
autem venio ego, alius ante me descendit. Dicit ei *‖enim*
δὲ ἔρχομαι ἐγὼ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει. λέγει αὐτῷ ὁ 8
Iesus, ‖*Excitare*, tolle grabatum tuum, & ambula. ‖Surge,
ἰησοῦς, ἔγειραι, ἆρον τὸν κράβατόν σου, καὶ περιπάτει.
Et statim factus est sanus ille homo: & sustulit grabatum
καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἦρε τὸν κράβατον 9
suum, & ambulabat. erat autem sabbatum in illo die.
αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει. ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.
Dicebant ergo Iudæi *‖*curato*, Sabbatum est, ‖illi qui sanatus
ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ, σάββατόν ἐστιν· 10
non licet tibi tollere grabatum*. Respondit eis, ‖*Fa-* *tuum.
οὐκ ἔξεστί σοι ἆραι τὸν κράβατον. ἀπεκρίθη αὐτοῖς, ὁ ποιή- 11
‖Qui fecit *ciens* me sanum, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & am-
σας με ὑγιῆ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἆρον τὸν κράβατόν σου, καὶ πε-
bula. Interrogauerunt ergo eum, Quis est ille homo *‖*dicens*
ριπάτει. ἠρώτησαν οὖν αὐτὸν, τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπών 12
*‖qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula? ‖*At sanatus non*
σοι, ἆρον τὸν κράβατόν σου, καὶ περιπάτει; ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ 13
*‖Is autem qui sanus fuerat *scibat* quis esset: *nam* Iesus‖ declinauit *‖*turba* *‖*existente* in loco.
ᾔδει τίς ἐστιν· ὁ γὰρ ἰησοῦς ἐξένευσεν ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.
effectus, nescie-bat ‖enim Postea inuenit eum Iesus in templo, & dixit il-
μετὰ ταῦτα εὑρίσκει αὐτὸν ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐ- 14
*‖à *‖constituta li, Ecce sanus factus es: ‖*ne amplius pecca*, vt *non* deterius aliquid tibi
τῷ, ἴδε ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι
*‖fiat. Abiit ille homo, & nuntiauit Iudæis, ‖iam noli pec-
γένηται. ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς ἰουδαίοις, 15
care, ne *contingat.
Quia Iesus esset *‖*faciens* eum sanum. Et propter*hoc* persequebantur *‖qui fecit
ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ. καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν 16
*‖ea Iesum Iudæi, & *quærebant eum occidere*, quia hæc faciebat
ἰησοῦν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει
in sabbato. *At Iesus‖ respondit eis, Pater meus ‖autem
ἐν σαββάτῳ. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, ὁ πατήρ μου 17
vsque modò operatur, & ego operor. Propter*hoc* ergo magis *‖ea
ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι. διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον
quærebant eum Iudæi interficere, quia non solùm soluebat sabba-
ἐζήτουν αὐτὸν οἱ ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββα- 18
*‖λύω tum, sed & patrem *‖proprium* dicebat Deum, æqualem *seipsum* faciens *‖suum
τον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεὸν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν
Deo. Respondit itaque Iesus, & dixit illis, Amen
τῷ θεῷ. ἀπεκρίνατο οὖν ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν 19
amen dico vobis, Non potest filius facere à *seipso* *‖nihil*, *‖quicquam,
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, nisi
si non quod viderit patrem facientem: quæcunq; enim ille fecerit,
ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, 20
hæc & filius similiter facit. *Nam* pater‖ diligit *‖enim
ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν
filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit, & maiora
υἱὸν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα
his demonstrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut
τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε. ὥσπερ 21
enim pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius
γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς, καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς
quos vult viuificat. Neque enim Pater iudicat *‖*neminem*, sed *‖quenquam,
οὓς θέλει ζωοποιεῖ. οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ 22
iudicium omne dedit filio. Vt omnes honorificent
τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ· ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν 23
filium sicut honorificant patrem: *non *‖*honorificans* filium, non honorificat *Qui
υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν *‖honorificat
patrem ‖*mittentem* illum. Amen amen dico vobis, ‖qui misit
πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 24
quia verbum meum *audiens, & *credens* *mittenti* me, *‖qui
ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, *audit, & cre-
habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed *tran- dit ei qui misit
ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβη- *transiet à
*siuit ex morte in vitam. Amen amen dico vobis,
κεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 25
quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient
ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσουσι τῆς

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

[a] qui audierint — vocem filii Dei & [b] audientes viuent.
τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.
Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit &
ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ 26
filio vitam habere in semetipso. Et potestatem dedit ei
τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ· καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ 27
[c] Nolite mirari etiam iudicium facere, quia filius hominis est. [d] Ne mira-
καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί. μὴ θαυμά- 28
[e] sunt, mini hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis [e]
ζετε τοῦτο, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις
audient vocem eius. Et procedent qui
ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ· καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ 29
[f] fecerunt, bona [f] facientes, in resurrectionem vitæ: qui verò mala
ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα
[g] egerunt, [g] agentes, in resurrectionem iudicii. Non possum ego
πραξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. οὐ δύναμαι ἐγὼ 30
[h] quicquam: facere à meipso [h] nihil: sicut audio, iudico, & iu-
ποιεῖν ἀφ' ἐμαυτοῦ οὐδέν· καθὼς ἀκούω, κρίνω, καὶ ἡ κρί-
dicium meum iustum est: quia non quæro voluntatem meam, sed
σις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ
[i] eius qui misit voluntatem [i] mittentis me Patris. Si ego [k] te-
τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός. ἐὰν ἐγὼ μαρτυ- 31
[k] stimonium de meipso, testimonium meum non est verum.
ρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής.
Alius est [l] testans de me, & scio quia verum
ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἀληθής 32
[m] perhibet est testimonium quod [m] testatur de me.
ἐστὶν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.
[n] testimonium perhibuit Vos misistis ad Ioannem, & [o] testatus est
ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ 33
veritati. Ego autem non ab homine testimonium
ἀληθείᾳ. ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν 34
[p] salui sitis. accipio: sed hæc dico, vt vos [p] seruemini.
λαμβάνω· ἀλλὰ ταῦτα λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.
Ille erat lucerna ardens, & lucens: vos autem vo-
ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος, καὶ φαίνων· ὑμεῖς δὲ ἠθε- 35
luistis exultare ad horam in luce eius.
λήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.
[q] enim Ego autem habeo testimonium maius Ioanne: nam opera [r] quæ
ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα ἃ 36
dedit mihi Pater vt perficiam ea, ipsa opera quæ ego
ἔδωκέ μοι ὁ πατὴρ ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ
[s] testimonium perhibent facio, [s] testantur de me quia Pater me misit.
ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκε.
[t] qui misit [u] testimonium perhibuit Et [t] mittens me Pater, ipse [u] testatus est de me:
καὶ ὁ πέμψας με πατὴρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ. 37
neque vocem eius audistis vnquam, neque speciem eius vidistis:
οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε·
Et verbum eius non habetis manens in vobis: quia quem mi-
καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν· ὅτι ὃν ἀπέστει- 38
sit ille, huic vos non creditis. Scrutamini scri-
λεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. ἐρευνᾶτε τὰς γρα- 39
pturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & illæ
φὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, καὶ ἐκεῖναί
[x] sunt [y] testantes de me. Et non vultis venire ad
εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρός 40
me, vt vitam habeatis. [z] Gloriam ab hominibus non accipio.
με, ἵνα ζωὴν ἔχητε. δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω. 41
Sed cognoui vos, quia dilectionem Dei non habetis in vo-
ἀλλ' ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυ- 42
[a] bis ipsis. Ego veni in nomine Patris mei, & non
τοῖς. ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, καὶ οὐ 43
[b] accepistis me: si alius venerit in nomine [c] proprio, il-
λαμβάνετέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖ-
lum accipietis. Quomodo potestis vos credere, [d] gloriam ab
νον λήψεσθε. πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ 44
[e] inuicem [f] accipientes, & gloriam quæ à solo Deo [g] non
ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ
[h] quæritis? [i] Ne putate quia ego [k] accusabo vos apud
ζητεῖτε; μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν 45
Patrem: est [l] accusans vos Moyses, in quo vos spera-
πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκα-
[m] tis. Si enim crederetis Moysi, crederetis [n] vtique mihi: de enim me
τε. εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ 46
ille scripsit. Si autem illius literis non credi-
ἐκεῖνος ἔγραψεν. εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύε- 47
tis, quomodo meis verbis credetis?
τε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;

CAP. VI. ς΄

Post hæc abiit Iesus trans mare
Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς 1
[a] quod est Galilææ [b] Tiberiadis: Et sequebatur eum [c] turba mul-
[b] multitudo magna: Γαλιλαίας τῆς Τιβεριάδος· καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πο- 2
[c] his qui infirmabantur. ta: quia videbant eius signa quæ faciebat super [d] infirmantibus.
λύς· ὅτι ἐθεώρουν αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων.
[e] ergo Subiit [e] autem in montem Iesus, & ibi sedebat cum
ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν 3
[f] dies festus discipulis suis. Erat autem proximum Pascha [g] festum Iudæorum.
μαθητῶν αὐτοῦ. ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων. 4

[a] Attollens ergo Iesus oculos, & [b] intuitus [c] Cùm sub-
ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ θεασάμενος 5
leuasset [b] vidisset [d] multitudo
quia [d] multa turba venit ad eum, dicit ad Philip-
ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτὸν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιπ- maxima
pum, Vnde ememus panes, vt manducent hi?
πον, πόθεν ἀγοράσωμεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;
Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid futurus esset
τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ἤδει τί ἔμελλε 6
[e] facere. Respondit ei Philippus, Ducentorum dena- [f] facturus.
ποιεῖν. ἀπεκρίθη αὐτῷ Φίλιππος, διακοσίων δηνα-
7 riorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque eorum modicum quid
ρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ τι
accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis eius, Andreas,
8 λάβῃ. λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἀνδρέας
frater Simonis Petri: Est puerulus vnus hîc, qui habet
9 ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου· ἔστι παιδάριον ἓν ὧδε ὃ ἔχει
quinque panes hordeaceos, & duos [g] piscículos: sed hæc quid sunt [g] pisces:
πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν
inter [h] tot? Dicit [i] autem Iesus, Facite homines [h] tantos? [i] ergo
10 εἰς τοσούτους; εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς, ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους
discumbere: erat autem fœnum multum in loco: discubuerunt ergo
ἀναπεσεῖν. ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ· ἀνέπεσον οὖν
viri [k] numerum quasi quinque millia. [k] numero
οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ πεντακισχίλιοι.
Accepit [l] autem panes Iesus, & [m] gratias [n] agens distribuit [l] ergo
11 ἔλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὐχαριστήσας [m] cùm [n] egisset,
discipulis, at discipuli discumbentibus: similiter & [o] quàd ἐδιάδω-
τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνακειμένοις· ὁμοίως καὶ μι
ex [p] piscibus quantum volebant. Vt autem impleti sunt, [p] piscibus
12 ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ἤθελον. ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, [q] dixit
discipulis suis, Colligite [r] superabundantia [q] quæ superà-
λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα uerunt
fragmenta, [s] vt non quid pereat. Collegerunt ergo, & [s] nè pereant.
13 κλάσματα, ἵνα μή τι ἀπόληται. συνήγαγον οὖν, καὶ
impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus
ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων, ἐκ τῶν πέντε ἄρτων
hordeaceis, quæ superfuerunt [t] comedentibus. [t] his qui man-
τῶν κριθίνων, ἃ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν. ducauerant.
Illi ergo homines [u] videntes quod fecerat signum Iesus, dice-
14 οἱ οὖν ἄνθρωποι ἰδόντες ὃ ἐποίησε σημεῖον ὁ Ἰησοῦς, ἔλε- [u] cùm vidissent
bant, Quia hic est verè propheta [x] venturus in
γον, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν [x] qui est
mundum. Iesus ergo [y] cognoscens quòd futuri essent venire & ra- [y] cùm cogno-
15 κόσμον. Ἰησοῦς οὖν γνοὺς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἁρ- uisset quia ven-
pere eum, [z] vt facerent eum regem, [a] recessit ite- turi essent vt
πάζειν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, ἀνεχώρησε πά- raperent
rum in montem ipse solus. Vt autem [b] serum factum est, de- [z] & [a] fugit
16 λιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος. ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, κα- [b] serò
scenderunt discipuli eius ad mare. Et [c] ascen- [c] cùm ascen-
17 τέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν· καὶ ἐμ- dissent
dentes in nauim, venerunt trans mare in Ca-
βάντες εἰς τὸ πλοῖον, ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Κα-
pharnaum: & tenebræ iam factæ erant, & non venerat ad
περναούμ. καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς
eos Iesus. Et mare [d] vento magno flante, [d] autem
18 αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· ἥτε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος
exurgebat. [e] Prouecti ergo quasi stadia vigintiquinque aut [e] Cùm remi-
19 διηγείρετο. ἐληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἰκοσιπέντε ἢ gassent
triginta, vident Iesum ambulantem supra ma- [f] ἐλαύνω
βιάκοντα, θεωροῦσι τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσ- [g] proximum
re, & [h] prope nauem factum, & timuerunt. nauí fieri:
σης, καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον, καὶ ἐφοβήθησαν. [i] nolite timere.
Ille autem dicit eis, Ego sum, [k] ne timete.
20 ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.
Voluerunt ergo accipere eum in nauim, & statim nauis [l] fa- [l] fuit
21 ἤθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐ- [m] Altera
ta est ad terram in quam ibant. [n] Postridie turba [m] quæ stabat
22 γένετο ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπῆγον. τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ [n] vidit
[o] constituta trans mare, [p] videns quia nauicula alia non [o] nisi
ἑστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης, ἰδὼν ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ [p] cum
erat ibi, [q] si non vna illa in quam intrarant discipuli eius, & [q] nauim,
ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἓν ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ
quia non simul introisset [r] discipulis suis Iesus in [s] nau-
ὅτι οὐ συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοιά- [t] autem
culam, sed soli discipuli eius abiissent. Aliæ verò super-
23 ριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον. ἄλλα δὲ ἦλ-
uenerunt naues à Tiberiade iuxta locum vbi manducauerant
θε πλοιάρια ἀπὸ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἔφαγον τὸν
panem, gratias [u] agente Domino. Cùm ergo vidisset turba [u] agentes
24 ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου. ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος
quia Iesus non esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt ipsi
ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν αὐτοὶ
in nauiculas, & venerunt in Capharnaum, quærentes Iesum.
εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν. [x] olim inuenis-
Et [x] inuenientes eum trans mare, dixerunt ei; Rabbi, sent
25 καὶ εὑρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης, εἶπον αὐτῷ, ῥαββεί, [y] venisti?
quando huc [z] factus es? Respondit eis Iesus, &
26 πότε ὧδε γέγονας; ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ
dixit, Amen amen dico vobis, Quæritis me non quia vidistis
εἶπεν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἴδετε

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

signá, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.
σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε.
Operamini non cibum *pereuntem, sed
*qui perit, ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν 27
?qui permanet ?cibum manentem in vitam æternam, quem filius homi-
βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
nis vobis dabit: hunc enim Pater signauit Deus.
που ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ θεός.
Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus, vt operemur
εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, τί ποιοῦμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ 28
opera Dei? Respondit Iesus & dixit eis, Hoc est
ἔργα τοῦ θεοῦ; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτό ἐστι 29
?eum opus Dei, vt credatis in ?quem misit ille.
τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.
Dixerunt ergo ei, Quod ergo facis tu signum, vt videamus
εἶπον οὖν αὐτῷ, τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ 30
& credamus tibi? quid operaris? Patres nostri
πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ; οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ 31
manna manducauerũt in deserto, sicut est scriptum, Pa-
μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθώς ἐστι γεγραμμένον, ἄρ-
nem de cælo dedit eis manducare.
τον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.
Dixit ergo eis Iesus, Amen, amen dico vobis, Non Moy-
εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μω- 32
ses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus
σῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ πατήρ μου
dat vobis panem de cælo verum.
δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν.
enim Nam panis Dei est "ille *descendens* de cælo, &
?qui descendit ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ 33
vitam "dans mundo. Dixerunt ergo ad eum, Domine,
ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ. εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, κύριε, 34
"dat semper da nobis panem hunc. Dixit autem eis Ie-
πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον. εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ ἰη- 35
["qui venit sus, Ego sum panis vitæ: "*veniens* ad me, non
σοῦς, ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. ὁ ἐρχόμενος πρός με, οὐ
?qui credit esuriet: & ?*credens* in me, non sitiet vnquam.
μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.
?credi listis. Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non "*creditis*.
ἀλλ' εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἑωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε. 36
*eum qui venit Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet: & *venien-
πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ πατὴρ, πρὸς ἐμὲ ἥξει· καὶ τὸν ἐρχό- 37
*tem ad me non eiiciam foras. Quia descendi de
μενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω. ὅτι καταβέβηκα ἐκ 38
cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed volun-
τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλη-
eius qui misit "enim tatem *mittentis me. Hæc "autem est voluntas *mit-
μα τοῦ πέμψαντός με. τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμ- 39
*tentis me Patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex
ψαντός με πατρός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐ-
*resuscitem eo: sed *resuscitabo illud in nouissimo die. Hæc autem est
τοῦ· ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. τοῦτο δέ ἐστι 40
"Patris mei qui misit voluntas "*mittentis* me, vt omnis "*videns* filium, &
?qui videt τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν, καὶ
?credit ?*credens* in eum, habeat vitam æternam: & resuscitabo eum ego
πιστεύων εἰς αὐτὸν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ
*in * nouissimo die. Murmurabant ergo Iudæi de illo,
τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἐγόγγυζον οὖν οἱ ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, 41
?quia dixisset, Ego sum panis "*descendens* de cælo.
ὅτι εἶπεν, ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
Et dicebant, Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos no-
καὶ ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν ἰησοῦς ὁ υἱὸς ἰωσὴφ, οὗ ἡμεῖς οἴ- 42
uimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit hic, Quia
δαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς οὖν λέγει οὗτος, ὅτι
de cælo descendi? Respondit ergo Iesus, &
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα; ἀπεκρίθη οὖν ὁ ἰησοῦς, καὶ 43
"Nolite murmurare inuicem. dixit eis, "*Ne murmurate cum alij alijs.* Nemo potest
?nisi "qui misit μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. οὐδεὶς δύναται 44
venire ad me, ?*si non* Pater "*mittens* me traxerit
ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με, ἑλκύσῃ αὐ-
?in eum: & ego resuscitabo eum "nouissimo die. Est scri-
τόν· καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἔστι γε- 45
ptum in prophetis, Et erunt omnes docibiles
γραμμένον ἐν τοῖς προφήταις, καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ
?qui audiuit "didicit, Dei: omnis ?*igitur audiens* à Patre, & "*discens*, ve-
τοῦ θεοῦ. πᾶς οὖν ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν, ἔρχε-
?nisi is qui est nit ad me. Non quia Patrem quisquam vidit, ?*si non existens*
ται πρός με· οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν 46
à Deo: hic vidit Patrem. Amen, amen dico
παρὰ τοῦ θεοῦ· οὗτος ἑώρακε τὸν πατέρα. ἀμὴν ἀμὴν λέγω 47
vobis, *Credens in me, habet vitam æternam. Ego sum
*Qui credit ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ἐγώ εἰμι ὁ 48
panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in
ἄρτος τῆς ζωῆς. οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ 49
deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo
ἐρήμῳ, καὶ ἀπέθανον. οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ 50
*si descendens, vt *quis ex ipso manducauerit, & non moriatur.
καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ.
?qui "descendi: Ego sum panis viuus, "*ille* de cælo "*descendens*: si quis
ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. ἐάν τις 51

mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis
φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος
*autem quem ego dabo, caro mea est, *quam ego dabo* pro
δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς
mundi vita. Litigabant ergo ad inuicem Iudæi, &
τοῦ κόσμου ζωῆς. ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ ἰουδαῖοι, 52
dicentes, Quomodo potest hic nobis dare carnem ?*manducare*? ?suam ad man-
λέγοντες, πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν; ducandum?
Dixit ergo eis Iesus, Amen, amen dico vobis, ?*Si non* ?Nisi
εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ 53
manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius
φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ
sanguinem, non *habetis* vitam in vobis ipsis. "*Manducans* meam "Qui mandu-
αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ὁ τρώγων μου τὴν 54
carnem, & ?*bibens* meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego ?bibit
σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ
resuscitabo eum "nouissimo die. *Nam* caro * mea ve- "in *enim
ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἡ γὰρ σάρξ μου ἀλη- 55
rè est cibus, & sanguis meus verè est potus.
θῶς ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις.
*Manducans meam carnem, & "*bibens* meum sanguinem, in me *Qui mãducat
56 ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ "bibit
manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens Pa-
μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πα- 57
ter, & ego viuo propter Patrem: & *manducans me, & ipse vi- *qui manducat
τὴρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζή-
uet propter me. Hic est panis qui de cælo *descendens, non *descendit,
σει δι' ἐμέ. οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ 58
sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. ?Man- ?Qui mandu-
καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώ- cat
ducans hunc panem, viuet in æternum.
γων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα.
Hæc dixit in synagoga docens in Capharnaum.
ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδάσκων ἐν καπερναούμ. 59
Multi ergo audientes ex discipulis eius, dixerunt, Durus
πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπον, σκληρός ?&
60 ἐστιν οὗτος ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; εἰδὼς δὲ ὁ ἰη-
sus *in seipso, quia murmurarent de hoc discipuli eius, *apud semet-
σοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσι περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ipsum
dixit eis, Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis
εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; ἐὰν οὖν θεωρῆτε 62
filium hominis ascendentem vbi erat prius?
τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον;
Spiritus est "*viuificans*, caro non prodest quicquam. ?qui viuificat;
τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. τὰ 63
verba quæ ego "*loquor* vobis, spiritus *sunt*, & vita sunt. "locutus sum
ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι, καὶ ζωή ἐστιν.
Sed sunt ex vobis quidam qui non credunt: sciebat enim ab initio
ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἳ οὐ πιστεύουσιν· ἤδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς 64
Iesus qui essent non credentes, & quis esset traditurus
ὁ ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδώσων
eum. Et dicebat, Propter ?*hoc* dixi vobis, quia nemo potest ?ea
αὐτόν. καὶ ἔλεγε, διὰ τοῦτο εἰρηκα ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς δύναται 65
venire ad me, "*si non* fuerit datum ei à Patre meo. "nisi
ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρός μου.
Ex hoc multi abierunt discipulorum eius *in* re-
ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπί- 66
trò, & non ?*amplius* cũ illo ambulabant. ? iam
σω, καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν. εἶπεν οὖν ὁ ἰη- 67
sus "duodecim, Nũquid & vos vultis abire? Respondit "ad
σοῦς τοῖς δώδεκα, μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; ἀπεκρίθη
ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? ver-
οὖν αὐτῷ σίμων πέτρος, κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήμα- 68
ba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus & co-
τα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώ- 69
gnouimus quia tu es Christus filius Dei *viuentis*. Respondit
καμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. ἀπεκρίθη
eis Iesus, Nonne ego vos duodecim elegi, & ex
αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην, καὶ ἐξ
vobis vnus diabolus est? dicebat autem "*Iudam* Simonis Iscariotem: "de Iuda
ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν; ἔλεγε δὲ τὸν ἰούδαν σίμωνος ἰσκαριώτην·
hic enim *futurus* erat eum *tradere*, vnus *existens* ex duodecim. *traditurus
οὗτος γὰρ ἤμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι, εἷς ὢν ἐκ τῶν δώδεκα. cùm esset

CAP. VII. ζ'.

Et ambulabat "Iesus post hæc in Galilæam: non "autem
1 Καὶ περιεπάτει ὁ ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ γαλιλαίᾳ· οὐ
enim volebat in Iudæa ambulare: quia quærebant eum Iu-
γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ ἰουδαίᾳ περιπατεῖν· ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ ἰου-
dæi interficere. Erat autem *propè festus Iu- ?in proximo
2 δαῖοι ἀποκτεῖναι. ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν ἰου- dies
dæorum, Scenopegia. Dixerunt "*igitur* ad eum fra- "autem
3 δαίων ἡ σκηνοπηγία. εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελ-
tres eius, Transi hinc, & vade in Iudæam,
φοὶ αὐτοῦ, μετάβηθι ἐντεῦθεν, καὶ ὕπαγε εἰς τὴν ἰουδαίαν,
vt & discipuli tui videant opera tua quæ facis.
ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου θεωρήσωσι τὰ ἔργα σου ἃ ποιεῖς.
Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in "*manifesto* "palàm
4 οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παῤῥησίᾳ

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

esse. si hæc facis, manifesta teipsum mundo.
εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ.
Neque enim fratres eius credebant in eum.
οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν. 5
*aduenit, Dicit ergo eis Iesus, Tempus meum nondum *adest,
λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὔπω πάρεστιν· ὁ 6
autem at tempus* vestrum semper est paratum. Non potest
δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτέ ἐστιν ἕτοιμος. οὐ δύναται 7
¶testimonium perhibeo mundus odisse vos, me autem odit, quia ego ¶testor de
ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ μισεῖ ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ
illo, quia opera eius mala sunt. Vos ascendite ad
αὐτοῦ, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν. ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς 8
¶diem ¶festum hunc: ego nondum ascendo ad ¶festum
τὴν ἑορτὴν ταύτην· ἐγὼ οὔπω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν
istum: quia tempus meum nondum impletum est.
ταύτην· ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὔπω πεπλήρωται.
*cùm dixisset, Hæc *autem dicens eis, mansit in Galilæa.
ipse ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμεινεν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ. 9
Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad
ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς 10
¶diem ¶festum, non manifestè, sed quasi in occulto.
τὴν ἑορτήν, οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ.
¶die Ipsi ergo Iudæi quærebant eum in ¶festo, & dicebant, Vbi
οἱ οὖν ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ ἔλεγον, ποῦ 11
est ille? Et murmur multus de eo erat in
ἐστιν ἐκεῖνος; καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς 12
*turba. quidã enim ¶autem *turbis: *hi quidem* dicebant, Quia bonus est: alij¶ dicebant, Non,
ὄχλοις· οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ἀγαθός ἐστιν. ἄλλοι ἔλεγον, οὔ·
*turbas. sed seducit *turbam. Nemo tamen palam loquebatur
ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον. οὐδεὶς μέντοι παρρησίᾳ ἐλάλει 13
*die de illo, propter metum Iudeorum. Iam autem *fe-
περὶ αὐτοῦ, διὰ τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων. ἤδη δὲ τῆς ἑορ- 14
sto mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat.
τῆς μεσούσης ἀνέβη ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδίδασκε.
Et mirabantur Iudæi, dicentes, Quomodo hic literas
καὶ ἐθαύμαζον οἱ ἰουδαῖοι, λέγοντες, πῶς οὗτος γράμματα 15
*cùm *didicerit? scit *non *doctus? Respondit *ergo eis Iesus, & di-
οἶδε μὴ μεμαθηκώς; ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶ- 16
*eius qui misit xit, Mea doctrina non est mea, sed *mittentis me.
πεν, ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.
Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de
ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς 17
doctrina, vtrùm ex Deo sit, an ego à meipso
διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἢ ἐγὼ ἀφ' ἐμαυτοῦ
*loquitur, loquar. Qui à semetipso *loquens, gloriam propriam quæ-
λαλῶ. ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζη- 18
¶qui autem quærit *eius qui misit ¶*at quærens* gloriam *mittentis eum, hic ve-
τεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, οὗτος ἀλη-
*Nonne rax est, & iniustitia in illo non est. *Non Moyses de-
θής ἐστιν, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. οὐ μωσῆς δέδω- 19
dit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem?
κεν ὑμῖν τὸν νόμον, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον;
Quid me quæritis interficere? respondit turba, & dixit, De-
τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι; ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος, καὶ εἶπε, δαι- 20
monium habes: quis te quærit interficere? Respondit Iesus,
μόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, 21
& dixit eis, Vnum opus feci, & omnes miramini.
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἓν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε.
*ea Propter *hoc Moyses dedit vobis circumcisionem, (non quia ex
διὰ τοῦτο μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομὴν, οὐχ ὅτι ἐκ 22
Moyse est, sed ex patribus:) & in sabbato circun-
τοῦ μωσέως ἐστὶν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων· καὶ ἐν σαββάτῳ περι-
ciditis hominem. Si circumcisionem accipit ho-
τέμνετε ἄνθρωπον. εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρω- 23
mo in sabbato, vt non soluatur lex Moysi: mihi indignamini
πος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος μωσέως, ἐμοὶ χολᾶτε
¶λύω quia totum hominem sanum feci in sabbato?
ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ;
¶Nolite iudi- ¶*Ne iudicate* secundum **species*, sed iustum iudicium iudicate.
care *faciem: μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε. 24
¶Hierosolymitis, Dicebant ergo quidam ex ¶*Hierosolymitis*, Nonne hic est quem quærunt
ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν ἱεροσολυμιτῶν, οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν 25
interficere? Et ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt.
ἀποκτεῖναι; καὶ ἴδε παρρησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι· 26
nunquid verè cognouerunt principes, quia hic est Christus?
μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός;
¶autem Sed hunc scimus vnde sit: at Christus ¶ cùm ve-
ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ χριστὸς ὅταν ἔρ- 27
nerit, nemo scit vnde sit. Clamabat ergo in
χηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν. ἔκραξεν οὖν ἐν τῷ 28
templo docens Iesus, & dicens, Et me scitis, & scitis
ἱερῷ διδάσκων ὁ ἰησοῦς, καὶ λέγων, κἀμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε
vnde sim, & à meipso non veni: sed est verus
πόθεν εἰμὶ, καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα· ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς
¶qui misit ¶*mittens* me, quem vos ¶*non nostis*. Ego scio eum, *quia
¶nescitis. *& si dixero quia nescio eũ, ero similis vo- ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. ἐγὼ οἶδα αὐτὸν, ὅτι 29
bis mendax: ab ipso sum, & ipse me misit. Quærebant ergo eum
παρ' αὐτοῦ εἰμι, κἀκεῖνός με ἀπέστειλεν. ἐζήτουν οὖν αὐτὸν 30
sed scio eum, apprehẽdere, & nemo *immisit in illum ¶*manum*, quia nondum ve-
¶manus, πάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, ὅτι οὔπω ἐληλύ-
nerat hora eius. Multi autem de turba crediderunt in
θει ἡ ὥρα αὐτοῦ. πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς 31
eum, & dicebant, *Quia* Christus cùm venerit, nunquid plura si-
αὐτὸν, καὶ ἔλεγον, ὅτι ὁ χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μὴ πλείονα ση-
gna faciet *his quæ hic ¶*fecit*? Audierunt Pharisæi ¶quàm ¶facit*
μεῖα ποιήσει ὧν οὗτος ἐποίησεν; ἤκουσαν οἱ φαρισαῖοι 32
turbam murmurantem de illo hæc, & miserunt
τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα, καὶ ἀπέστειλαν οἱ
Pharisæi & principes ministros, vt apprehenderent eum,
φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ὑπηρέτας, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.
Dixit ergo¶ Iesus, Adhuc modicum tempus vobiscum sum, & ¶*eis*
εἶπεν οὖν ὁ ἰησοῦς, ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ 33
vado ad *mittentem me: quæretis me, & non inue- *eum qui* misit
ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με. ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρή- 34
nietis: & vbi sum ego, vos non potestis venire.
σετε. καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.
Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos, Quò hic *futurus est i- *iturus est,
εἶπον οὖν οἱ ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτοὺς, πῦ οὗτος μέλλει πο- 35
re, quia *nos* non inuenietmus eum? nunquid in dispersionem
ρεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν
¶ *Gracorum futurus est ire, & docere Græcos?* ¶ *gentium itu-*
τῶν ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκειν τοὺς ἕλληνας; *rus est, & do-*
Quis est hic sermo quem dixit, Quæretis me, & non inue- *cturus gentes?*
τίς ἐστιν οὗτος ὁ λόγος ὃν εἶπε, ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρή- 36
nietis: & vbi sum ego, vos non potestis venire?
σετε· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;
In autem nouissimo die magno festiuitatis stabat Ie-
ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς εἱστήκει ὁ ἰη- 37
sus, & clamabat, dicens, Si quis sitit, veniat ad me, & bi-
σοῦς, καὶ ἔκραξε, λέγων, ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πι- ¶*Qui credit*
bat. ¶*Credens* in me, sicut *dixit scriptura, flumina *dicit*
νέτω. ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφὴ, ποταμοὶ 38
de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit
ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος. τοῦτο δὲ εἶπε 39
de spiritu, quem *futuri erant accipere* credentes in *accepturi erant*
περὶ τοῦ πνεύματος, ὃ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς
eum: nondum enim erat spiritus ¶ *sanctus*: quia Iesus nondum erat glorificatus. ¶*datus:*
αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον· ὅτι ὁ ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.
¶*Multi ergo ex* turba *audientes *sermonem*, dicebant, Hic ¶*Ex illa ergo*
πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἔλεγον, οὗτός 40
cùm audisset est verè propheta. Alij dicebant, Hic est Chri- *hos sermones*
ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· ἄλλοι ἔλεγον, οὗτός ἐστιν ὁ χρι- 41 *eius,*
stus: ¶*alij* dicebant, *Non enim ex* Galilæa Christus ve- ¶*quidam autẽ*
στός· ἄλλοι ἔλεγον, μὴ γὰρ ἐκ τῆς γαλιλαίας ὁ χριστὸς ἔρ- *Nunquid à*
nit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid,
χεται; οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος δαυὶδ, 42
& de Bethleem *vico vbi erat Dauid, Christus venit? ¶*castello,*
καὶ ἀπὸ βηθλεὲμ τῆς κώμης ὅπου ἦν δαυὶδ, ὁ χριστὸς ἔρχεται;
Dissensio itaque in turba facta est propter eum.
σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν. 43
Quidam autem volebant ex ipsis apprehendere eum: sed nemo *im-*
τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν· ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέ- 44
misit super eum manus. Venerunt ergo ministri ad
βαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας. ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς 45
pontifices & Pharisæos, & dixerunt eis illi, Quare non
τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φαρισαίους. καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι, διατί οὐκ
adduxistis illum? Responderunt ministri, Nunquam sic
ἠγάγετε αὐτόν; ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται, οὐδέποτε οὕτως 46
locutus est homo, sicut hic homo. Responde-
ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. ἀπεκρίθη- 47
runt ergo eis Pharisæi, Nunquid & vos seducti estis?
σαν οὖν αὐτοῖς οἱ φαρισαῖοι, μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;
Nũquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex Phari-
μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν, ἢ ἐκ τῶν φαρι- 48
sæis? Sed turba hæc ¶*non noscens* legem, male- ¶*quæ non*
σαίων; ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικα- *nouit*
dicti sunt. ¶*Dicit* Nicodemus ad eos, ille ¶*profectus* ¶*Dixit*
τάρατοί εἰσι. λέγει νικόδημος πρὸς αὐτοὺς, ὁ ἐλθὼν 50 ¶*qui venit*
nocte ad eum, ¶*vnus* ¶*existens* ex ipsis: Nunquid lex nostra iudicat ¶*qui* ¶*erat*
νυκτὸς πρὸς αὐτὸν, εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν· μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει 51
hominem, ¶*si non* audierit ab ipso priùs, & cognouerit ¶*nisi*
τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρῶτον, καὶ γνῷ
quid faciat? Responderunt, & dixerunt ei, Nunquid & tu ¶*ex Ga-*
τί ποιεῖ; ἀπεκρίθησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ, μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς γα- 52 ¶*Galilæus es?*
lilæa es? scrutare*, & vide, quia propheta ex Galilæa non *scripturas,*
λιλαίας εἶ; ἐρεύνησον, καὶ ἴδε ὅτι προφήτης ἐκ τῆς γαλιλαίας οὐκ ¶*reuersi sunt*
surrexit. Et ¶*reuersus est* vnusquisque in domum suam.
ἐγήγερται. καὶ ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. 53

CAP. VIII. η'

*Olieti. Iesus autem perrexit in montem *olearum*.
Ἰησοῦς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. 1
¶Diluculo *autem* iterum, *accessit in templum: & omnis populus ¶*Et *venit*
ὄρθρου δὲ πάλιν παρεγένετο εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς 2
venit ad eum, & sedens docebat eos. Adducunt autẽ
ἦρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς. ἄγουσι δὲ
scribæ & Pharisæi *ad eum* mulierem in adul-
οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς αὐτὸν γυναῖκα ἐπὶ μοι- *statuerunt*
terio deprehensam, & ¶*statuentes* eam in medio,
χείᾳ κατειλημμένην, καὶ στήσαντες αὐτὴν ἐν μέσῳ,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* Et dixerunt ‖ hæc mulier modò deprehensa est in adulterio. ? nobis * lapidare. ‖ possent accusare

* autem se

‖ terra. Cùm ergo ‖ erexit se, & dixit eis:

* mittat.

‖ se

‖ hæc

* remansit

‖ stans. Erigès se

? Mulier, ‖ qui te accusabant? * Quæ

‖ condemnabo.

? iam amplius noli peccare.

* qui sequitur

‖ ambulat

* testimonium perhibes?

‖ testimonium perhibeo

* aut

? qui misit

‖ qui testimonium perhibeo * testimonium perhibet ‖ qui misit

‖ peccato vestro.

? forsitan

* Dicunt ei: Magister, ‖ hanc inuenimus in ipso
λέγουσιν αὐτῷ, διδάσκαλε, ταύτην εὕρομεν ἐπαυτο- 4
furto adulterantem. In autem Lege nostra Moyses man-
φώρῳ μοιχευομένην. ἐν δὲ τῷ νόμῳ ἡμῖν μωσῆς ἐνε- 5
dauit? huiusmodi * lapidari. Tu ergo quid dicis?
τείλατο τὰς τοιαύτας λιθοβολεῖσθαι. σὺ οὖν τί λέγεις;
Hoc autem dicebant tentantes eum, vt ‖ haberent accusationem
τοῦτο δὲ ἔλεγον πειράζοντες αὐτόν, ἵνα ἔχωσι κατηγορίαν 6
aduersus eum. At Iesus * deorsum inclinans, digito scribebat
κατ' αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰησοῦς κάτω κύψας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν
in ‖ terram, non simulans. ? Vt autem perseuerarent inter-
εἰς τὴν γῆν, μὴ προσποιούμενος. ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρω- 7
rogantes eum, ‖ erectus ait ad eos: Qui sine peccato est
τῶντες αὐτὸν, ἀνακύψας εἶπε πρὸς αὐτούς, ὁ ἀναμάρτητος
vestrûm, primus lapidem in illam * iaciat.
ὑμῶν, πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω.
Et iterum ‖ deorsum inclinans, scribebat in terram.
καὶ πάλιν κάτω κύψας ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν. 8
‖ At autem audientes", & à conscientia redarguti,
οἱ δὲ ἀκούσαντες καθ' ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι 9
exibant vnus post vnum, incipientes à senioribus vsque
ἐξήρχοντο εἷς καθεῖς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἕως
extremos: & * relictus est solus Iesus, & mulier in me-
τῶν ἐσχάτων· καὶ κατελείφθη μόνος ὁ ἰησοῦς, καὶ ἡ γυνὴ ἐν μέ-
dio ‖ existens. Erectus autem Iesus, & neminem spectans
σῳ οὖσα. ἀνακύψας δὲ ὁ ἰησοῦς, καὶ μηδένα θεασάμενος 10
præter mulierem, dixit ei: ? Vbi sunt ‖ illi accusato-
πλὴν τῆς γυναικὸς, εἶπεν αὐτῇ, ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ κατήγο-
res tui? nemo te condemnauit? * Illa autē dixit: Nemo, Domine.
ροί σου; οὐδείς σε κατέκρινεν; ἡ δὲ εἶπεν, οὐδείς, κύριε. 11
Dixit autem ei Iesus: Nec ego te ‖ condemno. Vade, &
εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, οὐδὲ ἐγώ σε κατακρίνω. πορεύου, καὶ
? ab hoc nunc non amplius pecca. Iterum ergo eis Ie-
ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἁμάρτανε. πάλιν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰη- 12
sus locutus est, dicens: Ego sum lux mundi. * se-
σοῦς ἐλάλησε, λέγων, ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολου-
quens me, non ‖ ambulabit in tenebris: sed habebit lumen
θῶν ἐμοὶ, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς
vitæ. Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu de temetipso * te-
ζωῆς. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ φαρισαῖοι, σὺ περὶ σεαυτῆς μαρ 13
staris: testimonium tuum non est verum: Respondit
τυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής. ἀπεκρίθη 14
Iesus, & dixit eis: Et si ego ‖ testor de meipso, ve-
ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀλη-
rum est testimonium meum: quia scio vnde veni, & quò va-
θής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου· ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ ὑπάγω·
do: vos autem nescitis vnde venio, * & quò vado.
ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι, καὶ ποῦ ὑπάγω.
Vos secundum carnem iudicatis: ego non iudico quenquam.
ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. 15
Et si iudico *autem* ego, iudicium meum verum est: quia so-
καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν· ὅτι μό- 16
? qui misit lus non sum, sed ego & ? mittens me Pater.
νος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ, καὶ ὁ πέμψας με πατήρ.
Et in Lege *verò* vestra scriptum est: Quia duorū ho-
καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι δύο ἀν- 17
‖ qui testimonium perhibeo minum testimonium verum est. Ego sum * testifi-
θρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστιν. ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυ- 18
* testimonium perhibet ‖ qui misit cans de meipso: & * testatur de me ‖ mittens me,
ρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με
Pater. Dicebant ergo ei: Vbi est Pater tuus? Respon-
πατήρ. ἔλεγον οὖν αὐτῷ, ποῦ ἐστιν ὁ πατήρ σου; ἀπεκρί- 19
dit Iesus: Neque me scitis, neque Patrem meum. si me sciretis,
θη ὁ ἰησοῦς, οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου. εἰ ἐμὲ ἤδειτε,
? & Patrem meum sciretis *nimirum*. Hæc verba
καὶ τὸν πατέρα μου ἤδειτε ἄν. ταῦτα τὰ ῥήματα 20
locutus est Iesus in gazophylacio, docens in tem-
ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱε-
plo: & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius.
ρῷ, καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν· ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.
Dixit ergo iterum eis Iesus: Ego vado: & quære-
εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσε- 21
tis me, & in peccato vestro moriemini. Quò ego va-
τέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. ὅπου ἐγὼ ὑπά-
do, vos non potestis venire. Dicebant ergo Iudæi:
γω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι, 22
Nunquid interficiet semetipsum, quia dicit: Quò ego vado, vos non
μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ
potestis venire? Et dicebat eis: Vos de deorsum
δύνασθε ἐλθεῖν; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω 23
* de supernis estis, ego * ex *sursum* sum. vos de mundo hoc estis, ego
ἐστὲ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστὲ, ἐγὼ
non sum de mundo hoc. Dixi ergo vobis quia mo-
οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀπο- 24
riemini in peccatis vestris. si enim non credideritis quia
θανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι
‖ peccato vestro. ego sum, moriemini in ‖ peccatis vestris.
ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.
Dicebant ergo ei: Tu quis es? Et dixit illis Iesus:
ἔλεγον οὖν αὐτῷ, σὺ τίς εἶ; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, τὴν 25

Principiū, * quòd & loquor vobis.
ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. 25
& iudicare. sed ‖ mittens me verax est: & ego quæ audiui
καὶ κρίνειν, ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀληθής ἐστι. κἀγὼ ἃ ἤκουσα
ab eo, hæc loquor in * mundum. Non cognouerūt quia
παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον. οὐκ ἔγνωσαν ὅτι 27
Patrem eis dicebat ‖. Dixit ergo eis Iesus: Cùm
τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ὅταν 28
exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, &
ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ
à meipso facio nihil: sed sicut docuit me Pater
ἀφ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ πατήρ
meus, hæc loquor. Et * mittens me eum me est:
μου, ταῦτα λαλῶ· καὶ ὁ πέμψας με, μετ' ἐμοῦ ἐστιν· 29
‖ non reliquit me solum Pater, quia ego ? placita ei, facio
οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ πατήρ· ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ
semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in
πάντοτε. ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς 30
eum. Dicebat ergo Iesus ad * credentes
αὐτόν. ἔλεγεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας 31
ei, Iudæos: Si vos manseritis in sermone meo, ve-
αὐτῷ ἰουδαίους, ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀλη-
rè discipuli mei eritis: Et cognoscetis veritatem: & veri-
θῶς μαθηταί μου ἐστέ· καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλή- 32
tas ? *liberos faciet* vos. Responderunt ei: Semen ? liberabit
θεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, σπέρμα
Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam: quomodo tu
Ἀβραάμ ἐσμεν, καὶ οὐδενὶ [a] δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ [a] δουλεύω
dicis, *Quòd* liberi eritis? Respondit eis Ie-
λέγεις, ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε; ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰη- 34
sus: Amen, amen dico vobis, quia omnis ‖ *faciens* peccatum, ‖ qui facit
σοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν,
seruus est peccati. At seruus ? non manet in domo ? autem
δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας. ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ 35
in æternum: filius manet in æternum. Si ergo filius vos
εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς 36
liberauerit, verè liberi eritis. Scio quia ‖ *semen* ‖ filij
ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. οἶδα ὅτι σπέρμα 37
Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus
Ἀβραάμ ἐστε, ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς
non capit in vobis. Ego quod vidi apud Patrem *meū*,
οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. ἐγὼ ὃ ἑώρακα παρὰ τῷ πατρὶ μου, 38
loquor: & vos *igitur* * *quod* vidistis apud patrem vestrum, * quæ
λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν ὃ ἑωράκατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν,
faciris. Responderunt & dixerunt ei: Pater noster A-
ποιεῖτε. ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀ- 39
braham est. Dicit eis Iesus: Si filij Abrahæ ‖ *essetis*, ‖ estis,
βραάμ ἐστι. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ
opera Abrahæ ? *faceretis*. Nunc autē, quæritis me interficere, ? facite,
ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε. νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, 40
hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui à
ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ
Deo. hoc Abraham non fecit. Vos facitis
τοῦ θεοῦ· τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν. ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ 41
opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione nō
ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπον οὖν αὐτῷ, ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ
sumus * *facti*. vnum patrem habemus Deum. Dixit ‖ eis * nati.
γεγεννήμεθα. ἕνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν. εἶπεν αὐτοῖς ‖ ergo
Iesus: Si Deus Pater vester esset, diligeretis vtique me: ego enim
ὁ ἰησοῦς, εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ
ex Deo ? *profectus sum*, & veni: neque enim à meipso veni, ? processi,
ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἥκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα,
sed ille me misit. * *Propter quid* loquelam meam * Quarē
ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε. διατί τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν 43
non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.
οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν.
Vos ex patre diabolo estis, & desideria
ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας 44
patris vestri vultis facere. ille homicida erat
τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν
ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veri-
ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἕστηκεν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλή-
tas in eo. cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia
θεια ἐν αὐτῷ. ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ὅτι
mendax est, & pater eius.
ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.
Ego autē quia veritatem dico, non creditis mihi.
ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι. 45
Quis ex vobis ‖ *arguit* me de peccato? Si *autem* veritatem ‖ arguet
τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ δὲ ἀλήθειαν 46
dico, * *propter quid* vos non creditis mihi? * quare
λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;
‖ *Existens* ex Deo, verba Dei audit. ? *Propter hoc* ‖ Qui est ? Propterea
ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει. διὰ τοῦτο 47
vos non auditis, quia ex Deo non estis.
ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ.
Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: ‖ *Non pulchrè* ‖ Nonne bene
ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ, οὐ καλῶς 48
dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?
λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι σαμαρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Respondit Iesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico
ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸ 49
Patrem meum, & vos inhonoratis me. Ego autē non quæro
πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ 50
* qui quærat, iudicet. gloriam meam. est *quærens & iudicans. Amen, amen dico
τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. ἀμὴν ἀμὴν λέγω 51
vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit
ὑμῖν, ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ
in æternum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nunc cognoscimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est &
εἰς τὸν αἰῶνα. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, νῦν ἐγνώκαμεν 52
Propheræ: & tu dicis, Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit
δαιμόνιον ἔχεις· Ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται· καὶ σὺ λέγεις, ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσεται
‖ Nunquid mortem in æternum? ‖ *Non* tu maior es patre nostro
θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα; μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν 53
Abraham, qui mortuus est? & Propheræ mortui sunt. Quem te-
Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον. τίνα σεαυτὸν σὺ ποιεῖς; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, ἐὰν ἐγὼ δοξάζω 54
ipsum *tu* facis? Respondit Iesus: Si ego glorifico
* qui glorificat meipsum, gloria mea nihil est. est Pater meus * *glorificans*
ἐμαυτόν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν· ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων
me, quem vos dicitis quia Deus vester est: Et non cognouistis
με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστι· καὶ οὐκ ἐγνώκατε 55
eum, ego autē noui eum. Et si dixero quia non scio eum, ero
αὐτόν, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν· καὶ ἐὰν εἴπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι
similis vobis, mendax:. Sed scio eum, & sermonem eius seruo.
ὅμοιος ὑμῶν, ψεύστης· ἀλλ' οἶδα αὐτόν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ.
Abraham pater vester exultauit vt videret diem
Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν 56
meum: & vidit, & gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad
τὴν ἐμήν· καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη. εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς 57
eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?
αὐτόν, πεντήκοντα ἔτη οὔπω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἑώρακας;
* antequàm Dixit eis Iesus: Amen, amen dico vobis, * *prius* Abra-
εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ 58
‖ fieret, ham ‖ *fieri*, ego sum. Tulerunt ergo lapides vt iacerent in
γενέσθαι, ἐγώ εἰμι. ἦραν οὖν λίθους ἵνα βάλωσιν ἐπ' 59
[a] ἀίδω καὶ ἀίδομαι eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo, *transiens*
[b] κρύπτω αὐτόν. Ἰησοῦς δὲ [b] ἐκρύβη, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, διελθὼν
per medium eorum, & præterit sic.
διὰ μέσου αὐτῶν, καὶ παρῆγεν οὕτως.

CAP. IX. θ'.

* Iesus, ‖ à Et præteriens*, vidit hominem cæcum ‖ *ex* natiuitate.
Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. 1
Et interrogauerunt eum discipuli eius, *dicentes*: Rabbi,
καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, ῥαββί, 2
quis peccauit, hic aut parentes eius, vt cæcus nasceretur?
τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;
Respondit Iesus: Neque hic peccauit, neque parentes eius:
ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, οὔτε οὗτος ἥμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· 3
sed vt manifestentur opera Dei in illo.
ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ.
* eius qui misit Me oportet operari opera * *mittentis* me, donec dies
ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με ἕως ἡμέρα 4
est. Venit nox, quando nemo potest operari. Quamdiu in
ἐστιν. ἔρχεται νὺξ ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. ὅταν ἐν τῷ 5
‖ cùm dixisset, mundo sum, lux sum mundi. Hæc ‖ *dicens*, expuit [c] *hu-*
[c] in terram, *mi*, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum
κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου. ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσε χα- 6
* eius. super oculos * *caci*: Et dixit ei: Vade
μαὶ, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν
‖ natatoria Siloe, laua in ‖ *natatoriam* *Siloam*, quod interpretatur, Mis-
ὅπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὕπαγε, 7
sus. Abiit ergo & lauit: & venit videns.
νίψαι εἰς τὸν κολυμβήθραν τοῦ σιλωὰμ, ὃ ἑρμηνεύεται ἀπεσταλμένος. ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.
[d] qui viderant Itaque vicini & [d] *spectantes* eum priùs quia
οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον ὅτι 8
[e] mendicus * qui sedebat, & medicabat? [e] *cæcus* erat, dicebant: Nonne hic est * *sedens & mendicans?*
τυφλὸς ἦν, ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαίτης;
‖ Nequaquam, sed Alij dicebant: Quia hic est. Alij autem, ‖ *quòd* similis ei
ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι οὗτός ἐστιν· ἄλλοι δέ, ὅτι ὅμοιος αὐτῷ 9
[f] verò est. Ille [f] dicebat: Quia ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo
ἐστιν· ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι ἐγώ εἰμι. ἔλεγον οὖν αὐτῷ, πῶς 10
aperti sunt tibi oculi? Respondit ille
ἀνεῴχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; ἀπεκρίθη ἐκεῖνος 11
* qui dicitur & *ait*: Homo * *dictus* Iesus, lutum fecit, &
καὶ εἶπεν, ἄνθρωπος λεγόμενος Ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησε, καὶ
vnxit meos oculos, & dixit mihi: Vade ad
ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἶπέ μοι, ὕπαγε εἰς τὸν
‖ Siloe, natatoriam ‖ *Siloam*, & laua. [f] *Abiens autem &* lo-
[f] Et abij, & laui, & * Et κολυμβήθραν τοῦ σιλωὰμ, καὶ νίψαι· ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα.
tus vidi. * Dixerunt *ergo* ei: Vbi est ille?
εἶπον οὖν αὐτῷ, ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; 12
Ait: Nescio. Adducunt eum ad Pharisæos
λέγει, οὐκ οἶδα. ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους 13
* qui cæcus fuerat. [g] *illum nuper cæcum.* Erat autem Sabbatum, quando lutum
τὸν ποτε τυφλόν. ἦν δὲ σάββατον, ὅτε τὸν πηλὸν 14
fecit Iesus, & aperuit eius oculos.
ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀνέῳξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.
Iterum ergo interrogabant eum & Pharisæi quomodo vidis-
πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ Φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλε- 15
set. * At dixit eis: Lutum *imposuit* mihi super ocu-
ψεν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, πηλὸν ἐπέθηκέ μοι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλ- ‖ Ille autem
los, & laui: & video. Dicebant ergo ex Pha-
μοὺς, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω. ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν Φα- 16
risæis quidam, Hic homo non est à Deo, ‖ *quòd*
ρισαίων τινὲς, οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ θεοῦ· ὅτι τὸ ‖ qui
Sabbatum non custodit. Alij * dicebant: Quomodo potest homo
σάββατον οὐ τηρεῖ. ἄλλοι ἔλεγον, πῶς δύναται ἄνθρωπος * autem
peccator ‖ *talia* signa facere? Et schisma erat * *in ipsis.* ‖ hæc
ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς. * inter eos.
Dicunt ergo cæco iterum: Tu, quid dicis de illo, ‖ *quòd* ‖ qui
λέγουσιν οὖν τῷ τυφλῷ πάλιν, σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι
aperuit tuos oculos? Ille autē dixit: Quia Propheta est.
ἠνέῳξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι προφήτης ἐστίν.
Non crediderunt ergo Iudæi de illo quia cæcus * *erat* * fuisset & vi-
οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν, disset: donec
& *vidit*, *vsque quo* vocauerunt parentes eius ‖ *illius vi-* ‖ qui viderat.
καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀνα-
dentis: Et interrogauerunt eos, dicentes: Hic est
βλέψαντος· καὶ ἠρώτησαν αὐτοὺς, λέγοντες, οὗτός ἐστιν
filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo
ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν
nunc videt? Respondent *autem* eis parentes eius,
βλέπει; ἀπεκρίθησαν δὲ αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ
& dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus
καὶ εἶπον, οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς
natus est: Quomodo autē nunc * *videt*, nescimus, aut quis * videat,
ἐγεννήθη· πῶς δὲ νῦν βλέπει, οὐκ οἴδαμεν, ἢ τίς
aperuit eius oculos, nos nescimus. *ipse*
ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν. αὐτὸς
ætatem habet, ipsum interrogate. ipse de *seipso* loquatur.
ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε· αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει.
Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos.
ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους· 22
iam enim ‖ *constituerant* Iudæi, vt si quis eum confiteretur * ‖ conspirauerãt
Christum, extra synagogam fieret. * *Propter hoc* parentes * esse
χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται. διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς * Propterea
eius dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate.
αὐτοῦ εἶπον, ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.
Vocauerunt ergo ‖ *ex secundo* hominem qui fuerat cæcus, ‖ rursum
ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον ὃς ἦν τυφλὸς, 24
& dixerunt ei: Da gloriam Deo. nos scimus quia ho-
καὶ εἶπον αὐτῷ, δὸς δόξαν τῷ θεῷ· ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι ὁ ἄν-
mo hic peccator est. * *Respondit ergo ille*, * Dixit ergo eis
θρωπος οὗτος ἁμαρτωλός ἐστιν. ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος 25 ille:
& *ait*: Si peccator est, nescio: vnum scio, quia cæcus
καὶ εἶπεν, εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, οὐκ οἶδα· ἓν οἶδα, ὅτι τυφλὸς
‖ *existens*, modò video. Dixerunt * *autem* illi *rursum*: Quid fecit ‖ cùm essem, * ergo
ὤν, ἄρτι βλέπω. εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν, τί ἐποίησέ 26
tibi? quomodo aperuit ‖ *tuos* oculos? Respondit eis: ‖ tibi
σοι; πῶς ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; ἀπεκρίθη αὐτοῖς, 27
Dixi vobis iam, & *non* audistis: quid iterum vultis audire?
εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν;
‖ *num* & vos vultis eius discipuli fieri? ‖ nunquid
μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;
* *Conuitiati sunt* ergo ei, & dixerunt: Tu sis discipulus illius: * Maledixerunt
[a] ἐλοιδόρησαν οὖν αὐτὸν, καὶ εἶπον, σὺ εἶ μαθητὴς ἐκείνου, [a] λοιδορέω
nos autem Moysi sumus discipuli. Nos scimus quia
ἡμεῖς δὲ τοῦ μωσέως ἐσμὲν μαθηταί. ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι 29
Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus vnde ‖ *est*. ‖ sit.
μωσῇ λελάληκεν ὁ θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν.
Respondit ille homo, & dixit eis: In enim hoc
ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἐν γὰρ τούτῳ 30
mirabile est, quia vos nescitis vnde sit, & ape-
θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστὶ, καὶ ἀνέῳ-
ruit meos oculos.
ξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς·
Scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis
οἴδαμεν δὲ ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις 31
Dei cultor * *sit*, & voluntatem eius ‖ *faciat*, hunc ‖ *audit*. * est, ‖ facit, ‖ exaudit.
θεοσεβὴς ᾖ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει.
* *Ex* seculo non auditum est quia aperuit quis oculos cæ- * A
32 ci nati.
ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυ-
φλοῦ γεγεννημένου.
‖ *Si non* esset hic à Deo, non poterat facere quicquam. ‖ Nisi
εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν. 33
Responderunt & dixerunt ei: In peccatis *tu* natus es
ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης 34
totus: & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.
ὅλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.
Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras: & * *inueniens* eum, * cùm inue-
ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ εὑρὼν αὐτὸν, 35 nisset
dixit ei: Tu credis in filium Dei?
εἶπεν αὐτῷ, σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ;

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Respondit ille, & dixit: Et quis est Domine, vt cre-
ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε, καὶ τίς ἐστι κύριε, ἵνα πιστεύ- 36
dam in eum? Dixit *autem* ei Iesus: Et vidisti eum:
σω εἰς αὐτόν; εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, καὶ ἑώρακας αὐτὸν, 37
& ‖*loquens cum te, ille* est. ᵍ *At* ait: Credo
καὶ ὁ λαλῶν μετά σου, ἐκεῖνός ἐστιν. ὁ δὲ ἔφη, πιστεύω 38
Domine. Et ‖adorauit eum. Et dixit* Iesus: In
κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. καὶ εἶπεν ὁ ἰησοῦς, εἰς 39
iudicium ego in mundum hunc veni: vt ‖*non videntes*
κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες
videant, & ᵍ *videntes* cæci fiant. Et audierunt
βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται. καὶ ἤκουσαν 40
*ex Pharisæis *hæc existentes cum eo*, & dixerunt ei:
ἐκ τῶν φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτῷ,
‖*Num* & nos cæci sumus? Dixit eis Iesus: Si
μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοί ἐσμεν; εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, εἰ 41
cæci essetis, non haberetis peccatum. nunc verò dicitis: Quia vi-
τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν· νυνὶ δὲ λέγετε, ὅτι βλέ-
demus. *igitur* peccatum vestrum manet.
πομεν. ἡ οὖν ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

CAP. X. 1.

Amen, amen dico vobis, * *non intrans* per ostium
Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας 1
in ouile ouium, sed ᵍ *ascendens* aliunde,
εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν,
ille fur est & latro. ‖ *Ille verò intrans* per
ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ καὶ λῃστής· ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ 2
ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius
τῆς θύρας, ποιμήν ἐστι τῶν προβάτων. τούτῳ ὁ θυρωρὸς 3
aperit: & oues vocem eius audiunt: & proprias
ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ τὰ ἴδια
oues vocat ᵍ *iuxta nomen*, & educit eas.
πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα, καὶ ἐξάγει αὐτά.
Et cùm proprias oues emiserit, ante eas
καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν 4
vadit: & oues illum sequuntur, quia sciunt vo-
πορεύεται, καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ· ὅτι οἴδασι τὴν φω-
cem eius. Alienum autem non ‖*sequentur* sed
νὴν αὐτοῦ. ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ 5
ᵍ *fugient* ab eo: quia non nouerunt alienorum vocem.
φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἴδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν.
Hoc prouerbium dixit eis Iesus. Illi autē non
ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς. ἐκεῖνοι δὲ οὐκ 6
cognouerũt* *quænã essent quæ loquebatur* eis. Dixit ergo iterum
ἔγνωσαν τίνα ἦν ἃ ἐλάλει αὐτοῖς. εἶπεν οὖν πάλιν 7
eis Iesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium
αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγώ εἰμι ἡ θύρα
ouium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt & la-
τῶν προβάτων. πάντες ὅσοι ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λῃ- 8
trones: sed non audierunt eos oues.
σταί· ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.
Ego sum ostium. per me si quis introierit, saluabitur: &
ἐγώ εἰμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσε‍ται, καὶ 9
ingredietur & egredietur, & * *pastum* inueniet.
εἰσελεύσε‍ται καὶ ἐξελεύσε‍ται, καὶ νομὴν εὑρήσει.
Fur non venit ‖*si non* vt furetur & mactet, & per-
ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ, καὶ ἀπολέ- 10
dat. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.
σῃ· ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσιν.
Ego sum pastor ᵍ *pulcher*. Pastor ᵍ *pulcher* animam
ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν 11
suam ponit pro ouibus*. Mercenarius autem & ‖ *non*
αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. ὁ μισθωτὸς δὲ καὶ οὐκ 12
existens pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum
ὢν ποιμήν, οὗ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον
venientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus ra-
ἐρχόμενον, καὶ ἀφίησι τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἁρ-
pit *eas*, & dispergit oues. *At* mercenarius‖
πάζει αὐτὰ, καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα. ὁ δὲ μισθωτὸς 13
fugit, quia mercenarius est: & non ᵍ *cura est ei* de oui-
φεύγει, ὅτι μισθωτός ἐστιν, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προ-
bus. Ego sum pastor ‖*pulcher*, & cognosco
βάτων. ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, καὶ γινώσκω τὰ 14
meas, & * *cognoscor à meis*. Sicut nouit me
ἐμὰ, καὶ γινώσκομαί ὑπὸ τῶν ἐμῶν. καθὼς γινώσκει με 15
Pater, & ego agnosco Patrem: & animam meam pono
ὁ πατὴρ, κἀγὼ γινώσκω τὸν πατέρα· καὶ τὴν ψυχήν μου τίθημι
pro ouibus ‖. Et alias oues habeo quæ non sunt
ὑπὲρ τῶν προβάτων. καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἔστιν 16
ex ᵍ *caula hac*: & illas me oportet adducere: & vocem
ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς
meam audient: & fiet vnum ouile, ᵍ vnus pastor.
μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν.
* *Propter hoc* Pater me diligit, quia ego pono animam
διὰ τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχήν 17
meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me:
μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. οὐδεὶς αἴρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, 18
sed ego pono eam à meipso. potestatem habeo ponendi eam, &
ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ. ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ

‖ qui loquitur tecum, ipse
ᵍ At ille
‖ procidens
* ei
‖ qui non vident,
ᵍ qui vident,
‖ quidam
* qui cum ipso erant:
‖ Nunquid
* non intrat
ᵍ ascendit
‖ Qui autem intrat
ᵍ nominatim,
‖ sequuntur,
ᵍ fugiunt
‖ autem
ᵍ pertinet ad eum
‖ bonus,
* cognoscunt me meæ.
‖ meis.
ᵍ hoc ouili:
* &
* Propterea

potestatem habeo iterum sumendi eam Hoc mandatum acce-
ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλα-
pi à Patre meo. Dissensio igitur iterum facta est * *in* * inter Iudæos
βον παρὰ τοῦ πατρός μου. σχίσμα οὖν πάλιν ἐγένετο ἐν
19 *Iudæis* propter sermones hos. Dicebant autem multi
τοῖς ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους τούτους. ἔλεγον δὲ πολλοὶ
ex ipsis: Dæmonium habet & insanit: quid eum auditis?
ἐξ αὐτῶν, δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε;
Alij dicebant: Hæc verba non sunt ‖ *dæmoniaci*: ‖ dæmonium
20 ἄλλοι ἔλεγον, ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου· habentis. Nunquid
Num dæmonium potest cæcorum oculos aperire?
μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν;
Facta sunt autem Encænia in Hierosolymis: & hyems erat.
21 ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν ἱεροσολύμοις, καὶ χειμὼν ἦν·
Et ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis.
22 καὶ περιεπάτει ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ σολομῶντος.
Circundederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quo-
23 ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ ἔλεγον αὐτῷ, ἕως
vsque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis
24 πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς, εἰπὲ ἡμῖν
palàm. Respondit eis Iesus: * *Dixi* vobis: & ‖ *Loquor*
25 παῤῥησίᾳ. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, εἶπον ὑμῖν, καὶ
non creditis. opera quæ ego facio in nomine Patris
οὐ πιστεύετε· τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός
mei, hæc * *testantur* de me: Sed vos non creditis, * testimonium
26 μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ· ἀλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε perhibent
‖ non *enim* estis ex ouibus meis, sicut dixi vobis. ‖ quia
οὐ γάρ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, καθὼς εἶπον ὑμῖν.
Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco
27 τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, κἀγὼ γινώσκω
eas, & sequuntur me. Et ego vitam æternam
28 αὐτὰ, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι· κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον
do eis: & non peribunt in æternum: & non ra-
δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἁρ-
piet quisquam eas de manu mea. Pater meus qui de-
29 πάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός μου. ὁ πατήρ μου ὃς δέδω-
dit mihi, maior omnibus est: & nemo potest rapere de
κέ μοι, μείζων πάντων ἐστὶ, καὶ οὐδεὶς δύναται ἁρπάζειν ἐκ
manu Patris mei. Ego & Pater vnum sumus.
30 τῆς χειρὸς τοῦ πατρός μου. ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν.
Sustulerunt ergo iterum lapides Iudæi, vt lapidarent
31 ἐβάστασαν οὖν πάλιν λίθους οἱ ἰουδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν
eum. Respondit eis Iesus: Multa ᵍ *pulchra* opera ᵍ bona
32 αὐτόν. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, πολλὰ καλὰ ἔργα
ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus lapi-
ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρός μου· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθά- ª δείκνυμι
datis me? Responderunt ei Iudæi, *dicentes*: De
33 ζετέ με; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι λέγοντες, περὶ
* *pulchro* opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & ‖ bono
καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ
quia tu homo * *existens*, facis teipsum Deum. Respondit eis * cùm sis,
34 ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. ἀπεκρίθη αὐτοῖς
Iesus: ‖ *Non* est scriptum in lege vestra: ᵍ Ego dixi, ‖ Nonne
35 ὁ ἰησοῦς, οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν, ἐγὼ εἶπα, ᵍ quia
dij estis? Si illos dixit deos ad quos sermo Dei
35 θεοί ἐστε; εἰ ἐκείνους εἶπε θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ
factus est, & non potest solui scriptura: Quem Pater
36 ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή· ὃν ὁ πατὴρ
sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis, Quia blas-
ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι βλασ-
phemas: quia dixi, filius Dei sum? Si non facio opera
37 φημεῖς, ὅτι εἶπον, υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι; εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ
Patris mei, ‖ *ne credite* mihi: Si autem facio, & si mihi non * nolite credere
38 πατρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ
‖ *credatis*, operibus credite: vt cognoscatis & credatis quia in ‖ vultis credere
πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε ὅτι ἐν
me Pater ᵍ, & ego in ‖ *eo*. Quærebãt ergo *rursum* eum appre- ᵍ est,
39 ἐμοὶ ὁ πατήρ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. ἐζήτουν οὖν πάλιν αὐτὸν πιά- ‖ Patre.
hendere: & exiuit * *ex manu* eorum. Et abiit iterum * de manibus
40 σαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν. καὶ ἀπῆλθε πάλιν
trans Iordanem in ‖ locum vbi erat Ioannes primùm ba- ‖ eum
πέραν τοῦ ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν ἰωάννης τὸ πρῶτον βα-
ptizans: & mansit illic. Et multi venerunt ad eum, &
41 πτίζων, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ
dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum. Omnia autē
ἔλεγον, ὅτι ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· πάντα δὲ
quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erant.
ὅσα εἶπεν ἰωάννης περὶ τούτου, ἀληθῆ ἦν.
Et crediderunt multi *illic* in eum.
42 καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.

CAP. XI. 1ά.

Erat autem quidã languens Lazarus à Bethania, * *ex vi-* * de castello
Ἦν δέ τις ἀσθενῶν λάζαρος ἀπὸ βηθανίας, ἐκ τῆς κώ-
1 *co* Mariæ & Marthæ sororis eius. Erat autē Ma- ‖ sororum
μης μαρίας καὶ μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. ἦν δὲ μα-
2 ria ᵍ *vngens* Dominum vnguento, & * *extergens* pedes ᵍ quæ vnxit
ρία ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρῳ, καὶ ᵇ ἐκμάξασα τοὺς πόδας * exterfit
eius capillis suis: cuius frater Lazarus infirmabatur. ᵇ ἐκμάσσω
αὐτοῦ ταῖς θριξὶν αὐτῆς, ἧς ὁ ἀδελφὸς λάζαρος ἠσθένει.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* eius

Miserunt ergo sorores* ad eum, dicentes: Domine,
ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτὸν λέγουσαι, κύριε, 3
ecce quem amas infirmatur. Audiens autem Iesus, dixit ‖, hæc
ἴδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπεν, αὕτη 4
infirmitas non est ad mortem, sed pro gloria Dei:
ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ,
vt glorificetur filius Dei per eam. Diligebat autem Ie-
ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς. ἠγάπα δὲ ὁ ἰη- 5

‖ eis:

* Mariam,

sus Martham, & sororem eius* & Lazarum.
σοῦς τὴν μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν λάζαρον.
Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in* *quo erat lo-
ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τό- 6

" eodem loco duobus diebus:

co duos dies: Deinde post * hoc dicit discipulis
πῳ δύο ἡμέρας· ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς 7
suis: Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei
αὐτοῦ, ἄγωμεν εἰς τὴν ἰουδαίαν πάλιν. λέγουσιν αὐτῷ 8
discipuli: Rabbi, nunc quærebant te lapidare Iudæi: &
οἱ μαθηταί, ῥαββί, νυνὶ ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ ἰουδαῖοι, καὶ
iterum vadis illuc? Respondit Iesus: Nonne duodecim
πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, οὐχὶ δώδεκα 9
horæ sunt diei? Si quis ambulauerit in die, non of-
ὧραί εἰσιν τῆς ἡμέρας; ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προ-
fendit: quia lucem mundi huius videt. Si autē *quis* am-
κόπτει· ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει· ἐὰν δέ τις περι- 10
bulauerit in nocte, offendit: quia lux non est in eo.
πατῇ ἐν τῇ νυκτὶ, προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.

* hæc

Hæc air, & post * hæc dicit eis, Lazarus amicus
ταῦτα εἶπε, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς, λάζαρος ὁ φίλος 11
noster dormit: sed vado vt à somno excitem eum.
ἡμῶν [a] κεκοίμηται· ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.

κοιμάομαι ‖ saluus erit.

Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, ‖ seruabitur.
εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, κύριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσε- 12
Dixerat autem Iesus de morte eius: illi autem puta-
ται. εἰρήκει δὲ ὁ ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐκεῖνοι δὲ ἔδο- 13
uerunt quia de dormitione somni diceret.
ξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.
Tunc ergo dixit eis Iesus manifestè, Lazarus mortuus est.
τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς παρρησίᾳ, λάζαρος ἀπέθανε. 14
Et gaudeo propter vos, vt credatis, quoniā non eram ibi: sed
καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· ἀλλὰ 15

* qui dicitur

eamus ad eum. Dixit ergo Thomas * ille dictus
ἄγωμεν πρὸς αὐτόν. εἶπεν οὖν θωμᾶς ὁ λεγόμενος 16

‖ ad condiscipulos:

Didymus, ‖ condiscipulis: Eamus & nos, vt moria-
δίδυμος τοῖς συμμαθηταῖς, ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνω-
mur cum eo. * Veniens igitur Iesus," inuenit eum qua-
μεν μετ' αὐτοῦ. ἐλθὼν οὖν ὁ ἰησοῦς εὗρεν αὐτὸν τέσσα- 17
tuor dies iam habentem in monumento. Erat autem Betha-
ρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. ἦν δὲ ἡ βηθα- 18
nia iuxta Hierosolymam quasi à stadiis quindecim.
νία ἐγγὺς τῆς ἱερουσολύμων ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε·

* autem

Et multi* ex Iudæis venerant ad eas quæ circa
καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ 19
Martham & Mariam, vt consolarentur eas de
τὴν μάρθαν καὶ μαρίαν, ἵνα [b] παραμυθήσωνται αὐτὰς περὶ τοῦ

[b] παραμυθέομαι

fratre suo. Ergo Martha vt audiuit quia Iesus ve-
ἀδελφοῦ αὐτῶν. ἡ οὖν μάρθα ὡς ἤκουσεν ὅτι ὁ ἰησοῦς ἔρ- 20

‖ domi

nit, occurrit illi: Maria autem ‖ in domo sedebat.
χεται, ὑπήντησεν αὐτῷ· μαρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο.
Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hîc, fra-
εἶπεν οὖν ἡ μάρθα πρὸς τὸν ἰησοῦν, κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελ- 21

[c] ὑπαντάω

ter meus non fuisset mortuus. Sed & nunc scio quia quæcū-
φός μου οὐκ ἂν [d] ἐτεθνήκει. ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅσα 22

[c] θνήσκω

[d] à Deo,

que poposceris [d] Deum, dabit tibi Deus. Dicit illi Ie-
ἂν αἰτήσῃ τὸν θεὸν, δώσει σοι ὁ θεός. λέγει αὐτῇ ὁ ἰη- 23
sus: Resurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio
σοῦς, ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. λέγει αὐτῷ ἡ μάρθα, οἶδα 24
quia resurget in resurrectione in nouissimo die.
ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

‖ qui credit

Dixit ei Iesus: Ego sum resurrectio & vita: " cre-
εἶπεν αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή· ὁ πι- 25

* qui viuit, & credit

dens in me, etiam si mortuus fuerit, viuet: Et omnis * viuens,
στεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ πᾶς ὁ ζῶν 26
& credens in me, non morietur in æternum. Credis
καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. πιστεύεις
hoc? Ait illi: Vtique Domine: ego credidi quia tu es
τοῦτο; λέγει αὐτῷ, ναὶ κύριε. ἐγὼ πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶ 27

‖ qui venisti

Christus filius Dei in hunc mundum ‖ veniens.
ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.

* cùm dixisset

Et hæc * locuta, abiit: & vocauit Mariam soro-
καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἀπῆλθε, καὶ ἐφώνησε μαρίαν τὴν ἀδελ- 28
rem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.
φὴν αὐτοῦ λάθρᾳ, εἰποῦσα, ὁ διδάσκαλος παρεστι καὶ φωνεῖ σε.
Illa vt audiuit, surgit citò, & venit ad eum.
ἐκείνη ὡς ἤκουσεν, ἐγείρεται ταχὺ, καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν. 29

" enim
" castellum:
‖ adhuc illo

Nondum " autē venerat Iesus in " vicum, sed erat ‖ in
οὔπω δὲ ἐληλύθει ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν ἐν 30
loco vbi occurrerat ei Martha.
τῷ τόπῳ, ὅπου ὑπήντησεν αὐτῷ ἡ μάρθα.

* qui erant
" consolabátur

Ergo Iudæi * existentes cum ea in domo, & " con-
οἱ οὖν ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ παραμυ- 31

" solantes eam, " videntes Mariam quia citò surre-
θούμενοι αὐτὴν, ἰδόντες τὴν μαρίαν, ὅτι ταχέως ἀνέ- " cùm vidissent
xit & exiit, secuti sunt eam, dicentes: Quia vadit
στη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, λέγοντες, ὅτι ὑπάγει
ad monumentum, vt ploret ibi. Ergo Maria cùm
εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ. ἡ οὖν μαρία ὡς 32
veniisset vbi erat Iesus, videns eum, cecidit eius ad
ἦλθεν ὅπου ἦν ὁ ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτὸν, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς
pedes, ‖ dicens ei: Domine, si fuisses hîc, non esset mortuus ‖ & dicit
πόδας, λέγουσα αὐτῷ, κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ
meus frater. Iesus ergo vt vidit eam plorantem,
μου ὁ ἀδελφός. ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν, 33
& " simulvenientes ipsi Iudæos plorantes, infre- " qui venerant cum ea,
καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ ἰουδαίους κλαίοντας, [a] ἐνεβριμή- [a] ἐμβριμάω
muit spiritu, & turbauit seipsum: Et dixit:
σατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν· καὶ εἶπε, 34
Vbi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni & vide.
ποῦ [b] τεθείκατε αὐτόν; λέγουσιν αὐτῷ, κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε. [b] τίθημι
" Lachrymatus est Iesus. " Et
ἐδάκρυσεν ὁ ἰησοῦς. 35
Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum.
ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι, ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν· 36
Quidā autē ex ipsis dixerunt: Non poterat hic * aperiens
τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, οὐκ ἠδυνάτο οὗτος ὁ ἀνοίξας τοὺς * qui aperuit
oculos cæci, facere vt & hic non moreretur?
ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ; 37
Iesus ergo rursum ‖ infremens in semetipso, venit ad
ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς 38
monumentum, erat autem spelunca: & lapis superpositus erat ‖ super ea:
τὸ μνημεῖον. ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. ‖ ei.
Ait Iesus: Tollite lapidem: dicit ei soror
λέγει ὁ ἰησοῦς, ἄρατε τὸν λίθον. λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ 39
" mortui Martha: Domine, iam fœtet: quatriduanus enim est. " eius qui mortuus fuerat,
τεθνηκότος μάρθα, κύριε, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι.
Dicit ei Iesus: * Non dixi tibi, quoniā si credideris, videbis * Nonne
λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, οὐκ εἶπόν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψει τὴν 40
gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem vbi erat mor-
δόξαν τοῦ θεοῦ; ἦραν οὖν τὸν λίθον, οὗ ἦν ὁ τεθνη- 41
tuus positus. At Iesus " extulit oculos sursum, & dixit:
κὼς κείμενος. ὁ δὲ ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε, ‖ aurem eleuatis oculis
Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autē sciebā quia
πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. ἐγὼ δὲ ἤδειν ὅτι 42
semper me audis: sed propter * turbam circunstantem * populum qui circunstat,
πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα
dixi: vt credant quia tu me misisti.
εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.
Et hæc " dicens, voce magna clamauit, Lazare ve- " cùm dixisset
καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε, λάζαρε, δεῦ- 43
ni foras. Et * exiit mortuus, ligatus * statim prodiit
ρο ἔξω. καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς 44
pedes & manus ‖ fasciis: & facies illius sudario ‖ qui fuerat ‖ institis:
πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ
" obuincta erat. Dicit eis Iesus: Soluite eum, & sinite " ligata.
περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε
abire. Multi ergo ex Iudæis " venientes " qui venerant
ὑπάγειν. πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν ἰουδαίων οἱ ἐλθόντες 45
ad Mariam *, & ‖ spectantes quæcunque fecit Iesus: * & Martham, ‖ viderant
πρὸς τὴν μαρίαν, καὶ θεασάμενοι ὅσα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς,
crediderunt in eum. Quidam autē ex ipsis abierunt ad
ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. 46
Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus.
τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς
τοὺς φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς.
Collegerunt ergo " principes Sacerdotum & Pharisæi concilium, * Pontifices
συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι συνέδριον, 47
& dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa
καὶ ἔλεγον, τί ποιοῦμεν; ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα
facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum:
ποιεῖ. ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτω, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτὸν, 48
& venient Romani, & tollent nostrum & locum & gentem:
καὶ ἐλεύσονται οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.
Vnus autē quidā ex ipsis Caiphas " princeps Sacerdotum existens anni " nomine, cùm esset Pontifex
εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ 49
illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, Nec cogi-
ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν· οὐδὲ διαλο- 50
tatis quia expedit nobis vt vnus homo moriatur pro
γίζεσθε ὅτι συμφέρει ἡμῖν ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ
populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso
λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ 51
non dixit: sed * princeps Sacerdotū existens anni illius, * cùm esset Pontifex
οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφή- ‖ Iesus moriturus erat
τευσεν ὅτι ἔμελλεν ὁ ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους·
Et non pro gente tantùm, sed vt & " natos Dei ‖ filios
καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ 52
" dispersos cogeret in vnum. Ab illo ergo " qui erant dispersi, congregaret
τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν. ἀφ' ἐκείνης οὖν 53
die * consultabant vt interficerent eum. * cogitauerunt
τῆς ἡμέρας συνεβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.
Iesus ergo non ‖ amplius palàm ambulabat " in Iudæis: ‖ iam " apud Iudæos:
ἰησοῦς οὖν οὐκέτι παρρησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς ἰουδαίοις, 54

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

sed abiit illinc in regionem, propè desertum, in
ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν, ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς
Ephraim dictam vrbem. & ibi morabatur cum discipulis
Ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν· κἀκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν
suis. Erat autē propè Pascha Iudæorum, & ascenderunt
αὐτοῦ. ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἀνέβησαν 55
multi in Hierosolymam ex illa regione ante Pascha, vt purifi-
πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα, ἵνα ἁγνί-
carent seipsos. Quærebant ergo Iesum: & loquebantur cum
σωσιν ἑαυτούς. ἐζήτουν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον μετ' 56
alij aliis in templo stantes: Quid videtur vobis, quia non venit
ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἑστηκότες, τί δοκεῖ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ
in festum? Dederant autem & principes Sacerdotū & Phari-
εἰς τὴν ἑορτήν; δεδώκεισαν δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισ- 57
sæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt appre-
αῖοι ἐντολήν, ἵνα ἐάν τις γνῷ ποῦ ἐστι, μηνύσῃ, ὅπως πιά-
hendant eum.
σωσιν αὐτόν.

CAP. XII. 16.

Ergo Iesus ante sex dies Paschæ venit in Betha-
Ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθα- 1
niam, vbi erat Lazarus mortuus, quē suscitauerat ex mortuis.
νίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τεθνηκώς, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.
Fecerunt ergo ei cœnam ibi: & Martha ministrabat:
ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει. ὁ 2
at Lazarus vnus erat recumbentium cum eo.
δὲ Λάζαρος εἷς ἦν τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ.
Igitur Maria accipiens libram vnguenti nardi fidelis mul-
ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πο- 3
tipretij, vnxit pedes Iesu: & extersit capillis suis
λυτίμου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξε τοῖς θριξὶν αὐτῆς
pedes eius: at domus impleta est ex odore vnguēti.
τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου.
Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Simonis Isca-
λέγει οὖν εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκα- 4
riotes, ille futurus eum tradere: Quare hoc vnguen-
ριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι, διατί τοῦτο τὸ μύ- 5
tum non veniit trecentis denarijs, & datum est egenis?
ρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;
Dixit autem hoc, non quia de egenis curæ esset ei: sed
εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' 6
quia fur erat, & marsupium habebat, & iniecta
ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ βαλλόμενα
portabat. Dixit ergo Iesus: Sine illam. in diem
ἐβάσταζεν. εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, ἄφες αὐτήν. εἰς τὴν ἡμέραν 7
sepulturæ meæ conseruauit illud. Pauperes enim
τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό. τοὺς πτωχοὺς γὰρ 8
semper habetis cum vobisipsis, me autē non semper habetis.
πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.
Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quia illic est: & vene-
Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐστι· καὶ ἦλ- 9
runt non propter Iesum tantùm, sed vt & Lazarum viderent, quem
θον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν
suscitauit ex mortuis. Consultarunt autē principes Sacerdotū vt &
ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἵνα καὶ 10
Lazarum interficerent. Quia multi propter illum subibant
τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν· ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον 11
Iudæorum, & credebant in Iesum. Postridie turba
τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν. τῇ ἐπαύριον ὄχλος 12
multa veniens ad diem festum, audientes quia venit Iesus
πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς
in Hierosolymam, Acceperunt ramos palmarum, & exie-
εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλ- 13
runt in occursum ei: & clamabant, Hosanna, benedictus
θον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον, ὡσαννά, εὐλογημένος
veniens in nomine Domini, rex Israel.
ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.
Inueniens autem Iesus asellum, sedit super eum, sicut est
εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθώς ἐστι 14
scriptum: Ne time filia Sion: ecce rex
γεγραμμένον, μὴ φοβοῦ θύγατερ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς 15
tuus venit sedens super pullum asinæ. Hæc autem non
σου ἔρχεται καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου. ταῦτα δὲ οὐκ 16
cognouerunt discipuli eius primùm: sed quādo glorificatus est
ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ
Iesus, tunc recordati sunt quia hæc erant de eo scripta,
Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα,
& hæc fecerunt ei. Testabatur ergo turba, existens
καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ. ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν 17
cum eo, quando Lazarum vocauit ex monumento, & suscitauit eum ex mortuis. Propterea & obuiam venit ei
μετ' αὐτοῦ, ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ 18
turba, quia audiuit hoc eum fecisse signum.
ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσε τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.
Ergo Pharisæi dixerunt ad semetipsos: Videtis quia non
οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς, θεωρεῖτε ὅτι οὐκ 19
proficitis nihil? ecce mundus totus post eum abiit.
ὠφελεῖτε οὐδέν; ἴδε ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.

Erant autē quidam Græci ex ascendentibus, vt ado-
Ἦσαν δέ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυ- 20
rarent in die festo. Hi ergo accesserunt Philippo
νήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ· οὗτοι οὖν προσῆλθον Φιλίπ-
qui erat à Bethsaida Galilææ: & rogabant eum, di-
πῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν, λέ- 21
centes: Domine, volumus Iesum videre. Venit Philippus,
γοντες, κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν. ἔρχεται Φίλιππος
& dicit Andreæ: & rursum Andreas & Philippus dixerunt
καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ· καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος λέ- 22
Iesu. At Iesus respondit eis, di-
γουσι τῷ Ἰησοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέ- 23
cens: Venit hora vt glorificetur filius hominis.
γων, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.
Amen, amen dico vobis, nisi non granum frumenti cadens
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν 24
in terram, mortuū fuerit, ipsum solum manet. si autē mortuū fuerit, mul-
εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πο-
tum fructum affert. Amans animam suam, per-
λὺν καρπὸν φέρει. ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπο- 25
det eam: & odio habens animam suam in mundo hoc,
λέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ,
in vitam æternam custodiet eam. Si mihi ministrat quis,
εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. ἐάν ἐμοὶ διακονῇ τις, 26
me sequatur: & vbi sum ego, illic & minister
ἐμοὶ ἀκολουθείτω· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ
meus erit. Et si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater.
ἐμὸς ἔσται· καὶ ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.
Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, sal-
νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται· καὶ τί εἴπω; πάτερ σω- 27
uifica me ex hora hac. Sed propter hoc veni in horam
σόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν
hanc. Pater glorifica tuum nomen. Venit ergo vox
ταύτην. πάτερ δόξασόν σου τὸ ὄνομα. ἦλθεν οὖν φωνὴ 28
de cælo, Et glorificaui, & iterum glorificabo.
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω.
Ergo turba stans & audiens, dicebat tonitruum esse factum.
ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἑστὼς καὶ ἀκούσας, ἔλεγε βροντὴν γεγονέναι· 29
Alij dicebant: Angelus ei locutus est. Respondit
ἄλλοι ἔλεγον, ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν. ἀπεκρίθη 30
Iesus, & dixit: Nō propter me hæc vox facta est, sed propter vos.
ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν, οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.
Nunc iudicium est mundi: nunc princeps mundi huius
νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου 31
eiicietur foras: Et ego si exaltatus fuero à terra,
ἐκβληθήσεται ἔξω. κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, 32
omnes traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, sig-
πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. τοῦτο δὲ ἔλεγε,ση- 33
nificans qua morte futurus esset mori.
μαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν.
Respondit ei turba: Nos audiuimus ex Lege
ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος, ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου 34
quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis: Oportet exal-
ὅτι ὁ χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, δεῖ ὑψω-
tari filium hominis? Quis est iste filius hominis?
θῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστιν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;
Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum tempus, lumen cum
εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ' 35
vobis est. Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos
ὑμῶν ἐστι· περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς
comprehendant, & ambulans in tenebris, nescit quò vadat.
καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει.
Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis fia-
ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένη- 36
tis. Hæc locutus est Iesus: & abiens abscondit se ab eis.
σθε. Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.
Tot autem eo signa faciente coram eis, non
Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ 37
credebant in eum: Vt sermo Esaiæ prophetæ
ἐπίστευον εἰς αὐτόν, ἵνα ὁ λόγος Ἡσαΐου τοῦ προφήτου 38
impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui nostro? &
πληρωθῇ, ὃν εἶπε, κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ
brachium Domini cui reuelatum est?
βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; Propter hoc non
διὰ τοῦτο οὐκ 39
poterant credere, quia iterum dixit Esaias:
ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαΐας·
Excæcauit eorum oculos, & indurauit
τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπώρωκεν 40
eorum cor: vt non videant oculis, & intelligant non
αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι
corde: & conuertantur, & sanem eos.
τῇ καρδίᾳ, καὶ στραφῶσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς.
Hæc dixit Esaias quando vidit gloriam eius, & locutus est
ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε 41
de eo. Veruntamen & ex principibus multi
περὶ αὐτοῦ. ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ 42
crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confi-
ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμο-
fitebantur, vt non extra synagogam fierent.
λόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται.

juxta
ciuitatem quę dicitur Ephrē:
proximum
de
sanctificarent
colloquebātur adinuicem,
putatis,
ad diem
Pontifices
γνώσηται
fuerat
suscitauit Iesus:
autem
verò
ex discumbentibus
ergo accepit
pistici, pretiosi, &
&
processerunt obuiam
qui venit
Et inuenit
&
Noli timere
seruet
τηρέω
vobiscum:
habebitis.
Testimonium perhibebat
quæ erat
de
Propterea
audierunt
proficimus
totus
Gentiles
his qui ascenderant
ad Philippū, qui erat
dixerunt
autem
clarificetur
nisi
Qui amat
qui odit
meus.
propterea
clarifica
clarificaui,
clarificabo.
quæ stabat & audierat,
Cùm autem tanta signa fecisset
venit,
Propterea
omnia
esset moriturus.
de synagoga nō eicerentur.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm
ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ὑπὲρ τὴν 43
gloriam Dei. Iesus autem clamauit, & dixit: ‖ *Credens* in
δόξαν τοῦ θεοῦ. Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε, καὶ εἶπεν, ὁ πιστεύων εἰς 44
me, non credit in me, sed in [g] *mittentem* me.
ἐμὲ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με.
Et [h] *spectans* me, ‖ *Spectat mittentem* me.
καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με. 45
Ego lux in mundum veni: vt omnis [g] *credens* in
ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς 46
me, in tenebris non maneat. Et si quis mea audierit
ἐμὲ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ. καὶ ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν 47
verba, & non ‖ *crediderit*, ego non iudico eum. non enim veni
ῥημάτων, καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον
vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum, [i] *Reijciens*
ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. ὁ ἀθετῶν 48
me, & non ‖ *accipiens* verba mea, habet [g] *iudicantem* eum.
ἐμὲ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν.
sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.
ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.
Quia ego ex meipso non sum locutus, sed *ille* [k] *mittens* me Pa-
ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πα- 49
ter, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar.
τὴρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω.
Et scio quia mandatum eius vita æterna est. Quæ ergo loquor
καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιός ἐστιν. ἃ οὖν λαλῶ 50
ego, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.
ἐγὼ, καθὼς εἴρηκέ μοι ὁ πατὴρ, οὕτω λαλῶ.

CAP. XIII. ιγ'.

Ante autem diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit
Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν 1
eius hora, vt transeat ex mundo hoc ad Patrem:
αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα,
[l] *diligens proprios qui* in mundo, in finem dilexit
ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν
eos. Et cœna facta, ‖ *diabolo iam iaculato*
αὐτούς. καὶ δείπνου γινομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκό- 2
to in cor Iudæ Simonis Iscariotæ, vt eum traderet[m]:
τος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα Ἰούδα σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν παραδῷ·
Sciens Iesus quia omnia dedit ei Pater in
εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς 3
manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit:
χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει·
Surgit à cœna, & ponit vestimenta[n], & [o] *accipiens*
ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν 4
linteum, præcinxit seipsum. Deinde [p] *iniecit* aquam in pel-
λέντιον, [a] διέζωσεν ἑαυτόν. εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νι-
uim: & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere
πτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν
linteo quo erat præcinctus. Venit ergo ad
τῷ λεντίῳ, ᾧ ἦν διεζωσμένος. ἔρχεται οὖν πρὸς 6
Simonem Petrum: & dicit ei [q] *ille*: Domine, Tu [r] *meos* lauas
σίμωνα πέτρον, καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, κύριε, σύ μου νίπτεις
pedes? Respondit Iesus, & dixit ei: Quod ego facio,
τοὺς πόδας; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὃ ἐγὼ ποιῶ 7
tu nescis modò: scies autem ‖ *post hæc*. Dicit ei Pe-
σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα. λέγει αὐτῷ Πέ- 8
trus: Non lauabis[s] pedes *meos* in æternum. Respondit ei
τρος, οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα· ἀπεκρίθη αὐτῷ
Iesus: Si non lauero te, non ‖ *habes* partem [t] *cum me*.
ὁ Ἰησοῦς, ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.
Dicit ei Simon Petrus: Domine, non pedes meos tan-
λέγει αὐτῷ σίμων Πέτρος, κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μό- 9
tùm, sed & manus & caput. Dicit ei Ie-
νον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν. λέγει αὐτῷ ὁ Ἰη- 10
sus: [u] Lotus non ‖ *opus habet quàm* pedes *lauare*, sed
σοῦς, [b] ὁ λελουμένος οὐ χρείαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ'
est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.
ἔστι καθαρὸς ὅλος. καὶ ὑμεῖς καθαροί ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες.
Sciebat enim [t] *tradentem se, propter hoc* dixit: Non om-
ᾔδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτὸν, διὰ τοῦτο εἶπεν, οὐχὶ πάν- 11
nes mundi estis. Postquã ergo lauit pedes eorum, &
τες καθαροί ἐστε. ὅτε οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ 12
accepit vestimenta sua, [x] *recumbens* iterum, dixit eis: Sci-
ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς, γινώ-
tis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magi-
σκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ διδάσκα- 13
ster, & ‖ *Dominus: & pulchrè* dicitis: sum etenim. Si ergo ego
λος, καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. εἰ οὖν ἐγὼ 14
laui vestros pedes, dominus & magister: & vos
ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς
debetis [y] *alij aliorum* lauare pedes. Exemplum enim
ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. ὑπόδειγμα γὰρ 15
dedi vobis, vt quēadmodū ego feci vobis, ‖ & vos faciatis.
δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.
Amen amen dico vobis, non est seruus maior domino
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου 16
suo, neque apostolus maior [z] *mittente* illum.
αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν.

Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.
εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά. 17
Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim.
οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα οὓς ἐξελεξάμην.
Sed vt Scriptura adimpleatur: [c] *Manducans cum* [d] *me* panem,
ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, 18
leuauit contra me calcaneum suum. A modo dico vobis,
ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν
‖ *ante* fieri, vt cùm factum fuerit, credatis quia ego sum.
πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται, πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι.
Amen, amen dico vobis, [e] *accipiens* si quem misero,
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἐάν τινα πέμψω, 20
me accipit: [f] *at me accipiens*, accipit ‖ *mittentem*
ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά
me. Hæc dicens Iesus, turbatus est spiritu: &
με. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς [d] ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ 21
protestatus est, & dixit: Amen, amen dico vobis, quia vnus ex vobis
ἐμαρτύρησε καὶ εἶπεν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν
tradet me. Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli,
παραδώσει με. ἔβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ, 22
hæsitantes de quo diceret. Erat [g] *autem* recumbens vnus ‖ *dis-*
ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. ἦν δὲ ἀνακείμενος εἷς τῶν μα- 23
cipulorum eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus.
θητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς·
Innuit ergo huic Simon Petrus [g] *percontari*, Quis ‖ *esset* de quo
νεύει οὖν τούτῳ σίμων πέτρος πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ 24
dicit? ‖ *Incumbens autem* ille supra pectus Iesu, dicit
λέγει. ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, λέγει
ei: Domine, quis est? Respondit Iesus: Ille est
αὐτῷ, κύριε, τίς ἐστίν; ἀποκρίνεται ὁ Ἰησοῦς, ἐκεῖνός ἐστιν 26
cui ego [h] *intingens buccellam dedero*. Et ‖ *intingens buccellam*,
ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον,
‖ *dat* Iudæ Simonis Iscariotæ. Et post buccellam
δίδωσιν Ἰούδᾳ σίμωνος Ἰσκαριώτῃ· καὶ μετὰ τὸ ψωμίον 27
tunc introiuit in eum satanas. [i] Dicit *ergo* ei Iesus:
τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,
Quod facis, fac citius: Hoc autem nemo sciuit ‖ *recumben-*
ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακει- 28
tium ad quid dixerit ei. Quidã enim putabant, [k] *quandoquidẽ*
μένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ 29
marsupium habebat Iudas, quòd ‖ *dicit* ei Iesus: E-
γλωσσόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀγόρα-
me [l] *quorum opus habemus ad* festum: aut egenis vt aliquid daret.
σον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῷ.
[m] *Accipiens* ergo buccellam ille, continuò exiuit. Erat autem nox.
λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθέως ἐξῆλθεν. ἦν δὲ νύξ· 30
Cùm ‖ *exisset*, dixit Iesus: Nunc [n] *glorificatus* est filius homi-
ὅτε ἐξῆλθε, λέγει ὁ Ἰησοῦς, νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ- 31
nis: & Deus [n] *glorificatus* est in eo. Si Deus [n] *glorificatus* est in
που, καὶ ὁ θεὸς [b] ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν 32
eo, & Deus ‖ *glorificabit* eum in semetipso: & continuò ‖ *glorificabit* eum.
αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.
Filioli, adhuc modicum [o] *cum vobis* sum. Quæretis me: & sicut
τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. ζητήσετέ με, καὶ καθὼς 33
dixi Iudæis, *Quòd* quò vado ego, vos non potestis ve-
εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι ὅπου ὑπάγω ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλ-
nire: & vobis dico modò. Mandatum nouum do vobis,
θεῖν, καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι. ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, 34
Vt diligatis inuicem: sicut dilexi vos, vt & vos
ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς
diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes quia
ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ἐν τούτῳ [e] γνώσονται πάντες ὅτι 35
mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.
ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.
Dicit ei Simon Petrus: Domine, quò vadis? Respondit
λέγει αὐτῷ σίμων πέτρος, κύριε, ποῦ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη 36
ei Iesus: Quò ego vado, non potes me modò se-
αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαί μοι νῦν ἀκολου-
qui, postea autem sequêris *me*. Dicit ei Petrus:
θῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι. λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος, 37
Domine, propter quid non possum te sequi modò? animam meam [p] *Quare*
κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; τὴν ψυχήν μου
pro te ponam. Respondit ei Iesus: Animam tuam
ὑπὲρ σοῦ [d] θήσω. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, τὴν ψυχήν σου 38
pro me pones? Amen, amen dico tibi, non gallus can-
ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φω-
tabit, donec neges me ter.
νήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

CAP. XIIII. ιδ'.

[q] *Non turbetur vestrum cor.* ‖ Creditis in Deum, & [r] *Et ait discipulis suis:* ‖ *neque formidet.*
Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία. πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν, καὶ 1
in me credite. In domo Patris mei mansiones multæ
εἰς ἐμὲ πιστεύετε. ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί 2
sunt. Si *autem non*, dixissem vobis, [i] Vado parare locum ‖ *quòd minus*,
εἰσιν· εἰ δὲ μὴ, εἶπον ἂν ὑμῖν, πορεύομαι ἑτοιμάσαι τόπον [i] *Quia*
vobis. Et si abiero, & præparauero vobis locum, iterum
ὑμῖν. καὶ ἐὰν πορευθῶ καὶ ἑτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν 3
venio, & accipiam vos ad meipsum: vt vbi
ἔρχομαι, καὶ [a] παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτὸν, ἵνα ὅπου [a] παραλαμβάνω

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

sum ego, & vos sitis. Et quò ego vado scitis, &
εἰμὶ ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ἦτε. καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οἴδατε, καὶ 4
viam scitis. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus
τὴν ὁδὸν οἴδατε. λέγει αὐτῷ Θωμᾶς, κύριε, οὐκ οἴδαμεν 5
quò vadis: & quomodo possumus viam scire?
ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;
Dicit ei Iesus: Ego sum via, & veritas, &
λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ 6
vita. nemo venit ad Patrem, *si non per me.
ζωή. οὐδεὶς ἔρχε) πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.
Si cognouissetis me, & Patrem meum cognouissetis vtiq;: & à modo
εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν, καὶ ἀπ' ἄρτι 7
‖cognoscetis eum, & vidistis eum. Dicit ei Philip-
γινώσκετε αὐτὸν, καὶ ἑωράκατε αὐτόν. λέγει αὐτῷ Φίλιπ- 8
pus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.
πος, κύριε, [a]δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.
Dicit ei Iesus: *Tantum tempus cum vobis sum, & non
λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ 9
cognouisti me, Philippe? ‖Videns me, vidit Patrem. &
ἔγνωκάς με Φίλιππε; ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα· καὶ
quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem? Non credis quia
πῶς σὺ λέγεις, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα; οὐ πιστεύεις ὅτι 10
ego in Patre, & Pater in me est? Verba quæ ego
ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι; τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ
‖autem loquor vobis, à meipso non loquor. At Pater ‖ in me
λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ
*Non creditis manens, ipse facit opera. *Credite mihi quia ego in Pa-
μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. πιστεύετέ μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πα- 11
‖Alioquin tre, & Pater in me est? ‖Si autẽ non, propter opera ipsa credi-
τρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν· εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύ-
‖qui credit te mihi. Amen, amen dico vobis, ‖credens in me, opera
τέ μοι. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα 12
quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia
ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει· ὅτι
ego ad Patrem *meum* vado. Et quodcunque petieritis
ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι. καὶ ὅ, τι ἂν αἰτήσητε 13
in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur Pater in
ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω, ἵνα δοξασθῇ ὁ πατὴρ ἐν τῷ
‖*me filio. Si quid petieritis* in nomine meo, ‖*ego* faciam.
‖*hoc* υἱῷ. ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω. 14
Si diligitis me, mandata mea seruate.
ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε· 15
Et ego rogabo Patrem: & alium paracletum dabit
καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσῃ 16
‖vobiscum vobis, vt maneat ‖*cum vobis* in æternum, Spiritum veri-
ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ πνεῦμα τῆς ἀλη- 17
tatis: quẽ mundus non potest accipere: quia non videt eum, nec
θείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται) λαβεῖν· ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ, οὐδὲ
scit eum. Vos autem cognoscitis eum: quia apud vos manet,
γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτὸ, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει,
‖veniam & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos: ‖*venio*
καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται. οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι 18
ad vos. Adhuc modicũ, & mundus me non iam videt.
πρὸς ὑμᾶς. ἔτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκ ἔτι θεωρεῖ, 19
Vos autem videtis me, quia ego viuo, & vos viuetis.
ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με· ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.
*sum In illo die cognoscetis vos quia ego *in Patre
ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρί 20
meo, & vos in me, & ego in vobis. ‖*Habens* mandata
μου, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν ὑμῖν. ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς 21
‖Qui habet mea, & ‖*seruans* ea, ille est ‖*diligens* me. *at dili-
‖seruat μου καὶ τηρῶν αὐτὰς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με. ὁ δὲ ἀγα-
‖qui diligit *qui autem diligit gens me, diligetur à Patre meo: & ego diligam
πῶν με ἀγαπηθήσε) ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω
eum: & manifestabo ei meipsum. Dicit ei Iudas,
αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. λέγει αὐτῷ Ἰούδας, 22
‖ille non ‖ Iscariotes: Domine, quid factũ est quia nobis ‖*futurus es manifi-
‖manifestaturus es ἢ ὁ Ἰσκαριώτης, κύριε, τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανί-
stare teipsum, & non mundo? Respondit Iesus, &
ζειν σεαυτὸν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ 23
dixit ei: Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit: & Pa-
εἶπεν αὐτῷ, ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πα-
ter meus diliget eum: & ad eum veniemus, & mansionẽ
τήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν [a]ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν
‖Qui non diligit apud eum faciemus. ‖*Non diligens* me, sermones meos
*sermonem παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου 24
‖eius qui misit non seruat. Et *sermo quem audistis, non est meus, sed ‖mit-
οὐ τηρεῖ. καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ πέμ-
tentis me Patris. Hæc locutus sum vobis, apud vos
‖autem ψαντός με πατρός. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν 25
manens. At paracletus ‖ Spiritus sanctus, quem mittet
μένων. ὁ δὲ παράκλητος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει 26
Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: &
ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα, καὶ
‖dixero suggeret vobis omnia quæcũq; ‖*dixi* vobis. Pacem relinquo
ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν. εἰρήνην ἀφίημι 27
vobis: pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat
ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν,
ego do vobis. Non turbetur vestrum cor, neque
ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ

formidet. Audistis quia ego dixi vobis: Vado & venio
[d]δειλιάτω. ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, ὑπάγω καὶ ἔρχομαι [d]δειλιάω 28
ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia *dixi*, Vado
πρὸς ὑμᾶς· εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἄν, ὅτι εἶπον, πορεύομαι
ad Patrem: quia Pater *meus* maior me est.
πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστί.
Et nunc dixi vobis *ante *fieri*, vt cùm factum fuerit, cre- *priùs quàm
καὶ νῦν εἴρηκα ὑμῖν πρὶν γένηται, ἵνα ὅταν γένηται, πι- 29 fiat:
datis. Non iam multa loquar ‖*cum vobis*. venit enim ‖vobiscum.
στεύσητε. οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ
huius mundi princeps, & in me non habet quicquam.
ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.
Sed vt cognoscat mundus quia diligo Patrem: & sicut
ἀλλ' ἵνα γνῷ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς 31
‖*mandauit* mihi Pater, sic facio: surgite, eamus hinc. ‖mandatum
ἐνετείλατό μοι ὁ πατὴρ, οὕτω ποιῶ· ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν. dedit

CAP. XV.

Ego sum vitis *illa vera:* & Pater meus agri-
Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωρ- 1
cola est. Omnem palmitẽ in me non ferentem fructum, tollet eum:
γός ἐστι. πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἴρει αὐτό· 2
& omnem fructum *ferentem, *purgat* eum, vt ‖*plurem* fructum *qui fert
καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλείονα καρπὸν purgabit
afferat. Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum ‖plus
φέρῃ. ἤδη ὑμεῖς καθαροί ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα 3
vobis. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes nõ
ὑμῖν. μείνατε ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν ὑμῖν. καθὼς τὸ κλῆμα οὐ 4
potest fructum ferre à semetipso, ‖*si non* manserit in vite:
δύναται) καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, ‖nisi
sic nec vos, ‖*si non* in me manseritis. Ego sum vi-
οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε. ἐγώ εἰμι ἡ ἄμ- 5
tis, vos palmites. *manens in me, & ego in eo, *qui manet
πελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ·
hic fert fructum multum: quia sine me *non* potestis facere
οὗτος φέρει καρπὸν πολύν· ὅτι χωρὶς ἐμοῦ δύνασθε ποιεῖν
nihil. Si non quis mãserit in me, *ejectus est foras sicut pal- *mittetur
οὐδέν. ἐάν μή τις μείνῃ ἐν ἐμοὶ, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆ- 6 ‖arescet:
mes: & ‖*exaruit:* & ‖*colligunt eos*, & in ignem *mit- ‖colligẽt eum,
μα, καὶ [a]ἐξηράνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὰ, καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλ- *mittent: & ardet.
tunt, & ardent. Si manseritis in me, & verba mea [a]ἐξηραίνω
λουσι, καὶ καίε) ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ, καὶ τὰ ῥήματά μου 7
in vobis mãserint: quodcũq; volueritis petetis, & fiet vobis.
ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὃ ἐὰν θέλητε αἰτήσεσθε, καὶ γενήσε) ὑμῖν.
In hoc *glorificatus est Pater meus, vt fructum plurimum affe- *clarificatus
ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέ- 8
ratis: & ‖*efficiemini* mei discipuli. Sicut dilexit me ‖efficiamini
ρητε, καὶ γένησεσθε ἐμοὶ μαθηταί. καθὼς ἠγάπησέ με ὁ 9
Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea.
πατὴρ, κἀγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς· μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.
Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea:
ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, 10
sicut ‖ ego præcepta Patris mei seruaui, & maneo eius ‖ &
καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός μου τετήρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ
in dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum
ἐν τῇ ἀγάπῃ. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ 11
in vobis ‖*maneat*, & gaudium vestrum impleatur. Hoc est præ- ‖sit,
ἐν ὑμῖν μείνῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν- 12
ceptum meum, Vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.
τολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς.
Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt quis animam suam
μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ 13
ponat pro amicis suis. Vos amici mei estis, si fece-
θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. ὑμεῖς φίλοι μού ἐστε, ἐὰν ποι- 14
ritis quæ ego præcipio vobis. Non *amplius vos dico seruos, *iam
ῆτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, 15
quia seruus nescit quid faciat eius dominus. Vos autem dixi
ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα
amicos: quia omnia quæcũq; audiui à Patre meo, nota feci vobis.
φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν.
Non vos me elegistis, sed ego elegi vos: &
οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς, καὶ 16
posui vos, vt *vos abeatis*, & fructum afferatis, & fru-
ἔθηκα ὑμᾶς, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε, καὶ καρπὸν φέρητε, καὶ ὁ καρ-
ctus vester manear: vt quodcunque petieritis Patrem in nomi-
πὸς ὑμῶν μένῃ· ἵνα ὅ, τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόμα-
ne meo, det vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis
τί μου, δῷ ὑμῖν. ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε 17
inuicem. Si mundus vos odit, scitote quia me
ἀλλήλους. εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε ὅτι ἐμὲ 18
priorem vobis *odit. Si de mundo fuissetis, mundus *odio habuit.
πρῶτον ὑμῶν [a]μεμίσηκεν. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος [a]μισέω
‖*proprium amaret:* quia verò de mundo non estis, sed ego e- ‖quod suum
ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξε- erat diligeret.
legi vos de mundo: *propter hoc odit vos mundus. *propterea
λεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.
Mementote sermonis quẽ ego dixi vobis: Non est seruus *mei.
μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος 20
maior domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur.
μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν·

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

si sermonem meũ seruauerunt: & vestrum seruabunt.
εἰ τ̃ λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τ̃ ὑμέτερον τηρήσουσιν.
Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum:
ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, 21
*eum qui misit quia nesciunt *mittentem me. Si non venissem, & locutus fuissẽ
ὅτι οὐκ οἴδασι τ̃ πέμψαντά με. εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα 22
eis, peccatum non haberẽt. nunc autẽ excusationem non habent de
αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νυῦ δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ
‖ Qui me odit, peccato suo. ‖ *Me odio habens*, & Patrem meum odit.
τ̃ ἁμαρτίας αὐτῶν. ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τ̃ πατέρα μου μισεῖ. 23
Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit,
εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, 24
peccatum non haberẽt. Nunc autẽ & viderunt, & oderunt &
ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νυῦ δὲ καὶ ἑωράκασι, καὶ μεμισήκασι καὶ
me, & Patrem meum. Sed vt adimpleatur sermo ᵍ scri-
ᵍ qui est ἐμὲ καὶ τ̃ πατέρα μου. ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γε- 25
ptus in Lege eorum: Quia *oderunt me gratis.
*odio habuerunt γραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν, ὅτι ἐμίσησάν με δωρεάν.
Cùm autẽ venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à
ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ 26
Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre pro-
τ̃ πατρός, τὸ πνεῦμα τ̃ ἀληθείας, ὃ παρὰ τ̃ πατρὸς ἐκπο-
‖ testimonium perhibebit ‖ *testabitur* de me. Et vos *autem* ᵍ testa-
ρεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυ- 27
ᵍ testimonium perhibebitis: *bimini*, quia ab initio *cum me* estis.
*mecum ρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε.

CAP. XVI. ις'.

Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini.
Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε· 1
Absque synagogis facient vos: sed venit hora, vt
ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς, ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ἵνα 2
*qui interficit omnis *interficiens* vos, ‖ *existimet cultum adferre* Deo.
‖ arbitretur obsequiũ se præstare πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς, ª δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ.
ª δοκέω Et hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem,
καὶ ταῦτα ποιήσουσιν ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα, 3
neque me. Sed hæc locutus sum vobis, vt cùm venerit
οὐδὲ ἐμέ. ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ὅταν ἔλθῃ 4
hora, reminiscamini eorum, quia ego dixi vobis. Hæc autem vobis
ᵇ ab ᵍ vobiscum ἡ ὥρα, μνημονεύητε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. Ταῦτα δὲ ὑμῖν
ᵍ *ex* initio non dixi, quia ‖ *cum vobis* eram. *Nunc *autem* vado
* Et ‖ cum qui misit ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην. νυῦ δὲ ὑπάγω 5
ad ‖ *mittentem* me: & nemo ex vobis interrogat me, Quò
πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ
vadis? Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia imple-
ᵇ πληρόω ὑπάγεις; ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη ᵇ πεπλή- 6
uit vestrum cor. Sed ego veritatem dico
ρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. ἀλλ' ἐγὼ τ̃ ἀλήθειαν λέγω 7
vobis, expedit vobis vt ego vadam. Si enim *ego* non abie-
ὑμῖν, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλ-
ro, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero,
θω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ,
* cùm venerit mittam eum ad vos. Et *veniens* ille arguet
πέμψω αὐτ̃ πρὸς ὑμᾶς. καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τ̃ 8
mundum de peccato, & de iustitia, & de iu-
κόσμον περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ κρί-
dicio. De peccato quidem, quia non credunt in me.
σεως. περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ. 9
De iustitia verò, quia ad Patrem *meum* vado, &
περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τ̃ πατέρα μου ὑπάγω, καὶ 10
‖ iam nõ *amplius* videbitis me. De autem iudicio, quia princeps
οὐκέτι θεωρεῖτέ με. περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τ̃ 11
‖ iam mundi huius ‖ iudicatus est. Adhuc multa habeo dicere vobis, sed
κόσμου τούτου κέκριται. ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' 12
non potestis portare modò. Cùm autẽ venerit ille
οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ 13
ᵍ docebit Spiritus veritatis, *deducet vos *in* omnem veritatem.
πνεῦμα τ̃ ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τ̃ ἀλήθειαν·
non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur: &
ª quæ sunt ‖ clarificabit: οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, καὶ
‖ *ventura* annuntiabit vobis. Ille me ‖ *glorificabit*: quia
τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι 14
de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcũque habet
ἐκ τ̃ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. πάντα ὅσα ἔχει 15
ᵍ Propterea Pater, mea sunt. ᵍ *propter hoc* dixi: Quia de meo ‖ *accipit* &
‖ accipiet, ὁ πατὴρ, ἐμά ἐστι· διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι ἐκ τ̃ ἐμοῦ λαμβάνει, καὶ
annuntiabit vobis. Modicùm, & ‖ non videbitis me: & iterum
ª iam ἀναγγελεῖ ὑμῖν. μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν 16
modicùm, & videbitis me: quia vado ad Patrem:
μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με, ὅτι ὑπάγω πρὸς τ̃ πατέρα.
Dixerunt ergo ex discipulis eius ad inuicem: Quid est
εἶπον οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους, τί ἐστι 17
hoc quod dicit nobis: Modicùm, & non videbitis me: & iterum modicum,
τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν, μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν
& videbitis me? &, quia *ego* vado ad Patrem?
καὶ ὄψεσθέ με; καί, ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα;
Dicebant ergo: Hoc quid est quod dicit, Modicum? nescimus
ἔλεγον οὖν, τοῦτο τί ἐστιν ὃ λέγει, τὸ μικρόν; οὐκ οἴδαμεν 18
quid loquitur. Cognouit autem Iesus quia volebant eum interrogare: &
τί λαλεῖ. ἔγνω οὖν ὁ ἰησοῦς ὅτι ἤθελον αὐτ̃ ἐρωτᾶν, καὶ 19

dixit eis: De hoc quæritis *cum *alij alijs*, quia dixi: * inter vos
εἶπεν αὐτοῖς, περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων, ὅτι εἶπον,
Modicùm, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me.
μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με;
Amen, amen dico vobis, quia flebitis & plorabitis
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε 20
vos, *at* mundus ‖ gaudebit: vos autem contristabimini: sed ‖ autem
ὑμεῖς· ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ ᶜ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ ᶜ λυπέομαι
tristitia vestra in gaudium ᵍ *fiet*. Mulier cùm parit, tristi- ᵍ vertetur
λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται. ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ λύ- 21
tiam habet, quia venit hora eius: cùm autem *gennerit puerum, non * peperit
πην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτ̃· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ‖ iam
‖ amplius meminit ‖ *tribulationis* propter gaudium, quia ᵍ *genitus* est ho- ‖ pressuræ
ἔτι μνημονεύει τ̃ θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρω- ᵍ natus
mo in mundum. Et vos igitur tristitiam quidem nunc habetis,
πος εἰς τὸν κόσμον. καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νυῦν ἔχετε, 22
iterum autem videbo vos: & gaudebit vestrum cor, &
πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν
gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et in illo die
23 χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
me non interrogabitis quicquam. Amen, amen dico vobis, ‖ *quòd quæcunque* ‖ si quid
ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν
petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.
αἰτήσητε τ̃ πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν.
Vsque modò non petiistis quicquam in nomine meo. Petite, &
24 ἕως ἄρτι οὐκ ᾐτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ
accipietis: vt gaudium vestrũ sit plenum. Hæc in
25 λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη. ταῦτα ἐν
prouerbiis locutus sum vobis. *sed* venit hora cùm non *amplius in * iam
παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκ ἔτι ἐν
prouerbiis loquar vobis, sed palàm de Patre
παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παῤῥησίᾳ περὶ τ̃ πατρὸς
annuntiabo vobis. In illo die in nomine meo
26 ἀναγγελῶ ὑμῖν. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου
petetis: & non dico vobis quia ego rogabo Patrem de
αἰτήσεσθε. καὶ οὐ λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ
vobis. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me a-
27 ὑμῶν. αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πε-
mastis, & credidistis quia ego à Deo exiui.
φιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ τ̃ θεοῦ ἐξῆλθον.
Exiui à Patre, & veni in mundum:
28 ἐξῆλθον παρὰ τ̃ πατρὸς, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον·
iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.
πάλιν ἀφίημι τ̃ κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τ̃ πατέρα.
Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palàm lo-
29 λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἴδε νυῦν παῤῥησίᾳ λα-
queris, & prouerbium nullum dicis. Nunc scimus quia
30 λεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις· νυῦν οἴδαμεν ὅτι
scis omnia, & non *vsum habes vt quis te interroget. in hoc * opus est tibi
οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρείαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ· ἐν τούτῳ
credimus quia à Deo existi. Respondit eis Ie-
31 πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθες. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰη-
sus: Modò creditis? Ecce, venit hora, & iam venit,
32 σοῦς, ἄρτι πιστεύετε; ἰδοὺ ἔρχεται ὥρα, καὶ νυῦν ἐλήλυθεν,
vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquatis: & non
ἵνα σκορπισθῆτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφῆτε· καὶ οὐκ
sum solus, quia Pater ‖ *cum me* est. Hæc locutus sum ‖ mecum
33 εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστι. ταῦτα λελάληκα
vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo ᵍ *tribulationem habe-* ᵍ pressuram
ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἔχε- *tis*: sed confidite, ego vici mundum. habebitis:
τε, ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

CAP. XVII. ιζ'.

Hæc locutus est Iesus: & *sustulit *oculos suos* * subleuatis
Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτ̃ oculis
1 in cælum, & dixit: Pater, venit hora, ‖ *glorifica* tuum ‖ clarifica
εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἶπε, πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τ̃
filium, vt & filius tuus ᵍ *glorificet* te. Sicut dedisti ei ᵍ clarificet
2 υἱὸν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε. καθὼς ἔδωκας αὐτῷ
* *auctoritatem* omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det * potestatem
ἐξουσίαν πάσης σαρκὸς, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ, δώσῃ
eis vitam æternam. Hæc autem est æterna vita, Vt
3 αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα
cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum
γινώσκωσί σε τ̃ μόνον ἀληθινὸν θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας ἰησοῦν
Christum. Ego te ‖ *glorificaui* super terram: opus consummaui ‖ clarificaui
4 χριστόν. ἐγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τ̃ γῆς· τὸ ἔργον ἐτελείωσα
quod dedisti mihi vt faciam: Et nunc ᵍ *glorifica* me tu Pa- ᵍ clarifica
5 ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω· καὶ νυῦν δόξασόν με σὺ πά- * claritate
ter apud temetipsum, * *gloria* quã habui ‖ *ante mundum esse*, ‖ priùs quàm
τερ παρὰ σεαυτῷ, τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τ̃ τὸν κόσμον εἶναι mundus fieret
apud te. Manifestaui tuum nomen hominibus quos
6 παρά σοι. ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς
dedisti mihi de mundo. Tui erant, & mihi eos dedisti:
δέδωκάς μοι ἐκ τ̃ κόσμου. σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας,
& sermonem tuum seruauerunt. Nunc cognouerũt quia omnia quæ
7 καὶ τ̃ λόγον σου τετηρήκασι. νυῦν ἔγνωκαν ὅτι πάντα ὅσα
dedisti mihi, abs te sunt. Quia verba quæ dedisti
8 δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ εἰσιν. ὅτι τὰ ῥήματα ἃ δέδωκάς

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt: & cognouerunt verè
μοι, δέδωκα αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς
quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti.
ὅτι παρά σου ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.
Ego pro eis rogo. Non pro mundo rogo, sed
ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ 9
pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et mea omnia
περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί εἰσι· καὶ τὰ ἐμὰ πάντα 10
tua sunt, & tua mea*: & clarificatus sum in eis.
σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.
Et nō *amplius* sum in mundo: & hi in mundo sunt,
καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶ, 11
& ego ad te venio. Pater sancte, serua eos in
καὶ ἐγὼ πρός σε ἔρχομαι. πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ
nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut‖ nos.
ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς.
Cùm essem cum eis *in mundo*, ego seruabam eos
ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς 12
in nomine tuo. Quos dedisti mihi custodiui: & nemo ex
ἐν τῷ ὀνόματί σου· οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα; καὶ οὐδεὶς ἐξ
eis periit, ‖si *non* filius perditionis, vt Scriptura im-
αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πλη-
pleatur. Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in
ρωθῇ. νῦν δὲ πρός σε ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ 13
mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis.
κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.
Ego dedi eis sermonem tuum: & mundus odio habuit
ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν 14
eos, quia non sunt de mundo, sicut* ego non sum de
αὐτοὺς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ
mundo. Non rogo vt tollas eos de mundo, sed
κόσμου. οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' 15
vt serues eos à malo. De mundo non sunt:
ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ. ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ, 16
sicut* ego de mundo non sum. Sanctifica eos in
καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμί. ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ 17
veritate *tua*. Sermo tuus veritas est. Sicut‖ me
ἀληθείᾳ σου. ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι. καθὼς ἐμὲ 18
misisti in mundum, ‖& ego misi eos in mundum.
ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, κἀγὼ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον·
Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt & ipsi sint
καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτὸν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὦσιν 19
sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm,
ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ. οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, 20
‖eis qui credituri sunt sed & pro *credentibus* per verbum eorum in me:
ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ·
Vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in
ἵνα πάντες ἓν ὦσι, καθὼς σὺ πάτερ ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν 21
te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt mundus credat quia tu
σοὶ, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν· ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι σύ
*claritatem me misisti. Et ego *gloriam quam dedisti mihi, de-
με ἀπέστειλας. κἀγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι, δέδω- 22
‖& di eis: vt sint vnum, sicut‖ nos vnum sumus.
κα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς ἓν ἐσμεν.
Ego in eis, & tu in me: vt sint consummati in
ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοὶ, ἵνα ὦσι τετελειωμένοι εἰς 23
vnum: & vt cognoscat mundus quia tu me misisti, & dile-
ἓν, καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σύ με ἀπέστειλας, καὶ ἠγά-
‖& xisti eos, sicut‖ me dilexisti. Pater, quos dedi-
πησας αὐτοὺς, καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας. πάτερ, οὓς δέδω- 24
*mecum: sti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint *cum me:
κάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ,
‖claritatem vt videant ‖*gloriam* meam quam dedisti mihi: quia dilexisti
ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς
me ante constitutionem mundi. Pater iuste, & mundus
με πρὸ καταβολῆς κόσμου. πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος 25
te non cognouit, ego autē te cognoui: & hi cognouerunt quia tu me mi-
σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δέ σε ἔγνων· καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέ-
sisti. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam:
στειλας· καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου, καὶ γνωρίσω, 26
vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.
ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ᾖ, κἀγὼ ἐν αὐτοῖς.

CAP. XVIII. ιή.

*cùm dixisset Hæc *dicens* Iesus, egressus est cum discipulis suis
Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐξῆλθε σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ 1
trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit
πέραν τοῦ χειμάῤῥου τοῦ Κέδρων, ὅπου ἦν κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν
‖qui tradebat ipse, & discipuli eius. Sciebat autē & Iudas ‖*tra-*
αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ᾔδει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παρα- 2
dens eum, locum: quia frequenter conuenerat Iesus illuc
διδοὺς αὐτὸν, τὸν τόπον, ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ
*cùm accepisset cum discipulis suis. Ergo Iudas *accipiens* cohortem,
‖à Pontificibus μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ὁ οὖν Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν, 3
& ‖*ex principibus Sacerdotū* & Pharisæis ministros: venit illuc cum
καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ
laternis, & facibus, & armis. Iesus itaque sciens omnia
φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων. Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα 4
‖*quæ erant* ‖*ventura* super se, *exiens dixit eis: Quem quæritis?
*processit, & τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν, ἐξελθὼν εἶπεν αὐτοῖς, τίνα ζητεῖτε;

Respondерunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Ie-
ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰη- 5
*qui trade- sus: Ego sum. Stabat autem & Iudas *ille *tradens* eum, cum
σοῦς, ἐγώ εἰμι. εἱστήκει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, μετ'
‖retrorsum, ipsis. Vt ergo dixit eis, *Quòd* ego sum, abierunt ‖*in*
αὐτῶν. ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀπῆλθον εἰς 6
ea quæ post, & ceciderunt *humi. Iterum ergo eos interro-
τὰ ὀπίσω, καὶ ἔπεσον χαμαί. πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπηρώ- 7
gauit: Quem quæritis? ‖*At* dixerunt: Iesum Nazarenum.
τησε, τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.
Respondit Iesus: Dixi vobis, quia ego sum. si ergo me quæ-
ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐγώ εἰμι. εἰ οὖν ἐμὲ ζη- 8
ritis, sinite hos abire. Vt impleretur sermo quem
τεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν. ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν
dixit: Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam.
εἶπεν, ὅτι οὓς δέδωκάς μοι, οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα.
Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percus-
σίμων οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν, εἵλκυσεν αὐτὴν, καὶ ἔπαι- 10
sit *principis Sacerdotum seruum, & abscidit eius auriculam *pontificis
σε τὴν τοῦ ἀρχιερέως δοῦλον, καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον τὸ
dexteram. Erat autē nomen seruo Malchus. Dixit ergo Ie-
δεξιόν. ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος. εἶπεν οὖν ὁ Ἰη- 11
sus Petro: ‖*Injice* gladium tuum in vaginam. Ca- ‖Mitte
σοῦς τῷ Πέτρῳ, βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην· τὸ πο-
licem quem dedit mihi Pater, non bibam illum?
τήριον ὃ δέδωκέ μοι ὁ πατὴρ, οὐ μὴ πίω αὐτό;
Ergo cohors, & tribunus, & ministri Iudæorum
ἡ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλίαρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων 12
comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum:
συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν 13
ad Annam primum. erat enim socer Caiphæ, qui erat *prin- *Pontifex
πρὸς Ἄνναν πρῶτον· ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρ-
*ceps Sacerdotum anni illius. Erat autē Caiphas ‖*ille consu-* ‖qui consilium
χιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου· ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβου- 14
lens Iudæis, Quia expedit vnum hominem ‖*perire* ‖mori
λεύσας τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι συμφέρει ἕνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι
pro populo. Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, &
ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ 15
alius discipulus. *At* discipulus* ille erat notus ‖*principi* *autem
ὁ ἄλλος μαθητής. ὁ δὲ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρ- ‖Pontificis
*Sacerdotū: & *simul* introiuit* Iesu in atrium ‖*principis Sacerdotū.* *cum
χιερεῖ, καὶ συνεισῆλθε τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως· ‖Pontificis
At Petrus stabat ad ostium foris. Exiuit ergo disci- *autem
ὁ δὲ Πέτρος εἱστήκει πρὸς τῇ θύρᾳ ἔξω. ἐξῆλθεν οὖν ὁ μα- 16
pulus alius qui erat notus ‖*principi Sacerdotum*: & dixit o- ‖Pontifici
θητὴς ὁ ἄλλος, ὃς ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπε τῇ θυ-
στιαρίᾳ, & introduxit Petrum. Dicit ergo ancilla o-
στιαρίᾳ τὸν Πέτρον. λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ θυ- 17
stiaria Petro: Nunquid & tu ex discipulis es hominis
ρωρῷ, μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου
istius? Dicit ille: Non sum. Stabant autem serui
τούτου; λέγει ἐκεῖνος, οὐκ εἰμί. εἱστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι 18
& ministri ‖*prunam facientes*, quia frigus erat: & cale- ‖ad prunas,
καὶ οἱ ὑπηρέται, ἀνθρακιὰν πεποιηκότες, ὅτι ψῦχος ἦν, καὶ ἐθερ-
faciebant se. erat autē cum eis ‖ Petrus, stans, & calefaciens se. ‖&
μαίνοντο. ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος.
Ergo *princeps Sacerdotū interrogauit Iesum de discipulis suis, *Pontifex
ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, 19
& de doctrina eius. Respondit ei Iesus: Ego
καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἐγὼ 20
palàm locutus sum mundo: ego semper docui in
παῤῥησίᾳ ἐλάλησα τῷ κόσμῳ· ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν τῇ
synagoga & in templo, quò *vndique* Iudæi conueniunt: *omnes
συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται,
& in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? in-
καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν· τί με ἐπερωτᾷς; ἐπε- 21
terroga ‖*audientes*, quid locutus sim ipsis: ecce, hi sciunt ‖eos qui au-
ρώτησον τοὺς ἀκηκοότας, τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε οὗτοι οἴδασιν dierunt
quæ dixerim ego. Hæc autem *eo *dicente*, vnus ministrorum *cùm dixisset,
ἃ εἶπον ἐγώ. ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, εἷς τῶν ὑπηρετῶν 22
assistens dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes
παρεστηκὼς ἔδωκε ῥάπισμα τῷ Ἰησοῦ, εἰπών, Οὕτως ἀποκρίνῃ
‖*principi Sacerdotum*? Respondit ei Iesus: Si malè locu- ‖Pontifici?
τῷ ἀρχιερεῖ; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, εἰ κακῶς ἐλά- 23
tus sum, *testare de malo: si autem ‖*pulchrè*, quid me cædis? *testimonium
λησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις; perhibe
‖Misit eum Annas ligatum ad Caipham ‖bene,
ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ Ἄννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν τὸν 24
‖*principē Sacerdotum.* Erat autē Simon Petrus stans, & calefaciens se. ‖Pontificem.
ἀρχιερέα. ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος·
Dixerūt ergo ei: *Num & tu ex discipulis eius es? Negauit *Nunquid
εἶπον οὖν αὐτῷ, μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; ἠρνήσατο
igitur ille, & dixit: Non sum. Dicit vnus ex seruis *principis ‖ei
ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν, οὐκ εἰμί. λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχι- 26
Sacerdotū, cognatus ‖*existens cuius abscideratPetrus auricularn: *Non ego te *Pontificis
ερέως, συγγενὴς ὢν οὗ ἀπέκοψε Πέτρος τὸ ὠτίον, οὐκ ἐγώ σε ‖cum
vidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Pe- ‖Pontificis.
εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ; πάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ Πέ- 27
trus: & statim gallus cantauit. *eius cuius ab-
τρος, καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. *scidit
*Nonne

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium.
ἄγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· 28
erat autem manè: & ipsi non introierunt in prætorium,
ἦν δὲ πρωΐ. καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον,
vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.
ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα.
foras, Exiuit ergo Pilatus ad eos, & dixit: Quam accu- 29
ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλάτος πρὸς αὐτοὺς, καὶ εἶπε, τίνα κατη-
sationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt & 30
γορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; ἀπεκρίθησαν καὶ
dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non vtique tibi tradidissemus
εἶπον αὐτῷ, εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιὸς, οὐκ ἄν σοι παρεδώκα-
eum. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, 31
μεν αὐτόν. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς,
& secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iu-
καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰου-
dæi: Nobis non licet interficere quenquam. Vt sermo 32
δαῖοι, ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα. ἵνα ὁ λόγος τοῦ
‖esset moriturus. Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte ‖*futurus esset* mo-
Ἰησοῦ πληρωθῇ ὃν εἶπε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀπο-
ri. Introiuit ergo in prætorium iterum Pi- 33
θνήσκειν. εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ Πι-
latus: & vocauit Iesum, & dixit ei: Tu es rex
λάτος, καὶ ἐφώνησε τὸν Ἰησοῦν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς
Iudæorum? Respondit *ei* Iesus: A temetipso *tu* hoc 34
τῶν Ἰουδαίων; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο
dicis, an alij *tibi dixerunt de me? Respondit Pila- 35
λέγεις, ἢ ἄλλοι σοί εἶπον περὶ ἐμοῦ; ἀπεκρίθη ὁ Πιλά-
‖Pontifices tus: Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua &‖*principes Sacerdotum* tra-
τος, μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς πα-
diderunt te mihi. quid fecisti? Respondit Iesus: Reg- 36
ρέδωκάν σε ἐμοί. τί ἐποίησας; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, ἡ βα-
num meum non est de mundo hoc. si ex mundo hoc
σιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου
esset regnum meum, ministri vtique mei decertarent vt non
‖ἀγωνίζω ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἵνα μὴ
traderer Iudæis. nunc autem regnum meum non est
παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νυνὶ δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν
hinc. Dixit itaque ei Pilatus: Num ergo rex 37
ἐντεῦθεν. εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, οὐκ οὖν βασιλεὺς
es tu? Respondit Iesus: Tu dicis, quia rex ego sum.
εἶ σύ; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεύς εἰμι ἐγώ.
Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt
ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα
*testimonium ‖qui est *tester veritati: omnis ‖*existens* ex veritate, audit
μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ· πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει
meam vocem. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas?
μου τῆς φωνῆς. λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, τί ἐστιν ἀλήθεια; 38
‖cùm dixisset, Et hoc ‖*dicens*, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit
καὶ τοῦτο εἰπὼν, πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ λέγει
eis: Ego nullam causam inuenio in eo.
αὐτοῖς, ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω ἐν αὐτῷ.
Est autem consuetudo vobis, vt vnum vobis *absoluam in Pascha.
ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχα· 39
*dimittam Vultis ergo vobis *absoluam regem Iudæorum?
θέλετε οὖν ὑμῖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;
Clamauerunt ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed
ἐκραύγασαν οὖν πάλιν πάντες, λέγοντες, μὴ τοῦτον, ἀλλὰ 40
Barabbam. Erat autem Barabbas latro.
τὸν Βαραββᾶν· ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς λῃστής.

CAP. XIX. ιθ'.

*apprehendit Tunc ergo *accepit* Pilatus Iesum, & flagellauit.
Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐμαστίγωσε. 1
Et milites plectentes coronam de spinis, imposue- 2
καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθη-
‖circumdederũt runt eius capiti: & veste purpurea ‖*amicierunt* eum.
καν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτῷ,
*Et veniebant ad eum, *Et dicebant: ‖*Gaude* rex Iudæorum: & dabant ei 3
*Aue καὶ ἔλεγον, χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. καὶ ἐδίδου αὐτῷ
alapas. Exiuit ergo iterum foras Pilatus, & di- 4
ῥαπίσματα. ἐξῆλθεν οὖν πάλιν ἔξω ὁ Πιλάτος, καὶ λέ-
cit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt cognoscatis quia in eo nul-
γει αὐτοῖς, ἴδε ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω, ἵνα γνῶτε ὅτι ἐν αὐτῷ οὐ-
lam causam inuenio. Exiuit ergo Iesus foras, 5
δεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω. ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω,
portans spineam coronam, & purpureum vestimentũ. Et dicit
φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον. καὶ λέγει
*Pontifices eis: Ecce homo. Cùm ergo vidissent eũ *principes Sacerdotũ 6
αὐτοῖς, ἴδε ὁ ἄνθρωπος. ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς
& ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige
καὶ οἱ ὑπηρέται, ἐκραύγασαν, λέγοντες, σταύρωσον, σταύρωσον
eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifi-
αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώ-
gite. ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt
σατε. ἐγὼ γὰρ οὐχ εὑρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν. ἀπεκρίθησαν 7
ei Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem nostram
αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν
debet mori: quia *seipsum* filium Dei fecit.
ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἑαυτὸν υἱὸν θεοῦ ἐποίησεν.

Cùm ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis ti- 8
ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλλον ἐφο-
muit. Et ingressus est *in* prætorium iterum: & dicit 9
βήθη· καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν, καὶ λέγει
*Iesu: Vnde es tu? At Iesus ‖ responsum non dedit ei. *ad Iesum, ‖autem
τῷ Ἰησοῦ, πόθεν εἶ σύ; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ.
Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia 10
λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας ὅτι
*auctoritatem habeo crucifigere te, & *auctoritatem habeo ‖*absoluere* te?
ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε, καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπολῦσαί σε;
Respondit Iesus: Non haberes *auctoritatem vllam aduersum me, 11
ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ,
*nisi *si non* esset tibi datum desuper. ‖*Propter hoc tradens me* ‖Propterea qui
εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν. διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούς με me tradidit
tibi, maius peccatum habet. *Ex hoc quærebat Pilatus *Exinde
σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει. ἐκ τούτου ἐζήτει ὁ Πιλάτος 12
‖dimittere ‖*absoluere* eum. At Iudæi* clamabant, dicentes: Si hunc *dimittere *autem
ἀπολῦσαι αὐτόν. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἔκραζον, λέγοντες, ἐὰν τοῦτον
‖*absolueris*, non es amicus Cæsaris. omnis regem *seipsum ‖dimittis,
ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέα ἑαυτὸν *qui facit se
faciens, contradicit Cæsari. Ergo Pilatus‖ *audiens 13
ποιῶν, ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι. ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας ‖autem cùm
hunc sermonem, adduxit foras Iesum: & sedit pro tri- audisset hos
τοῦτον τὸν λόγον, ἤγαγε ἔξω τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βή- sermones,
bunali, in *locum dictum *Lithostrotum*, Hebraicè autem Gab- *loco qui dicitur Lithostrotos,
ματος εἰς τόπον λεγόμενον λιθόστρωτον, ἑβραϊστὶ δὲ Γαβ-
batha. Erat autem parasceue Paschæ, hora *autem* quasi sexta. 14
βαθᾶ. ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη.
& dicit Iudæis: Ecce rex vester.
καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις, ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.
Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit 15
οἱ δὲ ἐκραύγασαν, ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν. λέγει
eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Respondérunt
αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω; ἀπεκρίθησαν
‖*principes Sacerdotũ*: Non habemus regem, *si non* Cæsarem. ‖Pontifices
οἱ ἀρχιερεῖς, οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα. *nisi
Tunc ergo tradidit illum eis, vt crucifigeretur. ‖*Accepe-* ‖Susceperunt
τότε οὖν παρέδωκεν αὐτοῖς ἵνα σταυρωθῇ. παρέλα- 16
runt autem Iesum, & eduxerunt. Et *portans crucem * baiulans sibi
βον δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀπήγαγον. καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν
suam, exiuit in ‖*dictum* Caluariæ locum, *qui dicitur* ‖eum qui dicitur
αὐτῷ ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον κρανίου τόπον, ὃς λέγεται
Hebraicè Golgotha: Vbi eum crucifixerunt, & cum eo 17
ἑβραϊστὶ γολγοθᾶ, ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ μετ' αὐτοῦ
alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum. 18
ἄλλους δύο ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν.
Scripsit autẽ & titulum Pilatus: & posuit super crucem: 19
ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος· καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ·
Erat autem scriptum: IESVS NAZA-
ἦν δὲ γεγραμμένον, ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑΖΩ-
RENVS REX IV-
ΡΑΙΟΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥ-
DÆORVM. Hunc ergo titulum multi legerunt 20
ΔΑΙΩΝ. τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν
Iudæorum: quia prope erat locus ciuitatem vbi crucifixus est
Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως ὅπου ἐσταυρώθη ὁ
Iesus. Et erat scriptum Hebraicè, Græcè, *Romanè. ‖& Latinè.
Ἰησοῦς. καὶ ἦν γεγραμμένον ἑβραϊστὶ, ἑλληνιστὶ, ῥωμαϊστί.
Dicebant ergo Pilato *principes Sacerdotum* Iudæorum *Ne scri- ‖Pontifices
ἔλεγον οὖν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, μὴ γρά- 21 *Noli scribere
be, Rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, Rex
φε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπε, βασιλεύς
sum Iudæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi. 22
εἰμι τῶν Ἰουδαίων. ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος, ὃ γέγραφα, γέγραφα.
Ergo milites cùm crucifixissent ‖*Iesum*, acceperunt vestimen- ‖eum.
οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμά- 23
ta eius (& fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem,)
τια αὐτοῦ, καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἑκάστῳ στρατιώτῃ μέρος,
& tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, *ex iis quæ* desuper conte-
καὶ τὸν χιτῶνα. ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄρραφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαν-
xta per totum. Dixerũt ergo ad inuicem: Non scindamus eam: 24
τὸς δι' ὅλου· εἶπον οὖν πρὸς ἀλλήλους, μὴ σχίσωμεν αὐτὸν,
sed sortiamur de illa cuius *erit. Vt Scriptura impleretur, *fit.
ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ, τίνος ἔσται· ἵνα ἡ γραφὴ πληρω-
dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi*ipsis*, & ‖*super* *in
θῇ ἡ λέγουσα, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν
vestem meam miserunt sortem. *Illi Quidẽ *igitur* milites hæc *Et
ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα
fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Iesu, ma- 25
ἐποίησαν. εἱστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μή-
ter eius, & soror matris eius Maria *illa* Cleopæ, &
τηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ, καὶ ‖cùm vidisset
Maria Magdalene. Iesus ergo ‖*videns* matrem & 26
Μαρία ἡ Μαγδαληνή. Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν
discipulum adstantem quem diligebat, dicit matri
μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ, γύναι,
suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. 27
ἴδου ὁ υἱός σου. εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ, ἴδου ἡ μήτηρ σου.
Et ex illa hora accepit eam discipulus *ille*
καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*ſ uam. Postea in *propria.
εἰς τὰ ἴδια. μ῍ τοῦτο εἰδὼς ὁ ἰησοῦς ὅτι πάντα ἤδη τε- 28
a τελειόω summata sunt, vt cōsummaretur Scriptura, dicit: Sitio. Vas ergo
τέλεσται, ἵνα a τελειωθῇ ἡ γραφὴ, λέγει, διψῶ. σκεῦος οὖν 29
‖ plenam erat positū aceto plenum. Illi verò *implentes* spongiam ‖ aceto & hyssо-
ἔκειτο ὄξους μεστόν. οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον ὄξους καὶ ὑσσω-
po circumponentes, obtulerunt eius ori.
πῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.
ᵍ inclinato capite, Cùm ergo accepisset acetum Iesus, dixit: Cōsummatū est. Et ᵍ *inclи-*
ὅτε οὖν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ ἰησοῦς, εἶπε, τετέλεσται. καὶ κλί- 30
nans caput, tradidit spiritum.
νας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα.
Ergo Iudæi, vt nō remanerēt in ctuce corpora
οἱ οὖν ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα 31
in Sabbato, (quoniam Parasceue erat: erat enim magnus dies
ἐν τῷ σαββάτῳ· ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν· ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα
ille Sabbati) rogauerunt Pilatum vt frangerentur
ἐκείνη τοῦ σαββάτου· ἠρώτησαν τὸν πιλάτον ἵνα κατεαγῶσιν
eorum crura, & tollerentur. Venerunt ergo milites:
αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ b ἀρθῶσιν. ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, 32
b ἀίρω & quidem primi fregerunt crura, & alterius *concruci-*
καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρω-
*qui crucifixus est cum eo. *fixi ei.* Ad autem Iesum ‖ *venientes*, vt viderunt eum iam
θέντος αὐτῷ· ἐπὶ δὲ τὸν ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη 33
‖ cùm venissent mortuum, non fregerunt eius crura: Sed vnus mi-
τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη· ἀλλ' εἷς τῶν στρα- 34
litum lancea eius latus ‖ *fodit*: & continuò exiuit san-
τιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν c ἔνυξε, καὶ διὰ τοῦτο ἐξῆλθεν αἷ-
c aperuit: guis & aqua. Et *videns testificauit*, & verum
μα καὶ ὕδωρ. καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινή 35
* qui vidit, testimonium perhibuit: est testimonium eius. Et ille scit quia vera dicit: vt
ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ· κἀκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα
‖ & ‖ vos credatis. Facta sunt enim hæc vt Scriptura imple-
ὑμεῖς πιστεύσητε. ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ γραφὴ πλη- 36
d ex retur: Os non comminuetur d *ab* eo. Et iterum alia Scri.
ρωθῇ, ὀστοῦν οὐ συντριβήσεται d ἀπ' αὐτοῦ. καὶ πάλιν ἑτέρα γρα- 37
n autem ptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt. Post hæc n rogauit
φὴ λέγει, ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. μετὰ ταῦτα ἠρώτησε 38
* eo quod esset Pilatum Ioseph ab Arimathæa, * *existens* discipulus Ie-
τὸν πιλάτον ὁ ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ ἀριμαθαίας, ὢν μαθητὴς τοῦ ἰη-
su, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret cor-
σοῦ, e κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων, ἵνα ἄρῃ τὸ σῶ-
e κρύπτομαι pus Iesu. & permisit Pilatus. Venit ergo & tulit cor-
μα τοῦ ἰησοῦ. καὶ ἐπέτρεψεν ὁ πιλάτος. ἦλθεν οὖν καὶ ἦρε τὸ σῶ-
‖ qui venerat pus Iesu. Venit autē & Nicodemus *ille* ‖ *veniens* ad
μα τοῦ ἰησοῦ. ἦλθε δὲ καὶ νικόδημος ὁ ἐλθὼν πρὸς 39
Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes,
τὸν ἰησοῦν νυκτὸς τὸ πρῶτον, φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης
quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligaue-
ὡς λίτρας ἑκατόν. ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἔδη- 40
runt illud *in* linteis cum aromatibus, sicut mos est
σαν αὐτὸ ἐν ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς
Iudæis sepelire. Erat autē in loco vbi crucifixus
ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώ- 41
est, hortus: & in horto monumentum nouum, in quo nondū quis-
θη, κῆπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινὸν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐ-
quam positus erat. Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum,
δεὶς ἐτέθη. ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἰουδαίων, 42
quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.
ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν ἰησοῦν.

CAP. XX. κ'.

*autē Sabbati, *Ae* vna* *Sabbatorum* Maria Magdalene venit
‖ cùm adhuc Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων μαρία ἡ μαγδαληνὴ ἔρχεται 1
tenebræ essent, manè ‖ *tenebris adhuc existētibus*, ad monumentum: & ᵍ *videt* lapidem
ᵍ vidit ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου. ᵍ τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς Si-
ʰ à ᵍ Cucurrit monem Petrum, & ad alium discipulum quem diligebat Iesus:
i αἴρω μωνα πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ ἰησοῦς,
& dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento: & nescimus
καὶ λέγει αὐτοῖς, ἦραν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἴδαμεν
* ille vbi posuerunt eum. Exiit ergo Petrus & *alius discі-
ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. ἐξῆλθεν οὖν ὁ πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μα- 3
pulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul:
θητὴς, καὶ ἦρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον. ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ, 4
* ille & * alius discipulus præcucurrit citius Petro: & venit
καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ πέτρου, καὶ ἦλθε
‖ cùm se inclinasset, primus ad monumentum. Et ‖ *inclinatus*, vidit
πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον. καὶ παρακύψας βλέπει 5
posita linteamina: non tamen introiuit. Venit ergo Simon
κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μέντοι εἰσῆλθεν. ἔρχεται οὖν σίμων 6
Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum: &
πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ
vidit *conspicit* linteamina posita, Et sudarium quod fuerat super
θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα, καὶ τὸ σουδάριον ὃ ἦν ἐπὶ 7
ᵍ separatim caput eius, non cum linteaminibus positum, sed ᵍ *seorsum* in-
b ἐντυλίττω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς b ἐν-
uolutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille *alius*
τετυλιγμένον εἰς ἕνα τόπον. τότε οὖν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος 8

discipulus *veniens* primus ad monumentum: & vidit, & cre- *qui venerat
μαθητὴς ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδε, καὶ ἐπί-
didit. Nondum enim sciebant Scripturam, quia ‖ *oportet eum ex* ‖ oportuit
στευσεν. οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν τὴν γραφὴν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ eum à
9 mortuis resurgere. Abierunt ergo iterum ad semetipsos
νεκρῶν ἀναστῆναι. ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς
10 discipuli. Maria autem stabat ad monumentū
οἱ μαθηταί. μαρία δὲ εἱστήκει πρὸς τὸ μνημεῖον
11 plorans foris, Dum ergo fleret, inclinauit se ‖ in monumentum: ‖ & prospexit
κλαίουσα ἔξω. ὡς οὖν ἔκλαιε, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον·
Et vidit duos angelos in albis, sedentes, vnum
12 καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἕνα
ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat cor-
πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἕνα πρὸς τοῖς ποσὶν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶ-
pus Iesu: Et dicunt ei illi: Mulier, quid ploras?
13 μα τοῦ ἰησοῦ. καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, γύναι, τί κλαίεις;
Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum: & nescio vbi posuerunt
λέγει αὐτοῖς, ὅτι ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν
eum. Et hæc *locuta*, conuersa est ‖ *in ea quæ post*, & vi- * cùm dixisset,
14 αὐτόν. καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεω- ‖ retrorsùm,
dit Iesum stantem: & non sciebat quia Iesus est.
ρεῖ τὸν ἰησοῦν ἑστῶτα, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ὁ ἰησοῦς ἐστι.
Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Il-
15 λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἐκεί- ᵍ esset,
la existimans quia hortulanus ᵍ *est*, dicit ei: Domine, si tu sustu-
νη δοκοῦσα ὅτι ὁ κηπουρός ἐστι, λέγει αὐτῷ, κύριε, εἰ σὺ ἐβά-
listi eum, dicito mihi vbi posuisti eum: & ego eum tollam.
στασας αὐτὸν, εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκας αὐτὸν, κἀγὼ αὐτὸν ἀρῶ.
Dicit ei Iesus: Maria. Conuersa illa dicit ei:
16 λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, μαρία. στραφεῖσα ἐκείνη λέγει αὐτῷ,
Rabboni (quod dicitur, Magister.) Dicit ei Iesus: * Ne * Noli me tan-
17 ῥαββουνὶ, ὃ λέγεται, διδάσκαλε. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, μή gere.
me tange. (nondū enim ascendi ad Patrem meum.) vade
μου ἅπτου· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου. πορεύου
autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad
δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, ἀναβαίνω πρὸς
Patrem meum & Patrem vestrum, & Deum meū & Deum vestrum.
τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.
Venit Maria Magdalene annuntians discipu-
18 ἔρχεται μαρία ἡ μαγδαληνὴ ἀπαγγέλουσα τοῖς μαθη- * vidi
lis, Quia * *vidit* Dominum, & hæc dixit ‖ *ei*. ‖ mihi.
ταῖς ὅτι ἑώρακε τὸν κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ. ᵍ Cùm ergo
ᵍ *Existente ergo vespere* die illo, vna Sabbatorum, & serò esset
19 οὔσης οὖν ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ
* *foribus clausis* vbi ᵍ erant discipuli congregati propter * fores essent
τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι διὰ clausæ,
metum Iudæorum, venit Iesus, & stetit in ‖ *medium*, & ‖ medio,
τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ
dicit eis: Pax vobis. Et hoc ᵍ *dicens*, ostendit eis ᵍ cùm dixisset,
20 λέγει αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς
manus & latus *suum*. Gauisi sunt ergo discipuli ‖ *viden-* ᵍ viso Domino
τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόν-
tes Dominum. Dixit ergo eis *Iesus* iterum: Pax
21 τες τὸν κύριον. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς πάλιν, εἰρήνη
vobis. sicut misit me Pater, & ego mitto vos.
ὑμῖν. καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατὴρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς.
Et hoc *dicens*, insufflauit: & dicit eis: Accipite Spiri- * cùm dixisset,
22 καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς, λάβετε πνεῦ-
tum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.
μα ἅγιον. ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς·
‖ Quorum retinueritis, retenta sunt. ‖ Et
23 ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.
Thomas autē vnus ex duodecim, ᵍ *dictus* Didymus, non ᵍ qui dicitur
24 θωμᾶς δὲ, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος δίδυμος, οὐκ
erat cum eis quando venit Iesus. Dixerunt ergo ei
25 ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν ὁ ἰησοῦς. ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ
alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autē dixit eis: * Si * Nisi
ἄλλοι μαθηταί, ἑωράκαμεν τὸν κύριον. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἐὰν
non videro in manibus eius ‖ *vestigium* clauorum, & mittam ‖ fixuram
μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὸν
digitum meum in ‖ *vestigium* clauorum, & mittam manum meā in ‖ locum
δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς
latus eius, non credam. Et post dies octo
26 τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω. καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ
iterum erant intus discipuli eius, & Thomas cum eis. Ve-
πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ θωμᾶς μετ' αὐτῶν. ἔρ-
nit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, &
χεται ὁ ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ * πλείω
dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digi-
27 εἶπεν, εἰρήνη ὑμῖν. εἶτα λέγει τῷ θωμᾷ, φέρε τὸν δάκτυ-
tum tuum huc, & vide manus meas: & affer manum tuam, &
λόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ * noli esse
mitte in latus meum: & * *ne fias* incredulus, sed ‖ *credens.* ‖ fidelis.
βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός.
Et respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, &
28 καὶ ἀπεκρίθη θωμᾶς καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὁ κύριός μου καὶ ὁ ‖ Thoma,
Deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me ‖ credi-
29 θεός μου. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἑώρακάς με, πεπί- ᵍ qui non vi-
disti: beati ᵍ *non videntes, & credentes.* derunt, & crediderunt.
στευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Multa quidem igitur & alia signa fecit Iesus in cõspectu
πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς ἐνώπιον 30
discipulorum suorũ, quæ non sunt scripta in libro hoc.
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.
Hæc autem scripta sunt vt credatis quia Iesus est Chri- 31
Ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ χρι-
stus filius Dei: & vt credentes, vitam habeatis in no-
στὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνό-
mine eius.
ματι αὐτοῦ.

CAP. XXI. καί.

*Postea — *Post hæc manifestauit seipsum iterum Iesus dis-
Μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ ἰησοῦς τοῖς μα- 1
‖suis — cipulis‖ ad mare Tiberiadis. Manifestauit autem sic:
θηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς τιβεριάδος· ἐφανέρωσε δὲ οὕτως·
‖qui dicitur — Erant simul Simon Petrus, & Thomas ‖ille dictus Didymus,
ἦσαν ὁμοῦ σίμων πέτρος καὶ θωμᾶς ὁ λεγόμενος δίδυμος, 2
*qui erat — & Nathanael *ille à Cana Galilææ, & ‖alii Zebedæi,
*filij — καὶ ναθαναὴλ ὁ ἀπὸ κανᾶ τῆς γαλιλαίας, καὶ οἱ τοῦ ζεβεδαίου,
& alij ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon
καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. λέγει αὐτοῖς σίμων 3
Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos
πέτρος, ὑπάγω ἁλιεύειν. λέγουσιν αὐτῷ, ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς
*tecum. Et — *cum te. Exierunt, & ascenderunt in ‖nauigium statim: & in illa
‖nauim: — σὺν σοί. ἐξῆλθον καὶ ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον εὐθύς, καὶ ἐν ἐκείνῃ
nocte prendiderunt nihil. Manè autem iam facto, stetit
τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν. πρωΐας δὲ ἤδη γενομένης ἔστη 4
Iesus in litore: non tamen cognouerunt discipuli quia Ie-
ὁ ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν, οὐ μέντοι ἤδεισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι ἰη-
sus est. Dicit ergo eis Iesus, Pueri, nunquid pulmen-
σοῦς ἐστι. λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, παιδία, μή τι προσ- 5
tarium habetis? Responderunt ei, Non. *Ille autẽ* dicit eis:
φάγιον ἔχετε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, οὔ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, 6
‖Mittite in dexteram — ‖*Iacite in dexteras partes* nauigij rete: & inuenietis.
* Miserunt — βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὑρήσετε.
‖ præ — *Iecerunt* ergo: & non iam illud trahere valebant ‖à multitudine
ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἑλκῦσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους
piscium. Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Iesus,
τῶν ἰχθύων. λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς, 7
‖cùm audisset — Petro: Dominus est. Simon *ergo* Petrus *audiens* quia Do-
τῷ πέτρῳ, ὁ κύριός ἐστι. σίμων οὖν πέτρος ἀκούσας ὅτι ὁ κύ-
*tunica se — minus est, *amiculum succinxit (erat enim nudus) & misit
ριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός· καὶ ἔβαλεν
‖autem — seipsum in mare. *At* alij ‖ discipuli nauí-
ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν· οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιά- 8
gio venerunt (nõ enim erant longè à terra, sed quasi à cu-
ρίῳ ἦλθον· οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ὡς ἀπὸ πη-
bitis ducentis) trahentes rete piscium.
χῶν διακοσίων, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.
‖viderunt — Vt ergo descenderunt in terram, ‖*conspiciunt* prunas po-
ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κεί- 9
sitas, & piscem superpositum, & panem.
μενον, καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον καὶ ἄρτον.
*de — Dicit eis Iesus: Afferte *à piscibus quos prendi- 10
λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπιά-
distis nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete
σατε νυῦν. ἀνέβη σίμων πέτρος, καὶ εἵλκυσε τὸ δίκτυον 11
in terram, plenum piscibus magnis, centum quinquaginta tribus.
ἐπὶ τῆς γῆς, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντηκοντατριῶν·
‖cùm tanti — Et ‖*tot existentibus*, nõ scissum est rete. Dicit eis
essent, — καὶ τοσούτων ὄντων οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον. λέγει αὐτοῖς 12
?Et — Iesus: Venite, prandete. ?Nemo *autem* audebat ‖ *discipulorum*
?discumbentium — ὁ ἰησοῦς, δεῦτε, ἀριστήσατε. οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν
interrogare eum, Tu quis es? scientes quia Dominus est.
ἐξετάσαι αὐτόν, σὺ τίς εἶ; εἰδότες ὅτι ὁ κύριός ἐστιν.
*Et — *Venit ergo Iesus & accipit panem, & dat
ἔρχεται οὖν ὁ ἰησοῦς, καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον, καὶ δίδωσιν 13
eis, & piscem similiter. Hoc iam tertiò mani-
αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως. τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφα- 14
festatus est Iesus discipulis suis ‖*excitatus ex* mortuis. ‖cùm resurrẽ-
νερώθη ὁ ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν. xisset à
Cùm ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Si-
ὅτε οὖν ἠρίστησαν, λέγει τῷ σίμωνι πέτρῳ ὁ ἰησοῦς, σί- 15
mon ?*Iona*, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine: ?Ioannis,
μων ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; λέγει αὐτῷ, ναὶ κύριε,
tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.
σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, βόσκε τὰ ἀρνία μου.
Dicit ei iterum *secundò*: Simon *Iona*, diligis me? *Ioannis,
λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, σίμων ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; 16
Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pas-
λέγει αὐτῷ, ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, ποί-
ce ‖*oues meas*. Dicit ei tertiò: Simon ‖agnos meos.
μαινε τὰ πρόβατά μου. λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, σίμων 17
?*Iona*, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei ter- ?Ioannis,
ἰωνᾶ, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρί-
tiò, Amas me? & dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu
τον, φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐτῷ, κύριε, σὺ πάντα οἶδας· σὺ
*cognoscis quia amo te. Dicit ei Iesus: Pasce o-
γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, βόσκε τὰ πρό-
ues meas. Amen, amen dico tibi, cùm essès iunior
βατά μου. ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἦς νεώτερος, 18
cingebas teipsum, & ambulabas vbi volebas: cùm autem se-
ἐζώννυες σεαυτὸν, καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γη-
nueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ‖*feret* ‖ducet
ράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ ?οἴσει ?φέρω
quò non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte
ὅπου οὐ θέλεις. τοῦτο δὲ εἶπε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ 19
*glorificaturus esset Deum. Et hoc ‖*effatus*, dicit ei: Sequere me. * clarificaturus
δοξάσει τὸν θεόν. καὶ τοῦτο εἰπὼν, λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι. esset
Conuersus *autem* Petrus, ?*conspicit* discipulum quẽ diligebat ‖cùm hoc di-
ixisset,
ἐπιστρέψας δὲ ὁ πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα 20 ?vidit illum
Iesus, sequentem: qui & *recubuerat in cœna super *recubuit
ὁ ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ ‖dixit:
pectus eius, & ‖*dixerat*: Domine, quis est ?*tradens* te? ?qui tradet
στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε, κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε;
Hunc ?*videns* Petrus, dicit Iesu: Domine, hic autem quid? ?ergo cùm vi-
τοῦτον ἰδὼν ὁ πέτρος λέγει τῷ ἰησοῦ, κύριε, οὗτος δὲ τί; 21 disset
Dicit ei Iesus: Si eum volo manere donec veniam,
λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, 22
quid ad te? tu sequere me. Exiuit ergo sermo
τί πρός σε; σὺ ἀκολούθει μοι. ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος 23
iste *ad fratres, quia discipulus ille non moritur. *inter
οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει·
Et non dixit ei Iesus: *Quòd* non moritur: sed, Si eum
καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει· ἀλλ' ἐὰν αὐτὸν
volo manere donec veniam, quid ad te?
θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρός σε;
Hic est discipulus ‖ ‖*testificans* de his, & ?*scri-* ‖ille qui perhi-
bet testimonium
οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων, καὶ γρά- 24 ?scripsit
bens hæc: & scimus quia verum est testimonium eius.
ψας ταῦτα· καὶ οἴδαμεν ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.
Sunt autẽ & alia multa quæcunque fecit Iesus: quæ si
ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν 25
scribantur *ad vnum, nec ipsum arbitror mundum capere *per singula,
γράφηται καθ' ἕν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι
‖scriptos libros. *Amen*. ‖posse eos qui
τὰ γραφόμενα βιβλία. ἀμήν. scribendi sunt

Sancti Euangelij secundum Ioannem

FINIS.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ACTA APOSTOLORVM,
ΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

SANCTI LVCÆ EVANGELISTÆ.
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. α.

Illum QVIDEM primũ ſermonem feci
ΟΝ μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην
de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit
περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ
Ieſus facere que & docere,
Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν,
Vſque *qua die præcipiens
ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς
Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos
ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου, οὓς
‖ elegerat, receptus eſt: Quibus & præbuit ſeipſum viuum
ἐξελέξατο, [b] ἀνελήφθη· οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα
poſt *pati ipſum, in multis argumentis, per dies quadra-
μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν, ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις δι' ἡμερῶν τεσσα-
ginta *conſpectus eis, & ‖ dicens quæ de regno
ράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας
Dei. Et *congregans denuntiauit eis,
τοῦ θεοῦ· καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς,
ab Hieroſolymis *non diſcedere: ſed ‖ expectare promiſ-
ἀπὸ Ἰεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγε-
ſionem Patris, quam audiſtis *me. Quia Ioannes quidem
λίαν τοῦ πατρός, ἣν ἠκούσατέ μου· ὅτι Ἰωάννης μὲν
baptizauit aqua: vos autem baptizabimini in Spiritu ſancto
ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ
non poſt multos hos dies. Qui autem igitur ‖ conuenientes
οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας. οἱ μὲν οὖν συνελθόντες
interrogabant eum, dicentes: Domine, ſi in tempore hoc
ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες, κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ
‖ reſtituis regnum *Iſrael?
ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;
Dixit autem ‖ ad eos: Non veſtrum eſt noſſe tempora vel *oppor-
εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς, οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιρ-
tunitates, quæ Pater poſuit in ‖ propria auctoritate:
οὺς, οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ·
Sed accipietis virtutem ſuperuenientis ſancti Spiritus
ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος
in vos: & eritis mihi teſtes inque Hieruſalem, & in omni
ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἰερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ
Iudæa & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.
τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.
‖ cùm dixiſſet, Et hæc ‖ dicens, videntibus illis eleuatus eſt: & nubes
καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλεπόντων αὐτῶν [b] ἐπήρθη, καὶ νεφέλη
ſuſcepit eum ab oculis eorum.
ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.
* Et vt attendentes erant in cælum ‖ eunte eo,
καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ,
& ecce viri duo aſtiterunt *eis in veſtitu albo.
καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρεστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ.
Qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes
οἳ καὶ εἶπον, ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες
‖ qui aſſumptus eſt in cælum? Hic Ieſus ‖ receptus à vobis in
εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναλημφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν
cælum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum eun-
οὐρανὸν, οὕτως [c] ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευ-
tem in cælum. Tunc reuerſi ſunt *in ‖ Hieruſalem
όμενον εἰς τὸν οὐρανόν. τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἰερουσαλὴμ
* qui vocatur ‖ iuxta à monte *vocato Oliueti: qui eſt ‖ prope Hieruſalem,
ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἰερουσαλὴμ
Sabbati habens iter. Et cùm introiſſent, aſcenderunt in
σαββάτου ἔχον ὁδόν. καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς
‖ manebant cœnaculum, vbi *erant *manentes* Petrus & Iacobus,
τὸ ὑπερῷον, οὗ ἦσαν καταμένοντες, τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος,
& Ioannes, & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus,
καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἀνδρέας, Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος
& Matthæus, Iacobus Alphæi & Simon Zelotes, &
καὶ Ματθαῖος, Ἰάκωβος Ἁλφαίου καὶ Σίμων ὁ Ζηλωτὴς, καὶ
Iudas Iacobi: Hi omnes erant perſeuerantes
Ἰούδας Ἰακώβου. οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες
* vnanimiter in *concorditer oratione & *deprecatione* cum mulieribus, &
ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει, σὺν γυναιξὶ καὶ
Maria matre Ieſu, & *cum* fratribus eius.
Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.
Et in diebus illis exurgens Petrus in medio
καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν
‖ fratrum, ‖ diſcipulorum, dixit: (eratque ‖ turba *nominum *in idipſum*, *quaſi* centum
μαθητῶν εἶπεν· ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ὡς ἑκατὸν
* hominum, ‖ mul ferè viginti:)
εἴκοσιν·

Viri fratres, oportet impleri Scripturam
ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν
hanc, quam prædixit Spiritus ſanctus per os Da-
ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δα-
uid, de Iuda *illo facto duce viæ comprehendentibus Ieſum:
βὶδ, περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν,
‖ Quia adnumeratus erat *cum nobis, & ſortitus eſt ſortem
ὅτι κατηριθμημένος ἦν σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον
ministerij huius. [a] Hic quidem igitur *acquiſiuit a-
17 τῆς διακονίας ταύτης. οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χω-
grum de mercede ‖ iniuſtitiæ: & præceps factus, cre-
ρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκη-
puit medius: & *effuſa ſunt omnia viſcera eius.
σε μέσος, καὶ [a] ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ·
Et notum factum eſt omnibus habitantibus Hieruſalem: ita vt
18 καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἰερουσαλὴμ, ὥστε
* vocari agrum illum proprio idiomate eorum, Hacel-
κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, Ἀκελ-
dama, hoc eſt, Ager ſanguinis. Scriptum eſt enim in li-
19 δαμὰ, τουτέστι, χωρίον αἵματος. γέγραπται γὰρ ἐν βί-
bro Pſalmorum: Fiat commoratio ‖ eius deſerta: & non ſit
βλῳ ψαλμῶν, γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω
‖ habitans in ea. Et epiſcopatum ejus accipiat alter.
ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ· καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος.
Oportet ergo *conuenientium nobis virorum in omni tempore in
20 δεῖ οὖν τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν
quo intrauit & exiuit ‖ ad nos Dominus Ieſus,
ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς,
Incipiens à baptiſmate Ioannis, vſque in diem
21 ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἕως τῆς ἡμέρας
qua ‖ receptus eſt à nobis, teſtem reſurrectionis eius fieri
ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ γενέσθαι
* cum nobis vnum ‖ horum. Et ſtatuerunt duos, Ioſeph *voca-
22 σὺν ἡμῖν ἕνα τούτων. καὶ ἔστησαν δύο, Ἰωσὴφ τὸν καλού-
tum Barſabam, qui cognominatus eſt Iuſtus, & Matthiam.
μενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος, καὶ Ματθίαν.
Et orantes dixerunt: Tu Domine *cordium cognitor om-
24 καὶ προσευξάμενοι εἶπον, σὺ κύριε καρδιογνῶστα πάν-
nium, oſtende quem elegeris ex his duobus vnum,
των, [b] ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα,
Accipere ‖ ſortem miniſterij huius & apoſtolatus de quo
25 λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἀφ' ἧς
* aberrauit Iudas, ‖ abire in locum *proprium.
παρέβη Ἰούδας πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον.
Et dederunt ſortes ‖ eorum: & cecidit ſors ſuper Mat-
26 καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν, καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματ-
thiam: & * ſimul ſuffragiis electus eſt cum vndecim Apoſtolis.
θίαν, καὶ [c] συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων.

CAP. II. β'.

Et *in compleri diem Pentecoſtes, erant
1 Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς, ἦσαν
omnes ‖ vnanimiter in eodem *: Et factus eſt repente de
2 ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ
cælo ſonus, tanquam *ruentis flatus violenti: & reple-
τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρω-
uit totam domũ vbi erant ſedentes. Et ‖ viſi ſunt illis
3 σεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι· καὶ [a] ὤφθησαν αὐτοῖς
diſpertitæ linguæ tanquam ignis: ſeditque ſupra *vnũ-
διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς, ἐκάθισέ τε ἐφ' ἕνα
quemque eorum: Et repleti ſunt omnes Spiritu
4 ἕκαστον αὐτῶν· καὶ [b] ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος
ſancto: & cœperunt loqui ‖ aliis linguis, prout Spiri-
ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦ-
tus * dabat illis eloqui.
μα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι.
Erant autẽ in Hieruſa-
5 ἦσαν δὲ ἐν Ἰερουσα-
lem habitantes Iudæi, viri religioſi *ab omni ‖ gente
λὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους
eorũ qui ſub cælo. Facta autem voce hac,
6 τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν. γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης,
conuenit multitudo, & * confuſa eſt, quoniam audiebat vnuſquiſque
συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ [c] συνεχύθη, ὅτι ἤκουον εἷς ἕκαστος
*proprio idiomate loquentes illos.
τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν.
Stupebant autem omnes & mirabantur, dicentes ad
7 [d] ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες πρὸς

* ἄρχομαι
* in diem
‖ elegit, aſſumptus eſt: * paſſionem ſuam
* apparens ‖ loquens * conuerſcens, præcepit
* ne diſceder ẽt: ‖ expectarent * inquit, per os meum:
* qui conuenerant
‖ reſtitues * Iſrael?
‖ eis: * momenta * ſua poteſtate.
* cùm dixiſſet, ἐπαίρομαι ‖ ἐπαίρω * Cumque intuerentur * euntem illũ,
* iuxta illos in veſtibus albis:
‖ qui aſſumptus eſt
* ἔρχομαι * Hieroſolymã
* qui vocatur ‖ iuxta
* manebant
‖ fratrum, * autem * hominum, ‖ mul ferè
* vnanimiter in
* qui corda noſti
* ex ‖ natione quæ eſt
* lingua ſua

* qui fuit dux eorum qui cõprehenderunt ‖ Qui connumeratus * in
* λαγχάνω
* Et * poſſedit
‖ iniquitatis: & ſuſpenſus, * diffuſa
* ἐκχέω
* appellaretur ager ille lingua
‖ eorum
* qui inhabitet
* ex his viris, qui nobiſcum ſunt cõgregati ‖ inter
‖ aſſumptus
* nobiſcum ‖ ex iſtis. * qui vocabatur Barſabas,
[b] ἀναδείκνυμι ‖ locum * prævaricatus eſt ‖ vt abiret * ſuum. ‖ eis: * annumeratus
[c] συγκατα-ψηφίζομαι
* cùm complerentur dies ‖ pariter * loco:
* aduenientis ſpiritus vehementis: ‖ apparuerunt
[a] ὄπτομαι
* ſingulos
[b] πληθύω ‖ variis
* ſanctus
* ex ‖ natione quæ eſt
[d] ἐξίσταμαι

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ἀλλήλους, οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι;
8 καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν
ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν; 9 Πάρθοι καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλαμῖται,
καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καπ-
10 παδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμ-
φυλίαν, Αἴγυπτον, καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην,
καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοί τε καὶ προσή-
11 λυτοι, Κρῆτες καὶ Ἄραβες, ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς
ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ.
12 Ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον
13 λέγοντες, Τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι; Ἕτεροι δὲ χλευά-
ζοντες ἔλεγον, Ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί.
14 Σταθεὶς δὲ Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα, ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ,
καὶ ἀπεφθέγξατο αὐτοῖς, Ἄνδρες Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ κατοικοῦ-
ντες Ἰερουσαλὴμ ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτί-
σασθε τὰ ῥήματά μου. 15 Οὐ γὰρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε,
μεθύουσιν· ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας· 16 ἀλλὰ τοῦτό ἐστι
τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ,
17 Καὶ ἔσται ἐν ταῖς
ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ Θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου
ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυ-
γατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ
πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνυπνίοις ἐνυπνιασθήσονται·
18 καίγε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς
19 ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ προ-
φητεύσουσι. 20 Καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ
σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ.
Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς
αἷμα, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ
21 ἐπιφανῆ. 22 Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα
Κυρίου, σωθήσεται. Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε
τοὺς λόγους τούτους· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ
ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις,
οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ
οἴδατε· 23 τοῦτον τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ
Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες διὰ χειρὸς ἀνόμων, προσπήξαντες
ἀνείλετε· 24 ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θα-
νάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ.
25 Δαβὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν, Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώ-
πιόν μου διαπαντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.
26 Διὰ τοῦτο ηὐφράνθη ἡ καρδία μου, καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ
γλῶσσά μου· ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι.
27 Ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ
δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.
28 Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς, πληρώσεις με εὐφροσύνης
μετὰ τοῦ προσώπου σου.
29 Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἰπεῖν

*qui loquũtur — inuicem: Nonne, ecce, omnes isti sunt *loquentes Galilæi?
‖linguam nostram; *qua — Et quomodo nos audimus vnusquisque ‖proprio idiomate nostro
in *quo nati sumus? Parthi, & Medi, & Elamitæ,
*qui habitant — & *habitantes Mesopotamiam, Iudæámque & Cappadociam, Pontum, & Asiam,
Phrygiámque & Pamphyliam, Aegyptum, & partes Libyæ quæ *secundum Cyrenen,
est circa — & aduenæ Romani, Iudæique & proselyti, Cretes, & Arabes, audimus loquentes eos
*quoque — nostris linguis magnalia Dei.
*mirabantur, admirantes — Stupebant autem omnes & *hæsitabant, alius ad alium
*irridentes — dicentes: Quidnam vult hoc esse? Alij autem ‖cauillantes dicebant: Quia musto pleni sunt *isti.
[a] μεστόω
‖ leuauit — Stans autem Petrus cum vndecim, ‖sustulit vocem suam,
*qui habitatis — & locutus est eis: Viri Iudæi, & *habitantes
[b] ἀποφθέγγομαι — Hierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit: & auribus
percipite verba mea. Non enim, sicut vos æstimatis,
*cùm sit — hi ebrij sunt: *est enim hora tertia diei: Sed hoc est
‖quod est — ‖dictum per Prophetam Ioel:
*Dominus, — nouissimis diebus, dicit *Deus, effundam de Spiritu meo
super omnem carnem: & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ: & iuuenes vestri visiones videbunt, &
senes vestri somnia somniabunt.
‖ Et quidem — ‖ Atqui super seruos meos, & super ancillas meas in
diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt:
‖ veniat dies *magnus & manifestus. — Et dabo prodigia in cælo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinẽ, & ignem, & vaporem fumi.
Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequàm ‖uenire diem Domini *illam magnam &
*illustrem. Et erit, omnis quicunque inuocauerit nomen
Domini, saluus erit. Viri Israelitæ, audite
verba hæc: Iesum Nazarenum, virum à Deo
[a] ἀποδείκνυμι — approbatum in vobis virtutibus & prodigiis & signis,
*vos — quæ fecit per illum Deus in medio vestri, sicut & *ipsi
[b] ὁρίζω — scitis: Hunc definito consilio & præscientia
‖ traditum, *iniquorum, *solutis doloribus inferni, — Dei ‖expositum accipientes, per manus *exlegum, affigentes
[c] ἀναιρέω — interemistis: Quem Deus resuscitauit, *soluens dolores mortis,
‖ impossibile — iuxta quod ‖non erat possibile teneri illum ab eo.
Dauid enim dicit in eum: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniã *ex dextris meis est, *vt ne concutiar.
[d] ὀφραίνομαι — Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit
[a] ἀπό — lingua mea: insuper *verò* & caro mea requiescet in spe.
*mihi ne commoueat. — Quoniã non derelinques animam meam in inferno: nec
dabis sanctum tuum videre corruptionem.
Notas fecisti mihi vias vitæ: replebis me iucunditate
cum facie tua.
Viri fratres, liceat dicere

*cum libertate — ad vos de patriarchâ Dauid, quoniã *audenter
& defunctus est, & sepultus est: & sepulchrum eius est ‖in nobis
vsque diem *hanc. Propheta igitur *existens, &
*sciens — quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi
eius *secundum carnem resuscitaturum Christum, ‖collocaturum super
*throno — eius: Prouidens locutus est de resurrectione
Christi, quia ‖non derelicta est anima eius in inferno, neque
caro eius vidit corruptionem. Hunc Iesum resuscitauit
Deus: cuius omnes nos sumus testes.
Dextera igitur Dei exaltatus, & promissionem
sancti Spiritus ‖accipiens à Patre, effudit hunc quem
*nunc — vos videtis & auditis. Non enim Dauid ascendit in
cælum: dicit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo:
Sede ‖ex dextris meis, Donec ponam inimicos tuos
scabellum pedum tuorum. *Certò ergo *cognoscat
omnis domus Israel, quia & Dominum & Christum eum Deus
fecit, hunc Iesum, quem vos crucifixistis.
*Audientes autem compuncti sunt corde: ‖dixeruntque ad
Petrum & *reliquos Apostolos, Quid faciemus, viri
fratres? Petrus verò ait ad illos: *Pœnitemini,
& baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi
in remissionem peccatorum ‖, & accipietis donum sancti Spiritus.
Vobis enim est repromissio & filiis vestris, & omnib*
qui *in longè, quoscunque aduocauerit Dominus Deus noster.
Aliisque* verbis plurimis *obtestabatur & exhortabatur ‖,
dicens: Saluamini à generatione praua ista.
Qui *quidẽ* ergo *libenter ‖recipientes sermonem eius, ba-
ptizati sunt: & appositæ sunt *die illa animæ circiter
tria millia. Erant autem perseuerantes *doctri-
na Apostolorum, & communicatione* *& *fractione* panis, &
*fractionis — orationibus. Fiebat autẽ omni animæ timor:
*quoque — multaque *prodigia & signa per Apostolos fiebant ‖.
*in Hierusalẽ: & metus erat magnus in vniuersis. — Omnes *autem credentes erant ‖in idem: & habebant om-
*etiam qui credebant, — nia communia. Et possessiones &
‖ pariter: *substantias — *facultates* ven-
‖ cuique opus erat. Quotidie — debant: & dividebant illa omnibus, prout ‖quis opus habebat.
Per diem quoque perdurantes vnanimiter in
templo, *frangentéque per domum panem, sumebant ‖alimentum in
exultatione, & simplicitate cordis, *Laudantes Deum, &
habentes gratiam ad omnem plebem. At Dominus ‖ apponebat
eos qui salui fiebant per diem ecclesiæ.
‖ autem augebat qui salui fiebant quotidie in idipsum.

CAP. III. γ'

In idipsum autem Petrus & Ioannes ascendebant in templum,
ad horam orationis nonam. Et quidam vir
‖claudus ex vtero matris suæ *existens*, baiulabatur: quem po-
nebant *per diem ad portam templi, ‖ dictam
‖ qui erat — ‖ quæ dicitur — θουν καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, τὴν λεγομένην
‖ quotidie

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

templum. Qui videns Petrum & Ioannem futuros introi-
τὸ ἱερόν. ὃς ἰδὼν πέτρον καὶ ἰωάννην μέλλοντας εἰσιέ- 3
re in templum, rogabat eleemosynam. Intendens autem Pe-
ναι εἰς τὸ ἱερόν, ἠρώτα ἐλεημοσύνην. ἀτενίσας δὲ πέ- 4
trus in eum cum Ioanne, dixit: Respice in nos.
τρος εἰς αὐτὸν σὺν τῷ ἰωάννῃ, εἶπε, βλέψον εἰς ἡμᾶς.
Ille autem attendebat eis, expectans aliquid ab eis accipere.
ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς, προσδοκῶν τι παρ' αὐτῶν λαβεῖν. 5
Dixit autem Petrus: Argentum & aurum non est mihi:
εἶπε δὲ πέτρος, ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· 6
quod autē habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi
ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ
Nazareni surge, & ambula. Et apprehendens ipsum
ναζωραίου ἔγειρε καὶ περιπάτει. καὶ πιάσας αὐτὸν τὴν 7
dextra manu, alleuauit. protinus autem confirmatæ sunt eius
δεξιὰν χεῖρα ἤγειρε. παραχρῆμα δὲ ἐστερεώθησαν αὐτοῦ αἱ
bases & plantæ. Et exiliens stetit, & am-
βάσεις καὶ τὰ σφυδρά. καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη, καὶ περι- 8
bulabat: & intrauit cum illis in templum ambulans, & exi-
επάτει, καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν περιπατῶν καὶ ἁλ-
liens, & laudans Deum. Et vidit eum omnis populus
λόμενος καὶ αἰνῶν τὸν θεόν. καὶ εἶδεν αὐτὸν πᾶς ὁ λαὸς 9
ambulantem, & laudantem Deum. Cognoscebantque
περιπατοῦντα καὶ αἰνοῦντα τὸν θεόν. ἐπεγίνωσκόν τε 10
illum quòd ipse erat ad eleemosynam sedens ad
αὐτὸν ὅτι ἦτος ἦν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ
Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore & extasi
ὡραίᾳ πύλῃ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἐπλήσθησαν θάμβους καὶ ἐκστάσεως
super contingente ei. Tenente autem sanā-
ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι αὐτῷ. κρατοῦντος δὲ τοῦ ἰαθέν- 11
to claudo Petrum & Ioannem, cucurrit ad eos
τος χωλοῦ τὸν πέτρον καὶ ἰωάννην, συνέδραμε πρὸς αὐτοὺς
omnis populus ad porticum vocatam Salomonis, stupentes.
πᾶς ὁ λαὸς ἐπὶ τῇ στοᾷ τῇ καλουμένῃ σολομῶνος, ἔκθαμβοι.
Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Is-
ἰδὼν δὲ πέτρος ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν λαόν, ἄνδρες ἰσ- 12
raelitæ, quid miramini in hoc: aut nobis quid attenditis, quasi
ραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ; ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε ὡς
propria virtute aut pietate iis qui fecimus ambulare eum?
ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;
Deus Abraham, & Isaac, & Iacob, Deus patrum
ὁ θεὸς ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακώβ, ὁ θεὸς τῶν πατέρων 13
nostrorum glorificauit puerum suum Iesum: quem vos tradidistis,
ἡμῶν ἐδόξασε τὸν παῖδα αὐτοῦ ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε,
& negastis eum ante faciem Pilati, iudicante illo
καὶ ἠρνήσασθε αὐτὸν κατὰ πρόσωπον πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου
dimitti. Vos autem sanctum & iustum negastis:
ἀπολύειν. ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε, 14
& petistis virum homicidam donari vobis.
καὶ ᾐτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν
Auctorē verò principem vitæ interfecistis, quem Deus suscitauit
τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε, ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν 15
ex mortuis: cuius nos testes sumus. Et in fide
ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν· καὶ ἐπὶ τῇ πίστει 16
nominis eius, hunc quem videtis & nostis, confirmauit no-
τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνο-
men eius: & fides quæ per eum, dedit illi integritatem
μα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν
hanc in conspectu omnium vestrum. Et nunc fratres
ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν. καὶ νῦν ἀδελφοί, 17
scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.
οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν.
Autem Deus quæ prænuntiauit per os omnium Pro-
ὁ δὲ θεὸς ἃ προκατήγγειλε διὰ στόματος πάντων τῶν προ- 18
phetarum suorum, pati Christum impleuit sic.
φητῶν αὐτοῦ, παθεῖν τὸν χριστὸν, ἐπλήρωσεν οὕτω.
Pœnitemini igitur, & conuertimini ad deleri
μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι 19
vestra peccata: Vt cùm venerint tempora refri-
ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας, ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀνα- 20
gerij à conspectu Domini, & miserit propo-
ψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου, καὶ ἀποστείλῃ τὸν προ-
situm vobis Iesum Christum, Quem oportet cælum
κεχειρισμένον ὑμῖν ἰησοῦν χριστὸν, ὃν δεῖ οὐρανὸν 21
quidem suscipere vsque in tempora restitutionis omnium, quæ
μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν
locutus est Deus per os omnium sanctorum suorum Prophe-
ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφη-
tarum à seculo. Moyses quidē enim ad patres
τῶν ἀπ' αἰῶνος. μωσῆς μὲν γὰρ πρὸς τοὺς πατέρας 22
dixit: Quoniam Prophetam vobis resuscitabit Dominus Deus vester. de
εἶπεν, ὅτι προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν
fratribus vestris, tanquā me: ipsum audietis iuxta omnia, quæcunque
ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν
locutus fuerit ad vos. Erit autem, omnis anima quæ
λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς· ἔσται δὲ, πᾶσα ψυχὴ ἥτις ἐὰν 23
non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.
μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ.

Et omnes autem Prophetæ à Samuel & de-
καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ σαμουὴλ καὶ τῶν κα- 24
inceps, quotcunque locuti sunt, & annuntiauerunt dies istos.
θεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν; καὶ κατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύτας.
Vos estis filij Prophetarum, & testamenti quod disposuit
ὑμεῖς ἐστε υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης ἧς διέθετο 25
Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: Et in
ὁ θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, λέγων πρὸς ἀβραάμ, καὶ ἐν
semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.
τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς.
Vobis primùm Deus resuscitans puerum suum Iesum,
ὑμῖν πρῶτον ὁ θεὸς ἀναστήσας τὸν παῖδα αὐτοῦ ἰησοῦν, 26
misit eum benedicentem vobis: in auerti vnum-
ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕνα-
quemque à nequitiis vestris.
στον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.

CAP. IIII. δ'.

Loquentibus autem illis ad populum, superuenerunt eis
Λαλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαὸν, ἐπέστησαν αὐτοῖς 1
Sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi,
οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ οἱ σαδδουκαῖοι,
Labore affecti propter docere eos populum, & annun-
διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαὸν, καὶ κα- 2
tiare in Iesu resurrectionem mortuorum:
ταγγέλλειν ἐν τῷ ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν·
Et iniecerunt eis manus: & posuerunt in custodiam
καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς τὰς χεῖρας, καὶ ἔθεντο εἰς τήρησιν 3
in crastinum. erat enim vespera iam.
εἰς τὴν αὔριον· ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη.
Multi autem audientium verbum, crediderunt: & fa-
πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν, καὶ ἐγε- 4
ctus est numerus virorum quasi millia quinque.
νήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ὡσεὶ χιλιάδες πέντε.
Factum est autem in crastinum, congregari eorum prin-
Ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρ- 5
cipes, & Seniores, & Scribas in Hierusalem,
χοντας καὶ πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς εἰς ἱερουσαλήμ·
Et Annam principem Sacerdotum, & Caiphan, & Ioannem, &
καὶ ἄνναν τὸν ἀρχιερέα, καὶ καϊάφαν, καὶ ἰωάννην, καὶ 6
Alexandrum, & quotquot erant de genere Pontificali.
ἀλέξανδρον, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ.
Et statuentes eos in medio, percontati sunt, In qua
καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν μέσῳ, ἐπυνθάνοντο, ἐν ποίᾳ 7
virtute aut in quo nomine fecistis hoc vos?
δυνάμει ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς;
Tunc Petrus repletus Spiritu sancto, dixit ad eos:
τότε πέτρος πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου εἶπε πρὸς αὐτούς, 8
Principes populi & seniores Israel,
ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ ἰσραήλ,
Si nos hodie diiudicamur in benefacto homi-
εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώ- 9
nis infirmi, in quo iste seruatus est, Notum sit
που ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωται, γνωστὸν ἔστω 10
omnibus vobis & omni plebi Israel, quia in nomine Ie-
πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ ἰσραήλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι ἰη-
su Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus
σοῦ χριστοῦ τοῦ ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ θεὸς
suscitauit ex mortuis, in hoc iste astat coram vobis
ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν
sanus. Hic est lapis nihili habitus à vobis
ὑγιής. οὗτός ἐστιν ὁ λίθος ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν 11
ædificantibus: ille factus in caput anguli:
οἰκοδομούντων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας·
Et non est in alio in nemine salus. Nullum enim nomen
καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία. οὐδὲν γὰρ ὄνομά 12
est aliud sub cælo datum in hominibus, in
ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν
quo oporteat seruari nos. Videntes autem Pe-
ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. θεωροῦντες δὲ τοῦ τε πέ- 13
tri libertatem & Ioannis, & deprehendentes quòd homi-
τρου παρρησίαν καὶ ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρω-
nes illiterati sunt & idiotæ, admirabantur: cognoscebant-
ποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον, ἐπεγίνωσκόν
que eos quoniam cum Iesu fuerant.
τε αὐτοὺς ὅτι σὺν τῷ ἰησοῦ ἦσαν· τὸν δὲ ἄνθρωπον 14
videntes cum eis stantem illum curatum, nihil habebant
βλέποντες σὺν αὐτοῖς ἑστῶτα τὸν τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἶχον
contradicere. Iussis autem ipsis extra concilium
ἀντειπεῖν. κελεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου 15
abire, conferebant ad inuicem,
ἀπελθεῖν, συνέβαλον πρὸς ἀλλήλους, 16
Dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniā quidē enim notum signum
λέγοντες, τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; ὅτι μὲν γὰρ γνωστὸν σημεῖον
factum est per eos omnibus habitantibus Hierusalem manifestum, est,
γέγονε δι' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν ἱερουσαλὴμ φανερόν,
& non possumus negare. Sed vt ne super plus
καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι· ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον 17
perserpat in populum, minacter comminemur eis,
διανεμηθῇ εἰς τὸν λαὸν, ἀπειλῇ ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

‖loquantur ‖hominum.
ne vltrà *loqui in nomine hoc vlli ‖homini.
μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπῳ.
Et vocantes eos, denuntiauerunt *eis* omnino
καὶ καλέσαντες αὐτοὺς, παρήγγειλαν αὐτοῖς τὸ καθόλου 18

‖ne loquerẽtur *docerent
‖non *loqui*, neque *docere* in nomine Iesu.
μὴ φθέγγεσθαι, μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ.

*Vero
At Petrus* & Ioannes respondentes ad eos dixerunt:
ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες πρὸς αὐτοὺς εἶπον, 19
Si iustum est in conspectu Dei, vos audire potius quàm
εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ
Deum, iudicate. Non possumus enim *nos* quæ vidimus &
θεοῦ, κρίνατε. οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς ἃ εἴδομεν καὶ 20

*At
audiuimus, non loqui. *Illi *vero* comminantes,
ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν. οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι 21

‖non
dimiserunt eos: ‖*nihil* inuenientes quomodo punirent
ἀπέλυσαν αὐτοὺς, μηδὲν εὑρίσκοντες τὸ, πῶς κολάσωνται

*clarificabant id quod factũ fuerat, in eo quod acciderat
‖amplius
eos propter populum: quia omnes *glorificabant* *Deum super* fa-
αὐτοὺς, διὰ τὸν λαὸν, ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ γε-
*Acto. Annorũ enim erat ‖*plurium* quadraginta homo
γονότι. ἐτῶν γὰρ ἦν πλέον τεσσαράκοντα ὁ ἄνθρωπος 22
in quo factũ fuerat signum istud sanitatis. Dimissi
ἐφ' ὃν ἐγεγόνει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως. Ἀπολυθέντες 23

*suos:
‖eis
*Qui cùm audissent,
autẽ venerunt ad *proprios*: & annuntiauerunt ‖quanta ad eos
δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς
principes Sacerdotũ & seniores dixissent. *Ii autem *audientes*,
οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον. οἱ δὲ ἀκούσαντες 24
vnanimiter leuauerunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu
ὁμοθυμαδὸν ἦραν φωνὴν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ εἶπον, Δέσποτα σὺ
Deus qui fecisti cælum, & terram, & mare, & omnia
ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα

*sunt:
*Spiritu sancto
‖patris nostri
‖dixisti:
*Quare
quæ in eis*: Qui *per os ‖ Dauid pueri tui *dicẽs* [*fusisti*]
τὰ ἐν αὐτοῖς· ὁ διὰ στόματος Δαβὶδ τοῦ παιδός σου εἰπών, 25
Vt quid fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?
ἵνατί *ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ *ἐμελέτησαν κενά;
Astiterunt reges terræ, & principes *coacti
παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθη- 26
sunt in idem aduersus Dominum & aduersus Christum eius.
σαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.

‖Conuenerunt verè in ciuitate ista aduersus
‖*Coacti sunt* enim *in veritate in* sanctum puerum tuum Iesum,
συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἔν τε τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν, 27
quem vnxisti, Herodésque, & Pontius Pilatus, cum gentibus &
ὃν ἔχρισας, Ἡρῴδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος, σὺν ἔθνεσι καὶ
populis Israel, Facere quæcunque manus tua & consilium tuum
λαοῖς Ἰσραήλ, ποιῆσαι ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλή σου 28

*decreuerunt
*præfiniuit fieri. Et nunc Domine respice in
προώρισε γενέσθαι. καὶ τὰ νῦν κύριε ἔπιδε ἐπὶ τὰς 29
minas eorum: & da seruis tuis cum fiducia omni
ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παῤῥησίας πάσης

*eo quòd
*extendas ad sanitates,
loqui verbum tuum, In* manum tuam *extendere
λαλεῖν τὸν λόγον σου, ἐν τῷ τὴν χεῖρά σου ἐκτείνειν 30
in sanitatem, & signa & prodigia fieri per nomen
εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ
sancti *pueri tui Iesu. Et ‖*precatis eis*, mo-
ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ. καὶ δεηθέντων αὐτῶν ἐσα- 31

*filij
‖cùm orassent,
*σαλεύω
tus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt om-
λεύθη ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαν-
nes Spiritu sancto: & loquebantur verbum Dei cum
τες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ μετὰ

*autem
fiducia. *At* multitudinis* credentium erat cor
παῤῥησίας. τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρ- 32

*vnum
*nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat:
‖ & anima vna: **& neque vnus quicquam existentium ei, dicebat*
δία καὶ ἡ ψυχὴ μία, καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ, ἔλεγεν
proprium esse: sed erant illis omnia communia.
ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.
Et magna virtute reddebant testimonium Apo-
καὶ μεγάλῃ δυνάμει ἀπεδίδουν τὸ μαρτύριον οἱ ἀπό- 33

*nostri
‖&
stoli resurrectionis Domini* Iesu Christi: ‖gratia quæ magna
στολοι τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, χάρις τε μεγάλη
erat in *omnes eos. Neque enim egens quisquam erat *in
ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς. οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν 34

*omnibus illis.
*inter illos.
ipsis. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, ven-
αὐτοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πω-

*eorum quæ vendebant,
πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν *d πιπρασκομένων,
dentes afferebant pretia *venditorum*,
Et ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur
καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· διεδίδοτο 35

*cuique erat
Ioseph
‖qui est
autem singulis, prout *quis opus *habebat*. *Ioses* autem ‖cog-
δὲ ἑκάστῳ καθότι ἄν τις χρείαν εἶχεν. Ἰωσῆς δὲ ὁ ἐπι- 36
nominatus Barnabas ab Apostolis, (quod est interpreta-
κληθεὶς βαρνάβας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ὅ ἐστι μεθερμηνευό-
tum, Filius consolationis) Leuites, Cyprius genere,
μενον, υἱὸς παρακλήσεως, Λευίτης, Κύπριος τῷ γένει,

*Cùm haberet agrum, vendidit eum: &
‖pretium,
Existente ei agro, vendito attulit ‖pecuniam, &
ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ 37
posuit ante pedes Apostolorum.
ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

CAP. V. ε.

Vir autem quidã Ananias nomine, cum Sapphira vxore
Ἀνὴρ δέ τις Ἀνανίας ὀνόματι, σὺν Σαπφείρῃ τῇ γυναικὶ 1

sua vendidit *possessionem:
Et ‖*interuertit* de pretio ‖,
σὺν ἐπώλησε κτῆμα·
*agrum:
*fraudauit
‖agri,
*νοσφίζω
conscia *etiam* vxore sua: & afferens partem quandã ad
συνειδυίας καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ ἐνέγκας μέρος τι παρὰ
pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus:
τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν. εἶπε δὲ Πέτρος,
Anania, *propter quid impleuit* satanas cor tuum, men-
Ἀνανία, διατί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύ-

*cur tentauit
tiri te *Spiritum sanctum, & interuertere* de pretio
σασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς
*Spiritui sancto, & fraudare
*agri?
predij? Nonne manens tibi manebat: & venundatum in tua
τοῦ χωρίου; οὐχὶ μένον σοι ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ 4
‖Quare
potestate erat? ‖*Quid quod* posuisti in corde tuo rem
ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε; τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα
hanc? Non es mentitus hominibus, sed Deo.
τοῦτο; οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ.
Audiens autem Ananias verba hæc, *cadens* expirauit.
ἀκούων δὲ Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξε. 5
Et factus est timor magnus super omnes *audientes* hæc.
καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.
Surgentes autem iuuenes ‖*contripuerunt* eum, & efferen-
ἀναστάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτὸν, καὶ ἐξενέγκαν- 6
tes sepelierunt. Factũ est autẽ quasi horarum trium spatium, &
τες ἔθαψαν. ἐγένετο δὲ ὡς ὡρῶν τριῶν διάστημα, καὶ 7
vxor ipsius, nesciens* factum, introiuit.
ἡ γυνὴ αὐτοῦ μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονὸς, εἰσῆλθεν.
Respondit autem ei Petrus: Dic mihi*, si tanti a-
ἀπεκρίθη δὲ αὐτῇ ὁ Πέτρος, εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χω- 8
grum vendidistis? Illa *autẽ* dixit: Etiam tanti.
ρίον ἀπέδοσθε; ἡ δὲ εἶπε, ναὶ, τοσούτου.
At Petrus ‖ *aut* ad eam: Quid? *quòd* conuenit vobis
ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτὴν, τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν 9
tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum qui sepelierunt
πειράσαι τὸ πνεῦμα κυρίου; ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων
virum tuum, ad ostium, & efferent te.
τὸν ἄνδρα σου, ἐπὶ τῇ θύρᾳ· καὶ ἐξοίσουσί σε.
Cecidit *autem* confestim ante pedes eius, & ex-
ἔπεσε δὲ παραχρῆμα παρὰ τοὺς πόδας αὐτῆς, καὶ ἐξέ- 10
pirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam: &
ψυξεν. εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι, εὗρον αὐτὴν νεκράν, καὶ
*efferentes sepelierunt ad virum suum.
ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς·
Et factus est timor magnus in vniuersa ecclesia, &
καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, καὶ 11
in omnes ‖ *audientes* hæc.
ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.
Per autem manus Apostolorum fiebant signa & pro-
διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγένετο σημεῖα καὶ τέ- 12
digia in plebe multa. Et erant vnanimiter omnes in
ρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά. καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν
porticu Salomonis. *At* cæterorum* nemo audebat
τῇ στοᾷ Σολομῶνος· τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα 13
‖*coniungi* illis: sed magnificabat eos populus.
κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός.
Magis autem *apponebantur credentes* Domino ‖*multitudines*
μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ κυρίῳ πλήθη 14
virorũ*que* ac mulierum:
ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν,
Vt & secundum plateas
ὡς τε κατὰ τὰς πλατείας
‖*efferre* infirmos, &* *ponere* in lectulis ac grabbatis,
ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τιθέναι ἐπὶ κλινῶν καὶ κραβάττων, 15
vt *venientis Petri, *etsi* vmbra *obumbraret quenquam illorum:*
ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν.
‖*Conueniebat* autem & multitudo *earũ quæ circa* ciuitatum *in* Hieru-
συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν περὶ τὰς πόλεων εἰς Ἱερου- 16
salem, afferentes ægros & vexatos à spiritibus
σαλὴμ, φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων
immundis: qui curabantur omnes.
ἀκαθάρτων, οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες.
Exurgens autẽ princeps Sacerdotũ & omnes qui cum illo* *(illa existens
ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, ἥ οὖσα 17
hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo:
αἵρεσις τῶν Σαδδουκαίων, ἐπλήσθησαν ζήλου,
Et iniecerunt manus *suas* in Apostolos: &
καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ 18
posuerunt eos in custodia publica.
ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ.
Angelus autem Domini per noctem *aperuit ianuas
ἄγγελος δὲ κυρίου διὰ τῆς νυκτὸς ἀνοίξε τὰς θύρας τῶν 19
‖*custodiæ*, educens *que* eos, dixit:
φυλακῆς, ἐξαγαγών τε αὐτοὺς, εἶπε,
Ite: & stantes loquimini in templo plebi
πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ 20
omnia verba vitæ huius.
πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης.
Audientes autem intrauerunt ‖*sub diluculum* in templum, &
ἀκούσαντες δὲ εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ 21
docebant. Aduenies autẽ princeps Sacerdotũ & qui cum eo*,
ἐδίδασκον. παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ,
conuocauerunt concilium & ‖*omnem senatum* filiorum
συνεκάλεσαν τὸ συνέδριον καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν

*aperiens
‖carcere, &
*Qui cùm audissent,
‖diluculò
*erant,
‖omnes seniores
*autem
*se iungere
*augebatur credentium in
‖multitudo
*Ita vt in
*eiicerent
*ponerent
*veniẽte Petro saltem
‖illius
*& liberarẽtur omnes ab infirmitatibus suis.
‖Concurrebat
*vicinarum
*erant, quæ est

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Israel: Et miserunt ad carcerem *adduci eos.
ἰσραὴλ, καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀχθῆναι αὐτούς.
‖At ministri accedentes non inuenerunt eos in cu-
οἱ δὲ ὑπηρέται παραγενόμενοι οὐχ εὗρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυ- 22
stodia. reuersi autem nuntiauerunt, Dicentes: Quòd
λακῇ. ἀναστρέψαντες δὲ ἀπήγγειλαν, λέγοντες, ὅτι τὸ 23
quidem carcerem inuenimus clausum, ?in omni securi-
μὲν δεσμωτήριον εὕρομεν κεκλεισμένον ἐπὶ πάσῃ ἀσφα-
tate, & custodes stantes ante ianuas: aperientes autem
λείᾳ, καὶ τοὺς φύλακας ἑστῶτας πρὸ τῶν θυρῶν, ἀνοίξαντες δὲ,
intus neminem inuenimus. Vt autē audierunt sermones hos
ἔσω οὐδένα εὕρομεν. ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους 24
*& Pontifex & præfectus templi & principes Sacerdotū, ambigebāt
ὅ, τε ἀρχιερεὺς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διηπόρουν
de illis quidnam fieret hoc. Adueniens autem
περὶ αὐτῶν, τί ἂν γένοιτο τοῦτο. παραγενόμενός δέ 25
quidam nuntiauit eis, dicens: Quia ecce viri quos posuistis in
τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς λέγων, ὅτι ἰδοὺ οἱ ἄνδρες οὓς ἔθεσθε ἐν
‖custodia, sunt in templo stantes, & docentes populum.
τῇ φυλακῇ, εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ [b]ἑστῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν.
Tunc ?abiens præfectus cum ministris, ‖adduxit
τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρέταις, ἤγαγεν 26
illos *non cum vi. timebant enim populum vt ne lapidarentur.
αὐτοὺς οὐ μετὰ βίας· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαὸν ἵνα μὴ λιθασθῶσιν.
‖Adducentes autem illos, statuerunt in concilio. Et interro-
ἀγαγόντες δὲ αὐτοὺς ἔστησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ. καὶ ἐπηρώ- 27
gauit eos princeps Sacerdotum, Dicens: ?Nonne denuntiatione
τησεν αὐτοὺς ὁ ἀρχιερεύς, λέγων, οὐ παραγγελίᾳ 28
denuntiauimus vobis non docere in nomine isto: &
παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; καὶ
ecce repleuistis Hierusalem doctrina vestra: & vul-
ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν ἱερουσαλὴμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν, καὶ βούλε-
tis superinducere super nos sanguinem hominis istius.
σθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου.
Respondens autem Petrus & Apostoli dixerunt: Obedire
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶπον, πειθαρχεῖν 29
oportet Deo magis, quàm hominibus. Deus patrum
δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. ὁ θεὸς τῶν πατέρων 30
nostrorū suscitauit Iesum, quem vos interemistis suspendentes
ἡμῶν ἤγειρεν ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς [d]διεχειρίσασθε κρεμάσαντες
in ligno. Hunc Deus principem & saluatorem exaltauit
ἐπὶ ξύλου· τοῦτον ὁ θεὸς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα ὕψωσε τῇ 31
dextera sua, *dare pœnitentiam Israeli, & remissionē peccato-
δεξιᾷ αὐτοῦ, δοῦναι μετάνοιαν τῷ ἰσραὴλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρ-
rum. Et nos sumus eius testes verborum horum,
τιῶν. καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μάρτυρες τῶν ῥημάτων τούτων, 32
‖omnibus & Spiritus verò sanctus, quē dedit Deus ‖obedientibus
πᾶσι. καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ὃ ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν
sibi. ?Illi autem audientes, furebant: & consulebant
αὐτῷ. οἱ δὲ ἀκούσαντες [c]διεπρίοντο, καὶ ἐβουλεύοντο 33
tollere illos. Surgens autē quidā in concilio Pha-
ἀνελεῖν αὐτούς. ἀναστὰς δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ φα- 34
risæus nomine Gamaliel, legisdoctor, *honoratus om-
ρισαῖος, ὀνόματι γαμαλιὴλ, νομοδιδάσκαλος τίμιος παν-
ni populo, iussit foras ‖breue quid apostolos fieri.
τὶ τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν ἔξω βραχύ τι τοὺς ἀποστόλους ποιῆσαι.
Dixitque ad illos: Viri Israelitæ, attendite
εἶπέ τε πρὸς αὐτούς, ἄνδρες ἰσραηλῖται, προσέχετε 35
vobis ipsis super hominibus istis quid ?estis futuri agere.
ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, τί μέλλετε πράσσειν.
Ante enim hos dies extitit Theudas, dicens esse aliquē
πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη θευδᾶς, λέγων εἶναί τινα 36
seipsum magnum: cui *adiunctus est numerus virorum circiter qua-
ἑαυτὸν μέγαν, ᾧ [e]προσεκλίθη ἀριθμὸς ἀνδρῶν ὡσεὶ τε-
dringentorum: qui ‖sublatus est: & omnes quicunque ?assensi sunt ei, dis-
τρακοσίων· ὃς ἀνῃρέθη, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διε-
soluti sunt, & facti sunt ad nihilum. Post hunc extitit Iu-
λύθησαν, καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν. μετὰ τοῦτον ἀνέστη ἰού- 37
das Galilæus in diebus *descriptionis, & auer-
δας ὁ γαλιλαῖος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέ-
tit populum *multum* post se: & ipse periit, & om-
στησε λαὸν ἱκανὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάν-
nes quotquot ‖assensi sunt ei, dispersi sunt.
τες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν.
Et nunc ?dico vobis, ‖abstinete ab hominibus istis,
καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, ἀποστῆτε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων 38
& sinite illos: quoniam si *sit ex hominibus consilium
τῶν, καὶ ἐάσατε αὐτούς, ὅτι ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ
hoc aut opus hoc, dissoluetur.
αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται·
‖poteritis eos Si verò ex Deo est, non ‖potestis dissoluere id: ne forte
εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐστιν, οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτό, μήποτε 39
?repugnare & Deo ?pugnantes inueniamini. Consenserunt autem illi.
καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε. ἐπείσθησαν δὲ αὐτῷ·
*cæsis Et conuocantes Apostolos, *cædentes denuntia-
καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους, δείραντες παρήγ- 40
‖ne loquerētur uerunt ‖non loqui in nomine Iesu: & dimiserunt
γειλαν μὴ λαλεῖν ὅλως τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ· καὶ ἀπέλυσαν
?Et eos. ?Illi quidem igitur ibant gaudentes à conspectu
αὐτούς. οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου 41

*vt adducerentur.
‖Cùm autem venissent ministri, & aperto carcere non inuenissent illos,
?cum omni diligentia,
*magistratus
[a]τίθημι
‖carcerem,
[b]ἵστημι
?abiit magistratus
‖&
*sine
[c]λιθάζω
‖Et cùm adduxissent
?Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis
?acturi estis
*consensit
[f]προσκαλέω
‖occisus
?credebant ei, dissipati sunt, & redacti
*professionis,
[d]σταυρόω
*ad dandam
‖omnibus
?Hæc cùm audissent, dissecabantur: & cogitabant interficere
[e]διαπρίω
*honorabilis vniuersę plebi,
‖ad breue homines

concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu
τοῦ συνεδρίου, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰησοῦ
‖contumelia affici. Totúmque diem in templo & circa
‖contumeliam pati. Omni autem die
42 ἀτιμασθῆναι· πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ κατ'
?domum non cessabant docentes, & euangelizantes Iesum
?domos
οἶκον οὐκ ἐπαύσαντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι ἰησοῦν
Christum.
τὸν χριστόν.

CAP. VI. ς'.

In autem diebus illis, *multiplicantibus discipulis,
*crescente numero discipulorum,
1 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν,
factum est murmur Græcorum aduersus Hebræos: ‖quòd
‖eo
ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς ἑβραίους, ὅτι
despicerentur in ministerio quotidiano viduæ
παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι
eorum. ?Aduocantes autem duodecim multitudinē
?Conuocantes
αὐτῶν. προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος
‖æquum
*derelinquere verbum
2 τῶν μαθητῶν, εἶπον, οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς καταλείψαντας
sermonem Dei, ‖ministrare mensis.
‖&
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις.
Considerate ergo, fratres, viros ex vobis ?testimonio
?boni testimonij
3 ἐπισκέψασθε οὖν ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρου-
probatos septem, plenos Spiritu sancto & sapientia: quos con-
μένους ἑπτά, πλήρεις πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς κατα-
stituamus super ‖usū hoc. Nos verò orationi
‖opus
4 στήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης. ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ
& ministerio verbi *perdurabimus.
*instantes erimus.
καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου [a]προσκαρτερήσομεν.
Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elec-
[a]προσκαρτερέω
5 καὶ [b]ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους· καὶ ἐξε-
[b]ἀρέσκω
gerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto,
λέξαντο στέφανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου,
& Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, &
καὶ φίλιππον, καὶ προχορον, καὶ νικάνορα, καὶ τίμωνα, καὶ
Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum.
παρμενᾶν, καὶ νικόλαον προσήλυτον ἀντιοχέα·
*Quos statuerunt ‖coram Apostolis: & ?precati
*Hos
‖ante cōspectū Apostolorum:
?orantes
6 οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων· καὶ προσευξάμενοι
impositerunt eis manus. Et verbum Dei
7 ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας. καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ
crescebat: & multiplicabatur numerus discipulorum in Hieru-
[c]ηὔξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν ἱερου-
salem valde: multa quoque ‖ turba Sacerdotum obediebat fidei.
‖etiam
σαλὴμ σφόδρα, πολύς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει.
Stephanus autem plenus *fide & fortitudine faciebat prodigia
*gratia
8 στέφανος δὲ πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως ἐποίει τέρατα
& signa magna in populo. Surrexerunt autem quidā
9 καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ. ἀνέστησαν δέ τινες
eorum qui de synagoga ‖dicta Libertinorum, & Cyre-
‖quæ appellatur
τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης λιβερτίνων, καὶ κυρη-
nensium, & Alexandrinorum, & eorū quorundā Cilicia & Asia, ‖simul al-
?erant
‖disputantes cum
ναίων καὶ ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν ἀπὸ κιλικίας καὶ ἀσίας, συζη-
tercantes Stephano: Et non poterant resistere
τοῦντες τῷ στεφάνῳ· καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ
sapientiæ & Spiritui *quo loquebatur. ‖ Tunc summiserunt
*qui
‖propter quod redarguebātur ab eo cū omni fiducia.
‖qui dicerent se audiuisse
?blasphemiæ
‖itaque
11 σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει. τότε ὑπέβαλον
viros, ‖dicentes: Quòd audiuimus eum dicentem verba
[d]συγκινέω
*concurrentes rapuerunt
ἄνδρας λέγοντας, ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα
?blasphema in Moysen & Deum. Commouerunt quoque
12 βλάσφημα εἰς μωσῆν καὶ τὸν θεόν. [d]συνεκίνησάν τε τὸν
plebem, & Seniores, & Scribas: & *in-
λαὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς, καὶ ἐπι-
stantes corripuerunt eum: & adduxerunt in concilium:
‖Et
?qui dicerent
‖loqui
σάντες συνήρπασαν αὐτὸν, καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον·
‖Statueruntque testes falsos ?dicentes: Homo iste
13 ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς λέγοντας, ὁ ἄνθρωπος οὗτος
non cessat verba *blasphema* ‖loquens aduersus locum sanctum
‖destruet
οὐ παύεται ῥήματα βλάσφημα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου
& Legem. Audiuimus enim eum dicentem:
*traditiones quas
‖intuentes
?qui sedebant
14 καὶ τοῦ νόμου· ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος,
quoniā Iesus Nazarenus hic ‖dissoluet locum istum: &
‖destruet
ὅτι ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον, καὶ
mutabit *mores quos tradidit nobis Moyses.
*traditiones
ἀλλάξει τὰ ἔθη ἃ παρέδωκεν ἡμῖν μωυσῆς.
Et ‖attendentes in eum omnes ?sedentes in
‖intuentes
?qui sedebant
15 καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες οἱ καθεζόμενοι ἐν τῷ
concilio, viderunt faciem eius tanquam faciem angeli.
συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου.

CAP. VII. ζ'.

Dixit autē princeps Sacerdotū: Si hæc ita ‖ habent?
‖se
1 Εἶπε δὲ ὁ ἀρχιερεύς, εἰ ἄρα ταῦτα οὕτως ἔχει;
‖Is verò ait: Viri fratres & patres, audite: Deus
‖Qui
2 ὁ δὲ ἔφη, ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε· ὁ θεὸς
gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ ?existenti in Meso-
?cùm esset
τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν ἀβραὰμ ὄντι ἐν τῇ μεσοπο-
*ὁπόμαι
‖morareturtur
tamia, priùs quàm ‖habitare eum in Charran:
ταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν χαρράν,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Et dixit ad illum: Exi de terra tua & de cognatione tua, & veni in terram quam tibi monstrauero.

καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν, ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δείξω. 3

"δείκνυμι

Tunc *exiens de terra Chaldæorum, ‖ habitauit in Charran.

* exiit
‖ &

τότε ἐξελθὼν ἐκ γῆς χαλδαίων, κατῴκησεν ἐν χαρράν. 4

[b] κατοικέω

Et inde, post? *mori patrem* eius, transtulit illum

? quâ mortuus est pater

κἀκεῖθεν, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, μετῴκισεν αὐτὸν

in terram istam, in quam vos nunc habitatis.

εἰς τὴν γῆν ταύτην εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν κατοικεῖτε·

Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum

καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν αὐτῇ, οὐδὲ βῆμα 5

pedis: & repromisit dare illi in possessionem eam, & semini eius post ipsum, *non existente ei nato.

ποδός· καὶ ἐπηγείλατο δοῦναι αὐτὸ εἰς κατάσχεσιν αὐτῷ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου.

* cùm non haberet filium.
‖ ei

Locutus est autem ‖sic Deus, quia erit semen eius accolæ in terra aliena: & seruituti subiicient ? *id*, & male tractabũt *annos

ἐλάλησε δὲ ὅτως ὁ θεὸς, ὅτι ἔσαι τὸ σπέρμα αὐτοῦ πάροικον ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσουσιν ἔτη

? eos
* eos annis quadringentis:

quadringentos: Et gentem cui seruierint, iudicabo ego,

τετρακόσια· καὶ τὸ ἔθνος ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγὼ, 7

dixit Deus. & post hæc exibunt: & seruient

εἶπεν ὁ θεός. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονταί, καὶ λατρεύσουσί

* testamentum

mihi in loco isto. Et dedit illi *pactum

μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην 8

circuncisionis: & sic genuit Isaac, & circuncidit eum

περιτέμνω

περιτομῆς, καὶ ἔτως ἐγέννησε τὸν ἰσαὰκ, καὶ [b] περιέτεμεν αὐτὸν

die octauo: & Isaac, Iacob: & Iacob,

τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ· καὶ ὁ ἰσαὰκ τὸν ἰακώβ, καὶ ὁ ἰακὼβ τοὺς

duodecim patriarchas. Et Patriarchæ æmulantes

δώδεκα πατριάρχας. καὶ οἱ πατριάρχαι ζηλώσαντες 9

Ioseph vendiderunt in Aegyptum: & erat Deus cum eo:

[c] ἀποδίδωμι

τὸν ἰωσὴφ [c] ἀπέδοντο εἰς αἴγυπτον· καὶ ἦν ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ·

Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus eius: & dedit

[d] ἐξαιρέω

καὶ [d] ἐξείλετο αὐτὸν ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ, καὶ ἔδω- 10

dit ei gratiam & sapientiam in cõspectu Pharaonis regis Aegypti, & constituit eum præpositum ‖super Aegyptum, & ‖omnẽ

κεν αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντίον φαραὼ βασιλέως αἰγύπτου, καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' αἴγυπτον, καὶ ὅλον

‖ super
* Aegyptum

domum suam. Venit autem fames in vniuersam * *terram Ægypti*

τὸν οἶκον αὐτοῦ. ἦλθε δὲ λιμὸς ἐφ' ὅλην τὴν γῆν αἰγύπτου 11

& Chanaan, & tribulatio magna: & non inueniebant cibos patres nostri. ‖Audiens autem Iacob ? *existẽtia frumenta* in Aegypto, misit patres nostros primùm:

καὶ χανααν, καὶ θλῖψις μεγάλη, καὶ οὐχ ηὕρισκον χορτάσματα οἱ πατέρες ἡμῶν. ἀκούσας δὲ ἰακὼβ ὄντα σῖτα 12

‖ Cùm audisset
? esse frumentũ

mẽta in Aegypto, misit patres nostros primùm:

εἰς αἴγυπτον, ἐξαπέστειλε τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον·

Et in secundo cognitus est Ioseph ‖ fratribus suis:

[a] ἀναγνωρίζω

καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ [a] ἀνεγνωρίσθη ἰωσὴφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, 13

* manifestatũ
‖ eius.

& * *manifestum factum* est Pharaoni genus ‖ *Ioseph.*

καὶ φανερὸν ἐγένετο τῷ φαραὼ τὸ γένος τοῦ ἰωσήφ.

Mittens autem Ioseph, accersiuit patrem suum Iacob, & omnem cognationem suam in septuaginta quinque

ἀποστείλας δὲ ἰωσὴφ μετεκαλέσατο τὸν πατέρα αὐτοῦ ἰακὼβ, καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν αὐτοῦ ἐν ἑβδομηκονταπέντε 14

animabus. ? Descendit *autem* Iacob in Aegyptum: & defunctus est ipse & patres nostri. Et translati sunt in

ψυχαῖς. κατέβη δὲ ἰακὼβ εἰς αἴγυπτον, καὶ [e] ἐτελεύ- 15

? Et
[e] τελευτάω

τησεν αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν· καὶ [f] μετετέθησαν εἰς 16

[f] μετατίθημι

Sichem, & positi sunt in sepulchro quod emit Abraham pretio argenti à filiis ‖ *Emmor* Sichem.

συχέμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι ὃ ὠνήσατο ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν ἐμμὸρ τοῦ συχέμ.

‖ Hemor filij

Cùm autem appropinquaret tempus promissionis quam * *iurauerat*

καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας ἧς ὤμοσεν 17

? professus erat

Deus Abrahæ, creuit populus, & multiplicatus est in Aegypto:

ὁ θεὸς τῷ ἀβραάμ, ηὔξησεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν αἰγύπτῳ,

Quoadusque surrexit rex alius ‖, qui non sciebat Ioseph.

ἄχρις οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν ἰωσήφ· 18

‖ in Aegypto,

Hic circunueniens genus nostrum, ? *malè affecit* patres nostros * *ad faciendum expositos* infantes suos, ‖ *ad non subolescere:*

οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γένος ἡμῶν, [h] ἐκάκωσε τοὺς πα- 19
? afflixit
[h] κακόω

τέρας ἡμῶν, τοῦ ποιεῖν ἔκθετα τὰ βρέφη αὐτῶν, εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι.

* vt exponerẽt
‖ ne viuificarentur.

In quo tempore natus est Moyses: & fuit ? *venustus* Deo: qui nutritus est * *menses tres* in domo patris sui.

Eodem
? gratus
* tribus mẽsibus

ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη μωσῆς, καὶ ἦν ἀστεῖος 20

τῷ θεῷ, ὃς ἀνετράφη μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ·

‖ Expositum autem *illum* sustulit eum filia Pharaonis,

‖ Exposito illo

ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν ἀνείλετο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ φαραὼ, 21

& nutriuit eum sibi ipsi in filium.

καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν·

? &

Et eruditus est Moyses omni sapientia Aegyptiorum: ? erat *autem*

καὶ ἐπαιδεύθη μωσῆς πάσῃ σοφίᾳ αἰγυπτίων· ἦν δὲ 22

* verbis & in operibus suis.

potens in * *dictis & factis ipsius.* Cùm autem impleretur

δυνατὸς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις αὐτοῦ. ὡς δὲ ἐπληροῦτο 23

ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor eius

αὐτῷ τεσσαρακονταετὴς χρόνος, ἀνέβη ὀπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ,

? vt visitaret

* *inuisere* fratres suos filios Israel.

ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς ἰσραήλ.

Et *videns* quendã ‖ *iniuria affectum, vltus est:* & fecit vl-

καὶ *ἰδών τινα ἀδικούμενον, ἠμύνατο, καὶ ἐποίησεν ἐκ- 24

* cùm vidisset
‖ iniuriam patientem, vindicauit illum:

tionem ? *oppresso, percutiens Aegyptium.*

δίκησιν τῷ καταπονουμένῳ, πατάξας τὸν αἰγύπτιον·

? ei qui iniuriã sustinebat, percusso Ægyptio.

Existimabat autẽ intelligere fratres *suos*, quoniam Deus per

ἐνόμιζε δὲ συνιέναι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ὅτι ὁ θεὸς διὰ 25

manum ipsius daret illis salutem: "*ij autẽ* non intellexerunt.

χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν· οἱ δὲ οὐ συνῆκαν.

" at illi

At sequenti* die ‖*visus est eis pugnantibus, & com-*

* verò
‖ apparuit illis litigantibus: & reconciliabat

τῇ τε ὑπούσῃ ἡμέρᾳ [h] ὤφθη αὐτοῖς μαχομένοις, καὶ συνή- 26

[h] ὁπτομαι

pulit eos in pacem, dicens: Viri, fratres estis *vos:*

λασσεν αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, εἰπών, ἄνδρες, ἀδελφοί ἐστε ὑμεῖς·

vt quid? *iniuria affitis alij alios?* *At iniuria afficiens proximum,*

? nocetis alteruter? Qui autẽ iniuriam faciebat proximo,

ἱνατί ἀδικεῖτε ἀλλήλους; ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον, 27

repulit eum, dicens: Quis te constituit principem & iudicem

ἀπώσατο αὐτὸν, εἰπών, τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν

* Nunquid

cem super nos? * *Non* interfieere me tu vis, quemadmodum

ἐφ' ἡμᾶς; μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον 28

interfecisti heri Aegyptium? Fugit autem Moyses in

ἀνεῖλες χθὲς τὸν αἰγύπτιον; ἔφυγε δὲ μωσῆς ἐν τῷ

verbo isto: & factus est aduena in terra Madian: vbi genuit filios duos. Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina angelus Domini in * *flamma ignis* rubi. *At* Moyses ‖ *videns, admiratus est* visum. ? Accedente *autem* illo "*considerare*, facta est vox Domini ad eum: Ego * Deus patrum tuorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.

λόγῳ τούτῳ, καὶ ἐγένετο πάροικος ἐν γῇ μαδιάμ, οὗ ἐγέννησε 29 υἱοὺς δύο· καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσαράκοντα, ὤφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὄρους σινᾶ ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου. ὁ δὲ μωσῆς ἰδὼν ἐθαύμασε τὸ ὅραμα. προσερχομένου δὲ αὐτῷ κατανοῆσαι, ἐγένετο φωνὴ κυρίου πρὸς αὐτόν· ἐγὼ ὁ θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς ἰακώβ. 30 31 32

* ignis flammæ
‖ autem
? Et
" vt cõsideraret
* sum

Tremens autem factus Moyses, non audebat considerare.

ἔντρομος δὲ γενόμενος μωσῆς οὐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι.

Dixit autem illi Dominus: Solue calceamentum pedum

εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ κύριος, [h] λῦσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν 33

[h] λύω

tuorum: enim locus in quo stas, terra sancta est.

σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν.

Videns vidi afflictionem populi mei qui ? in Aegypto: & gemitum eorum audiui: & descendi * *eruere* eos. Et nunc veni, * mittam te in Aegyptum.

ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου τοῦ ἐν αἰγύπτῳ, καὶ 34 τὸν στεναγμὸν αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην [i] ἐξελέσθαι αὐτούς. καὶ νῦν δεῦρο, ἀποστελῶ σε εἰς αἴγυπτον.

? & ex
* liberare
[i] ἐξαιρέω
* &

Hunc Moysen quem negauerunt, dicentes: Quis te constituit principem & iudicem? hunc Deus principem & redẽptorem misit ‖ in manu angeli ? *visi* illi in rubo.

τοῦτον τὸν μωσῆν ὃν ἠρνήσαντο, εἰπόντες, τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν; τοῦτον ὁ θεὸς ἄρχοντα καὶ λυτρωτὴν 35 ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ·

‖ cum
? qui apparuit

Hic eduxit illos, faciens prodigia & signa in terra Aegypti, & in rubro mari, & in deserto "*annos* quadraginta. Hic est Moyses * *dicens* filiis Israel: Propheram vobis *resuscitabit Dominus* Deus *vester* de fratribus vestris tanquam me. ? ipsum audietis

οὗτος ἐξήγαγεν αὐτοὺς, ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῇ 36 αἰγύπτῳ καὶ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα. οὗτός ἐστιν ὁ μωυσῆς ὁ εἰπὼν τοῖς υἱοῖς 37 ἰσραήλ, προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ·

" annis
* qui dixit

Hic est * *ille factus* in ecclesia in ‖solitudine, cum angelo ‖ *loquente* ei in monte Sina, & ? patribus nostris: qui accepit verba "*viuentia* dare nobis.

οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ 38 τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει σινᾶ, καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια ζῶντα δοῦναι ἡμῖν·

* ille factus
‖ solitudine
‖ loquente
? patribus
" viuentia

Cui noluerunt * *auscultantes fieri* patres nostri: sed

ᾧ οὐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' 39

* obedire

repulerunt, & auersi sunt cordibus suis in Aegyptum,

[k] ἀπώσαντο καὶ ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς αἴγυπτον·

[k] ἀπώθω

Dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos qui præcedant nos: *Nam* Moyses ‖ hic qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus quid factum sit ei. Et vitulum fecerunt

Dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos qui præcedant nos: *Nam* Moyses ‖ hic qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus quid factum sit ei. Et vitulum fecerunt

εἰπόντες τῷ ἀαρὼν, ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἳ προπορεύσονται ἡμῶν· ὁ γὰρ μωσῆς οὗτος ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς αἰγύπτου, οὐκ οἴδαμεν τί γέγονεν αὐτῷ. καὶ ἐμοσχοποίησαν 40 41 ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, καὶ ‖ἐφράνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν.

? cum
? qui apparuit
* Nunquid
‖ hostias
? annis

& ‖ delectati sunt in operibus manuum suarum.

Conuertit autem Deus, & tradidit eos seruire militiæ cæli, sicut scriptum est in libro Prophetarum, * *Non* victimas & ‖ *sacrificia* obtulistis mihi ? *annos* quadraginta in deserto, domus Israel?

? Lætabantur

ἔστρεψε δὲ ὁ θεὸς, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν, 42 μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ οἶκος ἰσραήλ;

* Nunquid
‖ hostias
? annis

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sydus Dei
καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ 43
vestri Repham, figuras quas fecistis adorare eas.
ὑμῶν ῥεφάν, τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς·
Et transferam vos trans Babylonem. Tabernaculum
καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶνος. ἡ σκηνὴ τοῦ 44
testimonij *erat in patribus nostris in deserto, sicut dis-
μαρτυρίου ἦν ἐν τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς διε-
posuit ‖ille loquens *Moysi facere illud secundum *exemplar quod
τάξατο ὁ λαλῶν τῷ μωυσῇ, ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον ὃν
viderat. Quod & induxerunt, suscipientes patres
ἑωράκει· ἣν καὶ εἰσήγαγον διαδεξάμενοι οἱ πατέρες 45
nostri cum Iesu in possessionem Gentium, quas expulit Deus
ἡμῶν μετὰ ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὧν ἐξωσεν ὁ θεὸς
a facie patrum nostrorum vsque ‖dies Dauid:
ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν, ἕως τῶν ἡμερῶν δαυίδ·
Qui inuenit gratiam ante Deum: & petiit *inuenire tabernacu-
ὃς εὗρε χάριν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ ἠτήσατο εὑρεῖν σκηνώ- 46
lum Deo Iacob. Salomon autem ædificauit illi domum.
μα τῷ θεῷ ἰακώβ. σολομὼν δὲ ᾠκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον· 47
Sed non excelsus in manufactis *templis habitat, sicut
ἀλλ' οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, καθὼς 48
Propheta dicit: Cælum mihi *thronus, at
ὁ προφήτης λέγει· ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ 49
terra ‖scabellum pedum meorũ. Quam domam ædificabitis mihi,
γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι;
dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ *?
λέγει κύριος· ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;
Nonne manus mea fecit hæc omnia?
οὐχὶ ἡ χείρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα; 50
*Duri ceruice, & incircuncisi ‖corde & au-
σκληροτράχηλοι, καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠ- 51
ribus, vos semper Spiritui sancto resistitis: sicut pa-
σὶν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε· ὡς οἱ πα-
tres vestri, *& vos. Quem Prophetarum non sunt per-
τέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς. τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίω- 52
secuti patres vestri? Et occiderunt *?pranuntian-
ξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγείλαν-
tes de aduentu iusti: cuius nunc vos proditores &
τας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου, οὗ νῦν ὑμεῖς προδόται καὶ
homicidæ fuistis: Qui accepistis Legem in dispositi-
φονεῖς γεγένησθε· οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διατα- 53
ones angelorum, & non custodistis. Audientes autem hæc,
γὰς ἀγγέλων, καὶ οὐκ ἐφυλάξατε. ἀκούοντες δὲ ταῦτα, 54
‖dissecabantur cordibus suis, & stridebant *dentes
διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας
in eum. ‖Existens autem plenus Spiritu sancto,
ἐπ' αὐτόν. ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου, 55
intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem *ex
ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶδε δόξαν θεοῦ, καὶ ἰησοῦν ἑστῶτα ἐκ
dextris Dei. Et ait: Ecce video cælos
δεξιῶν τοῦ θεοῦ· καὶ εἶπεν, ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς 56
apertos, & filium hominis *ex dextris stantem Dei.
ἀνεῳγμένους, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἑστῶτα τοῦ θεοῦ.
*clamantes autem voce magna, continuerunt aures suas, &
κράξαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ 57
‖impetum fecerunt vnanimiter in eum. Et eiicientes *extra
ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν· καὶ ἐκβαλόντες ἔξω 58
ciuitatem, lapidabant: & testes deposuerunt vestimen-
τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν. καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμά-
ta sua secus pedes adolescentis *vocati Saulꝰ.
τια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου καλουμένου σαύλου·
Et lapidabant Stephanum, inuocantem, & dicentem:
καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν στέφανον, ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα, 59
Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Positis autem genibus,
κύριε ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου. θεὶς δὲ τὰ γόνατα, 60
clamauit voce magna, *Domine, ne statuas illis peccatum
ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν
hoc. Et ‖hoc *dicto* obdormiuit *in Domino.
ταύτην. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη.

CAP. VIII. ℌ.

Saulus autem erat consentiens neci eius. Facta est
Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ. ἐγένετο 1
quæ erat autẽ in illa die persecutio magna in ecclesiam *in
δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ὅτι τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν
‖& Hierosolymis: ‖omnesque dispersi sunt per regiones Iu-
ἱεροσολύμοις, πάντες τε διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς ἰουδ-
dææ & Samariæ, præter Apostolos.
δαίας καὶ σαμαρείας, πλὴν τῶν ἀποστόλων.
*Curauerunt ‖timorati: *Extulerunt autem Stephanum viri *religiosi: & fece-
συνεκόμισαν δὲ τὸν στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποιή- 2
runt planctum magnum super ‖eo. Saulus verò deuastabat
σαντο κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ. σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο
*& ecclesiam, per domos intrans, *trahensque vi-
τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄν-
ros ac mulieres, tradebat in custodiam. *Illi quidẽ* igitur
δρας καὶ γυναῖκας παρεδίδου εἰς φυλακήν. οἱ μὲν οὖν 4
‖qui erant ‖dispersi, pertransibant euangelizantes verbum.
διασπαρέντες διῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον.

Philippus autem descendens in ciuitatem Samariæ, prædica-
5 Φίλιππος δὲ κατελθὼν εἰς πόλιν τῆς σαμαρείας, ἐκήρυσ- *his quæ dice-
bat illis Christum. Intendebant autem turbæ *di- bantur
σεν αὐτοῖς τὸν χριστόν. προσεῖχον δὲ οἱ ὄχλοι τοῖς λεγο- ‖audientes, & videntes
6 σιν αὐτοῖς τὰ ὑπὸ φιλίππου ὁμοθυμαδὸν, ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς
‖& *videre* signa quæ faciebat. *?Multorum enim habẽ-
καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. πολλῶν γὰρ τῶν ἐχόν- ?Multi enim
7 των πνεύματα ἀκάθαρτα, βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ, ἐξήρχε- eorum qui ha-
bebant
tium spiritus immundos clamantes voce magna, exi-
bant. Multi autem paralytici & claudi curati sunt.
το· πολλοὶ δὲ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν.
Et factum est *gaudium magnum in ciuitate illa. ‖ergo
8 καὶ ἐγένετο χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.
Vir autẽ quidã nomine Simon * ante fuerat in ciuitate ‖ma- *qui
9 ἀνὴρ δέ τις ὀνόματι σίμων προϋπῆρχεν ἐν τῇ πόλει μα- ‖magus,
gicam exercẽs, & seducens gentem Samariæ, dicens esse aliquem
γεύων, καὶ ἐξιστῶν τὸ ἔθνος τῆς σαμαρείας, λέγων εἶναί τινα
seipsum magnum: Cui auscultabant omnes à minimo vsq; ad
10 ἑαυτὸν μέγαν· ᾧ προσεῖχον πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως *?quæ vocatur
maximum, dicentes: Hic est virtus Dei *?illa magna.
μεγάλου, λέγοντες, οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἡ μεγάλη.
Attendebant autem *ei, propter ‖ multo tempore magicis *cum, ‖quod
11 προσεῖχον δὲ αὐτῷ, διὰ τὸ ἱκανῷ χρόνῳ ταῖς μαγείαις
‖dementasse eos. Cùm verò credidissent Philippo ‖dementasset
12 ἐξεστακέναι αὐτούς. ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ φιλίππῳ *ἐξίστημι
euangelizanti *quæ* de regno Dei, & nomine
εὐαγγελιζομένῳ τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος
Iesu Christi, baptizabantur viriq́ue ac mulieres.
τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες.
*At Simon & ipse credidit: & ‖baptizatus, *erat per- *Tunc
13 ὁ δὲ σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσε, καὶ βαπτισθεὶς, ἦν προσ- ‖cùm esset
durans Philippo. Videnſque ‖ virtutes & signa *adhærebat
καρτερῶν τῷ φιλίππῳ, θεωρῶν τε δυνάμεις καὶ σημεῖα ‖etiam
*maxima fiebat, stupens admi-
*maxima facta, obstupefiebat. Audientes autẽ qui ‖in rabatur. Cùm
14 μεγάλα γινόμενα, ἐξίσατο· ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν audissent
Hierosolymis Apostoli, quia recepisset Samaria verbum ‖erant
ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι ὅτι δεδέκται ἡ σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ
Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem.
θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν πέτρον καὶ ἰωάννην·
Qui *descendentes orauerunt pro ipsis, vt ac- *cùm veniſſent
15 οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λά-
ciperent Spiritum sanctum. Nondum enim erat in quenquam illorum
16 βωσι πνεῦμα ἅγιον· οὔπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ‖superuenerat,
‖illapsus: tantùm autem baptizati erant in *?nomen sed
ᵇ ἐπιπεπτωκὸς, μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα ?nomine
Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, ᵇ ἐπιπίπτω
17 τοῦ κυρίου ἰησοῦ. τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς, *Cùm vidiſſet
& accipiebant Spiritum sanctum: *Conſpiciens autem Si-
18 καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον. θεασάμενος δὲ ὁ σί- ‖manus
mon quia per impositionem ‖manuum Apostolorum daretur
μων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ
Spiritus sanctus, obtulit eis *?pecunias,* *?pecuniam,
πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα,
Dicens: Date & mihi potestatem hanc, vt cuicũque ‖im-
19 λέγων, δότε κἀμοὶ τ�ὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἐὰν ἐπι-
posuero manus, accipiat Spiritum sanctum.
θῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον.
Petrus autem dixit ad eum: *Argentum tuum cum te *Pecunia tua
20 πέτρος δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν, τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ tecum
sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti *per* ‖pe- ‖pecunia
εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρη-
cunias possideri. Non est tibi pars neque sors
21 μάτων κτᾶσθαι. οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ‖enim
in sermone isto: *nam* cor ‖ tuum non est rectum co-
ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐνώ-
ram Deo. *?Pœnitere igitur* ab nequitia *?Pœnitentiam
22 πιον τοῦ θεοῦ. μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας itaque age
tua hac: & roga Deum, si fortè remittatur tibi ᶜ δέομαι
σου ταύτης, καὶ δεήθητι τοῦ θεοῦ, εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι ἡ *hæc
*cogitatio cordis tui. In enim felle amaritudinis, ‖esse:
23 ἐπίνοια τῆς καρδίας σου· εἰς γὰρ χολὴν πικρίας
& obligatione iniquitatis video te ‖ *existentem.*
καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα.
Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me
24 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ σίμων εἶπε, δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ
ad Dominum, vt nihil veniat super me horũ quæ dixistis.
πρὸς τὸν κύριον, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ ὧν εἰρήκατε.
*Illi quidem *itaque* testificati & locuti verbum *Et
25 οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοι καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον
Domini, redibant *in* ‖*Hierusalem*: *multosque vicos* ‖Hierosolymã:
τοῦ κυρίου, ὑπέστρεφον εἰς ἱεροσόλυμα, πολλάς τε κώμας & multis re-
Samaritanorum *euangelizarunt.* Angelus autem Do- gionibus
τῶν σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο. ἄγγελος δὲ κυ- *euãgelizabãt.
26 mini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade
ρίου ἐλάλησε πρὸς φίλιππον, λέγων, ἀνάστηθι καὶ πορεύου
contra meridianum, ad viam *descendentem ab *quæ descẽdit
κατὰ μεσημβρίαν, ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ
Hierusalem in Gazam: hæc est deserta.
ἱερουσαλὴμ εἰς γάζαν· αὕτη ἐστὶν ἔρημος.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Et surgens abiit. Et ecce vir Aethiops, eunuchus, po-
καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη· καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ αἰθίοψ εὐνοῦχος, δυ- 27
ᵘ omnes gazas rens, Candaces reginæ Aethiopum, qui erat super ᵘ *omnem*
νάστης Κανδάκης τῆς βασιλίσσης αἰθιόπων, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς
ᵘ adorare *gazam* eius: *qui* venerat ᵘ *adoraturus* in Hierusalem:
γάζης αὐτῆς, ὃς ἐληλύθει προσκυνήσων εἰς ἱερουσαλήμ·
ᵖ Et reuertebatur ᵖ *Eratque reuertens &* sedens super currum suum,
ἦν τε ὑπὸς ρέφων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ, 28
ᵘ legénsque ᵘ *legebat* prophetam Esaiam. Dixit autem Spiritus
ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην ἡσαΐαν. εἶπε δὲ τὸ πνεῦμα 29
Philippo: Accede, & *ᵃagglutinare currui huic.*
τῷ φιλίππῳ, προσελθε, καὶ ᵃκολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ.
ᵘ *Præcurrens* autem Philippus, audiuit eum legen-
προσδραμὼν δὲ ὁ φίλιππος ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκον- 30
rem prophetam Esaiam: & dixit: ᵘ *Nempe* intelligis quæ le-
τος τὸν προφήτην ἡσαΐαν, καὶ εἶπεν, ἆρά γε γινώσκεις ἃ ἀνα-
gis? ᵖ *Is autem* ait: ᵘ Quomodo *enim* ᵘ *possem*, si
γινώσκεις; ὁ δὲ εἶπε, πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν 31
non aliquis ᵃ *dux viæ fuerit* mihi? Rogauitque Philippum ᵘ *ascendentem*
μή τις ὁδηγήσῃ με; παρεκάλεσέ τε τὸν φίλιππον, ἀναβάντα
sedere cum eo. *At* locus ᵖ scripturæ quã
καθίσαι σὺν αὐτῷ. ἡ δὲ περιοχὴ τῆς γραφῆς ἣν 32
legebat, erat hic: Tanquam ouis ad occisionem ductus est: &
ᵇ ἄφωνα ἀνεγίνωσκεν, ἦν αὕτη, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ
* sine voce, sicut agnus coram tondente se ᵃ *mutus*, sic non
ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ
ᵖ aperuit ᵖ *aperit* os suum. In humilitate eius iudicium
ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις 33
ᵘ tolletur de *eius* sublatum est. *At* gnationem eius quis enarrabit? quoniã ᵘ *tollitur* à
αὐτοῦ ἤρθη. τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ
terra vita eius. Respondens autem eunuchus Phi-
τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ φι- 34
lippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc?
λίππῳ, εἶπε, δέομαί σου, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο;
de *seipso*, an de alio aliquo? Aperiens autem Philip-
περὶ ἑαυτοῦ, ἢ περὶ ἑτέρου τινός; ἀνοίξας δὲ ὁ φίλιπ- 35
pus os suum, & incipiens à scriptura ista,
πος τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γραφῆς ταύτης,
* Et dum irent euangelizauit illi Iesum. *Vt verò ibant* per
εὐηγγελίσατο αὐτῷ τὸν ἰησοῦν. ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὸ 36
ᵖ quis viam, venerunt ad quandã aquã: & ait eunuchus: Ecce aqua: ᵖ *quid*
ὁδὸν, ἦλθον ἐπί τι ὕδωρ· καί φησιν ὁ εὐνοῦχος, ἰδοὺ ὕδωρ· τί
prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si cre-
κωλύει με βαπτισθῆναι; εἶπε δὲ ὁ φίλιππος, εἰ πι- 37
ᵘ Et dis ex toto corde, licet. ᵘ Respondens *autem* ait: Credo
στεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἔξεστιν. ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε, πιστεύω
filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare
τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἶναι τὸν ἰησοῦν χριστόν. καὶ ἐκέλευσε στῆναι 38
currum: & descenderunt vterque in aquam, & Philip-
τὸ ἅρμα. καὶ κατέβησαν ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὅ, τε φίλιπ-
pus & eunuchus: & baptizauit eum.
πος καὶ ὁ εὐνοῦχος· καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν.
Cùm autẽ ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit
ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα κυρίου ἥρπασε τὸν 39
ᵖ Ibat per Philippum: & non vidit eum amplius eunuchus. ᵖ *Pergebat* enim
φίλιππον, καὶ οὐκ εἶδεν αὐτὸν οὐκέτι ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο γὰρ
ᵘ Azoto: & perrantiens viam suam gaudens. Philippus autem inuẽtus est in ᵘ *Azo-*
τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων· φίλιππος δὲ εὑρέθη εἰς ἄζω- 40
*tum. & *præteriens* euangelizabat *ciuitates *omnes* donec
τον· καὶ διερχόμενος εὐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας ἕως
ᵘ venirem ᵘ *venire eum in* Cæsaream.
τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς καισάρειαν.

CAP. IX. ϑ'.

ᵘ autem *At* Saulus ᵘ adhuc spirans minarum & cædis in disci-
Ο δὲ σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μα- 1
* accessit ad principem ᵘ & pulos Domini, * *accedens principi* Sacerdotum, ᵘ Petiit ab
θητὰς τοῦ κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ· ᾐτήσατο παρ' 2
eo epistolas in Damascum ad synagogas: vt
αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγὰς, ὅπως
si quos inuenisset huius viæ *existentes* virosque ac mulieres, vin-
ἐάν τινας εὕρῃ τῆς ὁδοῦ ὄντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δε-
* Et cùm iter faceret, cõtigit vt appropinquaret ctos perduceret in Hierusalem. **In autem proficisci*
δεμένους ἀγάγῃ εἰς ἱερουσαλήμ. ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι, 3
factum est eum appropinquare Damasco: & subitò circumful-
ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ δαμασκῷ, καὶ ἐξαίφνης περιήστρα-
sit eum lux de cælo. Et cadens in terram,
ψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ πεσὼν ἐπὶ τὸν γῆν, 4
ᵘ Qui dixit: audiuit vocem dicentem sibi: Saule Saule, quid me persequeris?
ἤκουσε φωνῆς λέγουσαν αὐτῷ, σαοὺλ σαοὺλ, τί με διώκεις;
ᵖ Et ille: ᵘ est ᵘ *Ait autem*: Quis es Domine? ᵖ *At Dominus dixit*: Ego sum Iesus,
εἶπε δὲ, τίς εἶ κύριε; ὁ δὲ κύριος εἶπεν, ἐγώ εἰμι ἰησοῦς 5
ᵘ cõtra stimulũ quem tu persequeris. durum ᵘ tibi ᵘ *ad stimulos* calcitrare.
ὃν σὺ διώκεις· σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.
* Et ᵘ ac stupens *Tremensque ᵘ & *pauens* dixit: Domine, quid me vis facere?
τρέμων τε καὶ θαμβῶν εἶπε, κύριε, τί με θέλεις ποιῆσαι; 6
Et Dominus ad eum: *Sed* surge, & ingredere *in*
καὶ ὁ κύριος πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν
ᵖ ibi ciuitatem: & ᵖ dicetur tibi quid te oporteat facere.
πόλιν, καὶ λαληθήσεταί σοι τί σε δεῖ ποιεῖν.

At viri * *simul iter facientes ipsi, steterunt attoniti,* * autẽ illi qui
οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ εἱστήκεισαν ἐννεοὶ, 7
comitabantur audientes quidem vocem, neminem autem videntes. cum eo, stabãt
ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες. stupefacti,
Surrexit autem Saulus de terra: apertis ᵘ *autem* ocu-
ἠγέρθη δὲ ὁ σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς· ἀνεῳγμένων δὲ τῶν ὀφ- 8
lis *suis*, ᵖ *neminem* videbat. ᵘ *Manuducentes* verò *eum*,
θαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε. χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν
introduxerunt *in* Damascum. Et erat * *dies tres* non
εἰσήγαγον εἰς δαμασκόν. καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ 9
videns: & non mãducauit neque bibit. Erat autẽ quidã discipulus
βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγε οὐδὲ ἔπιεν. ἦν δέ τις μαθητὴς
ᵘ *in Damasco*, nomine Ananias: & dixit ad illum Dominus
ἐν δαμασκῷ ὀνόματι ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος 10
in visu: Anania. ᵖ *Is autem* ait: Ecce ego Domine.
ἐν ὁράματι, ἀνανία. ὁ δὲ εἶπεν, ἰδοὺ ἐγὼ κύριε.
ᵘ *At* Dominus ad eum: * *Surgens* vade in vi-
ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτὸν, ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύ- 11
cum ᵘ *vocatum Rectum*: & quære in domo Iudæ
μὴν τὴν καλουμένην εὐθεῖαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ ἰούδα
Saulum nomine, Tarsensem. ecce enim orat.
σαῦλον ὀνόματι ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ προσεύχε-
Et vidit *in visione* virum nomine Ananiam, introeuntem,
ται· καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα ὀνόματι ἀνανίαν, εἰσελθόντα, 12
& imponentem sibi ᵖ *manum*, vt visum recipiat.
καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀναβλέψῃ.
Respondit autem Ananias: Domine, audiui à multis de
ἀπεκρίθη δὲ ὁ ἀνανίας, κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ 13
viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Hieru-
τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἁγίοις σου ἐν ἱερου-
salem. Et hic habet potestatem à principibus Sacerdotũ,
σαλήμ· καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων, 14
* alligare omnes ᵘ *inuocantes* nomen tuum.
δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου.
Dixit autem ad eum Dominus: Vade: quoniam vas electio-
εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος, πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλο- 15
nis mihi est iste: ᵖ *ad portandum* nomen meum coram Gentibus,
γῆς μοί ἐστιν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν
& regibus, ᵘ filiisque Israel. Ego enim ostendam illi
καὶ βασιλέων, υἱῶν τε ἰσραήλ. ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ 16
quanta ᵖ *oportet* eum pro nomine meo pati.
ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.
ᵘ Abiit *autem* Ananias, & introiuit in domum: & im-
ἀπῆλθε δὲ ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐπι- 17
ponens * *in eum* manus, dixit: Saule frater, Dominus
θεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπε, σαοὺλ ἀδελφὲ, ὁ κύριος
misit me Iesus ᵘ *visus* tibi in via qua veniebas: vt
ἀπέσταλκέ με ἰησοῦς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἤρχου, ὅπως
videas, & implearis Spiritu sancto.
ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῇς πνεύματος ἁγίου.
Et confestim ceciderunt ab oculis eius tãquam squa-
καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λε- 18
mæ: ᵖ visum recepitque *statim*: & surgens baptizatus est.
πίδες· ἀνέβλεψέ τε ταχέως, καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη·
Et * *accepto* cibo, confortatus est. Fuit autem *Saulus* cum
καὶ λαβὼν τροφὴν ἐνίσχυσεν. ἐγένετο δὲ ὁ σαῦλος μετὰ 19
ᵘ iis qui *in Damasco* discipulis ᵖ dies aliquot.
τῶν ἐν δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς.
Et continuò ᵘ *in synagogis* prædicabat * *Christum*,
καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσε τὸν χριστὸν, 20
quoniã hic est filius Dei.
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.
Stupebant autem omnes
ἐξίσταντο δὲ πάντες 21
ᵘ *audientes*, & dicebant: Nonne hic est ᵖ *ille populatus* in Hie-
οἱ ἀκούοντες, καὶ ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας ἐν ἱε-
rusalem ᵘ *inuocantes* nomen istud: & huc ad hoc
ρουσαλὴμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ὧδε εἰς τοῦτο
venit, vt vinctos illos duceret ad principes Sacerdotũ?
ἐληλύθει ἵνα δεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγῃ ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς;
Saulus autem * magis conualescebat: & confundebat Iu-
σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο, καὶ συνέχυε τοὺς ἰου- 22
dæos ᵘ *habitantes in Damasco*, *conferens* quoniã
δαίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν δαμασκῷ, συμβιβάζων ὅτι
hic est Christus. Cùm autem implerentur dies mul-
οὗτός ἐστιν ὁ χριστός. ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκα- 23
ti, ᵘ *simul* consilium fecerunt Iudæi ᵖ *interimere* eum.
νοὶ, συνεβουλεύσαντο οἱ ἰουδαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν.
Notæ factæ sunt autem Saulo insidiæ eorum. ᵘ *Adseruabantque*
ἐγνώσθη δὲ τῷ σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν· παρετήρουν τε 24
portas die*que* ac nocte, vt eum interficerent.
τὰς πύλας ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς, ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσι.
Accipientes autem eum discipuli nocte, demiserunt per
λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ νυκτὸς, καθῆκαν διὰ τοῦ 25
murum ᵖ, submittentes in sporta.
τείχους, χαλάσαντες ἐν σπυρίδι.
* *Aduenienssque autem Saulus* in Hierusalem, tentabat
παραγενόμενος δὲ ὁ σαῦλος εἰς ἱερουσαλὴμ, ἐπειρᾶτο 26
ᵘ *iungi* discipulis: & omnes timebant eum,
κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτὸν,
non credentes quòd esset discipulus.
μὴ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶ μαθητής.

* autẽ illi qui comitabantur cum eo, stabãt stupefacti,
ᵘ que ᵈ ἐγείρω ᵖ nihil ᵘ Ad manus autem illum trahentes, * diebus tribus
ᵉ πίνω ᵘ Damasci,
ᵖ At ille
ᵘ Et * Surge, & ᵘ qui vocatur Rectus:
ᵖ manus,
* & * cùm accepisset cibum, ᵘ qui erant Damasci, ᵖ per ᵘ ingressus in synagogas, * Iesum
ᵘ qui audiebãt, ᵖ qui expugnabat ᵉ πορθέω ᵘ eos qui inuocabant
* multò ᵘ qui habitabãt Damasci, affirmans
ᵘ in vnum ᵖ vt interficerẽt
ᵘ Custodiebant autem &
ᵖ eum,
* Cùm autem venisset ᵘ se iungere

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Barnabas autem *apprehendens* illum, duxit ad Apo-
*apprehensum
βαρνάβας δὲ ἐπιλαβόμενος αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀπο- 27
stolos, & narrauit illis quomodo in via vidisset Dominum,
στόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν κύριον,
& quia locutus esset ei: & quomodo in Damasco fiduciáliter
καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ πῶς ἐν Δαμασκῷ ἐπαρρησιά-
egerit in nomine Iesu.
σατο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ.
Et erat cum illis intrans* in Hierusalem, & fidu-
* & exiens
καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ παρ- 28
ciáliter agens in nomine Domini Iesu: Loquebatur*que*
ρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ· ἐλάλει τε
‖ quoque Gentibus:
‖ & disputabat ᵍ*aduersus Græcos.* Illi autem quærebant eum
καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς. οἱ δὲ ἐπεχείρουν αὐτὸν
ᵍ cum Græcis:
* ἐπιχειρέω
occidere. *Cognoscentes autem* fratres, deduxerunt eum *in*
ἀνελεῖν. γνόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ κατήγαγον αὐτὸν εἰς 30
* Quod cùm cognouissent
ᵇ ἐπιγινώσκω
Cæsaream, & dimiserunt *eum in* Tarsum.
Καισάρειαν, καὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὸν εἰς Ταρσόν.
Illæ quidē *igitur ecclesiæ* per totam Iudæam, & Galilæam,
Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας καὶ Γαλιλαίας 31
ʰ habebat
& Samariam ʰ*habebant* pacem: *ædificatæ & pergen-*
καὶ Σαμαρείας εἶχον εἰρήνην, οἰκοδομούμεναι καὶ πορευό-
ᵛ & ædificabatur ambulãs in
tes timore Domini, & consolatione sancti Spiri-
μεναι τῷ φόβῳ τοῦ κυρίου, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου πνεύ-
ʰ replebatur.
‖ vt Petrus dũ transiret vniuersos, deueniret
ᵉ πληθύω
ᵍ qui habitabãt
tus ʰ*replebantur.* Factũ est autem ‖*Petrum transeuntem*
ματος ἐπληθύνετο. ἐγένετο δὲ πέτρον διερχόμενον 32
per omnes, deuenire & ad sanctos ᵍ*habitan-*
διὰ πάντων, κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους τοὺς κατοικοῦν-
tes Lyddæ. Inuenit autē ibi hominem quendam Aeneam nomine,
τας Λύδδαν. εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπόν τινα Αἰνέαν ὀνόματι, 33
ab annis octo iacentem in grabbato, qui erat para-
ἐξ ἐτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κραβάττου, ὃς ἦν παραλε-
lyticus. Et ait illi Petrus: Aenea, sanet te
λυμένος. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ πέτρος, Αἰνέα, ἰᾶταί σε 34
ʰ Iesus Christus: surge, & sterne tibi*ipse.* Et continuò surrexit.
Ἰησοῦς ὁ Χριστός· ἀνάστηθι, καὶ ᵈ στρῶσον σεαυτῷ. καὶ παραχρῆμα ἀνέστη.
Et viderunt eum omnes *habitantes* Lyddæ & Sa-
καὶ εἶδον αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες Λύδδαν καὶ τὸν Σα- 35
ronæ: qui conuersi sunt ad Dominum. In Ioppe
ρωνᾶν, οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν κύριον. ἐν Ἰόππῃ 36
autē quædā ‖*erat* discipula nomine Tabitha. quæ interpretata
δέ τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι Ταβιθὰ, ἣ διερμηνευομένη
dicitur Dorcas. Hæc erat plena bonis operibus & eleemosy-
λέγεται Δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσυ-
nis quas faciebat. Factũ est autē in diebus illis, ᵍ *infir-*
νῶν ὧν ἐποίει. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθε- 37
matam eam mori. Lauantes autem eam, posuerunt ʰ in cœnaculo.
νήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν. λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑπερῴῳ.
Prope autē ᵍ*existente* Lydda ‖ Ioppe, discipuli audien-
ἐγγὺς δὲ οὔσης Λύδδης τῇ Ἰόππῃ, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαν- 38
tes quia Petrus ᵍ *esset* in ea, miserunt duos viros ad
τες ὅτι Πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέστειλαν δύο ἄνδρας πρὸς
eum rogantes, ‖ *non pigritari* venire vsque ad ʰ*ipsos.*
αὐτὸν, παρακαλοῦντες μὴ ὀκνῆσαι διελθεῖν ἕως αὐτῶν.
Surgens autem Petrus, *simul* venit ᵍ illis. * *Quem aduenientem,*
ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον 39
duxerunt ‖ in cœnaculũ: & ᵍ *adstiterunt ei* omnes vi-
ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῷον, καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆ-
duæ flentes, & ostendentes ʰ tunicas & vestes quas
ραι κλαίουσαι, καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας, καὶ ἱμάτια ὅσα
faciebat *cum* illis *existens* Dorcas. * *Eiectis* autem foras
ἐποίει μετ' αὐτῶν οὖσα ἡ Δορκάς. ἐκβαλὼν δὲ ἔξω 40
‖ *omnes* Petrus, ponens genua orauit. & conuer-
πάντας ὁ Πέτρος, ᵉ θεὶς τὰ γόνατα ᶠ προσηύξατο. καὶ ἐπι-
sus ad corpus, dixit: Tabitha, resurge. ʰ*Illa vero* aperuit
στρέψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε, Ταβιθὰ, ἀνάστηθι. ἡ δὲ ἤνοιξε τοὺς
oculos suos: & ‖*videns* Petrum resedit.
ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισε.
Dans autem illi manum, erexit eam. ᵍ*Vocans autem*
δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέστησεν αὐτήν. φωνήσας δὲ τοὺς 41
sanctos & viduas, ʰ *stitit* eam viuam.
ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν.
Notum autem factũ est per vniuersam Ioppen: & multi cre-
γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς Ἰόππης, καὶ πολλοὶ ἐπί- 42
diderunt in ‖ *Dominum.* Factum est autem ᵍ dies multos *manere*
στευσαν ἐπὶ τὸν κύριον. ἐγένετο δὲ ἡμέρας ἱκανὰς μεῖναι 43
eum in Ioppe, apud quendã Simonem coriarium.
αὐτὸν ἐν Ἰόππῃ παρά τινι Σίμωνι βυρσεῖ.

CAP. X. ι'.

Vir autē quidā erat in Cæsarea, nomine Cornelius, cen-
Ἀνὴρ δέ τις ἦν ἐν Καισαρείᾳ ὀνόματι Κορνήλιος, ἑκατον- 1
* cohortis quæ dicitur
turio *ex cohorte vocata* Italica, ‖ *Pius &*
ταρχης ἀπὸ σπείρης τῆς καλουμένης Ἰταλικῆς· εὐσεβὴς καὶ 2
ᵍ semper. Is
‖ Religiosus ac
timens Deum, cum omni domo sua, faciénsque elee-
φοβούμενος τὸν θεὸν, σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε ἐλεη-
mosynas multas plebi, & deprecans Deum ᵍ *per omne*
μοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ, καὶ δεόμενος τοῦ θεοῦ διὰ παντός·
ʰ hora nona
Vidit in visu manifestè, quasi ʰ *horam nonam* diei,
εἶδεν ἐν ὁράματι φανερῶς, ὡσεὶ ὥραν ἐνάτην τῆς ἡμέρας, 3
angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem * *ei:* Cor-
ἄγγελον τοῦ θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰπόντα αὐτῷ, Κορ-
* sibi
neli. ‖ *Ille autem attendens ei, & pauefactus* dixit:
νήλιε. ὁ δὲ ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἔμφοβος γενόμενος εἶπε, 4
‖ At ille intuẽs eum, timore correptus,
ᵍ *Quid est* Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemo-
ᵍ Quis es
τί ἐστι κύριε; εἶπε δὲ αὐτῷ, αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημο-
synæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.
σύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.
Et nunc mitte in Ioppen viros, & accerse
καὶ νῦν πέμψον εἰς Ἰόππην ἄνδρας, καὶ μετάπεμψαι 5
Simonem quendã, qui cognominatur Petrus. Hic hospitatur apud
Σίμωνά τινα ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος· οὗτος ξενίζεται παρά 6
quẽdã Simonẽ coriarium, * *cui* est domus iuxta mare. hic di-
τινι Σίμωνι βυρσεῖ, ᾧ ἐστιν οἰκία παρὰ θάλασσαν. οὗτος λα- 7
cet tibi quid te oporteat facere. ‖ *Vt autem discessit* angelus
λήσει σοι τί σε δεῖ ποιεῖν. ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος
ᵍ *Ille loquens Cornelio, vocatis duobus famulis suis, & mi-*
ὁ λαλῶν τῷ Κορνηλίῳ, φωνήσας δύο τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ, καὶ
lite pio assistentium ei:
στρατιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ·
Et expositis illis omnibus, misit illos in
καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἅπαντα, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς 8
Ioppen. * *At postridie* iter facientibus illis, &
τὴν Ἰόππην. τῇ δὲ ἐπαύριον ὁδοιπορούντων ἐκείνων καὶ
* fuisti
ciuitati appropinquantibus, ascendit Petrus ‖*supra domum preca-*
τῇ πόλει ἐγγίζοντων, ἀνέβη Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύ-
ri, circa horam sextam. ᵍ *Factus est autem esuriens,* & vo-
ξασθαι, περὶ ὥραν ἕκτην. ἐγένετο δὲ προσπεινος, καὶ ἤθε- 10
luit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super
λεγεύσασθαι. παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων, ἐπέπεσεν ἐπ'
eum mentis excessus: Et ʰ *spectat* cælum apertum, & de-
ʰ vidit
αὐτὸν ἔκστασις· καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον, καὶ κα- 11
scendens *super se* vas quoddã velut linteum magnum, quatuor
ταβαῖνον ἐπ' αὐτὸ σκεῦός τι ὡς ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρσιν
initiis * *vinctum, & demissum* in terram: In quo erant
* submitti de cælo
ἀρχαῖς δεδεμένον, καὶ καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς· ἐν ᾧ ὑπῆρχε 12
omnia quadrupedia terræ, & ‖ *fera,* & *reptilia,* &
‖ serpentia
πάντα τὰ τετράποδα τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ
volatilia cæli. Et facta est vox ad eum:
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτὸν, 13
ᵍ *Surgens* Petre, occide & manducа. *At* Petrus ʰ ait: * *Ne-*
ᵍ Surgẽ
ʰ autem
* Absit
quaquam Domine: quia nunquam manducaui omne cõmune aut immundum.
δαμῶς κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον.
Et vox iterum *ex* secundo ad eum: Quæ Deus puri-
καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτὸν, ἃ ὁ θεὸς ἐκα- 15
ficauit, tu ne cõmune ᵍ *dic.* Hoc autem factũ est per ter. Et * *rur-*
ᵍ dixeris.
* statim
θάρισε, σὺ μὴ κοίνου. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρεῖς, καὶ πά- 16
sum receptum est vas in cælum. ‖ *Vt autem in semetipso*
‖ Et dum intra se
λιν ἀνελήφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν. ὡς δὲ ἐν ἑαυτῷ 17
hæsitaret Petrus quidnam esset visio quã vidisset, & ecce viri
διηπόρει ὁ Πέτρος τί ἂν εἴη τὸ ὅραμα ὃ εἶδε, καὶ ἰδοὺ οἱ ἄνδρες
ᵍ missi à Cornelio, inquirentes & *discentes*
ᵍ qui erant
οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου, διερωτήσαντες διὰ μαθόντες
domum Simonis, astiterunt ad ʰ *vestibulum.* Et * *vocantes*
ʰ ianuam.
* cùm vocasset
τὴν οἰκίαν Σίμωνος, ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα· καὶ φωνήσαντες 18
interrogabant si Simon ‖ *cognominatus* Petrus, illic
‖ qui cognominatur
ἐπυνθάνοντο εἰ Σίμων ὁ ἐπικαλούμενος Πέτρος ἐνθάδε
ᵍ *hospitatur.* *At* Petro ʰ cogitante de
ᵍ haberet hospitium.
ʰ autem
ξενίζεται. τοῦ δὲ Πέτρου διενθυμουμένου περὶ τοῦ 19
visione, dixit ei Spiritus: Ecce viri tres quæ-
ὁράματος, εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα, ἰδοὺ ἄνδρες τρεῖς ζητοῦ-
runt te. * *Sed surgens* descende, & vade cum eis,
* Surge itaque, &
καταβαίνω
‖ dubitans:
σί σε. ἀλλὰ ἀναστὰς κατάβηθι, καὶ πορεύου συν αὐτοῖς 20
nihil ‖ *ambigens,* quia ego misi illos.
μηδὲν διακρινόμενος, ὅτι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς.
Descendens autem Petrus ad viros *missos*
καταβὰς δὲ Πέτρος πρὸς τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀπεσταλμέ- 21
à Cornelio, dixit *ad ipsos:* Ecce ego sum quẽ
νους ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου, εἶπεν πρὸς αὐτοὺς, ἰδοὺ ἐγώ εἰμι ὃν
quæritis. quæ ᵍ causa propter quam ʰ *adestis?*
ᵍ est
ʰ venistis?
ζητεῖτε· τίς ἡ αἰτία δι' ἣν πάρεστε;
* *Ii vero* dixerunt: Cornelius centurio, vir iustus &
* Qui
οἱ δὲ εἶπον, Κορνήλιος ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ δίκαιος καὶ 22
timens Deum, ᵍ *testimonio ornatusque* ab * *turba gentis*
ᵍ & testimonium habens
* vniuersa gẽte
φοβούμενος τὸν θεὸν, μαρτυρούμενός τε ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους
Iudæorum, ‖ *diuinitus admonitus est* ab angelo sancto acce-
‖ responsum accepit
τῶν Ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλου ἁγίου μεταπέμ-
siri te in domum suam, & audire verba abs te.
ψασθαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα παρὰ σοῦ.
ᵍ *Introuocans* ergo eos, recepit hospitio. *At* sequen-
ᵍ Introducens
εἰσκαλεσάμενος οὖν αὐτοὺς ἐξένισε. τῇ δὲ ἐπαύ- 23
ti die ʰ *Petrus exiit* cum illis: & quidam * *fra-*
ʰ autè surgens, profectus est
* ex fratribus
ριον ὁ Πέτρος ἐξῆλθε σὺν αὐτοῖς, καί τινες τῶν ἀδελ-
trum ab Ioppe comitati sunt eum.
φῶν τῶν ἀπὸ τῆς Ἰόππης συνῆλθον αὐτῷ.
Et altera die introierunt *in* Cæsaream. *At* Cornelius ᵍ
‖ autem
ᵍ verò expectabat illos, conuocatis cognatis suis,
καὶ τῇ ἐπαύριον εἰσῆλθον εἰς τὴν Καισάρειαν. ὁ δὲ Κορνήλιος 24
erat expectans eos, conuocans cognatos suos,
ἦν προσδοκῶν αὐτοὺς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

necessariis amicis. Et
i cùm introisset Petrus, obuius venit
p &
a eius,
h verò

a ἀνίσαμαι
i cum illo,
p qui conuenerant,
quomodo abominatum sit
* ad alienigenam: Sed

i Propter quod sine dubitatione
p quam ob causam

b εἰμι

q candida:

r εἰσακούομαι

* Confestim
i &
p veniendo.
q in conspectu tuo
* quæcũq; sunt
d προστάττω
i Domino.
p suum,
q comperi
* qui timet
i operatur

p Deus

q quod est

* incipiẽs enim

i quomodo
p virtute:
q benefaciendo & sanando
s ἰάομαι

t ἀναιρέω

u προχειροτονέω
* cũ illo, postquam resurrexit à

i qui constitutus est

p testimonium perhibent,

q omnes qui credunt

* & necessarios amicos. Vt autẽ factum est i ingredi
καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους. ὡς δὲ ἐγένετο ἐλθεῖν τὸν 25
Petrum, occurrens ei Cornelius: p procidens ad pe-
Πέτρον, συναντήσας αὐτῷ ὁ κορνήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πό-
des q adorauit. At Petrus * eleuauit eum, dicens:
δας προσεκύνησεν. ὁ δὲ Πέτρος ἤγειρεν αὐτὸν, λέγων, 26
Surge: & ego ipse homo sum. Et colloquens
a ἀνάστηθι· κἀγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι. καὶ συνομιλῶν 27
i ei intrauit: & inuenit p conuentos multos:
αὐτῷ, εἰσῆλθε, καὶ εὑρίσκει συνεληλυθότας πολλούς,
Dixitque ad illos: Vos scitis q vt nefas est
ἔφη τε πρὸς αὐτούς, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν 28
viro Iudæo coniungi, aut accedere * alienigenæ. Et mihi
ἀνδρὶ ἰουδαίῳ, κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ· καί μοι
Deus ostendit neminẽ cõmunem aut immundum dicere hominem.
ὁ θεὸς ἔδειξε μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον·
i Ideo & incontradicenter veni accersitus. Interrogo
διὸ καὶ ἀναντιῤῥήτως ἦλθον μεταπεμφθείς. πυνθάνομαι 29
ergo, p cui causæ accersistis me? Et Cornelius ait:
οὖν, τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ με; καὶ ὁ κορνήλιος ἔφη, 30
A nudiusquarta die, vsque ad hanc horam eram ieiunans,
ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας b ἤμην νηστεύων,
& nona hora orans in domo mea: & ecce
καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥραν προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἰδοὺ
vir stetit ante me in veste q splendida: Et ait: Cor-
ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, καί φησι, κορ- 31
neli, exaudita est tua oratio: & eleemosynæ tuæ
νήλιε, r εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχὴ, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου
cõmemoratæ sunt in cõspectu Dei. Mitte ergo in Ioppen,
ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. πέμψον οὖν εἰς ἰόππην, 32
& accerse Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospi-
καὶ μετακάλεσαι σίμωνα ὃς ἐπικαλεῖται πέτρος· οὗτος ξενί-
tatur in domo Simonis coriarij iuxta mare, qui ad-
ζεται ἐν οἰκίᾳ σίμωνος βυρσέως παρὰ θάλασσαν, ὃς παρα-
uenientes loquetur tibi. * Ex eadem ergo missi ad te:
γενόμενός λαλήσει σοι. ἐξαυτῆς οὖν ἔπεμψα πρός σε, 33
q túque bene fecisti p aduenientes. Nunc ergo omnes nos
σύ τε καλῶς ἐποίησας παραγενόμενος. νῦν οὖν πάντες ἡμεῖς
q coram Deo adsumus, audire omnia * præcepta
ἐνώπιον τοῦ θεοῦ παρέσμεν, ἀκοῦσαι πάντα τὰ d προστεταγμένα
tibi à i Deo. Aperiens autem Petrus os p, dixit: In veri-
σοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἀνοίξας δὲ πέτρος τὸ στόμα, εἶπεν, ἐπ' ἀλη- 34
tate q deprehendo quia non est personarum acceptor Deus:
θείας καταλαμβάνομαι ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ θεὸς,
Sed in omni gente * timens eum, & i operans iu-
ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δι- 35
stitiam, acceptus illi est. Verbum quod misit
καιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστι. τὸν λόγον ὃν ἀπέστειλε 36
p filiis Israel, annuntians pacem per Iesum Christum:
τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ ἰησοῦ χριστοῦ,
(hic est omnium Dominus.) Vos scitis q factum
οὗτός ἐστι πάντων κύριος. ὑμεῖς οἴδατε τὸ γενόμενον 37
* inceptum à Galilæa,
ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς ἰουδαίας, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς γαλιλαίας,
post baptismum quod prædicauit Ioannes: Iesum illum à
μετὰ τὸ βάπτισμα ὃ ἐκήρυξεν ἰωάννης, ἰησοῦν τὸν ἀπὸ 38
i quomodo
p virtute:
q benefaciendo & sanando
Nazareth, i vt vnxit eum Deus Spiritu sancto & p efficacia,
ναζαρὲτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ θεὸς πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει,
qui pertransiit q benefaciens & sanans omnes potestate
ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυνα-
s ἰάομαι
oppressos à diabolo: quoniam Deus erat cum illo.
στευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ.
Et nos sumus testes omnium quæ fecit in quę
καὶ ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες πάντων ὧν ἐποίησεν ἔν τε τῇ 39
regione Iudæorum & Hierusalem: quem & occiderunt suspen-
χώρᾳ τῶν ἰουδαίων καὶ ἐν ἰερουσαλὴμ, ὃν καὶ t ἀνεῖλον κρεμά-
t ἀναιρέω
dentes in ligno. Hunc Deus suscitauit tertia die:
σαντες ἐπὶ ξύλου· τοῦτον ὁ θεὸς ἤγειρε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, 40
& dedit eum manifestum fieri, Non omni populo,
καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι, οὐ παντὶ τῷ λαῷ, 41
sed testibus præordinatis à Deo, nobis,
ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς u προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἡμῖν,
u προχειροτονέω
* cũ illo, postquam resurrexit à
qui commanducauimus & combibimus * et, post resurrexisse
οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ, μετὰ τὸ ἀναστῆναι
eum ex mortuis. Et præcepit nobis prædicare populo, &
αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρύξαι τῷ λαῷ, καὶ 42
i qui constitutus est testificari quia ipse est i ille definitus à Deo iu-
διαμαρτύρασθαι ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὡρισμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ κρι-
dex viuorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ
τὴς ζώντων καὶ νεκρῶν· τούτῳ πάντες οἱ προφῆται 43
p testimonium perhibent, p testantur, remissionem peccatorum accipere per nomen eius
μαρτυροῦσιν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ
q omnes qui credunt * omnem credentem in eum. Adhuc loquente Petro
πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν. ἔτι λαλοῦντος τοῦ πέτρου τὰ 44
verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super om-
ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάν-
q qui audiebãt nes * audientes verbum. Et obstupuerunt qui ex
h ἵστημι
i qui venerant cum Petro,
p nationes
τας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον· καὶ h ἐξέστησαν οἱ ἐκ 45
circumcisione fideles i quotquot comitati fuerant Petrum, quia & in p gentes
περιτομῆς πιστοὶ ὅσοι συνῆλθαν τῷ πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη

* donum sancti Spiritus i effusum est. Audiebant enim illos
46 ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος a ἐκκέχυται. ἤκουον γὰρ αὐτῶν
loquentes linguis, & magnificantes Deum. Tunc re-
λαλούντων γλώσσαις, καὶ μεγαλυνόντων τὸν θεόν. τότε ἀπε-
spondit Petrus: Nunquid aquam prohibere potest quis,
47 κρίθη ὁ πέτρος, μήτι τὸ ὕδωρ κωλῦσαί τις δύναται,
i ad non baptizari hos, qui Spiritum sanctum acce-
τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλα-
perunt sicut & nos? p Iussitque eos bapti-
48 βον, καθὼς καὶ ἡμεῖς; προσέταξέ τε αὐτοὺς βαπτι-
zari in nomine Domini Iesu *. Tunc rogauerunt eum
σθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ. τότε ἠρώτησαν αὐτὸν
* manere dies aliquot.
ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς.

a ἐκχέω
i gratia
i effusa

i Et

i Cùm autem
p erant
q Quare introisti & manducasti cum illis?
i per
b ἐντίθημι

i vt non baptizentur hi
p Et
q Christi.
* vt maneret apud eos aliquot diebus.

CAP. XI. iá.

Audierunt autem Apostoli & fratres * existentes apud
1 Ἤκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ οἱ ὄντες κατὰ τὴν
Iudæam, quoniã & Gentes receperunt verbum Dei.
ἰουδαίαν, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.
i Et cùm ascendisset Petrus in Hierosolymam, disceptabant aduersus
2 καὶ ὅτε ἀνέβη πέτρος εἰς ἱεροσόλυμα, διεκρίνοντο πρὸς
illum qui p ex circumcisione, Dicentes: q Quòd ad viros præ-
3 αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς, λέγοντες, ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκρο-
putium habentes ingressus es, & commanducasti eis.
βυστίαν ἔχοντας εἰσῆλθες, καὶ συνέφαγες αὐτοῖς.
Incipiens autem Petrus, exponebat illis i secundum ordinẽ, dicens:
4 ἀρξάμενος δὲ ὁ πέτρος, ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς b λέγων,
Ego eram in ciuitate Ioppe orans: & vidi in
5 ἐγὼ ἤμην ἐν πόλει ἰόππῃ προσευχόμενος, καὶ εἶδον ἐν
excessu mentis visionem: descendens vas quoddã velut linteum magnum,
ἐκστάσει ὅραμα, καταβαῖνον σκεῦός τι ὡς ὀθόνην μεγάλην,
quatuor initiis * demissum ex cælo: & venit vsque ad
τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιεμένην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦλθεν ἄχρις
me: In quod i attendens considerabam, & vidi quadru-
6 ἐμοῦ· εἰς ὃ ἀτενίσας κατενόουν, καὶ εἶδον τὰ τετρά-
pedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia
ποδα τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ
cæli. Audiui autẽ q vocem dicentem mihi: * Surgens Pe-
7 οὐρανοῦ. ἤκουσα δὲ φωνῆς λεγούσης μοι, ἀναστὰς πέ-
tre, occide, & manduca. Dixi autem: Nequaquam Domine: quia
8 τρε, θῦσον καὶ φάγε. εἶπον δὲ, μηδαμῶς κύριε, ὅτι
omne commune aut immundum nunquam introiuit in os meum.
πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου.
Respondit autem mihi vox ex secundo de cælo: Quæ Deus
9 ἀπεκρίθη δέ μοι φωνὴ ἐκ δευτέρου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἃ ὁ θεὸς
mundauit, tu ne cõmune dixeris. Hoc autẽ factum est per ter:
10 ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρὶς,
& rursum recepta sunt omnia in cælum.
καὶ πάλιν ἀνεσπάσθη ἅπαντα εἰς τὸν οὐρανόν.
Et ecce q ex eadem tres viri astiterunt in domo
11 καὶ ἰδοὺ ἄρτι ἐπέστησαν τρεῖς ἄνδρες ἐπὶ τὴν οἰκίαν
in qua eram, missi à Cæsarea ad me.
ἐν ᾗ ἤμην, ἀπεσταλμένοι ἀπὸ καισαρείας πρός με.
Dixit autẽ mihi Spiritus, i simulare illis, nihil p am-
12 εἶπε δέ μοι τὸ πνεῦμα, συνελθεῖν αὐτοῖς, μηδὲν διακρι-
bigentem. Venerunt autem cum me & sex fratres isti: &
νόμενον. ἦλθον δὲ σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἓξ ἀδελφοὶ οὗτοι, καὶ
ingressi sumus in domum viri.
εἰσήλθομεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρός,
* Annuntiauitque nobis quomodo vidisset angelum in domo
13 ἀπήγγειλέ τε ἡμῖν πῶς εἶδε τὸν ἄγγελον ἐν τῷ οἴκῳ
sua stantem & dicentem sibi: Mitte in Ioppen vi-
αὐτοῦ σταθέντα καὶ εἰπόντα αὐτῷ, ἀπόστειλον εἰς ἰόππην ἄν-
ros, & accerse Simonem i cognominatum Petrum:
δρας, καὶ μετάπεμψαι σίμωνα τὸν ἐπικαλούμενον πέτρον,
Qui loquetur verba p ad te, in quibus saluus eris tu, & vniuersa
14 ὃς λαλήσει ῥήματα πρός σε, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς
domus tua. q In verò incipere me loqui, cecidit
15 ὁ οἶκός σου. ἐν δὲ τῷ ἄρξασθαί με λαλεῖν, ἐπέπεσε
Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio.
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ.
Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Ioannes quidẽ
16 ἐμνήσθην δὲ τοῦ ῥήματος κυρίου, ὡς ἔλεγε, ἰωάννης μὲν
baptizauit aqua, vos autem baptizabimini in Spiritu sancto.
ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
Si ergo * par donum dedit illis Deus, sicut & nobis
17 εἰ οὖν τὴν ἴσην δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς, ὡς καὶ ἡμῖν
i credentibus in Dominum Iesum Christum, ego autẽ quis eram
πιστεύσασιν ἐπὶ τὸν κύριον ἰησοῦν χριστὸν, ἐγὼ δὲ τίς ἤμην
p potens prohibere Deum? q Audientes autem hæc,
18 δυνατὸς κωλῦσαι τὸν θεόν; ἀκούσαντες δὲ ταῦτα,
tacuerunt: & glorificauerunt Deum, dicentes: * Nempe &
d ἡσύχασαν, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν, λέγοντες, ἄρα γε καὶ τοῖς
gentibus Deus pœnitentiam dedit ad vitam.
ἔθνεσιν ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν εἰς ζωήν.
i Illi quidẽ p igitur dispersi à tribulatione q facta
19 οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης
* in Stephano, perãbulauerũt vsq; ad Phœnicẽ, & Cyprum, & Antiochiam,
ἐπὶ στεφάνῳ, διῆλθον ἕως φοινίκης, καὶ κύπρου, καὶ ἀντιοχείας,

* confestim

* qui erant in Iudæa,

i Cùm autem

p erant
q Quare introisti & manducasti cum illis?

i vt irem cum p hæsitans.

* Narrauit autẽ

i qui cognominatur Petrus:
p tibi

i Cùm autem cœpissem

i Et
p qui fuerant
q quæ fuerat
* sub

* eandem gratiam
i qui credidimus

p qui possem
q His auditis
* Ergo
d ἡσυχάζω

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

nemini loquentes verbum, ‖ſi non ſolùm Iudæis.
μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον, εἰ μὴ μόνον ἰουδαίοις.
Erant autem quidã ex eis viri Cyprij & Cyrenæi:
ἦσαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες κύπριοι καὶ κυρηναῖοι, 20
qui ?introeuntes in Antiochiam, loquebantur ad Græ-
οἵτινες εἰσελθόντες εἰς ἀντιόχειαν, ἐλάλουν πρὸς τοὺς ἕλλη-
cos, *euangelizantes Dominum Iesum.
νιστὰς, εὐαγγελιζόμενοι τὸν κύριον ἰησοῦν.
Et erat manus Domini cum eis ad ſanandum eos: multuſque
καὶ ἦν χεὶρ κυρίου μετ' αὐτῶν τοῦ ἰᾶσθαι αὐτούς· πολύς τε 21
numerus ‖credens conuerſus eſt ad Dominum.
ἀριθμὸς πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν κύριον.
*Auditus eſt autem ſermo ad aures eccleſiæ quæ in Hieroſo-
ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὦτα τῆς ἐκκλησίας τῆς οὔσης ἐν ἱεροσο- 22
lymis, ſuper iſtis: & miſerunt Barnabam venire
λύμοις περὶ αὐτῶν, καὶ ἐξαπέστειλαν βαρνάβαν διελθεῖν
?in Antiochiam. Qui ‖aduenies, & videns gratiam
εἰς ἀντιόχειαν· ὃς παραγενόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν 23
Dei, gauiſus eſt: & hortabatur omnes propoſito cor-
τοῦ θεοῦ, ἐχάρη, καὶ παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρ-
dis permanere ?Domino: Quia erat vir bonus, &
δίας προσμένειν τῷ κυρίῳ, ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς, καὶ 24
plenus Spiritu ſancto & fide. Et appoſita eſt turba
πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως. καὶ προσετέθη ὄχλος
multa Domino. Profectus eſt autẽ in Tarſum Barna-
ἱκανὸς τῷ κυρίῳ. ἐξῆλθε δὲ εἰς ταρσὸν ὁ βαρνά- 25
*bas *requirere Saulum: ‖Et inueniens eum, duxit eum
βας ἀναζητῆσαι σαῦλον· καὶ εὑρὼν αὐτὸν ἤγαγεν αὐτὲ 26
in Antiochiam. ?Factum eſt autem eos annum totum ‖conuenire
εἰς ἀντιόχειαν. ἐγένετο δὲ αὐτοὺς ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι
in eccleſia: & *docere turbam multam: ‖appellariq́ue
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διδάξαι ὄχλον ἱκανὸν· χρηματίσαι τε
primùm ?in Antiochia diſcipulos, Chriſtianos.
πρῶτον ἐν ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς, χριστιανούς.
In his autem diebus ‖deſcenderunt ab Hieroſolymis
ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλθον ἀπὸ ἱεροσολύμων 27
Prophetæ in Antiochiam. * Surgens autem vnus ex eis
προφῆται εἰς ἀντιόχειαν. ἀναστὰς δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν 28
nomine Agabus, ſignificabat per Spiritum famem magnam
ὀνόματι ἄγαβος, ἐσήμανε διὰ τοῦ πνεύματος λιμὸν μέγαν
futuram ‖in vniuerſam habitatam: quæ & facta eſt ſub
μέλλειν ἔσεσθαι ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην· ὅστις καὶ ἐγένετο ἐπὶ
Claudio Cæſare. ?At diſcipulorum prout beneage-
κλαυδίου καίσαρος. τῶν δὲ μαθητῶν καθὼς ηὐπορεῖ- 29
*bat quis, decreuerunt ſinguli eorum in miniſterium mittere ha-
τό τις, ὥρισαν ἕκαστος αὐτῶν εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κα-
bitantibus in Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mitten-
τοικοῦσιν ἐν τῇ ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς· ὃ καὶ ἐποίησαν, ἀποστείλαν-
tes ad ſeniores per ‖manum Barnabæ & Sauli.
τες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς βαρνάβα καὶ σαύλου.

CAP. XII. ιβ'.

*Per illud autem tempus iniecit Herodes rex
Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν ἡρῴδης ὁ βασιλεὺς 1
manus ‖male tractare quoſdam de eccleſia.
τας χεῖρας κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας·
Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio.
ἀνεῖλε δὲ ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν ἰωάννου μαχαίρᾳ· 2
Et videns ?quòd gratum eſt Iudæis, apposuit ap-
καὶ ἰδὼν ὅτι ἀρεσόν ἐστι τοῖς ἰουδαίοις, προσέθετο συλ-
prehẽdere & Petrum. Erant autem dies Azymorum.
λαβεῖν καὶ πέτρον· ἦσαν δὲ ἡμέραι τῶν ἀζύμων·
Quem & *prehendens miſit in ‖cuſtodiam, tradens quatuor
ὃν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς φυλακὴν, παραδοὺς τέσσαρσι 4
quaternionibus militum ?cuſtodire eum: volens poſt
τετραδίοις στρατιωτῶν φυλάσσειν αὐτὸν, βουλόμενος μετὰ τὸ
Paſcha producere eum populo. ‖Ille Quidẽ igitur Petrus
πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ. ὁμὲν οὖν πέτρος 5
ſeruabatur in *cuſtodia. Oratio autem ‖erat aſſidua facta
ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ. προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς γινομένη
ab eccleſia ad Deum ?de eo.
ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν θεὸν περὶ αὐτοῦ.
Cùm autẽ ‖futurus eſſet producere eum Herodes,* nocte ipſa
ὅτε δὲ ἤμελλεν προάγειν αὐτὸν ὁ ἡρῴδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ 6
erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus
ἦν ὁ πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος
& ?cuſtodiebant catenis duabus: ‖cuſtodésque ante oſtium ?obſeruabant cuſtodiam.
ἁλύσεσι δυσὶ, φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακήν.
Et ecce angelus Domini aſtitit: & lumen refulſit in
καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῇ 7
habitaculo: ‖pulſans autem latus Petri, excitauit eum,
οἰκήματι. πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν,
dicens: Surge *in celeritate. Et ceciderunt eius catenæ de
λέγων, ἀνάστα ἐν τάχει. καὶ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν
manibus. Dixitq́ue ‖ angelus ad eum: Præcingere,
χειρῶν. εἶπέ τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὸν, περίζωσαι, 8
& ?ſubliga ſandalia tua. Fecit autem ſic. Et dixit
καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. ἐποίησε δὲ οὕτω. καὶ λέγει
illi: Circunda ‖ veſtimentũ tuum, & ſequere me.
αὐτῷ, περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι.

Et exiens ſequebatur eum: & neſciebat quia verum
καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει αὐτῷ, καὶ οὐκ ἤδει ὅτι ἀληθὲς 9
eſt ?factum per angelum: exiſtimabat autẽ ‖ viſum videre.
ἐστὶ τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου, ἐδόκει δὲ ὅραμα βλέπειν.
Tranſeuntes autem primam cuſtodiam & ſecundam, venerunt
διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον 10
ad portam ferream, ?ducentem ad ciuitatem:
ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν,
quæ ‖ſpontanea aperta eſt eis. Et exeuntes proceſſerunt vi-
ἥτις αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐταῖς. καὶ ἐξελθόντες προῆλθον ῥύ-
cum vnum: & continuò diſceſſit angelus ab eo.
μην μίαν, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ.
Et Petrus *factus in ſeipſo, dixit: Nunc ſcio verè
καὶ ὁ πέτρος γενόμενος ἐν ἑαυτῷ, εἶπε, νῦν οἶδα ἀληθῶς 11
quia emiſit Dominus angelum ſuum, & eripuit me de
ὅτι ἐξαπέστειλε κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετό με ἐκ
manu Herodis, & ‖ omni expectatione plebis Iudæorum.
χειρὸς ἡρῴδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν ἰουδαίων.
Conſideranſque, venit ad domum Mariæ matris Io-
συνιδών τε ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν μαρίας τῆς μητρὸς ἰω- 12
annis, ?cognominati Marci, vbi erant multi congre-
άννου τοῦ ἐπικαλουμένου μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισ-
gati *fratres*, & orantes. Pulſante autem
μένοι ἀδελφοὶ καὶ προσεύχόμενοι. κρούσαντος δὲ 13
‖Petro oſtium *veſtibuli*, proceſſit puella
τοῦ πέτρου τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος, προσῆλθε παιδίσκη
‖ſubauſcultare nomine Rhode. Et ?agneſcens vocem
ὑπακοῦσαι, ὀνόματι ῥόδη· καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φωνὴν 14
Petri, præ gaudio non aperuit ‖veſtibulum, introcur-
τοῦ πέτρου, ἀπὸ τῆς χαρᾶς οὐκ ἤνοιξε τὸν πυλῶνα, εἰσδραμοῦ-
rens autem nuntiauit ſtare Petrum ante *veſtibulum.
σα δὲ ἀπήγγελεν ἑστάναι τὸν πέτρον πρὸ τοῦ πυλῶνος.
Illi autem ad eam dixerunt: Inſanis. Illa autem affirmabat ſic
οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπον, μαίνῃ. ἡ δὲ διϊσχυρίζετο οὕτως 15
habere. Illi autem dicebant: Angelus eius eſt.
ἔχειν. οἱ δ' ἔλεγον, ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστιν.
At Petrus ?perſeuerabat pulſans. ‖Aperientes autẽ, viderunt eum:
ὁ δὲ πέτρος ἐπέμενε κρούων· ἀνοίξαντες δὲ εἶδον αὐτὸν, 16
& obſtupuerunt. Annuens autem eis manu *tacere*,
καὶ ἐξέστησαν. κατασείσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ σιγᾶν, 17
narrauit *eis* quomodo Dominus eum eduxiſſet de ‖ cu-
διηγήσατο αὐτοῖς πῶς ὁ κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυ-
ſtodia: dixit ?autem: Annuntiate Iacobo & fratribus
λακῆς. εἶπε δὲ, ἀπαγγείλατε ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς
hæc. Et egreſſus abiit in alium locum.
ταῦτα. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον.
Facta autem die, erat turbatio non parua ‖*in mi-
γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρα- 18
litibus*, quidnam *Petrus factus eſſet.
τιώταις, τί ἄρα ὁ πέτρος ἐγένετο.
Herodes autem ‖*requirens* eum, & non ?*inueniens*, *inquirens*
ἡρῴδης δὲ ἐπιζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὑρὼν, ἀνακρίνας 19
cuſtodes, iuſſit ‖*ad ſupplicium trahi*: & deſcendens* à
τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι· καὶ κατελθὼν ἀπὸ
Iudæa in Cæſaream ‖ commoratus eſt.
τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν καισάρειαν διέτριβεν.
Erat autem *Herodes* iratus Tyriis & Sidoniis. ?*Vno*
ἦν δὲ ὁ ἡρῴδης θυμομαχῶν τυρίοις καὶ σιδωνίοις· ὁμο- 20
animo autem aduenerunt ad eum: & ‖*perſuadentes Blaſtum*,
θυμαδὸν δὲ παρῆσαν πρὸς αὐτὸν, καὶ πείσαντες βλάστον,
qui ‖ſuper cubiculum regis, poſtulabant pacem, *propter a-
τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως, ἠτοῦντο εἰρήνην, διὰ τὸ τρέφε-
*li ipſorum regionem à regia.
σθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς.
Statuto autem die Herodes veſtitus ‖veſtem re-
τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ὁ ἡρῴδης ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλι- 21
giam, & ſedens pro tribunali: ? concionabatur ad eos.
κὴν, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐδημηγόρει πρὸς αὐτούς.
At populus ‖ acclamabat: * *Vox* Dei, & non hominis.
ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει, φωνὴ θεοῦ καὶ οὐκ ἀνθρώπου.
Confeſtim autem percuſſit eum angelus Domini, ‖*pro quibus*
καὶ παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος κυρίου, ἀνθ' ὧν 23
non dediſſet ?*gloriam* Deo: & ‖*factus vermibus corroſus*,
οὐκ ἔδωκε τὸν δόξαν τῷ θεῷ· καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος,
expirauit. *At* verbum * *Dei* creſcebat & multiplicabatur.
ἐξέψυξεν. ὁ δὲ λόγος τοῦ θεοῦ ηὔξανε καὶ ἐπληθύνετο. 24
Barnabas autem & Saulus reuerſi ſunt ‖*ex Hieruſalem in
βαρνάβας δὲ καὶ σαῦλος ὑπέστρεψαν ἐξ ἱερουσαλὴμ εἰς 25
Antiochiam, implentes miniſterium, ſimulaſſumentes
ἀντιόχειαν, πληρώσαντες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες
& *Ioannem cognominatum Marcum*.
καὶ ἰωάννην τὸν ἐπικληθέντα μάρκον.

CAP. XIII. ιγ'.

Erant autẽ *quidam in Antiochia apud exiſtentem eccleſiam*,
Ἦσαν δέ τινες ἐν ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὖσαν ἐκκλησίαν, 1
prophetæ & doctores: ‖ Barnabas & Simon ‖*vo-
προφῆται καὶ διδάσκαλοι, ὅ, τε βαρνάβας καὶ συμεὼν ὁ κα-
catus* Niger, & Lucius ?*Cyrenæus*, Manahénque ‖ Herodis
λούμενος νίγερ, καὶ λούκιος ὁ κυρηναῖος, μαναήν τε ἡρῴδου τοῦ

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ª collactaneus,
τετραάρχου σύντροφος, καὶ Σαῦλος. λειτουργούντων δὲ 2
illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus:
αὐτῶν τῷ κυρίῳ, καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
Segregate mihi & Barnabam, & Saulum in opus
ἀφορίσατε δή μοι τόν τε Βαρνάβαν, καὶ Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον
‖quod ᵍ aduocaui eos. Tunc ieiunantes & ʰ pre-
ὃ ᵃ προσκέκλημαι αὐτούς. τότε νηστεύσαντες καὶ προσ- 3
cati, & imponentes manus eis, dimiserunt*.
ευξάμενοι, καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἀπέλυσαν.
Hi quidem emissi à Spiritu sancto, ‖descen-
Οἱ μὲν οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, κατ- 4
derunt in Seleuciam: ᵍillinc que abnauigauerunt in Cyprum.
ἦλθον εἰς Σελεύκειαν, ἐκεῖθέν τε ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Κύπρον.
Et *facti in Salamina, annuntiabant verbum Dei
καὶ γενόμενοι ἐν Σαλαμῖνι, κατήγγελλον τὸν λόγον τοῦ θεοῦ 5
in synagogis Iudæorum. Habebant autē & Ioannem ‖mi-
ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων. εἶχον δὲ καὶ Ἰωάννην ὑπη-
nistrum. Peragrantes autem insulam vsq; ad Paphum, inuenerūt
ρέτην. διελθόντες δὲ τὴν νῆσον ἄχρι Πάφου, εὗρον 6
quendā ᵐ magum pseudopropheram, Iudæum, cui nomen * Bar-Iesu:
τινα μάγον ψευδοπροφήτην Ἰουδαῖον, ᾧ ὄνομα Βαριησοῦν·
Qui erat cum proconsule Sergio Paulo viro prudente.
ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ Σεργίῳ Παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ· 7
‖accersitis Bar- Hic ‖aduocans Barnabam & Saulum, expetebat
naba & Saulo, desiderabat οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον, ἐπεζήτησεν
audire verbum Dei. Resistebat autem illis Ely-
ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. ἀνθίστατο δὲ αὐτοῖς Ἐλύ- 8
mas magus, (sic enim interpretatur nomen eius) quæ-
μας ὁ μάγος· οὕτω γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ζη-
rens auertere proconsulem à fide.
τῶν διαστρέψαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως.
Saulus autē, qui & Paulus, repletus Spiritu sancto, &
Σαῦλος δέ, ὁ καὶ Παῦλος, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, καὶ 9
* intuens * intendens in eum, Dixit: O plene omni dolo &
ἀτενίσας εἰς αὐτὸν, εἶπεν, ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ 10
‖fallacia, omni ‖maleficentia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ,
πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης,
ª desinis sub- non ª cessabis peruertens vias Domini rectas?
uertere οὐ παύσῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας;
Et nunc ecce manus Domini super te: & eris cæcus, non vi-
καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ κυρίου ἐπί σε, καὶ ἔσῃ τυφλὸς, μὴ βλέ- 11
* Et dens solem vsque ad tempus. * Confestim autem cecidit in
πων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. παραχρῆμα δὲ ἐπέπεσεν ἐπ'
‖qui ei manum eum caligo & tenebræ: & circumiens quærebat ‖manu ductores.
daret. ª cùm vidisset ª admirans αὐτὴν ἀχλὺς καὶ σκότος, καὶ περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς.
Tunc ª videns proconsul factum, credidit, ‖percul-
τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονὸς, ἐπίστευσεν, ἐκπλησ- 12
* Et cùm sus super doctrina Domini. * Profecti autem
σόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ κυρίου. ἀναχθέντες δὲ 13
‖nauigassent Paulus & qui à Papho ‖qui circa Paulum, venerunt in Pergen Pam-
cum eo erant, ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ τὸν Παῦλον, ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμ-
ª Hierosolymā. phyliæ. Ioannes autem discedens ab eis, reuersus est * in
ª Pergen, Πυλίας· Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν, ὑπέστρεψεν εἰς
ª Hierusalem. Illi verò pertranseuntes ª à Perge, ve-
Ἱεροσόλυμα. αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς Πέργης, παρε- 14
nerunt in Antiochiam Pisidiæ: & ingressi in syna-
γίνοντο εἰς Ἀντιόχειαν τὴν Πισιδίας· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν συνα-
gogam die Sabbatorum, sederunt.
γωγὴν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ἐκάθισαν.
Post autem lectionem Legis & Prophetarum, mise-
μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἀπέστει- 15
runt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fra-
λαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς, λέγοντες, ἄνδρες ἀδελ-
* quis tres, si * est sermo in vobis exhortationis ad plebem, dicite.
φοὶ, εἴ ἔστι λόγος ἐν ὑμῖν παρακλήσεως πρὸς τὸν λαὸν, λέγετε.
Surgens autem Paulus, & silentium indicens manu, ait: Vi-
ἀναστὰς δὲ Παῦλος, καὶ κατασείσας τῇ χειρὶ, εἶπεν, ἄν- 16
‖qui timetis ri Israelitæ, & ‖timentes Deum, audite.
δρες Ἰσραηλῖται, καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν θεὸν, ἀκούσατε·
Deus plebis huius Israel elegit patres
ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου Ἰσραὴλ ἐξελέξατο τοὺς πατέρας 17
ª cùm essent nostros, & plebem exaltauit ª in terra Aegypti: & ª cum bra-
incolæ ª in ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ· καὶ μετὰ βρα-
chio excelso eduxit eos ex ea:
χίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς·
* per * Et quasi quadraginta annorum tempus mores sustinuit eorum
καὶ ὡς τεσσερακονταετῆ χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς 18
‖ destruens in deserto: Et ‖delens gentes septem in terra Chanaan,
ἐν τῇ ἐρήμῳ· καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χαναὰν, 19
sorte distribuit eis terram eorum.
κατεκληρονόμησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν·
ª post quadrin- Et post hæc quasi ª annis quadringentis & quinquaginta de-
gentos annos καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδω- 20
dit Iudices, vsq; ad Samuel Prophetam. Et exinde
κεν κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τοῦ προφήτου. κἀκεῖθεν 21
postulauerunt regem: & dedit illis Deus Saul filium
ᾐτήσαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὸν Σαοὺλ υἱὸν
ª annis Cis, virum de tribu Beniamin ª annos quadraginta.
Κις, ἄνδρα ἐκ φυλῆς Βενιαμὶν, ἔτη τεσσεράκοντα·

Et * amouens eum, excitauit illis Dauid in re-
* amoto illo, 22 καὶ μετασήσας αὐτὸν, ἤγειρεν αὐτοῖς τὸν Δαβὶδ εἰς βασι-
suscitauit gem: cui & dixit ‖testatus: Inueni Dauid ª ipsum Iesse, virum
‖testimonium perhibens ª filium λέα, ᾧ καὶ εἶπε μαρτυρήσας, εὗρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ, ἄνδρα
secundum cor meum: qui faciet omnes voluntates meas.
κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου.
Huius Deus ª à semine secundum promissionem * excitauit
τούτου ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν ἤγειρε 23
* ex * eduxit Israel Saluatorem Iesum: Prædicante Ioanne
τῷ Ἰσραὴλ σωτῆρα Ἰησοῦν· προκηρύξαντος Ἰωάννου 24
ante faciem aduentus eius baptismum pœnitentiæ om-
πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ βάπτισμα μετανοίας παν-
ni populo Israel. Cùm autē impleret Ioannes
τὶ τῷ λαῷ τοῦ Ἰσραήλ. ὡς δὲ ἐπλήρου Ἰωάννης τὸν 25
‖ suum, cursum‖, dicebat: Quem me arbitramini esse? non sum ego: sed
δρόμον, ἔλεγε, τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι; οὐκ εἰμὶ ἐγώ, ἀλλ'
ecce venit post me, cuius non sum dignus calceamenta pe-
ἰδοὺ ἔρχεται μετ' ἐμὲ, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν πο-
dum soluere. Viri fratres, filij generis Abraham, &
δῶν λῦσαι. ἄνδρες ἀδελφοὶ, υἱοὶ γένους Ἀβραὰμ, καὶ 26
qui in vobis timentes Deum, vobis verbum salutis hu-
οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν θεὸν, ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύ-
ius missum est. ª Nam habitantes Hierusalem, & * Qui enim ha-
bitabant ius missum est. ª Nam habitantes Hierusalem, &
27 της ἀπεστάλη. οἱ γὰρ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ, καὶ
ª eius principes ª eorum hunc ignorantes, & voces Pro-
οἱ ἄρχοντες αὐτῶν τοῦτον ἀγνοήσαντες, καὶ τὰς φωνὰς τῶν προ-
phetarum * per omne Sabbatum lectas, iudicantes
φητῶν τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας, κρίναντες
* quæ leguntur impleuerunt: Et nullam causam mortis inuenientes ª,
ª in eo, 28 ἐπλήρωσαν· καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὑρόντες,
petierunt ‖Pilatum interfici eum.
ᾐτήσαντο Πιλάτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν.
ª Ut autem cōsummassent omnia ª de eo scripta, * de-
‖ à Pilato vt interficerent 29 ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, κα-
ª Cumque trahentes à ligno, posuerunt ª in monumento.
θελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔθηκαν εἰς μνημεῖον·
‖ quæ erant * deponētes eū de ª eum
At Deus ‖ excitauit eum ex mortuis ª:
ª autem suscita- 30 ὁ δὲ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν,
uit eum à Qui visus est per dies multos * simulascendentibus eo de
ª tertia die: 31 ὃς ὤφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ ἀπὸ
* his qui simul Galilæa in Hierusalem: qui ª sunt testes eius ad
ascenderant cū ª vsque nunc τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλὴμ, οἵτινές εἰσι μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς
plebem. Et nos vobis annuntiamus ‖illam ad
‖ eam quæ 32 τὸν λαόν. καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα τὴν πρὸς
ª nostros re- patres ª repromissionem factam: Quoniam hanc Deus
promissio facta est. 33 τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην· ὅτι ταύτην ὁ θεὸς
adimpleuit ª natis eorum, nobis resuscitans Iesum, sicut
ª filiis nostris, ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἡμῖν, ἀναστήσας Ἰησοῦν, ὡς
& in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu: ego
καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ δευτέρῳ γέγραπται, υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ
hodie genui te. Quòd autē * resuscitauerit eum ex
* suscitauit eū à 34 σήμερον γεγέννηκά σε. ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ
mortuis, non amplius ‖futurum reuerti eum in corruptionem,
‖iam non re- uersurum νεκρῶν, μηκέτι μέλλοντα ὑποστρέφειν εἰς διαφθοράν,
ita dixit: Quia dabo vobis sancta Dauid fidelia.
οὕτως εἴρηκεν, ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια Δαβὶδ τὰ πιστά.
Ideoque ª in alio dicit: Non dabis sanctum tuum videre cor-
ª & aliàs 35 διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφ-
ruptionem. Dauid quidē enim ª propria gnatione * administrans,
ª in sua 36 θοράν. Δαβὶδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας, τῇ
* cùm administrasset, Dei voluntati dormiuit: & appositus est ad pa-
βουλῇ τοῦ θεοῦ ἐκοιμήθη, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πα-
tres suos: & vidit corruptionem.
τέρας αὐτοῦ, καὶ εἶδε διαφθοράν.
Quē verò Deus suscitauit, non vidit corruptionem.
37 ὃν δὲ ὁ θεὸς ἤγειρεν, οὐκ εἶδε διαφθοράν.
Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per hunc vo-
38 γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοὶ, ὅτι διὰ τούτου ὑ-
bis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus quibus non
μῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται, καὶ ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ
potuistis in Lege Moysi iustificari.
ἠδυνήθητε ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως δικαιωθῆναι·
In hoc omnis * credens iustificatur.
* qui credit 39 ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιοῦται.
Videte ergo ne superueniat ‖in vos dictum in
‖vobis quod est 40 βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθοι ἐφ' ὑμᾶς τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς
Prophetis: Videte contemptores, & admiramini, &
41 προφήταις· ἴδετε οἱ καταφρονηταὶ, καὶ θαυμάσατε καὶ
ª dispersdimini: aspicite, & ª euanescite: quia opus ego operor in
* opus quod διαβλέψατε, καὶ ἀφανίσθητε, ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς
diebus vestris, ‖cui non crederis si quis enarrauerit vobis.
‖ hæc. Cumq; dimissa esset ἡμέραις ὑμῶν, ᾧ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν.
Exeuntibus autē illis, ª ex synagoga Iudæorum, rogarunt
* rogabant vt sequenti Sab- bato loquerentur 42 ἐξιόντων δὲ αὐτῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, παρεκάλουν
gentes in sequens Sabbatum narrari sibi eadem
τὰ ἔθνη εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ αὐτὰ
verba‖. Soluta autem synagoga, secuti sunt mul-
‖ aduenarum 43 ῥήματα. λυθείσης δὲ τῆς συναγωγῆς, ἠκολούθησαν πολ-
ti Iudæorum & colentium Deum ª proselytarum Paulum &
λοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ Παύλῳ καὶ

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Barnabam, qui adloquentes eos, suadebant eis
τῷ βαρνάβᾳ, οἵτινες προσλαλοῦντες αὐτοῖς, ἔπειθον αὐτοὺς
vt permanerẽt in gratia
permanere gratiæ Dei. Ipsoque veniente sab-
ἐμμένειν τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ. τῷ τε ἐρχομένῳ σαβ- 44
Sequenti verò
bato, pene vniuersa ciuitas conuenit audire verbum
βάτῳ, σχεδὸν πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ
Dei. Videntes autem Iudæi turbas, repleti sunt
θεοῦ. ἰδόντες δὲ οἱ ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους, ἐπλήσθησαν 45
a πλήθομαι
zelo, & contradicebant illis à Paulo dictis, con-
ζήλου, καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ τοῦ παύλου λεγομένοις, ἀν-
tradicentes & blasphemantes. Libertate vsi
τιλέγοντες καὶ βλασφημοῦντες. παῤῥησιασάμενοι 46
verò Paulus & Barnabas, dixerunt, Vobis erat necessarium pri-
δὲ ὁ παῦλος καὶ ὁ βαρνάβας, εἶπον, ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶ-
mùm loqui verbum Dei: quandoquidem verò repellitis il-
τον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐ-
Iud, & non dignos iudicatis vosipsos æternæ vitæ, ecce
τὸν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ
conuertimur ad Gentes. Sic enim præcepit nobis
στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ 47
vt sis
Dominus, Posui te in lucem Gentium, ad existendum te in salutem
κύριος, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν
vsque ad extremum terræ. Audientes autem Gentes, gauisæ sunt,
ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη, ἔχαιρον, 48
& glorificabant verbum Domini, & crediderunt quotquot erant
καὶ ἐδόξαζον τὸν λόγον τοῦ κυρίου, καὶ ὅσοι ἦσαν
Disseminabatur
præordinati ad vitam æternam. Perferebatur autem verbum
a τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. διεφέρετο δὲ ὁ λόγος 49
Domini per vniuersam regionem. At Iudæi b concite-
τοῦ κυρίου δι' ὅλης τῆς χώρας. οἱ δὲ ἰουδαῖοι b παρώ- 50
b παρέχω
tauerunt religiosas mulieres, & honestas, &
ξυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας, καὶ τὰς εὐχήμονας, καὶ
primos ciuitatis, & excitauerunt persecutionem in
τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, καὶ ἐπήγειραν διωγμὸν ἐπὶ τὸν
Paulum & Barnabam, & eiecerunt eos de finibus
παῦλον καὶ τὸν βαρνάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὁρίων
c At excusso pulue-re quoque
suis. Illi verò excutientes pulueremd pedum
αὐτῶν. οἱ δὲ ἐκτιναξάμενοι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν 51
suorum in eos, venerunt in Iconium. At discipuli repleban-
αὐτῶν ἐπ' αὐτοὺς, ἦλθον εἰς ἰκόνιον. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπλη- 52
tur gaudio, & Spiritu sancto.
σθησαν χαρᾶς καὶ πνεύματος ἁγίου.

CAP. XIIII. ιδ'

e Iconij, vt simul introirẽt
Factum est autem e In Iconio iuxta illud ipsum introire eos in
Ἐγένετο δὲ ἐν ἰκονίῳ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς 1
f loquerentur
synagogam Iudæorum, & f loqui ita, vt cre-
τὴν συναγωγὴν τῶν ἰουδαίων, καὶ λαλῆσαι οὕτως, ὥστε πι-
g copiosa
deret Iudæorumque & Græcorum g multa multitudo.
στεῦσαι ἰουδαίων τε καὶ ἑλλήνων πολὺ πλῆθος.
h Qui verò fuerunt ad iracundiã concitauerunt
h At incredulii Iudæi suscitauerunt, & i malè affectas reddiderunt
οἱ δὲ ἀπειθοῦντες ἰουδαῖοι ἐπήγειραν καὶ ἐκάκωσαν τὰς 2
animas Gentium aduersus fratres. Multo quidem igitur
ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν. ἱκανὸν μὲν οὖν 3
tempore demorati sunt, liberè loquentes in Domino fi-
χρόνον διέτριψαν, παῤῥησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ κυρίῳ τῷ μαρ-
i fiducialiter agentes
stante verbo gratiæ suæ, dante signa & pro-
τυροῦντι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, διδόντι σημεῖα καὶ τέ-
k χίζομαι
digia fieri per manus eorum. Diuisa est autem multitudo
ρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν. k ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος 4
l Cùm
ciuitatis: & hi quidem erant cum Iudæis, hi verò cum
τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν ἦσαν σὺν τοῖς ἰουδαίοις, οἱ δὲ σὺν τοῖς
Apostolis. l Vt autem factus esset impetus Gentiliumque & Iu-
ἀποστόλοις. ὡς δὲ ἐγένετο ὁρμὴ τῶν ἐθνῶν τε καὶ ἰου- 5
m vt cõtumelijs afficerent, & lapidarent
daeorum cum principibus suis, m iniuriari & lapidare
δαίων σὺν τοῖς ἀρχῆσιν αὐτῶν, ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι
eos. Intelligentes confugerunt ad ciuitates Ly-
αὐτούς, συνιδόντες κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς λυ- 6
caoniæ, Lystram & Derben, & n circum regionem, & ibi
καονίας, λύστραν καὶ δέρβην, καὶ τὴν περίχωρον, κἀκεῖ ἦ-
erant euangelizantes. Et quidam vir in Lystris impo-
σαν εὐαγγελιζόμενοι. καί τις ἀνὴρ ἐν λύστροις ἀδύ- 7
o Et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autẽ & Barnabas morabãtur Lystris.
tens pedibus sedebat, claudus ex vtero matris suæ
νατος τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑ-
p infirmus
subsistens, qui nunquam ambulauerat. Hic audiuit
πάρχων, ὃς οὐδέποτε περιεπατήκει. οὗτος ἤκουε τοῦ 8
Paulum loquentem: qui intuitus eum, & videns quia fidem
παύλου λαλοῦντος· ὃς ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἰδὼν ὅτι πίστιν
q vt saluus fieret,
haberet ad saluum fieri, Dixit magna voce, Tibi dico,
ἔχει τοῦ σωθῆναι, εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ, σοὶ λέγω, 9
in nomine Domini Iesu Christi, surge super pe-
ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ, ἀνάστηθι ἐπὶ τοῖς πό-
r ἅλλομαι
des tuos rectus. & exiluit, & ambulabat.
δας σου ὀρθός. καὶ r ἥλετο, καὶ περιεπάτει.
s autem cùm vidissẽt
At turbæ s videntes quod fecerat Paulus, leuauerunt
οἱ δὲ ὄχλοι ἰδόντες ὃ ἐποίησεν ὁ παῦλος, ἐπῆραν τὴν 10
t similes facti
vocem suam, Lycaonicè dicentes, Dii similati ho-
φωνὴν αὐτῶν λυκαονιστὶ λέγοντες, οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀν-

minibus, descenderunt ad nos. Vocabantque
ἀνθρώποις, κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς. ἐκάλουν τε τὸν 11
quidem Barnabam, Iouem: at Paulum, Mercurium, quoniam ipse
μὲν βαρνάβαν, δία· τὸν δὲ παῦλον, ἑρμῆν, ἐπειδὴ αὐτὸς
erat dux verbi. At sacerdos u Iouis
ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου. ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ διὸς τοῦ 12
x existentis ante ciuitatem eorum, tauros & coronas ante
ὄντος πρὸ τῆς πόλεως αὐτῶν, ταύρους καὶ στέμματα ἐπὶ
ianuas adferens, cum turbis volebat sacrificare.
τοὺς πυλῶνας ἐνέγκας, σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελε θύειν.
Audientes autem Apostoli, Barnabas & Paulus, y dirum-
ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι βαρνάβας καὶ παῦλος, δια- 13
pentes palla sua, insilierunt in turbam, cla-
ῥήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, z εἰσεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον, κρά-
mantes, Et dicentes, Viri, quid hæc facitis? &
ζοντες, 14 καὶ λέγοντες, ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡ-
nos a similiter passibiles sumus vobis homines, annuntiantes
μεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι
vobis ab his vanis conuerti ad Deum
ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν
viuum, qui fecit cælum, & terram, & ma-
ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θά-
re, & omnia quæ b in eis. Qui in præ-
15 λασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ὃς ἐν ταῖς c παρ-
teritis generationibus dimisit omnes Gentes ingredi
ῳχημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς
vias suas. d Quanquam non e testatum semetipsum reli-
16 ὁδοῖς αὐτῶν. καίτοιγε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆ-
quit, benefaciens, f cælitus nobis pluuias dans, & tempora
κεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς, καὶ καιροὺς
fructifera, implens cibo & lætitia cor-
καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρ-
da nostra. Et hæc dicentes, vix sedauerunt
17 δίας ἡμῶν. καὶ ταῦτα λέγοντες, μόλις κατέπαυσαν
turbas g ad non sacrificandum sibi. Cunctantibus verò
18 τοὺς ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς. διαβεβόντων δὲ αὐ-
ipsis, & docentibus, superuenerunt h ab Antiochia & Ico-
τῶν, καὶ διδασκόντων, ἐπῆλθον ἀπὸ ἀντιόχειας καὶ ἰκο-
nio Iudæi, & i suadentes turbis, & lapidantes
νίου ἰουδαῖοι, καὶ πείσαντες τοὺς ὄχλους, καὶ λιθάσαντες
Paulum, traxerunt extra ciuitatem, æstimantes eum
τὸν παῦλον, ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως, νομίσαντες αὐτὸν τε-
mortuum esse. Circundantibus autem eum discipulis, sur-
19 θνάναι. κυκλωσάντων δὲ αὐτὸν τῶν μαθητῶν, ἀνα-
gens intrauit in ciuitatem, & k posterdie exiit cum
στὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθε σὺν
Barnaba in Derben. Euangelizantesque
20 τῷ βαρνάβᾳ εἰς δέρβην. διαγγελισάμενοί τε τὴν
ciuitati illi, & docentes multos, reuersi sunt in
πόλιν ἐκείνην, καὶ μαθητεύσαντες ἱκανοὺς, ὑπέστρεψαν εἰς
Lystram, & Iconium, & Antiochiam, Confirman-
21 τὴν λύστραν, καὶ ἰκόνιον, καὶ ἀντιόχειαν, l ἐπιστηρίζον-
tes animas discipulorum, exhortantes l permanere
τες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, παρακαλοῦντες ἐμμένειν
fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare
τῇ πίστει, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν
in regnum Dei. Ordinantes autem
22 εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. χειροτονήσαντες δὲ
illis presbyteros per m ecclesiam, precati cum
αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι με-
ieiunationibus, commendauerunt eos Domino in quem credi-
τὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ κυρίῳ εἰς ὃν πεπιστεύκει-
derunt. Et transeuntes n Pisidiam, venerunt in Pamphyliam.
23 σαν. καὶ διελθόντες τὴν πισιδίαν, ἦλθον εἰς παμφυλίαν.
Et loquentes in Perge verbum o, descenderunt in At-
24 καὶ λαλήσαντες ἐν πέργῃ τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς ἀτ-
taliam. Et inde p abnauigauerunt in Antiochiam, vnde
25 ταλείαν. κἀκεῖθεν ἀπέπλευσαν εἰς ἀντιόχειαν, ὅθεν
erant traditi gratiæ Dei in opus quod com-
ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλή-
pleuerunt. Aduenientes autem & q congregantes ec-
26 ρωσαν. παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαγόντες τὴν ἐκ-
clesiam, r annuntiauerunt quanta fecisset Deus cum illis, &
κλησίαν, ἀνήγγελλον ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ
quia aperuisset Gentibus ostium fidei.
ὅτι ἤνοιξε τοῖς ἔθνεσι θύραν πίστεως. Morati sunt autem illic
27 διέτριβον δὲ οὐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

CAP. XV. ιε'

Et quidam descendentes de Iudæa, docebant
1 Καί τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, ἐδίδασκον τοὺς
fratres, Quia s si non circuncidamini more Moysi, non po-
ἀδελφοὺς, ὅτι ἐὰν μὴ περιτέμνησθε τῷ ἔθει μωϋσέως, οὐ δύνα-
testis saluari. Facta ergo seditione & disceptatione
2 σθε σωθῆναι. γενομένης οὖν στάσεως καὶ συζητήσεως
non t exigua Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt
οὐκ ὀλίγης τῷ παύλῳ καὶ τῷ βαρνάβᾳ πρὸς αὐτοὺς, ἔταξαν
ascendere Paulum & Barnabam, & quosdam alios ex illis
ἀναβαίνειν παῦλον καὶ βαρνάβαν, καί τινας ἄλλους ἐξ αὐτῶν

s In si
t secundũ morẽ
u minima
v vt ascenderẽt Paulus & Barnabas, & quidã alij ex illis

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

vt egrederẽtur de ᵘcarcere,

visis fratribus, *Hodia,*

profecti sunt.

Et venientes deprecati sunt eos: & educentes ro-
καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτοὺς· καὶ ἐξαγαγόντες ἠρώ- 39
gabant *egredi* vrbe. Exeuntes autem de ᵘcu-
των ἐξελθεῖν τῆς πόλεως. ἐξελθόντες δὲ ἀπὸ τῆς φυ- 40
stodia, introierunt ad Lydiam: & *videntes fratres,*
λακῆς, εἰσῆλθον πρὸς τὴν λυδίαν· καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφοὺς,
consolati sunt eos, & *egressi sunt.*
παρεκάλεσαν αὐτοὺς, καὶ ἐξῆλθον.

CAP. XVII. ιζ'

Cùm perambulassent

Interfacientes autem Amphipolim & Apolloniam, venerunt
Διοδεύσαντες δὲ τὴν ἀμφίπολιν καὶ ἀπολλωνίαν, ἦλθον 1
in Thessalonicam, vbi erat synagoga Iudæorum.
εἰς θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ συναγωγὴ τῶν ἰουδαίων.

ᵍ consuetudinẽ Paulus

Secundũ autẽ ᵍ*consuetum* *Paulo* introiuit ad eos, &
κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ παύλῳ εἰσῆλθε πρὸς αὐτοὺς, καὶ 2
per sabbata tria disserebat eis de scripturis.
ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν·

insinuans,

Adaperiens & *proponens,* quia Christum oportuit pati,
διανοίγων καὶ παρατιθέμενος, ὅτι τὸν χριστὸν ἔδει παθεῖν 3
& resurgere a mortuis: & quia hic est Christus Iesus, quem
καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν· καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς ἰησοῦς, ὃν
ego annuntio vobis. Et quidam ex eis *persuasi sunt,*
ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. καί τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν, 4
& adiuncti sunt Paulo & Silæ: & ᵍ*reli-*
καὶ ᵃπροσεκληρώθησαν τῷ παύλῳ καὶ τῷ σίλᾳ· τῶ τε σεβο-
giosorum Græcorum multa multitudo, ‖*mulierumque primariarum* non
μένων ἑλλήνων πολὺ πλῆθος, γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀ-
paucæ. *Assumentes* autem Iudæi ᵘ*impersuasi*
λίγαι. προσλαβόμενοι δὲ οἱ ἰουδαῖοι οἱ ἀπειθοῦν- 5
circumforaneorum quosdam viros malos, & ᵍ*turbam fa-*
τες τῷ ἀληθείᾳ τινὰς ἄνδρας πονηροὺς, καὶ ὀχλοποιήσαν-
cientes, concitauerunt ciuitatem: ᵘassistentesque domui Iasonis,
τες, ἐθορύβουν τὴν πόλιν· ἐπιστάντες τε τῇ οἰκίᾳ ἰάσονος,
quærebant eos producere in populum.
ἐζήτουν αὐτοὺς ἀγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον.

Et cùm non inuenissent

Non inuenientes autem eos, trahebant Iasonem, & quosdam fra-
μὴ εὑρόντες δὲ αὐτοὺς, ἔσυρον τὸν ἰάσονα, καί τινας ἀδελ- 6
tres ad principes ciuitatis, clamantes, Quoniam ‖*habitatam sub-*
φοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, βοῶντες, ὅτι οἱ τὴν οἰκουμένην ἀνα-
uertentes hi, & hic adsunt: Quos suscepe-
στατώσαντες οὗτοι, καὶ ἐνθάδε πάρεισιν· οὓς ὑποδέδε- 7
pit Iason: & hi omnes contra decreta Cæsa-
κται ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων καίσα-
ris faciunt, regem dicentes alium ᵍ, Iesum.
ρος πράττουσι, βασιλέα λέγοντες ἕτερον, ἰησοῦν.

plebem,

Concitauerunt autẽ *turbam,* & principes ciuitatis audientes
ἐταράξαν δὲ τὸν ὄχλον, καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας 8
hæc. Et *accipientes satisfactionem* à Iasone, &
ταῦτα. καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ ᵍ ἰάσονος καὶ τῶν 9
ᵍ cæteris, dimiserunt eos. *At* fratres* confestim per
λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς. οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ 10
noctem ‖*emiserunt* Paulum & Silam in Ber-
τῆς νυκτὸς ἐξέπεμψαν τὸν παῦλον καὶ τὸν σίλαν εἰς βέρ-
rœam. qui ‖*aduenientes* in synagogam Iudæorum
οιαν. οἵτινες παραγενόμενοι, εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν ἰουδαίων
abierunt. Hi autem erant *generosiores aliis qui sunt in Thessa-*
ἀπῆσαν. οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν ἐν θεσσα- 11
lonica, qui susceperunt verbum cum omni ᵘ*alacritate,*
λονίκης, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, τὸ
per diem scrutantes scripturas, si haberent ‖hæc ita.
καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφὰς, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτω.
ᵘ Multi quidem *ergo* ex eis crediderunt, & *Græcarum*
πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν ἑλληνίδων 12
mulierum honestarum, & *virorum* non pauci.
γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων, καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι.
Cùm autem cognouissent ᵘ*ex* Thessalonica Iudæi, quia &
ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς θεσσαλονίκης ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ 13
ᵍ*in* Beræa *annuntiatum* est à Paulo verbum Dei, ve-
ἐν τῇ βεροίᾳ κατηγγέλη ὑπὸ τοῦ παύλου ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἦλ-
nerunt & illuc, ᵘ*concitantes turbas.* Stratim* *autem* tunc
θον κἀκεῖ, σαλεύοντες τοὺς ὄχλους. εὐθέως δὲ τότε τὸν 14
Paulum dimiserunt fratres *ire* vsque ad ma-
παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀδελφοὶ πορεύεσθαι ὡς ἐπὶ τὴν θά-
re: remanserunt autem *hicque* Silas & Timotheus ibi.
λασσαν· ὑπέμενον δὲ ὅ, τε σίλας καὶ ὁ τιμόθεος ἐκεῖ.

ǁ Qui autem deducebant

At tutò collocaturi Paulum, perduxerunt eum vsque ad Athe-
οἱ δὲ καθιστῶντες τὸν παῦλον, ἤγαγον αὐτὸν ἕως ἀθη- 15
nas: & *accipientes mandatum* ad Silam & Timotheum, vt
νῶν· καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν σίλαν καὶ τιμόθεον, ἵνα
quàm ᵘ*celerrimè* venirent ad illum, *abierunt.* *In autem* Athe-
ὡς τάχιστα ἔλθωσι πρὸς αὐτὸν, ᵇ ἐξῆεσαν. ἐν δὲ τῇ ἀθή- 16
nis ᵍ*expectante* eos *Paulo,* incitabatur spiritus
ναις ἐκδεχομένου αὐτοὺς τοῦ παύλου, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα
eius in ipso, ‖*videnti idololatram existentem* ciuitatem.
αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, θεωροῦντι κατείδωλον οὖσαν τὴν πόλιν.
Disputabat *quidem* igitur in synagoga *Iudæis, & co-
διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς ἰουδαίοις, καὶ τοῖς σε- 17
lentibus, & in foro, per *omnem diem* ad
βομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς πα-

ᵃ προσκληρόω

‖ & mulieres nobiles

* Zelantes

ᵘ assumentesq; de vulgo

ᵍ turba facta,

ᵘ & Gentilium viri

ᵘ in Beræam prædicatum

ᵘ commouentes & turbantes multitudinẽ.

* quę vt iret

ᵇ ἐξέρχομαι

ᵍ expectaret

‖ videns idolatriæ deditam

* cum omnes dies

*contingentes. Quidam autem ᵘEpicureorum & ᵍStoicorum phi-
τυγχάνοντας. τινὲς δὲ τῶν ἐπικουρείων καὶ τῶν στωικῶν φι- 18
losophorum *conuiciebant* eo: & quidam dicebant, Quid *vtique* vult
λοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ· καί τινες ἔλεγον, τί ἂν θέλοι ὁ
seminator verborum hic dicere? ‖hi autẽ, *Peregrinorum* dæmoniorũ videtur an-
σπερμολόγος οὗτος λέγειν; οἱ δὲ, ξένων δαιμονίων δοκεῖ κα-
nuntiator esse: quia Iesum & resurrectionem ‖ annun-
ταγγελεὺς εἶναι· ὅτι τὸν ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελί-
tiabat. *Apprehendentesque* eum, ad Areopagum du-
ζετο. ἐπιλαβόμενοί τε αὐτοῦ, ἐπὶ τὸν ἄρειον πάγον ἤ- 19
xerunt, dicentes, Possumus scire quæ* noua hæc ᵘà
γαγον, λέγοντες, δυνάμεθα γνῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ
te ‖*iactata* doctrina? *Peregrina* enim quædam infers
σοῦ λαλουμένη διδαχή; ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις 20
in aures nostras. volumus ergo scire quid* *vtique* velint
εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. βουλόμεθα οὖν γνῶναι τί ἂν θέλοι
hæc esse. Athenienses autem omnes, & aduenæ
ταῦτα εἶναι. ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες 21
hospites, ad nihil aliud vacabant, ᵘ*quàm* dicere *aliquid,** & audire ‖*no-
ξένοι, εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινό-
uum. Stans autem Paulus in medio Areo-
τερον. σταθεὶς δὲ ὁ παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ ἀρείου 22
pagi, ait, Viri Athenienses, per omnia quasi ᵘ*superstitiosiores*
πάγου, ἔφη, ἄνδρες ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονε-
vos* *aspicio* Prætereiens enim & ᵘ*contemplans*
στέρους ὑμᾶς θεωρῶ. διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν 23
sacra vestra, inueni & aram in qua scriptum erat,
τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο,
Ignoto Deo. *quem ergo ignorantes colitis, ‖*hunc* ego an-
ἀγνώστῳ θεῷ. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ κα-
nuntio vobis. Deus *faciens* mundum, & omnia
ταγγέλλω ὑμῖν. ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα 24
quæ in eo: hic cæli & terræ Dominus *existens,* non in
τὰ ἐν αὐτῷ· οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν
manufactis templis habitat. Nec à manibus ᵘho-
χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ· οὐδὲ ὑπὸ χεῖρῶν ἀν- 25
minum colitur, indigens aliquo: ‖ipse ᵍ*dans*
θρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος· αὐτὸς διδοὺς
omnibus vitam & inspirationem *per omnia: Fecitque ex
πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν κατὰ πάντα· ἐποίησέ τε ἐξ 26
vno *sanguine* omne genus hominum inhabitare super vniuersam
ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ
faciem terræ: definiens statuta tempora, &
πρόσωπον τῆς γῆς· ὁρίσας προστεταγμένους καιροὺς, καὶ
terminos habitationis eorum: Quærere ᵍ*Dominum,*
τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν· ζητεῖν τὸν κύριον, 27
si forte attrectent eum, ‖& inueniant; quamuis non longè
εἰ ἄραγε ᵃψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὕροιεν· καίτοιγε οὐ μακρὰν
ab vnoquoque nostrũm ‖*subsistentem.* In ipso enim viuimus
ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα. ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν 28
& mouemur & sumus: sicut & quidam *apud vos* poetarum
καὶ κινούμεθα καί ἐσμεν· ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν
dixerunt, Ipsius enim & genus sumus. Genus ergo ᵍ*subsistentes*
εἰρήκασι, τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. γένος οὖν ὑπάρχοντες 29
Dei, non debemus æstimare, auro aut argento aut lapidi, scul-
τοῦ θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ, χα-
pturæ artis & cogitationis hominis, Diuinum esse
ράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι
simile. *Ipsa quidem *ergo* tempora huius ignorantiæ despiciens
ὅμοιον. τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ 30
Deus, nunc annuntiat hominibus ᵍ*omnibus,* vbique
θεὸς, τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχῆ
ᵘ pœnitere: *Propter quod* statuit diem in quo ‖*futurus est iudicare*
μετανοεῖν· διότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν 31
habitatam in ‖*iustitia,* in viro ᵍquo statuit, fidem præ-
οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρα-
bens omnibus, suscitans eum à mortuis. *Audientes* autem
σχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. ἀκούσαντες δὲ 32
resurrectionẽ mortuorũ, **hi* quidem irridebant, **hi* verò dixerunt, Audiemus
ἀναστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπον, ἀκουσόμεθά
te iterum de hoc. *Et* sic Paulus exiuit de
σου πάλιν περὶ τούτου. καὶ οὕτως ὁ παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ 33
medio eorum. Quidam verò viri adhærentes ei, cre-
μέσου αὐτῶν. τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ, ἐπί- 34
diderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine
στευσαν· ἐν οἷς καὶ διονύσιος ὁ ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνὴ ὀνόματι
Damaris, & alii cum eis
δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

ᵃ ψηλαφάω

ᵘ Epicurei

ᵍ Stoici philosophi disserebant

ǁ alii

* Nouorum

ǁ eis

Et apprehẽsum

* est ᵘ quæ

ǁ dicitur,

* Noua

auribus nostris

* nam

* nisi aut

* aut

ǁ aliquid noui.

ᵘ superstitiosos

* video.

ᵘ videns simulachra

* quod ǁ hoc

qui fecit

ǁ sunt * cùm sit,

ᵘ humanis

ǁ cùm ᵍ dei

* &

* quidam

CAP. XVIII. ιη'

Post *autem* hæc egressus *Paulus* ab Athenis, ve-
Μετὰ δὲ ταῦτα χωρισθεὶς ὁ παῦλος ἐκ τῆς ἀθηνῶν, ἦλ- 1
nit *in* Corinthum. Et inueniens quendam Iudæum nomine Aqui-
θεν εἰς κόρινθον. καὶ εὑρών τινα ἰουδαῖον ὀνόματι ἀκύ- 2
lam, Ponticum genere, ‖*nuper* ᵘ*venientem* ab
λαν, ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς
Italia, & Priscillam mulierem eius, *propter ordi-
ἰταλίας, καὶ πρίσκιλλαν γυναῖκα αὐτοῦ, διὰ τὸ διατετα χέ-
nasse Claudium discedere omnes Iudæos à Roma:
ναι κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς ἰουδαίους ἐκ τῆς ῥώμης

ǁ qui ᵘ venerat

* eo quòd præcepisset Claudius

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

accessit ‖ eos. Et *propter* eiusdem artis ‖esse, manebat
προσῆλθεν αὐτοῖς. καὶ διὰ τὸ ὁμότεχνον εἶναι, ἔμενε 3
apud eos, & operabatur: erant autem *tabernaculi factores artem.*
παρ' αὐτοῖς, καὶ ἠργάζετο· ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τῇ τέχνην.
‖Disputabat *autem* in synagoga per omne sabbatum,‖ suadebat
διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέ 4
que Iudæis & Græcis. ‖*Vt* autem venissent de Ma-
τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας. ὡς δὲ κατῆλθον ἀπὸ τῆς Μα- 5
cedonia, *hicque* Silas & Timotheus, *constringebatur spiritu*
κεδονίας ὅ, τε Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος, συνείχετο τῷ πνεύματι
Paulus, testificans Iudæis Christum, Iesum.
ὁ Παῦλος, διαμαρτυρόμενος τοῖς Ἰουδαίοις τὸν Χριστὸν, Ἰησοῦν.
Oppositu autem eis, & blasphemantibus, excu-
ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν, καὶ βλασφημούντων, ἐκτι- 6
tiens vestimenta, dixit ad eos, Sanguis vester super
ναξάμενος τὰ ἱμάτια, εἶπε πρὸς αὐτούς, τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ
caput vestrum, mundus ego: *à nunc* ad gentes
τὴν κεφαλὴν ὑμῶν, καθαρὸς ἐγώ· ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη
vadam. Et migrans inde, intrauit in do-
πορεύσομαι. καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς οἰ- 7
mum cuiusdam nomine ‖Iusti, colentis Deum, cuius domus erat
κίαν τινὸς ὀνόματι Ἰούστου, σεβομένου τὸν θεὸν, οὗ ἡ οἰκία ἦν
coniuncta synagogæ. Crispus autem archi-
συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ. Κρίσπος δὲ ὁ ἀρχι- 8
synagogus credidit Domino cum omni domo sua: &
συνάγωγος ἐπίστευσε τῷ κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· καὶ
multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur.
πολλοὶ τῶν Κορινθίων ἀκούοντες ἐπίστευον, καὶ ἐβαπτίζοντο.
‖Noli timere, Dixit autem Dominus per visionem *in* nocte Paulo, ‖Ne
εἶπε δὲ ὁ κύριος δι' ὁράματος ἐν νυκτὶ τῷ Παύλῳ, μὴ 9
time, sed loquere, & ne taceas. Propter quod ego sum
φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει, καὶ μὴ σιωπήσῃς· διότι ἐγώ εἰμι 10
tecum, & nemo apponetur tibi *ad malefaciendũ tibi, propter quod*
μετά σου, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεταί σοι τοῦ κακῶσαί σε, διότι
populus est mihi multus in ciuitate hac. Sedit‖que
λαός ἐστί μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. ἐκάθισέ τε 11
annum & menses sex docens *in eu* verbum Dei.
ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἓξ, διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.
Gallione autem proconsule Achaiæ, insurrexe-
Γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς Ἀχαΐας, κατεπέση- 12
runt *concorditer* Iudæi *Paulo*, & adduxerunt eum
σαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Παύλῳ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν
ad tribunal, Dicentes, Quia contra legem hic per-
ἐπὶ τὸ βῆμα, λέγοντες, ὅτι παρὰ τὸν νόμον οὗτος ἀνα- 13
suadet hominibus colere Deum.
πείθει τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν θεόν.
Incipiente *Futuro* autem Paulo aperire os, dixit Gallio
Μέλλοντος δὲ τοῦ Παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ Γαλλίων 14
iniquũ aliquid, ad Iudæos, Si quidem *ergo* esset *iniuria aliqua*, aut faci-
πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, εἰ μὲν οὖν ἦν ἀδίκημά τι ἢ ῥᾳδιούργη-
‖pessimum, nus ‖*malum*, ô‖ Iudæi, *iuxta rationem vtique* sustinerem vos.
μα πονηρόν, ὦ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ‖ἀνειχόμην ὑμῶν.
‖viri ‖recte Si verò *quæstio est* de verbo, & nominibus, & ‖*lege quæ*
‖ἀνέχομαι quæsuones sunt ‖legis vestræ, vosipsi ‖nolo minauit
εἰ δὲ ζήτημά ἐστι περὶ λόγου, καὶ ὀνομάτων, καὶ νόμου τοῦ 15
secundum vos, videritis *ipsi*: iudex *enim* ego horum ‖*non volo*
καθ' ὑμᾶς, ὄψεσθε αὐτοί· κριτὴς γὰρ ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι
esse. Et *abegit* eos à tribunali.
εἶναι. καὶ ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος. 16
Apprehendentes autem omnes *Graci* Sosthenem principem
ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες Σωσθένην τὸν ἀρχι- 17
synagogæ, percutiebant‖ ante tribunal: & nihil eo-
συνάγωγον ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος, καὶ οὐδὲν τού-
rum Gallioni curæ erat. *At* Paulus ‖adhuc *admo-*
των τῷ Γαλλίωνι ἔμελεν. ὁ δὲ Παῦλος ἔτι προσμει- 18
nens dies multos, fratribus valefaciens,‖ enauigauit in
νας ἡμέρας ἱκανάς, τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος ἐξέπλει εἰς
Syriam, & cum eo Priscilla & Aquila, ‖*ton-*
τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, κειρά-
sus caput in Cenchreis: habebat enim votum.
μενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς· εἶχε γὰρ εὐχήν.
Deuenit ‖*autem in* Ephesum, & illos reliquit ibi. ipse
κατῆντησε δὲ εἰς Ἔφεσον, κἀκείνους κατέλιπεν αὐτοῦ. αὐ- 19
verò ingressus *in* synagogam, disputabat‖ Iudæis.
τὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, διελέχθη τοῖς Ἰουδαίοις.
Interrogantibus autem eis *super plus tempus manere* apud
ἐρωτώντων δὲ αὐτῶν ὅπως πλείονα χρόνον μείνῃ παρ' αὐ- 20
eos, non consensit: Sed ‖*valedixit* eis, dicens, *Oportet*
τοῖς, οὐκ ἐπένευσεν· ἀλλ' ἀποταξάμενος αὐτοῖς, εἰπών, δεῖ 21
me omninò festum venientem facere in Hiero-
με πάντως τὴν ἑορτὴν τὴν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσό-
solyma: iterum *autem* reuertar ad vos, Deo volente.
λυμα· πάλιν δὲ ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς, τοῦ θεοῦ θέλοντος.
& profectus est ab Epheso. Et descendens *in* Cæsa-
καὶ ἀνήχθη ἀπὸ τῆς Ἐφέσου. καὶ κατελθὼν εἰς Καισά- 22
ascendit & sa- ream, *ascendens*, & *salutans* ecclesiam,* descendit *in*
lutauit *& ρειαν, ἀναβὰς, καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς
facto ibi ali- Antiochiam. Et *faciens tempus aliquod*, profectus est, perambu-
quanto tem- ἀντιόχειαν. καὶ ποιήσας χρόνον τινὰ, ἐξῆλθε, διερχόμε- 23
pore, lans ex ordine Galaticam regionem & Phrygiam, confirmans
νος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν, στηρίζων

omnes discipulos. Iudæus autem quidam Apollos no-
πάντας τοὺς μαθητάς. Ἰουδαῖος δέ τις Ἀπολλὼς ὀνο- 24
mine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit *in*
μα, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήντησεν εἰς
Ephesum, potens *existens* in scripturis. Hic erat edo-
Ἔφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς. οὗτος ἦν κατηχη- 25
ctus viam Domini, & feruens spiritu loquebatur, &
μένος τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου, καὶ ζέων τῷ πνεύματι, ἐλάλει καὶ
docebat diligenter ea quæ *de Domino*, sciens tantùm ‖sunt de Iesu,
ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ κυρίου, ἐπιστάμενος μόνον τὸ
Baptisma Ioannis. Hic‖*que* cœpit fiducialiter agere in ‖ergo
βάπτισμα Ἰωάννου. οὗτός τε ἤρξατο παρρησιάζεσθαι ἐν
synagoga. *audientes autem eum* Aquila & Priscilla, quem cùm au-
τῇ συναγωγῇ. ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα, dissent
assumpserunt eum, & diligentiùs ei exposuerunt
προσελάβοντο αὐτὸν, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν
= viam *Dei.* *Volente* autem *eo* ire *in* Domini. Cùm
ὁδὸν τοῦ θεοῦ. βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς τὴν vellet
Achaiam, exhortati fratres, scripserunt disci-
Ἀχαΐαν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθη-
pulis ‖*excipere* eum. qui ‖*aduenies* contulit mul-
ταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν. ὃς παραγενόμενος συνεβάλετο πο- tum
tum *credentibus per gratiam.* Vehementer enim his qui credi-
λὺ τοῖς πεπιστευκόσι διὰ τῆς χάριτος. εὐτόνως γὰρ τοῖς derant.
Iudæos *redarguebat* publicè, ostendens per scri- reuincebat
Ἰουδαίοις διακατηλέγχετο δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γρα-
pturas esse Christum, Iesum.
φῶν εἶναι τὸν Χριστὸν, Ἰησοῦν.

CAP. XIX. ιθ'

Factum est autẽ ‖*in* Apollo ‖esse *in Corintho*, Paulum ‖cùm
Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλὼ εἶναι ἐν Κορίνθῳ, Παῦλον 1 ‖esset Corinthi,
peragrantem superiores partes, venire *in* Ephesum: & * *inueniens* vt Paulus, per-
διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν εἰς Ἔφεσον· καὶ εὑρών agratis superio-
quosdam discipulos, Dixit‖ ad eos, Si Spiritum sanctum ac- ribus partibus, veniret
τινας μαθητὰς, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐ- 2 *inueniret
cepistis credentes? *illi *autem* dixerunt ad eum, Sed neque si ‖que
λάβετε πιστεύσαντες; οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' οὐδὲ εἰ *At
Spiritus sanctus est, audiuimus. *Dixitque ad eos*, In Ille verò ait,
πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἠκούσαμεν. εἶπέ τε πρὸς αὐτοὺς, εἰς 3
quo ergo baptizati estis? *illi autem* dixerunt, In Ioannis baptismate. qui
τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπον, εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα.
Dixit autem Paulus, Ioannes *quidem* baptizauit ‖*baptisma* pœni- ‖baptismate
εἶπε δὲ Παῦλος, Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισε βάπτισμα μετα- 4
tentiæ *populo* dicens, In ‖*venientem* post ipsum vt crederent, *populum,
νοίας τῷ λαῷ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσω- ‖eum qui ven-
hoc est, in *Christum* Iesum. turus esset
σι, τουτέστιν, εἰς τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. *Audientes autem* baptizati *His auditis,
sunt in nomine Domini Iesu. cùm impo-
ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθη- 5
σαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. Et *imponente* illis suisset
καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Paulus *&
Paulo manus, venit Spiritus sanctus super eos, *lo-
Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς, ἐλά-
quebanturque linguis, & prophetabant. Erant autem omnes
λουν τε γλώσσαις, καὶ προεφήτευον. ἦσαν δὲ οἱ πάντες 7
viri ferè duodecim. Introgressus autem *in* synagogam, *li- *cum fiducia
ἄνδρες ὡσεὶ δεκαδύο. εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐ- 8
berè loquebatur per menses tres disputans & suadens *quæ*
παρρησιάζετο, ἐπὶ μῆνας τρεῖς διαλεγόμενος καὶ πείθων τὰ
de regno Dei. Cùm autẽ quidam indurarentur, &
περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. ὡς δέ τινες ἐσκληρύνοντο, καὶ 9
nõ crederent, maledicentes viam* coram multitudine, discedens ‖Domini
ἠπείθουν, κακολογοῦντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀποστὰς ‖ἀπειθέω
ab eis, segregauit discipulos, quotidie disputans
ἀπ' αὐτῶν ἀφώρισε τοὺς μαθητὰς, καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος
in schola Tyranni cuiusdam. Hoc autẽ factum est per *annos duos*, ita vt biennium,
ἐν τῇ σχολῇ τυράννου τινός. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε 10
omnes *habitantes* *Asiam *audire* verbum Domini qui habitabant
πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ κυρίου in Asia; audirẽt
Iesu, ‖*Iudæosque & Græcos.* Virtutesque non *vulgares* ‖Iudæi atque
Ἰησοῦ, ‖Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας. δυνάμεις τε οὐ τὰς τυχούσας 11 Gentiles.
faciebat Deus per *manus* Pauli. Ita vt etiã super lan- *modicas
ποιεῖ ὁ θεὸς διὰ τῶν χειρῶν Παύλου· ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθε- 12 quasliber
guidos *adferri* à corpore eius sudaria vel semicin- manum
νοῦντας ἀποφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίν- deferrentur
ctia, & *abscedere* ab eis languores, & spiritus
θια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τά τε πνεύματα recedebant
malignos exire ab eis. Tentauerunt autem quidam nequam egre-
τὰ πονηρὰ ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν. ἐπεχείρησαν δέ τινες 13 diebantur.
*de circumeuntibus Iudæis exorcistis, inuocare super *&
ἀπὸ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν, ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς
habentes spiritus malos, nomen Domini Iesu, di- eos qui habe-
ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, λέ- bant
centes, *Adiuramus vos* Iesum, quem Paulus prædicat. Adiuro ‖per
γοντες, ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὁ Παῦλος κηρύσσει.
‖Erant autem quidã filij Sceuæ Iudæi principis sacerdotũ septem, hoc
ἦσαν δέ τινες υἱοί Σκευᾶ Ἰουδαίου ἀρχιερέως ἑπτὰ, οἱ τοῦτο 14
facientes. Respondens autem spiritus ‖*malignus*, dixit*, qui faciebant,
ποιοῦντες. ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, εἶπε, τὸν 15 ‖nequam *eis,
Iesum noui, & Paulum scio: vos autem qui estis?
Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι· ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ;

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

dæmonium pessimum, & dominatus amborum, ‖ludi & vulnerati effugerét de
a θαυμα-τίζομαι
‖atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi,

*ex eis qui fuerant
*sectari, contulerunt ‖& ‖computatis pretiis
‖pecuniam denariorū quinquaginta millium.
*fortiter
‖Dei
‖cōfirmabatur.
‖His
*impletis,
‖transita
‖Hierosolymā, ‖Quoniā postquam fuero

*ex ministrantibus
‖ad
‖illo tempore

‖minima
*Domini.

‖argentarius,

‖conuocans,

*huiusmodi erant

‖artificio

‖videtis,

b πείθω
‖qui manibus fiunt.

periclitabitur

‖reputabitur, sed &
‖incipiet maiestas
‖orbis
*His auditis, repleti sunt ira, &

‖& impetum fecerunt vno animo
‖rapto Caio, & Aristarcho Macedonibus, comitibus
‖autem
‖permiserunt

‖de
*principibus, qui erant eius
‖miserunt
‖rogantes ne daret
‖autem
‖συγχέω
*qua ex causa

‖detraxerunt

‖autem silentio postulato
*reddere rationem
‖Quem vt cognouerunt Iudæum esse,
*omnium,
‖clamantium,

Et insiliens in eos homo in quo erat spi-
καὶ ἐφαλλόμενος ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦ- 16
ritus malignus, & prædominatus eis, insaluit contra eos,
μα τὸ πονηρὸν, καὶ κατακυριεύσαν αὐτῶν, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν,
ita vt ‖nudos & vulneratos effugere ex domo
ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου
illa. Hoc autem factum est notum omnibus Iudæis ‖que
ἐκείνου. τοῦτο δὲ ἐγένετο γνωστὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις τε 17
& Græcis habitantibus Ephesum, & cecidit timor
καὶ Ἕλλησι τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἔφεσον, καὶ ἐπέπεσε φόβος
super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini
ἐπὶ πάντας αὐτοὺς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου
Iesu. Multique credentium veniebant con-
Ἰησοῦ. πολλοί τε τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο ἐξομο- 18
fitentes, & annuntiantes actus suos.
λογούμενοι, καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν.
Multi autem ‖curiosa *agentium conferentes
ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων συνενέγκαντες τὰς 19
libros ‖combusserunt coram omnibus, & ‖computauerunt
βίβλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων, καὶ συνεψήφισαν τὰς
pretia illorum, & inuenerunt ‖argenti myriades quinque.
τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε.
Ita *per potentiam verbum ‖Domini crescebat, & ‖inualescebat.
Οὕτω κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ κυρίου ηὔξανε, καὶ ἴσχυεν. 20
‖Vt autem *impleta sunt hæc, proposuit Paulus in spiritu,
Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ πνεύμα- 21
‖persuadens Macedoniam, & Achaiam, ire in ‖Hie-
τι, διελθὼν τὴν Μακεδονίαν, καὶ Ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς Ἰε-
rusalem, dicens, ‖Quòd post fieri me ibi, oportet me & Ro-
ρουσαλήμ, εἰπὼν, ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ, δεῖ με καὶ Ῥώ-
miam videre. Mittens autem in Macedoniam duos
μην ἰδεῖν. ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν δύο τῶν 22
*ministrantium sibi, Timotheum & Erastum, ipse remansit ‖tem-
διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἔραστον, αὐτὸς ἐπέσχε χρό-
pus in Asiam. Facta est autem ‖secundum tempus illud
νον εἰς τὴν Ἀσίαν. ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον 23
turbatio non ‖parua de via*. Demetrius enim quidã
τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ. Δημήτριος γάρ τις 24
nomine, ‖argentifalator, faciens ædes argenteas Dianæ, præ-
ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, πα-
stabat artificibus quæstum non modicum. Quos ‖con-
ρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην· οὓς συνα- 25
gregans, & eos qui *circa talia opifices, dixit, Viri,
θροίσας, καὶ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν, ἄνδρες,
scitis quia de hoc ‖opificio acquisitio nobis est.
ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῖν ἐστι·
Et ‖spectatis, & auditis, quia non solùm Ephesi, sed pe-
καὶ θεωρεῖτε, καὶ ἀκούετε, ὅτι οὐ μόνον ἐφέσου, ἀλλὰ σχε- 26
nè totius Asiæ, Paulus hic suadens auertit mul-
δὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος ‖ὁδὸς πείσας μετέστησεν ἱκα-
tam turbam, dicens, Quoniã non sunt Dij ‖per manus facti.
νὸν ὄχλον, λέγων, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι.
Non solùm autem hæc periclitatur nobis pars in redargutionem
οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν 27
venire, sed & magnæ Deæ Dianæ templum in
ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰς
nihilum ‖reputari, futurum autem & destrui ‖maie-
οὐθὲν λογισθῆναι, μέλλειν δὲ καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγα-
statem eius, quam tota Asia & ‖habitata colit.
λειότητα αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται.
*Audientes autem & facti pleni excandescentia, exclamauerũt di-
ἀκούσαντες δὲ καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, ἔκραζον λέ- 28
centes, Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ci-
γοντες, μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων. καὶ ἐπλήσθη ἡ πό- 29
uitas tota confusione, ‖irrueruntque vnanimiter in thea-
λις ὅλη συγχύσεως, ὥρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέα-
trum, ‖corripientes Caium & Aristarchum Macedonas, comi-
τρον, συναρπάσαντες Γάϊον καὶ Ἀρίσταρχον Μακεδόνας, συ-
tes Pauli. At Paulo volente intra-
νεκδήμους τοῦ Παύλου. τοῦ δὲ Παύλου βουλομένου εἰσελ- 30
re in populum, non ‖siuerunt eum discipuli.
θεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἴων αὐτὸν οἱ μαθηταί.
Quidã autem & ‖Asiæ *principum existentes ei amici, *mittentes
τινὲς δὲ καὶ τῆς Ἀσιαρχῶν ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες 31
ad eum ‖rogarunt non dare seipsum in theatrum.
πρὸς αὐτὸν, παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον.
Alii ‖quidem ergo aliud quid clamabant. erat enim ecclesia confu-
ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον. ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκε- 32
sa, & plures nesciebant *cuius causa conuenis-
χυμένη, καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἕνεκεν συνελήλυ-
sent. De autem turba *produxerunt Alexandrum,
θεισαν. ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεβίβασαν Ἀλέξανδρον, 33
propellentibus eum Iudæis. at Alexander ‖con-
προβαλόντων αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος κατα-
cutiens manum, volebat *rationari populo.
σείσας τὴν χεῖρα ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ.
*Agnoscentes autem quòd Iudæus esset, vox facta est vna *ex omni-
ἐπιγόντες δὲ ὅτι Ἰουδαῖός ἐστι, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάν- 34
bus quasi per horas duas ‖clamantibus, Magna Diana Ephesiorum.
των ὡς ὡρῶν δύο κραζόντων, μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων.

Reprimens autem scriba *turbam, dixit, Viri
35 κατασείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον, φησὶν, ἄνδρες
Ephesii, quis enim est ‖homo qui ‖non cognoscit Ephesiorum
ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος ὃς οὐ γινώσκει τὴν ἐφεσίων
ciuitatem *adituam existentem magnæ deæ Dianæ, &
πόλιν νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος, καὶ τοῦ
Iouis ‖prolis? ‖Incontradicibilibus ergo ‖existentibus his, *necesse est
36 διοπετοῦς; ἀναντιῤῥήτων οὖν ὄντων τούτων, δέον ἐστὶν
vos sedatos ‖subsistere, & nihil *præceps age-
ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν προπετὲς πρά-
re. Adduxistis enim homines istos neque sacrilegos,
37 σειν. ἠγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους οὔτε ἱεροσύλους,
neque blasphemantes Deam vestram. ‖Si quidem ergo Deme-
38 οὔτε βλασφημοῦντας τὴν θεὸν ὑμῶν. εἰ μὲν οὖν Δημή-
trius & qui cum eo‖ artifices, aduersus aliquem ‖sermonem habent, *fo-
τριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται, πρός τινα λόγον ἔχουσιν, ἀ-
ra aguntur, & proconsules sunt: ‖postulent ‖alij
γοραῖοι ἄγονται, καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν· ἐγκαλείτωσαν ἀλλή-
alios. Si autem quid‖ de alus requiritis, in legitima ec-
39 λοις. εἰ δέ τι περὶ ἑτέρων ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκ-
clesia ‖absoluetur. Etenim periclitamur ‖postu-
40 κλησίᾳ ἐπιλυθήσεται. καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκα-
lari seditionis *circa hodiernum, nulla causa subsi-
λεῖσθαι στάσεως περὶ τῆς σήμερον, μηδενὸς αἰτίου ὑπάρ-
stente, de *qua possimus ‖dare rationem concursus
χοντος, περὶ οὗ δυνησόμεθα δοῦναι λόγον τῆς συστροφῆς
istius. & hæc ‖dicens dimisit ecclesiam.
ταύτης. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

CAP. XX. κ'

Post *autem ‖cessasse tumultum, aduocans
1 Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον, προσκαλεσάμε-
Paulus ‖discipulos, & salutans exiit pro-
νος ὁ Παῦλος τοὺς μαθητὰς, καὶ ἀσπασάμενος ἐξῆλθε πο-
ficisci in Macedoniam. ‖Perambulans autem partes il-
2 ρευθῆναι εἰς τὴν Μακεδονίαν. διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖ-
las, & exhortatus eos* sermone multo, venit ad
να, καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν
Græciam. *Factisque menses tres, ‖factu ei in-
3 Ἑλλάδα· ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, γενομένης αὐτῷ ἐπι-
sidiis à Iudæis ‖futuro prouehi in Syriam,
βουλῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν,
‖facta fuit sententia ad reuertendum per Macedoniam.
ἐγένετο γνώμη τοῦ ὑποστρέφειν διὰ Μακεδονίας.
Comitatus est autem eum *vsque in Asiam *Sopater Berœensis:
4 συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς Ἀσίας Σώπατρος Βεροιαῖος
Thessalonicensium verò Aristarchus, & Secundus, & Caius Der-
Θεσσαλονικέων δὲ Ἀρίσταρχος, καὶ Σεκοῦνδος, καὶ Γάϊος Δερ-
bæus, & Timotheus: Asiani verò Tychicus & Trophimus.
βαῖος, καὶ Τιμόθεος· Ἀσιανοὶ δὲ, Τυχικὸς καὶ Τρόφιμος.
Hi *accedentes manserunt nos in Troade.
5 οὗτοι προελθόντες ἔμενον ἡμᾶς ἐν Τρωάδι·
Nos verò enauigauimus post dies azymorum
6 ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων
à Philippis, & venimus ad eos in Troadem *in-
ἀπὸ Φιλίππων, καὶ ἤλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Τρωάδα ἄ-
tra dies quinque, vbi demorati sumus diebus septem.
χρις ἡμερῶν πέντε, οὗ διετρίψαμεν ἡμέρας ἑπτά.
In autem vna ‖sabbatorum, congregatis discipulis ad
7 ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, συνηγμένων τῶν μαθητῶν
frangendũ panem, Paulus disputabat‖ eis, *futurus exire
κλάσαι ἄρτον, ὁ Παῦλος διελέγετο αὐτοῖς μέλλων ἐξιέναι τῇ
postridie, protraxitque sermonem vsque in mediam noctem.
ἐπαύριον, παρέτεινέ τε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου.
Erant autem lampades ‖multæ in cœnaculo vbi eramus congre-
8 ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερῴῳ οὗ ἦμεν συνηθ-
gati. Sedens autem quidã adolescens nomine Eutychus super
9 μένοι. καθήμενος δέ τις νεανίας ὀνόματι Εὔτυχος ἐπὶ
fenestram, ‖depressus somno ‖profundo, disputante
τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὕπνῳ βαθεῖ, διαλεγομένου τοῦ
Paulo diutius, ‖ruens præ somno, cecidit de
Παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ
tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus. ‖Descendens autem Paulus,
10 τριστέγου κάτω, καὶ ἤρθη νεκρός. καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος
‖irruit ei, & complexus dixit, ‖Ne tumultuemini:
ἐπέπεσεν αὐτῷ, καὶ συμπεριλαβὼν εἶπε, μὴ θορυβεῖσθε· ἡ
nam anima ‖ipsius in ipso est. Ascendens autem & frangens‖
11 γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστιν. ἀναβὰς δὲ καὶ κλάσας
panem, & gustans, *ad multumque allocutus vsque in ‖diluculum,
ἄρτον, καὶ γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς,
sic ‖exiit. Adduxerunt autem puerum viuentem, & conso-
12 οὕτως ἐξῆλθεν. ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρε-
lati sunt ‖non ‖mediocriter. Nos autem *progressi ad
13 κλήθησαν οὐ μετρίως. ἡμεῖς δὲ προελθόντες ἐπὶ τὸ
nauem, ‖deuecti sumus in Asson, inde ‖futuri recti-
πλοῖον, ἀνήχθημεν εἰς τὴν Ἄσσον, ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀνα-
pere Paulum: sic enim ‖erat constitutus, futurus
λαμβάνειν τὸν Παῦλον· οὕτω γὰρ ἦν διατεταγμένος, μέλλων
ipse pedibus ire. Vt autem *congressus est nobis in Asson,
14 αὐτὸς πεζεύειν. ὡς δὲ συνέβαλεν ἡμῖν εἰς τὴν Ἄσσον,

Et cum sedallet *turbas, ‖hominum, ‖necesse at ‖cultricem esse
‖que
‖Cùm
‖cōtradici non possit
*oportet ‖esse.
‖temere

‖Quòd ‖si

‖sunt
‖causam
*conuentus forenses
‖accusent
‖inuicem.
*alterius rei quæritis,
‖poterit absolui. Nam &
‖argui
*hodiernæ, cũ nullus obnoxius sit *quo

‖reddere
‖cùm dixisset

*quam
‖cessauit tumultus, vocatis
‖discipulis, & exhortatus eos, valedixit, et profectus est vt iret
‖Cùm autem perambulasset
*fuisset
‖Vbi cùm fecisset
‖factæ fuere illi insidiæ
‖nauigaturo
‖habuitque cõsilium vt reuertertetur
‖Sosipater Pyrrhi

*cùm præcessissent, sustinuerunt
*in diebus

‖sabbati, cùm conuenissemus ‖eum
*profecturus in crastinum,

‖copiosæ

*cùm mergeretur ‖graui, ‖ductus

‖Ad quẽ cùm descendisset
*incubuit super eum,
‖Nolite turbari, ‖enim
‖que
*satis
‖lucem,
‖profectus est.

‖minimè.
*ascendentes
‖nauigaturus
‖susceperuri

‖disposuerat ipse per terrã iter facturus. Cùm
*inuenissiet nos

recipientes eum venimus in Mitylenen. Et inde
ἀναλαβόντες αὐτὸν ἤλθομεν εἰς μιτυλήνην. κἀκεῖθεν 15
abnauigantes, sequenti* die venimus contra Chium:
ἀποπλεύσαντες, τῇ ἐπιούσῃ κατηντήσαμεν ἀντικρὺ χίου. τῇ
at alia *adiecimus in Samon, & manentes in Trogyl-
δὲ ἑτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς σάμον, καὶ μείναντες ἐν τρωγυλ-
lio, sequenti* venimus in Miletum. Proposuerat enim Pau-
λίῳ, τῇ ἐχομένῃ ἤλθομεν εἰς μίλητον. ἔκρινε γὰρ ὁ παῦ- 16
lus transnauigare Ephesum, ut non fieret ei tem-
λος παραπλεῦσαι τὴν ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρο-
pus terere in Asia. festinabat enim, si possibile esset sibi,
νοτριβῆσαι ἐν τῇ ἀσίᾳ· ἔσπευδε γάρ, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν
diem Pentecostes fieri in Hierosolymis.
ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς ἱεροσόλυμα.
A autem Mileto mittens in Ephesum, vocauit 17
Ἀπὸ δὲ τῆς μιλήτου πέμψας εἰς ἔφεσον, μετεκαλέσατο
maiores natu ecclesiæ. Vt autem aduenissent
τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. ὡς δὲ παρεγένοντο 18
ad eum,* dixit eis, Vos scitis à prima die
πρὸς αὐτὸν, εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀπὸ πρώτης ἡμέ-
à qua ingressus sum in Asiam, *quomodo vobiscum omne
ρας ἀφ' ἧς ἐπέβην εἰς τὴν ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα
tempus fuerim, Seruiens Domino cum omni hu-
χρόνον ἐγενόμην, δουλεύων τῷ κυρίῳ μετὰ πάσης τα- 19
militate, & lachrymis, & tentationibus,
πεινοφροσύνης, καὶ πολλῶν δακρύων, καὶ πειρασμῶν, τῶν
euenientibus mihi in insidiis Iudæorum.
συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν ἰουδαίων·
ut nihil *remiserim conferentium, ad non annun-
ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων, τοῦ μὴ ἀναγγεῖ- 20
tiandum vobis, & docendum vos publicè & per domos:
λαι ὑμῖν, καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους·
Testificans Iudæisque & Græcis in Deum
διαμαρτυρόμενος ἰουδαίοις τε καὶ ἕλλησι τὴν εἰς τὸν θεὸν 21
pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.
μετάνοιαν, καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστόν.
Et nunc ecce ego *vinctus spiritu vado in
καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι, πορεύομαι εἰς 22
Hierusalem, quæ in ea *concursura mihi *non noscens.
ἱερουσαλήμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μὴ εἰδώς·
Nisi quòd Spiritus sanctus per *ciuitatem protestatur
πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεταί 23
mihi, dicens, quoniã vincula me & tribulationes* manent.
μοι, λέγον ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσιν.
Sed *nullius rationem facio, nec *habeo animam meam
ἀλλ' οὐδενὸς λόγου ποιοῦμαι, οὐδὲ ἔχω τὴν ψυχήν μου 24
‖pretiosam mihipsi, vt finire cursum meum cum gaudio, &
τιμίαν ἐμαυτῷ, ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ
ministerium quod accepi à Domino Iesu, protesti-
τὴν διακονίαν ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ κυρίου ἰησοῦ, διαμαρτύ-
ficari Euangelium gratiæ Dei.
ρασθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ.
Et nunc ecce ego scio, quia nõ amplius videbitis faciem meam
καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκ ἔτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου 25
‖per quos vos omnes, ‖in quibus transiui prædicans regnum
ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διῆλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ
Dei. ‖Ideo & testor vobis in hodierna die,
θεοῦ. διὸ μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, 26
quia mundus *ego a sanguine omnium. Non enim sub-
ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων. οὐ γὰρ ὑπε- 27
terfugi, ‖ad non annuntiandum vobis omne consilium Dei.
στειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ.
Attendite ergo vobisipsis & vniuerso gregi, in quo vos
προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς 28
Spiritus sanctus posuit episcopos, ‖pascere eccle-
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλη-
siam Dei, quam acquisiuit ‖per proprium sanguinem.
σίαν τοῦ θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.
Ego enim scio hoc, quoniam intrabunt post discessionem meam
ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου 29
lupi *graues in vos, non parcentes gregi.
λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου.
Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes per-
καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διε- 30
uersa, ‖ad abstrahendum discipulos post se.
στραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν.
‖Propter quod ‖Ideo vigilate, ‖memores quoniam* triennium noctem & diem
διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέ- 31
non cessaui cum lachrymis monens vnumquenque*.
ραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον.
Et nunc commendo vos, fratres, Deo &
καὶ τανῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοί, τῷ θεῷ καὶ τῷ 32
‖qui potens est verbo gratiæ ipsius, ‖potenti superædificare &
λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι καὶ
dare vobis hæreditatem in sanctificatis omnibus.
δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶσιν.
Argentum* aut aurum, aut vestem nullius concupiui. 33
ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα.
Ipsi *nostis, quoniam ‖vsibus meis, & *existentibus mecum,
αὐτοὶ γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρείαις μου, καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ 34
ministrauerunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniã
ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι 35
sic laborantes oportet suscipere infirmos, *me- *ac
οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνη-
miniscique *verborum Domini iesu, (quoniam ipse dixit,) Bea- *verbi
μονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ κυρίου ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε, μακά-
tius est dare magis quàm accipere. Et hæc *di- *cùm dixisset,
ριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. καὶ ταῦτα εἰ- 36
positis genibus
cens, ponens genua sua cum omnibus illis orauit.
πὼν, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ σὺν πᾶσιν αὐτοῖς προσηύξατο.
Magnus autem factus est fletus omnium, & procumbentes super
ἱκανὸς δὲ ἐγένετο κλαυθμὸς πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ 37
collum Pauli, exosculabantur eum: Dolentes
τὸν τράχηλον τοῦ παύλου, κατεφίλουν αὐτόν, ὀδυνώμενοι
maximè in verbo quod dixerat, quoniã nõ amplius *futuri essent fa-
μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσι τὸ πρό- *essent visuri.
ciem eius *spectare. *præmittebant autem eum ad nauem. & deducebant
σωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. προέπεμπον δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον.

CAP. XXI. κα΄

*Vt autem factum *est *prouelsi nos auulsos ab *Cùm
Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐ- 1
eis, *recta currentes venimus in Coum: ‖at sequenti in
τῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς κῶ, τῇ δὲ ἐξῆς εἰς
Rhodum, & inde in Pataram. Et ‖inuenientes nauem
ῥόδον, κἀκεῖθεν εἰς πάταρα. καὶ εὑρόντες πλοῖον 2
transfretantem in Phœnicen, ascendentes *prouecti sumus.
διαπερῶν εἰς φοινίκην, ἐπιβάντες ἀνήχθημεν.
Apparentes autem Cypro, & relinquentes eam
ἀναφάναντες δὲ τὴν κύπρον, καὶ καταλιπόντες αὐτὴν 3
ad sinistram, nauigauimus in Syriam, & deuecti sumus in Tyrum:
εὐώνυμον, ἐπλέομεν εἰς συρίαν, καὶ κατήχθημεν εἰς τύρον·
ibi enim erat nauis expositura onus.
ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον.
‖Et inuenientes discipulos, admansimus *ei diebus septem, ‖Inuentis autẽ
καὶ ἀνευρόντες τοὺς μαθητὰς, ἐπεμείναμεν αὐτοῦ ἡμέρας ἑπτά, 4
qui Paulo dicebant per Spiritum, ‖non ascendere discipulis,
οἵτινες τῷ παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ πνεύματος, μὴ ἀναβαίνειν *ibi
in Hierusalem. Quando autem factum est nos peragere *ne ascenderet
εἰς ἱερουσαλήμ. ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς 5
dies, exeuntes ibamus, præmittentibus nos Hierosolymã.
ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων ἡμᾶς
omnibus cum vxoribus & filiis vsque foras ciuitatem: &
πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἕως ἔξω τῆς πόλεως· καὶ
‖ponentes genua in littore, orauimus. ‖positis genibus
θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν, προσηυξάμεθα·
Et salutantes inuicem, ascendimus in nauem: il- cùm valefe-
καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐνέβημεν εἰς τὸ πλοῖον. ἐκεῖ- 6
cissemus
li autem redierunt in ‖propria. Nos verò ‖nauigationem per- ‖suã.
νοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διά- 7
ficientes, à Tyro descendimus in Ptolemaidam, & *sa- ‖nauigatione
τύου κατηντήσαμεν εἰς πτολεμαΐδα, καὶ ἀσπα- explicita,
lutantes fratres, mansimus die vna apud illos *salutatis fra-
σάμενοι τοὺς ἀδελφοὺς, ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ' αὐτοῖς. tribus,
*At postridie egressi venimus in Cæsaream. & *Alia autẽ die
τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες, ἤλθομεν εἰς καισάρειαν. καὶ 8
intrantes in domum Philippi Euangelistæ ‖existentis ‖qui erat vnus
εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὄντος de
ex septem, mansimus apud eum.
ἐκ τῶν ἑπτὰ, ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ.
Huic autem erant filiæ virgines quatuor prophe-
τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες προφη- 9
tantes. ‖Admanentibus autem nobis dies *plures, descen- ‖Et cùm mo-
τεύουσαι. ἐπιμενόντων δὲ ἡμῶν ἡμέρας πλείους, κατῆλ- raremur per
dit quidam à Iudæa propheta, nomine Agabus. *aliquot, superuenit
θέ τις ἀπὸ τῆς ἰουδαίας προφήτης, ὀνόματι ἄγαβος·
* Et *veniens* ad nos, & ‖tollens zonam Pauli, *Is cùm venis-
καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ παύλου, 11
‖alligansque sibi manus & pedes, dixit, Hæc dicit ‖sulit
δήσας τε αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, εἶπε, τάδε λέγει ‖&
Spiritus sanctus, Virum cuius est zona hæc, sic ‖vin- ‖alligabunt
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸν ἄνδρα οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δήσ-
cient in Hierusalem Iudæi, & tradent in ma-
ουσιν ἐν ἱερουσαλὴμ οἱ ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖ-
nus Gentium. *Vt autem audiuimus hæc*, rogabamus Quod cùm
ρας ἐθνῶν. ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν audissemus,
nosque & qui loci illius*, *ad non ascendendum eum in Hieruſa- *erant, ne ascẽ-
ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς ἱερουσα- deret Hierosolymam.
lem. ‖Respondit*que Paulus,‖ Quid facitis flentes, & *Tunc
λήμ. ἀπεκρίθη τε ὁ παῦλος, τί ποιεῖτε κλαίοντες, καὶ ‖& dixit,
*comminuentes meum cor? ego enim non solùm ‖vinciri, *affligentes
συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ‖alligari,
sed & mori in Hierusalem ‖paratè habeo pro no- ‖paratus sum
ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς ἱερουσαλὴμ ἑτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνό- propter nomẽ
mine Domini Iesu. *Non suaso autem eo, quieui- *Et cùm ei sua-
ματος τοῦ κυρίου ἰησοῦ. μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχά- dere non pos-
mus, dicentes, Voluntas Domini fiat. semus,
σαμεν, εἰπόντες, τὸ θέλημα τοῦ κυρίου γενέσθω.
Post autem dies istos præparati ascendebamus
μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι ἀνεβαίνομεν 15

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ex discipulis

in Hierusalem. Simul uenerunt autè & discipulorum à Cæ-
εἰς ἱερουσαλήμ. συνῆλθον δέ τινι τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισα- 16
sarea nobiscum, adducentes (apud quem hospitaremur) Mnasonem quendã
ρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ' ᾧ ξενισθῶμεν, Μνάσωνί τινι
Cyprium, antiquum discipulum. Factis autem nobis in Hie-
Κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ. γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς Ἱε- 17
rosolymam, libenter exceperunt nos fratres.
ροσόλυμα, ἀσμένως ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί.
At sequenti introibat Paulus nobiscum ad Iacobum,
τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσήει ὁ παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, 18
omnesque adfuerunt seniores. Et salu-
πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι. καὶ ἀσπασά- 19
tans eos, exposuit per vnum singulum quæ fecisset Deus in
μενος αὐτοὺς, ἐξηγεῖτο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν
Gentibus per ministerium illius. At audientes
τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. οἱ δὲ ἀκούσαντες 20
glorificabant Deum, dixeruntque ei, Conspicis frater, quot
ἐδόξαζον τὸν θεόν, εἶπόν τε αὐτῷ, θεωρεῖς ἀδελφὲ, πό-
decem millia sunt Iudæorum credentium? & omnes
σαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων; καὶ πάντες
zelatores legis subsistunt. Edocti erant autem de
ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι. κατηχήθησαν δὲ περὶ 21
te, quia discessionem doceas à Moyse eos qui per Gentes
σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ μωσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη
omnes Iudæos, dicens non circuncidere ipsos filios, ne-
πάντας Ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μη-
que ritibus ambulare. Quid ergo est? omnino oportet mul-
δὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν. τί οὖν ἐστι; πάντως δεῖ πλῆ- 22
titudinem conuenire: audient enim quòd superuenisti.
θος συνελθεῖν· ἀκούσονται γὰρ ὅτι ἐλήλυθας.
Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri qua-
τοῦτο οὖν ποίησον ὃ σοι λέγομεν· εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσα- 23
tuor, votum habentes super seipsos. Hos assumens pur-
ρες εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν· τούτους παραλαβὼν ἁγνί- 24
ficator cum illis: & impende in illis, vt radant
ζου σὺν αὐτοῖς· καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται
caput, & scient omnes, quia ea quæ audierunt de
τὴν κεφαλήν, καὶ γνῶσι πάντες ὅτι ὧν κατήχηνται περὶ
te, nihil est, sed incedis & ipse legem custodiens.
σοῦ, οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς τὸν νόμον φυλάσσων.
De autem credentibus Gentibus nos scripsimus, iudi-
περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν, κρί- 25
cantes nihil huiusmodi obseruare eos, si non cauere eos
νάντες μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτοὺς, εἰ μὴ φυλάσσεσθαι αὐτὸὺς
hoc, & idolis immolatum, & sanguinem, & suffocatum, & fornicationem.
τό, τε εἰδωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα, καὶ πνικτὸν, καὶ πορνείαν.
Tunc Paulus assumens viros, sequenti die
τότε ὁ παῦλος παραλαβὼν τοὺς ἄνδρας, τῇ ἐχομένῃ ἡμέ- 26
cum illis purificatus intrauit in templum annuntians
ρᾳ σὺν αὐτοῖς ἁγνισθεὶς εἰσῄει εἰς τὸ ἱερὸν διαγγέλλων τὴν
expletionem dierum purificationis, donec offerretur
ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγνισμοῦ, ἕως οὗ προσηνέχθη
pro vnoquoque eorum oblatio.
ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν ἡ προσφορά.
Vt autem futuri erant septem dies consummari, hi qui de
ὡς δὲ ἔμελλον αἱ ἑπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς 27
Asia Iudæi, conspicientes eum in templo, confuderunt om-
Ἀσίας Ἰουδαῖοι θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάν-
nem turbam, & iniecerunt manus in eum,
τα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτόν·
Clamantes, Viri Israelitæ, adiuuate: hic est ho-
κραύζοντες, ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε· οὗτός ἐστιν ὁ ἄν- 28
mo qui aduersus populum & legem, & locum hunc, om-
θρωπος ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου, καὶ τοῦ τόπου τούτου πάν-
nes vbique docens: insuperque & Græcos induxit in
τας παντα χοῦ διδάσκων· ἔτι τε καὶ Ἕλληνας εἰσήγαγε εἰς
templum, & polluit sanctum locum istum.
τὸ ἱερὸν, καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον.
Fuerant enim videntes Trophimum Ephesium in ciuitate
ἦσαν γὰρ ἑωρακότες τρόφιμον τὸν ἐφέσιον ἐν τῇ πόλει 29
cum ipso, quem existimauerũt quoniã in templum introduxisset Paulus.
σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγε ὁ παῦλος.
Commotaque est ciuitas tota, & facta est concursio populi: &
ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ· καὶ 30
apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum, & sta-
ἐπιλαβόμενοι τοῦ παύλου εἷλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ, καὶ εὐ-
tim clausæ sunt ianuæ. Quærentibus autem eum oc-
θέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. ζητούντων δὲ αὐτὸν ἀπο- 31
cidere, ascendit fama tribuno cohortis, Quia tota con-
κτεῖναι, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρης, ὅτι ὅλη συγ-
funditur Hierusalem. Qui ex ipsa assumens mi-
κέχυται ἱερουσαλήμ· ὃς παραυτῆς παραλαβὼν στρα- 32
lites & centuriones, decurrit ad illos. illi autem vi-
τιώτας καὶ ἑκατοντάρχους, κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ ἰδόν-
dentes tribunum & milites, cessauerunt percutientes
τες τὸν χιλίαρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες
Tunc accedens Paulum. Appropinquans autem tribunus apprehendit eum,
τὸν παῦλον. ἐγγίσας δὲ ὁ χιλίαρχος ἐπελάβετο αὐτοῦ, 33
& iussit vinciri catenis duabus: & interrogabat quis
καὶ ἐκέλευσε δεθῆναι ἁλύσεσι δυσί· καὶ ἐπυνθάνετο τίς

nam esset, & quid est perpetrans. Alii autem aliud quid clamabãt in
ἂν εἴη, καὶ τί ἐστι πεποιηκώς. ἄλλοι δὲ ἄλλό τι ἐβόων ἐν 34
turba. non potens autem cognoscere certum propter tu-
τῷ ὄχλῳ. μὴ δυνάμενος δὲ γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς διὰ τὸν θό-
multum, iussit duci eum in castra.
ρυβον, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν.
Cùm autem factus est ad gradus, contigit portari
ὅτε δὲ ἐγένετο ὅτι τοὺς ἀναβαθμοὺς, συνέβη βαστάζεσθαι 35
eum à militibus propter violentiam turbæ.
αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου.
Sequebatur enim multitudo populi clamans, Tolle eum.
ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ κράζον, αἶρε αὐτόν.
Futuruque induci in castra Paulus, di-
μέλλων τε εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν ὁ παῦλος, λέ- 37
cit tribuno, Si licet mihi aliquid ad te? ille verò dixit, Græ-
γει τῷ χιλιάρχῳ, εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρός σε; ὁ δὲ ἔφη, ἑλ-
cè nosti? Nonne tu es Aegyptius ille ante
λενιστὶ γινώσκεις; οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ αἰγύπτιος ὁ πρὸ 38
hos dies tumultum mouens, & educens in dese-
τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας, καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρη-
tum quatuor mille viros sicariorum?
μον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων;
Dixit autem Paulus, Ego homo quidem sum Iudæus Tar-
εἶπε δὲ ὁ παῦλος, ἐγὼ ἀνθρωπος μέν εἰμι ἰουδαῖος ταρ- 39
sensis, Ciliciæ non obscuræ ciuitatis ciuis. rogo autem
σεὺς, τῆς κιλικίας οὐκ ἀσήμου πόλεως πολίτης. δέομαι δέ
te, permitte mihi loqui ad populum.
σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν.
Permittente autem eo, Paulus stans in gradi-
ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ παῦλος ἑστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθ- 40
bus, annuit manu populo. multo verò silentio facto,
μῶν, κατέσεισε τῇ χειρὶ τῷ λαῷ. πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης,
allocutus est Hebræa lingua, dicens:
προσεφώνησε τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ, λέγων·

CAP. XXII. κβ'

Viri fratres & patres, audite meam ad
Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς 1
vos nunc excusationem. Audientes autem quia Hebræa
ὑμᾶς νυνὶ ἀπολογίας. ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ ἑβραΐδι
lingua alloqueretur illos, magis præstiterunt silentium. &
διαλέκτῳ προσεφώνει αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν· καὶ
dicit: Ego quidem sum vir Iudæus, natus in
φησιν· ἐγὼ μέν εἰμι ἀνὴρ ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν 3
Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ciuitate ista
ταρσῷ τῆς κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ
secus pedes Gamalielis, eruditus iuxta exquisitionem
παρὰ τοὺς πόδας γαμαλιὴλ, πεπαιδευμένος κατ' ἀκρίβειαν
patrernæ legis, zelotes existens Dei, sicut omnes
τοῦ πατρῴου νόμου, ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ θεοῦ, καθὼς πάν-
nes vos estis hodie. Qui hanc viam persecutus sum
τες ὑμεῖς ἐστε σήμερον· ὃς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄ- 4
vsque ad mortem: vinciens & tradens in custodias viros
χρι θανάτου· δεσμεύων καὶ παραδιδοὺς εἰς φυλακὰς ἄνδρας
que & mulieres: Sicut princeps sacerdotum testatur mihi, &
τε καὶ γυναῖκας· ὡς ὁ ἀρχιερεύς μαρτυρεῖ μοι, καὶ
omnis senatus: à quibus & epistolas accipiens,
πᾶν τὸ πρεσβυτέριον· παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος,
ad fratres in Damascum pergebam, adducturus & 5
illic existentes vinctos in Hierusalem, vt punirentur.
πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εἰς δαμασκὸν ἐπορευόμην, ἄξων καὶ τοὺς
ἐκεῖσε ὄντας, δεδεμένους εἰς ἱερουσαλὴμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν.
Factum est autem mihi profecto & appropinquanti Damasco, circa
ἐγένετό δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ δαμασκῷ, περὶ 6
meridiem subitò de cælo circumfulgere lucem copio-
μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι φῶς ἱκα-
sam circa me. Cecidique in solum, & audiui vocem
νὸν περὶ ἐμὲ, ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουσα φωνῆς 7
dicentem mihi, Saule, Saule, quid me persequeris?
λεγούσης μοι, σαοὺλ, σαοὺλ, τί με διώκεις;
Ego autem respondi, Quis es Domine? dixitque ad me, Ego
ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην, τίς εἶ κύριε; εἶπέ τε πρός με, ἐγὼ 8
sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris.
εἰμι ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.
Qui verò mecum erant existentes quidẽ lumen spectabant, & expauefacti
οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι 9
sunt, at vocem non audierunt loquentis mihi.
ἐγένοντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι.
Dixi autem, Quid faciam Domine? at Dominus dixit ad me, Sur-
εἶπον δέ, τί ποιήσω κύριε; ὁ δὲ κύριος εἶπε πρός με, ἀνα- 10
gens vade in Damascum, & illic tibi dicetur de om-
στὰς πορεύου εἰς δαμασκὸν, κἀκεῖ σοι λαληθήσεται περὶ πάν-
nibus quæ constituta sunt tibi facere. Cùm autem non viderem præ
των ὧν τέτακταί σοι ποιῆσαι. ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς 11
gloria luminis illius, manuductus à simul existentibus
δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συόντων
mihi veni in Damascum. Ananias autem quidã vir pius
μοι, ἦλθον εἰς δαμασκόν. ἀνανίας δέ τις ἀνὴρ εὐσεβὴς 12
secundum legem, testimonio ornatus ab omnibus habitantibus
κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούντων

ex discipulis

secum
iasonem
ξενίζω
Et cùm venissemus

autem die
εἶσμι
collecti sunt
Quos cùm salutasset, narrauit
singula,
At illi cùm audissent, magnificabãt
Vides

in Iudæis qui crediderunt?
æmulatores sunt Audierũt
eorum qui

sunt Iudæorũ, debere eos
suos,
iecundũ consuetudinem ingredi.
Vtique
te superuenisse.

His assumptis, sanctifica te

capita,

falsa sunt,
ambulas
his qui crediderunt ex

vt abstineant se ab idolis immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.
assumptis viris, postera

Dum
consummatẽtur erãt
cùm vidissent
concitauerunt
populum,
ei,

Gentiles

violauit
κοινόω
Viderant

ἕλκω

nuntiatum est

statim, assumptis militibus & centurionibus,
Qui cùm vidissent percutere

Tunc accedens

eam alligari

Et cũ non posset
præ tumultu,

Et cũ veniſſet
vt portaretur
vim populi.

Et cùm cœpisset
loqui
qui,
qui

concitasti, & eduxisti
millia virorũ

Et ad eum
à Tarso,
ignotæ
municeps,

ἀναζέφω
veritatem
æmulator legis,
&
alligans

ac
testimonium reddit omnes maiores natu:
vt adducerem inde

eunte me, & appropinquãte
media die,
fulsit me lux copiosa.
Et decidens
terram.

Et erant,
viderunt.
autem
eius qui loquebatur mecum.
Et
autem

te oporteat
E t
claritate
ad manum deductus
comitibus
timoratus
testimonium habens

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

in Damasco Iudæis: Veniens ad me, & astans dixit
ἐν δαμασκῷ ἰουδαίων· ἐλθὼν πρός με, καὶ ἐπιστὰς εἶπέ 13
mihi, Saule frater, respice: & ego eadem hora respexi
μοι, σαοὺλ ἀδελφέ, ἀνάβλεψον· κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα
in eum. *Ille autem dixit, Deus patrum nostrorum præor-
εἰς αὐτόν. ὁ δὲ εἶπεν, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχει- 14
dinauit te ‖cognoscere voluntatem eius, & ‖videre iustum, &
ρίσατό σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον, καὶ
audire vocem ex ore eius. Quia eris testis
ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· ὅτι ἔσῃ μάρτυς 15
‖ei ad omnes homines, eorum quæ vidisti & audisti.
αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν ἑώρακας καὶ ἤκουσας.
Et nunc quid moraris? *surgens* baptizare, & ablue
καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀναστὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλουσαι 16
peccata tua, *inuocans nomen Domini.*
τὰς ἁμαρτίας σου, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου.
Factum est autem mihi reuertenti in Hierusalem, & *oran-
ἐγένετο δέ μοι ὑποστρέψαντι εἰς ἰερουσαλὴμ, καὶ προσ- 17
te me in templ, fieri me in ‖exstasi,
εύχομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει,
Et videre illum dicentem mihi, Festina & exi *in ce-
καὶ ἰδεῖν αὐτὸν λέγοντά μοι, σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τά- 18
leritate ex Hierusalem, quoniam non recipient tuum testi-
χει ἐξ ἰερουσαλὴμ, διότι οὐ παραδέξονταί σου τὴν μαρτυ-
monium de me. Et ego dixi, Domine, ipsi sciunt
ρίαν περὶ ἐμοῦ. κἀγὼ εἶπον, κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται 19
*concludens in carcerem, quia ego eram *carcerans & cædens per synagogas
ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς
eredentes in te. Et cùm effunderetur sanguis Ste-
τοὺς πιστεύοντας ἐπί σε· καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα στε- 20
phani *primi* testis tui, & *ipse eram astans & consen-
φάνου τοῦ μαρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συνευ-
tiens interemptioni eius, & custodiens vestimenta interfi-
δοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, καὶ φυλάσσων τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούν-
cientium illum. Et dixit ad me, Vade, quoniam ego in ‖gentes
των αὐτόν. καὶ εἶπε πρός με, πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη 21
longè emittam te. Audiebant autem eum vsque ad hoc
μακρὰν ἐξαποστελῶ σε. ἤκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου 22
verbum, & leuauerunt vocem suam, dicentes, Tolle de
τοῦ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λέγοντες, αἶρε ἀπὸ
fas est terra huiusce modi: non enim *conuenit* eum viuere.
τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθῆκον αὐτὸν ζῆν.
‖Vociferantibus autem eis, & proiicientibus vestimenta, & pulue-
κραζόντων δὲ αὐτῶν, καὶ ῥιπτούντων τὰ ἱμάτια, καὶ κο- 23
rem iactantibus in aërem, Iussit eum tri-
νιορτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ χι- 24
bunus induci in castra, *dicens flagellis ‖in-
λίαρχος ἄγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν, εἰπὼν μάστιξιν ἀνε-
quiri eum, vt sciret propter quam causam sic acclamarent
τάζεσθαι αὐτὸν, ἵνα ἐπιγνῷ δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐπεφώνουν
ei. *Cùm *autem* astrinxissēt eum loris, dixit *ad
αὐτῷ. ὡς δὲ προέτειναν αὐτὸν τοῖς ἱμᾶσιν, εἶπε πρὸς 25
adstantem centurionem Paulus, Si hominem Romanum
τὸν ἑστῶτα ἑκατόνταρχον ὁ παῦλος, εἰ ἄνθρωπον ῥωμαῖον
& indemnatum licet vobis flagellare?
καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν;
*Quo audito, centurio accessit ad tribunū, & *Audiens autem centurio, accedens nuntiauit
ἀκούσας δὲ ὁ ἑκατόνταρχος, προσελθὼν ἀπήγγειλε τῷ 26
*Quid acturus es? *tribuno*, dicens, ‖Vide quid futurus es facere: nam homo* hic
χιλιάρχῳ, λέγων, ὅρα τί μέλλεις ποιεῖν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗ-
*enim ‖ciuis *ac ille Romanus est. Accedens autem tribunus dixit
τος ῥωμαῖός ἐστι. προσελθὼν δὲ ὁ χιλίαρχος εἶπεν 27
illi, Dic mihi si tu Romanus es? *ille autem dixit, Etiam.
αὐτῷ, λέγε μοι εἰ σὺ ῥωμαῖος εἶ; ὁ δὲ ἔφη, ναί.
‖Et *multa summa ‖Respondit*que* tribunus, Ego *multo capitali
ἀπεκρίθη τε ὁ χιλίαρχος, ἐγὼ πολλοῦ κεφαλαίου τὴν 28
‖& ciuilitatem hanc consecutus sum. ‖*at* Paulus ait, Ego autem &
πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην. ὁ δὲ παῦλος ἔφη, ἐγὼ δὲ καὶ
*κτάομαι natus sum. Protinus ergo discesserunt ab illo
γεγέννημαι. εὐθέως οὖν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ 29
‖qui ‖torturi erāt. & *futuri* eum ‖inquirere. & tribunus *verò timuit ‖co-
μέλλοντες αὐτὸν ἀνετάζειν. καὶ ὁ χιλίαρχος δὲ ἐφοβήθη, ὅπι-
*quoque *gnoscens quia *Romanus esset, & quia *erat eum *vinciens.*
*post quam re- *ciuis
γνοὺς ὅτι ῥωμαῖός ἐστι, καὶ ὅτι ἦν αὐτὸν δεδεκώς.
*alligasset ‖Postera autem die *At posterdie* volens scire *certum, hoc, quid
τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς, τὸ, τί 30
*diligentius, qua ex causa *sacerdotes con- accusaretur à Iudæis, soluit eum à vin-
κατηγορεῖται παρὰ τῶν ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δε-
*uenire, *omne concilium, culis, & iussit *venire principes sacerdotum & *omnem consessum
σμῶν, καὶ ἐκέλευσεν ἐλθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον
eorum: & producens Paulum, statuit inter illos.
αὐτῶν. καὶ καταγαγὼν τὸν παῦλον, ἔστησεν εἰς αὐτούς.

CAP. XXIII. κγ΄

*In concilium, Intendens autem Paulus *consessui*, ait, Viri fra-
Ατενίσας δὲ ὁ παῦλος τῷ συνεδρίῳ εἶπεν, ἄνδρες ἀδελ- 1
*conuersatus tres, ego omni conscientia bona *ministraui Deo*,
*sum ante Deū, φοὶ, ἐγὼ πάσῃ συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ θεῷ,
*hodiernum vsque in *hunc* diem.
ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας.

*At princeps ‖sacerdotū Ananias, præcepit astantibus sibi ‖autem
ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἀνανίας ἐπέταξε τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ, 2
percutere eius os. Tunc Paulus ad eum di-
τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα. τότε ὁ παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶ- 3
xit, ?*Percutere te futurus est* Deus, paries dealbate. & tu sedes?
?Percutiet
πε, τύπτειν σὲ μέλλει ὁ θεὸς, τοῖχε κεκονιαμένε. καὶ σὺ κάθῃ
iudicans me secundum legem, & contra legem iubes me per-
κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύ-
cuti? *At astantes* dixerunt, Summum sacerdotem Dei Et qui astabant
πτεσθαι; οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπον, τὸν ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ
‖maledicis? *conuiciaris?* Dixit*que* Paulus, Nesciebam fratres quia est ‖maledicis?
5 λοιδορεῖς; ἔφη τε ὁ παῦλος, οὐκ ᾔδειν ἀδελφοὶ, ὅτι ἐστὶν
?autem princeps sacerdotū. scriptum est enim, Principem populi tui non dices malè.
ἀρχιερεύς. γέγραπται γάρ, ἀρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς.
Sciens autem Paulus quia vna pars esset Sadducæorum,
6 γοὺς δὲ ὁ παῦλος ὅτι τὸ ἓν μέρος ἐστὶ σαδδουκαίων, τὸ
‖at altera Pharisæorum, exclamauit in ‖*consessu*, Viri fra- ‖& ‖concilio,
δὲ ἕτερον φαρισαίων, ἔκραζεν ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἄνδρες ἀδελ-
tres, ego Pharisæus sum, filius ‖*Pharisæi*: de spe & ‖Pharisæorum
φοὶ, ἐγὼ φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς φαρισαίου· περὶ ἐλπίδος καὶ
resurrectione mortuorum ego iudicor.
ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι.
?Et cùm hæc dixisset, ‖dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos, & ?*Hoc autem ipso locuto*, facta est ‖*seditio Pharisæorum*
7 Τοῦτο δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος, ἐγένετο στάσις τῶν φαρισαίων
soluta ‖turba & Sadducæorum, & diuisa est ‖*multitudo.* Saddu-
8 καὶ τῶν σαδδουκαίων, καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος. σαδδου-
cæi *quidem* enim dicunt non esse resurrectionem, neque angelum, neque
καῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε
spiritum: Pharisæi autem confitentur vtraque.
πνεῦμα· φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα.
Factus est autem clamor magnus. & exsurgentes ‖*scribæ* ‖quidam
9 ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη. καὶ ἀναστάντες οἱ γραμματεῖς
partu Pharisæorum *depugnabant*, dicentes, Nihil ?*malum* ?mali
τοῦ μέρους τῶν φαρισαίων διεμάχοντο, λέγοντες, οὐδὲν κακὸν
inuenimus in homine isto: *si autem spiritus locutus *quid
εὑρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλη-
est ei aut angelus, *ne repugnemus Deo.*
σεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος, μὴ θεομαχῶμεν.
?Et cùm magna dissensio facta esset, timens ?*Multa autem facta seditione, veritus* tribunus
10 πολλῆς δὲ γενομένης στάσεως, εὐλαβηθεὶς ὁ χιλίαρχος
ne discerperetur Paulus ab ipsis, iussit milites
μὴ διασπασθῇ ὁ παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ στράτευμα
descendere, & rapere eum de medio eorum, *deducereque in *ac eum
καταβῆναι, καὶ ἁρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἄγειν τε εἰς τὴν
castra. ‖*At adexistenti* nocte adsistens ei ‖Sequēti autem
11 παρεμβολήν. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ
Dominus, ait, *Confide Paule*: sicut enim testificatus es *quæ* de me
κύριος, εἶπε, θάρσει παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ
in Hierusalem, sic te oportet & *in Romam* testificari.
εἰς ἰερουσαλὴμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς ῥώμην μαρτυρῆσαι.
Facta autem die, *facientes quidam Iudæorum* con-
12 γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντές τινες τῶν ἰουδαίων συ-
sionem deuouerunt *sese*, dicentes neque *edere*, neque
στροφὴν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς, λέγοντες μήτε φαγεῖν μήτε
?*bibere*, *vsque quo* occiderent Paulum. Erant autem plus
13 πιεῖν, ἕως οὗ ἀποκτείνωσι τὸν παῦλον. ἦσαν δὲ πλείους
‖quadraginta ‖ hanc coniurationem ?*facientes*.
τεσσαράκοντα οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες·
Qui *accedentes* principes sacerdotum & senio-
14 οἵτινες προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέ-
res, *dixerunt, Deuotione deuouimus nosipsos, nihil
ροις, εἶπον, ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς, μηδενὸς
*gustare *vsque quo* occidamus Paulum.
γεύσασθαι ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν παῦλον.
Nunc ergo vos *indicate* tribuno cum ‖con-
15 νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε τῷ χιλιάρχῳ σὺν τῷ συνε-
fessu, vt *eras* illum producat ad vos, *vt fu-
δρίῳ, ὅπως αὔριον αὐτὸν καταγάγῃ πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλον-
turos cognoscere exquisitius quæ de eo. nos verò ?*ante*
τας διαγνώσεσθαι ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ. ἡμεῖς δὲ, πρὸ
appropinquare eum, parati sumus interficere illum.
τοῦ ἐγγίσαι αὐτὸν, ἑτοιμοί ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν.
Quod cùm audisset ?*venit & intrauit* ‖que *ad se ?ex centurionibus,* *Audiens autem* filius sororis Pauli insidias, ?*aduc-*
16 ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς παύλου τὸ ἔνεδρον, παρα-
niens & intrans in castra, nuntiauit
γενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολὴν, ἀπήγγειλε τῷ
Paulo. *Aduocans autem* Paulus *vnum ?cen-
17 παύλῳ. προσκαλεσάμενος δὲ ὁ παῦλος ἕνα τῶν ἑκα-
turionum, ait, Adolescentem hunc adduc ad tri-
τοντάρχων, ἔφη, τὸν νεανίσκον τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χι-
bunum: habet enim aliquid indicare illi.
λίαρχον· ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ.
‖Ille quidē *ergo* assumens eum, duxit ad tribu- *Et
18 ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τὸν χιλίαρ-
num, & ait, Vinctus Paulus *aduocans* me ro-
χον, καί φησιν, ὁ δέσμιος παῦλος προσκαλεσάμενός με ἠ-
gauit hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid lo-
ρώτησε τοῦτον τὸν νεανίαν ἀγαγεῖν πρός σε, ἔχοντά τι λα-
qui tibi. Apprehendens autem manum illius tribunus,
19 λῆσαί σοι. ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλίαρχος,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

feceſſit cum eo
&c illum
*Ille
‖Iudæis cõuenit

ꝰcraſtina die
‖concilium
*quaſi
ꝰcertius inquiſituri ſint
ᵛverò

‖amplius quàm
*non ᵛdonec

ᵛpromiſſum tuum.

‖ne cui loqueretur,
*nota ſibi feciſſet.
ᵛvocatis duobus centurionibus ‖illis,

‖lancearios

*Et

ᵛpræparate,
‖timuit enim ne forte raperet eum Iudæi, & occiderent, & ipſe poſtea calumniam ſuſtineret tanquam accepturus pecuniam.
*hæc: ᵛoptimo
*ſalutem.
ꝰincipientem

ᵛcognito
ᵈ ἐξαιρέομαι
ᵛque
‖obiiciebãt illi,
*concilium

ᵛactuſari

Et cùm perlatũ eſſet ᵛde *quaſparauerãt illi,
‖eum
ᵛvt dicant

*verò
ꝰpræceptum

*Et poſtera die dimiſſis equitibus, vt irent

cùm veniſſent
‖tradidiſſent

‖ante illum,

Cùm legiſſet
*interrogaſſet de

venerint.

& ſecedentes ſeorſum, ᵛinterrogauit, Quid eſt quod habes
καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν, ἐπυνθάνετο, τί ὄϛιν ὃ ἔχεις ἀ-
indicare mihi? *Dixit autem, ‖Quia Iudæi conſtituerunt
παγγεῖλαί μοι; εἶπε δέ, ὅτι οἱ ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ 20
rogare te. vt ꝰcras in *ᵛconſeſſum producas
ἐρωτῆσαί σε ὅπως αὔριον εἰς τὸ συνέδριον καταγάγῃς τὸν
Paulum, *vt futuri aliquid ꝰexquiſitius percunctari de
παῦλον, ὡς μέλλοντές τι ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ
illo. Tu ᵛergo ne credideris illis: inſidiantur enim ei
αὐτοῦ. σὺ οὖν μὴ πεισθῇς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσι γὰρ αὐτὸν 21
ex eis viri ‖plures quadraginta, qui deuoue-
ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους τεσσαράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμάτι-
runt ſeſe *neque manducare neque bibere ᵛuſque quo interficiant eum: &
σαν ἑαυτοὺς, μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως οὗ ἀνέλωσιν αὐτόν. καὶ
nunc parati ſunt expectantes ᵛà te renuntiationem.
νυνὶ ἕτοιμοί εἰσι προσδεχόμενοι τὴν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν.
Ipſe quidem igitur tribunus dimiſit adoleſcentem, præcipiens
ὁ μὲν οὖν χιλίαρχος ἐπέλυσε τὸν νεανίαν, παραγγείλας 22
‖Nemini eloqui, quoniam hæc *ᵛindicaueris ad me.
μηδενὶ ἐκλαλῆσαι, ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρός με.
Et ᵛaduocans duos quoſdam centurionum, di-
καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν ἑκατοντάρχων, εἶ- 23
xit‖, Parate milites ducentos, vt eant
πεν, ἑτοιμάσατε στρατιώτας διακοσίους, ὅπως πορευθῶσιν
vſque Cæſaream, & equites ſeptuaginta, & ‖ſtipatores
ἕως καισαρείας, καὶ ἱππεῖς ἑβδομήκοντα, καὶ δεξιολάβους
ducentos à tertia hora noctis. ᵛIumentaque ꝰad-
διακοσίους ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός· κτήνη τε πα- 24
parare, vt imponentes Paulum, ſaluum perducerent ad
ρασῆσαι, ἵνα ἐπιβιβάσαντες τὸν παῦλον, διασώσωσι πρὸς
Felicem præſidem ‖ Scribens epiſtolam continentem
φήλικα τὸν ἡγεμόνα· γράψας ἐπιστολὴν περιέχουσαν 25
*formam hanc: Claudius Lyſias ᵛpraſtantiſſimo præ-
τὸν τύπον τοῦτον: Κλαύδιος λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγε- 26
ſidi Felici *gaudere. Virum hunc comprehenſum
μόνι φήλικι χαίρειν. τὸν ἄνδρα τοῦτον συλληφθέντα 27
à Iudæis, & ꝰfuturum interfici ab eis, ſuper-
ὑπὸ τῶν ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, ἐπι-
ueniens cum exercitu, eripui *eum*, ᵛdiſcens quia
στὰς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλόμην αὐτὸν, μαθὼν ὅτι
Romanus eſt. Volens ᵛ *autem* ſcire cauſam *ob* quam
ῥωμαῖός ἐϛι. βουλόμενος δὲ γνῶναι τὴν αἰτίαν δι' ἣν 28
‖incuſarent eum, deduxi eum in *ᵛconſeſſum eorum.
ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν·
Quem inueni ᵛappellatum de quæſtionibus legis, ipſorum.
ὃν εὗρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, 29
nihil verò dignum morte aut vinculis crimen habentem.
μηδὲν δὲ ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα ἔχοντα.
Indicatu autem mihi ᵛ inſidiis *ᵛin virum futuris
μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς τὸν ἄνδρα μέλλειν 30
*eſſe à Iudæis, ſtatim miſi‖ ad te, de-
ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν ἰουδαίων, ἐξαυτῆς ἔπεμψα πρός σε, πα-
nuntians & accuſatoribus ᵛ *dicere quæ ad eum* apud
ραγγείλας καὶ τοῖς κατηγόροις λέγειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ
te. Vale.
σοῦ. ἔῤῥωσο.
*verò *Ipſi quidem ergo* milites* ſecundum ꝰconſtitutum ſibi,
ꝰpræceptum
οἱ μὲν οὖν στρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς, ἀ- 31
aſſumentes Paulum, duxerunt per noctem in Anti-
ναλαβόντες τὸν παῦλον, ἤγαγον διὰ τῆς νυκτὸς εἰς τὴν ἀντι-
*Et poſtera die dimiſſis equitibus, vt irent
πατρίδα. τῇ δὲ ἐπαύριον ἐάσαντες τοὺς ἱππεῖς, πορεύε- 32
cùm eo, reuerſi ſunt in caſtra.
σθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν.
Qui *ingreſſi in* Cæſaream, & ‖reddentes
οἵτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν καισάρειαν, καὶ ἀναδόντες 33
epiſtolam præſidi, ſtatuerunt & Paulum ‖ei.
τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν παῦλον αὐτῷ.
Cùm legiſſet *Legens autem *præſes*, & *ᵛinterrogans ex quali prouin-
ἀναγνοὺς δὲ ὁ ἡγεμὼν, καὶ ἐπερωτήσας ἐκ ποίας ἐπαρ- 34
cia eſſet, & cognoſcens quia de Cilicia, Audiam
χίας ἐϛί, καὶ πυθόμενος ὅτι ἀπὸ κιλικίας, διακούσομαί 45
te, inquit, cùm & accuſatores tui *adfuerint.* iuſſit
σου, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σου παραγένωνται. ἐκέλευσέ
que eum in prætorio Herodis cuſtodiri.
τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοῦ ἡρῴδου φυλάσσεσθαι.

CAP. XXIIII. κδ'

Poſt autem quinque dies deſcendit princeps ſacerdotum Ananias cum
Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς ἀνανίας μετὰ 1
*quibuſdam ‖adierunt præſidem ‖Et
ſenioribus* & oratore Tertullo quodam, qui ꝰcompa-
τῶν πρεσβυτέρων καὶ ῥήτορος τερτύλλου τινὸς, οἵτινες ἐνεφά-
ruerunt præſidi aduerſus Paulum. ‖Citato autem
νισαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ παύλου. κληθέντος δὲ 2
*eo, cœpit accuſare Tertullus, dicens,
αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ τέρτυλλος, λέγων,
Cùm in multa pace agamus *multa corrigantur ꝰprouidentiã, ſemper
Multæ pacis compotes per te, & ᵛdirectionum
πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων 3
factarum genti huic per tuam ꝰprudentiam, prorſusque &
γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, πάντῃ τε καὶ

ybique ſuſcipimus, *præſtantiſſime* Felix, cum omni gratiarum optime
πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιϛε φῆλιξ, μετὰ πάσης εὐχα- Ne ꝰdiutius
actione. *Vt autem *non ꝰſuper plus* te ᵛ*interpellem*, oro ᵛprotraham,
ριϛίας. ἵνα δὲ μὴ ὑπὸ πλεῖόν σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ
‖audire te nos *conciſe* tua ꝰæquitate. ‖vt audias
ἀκοῦσαί σε ἡμᾶς συντόμως τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ. *breuiter pro
ᵛ*Inuenientes enim* hominem hunc peſtiferum, & *mouentem* ſeditionem ꝰclementia.
ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν, καὶ κινοῦντα στάσιν ᵛInuenimus
5 οὐρέντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν, καὶ κινοῦντα στάσιν *concitantem
omnibus Iudæis ᵛ*qui per habitatam, antiſtitem* ᵛin vniuerſo or
πᾶσι τοῖς ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην be, & auctorẽ
que Nazarenorum ſectæ, Qui etiam templum ‖ten- ‖violare conatus eſt:
6 τε τῆς τῶν ναζωραίων αἱρέσεως· ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπεί- ᵛ apprehenſum
tauit *prophanare*: quem & ᵛ*apprehendimus*, & ſecundum no-
ρασε βεβηλῶσαι· ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτε- ‖Superueniens
ſtram legem voluimus iudicare. ‖*Adueniens* autem Lyſias
7 ρον νόμον ἠθελήσαμεν κρίνειν. παρελθὼν δὲ λυσίας ꝰcum
tribunus, ꝰ vi ‖*multa* ex manibus noſtris eripuit*, & ad ‖magna de
ὁ χιλίαρχος, βίᾳ πολλῇ ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀφείλετο, καὶ πρὸς ᵛeum,
te *miſit*: Iubens & accuſatores eius ve-
8 σε ἀπέστειλε· κελεύσας καὶ τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ ἔρ- ᵛad te,
nire*, à quo poteris ipſe iudicans de omnibus
χεσθαι, παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας περὶ πάντων τού- de quibus
ἰϛis cognoſcere, *quorum* nos accuſamus eum.
των ἐπιγνῶναι, ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ. Adiecerunt
Conſenſerunt autem & Iudæi, dicentes hæc ita
9 συνέθεντο δὲ καὶ οἱ ἰουδαῖοι, φάσκοντες ταῦτα οὕτως ᵛſe
ᵛhabere. Reſpondit autem Paulus, annuente ſibi
10 ἔχειν. ἀπεκρίθη δὲ ὁ παῦλος, νεύσαντός αὐτῷ τοῦ ꝰeſſe
præſide dicere, Ex multis annis ꝰ*exiſtentem* te iudicem genti
ἡγεμόνος λέγειν, ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν τῷ ἔθνει ꝰbono * pro
huic ſciens, ꝰ*melioreanimo* *quæ de meipſo ‖defen- ‖ſatisfacia. Po-
τούτῳ θυμαίτερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦ- tes enim
dar. *Potente* te cognoſcere quia non ‖*plures* ſunt mihi dies ‖plus
11 μαι· δυναμένου σου γνῶναι ὅτι οὐ πλείους εἰσί μοι ἡμέραι adorare
quàm duodecim, ex quo aſcendi *adoraturus* in Hieruſalem.
ἢ δεκαδύο, ἀφ' ἧς ἀνέβην προσκυνήσων εἰς ἱερουσαλήμ. ‖cum aliquo
Et neque in templo inuenerunt me ‖*apud aliquem* diſputantem, aut
12 καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὗρόν με πρός τινα διαλεγόμενον, ἢ ‖concurſum
‖*Seditionem* facientem turbæ, neque in ſynagogis, neque
ἐπίσυσιν ποιοῦντα ὄχλου, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἔτε ‖in ciuitate,
‖*per vrbem.* Neque probare poſſunt* de quibus *tibi
13 κατὰ τὴν πόλιν· οὔτε παραστῆσαί δύανται περὶ ὧν
nunc accuſant me. Confiteor autem hoc tibi, quòd ſecundũ
14 νῦν κατηγοροῦσί μου. ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ *ſectam,
viam quam dicunt hæreſim, ſic deſeruio patrio ᵛmeo,
τὴν ὁδὸν ἣν λέγουσιν αἵρεσιν, οὕτω λατρεύω τῷ πατρῴῳ ‖in lege
Deo*, credens omnibus quæ ‖*ſecundum legem*, & prophetis
θεῷ, πιϛεύων πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν νόμον, καὶ τοῖς προφήταις
ꝰ*ſcriptis.* Spem habens in Deum, quam & hi ꝰſcripta ſunt.
15 γεγραμμένοις, ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν θεὸν, ἣν καὶ αὐτοὶ
ipſi expectant, reſurrectionem futuram *eſſe mortuorum*, iu-
οὗτοι προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσεσθαι νεκρῶν, δι- ‖iniquorum.
ſtorumque & *iniuſtorum*. In hoc *autem* ipſe ꝰ*exerceo inof-* ꝰ& ſtudeo ſine
16 καίων τε καὶ ἀδίκων. ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸς ἀσκῶ ἀπρόσ- offendiculo
ſenſam conſcientiam ‖*habens* ad Deum, & ᵛ homines ‖habere ᵛad
κοπον συνείδησιν ἔχειν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους
ſemper. Per annos autem plures ᵛ*acceſſi* eleemo- Poſt ᵛveni
17 διὰπαντός. δι' ἐτῶν δὲ πλειόνων παρεγενόμην ἐλεημο-
ſynas facturus in gentem meam, & oblationes ꝰ. ꝰ& vota.
συνάς ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου, καὶ προσφοράς.
In quibus inuenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque
18 ἐν οἷς εὗρόν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, οὐ μετ' ὄχλου, οὐδὲ
cum tumultu.ᵛ Quidam autem ex Aſia Iudæi, quos ᵛEt apprehende
19 μετὰ θορύβου. τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς ἀσίας ἰουδαῖοι, οὓς runt me, clamã
oportebat apud te præſto eſſe, & accuſare, ſi quid haberent aduerſus me: tes & dicentes,
δεῖ ἐπὶ σοῦ παρεῖναι, καὶ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρός με· Tolle inimicũ
Aut ipſi hi dicant, ſi quid inuenerũt in me ᵛ*iniquum*, ſtau- noſtrum.
20 ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, εἴ τι εὗρον ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, σάν- ᵛiniquitatis, cũ
te me in conſeſſu, Aut de vna hac‖ voce, ſtem in cõcilio,
21 τος μου ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἑστηκὼς, ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς, Niſi ‖ſolùm modo
qua clamaui ſtans *in eo*, quoniam de reſurrectione mortuorum ego
ἧς ἐκραξα ἑστὼς ἐν αὐτοῖς, ὅτι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ
iudicor hodie à vobis.
κρίνομαι σήμερον ὑφ' ὑμῶν. *inter eos,
Audiens autem hæc Felix, diſtulit* illos‖, *exqui-* ᵛautem
22 ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ φῆλιξ, ἀνεβάλετο αὐτοὺς, ἀκριβέ- ‖Felix, certiſſi-
ſitius cognoſcens quæ de via ꝰ, dicens, Cùm Lyſias tri- mè ſciens
στερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ, εἰπὼν, ὅταν λυσίας ὁ χι- ꝰhac,
bunus deſcenderit, ‖*pernoſcam quæ* per vos. ‖audiam
λίαρχος καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς· ᵛ*Iuſſit* ᵛ*eum*, &
*Conſtituens*que centurioni cuſtodire ᵛ*Paulum*, *requiem, nec
23 διαταξάμενός τε τῷ ἑκατοντάρχῃ τηρεῖσθαι τὸν παῦλον, quenquam
habereque *laxationem, & *neminem* prohibere ᵛ*propriorum* ei mini- ᵛde ſuis
ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων αὐτῷ ὑπηρε-
ſtrare, *aut audire eum*. Poſt autem dies aliquot ad-
24 τεῖν, ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ. μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς πα- ‖ſua quæ erat
ueniens Felix cum Druſilla vxore ‖*propria exiſtente* *vocauit
παγενόμενος ὁ φῆλιξ σὺν δρουσίλλῃ τῇ γυναικὶ ἰδίᾳ οὔσῃ ‖ab eo fidem
Iudæa, *accerſiuit* Paulum. & audiuit ‖eum de
ἰουδαίᾳ, μετεπέμψατο τὸν παῦλον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

[a] Disputante [b] de [c] attinet, [d] tempore opportuno [e] propter quod [f] cum eo. [g] autem gratiam

quæ in Christum Iesum *fide.*
εἰς χριστὸν ἰησοῦν πίστεως. διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δι- 25
[h] Differente autem illo de iu-
στιτια & castitate, & [i] iudicio futuro *esse.*
καιοσυνης καὶ ἐγκρατείας, καὶ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι,
tremefactus *factus* Felix, respondit, Quod nunc [k] *habens;* vade:
ἔμφοβος γενόμενος ὁ φῆλιξ, ἀπεκρίθη, τὸ νῦν ἔχον. πορεύου·
oportunitatem autē *nactus* accersam te: Simul &
καιρὸν δὲ λαβὼν μεταπαλέσομαί σε· ἅμα καὶ ἐλ- 26
sperans quòd pecunia [l] daretur ei à Paulo, [m]
πίζων ὅτι χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ παύλου, ὅπως
solueret eum: [n] ideo & frequenter eum accersens, loque-
λύσῃ αὐτόν· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος ὡμί-
batur [o] ei. Biennio autem expleto, accepit succesſorem
λει αὐτῷ. διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβε διάδοχον 27
Felix, Porcium Festum. Volens [p] *que gratias* præstare
ὁ φῆλιξ, πόρκιον φῆστον. θέλων τε χάριτας καταθέσθαι τοῖς
Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.
ἰουδαίοις ὁ φῆλιξ, κατέλιπε τὸν παῦλον δεδεμένον.

CAP. XXV. κε΄

[q] cùm veniſſet in [r] triduum

Festus ergo *ingreſſus* prouinciam, post [s] *tres dies* ascendit
Φῆστος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη 1
in Hierosolymam à Cæsarea. *Indicauerunt autem ei*
εἰς ἱεροσόλυμα ἀπὸ καισαρείας. ἐνεφάνισαν δὲ αὐτῷ 2
Adierunt[q] eũ [t] *& princeps* sacerdotũ, & primi Iudæorum aduersus Paulum,
οἵ τε ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἰουδαίων κατὰ τοῦ παύλου,
[t] principes & rogabant eum: Postulantes gratiam aduersus eum,
καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν, αἰτούμενοι χάριν κατ' αὐτοῦ, 3
vt *accerseret* eum in Hierusalem: insidias [u] *facientes*
ὅπως μετάπέμψηται αὐτὸν εἰς ἱερουσαλήμ, ἐνέδραν ποιοῦντες
[u] iuberet perduci *interficere* eum [x] *per viam.* *Ipse quidem ergo* Festus [y] re-
[x] tendentes vt interficerent. [y] in via. [z] autem
ἀνελεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ὁδόν. ὁ μὲν οὖν φῆστος ἀπε- 4
spondit, seruari Paulum in Cæsarea, [z] *ipsum* autem [a] *futurum*
κρίθη, τηρεῖσθαι τὸν παῦλον ἐν καισαρείᾳ, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν
[a] maturiùs profecturum. *in festinatione proficisci.* Qui ergo potentes [b] in vobis, ait,
ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι. οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν, φησὶ, 5
[b] sunt simul descendentes, si quod est in viro [c] *hoc,* accusent
συγκαταβάντες, εἴ τι ἔστιν ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, κατηγορείτω-
[c] crimen, eum. Demoratus autem [d] *in illis* dies [e] *plures* quàm
σαν αὐτοῦ. διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας πλείους ἢ 6
[d] inter eos [e] non amplius octo[f], *descendens in* Cæsaream, [g] *postridie* sedens pro
ὀκτὼ, καταβὰς εἰς καισάρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ
[f] aut decem, descendit [g] & altera die sedit [h] &
τοῦ βήματος, ἐκέλευσε τὸν παῦλον [i] ἀχθῆναι.
[h] ἄγομαι Qui cùm perductus esset, [k] eum [l] Hierosolyma
tribunali, [k] iussit Paulum adduci.
τοῦ βήματος, ἐκέλευσε τὸν παῦλον [i] ἀχθῆναι.
Adueniente autem eo, circunsteterunt [l] qui ab [m] *Hierosolymis*
παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων 7
descendent Iudæi, multas & graues [n] *causationes* fe-
καταβεβηκότες ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιώματα φέ-
[l] descendisse [m] Hierosolyma [n] causas obicientes, *rentes aduersus Paulum,* quas non poterant probare;
οντες κατὰ τοῦ παύλου, ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδεῖξαι·
[o] Paulo ratione reddente, [p] quicquam *Ratiocinante eo,* Quoniam neque in legem Iudæorum,
ἀπολογουμένου αὐτοῦ, ὅτι οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν ἰουδαίων, 8
neque in templum, neque in Cæsarem [p] peccaui.
οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν, οὔτε εἰς καίσαρα ἥμαρτον.
Festus autem Iudæis volens gratiam præstare, re-
ὁ φῆστος δὲ τοῖς ἰουδαίοις θέλων χάριν καταθέσθαι, ἀπο- 9
[q] ascendere, & spondens Paulo, dixit, Vis *in* Hierosolymam *ascendens*
κριθεὶς τῷ παύλῳ, εἶπε, θέλεις εἰς ἱεροσόλυμα ἀναβὰς,
ibi de his iudicari apud me? Dixit autem Paulus,
ἐπεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ' ἐμοῦ; εἶπε δὲ ὁ παῦλος, 10
[r] sto, Ad tribunal Cæsaris *stans sum,* vbi me oportet iudicari,
ὅτι τοῦ βήματος καίσαρος ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι.
[s] non [t] melius Iudæis [s] *nihil* nocui, sicut & tu [t] *pulchrius* nosti.
ἰουδαίους οὐδὲν ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις.
[u] aut Si *quidem* enim nocui, [u] & dignum morte feci aliquid, non re-
εἰ μὲν οὖν ἠδίκηκα, καὶ ἄξιόν θανάτου πέπραχά τι, οὐ πα- 11
[x] eorum quæ [y] donare. cuso mori: si verò nihil est [x] *quorum* hi accu-
ραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδέν ἐστιν ὧν οὗτοι κατηγο-
sant me, nemo me potest illis [y] *gratificare.* Cæsarem
ροῦσί μου, οὐδείς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. καίσαρα
appello. Tunc Festus [z] collocutus cum con-
ἐπικαλοῦμαι. τότε ὁ φῆστος συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβου- 12
silio, respondit, Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.
λίου, ἀπεκρίθη, καίσαρα ἐπικέκλησαι; ἐπὶ καίσαρα πορεύσῃ.
Et cùm dies aliquot transacti essent, [a] ad salutandum
Diebus autem peractis quibusdam, Agrippa rex &
ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν, ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ 13
Bernice descenderunt *in* Cæsaream *salutaturi* Festum.
βερνίκη κατήντησαν εἰς καισάρειαν ἀσπασόμενοι τὸν φῆστον.
Et cùm [b] de Paulo,
Vt autem plures dies demorarentur ibi, Festus regi
ὡς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον ἐκεῖ, ὁ φῆστος τῷ βασιλεῖ 14
indicauit *quæ* [c] *ad Paulum,* dicens, Vir quidam est dere-
ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν παῦλον, λέγων, ἀνήρ τις ἐστὶ καταλε-
[c] cùm essem Hierosolymis, adierunt me [d] ἐμφανίζω lictus à Felice vinctus: De quo, [d] *facto me*
λειμμένος ὑπὸ φήλικος δέσμιος· περὶ οὗ, γενομένου μου 15
in Hierosolyma, indicauerunt principes sacerdotum & seniores
εἰς ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι
Iudæorum, postulantes aduersus illum damnationem. Ad quos re-
τῶν ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ δίκην. πρὸς οὓς ἀπε- 16
spondi, Quia non est consuetudo Romanis donare aliquem hominem
κρίθην, ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος ῥωμαίοις χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον

ad perditionem, priùs quàm [e] *accusatus ad conspectum* [e] iis qui accu-
εἰς ἀπώλειαν, πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον
habeat accusatores, locumque [f] *defensionis* accipiat [g] *de*
ἔχοι τοὺς κατηγόρους, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγ- [f] defendendi [g] ad abluenda
criminatione. Conuenientibus ergo *illis* huc, [h] dila- crimina. Cùm conueniſſent
17 κλήματος. συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε, ἀναβο- [h] sine vlla dila-
tionem nullam faciens, sequenti [i] sedens pro tribu- tione, [i] die
λιῷ μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἐξῆς καθίσας ἐπὶ τὸ βήμα-
nali, iussi adduci virum. De quo [k] *stantes*
18 τος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα· περὶ οὗ στάντες οἱ [k] cùm stetiſſent
accusatores, nullam causam deferebant [l] *quorum* suspicabar ego.
κατήγοροι, οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον ὧν [m] ὑπενόουν ἐγώ. [l] ὑπονοέω
Quæstiones verò quasdam de [n] *propria* superstitione habebant [m] de quibus ma
19 ζητήματα δέ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας εἶχον lum [n] sua
aduersus eum, & de quodam Iesu defuncto, [o] quem affirmabat
πρὸς αὐτὸν, καὶ περί τινος ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ
Paulus viuere. Hæsitans autem ego [p] *in eam quæ de*
20 παῦλος ζῆν. ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ εἰς τίνα περὶ τοι- [o] de huiusmodi
hoc quæstionem, dicebam, si vellet ire *in Hierusalem,* quæstione,
τούτου ζήτησιν, ἔλεγον, εἰ βούλοιτο πορεύεσθαι εἰς ἱεροσόλυμα, Hierosolymã,
& ibi iudicari de istis. At Paulo [q] ap-
21 κἀκεῖ κρίνεσθαι περὶ τούτων. τοῦ δὲ παύλου ἐπικα- [q] autem
pellante *seruari* se ad Augusti cognitionem, [r] vt seruaretur
λεσαμένου τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ σεβαστοῦ διάγνωσιν, [r] donec
iussi seruari eum, *vsque quo* mittam eum ad Cæ-
ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτὸν, ἕως οὗ πέμψω αὐτὸν πρὸς καί-
sarem. Agrippa autem ad Festum dixit, Volebam
22 σαρα. ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν φῆστον ἔφη, ἐβουλόμην
& ipse hominem audire. *Ille autem* Cras, inquit, audies
καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. ὁ δὲ, ἄυριον, φησὶν, ἀκούσῃ
eum. *Ergo postridie veniente* Agrippa & [s] Altera autem
23 αὐτοῦ. τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντος τοῦ ἀγρίππα καὶ τῆς die, cùm veniſ-
Bernice cum multa ambitione, & *introeuntibus* in [t] set [u] in troiſſent
βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀ- [t] principalibus
auditorium cumque tribunis & viris [u] *secundum emi-*
κροατήριον σύν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι τοῖς κατ' ἐξο-
nentiam existentibus ciuitatis, & iubente Festo, adductus est
χὴν οὖσι τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ φήστου, ἤχθη ὁ
Paulus. Et dicit Festus, Agrippa rex, &
24 παῦλος. καὶ φησιν ὁ φῆστος, ἀγρίππα βασιλεῦ, καὶ [x] adestis nobis-
omnes qui simul [x] *adstantes nobis* viri, [y] *spectatis* hunc, de quo cum [y] videtis
πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες, θεωρεῖτε τοῦτον περὶ οὗ
omnis multitudo Iudæorum interpellauit me in*que* Hierosolymis
πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι ἔν τε ἱεροσολύ μοις
& *hic,* [z] *acclamantes* non oportere viuere eum amplius. [z] petentes &
καὶ ἐνθάδε, βοῶντες μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν μηκέτι.
Ego verò *comperiens,* nihil dignum morte eum ad- [a] comperi,
25 ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος, μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πε-
misisse, & ipso autem hoc appellante [b] Augustum, [c] ad
πραχέναι, καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν σεβαστὸν,
iudicaui mittere *eum.* De quo certum quid [d] *scribere*
26 ἔκρινα πέμπειν αὐτόν. περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ [d] scribam
domino, non habeo. [e] *ideo* produxi eum ad vos, & maximè [e] propter quod
κυρίῳ, οὐκ ἔχω· διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάλιστα
ad te, rex Agrippa, vt interrogatione fa-
ὑπὸ σοῦ, βασιλεῦ ἀγρίππα, ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομέ-
cta, habeam quid [f] *scribere.* *Irrationabile* enim mihi videtur, [g] *mittentem*
27 νης, σχῶ τι γράψαι· ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ, πέμποντα [f] scribam. Sine
vinctum, *nec* & [h] *eas quæ contra eum* causas significare. ratione [g] mittere
δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας [i] σημᾶναι. [h] non eius [i] σημαίνω

CAP. XXVI. κς΄

Agrippa verò ad Paulum ait, Permittitur tibi pro
1 Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν παῦλον ἔφη, ἐπιτέτραπταί σοι ὑπὲρ
temetipso *dicere.* tunc Paulus [k] *ratiocinabatur extendens manum:* loqui.
σεαυτοῦ λέγειν. τότε ὁ παῦλος ἀπελογεῖτο ἐκτείνας τὴν χεῖρα· [k] extenta manu,
De omnibus quibus accusor à Iudæis, rex cœpit ratione
2 περὶ πάντων ὧν ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ ἰουδαίων, βασιλεῦ reddere:
Agrippa, æstimo meipsum beatum, [l] *futurus defendi*
ἀγρίππα, ἡγημαι ἐμαυτὸν μακάριον, μέλλων ἀπολογεῖσθαι [l] cùm sim me
apud te hodie. Maximè [m] *cognitorem existentem* [n] *omnium illorum* defensurus
3 σήμερον· μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν [m] sciente [n] omnes quæ
apud Iudæos [o] *morumque & quæstionum.* *ideo* obsecro te pa- [o] sunt consuetu
κατὰ ἰουδαίους ἐθῶν τε καὶ ζητημάτων· διὸ δέομαί σου μα- dines, & quæ-
tienter [p] *audire* me. [q] *Illam* quidem *ergo* vitam meam stiones propter
4 κροθύμως ἀκοῦσαί μου. τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου quod [p] audias
illam à iuuentute, *illam* [r] ab initio *factam* in gente mea [q] Et
τὴν ἐκ νεότητος, τ�ὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μου [r] quæ fuit
in Hierosolymis, nouerunt omnes Iudæi.
ἐν ἱεροσολύμοις, ἴσασι πάντες οἱ ἰουδαῖοι·
Præscientes me [s] *antea,* (si velint [t] *testari*) quoniam [s] ab initio,
5 προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν, ὅτι [t] testimonium
secundum [u] *diligentissimam* sectam nostræ religionis perhibere)
κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας [u] certissimam
vixi Pharisæus. Et nunc in spe quæ ad
6 ἔζησα φαρισαῖος· καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς πρὸς τοὺς
patres [v] repromissionis [x] *factæ* à Deo, sto iudicio [v] nostros
πατέρας ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἕστηκα κρινό- [x] facta est
subiectus. In quam duodecim tribus nostræ *in assiduitate* nocte
7 μενος· εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν ἐν ἐκτενείᾳ νύκτα

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

& die deseruientes, sperant deuenire: de qua spe
καὶ ἡμέραν λαβεῖν ἐλπίζει καταντῆσαι· περὶ ἧς ἐλπίδος
accusor, rex Agrippa, à Iudæis.
ἐγκαλοῦμαι, βασιλεῦ ἀγρίππα, ὑπὸ τῶν ἰουδαίων.
Quid incredibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?
τί ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ θεὸς νεκροὺς ἐγείρει; 8
*Ego quidē ergo ‖videbar mihipsi aduersus nomen Iesu Na-
ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα ἰησοῦ τοῦ να- 9
zareni debere multa contraria agere: Quod & feci
ζωραίου δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι· ὃ καὶ ἐποίησα 10
in Hierosolymis, & multos sanctorum ego ?carceribus in-
ἐν ἱερουσαλήμ, καὶ πολλοὺς τῶν ἁγίων ἐγὼ φυλακαῖς κα-
cluſi, à principibus sacerdotum ‖potestatem accipiens: in-
τέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβών· ἀνα-
teremptisque illis, detuli ?suffragium. Et per omnes
ρεμένων τε αὐτῶν κατήνεγκα ψῆφον· καὶ κατὰ πάσας 11
synagogas frequenter puniens eos, compellebam bla-
τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμωρῶν αὐτοὺς, ἠνάγκαζον βλα-
sphemare, ‖immoderateque insaniens *eis, persequebar vsque &
σφημεῖν, περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ
in exteras ciuitates: In quibus & ‖profectus in
εἰς τὰς ἔξω πόλεις· ἐν οἷς καὶ πορευόμενος εἰς τὴν 12
Damascum cum potestate & ‖procuratione à principibus sacerdotū;
δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῶν ἀρχιερέων·
Die media, per viam vidi, rex, ‖cœlitus
ἡμέρας μέσης, κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν 13
supra splendorem Solis; circumfulgens me lumen, &
ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, περιλάμψαν με φῶς, καὶ
eos qui mecum proficiscentes. Omnibusque decidentibus
τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. πάντων δὲ καταπεσόντων 14
nobis in terram, audiui vocem loquentem ‖ad me, &
ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦσαν πρός με, καὶ
dicentem Hebraica lingua, Saule, Saule; quid me persequeris?
λέγουσαν τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ; σαοὺλ σαοὺλ, τί με διώκεις;
durum tibi ‖ad stimulos calcitrare. Ego autem dixi,
σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. ἐγὼ δὲ εἶπον, 15
Quis es Domine? ‖Ille autē dixit, Ego sum Iesus, quem tu persequeris.
τίς εἶ κύριε; ὁ δὲ εἶπεν, ἐγώ εἰμι ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.
Sed exurge, & sta supra pedes tuos: ad hoc enim
ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στῆθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς τοῦτο γὰρ 16
apparui tibi, designare te ministrum & testem ‖quorum
ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα ὧν
*& eorum quibus populis, ‖nunc
τε εἶδές, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι· ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ 17
populo, & Gentibus; in quas ‖ego te mitto, Aperire
λαοῦ, καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγώ σε ἀποστέλλω· ἀνοῖξαι 18
vt conuertātur oculos eorum, ad conuertendum à tenebris ad lucem, &
ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς
‖de ‖potestate Satanæ ad Deum, *ad accipiendum eos remissionem
*vt accipiant ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν θεὸν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁ-
inter sanctos per fidē quę est peccatorum, & sortem in ‖sanctificatis fide quæ in me.
μαρτιῶν, καὶ κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις, πίστει τῇ εἰς ἐμέ.
Vnde, rex Agrippa, non fui incredulus cæ-
ὅθεν, βασιλεῦ ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθὴς τῇ ἐπου- 19
‖sunt Damasci lesti visioni: Sed his qui ‖in Damasco primùm, & Hie-
ρανίῳ ὀπτασίᾳ· ἀλλὰ τοῖς ἐν δαμασκῷ πρῶτον, καὶ ἐ- 20
*& rosolymis, *in omnemque regionem Iudææ, &
ρουσαλήμ, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς ἰουδαίας, καὶ τοῖς
*vt pœnitentiā agerent, & conuerterentur Gentibus annuntiabam *pœnitere, & conuerti ad Deum,
ἔθνεσιν ἀπήγγελλον μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεὸν,
*Hac ex digna pœnitentiæ opera facientes. ‖Causa horum
ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας. ἕνεκα τούτων 21
*cùm essem ‖comprehensum me Iudæi *comprehendentes in templo, ‖tentabant *inter-
με οἱ ἰουδαῖοι συλλαβόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ, ἐπειρῶντο διαχειρί-
‖Auxilio autem adiutus Dei, ‖hodiernum ‖minori atque maiori, ‖quàm ea quæ
ficere. ‖Auxilium igitur nactus à Deo,
σασθαι. ἐπικουρίας οὖν τυχὼν τῆς ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἄχρι 22
vsque in diem *hanc sto, testificans ‖paruoque &
τῆς ἡμέρας ταύτης ἕστηκα, μαρτυρόμενος μικρῷ τε καὶ
‖futura magno, nihil extrà dicens ‖eorum quæ Prophetæ locuti sunt
μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν
‖futurorum esse, & Moyses: Si passibilis Christus,
μελλόντων γίνεσθαι, καὶ μωσῆς· εἰ παθητὸς ὁ χριστὸς, 23
annuntiaturus est si primus ex resurrectione mortuorum, lumen *futurus est *annuntiare
εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν
‖loquente, & populo & Gentibus. Hæc autem eo ‖defen-
τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι. ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογου- 24
‖rationem red- dente, Festus magna voce dixit, Insanis Paule:
μένου, ὁ φῆστος μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔφη, μαίνῃ παῦλε· τὰ πολ-
Et Paulus, tæ te literæ ad insaniam conuertunt. *Ille verò*, Non in-
λά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπουσι. ὁ δὲ, οὐ μαί- 25
sanio, inquit, optime Feste, sed veritatis & sobrietatis
νομαι, φησὶ, κράτιστε φῆστε, ἀλλ' ἀληθείας καὶ σωφροσύνης
verba eloquor. Scit enim de his
ῥήματα ἀποφθέγγομαι. ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων 26
‖constanter rex, ad quem & *libertate vsus* eloquor: la-
ὁ βασιλεὺς, πρὸς ὃν καὶ παρρησιαζόμενος λαλῶ· λανθά-
‖nihil tere enim eum ‖quicquam horū *non* arbitror: neque enim in angulo
νειν γὰρ αὐτόν τι τούτων οὐ πείθομαι· οὐδὲ γὰρ ἐν γωνίᾳ πε-
‖quicquā horū gestum ‖hoc est. Credis rex Agrippa
πραγμένον τοῦτό ἐστι. πιστεύεις βασιλεῦ ἀγρίππα 27
Prophetis? scio quia credis. *Ipse* autem Agrippa
τοῖς προφήταις; οἶδα ὅτι πιστεύεις. ὁ δὲ ἀγρίππας 28
ad Paulum *ait*, In ?*paruo* me suades Christianum fieri.
πρὸς τὸν παῦλον ἔφη, ἐν ὀλίγῳ με πείθεις χριστιανὸν ποιῆσαι.
‖*At* Paulus *ait*, ?*Optarim vtique* ?*Deo*, & in ?*paruo*,
ὁ δὲ παῦλος εἶπεν, ?εὐξαίμην ἂν τῷ θεῷ, καὶ ἐν ὀλίγῳ 29
& in ‖*multo*, non ‖*solum* te, sed & omnes ?*audientes* me
καὶ ἐν πολλῷ οὐ μόνον σὲ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου
hodie, fieri tales, qualis & ego sum, exceptis
σήμερον, γενέσθαι τοιούτους, οἵους κἀγώ εἰμι, παρεκτὸς τῶν
vinculis his. Et *hæc dicente eo*, exsurrexit
δεσμῶν τούτων. καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἀνέστη ὁ 30
rex, & præses, & Bernice, & *considentes*
βασιλεὺς, καὶ ὁ ἡγεμών, ἥτε βερνίκη, καὶ οἱ συνκαθήμενοι
eis. Et *secedentes* loquebantur ad inuicem,
αὐτοῖς· καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, 31
dicentes, Quia nihil morte dignum aut vinculis ‖*facit* ho-
λέγοντες, ὅτι οὐδὲν θανάτου ἄξιον ἢ δεσμῶν πράσσει ὁ ἄνθρω-
mo iste. Agrippa autem Festo dixit, Dimitti po-
πος οὗτος. ἀγρίππας δὲ τῷ φήστῳ ἔφη, ἀπολελύσθαι ἐδύ- 32
terat homo hic, si non appellasset Cæsarem.
νατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ ἐπεκέκλητο καίσαρα.

CAP. XXVII. κζ'

Vt autem iudicatum est nauigare nos in Italiam, ‖tra-
Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν ἰταλίαν, παρε- 1
*& tradi *meínomai ?cum reliquis custodiis
diderunt & Paulum, ?*& quosdam alios vinctos* centu-
δίδουν τόν τε παῦλον καί τινας ἑτέρους δεσμώτας ἑκατον-
rioni, nomine Iulio; cohortis Augustæ. Ascendentes
τάρχῃ, ὀνόματι ἰουλίῳ, σπείρης σεβαστῆς. ἐπιβάντες 2
‖incipientes ‖Asiæ autem nauem Adramytenam; ‖*futuri* nauigare *quæ* circa ‖*Asiam*
δὲ πλοίῳ ἀδραμυττηνῷ, μέλλοντες πλεῖν τοὺς κατὰ τὴν ἀσίαν
* sustulimus, perseuerante loca, *auecti sumus*, *existente* nobiscum Aristarcho Macedone
τόπους; ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν ἀριστάρχου μακεδόνος
*Sequēti autem die Thessalonicensi. *Ipsaque altera* deuenimus *in* Sidonem.
θεσσαλονικέως. τῇ τε ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς σιδῶνα. 3
‖autem humanēque Iulius *Paulo vsus*, per-
φιλανθρώπως τε ὁ ἰούλιος τῷ παύλῳ χρησάμενος, ἐπέτρε-
*Paulū tractās, ‖re, & *agere. misit ad amicos ‖*euntem* curam sui * nanciscī.
ψε πρὸς τοὺς φίλους πορευθέντα, ἐπιμελείας τυχεῖν.
Et inde ?*auecti*, subnauigauimus Cyprum; ‖*propter*
κἀκεῖθεν ἀναχθέντες, ὑπεπλεύσαμεν τὴν κύπρον, διὰ 4
*hoc. *ventos esse* contrarios. *Hocque* pelagus *quod iuxta*
τὸ, τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους· τό, τε πέλαγος τὸ κατὰ
*Ciliciam & *Pamphyliam* pernauigantes, ‖*delati sumus*
τὴν κιλικίαν καὶ παμφυλίαν διαπλεύσαντες, κατήχθημεν
in Myra, ‖*ipsius* Lyciæ. Et ibi inueniens centurio
εἰς μύρα τῆς λυκίας. κἀκεῖ εὑρὼν ὁ ἑκατόνταρχος 5
nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, ‖*imposuit* nos
πλοῖον ἀλεξανδρῖνον πλέον εἰς τὴν ἰταλίαν, ἐνεβίβασεν ἡμᾶς
in eam. ‖*In* multis *autem* diebus tardè ?*nauigantes*, &
εἰς αὐτό. ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες, καὶ 7
vix *deuenientes *secundum Cnidum*, *non permittente* nos
μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ
vento, ‖*subnauigauimus* *Cretam secundum* Salmonem.
ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν κρήτην κατὰ σαλμώνην.
*Vixque ?*præterlegentes eam*, venimus in locum quendā
μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτὴν, ἤλθομεν εἰς τόπον τινὰ 8
‖*vocatum* *Pulchros* portus, cui iuxta erat ciuitas ?*Lasæa*.
καλούμενον καλοὺς λιμένας, ᾧ ἐγγὺς ἦν πόλις λασαία.
Multo autem tempore peracto, & ‖*existente* iam ‖*periculosa*
Ἱκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς 9
*nauigatione, propter quod & ieiunium iam *præteriisse*, admo-
τοῦ πλοὸς, διὰ τὸ καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι, παρή-
nebat Paulus, Dicens eis, Viri, ?*Conspicio* quoniam cum
νει ὁ παῦλος, λέγων αὐτοῖς, ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ 10
iniuria & multo damno, non solùm oneris & nauis, sed
ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ
etiam animarū nostrarum ‖*futuram* esse ‖*nauigationem*.
καὶ τῆς ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν.
At centurio* gubernatori & nauclero
ὁ δὲ ἑκατοντάρχης τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ ἐ- 11
‖*his quæ* credebat magis, quàm ‖*illis* à Paulo ?*dictis*.
πείθετο μᾶλλον, ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ παύλου λεγομένοις.
Inappositio autem portu subsistente ad hyema-
ἀνεύθετου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμα- 12
tionem, plerique posuerunt consilium ?*subduci* inde, si quo modo
σίαν, οἱ πλείονες ἔθεντο βουλὴν ἀναχθῶσι κἀκεῖθεν, εἴ πως
possent *deuecti *in* Phœnicem, hyemare, portum
δύναιντο καταντήσαντες εἰς φοίνικα, παραχειμάσαι, λιμένα
Cretæ respicientem ad Africum & ad Chorum.
τῆς κρήτης βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον.
Adspirante autem ‖*Noto*, æstimantes propositum *
ὑποπνεύσαντος δὲ νότου, δόξαντες τῆς προθέσεως κε- 13
‖Austro, *se tenere, ‖*soluentes* Assõn, legebant Cretam.
κρατηκέναι, ἄραντες ἆσσον, παρελέγοντο τὴν κρήτην.
‖cùm sustulissent de Post non multū autē misit ? contra ipsam ventus Typhonicus,
μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλε κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικὸς, ὁ 14
?se *vocatus Euroclydon. Correpta autem naui,
καλούμενος εὐροκλύδων. συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου, 15
?qui vocatur Euroaquilo. Cumq; arrepta esset nauis,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

possēt conari in vētum, data naue flatibus, ‖In ᵍde ᵍquæ vocatur Clauda, *obtinere scapham. Qua sublata, ᵃ ὑποζωννύω *summisso vase ‖Validè

& non potente obtineri vento, concedentes fe-
καὶ μὴ δυναμένε ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, ἐπιδόντες ἐφε-
rebamur. ‖Insulam autē quandam ᵍsuccurrentes, ᵍvocatam
ρόμεθα. νησίον δέ τι ὑποδραμόντες, καλουμένην 16
Claudam, vix potuimus *compotes fieri scaphæ.
κλαύδην, μόλις ἰσχύσαμεν περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης·
Quam subducentes, adiutoriis vtebantur, accingentes nauem,
ἣν αἴροντες, βοηθείαις ἐχρῶντο, ᵃ ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον, 17
timentesque ne in Syrtim inciderent, ‖submittentes
φοβούμενοί τε μὴ εἰς τὴν σύρτιν ἐκπέσωσι, χαλάσαντες τὸ
vas, sic ferebantur. ‖Vehementer autem tempestate iactaris
σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο. σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων 18
nobis, sequenti ᵍiactum fecerunt. Et tertia ᵍnostris
ἡμῶν, τῇ ἐξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο. καὶ τῇ τρίτῃ αὐτο- 19
manibus armamenta nauis ‖eiecimus. Neque autem Sole,
χεῖρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν. μήτε δὲ ἡλίου,
neque syderibus apparentibus per plures dies, ‖tempestate
μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός
que non exigua imminente, ᵍreliquum ablata erat omnis spes
τε οὐκ ὀλίγου ἐπικειμένου, λοιπὸν ᵇ περιῃρεῖτο πᾶσα ἐλπὶς
*ad seruari nos. Multa autem inedia existente,
τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς. πολλῆς δὲ ἀσιτίας ὑπαρχούσης, 21
tunc stans Paulus in medio eorum, dixit, Oportebat quidē, ô
τότε σταθεὶς ὁ παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν, εἶπεν, ἔδει μέν, ὦ
viri, *obedientes mihi, non ᵍauehi à Creta,
ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι, μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς κρήτης,
‖lucrarique iniuriam hanc, & iacturam.
κερδῆσαί τε τὴν ὕβριν ταύτην, καὶ τὴν ζημίαν.
ᵍamissio Et nunc suadeo vobis bono animo esse: ᵍiactura enim ani-
καὶ τανῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν· ἀποβολὴ γὰρ ψυ- 22
mæ ᵍnulla erit ex vobis, præterquam nauis. Adstitit enim
χῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου. παρέστη γάρ 23
ᵍnullius
mihi nocte hac angelus Dei, cuius sum*, cui & deseruio,
μοι τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἄγγελος τοῦ θεοῦ οὗ εἰμι, ᾧ καὶ λατρεύω,
ᵍego, &
Dicens, Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere: &
λέγων, μὴ φοβοῦ παῦλε· καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι· καὶ 24
ecce donauit tibi Deus omnes ‖nauigantes tecum.
ἰδοὺ κεχάρισταί σοι ὁ θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετά σου.
ᵍqui nauigant
ᵍPropter quod
ᵍIdeo bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit
διὸ εὐθυμεῖτε ἄνδρες· πιστεύω γὰρ τῷ θεῷ, ὅτι οὕτως ἔσται 25
quemadmodum dictum est mihi. In insulam autē quandā oportet nos
καθ' ὃν τρόπον λελάληταί μοι. εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς 26
ᵍdeuenire. Sed
‖incidere. Vt verò quarta decima nox ᵍfacta est, per-
ἐκπεσεῖν. ὡς δὲ τεσσαρεσκαιδεκάτη νὺξ ἐγένετο, διαφε- 27
posteaquam ᵍsuperuenit, nauigantibus ᵍmediam noctem, ‖apparere
latùs nobis in Adria circa ‖medium noctu, suspi-
ρομένων ἡμῶν ἐν τῷ ἀδρίᾳ κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς, ὑπε-
cabantur nautæ ‖afferri aliquam sibi regionem. ᵍEt bo-
νόουν οἱ ναῦται προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν. καὶ βο- 28
ᵍQui & sum-mittentes bolidem, *& pusillū inde separati,
lisantes inuenerunt passus viginti: *breui autem distantes, &
λίσαντες εὗρον ὀργυιὰς εἴκοσι· βραχὺ δὲ διαστήσαντες, καὶ
rursum bolisantes, inuenerunt passus quindecim. Timentes
πάλιν βολίσαντες, εὗρον ὀργυιὰς δεκαπέντε· φοβούμενοί 29
ᵍautem ‖mittentes
ne quomodo in aspera loca incideremus, de puppi ‖proii-
τε μήπως εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης ῥίψαν-
cientes ancoras quatuor, optabant diem fieri.
τες ἀγκύρας τέσσαρας, ηὔχοντο ἡμέραν γενέσθαι.
Ipsis verò nautis quærentibus fugere *ex naui, ‖& la-
τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου, καὶ χα- 30
*de ‖cū misissent ᵍsub là ᵍinciperent
xantibus scapham in mare, *obtentu quasi ‖è
λασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν προφάσει ὡς ἐκ
prora *futurorum ancoras extendere, Dixit Pau-
πρῴρας μελλόντων ἀγκύρας ἐκτείνειν· εἶπεν ὁ παῦ- 31
lus centurioni, & militibus, ‖Si non hi man-
λος τῷ ἑκατοντάρχῃ, καὶ τοῖς στρατιώταις, ἐὰν μὴ οὗτοι μεί-
ferint in naui, vos ‖seruari non potestis.
νωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε.
Tunc milites abscinderunt funes scaphæ, &
τότε οἱ στρατιῶται ᵇ ἀπέκοψαν τὰ σχοινία τῆς σκάφης, καὶ 32
ᵇ ἀποπίπτω ᵍpassi sunt *Et cùm lux inciperet ᶜ ἐάω ‖rogabat
ᶜ sinuerunt eam excidere. ᵍVsque autem quo futurus erat dies fie-
εἴασαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν. ἄχρι δὲ οὗ ἔμελλεν ἡμέρα γί- 33
ri, ‖hortabatur Paulus omnes sumere cibum, di-
νεσθαι, παρεκάλει ὁ παῦλος ἅπαντας μεταλαβεῖν τροφῆς, λέ-
cens, Quartamdecimam hodie diem expectantes
γων, τεσσαρεσκαιδεκάτην σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες
ieiuni permanetis, nihil accipientes. *Ideo hor-*
ἄσιτοι διατελεῖτε, μηδὲν προσλαβόμενοι. διὸ παρα- 34
*pro salute ve-stra: quia ‖de ᵍperibit. Et cū dixisset ᵈ πίπτω *cùm fregisset ᵍAnimæquio-res
*tor vos accipere cibum: *hoc enim ad ve-
καλῶ ὑμᾶς προσλαβεῖν τροφῆς· τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέ-
stram salutem est: nullius enim vestrum capillus ‖ex ca-
ρας σωτηρίας ὑπάρχει· οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρὶξ ἐκ τῆς κε-
pite ᵍcadet. Dicens autem hæc, & sumens panem,
φαλῆς ᵈ πεσεῖται. εἰπὼν δὲ ταῦτα, καὶ λαβὼν ἄρτον, 35
gratias egit Deo in conspectu omnium: & *frangens cœpit
εὐχαρίστησε τῷ θεῷ ἐνώπιον πάντων· καὶ κλάσας ἤρξατο
manducare. ᵍBono animo autem facti omnes, & ipsi ad-
ἐσθίειν. εὐθυμοι δὲ γενόμενοι πάντες, καὶ αὐτοὶ προσ- 36
sumpserunt cibum: Eramus verò in naui vniuersæ ani-
ελάβοντο τροφῆς. ἦμεν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυ- 37
ᵍEt mæ ducentæ septuaginta sex. ‖Satiati autem cibo,
χαὶ διακόσιαι ἑβδομηκονταέξ. κορεσθέντες δὲ τροφῆς, 38
alleuiabant nauem, eiactantes triticum in ma-
ἐκούφιζον τὸ πλοῖον, ἐκβαλλόμενοι τὸν σῖτον εἰς τὸν θά-
re. Cùm autem dies factus esset, terram non agno-
λασσαν. ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνω- 39
scebant: sinum verò quendam considerabāt habentem litus, in quem cogi-
σκον· κόλπον δέ τινα ᵃ κατανόουν ἔχοντα αἰγιαλὸν, εἰς ὃν ἐβου-
ᵃ κατανοέω eiicere ‖cùm
tabant, si possent, expellere nauem. Et ‖ an-
λεύσαντο, εἰ δυνατὸν εἴη, ᵉ ἐξῶσαι τὸ πλοῖον. καὶ τὰς ἀγ- 40
ᵉ ἐξωθέω *sustulissent, committebant
coras *sustollentes, permiserunt in mari, simul laxantes
κύρας περιελόντες, εἴων εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες
se *leuato artemo ne secundum auræ flatum,
iuncturas gubernaculorum: & *sustollentes artemonem
τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων· καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμωνα
flanti, tendebant ad litus.
τῇ πνεούσῃ, κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν.
*Et cùm incidissemus ‖dithalassum, impegerunt ᶠ ἐποκέλλω *verò ‖maris.
*Incidentes autem in locum ‖bimarem, illiserunt
διπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον, ἐπώκειλαν τὴν 41
nauem: & quidem prora fixa manebat immobilis, at
ναῦν· καὶ ἡ μὲν πρῷρα ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος, ἡ δὲ
puppis* soluebatur à vi ‖fluctuum.
πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων.
ᵍautem ᵍcustodias
At militum ᵍ consilium fuit, vt ᵍvinctos oc-
τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀπο- 42
ciderent, ne quis ᵍenatans effugeret. At cen-
κτείνωσι, μή τις ἐκκολυμβήσας διαφύγοι. ὁ δὲ ἑκατόν- 43
ᵍcùm enatasset
turio ᵍ volens seruare Paulum, prohibuit ‖eos
ταρχος βουλόμενος διασῶσαι τὸν παῦλον, ἐκώλυσεν αὐτοὺς
ᵍautem ‖fieri,
consilio, iussitque *potentes natare
τὸ βουλόμενον, ἐκβρίψαντάς τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν, ἀ-
ᵍabicientes primos, ‖ ad terram exire: Et
πρὸς ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι· καὶ τοὺς 44
ᵍemittere se ‖& euadere, & ‖cæteros, alios
‖reliquos, hos quidem in tabulis*, hos autem super ᵍquædam eorum quæ de naui*.
λοιποὺς οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπί τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου·
*ferebāt, quosdam ᵍea quæ ‖erant.
& sic factum est, *omnes ‖perseruari ad terram.
*vt sanimæ euaderent
καὶ οὕτως ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν.

CAP. XXVIII. κη΄

Et *salui euasi*, tunc *cognouerunt quia Melita insula vo-
καὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν ὅτι μελίτη ἡ νῆσος κα- 1
*cognouimus
cabatur. at Barbari ᵍ præstabant non ‖vulgarem hu-
λεῖται. οἱ δὲ βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλαν-
‖modicam
manitatem nobis. *Accendentes enim ‖pyram, acceperunt
θρωπίαν ἡμῖν. ἀνάψαντες γὰρ πυρὰν, προσελάβοντο 2
*Accensa ‖pyra, reficiebant *qui imminebat, ᵍCùm congregasset ‖Paulus ‖aliquantam ᵍimposuisset *ignem, ‖cùm processisset,
omnes nos propter imbrem *instantem, & propter frigus.
πάντας ἡμᾶς διὰ τὸν ὑετὸν τὸν ἐφεστῶτα, καὶ διὰ τὸ ψῦχος.
ᵍCongregante autem ‖Paulo sarmentorum ‖multitudinem, & ᵍim-
συστρέψαντος δὲ τοῦ παύλου φρυγάνων πλῆθος, καὶ ἐπι- 3
ponente super ᵍpyram, vipera à calore ‖extens
θέντος ἐπὶ τὴν πυρὰν, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα
inuasit manum eius. Vt verò viderunt Barbari
καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ. ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι 4
‖vexatū iacere:
pendentem bestiam de manu eius, dicebant ad inui-
κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλ-
cem, ‖Omnino homicida est homo hic, ‖quem salvum euasum
‖intrauit, & cū oraſſet, & imposuisset *saluauit ᵍQuo ‖omnes qui habebant
λήλους, πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα
de mari, vitio viuere ᵍnon sinit. ‖Ille quidē ergo
ἐκ τῆς θαλάσσης, ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν. ὁ μὲν οὖν 5
excutiens bestiam in ignem, passus est *nullum malum.
ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν.
*At ‖existimabant ‖in tumorem conuertēdum, aut subitò casurum, & mori. diu ‖mali in eo fieri, conuertētes se, ‖locis *principis
*Illi autem ‖expectabant eum ‖futurum intumescere, aut deci-
οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ κατα- 6
dere repente mortuum. in multo autem illis expectantibus, &
πίπτειν ἄφνω νεκρόν. ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκώντων, καὶ
videntibus nihil ᵍincommodum in illum factum, mutati
θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλό-
dicebant Deum eum esse.
μενοι ἔλεγον θεὸν αὐτὸν εἶναι. ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τό- 7
In autem illis ‖quæ circa lo-
cum illum erant prædia *primario insulæ, nomine
πον ἐκεῖνον ὑπῆρχε χωρία τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι
‖Poblio, qui suscipiens nos, ᵍtres dies amicè
ποπλίῳ, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς, τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως
hospitio excepit. Factum est autem patrem Publij febribus &
ξένισεν. ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ ποπλίου πυρετοῖς καὶ 8
dysenteria ‖detentum decumbere: ad quem Paulus
δυσεντερίᾳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι· πρὸς ὃν ὁ παῦλος
‖ingressus, & precatus, imponens manus ei,
εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ,
*sanauit eum. ᵍ Hoc ergo facto, & ‖reliqui
ἰάσατο αὐτόν. τούτου οὖν γενομένου, καὶ οἱ λοιποὶ 9
habentes infirmitates in insula, accedebant, & cura-
οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νήσῳ, προσήρχοντο, καὶ ἐθερα-
bantur. Qui etiam multis honoribus honorauerunt nos, &
πεύοντο· οἳ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ 10
nauigantibus imposuerunt quæ *ad vsum.
ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρείαν.
*necessaria erāt
Post autem tres menses nauigauimus in naui quæ hyemauerat
μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχει- 11
in insula Alexandrina, ᵍadsignata Castori & Polluci.
μακότι ἐν τῇ νήσῳ, ἀλεξανδρίνῳ, παρασήμῳ διοσκούροις.
ᵍcui erat insigne Castorū. *cùm venissemus Syracusam, ᵍibi triduo.
Et *deuecti in Syracusas, mansimus ᵍtres dies.
καὶ κατα χθέντες εἰς συρακούσας, ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς. 12

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Inde circumuentes

Unde circumuenientes deuenimus in Rhegium: & post

ὅθεν περιελθόντες κατηντήσαμεν εἰς ῥήγιον· καὶ μετὰ 13

flante

vnum diem aduenientе Austro, secundantes venimus in Pu-

μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου, δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς Πο-

secunda die

teolos. Vbi inuenientes fratres, rogati sumus apud

τίολους· οὗ εὑρόντες ἀδελφοὺς, παρεκλήθημεν ἐπ' 14

eos manere dies septem: & sic in Romam ve-

αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἑπτά, καὶ οὕτως εἰς τὴν ῥώμην ἦλ-

inuentis fratribus,

nimus. Et inde fratres audientes ea quæ de

θομεν. κἀκεῖθεν οἱ ἀδελφοὶ ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡ- 15

nobis, exierunt in occursum nobis vsque ad Appii forum, &

μῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρις Ἀππίου φόρου, καὶ

Tres tabernas. quos videns Paulus, gratias agens Deo.

τριῶν ταβερνῶν. οὓς ἰδὼν ὁ παῦλος, τῷ θεῷ εὐχαριστήσας τῷ θεῷ,

cùm audissent, occurrerunt

accepit fiduciam. Cùm autem venissemus in Romam, cen-

ἔλαβε θάρσος. ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς ῥώμην, ὁ ἑκατόν- 16

turio tradidit vinctos præfecto castrorum: at

τάρχος παρέδωκε τοὺς δεσμίους τῷ στρατοπεδάρχῃ· τῷ δὲ

cùm vidisset

Paulo permissum est manere per seipsum cum custodiente

παύλῳ ἐπετράπη μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι

sibimet ipsi

se milite. Factum est autem post dies tres conuo-

ἑαυτὸν στρατιώτῃ. ἐγένετο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς συγ- 17

Post tertiũ autem diem conuocauit

cari Paulum existentes Iudæorum primos.

καλέσασθαι τὸν παῦλον τοὺς ὄντας τῶν ἰουδαίων πρώτους.

cùmque conuenissent, eis,

Conuenientibus autem eis, dicebat ad eos, Viri fratres,

συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς, ἄνδρες ἀδελφοὶ,

aduersus plebẽ

ego nihil contrarium faciens populo, aut moribus pa-

ἐγὼ οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ, ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πα-

morem paternum, ab

trijs, vinctus ex Hierosolymis traditus sum in ma-

τρίοις, δέσμιος ἐξ ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖ-

cùm interrogationem habuissent de me

nus Romanorum. Qui examinantes me, voluerunt

ρας τῶν ῥωμαίων· οἵτινες ἀνακρίναντές με, ἐβούλοντο 18

dimittere, propter nullam causam mortis esse in

ἀπολῦσαι, διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν

eò quòd nulla esset causa

me. Contradicentibus autem Iudæis, coactus sum ap-

ἐμοί. ἀντιλεγόντων δὲ τῶν ἰουδαίων, ἠναγκάσθην ἐπι- 19

ἀναγκάζω

pellare Cæsarem, non quasi gentem meam habẽs aliquid accu-

καλέσασθαι καίσαρα, οὐχ ὡς τὸ ἔθνος μου ἔχων τι κατηγο-

sare. Propter hanc igitur causam rogaui vos

ρῆσαι. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς 20

videre, & alloqui. propter enim spem Israel

ἰδεῖν, καὶ προσλαλῆσαι. ἕνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ ἰσραὴλ

catenam hanc circundatus sum.

τὴν ἅλυσιν ταύτην περίκειμαι.

At

Illi autem ad eum dixerunt, Nos neque literas de te

οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον, ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ 21

accepimus à Iudæa, neque aduenies aliquis

ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν

fratrum nuntauit, aut locutus est quid de te malum.

ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν, ἢ ἐλάλησέ τι περὶ σοῦ πονηρόν.

Digni sumus autem à te audire quæ sentis: de quidem enim

ἀξιοῦμεν δὲ παρά σου ἀκοῦσαι ἃ φρονεῖς· περὶ μὲν γὰρ 22

Rogamus nam

secta hac notum est nobis, quia vbique contradicitur.

τῆς αἱρέσεως ταύτης γνωστόν ἐστιν ἡμῖν, ὅτι παντα χοῦ ἀντι-

Cùm constituissent

Constituentes autem illi diem, venerunt ad eum in

λέγεται. τάξαμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ἦλθον πρὸς 23

hospitium plures; quibus exponebat, testifi-

αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες· οἷς ἐξετίθετο, διαμαρτυρό-

cans regnum Dei, suadensque eis ea quæ de

μενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς τά περὶ τοῦ

Iesu ex que lege Moysi & prophetis, à manè

ἰησοῦ ἔκ τε τοῦ νόμου μωσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀπὸ πρωὶ

vsque ad vesperam. Et hi quidem persuadebantur dictis, hi

quidam credebant his quæ dicebantur, quidam

ἕως ἑσπέρας. καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ 24

vero non credebant. Discordes autem existentes ad inuicem,

δὲ ἠπίστουν. ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους, 25

discedebant, dicente Paulo verbum vnum, Quia pulchrè Spi-

ritus sanctus locutus est per Esaiam prophetam ad pa-

ἀπελύοντο, εἰπόντος τοῦ παύλου ῥῆμα ἕν, ὅτι καλῶς τὸ πνεῦ-

tres nostros, Dicens, Vade ad populum istum,

μα τὸ ἅγιον ἐλάλησε διὰ ἡσαΐου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πα-

& dic, Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes vi-

τέρας ἡμῶν, λέγον, πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, 26

debitis, & non cernetis. Incrassatum est enim cor

καὶ εἰπόν, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέ-

populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos

ψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ 27

suos compressérunt, ne quando videant oculis, &

λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς

auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, &

αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς

sanem eos. Notum ergo sit vobis, quoniam Gen-

ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ

tibus missum est salutare Dei, ipsi & audient.

ἰάσωμαι αὐτούς. γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ὅτι τοῖς ἔθνε- 28

Et hæc eo dicente, abierunt Iudæi, multam

σιν ἀπεστάλη τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται.

habentes in seipsis quæstionem. Mansit autem Paulus bien-

cùm dixisset, exierunt ab eo inter se

καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἀπῆλθον οἱ ἰουδαῖοι, πολλὴν 29

nio toto in proprio conducto, & suscipiebat omnes

suo

ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ζήτησιν. ἔμεινε δὲ ὁ παῦλος διε- 30

ingredientes ad eum: Prædicans regnum

qui ingrediebantur

τίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι, καὶ ἀπεδέχετο πάντας τοὺς

Dei, & docens ea quæ de Domino Iesu Christo, cum

sunt

εἰσπορευομένους πρὸς αὐτόν· κηρύσσων τὴν βασιλείαν 31

omni libertate, improhibitè.

fiducia, sine prohibitione.

τοῦ θεοῦ, καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ

πάσης παῤῥησίας ἀκωλύτως.

Finis Actorum sanctorum Apostolorum.

Τέλος τῶν πραξέων τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PAVLI APO-
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟ-
STOLI AD ROMANOS EPISTOLA.
ΣΤΟΛΟΥ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α΄.

Paulus seruus Iesu Christi, vocatus
ΑΥΛΟΣ δοῦλος ἰησοῦ χριςοῦ, κλητὸς 1
Apostolus, *discretus* in Euange-
ἀπόςολος, [a]ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέ-
lium Dei,
λιον θεοῦ·
Quod antè promiserat per
ὃ προεπηγείλατο διὰ 2
Prophetas suos in scripturis sanctis:
τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις·
De filio suo, *facto* ex
περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ 3
semine Dauid secundum carnem. ‖*Illo definito filio* Dei
σπέρματος δαβὶδ κατὰ σάρκα· τοῦ [b]ὁρισθέντος υἱοῦ θεοῦ 4
in virtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum
ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν
Iesu Christi Domini nostri: Per quem accepimus gratiam &
ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν· δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ 5
apostolatum ad *obediendum fidei in omnibus Gentibus, pro
ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὑπὲρ
nomine eius: In quibus estis & vos vocati Iesu
τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς κλητοὶ ἰησοῦ 6
Christi. Omnibus ‖*existentibus in Roma*, dilectis Dei, vo-
χριστοῦ· πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν ῥώμῃ, ἀγαπητοῖς θεοῦ, κλη- 7
catis sanctis, gratia vobis & pax à Deo patre nostrō, &
τοῖς ἁγίοις, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ
Domino Iesu Christo. Primùm quidem gratias ago Deo
κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ θεῷ 8
meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra
μου διὰ ἰησοῦ χριστοῦ ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν
‖*mihi* annuntiatur in vniuerso mundo. Testis enim ‖*meus* est
καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ· μάρτυς γάρ μέ ἐστιν 9
Deus, cui seruio in spiritu meo, in Euangelio
ὁ θεὸς, ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ
filii eius, ‖*vt indesinenter* memoriam vestri facio, Sem-
υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως μνείαν ὑμῶν ποιοῦμαι πάν- 10
per in orationibus meis, obsecrans si quo modo tandē aliquando
τοτε δέησιν ποιούμενος, εἴ πως ἤδη ποτὲ [c]εὐοδωθήσομαι
*veniendi ‖gratiæ prosperū iter habeā in voluntate Dei, ‖*venire* ad vos.
[d]ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.
Desidero enim videre vos, vt aliq id impertiar ‖*donum*
ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι [d]μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν 11
‖*spirituale*, ad *stabiliri* vos: ‖*Hoc autem* est, simul
πνευματικὸν εἰς τὸ [b]στηριχθῆναι ὑμᾶς· τοῦτο δέ ἐστι, [e]συμ- 12
*exhortari in vobis per eam quæ *in* inuicem fidem vestram
παρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν
atque meam. *Non volo* autem vos ignorare fratres, quia sæ-
τε καὶ ἐμοῦ. οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοί, ὅτι πολ- 13
pe proposui venire ad vos, & prohibitus sum vsque
λάκις [d]προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ [e]ἐκωλύθην ἄχρι
adhuc, vt fructum aliquem habeam in vobis, sicut & in
τοῦ δεῦρο, ἵνα καρπόν τινα [f]σχω ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν
cæteris Gentibus: Græcis‖*que* ac Barbaris, sapientibus
τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς 14
‖*que* & insipientibus debitor sum. Ita quod in me prom-
τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί. οὕτω τὸ κατ' ἐμὲ πρό- 15
ptum[f], & vobis qui *in* Roma euāngelizare.
θυμον, καὶ ὑμῖν τοῖς ἐν ῥώμῃ εὐαγγελίσασθαι.
Non enim erubesco Euangelium *Christi*: virtus
οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ· δυνάμις 16
enim Dei est, in salutem omni credenti, Iudæo‖que
γὰρ θεοῦ ἐστιν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι, ἰουδαίῳ τε
primùm & Græco. Iustitia enim Dei in eo reue-
πρῶτον καὶ ἕλληνι· δικαιοσύνη γὰρ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀπο- 17
latur ex fide in fidem, sicut scriptum est, *At* iu-
καλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, καθὼς γέγραπται, ὁ δὲ δί-
‖*autem* ‖*stus* ex fide viuet. Reuelatur enim ira
καιος ἐκ πίστεως [f]ζήσεται. ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ 18
Dei de cælo, super omnem impietatem & iniustitiam hominum
θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ, ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων
‖*qui* ‖*Dei* *detinent. Quia corum ‖*veritatem* in iniustitia *detinentium*. Propter quod no-
‖*est* *enim* ‖*tum* Dei, manifestum est in illis: *nam* Deus* illis mani-
[g]φανερόν τοῦ θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῖς [g]ἐφανέ-
‖*enim* festauit. *nam* inuisibilia‖ ipsius à creatura mundi
ρωσε· τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς 20
*per ea quæ facta sunt ‖*facta* intellecta, conspiciuntur, *ipsaque* sempiternaeitus virtus &
‖*quoque* ποιήμασι νοούμενα, καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δυναμις καὶ

divinitas, *ad esse eos* inexcusabiles. ‖*Quoniam cognoscentes* ita vt sint
21 θειότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους· διότι γνόντες ‖Quia cùm co-
Deum, non sicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed eua- gnouissent
τὸν θεὸν, οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν ἢ ηὐχαρίστησαν, ἀλλ' [a]ἐμα- [a]ματαιόο-
nuerunt in *ratiocinationibus* suis, & obscuratum est μαι
ταιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀ- ‖cogitationibus
insipiens eorum cor. Dicentes‖ esse sapientes, stulti ‖enim se
22 συνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες εἶναι σοφοὶ [b]ἐμωράνθη- [b]μωραίνω
facti sunt, Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in
23 σαν· καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν [c]ἀλλάττο-
similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & qua- μαι
ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τε- ‖serpentum.
drupedum, & ‖reptilium. *Quapropter* & tradidit illos Propter quod
24 τραπόδων, καὶ ἑρπετῶν. διὸ καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ [c]cordis
Deus in desideria *cordium* eorum in immunditiam, *cordis
θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, ‖vt contumeliis
ad dedecore afficiendum corpora sua in semetipsis. Qui afficiant
25 τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς· οἵτινες [c]σέβομαι
commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & co- ‖potius quàm
μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσε- creatori,
luerunt & seruierunt creaturæ *præter creatorem*, qui
βάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὅς
est benedictus in secula. Amen.
ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.
Propter *hoc* tradidit illos Deus in passiones ignominiæ: ‖*ipsaque* *ea ‖nam
26 διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας· αἵ τε ‖mutarunt
enim fœminæ eorum immutarunt naturalem vsum in eū* qui* *vsum ‖est
κατὰ φύσιν θήλειαν αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν ‖autem
contra naturam. Similiter* & masculi, ‖*relicto* naturali vsu
27 παρὰ φύσιν. ὁμοίως καὶ οἱ ἄρρενες ἀφέντες τὴν φυ- *desideriis suis
*turalem *vsum* fœminæ, exarserunt in *libidine sua
σικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν
in inuicem, masculi in masculos turpitudinem ope-
εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργα-
rantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in
ζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν
semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt
ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. 28 καὶ καθὼς οὐκ [d]ἐδοκίμασαν [d]δοκιμά-
Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in repro- ζω
τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδό- ‖vt faciant
bum sensum, ‖*facere* ea quæ non *conuenientia*: Repletos *conueniunt:
29 κιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα· πεπληρωμένους ‖iniquitate,
omni *iniustitia*, fornicatione, nequitia, auaritia, malitia, plenos
πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ· μεστοὺς
inuidia, *cæde*, contentione, dolo, malignitate; susurrones:
φθόνου, φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας· ψιθυριστάς·
Detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, ‖ar-
30 καταλάλους, θεοστυγεῖς, ὑβριστὰς, ὑπερηφάνους, ἀλα- ‖elatos,
rogantes, inuentores malorum, parentibus ‖*in*obedientes. Insipientes,
31 ζόνας, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς· ἀσυνέτους, ‖non
incompositos, *inaffectibiles, *infœderabiles, immisericordes. *sine affectio-
ne, absque fœ-
ἀσυνθέτους, ἀστόργους, ἀσπόνδους, ἀνελεήμονας. dere, sine mise-
Qui ‖*ius* Dei *cognoscentes*, quoniam talia ricordia.
32 οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα ‖cùm iustitiam
*agentes digni morte sunt, non solùm ea *faciunt, *cognouissent,
πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσὶν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, non intellexe-
sed etiam ‖*consentiunt* facientibus. runt,
ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι. *qui agunt
*qui faciunt,
‖qui consentiũt

CAP. II. Β΄

Ideo inexcusabilis es, ô homo omnis ‖*iudicans*. in quo Propter quod
1 Διὸ ἀναπολόγητος εἶ, ὦ ἄνθρωπε πᾶς ὁ κρίνων· ἐν ᾧ ‖qui iudicas.
enim iudicas alterum, teipsum condemnas: *eadem* ‖enim
γὰρ κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις· τὰ γὰρ αὐτὰ *quæ iudicas.
agis *iudicans. Scimus ‖*autem* quoniam iudicium ‖enim
2 πράσσεις ὁ κρίνων. οἴδαμεν δὲ ὅτι τὸ κρῖμα τοῦ θεοῦ
est secundum veritatem in eos qui talia *agentes*. *agunt.
ἐστὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας.
Existimas autem hoc, ô homo ‖*iudicans* eos qui talia ‖qui iudicas
3 λογίζῃ δὲ τοῦτο, ὦ ἄνθρωπε ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα
*agentes, & ‖*faciens* ea, quia tu effugies iudicium *agunt, ‖facis
πράσσοντας, καὶ ποιῶν αὐτὰ, ὅτι σὺ [e]ἐκφεύξῃ τὸ κρῖμα τοῦ [e]ἐκφεύγω
Dei? An diuitias bonitatis eius, & pa-
4 θεοῦ; ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνο-
tientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas
χῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundũ autem duritiam
τὸ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγῃ; κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σ
tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibiipsi iram
σου, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν
in die iræ, & revelationis, & iusti iudicij Dei.
ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, καὶ ἀποκαλύψεως, καὶ δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ·
Qui reddet vnicuique secundum opera eius.
ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· 6
Iis quidem *secundum *permanentiam operis boni, gloriam, & honorem,
τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν, καὶ τιμὴν, 7
& incorruptionem *inquirentibus, vitam æternam. Iis autem *ex
καὶ ἀφθαρσίαν *ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον. τοῖς δὲ ἐξ 8
contentione, & *incredulis quidem veritati, *credentibus autem
ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ
*iniustitiæ, indignatio & ira. Tribulatio & angustia in
ἀδικίᾳ, θυμὸς καὶ ὀργή. θλῖψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ 9
omnem animam hominis operantis malum,
πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακὸν,
Iudæique primùm & Græci. Gloria autem & honor,
Ἰουδαίου τε πρῶτον καὶ Ἕλληνος. δόξα δὲ καὶ τιμὴ, 10
& pax omni operanti bonum, Iudæoque
καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθὸν, Ἰουδαίῳ τε
primùm & Græco. Non enim est acceptio personarum apud
πρῶτον καὶ Ἕλληνι. οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ 11
Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege & per-
τῷ θεῷ. ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ *ἀπο- 12
bunt. & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.
λοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται.
*sunt Non enim auditores legis iusti[1] apud Deum, sed
οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλ' 13
factores legis iustificabuntur.
οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται.
*habent, naturaliter *sunt Cùm enim Gentes quæ non legem *habentes, *natura ea quæ[2] legis
ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου 14
faciunt, eiusmodi legem non habentes, sibiipsi sunt lex.
ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος·
Qui ostendunt opus legis scriptum in
οἵτινες *ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς 15
*testimonium reddente illis cordibus suis, *contestante ipsorum conscientia,
καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως,
& inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam
καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ
defendentium: In die cùm iudicabit Deus oc-
ἀπολογουμένων· ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κρινεῖ ὁ θεὸς τὰ κρυ- 16
culta hominum, secundum euangelium meum, per Iesum Christum.
πτὰ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ.
*Si autē[3] in lege *Ecce tu Iudæus cognominaris, & requieseis *legi, &
Εἰ δὲ σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ νόμῳ, καὶ 17
*eius, *καυχάω *vtilitas *per legem. *sunt gloriaris in Deo: Et nosti voluntatem[4], & pro
καυχᾶσαι ἐν θεῷ· καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα, καὶ δο- 18
bas *differentia, instructus *ex lege.
κιμάζεις τὰ διαφέροντα κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου·
Confidisque teipsum ducem esse cæcorum, lumen eorum qui in
πέποιθάς τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν 19
tenebris: Eruditorem insipientium, magistrum infantium,
σκότει· παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, 20
habentem formam scientiæ & veritatis in lege.
ἔχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ.
*qui doces *qui prædicas *furandum, *dicis *mœchandum, *qui abominaris *βδελύττομαι *prævaricationem *inter Gentes, *prævaricator
Ergo *docens alium, teipsum non doces? *prædicans
ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; ὁ κηρύσσων 21
non *furari, furaris? Qui *dicens non *mœchari, mœcharis?
μὴ κλέπτειν, κλέπτεις; ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις; 22
*abominatus idola, sacrilegium facis?
βδελυσσόμενος τὰ εἴδωλα, ἱεροσυλεῖς;
Qui in lege gloriaris, per *transgressionem legis
ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν 23
Deum inhonoras? *Ipsum enim nomen Dei per vos bla-
θεὸν ἀτιμάζεις; τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ θεοῦ δι' ὑμᾶς βλα- 24
phematur *in Gentibus, sicut scriptum est. Circumcisio
σφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καθὼς γέγραπται. περιτομὴ 25
quidē *enim prodest, si legem obserues: si autem *transgressor legis
μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσῃς· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου
*es, circumcisio tua præputium facta est. Si igitur
ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονεν. ἐὰν οὖν ἡ 26
præputium iustitias legis custodiat, nonne præ-
ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάσσῃ, οὐχὶ ἡ ἀκρο-
putium illius in circumcisionem reputabitur? Et iudicabit
βυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται; καὶ κρινεῖ 27
*est, qui *τελέω καὶ τελεόω *prævaricator] *es? id quod ex natura præputium*, legem consummans, te, [1] per li-
ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία, τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ τὸν διὰ γράμ-
teram & circumcisionem *transgressorem legis[2]? Non enim qui in
ματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμου; οὐ γὰρ ὁ ἐν 28
manifesto, Iudæus est: neque quæ in manifesto, in carne,
τῷ φανερῷ, Ἰουδαῖός ἐστιν· οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ, ἐν σαρκὶ,
*est: circumcisio[3]: Sed qui in abscondito, Iudæus[4]: & cir-
περιτομή· ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ, Ἰουδαῖος· καὶ περι- 29
cunciso cordis in spiritu, non litera: cuius laus non
τομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι· οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ
est. ex hominibus, sed ex Deo.
ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ.

CAP. III. γ΄

Quid ergo *præstans Iudæo[5]? aut quæ vtilitas cir- *amplius *est
Τί οὖν τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου; ἢ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περι- 1
cunciſionis? Multum per omnem modum. primum quidem *enim,
τομῆς; πολὺ κατὰ πάντα τρόπον. πρῶτον μὲν γάρ, 2
quia credita sunt* eloquia Dei. Quid enim, si non cre- *illis
ὅτι *ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ. τί γάρ, εἰ [a]ἠπί- *πιστος δύο-
diderunt quidā*, *num* incredulitas illorum fidem Dei *inutilem reddet? *μαι
στησάν τινες; μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ θεοῦ καταργήσει; [b]ἀπιστέω
*Ne fiat. *esto* autem Deus verax, omnis autem ho- *illorū, nūquid *euacuabit? Absit. est
μὴ γένοιτο. γινέσθω δὲ ὁ θεὸς ἀληθὴς, πᾶς δὲ ἄνθρω- 4
mo mendax, sicut scriptum est, Vt *vtique* iustificeris in *
πος ψεύστης, καθὼς γέγραπται, ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς
sermonibus tuis, & vincas *in iudicari te.* cùm iudicaris.
λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.
Si autem iniquitas nostra Dei iustitiam commendat, quid dice- *Nunquid iniquus est
εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησι, τί ἐροῦ- 5
mus? *Num *iniustus* Deus, *inferens* iram? (secundum hominem
μεν; μὴ ἄδικος ὁ θεὸς, ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; κατὰ ἄνθρωπον
dico.) *Ne *sit.* alioquin quomodo iudicabit Deus *mundum? *Absit. *hunc
λέγω. μὴ γένοιτο. ἐπεὶ πῶς κρινεῖ ὁ θεὸς τὸν κόσμον; 6
Si enim veritas Dei in meo mendacio abun-
εἰ γὰρ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι [b]ἐπερίσ- *περισ-
dauit, in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tanquam peccator iudi- σευσεν, εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἔτι κἀγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρί- σεύω
cor? Et non (sicut blasphemamur, & sicut
νομαι; καὶ μὴ καθὼς βλασφημούμεθα, καὶ καθώς 8
aiunt quidam nos dicere) *quia* faciamus mala, vt veniant
φασί τινες ἡμᾶς λέγειν, ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ
bona: quorum damnatio iusta est. Quid ergo, præ-
ἀγαθά· ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστι. τί οὖν; προεχό- *eos? nequaquā, *προεχό-
cellimus*? *non omnino.* præcausati sumus enim Iudæos*que* & Græ- μαι
μεθα; οὐ πάντως· προῃτιασάμεθα γὰρ Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλ- *quisquā. *quis
cos, omnes sub peccato esse: Sicut scriptum
ληνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι· καθὼς γέγρα- 10
est, [c] non est iustus, *neque vnus: Non est intelligens;
πται, οὐκ ἔστι δίκαιος, οὐδὲ εἷς· οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν, 11
non est requirens Deum: Omnes declinauerunt, simul
οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν θεόν· πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα qui faciat
inutiles facti sunt: non est *faciens bonitatem*, non est vsque ad vnum. bonum,
ἠχρεώθησαν· οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός. [c]ἀχρεόω-
Sepulchrum patens* guttur eorum: linguis μαι
τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐ- *est
ſuis dolose agebant: venenum aspidum sub labiis eorum: 13
τῶν [d]ἐδολιοῦσαν· ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν· *δολιόω
Quorum os maledictione & amaritudine plenum est:
ὧν τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει· 14
Veloces pedes eorum *effundere* sanguinem: ad effundendū
ὀξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα· 15
Contritio & *calamitas* in viis eorum: infelicitas
σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν· 16
Et viam pacis non cognouerunt:
καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν·
Non est timor Dei ante oculos eorum.
οὐκ ἔστι φόβος θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.
Scimus autem, quoniā quæcũque lex *dicit*, iis qui in lege* lo- *loquitur*sunt;
οἴδαμεν δὲ, ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λα- 19
quitur, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus
λεῖ, ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος
Deo. *Propterea* ex operibus legis non iustificabitur omnis Quia
τῷ θεῷ· διότι ἐξ ἔργων νόμου [e]οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα *δικαιόομαι
caro coram illo. per enim legem cognitio peccati.
σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ· διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.
Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, te- [f]φανερόω-
νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ [f]πεφανέρωται, μαρ- μαι
stificata à lege, & Prophetis. Iusti-
τυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου, καὶ τῶν προφητῶν. δικαιο- 22
tia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, & super
σύνη δὲ θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς πάντας, καὶ ἐπὶ
omnes *credentes*: non enim est distinctio. Omnes enim qui credunt in
πάντας τοὺς πιστεύοντας· οὐ γάρ ἐστι διαστολή· πάντες γὰρ eum:
peccauerunt, & *deficiuntur* gloria Dei: Iustificati egent
ἥμαρτον, καὶ [a]ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ· δικαιούμενοι [a]ὑστερέομαι
gratis *ipsius gratia*, per redemptionem quæ* in Christo *per gratiam
δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν χριστῷ *est
Iesu: Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in
Ἰησοῦ· ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν 25
ipsius sanguine, ad ostensionem iustitiæ suæ, *per *propter
τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, διὰ τὴν
remissionem *præfactorum* delictorum: In sustentatione *præcedentium
τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων· ἐν τῇ ἀνοχῇ 26
Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in *hunc* tem- *hoc
τοῦ θεοῦ, πρὸς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, *vt sit ipse iu-
pore, *ad esse ipsum iustum, & iustificantem eum qui *ex fide stus, & iustifi-
εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως cans *est
Iesu*. Vbi *ergo gloriatio*? exclusa est. per quam le- *Christi. *est *tua?
Ἰησοῦ. ποῦ οὖν ἡ καύχησις; [b]ἐξεκλείσθη. διὰ ποίου νό- b ἐκκλείω
gem? *operum? non, sed per legem fidei. μαι
μου; τῶν ἔργων; οὐχί, ἀλλὰ διὰ νόμου πίστεως. *factorum?

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Arbitramur enim per fidē
a δικαιόομαι
Quoniam
Ratione colligimus ergo fide iustificari hominem sine ope-
λογιζόμεθα οὖν πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔρ- 28
ribus legis. An Iudæorum Deus tantùm? nonne verò & Gentium?
γων νόμου. ἢ Ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον; οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; 29
imò & Gentium. Si quidem vnus Deus, qui iustificabit circun-
ναὶ καὶ ἐθνῶν. ἐπείπερ εἷς ὁ θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτο- 30
cisionē ex fide, & præputium per fidem.
μὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως.
absit: Legem ergo destruimus per fidem? ne fiat: sed
νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ 31
statuimus. legem stabilimus.
b ἱστάω νόμον ἱστῶμεν.

CAP. IIII. δ΄

Quid ergo dicemus Abraham patrem nostrum inuenisse secundū
Τί οὖν ἐροῦμεν ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν εὑρηκέναι κατὰ 1
gloriam, carnem? Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet glo-
σάρκα; εἰ γὰρ ἀβραὰμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύ- 2
riationem, sed non apud Deum. Quid enim scriptura dicit?
χημα, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν θεόν. τί γὰρ ἡ γραφὴ λέγει; 3
Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iu-
ἐπίστευσε δὲ ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιο-
Ei autem qui operatur, stitiam. At operanti merces non imputatur secundū
συνήν. τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ 4
Ei verò qui nō operatur, gratiam, sed secundum debitum. At non operanti,
χάριν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὀφείλημα. τῷ δὲ μὴ ἐργαζομέ- 5
eum qui iustificat secundum propositum gratiæ Dei.
credenti autem in iustificantem impium, reputatur fi-
νῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ, λογίζεται ἡ πί-
accepto fert des eius ad iustitiam. Sicut & Dauid dicit
στις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην. καθάπερ καὶ δαβὶδ λέγει 6
beatitudinem hominis, cui Deus imputat iusti-
τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ᾧ ὁ θεὸς λογίζεται δικαιοσύ-
tiam sine operibus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &
νην χωρὶς ἔργων· μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ 7
quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non
ὧν d ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι. μακάριος ἀνὴρ ᾧ οὐ 8
imputabit Dominus peccatum. Beatitudo ergo
μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν. ὁ μακαρισμὸς οὖν 9
manet, hæc in circumcisione, an etiam in præputio? dicimus
ἐπὶ τὴν περιτομὴν, ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν; λέγομεν
enim, quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam.
γάρ, ἐλογίσθη τῷ ἀβραὰμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην.
Quomodo ergo reputata est? in circumcisione existenti, an in præputio? non
πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ὄντι, ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; οὐκ 10
in circumcisione, sed in præputio. Et signum accepit
ἐν περιτομῇ, ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ. καὶ σημεῖον ἔλαβε 11
e est circumcisionis, signaculum iustitiæ quæ e in
περιτομῆς, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν
vt sit pater præputio, ad esse eum patrem omnium creden-
τῇ ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πι-
vt reputetur tium per præputium, ad reputari & illis
f ad όντων δι' ἀκροβυστίας, εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ αὐτοῖς τὴν δι-
g sit pater tantùm qui sunt iis qui ectātur vestigia
στιαν. Et g patrem circumcisionis, iis non e ex circun-
καιοσύνην· καὶ πατέρα περιτομῆς, τοῖς οὐκ ἐκ περι- 12
cisione solùm, sed & h incedentibus vestigiis eius quæ in
τομῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι τῆς ἐν τῇ ἀ-
præputio fidei patris nostri Abrahæ. Non enim per
κροβυστίᾳ πίστεως τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἀβραάμ. οὐ γὰρ διὰ 13
legem promissio Abrahæ, aut semini eius,
νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ ἀβραὰμ, ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ
vt hæres esset h sunt, i κενόω abolita e enim f καταργέω præuaricatio. Ideo g firma sit promissio h est
κληρονόμον αὐτὸν εἶναι τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πί-
dei. Si enim qui ex lege, hæredes h, exinanita est
στεως. εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου, κληρονόμοι, i κενέωται ἡ 14
fides, & inutilis reddita est promissio. Nam lex f iram ad-
πίστις, κατήργηται ἡ ἐπαγγελία· ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κα- 15
operatur. vbi enim non est lex, nec transgressio.
τεργάζεται· οὗ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις.
Propter hoc ex fide, vt secundum gratiā, k ad esse firmam
διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως, ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν 16
promissionem omni semini, non ei qui ex lege l so-
τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι, οὐ τῷ ἐκ τοῦ νόμου μό-
l est lùm, sed & ei qui ex fide m Abrahæ, qui est pater om-
νον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως ἀβραάμ, ὅς ἐστι πατὴρ πάν-
credidisti nium nostrūm: (Sicut scriptum est, Quia patrem multarum Gentium
m qui viuificat n τίθημι vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. o vt fieret pater p quod est ei q sicut stellæ cæli & arena maris r est s nec t cùm esset u emortuā vulnā x νεκρόω
των ἡμῶν· καθὼς γέγραπται, ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν 17
posui te,) ante cui credidit Deum, m viuificantem
n τέθεικά σε κατέναντι οὗ ἐπίστευσε θεοῦ, τοῦ ζωοποιοῦντος
mortuos, & o vocantem non existentia vt existentia.
τοὺς νεκροὺς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα.
Qui contra spem in spem credidit, p ad fieri
ὃς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν, εἰς τὸ γενέσθαι 18
eum patrem multarum Gentium, secundū q dictum, Sic erit
αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον, r οὕτως ἔσται τὸ
semen tuum s. Et non infirmatus t fide, u non considera-
σπέρμα σου. καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, οὐ κατενόη- 19
uit suum ipsius corpus iam emortuum, x centum annorum ferè subsi-
σε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νενεκρωμένον, ἑκατονταέτης που ὑπάρ-
stens, & mortificationem vulvæ Saræ.
χων, καὶ τὴν y νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας.

In autem repromissionem Dei non z diffidentia, a διακρίνομαι
20 εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ οὐ a διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, z διστασία
sed confortatus est fide, dans gloriam Deo.
ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ θεῷ·
Et plenissimè sciens quia b quod promisit, potens est & fa-
21 καὶ b πληροφορηθεὶς ὅτι ὃ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆ-
cere: Ideo & reputatum est illi ad iustitiam.
22 σαι. διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.
Non scriptū est autē propter ipsum c solum, quia reputatum est illi d;
23 οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ·
Sed & propter nos, quibus e futurum est imputari, credentibus
24 ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι, τοῖς πιστεύουσιν
in excitantem Iesum f Dominum nostrum à mortuis.
ἐπὶ τὸν ἐγείραντα ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν·
Qui traditus est propter delicta nostra, & excitatus est
25 ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ g ἠγέρθη
propter iustificationem nostram.
διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν.

CAP. V. ε΄

Iustificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum
1 Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν θεὸν
per Dominum nostrum Iesum Christum. Per quem & accessum
2 διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. δι' οὗ καὶ τὴν προσαγω-
habemus fide in gratiam istam in qua h stemus
γὴν d ἐσχήκαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ᾗ ἑστήκα-
e timus, & gloriamur in spe gloriæ f Dei.
μεν; καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ.
Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes
3 οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες
quòd tribulatio patientiam operatur. At patientia i pro-
4 ὅτι ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ δο-
bationem, at probatio i spem. At spes k non confundit.
5 κιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει,
quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per
ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ
Spiritum sanctum datum nobis. l Adhuc enim Christo, m existentibus
6 πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν. ἔτι γὰρ χριστὸς, ὄντων
nobis infirmis, secundum tempus pro impiis mortuus est? Vix enim
7 ἡμῶν ἀσθενῶν, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε· μόλις γὰρ
pro iusto quis moritur: n pro enim bono forsitan quis
ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται· ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις
& audeat mori. Commendat autem suam ipsius charitatem in
8 καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν. συνίστησι δὲ o τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς
nobis Deus: quoniā adhuc peccatoribus existentibus nobis, Christus pro
ἡμᾶς ὁ θεὸς, ὅτι ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, χριστὸς ὑπὲρ ἡ-
nobis mortuus est. Multò igitur magis iustificati nunc
9 μῶν p ἀπέθανε. πολλῷ οὖν μᾶλλον δικαιωθέντες νῦν
in sanguine ipsius, q seruabimur per ipsum ab ira.
ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς.
Si enim inimici r existentes reconciliati sumus Deo per mortem
10 εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες s κατηλλάγημεν τῷ θεῷ διὰ t τοῦ θανάτου
filij eius, multò magis reconciliati seruabimur
τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα
in vita ipsius. Non solùm autem, sed & gloriantes in
11 ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν
Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quē nunc re-
τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ νῦν τὴν κα-
conciliationem accepimus. Propter u hoc sicut per vnum hominem x ea
12 τallαγὴν ἐλάβομεν. διὰ τοῦτο ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου
peccatum in y mundum intrauit, & per peccatum
ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ
mors, & ita in omnes homines mors pertran-
θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος u διῆλ-
siit, in quo omnes peccauerunt. Vsque ad enim legem peccatum
13 θεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. ἄχρι γὰρ νόμου ἁμαρτία
erat in mundo: peccatum autem non v imputatur, non w existente lege.
ἦν ἐν κόσμῳ· ἁμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται, μὴ ὄντος νόμου.
Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moy-
14 ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ ἀδὰμ μέχρι μω-
sem, & in non peccantes in similitudinem
σέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι
x transgressionis Adæ, qui est y typus illius futuri.
τῆς παραβάσεως ἀδάμ, ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος.
Sed non sicut delictum, ita & donum. si
15 ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, ἕτω καὶ τὸ χάρισμα. εἰ
enim vnius delicto multi mortui sunt, multò
γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ
magis gratia Dei & donum, in gratia vnius
μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ, ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἑνὸς
hominis Iesu Christi in multos abundauit.
ἀνθρώπου ἰησοῦ χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς z ἐπερίσσευσε.
Et non sicut per vnum a peccantem, donum. ipsum quidē
16 καὶ οὐχ ὡς δι' ἑνὸς ἁμαρτήσαντος, τὸ δώρημα· τὸ μὲν
namiudicium ex vno, in condemnationem: b at donatio ex mul-
γὰρ κρῖμα ἐξ ἑνὸς, εἰς κατάκριμα· τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολ-
tis delictis, in iustificationem. Si enim vnius
17 λῶν παραπτωμάτων, εἰς δικαίωμα. εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς
delicto mors regnauit per vnum, multò
παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ τοῦ ἑνὸς, πολλῷ

habeamus
habemus per fidem a stamus
b ἔχω
c ἵστημι
d filiorum
e autem
f verò autem
g qui dātus est
h Vtquid
i cùm adhuc infirmi essemus,
k nam
l ἀποθνήσκω
m salui erimus
n cùm essemus
o καταλλάττω
salui erimus
gloriamur
plures
p περισσεύω
q peccatū, ita & r gratia autem
s hunc
t διέρχομαι
u imputabatur, cùm lex v esset,
w etiā in eos qui non peccauerunt
x præuaricatio nis
y forma

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

magis abundantiam gratiæ & donationis
μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς
iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum
δικαιοσύνης λαμβάνοντες, ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἑνὸς
vnius delictum Iesum Christum. Igitur sicut per *vnam offensam* in
Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄρα οὖν ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος εἰς 18
vnius iustitiã omnes homines in condemnationem, sic & per *vnam iusti-*
πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτω καὶ δι' ἑνὸς δι-
ficationem in omnes homines in iustificationem vitæ.
καιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς.
Sicut enim per inobedientiam vnius hominis pecca-
Ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρ- 19
[g] κατίστημι tores constituti sunt multi, ita & per obeditionem
τωλοὶ [g] κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ
vnius, iusti constituentur multi.
ἑνὸς δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί.
Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum. vbi
Νόμος δὲ παρεισῆλθεν, ἵνα [a] πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα· οὗ 20
[a] πλεονάζω autem abundauit *peccatum*, superabundauit gratia.
δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις·
delictum, Vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita
ἵνα ὥσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, οὕτω 21
& gratia regnet per iustitiam in vitam æternam,
καὶ ἡ χάρις βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώνιον,
per Iesum Christum Dominum nostrum.
διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

CAP. VI. ς'

[h] in Quid ergo dicemus? Permanebimus [h] peccato, vt gratia
Τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις 1
Absit. [i] enim abunder? *Ne fiat.* qui? mortui sumus pec-
πλεονάσῃ; μὴ γένοιτο. οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρ- 2
cato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis, quia quicunque
τίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ; ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι ἐ- 3
Christo Iesu, [k] morte baptizati sumus in *Christum Iesum*, in [k] *mortem* ipsius bapti-
βαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβα-
[l] enim cum illo zati sumus? Consepulti sumus [l] *ergo illi* per baptis-
πτίσθημεν; συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσ- 4
surrexit mum in mortem, vt quomodo *excitatus est* Christus à mortuis
ματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν
per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ
διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς
ambulemus. Si enim complantati facti sumus
περιπατήσωμεν. εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁ- 5
[m] simul similitudini mortis eius, [m] *sed* & resurrectionis cri-
μοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσό-
mus. Hoc scientes, quia vetus noster homo
μεθα· τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρω- 6
simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati,
πος συνεσταυρώθη, ἵνα [b] καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας,
[n] ad non vltrà [o] seruiendum nos peccato. *Nam mo-
τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ. ὁ γὰρ ἀποθα- 7
[b] καταργέω [p] vt [o] seruiamus * Qui enim mortuus est,
νὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. εἰ δὲ ἀπεθάνο- 8
[q] cum illo: sumus cum Christo, credimus quia etiam simul viuemus [q] *ei:*
μεν σὺν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ·
[r] iam Scientes quòd Christus resurgens ex mortuis, non [r] *amplius* moritur,
εἰδότες ὅτι Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει, 9
dominabitur. mors illi non vltrà *dominatur.* Quod enim mortuus est,
θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. ὃ γὰρ ἀπέθανε, τῇ 10
peccato mortuus est semel: quod autẽ viuit, viuit Deo
ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ θεῷ·
Ita & vos existimate vos*ipsos* mortuos quidem esse
οὕτω καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε ἑαυτοὺς νεκροὺς μὲν εἶναι τῇ ἁ- 11
peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro.
μαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.
Non ergo regnet peccatum in mortali vestro cor-
μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώ- 12
[s] vt obediatis pore, *ad obediendum ei in* concupiscentiis eius.
[t] Sed [s] exhibeatis matι, εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ.
[u] iniquitatis *Neque [t] sistite membra vestra arma [u] iniustitiæ pec-
μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρ- 13
cato, sed exhibete vos*ipsos* Deo, tanquã ex mortuis viuen-
τίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶν-
tes, & membra vestra arma iustitiæ Deo.
τας, καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ.
Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim estis sub lege,
ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, 14
sed sub gratia. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus
ἀλλ' ὑπὸ χάριν. Τί οὖν; ἁμαρτήσομεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν 15
abs*it*. An sub lege, sed sub gratia? *ne fiat.* Nescitis
ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο. οὐκ οἴδατε 16
obediendum, quoniã cui exhibetis vos*ipsos* seruos ad *obedientiam*, serui estis
ὅτι ᾧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοὴν, δοῦλοί ἐστε
[x] cius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iu-
ᾧ ὑπακούετε, ἤτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἢ ὑπακοῆς εἰς δι-
stitiam? Gratia autem Deo, quòd fuistis serui
καιοσύνην; χάρις δὲ τῷ θεῷ, ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἁ- 17
[y] eam in qua [z] peccati, obedistis autem ex corde in [y] *quam* traditi estis for-
[z] παραδίδωμι μαρτίας, ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν [y] παρεδόθητε τύ-

mam doctrinæ. Liberati autem à peccato,
πον διδαχῆς. ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, 18
seruifacti estis iustitiæ. Humanum dico, propter
[d] ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ. ἀνθρώπινον λέγω, διὰ [d] δουλόω
infirmitatem carnis vestræ. sicut enim exhibuistis
τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. ὥσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ
membra vestra *serua* immunditiæ & iniquitati, ad ini- seruite
μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ, εἰς τὴν ἀνο- [e] seruire
quitatem: ita nunc exhibete membra vestra [e] *serua* iu-
μίαν· οὕτω νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δι-
stitiæ in sanctificationem. Cùm enim serui essetis pec-
καιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν. ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρ- 20
cati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis
τίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ. τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε 21
[f] in illis, [g] est. tunc [f] in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors [g].
τότε ἐφ' οἷς νῦν [c] ἐπαισχύνεσθε; τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος. [c] ἐπαισχύνομαι
Nunc verò liberati à peccato, serui facti
νυνὶ δὲ [f] ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες 22
[f] ἐλευθερόω autem Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, at fi-
δὲ τῷ θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν, τὸ δὲ τέ-
[h] verò nemi, vitam æternam. *Nam* stipendia [h] peccati,
[i] enim λος, ζωὴν αἰώνιον. τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, θά- 23
mors: *at donatio* Dei, vita æterna in Christo Iesu gratia autem
νατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ θεοῦ, ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
Domino nostro.
τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

CAP. VII. ζ'

An ignoratis fratres, (scientibus enim legem loquor) quia
H ἀγνοεῖτε ἀδελφοί· γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ· ὅτι ὁ 1
[k] in homine lex dominatur *homini ad quantum tempus* viuet? Nam
[l] quanto tẽpore [m] viuente legit quæ sub viro est mulier, [m] *viuenti* viro alligata est *lege*: si autẽ mortuus
νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ; ἡ γὰρ 2
ὑπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀπο-
[n] Ieius, fuerit viri, soluta est à lege viri.
θάνῃ ὁ ἀνὴρ, [n] κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός.
[o] κατάργέω Igitur viuente viro, adultera [o] *decernetur*, si
[p] vocabitur, [q] cum alio eius, fuerit [q] *viro alteri.* si autem mortuus fuerit vir [r], liberata est
Ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν 3
[r] viri, vt non sit adultera, si fue- à lege [s], *ad non esse eam adulteram, factam*
γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν
rit cum alio viro *alteri.* Itaque, fratres mei, & vos morti-
ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα, γενομένην 4
ficati estis legi per corpus Christi, [t] *ad esse*
ἀνδρὶ ἑτέρῳ. ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανα-
[t] vt sitis alterius qui *vos viro alteri* ex mortuis [u] *excitato*, vt fructificemus
τώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι
[u] resurrexit, Deo. Cùm enim essemus in carne, passiones
ὑμᾶς ἀνδρὶ ἑτέρῳ τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσω- 5
peccatorum [x] *illæ* per legem [y], operabantur in membris
μεν τῷ θεῷ. ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκὶ, τὰ παθήματα
[x] quæ erant, nostris, [z] *ad fructificandum* morti. Nunc autem soluti
τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου, ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡ- 6
[y] vt fructificaret mortui [a] in qua detinebamur, ita vt
μῶν, εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ. νυνὶ δὲ κατηρ-
[z] mortis, [a] *seruire nos* in nouitate spiritus, & non [b] vetustate
γήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥστε
[b] seruiamus [c] in literæ. Quid ergo dicemus? *quia* lex peccatum [c]? *ne*
δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος, καὶ οὐ παλαιότητι
[c] est abs*it*: *fiat*: sed peccatum non cognoui, [d] *si non* per legem: *ipsamque*
γράμματος. Τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γέ- 7
[d] nisi *nouisset* nam concupiscentiam nesciebam, [e] *si non* lex diceret, Non con-
νοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ νόμου· τήν τε
cupisces. [e] *Occasionem* autem [f] *accipiens*, peccatum per manda-
γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, οὐκ ἐπιθυ- 8
[e] Occasione tum *ad*operatum est in me omnem concupiscentiam: sine enim le-
[f] accepta, ge peccatum mortuum [g]. Ego autem viuebam sine lege aliquando.
μήσεις. ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα, ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντο-
[g] erat. *veniente autem mandato*, peccatum [h] *vixit*.
λῆς κατειργάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν· χωρὶς γὰρ νό- 9
[h] reuixit. Ego autem mortuus sum: & inuentum est mihi mandatũ, quod [i] ad vitam,
μου ἁμαρτία νεκρά. ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ.
[i] sed cùm ve- hoc [k] ad mortem. Nam peccatum, [e] *occasionem accipiens*
ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν.
niſſet mandatum, Ego autem mortuus sum: & inuentum est mihi mandatũ, quod [i] ad vitam,
[i] erat hoc [k] ad mortem. Nam peccatum, [e] *occasionem accipiens*
[k] ἀπο- κάω ἐγὼ δὲ ἀπέθανον· καὶ [k] εὑρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωὴν, 10
per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.
αὕτη εἰς θάνατον. ἡ γὰρ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα 11
[l] Quod [m] est, [n] abs*it*: διὰ τῆς ἐντολῆς, [l] ἐξηπάτησέ με, καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν.
[l] ἐξαπατάω Itaque quidem lex sancta, & mandatum sanctum, & iustum, &
ὥστε ὁμὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία, καὶ δικαία, καὶ 12
bonum. [m] Ergo bonum [n] mihi factum est mors? *ne*
ἀγαθή. τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονε θάνατος; μὴ γέ- 13
fiat: sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum
νοιτο· ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία· ἵνα φανῇ ἁμαρτία διὰ τοῦ ἀγαθοῦ
[o] est mihi *adoperatum* mortem, vt fiat [p] *secundum hyperbolen*
[p] supra modum μοι κατεργαζομένη θάνατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν
peccans peccatum per mandatum.
ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς.
Scimus enim quia lex spiritalis est, ego autem car-
οἴδαμεν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν, ἐγὼ δὲ σαρ- 14

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

nalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim
a πράττω κικός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. ὃ γὰρ 15
ago, adoperor, non cognosco: non enim quod volo, hoc
κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω· οὐ γὰρ ὃ θέλω, τοῦτο πράσσω·
b malum intelligo: nolo, malum sed quod odi, illud facio. Si autē quod non volo, illud facio,
ἀλλ' ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ. εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ, 16
c est. d iam consentio legi quoniam bona. Nunc autem non amplius ego ad-
σύμφημι τῷ νόμῳ ὅτι καλός. νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κα- 17
operor illud, sed habitans in me peccatum.
τεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.
e quod habitat Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea,
Οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τοῦτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀ- 18
f autem bonum. nam velle adiacet mihi, at perficere
γαθόν. τὸ γὰρ θέλειν παράκειταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι
g hoc bonum, non inuenio. Nō enim quod volo facio bonum, sed
τὸ καλόν, οὐ χ εὑρίσκω. οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' 19
h nolo quod malum, hoc ago. Si autē quod non volo, ego
ὃ οὐ θέλω κακόν, τοῦτο πράσσω. εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, ἐγὼ 20
i quod habitat illud facio, non iam ego operor illud, sed habitans
τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα
in me peccatum. Inuenio igitur legem, volenti
ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. εὑρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι 21
mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet.
ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλόν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται.
Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.
συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. 22
Video autem aliam legem in membris meis, repu-
βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευό- 23
k gnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in
μενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ
l quæ est lege peccati l existente in membris meis.
νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου.
m (Infelix (Miser ego homo, quis me liberabit de cor-
ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώ- 24
n Gratia Dei pore mortis huius? Gratias habeo Deo per Iesum
ματος τοῦ θανάτου τούτου; εὐχαριστῶ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ 25
Christum Dominum nostrum.) nempe igitur ipse ego quidem mente ser-
Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῒ δου-
o autem uio legi Dei, at carne legi peccati.
λεύω νόμῳ θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ, νόμῳ ἁμαρτίας.

CAP. VIII. η'

p Nihil ergo q damnationis est iis r sunt, qui s ambulant. Nulla nempe nunc t condemnatio his qui in Christo Iesu, non secūdū
Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, μὴ κατὰ 1
u carnem ambulantibus, sed secundum spiritum. Nam lex
σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. ὁ γὰρ νόμος τοῦ 2
v enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à
πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ
w quod lege peccati, & mortis. Nam impossi-
νόμου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου. τὸ γὰρ ἀδυνα- 3
x erat legi, y ἀσθενέω bile legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus suum ipsius
τον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ
filium mittens in similitudinem carnis peccati, & de
υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁ-
peccato damnauit peccatum in carne: Vt
μαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ· ἵνα τὸ 4
z qui iustificatio legis impleretur in nobis, a non secundum carnem
δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα
a ambulamus, b Qui enim ambulantibus, sed secundum spiritum. b Nam secundum carnem
περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. οἱ γὰρ κατὰ σάρκα 5
c sunt c existentes, ea quæ carnis, sapiunt: qui verò secundum spiritum, ea quæ
ὄντες, τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ
d sentiunt. e est: spiritus. Nam prudentia carnis, mors e:
πνεύματος. τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς, θάνατος· 6
f autem at prudentia f spiritus, vita & pax.
τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ζωὴ καὶ εἰρήνη.
Quoniam sapientia Propter quod prudentia carnis, inimica in Deum; nam le-
g est Deo: διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς θεόν· τῷ γὰρ νό- 7
h enim gi Dei non i subiicitur: nec enim potest.
μῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται.
i Qui autem k sunt, k ἀρέσκω l At in carne l existentes, Deo placere non possunt.
οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. 8
m tamen Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si n quidem spi-
ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦ- 9
ritus Dei habitat in vobis. Si autem quis spiritum Christi non habet,
μα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις πνεῦμα χριστοῦ οὐκ ἔχει, 10
o est, hic non est eius. si autem Christus in vobis, ipsum quidē corpus mortuū
οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἰ δὲ χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν
p verò viuit propter peccatum; at spiritus q vita propter r iustitiam.
διὰ ἁμαρτίαν· τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην.
q Quòd r eius qui suscitauit s à t qui suscitauit Iesum u Si autem spiritus l excitantis Iesum x ex mortuis, habitat in
εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑ- 11
v vobis; v suscitans Christum x ex mortuis viuificabit & mor-
μῖν, ὁ ἐγείρας τὸν χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνη-
talia corpora vestra propter inhabitantem eius spiritum in vobis.
τὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν.
w ut Vtique ergo, fratres, debitores sumus, non carni, y ad secundū carnē
ἄρα οὖν, ἀδελφοὶ, ὀφειλέται ἐσμὲν οὐ τῇ σαρκὶ, τοῦ κατὰ σάρκα 12
x viuamus. y moriemini: viuere. Si enim secundū carnē vixeritis, z futuri estis mori: si autē
ζῆν· εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ 13

spiritu actiones corporis mortificaueritis, viuetis. facta carnis
πνεύματι ταὶς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε.
Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filij Dei.
14 ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ θεοῦ.
Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed
15 οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ'
accepistis spiritum adoptionis filiorū, in quo clamamus, Abba, (Pater.)
ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν, ἀββᾶ, ὁ πατήρ.
Ipse a spiritus b contestatur spiritui nostro, quòd a enim b testimonium
16 αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι reddit
sumus filij Dei. Si autem filii, & hæredes: hæ-
17 ἐσμὲν τέκνα θεοῦ. εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονό-
redes quidem Dei, cohæredes autem Christi; si modò compatimur, c tamen
μοι μὲν θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ χριστοῦ· εἴπερ συμπάσχομεν, d sunt cōdignæ
vt & conglorificemur. Existimo enim, quòd non d digna e συνδοξάζω
18 ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. λογίζομαι γὰρ, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ f huius
passiones f nunc temporis, ad futuram gloriam g reue- g quæ reuelabi-
παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυ- tur
lari in nobis. Nam anxia expectatio creaturæ,
19 φθῆναι εἰς ἡμᾶς. ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν
reuelationem filiorum Dei expectat. Nam vani-
20 ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται. τῇ γὰρ ματαιό-
tati h creatura subiecta est, non volens, sed propter i subiicientem
τητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα
in spe. Quia & ipsa creatura liberabitur à
21 ἐφ' ἐλπίδι· ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς
seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum
δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ
Dei. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit, &
22 θεοῦ. οἴδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει, καὶ
comparturit vsque k nunc. Non solùm autem l, sed & ipsi
23 συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν
primitias spiritus habentes, & nos ipsi in nobismetipsis
ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς
gemimus, adoptionē filiorum m expectantes, redemptionem
στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ m Dei
corporis nostri. Nam spe n seruati sumus: spes autē n enim salui
24 σώματος ἡμῶν. τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν. ἐλπὶς δὲ facti
o visa, non est spes: quod enim videt quis, quid & sperat? o quæ videtur,
βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; p nam
Si autē quod non videmus, speramus, per patientiam expe-
25 εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν, ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδε-
ctamus. Similiter autem & spiritus q simul recipit q adiuuat infir-
26 χόμεθα. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνε- mitatē nostrā.
r infirmitatei nostræ. nam quid oremus sicut oportet,
ται τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσευξώμεθα καθὸ δεῖ, s postulat
οὐκ οἴδαμεν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡ- Qui autem
nobis gemitibus inenarrabilibus. At scrutans corda scrutatur
27 μῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. ὁ δὲ ἐραυνῶν τὰς καρδίας t desiderat
scit quid t prudentia spiritus: quia secundū Deum u inter- u postulat
οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος· ὅτι κατὰ θεὸν ἐντυγχά-
pellat pro sanctis. Scimus autem, quoniam diligentibus Deum,
28 νει ὑπὲρ ἁγίων. οἴδαμεν δὲ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν v iis qui
omnia cooperantur in bonum, x secundum propositum y vocatis v vocati sunt
πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθὸν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς sancti.
existentibus. Nam quos præsciuit, & prædestinauit conformes z w συνεργέω
29 οὖσιν. ὅτι οὓς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους w fieri
imaginis filij sui, a ad esse eum primogenitum in x Vt sit ipse pri-
τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν mogenitus
multis fratribus. Quos autem prædestinauit, hos & vo-
30 πολλοῖς ἀδελφοῖς. οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκά- y f προορίζω
cauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iusti-
λεσε· καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαί- z magnificauit.
ficauit, illos & b glorificauit. Quid ergo dicemus ad hæc?
31 ωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε. τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦ-
si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio
32 τα; εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; ὅς γε τοῦ ἰδίου a qui iustificat.
filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, b est qui con-
υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, demnet? c Iesus qui est
quomodo non etiam cum illo omnia nobis c gratificabit? d limò qui & re-
πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται; surrexit:
Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus d iustificans. e ad dexteram
33 τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ; θεὸς ὁ δικαιῶν. f ergo
Quis l condemnans? Christus m mortuus, Imago verò &
34 τίς ὁ κατακρινῶν; χριστὸς ὁ ἀποθανὼν, μᾶλλον δὲ καὶ
excitatus: qui & est n in dextera Dei, qui etiam interpellat
ἐγερθεὶς, ὅς καί ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, ὅς καὶ ἐντυγχάνει
pro nobis. Quis o nos separabit à charitate Chri-
35 ὑπὲρ ἡμῶν. τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ χρι-
sti? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas?
στοῦ; θλῖψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμὸς, ἢ λιμὸς, ἢ γυμνό-
an periculum, an gladius? Sicut scriptum est, Quia
36 της, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; καθὼς γέγραπται, ὅτι
propter te mortificamur totam diem: æstimati sumus sicut
ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς
oues occisionis. Sed in his omnibus superamus
37 πρόβατα σφαγῆς. ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν p ὑπερνικῶ-
propter diligentem nos. p ὑπερνικάω
μεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. e Ei qui dilexit

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Certus Persuasus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli,
πέπεισμαι γὰρ, ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἄγγελοι, 38
[a]virtutes, neque principatus, neque [b]potestates, neque instantia, neque futura,
οὔτε ἀρχαὶ, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα,
[c]fortitudo, neque Neque [d]altitudo, neque profundum, neque *aliqua* creatura alia po-
οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνή- 39
lest terit nos separare à charitate Dei, quæ[e] in Christo
σεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ, τῆς ἐν χριστῷ
Iesu Domino nostro.
Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

CAP. IX. θ'

testimonium perhibente Veritatem dico in Christo, non mentior, *contestante*
Ἀλήθειαν λέγω ἐν χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης 1
mihi conscientia mea in Spiritu sancto.
μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἁγίῳ·
Quoniam tristitia mihi est magna, & continuus dolor cor-
ὅτι λύπη μοί ἐστι μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρ- 2
di meo. Optabam enim ipse ego anathema esse à
δίᾳ μου. [a]ηὐχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ 3
Christo pro fratribus meis, *cognatis meis* secundum carnem:
χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα·
Qui sunt Israelitæ, quorum adoptio filiorū, & gloria, &
οἵτινές εἰσιν ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἱοθεσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ 4
[a]testamenta, & legislatio, & [b]cultus, & promissa
διαθῆκαι, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ἡ λατρεία, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι·
Quorum patres, & ex quibus Christus *quod* secundū carnem; [a]*existens*
ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ χριστὸς, τὸ κατὰ σάρκα· ὁ ὢν 5
super omnia Deus benedictus in secula. amen
ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.
Non *fieri potest* autē, quòd exciderit verbum Dei: non enim om-
οὐχ οἷον δὲ, ὅτι [b]ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ πάν- 6
[a]sunt Israelitæ. [b]qui nes qui ex Israel, ij [a]*Israel.* Neque [b]quia sunt semen
τες οἱ ἐξ ἰσραὴλ, οὗτοι ἰσραήλ. οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀ- 7
Abrahæ, omnes filij; sed in Isaac vocabitur tibi se-
βραάμ, πάντες τέκνα· ἀλλ' ἐν ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρ-
men: Id est, Non [b]filii carnis, hi filii
μα· τουτέστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, ταῦτα τέκνα τοῦ 8
[a]qui sunt Dei, sed [a]filii promissionis, æstimantur in semine.
θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, λογίζεται εἰς σπέρμα.
Promissionis enim verbum hoc[a], Secundum tempus [hoc]
ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον [c]ἐ- 9
veniam, & erit Saræ filius. Non solùm autem[a], sed
λεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ σάρρᾳ υἱός. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ 10
& Rebecca ex vno concubitum habens, Isaac patris nostri.
καὶ ῥεβέκκα ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν.
[a]Nondum enim [b]*nati, neque agentibus quid bonum aut ma-*
μήπω γὰρ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κα- 11
lum, (vt secundum electionem Dei propositum maneret,)
κὸν, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν τοῦ θεοῦ πρόθεσις μένῃ·
Non ex operibus, sed ex vocante, dictum est ei, Quia
οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, [d]ἐρρέθη αὐτῇ, ὅτι 12
[d]ἀδουλεύω maior seruiet minori: Sicut scriptum est,
ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι· καθὼς γέγραπται, 13
[a]autem [b]μισέω abiit. Iacob dilexi, *at* Esau[b] odio habui.
τὸν ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ ἠσαῦ [c]ἐμίσησα.
Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? *ne fiat.*
τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο. 14
[b]enim [a]misericordiā præstabo cui misserebor. *Nam* Moysi[b] dicit, Miserebor cuius misereor, & [a]*misserabor quemcunque*
τῷ γὰρ μωσῇ λέγει, ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν 15
misertus sum. *Nempe* igitur non volentis, neque currentis, sed,
οἰκτείρω. ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ 16
[b]est misserentis[b] Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni, Quia in ipsum
τοῦ ἐλεῶντος θεοῦ. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ τῷ φαραὼ, ὅτι εἰς αὐτὸ 17
hoc excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam,
τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου,
& vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra.
καὶ ὅπως διαγγελῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.
[a]& *Nempe* ergo cuius vult misereatur, [a]quē *autem* vult indurat.
ἄρα οὖν ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει. 18
[a]enim Dices itaque mihi, Quid adhuc queritur? *nam* voluntati[a] eius quis
ἐρεῖς οὖν μοι, τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς 19
[a]qui respondeas resistit? *Imò verò* ô homo, tu quis es [a]*respon-*
ἀνθέστηκε; μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταπο- 20
[b]ei qui se finxit, *dens* Deo? nūquid dicit figmentum [b]*fictori*, Quid me
κρινόμενος τῷ θεῷ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, τί με
fecisti sic? An non habet potestatem figulus
ἐποίησας οὕτως; ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ 21
luti, ex eadem massa facere [b]hoc quidem in honorem
πηλοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν
[a]aliud vas, [b]hoc verò in contumeliam? [a]Si *autem* volens Deus ostendere
[a]Quòd σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν; εἰ δὲ θέλων ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι 22
iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa
[c]φέρω patientia τὴν ὀργὴν, καὶ γνωρίσαι τὸ δυνατὸν αὐτοῦ, [c]ἤνεγκεν ἐν πολ-
longanimitate vasa iræ *adaptata* in interitum:
[d]καταρτίζω [a]ostenderet [d]λῇ μακροθυμίᾳ σκεύη ὀργῆς [d]κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν·
Et vt [b]notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa
καὶ ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκεύη 23
[c]προετοιμάζω misericordiæ, quæ præparauit in gloriam: Quos & vocauit, nos,
ἐλέους, ἃ [c]προητοίμασεν εἰς δόξαν· οὓς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς, 24
non solùm ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus: Sicut & in
οὐ μόνον ἐξ ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν· ὡς καὶ ἐν 25
[a]plebem meā, plebem meam, [b]& non misericordiam consecutam, misericordiam consecutā. [b]plebs mea, [a]populum meū, *populum meum*: & Osee dicit, Vocabo non
τῷ ὡσηὲ λέγει, καλέσω τὸν οὐ λαόν μου, λαόν μου· καὶ
non dilectam, dilectam[a]. Et erit, in
οὐκ ἠγαπημένην, ἠγαπημένην. καὶ ἔσται, ἐν τῷ 26
[b]plebs mea, loco vbi dictum est eis, Non [b]*populus meus* vos, ibi voca-
τόπῳ οὗ ἐρρέθη αὐτοῖς, οὐ λαός μου ὑμεῖς, ἐκεῖ κληθή-
[a]ἀγαπάω buntur filii Dei viui. Esaias autem clamat pro
σονται υἱοὶ θεοῦ ζῶντος. ἡσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ 27
Israel, Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena
ἰσραὴλ, ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς
maris, reliquiæ *seruabuntur.* Verbum enim
θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται. λόγον γὰρ 28
[a]salua fient. consummans, & abbreuians in *iustitia*, quia verbum [a]consummans
συντελῶν, καὶ συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ, ὅτι λόγον [b]συντε-
[a]æquitate, [b]abreuiatum [a]Et [b]συντέμνω *cisum* faciet Dominus super terram.
τετμημένον ποιήσει κύριος ὁ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς. [c]Sicut præ-
[c]ὡσεί- ρω Nisi 29 καθὼς [c]προεί-
dixit Esaias, *Si non* Dominus Sabaoth reliquisset nobis
ρηκεν ἡσαΐας, εἰ μὴ κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν
[a]quæ [b]sectabantur [a]semen, sicut Sodoma *utique* facti essemus, & sicut Gomorrha *utique*
σπέρμα, ὡς σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς γόμορρα ἂν ὡ-
similes fuissemus. Quid ergo dicemus? Quòd Gentes [b]non *sectantes*
μοιώθημεν. τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἔθνη τὰ μὴ [d]διώκοντα 30
[d]διώκω iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ[a]
δικαιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν
[a]est ex fide: Israel verò *sectans* legem iustitiæ, in
ἐκ πίστεως· ἰσραὴλ δὲ διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς 31
legem iustitiæ non peruenit. *Propter quid?* quia non ex fi-
νόμον δικαιοσύνης οὐκ [e]ἔφθασε. διατί; ὅτι οὐκ ἐκ πί- 32
de, sed quasi ex operibus *legis.* offenderunt enim *lapidi*
στεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων νόμου. [f]προέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ
[e]φθάνω offensionis: Sicut scriptum est: Ecce *ego* pono in Sion
[f]προσκόπτω προσκόμματος· καθὼς γέγραπται, ἰδοὺ ἐγὼ τίθημι ἐν σιὼν 33
[f]qui credit lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis *cre-*
λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου· καὶ πᾶς ὁ πι-
[f]καταισχύνομαι *dens* in eum, non confundetur.
στεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ [f]καταισχυνθήσεται.

CAP. X. ι'

Fratres, *ipsa* quidē *bona* voluntas mei cordis, & obsecratio
Ἀδελφοὶ, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας, καὶ ἡ δέησις 1
[a]sit [b]illis ad Deum, pro [b]*Israel* est in salutem.
ἡ πρὸς τὸν θεὸν, ὑπὲρ τοῦ ἰσραήλ ἐστιν εἰς σωτηρίαν.
*Testor enim illis, quòd [a]*zelum* Dei habent, sed nō secundū
[a]Testimonium perhibeo [a]æmulationem
μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, ὅτι ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' 2
scientiam. Ignorantes enim Dei iusti-
ἐπίγνωσιν. ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύ- 3
[a]suam tiam, & *propriam iustitiam* quærentes statuere,
νην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δι-
iustitiæ Dei non sunt subiecti. Finis enim legis
καιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν. τέλος γὰρ νόμου 4
Christus, ad iustitiam omni credenti.
χριστὸς, εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι.
Moyses enim [a]*scribit*, Iustitiam quæ[a] ex lege,
[a]scripsit, quoniā [a]est [a]qui fecerit [a]ea. μωυσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, 5
*quòd *faciens* ea homo, viuet in [a]eis.
ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς.
Quæ autē ex fide[a] iustitia sic dicit, Ne dixeris in
ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτω λέγει, μὴ εἴπῃς ἐν τῇ 6
corde tuo, Quis ascendet in cælum? id est Christum
καρδίᾳ σου, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι χριστὸν
deducere. Aut, quis descendet in abyssum? hoc,
καταγαγεῖν. ἢ, τίς [g]καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; του- 7
est Christum à mortuis [a]reducere. Sed quid dicit[a]? Prope
[g]καταβαίνω [a]reuocare. [a]scriptura? τέστι χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. ἀλλὰ τί λέγει; ἐγγύς 8
te verbum est in ore tuo, & in corde tuo. hoc
σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου. του-
est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si con-
τέστι τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως, ὃ [c]κηρύσσομεν· ὅτι ἐὰν ὁμο- 9
[c]κηρύττω fitearis in ore tuo Dominum Iesum, & credideris in
λογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου κύριον Ἰησοῦν, καὶ πιστεύσῃς ἐν
corde tuo, quòd Deus illum suscitauit à mortuis, [a]saluaberis.
τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, [d]σωθήσῃ.
[a]saluus eris. [d]σῴζω Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem con-
καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμο- 10
[b]qui credit fessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura, *Quia* omnis [b]*credens*
λογεῖται εἰς σωτηρίαν. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ, ὅτι πᾶς ὁ πιστεύων
in illum, non confundetur. Non enim est distinctio
ἐπ' αὐτῷ, οὐ [e]καταισχυνθήσεται. οὐ γάρ ἐστι διαστολὴ 12
Iudæique & Græci: nam idem Dominus omnium, dives
Ἰουδαίου τε καὶ ἕλληνος· ὁ γὰρ αὐτὸς κύριος πάντων, πλουτῶν
[e]καταισχύνω [a]qui inuocant in omnes *inuocantes* illum. Omnis enim quicunque
εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπι- 13
[a]saluus erit. inuocauerit nomen Domini, *seruabitur.* Quomodo ergo inuo-
καλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται. πῶς οὖν ἐπικα- 14
cabunt in quem non crediderunt? [a]quomodo *autem* credent[a] quem non
λέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεύσουσιν οὗ οὐκ
audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?
ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος;

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

nisi

Quomodo verò prædicabunt, *si non* mittantur? sicut scriptum
πῶς δὲ κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσι; καθὼς γέγρα- 15
est, Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem,
πται, ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην,
euangelizantium bona!
τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά.
Sed non omnes 16
obediunt *auscultarunt* Euangelio. Esaias enim dicit, Domine, quis ᵃ credidit auditui nostro?
οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ. Ἡσαΐας γὰρ λέγει, κύριε, τίς ἐπί-
autem Ergo fides ex auditu: *at* auditus
στευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς· ἡ δὲ ἀκοὴ 17
per verbum ᵇDei. Sed dico, Nũquid non audierunt? ᵃImò
διὰ ῥήματος θεοῦ. ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; μενοῦν-
ᵃChristi. ᵃEt quidem *verò* in omnem terram exiuit sonus eorum, &
γε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ
orbis terræ in fines *habitatæ* verba eorum.
εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.
Sed dico, Nunquid nó cognouit Israel? primus Moyses dicit,
ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἔγνω Ἰσραήλ; πρῶτος Μωυσῆς λέγει, 19
Ego ad æmulationé adducam vos in non gentem, in gentem insipientem
ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ
in iram mittam vos. Esaias autem audet, & dicit,
παοργιῶ ὑμᾶς. Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ, καὶ λέγει, 20
ᵃ&ὑρέθην Inuentus sum ᵇme non quærentibus: ᵃ*conspicuus factus sum* me non
ᵃ*palam apparui iis qui* ᵇ*interrogabãt,* ᵃ*interrogantibus.* Ad autem Israel dicit, Totam
τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν· ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ
ᵃ*non credentẽ,* ᵇ*ἐκπετάννυμι* diem expandi manus meas ad populum ᵇ*impersuasum,*
ἐπερωτῶσι. πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει, ὅλην τὴν ἡ- 21
μέραν ᵇἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα
& contradicentem.
καὶ ἀντιλέγοντα.

CAP. XI. ια΄

abſit: ᵃ*ἀπωσάσθω*
Dicó ergo, Nunquid repulit Deus populum suum? *ne fiat:*
Λέγω οὖν, μὴ ᵇἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; μὴ γένοι- 1
ᵃ*nam & de tribu* ᵇ*etenim* ego Israelita sum, ex semine Abraham, ᵇ*tri-*
το· καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυ-
bus Beniamin. Non repulit Deus plebem suam,
λῆς Βενιαμίν. οὐκ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, 2
ᵃ*quemadmodum* quam præsciuit. an nescitis in Elia quid dicit scriptura? ᵃ*vt* inter-
ὃν προέγνω. ἢ οὐκ οἴδατε ἐν Ἠλίᾳ τί λέγει ἡ γραφή; ὡς ἐντυγ-
pellat Deum aduersum Israel? *dicens,* Domine, pro-
χάνει τῷ θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, λέγων, κύριε, τοὺς προ- 3
phetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt:
φήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν·
& ego relictus sum solus, & quærunt animam meam.
κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου.
ᶜ*ὑπολείπομαι* Sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi *ipsi*
ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; κατέλιπον ἐμαυτῷ 4
millia virorum septem *mille viros,* qui non curuauerunt genua ᵇBaal.
ᵃ*ante hoc* ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ βάαλ.
ᵇ*reliquiæ* Sic ergo & in ᵇ*nunc* tempore, ᵇ*relictio* secundum electionem
οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν 5
ᵃ*salvæ factæ sunt.* gratiæ ᵇ*facta est.* Si autem gratia, non iam ex operibus, alioquin
χάριτος γέγονεν. εἰ δὲ χάριτι, οὐκέτι ἐξ ἔργων· ἐπεὶ ἡ 6
gratia non iam est gratia. *si autem ex operibus, non amplius est gra-*
χάρις οὐκέτι γίνεται χάρις. εἰ δὲ ἐξ ἔργων, οὐκέτι ἐστὶ χά-
tia: alioquin opus non amplius est opus. Quid ergo? quod ᵃ*in-*
ριτι· ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκέτι ἐστὶν ἔργον. τί οὖν; ὃ ἐπι- 7
ᵃ*quærebat autem* ᵃ*ἐπιτυγχάνω* *quærit* Israel, hoc non est consecutus: *at* electio* consecuta est:
ζητεῖ Ἰσραήλ, τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν· ἡ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν· οἱ
ᵃ*verò excæcati sunt:* *at* cæteri* *obduruerunt:* Sicut scriptum est, Dedit
δὲ λοιποὶ ᵈἐπωρώθησαν· καθὼς γέγραπται, ἔδωκεν 8
ᵃ*πωρόω* illis Deus spiritum compunctionis: oculos, *ad non vi-*
ᵃ*vt nõ videant,* ᵃ*vt nõ audiant,* αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως· ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέ-
dendum, & aures *ad non audiendum,* vsque in hodiernum diem.
πειν, καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.
Et Dauid dicit, Fiat mensa eorum in laqueum,
καὶ Δαβὶδ λέγει, γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα, 9
& in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis.
καὶ εἰς θήραν, καὶ εἰς σκάνδαλον, καὶ εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς·
ne videant, Obscurentur oculi eorum *ad non videndum,* &
ᵃ*συγκάμπτω* σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν 10
ᵃ*sic abstr:* ᵇ*delicto, est* dorsum eorum semper incurua. Dico ergo, Nũquid
ᵃ*vt æmulentur* νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον. λέγω οὖν, μὴ 11
ᵃ*offenderunt, vt caderent?* ᵇ*ne fiat.* sed illorum ᵇ*ruina,*
ἔπταισαν, ἵνα πέσωσι; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τῷ αὐτῶν παραπτώ-
ᵃ*ζηλόω* salus Gentibus, ᵇ*ad æmulatione extirpandum* illos.
ματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ ᶠπαραζηλῶσαι αὐτούς.
ᵇ*Quòd si delictum* ᵃ*sunt* ᵇSi verò ruina illorum diuitiæ ᵃ mundi, & di-
εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμου, καὶ τὸ ἥτ- 12
minutio eorum diuitiæ Gentium, quanto magis plenitudo
τημα αὐτῶν πλοῦτος ἐθνῶν, πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα
ᵃ*quamdiu* eorum? Vobis enim dico Gentibus, ᵃ*ad quantum* quidem sum
αὐτῶν; ὑμῖν γὰρ λέγω τοῖς ἔθνεσιν, ἐφ' ὅσον μέν εἰμι 13
ᵃ*honorificabo.* ego Gentium Apostolus, ministerium meum *glorificabo.*
ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω·
ᵃ*saluos faciam* Si quomodo ad æmulandũ prouocẽ meam carnem, & ᵃ*saluos* aliquos
ᵃ*amissio est* εἴπως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα, καὶ σώσω τινας 14
ex illis. Si enim ᵃ*abiectio* eorum, reconciliatio
ἐξ αὐτῶν. εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν, καταλλαγὴ 15

mundi, quæ assumptio, ᵃ*si non* vita ex mortuis?
κόσμου, τίς ἡ προσλημψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν; ᵃ*Si verò*
εἰ δὲ ἡ
primitia sancta, & massa: & si radix sancta, &
ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ
rami. ᵇSi verò aliqui ᵃ*ramorum* defracti sunt, tu
κλάδοι. εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ 17
autem oleaster ᵇ*existens* insertus es in illis, & ᵃ*particeps*
δὲ ἀγριέλαιος ὢν ᵃἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοινωνὸς
radicis, & pinguedinis oliuæ factus es;
τῆς ῥίζης, καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου·
ᵇ*Ne gloriaris* ramis. si verò gloriaris, non 18
μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων. εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ
tu radicem portas, sed radix te. Dices ergo, 19
σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ. ἐρεῖς οὖν,
Defracti sunt rami, vt ego inserar.
ἐξεκλάσθησαν οἱ κλάδοι, ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ.
Pulchrè. *incredulitate* defracti sunt, tu autem fide stas:
καλῶς· τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἕστηκας· 20
ᵃ*ne efferaris animo,* sed time. Si enim Deus ᵇ*ipsis secundum*
μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ. εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ 21
naturam ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.
φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, μήπως οὐδέ σοῦ ᵇφείσεται.
Vide ergo ᵇ*benignitatem,* & seueritatem Dei: in quidem
ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς 22
ᵇ*lapsos,* seueritatem: in autem te ᵇ*benignitatem,* si permanseris
πεσόντας, ἀποτομίαν· ἐπὶ δέ σε χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ
ᵇ*benignitati.* alioquin & tu excideris. ᵇEt illi *autem,* si
χρηστότητι. ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ· καὶ ἐκεῖνοι δέ, ἐὰν 23
non permanserint ᵃ*incredulitati,* inserentur. potens enim
μὴ ἐπιμείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθήσονται· δυνατὸς γὰρ
est Deus iterum inserere illos.
ἐστιν ὁ θεὸς πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς.
ᵇSi *enim* tu ex *illo secundum naturam* excisus es oleastro, & 24
εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου, καὶ
contra naturam insertus es in bonam oliuam, quanto magis
παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσῳ μᾶλλον
ij qui secundum naturam inserentur ᵇ*proprie* oliuæ?
οὗτοι οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ.
ᵇNon enim *volo* vos ignorare, fratres, mysterium hoc, 25
οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο,
(vt non sitis ᵃ*apud vosipsos arrogantes*) quia ᵇ*obduratio* ex parte
ἵνα μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι, ὅτι πώρωσις ἀπὸ μέρους
ᵇIsrael ᵃ*facta est, vsque quo* plenitudo Gentium intraret.
τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ·
Et sic omnis Israel ᵃ*seruabitur,* sicut scriptum est,
καὶ οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, καθὼς γέγραπται, 26
Veniet ex Sion ᵃ*liberator,* & ᵃ*auertet impietates* à Iacob.
ἥξει ἐκ Σιὼν ὁ ῥυόμενος, καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ.
Et hoc illis à me *fœdus,* cùm abstulero
καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι 27
peccata eorum. Secundum quidem Euangelium, inimici
τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον, ἐχθροὶ 28
propter vos: secundũ autem electionem, *dilecti* propter patres.
δι' ὑμᾶς· κατὰ δὲ τὴν ἐκλογήν, ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας.
ᵃ*Impœnitibilia* enim dona, & vocatio Dei.
ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλῆσις τοῦ θεοῦ. 29
Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autẽ mise- 30
ὥσπερ γὰρ ποτὲ καὶ ὑμεῖς ἠπειθήσατε τῷ θεῷ, νῦν δὲ ἠ-
ricordiã cõsecuti estis illorum ᵃ*incredulitate:* Ita & isti nunc nõ cre- 31
λεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ· οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἠπεί-
didérunt ᵇ*vestra misericordia,* vt & ipsi misericordiam consequantur.
θησαν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐλεηθῶσι.
Conclusit enim Deus *omnes* in incredulitatem, vt 32
συνέκλεισε γὰρ ὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς
omnium misereatur. O *profunditas* diuitiarum, & sapientiæ, & scien- 33
πάντας ἐλεήσῃ. ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώ-
tiæ Dei: quàm incomprehensibilia ᵃ iudicia eius, & ᵃ*perueſtiga-*
σεως θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνία-
biles viæ eius!
στους αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου, ἢ τίς σύμ- 34
Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis con-
βουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταπο- 35
siliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retri-
buetur ei?
δοθήσεται αὐτῷ; ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς 36
Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in
ipso* omnia; ipsi gloria in secula. Amen.
αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

CAP. XII. ιβ΄

Hortor itaque vos, fratres, per ᵇ*miserationes* Obsecro
Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ 1
ᵇmiſericordiã
Dei, ᵃ*sistere* corpora vestra hostiam viuentem, sanctam,
θεοῦ, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν,
ᵇ*vt exhibeatis*
bene placentem Deo, ᵇ*rationalem cultum* vestrum.
εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν.
ᵇ*rationabile obsequium*
Et ᵃ*ne configuramini* seculo huic: sed refor- 2
ᵃ*nolite conformari*
καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ· ἀλλὰ μεταμορ-
mamini ᵇrenouitate sensus vestri, *ad probandum vos* quæ
φοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοὸς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί
ᵇ*in* ᵃ*vt probetis* ᵇ*sit*
voluntas Dei bona, & bene placens, & perfecta.
τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθὸν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

quæ data est *omnibus qui sunt inter vos, *plus quàm

Dico enim per gratiam datam mihi, *omni

λέγω γὰρ διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι, παντὶ τῷ 3

existenti in vobis, non *sapere *præter quod oportet sapere: sed sa-

ὄντι ἐν ὑμῖν, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρο-

pere ad ‖sobrium esse, vnicuique sicut Deus *partitus est* mensuram fidei.

νεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἑκάστῳ ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως.

‖sobrietatem, *diuisit

μερίζω

Sicut enim in vno corpore membra multa habemus, *at

καθάπερ γὰρ ἐν ἑνὶ σώματι μέλη πολλὰ ἔχομεν, τὰ δὲ *

*autem

membra *omnia non eundem habent actum: ita mul-

μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν· οὕτως οἱ πολ- 5

singuli autem alter alterius.

li vnum corpus sumus in Christo, *at singulum alia aliorum* membra.

λοὶ ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν χριστῷ, ὁ δὲ καθεῖς ἀλλήλων μέλη·

quæ data est

Habentes autem donationes secundum gratiam datam

ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν 6

nobis, differentes, siue prophetiam secundum rationem

ἡμῖν, διάφορα, εἴτε προφητείαν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς

‖ministrando: *qui docet, *Qui exhortatur

fidei: Siue ministerium, in ‖*ministerio*: siue *do-

πίστεως· εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ· εἴτε ὁ διδά- 7

*cens, in doctrina: *Siue exhortans, in

σκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ· εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ 8

‖exhortando: qui tribuit ‖qui præest ‖qui miseretur

*exhortatione: *distribuens*, in simplicitate: *præfectus* in

παρακλήσει· ὁ μεταδιδούς, ἐν ἁπλότητι· ὁ προϊστάμενος, ἐν

solicitudine: ‖*misereens* in hilaritate. Dilectio sine simulatione:

σπουδῇ· ὁ ἐλεῶν, ἐν ἱλαρότητι. ἡ ἀγάπη, ἀνυπόκριτος· 9

odientes malum, adhærentes bono.

ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ·

*Charitatem fraternitatis ἐinuicem diligentes: ‖inuicem

*Fraterna charitate in *ese mutuo amore propensi*: honore ‖*alij*

τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι· τῇ τιμῇ ἀλλή- 10

alios præuenientes: Solicitudine non pigri, spi-

λους προηγούμενοι· τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί, τῷ πνεύ- 11

ritu feruentes, Domino seruientes. Spe gau-

ματι ζέοντες, τῷ κυρίῳ δουλεύοντες· τῇ ἐλπίδι χαί- 12

‖in mali dentes, ‖tribulatione patientes, orationi instan-

in προσκαρ- *τερέω ‖Necessitatibus

ροντες, τῇ θλίψει ὑπομένοντες, τῇ προσευχῇ προσκαρτε-

tes. ‖*Visibus* sanctorum communicantes,

ροῦντες· ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες, τὴν 13

hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus

φιλοξενίαν διώκοντες. εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας, εὐ- 14

‖nolite maledicere. vos: benedicite, & ‖*ne imprecamini*. Gaudere cum gau-

λογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε. χαίρειν μετὰ χαι- 15

dentibus, & flere cum flentibus. Idipsum *in*

*καταράομαι

ρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων· τὸ αὐτὸ εἰς 16

inuicem sentientes: non alta sapientes, sed

ἀλλήλους φρονοῦντες· μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς

‖Nolite esse humilibus consentientes. ‖*ne este* prudentes apud vosmetipsos.

ταπεινοῖς συναπαγόμενοι. μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς·

*prouidentes bona, non tantùm coram Deo, sed etiam ‖fieri potest, *ex,

Nulli malum pro malo reddentes, *procurantes ho-*

μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες· προνοούμενοι κα- 17

nesta coram omnibus hominibus. Si ‖*possibile*, quod ex

λὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων. εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ 18

vobis*, cum omnibus hominibus pacem habentes: Non vosmetipsos

ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. μὴ ἑαυτοὺς 19

*defendentes, charissimi,

*vltiscentes, *dilecti*, sed date locum iræ: scriptum

ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ· γέγρα-

*est enim, Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus.

πται γάρ, ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος.

*Sed si

‖Si *ergo* esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, po-

ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότι- 20

tum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super

ζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν

‖Noli vinci caput eius. ‖*Ne vincitor* à malo, sed vince

κεφαλὴν αὐτοῦ. μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα 21

in bono malum.

ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

CAP. XIII. ιγ'

sublimioribus Omnis anima potestatibus *super habentibus* subdita sit: non enim

Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω· οὐ γὰρ 1

*nisi ‖sunt *ordinata *qui resistit

est potestas *si non* à Deo: quæ autem ‖*existentes potestates* à Deo

ἔστιν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ θεοῦ· αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ

*ordinate sunt. Itaque *resistens* potestati,

τεταγμέναι εἰσίν. ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, 2

*qui autem resistunt, ipsi *acquirunt. ‖*timori boni operis, *mali.*

ipsi Dei ordinationi resistit. *at resistentes*, sibi*ipsis*

τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. οἱ δὲ ἀνθεστηκότες, ἑαυτοῖς

damnationem *accipient. Nam principes non sunt ‖*pauor*

κρῖμα λήψονται. οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῷ 3

bonorum operum, sed *malorum*. vis autem non timere

ἀγαθῷ ἔργῳ, ἀλλὰ τῷ κακῷ. θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν

potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa.

ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς.

Dei enim minister est tibi in bonum. si autem malum

θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστί σοι εἰς τὸ ἀγαθόν. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν 4

fecerîs, time: non enim *frustra* gladium portat: Dei enim mi-

ποιῇς, φοβοῦ· οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ· θεοῦ γὰρ διά-

nister est, vindex in iram *ipsi* ‖malum *agenti*.

κονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι.

‖necessitate subditi esse, *ideo

Ideo quòd ‖*necessitas subiici*, non solùm propter iram, sed

διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλ- 5

ideo etiam propter conscientiam. *Propter hoc* enim & tributa

λὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους 6

solutis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum ‖*fortiter incumbentes*.

τελεῖτε· λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν, εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτε-

Reddite ergo omnibus debita: cui tri-

ροῦντες. ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φό- 7

butum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, ti-

βον, τὸν φόβον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φό-

morem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam de-

βον· τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν. μηδενὶ μηδὲν ὀφεί- 8

beatis, *si non diligere alij alios: ‖*nam diligens alterum*,

λετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον,

legem impleuit. *Hoc enim, Non ‖*mœchaberis*, Non occides,

νόμον πεπλήρωκε. τὸ γάρ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις,

Non furaberis, Non *falsum testaberis*, non concupisces, & si

οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴ 9

quod *aliud mandatum, in hoc verbo ‖*recapitulatur*, in

τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν

hoc, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.

Dilectio proximi malum non operatur. plenitudo ergo

ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται. πλήρωμα οὖν 10

legis* dilectio. Et hoc, scientes tempus, quia hora

*est

νόμου ἡ ἀγάπη. καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρόν, ὅτι ὥρα

‖Nos iam de somno *excitari: nunc *propiorem* nostra sa-

ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι· νῦν ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σω- 11

lus, quàm cùm credidimus. Nox præcessit, *at* dies*

τηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν. ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέ- 12

*appropinquauit. abiiciamus ergo opera tenebrarum, & in-

ρα ἤγγικεν. ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυ-

duamur arma lucis. Sicut in die, *decenter

σώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός. ὡς ἐν ἡμέρᾳ, εὐσχημόνως 13

ambulemus, non *comessationibus & ebrietatibus, nè *cubilibus & ‖*lasciuiis*,

περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελ-

ciuius, non *lite & æmulatione. Sed induimini Do-

γείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν κύ- 14

minum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis

ριον Ἰησοῦν χριστὸν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε

in desideriis.

εἰς ἐπιθυμίας.

CAP. XIIII. ιδ'

Ipsum autem infirmum *fide assumite, non in

Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει, προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς 1

disceptationibus *disputationum*. *Hic quidem* credit ‖manducare omnia,

διακρίσεις διαλογισμῶν. ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, 2

*at infirmus olus *edit. ‖*Manducans* non manducantē

ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα

non spernat, & *non ‖*manducans* manducantem non iudicet:

μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω· ὁ 3

Deus enim illum assumpsit. Tu quis es *iudicans* alie-

θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο. σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλ- 4

num seruum? *proprio Domino stat aut cadit, stabit

λότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει. σταθήσεται

autem: potens enim est Deus statuere illum.

δὲ δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ θεὸς στῆσαι αὐτόν.

Hic quidem iudicat diem inter diem, ‖*hic* autem iudicat omnem

ὃς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν 5

diem: vnusquisque in *proprio sensu abundet.

ἡμέραν· ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοὶ πληροφορείσθω.

‖*Sapiens* diem, Domino sapit: & *non sapiens*

ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν, κυρίῳ φρονεῖ· καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν 6

diem, Domino non sapit. & *manducans*, Domino manducat, gratias

ἡμέραν, κυρίῳ οὐ φρονεῖ. καὶ ὁ ἐσθίων, κυρίῳ ἐσθίει· εὐχαρι-

agit enim Deo: & *non ‖manducans*, Domino non manducat, & gratias

στεῖ γὰρ τῷ θεῷ· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχα-

agit Deo. Nemo enim nostrûm sibi*ipsi* viuit, & nemo

ριστεῖ τῷ θεῷ. οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καὶ οὐδεὶς 7

sibi*ipsi* moritur. Siue enim viuimus, Domino viui-

ἑαυτῷ ἀποθνήσκει. ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ κυρίῳ ζῶ- 8

mus: siue morimur, Domino morimur. siue

μεν· ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ ἀποθνήσκομεν. ἐάν τε

ergo viuimus, siue morimur, Domini sumus.

οὖν ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ κυρίου ἐσμέν.

In hoc enim Christus & mortuus est, & resurrexit, & *reuixit*,

εἰς τοῦτο γὰρ χριστὸς καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέζησεν, 9

vt & mortuorum & viuorum dominetur. Tu autem quid iudi-

ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. σὺ δὲ τί κρί- 10

cas fratrem tuum? aut & tu *quid spernis fratrem tuum? *quare

νεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου;

omnes enim *astabimus* ‖*tribunali* Christi.

‖*ante tribunal*

πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ χριστοῦ.

Scriptum est enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi *flectet*

*flectetur

γέγραπται γάρ, ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει 11

omne genu, *cælestium, & terrestrium, & inferorum*, &

πᾶν γόνυ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ

omnis lingua confitebitur Deo.

πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ.

Itaque vnusquisque nostrûm pro *seipso* rationem reddet Deo.

ἄρα οὖν ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ. 12

Non amplius ergo inuicem iudicemus, sed hoc iudicate ma-

μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν, ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλ- 13

prætaris: ‖ferramenta.

‖nisi vt diligatis inuicem

*qui enim diligit proximum,

*Nam, ‖adulterabis, *falsum testimonium dices, ‖est ‖insidiabitur,

‖in ‖impudicitiis, *in cõtentione

*aliter enim

*qui autem est *manducet. ‖Is qui manducat *& qui *manducat, ‖qui iudicas

*suo

ἵστημι

Nam alius ‖alius *suo

πληροφορέω

‖Qui sapit

qui manducat,

*qui ‖manducat,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

gis, hoc, non ponere offendiculum fratri, vel scandalum.
λον, τὸ, μὴ τιθέναι προσκομμα τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάνδαλον.
Scio & persuasus sum in Christo Iesu, quia nihil commune per
οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν κυρίῳ ἰησοῦ, ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' 14
ipsum, si non existimanti aliquid commune esse, illi commune.
αὐτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν.
Si verò propter cibum frater tuus contristatur, non amplius secundũ
εἰ δὲ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκ ἔτι κατὰ 15
charitatem ambulas. ne cibo tuo illum perde,
ἀγάπην περιπατεῖς· μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε,
pro quo Christus mortuus est. Non blasphemetur ergo vestrum
ὑπὲρ οὗ χριστὸς ἀπέθανε. μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν 16
bonum. Non enim est regnum Dei esca
τὸ ἀγαθόν· οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις 17
& potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spi-
καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη, καὶ χαρὰ ἐν πνεύ-
ritu sancto. Nam in his Christo bene pla-
ματι ἁγίῳ· ὁ γὰρ ἐν τούτοις δουλεύων τῷ χριστῷ, εὐά- 18
cens Deo, & probatus hominibus.
ρεστος τῷ θεῷ, καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις.
Nempe igitur quæ pacis sectemur, & quæ ædifica-
ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν, καὶ τὰ τῆς οἰκοδο- 19
tionis ad inuicem. Ne propter escam destruito
μῆς τῆς εἰς ἀλλήλους. μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε 20
opus Dei. omnia quidem munda, sed malum homi-
τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. πάντα μὲν καθαρά, ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀν-
ni per offendiculum edenti. Honestum hoc non
θρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι. καλὸν τὸ μὴ 21
manducare carnem, neque bibere vinum, neque in quo frater tuus offen-
φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσ-
ditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Tu fidem habes?
κόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ. σὺ πίστιν ἔχεις; 22
penes temetipsum habe coram Deo. beatus non iudicans
κατὰ σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. μακάριος ὁ μὴ κρίνων
semetipsum in eo quod probat. Ast ambigens, si mãducauerit,
ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει. ὁ δὲ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, 23
damnatus est, quia non ex fide. omne autem quod non ex fide,
κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως,
peccatum est.
ἁμαρτία ἐστίν.

CAP. XV. ιε'

firmiores, infirmorum sustinere,
Debemus autem nos potentes, imbecillitates impo-
Ὀφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ, τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυ- 1
tentum portare, & non nobis ipsis placere. Vnusquisque enim
νάτων βαστάζειν, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν. ἕνας γὰρ 2
vestrũm proximo placeat in bonum ad ædificationem.
ὑμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν.
Etenim Christus non sibi ipsi placuit, sed, sicut scriptum
καὶ γὰρ ὁ χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν, ἀλλὰ, καθὼς γέγρα- 3
est, Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.
πται, οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σὲ, ἐπ' ἐμὲ ἔπεσον.
Quæcunque enim antè scripta sunt, ad nostram doctrinam antè scri-
ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προγε- 4
pta sunt, vt per patientiam, & per consolationem scri-
γράφη, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ διὰ τῆς παρακλήσεως τῶν γρα-
pturarum, spem habeamus. At Deus patientiæ
φῶν, τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν. ὁ δὲ θεὸς τῆς ὑπομονῆς 5
& solarij, det vobis id ipsum sapere in se inuicem,
καὶ τῆς παρακλήσεως, δῴη ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις,
secundum Christum Iesum. Vt vnanimiter in vno ore
κατὰ χριστὸν ἰησοῦν· ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι 6
glorificetis Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi.
δοξάζητε τὸν θεὸν, καὶ πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ.
Ideo suscipite alij alios, sicut & Christus
διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς 7
suscepit vos in honorem Dei. Dico autem Iesum
προσελάβετο ὑμᾶς εἰς δόξαν θεοῦ. λέγω δὲ ἰησοῦν 8
Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei,
χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ,
ad confirmandum promissiones patrum.
εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων.
At gentes super misericordia glorificare Deum, sicut scri-
τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν θεὸν, καθὼς γέ- 9
ptum est, Propterea confitebor tibi in Gentibus Domine, &
γραπται, διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι κύριε, καὶ τῷ
nomini tuo psallam. Et iterum dicit, Lætamini Gentes
ὀνόματί σου ψαλῶ. καὶ πάλιν λέγει, εὐφράνθητε ἔθνη 10
cum plebe eius. Et iterum, Laudate Dominum omnes
μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. καὶ πάλιν, αἰνεῖτε τὸν κύριον πάντα 11
Gentes, & magnificate eum omnes populi.
τὰ ἔθνη, καὶ ἐπαινέσατε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί.
Et rursus Esaias ait, Erit radix Iesse, & exur-
καὶ πάλιν ἡσαΐας λέγει, ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ ἰεσσαὶ, καὶ ὁ ἀνι- 12
gens regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.
στάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.
Ast Deus spei repleat vos omni gaudio &
ὁ δὲ θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρώσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ 13
pace in credere, ad abundandum vos in spe,
εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι,

in virtute spiritus sancti. Persuasus sum autem, fratres
ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου. πέπεισμαι δὲ, ἀδελφοί 14
mei, & ipse ego de vobis, quoniam & ipsi pleni estis boni-
μου, καὶ αὐτὸς ἐγὼ περὶ ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ μεστοί ἐστε ἀγαθω-
tate, repleti omni scientia, potentes &
σύνης, πεπληρωμένοι πάσης γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἀλ-
alios monere. Audacius autem scripsi vobis, fra-
λους νουθετεῖν. τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν, ἀ- 15
tres, ex parte, tãquam in memoriam reducens vos, per
δελφοί, ἀπὸ μέρους, ὡς ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς, διὰ τὴν
gratiam datam mihi à Deo: Ad esse me
χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ· εἰς τὸ εἶναί με 16
ministrum Iesu Christi in Gentibus, sanctificantem Euan-
λειτουργὸν ἰησοῦ χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱερουργοῦντα τὸ εὐαγ-
gelium Dei, vt fiat oblatio Gentium ac-
γέλιον τοῦ θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρό-
cepta, sanctificata in Spiritu sancto. Habeo igitur gloria-
σδεκτος, ἡγιασμένη ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ἔχω οὖν καύ- 17
tionem in Christo Iesu quæ ad Deum. Non enim audebo
χησιν ἐν χριστῷ ἰησοῦ τὰ πρὸς θεόν. οὐ γὰρ τολμήσω 18
loqui aliquid eorũ quæ non effecit Christus per me, in obedientiam
λαλεῖν τι ὧν οὐ κατειργάσατο χριστὸς δι' ἐμοῦ, εἰς ὑπακοὴν
Gentium, verbo & opere. In virtute signorum & pro-
ἐθνῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ· ἐν δυνάμει σημείων καὶ τε- 19
digiorum, in virtute Spiritus Dei, ita vt me ab Hierusalem
ράτων, ἐν δυνάμει πνεύματος θεοῦ, ὥστε με ἀπὸ ἱερουσαλὴμ
& circum vsque ad Illyricum impleuisse Euangelium
καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον
Christi. Sic autem amanter contendentem euangelizare, non
τοῦ χριστοῦ· οὕτω δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ 20
vbi nominatus est Christus, vt non super alienum fundamentum ædi-
ὅπου ὠνομάσθη χριστὸς, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκο-
ficarem. Sed, sicut scriptum est, Quibus non annuntiatũ est de
δομῶ. ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται, οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ 21
eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.
αὐτοῦ, ὄψονται· καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι.
Ideo & impediebar plurimùm venire ad vos.
διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. 22
Nunc verò nõ vlterius locum habens in regionibus his, cupi-
νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ὄρε- 23
ditatem autem habens veniendi ad vos à multis annis:
ξιν δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν·
Vt si proficiscar in Hispaniam, veniam ad
ὡς ἐὰν πορεύωμαι εἰς τὴν ἱσπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑ- 24
vos: spero enim præteriens conspicere vos, & à
μᾶς ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ ὑφ' ὑ-
vobis premitti illuc, si vobis primùm ex parte
μῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, ἐὰν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους
impletus fuero. Nunc autem proficiscor in Hierusalem minis-
ἐμπλησθῶ. νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς ἱερουσαλὴμ διακο- 25
trans sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia
νῶν τοῖς ἁγίοις. εὐδόκησαν γὰρ μακεδονία καὶ ἀχαΐα
collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui in Hie-
κοινωνίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν ἰε- 26
rusalem. Placuit eis enim, & debitores eorum sunt.
ρουσαλήμ. εὐδόκησαν γὰρ, καὶ ὀφειλέται αὐτῶν εἰσιν·
si enim spiritalibus eorum participarunt Gentes, debent
εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσι 27
& in carnalibus ministrare eis. Hoc igitur
καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς. τοῦτο οὖν 28
perficiens, & assignans eis fructum hunc,
ἐπιτελέσας, καὶ σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τοῦτον, ἀ-
proficiscar per vos in Hispaniam. Scio autem quoniam
πελεύσομαι δι' ὑμῶν εἰς τὴν ἱσπανίαν. οἶδα δὲ ὅτι ἐρ- 29
veniens ad vos, in plenitudine benedictionis Euangelij
χόμενος πρὸς ὑμᾶς, ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ εὐαγγελίου
Christi veniam. Obsecro autem vos, fratres,
τοῦ χριστοῦ ἐλεύσομαι. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, 30
per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem Spi-
διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύ-
tus simul contendere mihi in orationibus pro me
ματος, συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ
ad Deum: Vt liberer ab infidelibus in
πρὸς τὸν θεὸν, ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ 31
Iudæa, & ut ministerium meum in Hierusalem acceptum
ἰουδαίᾳ, καὶ ἵνα ἡ διακονία μου ἡ εἰς ἱερουσαλὴμ εὐπρόσδεκτος
fiat sanctis. Vt in gaudio veniam ad vos
γένηται τοῖς ἁγίοις· ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς 32
per voluntatem Dei, & simul recreer vobis.
διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ συναναπαύσωμαι ὑμῖν.
At Deus pacis cum omnibus vobis. amen.
ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. 33

CAP. XVI. κς'

Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, existentem mi-
Συνίστημι δὲ ὑμῖν φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὖσαν διά- 1
nistram ecclesiæ quæ in Cenchris: Vt eam suscipiatis in Domino digne
κονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν κεγχρεαῖς· ἵνα αὐτὴν προσ-
δέξησθε ἐν κυρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων, καὶ παραστῆτε αὐτῇ ἐν ᾧ ἂν

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

[a] indiguerit quoque astitit
[a] Prisca

vestri [a] usus fuerit negotio: etenim ipsa [a] adsistrix multis *fa-*
ὑμῶν χρήζῃ πράγματι· καὶ γὰρ αὕτη προστάτις πολλῶν ἐγε-
cta est, & ipsi mihi. Salutate [a] Priscillam & Aqui-
νήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ. ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύ- 3

[a] adiutores
lam [a] simul operantes meos in Christo Iesu: (Qui pro
λαν τοὺς συνεργούς μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· οἵτινες ὑπὲρ τῆς 4

[a] suas ceruices
anima mea [a] suam ipsorum ceruicem supposuerunt: quibus non ego solus
[a] ἐποστίθημι
ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν· οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος
gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ Gentium.)
εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν.
Et domesticam eorum ecclesiam. salutate Epæne-
καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν. ἀσπάσασθε Ἐπαινε- 5

[a] primitiuus Asiæ
tum dilectum mihi, qui est [a] primitiæ Achaiæ in Christo.
τὸν ἀγαπητόν μου, ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας εἰς Χριστόν.
Salutate Mariam, quæ multùm laborauit in nobis.

[b] κοπιάζω
ἀσπάσασθε Μαριάμ, ἥτις πολλὰ [b] ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς. 6
Salutate Andronicum & Iuniam cognatos *meos*, & con-
ἀσπάσασθε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν τοὺς συγγενεῖς μου, καὶ συν- 7

[a] nobiles
captiuos meos, qui sunt [a] insignes in Apostolis, qui
αιχμαλώτους μου, οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἳ
& ante me fuerunt in Christo. Salutate [a] Ampliam
καὶ πρὸ ἐμοῦ γέγοναν ἐν Χριστῷ. ἀσπάσασθε Ἀμπλίαν 8

[a] Ampliatum dilectissimum mihi
[a] adiutorem
[a] Iesu,
dilectum meum in Domino. Salutate Vrbanum [a] simul
τὸν ἀγαπητόν μου ἐν κυρίῳ. ἀσπάσασθε Οὐρβανὸν τὸν συν- 9
operantem nostrum in Christo, & Stachyn dilectum meum.
εργὸν ἡμῶν ἐν Χριστῷ, καὶ Στάχυν τὸν ἀγαπητόν μου.
Salutate Apellen probum in Christo. salutate
ἀσπάσασθε Ἀπελλῆν τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ. ἀσπάσασθε 10

[a] sunt
eos qui ex Aristobuli. Salutate Herodionem cognatum
τοὺς ἐκ τῶν Ἀριστοβούλου. ἀσπάσασθε Ἡρῳδίωνα τὸν συγγενῆ 11

[a] sunt [a] domo, qui sunt [a] quæ laborant
meum. salutate eos qui ex Narcissi, *existentes* in Domino.
μου. ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου, τοὺς ὄντας ἐν κυρίῳ.
Salutate Tryphænam & Tryphosam, [a] laborantes in Do-
ἀσπάσασθε Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν τὰς κοπιώσας ἐν κυ- 12

[a] charissimam,
mino. salutate Persidem [a] dilectam, quæ multùm labo-
ρίῳ. ἀσπάσασθε Περσίδα τὴν ἀγαπητήν, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασ-
rauit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino,
εν ἐν κυρίῳ. ἀσπάσασθε Ῥοῦφον τὸν ἐκλεκτὸν ἐν κυρίῳ, 13
& matrem eius & meam. Salutate Asyncritum,
καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ. ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον, 14

[a] sunt
Phlegontem, Herman, Patrobam, Hermen, & qui cum eis [a] fra-
Φλέγοντα, Ἑρμᾶν, Πατρόβαν, Ἑρμῆν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελ-
tres. Salutate Philologum & Iuliam, Nereum &
φούς. ἀσπάσασθε Φιλόλογον καὶ Ἰουλίαν, Νηρέα καὶ τὴν 15

[a] sororem eius, & [a] Olympan, & qui cum eis [a] omnes
[a] Olympiadem, [a] sunt
ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ Ὀλυμπᾶν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς πάντας
sanctos. Salutate [a] alij alios in osculo sancto. salu-
[a] inuicem
ἁγίους. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. ἀσπά- 16

tant vos [a] ecclesiæ Christi. Rogo autem [a] omnes
ζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ. Παρακαλῶ δὲ 17
vos, fratres, [a] speculari *ipsos* dissensiones & offen-
ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάν-
dicula præter doctrinam quam vos didicistis, [a] facientes, &
δαλα παρὰ τὴν διδαχὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, ποιοῦντας, καὶ
declinate ab illis. *Nam* huiusce modi Domino nostro Ie- 18
ἐκκλίνατε ἀπ' αὐτῶν. οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰη-
su Christo non seruiunt, sed suo *ipsorum* ventri: & per
σοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ· καὶ διὰ
[a] *blandiloquentiam & benedicentiam* seducunt corda
τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας [c] ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν
innocentium. *Nam* vestra [a] obedientia in [a] *omnes deuenit*. gaudeo 19
ἀκάκων. ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντας ἀφίκετο. χαίρω
igitur *hoc* in vobis: [a] volo *autem* vos sapientes *quidem* esse in bono,
οὖν τὸ ἐφ' ὑμῖν· θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν,
[a] *simplices autem* in malo. At Deus [a] pacis con- 20
ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης [d] συν-
terat Satanam sub pedibus vestris *in celeritate*. gratia
τρίψει τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει. ἡ χάρις τοῦ
Domini nostri Iesu Christi vobiscum. *Salutant* vos Ti- 21
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. ἀσπάζονται ὑμᾶς Τι-
motheus [a] *simul operans* meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater
μόθεος ὁ συνέργός μου, καὶ Λούκιος, καὶ Ἰάσων, καὶ Σωσίπατρος
cognati mei. Saluto vos ego Tertius, [a] *scribens* 22
οἱ συγγενεῖς μου. ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ Τέρτιος, ὁ γράψας
epistolam, in Domino. Salutat vos Caius hospes 23
τὴν ἐπιστολὴν, ἐν κυρίῳ. ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος ὁ ξένος
meus, & [a] *ecclesiæ vniuersæ*. salutat vos Erastus [a] procu-
μου, καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης. ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἔραστος ὁ οἰκονό-
rator ciuitatis, & Quartus frater. Gratia Domini 24
μος τῆς πόλεως, καὶ Κούαρτος ὁ ἀδελφός. ἡ χάρις τοῦ κυρίου
nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. amen.
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.
At potenti vos [a] *stabilire* iuxta euangelium meum, 25
Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου,
& prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij tem-
καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρό-
poribus æternis taciti: (*Manifestati autem* nunc per- 26
νοις αἰωνίοις σεσιγημένου· φανερωθέντος δὲ νῦν διά τε
scripturas *propheticas*, secundum [a] *adordinationem* æterni Dei, ad obe-
γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ, εἰς ὑπα-
ditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti: Soli sapienti 27
κοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος· μόνῳ σοφῷ
Deo per Iesum Christum, [a] gloria in [a] *secula*. amen.
θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Finis ad Romanos epistolæ, quæ scripta est à Corintho per Phœben

Τέλος τῆς πρὸς ῥωμαίους ἐπιστολῆς, ἣ ἐγράφη ἀπὸ κορίνθου διὰ Φοίβης

ministram eius quæ in Cenchreensibus ecclesiæ.

τῆς διακόνου τῆς ἐν Κεγχρεαῖς ἐκκλησίας.

[a] honor &
[a] seculorum.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
CORINTHIOS PRIOR EPISTOLA.
ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. *κεφάλ. ά.*

PAVLVS vocatus Apoſtolus
ΠΑΥΛΟΣ κλητὸς ἀπόστολος 1
Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei,
ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ,
& Soſthenes frater,
καὶ σωσθένης ὁ ἀδελφὸς,
Eccleſiæ Dei *existenti in Co-
τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν κο- 2
rintho, ſanctificatis in Chriſto Ieſu,
ρίνθῳ, ἡγιασμένοις ἐν χριστῷ ἰησοῦ,
vocatis ſanctis, cum omnibus ‖*inuocantibus* nomen
κλητοῖς ἁγίοις, σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα
Domini noſtri Ieſu Chriſti, in omni loco ipſorum*que* &
τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν παντὶ τόπῳ αὐτῶν τε καὶ
noſtro: Gratia vobis & pax à Deo Patre
ἡμῶν. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς 3
noſtro, & Domino Ieſu Chriſto. Gratias ago Deo
ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ 4
meo ſemper pro vobis, in gratia Dei ? data
μου πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ τῇ δοθεί-
vobis in Chriſto Ieſu, Quia in omnibus *dita-
σῃ ὑμῖν ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ὅτι ἐν παντὶ [a] ἐπλουτί- 5
ti eſtis in illo, in omni verbo, & ‖omni ſcientia,
σθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει,
(Sicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in vobis)
καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ χριστοῦ [b] ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν, 6
Ita vt ? *vos non deſici in vllo gratuito dono, expectan-*
ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι, ἀπεκδε- 7
tes reuelationem Domini noſtri Ieſu Chriſti:
χομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ.
Qui & confirmabit vos vſque in finem ‖*inculpatos*, in
ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους ἀνεγκλήτους, ἐν 8
die ? Domini noſtri Ieſu Chriſti.
τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ.
Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in *communionem* filij
πιστὸς ὁ θεὸς, δι' οὗ [b] ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ 9
eius Domini noſtri Ieſu Chriſti.
αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ.
Obſecro autem vos, fratres, per nomen Do-
παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυ- 10
mini noſtri Ieſu Chriſti, vt idipſum dicatis omnes: & non
ρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ
ſint in vobis ſchiſmata: ſitis autem perfecti in *eadem mẽte*,
ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσματα· ἦτε δὲ [c] κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοὶ
& in eadem *ſententia*. *Manifeſtatum* eſt enim mihi de vobis,
καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ. ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, 11
fratres mei, ab iis qui ‖Chloes, quia cõtẽtiones *in vobis* ſunt:
ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν χλόης, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσι·
Dico autem hoc, quòd vnuſquiſq; veſtrûm dicit: Ego quidem ſum Pau-
λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν λέγει, ἐγὼ μέν εἰμι παύ- 12
li, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Chriſti.
λου, ἐγὼ δὲ ἀπολλώ, ἐγὼ δὲ κηφᾶ, ἐγὼ δὲ χριστοῦ.
Diuiſus eſt Chriſtus? *Num* Paulus crucifixus eſt pro vobis?
[c] μεμέρισται ὁ χριστός; μὴ παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν; 13
aut in ‖*nomen* Pauli baptizati eſtis? Gratias ago
ἢ εἰς τὸ ὄνομα παύλου ἐβαπτίσθητε; εὐχαριστῶ τῷ 14
Deo, quòd neminem veſtrûm baptizaui, ? *ſi non* Criſpum & Caium:
θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα, εἰ μὴ κρίσπον καὶ γάϊον·
Vt ne quis dicat quòd in *meum nomen baptizaui.*
ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα· 15
Baptizaui autem & Stephanæ domum. Cæterùm, neſcio ſi
ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν στεφανᾶ οἶκον. λοιπὸν οὐκ οἶδα εἴ 16
quem alium baptizauerim. Non enim miſit me Chri-
τινα ἄλλον ἐβάπτισα· οὐ γὰρ [d] ἀπέστειλέ με χρι- 17
ſtus baptizare, ſed euangelizare: non in ſapientia verbi,
στὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι· οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου,
vt non euacuetur crux Chriſti.
ἵνα μὴ [e] κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ χριστοῦ.
Verbum enim crucis, quidem pereuntibus ſtultitia
λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία 18
eſt: *at ſeruatis*, nobis, virtus Dei eſt.
ἐστί· τοῖς δὲ σῳζομένοις, ἡμῖν, δύναμις θεοῦ ἐστι.
Scriptum eſt enim, Perdam ſapientiam ſapientium, &
γέγραπται γὰρ, ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν 19
prudentiam prudentium reprobabo.
συνέσιν τῶν συνετῶν [f] ἀθετήσω.
Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi inquiſitor ſeculi
ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος 20
huius? Nonne *infatuauit* Deus ſapientiam mundi huius?
τούτου; οὐχὶ [d] ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;
‖*Poſtquam enim* in ſapientia Dei, non cognouit mundus per
ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ 21
ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam
τῆς σοφίας τὸν θεὸν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ
prædicationis *ſeruare* credentes.
κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας.
**Quandoquidẽ enim* Iudæi ‖*ſignum* petunt, & Græci ſapien-
ἐπειδὴ γὰρ ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσι, καὶ ἕλληνες σο- 22
tiam quærunt: Nos autem prædicamus Chriſtum cruci-
φίαν ζητοῦσιν· ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν χριστὸν ἐσταυρω- 23
fixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autẽ ſtultitiam:
μένον, ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρίαν·
Ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis, Chri-
αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς ἰουδαίοις τε καὶ ἕλλησι χρι- 24
ſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam.
στὸν θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν.
Quia quod ſtultum ‖ Dei, ſapientius hominibus eſt: &
ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ, καὶ 25
quod infirmum ‖ Dei, fortius hominibus eſt.
τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί.
Videte enim vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſa-
βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοὶ, ὅτι ο�ὐ πολλοὶ σο- 26
pientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles:
φοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοὶ, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς·
Sed * ſtulta mundi elegit Deus, vt
ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεὸς, ἵνα τοὺς 27
ſapientes ‖*pudefaciat*: & infirma mundi ele-
σοφοὺς καταισχύνῃ· καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξε-
git Deus, vt ‖*pudefaciat* fortia.
λέξατο ὁ θεὸς, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά.
Et ignobilia mundi & contemptibilia ele-
καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ [f] ἐξουθενημένα ἐξελέ- 28
git Deus, & *non exiſtentia, vt exiſtentia aboleret*:
ξατο ὁ θεὸς, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα [g] καταργήσῃ·
Vt non glorietur omnis caro in conſpectu *Dei.
ὅπως μὴ [h] καυχήσηται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. 29
Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu: qui factus eſt nobis
ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη ἡμῖν 30
ſapientia à Deo, ‖ iuſtitia*que* & ſanctificatio & redemptio:
σοφία ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις·
Vt, quemadmodum ſcriptum eſt: ? *Gloriatus*, in Domino glo-
ἵνα, καθὼς γέγραπται, ὁ καυχώμενος, ἐν κυρίῳ καυ- 31
rietur.
χάσθω.

CAP. II. β'.

Et ego *veniens* ad vos, fratres, veni non in
Κἀγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, ἦλθον οὐ καθ' 1
ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ, annuntians vobis teſtimonium
ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας, καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μαρτύριον
‖ *Dei.* Non enim iudicaui ? ſcire aliquid *in vobis, ſi*
τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ ἔκρινά τι εἰδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ 2
non Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.
μὴ ἰησοῦν χριστὸν, καὶ τοῦτον [a] ἐσταυρωμένον.
Et ego in infirmitate, & *in* timore, & *in* tremore multo
κἀγὼ ἐν ἀσθενείᾳ, καὶ ἐν φόβῳ, καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ 3
factus ſum apud vos: Et ſermo meus & præ-
ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς· καὶ ὁ λόγος μου, καὶ τὸ κή- 4
dicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed
ρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ'
in oſtenſione ſpiritus & virtutis: Vt fides
ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως, ἵνα ἡ πίστις 5
veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei:
ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ.
Sapientiam autem loquimur ‖*in perfectis*, ſapientiã verò non
σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ 6
ſeculi huius, neque principum ſeculi huius qui de-
αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν [b] κα-
ſtruuntur: Sed loquimur ſapientiam Dei in
ταργουμένων· ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν θεοῦ ἐν 7
myſterio *occultatam*, quam prædeſtinauit Deus ante
μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

secula in gloriam nostram: Quam nemo principum
τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων 8
seculi huius cognouit. si enim cognouissent, nunquam Dominum
τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον
gloriæ crucifixissent. Sed, sicut scriptum est,
τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται, 9
*Quod oculus non vidit, ‖& auris *non* audiuit, ‖& in cor
ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν
hominis *non* ascendit, quæ præparauit Deus *diligentibus
ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν
illum: Nobis autem Deus reuelauit per Spiritum
αὐτόν· ἡμῖν δὲ ὁ θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος 10
suum. *nam* Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei.
αὐτοῦ· τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἐραυνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ.
Quis enim scit hominum quæ hominis, ‖*si non* spiri-
τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦ- 11
tus hominis qui in ipso? ita & quæ Dei nemo
μα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς
*nouit, *si non* spiritus Dei. Nos autem non
οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ. ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ 12
‖huius spiritum ‖ mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo:
πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ,
*quæ sunt vt sciamus *ipsa à Deo donata nobis:
ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν·
Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ
ἃ καὶ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας 13
*doctrina verbis, sed in *doctis* Spiritus *sancti*, spiritualibus
λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἁγίου, πνευματικοῖς
‖comparantes. spiritualia ‖*conferentes*. Animalis autem ho-
πνευματικὰ συγκρίνοντες. ψυχικὸς δὲ ἄνθρω- 14
mo non percipit ea quæ *sunt* Spiritus Dei. stultitia enim illi
πος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ
*intelligere: est: & non potest *cognoscere*, quia spiritualiter *di-
*examinantur. ἐστι· καὶ οὐ δύναται γνῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνα-
‖autem *iudicatur*. At spiritualis ‖ diiudicat *quidem* omnia:
κρίνεται· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, 15
*‖ipse *verò* à nemine diiudicatur. Quis enim cognouit
‖& αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. τίς γὰρ ἔγνω 16
*instruat sensum Domini, qui *instruet* eum? Nos autem sensum Chri-
νοῦν κυρίου ὃς συμβιβάσει αὐτόν; ἡμεῖς δὲ νοῦν χρι-
sti habemus.
στοῦ ἔχομεν.

CAP. III. γ'.

Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi
[a] δυνάμαι Καὶ ἐγώ, ἀδελφοί, οὐκ [a] ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς 1
*paruulis spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquã *infantibus in Christo:
πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν χριστῷ·
Lac vobis potum dedi, & non escam: nondum enim pote-
γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἠδύ- 2
‖quidem ratis. sed nec ‖*adhuc* nunc potestis. Adhuc enim *car-
νασθε· ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γὰρ σαρ- 3
*sit inter vos nales estis. Cùm enim *in vobis* zelus & contentio, & *dissidia*,
κικοί ἐστε· ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις καὶ διχοστασίαι,
nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?
οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;
Cùm enim dicat quis: Ego quidem sum Pauli: alius
ὅταν γὰρ λέγῃ τις, ἐγὼ μέν εἰμι παύλου· ἕτερος 4
*homines autem, ego Apollo: nonne *carnales* estis?
δὲ, ἐγὼ ἀπολλῶ, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε;
‖Quis igitur est Paulus? ‖*quis* verò Apollo? *nisi* mi-
τίς οὖν ἐστι παῦλος; τίς δὲ ἀπολλῶς; ἀλλ' ἢ διά- 5
nistri *per quos credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit.
κονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε, καὶ ἑκάστῳ ὡς ὁ κύριος ἔδωκεν.
Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus
ἐγὼ [b] ἐφύτευσα, ἀπολλὼς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς 6
incrementum dedit. Itaque neque ‖*plantans* est aliquid: neque *ri-
[c] ηὔξανεν. ὥστε οὔτε ὁ φυτεύων ἐστί τι· οὔτε ὁ πο- 7
gans, sed ‖*ille* incrementũ *dans* Deus. *Plantans autem &
τίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων θεός. ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ 8
rigans vnum sunt. (vnusquisque autem propriam mercedem accipiet
ποτίζων ἓν εἰσιν· ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν [d] λήψεται
secundum ‖*proprium* laborem.) Dei enim sumus *cooperatores:
κατὰ τὸν ἴδιον κόπον. θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοί· 9
Dei agricultura, Dei ædificatio estis. Secundum gra-
θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε. κατὰ τὴν χά- 10
tiam * *datam* mihi, vt sapiens architectus funda-
ριν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέ-
mentum posui: alius autem superædificat. Vnusquisque autem vi-
[e] τίθημι λιον [e] τέθεικα, ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ· ἕκαστος δὲ βλεπέ-
deat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud
‖id quod posi- τω πῶς ἐποικοδομεῖ. θεμέλιον γὰρ ἄλλον 11
tum est: nemo potest ponere, præter ‖*iactum*, quod est Iesus
οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν ἰησοῦς
Christus. Si autẽ quis superædificat super fundamentum hoc,
ὁ χριστός. εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον, 12
aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam:
χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην.
*erit. Vnusquisque opus manifestum *fiet. *nam* dies ‖ Domini
‖enim Domini ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δη- 13
clarabit: quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque o-
λώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται· καὶ ἑκάστου τὸ ἔρ-
pus quale sit, ignis probabit. Si cuius o-
γον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει. εἴτινος τὸ ἔρ- 14
pus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet.
γον μένει ὃ [f] ἐπῳκοδόμησε, μισθὸν λήψεται.
Si cuius opus *exuretur*, *damnum faciet*: ipse
εἴτινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς 15
autem ‖*seruabitur*, *ita verò* quasi per ignem. Nescitis
δὲ σωθήσεται, οὕτω δὲ ὡς διὰ πυρός. οὐκ οἴδατε 16
quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?
ὅτι ναὸς θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;
Si quis templum Dei *corrumpit*, disperdet illum Deus. *Nam*
εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ θεός· ὁ γὰρ 17
templum ‖ Dei sanctum est, quod estis vos.
ναὸς τοῦ θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς.
Nemo *seipsum* seducat: si quis videtur sapiens esse *in
μηδεὶς ἑαυτὸν ἐξαπατάτω· εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν 18
vobis in seculo hoc, stultus fiat, vt ‖*fiat* sapiens.
ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός·
*Nam sapientia *mundi huius, stultitia apud Deum
ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ θεῷ 19
est. Scriptum est enim, ‖*Comprehendens* sapientes in astu-
ἐστι. γέγραπται γάρ, ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πα-
tia eorum. Et iterum: Dominus nouit
νουργίᾳ αὐτῶν. καὶ πάλιν, κύριος γινώσκει τοὺς 20
cogitationes sapientium, quoniã sunt vanæ.
διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.
Itaque nemo glorietur in hominibus. Omnia enim
ὥστε μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις· πάντα γὰρ 21
vestra sunt: Siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas,
ὑμῶν ἐστιν; εἴτε παῦλος, εἴτε ἀπολλῶς, εἴτε κηφᾶς,
siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue
εἴτε κόσμος, εἴτε ζωὴ, εἴτε θάνατος, εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε 22
futura: omnia *vestra sunt: Vos autem Christi: ‖*enim*
μέλλοντα· πάντα ὑμῶν ἐστιν· ὑμεῖς δὲ χριστοῦ, 23
Christus autem Dei.
χριστὸς δὲ θεοῦ.

CAP. IIII. δ'.

Sic nos existimet homo vt ministros Chri-
Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρέτας χρι- 1
sti, & dispensatores mysteriorum Dei. *At reliquum,
στοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ. ὧδε λοιπὸν, 2
quæritur ‖*in dispensatoribus*, vt fidelis quis inueniatur.
ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις [a] εὑρεθῇ.
Mihi autẽ *in minimum est vt à vobis diiudicer, aut ab
ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ 3
humano die: sed neque meipsum diiudico.
ἀνθρωπίνης ἡμέρας· ἀλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω·
Nihil enim mihi *ipsi* conscius sum: sed non in hoc iu-
οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ [b] δε- 4
stificatus sum. *at diiudicans me, Dominus est.
δικαίωμαι· ὁ δὲ ἀνακρίνων με, κύριός ἐστιν.
Itaque ‖*ne* ante tempus *quid *iudicate*, quoadusque veniat Dominus:
ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, 5
qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit
ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς
consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique
βουλὰς τῶν καρδιῶν, καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἑκάστῳ
à Deo. Hæc autem, fratres, transfiguraui
ἀπὸ τοῦ θεοῦ. ταῦτα δὲ, ἀδελφοί, [c] μετεσχημάτισα 6
in meipsum & Apollo propter vos: vt in nobis discatis, ne
εἰς ἐμαυτὸν καὶ ἀπολλῶ δι' ὑμᾶς· ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ
supra ‖*quod* scriptũ est, *sapere*: vt ne vnus *super vnum inflemini
ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν· ἵνα μὴ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς [d] φυσιοῦσθε
aduersus alterum. Quis enim te discernit? Quid autẽ habes quod nõ
κατὰ τοῦ ἑτέρου. τίς γάρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ 7
accepisti? Si autẽ & accepisti, quid gloriaris quasi non ‖*accipiens*?
ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών;
Iam saturati estis, iam *diuites facti estis, sine nobis
ἤδη [e] κεκορεσμένοι ἐστὲ, ἤδη ἐπλουτήσατε, χωρὶς ἡμῶν 8
‖*regnastis*: & vtinam *sanè* regnetis, vt & nos
ἐβασιλεύσατε· καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς
vobis* *simul* regnemus. Puto enim quòd Deus
ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν. δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ θεὸς 9
nos Apostolos nouissimos ‖*edidit* tanquam morti destinatos:
ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους·
quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & ho-
ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀν-
minibus. Nos stulti propter Christum: vos autem pru-
θρώποις. ἡμεῖς μωροὶ διὰ χριστὸν, ὑμεῖς δὲ φρό- 10
dentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos *glo-
νιμοι ἐν χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔν-
rios, nos autem ‖*ignominiosi*. Vsque in hanc horam & ‖*ignobiles*.
δοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι. ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ 11
esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis
πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνιτεύομεν, καὶ κολαφι-
cædimur, & instabiles sumus,
ζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Et laborāmus, operantes *propriis manibus. ‖ conuitiis
καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί· λοιδορού- 12
affecti, benedicimus: persecutionem ᵖpassi, sustinemus.
μενοι, εὐλογοῦμεν· διωκόμενοι, ἀνεχόμεθα·
‖ blasphemati, obsecramus. tanquam purgamen-
βλασφημούμενοι, παρακαλοῦμεν· ὡς περικαθάρματα 13
ta* mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc.
τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι.
Non ‖ pudore afficiens vos scribo hæc: sed vt ᵖnatos
οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦτα, ἀλλ' ὡς τέκνα 14
meos charissimos moneo. ᵠSi enim decem millia peda-
μου ἀγαπητὰ νουθετῶ. ἐὰν γὰρ μυρίους παιδα- 15
gogorum habeatis in Christo: sed non multos patres.ᵠ In enim
γωγοὺς ἔχητε ἐν χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ
Christo Iesu per Euangelium ego vos genui.
χριστῷ ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα.
Rogo ergo vos, imitatores mei estote.*
παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μιμηταί μου γίνεσθε. 16
‖ Propter hoc misi vobis Timotheum, qui est ᵖnatus meus ‖ di-
διὰ τοῦτο ἔπεμψα ὑμῖν τιμόθεον, ὅς ἐστι τέκνον μου ἀ- 17
lectus & fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias
γαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδούς
meas quæ* in Christo ‖, sicut vbique in omni ecclesia
μου τὰς ἐν χριστῷ, καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ
doceo. Tanquā non ᵖ venturo autem me ad vos,
διδάσκω. ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς, 18
‖ inflati sunt quidam. Veniam autem citò ad
ᶠἐφυσιώθησάν τινες. ἐλεύσομαι δὲ ταχέως πρὸς 19
vos, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem
ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον
*inflatorum, sed virtutem.
τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν.
Non enim in sermone ‖ regnum Dei, sed in virtute.
οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει. 20
Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate,
τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ, 21
ᵠ spiritu*que* mansuetudinis?
πνεύματί τε πραΰτητος;

CAP. V. έ.

Omnino auditur *in vobis fornicatio: & talis fornicatio,
Ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, 1
qualis nec ‖ in Gentibus nominatur: ita vt vxorem *quendam*
ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται, ὥστε γυναῖκά τινα τοῦ
patris ᵠhabere. Et vos inflati estis: & non
πατρὸς ἔχειν· καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ, καὶ οὐχὶ 2
magis *luxistis, vt tollatur de medio vestrum qui o-
μᾶλλον ᵃ ἐπενθήσατε, ἵνα ᵇ ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔρ-
pus hoc fecit. Ego quidē *enim vt* absens cor-
γον τοῦτο ποιήσας. ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς ἀπὼν τῷ σώ- 3
pore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens,
ματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κεκρικα ὡς παρὼν,
cum ‖ sic hoc operatum, In nomine
τὸν οὕτω τοῦτο κατεργασάμενον, ἐν τῷ ὀνόματι 4
Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis &
τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ᶜ συναχθέντων ὑμῶν καὶ
meo spiritu, cum virtute Domini nostri Ie-
τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰη-
su Christi, Tradere eiusmodi sata-
σοῦ χριστοῦ, παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατα- 5
næ in interitum carnis, vt spiritus ‖ *seruetur* in
νᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ
die Domini* Iesu Christi. Non ‖ *pulchra* gloriatio
ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. οὐ καλὸν τὸ καύχημα 6
vestra. Nescitis quia modicum fermentū totam massam ᵠ *fermentat?*
ὑμῶν. οὐκ οἴδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;
Expurgate *igitur* vetus fermentum, vt sitis noua ‖ *mas-*
ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύ- 7
sa, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum *pro*
ραμα, καθώς ἐστε ἄζυμοι. καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ
nobis immolatus est, Christus. Itaque epulemur, non in
ἡμῶν ᵈ ἐτύθη, χριστός. ὥστε ἑορτάζωμεν, μὴ ἐν 8
fermēto veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed
ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ'
in azymis sinceritatis & veritatis. Scripsi
ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. ἔγραψα 9
vobis in epistola, Ne *commisceri fornicariis.
ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, μὴ ᵉ συναναμίγνυσθαι πόρνοις·
Et non ‖ *omnino* fornicariis mundi huius, aut
καὶ οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου, ἢ τοῖς 10
auaris, aut rapacibus, aut ᵠ *idololatris*: alioquin debueratis
πλεονέκταις, ἢ ἅρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὀφείλετε
ᵘ *ex* mundo *exire.* Nunc autem scripsi vobis
ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν· νυνὶ δὲ ἔγραψα ὑμῖν 11
non commisceri, si ᵠ *quis* frater *nominatus aut* forni-
μὴ συναναμίγνυσθαι, ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρ-
cator, aut maledicus, aut auarus, aut ‖ *idololatra*, *aut* ebriosus,
νος, ἢ λοίδορος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ μέθυσος,
aut rapax, ᵠ eiusmodi nec ᵘ *comedere.*
ἢ ἅρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.

Quid enim mihi *& eos qui foris iudicare? Nonne *eos* intus vos iudi-
τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρί- 12
catis? ‖ Eos *autē* ᵠ foris Deus iudicabit. *Et* auferte ma-
νετε; τοὺς δὲ ἔξω ὁ θεὸς κρίνει. καὶ ᶠ ἐξαρεῖτε τὸν πο- 13
lum ex vobis ipsis.
νηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν.

CAP. VI. ς'.

Audet aliquis vestrūm negotium habens ‖ *ad* alterum, iu-
Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον, κρί- 1
dicari apud *iniustos, & non apud sanctos?
νεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων;
‖ Nescitis quoniam sancti ᵠ *mundum* iudicabunt? Et si in vobis
οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσι; καὶ εἰ ἐν ὑμῖν 2
iudicabitur mundus, indigni estis ‖ *iudiciis minimis* ᵠ?
κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐστε κριτηρίων ἐλαχίστων;
Nescitis quoniam angelos iudicabimus? ‖ *nedum vitalia?*
οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; μήτι γε βιωτικά; 3
Vitalia quidem igitur iudicia si habueritis, ᵠ *nihili fa-*
βιωτικὰ μὲν οὖν κριτήρια ἐὰν ἔχητε, τοὺς ἐξουθενη- 4
ctos in ecclesia, illos ‖ *sedere facite.*
μένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τούτους καθίζετε.
Ad verecundiam *vobis* dico. Sic non est ‖ *in vobis* sa-
πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω· οὕτως οὐκ ἔνι ἐν ὑμῖν σο- 5
piens ᵠ *neque vnus*, qui possit *diiudicare* inter fratrem
φὸς οὐδὲ εἷς, ὃς δυνήσεται διακρῖναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ
suum? Sed frater cum fratre *iudicatur*, & hoc
αὐτοῦ; ἀλλὰ ἀδελφὸς μετ' ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο 6
apud infideles. Iam quidē *igitur* omnino delictum ᵠ *vobis* est,
ὅτι ἀπίστων· ἤδη μὲν οὖν ὅλως ἥττημα ὑμῖν ἐστιν,
quòd iudicia habetis ‖ *cum vobismetipsis. Propter quid* non magis iniuriā
ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν. διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀδι- 7
accipitis? *Propter quid* non magis ‖ *damnum accipitis?* Sed vos
κεῖσθε; διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; ἀλλὰ ὑμεῖς 8
iniuriam facitis & ᵠ *damno afficitis*, & hoc ‖ *fratres.*
ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς;
An nescitis quia *iniusti* regnum Dei non possidē-
ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ἄδικοι βασιλείαν θεοῦ οὐ ᵃ κληρονομή- 9
bunt? ‖ *Ne errate.* Neque fornicarij, neque ᵠ *idololatræ*,
σουσι; μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι,
Neque adulteri, neque molles, neque masculorū cōcubitores, neque
οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε 10
fures, neque auari, neque ebriosi, *non conuitiatores, non ra-
κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρ-
paces, regnum Dei *non* possidebunt.
παγες, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι.
Et hæc ‖ *quidam eratis*: sed ablutiestis, sed sancti-
καὶ ταῦτά τινες ἦτε· ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιά- 11
ficati estis, sed iustificati estis in nomine Domini ᵠ Iesu, & ᵠ nostri
σθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ, καὶ ‖ Christi,
in Spiritu Dei nostri. Omnia mihi licent;
ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ ἡμῶν. πάντα μοι ἔξεστιν, 12
sed non omnia *conferunt. Omnia mihi licent, sed *non* ego *expedium.
ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ
‖ redigar potestate sub *quoquam.* Escae ven- ‖ nullius
ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος. τὰ βρώματα τῇ κοι- 13
tri, & venter escis. *at* Deus ‖ & hunc & ἐξουσιάζω
λίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ ‖ autem
has destruet. *at* corpus ‖ *non* fornicationi, sed Do-
ταῦτα καταργήσει. τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ κυ-
mino, & Dominus corpori. *At* Deus ᵠ & Dominum ᵠ verò
ρίῳ, καὶ ὁ κύριος τῷ σώματι. ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν κύριον 14
suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suam.
ἤγειρε, καὶ ἡμᾶς ᶜ ἐξεγερεῖ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.
Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? Tollens
οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη χριστοῦ ἐστιν; ἄρας 15
ergo membra Christi, faciam meretricis mēbra? *Ne *fiat.* * Absit.
οὖν τὰ μέλη τοῦ χριστοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ γένοιτο.
An nescitis quoniam ‖ *agglutinatus* meretrici, vnum corpus ‖ qui adhæret
οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, ἓν σῶμά 16
*est? Erunt enim, inquit. duo in carnem vnam. ᵠ efficitur?
ἐστιν; ἔσονται γάρ, φησιν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.
‖ *At agglutinatus* Domino, vnus spiritus est. ‖ Qui autem
ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ, ἓν πνεῦμά ἐστι. 17
adhæret
Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcunque fecerit
φεύγετε τὴν πορνείαν. πᾶν ἁμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ 18
homo, extra corpus est: *at fornicans, in *qui autē for-
ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν· ὁ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ nicatur, in suū
proprium corpus peccat. An nescitis quoniam ‖ *cor-* ‖ mēbra vestra
ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει. ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι τὸ σῶ- 19
pus vestrum templum ᵠ qui in vobis sancti Spiritus est, quem habetis ᵠ sunt
μα ὑμῶν, ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε
à Deo, & non estis vestri? Empti estis enim pretio ‖. ‖ magno.
ἀπὸ θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν; ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς. 20
Glorificate *iam* Deum in corpore vestro, *& in spiri-* * & portate
δοξάσατε δὴ τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύ-
tu vestro quæ sunt Dei.
ματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ θεοῦ.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

CAP. VII. ζ.

Bonum est — De autem quibus scripsistis mihi, *Pulchrum homini mulie-
Πεϱὶ δὲ ὧν ἐγϱάψατέ μοι, καλὸν ἀνθϱώπῳ γυναι- 1
fornicationé — rem non tangere. Propter autem ‖fornicationes vnusquisque
κὸς μὴ ἅπτεσθαι· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος 2
suum — suam vxorem habeat: & vnaquæque *proprium virum
τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδϱα
debitum — habeat. Vxori vir *debitam beneuolentiam
ἐχέτω. τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴϱ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν 3
reddat: similiter autem & vxor viro.
ἀποδιδότω, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδϱί.
Mulier *proprij corporis non habet potestatem, sed vir.
suí — ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήϱ· 4
Similiter autem & vir *proprij corporis non habet potestatem, sed
ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴϱ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ'
mulier.
ἡ γυνή. μὴ ἀποστεϱεῖτε ἀλλήλους, εἰ μήτι ἂν ἐκ συμ- 5
Nolite fraudare inuicem, nisi forte — ‖Ne *fraudate alij alios, ‖si non quid ex con-
sensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & ora-
ἀ σχολάζω — φῶνου τῇ προσευχῇ, ἵνα ἀ σχολάζητε τῇ νηστείᾳ & τῇ προσευ-
‖reuertimini, — tioni: & iterum in idipsum ‖conueniatis, vt ne tentet
χῇ· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε, ἵνα μὴ πειϱάζῃ
vos Satanas propter incontinentiam vestram.
ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκϱασίαν ὑμῶν.
Hoc autem dico secundū indulgentiam, non secundùm imperium.
τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγήν. 6
Volo enim omnes homines esse sicut & meipsum:
θέλω γὰϱ πάντας ἀνθϱώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν· 7
alius — sed vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, *hic quidem sic, *ille
ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάϱισμα ἔχει ἐκ θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς
vero sic. Dico autem non nuptis & viduis, bo-
δὲ οὕτως. λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήϱαις, κα- 8
num illis est, si ‖ maneant sicut & ego.
λὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν ᵇ μείνωσιν ὡς κἀγώ.
*Si vero non se continent, nubant: melius
εἰ δὲ οὐκ ἐγκϱατεύονται, ᶜ γαμησάτωσαν· κϱεῖσσον 9
enim est nubere, quàm vri. ‖At matrimonio iũctis
γὰϱ ἐστι γαμῆσαι ἢ πυϱοῦσθαι. τοῖς δὲ γεγαμηκόσι 10
præcipio, non ego, sed Dominus, Vxorem à vi-
παϱαγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ κύϱιος, γυναῖκα ἀπὸ ἀν-
ro non discedere: ‖Si vero & discesserit, ‖ma-
δϱὸς μὴ ᵈ χωϱισθῆναι· ἐὰν δὲ καὶ χωϱισθῇ, με- 11
neat innupta, aut viro ‖reconcilietur. Et virum vxo-
νέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδϱὶ καταλλαγήτω· καὶ ἄνδϱα γυ-
rem non *dimittere.
ναῖκα μὴ ᶜ ἀφιέναι. τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐχ 12
At cæteris ego dico, non
Dominus, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc
ὁ κύϱιος, εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὕτη
consentit habitare cum illo, non dimittat illam.
συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτόν.
hic — Et mulier si qua habet virum infidelem, & ‖ipse consentit
καὶ γυνὴ ἥτις ἔχει ἄνδϱα ἄπιστον, καὶ οὗτος συνευδοκεῖ 13
habitare cum illa, non dimittat *eum. Sanctificatus est enim
οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω ἄνδϱα. ἡγίασται γὰϱ 14
vir infidelis ‖*in vxore*, & sanctificata est mulier infidelis
ὁ ἀνὴϱ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικὶ, καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος
*in viro: alioquin ‖nati vestri immundi *essent: nunc
ἐν τῷ ἀνδϱί· ἐπεὶ ἄϱα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαϱτά ἐστι· νυνὶ
autem sancti sunt. ‖Si vero infidelis discedit, disce-
δὲ ἅγιά ἐστιν. εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωϱίζεται, χωϱι- 15
dat. non seruituti subiectus est frater aut soror in
ζέσθω. οὐ ᵉ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς
huiusmodi. in autem pace vocauit nos Deus.
τοιούτοις· ἐν δὲ εἰϱήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ θεός.
‖Quid enim scis mulier, si virum *seruabis? aut quid scis
τί γὰϱ οἶδας γύναι, εἰ τὸν ἄνδϱα σώσεις; ἢ τί οἶδας 16
vir, si mulierem ‖*seruabis? Si non vnicuique sicut
ἄνεϱ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; εἰ μὴ ἑκάστῳ ὡς 17
*partitus est Deus, vnūquēque sicut vocauit ‖Dominus, ita ambu-
ἐμέϱισεν ὁ θεὸς, ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ κύϱιος, οὕτω πεϱιπα-
let: & sic in ecclesiis omnibus ‖*constituo.*
τείτω· καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις διατάσσομαι.
Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputiū. In præ-
περιτέμνω — ʰ περιτετμημένός τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω· ἐν ἀκϱο- 18
putio aliquis vocatus est? non circuncidatur.
βυστίᾳ τις ἐκλήθη; μὴ περιτεμνέσθω.
Circuncisio nihil est, & præputium nihil est:
ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι, καὶ ἡ ἀκϱοβυστία οὐδέν ἐστιν, 19
sed obseruatio mandatorum Dei. Vnusquisque in voca-
ἀλλὰ τήϱησις ἐντολῶν θεοῦ. ἕκαστος ἐν τῇ κλή- 20
tione, qua vocatus est, in ea permaneat. Seruus voca
σει, ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. δοῦλος ἐκλή- 21
tus es? non tibi sit curæ. sed si & potes liber fie-
θης; μή σοι μελέτω· ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθεϱος γενέ-
ri, magis vtere. ‖*Nam* in Domino vocatus‖
σθαι, μᾶλλον χϱῆσαι. ὁ γὰϱ ἐν κυϱίῳ κληθεὶς 22
seruus, libertus Domini est: similiter *& liber
δοῦλος, ἀπελεύθεϱος κυϱίου ἐστίν· ὁμοίως καὶ ὁ ἐλεύθεϱος
vocatus ‖ seruus est Christi.
κληθεὶς, δοῦλός ἐστι χϱιστοῦ.

Pretio empti estis: *ne *fiatis* serui hominum.
τιμῆς ἠγοϱάσθητε, μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθϱώπων. 23
*nolite fieri — Vnusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud
ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοὶ, ἐν τούτῳ μενέτω παϱὰ 24
Deum. De autem virginibus præceptum Domini non
θεῷ. πεϱὶ δὲ τῶν παϱθένων ἐπιταγὴν κυϱίου οὐκ
habeo: *sententiam autem do, tanquā misericordiā cōsecutus à Domino fide-
ἔχω; γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ᵍ ἠλεημένος ὑπὸ κυϱίου πι- 25
*consilium — lis ‖*esse.* Existimo ergo hoc *pulchrum esse
ᵍ ἐλεῆσαι — ᵍ vt sim. — στὸς εἶναι. νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάϱχειν
propter instantem necessitatem: quoniā *pulchrum homini sic
διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, ὅτι καλὸν ἀνθϱώπῳ τὸ οὕτως
esse. Alligatus es vxori, ‖ne quære solutionem. solu-
εἶναι. ᵃ δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν· ᵇ λέλυ- 27
* bonum — tus es ab vxore? ‖ne *quære* vxorem.
σαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα.
Si autem & acceperis vxorē, non peccasti. Et si nupserit vir-
ᵃ δέομαι — ‖ noli quærere — ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς, οὐχ ἥμαϱτες· καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ παϱ- 28
ᵇ λύω — go, non peccauit. tribulationem ‖*verò* carnis habebunt huiusmo-
θένος, οὐχ ἥμαϱτε· θλῖψιν δὲ τῇ σαϱκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦ-
‖ tamen — di. Ego autem vobis parco. Hoc *autem dico, fra-
τοι. ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι. τοῦτο δέ φημι, ἀδελ- 29
‖ itaque — tres, tempus *contractum reliquum est, vt &
φοὶ, ὁ καιϱὸς ʲ συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ
*breue est — ʲ συστέλλω — ‖ habentes vxores, tanquā non habentes sint. Et *flen-
ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι· καὶ οἱ κλαίοντες, 30
‖ qui habent — tes, tanquā non flentes: & *gaudentes, tanquam non gaudentes:
‖ qui flent, — ὡς μὴ κλαίοντες· καὶ οἱ χαίϱοντες, ὡς μὴ χαίϱοντες·
‖ qui gaudent, — & *ementes, tanquam non possidentes:
καὶ οἱ ἀγοϱάζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες·
*qui emunt, — Et ‖*vtentes* mundo hoc, tanquam non *abuten-
‖ qui vtuntur — καὶ οἱ χϱώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχϱώ- 31
‖ vtantur. — tes. praterit enim figura mundi huius.
μενοι. παϱάγει γὰϱ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου.
Volo autem vos sine solicitudine esse. *Cælebs curat
θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμεϱίμνους εἶναι. ὁ ἄγαμος μεϱιμνᾷ 32
quæ Domini ‖, quomodo *placebit Domino.
τὰ τοῦ κυϱίου, πῶς ἀϱέσει τῷ κυϱίῳ.
‖*At vxorem ducens curat quæ* mundi, quomodo placeat
ὁ δὲ γαμήσας μεϱιμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀϱέσει τῇ 33
vxori. ‖*Diuisa sunt:* Et mulier & vir-
γυναικί. ᵏ μεμέϱισται· καὶ ἡ γυνὴ καὶ ἡ παϱ- 34
go innupta *curat quæ Domini ‖, vt sit sancta & cor-
θένος. ἡ ἄγαμος μεϱιμνᾷ τὰ τοῦ κυϱίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώ-
pore & spiritu. *At *nupta curat quæ mun-
ματι καὶ πνεύματι· ἡ δὲ γαμήσασα μεϱιμνᾷ τὰ τοῦ κό-
di, quomodo placeat viro. ‖Hoc *verò* ad
σμου, πῶς ἀϱέσει τῷ ἀνδϱί. τοῦτο δὲ πϱὸς τὸ 35
vestram *ipsorum* vtilitatem dico, non vt laqueum vobis imi-
ὑμῶν αὐτῶν συμφέϱον λέγω, οὐχ ἵνα βϱόχον ὑμῖν ἐπιβά-
ciam sed ad *decens & bene adhærens Domino
λω, ἀλλὰ πϱὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπάϱεδϱον τῷ κυϱίῳ
*id quod honestum est, & quod facultatē præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. — indistracte. Si autem quis ‖*indecens esse* super vir-
ἀπεϱισπάστως. εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παϱ- 36
‖ turpem se videri — ginem suam existimat, *si sit superadulta, & ita ‖*debet* fie-
* quod — θένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ᾖ ὑπέϱακμος, καὶ οὕτως ὀφείλῃ γίνε-
‖ oportet — ri: quod vult faciat: non peccat: *iungantur matrimonia.
* si nubat. Nam qui statuit — σθαι, ὃ θέλει ποιείτω· οὐχ ἁμαϱτάνει· γαμείτωσαν.
‖ suo firmus, — Qui *verò* stetit firmus in corde ‖, non habens necessitatem,
‖ habens suæ voluntatis, — ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδϱαῖος ἐν τῇ καϱδίᾳ, μὴ ἔχων ἀνάγκην, 37
potestatem autem *habet circa propriam voluntatem, & hoc iudi-
ἐξουσίαν δὲ ἔχει πεϱὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, καὶ τοῦτο κέκϱι-
cauit in corde suo, seruare suam virginem, bene
κεν ἐν τῇ καϱδίᾳ αὐτοῦ, τ τηϱεῖν τὴν ἑαυτοῦ παϱθένον, καλῶς
facit. *Itaque & matrimonio ‖iungens, *pulchrè* facit: *at non
ποιεῖ. ὥστε καὶ ὁ ἐκγαμίζων, καλῶς ποιεῖ· ὁ δὲ μὴ 38
* Igitur & qui ‖ iungit virginē suam, bene — *matrimonio iungens* melius facit. Mulier alligata est legi *in quātum
* & qui non iungit, — ἐκγαμίζων, κϱεῖσσον ποιεῖ. γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον 39
‖ quanto tempore — *tempus* viuit vir eius: *si *verò* dormierit vir ‖, liberata
* quod — χϱόνον ζῇ ὁ ἀνὴϱ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴϱ, ἐλεύθεϱα
‖ eius, — est cui vult *nubere, tantùm in Domino.
κοιμάομαι — ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυϱίῳ.
* nubat: — Beatior autem *est si sic *maneat, secundum ‖*meam*
‖ erit — sententiam. Puto autem *& ego Spiritum Dei ‖*habere.*
* permanserit — μακαϱιωτέϱα δέ ἐστιν ἐὰν οὕτω μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν 40
‖ meū consilium — γνώμην. δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν.
* quòd — habeam.

CAP. VIII. ή.

De autem idolis *immolatis, scimus quia omnes scientiam
Πεϱὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἴδαμεν ὅτι πάντες γνῶσιν 1
habemus. Scientia inflat, at charitas ‖ ædificat.
ἔχομεν· ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ.
Si autem quis *existimat scire aliquid, nondum quicquam cognouit quem-
εἴ δέ τις δοκεῖ εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε κα- 2
admodum oporteat *nosse. Si autem quis diligit Deum,
θὼς δεῖ γνῶναι. εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν θεὸν, 3
hic cognitus est ab eo. De ‖*esu* igitur
οὗτος ᵃ ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ. πεϱὶ τῆς βϱώσεως οὖν 4
idolothytorum, scimus quia nihil *idolum in mundo:
τῶν εἰδωλοθύτων, οἴδαμεν ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ,
* iis quæ sacrificantur, — ‖ verò — *se — * eum scire. — ‖ escis autē quę idolis immolantur, — ᵃ γινώσκω — *est*

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

& quòd nullus * Deus *alter*, *ſi non* vnus.
καὶ ὅτι οὐδεὶς θεὸς ἕτερος, εἰ μὴ εἷς.
* Etenim etſi ſunt ‖ *dicti* dij, ſiue in cælo ſiue
καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ, εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε
in terra, (‖ *ſicuti* ſunt dij multi, & domini multi,)
ἐπὶ τῆς γῆς, (ὥσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοὶ)
* *Sed* nobis vnus Deus, Pater, ex quo omnia, &
ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεὸς ὁ πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ
nos in illum: & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem
ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς κύριος ἰησοῦς χριστὸς, δι' οὗ
omnia, & nos per ipſum.
τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.
Sed non in omnibus ‖ *illa* ſcientia. Quidam autem conſcientia
ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις. τινὲς δὲ τῇ συνειδήσει
idoli vſque nunc, quaſi * *idolis immolatum* manducant: & conſcien-
τοῦ εἰδώλου ἕως ἄρτι ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίουσι, καὶ ἡ συνεί-
tia ipſorum infirma * *exiſtens*, polluitur.
δησις αὐτῶν ἀσθενὴς οὖσα μολύνεται.
Eſca autem nos non commendat Deo. Neque enim ſi mandu-
βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ θεῷ· οὔτε γὰρ ἐὰν φά-
cauerimus, abundabimus: neque ſi non manducauerimus, deficiemur.
γωμεν, περισσεύομεν· οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστερούμεθα.
Videte autem ne forte * *auctoritas* veſtra hæc offen-
βλέπετε δὲ μή πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη προσ-
diculum fiat infirmis.
κομμα γένηται τοῖς ἀσθενοῦσιν.
Si enim quis viderit ‖ te *habentem* ſcientiam, in idolio
ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σε τὸν ἔχοντα γνῶσιν, ἐν εἰδωλείῳ
recumbentem, nonne conſcientia eius * *infirmi exiſtentis*, æ-
κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οἰ-
dificabitur ad idolothyta manducandum?
κοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν;
Et peribit infirmus frater in tua ſcientia,
καὶ ἀπολεῖται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ὅπ τῇ σῇ γνώσει,
propter quem Chriſtus mortuus eſt? Sic autem peccan-
δι' ὃν χριστὸς ἀπέθανεν; οὕτω δὲ ἁμαρτάνον-
tes in fratres, & percutientes eorum conſcientiam
τες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν
infirmam, in Chriſtum peccatis.
ἀσθενοῦσαν, εἰς χριστὸν ἁμαρτάνετε.
Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non
διόπερ εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ
manducabo carnem in æternum, vt ne fratrem meum
μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου
ſcandalizem.
σκανδαλίσω.

CAP. IX. ℣.

Non ſum Apoſtolus? non ſum liber? nonne Ieſum
Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος; οὐχὶ ἰησοῦν
Chriſtum Dominum noſtrum vidi? Non ‖ opus meum vos eſtis
χριστὸν τὸν κύριον ἡμῶν ‖ ἑώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε
in Domino? ‖ Si aliis non ſum Apoſtolus, * *at certè* vobis
ἐν κυρίῳ; εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν
ſum, nam ſignaculum mei apoſtolatus vos eſtis in Domino.
εἰμι· ἡ γὰρ σφραγὶς τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ.
Mea defenſio * *me inquirentibus*, hæc eſt:
ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν, αὕτη ἐστί·
‖ *Num* non habemus poteſtatem manducandi & bibendi?
μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πεῖν;
‖ *Num* non habemus poteſtatem ſororem * *mulierem* circundu-
μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιά-
cendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini,
γειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου,
& Cephas? Aut ſolus ego & Barnabas, non habemus
καὶ κηφᾶς; ἢ μόνος ἐγὼ καὶ βαρνάβας οὐκ ἔχομεν
poteſtatem hoc *non* operandi? Quis militat * *propriis*
ἐξουσίαν τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι; τίς στρατεύεται ἰδίοις
ſtipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu
ὀψωνίοις ποτέ; τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ
eius non edit? Aut quis paſcit gregem, & de la-
αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλα-
cte gregis non manducat? ‖ *Num* ſecũdum hominem
κτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει; μὴ κατὰ ἄνθρωπον
hæc dico? An non*ne* & Lex hæc dicit?
ταῦτα λέγω; ἢ οὐχὶ καὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει;
In enim lege Moyſis ſcriptum eſt: Non alligabis os boui
ἐν γὰρ τῷ νόμῳ μωσέως γέγραπται, οὐ φιμώσεις βοῦν
* *Num boum* cura eſt Deo?
ἀλοῶντα. μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ;
An propter nos ‖ *omnino* dicit? ‖ Propter nos *enim* ſcripta ſunt, quoniam
ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι
in ſpe debet * *arans* arare: & * *triturans*
ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν· καὶ ὁ ἀλοῶν τῆς
ſidei ipſius participare, in ſpe.
ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν, ἐπ' ἐλπίδι.
Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum ‖ ſi
εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν, μέγα εἰ
nos veſtra carnalia metamus?
ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ ‖ θερίσομεν;

Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt, * non potius nos? * quare
εἰ ἄλλοι τῆς ὑμῶν ἐξουσίας μετέχουσιν, οὐ μᾶλλον ἡμεῖς;
Sed non vſi ſumus poteſtate hac: ſed omnia ſu-
ἀλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέ-
ſtinemus, *vt* ne ‖ *remorationem aliquam* demus Euangelio Chri-
γομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ χρι-
ſti. Neſcitis quoniam * *ſacra operati*, de ſacrario
στοῦ. οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι, ἐκ τοῦ ἱεροῦ
edunt? altari * *aſſidentes*, alta-
ἐσθίουσιν; οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ παρεδρεύοντες, τῷ θυσια-
ri *com*participant? Ita & Dominus or-
στηρίῳ συμμερίζονται; οὕτω καὶ ὁ κύριος διέ-
dinauit ‖ Euangelium *annuntiantibus*, de Euan-
ταξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν, ἐκ τοῦ εὐαγγε-
lio viuere. Ego autem nullo vſus ſum horum: non
λίου ζῆν. ἐγὼ δὲ οὐδενὶ * ἐχρησάμην τούτων. οὐκ * γράφω
ſcripſi autem hæc, vt ita fiant in me: bonum * enim mihi * eſt
ἔγραψα δὲ ταῦτα, ἵνα οὕτω γένηται ἐν ἐμοί· καλὸν γάρ μοι
magis mori, quàm * *gloriationem* meam vt quis euacuet.
μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ.
‖ *Si enim* euangelizauero, non eſt mihi gloriatio. neceſſi- ‖ Nam et ſi
εὐαγγελίζωμαι, οὐκ ἔστι μοι καύχημα· ἀνάγ-
tas enim mihi incumbit: væ * *autem* mihi eſt, ſi non euange- * enim
κη γάρ μοί ἐπίκειται· οὐαὶ δέ μοί ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγε-
lizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo:
λίζωμαι. εἰ γὰρ ἑκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω·
ſi autem inuitus, diſpenſatio*nem* creditam * *ſuſcepi*. * mihi eſt.
εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι.
Quæ ergo *mihi* eſt merces ‖ ? Vt * *euangelizans* in- ‖ mea?
τίς οὖν μοί ἐστιν ὁ μισθός; ἵνα εὐαγγελιζόμενος ἀ- "Euangelium
ſumptuoſum ponam Euangelium *Chriſti*, * *ad non abu-* prædicans, ſine
δάπανον θήσω τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ, εἰς τὸ μὴ κατα- ſumptu, * vt nõ abutar
tendum. poteſtate mea in Euangelio.
χρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.
Liber ‖ *enim exiſtens* ex omnibus, omnium me*ipſum* ſer- ‖ Nam cùm
ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδού- eſſem
uum feci, vt plures lucrifacerem. Et factus ſum
λωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω. καὶ ἐγενόμην
Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer:
τοῖς ἰουδαίοις ὡς ἰουδαῖος, ἵνα ἰουδαίους κερδήσω·
Iis * ſub legem, quaſi ſub lege ", vt eos * ſub lege ‖ *lucri-* * qui ſunt
τοῖς ὑπὸ νόμον, ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερ- *faciam*. *Exlegibus vt exlex, (non exiſtens exlex Deo, ſed* " eſſem (cùm
δήσω· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος (μὴ ὢν ἄνομος θεοῦ, ἀλλ' *inlex Chriſto, vt lucrifaciam exleges.* ipſe non eſſem
ἔννομος χριστοῦ,) ἵνα κερδήσω ἀνόμους. ſub lege)
Factus ſum infirmis *vt* infirmus, vt infirmos * qui erant
ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς ‖ *lucrifaciam*. Omnibus factus ſum omnia, vt * *omnino aliquos* ‖ lucrifacerem:
κερδήσω· τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς *ſeruem*. *Hoc* autem facio propter Euangelium, vt parti- * omnes facerẽ
σώσω. τοῦτο δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοι- ſaluos. Omnia
ceps eius efficiar. Neſcitis quòd ‖ in ſtadio ‖ ij qui currunt
νωνὸς αὐτοῦ γένωμαι. οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ
currentes, omnes quidem currunt, ? vnus *verò* accipit bra- ? ſed
τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βρα- d καταλαμ-
bium? Sic currite vt comprehendatis. βάνω
Omnis autem * *certans*, *omnia continens eſt*: il- * qui in agone
πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται· ἐκεῖ- contendit, ab
li quidem *igitur* vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem omnibus ſe
νοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν· ἡμεῖς δὲ abſtinet. &
incorruptam. Ego igitur ſic curro, quaſi non in incer-
ἄφθαρτον. ἐγὼ τοίνυν οὕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως·
tum: ſic pugno, quaſi non aerem verberans:
οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων·
Sed ‖ *obtundo* meum corpus, & in ſeruitutem redigo: ne forte ‖ caſtigo
ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μή πως
? *aliis prædicans*, ipſe reprobus efficiar. ? cùm aliis prædicauerim,
ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

CAP. X. ℣.

Nolo * *autem* vos ignorare, fratres, quoniam pa- * enim
Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ‖ ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὅτι οἱ πατέ- ‖ ἀγνοέω
tres noſtri omnes ſub nubem fuerunt: & omnes per
ρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ
mare tranſierunt: Et omnes in Moy-
τῆς θαλάσσης διῆλθον· καὶ πάντες εἰς τὸν μωυ-
ſen baptizati ſunt in nube & in mari:
σῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ·
Et omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt:
καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον·
Et omnes eundem potum ſpiritalem biberunt (bibe-
καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπι- bant * *enim* de ſpiritali ‖ *ſequente* petra: *at* * autem
νον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ ‖ conſequente.
petra ? erat Chriſtus. eos
πέτρα ἦν ὁ χριστός. ? autem

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

beneplacitũ est Deo: nam

Sed non in pluribus eorum *probauit* Deus: Pro-

ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ θεός· κατε- 5

a strati sunt *enim* in deserto. Hæc autem ‖*typi* nostri

στρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ. ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν 6

facta sunt, b*ad non esse nos* concupiscentes malorum, sicut

ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς

& illi concupierunt. Neque idololatræ efficiamini,

κἀκεῖνοι b ἐπεθύμησαν. μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε, 7

sicut quidam *eorum*, quemadmodũ scriptum est, Sedit populus *ad edendum*

καθώς τινες αὐτῶν, ὥσπερ γέγραπται, ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πεῖν,

& *bibendum*: & surrexerunt ludere. Neque fornicemur,

καὶ ἀνέστησαν παίζειν. μηδὲ πορνεύωμεν, 8

sicut quidam *eorum* fornicati sunt: & ceciderunt *in* vna die

καθώς τινες αὐτῶν c ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ

viginti tria millia. Neque tentemus Chri-

εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες. μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν χρι- 9

stum, sicut & quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus

στὸν, καθώς καί τινες αὐτῶν d ἐπείρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄφεων

perierunt. Neque d*murmurate*, sicut & quidam eorum

ἀπώλοντο· μηδὲ γογγύζετε, καθώς καί τινες αὐτῶν 10

murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore.

ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ.

* in figura Hæc autem omnia *typi* contingebant illis: scripta sunt autẽ

ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ 11

‖ correptionem ad ‖*admonitionem* nostram: in quos, fines seculorum deue-

πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων e κατήν-

nerunt. Itaque e*existimans* stare, videat ne cadat.

τησεν. ὥστε ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. 12

Tentatio vos non apprehẽdit, ‖*si non* humana. fidelis

πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν εἰ μὴ ἀνθρώπινος· πιστὸς 13

autem Deus *, qui non patietur vos tentari, supra ‖quod potestis:

δὲ ὁ θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς f πειρασθῆναι, ὑπὲρ ὃ δύασθε·

sed faciet cum tentatione etiam prouentum, ‖*ad posse* vos *sufferre*.

ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι

ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν. *Quapropter, fratres mei dilecti,* 14

διὸ, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας· ὡς φρονίμοις λέ- 15

fugite ab *idololatria*. Vt prudentibus lo-

quor: iudicate vos ‖quod dico. Calix benedictionis

γω· κρίνατε ὑμεῖς ὃ φημι. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας 16

cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?

ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ ἐστι;

‖ & panis * participatio ‖ Dominì *Panem* quem frangimus, nonne *communio* corporis ‖*Christi*

τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ

est? Quoniã vnus panis, vnum corpus multi sumus: *nam*

ἐστιν; ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν. οἱ γὰρ 17

omnes ‖ de vno pane participamus.

πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.

* qui edunt hostias, Videte Israel secundũ carnem: nonne *edentes* vi-

βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχὶ οἱ ἐσθίοντες τὰς θυ- 18

‖ idolis immolatũ sit aliquid, ‖ idolum sit aliquid? *ctimas*, participes altaris sunt? Quid ergo dico? quòd

σίας, κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσί; τί οὖν φημι; ὅτι 19

‖*idolum quid est?* aut quòd *idolothytum quid est?* Sed *quòd*

εἰδωλόν, τί ἐστιν; ἢ ὅτι εἰδωλόθυτόν, τί ἐστιν; ἀλλ' ὅτι 20

quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo

ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει, καὶ οὐ θεῷ. οὐ θέλω

* socios autem vos *communicatores* dæmoniorum fieri.

δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι.

Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmo-

οὐ δύνασθε ποτήριον κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμο- 21

niorũ: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæ-

νίων· οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαι-

* æmulamur ‖ Nunquid monium. An *irritamus* Dominum? *Num* fortiores

μονίων. ἢ g παραζηλοῦμεν τὸν κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι 22

illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia * con-

αὐτοῦ ἐσμεν; πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμ- 23

* expediunt. *ferunt*. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

φέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ.

‖ quod est Nemo ‖ suum quærat, sed quod alterius *quisque*.

μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος. 24

‖ quod vænit Omne ‖ in macello *venditum*, manducate: nihil interro-

h πωλέω πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ h πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρί- 25

‖ est gantes propter conscientiam. *Nam* Domini ‖ terra, &

νοντες διὰ τὴν συνείδησιν· τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ 26

plenitudo eius. Si *verò* quis vocat vos infidelium

πλήρωμα αὐτῆς. εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, 27

* quod apponitur & vultis ire, omne *appositum* vobis mãducate,

καὶ θέλετε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε,

nihil interrogantes propter conscientiam. Si autem quis *vobis*

μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν· ἐὰν δέ τις ὑμῖν 28

* nolite manducare ‖ qui indicauit, & propter dixerit: Hoc idolis immolatum est: *ne edite* propter illum ‖*indi-*

ε�ίπῃ, τοῦτο εἰδωλόθυτόν ἐστι, μὴ ἐσθίετε δι' ἐκεῖνον τὸν μηνύ-

cantem, & conscientiam. *nam Domini terra*, & ple-

σαντα, καὶ τὴν συνείδησιν· τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλή-

nitudo eius. Conscientiam autem dico non tuam,

ρωμα αὐτῆς. συνείδησιν δὲ λέγω οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, 29

sed alterius. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab

ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου. ἵνατί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνε‖ται ὑπὸ

‖ cum aliena conscientia? Si *verò* ego * gratia participo, quid

ἄλλης συνειδήσεως; εἰ δὲ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί 30

blasphemor pro eo quod *ego* gratias ago? Siue ergo mãducatis,

βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ; εἴτε οὖν ἐσθίετε, 31

siue bibitis, siue *quid facitis*, omnia in gloriam Dei facite.

εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε.

* aliud Sine offensione estote & Iudæis & Gentibus, & Ec-

ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ ἰουδαίοις καὶ ἕλλησι, καὶ τῇ ἐκ- 32

‖ per clesiæ Dei: Sicut & ego ‖ omnia omnibus placeo:

κλησίᾳ τοῦ θεοῦ· καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, 33

non quærens ‖ *meum ipsius commodum*, sed quod * *multorum*, vt

μὴ ζητῶ τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα

seruentur.

σωθῶσι.

CAP. XI. ιά.

Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

* per ‖ mei memores estis: * μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ χριστοῦ. 1

Laudo autem vos, fratres, quòd omnia ‖ *mea meministis*: & a μέμνησθε μου πάντα, καὶ

sicut tradidi vobis, ‖ *traditiones* retineris. 2

καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε.

Volo autem vos scire, quòd omnis viri caput, 3

θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι, ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ, ὁ

Christus est: caput autem mulieris, vir: caput verò Chri-

χριστός ἐστι· κεφαλὴ δὲ γυναικὸς, ὁ ἀνήρ· κεφαλὴ δὲ χρι-

sti, Deus. Omnis vir orans aut prophetans 4

στοῦ, ὁ θεός. πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων

* *velato capite*, *circum caput habens*, deturpat suum caput.

κατὰ κεφαλῆς ἔχων, καταισχύνει τὴν ἑαυτοῦ κεφαλήν·

Omnis autẽ mulier orans aut prophetans non ve- 5

πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατα-

lato capite, deturpat caput suum. vnũ enim

καλύπτῳ τῇ κεφαλῇ, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς· ἓν γάρ

‖ acsi decalue- tur. Nam b ξυρὸν ἢ ξυρᾶσθαι

est ‖ *ac idem rasæ*. Si *enim* non velatur 6

ἐστι καὶ τὸ αὐτὸ τῇ b ἐξυρημένῃ· εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτε-

mulier, & tondeatur. Si verò turpe * mulieri tonderi aut ‖ra-

ται γυνὴ, καὶ κειράσθω· εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυ-

* est ‖ decaluari, ve- let caput suum *di*, *veletur*. Vir quidẽ *enim* non debet 7

ρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω. ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει

velare caput *, imago & gloria Dei * *exi-*

κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρ-

stens: mulier autẽ, gloria viri est. Non enim est vir 8

χων· γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν. οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ

ex muliere, sed mulier ex viro. Etenim non creatus est 9

ἐκ γυναικὸς, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός· καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη

vir propter mulierem, sed mulier propter virum.

ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα.

* *Propter hoc* debet mulier potestatem habere supra caput, * Ideo 10

διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς,

propter angelos. Verumtamen neque vir sine muliere,

διὰ τοὺς ἀγγέλους. πλὴν οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς, 11

neque mulier sine viro in Domino. ‖ Sicut *enim* mulier de ‖ Nam

οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς ἐν κυρίῳ· ὥσπερ γὰρ ἡ γυνὴ ἐκ 12

viro, ita & vir per mulierem: *at* omnia ? ‖ autem

τοῦ ἀνδρὸς, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικὸς, τὰ δὲ πάντα

ex Deo. * *In vobis ipsis* iudicate: ‖ *decorum est* mulierem * Vosipsi ‖ decet

ἐκ τοῦ θεοῦ. ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε· πρέπον ἐστὶ γυναῖκα 13

non velatam Deum orare? *Aut* nec ipsa

ἀκατακάλυπτον τῷ θεῷ προσεύχεσθαι; ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ 14

natura docet vos, quòd vir quidem si * *comatus sit*, ignominia illi est:

φύσις διδάσκει ὑμᾶς ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι· ? comã nutriat,

Mulier verò si ? *comata sit*, gloria illi est: quoniam * *coma* pro ve- 15

γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῇ ἐστιν· ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ πε-

* capilli lamine ‖ *data est* ei. Si autẽ quis videtur contentiosus 16

‖ dati sunt ριβολαίου δέδοται αὐτῇ. εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος

esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque eccle-

εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλη-

siæ Dei. Hoc autem ? *denuntians* non * *laudo*, quòd 17

σίαι τοῦ θεοῦ. τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι

non in melius, sed in deterius conuenitis.

οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ' εἰς τὸ ἧττον συνέρχεσθε.

Primum quidem *enim* conuenientibus vobis in * *ecclesia*, audio * ecclesiam, 18

πρῶτον μὲν γὰρ συνερχομένων ὑμῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀκούω

scissuras ‖ *in vobis* esse: & * *partem aliquam* credo. ‖ inter vos * ex parte

σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν, καὶ μέρος τι πιστεύω.

* Oportet *enim* & *in vobis* hæreses esse: vt ‖ probati, manifesti * Nam 19

δεῖ γὰρ καὶ ἐν ὑμῖν αἱρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ ‖ & qui sunt

fiant in vobis. Conuenientibus ergo vobis in 20

γένωνται ἐν ὑμῖν. συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ

vnum, ? non est dominicam cœnam manducare. Vnusquisque enim ? iam

αὐτὸ, οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν· ἕκαστος γὰρ τὸ * suam 21

‖ *propriam* cœnam præsumit * *in edendo*. Et ‖ *hic* quidem esurit: * ad manducandum.

ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ‖ alius

‖ *hic* autẽ ebrius est. ? *Non enim* domos non habetis ad manducandũ & 22

ὃς δὲ μεθύει. μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ

bibẽdum? aut ecclesiam Dei contemnitis, & ? *pude-*

πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ c καταφρονεῖτε, καὶ κατοι- ? præcipio: * laudans

facitis *non habentes?* Quid vobis dicam? * *Laudabo* vos in

χύετε τοὺς μὴ ἔχοντας; τί ὑμῖν εἴπω; d ἐπαινέσω ὑμᾶς ἐν

hoc? non laudo. Ego enim accepi à Domino 23

τούτῳ; οὐκ ἐπαινῶ. ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου,

c καταφρονέω

d Laudo ἐπαινέω

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in nocte qua tra-
ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ πα-
debatur, accepit panem: Et gratias agens fregit, &
ρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ 24
dixit: Accipite, * manducate: hoc meum est corpus quod pro vobis
εἶπε, λάβετε, φάγετε· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν
‖ *frangitur*: hoc facite in meam commemorationem.
[f] κλώμενον. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.
Similiter & calicem [?] *post cœnasse*, dicens: Hic
ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων, τοῦτο 25
calix nouum testamentum est in meo sanguine. hoc
τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι. τοῦτο
facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem.
ποιεῖτε ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.
‖ calicem — Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & ‖ *poculum hoc*
ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο 26
bibetis, mortem Domini [†] *annuntiatis, vsque quo*
πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν
veniat. Itaque quicũq; manducauerit panem hunc, vel biberit cali-
ἔλθῃ. ὥστε ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήρι- 27
cem Domini indignè, reus erit corporis & san-
ον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵ-
guinis Domini. Probet autem homo seipsum,
ματος τοῦ κυρίου. δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, 28
& sic de pane [u] edat, & de calice bibat.
καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω·
[u] illo — * *Nam edens & bibens* indignè, iudicium sibi *ipsi* manducat &
ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ 29
bibit, non diiudicans corpus Domini. ‖ *Propter hoc in*
πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ κυρίου. διὰ τοῦτο ἐν 30
vobis multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.
ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί.
* Quòd — [?] *Si enim* nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.
* Dum iudicamur — εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. 31
[y] corripimur: * *Iudicati* autem, à Domino [y] *erudimur*: vt non
κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ τοῦ κυρίου [z] παιδευόμεθα, ἵνα μὴ 32
cum ‖ mundo *con*damnemur. Itaque, fratres mei,
σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. ὥστε, ἀδελφοί μου, 33
[?] *conuenientes* ad manducandum, * *alij alios* expectate.
συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε.
Si *vero* quis esurit, [?] *in domo* manducet: vt non in iudicium conue-
εἰ δέ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρῖμα συνέρ- 34
* Cætera autem, cùm — niatis. * *At reliqua vt* venero, disponam.
χησθε. τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἂν ἔλθω, διατάξομαι.

CAP. XII. ιε'.

De autem spiritualibus, fratres, nolo vos ignorare.
Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν. 1
Scitis quoniam cùm Gẽtes * *eratis*, ad simulachra muta,
* *essetis*, — οἴδατε ὅτι ὅτε ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἴδωλα τὰ ἄφωνα, 2
prout ducebamini, ‖ *abducti*. Ideo notum facio vobis, quòd
ὡς ἂν ἤγεσθε, ἀπαγόμενοι. διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι 3
‖ *euntes*. — nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesum. Et
οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶν, λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν· καὶ
[?] *Dominus Iesus*, nisi — nemo potest dicere, [?] *Dominum Iesum*, *si non* in Spiritu sancto.
οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν, κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
* *Diuisiones* ‖ *autem* — * *Diuersitates* verò gratiarum sunt: *at* idem ‖ Spiritus.
[?] διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· 4
[?] *diuisiones* — Et [?] *diuersitates* ministrationum sunt, & idem ‖ Dominus.
καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος· 5
[a] verò — Et diuisiones operationum sunt, *at* idem [a] *est* Deus,
καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτός ἐστι θεὸς ὁ 6
* *qui operatur* — * *efficiens* omnia in omnibus. Vnicuique autem datur
ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. ἑκάστῳ δὲ δίδοται 7
manifestatio Spiritus ad vtilitatem.
ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον.
‖ *Alij* — ‖ *Huic* quidẽ *enim* per Spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem
ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ 8
sermo scientiæ, secundum eundem Spiritum: Alteri *autem* fides in
λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ δὲ πίστις, ἐν 9
[?] *gratia* — eodem Spiritu: alij *autem* [?] *dona* sanitatum, in
τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων, ἐν τῷ
[y] *vno* — [y] *eodem* Spiritu: Alij *verò* operationes virtutum,
αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, 10
* *alij* — alij *autem* prophetia, alij *autem* discretiones spirituum, * *alte-*
ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων; ἑτέ-
‖ *sermonum*. — *ri verò* genera linguarum, alij *autem* interpretatio ‖ *linguarum*.
ρῳ δὲ γένη γλωσσῶν· ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν·
Omnia autem hæc operatur vnus atque idem Spiritus, divi-
πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, [a] διαι- 11
[a] *dividens* — dens *privatim* singulis prout vult. Sicut enim
ροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. καθάπερ γὰρ 12
corpus vnũ est, & membra habet multa, omnia autem membra
τὸ σῶμα ἕν ἐστι, καὶ μέλη ἔχει πολλὰ, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ
* *cùm sint* ‖ *tamen sunt* — corporis * *vnius* multa *existentia*, vnũ ‖ *est* corpus, ita & Christus:
σώματος [b] ἑνὸς πολλὰ ὄντα, ἕν ἐστι σῶμα· οὕτω καὶ ὁ χριστός·
Etenim in vno Spiritu nos omnes in vnũ corpus bapti-
καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτί- 13
‖ *Gentiles*, — zati sumus, siue Iudæi, siue ‖ *Græci*, siue serui, siue libe-
σθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύ-

ri: & omnes in * *vnum Spiritum* potati sumus. — * vno Spiritu
θεροι· καὶ πάντες εἰς ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν.
‖ *Etenim* corpus non est vnũ membrum, sed multa. — ‖ Nam &
Καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἓν μέλος, ἀλλὰ πολλά. 14
Si dixerit pes, Quoniã non sum manus, non sum de cor-
ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς, ὅτι οὐκ εἰμὶ χεὶρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώ- 15
pore: num [?] *ob hoc* non est de corpore? — [?] ideo
ματός· οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;
Et si dixerit auris, Quoniã non sum oculus, non sum
καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμὸς, οὐκ εἰμὶ 16
de corpore: num * *ob hoc* non est de corpore? — * ideo
ἐκ τοῦ σώματος· οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;
Si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus,
εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμὸς, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοὴ, 17
vbi odoratus? Nunc autem Deus posuit membra, vnum- [b] τίθημι
ποῦ ἡ ὄσφρησις; νυνὶ δὲ ὁ θεὸς [b] ἔθετο τὰ μέλη, ἓν 18
quodque eorum in corpore, sicut voluit. [c] ἐθέλω, ἢ ἐθελέω
ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώματι, καθὼς [c] ἠθέλησεν.
‖ *Si verò* essent omnia vnum membrum, vbi corpus? — ‖ Quòd
εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἓν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα; 19
Nunc autem multa quidem membra, vnũ autem corpus.
νυνὶ δὲ πολλὰ μὲν μέλη, ἓν δὲ σῶμα. 20
Non potest autem oculus dicere manui, * *vsum tui non* — * Opera tua nõ
οὐ δύναται δὲ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρὶ, χρείαν σου οὐκ 21
habeo: aut iterum caput pedibus: ‖ *Vsum* vestri *non habeo*: — indigeo:
ἔχω· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶ, χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· — ‖ Non estis mihi necessarij.
Sed multò magis [?] *putata* membra corporis — [?] quæ videntur
ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος 22
infirmiora esse, necessariora sunt: Et quæ putamus
ἀσθενέστερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστι· καὶ ἃ δοκοῦμεν
ignobiliora * esse corporis, his honorem abundantiorem ‖ *circum-* — * membra
ἀτιμοτέρα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περι- — ‖ circundamus:
ponimus: & [?] inhonesta nostra honestatem abundantio- — [?] quæ sunt
τίθεμεν· καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν περισσοσχημοσύνην περισσοτέ-
rem habent. At honesta * nostra ‖ *non vsum habent*: sed — * autem
ραν ἔχει. τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν, οὐ χρείαν ἔχει· ἀλλὰ 24
Deus *contemperauit* corpus, [?] *carenti* abundantiorem — ‖ nullius egent:
ὁ θεὸς [d] συνεκέρασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστερουμένῳ περισσοτέραν — [?] ei qui deerat,
[e] *dans* honorem: Vt non sit schisma in corpore, sed — [d] συγκεράννυμι
δοὺς τιμὴν, ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ 25
idipsum pro inuicem solicita sint membra. — [e] tribuendo
αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη·
Et [f] *siue* patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra. — * si quid
καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· 26
siue gloriatur vnum mẽbrum, congaudent omnia membra.
εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη.
Vos autem estis corpus Christi, & membra [g] *ex parte*. — ‖ de membro.
ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους. 27
Et quosdã quidẽ posuit Deus in ecclesia primùm Aposto-
καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀπο- 28
los, secundò Prophetas, tertiò doctores, deinde vir-
στόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυ-
tutes, exinde [?] *dona* curationum, opitulationes, gubernationes, — [?] gratias
νάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις,
genera linguarum, [f] *Num* omnes Apostoli? [f] *num* omnes — [f] Nunquid
γένη γλωσσῶν· μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάντες 29
prophetæ? [f] *num* omnes doctores? [f] *num* omnes virtutes?
προφῆται; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάντες δυνάμεις;
[f] *Num* omnes ‖ *dona* habent curationum? [f] *num* omnes — [f] Nunquid
μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες 30
linguis loquuntur? [f] *num* omnes interpretantur? — ‖ gratiam
γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσι;
Aemulamini autem charismata meliora. Et adhuc [?] *secundũ* — [?] excellentiorẽ
ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα· καὶ ἔτι καθ' 31
excellentiam viam vobis demonstro.
ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι.

CAP. XIII. ιγ'.

Si linguis hominum loquar & ange-
Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέ- 1
lorum, charitatem autẽ non habeam, factus sum * æs sonans, aut cymba- — * velut
λων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβα-
lum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim
λον ἀλαλάζον. καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ 2
mysteria omnia & omnem scientiam, & si habuero om-
τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶ-
nem fidem, ita vt montes [g] *transferre*, charitatem autẽ non habuero, — [g] transferam,
σαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη [h] μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, — [h] μεθίστημι
nihil sum. Et si [i] *insumã aledo pauperes* omnes facultates — [i] distribuero in
οὐθέν εἰμι. καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά 3
meas, & si ‖ *tradam* corpus meum [?] vt ardeam, chari- — cibos pauperũ
μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσωμαι, ἀγά- — ‖ tradidero
tatẽ autẽ non [k] *habeam*, nihil [l] *iuuor*. Charitas ‖ *longanimis* — [?] ita
πην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. ἡ ἀγάπη μακροθυ- 4
est, benigna est: charitas non æmulatur, *charitas* non agit perperam, — [k] habuero,
μεῖ, [m] χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύε- — [l] mihi prodest:
non inflatur, Non ‖ *indecorè agit*, non quærit [?] sua, — ‖ patiens
ται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, 5
non irritatur, non cogitat malum,
οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακὸν,

[m] χρηστεύομαι — ‖ est ambitiosa, — [?] quæ sunt

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

[b] iniquitate: Non gaudet super [*] iniustitia, congaudet autem veritati:
οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· 6
Omnia sufferit, omnia credit, omnia sperat, omnia
πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα 7
sustinet. Charitas nunquam excidit: siue verò prophe-
[c] euacuabũtur, [c] παύομαι [d] destruetur. [d] enim [d] καταργέω [e] quod est
τίαι καταργηθήσονται, εἴτε γλῶσσαι [c] παύσονται, εἴτε γνῶ- 8
tiæ [*] abolebuntur, siue linguæ cessabunt, siue scien-
σις [d] καταργηθήσεται. ἐκ μέρους δὲ γινώσκομεν, καὶ 9
tia [d] abolebitur. Ex parte [‖] verò cognoscimus, &
ἐκ μέρους προφητεύομεν· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, 10
ex parte prophetamus. Cùm autem venerit [e] perfectum,
[e] est [f] euacuabitur. [g] paruulus [h] euacuaui [‖] erant paruuli. τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. ὅτε ἤμην νήπιος, 11
[f] abolebitur. Cùm essem [g] infans,
ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος [h] ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζό-
vt [g] infans loquebar, vt [g] infans sapiebam, vt [g] infans cogita-
μην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.
bam. Quàdo autè factus sum vir, [‖] aboleus quæ [‖] infantis.
Videmus enim nunc per speculum in ænigmate: tunc autem
βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ 12
facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc
πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε
autem cognoscam sicut & cognitus sum.
[f] ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ [g] ἐπεγνώσθην.
Nunc autẽ manent fides, spes charitas, tria hæc:
νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· 13
[‖] est maior autem horum [‖] charitas.
μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

CAP. XIIII. id.

Sectamini charitatem, æmulamini verò spiritalia: magis
Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλεῖτε δὲ τὰ πνευματικὰ, μᾶλλον 1
[*] Qui enim loquitur autem vt prophetetis. [*] Nam loquens lingua, non homini-
δὲ ἵνα προφητεύητε. ὁ γὰρ λαλῶν γλώσσῃ, οὐκ ἀνθρώ- 2
bus loquitur, sed Deo: nemo enim audit: spiritu autem
ποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ· οὐδεὶς γὰρ ἀκούει, πνεύματι δὲ
[‖] Nam qui prophetat, loquitur mysteria. [‖] At prophetans, hominibus lo-
λαλεῖ μυστήρια· ὁ δὲ προφητεύων, ἀνθρώποις λα- 3
quitur [‖] ædificationem, & exhortationem, & consolationem.
λεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν.
[*] Qui loquitur [‖] qui autẽ prophetat, [*] Loquens lingua, seipsum ædificat: [‖] at prophetans,
ὁ λαλῶν γλώσσῃ, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων, 4
ecclesiam ædificat. Volo autem omnes vos loqui
ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ. θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς λαλεῖν 5
[*] prophetare. Nam [*] est qui prophetat, quàm qui loquitur [*] nisi forte
linguis, magis autem [*] vt prophetetis. Maior [‖] enim pro-
γλώσσαις, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. μείζων γὰρ ὁ προ-
phetans, quàm loquens linguis: [*] prater si non interpretetur, vt
φητεύων, ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτὸς εἰ μὴ διερμηνεύῃ, ἵνα
ecclesia ædificationem accipiat. Nunc autem, fratres,
[a] λαμβάνω ἡ ἐκκλησία οἰκοδομὴν [a] λάβῃ. νυνὶ δὲ, ἀδελφοὶ, 6
si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero,
ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω,
[‖] nisi [‖] si non vobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia, aut in
ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν
[*] quæ sine anima sunt, propheria, aut in doctrina? Tamen [*] inanima vocem
προφητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ; ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν 7
[*] nisi [*] id quod canitur, aut quod citharizatur? dantia, siue tibia, siue cithara, [*] si distinctionem sonituum
διδόντα, εἴτε αὐλὸς, εἴτε κιθάρα, ἐὰν διαστολὴν τοῖς φθόγγοις
non dederint, quomodo scietur [*] tibia cantatum, aut citha
μὴ δῷ, πῶς [b] γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον, ἢ τὸ κιθα-
[b] γνώσομαι rizatum? Etenim si incertam vocem tuba der, quis
ριζόμενον; καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον φωνὴν σάλπιγξ δῷ, τίς 8
[‖] parabit se [‖] apparabitur ad bellum? Ita & vos per
παρασκευάσεται εἰς πόλεμον; οὕτω καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς 9
[‖] nisi manifestũ [‖] scietur id quod dicitur? linguam [‖] si non bene significantẽ sermonẽ dederitis, quomodo [‖] cognoscetur
γλώσσης ἐὰν μὴ εὔσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσε- τὸ
dictum? eritis enim in aera loquentes.
λαλούμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες.
[*] Tot, si contigerit, genera [‖] vocum sunt in [*] mundo: & nihil
τοσαῦτα, εἰ [c] τύχοι, γένη φωνῶν ἐστιν ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν 10
[‖] eorum mutum. Si ergo nesciero virtutem
ἄφωνον. ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς 11
voeis, ero [*] loquenti barbarus: & [‖] loquens in me
φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν, ἐν ἐμοὶ
barbarus. Sic & vos, quoniam æmulatores estis spiri-
βάρβαρος· οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ζηλωταί ἐστε πνευ- 12
tuum: ad ædificationem ecclesiæ quærite vt
μάτων, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ζητεῖτε, ἵνα
[*] Et ideo qui loquitur [*] Nam si abundetis. [*] Quapropter loquens lingua, oret
περισσεύητε. διόπερ ὁ λαλῶν γλώσσῃ, προσευχέσθω 13
vt interpretetur. [*] Si enim orem lingua,
ἵνα διερμηνεύῃ. ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσσῃ, τὸ 14
[‖] autem [*] sine fructu spiritus meus orat: at mens [‖] mea [*] infructuosa est.
πνεῦμά μου προσεύχεται· ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι.
Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo
τί οὖν ἐστι; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι 15
autem & mente: psallam spiritu, psallam verò & mente.
δὲ καὶ τῷ νοΐ· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοΐ·
[*] qui supplet Cæterùm si benedixeris spiritu, [*] implens locum
ἐπεὶ ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον 16
idiotæ, quomodo dicet, Amen, super [*] tua gratiarum actione? quãdoquidẽ
τοῦ ἰδιώτου, πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὴν, ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ; ἐπειδὴ
[*] tuam benedictionẽ? quoniã quid dicas, [‖] Nam
quid dicis nescit. [‖] Tu quidẽ enim bene gratias agis: sed
17 τί λέγεις οὐκ οἶδε. σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς· ἀλλ'
alter non ædificatur. Gratias ago Deo meo,
18 ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου,
[*] quòd omniũ vestrũm lingua loquor. [*] omnibus vobis magis linguis loquens. Sed in ec-
19 πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν. ἀλλ' ἐν ἐκ-
clesia volo quinque verba [*] per intelligentiã meam loqui, vt &
κλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἵνα καὶ
alios instruam, quàm decẽ [‖] mille sermones in lingua.
ἄλλους [d] κατηχήσω, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσσῃ.
[‖] milliaverborũ [d] κατηχέω [*] nolite [‖] paruuli estote: [*] autem
Fratres, [*] ne pueri efficiamini sensibus: sed ma-
20 ἀδελφοὶ, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κα-
litia [‖] puerascite: at sensibus [*] perfecti estote.
κίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε.
In Lege scriptum est, Quoniã in aliis linguis, & in la-
21 ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται, ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλε-
biis aliis loquar populo huic: & nec sic exau-
σιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακού-
dient me, dicit Dominus. Itaque linguæ in signum
22 σονταί μου, λέγει κύριος. ὥστε αἱ γλῶσσαι εἰς σημεῖόν
[*] Prophetiæ autem, sunt, non fidelibus, sed infidelibus: [*] at prophetia
εἰσιν, οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις· ἡ δὲ προφητεία
non infidelibus, sed fidelibus. Si ergo conueniat
23 οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν. ἐὰν οὖν συνέλθῃ
ecclesia vniuersa in [‖] idipsum, & omnes linguis loquantur,
ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ πάντες γλώσσαις λαλῶσιν,
[‖] vnum, intrent autem idiotæ aut infideles, [*] non dicent quòd insanitis?
[*] nonne [e] εἰσέρχομαι [e] εἰσελθωσι δὲ ἰδιῶται ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε;
Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel
24 ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ
idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus:
ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων,
Et sic occulta cordis eius manifesta fiunt:
25 καὶ οὕτω τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται,
& ita cadens in faciem adorabit Deum, pro-
καὶ οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον [f] προσκυνήσει τῷ θεῷ, ἀπαγ-
[f] προσκυνέω nuntians quòd Deus verè in vobis sit.
γέλλων ὅτι ὁ θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστι.
Quid ergo est fratres? Cùm conuenitis, vnusquisque vestrũm psalmum habet, do-
τί οὖν ἐστιν, ἀδελφοί; ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, δι-
ctrinam habet, linguam habet, apocalypsin habet, interpretationẽ
δαχὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, ἑρμηνείαν
habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua
27 ἔχει· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω. εἴτε γλώσσῃ
quis loquitur, secũdum duos aut [‖] plurimum tres, & per partes, & vnus
τὶς λαλεῖ, κατὰ δύο ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς, καὶ ἀνὰ μέρος, καὶ εἷς
[*] vt multum interpretetur. Si autem nõ fuerit interpres, taceat
28 διερμηνευέτω. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ διερμηνευτὴς, σιγάτω
in ecclesia: sibi ipsi autem loquatur & Deo.
ἐν ἐκκλησίᾳ· ἑαυτῷ δὲ λαλείτω καὶ τῷ θεῷ.
Prophetæ [*] duo aut tres [‖] loquantur, & alij di-
29 προφῆται δύο ἢ τρεῖς [g] λαλείτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρι-
[*] autem [‖] dicant & ex- teri iudicent. [*] Si verò alij reuelatum fuerit sedenti,
30 νέτωσαν· ἐὰν δὲ ἄλλῳ [h] ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ,
[g] λαλέω prior taceat. Potestis enim per vnum omnes
31 ὁ πρῶτος σιγάτω· δύνασθε γὰρ καθ' ἕνα πάντες
[*] Quòd [h] ἀποκαλύπτομαι [*] singuli prophetare: vt omnes discant, & omnes
προφητεύειν, ἵνα πάντες μανθάνωσι, καὶ πάντες
[*] per singulos [‖] exhortentur. [‖] consolatione afficiantur. Et spiritus prophetarum, pro-
32 παρακαλῶνται. καὶ πνεύματα προφητῶν προ-
phetis [‖] subijciuntur. Non enim est dissensionis
33 φήταις ὑποτάσσεται. οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας
[‖] subiecti sunt. Deus, sed pacis: [*] vt in omnibus ecclesiis
ὁ θεὸς, ἀλλὰ εἰρήνης, ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν
[*] sicut & sanctorum [‖]. Mulieres vestræ in ecclesiis ta-
34 ἁγίων. αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγά-
[‖] doceo. ceant. non enim permittitur eis loqui, sed subdi-
τωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσ-
tas esse sicut & Lex dicit. Si autẽ quid discere
35 σεσθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει. εἰ δέ τι [k] μαθεῖν
volunt, [*] in domo proprios viros interrogent. Tur-
ἐθέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν· αἰ-
pe enim est in ecclesia mulieribus loqui.
σχρὸν γάρ ἐστιν ἐν ἐκκλησίᾳ γυναιξὶν λαλεῖν.
An à vobis verbum Dei [*] exiit? aut in vos solos
36 ἢ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐξῆλθεν; ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους
[*] processit? peruenit? Si quis videtur propheta esse, aut spiritua-
37 [l] κατήντησεν; εἴ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευμα-
[l] καταντάω lis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.
τικὸς, ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι κυρίου εἰσὶν ἐντολαί.
Si autem quis ignorat, [‖] ignotus esto.
38 εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοείτω.
[‖] ignorabitur. Iraque, fratres mei, æmulamini prophetare: & loqui
39 ὥστε, ἀδελφοί μου, ζηλοῦτε τὸ προφητεύειν, καὶ τὸ λαλεῖν
linguis [*] ne prohibete.
[*] nolite prohibere. γλώσσαις μὴ [m] κωλύετε.
[*] decenter & secundum ordinem fiant [‖].
[m] κωλύω 40 πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.
[*] autẽ honestè [‖] in vobis.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

CAP. XV. 15.

Notum facio autē vobis, fratres, Euangelium quod *euange-
*prædicaui
θαλαμβάνω
*saluamini, qua ratione prædicauerim
Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγε- 1
lizaui vobis, quod & acceperitis, in quo & statis.
λισάμην ὑμῖν, ὃ καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἑστήκατε·
Per quod & *seruamini, quo sermone euangelizarim vobis,
δι' οὗ καὶ σώζεσθε, τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, 2
si tenetis, nisi si non frustrà credidistis.
εἰ κατέχετε, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῇ ἐπιστεύσατε.
Tradidi enim vobis in primis quod & accepi:
παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ παρέλαβον, 3
quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum scriptu-
ὅτι χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς γρα-
ras. Et quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die,
φάς. καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, 4
*post hoc vndecim.
secundum scripturas. Et quia visus est Cephæ, *deinde
κατὰ τὰς γραφάς. καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾷ, εἶτα τοῖς 5
*plus quàm quingentis fratribus simul: *multi
duodecim. Deinde visus est ‖supra quingentos
δώδεκα· ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις 6
fratres semel, ex quibus *plures manent vsque adhuc:
ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι,
quidam autem & dormierunt. Deinde visus est Iaco-
τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν. ἔπειτα ὤφθη Ἰακώ- 7
*κοιμάω
bo: deinde Apostolis omnibus. Nouissimè autem
βῳ, ἔπειτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν. ἔσχατον δὲ 8
omnium, tanquam abortiuo, visus est & mihi.
πάντων, ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι, ὤφθη κἀμοί·
Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum
ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ 9
*dignus *sufficiens vocari Apostolus: quoniam persecutus sum ecclesiam
ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν
‖id Dei. Gratia autem Dei sum ‖quod sum: & gra-
τοῦ θεοῦ. χάριτι δὲ θεοῦ εἰμι ὅ εἰμι, καὶ ἡ χά- 10
*vacua fuit: tia eius quæ in me non *manu facta est, sed abundantiùs il-
ριις αὐτοῦ ἡ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ ἐγνήθη, ἀλλὰ περισσότερον αὐ-
lis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia
τῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ
‖mecum. *enim Dei quæ *cum me. Siue *igitur ego, siue illi:
θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. εἴτε οὖν ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι, 11
sic prædicamus, & sic credidistis.
οὕτω κηρύσσομεν, καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε.
Si autem Christus prædicatur quòd à mortuis resurrexit, quomodo
εἰ δὲ χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν [d]ἐγήγερται, πῶς 12
dicunt quidam in vobis, quoniã resurrectio mortuorum non est?
λέγουσί τινες ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν;
Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit.
εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ χριστὸς ἐγήγερ). 13
*est ergo
Si autem Christus non resurrexit, inanis *vtique prædicatio
εἰ δὲ χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα 14
‖est nostra, inanis ‖autem & fides vestra. Inuenimur
ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν. εὑρισκόμεθα 15
*testimonium diximus aduersus Deum
autem & nos falsi testes Dei, quoniam *testati sumus
δὲ καὶ ἡμεῖς ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι [e]ἐμαρτυρήσαμεν
*μαρτυρέω
de Deo, quòd suscitauerit Christum: quem non suscitauit, si
κατὰ τοῦ θεοῦ ὅτι ἤγειρε τὸν χριστόν· ὃν οὐκ ἤγειρεν, εἴπερ
*Nam
vtique mortui non resurgunt. ‖Si enim mortui non resur-
ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται. εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγεί- 16
*Quod
gunt, neque Christus resurrexit. *Si verò Christus non
ρονται, οὐδὲ χριστὸς ἐγήγερται. εἰ δὲ χριστὸς οὐκ 17
‖est *enim resurrexit, vana ‖ fides vestra: adhuc *estis in pecca-
ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν, ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρ-
*Ergo & qui dormierunt
tis vestris. *Nempe & dormientes in Christo,
τίαις ὑμῶν. ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν χριστῷ, 18
perierunt. Si in vita hac sperantes sumus in
ἀπώλοντο. εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμὲν ἐν 19
Christo tantum, miserabiliores omnibus hominibus sumus.
χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.
Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dor-
νυνὶ δὲ χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν νε- 20
‖quidem mientium *factus est. Quoniam *enim per hominem
κοιμημένων ἐγένετο. ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ 21
mors, & per hominem resurrectio mortuorum.
θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν.
*Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita
ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω 22
*Es & in Christo omnes viuificabuntur.
καὶ ἐν τῷ χριστῷ πάντες [f]ζωοποιηθήσονται.
*ζωοποιέω
‖suo Vnusquisque autē in ‖proprio ordine, primitiæ Christus: de-
ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι, ἀπαρχὴ χριστὸς, ἔ- 23
*sunt inde ij qui *Christi ‖in aduentu eius. Deinde fi-
πειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. εἶτα τὸ τέ- 24
*qui in aduentum crediderunt nis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri: cùm
λος, ὅταν παραδιδῷ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί· ὅταν
*euacuauerit *aboleuerit omnem principatum & omnem potestatem, & virtutem.
καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν.
‖autem *donec Oportet ‖enim illum regnare, ‖vsque quo ponat omnes
δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας 25
*pedibus eius. inimicos sub *pedes suos.
τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

*Vltimus inimicus abolebitur mors.
26 ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.
Omnia enim subiecit sub *pedes eius. Cùm autem
27 πάντα γὰρ [g]ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ὅταν δὲ
dicat, quod omnia subiecta sunt ‖, manifestum quod excepto illo subij-
εἴπῃ ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτά-
ciente ei omnia. Cùm autem subiecta fuerint illi
28 ξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ
omnia, tunc & ipse filius *subijcietur illi sub-
τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑπο-
iacenti sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.
τάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ᾖ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι.
Alioquin quid facient *baptizati pro mortuis, si
*qui baptizantur
29 ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ
omnino mortui non resurgunt? ‖ quid & baptizantur pro
‖vt
ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν
?illis? vt
*mortuis? Quid & nos periclitamur *per omnem horam?
30 νεκρῶν; τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν;
?omni hora? Quotidie
Per diem morior, per vestram *gloriationem,
*gloriã, fratres,
31 καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν,
quam habeo in Christo Iesu Domino nostro.
ἣν ἔχω ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.
(Si secundum hominem) ad bestias pugnaui ‖ in Epheso, quid mihi
‖Ephesi, quid mihi prodest,
32 εἰ κατὰ ἄνθρωπον [h]ἐθηριομάχησα ἐν ἐφέσῳ, τί μοι
commodum, si mortui non resurgunt? manducemus & bibamus,
τὸ ὄφελος, εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; φάγωμεν καὶ πίωμεν·
cras enim moriemur.
αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.
*Ne errate. Corrumpunt mores bonos colloquia mala.
*Nolite seduci.
33 μὴ πλανᾶσθε. φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί.
Euigilate ‖iustè, & *ne peccate. ignorantiam enim
‖iusti, *nolite peccare
34 ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ἀγνωσίαν γὰρ
Dei quidam habent. ad ‖pudorem vobis loquor.
‖reuerentiam
θεοῦ τινες ἔχουσι· πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω.
Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt, mortui? quali autem cor-
35 ἀλλ' ἐρεῖ τις; πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώ-
pore *veniunt? Insipiens, tu quod seminas, non viuifica-
*venient?
36 ματι ἔρχονται; ἄφρων, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖ-
tur, *si non moriatur. Et quod seminas, non corpus
‖nisi priùs
37 ται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα
*oriturum seminas, sed nudum granum, ‖si contigerit,
*quod futurũ est
τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι,
‖vt puta, τυγχάνω
tritici, aut alicuius cæterorum. At Deus *illi dat
38 σίτου, ἢ τινος τῶν λοιπῶν. ὁ δὲ θεὸς αὐτῷ δίδωσι
*autem
corpus sicut *voluit, & vnicuique seminum proprium
‖vult:
σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἑκάστῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον
corpus. Non omnis caro, eadem caro: sed a-
39 σῶμα. οὐ πᾶσα σὰρξ, ἡ αὐτὴ σὰρξ, ἀλλὰ ἄλ-
lia *quidem hominum, alia *autem caro pecorum, alia *verò
*quidem *autem *verò
λη μὲν ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ
piscium, alia *autem volucrum. Et corpora cælestia,
40 ἰχθύων, ἄλλη δὲ πτηνῶν. καὶ σώματα ἐπουράνια,
& corpora terrestria: sed alia quidem cælestium glo-
καὶ σώματα ἐπίγεια· ἀλλ' ἑτέρα μὲν ἡ τῶν ἐπουρανίων δό-
ria, alia autem terrestrium. Alia *gloria solis,
*claritas
41 ξα, ἑτέρα δὲ ἡ τῶν ἐπιγείων. ἄλλη δόξα ἡλίου,
& alia *gloria lunæ, & alia *gloria stellarum. Stella enim
*claritate.
καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ
à stella differt in ‖gloria: Sic & resurrectio
‖surget
42 ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ· οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν
mortuorum, seminatur in corruptione, ‖surgit in incorruptione.
*ignobilitate, surget
νεκρῶν, σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρε) ἐν ἀφθαρσίᾳ.
Seminatur in *ignominia, *exaltatur in gloria. Seminatur in in-
43 σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀ-
firmitate, ‖surgit in virtute. Seminatur corpus
‖surget
44 σθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα
animale, ‖surgit corpus spiritale. ‖est corpus animale,
‖Si
ψυχικὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. ἔστι σῶμα ψυχικὸν,
& est *corpus spiritale.
45 καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν. οὕτω καὶ γέγραπται,
*Ita & scriptum est:
*Sicut
Factus est primus homo Adam in animam viuentem,
ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ὁ
nouissimus Adam in spiritum viuificantem.
ἔσχατος ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν.
Sed non prius
46 ἔσχατος ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν. ἀλλ' οὐ πρῶτον
*spiritale, sed ‖ animale: deinde ‖ spiritale.
*quod est
‖quod
τὸ πνευματικὸν· ἀλλὰ τὸ ψυχικὸν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν.
Primus homo de terra, terrenus: secundus ho-
47 ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς, χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄν-
mo, Dominus de cælo?. Qualis terrenus, tales
*cælestis.
48 θρωπος, ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ. οἷος ὁ χοϊκὸς, τοιοῦτοι
& terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes.
καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι
‖Et sicut portauimus imaginem terreni, porte-
‖Igitur
49 καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσο-
mus & imaginem cælestis. Hoc autem dico,
μεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. τοῦτο δέ φημι,
fratres, quia caro & sanguis regnum Dei *iure hæreditario* possidere
*κληρονο-
μέω
ἀδελφοὶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ [i]κληρονομῆσαι
non possunt, neque corruptio incorruptelã *iure hæreditario possidebit.*
*possidebit.
οὐ δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

resurgemus: sed non † οὐ ἀλλ' οὐ *S. Hieron vtranque agnoscit. ᵃ ἀλάττω ᵇ ἐνδύω ᵍ qui est ‖ est καθαπίω ‖ est mors tua ᵍ autem * est. virtus verò ‖ autem gratias qui dedit * & ‖ collectæ * fiunt ᵍ Sabbati ᵃ τίθημι ᵍ ei bene placuerit: * præsens ‖ Quod ᵍ vt & ego eã, mecum ibunt. * nam

Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem *non dormiemus, omnes autem immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (tuba canet enim) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet *ille* sermo scriptus: Absorpta est mors in victoria. Vbi ‖tuus mors stimulus? vbi ‖tua sepulchrũ, victoria? At stimulus* mortis, peccatum * at potentia peccati, Lex. At Deo ‖gratia danti nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Itaque, fratres mei dilecti, ‖ stabiles estote, ᵍ immobiles: abundantes in opere Domini semper: scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες μὲν † οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες * δὲ ἀλλαγησόμεθα. ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· σαλπίσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ᵃ ἀλλαγησόμεθα. δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ᵇ ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος, κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος. ποῦ σου θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου ᾅδη, τὸ νῖκος; τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου, ἡ ἁμαρτία· ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας, ὁ νόμος. τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κυρίου πάντοτε, εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστι κενὸς ἐν κυρίῳ.

CAP. XVI. ις'.

‖ collectis * fiunt ᵍ Sabbati ᵃ τίθημι ᵍ ei bene placuerit: * præsens ‖ Quod ᵍ vt & ego eã, mecum ibunt. * nam

De autem ‖*collecta* quæ *in sanctos, sicut ordinaui ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite. Per vnam ᵍ *Sabbatorum* vnusquisque vestrùm apud se reponat recondens, quod *bene successerit*: vt non cùm venero, tunc collectæ fiant. Cùm autem *ad* fuero, quos probaueritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Hierusalem. ‖Si verò fuerit dignum ᵍ & me proficisci, cum me proficiscentur. Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam pertransiero. *Macedoniam enim pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hyemabo: vt vos me deducatis quocunque iero. Nolo enim vos modò in transitu videre. spero autem me aliquantulum tempus *aliquod* manere apud vos, si Dominus permiserit. Permanebo autẽ ‖*in Epheso* vsque ad Pentecosten.

Περὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, ὥσπερ διέταξα ταῖς ἐκκλησίαις τ̃ γαλατίας, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε. κατὰ μίαν σαββάτων ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ ᵃ τιθέτω θησαυρίζων ὅ, τι ἐὰν εὐοδῶται· ἵνα μὴ ὅταν ἔλθω, τότε λογίαι γίνωνται. ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὓς ἐὰν δοκιμάσητε δι' ἐπιστολῶν, τούτους πέμψω ἀπενεγκεῖν τὴν χάριν ὑμῶν εἰς ἱερουσαλήμ. ἐὰν δὲ ᾖ ἄξιον τοῦ κἀμὲ πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύσονται. ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς, ὅταν μακεδονίαν διέλθω· μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι. πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν παραμενῶ, ἢ καὶ παραχειμάσω, ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε, οὗ ἐὰν πορεύωμαι. οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν, ἐλπίζω δὲ χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος ἐπιτρέψῃ. ἐπιμενῶ δὲ ἐν ἐφέσῳ ἕως τ̃ πεντηκοστῆς. θύρα γάρ μοι ᵇ ἀνέῳγε μεγάλη καὶ ἐνεργὴς, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί. ἐὰν δὲ ἔλθῃ τιμόθεος, βλέπετε ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς· τὸ γὰρ ἔργον κυρίου ἐργάζεται, ὡς κἀγώ. μή τις οὖν αὐτὸν * ἐξουθενήσῃ. προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρός με· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τ̃ ἀδελφῶν. περὶ δὲ ἀπολλῶ τοῦ ἀδελφοῦ, πολλὰ παρεκάλεσα αὐτὸν ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς μετὰ τ̃ ἀδελφῶν· καὶ πάντως οὐκ ἦν θέλημα ἵνα νῦν ἔλθῃ· ἐλεύσεται δὲ ὅταν ᵈ εὐκαιρήσῃ. γρηγορεῖτε, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε. πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, οἴδατε τὴν οἰκίαν στεφανᾶ, ᵍ *quod est* primitiæ Achaiæ, & in ministerium ‖*sanctis* ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς ᵍ *subijciamini talibus*: & omni cooperanti & laboranti. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ & Fortunati, & Achaici, quoniam *vestri defectionem hi* suppleuerunt. Refecerunt enim ‖ meum spiritum & vestrum. ᵍ *Agnoscite ergo tales.* Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multùm Aquila & Priscilla, cum ‖*ea quæ in domo eorum* ecclesia.‖ Salutant vos fratres omnes. Salutate *alij alios* in osculo sancto. Salutatio, mea manu Pauli. Si quis non amat Dominum ‖Iesum Christum, sit anathema: ‖Maran atha. Gratia Domini ᵍ Iesu Christi ‖*cum vobis.* Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Iesu. Amen.

ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀμήν.

Ad Corinthios prior scripta est 2 Philippis per Stephanam, & Fortunatum, & Achaicum, & Timotheum.

Πρὸς κορινθίους πρώτη ἐγράφη ἀπὸ φιλίππων διὰ στεφανᾶ, καὶ φορτουνάτου, καὶ ἀχαϊκοῦ καὶ τιμοθέου.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

AD CORINTHIOS
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

EPISTOLA SECVNDA.
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. ά.

ΠΑΥΛΟΣ Αποστολος Ιησυ
ΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ 1
Christi, per voluntatem Dei, & Ti-
χεισοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ τι-
motheus frater, Ecclesiæ Dei
μόθεος ὁ ἀδελφὸς, τῇ ἐκκλησίᾳ τ̃ θεῦ
*existenti in Corintho, cum sanctis
τῇ οὔσῃ ἐν κορίνθῳ, σὺν τοῖς ἁγίοις
omnibus ‖existentibus in tota Achaia:
πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν ὅλῃ τῇ ἀχαΐᾳ·
Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino
χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου 2
Iesu Christo. Benedictus Deus & Pater Domini
ἰησοῦ χεισοῦ. εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τ̃ κυρίου 3
nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius
ἡμῶν ἰησοῦ χεισοῦ, ὁ πατὴρ τ̃ οἰκτιρμῶν, καὶ θεὸς πάσης
*Qui cõsolatur *Consolans nos in omni tribula-
παρακλήσεως· ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλί- 4
‖vt possimus & ipsi *sunt exhortationẽ, qua exhortamur & tione nostra: ‖ad posse nos consolari eos qui *in omni
ψει ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ
pressura, per "consolationem, qua consolatione afficimur ipsi
θλίψει, διὰ τῆς παρακλήσεως, ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ
à Deo: Quoniam sicut abundant passiones
ὑπὸ τ̃ θεῦ· ὅτι καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τ̃ 5
Christi in nobis, ita per Christum abundat & consola-
χεισοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτω διὰ χεισοῦ περισσεύει καὶ ἡ παράκλη-
*exhortatione, tio nostra. Siue autem tribulamur, pro vestra *consola-
σις ἡμῶν. εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τ̃ ὑμῶν παρακλή- 6
‖quæ operatur tolerantiam *tione, & salute ‖effecta in tolerantia earundem pas-
σεως, καὶ σωτηρίας τ̃ ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τ̃ αὐτῶν πα-
sionum quas & nos patimur: Et spes nostra
θημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν· καὶ ἡ ἐλπὶς ἡμῶν 7
firma "super vos: Siue *consolatione afficimur, super vestra con-
βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τ̃ ὑμῶν πα-
solatione & salute: scientes quòd sicut socij estis
ρακλήσεως καὶ σωτηρίας· εἰδότες ὅτι ὡσπερ κοινωνοί ἐστε τῶν
‖eritis passionum, sic ‖ & consolationis. Non enim volumus
παθημάτων, οὕτω καὶ τ̃ παρακλήσεως. οὐ γὰρ θέλομεν 8
vos ignorare, fratres, de tribulatione nostra *facta
ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὑπὲρ τ̃ θλίψεως ἡμῶν τ̃ γενομένης
*nobis in Asia: quoniam "secundũ exuperantiam grauati sumus supra vir-
ἡμῖν ἐν τῇ ἀσίᾳ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν ὑπὲρ δύ-
tutem: ita vt *perdubitare vos etiam viuere.
ναμιν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τ̃ ζῆν·
Sed ipsi in ‖vosmetipsis decretum mortis habui-
ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τ̃ θανάτου ἐσχήκα- 9
mus, vt non fideremus simus in nobis*ipsis*, sed in Deo
μεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ θεῷ
*excitante mortuos: Qui "ex tanta morte eripuit
τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς· ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐῤῥύσατο 10
nos, & eruit: in quem speramus quoniã & adhuc eripiet,
ἡμᾶς καὶ ῥύεται· εἰς ὃν ἠλπίκαμεν ὅτι καὶ ἔτι ῥύσεται,
Coadiuuantibus & vobis pro nobis oratione, vt ex
συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει, ἵνα ἐκ 11
*multis personis, ‖illa in nos donatio per multos gra-
πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐ-
tiæ agantur pro "vobis. Nam gloriatio nostra hæc est,
χαρισηθῇ ὑπὲρ ὑμῶν. ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστὶ, 12
testimonium conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate &. sin-
τὸ μαρτύριον τ̃ συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλι-
*& ἀναστρέφω ceritate Dei, *non in sapientia carnali, sed in gratia Dei con-
κρινείᾳ θεῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, ἀλλ' ἐν χάριτι θεῦ ἀνε-
*legistis & cognoscitis. uersati sumus in hoc mundo: abundantiùs autem ad vos.
στράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ· περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς.
Non enim alia scribimus vobis, *nisi* quàm quæ *legitis, aut &
οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε, ἢ καὶ 13
‖cognoscetis. *agnoscitis.* Spero autẽ quòd & vsque in finem ‖agnoscetis.
ἐπιγινώσκετε. ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἕως τέλους ἐπιγνώσεσθε·
*cognouistis Sicut & *agnouistis nos ex parte, quia gloriatio
καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους, ὅτι καύχημα 14
vestra sumus, sicut & vos nostra in die Domini
ὑμῶν ἐσμεν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τ̃ κυρίου
*πείθω nostri Iesu Christi. Et hac confidentia volui
ἡμῶν ἰησοῦ χεισοῦ. καὶ ταύτῃ τῇ πεποιθήσει ἐβουλόμην 15
venire ad vos prius, vt secundam gratiam haberetis:
ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς τὸ πρότερον, ἵνα δευτέραν χάριν ἔχητε,

Et per vos "venire in Macedoniam, & iterum à Ma- "transire
καὶ δι' ὑμῶν ἐλθεῖν εἰς μακεδονίαν, καὶ πάλιν ἀπὸ μα- 16
cedonia venire ad vos & à vobis deduci
κεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὑφ' ὑμῶν [d]προπεμφθῆναι [d] προπέμ-πομαι
in Iudæam. Hoc ergo ‖deliberans, nunquid ‖cùm voluisse,
εἰς τ̃ ἰουδαίαν. τοῦτο οὖν βουλόμενος, μή τι ἄρα τῇ 17
leuitate vsus sum? Aut quæ *delibero, secundum carnem *delibe- *cogito,
ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην; ἢ ἃ βουλεύομαι, κατὰ σάρκα βουλεύο-
ro, vt sit apud me "Etiam etiam, & Non non? "Est est,
μαι· ἵνα ᾖ παρ' ἐμοὶ τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ;
Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui *ad vos non ‖factus est *fuit apud
πιστὸς δὲ ὁ θεὸς, ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγένετο 18
‖est in illo Est, *Etiam & Non. Nam Dei *filius Iesus Christus "in vobis per ?enim "qui est
ναὶ καὶ οὔ. ὁ γὰρ τ̃ θεῦ υἱὸς ἰησοῦς χεισὸς ὁ ἐν ὑμῖν δι' 19
nos prædicatus, per me & Siluanum, & Timotheum, non
ἡμῶν [e]κηρυχθεὶς, δι' ἐμοῦ καὶ σιλουανοῦ καὶ τιμοθέου, οὐκ [e] κηρύττω
*factus est Etiam & Non: sed ‖Etiam in eo factus est. *fuit Est ‖Est in illo fuit.
ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ· ἀλλὰ ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν. ?sunt "Est: ideo &
Quotquot enim promissiones Dei *, in illo "Etiam, & in illo A- per ipsum,
ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναὶ, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀ- 20
men, Deo ad gloriam *per nos. At confirmans *nostram. Qui autẽ confirmat nos vobiscũ in Christo, & qui vnxit
μὴν, τῷ θεῷ πρὸς δόξαν δι' ἡμῶν. ὁ δὲ βεβαιῶν 21
vos cum nobis in Christum, & vngens nos Deus:
ὑμᾶς σὺν ἡμῖν εἰς χεισὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς θεός·
Qui & ‖obsignans nos, & dans arrabonem spi- ‖signauit nos, & dedit pignus
ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δοὺς τ̃ ἀῤῥαβῶνα τ̃ πνεύ- 22
ritus in cordibus nostris. Ego autem testem Deum
ματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. ἐγὼ δὲ μάρτυρα τ̃ θεὸν 23
inuoco in meam animam, quòd parcens vobis non
ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ τ̃ ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι φειδόμενος ὑμῶν οὐκ-
vltrà veni in Corinthum. Non quia dominamur vestræ
ἔτι ἦλθον εἰς κόρινθον· οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν 24
fidei: sed *cooperatores sumus gaudij vestri. nam ‖adiutores
τῆς πίστεως, ἀλλὰ συνεργοί ἐσμεν τ̃ χαρᾶς ὑμῶν. τῇ γὰρ
fide statis.
πίστει ἑστήκατε.

CAP. II. β'.

*Iudicaui autem mihipsi hoc, non iterum in tristitia ad *Statuì autem hoc ipsũ apud me, ne ‖venirem. ?qui me lætificet, nisi qui contristatus "non cùm venero, [a]ἔχω ?confidens "Nam ?quod *persona *circunueniamur ‖cogitationes ?Cùm venissẽ "propter *ostium mihi apertum esset
Ἐκεινα δὲ ἐμαυτῷ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν ἐν λύπῃ πρὸς 1
vos ‖venire. Si enim ego contristo vos, & quis est ?lætifi-
ὑμᾶς ἐλθεῖν. εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραί- 2
cans me, *si non contristatus* ex me? Et scripsi vobis hoc
νων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; καὶ ἔγραψα ὑμῖν τοῦτο 3
ipsum, vt "ne ?venirem, tristitiam super tristitiã habeã, de quibꝰ oportuerat me gau-
αὐτὸ, ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην ἐπὶ λύπῃ [a]σχω ἀφ' ὧν ἔδει με χαί- [a] ἔχω
dere, ?confisus in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium vestrũ
ρειν, πεποιθὼς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς, ὅτι ἡ ἐμὴ χαρὰ πάντων ὑμῶν
est. "Ex enim multa tribulatione & angustia cordis scripsi "Nam
ἐστιν. ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα 4
vobis, per multas lachrymas: non vt contristemini, sed charitatem
ὑμῖν, διὰ πολλῶν δακρύων, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τ̃ ἀγάπην
vt sciatis quam habeam abundantiùs in *vos. *vobis.
ἵνα γνῶτε ἣν ἔχω περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς. εἰ δέ τις [b]λε- [b] λυπέω
tristauit, non me contristauit: sed ex parte, vt non onerem
λύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, ἀλλ' ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ
omnes vos. ‖Sufficiens tali obiurgatio hæc quæ ?à ‖Sufficit illi qui eiusmodi est, ?sit
πάντας ὑμᾶς. ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ 6
pluribus. Ita vt econtrario magis *vos condonare & *donetis & consolemini:
τ̃ πλειόνων. ὥστε τουναντίον μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι καὶ 7
consolari, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur [c]κατα- [c] καταπίνω
‖talis. Ideo obsecro vos ?confirmare in illum charitatem. ‖qui eiusmodi est. Propter quod ?vt cõfirmetis "Ideo *experimentũ vestrum, an in omnibus ‖nam
παρακληθῆναι, μή πως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ [c]καταποθῇ ὁ 8
τοιοῦτος. διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην·
"In hos enim & scripsi, vt cognoscã *probationem vestram, si in om-
εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἔγραψα, ἵνα γνῶ τ̃ δοκιμὴν ὑμῶν, εἰ εἰς πάν- 9
nia obedientes sitis: Cui autẽ aliquid condonastis, & ego. ‖& enim ego si quid
τα ὑπήκοοί ἐστε. ᾧ δέ τι χαρίζεσθε, καὶ ἐγὼ· καὶ γὰρ ἐγὼ εἴτι 10
condonaui, ?cui condonaui, propter vos, in "facie Christi: ?quod "persona
κεχάρισμαι, ᾧ κεχάρισμαι, δι' ὑμᾶς ἐν προσώπῳ χεισοῦ· 11
Vt non *occupemur à satana. non enim eius ‖intelligentia ignoramus. *circunueniamur ‖cogitationes
ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τ̃ σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτ̃ τὰ νοή- 12
?Veniens autẽ in Troadem "ad Euange- ?Cùm venissẽ "propter
ματα ἀγνοοῦμεν. ἐλθὼν δὲ εἰς τ̃ τρωάδα εἰς τὸ εὐαγγέ- *ostium mihi aperto in Domino,
lium Christi, & *ostio mihi aperto in Domino,
λιον τ̃ χεισοῦ, καὶ θύρας μοι ἀνεῳγμένης ἐν κυρίῳ·

(c) Comunidad Autonoma de La Rioja

Non habui *relaxationem* spiritui meo, *ad non inueniendū me* Ti- 13
οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὑρεῖν με Τι-
tum fratrem meum: sed *valedicens eis, exij* in Macedoniam. *At* Deo gratiâ, *semper* triumphanti nos in Christo: & odorem notitiæ suæ *manifestanti* per nos in omni loco.
τον τὸν ἀδελφόν μου· ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἐξῆλθον εἰς μακεδονίαν. τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ πάντοτε 14
θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ χριστῷ, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώ-
σεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ·
Quia Christi bona fragrantia sumus Deo, in *seruatis*, & *pereuntibus*. His quidē odor mortis in mortem: illis autē odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis idoneus?
ὅτι χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σῳζομένοις καὶ 15
ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις. οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνα- 16
τον· οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν. καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός;
Non enim sumus, sicut *reliqui*, *caupōnantes* verbum Dei: sed *vt* ex synceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur.
οὐ γάρ ἐσμεν, ὡς οἱ λοιποὶ, καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ 17
θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ θεοῦ, κατενώπιον
τοῦ θεοῦ, ἐν χριστῷ λαλοῦμεν.

CAP. III. γ'.

Incipimus iterum nosmetipsos commendare? *si non egemus*, sicut quidam, commendatitijs epistolis ad vos, aut ex vobis *commendatitijs*? Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, *cognita & lecta* ab omnibus hominibus: Manifestati quoniā estis epistola Christi, ministrata à nobis, *inscripta* non atramēto, sed Spiritu Dei *viuentis*: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: Nō quòd sufficiētes simus à nobis*ipsis* cogitare aliquid, quasi ex nobis*ipsis*, sed sufficientia nostra ex Deo. Qui & idoneos fecit nos ministros noui testamenti, non *literæ*, sed *spiritus*: *nam* litera occidit, *at* spiritus *viuificat*.
Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν; εἰ μὴ χρῄζομεν, 1
ὡς τινες, συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐξ ὑμῶν συ-
στατικῶν; ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη ἐν 2
ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ
πάντων ἀνθρώπων· φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ 3
χριστοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι,
ἀλλὰ πνεύματι θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ'
ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. πεποίθησιν δὲ τοιαύτην 4
ἔχομεν διὰ τοῦ χριστοῦ πρὸς τὸν θεόν· οὐχ ὅτι ἱκανοί 5
ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανό-
της ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ· ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους 6
καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος· τὸ γὰρ
γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ.
Si verò ministratio mortis *in* literis *informata* in lapidibus, *facta* fuit in gloria, ita vt non *posse intueri* filij Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus eius *abolendam*. Quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria? *Si enim ministerium* damnationis gloria, multò magis *abundabit* ministerium iustitiæ in gloria. *Etenim non* glorificatum est *illud glorificatum* in hac parte, propter excellentem gloriam. Si enim *abolendum*, per gloriam, multò magis *manens* in gloria.
εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν, ἐντετυπω- 7
μένη ἐν λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύασθαι ἀτενίσαι
τοὺς υἱοὺς ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον μωυσέως, διὰ τὴν δόξαν
τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην. πῶς οὐχὶ 8
μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ;
Si enim *ministerium* damnationis gloria, multò magis 9
εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως, δόξα, πολλῷ μᾶλλον
abundabit ministerium iustitiæ in gloria.
περισσεύσει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ.
Etenim non glorificatum est *illud glorificatum* in hac parte, propter excellentem gloriam. Si enim *abolendum*, per gloriam, multò magis *manens* in gloria.
καὶ γὰρ οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέ- 10
ρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. εἰ γὰρ τὸ καταρ- 11
γούμενον, διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ.
Habentes igitur talem spem, multa fiducia vtimur.
Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, *ad non intueri* filios Israel in *finem* abolitj. Sed *obduruerunt cogitationes* eorum. Vsque enim *hodie* idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum, (quod in Christo *aboletur*.) Sed vsque *hodie*, cùm legitur Moyses, velamen super cor eorum positum est. Cùm autem conuersus fuerit ad Dominum, *circumauferetur* velamen. *At* Dominus Spiritus est. Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.
ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῇ παῤῥησίᾳ χρώμεθα· 12
καὶ οὐ καθάπερ μωυσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρό- 13
σωπον ἑαυτοῦ πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς ἰσραὴλ εἰς τὸ τέ-
λος τοῦ καταργουμένου. ἀλλ' ἐπωρώθη τὰ νοήματα 14
αὐτῶν· ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀνα-
γνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον,
ὅ, τι ἐν χριστῷ καταργεῖται. ἀλλ' ἕως σήμερον, 15
νίκα ἀναγινώσκεται μωυσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν
αὐτῶν κεῖται. νίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, 16
περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά 17

CAP. IIII. δ'.

Propter hoc habentes administrationem hanc, *pront* misericordiā *ideo iuxta quod* 1
Διὰ τοῦτο ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην, καθὼς ἠλεή-
cōsecuti sumus, non deficimus: Sed abdicauimus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei: sed manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum, coram Deo. *Si autem & est* opertum Euangelium nostrum, in *pereuntibus* est operturn: In quibus Deus seculi huius excæcauit mentes infidelium, *ad non splendendum* eis illuminationem Euangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei *invisibilis*. Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Christum Iesum Dominum, nosipsos autem seruos vestros per Iesum. Quoniam Deus *dicens* de tenebris lucem splendescere, *qui* illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ *gloriæ* Dei in facie Iesu Christi. Habemus autem thesaurum istum in fictilibus vasis, vt sublimitas virtutis sit Dei, & non ex nobis. In *omni tribulati*, sed non *coarctati*: *Hæsitantes*, sed non *prorsus hærentes*. Persecutionē *passi*, sed non *deserti*: *dete-*
μησθέντες ἐλεηθῆναι, οὐκ ἐγκακοῦμεν· ἀλλ' ἀπειπάμεθα τὰ κρυ- 2
πτὰ τῆς αἰσχύνης, μὴ περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ, μηδὲ δο-
λοῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀλη-
θείας συνιστάνοντες ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώ-
πων, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον 3
τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον,
ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν 4
ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγε-
λίου τῆς δόξης τοῦ χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου.
Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Christum Iesum Dominum, nosipsos autem seruos vestros per Iesum. Quoniam Deus *dicens* de tenebris lucem splendescere, *qui* illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ *gloriæ* Dei in facie Iesu Christi. Habemus autem thesaurum istum
οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ χριστὸν ἰησοῦν κύριον, 5
nosipsos autem seruos vestros per Iesum. Quoniam Deus *dicens* de tenebris lucem splendescere, *qui* illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ *gloriæ* Dei in facie Iesu Christi. Habemus autem thesaurum istum
ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ ἰησοῦν. ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν 6
de tenebris lucem splendescere, *qui* illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ *gloriæ* Dei in facie Iesu Christi. Habemus autem thesaurum istum
ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν,
ad illuminationem scientiæ *gloriæ* Dei in facie Iesu Christi. Habemus autem thesaurum istum
πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐν προσώ-
cie Iesu Christi. Habemus autem thesaurum istum
που ἰησοῦ χριστοῦ. ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον 7
in fictilibus vasis, vt sublimitas virtutis sit
ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τοῦ
Dei, & non ex nobis. In *omni tribulati*, sed non *coarctati*: *Hæsitantes*, sed non *prorsus hærentes*. Persecutionē *passi*, sed non *deserti*: *dete-*
θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν. ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ 8
στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι·
Persecutionē *passi*, sed non *deserti*: *dete-*
διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλό- 9
cti, sed non *percutes*: Semper mortificationem Domini Iesu in corpore circunferentes: vt & vita Iesu in *corpore nostro* manifestetur.
μενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι· πάντοτε τὴν νέκρωσιν 10
τοῦ κυρίου ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ
Semper enim nos *viuentes*, in mortem tradimur propter Iesum vt & vita Iesu manifestetur in mortali carne nostra. *Itaque quidem* mors in nobis operatur, *at* vita *in* vobis. Habentes autem eundem spiritum fidei, *secundum* scriptum, Credidi, *ideo* locutus sum: & nos credimus, *ideo* & loquimur: Sciētes quoniā qui suscitauit *Dominum* Iesum, & nos *per Iesum* suscitabit, & *assistet cum vobis*. *Nam* omnia *propter* vos, vt gratia abundans, *per multorum* gratiarum actionem, abundet in gloriam Dei. *Ideo* non deficimus:
τοῦ ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ. 11
ἀεὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ζῶντες, εἰς θάνατον παραδιδόμεθα διὰ
Semper enim nos *viuentes*, in mortem tradimur propter Iesum vt & vita Iesu manifestetur in mortali carne nostra. *Itaque quidem* mors in nobis operatur, *at* vita *in* vobis. Habentes autem eundem spiritum fidei, *secundum* scriptum, Credidi, *ideo* locutus sum: & nos credimus, *ideo* & loquimur: Sciētes quoniā qui suscitauit *Dominum* Iesum, & nos *per Iesum* suscitabit, & *assistet cum vobis*. *Nam* omnia *propter* vos, vt gratia abundans, *per multorum* gratiarum actionem, abundet in gloriam Dei. *Ideo* non deficimus:
ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρ-
ne nostra. *Itaque quidem* mors in nobis operatur, *at* vita *in* vobis. Habentes autem eundem spiritum fidei, *secundum* scriptum, Credidi, *ideo* locutus sum: & nos credimus, *ideo* & loquimur: Sciētes quoniā qui suscitauit *Dominum* Iesum, & nos *per Iesum* suscitabit, & *assistet cum vobis*. *Nam* omnia *propter* vos, vt gratia abundans, *per multorum* gratiarum actionem, abundet in gloriam Dei. *Ideo* non deficimus:
κὶ ἡμῶν. ὥστε ὁ μὲν θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ 12
ζωὴ ἐν ὑμῖν. ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, 13
secundum scriptum, Credidi, *ideo* locutus sum: & nos
κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα· καὶ ἡμεῖς
credimus, *ideo* & loquimur: Sciētes quoniā qui suscitauit *Dominum* Iesum, & nos *per Iesum* suscitabit, & *assistet cum vobis*. *Nam* omnia *propter* vos, vt gratia abundans, *per multorum* gratiarum actionem, abundet in gloriam Dei. *Ideo* non deficimus:
πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν· εἰδότες ὅτι ὁ ἐγείρας 14
Dominum Iesum, & nos *per Iesum* suscitabit, & *assistet cum vobis*. *Nam* omnia *propter* vos, vt gratia abundans, *per multorum* gratiarum actionem, abundet in gloriam Dei. *Ideo* non deficimus:
τὸν κύριον ἰησοῦν, καὶ ἡμᾶς διὰ ἰησοῦ ἐξεγερεῖ, καὶ παρα-
assistet cum vobis. *Nam* omnia *propter* vos, vt gratia abundans, *per multorum* gratiarum actionem, abundet in gloriam Dei. *Ideo* non deficimus:
στήσει σὺν ὑμῖν. τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα ἡ χά- 15
tia abundans, *per multorum* gratiarum actionem, abundet in gloriam Dei. *Ideo* non deficimus:
ρις πλεονάσασα διὰ τῶν πλειόνων τὴν εὐχαριστίαν, περισ-
undet in gloriam Dei. *Ideo* non deficimus:
σεύσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ. διὸ οὐκ ἐγκακοῦμεν· 16
sed *si & ille extra* noster homo corrumpatur, *sed ille* intus renouatur *die & die*. *Nam momentanea leuitas* tribulationis nostræ, *secundum excellentiam in excellentiam* æternum pondus gloriæ operatur *nobis*,
ἀλλ' εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω
renouatur *die & die*. *Nam momentanea leuitas* tribulationis nostræ, *secundum excellentiam in excellentiam* æternum pondus gloriæ operatur *nobis*,
ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. τὸ γὰρ παραυ- 17
tanea leuitas tribulationis nostræ, *secundum excellentiam in excellentiam* æternum pondus gloriæ operatur *nobis*,
τίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερ-
lentiam æternum pondus gloriæ operatur *nobis*,
βολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν,
Non contemplantibus nobis *conspecta*, sed *non conspecta*: Nam *conspecta* temporalia, *at non conspecta*, æterna.
μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ 18
βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ
βλεπόμενα, αἰώνια.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

CAP. V. ε.

Scimus enim quoniã si terrestris nostra domus * tabernaculi
Οἴδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους 1
dissoluatur, ‖ ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam,
καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον,
*sed ? Nam & *æternam in cælis. ? Etenim in hoc ingemiscimus,
αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, 2
*est, habitationem nostrã quæ de cælo ‖ superindui cupientes:
*ἐπενδύω τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες·
Si tamen & vestiti, non nudi inueniamur.
b διείσπω εἴ γε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ *b* εὑρεθησόμεθα. 3
* Nam & qui ? Etenim existentes in tabernaculo, ingemiscimus grauati,
sumus in hoc καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει στενάζομεν βαρούμενοι, 4
‖ eo quòd ‖ in quo nolumus expoliari, sed superuestiri: vt absor-
? quod est ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα κατα-
beatur ? mortale à vita. ‖ At operatus
ποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς. ὁ δὲ κατεργασάμενος 5
? Qui autem nos in ipsum hoc, Deus, ? & dans nobis arrabonem
* efficit ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, θεός· ὁ καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ
* qui dedit no- Spiritus. ‖ Confidentes igitur semper, & scientes quoniã
bis pignus πνεύματος. θαρροῦντες οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες ὅτι 6
‖ Audentes ? aduenæ in corpore, peregrinamur à Domino.
? dum sumus ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου·
(Per fidem enim ambulamus, ‖ non per speciem.)
διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους. 7
? & * Confidimus autem, & ‖ probamus magis peregrinari
* Audemus ‖ bonam volũ- θαρροῦμεν δὲ, καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον *d* ἐκδημῆσαι 8
tatẽ habemus à corpore, & ? habitatum ire ad Dominum.
c θαρρέω ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον.
d ἐκδημέω Ideo & contendimus, siue * incolentes, siue ‖ mi-
? præsentes esse * absentes, ‖ præsentes placere illi. ? enim διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδη- 9
grantes, beneplacentes ei esse. Nam omnes ? nos
μοῦντες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι. τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς 10
manifestari oportet ante tribunal Christi, vt
φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ χριστοῦ, ἵνα
? prout referat vnusquisque propria corporis, ‖ ad quæ gessit, siue
e κομίζω ? κομίσηται ἕκαστος τὰ ἴδια τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε
bonum, siue malum. Scientes ergo timorem Domini,
ἀγαθὸν, εἴτε κακόν. εἰδότες οὖν τὸν φόβον τοῦ κυρίου, 11
hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. spero autem
ἀνθρώπους πείθομεν, θεῷ δὲ *f* πεφανερώμεθα· ἐλπίζω δὲ
f φανερόω & in conscientiis vestris * manifestari.
* manifestos καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι.
nos esse. Non enim iterum nosipsos commendamus vobis, sed occasionem
οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνομεν ὑμῖν, ἀλλὰ ἀφορμὴν 12
‖ damus ‖ dantes vobis ? gloriationis de nobis, vt habeatis ad ‖ ipsos
? gloriandi pro διδόντες ὑμῖν καυχήσεως, ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς
‖ eos qui in facie ‖ gloriantes, & non * corde.
‖ gloriantur, * in ἐν προσώπῳ καυχωμένους, καὶ οὐ καρδίᾳ.
? sobrij sumus, Siue enim mẽte excedimus, Deo: siue ? prudenter agimus, vobis.
g ἐξίστημι εἴτε γὰρ *g* ἐξέστημεν, θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν. 13
* enim Nam charitas ‖ Christi ‖ cohibet nos * iudicantes hoc, quoniã
‖ vrget * æstimantes si vnus pro omnibus mortuus est, ? nempe omnes mortui sunt.
? ergo ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας τοῦτο, ὅτι 14
*ἀποθνήσκω εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων *h* ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον.
* Christus, vt Et pro omnibus mortuus est ‖, vt viuentes non iam sibiipsis
& qui viuunt, * ei qui ‖ mortuus est, & resurrexit. ? hoc καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς 15
? Et viuant, sed * ipsi pro ipsis ‖ mortuo & excitato.
ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι.
Itaque nos ex ? nunc neminem nouimus secundũ carnem. ‖ Si verò
ὥστε ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα. εἰ δὲ 16
* iam nouimus. & cognouimus secundum carnem Christum, sed & nunc nõ * ãplius
Si qua ergo καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα χριστὸν, ἀλλὰ καὶ νῦν οὐκέτι
cognoscimus. Itaque si quis in Christo noua creatura, ve-
γινώσκομεν. ὥστε εἴτις ἐν χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρ- 17
tera transierunt, ecce facta sunt omnia noua.
i παρέρχω χαῖα ‖ παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά.
‖ autem Omnia ‖ ex Deo, ? reconciliante nos sibiipsi
? qui nos re- τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ 18
conciliauit per Iesum Christum, & * dante nobis ministerium reconciliationis:
* dedit διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς·
* Vt quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibiipsi,
ὡς ὅτι θεὸς ἦν ἐν χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, 19
non reputans illis delicta ipsorum, & ‖ ponens
μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος
in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatio-
ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς. ὑπὲρ χριστοῦ οὖν πρεσ- 20
* δέομαι ne fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus
* Eum qui non nouerat βεύομεν, ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν. *k* δεόμεθα
pro Christo, reconciliamini Deo. ? Nam non cognoscentẽ
ὑπὲρ χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ θεῷ. τὸν γὰρ μὴ γνόντα 21
peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur
ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα
iustitia Dei in ipso.
δικαιοσύνη θεοῦ ἐν αὐτῷ.

CAP. VI. ς'.

* Adiuuantes * Cooperantes autem & exhortamur, ne in vacuum gratiam
Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν 1
Dei ? recipere vos. (Ait enim, Tempore accepto exaudiui ‖ recipiatis.
2 τοῦ θεοῦ *a* δέξασθαι ὑμᾶς. λέγει γάρ, καιρῷ δεκτῷ *b* ἐπήκουσά *a* δέχομαι
te, & in die salutis adiui te) Ecce nunc tempus *b* ἐπακούω
σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. ἰδοὺ νῦν καιρὸς
acceptabile, ecce nunc dies salutis. * nullam *nemini vllam
3 δεκτός, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας. μηδεμίαν
in vllo dantes offensionem, vt non vituperetur ministerium ‖. ‖ nostrum:
ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπήν, ἵνα μὴ *b* μωμηθῇ ἡ διακονία· *b* μωμάομαι
Sed in omnibus ? constituentes nosmetipsos sicut Dei * ministri, in ? exhibeamus
4 ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστάντες ἑαυτοὺς ὡς θεοῦ διάκονοι, ἐν * ministros,
patientia multa, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis,
ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις·
In plagis, in * custodiis, in seditionibus, in laboribus, in ‖ carceribus,
5 ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν
vigiliis, in ieiuniis, In castitate, in scientia, in lon-
6 ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἁγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν μα-
ganimitate, in ‖ bonitate, in Spiritu sancto, in charitate non
‖ suauitate, κροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυ-
ficta, In verbo veritatis, in virtute Dei, per
7 ποκρίτῳ, ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει θεοῦ· διὰ τῶν
arma iustitiæ * dextris, & * sinistris, Per gloriam &
* à 8 ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν· διὰ δόξης καὶ
? ignominiam, per infamiam & bonam famam: vt seductores & veraces.
? ignobilitatẽ, ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας· ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς·
Sicut ‖ ignoti, & cogniti: quasi morientes,
‖ qui 9 ὡς ἀγνοούμενοι, καὶ ἐπιγινωσκόμενοι· ὡς ἀποθνήσκοντες,
& ecce viuimus: vt castigati, & non mortificati:
καὶ ἰδοὺ ζῶμεν· ὡς παιδευόμενοι, καὶ μὴ θανατούμενοι·
Quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autẽ
10 ὡς λυπούμενοι, ἀεὶ δὲ χαίροντες· ὡς πτωχοὶ, πολλοὺς δὲ
locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.
πλουτίζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες.
Os nostrũ * apertum est ad vos, ‖ Corinthij: cor
11 τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέῳγε πρὸς ὑμᾶς, κορίνθιοι· ἡ καρδία
nostrum dilatatum est. Non angustiamini in nobis, angustiamini
12 ἡμῶν *c* πεπλάτυνται). οὐ *d* στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε
autẽ in visceribus vestris. At eandem * compensationem,
13 δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν. τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν,
vt natis dico:) dilatamini & vos. ‖ Ne fiatis
14 ὡς τέκνοις λέγω· πλατυνθῆτε καὶ ὑμεῖς. μὴ γίνεσθε
altero iugo copulati infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ ? & iniqui-
ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις· τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνο- tati? quæ verò communio luci ad tenebras? Quæ autem conuen-
15 μίᾳ; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφω-
tio ‖ Christo ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?
νησις χριστοῦ πρὸς βελίαλ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετ' ἀπίστου;
Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim
16 τίς δὲ συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ὑμεῖς γὰρ
templũ Dei estis * viuentis, sicut dicit Deus, Quoniã inhabitabo in il- * viuũ,
ναὸς θεοῦ ἐστε ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ θεὸς, ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐ-
lis, & inambulabo: & ero illorum Deus, & ipsi erunt
τοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί
mihi populus. ‖ Ideo exite de medio eorum, & separamini, ‖ Propter quod
17 μοι λαός. διὸ ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ *f* ἀφορίσθητε, *f* ἀφορίζω
dicit Dominus: & immundum ne ‖ attingite: & ego recipiam ‖ retigeritis:
λέγει κύριος· καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε· κἀγὼ εἰσδέξομαι
vos. Et ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in
18 ὑμᾶς· καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς
filios & filias, dicit Dominus omnipotens.
υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει κύριος παντοκράτωρ.

CAP. VII. ζ'.

Has ergo habentes promissiones, * dilecti, mun- * charissimi,
1 Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοὶ, ‖ καθα- ‖ καθαρίζω
demus nosipsos ab omni inquinamento carnis & spiri-
εἰσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύ-
tus, perficientes sanctificationem in timore Dei.
ματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ.
Capite nos. neminem ‖ iniuria affecimus, neminem corrupimus, ‖ læsimus:
2 χωρήσατε ἡμᾶς· οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐδένα *b* ἐφθείραμεν, *b* φθείρω
neminem ? auarè fraudauimus. Non ad condemnationem dico. ? circũuenimus
3 οὐδένα *c* ἐπλεονεκτήσαμεν. οὐ πρὸς κατάκρισιν λέγω· *c* πλεονεκτέω
prædixi enim quòd in cordibus nostris estis ad commo-
προείρηκα γὰρ ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε εἰς τὸ συναπο- ‖ ad * est
riendum, & ‖ cõuiuendum. Multa mihi fiducia * apud vos: mul-
4 θανεῖν καὶ συζῆν. πολλή μοι παρρησία πρὸς ὑμᾶς, πολ-
ta mihi gloriatio pro vobis: repletus sum consolatione:
λή μοι καύχησις ὑπὲρ ὑμῶν. *d* πεπλήρωμαι τῇ παρακλήσει, *d* πληρόω
superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.
ὑπερπερισσεύομαι τῇ χαρᾷ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν.
* Etenim venientibus nobis in Macedoniam, nullam habuit ‖ re- * Nam & cùm
5 καὶ γὰρ ἐλθόντων ἡμῶν εἰς μακεδονίαν, οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄ- veniſſemus; ‖ requiem
laxationem caro nostra: sed ? in omni tribulati: foris, pug- ? omnem tri-
νεσιν ἡ σὰρξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι· ἔξωθεν μά- bulationem
χαι, ἔσωθεν φόβοι. ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπει- passi sumus:
* qui cõsolatur
6 νοὺς, παρεκάλεσεν ἡμᾶς * ὁ θεὸς ἐν τῇ παρουσίᾳ τίτου.
Non solùm autẽ in aduentu eius, sed etiam in consolatione
7 οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήσει

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desi-
ἧ [e] παρεκλήθη ἐφ' ὑμῖν, ἀναγγέλλων ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἐπιπόθη-
rium, vestrum fletum, vestram æmulationē pro me, ita vt *me* ma-
σιν, τὸν ὑμῶν ὀδυρμόν, τὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ· ὥστε με μᾶλ-
gis *gaudere.* Quoniam si & contristaui vos in epistola,
λον χαρῆναι. ὅτι εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ, 8
non ‖*pœnitudine ducor*, si & *pœnitudine ducar. intueor enim* quòd epi-
οὐ μεταμέλομαι, εἰ καὶ μετεμελόμην· βλέπω γὰρ ὅτι ἡ ἐπι-
stola illa, si & ad horam contristauit vos. Nunc gaudeo,
στολὴ ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὥραν, ἐλύπησεν ὑμᾶς. νῦν χαίρω 9
non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Con-
οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν. ἐλυ-
tristati estis enim secundū Deum, vt in nullo *detrimēto affecti fuerutis ex nobis.
πήθητε γὰρ κατὰ θεόν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν.
‖*Nam* secūdū Deum tristitia ᵍ pœnitentiam in salutem *haud pœniten-
ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέ- 10
dam adoperatur: ‖*at mundi* tristitia mortem adoperatur.
λητον κατεργάζεται· ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται.
Ecce enim hoc ipsum, secūdum Deum contristari vos, *quantum
ἰδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσην 11
adoperatū sit in vobis studium, sed defensionem, sed indig-
κατειργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδήν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγα-
nationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationē,
νάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον,
sed vindictam. in ‖*omni constituistis vosipsos puros* esse *in*
ἀλλ' ἐκδίκησιν· ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἁγνοὺς εἶναι ἐν
negotio. ᵍ *Nempe* si & scripsi vobis, non ‖*causa iniu-*
τῷ πράγματι. ἄρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ ἕνεκεν τοῦ ἀδι- 12
riantis, nec causa iniuriam, sed causa manife-
κήσαντος, οὐδὲ ἕνεκεν τοῦ ἀδικηθέντος, ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ φανερω-
standi studium nostrum de vobis ad vos coram
θῆναι τὴν σπουδὴν ἡμῶν τὴν ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐνώπιον τοῦ
Deo. *Propter hoc consolationem accepimus* in consolatione
θεοῦ. διὰ τοῦτο παρακεκλήμεθα· ἐπὶ τῇ παρακλήσει 13
‖*vestra*: abundantiùs autem magis gauisi sumus super gaudio Ti-
ὑμῶν· περισσοτέρως δὲ μᾶλλον ᵍ ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ τί-
ti, quia refectus est spiritus eius ab omnibus vobis.
του, ὅτι ἀναπέπαυται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ὑμῶν·
ᵍ *Quia* si quid ‖*ei* de vobis gloriatus sum, non sum confusus:
ὅτι εἴ τι αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν ‖ κεκαύχημαι, οὐ [h] κατῃσχύνθην· 14
sed sicut omnia in veritate locuti sumus vobis, ita & glo-
ἀλλ' ὡς πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήσαμεν ὑμῖν, οὕτω καὶ ἡ καύ-
riatio nostra quæ ad Titum, veritas facta est: Et vice-
χησις ἡμῶν ἡ ἐπὶ τίτου, ἀλήθεια ἐγενήθη· καὶ τὰ σπλάγ- 15
ra eius abundantiùs in ‖*vos* sunt, reminiscentis
χνα αὐτοῦ περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς ἐστιν, ἀναμιμνησκομένου τὴν
omnium vestrū obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis
πάντων ὑμῶν ὑπακοήν, ὡς μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐδέξασθε
illum, Gaudeo quòd in ᵍ *omni* confido in vobis.
αὐτόν. χαίρω ὅτι ἐν παντὶ θαρρῶ ἐν ὑμῖν. 16

CAP. VIII. ή.

Notam facimus autem vobis, fratres, gratiam Dei *da-
Γνωρίζομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν δε- 1
tam in ecclesiis Macedoniæ, Quòd in mul-
δομένην ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς μακεδονίας· ὅτι ἐν πολ- 2
to experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum ‖ *& secundum*
λῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ περισσεία τῆς χαρᾶς αὐτῶν, καὶ ἡ κατὰ
profundum paupertas eorum abundauit in diuitias simplici-
βάθους πτωχεία αὐτῶν ἐπερίσσευσεν εἰς τὸ πλοῦτον τῆς ἁπλό-
tatis eorum. Quia secundum virtutem, ᵍ *(testor)* & supra vir-
τητος αὐτῶν. ὅτι κατὰ δύναμιν, μαρτυρῶ, καὶ ὑπὲρ δύ- 3
tutem voluntarij ᵏ: Cum multa exhortatione obsecrantes
ναμιν αὐθαίρετοι, μετὰ πολλῆς παρακλήσεως δεόμενοι 4
nos gratiam & communicationem ministerij *quæ in sanctos,
suscipere nos. Et non sicut sperauimus: sed semetipsos
ἡμῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους,
δέδωκαν ἡμᾶς. καὶ οὐ καθὼς ἠλπίσαμεν, ἀλλ' ἑαυτοὺς 5
‖ deinde dederunt, primùm Domino, ‖ & nobis per voluntatem Dei:
ἔδωκαν πρῶτον τῷ κυρίῳ, καὶ ἡμῖν διὰ θελήματος θεοῦ,
ᵍ *In adhortari nos* Titum, vt quemadmodum *ante* cœ-
εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς Τίτον, ἵνα καθὼς [a] προενήρξα- 6
pit, ita & perficiat in ‖*vos* & gratiam istam.
το, οὕτω καὶ ἐπιτελέσῃ εἰς ὑμᾶς καὶ τὴν χάριν ταύτην.
Sed sicut in *omni* abundatis fide & sermone, &
ἀλλ' ὥσπερ ἐν παντὶ περισσεύετε πίστει, καὶ λόγῳ, καὶ 7
scientia, & omni ‖*studio*, & *illa ex vobis in nobis dilectione*,
γνώσει, καὶ πάσῃ σπουδῇ, καὶ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν ἀγάπῃ,
vt & in hac gratia abundetis. Non ᵍ *secundum im-*
ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε. οὐ κατ' ἐπι- 8
perium dico, sed per aliorum *studium* etiam vestræ
ταγὴν λέγω, ἀλλὰ διὰ τῆς ἑτέρων σπουδῆς, καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας
charitatis ‖*germanitatem* comprobans. Scitis enim gratiam
ἀγάπης γνήσιον δοκιμάζων. γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν 9
Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos ᵍ *paupertatē subiit*
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε
diues *existens*, vt vos illius ‖*paupertate ditesceretis*:
πλούσιος ὤν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσητε.
Et *sententiam* in hac do: hoc enim vobis ‖*conuenit*:
καὶ γνώμην ἐν τούτῳ δίδωμι· τοῦτο γὰρ ὑμῖν συμφέρει, 10

qui non solùm facere, sed & velle *primum* cœpi-
οἵτινες οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προεκήρξα-
stis *à superiori anno.* Nunc verò & ‖*facere* perficite:
σθε ἀπὸ πέρυσι· νυνὶ δὲ καὶ τὸ ποιῆσαι ἐπιτελέσατε, 11
vt quemadmodum ᵍ *promptitudo velle, ita & perfi-*
ὅπως καθάπερ ἡ προθυμία τοῦ θέλειν, οὕτω καὶ τὸ ἐπιτε-
cere ex ipso habere. Si enim ‖ *promptitudo animi prius adsit*,
λέσαι ἐκ τοῦ ἔχειν. εἰ γὰρ ἡ προθυμία [b] πρόκειται, 12
secūdū id quod habet *quis*, ‖*beneacceptus*, non secundū id quod nō habet.
καθὸ ἐὰν ἔχῃ τις, εὐπροσδέκτως, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει.
Non enim vt aliis ᵍ remissio, vobis autem tribulatio: sed ex
οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν δὲ θλῖψις· ἀλλ' ἐξ 13
æqualitate In ‖ *hoc nunc* tempore vestra abundantia *in*
ἰσότητος ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ 14
illorum *defectum*, vt & illorum abundantia ‖*fiat in*
ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς
vestrum defectum; vt fiat æqualitas: Sicut scriptum est:
τὸ ὑμῶν ὑστέρημα· ὅπως γένηται ἰσότης· καθὼς γέγραπται, 15
Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit.
ὁ τὸ πολύ, οὐκ ἐπλεόνασε· καὶ ὁ τὸ ὀλίγον, οὐκ ἠλαττόνησε.
‖*Gratia* autem Deo, *danti illud idem studium* pro
χάρις δὲ τῷ θεῷ τῷ δόντι τὴν αὐτὴν σπουδὴν ὑπὲρ 16
vobis in corde Tui: Quoniam quidem exhortationem
ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τίτου· ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν 17
‖*excepit*: *studiosior* verò *existens*, *vltroneus exiit*
ἐδέξατο· σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων, αὐθαίρετος ἐξῆλθε
ad vos. *Simul* misimus ᵍ *autem* cum illo fratrem,
πρὸς ὑμᾶς. συνεπέμψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν, 18
cuius laus ‖ in Euangelio per omnes ecclesias:
οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν·
Non solùm autem, sed & *suffragiis electus est ab ecclesiis,
οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, 19
ᵍ *comperegrinus noster cum gratia hac administrata*
συνέκδημος ἡμῶν σὺν τῇ χάριτι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ
à nobis ad *ipsius* Domini gloriam, & ‖*promptitudinē animi*
ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὸν αὐτοῦ τοῦ κυρίου δόξαν, καὶ προθυμίαν
vestri. Deuitantes hoc, ne quis nos vituperet in
ὑμῶν· στελλόμενοι τοῦτο, μήτις ἡμᾶς [d] μωμήσηται ἐν 20
ᵍ *exuberantia* hac *ministrata* à nobis.
τῇ ἁδρότητι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν·
‖*Præcogitantes pulchra* non solùm coram ᵍ *Domino*, sed etiam
προνοούμενοι καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ 21
coram hominibus. *Simul* misimus autem ‖*illis*
ἐνώπιον ἀνθρώπων. συνεπέμψαμεν δὲ αὐτοῖς τὸν 22
frarrem nostrū, quem probauimus in multis sæpe *sta-
ἀδελφὸν ἡμῶν, ὃν ἐδοκιμάσαμεν ἐν πολλοῖς πολλάκις σπου-
dioſum existentem, nunc autē multò ᵍ *studiosiorem*, confidentia mul-
δαῖον ὄντα, νυνὶ δὲ πολὺ σπουδαιότερον, πεποιθήσει πολ-
ta *quæ* in vos, Siue pro Tito, ᵍ *socius* meus &
λῇ τῇ εἰς ὑμᾶς· εἴτε ὑπὲρ τίτου, κοινωνὸς ἐμὸς καὶ 23
in vos *cooperator*, siue fratres nostri, Apostoli ecclesiarum,
εἰς ὑμᾶς συνεργός· εἴτε ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν,
‖*gloria* Christi. Ergo ostensionem ᵍ charitatis vestræ, &
δόξα χριστοῦ. τὴν οὖν ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης ὑμῶν, καὶ 24
nostræ ᵍ *gloriationis de* vobis, in illos ostendite, in
ἡμῶν καυχήσεως ὑπὲρ ὑμῶν, εἰς αὐτοὺς ἐνδείξασθε, εἰς
faciem ecclesiarum.
πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν.

CAP. IX. θ'.

ᵍ *De quidem enim* ministerio in sanctos, ex abundanti
Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, περισσόν 1
mihi est scribere vobis. Scio enim prōptum animum vestrum:
μοί ἐστι τὸ γράφειν ὑμῖν. οἶδα γὰρ τὴν προθυμίαν ὑμῶν,
‖*quem* de vobis glorior ᵍ *Macedonibus*, Quòd Achaia parata
ὃν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι μακεδόσιν, ὅτι ἀχαΐα παρεσκεύ-
est ‖*à superiori anno*: & *ex vobis* æmulatio prouocauit plurimos.
ασται ἀπὸ πέρυσι· καὶ ὁ ἐξ ὑμῶν ζῆλος [a] ἠρέθισε τοὺς πλείονας. 2
Misi autem fratres, vt ne *gloriatio nostra* de
ἔπεμψα δὲ τοὺς ἀδελφοὺς, ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν τὸ ὑπὲρ 3
vobis, ‖*manis fiat* in parte hac: vt (quemadmodum dixi) pa-
ὑμῶν, κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, ἵνα, καθὼς ἔλεγον, πα-
rati sitis: Ne ᵍ *fortè si* venerint ᵍ *cum me* Ma-
ρασκευασμένοι ἦτε· μήπως ἐὰν ἔλθωσι σὺν ἐμοὶ Μα- 4
cedones, & inuenerint vos imparatos, erubesca-
κεδόνες, καὶ εὕρωσιν ὑμᾶς ἀπαρασκευάστους, [b] καταισχυ-
mus nos, (vt non dicamus vos) in substantia hac
θῶμεν ἡμεῖς, ἵνα μὴ λέγωμεν ὑμεῖς, ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ
gloriationis. Necessarium ergo existimaui ro-
τῆς καυχήσεως. ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην παρακα- 5
gare fratres, vt ‖*præeant* ad vos, & præ-
λέσαι τοὺς ἀδελφούς, ἵνα προέλθωσιν εἰς ὑμᾶς, καὶ προ-
parent ᵍ *præannuntiatam* benedictionem *vestram*,
καταρτίσωσι τὴν προηπαγγελμένην εὐλογίαν ὑμῶν,
hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, & non quasi
ταύτην ἑτοίμην εἶναι, οὕτως ὡς εὐλογίαν, καὶ μὴ ὡς
‖*exactionem.* Hoc autem ᵍ *Serens* parcè, par-
πλεονεξίαν. τοῦτο δὲ, ὁ σπείρων φειδομένως, φειδο- 6
cè & metet: & ‖*seminans* in benedictionibus, ᵍ *in benedictionibus*
μένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις

[a] προενήρξατο ἀπὸ πέρυσι
[b] πρόθυμος ἦν
[c] ἐλαττονέω
[d] μωμάομαι
[e] παρακαλέομαι
[f] καταισχύνομαι
[g] χαίρω
[h] καταισχύνομαι

*ab priore
‖ facto
ᵍ promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis.
‖ voluntas prōpta est,
‖ accepta est,
ᵍ fit
‖ præsenti
* inopiam supleat:
‖ vestræ inopiæ sit supplemētū:
ᵍ Gratias
*qui dedit eandē solicitudinē
‖ suscepit: sed cùm solicitior esset, sua volūtate profectus est
ᵍ etiam
ᵍ est
ᵍ ordinatus
ᵍ comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam quæ ministratur
ᵐ destinatam voluntatem nostram.
ᵍ plenitudine
* quę ministratur
‖ Prouidemus enim bona
ᵍ Deo,
ᵐ cùm
* solicitū esse
ᵍ solicitiorem,
ᵍ qui est
* adiutor,
‖ gloriæ
ᵍ quæ est
ᵍ gloriæ prō
‖ perueniant
ᵍ repromissam
ᵐ auaritiam
* dico, Qui seminat
‖ qui seminat
ᵍ de
ᵐ mecum
ᵍ Nam
‖ quod fit
‖ pro quo
ᵍ apud Macedones, Quoniā &
ᵐ ab anno præterito: & vestra æmulatio
ᵐ ἐρεθίζω
* quod gloriamur
‖ euacuetur
ᵍ cùm
ᵐ mecum
ᵐ ἀταιχύνομαι*

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

& metet. Vnusquisque prout *præoptat corde, non
ex tristitia, aut ex necessitate. hilarem enim datorem diligit Deus.
Potens ‖ autem Deus omnem gratiam abundare facere in *vos: vt
in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in
omne opus bonum: Sicut scriptum est: Dispersit, dedit
pauperibus: iustitia eius manet in *æternum.
*At suppeditans semen seminanti, & panem ad ‖esum
eam suppeditet, & multiplicet sementem vestram, & augeat
fructus genitos iustitiæ vestræ:) *In omni ditati
in omnem simplicitatem, quæ adoperatur per nos gratiarum actionē
Deo. Quoniam ministerium *oblationis huius non solùm
*est adsupplens inopias sanctorum: sed etiam
*redundans per multas gratiarum actiones ‖Deo: Per
probationem ministerij huius glorificantes Deum in obe-
dientia confessionis vestræ in Euangelium Christi, &
simplicitate communicationis in illos, & in omnes, Et *ipsorum
obsecratione pro vobis desiderantium vos propter eminen-
tem gratiam Dei in vobis. ‖Gratia autem Deo super
inenarrabili eius dono.

CAP. X. ί.

Ipse autem ego Paulus obsecro vos per *lenita-
tem & æquitatem Christi: qui ‖secundum faciem quidem humilis
*in vobis, absens autem confido in *vos. Rogo autem, ne
præsens *confidens esse ea fiducia, qua cogito audere in
quosdam, ‖existimantes nos tanquã secundũ carnem *ambulantes.
In carne enim ambulantes, nõ secũdũ carnem militamus.
Nam arma militiæ nostræ non carnalia*, sed poten-
tia Deo, ad ‖euersionem munitionum, *ratiocinationes euer-
tentes, Et omnem *sublimitatem elatam aduersus *cognitionem
Dei, & ‖captiuantes omnem intellectũ in *obedientiam
Christi, Et in *parato habentes vlcisci omnem inob-
edientiam, cùm impleta fuerit vestra obedientia. Quæ secundum fa-
ciem *aspicitis? Si quis confidit sibi ipsi, Christi ‖esse, hoc co-
gitet iterum *à seipso, quia sicut ipse Christi ‖, ita &
nos Christi. *Sique enim & amplius aliquid ‖glorier
de auctoritate nostra, quam dedit Dominus nobis in ædificatio-
nem, & non in *euersionem vestram, non ‖pudefiam.
Vt autẽ non *videar tanquam terrere vos per epistolas,
(Quoniam quidem epistolæ, *inquit, graues ‖ & fortes: *at li-
bertas corporis infirma, & sermo ‖nihili factus.
Hoc cogitet *talis, quia quales sumus verbo per
epistolas absentes, tales & præsentes ‖opere.
Non enim audemus inserere aut *conferre nos ipsos quibusdam,
*seipsos commendantibus: sed ipsi in *seipsis semetipsos me-
tientes, & ‖conferentes seipsos semetipsis, non intelligunt.

Nos autem non in *immensurata gloriabimur, sed secundum
mensuram regulæ, quam ‖partitus est nobis Deus, mensuram *perti-
gisse vsque & *vos, Non enim quasi non pertingentes ad
vos, superextendimus nosipsos. Vsq; ad enim & vos peruenimus
in Euangelio Christi; Non in *immensurata
gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes
‖augescente fide vestra, in vobis magnificari secundum
regulam nostram in abundantiam, *In vlteriora
euangelizare: non in aliena regula, in *parata
gloriari. ‖At glorians, in Domino glorietur.
Non enim seipsum *commendans, ille est probatus, sed
quem *Dominus commendat.

CAP. XI. ια.

Vtinam *tolleraretis meam paulisper insipientiam: sed & sup-
portate me. Æmulor enim vos æmulatione Dei. Despon-
di enim vos vni viro, virginem castam ‖sistere
Christo. Timeo autem ne *fortè* sicut serpens Euam sedu-
xit in astutia sua, ita corrumpãtur *mentes vestræ,
à simplicitate *illa in Christum. Si quidem enim ve-
niens alium Iesum prædicat quem non prædicauimus, aut spiri-
tum alium accipitis quem non accepistis, aut euangelium aliud
quod nõ recepistis, rectè ‖tolerareritis. Existimo enim *ni-
hilo inferiorem esse super valde Apostolis.
*Si verò & rudis sermone, sed non *cognitione: sed in
omni manifestati ‖in omnibus in vos. Aut *peccatum
feci, meipsum humilians, vt vos exaltemini? quoniam gratis
Dei Euangelium *euangelizauerim vobis?
Alias ecclesias expoliaui, accipiens stipendium, ad
vestrum ministerium. Et *præsens apud vos, & ‖e-
gens, non obtorpui cuiquam: nam *inopiam meam supple-
uerunt fratres *venientes à Macedonia: & in *om-
ni inoneroſum vobis meipsum seruaui, & seruabo.
Est veritas Christi in me: quoniam gloriatio hæc non
‖obturabitur in me in regionibus Achaiæ.
*Propter quid? quia non diligo vos? Deus scit.
Quod autẽ facio, & faciam, vt amputem occasionem
*volentium occasionem: vt in quo gloriantur, inueniantur sicut
& nos. Nam eiusmodi pseudoapostoli, operarij* do-
losi, transformati in Apostolos Christi.
Et non mirum: ipse enim satanas ‖transforma-
tur in angelum lucis. Non *magnũ ergo si & ministri eius
*transformantur velut ministri iustitiæ: quorum finis
erit secundum opera ipsorum. Iterum dico, (ne quis me putet
insipientem esse: *si verò non, etiam vt insipientem accipite me: vt & ego
modicum quid glorier.) Quod loquor, non loquor secũdũ ‖*Dominum*,
*Nos sunt subdoli, transfigurantes se
‖transfigurat se
*est
*transfigurẽtur
*alioquin velut
‖Deum,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

sed quasi in insipientia, in hac *præsidentia gloriationis.
ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως.
Quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor.
ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν σάρκα, κἀγὼ καυχήσομαι. 18
Libenter enim sufferti insipientes, ‖*prudentes existentes.*
ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων, φρόνιμοι ὄντες· 19
Toleratis enim si quis vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis
ἀνέχεσθε γὰρ εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις 20
accipit, si quis extollitur, si quis vos in faciem cædit.
λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμᾶς εἰς πρόσωπον δαίρει.
Secundū *contumeliam* dico: quasi *quòd* nos infirmi fuerimus. In quo *verò*
κατ' ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡμεῖς ἠσθενήσαμεν· ἐν ᾧ δ' ἂν 21
quis audet (in insipientia dico) audeo & ego.
τις τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ κἀγώ.
Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: semen A-
Ἑβραῖοί εἰσι, κἀγώ· Ἰσραηλῖταί εἰσι, κἀγώ· σπέρμα Ἀ- 22
brahæ sunt, & ego. Ministri Christi sunt, ‖*(desipiens*
βραάμ εἰσι, κἀγώ· διάκονοι χριστοῦ εἰσι, (παραφρονῶν
loquor) super ego: in laboribus ‖*abundantius*, in plagis supra
λαλῶ,) ὑπὲρ ἐγώ· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερ-
modum, in carceribus abundantiùs, in mortibus fre-
βαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολ-
quenter. A Iudæis quinquies quadragenas, *præter*
λάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσεράκοντα παρὰ 24
vnam, accepi. Ter virgis cæsus sum: semel lapidatus sum, ter
μίαν ἔλαβον. τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς 25
naufragium feci, noctem *diem* in profundo *egi.*
ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα·
Itineribus sæpe: periculis fluminum, periculis
ὁδοιπορίαις πολλάκις· κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις 26
latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis
λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις
in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, pe-
ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κιν-
riculis in falsis fratribus: In *fatigatione* & ærumna, in vi-
δύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυ- 27
giliis ‖*sæpe*, in fame & siti, in ieiunis ‖*sæpe*,
πνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις,
in frigore & nuditate. Præter illa *extrinsecus* instantia
ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι. χωρὶς τῶν παρεκτὸς ἐπισύστασίς 28
mea *per diem*, solicitudo omnium ecclesiarum.
μου ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν.
Quis infirmatur, & *non infirmor? quis scandalizatur, & non ego
τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ 29
vror? Si gloriari oportet, quæ ‖ *infirmitatis meæ*
πυροῦμαι; εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου 30
nostri gloriabor. Deus & Pater Domini *Iesu Christi
καυχήσομαι. ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ 31
‖ *qui est* scit, ‖*ille existens* benedictus in secula, quòd non mentior.
οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι.
In Damasco gentis præpositus Arete regis ‖*præsidio tenebat*
ἐν Δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα τοῦ βασιλέως ἐφρούρει 32
Damascenorum ciuitatem, *prehendere me volens:* Et per fene-
τὴν Δαμασκηνῶν πόλιν, πιάσαι με θέλων· καὶ διὰ θυρί- 33
stram in sporta demissus sum per murum: & effugi
δος ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους, καὶ ἐξέφυγον
manus eius.
τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

CAP. XII. μβ'.

Gloriari *sanè non confert mi*hi: veniam ‖*enim* ad visio-
Καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι· ἐλεύσομαι γὰρ εἰς ὀπτα- 1
nes & reuelationes Domini. Scio hominem in Chri-
σίας καὶ ἀποκαλύψεις κυρίου. οἶδα ἄνθρωπον ἐν χρι- 2
sto ante annos quatuordecim, (siue in corpore, nescio: siue
στῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε
extra corpus, nescio: Deus scit) raptum huius-
ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν) ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦ-
modi vsq; ad tertium cælum. Et scio huiusmodi hominem,
τον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, 3
(siue in corpore, siue extra corpus, nescio: Deus scit)
εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν.
Quoniã raptus est in paradisum: & audiuit arcana ver-
ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἄῤῥητα ῥήμα- 4
ba, quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi
τα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. ὑπὲρ τοῦ τοιούτου 5
nihil gloriabor: pro autem me *ipso *non* gloriabor, ‖*si non* in
‖*nisi* infirmitatibus meis. ‖*Si enim* voluero gloriari, non ero
‖*Nam &* ἀσθενείαις μου. ἐὰν γὰρ θελήσω καυχήσασθαι, οὐκ ἔσομαι 6
insipiens: veritatem enim dicam. parco autem, ne quis in me existimet
ἄφρων· ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ· φείδομαι δὲ μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται
‖*id* supra quod videt *me, aut audit aliquid ex me. Et *excellentia*
‖*ne magnitudo* ὑπὲρ ὃ βλέπει με, ἢ ἀκούει τι ἐξ ἐμοῦ. καὶ τῇ ὑπερβολῇ 7
‖*extollat me,* reuelationum ‖*vt ne efferar,* datus est mihi stimulus
τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ
‖*carni* angelus ‖*Satan*, vt me colaphizet, *vt ne efferar.*
σαρκὶ, ἄγγελος σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.
‖*Super hoc* ter Dominum rogaui, vt discederet à
ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' 8

me. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. nam vir-
ἐμοῦ. καὶ εἴρηκέ μοι, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύνα- 9
tus *mea* in infirmitate perficitur. Libenter igitur *magis* gloria-
μίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται· ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχή-
bor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me vir-
σομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύ-
tus Christi. ‖*Ideo oblector* in infirmitatibus, in cõtumeliis,
‖*Propter quod placeo mihi* namις τοῦ χριστοῦ. διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, 10
in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cùm
ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις ὑπὲρ χριστοῦ· ὅταν
enim infirmor, tunc potens sum. Factus sum insipiens glo-
γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. γέγονα ἄφρων καυχώ- 11
*minùs feci ab iis qui sunt supra modum Apostoli: tamen Apostolatus mei facta sunt super vos
rians: vos me coegistis. Ego enim debui à vobis com-
μενος· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε· ἐγὼ γὰρ ὤφειλον ὑφ' ὑμῶν συ-
mendari: nihil enim *inferior fui supra valde Apostolis, si &
‖*nihil sum* νίστασθαι· οὐδὲν γὰρ ὑστέρησα τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ
nihil sum. *Ipsa quidem* signa ‖*Apostoli effecta sunt*
οὐδέν εἰμι. τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου κατείργασθη 12
in vobis in omni *tolerantia, in signis & prodigiis & virtutibus.
ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν σημείοις τε καὶ τέρασι καὶ δυνάμεσι.
Quid enim est ‖*quod inferiores fuistis supra caeteras ecclesias, si
‖*patientia*, *quod minùs habuistis præ cæteris ecclesiis, nisi ‖*grauaui vos?*
τί γάρ ἐστιν ὃ ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ 13
non quòd ipse ego non *obtorpui vobis.* Donate mihi
μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν; χαρίσασθέ μοι τὴν
iniuriam hanc. Ecce tertio hoc *parate habeo* venire ad
ἀδικίαν ταύτην. ἰδοὺ τρίτον τοῦτο ἑτοίμως ἔχω ἐλθεῖν πρὸς 14
vos: & non ‖*obtorpescam vobis.* Non enim quæro *vestra, sed
‖*Ego libentissimè impendam, & superimpendar ego ipse*
ὑμᾶς, καὶ οὐ καταναρκήσω ὑμῶν· οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν, ἀλλὰ
vos. Non enim debent ‖*nati* parentibus thesaurizare, sed
ὑμᾶς· οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλὰ
parentes *natis.* Ego autè libentissimè impendam, &
οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω, καὶ 15
‖*expendar* pro animabus vestris: *si & abundantiùs*
ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· εἰ καὶ περισσοτέρως
vos diligens minùs diligar. ‖Esto *verò*, ego non gra-
ὑμᾶς ἀγαπῶν, ἧττον ἀγαπῶμαι. ἔστω δέ, ἐγὼ οὐ κατε- 16
uaui vos: sed *existens astutus, dolo vos cepi.
βάρησα ὑμᾶς, ἀλλὰ ὑπάρχων πανοῦργος, δόλῳ ὑμᾶς ἔλαβον.
‖*Num* aliquē eorum quos misi ad vos, *per ipsum* *expi-
‖*Nunquid per circunueni eum illo* μή τινα ὧν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' αὐτοῦ ἐπλεο- 17
lauí vos? Rogaui Titum, & ‖*simul* misi
νέκτησα ὑμᾶς; παρεκάλεσα Τίτον, καὶ συναπέστειλα 18
fratrem. Nunquid *expilauit* vos Titus? ‖*non* eodem
τὸν ἀδελφόν. μήτι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς Τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ
spiritu ambulauimus? ‖*non* iisdem vestigiis?
πνεύματι περιεπατήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσι;
*Rursum putatis quòd ‖*vobis excusemur?* Coram
πάλιν δοκεῖτε ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα; κατενώπιον τοῦ 19
Deo, in Christo loquimur: *at* omnia ‖, charissimi, propter
θεοῦ ἐν χριστῷ λαλοῦμεν· τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοί, ὑπὲρ
vestram ædificationem. Timeo enim ne fortè *veniens, non quales
τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς. φοβοῦμαι γὰρ μήπως ἐλθὼν οὐχ οἵους 20
volo inueniam vos: & ego inueniar ‖*vobis* qualé non vultis. ne fortè
θέλω εὕρω ὑμᾶς, κἀγὼ εὑρεθῶ ὑμῖν οἷον οὐ θέλετε· μήπως
cõtentiones, æmulationes, *ira*, dissensiones, detractiones, susurrationes,
ἔριδες, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθεῖαι, καταλαλιαὶ, ψιθυρισμοὶ,
inflationes, seditiones ‖. Ne iterum *venientem* me hu-
φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι· μὴ πάλιν ἐλθόντα με τα- 21
miliet Deus *meus* apud vos, & lugeam multos
πεινώσῃ ὁ θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν
ante *peccantium*, & non ‖*pœnitentium* super immundi-
προημαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρ-
tia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.
σίᾳ, καὶ πορνείᾳ, καὶ ἀσελγείᾳ ᾗ ἔπραξαν.

CAP. XIII. γ'.

Ecce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum te-
Ἰδοὺ τρίτον τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· ἐπὶ στόματος δύο μαρ- 1
stium *& trium stabit omne verbum. Prædixi & præ-
τύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. προείρηκα καὶ προ- 2
dico vt præsens *secundò*, & absens nunc *scribo *antè* pec-
λέγω, ὡς παρὼν τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὼν νῦν γράφω τοῖς προη-
cantibus, & cæteris omnibus, quoniam si venero *in* iterum, non
μαρτηκόσι καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ
parcam. *Quandoquidē experimentum quæritis ‖ in me *loquentis*
φείσομαι· ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος 3
Christi, qui in *vos non infirmatur, sed potens est in vobis:
χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν·
‖*Etenim* si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtu-
καὶ γὰρ εἰ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνά- 4
te Dei. *Etenim nos infirmi sumus in illo: sed viue-
μεως θεοῦ· καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζησό-
mus cum eo ex virtute Dei in ‖*vos.*
μεθα σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως θεοῦ εἰς ὑμᾶς.
Vosmetipsos tentate si estis in fide: *vos ipsos proba-
ἑαυτοὺς πειράζετε εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει, ἑαυτοὺς δοκιμά- 5
te. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Iesus Christus in vobis
ζετε· ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτοὺς, ὅτι Ἰησοῦς χριστὸς ἐν ὑμῖν
est? *si non quid forte reprobi estis.
ἐστιν; εἰ μήτι ἀδόκιμοί ἐστε.

*substantia gloriæ.
‖ cùm sitis ipsi sapientes. Sustinetis
*ignobilitatem
‖in hac parte.
ἀσθενέω
‖ & ego (vt minus sapiens dico) plus ‖plurimis,
*minus
*labore
‖ multis,
*quæ sunt
‖quotidiana,
*ego
‖ sunt
*nostri
‖ qui est
*Damasci
‖ custodiebat
φρουρέω
*vt me comprehenderet:
‖sic
χαλάζω
κἀφύγω
ἀφαλίζω
*nihil
‖nisi
*Nam &
*id
*ne magnitudo
‖extollat me,
*carnis meæ
‖satanæ,
*Propter quod
ὑπεραλέω
*Si oportet (non expedit quidem)
‖autem
ἀρπάζω
‖ minùs feci ab iis qui sunt supra modum Apostoli: tamen
ὑστερέω
‖ tamen Apostolatus mei facta sunt super vos
κατεργάζω
‖ patientia,
*quod minùs habuistis præ cæteris ecclesiis, nisi
‖ grauaui vos?
ἥττάομαι
καταναρκάω
*paratus sum
‖ ero grauis
*quæ sunt
‖ filij
*filiis.
‖superimpendar ego ipse
*licet plus
‖ Sed
*cùm essem
‖ Nunquid per
*circunueni
‖cum illo
*circunuenie
‖ nonne
*Olim
‖ excusemus nos apud vos?
‖ autem
*cùm venero,
*à
*animositates,
‖sint inter vos.
*cùm venero,
πενθέω
*ex iis qui peccauerunt,
‖egerunt pœnitentiam
*vel
‖iis qui antè peccauerunt,
ἁμαρτάνω
*An
‖ eius qui loquitur Christus
φείδομαι
*vobis
‖Nam &
σταυρόω
*Nam
‖vobis.
*ipsi
‖nisi

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Spero autem quòd cognoſcetis, quia nos non ſumus reprobi.
ἐλπίζω δὲ ὅτι γνώσεσθε, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ἀδόκιμοι. 6
*Opto autem apud Deum ‖non facere vos malum quicquam:
εὔχομαι δὲ πρὸς τὸν θεὸν μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδέν· 7
non vt nos probati appareamus, ſed vt vos *pulchrum
οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν
faciatis, nos autem vt reprobi ſimus. Non enim poſſumus
ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὦμεν. οὐ γὰρ δυνάμεθά 9
aliquid aduerſus veritatem: ſed pro veritate.
τι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.
*quoniam Gaudemus enim *cùm nos infirmi ſumus, vos autem potentes
χαίρομεν γὰρ ὅταν ἡμεῖς ἀσθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ 9
eſtis. Hoc verò & ‖optamus, veſtram conſummationem.
ἦτε. τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν.
*Propter hoc hæc abſens ſcribo, vt præſens non *ſeuerè
διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὼν γράφω, ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως 10
vtar, ſecundum poteſtatem quam dedit mihi Dominus in
χρήσωμαι κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν ἔδωκέ μοι ὁ κύριος εἰς
ædificationem, & non in deſtructionem. *Caterum, fratres,
οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν. λοιπὸν, ἀδελφοὶ, 11
gaudete, ‖perfectimini conſolationem habete, idem ſapite,
χαίρετε, καταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε,
pacem habete: & Deus dilectionis & pacis erit *cum vobis.
εἰρηνεύετε· καὶ ὁ θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.
Salutate *alij alios in oſculo ſancto. Salutant
ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. ἀσπάζονται 12
vos ſancti omnes. Gratia Domini ‖Ieſu Chri-
ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ χρι- 13
ſti, & charitas Dei, & communicatio ſancti Spiri-
στοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύμα-
tus ‖cum omnibus vobis. Amen.
τος μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

*De cætero, ‖perfecti eſtote, exhortamini καταρτίζω *vobiſcum- *inuicem ‖noſtri ‖ſis

*Oramus ‖vt nihil mali faciatis: *quod bonum eſt

*quoniam ‖oramus, *Ideo *durius agam

Ad Corinthios ſecunda ſcripta fuit à Philippis Macedoniæ, per Titum & Lucam.
Πρὸς κορινθίους δευτέρα ἐγράφη ἀπὸ φιλίππων τῆς μακεδονίας, διὰ τίτου καὶ λουκᾶ.

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
GALATAS EPISTOLA.
ΓΑΛΑΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. α.

PAVLVS Apoſtolus (non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum Patrem *ipſum* qui ſuſcitauit eum à mortuis,) Et qui *cum me* omnes fratres, eccleſiis
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ 1 2
πάντες ἀδελφοὶ, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς
Galatiæ: Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto: *Ipſo* qui dedit ſemetipſum pro peccatis
γαλατίας. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ κυ- 3
ρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαυτὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν 4
ἡμῶν, ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονηροῦ,
ſecundum voluntatem Dei & Patris noſtri: Cui *gloria in
κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς 5
ſecula ſeculorum. Amen. Miror quòd *ita citò
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως 6
‖transferimini ab eo qui vocauit vos in *gratia Chriſti, in
μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι χριστοῦ, εἰς 7
*alterum Euangelium: Quod non eſt aliud, *ſi non quidam ſunt
ἕτερον εὐαγγέλιον, ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ
*turbantes vos, & *volentes* inuertere Euangelium
ταράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον
Chriſti. Sed *‖ſi* nos, aut angelus de cælo euan-
τοῦ χριστοῦ. ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγ- 8
gelizet vobis præter *quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.
γελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.
Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis
ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω, εἴ τις ὑμῖν 9
euangelizauerit præter *quod accepiſtis, anathema ſit.
εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.
*hominibus Modò enim *homines* ſuadeo, an ‖*Deum*? An quæro hominibus
‖Deo? ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω ἢ τὸν θεόν; ἢ ζητῶ ἀνθρώποις 10
placere? Si *enim* adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non
*enim ἀρέσκειν; εἰ γὰρ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν
eſſem. Notum facio *autem* vobis, fratres, Euangelium
‖quod eſt ἤμην. γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ εὐαγγέλιον τὸ 11
‖euangelizatum à me, quia non eſt ſecundum hominem.
εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον.
Neque enim ego ab homine accepi illud, neque *‖edo-
‖didici: οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ, οὔτε ἐδι- 12
‖ctus ſum: ſed per reuelationem Ieſu Chriſti.
δάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως ἰησοῦ χριστοῦ.
Audiſtis enim meam conuerſationem aliquàdo in Iudaiſmo,
ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ ἰουδαϊσμῷ, 13

*mecum ſunt

*ἀναστροφή *eſt

*ſic tam ‖gratiâ Chriſti, in aliud *μετατίθημι ‖niſi ſunt aliqui qui vos cõturbant, & volũt conuertere ‖licet *quàm *ἀναστρέφω *id

quoniam ſupra modum perſequebar eccleſiam Dei, & *vaſtabam illam: Et proficiebam in Iudaiſmo ſupra
ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν 14
multos coætaneos ‖in genere meo, abundantiùs æmu-
πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλω-
lator exiſtens paternarum mearum traditionum.
τὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.
Cùm autem *‖probauit Deus ille ſeparans* me ex vtero matris meæ, & *‖vocans* per gratiam ſuam, *Reuelare
ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μη- 15
Filium ſuum in me, vt euangelizarem illum in Gentibus,
τρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀποκαλύψαι
continuò non acquieui carni & ſanguini.
τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, 16
Neque veni *in* Hieroſolymam ad ‖*illos ante me* Apoſtolos: ſed abij in Arabiam: & iterum reuerſus ſum
εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι· οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀπο- 17
στόλους· ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα
in Damaſcum. Deinde poſt annos tres veni *in* Hieroſolymam videre Petrum: & manſi apud eum *‖dies*
εἰς δαμασκόν. ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς ἱεροσό- 18
quindecim. Alium autem Apoſtolorum *non* vidi, *ſi non*
λυμα ἱστορῆσαι πέτρον, καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας
Iacobum fratrem Domini. Quæ autẽ ſcribo vobis,
δεκαπέντε. ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ 19
ecce coram Deo, quia non mentior. Deinde veni
ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου. ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, 20
in ‖*regiones* Syriæ & Ciliciæ. Eram autẽ ignotus
ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι. ἔπειτα ἦλθον 21
‖facie eccleſiis Iudææ, quæ *in
εἰς τὰ κλίματα τῆς συρίας καὶ τῆς κιλικίας. ἤμην δὲ ἀγνο- 22
tus
οὐμένος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς ἰουδαίας ταῖς ἐν
Chriſto: Tantùm autẽ *‖audientes erant*, quoniam *perſequens* nos
χριστῷ· μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς 23
aliquãdo, nunc euangelizat fidem, quam aliquãdo ‖*vaſtabat*.
ποτε, νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν ἣν ποτε ἐπόρθει·
Et *‖glorificabant* in me Deum.
καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν θεόν. 24

*expugnabam ‖porthéo *‖meos *placuit ei qui ſegregauit ‖vocauit *Vt reuelaret ‖anteceſſores meos *‖diebus *‖noſtri ‖ſis ‖auditum habebant, *qui perſequebatur ‖expugnabat. *‖clarificabant

CAP. II. β'.

Deinde poſt quatuordecim annos iterum aſcendi in Hieroſolymam cum Barnaba, *aſſumens & Titum.
Ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς ἱεροσόλυμα μετὰ βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ τίτον. 1
Aſcendi autem ſecundũ reuelationem, & ‖*expoſui* illis
ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν, καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ 2

*aſſumpto & Tito. ‖contuli cum

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*iis qui videbantur aliquid esse:
‖quimecũ erat cùm esset Gentilis, cõpulsus
ἀναγκάζω
cωδεκτέμνω
ᵍsed

Euangelium quod prædico in Gentibus, seorsum autem *in precio habitis: ne forte in vacuum curreré, aut cucurrissem. Sed neque
κοῦσι, μή πως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον. ἀλλ' οὐδὲ 3
Titus ‖cum me, Græcus existens, coactus est circuncidi:
τίτος ὁ σὺν ἐμοὶ, ἕλλην ὤν, ᵇ ἠναγκάσθη cωδεκτμηθῆναι·
ᵍPropter autem subintroductos falsos fratres, qui subintro-
δια δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισ- 4
ierunt explorare libertatem nostram quã habemus in Chri-
ῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἣν ἔχομεν ἐν χρι-
sto Iesu, vt nos in seruitutem redigerent. Quibus neque ad
cῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωνται· οἷς οὐδὲ πρὸς 5
horam cessimus subiectioni, vt veritas Euangelij per-
ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ
maneat apud vos. Ab autem ‖visis esse aliquid (quales
μείνῃ πρὸς ὑμᾶς. ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὁποῖοί 6
aliquãdo fuerint, nihil ᵍmihi differt. Faciem Deus hominis
ποτε ἦσαν οὐδέν μοι διαφέρει· πρόσωπον ὁ θεὸς ἀνθρώπου
non accipit) Mihi enim ‖in precio habiti, nihil contulerunt.
οὐ συλλαμβάνει. ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες, οὐδὲν προσανέθεντο.
Sed econtrà *videntes quòd creditum est mihi Euangelium
ἀλλὰ τοὐναντίον, ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον 7
præputij sicut Petro circuncisionis. ᵍNam operatus
τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς πέτρος τῆς περιτομῆς. ὁ γὰρ ἐνεργήσας 8
Petro in Apostolatum circuncisionis, operatus est & mihi ‖in
πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ
Gentes) Et *cognoscentes gratiam ‖datam mihi, Iacobus, &
ἔθνη. καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, ἰάκωβος, καὶ 9
Cephas, & Ioannes, ᵍilli visi columnæ esse, dextras dederunt
κηφᾶς, καὶ ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν
mihi & Barnabæ, societatis: vt nos in Gentes, ipsi autem
ἐμοὶ καὶ βαρνάβᾳ κοινωνίας· ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ
ᵍmemores essemus. *solicitus fui hoc ᵍreprehẽsibilis ‖Priùs enim quàm venirent quidam *subtrahebat & segregabat
εἰς τὴν περιτομήν· μόνον δὲ τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν· 10
quod etiam *studui id ipsum facere. Cùm autẽ venisset Pe-
ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι. ὅτε δὲ ἦλθε πέ- 11
trus in Antiochiam, in faciem ei restiti: quia ‖*no-
τρος εἰς ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην· ὅτι κατε-
tandus erat. *Ante enim venire quosdam à Iacobo, cum
γνωσμένος ἦν. πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ ἰακώβου, μετὰ 12
Gentibus simul edebat: cùm autẽ venissent, *subduxit & separauit
τῶν ἐθνῶν ᶠσυνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλε καὶ ἀφώριζεν
se ipsum, timens eos ‖ex circuncisione. Et ᵍcoassimula
ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς· καὶ συνυπεκρί- 13
bant ei & cæteri Iudæi: ita vt ‖Barnabas *simul abduceretur
θησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ ἰουδαῖοι· ὥστε βαρναβᾶς ᵍσυναπήχθη
eorum simulatione. Sed cùm vidissem quòd non ‖recto pede incederẽt
αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει. ἀλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ʰὀρθοποδοῦσι 14
ad veritatem Euangelij, dixi ᵍPetro coram
πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ πέτρῳ ἔμπροσθεν
omnibus: Si tu Iudæus *existens, gentiliter vivis, & non Iudaicè:
πάντων, εἰ σὺ ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῇς καὶ οὐ ἰουδαϊκῶς,
*quid Gentes cogis Iudaizare? Nos natura Iudæi,
τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαΐζειν; ἡμεῖς φύσει ἰουδαῖοι, 15
‖autem & non ex Gentibus peccatores. Scientes‖quòd non iustificatur
καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί· εἰδότες ὅτι οὐ δικαιοῦται 16
homo ex operibus legis, ᵍsi non per fidem Iesu Christi:
ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως ἰησοῦ
‖Christo Iesu & nos in *Christum Iesum credidimus: vt iustificaremur
χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς χριστὸν ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν
ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod nõ iustificabi-
ἐκ πίστεως χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου· διότι οὐ δικαιωθή-
*Quod ‖inuenti sumus tur ex operibus legis omnis caro. *Si verò quærentes
σεται ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σάρξ. εἰ δὲ ζητοῦντες 17
iustificari in Christo, ‖reperiamur & ipsi peccatores, nunquid
δικαιωθῆναι ἐν χριστῷ, εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοί, ἆρα
ᶠest? Christus peccati minister? Absit. Si enim quæ destru-
χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος; μὴ γένοιτο. εἰ γὰρ ἃ κατέλυ- 18
xi hæc iterum ædifico, præuaricatorem meipsum constituo.
σα ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συνίστημι.
Ego enim per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam: Christo
ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα θεῷ ζήσω, χριστῷ 19
‖*Nam conerucifixus sum. Viuo autem, non ‖*plus* ego: viuit verò in me
συνεσταύρωμαι. ζῶ δὲ, οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ 20
Christus. Quòd autẽ nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei,
χριστός· ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
*qui dilexit ‖tradidit *diligentis me & ‖tradentis semetipsum pro me.
τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ.
Non abiicio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia,
οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ· εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, 21
ergo Christus gratis mortuus est.
ἄρα χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.

CAP. III. γ.

O insensati Galatæ, quis vos fascinauit veritati non
Ω ἀνόητοι γαλάται, τίς ὑμᾶς *ἐβάσκανε ἀληθείᾳ μὴ 1
*obsequi, quibus ob oculos Iesus Christus proscriptus est, in
πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς ἰησοῦς χριστὸς προεγράφη, ἐν
vobis crucifixus? Hoc solùm volo discere à vobis:
ὑμῖν ἐσταυρωμένος; τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, 2
Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?
ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;
Sic *insensati estis, ‖incepti spiritu, nunc carne
οὕτως ἀνόητοί ἐστε, ᵇ ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ 3
consummemini? Tanta passi estis ᵍfrustrà? si modò & frustrà.
ἐπιτελεῖσθε; τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ; εἴ γε καὶ εἰκῇ.
Ille ergo *subministrans vobis Spiritum, & *efficiens virtu-
ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν δυνά- 5
tes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?
μεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;
Sicut ᵍ, Abraham credidit Deo, & reputatum est illi
καθὼς ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ 6
ad iustitiam. Cognoscite ergo quia qui ex fide ‖,
εἰς δικαιοσύνην. γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, 7
ij sunt filij Abrahæ. Prouidens autem Scriptura quia
οὗτοί εἰσιν υἱοὶ ἀβραάμ. προϊδοῦσα δὲ ἡ γραφὴ ὅτι
ex fide iustificat Gentes Deus, ‖*præeuangelizauit*
ἐκ πίστεως δικαιοῖ τὰ ἔθνη ὁ θεὸς, προευηγελίσατο τῷ
Abrahæ, Quia benedicentur in te omnes Gentes.
ἀβραάμ, ὅτι ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.
*Itaque qui ex fide, benedicentur cum fideli Abraham.
ὥστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ ἀβραάμ.
Quicũque enim ex operibus legis sunt, sub *execratione sunt. Scri-
ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν εἰσί· γέ- 10
ptum est enim, ‖*Execrabilis* omnis qui non permanserit in omnibus
γραπται γάρ, ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς
ᵍscriptis in libro legis, *ad faciendum ea.
γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά.
Quoniã autem in lege nemo iustificatur apud Deum,
ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ τῷ θεῷ, 11
manifestũ *: quia iustus ex fide viuet. At lex‖ non
δῆλον, ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. ὁ δὲ νόμος οὐκ 12
est ex fide: sed ᵍfaciens ea homo, viuet in
ἔστιν ἐκ πίστεως· ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν
illis. Christus nos redemit de *execratione le-
αὐτοῖς. χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νό- 13
gis, factus pro nobis ‖*execratio*. (Scriptum est enim: ᵍ*Execra-*
μου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· γέγραπται γάρ, ἐπικατά-
bilis omnis ᵍ*suspensus* in ligno.) Vt in *Gentes
ratos πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου· ἵνα εἰς τὰ ἔθνη 14
benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu: vt pollicitationem
ἡ εὐλογία τοῦ ἀβραὰμ γένηται ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν
Spiritus accipiamus per fidem. *(Secundum hominem
τοῦ πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως. κατὰ ἄνθρωπον 15
dico) tamen hominis ‖*authenticum* testamentum nemo ᵍ*abro-*
λέγω, ὅμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθε-
gat, aut superordinat. At Abrahæ dictæ sunt
τεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται. τῷ δὲ ἀβραὰμ ᵈ ἐρρέθησαν αἱ 16
promissiones, & semini eius. Non dicit, ᵍSeminibus,
ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρμασι αὐτοῦ· οὐ λέγει, Τοῖς σπέρμασιν,
quasi in multis: sed quasi in vno, Et semini‖, qui est
ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνὸς, καὶ τῷ σπέρματι, ὅς ἐστι
Christus. Hoc autem dico, testamentum *ante authenticatum
χριστός. τοῦτο δὲ λέγω, διαθήκην προκεκυρωμένην 17
Deo *in Christum*, quæ post annos quadringentos & triginta fa-
ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς χριστὸν, ὁ μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα γε-
cta ‖ lex, non ᵍirritat, ad abolendam promissionem.
γονὼς νόμος οὐκ ἀκυροῖ, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν.
*Si enim ex lege hæreditas, nõ*amplius* ex promissione.
εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας· τῷ 18
At Abrahæ ‖ per repromissionem ᵍgratificatus est Deus.
δὲ ἀβραὰμ δι' ἐπαγγελίας ᵉ κεχάρισται ὁ θεός.
Quid igitur lex? *transgressionum causa* apposita est,
τί οὖν; ὁ νόμος τῶν παραβάσεων χάριν ᶠ προσετέθη, 19
ᵍ*usque quò* veniret semen cui *promissum erat*, ordinata per
ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ᾧ ἐπήγγελται, διαταγεὶς δι'
angelos in manu mediatoris. At mediator‖, vnius non est:
ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. ὁ δὲ μεσίτης, ἑνὸς οὐκ ἔστιν· 20
at Deus ‖vnus est. Ergo lex aduersus promissa
ὁ δὲ θεὸς, εἷς ἐστιν. ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν
Dei? Absit. Si enim data esset lex ᵍ*potens* viuifica-
τοῦ θεοῦ; μὴ γένοιτο. εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆ- 21
re, verè ex lege esset iustitia. Sed concluſit
σαι, ὄντως ἐκ νόμου ἂν ἦν ἡ δικαιοσύνη. ἀλλὰ συνέκλεισεν
scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide
ἡ γραφὴ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως
Iesu Christi daretur credentibus. *Ante venire fi-
ἰησοῦ χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσι. πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὴν πί- 23
dem, sub lege custodiebamur, concluſi in *fu-
στιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλ-
turam fidem reuelari. Itaque lex, pæ-
λουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι. ὥστε ὁ νόμος παι- 24
dagogus noster fuit in ‖*Christum*, vt ex fide iustifi-
δαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς χριστὸν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιω-
caremur. *Veniente autem fide, non amplius* sub pæda
θῶμεν· ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδα- 25
gogo sumus. Omnes *filij Dei estis per fidem
γωγόν ἐσμεν. πάντες γὰρ υἱοὶ θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως
in Christo Iesu. Quicunque enim in ‖*Christum* baptizati estis,
ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ὅσοι γὰρ εἰς χριστὸν ἐβαπτίσθητε,

ᵍ stulti
‖ vt cùm ceteritis
ᵇ ἐναρχω
ᵍ sine causa? si tamen sine causa. Qui
‖ tribuit
* operatur
ᵍ scriptum est:
‖ sunt,
ᶜ ἐνδυλογέω
*Igitur qui sunt
* maledicto
‖ Maledictus
ᵍ quæ scripta sunt
ᵍ vt faciat
* est:
‖ autem
ᵍ qui fecerit
* maledicto
‖ maledictum quia
ᵍ Maledictus
ᵍ qui pendet
* Gentibus
* Fratres,
‖ confirmatum
ᵍ spernit,
ᵈ ἀγορέω
ᵍ Et
* tuo,
* confirmatum
‖ est
ᵍ irritum facit ad euacuãdam
* Nam
* iam
‖ autem
ᵍ donauit
ᵉ χαρίζω
‖ Propter transgressiones
ᶠ προστίθημι
ᵍ donec
* promiserat,
‖ autem
‖ Christe
ᵍ quæ posset

Christum induistis. Non est Iudæus neque Græcus: non
ἐνδύω χειστὸν ἐνεδύσασθε. οὐκ ἔνι ἰουδαῖος οὐδὲ ἕλλην· οὐκ 28
est seruus neque liber, non est masculus & fœmina. omnes
ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ. πάντες 29
enim vos vnus estis in Christo Iesu. Si autem Christi, ergo
γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν χειστῷ ἰησοῦ. εἰ δὲ τοῦ χειστοῦ, ἄρα 30
Abrahæ semen estis, & secundum promissionem hæredes.
τοῦ ἀβρααμ σπέρμα ἐστέ, κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.

CAP. IIII. δ'.

Dico autē, ad quantum tempus hæres infans est, nihil
Λέγω δέ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν 1
differt a seruo, dominus omnium existens: Sed sub tutoribus
διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὤν, ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους 2
res est & curatoribus, vsque præfinitionem Patris.
καὶ οἰκονόμους, ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός.
Ita & nos, cùm essemus infantes, sub elementis mundi
οὕτω καὶ ἡμεῖς ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου 3
eramus seruituti addicti. Cùm verò venit plenitudo
ἦμεν δεδουλωμένοι. ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ 4
temporis, emisit Deus Filium suum, factum ex mu-
χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυ-
liere, factum sub lege: Vt eos qui sub legem redi-
ναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμου, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξα- 5
meret, vt adoptionem filiorū reciperemus. Quoniā autē estis filij,
γοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν. ὅτι δέ ἐστε υἱοί, 6
misit Deus Spiritum Filij sui in cor-
ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρ-
da vestra, clamantem, Abba, (Pater.) Itaque nō iam plus es seruus,
δίας ὑμῶν, κράζον, ἀββᾶ, ὁ πατήρ. ὥστε οὐκέτι εἶ δοῦλος, 7
sed filius. Si verò filius, & hæres Dei per Christum.
ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος θεοῦ διὰ χριστοῦ.
Sed tunc quidem ignorantes Deum, seruiebatis non
ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες θεὸν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ 8
natura existentibus diis. Nunc autē cognoscētes Deum, magis autem
φύσει οὖσι θεοῖς. νῦν δὲ γνόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ
cogniti à Deo, quomodo conuertimini iterum ad infir-
γνωσθέντες ὑπὸ θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθε-
ma & egena elementa, quibus denuo desuper seruire vultis?
νῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε;
Dies obseruatis & menses, & tempora, & an-
ἡμέρας παρατηρεῖσθε, καὶ μῆνας, καὶ καιροὺς, καὶ ἐνιαυ- 10
nos. Timeo vos, ne forte frustrà fatigatus fuerim erga vos,
τούς. φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς. 11
Estote sicut ego, quia & ego sicut vos: fratres, obsecro
γίνεσθε ὡς ἐγὼ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς, ἀδελφοί, δέομαι 12
vos. nihil me iniuria affecistis. Scitis autem quia per infirmitatem
ὑμῶν. οὐδέν με ἠδικήσατε· οἴδατε δὲ ὅτι δι' ἀσθένειαν 13
carnis euangelizaui vobis prius.
τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον·
Et experimentum mei in carne mea non pro nihilo
καὶ τὸν πειρασμόν μου τὸν ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθε- 14
habuistis neque respuistis: sed sicut angelum Dei excepistis
νήσατε οὐδὲ ἐξεπτύσατε· ἀλλ' ὡς ἄγγελον θεοῦ ἐδέξασθέ
me, sicut Christum Iesum. Quæ igitur erat beatitudo
με, ὡς χριστὸν ἰησοῦ. τίς οὖν ἦν ὁ μακαρισμὸς 15
vestra? Testor enim vobis, quia si possibile, oculos ve-
ὑμῶν; μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑ-
stros effodientes dedissetis mihi. Itaque inimicus vobis
μῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι. ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν 16
factus sum verum dicens vobis? Æmulantur vos non bene:
γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν; ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς· 17
sed excludere vos volunt, vt illos æmulemini.
ἀλλὰ ἐκκλεῖσαι ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε.
Bonum autem æmulari in bono semper: & non tantùm in
καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν 18
adesse me apud vos. Nati mei, quos iterum
τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς. τεκνία μου, οὓς πάλιν 19
parturio, vsque quò formetur Christus in vobis: Vellem autem
ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ χριστὸς ἐν ὑμῖν· ἤθελον δὲ 20
adesse ad vos modò, & mutare vocem meam: quoniā
παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου· ὅτι
hæsito in vobis. Dicite mihi sub legem volen-
ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν. λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλον- 21
tes esse, legem non auditis? Scriptum est enim, Quoniā Abraham
τες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; γέγραπται γὰρ ὅτι ἀβραὰμ 22
duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera.
δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας.
Et qui quidē de ancilla, secundum carnem natus est: qui autē de
ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης, κατὰ σάρκα γεγέννηται· ὁ δὲ ἐκ 23
libera, per reptomissionem. Quæ sunt allegorizata.
τῆς ἐλευθέρας, διὰ τῆς ἐπαγγελίας· ἅτινά ἐστιν ἀλληγο- 24
Hæc enim sunt duo testamenta. Vnum quidem à monte
ρούμενα· αὗται γάρ εἰσιν αἱ δύο διαθῆκαι, μία μὲν ἀπὸ ὄρους
Sina, in seruitutem generans, quæ est Agar. Nam Agar
σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν ἄγαρ· τὸ γὰρ ἄγαρ 25
Sina mons est in Arabia: quadrat autem nunc Hieruſa-
σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ ἀραβίᾳ, συνστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν ἰερουσα-
lem, & seruit verò cum filiis suis.
λὴμ, δουλεύει δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς·

Illa autē sublimis Hierusalem, libera est: quæ est mater
ἡ δὲ ἄνω ἰερουσαλὴμ, ἐλευθέρα ἐστὶν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ 26
omnium nostrum. Scriptum est enim: Lætare sterilis non
πάντων ἡμῶν· γέγραπται γὰρ, εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ 27
pariens: erumpe & clama, non parturiens: quia multi
τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ
nati desertæ, magis quàm habentis virum.
τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.
Nos autem, fratres, secundum Isaac, promissionis nati
ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, κατὰ ἰσαὰκ, ἐπαγγελίας τέκνα 28
sumus. Sed quomodo tunc is secundum carnem genitus, perseque-
ἐσμέν. ἀλλ' ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς, ἐδί- 29
batur eū qui secū dū spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit
ωκε τὸν κατὰ πνεῦμα, οὕτω καὶ νῦν. ἀλλὰ τί λέγει
Scriptura? Eijce ancillam & filium eius. non enim
ἡ γραφή; ἔκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. οὐ γὰρ μὴ
hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.
κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας.
Nempe, fratres, non sumus ancillæ nati, sed
ἄρα, ἀδελφοί, οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς 31
liberæ. libertate igitur qua Christus nos liberauit.
ἐλευθέρας. τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν ᾗ χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε.

CAP. V. έ.

State, & ne iterum iugo seruitutis implicamini.
Στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε. 1
Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circuncidamini, Chri-
ἴδε ἐγὼ παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, χρι- 2
stus vobis nihil proderit. Testificor autem rursus
στὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. μαρτύρομαι δὲ πάλιν 3
omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est totam
παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ, ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον
legem faciens. Abroliti estis à Christo,
τὸν νόμον ποιῆσαι. κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ χριστοῦ, 4
quicunque in lege iustificamini: à gratia excidistis.
οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε· τῆς χάριτος ἐξεπέσατε.
Nos enim spiritu, ex fide, spem iustitiæ
ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης 5
expectamus. In enim Christo Iesu neque circuncisio
ἀπεκδεχόμεθα. ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ οὔτε περιτομή 6
aliquid valet, neque præputium: sed fides per charitatem ef-
τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνερ-
ficax. Currebatis pulchrè, quis vos intercidit ve-
γουμένη. ἐτρέχετε καλῶς, τίς ὑμᾶς ἐνέκοψε τῇ ἀ- 7
ritati non suaderi? Persuasio non ex vocan-
ληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλέσ- 8
te vos. Modicum fermentū totam massam fermentat.
αντος ὑμᾶς. μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ.
Ego confido in vos in Domino, quòd nihil aliud sa-
ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρο- 10
pietis: at conturbans vos; portabit iudicium, quicūque fuerit.
νήσετε. ὁ δὲ ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρῖμα, ὅστις ἂν ᾖ.
Ego autem, fratres, si circuncisionem adhuc prædico, quid adhuc
ἐγὼ δὲ, ἀδελφοί, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι 11
persecutionē patior? Nēpe abolitum est scandalum crucis.
διώκομαι; ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ.
Vtinam & abscindantur inquietantes vos.
ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς. 12
Vos enim in libertate vocati estis, fratres: tantùm ne
ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ 13
libertatem in occasionem carni: sed per chari-
τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκὶ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγά-
tatem seruite alij alijs. Nam omnis lex in vno ser-
πης δουλεύετε ἀλλήλοις· ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἑνὶ λό- 14
mone implerur, in illo, Diliges proximum tuū sicut teipsum.
γῳ πληροῦται, ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.
Si verò alij alios mordetis & comeditis, videte ne ab
εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπὸ 15
inuicem consumamini. Dico autem, Spiritu ambu-
ἀλλήλων ἀναλωθῆτε. λέγω δέ, πνεύματι περιπα- 16
late, & concupiscentiam carnis non perficiatis.
τεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε.
Nam caro concupiscit aduersus spiritum: at spiritus aduer-
ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κα- 17
sus carnem. hæc autem opponuntur alia aliis: vt non quæcunque
τὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ ἃ ἂν
vultis, illa faciatis. Si verò spiritu ducimini, non estis
θέλητε, ταῦτα ποιῆτε. εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ 18
ab lege. Manifesta autē sunt opera carnis, quæ sunt,
ὑπὸ νόμον. φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστι, 19
adulterium, fornicatio, impuritas, proteruia: Idololatria;
μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια· εἰδωλολατρεία, 20
veneficium, inimicitiæ, cōtētiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones,
φαρμακεία, ἔχθραι, ἔριδες, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι,
sectæ: Inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & similia
αἱρέσεις· φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια 21
his. quæ dico vobis, sicut & prædixi, quoniam talia
τούτοις, ἅπερ λέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα
agentes, regnum Dei non hæreditabunt.
πράσσοντες βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν·

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*autem
At fructus* Spiritus est, charitas, gaudium, pax,
ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, 22
‖patientia, modestia, castitas.
longanimitas, benignitas, bonitas, fides, Mansuetudo,
μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, 23
*sunt
continentia: Aduersus huiusmodi non est lex. Qui autē * Christi,
ἐγκράτεια· κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος. οἱ δὲ τοῦ χριστοῦ, 24
‖suam
carnem ‖ crucifixerunt cum ? affectibus, & concupiscentiis.
τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι, καὶ τῶν ἐπιθυμίαις.
?vitiis,
Si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus.
εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ [h] στοιχῶμεν. 25
[h] στοιχέω
Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, [h] alij alios prouocantes,
μὴ γενώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, 26
[h] inuicem
[h] alij alios inuidentes.
ἀλλήλοις φθονοῦντες.

CAP. VI. ϛ'.

Fratres, si & præoccupatus fuerit homo in aliquo de-
Ἀδελφοὶ, ἐὰν καὶ [a] προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παρα- 1
προσλαμβάνω
licto, vos spirituales instruite huiusmodi in
πτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν
*qui estis
spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.
πνεύματι πραότητος, σκοπῶν σεαυτὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς.
‖Alter alterius
‖ Alij aliorum onera portate: & sic adimplebitis
ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως [b] ἀναπληρώσατε 2
[b] ἀναπληρόω
legem Christi. *Si enim videtur quis esse aliquid, ? nihil existens,
τὸν νόμον χριστοῦ. εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναί τι, μηδὲν ὤν, 3
*Nam si existimat se ? cùm nihil sit, ipse se seducit.
seipsum animo fallit. At opus suum probet vnus-
ἑαυτὸν φρεναπατᾷ. τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκα- 4
quisque: & tunc in seipsum tantùm ‖ gloriationem habebit, & non in
στος· καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει, καὶ οὐκ εἰς
? alterum. Vnusquisque enim proprium onus portabit.
τὸν ἕτερον. ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει. 5
Communicet autem *institutus verbum instituenti
κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι, 6
in omnibus bonis. ‖ Ne errate: Deus non irridetur.
ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. μὴ πλανᾶσθε· θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· 7
? Quæ hæc
? Quod enim seminauerit homo, hoc & metet. Quoniam *semi-
ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει. ὅτι ὁ σπεί- 8
*qui seminat
nans in carnem suam, de carne ‖ metet corruptionem. ? at
ρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ
? Qui autem

seminans in spiritum, de spiritu metet vitam
σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν
seminat
æternam. *At pulchrum facientes, non ‖ segnescamus: tempore
9 αἰώνιον. τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν· καιρῷ
*Bonum autē ‖ deficiamus: ? suo
enim ? proprio metemus non ? elanguentes. Nempe igitur dum tem-
10 γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν μὴ [c] ἐκλυόμενοι. ἄρα οὖν ὡς και-
deficientes. Ergo
pus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè
ρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα
[c] ἐκλύω
autem ad domesticos fidei. Videte *quàm longis vobis
11 δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως. ἴδετε πηλίκοις ὑμῖν
*qualibus
literis scripsi mea manu. Quicunque volunt ‖ bo-
12 γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί. ὅσοι θέλουσιν εὐ-
‖placere
na facie esse in carne, hi cogunt vos circun-
προσωπῆσαι ἐν σαρκὶ, οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέ-
cidi, tantùm vt ? ne cruci Christi persecutionē patiantur.
μνεσθαι, μόνον ἵνα μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ χριστοῦ διώκωνται.
? crucis
? non
Neque enim *circuncisi ipsi legem custodiunt:
13 οὐδὲ γὰρ οἱ περιτετμημένοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν·
*qui circunciduntur,
sed volunt vos circuncidi, vt in vestra car-
ἀλλὰ θέλουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρ-
ne glorientur. Mihi autem absit gloriari, ‖ si non in
14 κὶ καυχήσωνται· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν
‖nisi
cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus
τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος
crucifixus est, & ego mundo. In enim Christo Iesu neque
15 ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ· ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ οὔτε
circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed noua ? creatio.
περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις·
? creatura.
Et quicunque *regula hac ordinatè ambulauerint, pax super il-
16 καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐ-
*hanc regulam secuti fuerint,
los, & misericordia, & super Israel Dei. ‖ Cæterùm,
17 τοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ. τοῦ λοιποῦ,
‖ De cætero, molestus sit
molestias mihi nemo exhibeat. ego enim stigmata Do-
κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω· ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ κυ-
mini Iesu in corpore meo porto. Gratia
18 ρίου ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω. ἡ χάρις
Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, fratres.
τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί.
Amen.
ἀμήν.

Ad Galatas scripta est à Roma.
Πρὸς γαλάτας ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης.

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
EPHESIOS EPISTOLA.
ΕΦΕΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α'.

PAVLVS Apostolus Iesu Christi per
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ διὰ 1
*omnibus qui sunt Ephesi,
voluntatem Dei, sanctis existentibus
θελήματος θεοῦ, τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν
in Epheso, & fidelibus in Christo Iesu:
ἐν ἐφέσῳ, καὶ πιστοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ·
Gratia vobis & pax à Deo Pa-
χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πα- 2
tre nostro, & Domino Iesu Christo:
τρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ·
Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi,
εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, 3
‖qui benedixit
‖ benedicens nos in omni benedictione spirituali, in
ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς
cælestibus, in Christo: Sicut elegit nos in
ἐπουρανίοις ἐν χριστῷ· καθὼς [a] ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν 4
[a] ἐκλέγω
*vt essemus sancti & immaculati
ipso ante constitutionem mundi, esse nos sanctos & inculpatos
αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους
‖ Qui prædestinauit
in conspectu eius in charitate. ‖ Præfiniens nos in filiorū
κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ· προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱο- 5
? ipsum:
adoptionem per Iesum Christum in ? sese secundum bonum affectum volunta-
θεσίαν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήμα-
*propositum
tis suæ, In laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gra-
τος αὐτοῦ, εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐχα- 6
*filio suo.
tificauit nos in dilecto. In quo habemus re-
ἀγαπάω
ρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ [b] ἠγαπημένῳ· ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπο- 7
demptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum)
λύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων,

secundum diuitias gratiæ eius: ? Qua abundauit in
8 κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ· ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς
? Quæ superabundauit
*nos in omni sapientia, & prudentia: ‖ Notum faciens nobis my-
* nobis
9 ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει· γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυ-
‖ vt notum faceret nobis sacramentum
sterium voluntatis suæ, secundum beneplacitum ? suum, quod propo-
στήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, ἣν προέ-
? eius,
suit in ? se, In dispensatione plenitudinis temporum,
10 θετο ἐν αὐτῷ εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν,
? eo,
instaurare omnia in Christo, quæ in
[c] ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς
[c] ἀνακεφαλαιόω
cælis, & quæ in terra ? in ipso. In quo etiā *electi
11 οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν αὐτῷ. ἐν ᾧ καὶ [d] ἐκληρώ-
? sunt
sumus: prædestinati secundum propositum ipsius omnia ‖ efficien-
? nos sorte vocati
θημεν, προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦν-
[d] κληρόω
tis, secundum consilium voluntatis suæ: ? Ad esse nos
‖ eius qui operatur
12 τος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ· εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς
? Vt simus
in laudem gloriæ eius, antè ? sperantes in Christo:
? qui sperauimus
εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ, τοὺς προηλπικότας ἐν τῷ χριστῷ·
In quo & vos, ‖ audientes verbum veritatis,
13 ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ
[e] προελπίζω
(Euangelium salutis vestræ:) in quo & credentes signa-
‖ cùm audissetis
εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες [d] ἐσφρα-
[d] σφραγίζω
ti estis Spiritu promissionis sancto:
γίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ·
Qui est *arrabo hæreditatis nostræ, in redemptionem
14 ὅς ἐστιν ἀῤῥαβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν
* pignus
‖ assertionis, in laudem gloriæ ipsius.
‖ acquisitionis,
τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*Propterea ‖vestrã quæ est

*Propter hoc & ego audiens ‖illam circa vos fidem in Domino
διὰ τοῦτο κἀγὼ ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν ἐν τῷ κυρίῳ 15
Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, Non ceſſo
Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους· οὐ παύομαι 16
gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in ora-
εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνείαν ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσ-
tionibus meis: Vt Deus Domini nostri Iesu Christi,
ευχῶν μου· ἵνα ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ 17
pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis,
πατὴρ τῆς δόξης, δῴη ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως,
in agnitione eius, Illuminatos oculos
ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ· ‖πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς 18
cordis vestri, ?ad sciendum vos quæ est spes vocationis
καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστιν ἡ ἐλπὶς τῆς κλήσεως
eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in
αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς
*sit superemi-nens

sanctis: Et quæ *excellens magnitudo virtutis
ἁγίοις· καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως 19
‖qui credimus eius in nos ‖credentes secundum operationem potentiæ
αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς
virtutis eius, Quam operatus est in Christo, suscitans illum
ἰσχύος αὐτοῦ· ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν 20
ex mortuis, & ‖collocauit in dextera sua in cælestibus,
ἐκ νεκρῶν· καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις,
Supra omnem principatũ,& potestatem, & virtutem, &
ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ 21
*quod nomi-natus

dominationem, & omne nomen *nominatum non solùm in
κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν
seculo hoc, sed etiam in futuro. Et omnia
τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ πάντα 22
‖pedibus subiecit sub ‖pedes eius: & ipsum dedit caput
ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν
?supra omnem ecclesiam: *eius, qui *adimpletur.

?super omnia ecclesiæ: Quæ est corpus ipsius, pleni-
ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ· ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλή- 23
tudo ‖ omnia in omnibus *adimplentis.
ρωμα τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου.

CAP. II. β'.

*cùm esseris mortui ‖vestris, *περιπατέω ?huius, ‖qui operatur in filios diffidentiæ:

Et vos *existentes mortuos delictis & pecca-
Καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, καὶ τοῖς ἁμαρ- 1
tis ‖, (In quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi
τίαις, ἐν αἷς ποτε *περιεπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου 2
huius, secundum principem potestatis aeris?, spiritus
τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος
‖nunc efficientis in filiis insuasibilitatis: In quibus & nos
τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας· ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς 3
omnes conuersati sumus aliquando, in desideriis carnis
πάντες ἀνεστράφημέν ποτε, ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς
* voluntatem

nostræ, facientes *voluntates carnis & cogitationum: &
ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ
‖filij ?autem, qui est

eramus ‖nati natura iræ, sicut & cæteri. At Deus ?
ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί· ὁ δὲ θεὸς 4
?nimiam

diues existens in misericordia,propter ‖multam charitatem suam quam
πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν
‖cùm essemus mortui peccatis, *nos ‖cuius ?saluati,

dilexit nos, Et ‖existentes nos mortuos offensis,
ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι 5
conuiuificauit* Christo, ‖ gratia estis ?seruati.
συνεζωοποίησε τῷ χριστῷ· χάριτί ἐστε σεσωσμένοι.
Et conresuscitauit,& consedere fecit in supercælestibus in Chri-
καὶ συνήγειρε, καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν χρι- 6
sto Iesu: Vt ostenderet in seculis superuenientibus
στῷ Ἰησοῦ, ἵνα ‖ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις 7
‖abundantes ‖ eminentes diuitias gratiæ suæ, in bonitate super
τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ'
‖enim ?saluati *σῴζω ‖enim est

nos in Christo Iesu. Nam gratia ‖ estis ?seruati
ἡμᾶς, ἐν χριστῷ Ἰησοῦ· τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι 8
per fidem, (& hoc non ex vobis: Dei ‖ donum:)
διὰ τῆς πίστεως· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· θεοῦ τὸ δῶρον·
Non ex operibus: vt ne quis glorietur.
οὐκ ἐξ ἔργων· ἵνα μή τις καυχήσηται. 9
Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in
αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, ‖κτισθέντες ἐν χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ 10
*κτίζω

operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis am-
ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ θεὸς, ἵνα ἐν αὐτοῖς περι-
*Propter quod memores estote ‖ eratis ?qui dicebamini ‖ ab ea quæ dicitur circumcisio

bulemus. *Ideo mementote quòd vos aliquando ‖ Gentes
πατήσωμεν. διὸ μνημονεύετε ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη 11
in carne, ?dicti præputium ‖à dicta cir-
ἐν σαρκὶ, οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περι-
*conuersa-tione

cumcisione in carne, manu facta: Quia eratis in tempore illo
τμῆς ἐν σαρκὶ χειροποίητου· ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ 12
*ἀπαλλο-τριόω ‖sine Deo hoc ‖qui eratis

sine Christo, alienati à *republica Israel, &
χωρὶς χριστοῦ, ‖ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ ἰσραὴλ, καὶ
hospites testamentorum promissionis spem non habentes, &
ξένοι τῶν διαθηκῶν, τῆς ἐπαγγελίας ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ
‖ athei in mundo. Nunc autẽ in Christo Iesu vos
ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. νυνὶ δὲ ἐν χριστῷ Ἰησοῦ ὑμεῖς 13
?aliquãdo existentes longè, propè facti estis in sanguine Christi.
οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ χριστοῦ.
*qui fecit

Ipse enim est pax nostra ‖faciens vtraque vnũ,
αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν, 14
& medium parietem maceriæ soluens, *inimicitiam in car-
καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρ-
*inimicitias

ne sua: Legem mandatorum ‖in dogmatis abo-
‖ decretis euacuans,
κὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι κατάρ- 15
lens, vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem,
γήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον,
faciens pacem: Et reconciliet ambos
ποιῶν εἰρήνην· καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἀποκαταλ- 16
λάττω

in vno corpore, Deo per crucem, interficiens ‖ inimicitiam
ἐν ἑνὶ σώματι τῷ θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν
‖ inimicitias

in semetipso. Et veniens euangelizauit pacem vobis
ἐν ἑαυτῷ· καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ὑμῖν 17
‖ fuistis, & pacem

qui longè ‖, & iis qui propè. Quoniã per ipsum habemus
τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς· ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν
accessum ambo in vno Spiritu ad
τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἑνὶ πνεύματι πρὸς τὸν
Patrem. Nempe ergo non iam estis hospites &
πατέρα. ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, 19
‖ sed ‖ conciues sanctorum, & domestici Dei.
ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων, καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ·
‖ estis

Superædificati super *fundamento Apostolorum & Pro-
ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προ- 20
*fundamentum ‖ἐποικοδομέω ‖lapide ?constructa

phetarum, ‖existente summo angulari ipso Iesu Christo:
φητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ χριστοῦ·
In quo omnis ædificatio ?coagmentata crescit in
ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς 21
templum sanctum in Domino: In quo & vos coædificamini
ναὸν ἅγιον ἐν κυρίῳ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε 22
in habitaculum Dei in Spiritu ‖.
εἰς κατοικητήριον τοῦ θεοῦ ἐν πνεύματι.
‖ sancto.

CAP. III. γ'.

*rei

Huius* gratia ego Paulus vinctus Christi Iesu,
Τούτου χάριν ἐγὼ παῦλος ὁ δέσμιος τοῦ χριστοῦ Ἰησοῦ 1
‖Gentibus: Si tamen

pro vobis ‖. Siquidem audistis dispensationem gratiæ
ὑπὲρ ὑμῶν ‖. εἴγε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος 2
?quæ est ‖vobis:

Dei ?data mihi in ‖vos: Quoniam secundum re-
τοῦ θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς· ὅτι κατὰ ἀπο-
*sacramentum ‖suprà ?Prout

uelationem notum factũ est mihi *mysterium: sicut ‖ prius scripsi
κάλυψιν ἐγνωρίσθη μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα 3
a γνωρίζω

in breui: ?Ad quod potestis legentes intelligere
ἐν ὀλίγῳ· πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι 4
b ἀναγινώσκω

prudentiam meam in mysterio Christi: Quod aliis
τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ χριστοῦ· ὃ ἑτέραις
γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπε-
latum est sanctis Apostolis eius & Prophetis in Spi-
καλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύ- 5
tu sancto: Esse Gentes cohæredes & concorporales,
ματι ἁγίῳ, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα,
& comparticipes promissionis eius in Christo* per
καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἐν τῷ χριστῷ, διὰ τοῦ
* Iesu

Euangelium: Cuius factus sum? minister secundum donum
εὐαγγελίου· οὗ ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν
?ego

gratiæ Dei ‖ datum mihi secundum operationem
‖ quæ data est

τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς
virtutis eius. Mihi minimo omnium
δυνάμεως αὐτοῦ. ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων 8
?data est gratia hæc, In Gentibus euangelizare
?sanctorum

ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν
inuestigabiles diuitias Christi, Et illuminare om-
ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ χριστοῦ, καὶ φωτίσαι πάν- 9
nes quæ ‖ dispensatio ‖ mysterij absconditi à
‖sit ‖sacramentũ

τας τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ d ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν
d ἀπόκρυπτω

seculis in Deo, ?omnia condenti per Iesum Christum:
?qui creauit

αἰώνων ἐν τῷ θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ·
Vt innotescat nunc principatibus & potestatibus,in super-
ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ τῇ ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπου- 10
cælestibus, per ecclesiam, multiformis sapientia Dei,
ρανίοις, διὰ τῆς ἐκκλησίας, ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ θεοῦ,
Secundũ ‖propositum seculorum, ‖quod fecit in Christo Iesu
?præfinitionem ‖ nam

κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ 11
Domino nostro: In quo habemus fiduciam &
τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παῤῥησίαν καὶ τὴν 12
accessum in confidentia, per fidem eius.
προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει, διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ.
*Ideo peto ‖ non segnescere in tribulationibus meis pro vobis,
διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσί μου ὑπὲρ ὑμῶν, 13
*Propter quod ‖ ne deficiatis

quæ est gloria vestra. Huius ? gratia flecto genua
ἥτις ἐστὶ δόξα ὑμῶν. τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά
*rei

mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi,
μου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, 14
Ex quo omnis paternitas in cælis & in terra no-
ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνο- 15
minatur: Vt det vobis secundum diuitias
μάζεται· ἵνα δῴη ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς 16
gloriæ suæ, *virtute corroborari per Spiritum
δόξης αὐτοῦ, δυνάμει *κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος
*virtutem *κραταιόω ‖interiori homine

eius in ‖interiorem hominem:
αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Habitare Christum per fidem in cordibus
κατοικῆσαι τὸν χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις 17
vestris, in charitate radicati & fundati.
ὑμῶν, ἐν ἀγάπῃ ἐῤῥιζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι·
Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ
ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί 18
*latitudo, & longitudo, & *profunditas*, & sublimitas, ‖ *Cognoscereque*
τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, γνῶναί τε τὴν 19
excellentem *cognitionis* charitatem Christi: vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. *At *potenti*
ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ χριστοῦ· ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ· τῷ δὲ δυναμένῳ 20
super omnia facere super *exabundanti*, *quæ* petimus aut *mente*
ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ, ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, *concipimus*, secundum virtutem ‖ *illam efficientem* in nobis:
κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ‖ ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν,
Ipsi gloria in ecclesia, *in Christo Iesu, in omnes
αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν χριστῷ ἰησοῦ, εἰς πάσας 21
generationes seculi seculorum. Amen.
τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. ἀμήν.

CAP. IIII. δ'.

*vt ambuletis Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, *digne*
Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν κυρίῳ, ἀξίως 1
ambulare vocatione qua vocati estis, Cum omni humilitate
περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπει- 2
‖ patientia, sustinentes inuicem
νοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι
*Soliciti *estis* *aliis* *aliis* in charitate:
ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ· σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἑνό- 3
tatem spiritus in vinculo pacis.
τητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.
Vnum corpus, & vnus spiritus: sicut & vocati estis in vna spe
ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι 4
vocationis nostræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.
τῆς κλήσεως ὑμῶν. εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, 5
‖ est Vnus Deus & Pater omnium, qui *super omnes, & per om-
εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάν- 6
nia, & in omnibus *vobis. Vni autem cuique nostrum data est gra-
των, καὶ ἐν πᾶσιν ὑμῖν. ἑνὶ δὲ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χά- 7
‖ Propter quod tia secundum mensuram donationis Christi. ‖ *Ideo* dicit:
ριτος κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ χριστοῦ. διὸ λέγει, 8
*Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: & dedit
ἀναβὰς εἰς ὕψος, *ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἔδωκε
dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, *‖ nisi
δόματα τοῖς ἀνθρώποις. τὸ δέ, ἀνέβη, τί ἐστιν, εἰ μὴ 9
quia & descendit primum in inferiores partes terræ?
ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς;
*Ille *descendens*, ipse est & ‖ *ascendens* supra omnes
ὁ καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν 10
cælos, vt adimpleret omnia. Et ipse dedit *hos
οὐρανῶν, ἵνα *πληρώσῃ τὰ πάντα. καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς 11
quidem Apostolos, *hos autem Prophetas, *hos verò Euangelistas, *hos
μὲν, ἀποστόλους· τοὺς δὲ, προφήτας· τοὺς δὲ, εὐαγγελιστάς, τοὺς
autem pastores & doctores, Ad *coagmentationem
δὲ, ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν 12
sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis
τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος
Christi: Donec occurramus, omnes in vnitatem
τοῦ χριστοῦ· μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότη- 13
tem fidei & agnitionis filij Dei, in virum
τα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, εἰς ἄνδρα
perfectum, in mensuram ‖ *staturæ* plenitudinis Christi:
τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ χριστοῦ·
Vt non *amplius simus *pueri* fluctuantes, & *circumlati
ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι 14
omni vento doctrinæ, in ‖ *alea* hominum,
παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων,
in astutia ad *insidias *impostura*.
ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης.
Veritatē facientes autē in charitate, crescamus in *‖ipsum* om-
ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάν- 15
nia, qui est caput, Christus. Ex quo totum corpus
τα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ χριστός. ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα 16
connexum & compactum per omnem *cõmissurã
συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἁφῆς
suppeditationis, secundum operationem in ‖ *mẽsura* vniuscuiusque membri,
τῆς ἐπιχορηγίας, κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἑνὸς ἑκάστου μέρους,
augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate.
τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος ποιεῖται, εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ.
Hoc igitur dico & testificor in Domino, *‖non amplius vos*
τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς 17
ambulare, sicut & *reliquæ* Gentes ambulant in vanitate *‖mentis suæ:*
περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν μα-
Obtenebrati *cogitatione, existentes*
ταιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν· *ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες 18
alienati à vita Dei per ignorantiam *existentem* in
*ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν
illis, propter ‖ *obdurationem* cordis ipsorum.
αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν·

Qui *dedolentes* semetipsos tradiderunt impudicitiæ, *desperantes,
οἵτινες ἀπηλγηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, 19
in operationem immunditiæ omnis, in ‖ *excessu.* ‖ auaritiam.
εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.
Vos autem non ita didicistis Christum.
ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν χριστόν·
Si tamē illum audistis, & in ipso edocti estis, (sicut est
εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθώς ἐστιν 21
veritas in Iesu,) ‖Deponere vos secundum pristinam *Deponite
ἀλήθεια ἐν τῷ ἰησοῦ· *ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν 22
conuersationem veterem hominem *corruptum* secundum de-
ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπι- *ἀποτίθημι
sideria erroris. ‖ *Renouari* autem spiritu mentis *qui corrumpitur
θυμίας τῆς ἀπάτης· ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ‖ Renouamini
vestræ: Et *induere nouum hominem, *ipsum* secundū Deum *induite
ὑμῶν· καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν 24 *qui
‖ *creatum* in iustitia, & sanctitate veritatis. ‖ creatus est
κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.
*Ideo deponentes mendacium, loquimini veritatem, vnusquisque *Propter quod
διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν, ἕκαστος 25
cum proximo suo: quoniā sumus inuicem membra.
μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ· ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη.
Iascimini, & ‖ *ne peccate.* Sol non occidat super
ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ 26
*iracundia vestra: Neque *date* locum diabolo. ‖ inolite peccare *iracundiam vestram. Nolite dare
παροργισμῷ ὑμῶν· μήτε δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. 27
Furatus, non *amplius* furetur: magis autem laboret, *ope- *Qui furabatur, iam
ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμε- *operando
rans *bonum* *proprijs* manibus‖, vt habeat *impertiri* *opus* ‖ suis quod bonum est:
νος τὸ ἀγαθὸν τοῖς ἰδίαις χερσὶν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρείαν 28 *vnde tribuat
habenti. Omnis sermo ‖*putris* ex ore vestro non *e- necessitatem patienti.
ἔχοντι. πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκ- ‖ malus
gredíatur: sed si quis bonus ad ædificationem ‖ *vsus*, vt *procedat
πορευέσθω· ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα ‖ fidei,
det gratiam audientibus. Et *ne contristate spiritum *nolite contristare
δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσι. καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ 30
sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis.
ἅγιον τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. σφραγίζω
Omnis amaritudo, & excãdescẽtia, & ira, * & clamor, & blasphe- *& indignatio,
μία πικρία, καὶ θυμὸς, καὶ ὀργὴ, καὶ κραυγὴ, καὶ βλασφη- 31
mia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem
μία ‖ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. γίνεσθε δὲ ‖ αἴρω
‖ *in alij alios* benigni, misericordes, condonantes ‖ *vobis ipsis*, ‖ inuicem
εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὔσπλαγχνοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς,
sicut & *Christus condonauit ‖ *nobis*. *Deus in Christo ‖ vobis.
καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν.

CAP. V. ε'.

Estote ergo imitatores Dei, sicut *‖ nati dilecti.* *filij charissimi
Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ· 1
Et ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit
καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἠγάπησεν 2
nos: & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & ho- *παραδίδωμι
ἡμᾶς, καὶ *παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυ-
stiam Deo, in odorem suauitatis. Fornicatio autē & omnis
σίαν τῷ θεῷ, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. πορνεία δὲ, καὶ πᾶσα 3
immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut
ἀκαθαρσία, ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς
decet sanctos: *‖ *Et obscenitas*, & stultiloquium, aut scurri- * Aut turpitudo, aut
πρέπει ἁγίοις· καὶ αἰσχρότης, καὶ μωρολογία, ἢ εὐτρα- 4
litas, ‖*non conuenientia*: sed magis gratiarum actio. ‖ quæ ad rē non pertinent:
πελία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα· ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία.
Hoc enim *estis *cognoscentes*, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut *scitote intelligentes,
τοῦτο γάρ ἐστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ 5
auarus, ‖(*qui est idololatra*) non habet hæreditatem in ‖ qui est idolorum seruus
πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ
regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus
βασιλείᾳ τοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ. μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς 6
verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffi-
λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπει-
dentiæ. *Ne ergo efficiamini participes eorum. Eratis enim aliquādo *Nolite
θείας. μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. ἦτε γάρ ποτε 7
tenebræ, nunc autē lux in Domino. Vt ‖ *nati* lucis ambulate. ‖ filij
σκότος, νυνὶ δὲ φῶς ἐν κυρίῳ· ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε. 8
(*Nam* fructus *‖ *Spiritus* in omni bonitate, & iusti- *enim lucis, est
ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιο- 9
tia, & veritate) Probantes quid sit beneplacitum *‖Domino. *Deo.
σύνῃ καὶ ἀληθείᾳ· δοκιμάζοντες τί ἐστιν εὐάρεστον τῷ κυρίῳ. 10
Et *‖ne communicate* operibus infructuosis tenebrarum, * nolite communicare
καὶ μὴ ‖ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, 11 ‖ συγκοινωνέω
magis autē & redarguite. ‖ *Nam occultè facta* ab ipsis, tur- ‖ Quæ enim in occulto fiunt
μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν, αἰ- 12
pe est & dicere. *At* omnia *‖ *arguta*, à lumine ma- *autem quæ arguuntur,
σχρόν ἐστι καὶ λέγειν. τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα, ὑπὸ τοῦ φωτὸς φα 13
nifestantur. omne enim *‖ *manifestatum* lumen est. ‖ quod manifestatur,
νερεῖται· πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον, φῶς ἐστι. διὸ λέγει, ἔγειραι 14
‖ *dormiens*, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. *Propter quod ‖ qui dormis,
ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ χριστός. *ergo fratres
Videte *itaque quomodo *accuratè ambuletis: non quasi insipientes, *cautè 15
βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι,

sed vt sapientes: Redimentes tempus: quoniam
ἀλλ' ὡς σοφοί, d ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν, ὅτι 16
dies mali sunt. *Propter hoc ne fiatis imprudentes: sed
αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι. διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ 17
intelligentes quæ ‖ voluntas *Domini. Et *ne inebrie-
e συνίεντες τί τὸ θέλημα τοῦ κυρίου. καὶ μὴ μεθύ- 18
mini vino, in quo est luxuria: sed implemini in Spiritu,
σκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι,
Loquentes vobismetipsis *psalmis, & hymnis, & canticis spiri-
λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευ- 19
talibus, cantantes & psallentes in ‖ corde vestro Do-
ματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυ-
mino: Gratias agentes semper pro omnibus in nomine
ρίῳ· εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι 20
Domini nostri Iesu Christi, Deo & Patri.
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῷ θεῷ καὶ πατρί,
Subiecti *alij alijs in timore Christi.
f ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ. 21
Mulieres *propriis viris subditæ ‖ estote, sicut
αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ 22
Domino: Quoniam vir est caput mulieris, sicut &
κυρίῳ· ὅτι ὁ ἀνήρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ 23
Christus caput ‖ ecclesiæ. Et ipse est *seruator corporis.
Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας· καὶ αὐτός ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος.
Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita &
ἀλλ' ὡς ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ 24
mulieres *propriis viris in omnibus. Viri,
αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί. οἱ ἄνδρες, 25
diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit
ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε
ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: Vt illam
τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς· ἵνα αὐτὴν 26
‖ eam *vitæ: sanctificaret, mundans ‖ lauacro aquæ in verbo?:
ἁγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι·
Vt exhiberet ipsam sibi ipsi gloriosam ecclesiam, non haben-
h ἵνα παραστήσῃ αὐτὸς ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν 27
tem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta &
σπίλον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τοιοῦτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ
i & immaculata. Ita debent ‖ viri diligere suas
ἄμωμος. οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν 28
*Qui diligit vxores, vt sua corpora. *Diligens suam vxo-
γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖ-
rem, seipsum diligit. Nemo enim vnquam suam carnem
κα, ἑαυτὸν ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα 29
‖ odio habuit: *Christus odit: sed nutrit & fouet eam, sicut & *Dominus
ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ κύριος
ecclesiam. Quia membra sumus corporis eius, de
τὴν ἐκκλησίαν· ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς 30
carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet
σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. ἀντὶ τούτου καταλείψει 31
k καταλείπω homo patrem *suum* & matrem ‖, & adhærebit
ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ & τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσε-
l suam, *vxori suæ. *ad vxorem suam*: & erunt *hi* duo in carnem vnam.
ται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσον- οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.
Sacramentum hoc magnum est. ego autem dico in ‖ Christum, &
τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν, καὶ 32
in ecclesiam. Verumtamen & vos *per vnũ, vnusquis-
εἰς τὴν ἐκκλησίαν. πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ' ἕνα, ἕκα- 33
que suam vxorem *sic* diligat sicut seipsum. *at*
στος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν· ἡ δὲ
m autem vxor *vt* timeat virum ‖.
γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.

CAP. VI. ς'.

n *Filij* *Nati, obedite parentibus vestris in Domino: hoc
Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν κυρίῳ· τοῦτο 1
o ‖ enim est iustum. Honora patrem tuum & ‖ matrem ‖.
γάρ ἐστι δίκαιον. τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα· 2
(Quod est primum mandatum in promissione:) Vt bene tibi *fiat,
ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ ἐν ἐπαγγελίᾳ· ἵνα εὖ σοι γένηται, 3
p & *eris longæuus super terram. Et* patres, ‖ ne
καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς. καὶ οἱ πατέρες, μὴ 4
q *ad iram provocate natos* vestros: sed educate illos in disciplina
παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν· ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ
& correptione Domini. Serui, obedite dominis
καὶ νουθεσίᾳ κυρίου. οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κυρίοις 5

secundum carnem, cum timore & tremore, in simplicitate cordis *carnalibus,
κατὰ σάρκα, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἁπλότητι τῆς καρδίας ‖ ad oculum
vestri, sicut Christo: non ‖ *secundum oculorum seruitutem*, quasi homi- seruientes,
ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ, μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρω- 6
nibus placentes: sed vt serui Christi, facientes voluntatem
πάρεσκοι· ἀλλ' ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ
Dei ex animo, Cum *benevolentia seruientes sicut Domino, ‖ bona volun-
θεοῦ ἐκ ψυχῆς· μετ' εὐνοίας δουλεύοντες ὡς τῷ κυρίῳ, 7 tate
& non hominibus. Scientes quoniã quodcũque vnusquisque fece-
καὶ οὐκ ἀνθρώποις· εἰδότες ὅτι ὃ ἐάν τι ἕκαστος ποιή- 8
rit bonum, hoc ‖ *reportabit* à Domino, siue seruus, siue ‖ recipiet
σῃ ἀγαθὸν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ τοῦ κυρίου, εἴτε δοῦλος, εἴτε
liber. Et * domini eadem facite ‖ ad eos, * vos
ἐλεύθερος. καὶ οἱ κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτούς, 9 ‖ illis,
remittentes minas: scientes quia & vester & illorum Dominus
r ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν· εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν καὶ αὐτῶν ὁ κύριός r ἀνίημι
est in cælis, & personarum acceptio non est apud eum.
ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωπολημψία οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ.
Reliquum, fratres *mei*, confortamini in Domino, & in * De cætero
τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἐνδυναμοῦσθε ἐν κυρίῳ, καὶ ἐν 10
potentia virtutis eius. Induite ‖ armaturam ‖ vos
τῷ κράτει τοῦ ἰσχύος αὐτοῦ. s ἐνδύσασθε τὴν παναπλίαν τοῦ s ἐνδύω
Dei: *ad posse vos stare aduersus insidias * vt possitis
θεοῦ, πρὸς τὸ δυνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ
diaboli. Quoniã non est nobis colluctatio aduersus sanguinẽ & car-
διαβόλου· ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρ- 12
nem, sed aduersus ‖ *principatus, aduersus* potestates, aduersus ‖ principes &
κα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς * rectores
mundi *potentes tenebrarum ‖ *seculi huius*, contra spi- ‖ harum,
κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευ-
ritalia nequitiæ, in cælestibus. *Propter hoc ac- * Proptrea
t ματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. διὰ τοῦτο t ἀναλάβετε 13 t ἀναλαμ-
cipite *vniuersam* armaturam Dei, vt possitis resistere in βάνω
λάβετε τὴν παναπλίαν τοῦ θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ
die malo, & *omnia *conficientes* stare.
ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στῆναι. * in omnibus perfecti
Stare ergo succincti lumbos vestros in veritate, &
στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ 14
induti loricam iustitiæ, Et calcea-
ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης· καὶ u ὑποδησά- u ὑποδέω 15
ti pedes in præparatione Euangelij pacis:
μενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης·
In omnibus *assumentes* scutum fidei: in quo possi-
ἐν πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνή- 16
tis omnia tela *illius nequam ignita extinguere. * nequissimi
σεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι· ignea
Et galeam *salutaris assumite, & gladium v πυρόω
καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν w σβεννύω 17
spiritus, (quod est verbum Dei.) Per omnem orationem * salutis
τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ· διὰ πάσης προσευχῆς 18
& obsecrationem orantes in omni tempore, in spiritu:
καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πνεύματι,
& in ipso *hoc* vigilantes in omni instantia,
καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο x ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει x ἀγρυπνέω
& obsecratione pro omnibus sanctis, Et pro me: vt mihi
καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων· καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μοι 19
detur sermo in apertione oris mei, ‖ *in* fiducia, notum facere * cum
δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, ἐν παῤῥησίᾳ γνωρίσαι
mysterium Euangelij, Pro quo legatione fungor in
τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου· ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν 20
catena: * vt in ipso ‖ *liberè loquar, vt* oportet me loqui. * ita
ἁλύσει· ἵνα ἐν αὐτῷ παῤῥησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι. ‖ audeã, prout
Vt autem sciatis & vos quæ circa me ‖, quid agam: omnia ‖ sunt,
ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμὲ, τί πράσσω, πάντα 21
vobis nota faciet Tychicus, *dilectus frater & fidelis mini- * chariſſimus
ὑμῖν γνωρίσει Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκο- ‖ hoc
ster in Domino: Quem misi ad vos in ‖ *illud* ipsum, vt
νος ἐν κυρίῳ· ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα 22
cognoscatis quę circa nos ?, & consoletur corda vestra. ? sunt,
γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.
Pax fratribus & charitas cum fide, à Deo Pa-
εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως, ἀπὸ θεοῦ πα- 23
tre, & Domino Iesu Christo. Gratia cum omnibus *dili- ? qui diligunt
τρὸς, καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγα- 24
gentibus Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione. Amen.
πώντων τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ. ἀμήν.

Ad Ephesios scripta à Roma per Tychicum.
Πρὸς ἐφεσίους ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ τυχικοῦ.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
PHILIPPENSES EPISTOLA.
ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. *κεφάλ. ά.*

PAVLVS & Timotheus ſerui Ieſu
ΑΥΛΟΣ ⸗ τιμόθεος δοῦλοι ἰησοῦ 1
Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto
χεισοῦ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἐν χεισῷ
Ieſu *exiſtentibus in Philippis, cum epi-
ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν φιλίπποις, σὺν ἐπι-
ſcopis & ‖ diaconis: Gratia vobis
σκόποις ⸗ διακόνοις, χάεις ὑμῖν 2
& pax à Deo patre noſtro, &
⸗ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, ⸗
Domino Ieſu Chriſto. Gratias ago
κυείου ἰησοῦ χεισοῦ. εὐχαεισῶ τῷ θεῷ με ἐπὶ 3
Deo meo in omni memoria veſtri,
πάσῃ τῇ μνείᾳ ὑμῶν, πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ 4
(Semper in *omni precatione mea pro omnibus vobis, cum gaudio depreçationem faciens:) Super communi-
πάντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος, ἐπὶ τῇ κοι- 5
catione veſtra in *Euangelium, à prima die vſque
νωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἄχει τοῦ
nunc. Confidens ipſum hoc, quia *ille incipiens in vobis o-
νῦν· πεποιθὼς αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔρ- 6
pus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu:
γον ἀγαθὸν, ἐπιτελέσει ἄχεις ἡμέρας χεισοῦ ἰησοῦ·
Sicut eſt iuſtum mihi hoc ſentire pro omnibus vobis,
καθώς ἐστι δίκαιον ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, 7
*propter habere me in corde vos, in & vinculis meis,
διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μου,
& in defenſione, & confirmatione Euangelij, ‖ communica-
καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ, καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου, συγκοινω-
tores meæ gratiæ omnes vos *exiſtentes. Teſtis enim mihi
νόους με τῆς χάειτος πάντας ὑμᾶς ὄντας. μάρτυς γάρ μου 8
eſt Deus, quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Ieſu
ἐστὶν ὁ θεὸς, ὡς ἐπιποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχνοις ἰησοῦ
Chriſti. Et hoc oro, vt charitas veſtra ἀπλus
χεισοῦ. καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι 9
magis ac magis abundet in ſcientia & *omni ſenſu,
μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει,
‖ *Ad probandum vos praſtantia*, vt ſitis ſince-
εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρι- 10
ri ‖ & *inoffenſi* in diem Chriſti, repleti ‖ *fructi-
νεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν χεισοῦ, πεπληρωμένοι καρ- 11
bus* iuſtitiæ *eorum quæ* per Ieſum Chriſtum, in gloriam & laudem
πὸν δικαιοσύνης τὸν διὰ ἰησοῦ χεισοῦ, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον
Dei. Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa
θεοῦ. γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοὶ, ὅτι τὰ κατ' 12
me *, magis ad profectum Euangelij venerunt:
ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν·
‖ *Itaque* vincula mea manifeſta in Chriſto ‖ *fieri in toto*
ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν χεισῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ 13
prætorio, & ? cæteris omnibus: ‖ *Et*, plures
τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι· καὶ τοὺς πλείονας 14
*fratrum in Domino, ‖ *fretos* vinculis meis, abundan-
τῶν ἀδελφῶν ἐν κυείῳ, πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσο-
tius ? *audere impauidè* Dei verbum loqui. Quidã quidẽ &
τέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν θεοῦ λόγον λαλεῖν. τινὲς μὲν καὶ 15
propter inuidiam & cõtentionẽ, quidã autem & propter bonã volũtatem Chriſtum
διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν χεισὸν
prædicant: * *Hi quidem* ex contentione Chriſtum annuntiant
κηρύσσουσιν. οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας τὸν χεισὸν καταγγέλλουσιν 16
non ſincerè, exiſtimantes ‖ *afflictionem afferre* vinculis meis.
οὐχ ἁγνῶς, οἰόμενοι θλῖψιν ἐπιφέρειν τοῖς δεσμοῖς μου·
? *Illi verò* ex charitate: ſcientes quoniã in defenſionem Euange-
οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαν τοῦ εὐαγγε- 17
lij poſitus ſum. Quid enim? ‖ *Attamen* omni modo, ſiue *ſpe-
λίου κεῖμαι. τί γάρ; πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφά- 18
cie, ſiue ‖ *veritate*, Chriſtus ? *annuntiatur*: & in hoc gau-
σει, εἴτε ἀληθείᾳ, χεισὸς καταγγέλλεται· καὶ ἐν τούτῳ χαί-
deo, ſed & gaudebo. Scio enim quia hoc mihi proueniet
ρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι· οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσε- 19
ad ſalutem, per veſtram orationem, & ſubminiſtrationem Spiri-
ται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως, καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύ-
tus Ieſu Chriſti, Secundum expectationem & ſpem
ματος ἰησοῦ χεισοῦ, κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα 20
meã, quia in nullo ‖ *pudeſiam*: ſed in omni fiducia, ſicut
μου, ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι, ἀλλ' ἐν πάσῃ παῤῥησίᾳ, ὡς
ſemper, & nunc magnificabitur Chriſtus in corpore
πάντοτε, καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται χεισὸς ἐν τῷ σώματί
meo, ſiue per vitam, ſiue per mortem. Mihi enim viuere,
μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου· ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν, 21
Chriſtus *: & mori lucrum, ‖ Si verò viuere in carne,
χεισὸς· καὶ τὸ ἀποθανεῖν, κέρδος. εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ, 22
hoc mihi fructus operis ‖, & quid eligam *non cognoſco.
τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω.
Coarctor autem è duobus: deſiderium habens ad diſ-
συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ [b] ἀνα- 23
ſolui, & cum Chriſto eſſe, multò magis melius.
λῦσαι, καὶ σὺν χεισῷ εἶναι· πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον.
At permanere ‖ in carne, *magis* neceſſarium propter vos.
τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. 24
Et hoc ? *confiſus*, ſcio quia manebo & *vnà* permanebo omnibus
καὶ τοῦτο πεποιθὼς οἶδα ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν 25
vobis, ad veſtrum profectum & gaudium fidei:
ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως·
Vt ‖ *gloriatio* veſtra abundet in Chriſto Ieſu in me,
ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν χεισῷ ἰησοῦ ἐν ἐμοὶ, 26
per *meam præſentiam* iterum ad vos. Tantùm dignè
διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς. μόνον ἀξίως 27
Euangelio Chriſti ‖ *gerite vos*, vt ſiue ? *veniens & videns*
τοῦ εὐαγγελίου τοῦ χεισοῦ πολιτεύεσθε, ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν
vos, ſiue abſens, audiam *quæ* de vobis, quia ſtatis in vno
ὑμᾶς, εἴτε ἀπὼν, ἀκούσω τὰ περὶ ὑμῶν, ὅτι στήκετε ἐν ἑνὶ
ſpiritu, * *vno animo*, collaborantes fidei Euangelij.
πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ, συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου·
Et ‖ *non territi in vllo* ab aduerſariis, ? *quod*
καὶ μὴ [i] πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων· ἥτις 28
illis quidem eſt indicium perditionis, vobis autem ſalutis: & hoc
αὐτοῖς μὲν ἔστιν ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν δὲ σωτηρίας· καὶ τοῦτο
à Deo: Quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum
ἀπὸ θεοῦ. ὅτι ὑμῖν [k] ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ χεισοῦ, οὐ μόνον 29
? in eum * *credere*, ſed * & pro illo ‖ *pati*,
τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν,
Idem certamen habentes quale ? *vidiſtis in me*, & nunc ‖ *audi-
τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες οἷον εἴδετε ἐν ἐμοὶ, καὶ νῦν ἀκού- 30
tis in me*·
ετε ἐν ἐμοί.

CAP. II. β'.

Si qua ergo conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium cha-
Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν χεισῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀ- 1
ritatis, ſi qua * *communio* ſpiritus, ſi qua viſcera ‖ & *miſe-
γάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκ-
rationes*: Implete meum gaudium, vt idem ſapiatis,
τιρμοὶ, πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, 2
eandem charitatem habentes, vnanimes, ‖ *vnum* ſentientes:
τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες·
Nihil per contentionẽ ? *aut* inanem gloriam, ſed * *mode-
μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφρο- 3
ſtia alij alios* arbitrantes ſuperiores ſibi *ipſis*: Non quæ ſua ‖
σύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν· μὴ τὰ ἑαυτῶν
ſinguli ? *conſiderate*, *ſed* & aliorum *vnuſquiſque*.
ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστος.
Hoc enim * *ſentiatur* in vobis, quod & in Chriſto Ieſu:
τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν χεισῷ ἰησοῦ· 5
Qui in forma Dei ‖ *exiſtens*, non ? *prædam reputauit* eſſe
ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι
paria Deo: Sed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens,
ἴσα θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν [a] ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, 7
in *ſimilitudine* hominum factus, & habitu inuentus vt
ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς
homo. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens
ἄνθρωπος· [b] ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος 8
vſque ad mortem: mortem autem, crucis. ‖ *Ideo* & Deus illum
μέχει θανάτου, θανάτου δὲ, σταυροῦ. διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν 9
*ſuper*exaltauit. & donauit illi nomen * ſuper omne nomen.
ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα·
Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, &
ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ 10
terreſtrium, & infernorum: Et omnis lingua confi-
ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολο- 11
teatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus, in gloriam * Dei Patris.
γήσηται, ὅτι κύειος ἰησοῦς χεισὸς, εἰς δόξαν θεοῦ πατρός.
Itaque, * *dilecti* mei, (ſicut ſemper obediſtis *mihi*, non
ὥστε, ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατέ μου, μὴ 12

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

mei,

in præsentia *mea*, tantùm, sed & nunc multò magis in
ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ
absentia mea, cum metu & tremore vestram *ipsorum* salutem ado-
ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατερ-
peramini. Deus enim est ‖*efficiens* in vobis & velle,
γάζεσθε. ὁ θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν, 13
& perficere, pro ‖*beneuolentia*. Omnia* facite sine
καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας. πάντα ποιεῖτε χωρὶς 14
‖*ira*, & *disceptationibus*: Vt sitis *irreprehensi*, &
ὀργῆς, καὶ διαλογισμῶν· ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ 15
simplices filij Dei, ‖*inculpati* in medio nationis prauæ &
ἀκέραιοι, τέκνα θεοῦ, ἀμώμητα ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ
peruersæ, ‖*in quibus splenderetis* sicut luminaria in mundo:
διεστραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ·
Verbum vitæ continentes, ad *gloriationem mihi* in diem Chri-
λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἐμοὶ εἰς ἡμέραν Χρι- 16
sti, quia non in *‖vanum* cucurri, neque in *‖vanum* laboraui.
στοῦ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐδὲ εἰς κενὸν [a]ἐκοπίασα·
Sed si & *‖libor*, *super hostia & sacrificio*
ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς 17
fidei vestræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis.
πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν·
Id autem ipsum & vos gaudete, & congratulamini mihi.
τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι. 18
Spero autem in Domino Iesu, Timotheum* citò mittere. ‖*vo-*
ἐλπίζω δὲ ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ, Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑ- 19
bis, vt & ego bono animo sim, *cognoscens quæ circa vos*. Neminem enim
μῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ, γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν· οὐδένα γὰρ 20
habeo ‖*vnanimem*, qui *‖germanè ea quæ circa vos curaturus* sit.
ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν [b]μεριμνήσῃ.
Omnes enim *ea* quæ *‖suaipsorum* quærunt, non *ea* quæ *‖* Christi Iesu.
οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ τοῦ χριστοῦ Ἰησοῦ. 21
At probationem eius cognoscite, quoniam sicut patri filius, cum
τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον, σὺν 22
me seruiuit in ‖*euangelium*. Hunc *quidem* igitur spero
ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω 23
*mittere, vt videro *ea* quæ circa me‖, *ex ipsa*. Confido
πέμψαι, ὡς ἂν ἀφίδω τὰ περὶ ἐμὲ, ἐξαυτῆς· πέποιθα 24
autè in Domino, quoniã & ipse citò veniam*. Necessarium autem
δὲ ἐν κυρίῳ, ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι. ἀναγκαῖον δὲ 25
existimaui, Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & com-
ἡγησάμην, Ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφὸν, καὶ συνεργὸν, καὶ συστρα-
militonẽ meum, vestrũ autem apostolum, & ministrum *‖vsus mei*, mit-
τιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον, καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμ-
tere ad vos: Quoniam ‖*expetens erat* omnes vos, &
ψαι πρὸς ὑμᾶς· ἐπειδὴ ὀπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς, καὶ 26
mœstus*, eò quòd audieratis ‖*quòd aegrotasset*. Etenim infirmatus est *pro-
ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε ὅτι ἠσθένησε· καὶ γὰρ ἠσθένησε πα- 27
ximè morti, sed Deus eius misertus est: non eius autem so-
ραπλήσιον θανάτῳ, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν· οὐκ αὐτὸν δὲ μό-
lùm, verùm ‖ & mei, ne tristitiam *super* tristitiam haberem. *Stu-
νον, ἀλλὰ καὶ ἐμέ· ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ. σπουδαιο- 28
diosius ergo misi illum, vt *videntes eum*, iterum gaudeatis, &
τέρως οὖν ἔπεμψα αὐτὸν, ἵνα ἰδόντες αὐτὸν, πάλιν χαρῆτε, κἀ-
ego sine tristitia sim. Excipite itaque illum in Domino cum om-
γὼ ἀλυπότερος ὦ. προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν κυρίῳ μετὰ πά- 29
ni gaudio, & eiusmodi *in pretio* habetote: Quoniã propter opus
σης χαρᾶς, καὶ τοὺς τοιούτους ἐντίμους ἔχετε· ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ 30
Christi vsque ad mortem accessit, *‖posthabens animam*,
χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε, παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ,
vt *rursus* impleret ‖*vestram defectionem eius quod ad me obsequij*.
ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουργίας.

CAP. III. γ'

De cætero
Reliquum, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem
Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ 1
‖necessarium.
scribere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem *‖tutum*.
γράφειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.
Videte canes, videte malos operarios, vi-
βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέ- 2
dete concisionem. Nos enim sumus circumcisio
πετε τὴν κατατομήν. ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομὴ, 3
‖qui ‖*spiritu* ‖*Dei seruientes*, & *gloriantes* in Christo
οἱ πνεύματι θεοῦ λατρεύοντες, καὶ καυχώμενοι ἐν χριστῷ
‖Deo seruimus *‖gloriamur *‖fiduciam habentes *‖habeam
Iesu, & non in carne *confidentes*: Et quanquam ego *habens*
Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες· καίπερ ἐγὼ ἔχων 4
confidentiam & in carne. si quis videtur alius confidere in
πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί. εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν
‖Circuncisus carne, ego magis. ‖*Circumcisio octo dierum*, ex ge-
σαρκὶ, ἐγὼ μᾶλλον. περιτομὴ ὀκταήμερος, ἐκ γέ- 5
‖de tribu nere Israel, ‖*tribus* Beniamin, Hebræus ex Hebræis, secundum le-
νους Ἰσραὴλ, φυλῆς Βενιαμὶν, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νό-
‖æmulationem gem Pharisæus, Secundum *‖zelum* persequens ecclesiam*,
‖Dei, μον Φαρισαῖος, κατὰ ζῆλον διώκων τὴν ἐκκλησίαν, 6
‖est, conuersa- secundum iustitiam quæ in lege*, *factus irreprehensibilis*.
tus sine quere- κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γινόμενος ἄμεμπτος.
la. *fuerunt Sed quæ *erant* mihi lucra, hæc arbitratus sum propter Christum
*detrimenta. ἀλλ' ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἡγημαι διὰ τὸν χριστὸν 7
Veruntamen *‖detrimentum *damnum*, Sed *profectò* & existimo omnia *‖damnum*
ζημίαν· ἀλλὰ μενοῦνγε καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν 8
esse propter *eminentiam* *cognitionis* Christi Iesu Domini
εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου
‖eminentem
mei, propter quem omnia *‖damnum subij*, & arbitror *stercora es-
μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶ-
‖scientiam
se, vt Christum lucrifaciam: Et inueniar in illo non
ναι, ἵνα χριστὸν [f]κερδήσω· καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ 9
‖detrimentum habens meam iustitiam quæ ex lege*, sed illam quæ ‖*per fi-*
ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πί-
‖feci, de Christi, *illam* quæ ex Deo *‖iustitiam* in fide:
στεως χριστοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει·
‖vt
Ad cognoscendũ illum, & virtutem resurrectionis eius,
τοῦ γνῶναι αὐτὸν, καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, 10
‖*ζημιόω*
& ‖*communionem* passionum illius, configuratus
καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, [g]συμμορφούμενος
‖*κερδαίνω*
morti eius: Si quomodo occurram ad re-
τῷ θανάτῳ αὐτοῦ· εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξα- 11
‖est, surrectionem *‖mortuorum*. Non quòd iam acceperim, aut iam per-
νάστασιν τὴν νεκρῶν· οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον, ἢ ἤδη τετε- 12
‖lex fide est fectus sim, sequor autem si & comprehendam in quo & compre-
λείωμαι, διώκω δὲ, εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελή-
‖*est iustitia* hensus sum à *Domino* Iesu Christo. Fratres, ego meipsum non
φθην ὑπὸ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ. ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὐ 13
arbitror comprehendisse: vnum autẽ, quæ quidem retrò ‖ obli-
λογίζομαι κατειληφέναι· ἓν δὲ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανό-
‖*societatem*
uiscens, *‖iis quæ verò ante extentus*. Ad *‖scopum*
μενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος· κατὰ σκοπὸν 14
‖*συμμορφόω*
persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo
διώκω, εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ
Iesu. ‖Quotquot ergo perfecti*, hoc sentiamus: & si quid ali-
Ἰησοῦ. ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν· καὶ εἴ τι ἑτέ- 15
quæ est ex mortuis.
ter sapitis, & hoc Deus vobis reuelabit.
ρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει.
Veruntamen ad quod peruenimus, ‖eadem *‖incedere* regula, *idem
‖in *‖permanea-
mus *vt
‖sapiamus.
πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ 16
‖sapere. Imitatores mei estote fratres, & obseruate
φρονεῖν. συμμιμηταί μου γίνεσθε ἀδελφοὶ, καὶ σκοπεῖτε 17
‖ita *‖ambulantes*, sicut habetis *exemplum nos.
‖eos qui
*‖ambulant,
*formam no-
stram.
τοὺς οὕτω περιπατοῦντας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς.
Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, (nunc
πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νυνὶ 18
autem & flens dico,) inimicos crucis Christi:
δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ χριστοῦ·
Quorum finis interitus, quorum Deus venter*, & gloria in *‖est,
ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν 19
confusione ipsorum, *‖ills terrena ‖sapientes*. *‖qui ‖sapiunt.
τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες.
Nostra ‖enim *administratio* in cælis est, *‖ex *‖quo* etiam Sal-
‖autem conuer-
satio
‖vnde ‖nostrum
ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σω- 20
uatorem expectamus Dominum‖ Iesum Christum: Qui refor-
τῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν χριστόν· ὃς μετα- 21
mabit corpus humilitatis nostræ, *ad esse illud*
σχη-
configuratum corpori *‖gloriæ* suæ, secundum operationem
*‖claritatis
ματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ
*‖quæ etiã possit
σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν
*posse eum & subiicere sibiipsi omnia.
τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα.

CAP. IIII. δ'

Itaque, fratres mei *dilecti & *exoptati*, gaudium‖ & *charissimi
*desideratissi-
mi, ‖meum
‖charissimi.
Ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ 1
corona mea, sic state in Domino, ‖*dilecti*.
στέφανός μου, οὕτω στήκετε ἐν κυρίῳ, ἀγαπητοί.
Euhodiam rogo, & Syntychen deprecor idipsum
Εὐοδίαν παρακαλῶ, καὶ συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ 2
sapere in Domino. Etiam rogo & te, ‖*socie* germane,
φρονεῖν ἐν κυρίῳ. καὶ ἐρωτῶ καί σε, σύζυγε γνήσε, 3
‖compar
*opitulare eis quæ in Euangelio *‖simul certarunt*
*‖adiuua illas
*‖mecum labo-
rauerunt,
συλλαμβάνου αὐταῖς αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ [a]συνήθλησάν
mihi, cum & Clemente, & cæteris ‖*cooperantibus* meis,
[a]συναθλέω
μοι, μετὰ καὶ Κλήμεντος, καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου,
‖adiutoribus
quorum nomina‖ in libro vitæ. Gaudete in Domino
ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. χαίρετε ἐν κυρίῳ 4
‖sunt
semper, iterum dico, gaudete.
πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίρετε· τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν [b]γνω- 5
Modestia vestra nota
[b]γνώσκω
sit omnibus hominibus. Dominus‖ propè*.
‖enim *‖est.
σθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁ κύριος ἐγγύς.
Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione
μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει 6
cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud
μετ' εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν
Deum. Et pax Dei ‖*superans* omnem sensum, custo-
θεόν. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρου- 7
*‖quæ exuperat
diat corda ‖vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu.
ρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ.
‖Reliquum, fratres, quæcunque sunt vera, quæcũque *honesta*, quæcũque
*De cætero
τὸ λοιπὸν, ἀδελφοὶ, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνὰ, ὅσα 8
*pudica,
iusta, quecunque *pura*, quæcũque amabilia, quæcũque bonæ famæ, si qua vir-
*sancta,
δίκαια, ὅσα ἁγνὰ, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα, εἴ τις ἀρε-
tus, & si qua laus‖, hæc cogitate.
‖disciplinæ.
τὴ, καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in
ἃ καὶ ἐμάθετε, καὶ παρελάβετε, καὶ ἠκούσατε, καὶ εἴδετε ἐν 9
me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.
ἐμοὶ, ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.
Gauisus sum autem in Domino *magnopere*, quoniã *iam* aliquando *reuiruistis*
ἐχάρην δὲ ἐν κυρίῳ μεγάλως, ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε 10
pro me sentire, *in quo* & sentiebatis, *opportunitate carebatis* autem.
τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἠκαιρεῖσθε δέ.
Non *quòd* propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum,
οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω· ἐγὼ γὰρ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμι, 11
contentus ipsè esse. Scio & humiliari, scio & abun-
αὐτάρκης εἶναι· οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ πε- 12
dare: (*in omni* & in omnibus institutus sum) & satiari,
ρισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι,
& esurire, & abundare, & penuriam pati.
καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι.
Omnia possum in eo *corroborante* me *Christo*.
πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με χριστῷ· 13
Veruntamen *pulchrè* fecistis communicantes meæ tribulationi.
πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει. 14
Scitis autem & vos, Philippenses, quòd in principio euange-
οἴδατε δὲ καὶ ὑμεῖς, φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγε- 15
profectus sum lij, quando *lexij* à Macedonia, nulla mihi ecclesia
λίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία
dati & accepti, nisi communicauit in rationem *darionis & acceptionis*, *si non* vos soli.
ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι·

Quia & *in Thessalonica* & semel & bis in vsum Thessalonicæ
ὅτι καὶ ἐν θεσσαλονίκῃ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὴν χρείαν 16
mihi misistis. Non quia quæro *donum*, sed re- datum.
μοι ἐπέμψατε· οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' ἐπι-
quiro fructum abundantem in rationem vestram.
ζητῶ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν.
Accepi autem omnia, & abundo: repletus sum *acci- Habeo
ἀπέχω δὲ πάντα, καὶ περισσεύω· πεπλήρωμαι δεξά- 18
piens ab Epaphrodito *ea* quæ *à vobis*, odorem suauitatis, misistis,
μενος παρὰ ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν, ὀσμὴν εὐωδίας, autem
hostiam acceptam, *bene* placentem Deo. At Deus meus im-
θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ θεῷ. ὁ δὲ θεός μου πλη- 19
pleat *omnem vsum* vestrum secundum diuitias suas in gloria, in omne desid-
ρώσει πᾶσαν χρείαν ὑμῶν κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐν δόξῃ, ἐν rium autem
Christo Iesu. At Deo autem, & Patri nostro gloria in
χριστῷ ἰησοῦ. τῷ δὲ θεῷ, καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς 20
secula seculorum. amen. Salutate omnem sanctum
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον 21
in Christo Iesu. Salutant vos qui mecum fra- sunt
ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελ- 22
tres. salutant vos omnes sancti, maximè autem qui de
φοί. ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς
Cæsaris domo. Gratia Domini * Iesu Christi sunt. nostri
καίσαρος οἰκίας. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ 23
cum *omnibus vobis*. amen. spiritu vestro.
μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Philippenses scripta est à Roma per Epaphroditum.

Πρὸς φιλιππησίους ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ ἐπαφροδίτου.

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
COLOSSENSES EPISTOLA.
ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α΄.

Paulus Apostolus Iesu Christi
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ 1
per voluntatem Dei, & Timotheus
διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ τιμόθεος ὁ ἀ
frater, Iis qui *in* Colossis sanctis
δελφὸς, τοῖς ἐν κολοσσαῖς ἁγίοις 2
& fidelibus fratribus in Christo:
καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν χριστῷ.
Gratia vobis, & pax à Deo
χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ 3
patre nostro, & Domino Iesu Christo. gratias agimus
πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. εὐχαριστοῦμεν τῷ
Deo, & patri Domini nostri Iesu Christi, semper pro
θεῷ, καὶ πατρὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, πάντοτε περὶ
vobis, orantes, Audientes fidem vestram
ὑμῶν προσευχόμενοι, ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν 4
quam habetis in Christo Iesu, & dilectionem *quæ* in omnes sanctos,
ἐν χριστῷ ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,
quæ reposita est Propter spem *repositam* vobis in cælis,
διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, 5
quam *præ*audistis in verbo veritatis euangelij,
ἣν προηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου,
Quod peruenit *Peruenientis* ad vos, sicut & in vniuerso mundo,
τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, 6
est & *est fructificans*, & *crescens*, sicut & in vobis, ex
καὶ ἔστι καρποφορούμενον, καὶ αὐξανόμενον, καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ'
qua die audistis & cognouistis gratiam Dei in veri-
ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἐν ἀλη-
tate: Sicut didicistis ab Epaphra *dilecto* con-
θείᾳ· καθὼς ἐμάθετε ἀπὸ ἐπαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ συν- 7
seruo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi:
δούλου ἡμῶν, ὅς ἐστι πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ χριστοῦ·
Qui etiam *declarans* nobis vestram dilectionem in spiritu.
ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι. 8
Propter hoc & nos ex qua die audiuimus, non cessa-
διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμε- 9
mus pro vobis orantes & postulantes, vt impleamini agnitionem voluntatis eius, in omni sapientia &
θα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι, καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρω-
θῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ
intellectu spiritali, *Ambulare* vos digne Vt ambuletis
συνέσει πνευματικῇ· περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ 10
Domino in omnem gratiam, in omni opere bono fru- *Deo, per om-
κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρ- nia placentes,
ctificantes, & crescentes in scientiam Dei:
ποφορούντες, καὶ αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ·
In omni *potestate corroborati* secundum *vim virtute con-
ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ κράτος τῆς fortati potentiam cla
gloriæ eius, in omni patientia & longanimitate cum ritatis
δόξης αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ
gaudio. Gratias agentes Deo, & Patri *illi idoneos* *qui dignos
χαρᾶς· εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ, τῷ πατρὶ τῷ ἱκανώ- 12
facienti nos in partem sortis sanctorum, in lumine:
σαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί·
Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit
ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ μετέστησεν ῥύομαι 13
in regnum filii dilectionis suæ: In quo habemus
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ· ἐν ᾧ ἔχομεν 14
redemptionem, remissionem peccatorum:
τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν·
Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis crea-
ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτί- 15
turæ: Quoniam in ipso condita sunt vniuersa *quæ* in cæ-
σεως· ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐ- 16
lis; & *quæ* in terra, visibilia & inuisibilia, siue
ρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε
throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates: omnia
θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα *ipse
per ipsum & in *ipsum* creata sunt: Et ipse est ante omnes,
δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, 17
& omnia in ipso constant: Et ipse est ca-
καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε· καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κε- 18
put corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus
φαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχὴ, πρωτότοκος
ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens.
ἐκ τῶν νεκρῶν· ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων·
Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare:
ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε, πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι· *εὐδοκία 19
Et per eum reconciliare omnia in ipsum, paci
καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι πάντα εἰς αὐτὸν, εἰρηνο- 20

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ficans per ſanguinem crucis eius, *per eum*, ſiue quæ in
ποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ
terra, ſiue quæ in cælis*. Et vos aliquando *lexiſtentes*
τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ὑμᾶς ποτε ὄντας 21
alienatos & *inimicos mente*, in operibus
ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ, ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς
malis: Nunc autem reconciliauit in corpore
πονηροῖς· νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι 22
carnis eius per mortem, *ſiſtere* vos
τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁ-
ſanctos, & immaculatos, & ‖*inculpatos* coram ipſo.
γίους, καὶ ἀμώμους, καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ·
Si tamen permanetis ‖*fidei* fundati & †*firmi*,
εἴ γε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι καὶ ἑδραῖοι, 23
& ‖*non tranſmoti* à ſpe euangelij quod
καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου οὗ
audiſtis, **prædicati* in vniuerſa creatura quæ‖ ſub cæ-
ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐ-
lo, cuius factus ſum ego Paulus miniſter.
ρανόν, οὗ ἐγενόμην ἐγὼ Παῦλος διάκονος.
‖Nunc gaudeo in paſſionibus *meis* pro vobis, & †*rurſus*
νυνὶ χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀντα- 24
readimpleo *defectiones* *afflictionum* Chriſti in car-
ναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ σαρ-
ne mea, pro corpore eius, quod eſt eccleſia:
κί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ ἐκκλησία·
Cuius factus ſum ego miniſter, ſecundum diſpenſationem Dei
ἧς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ 25
datam mihi in †*vos*, *implere* verbum Dei,
τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ·
Myſterium ‖*illud* abſconditum à ſeculis, &
τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων, καὶ 26
à generationibus, nunc autem manifeſtatum eſt ſanctis eius:
ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ §ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ,
Quibus voluit Deus ‖*notum* facere ‖*quæ diuitiæ* gloriæ
οἷς ἠθέλησεν ὁ θεὸς γνωρίσαι τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης 27
†*myſterij* huius in Gentibus, ‖*qui* eſt Chriſtus, in vobis,
τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλ-
ſpes gloriæ, Quem nos annuntiamus, *admonentes*
πὶς τῆς δόξης· ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες 28
omnem hominem, & docentes in omni ſapientia, vt
πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα
ſiſtamus omnem hominem ‖ in Chriſto Ieſu:
παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον ἐν χριστῷ ἰησοῦ·
In quod & laboro, †*decertans* ſecundum operationem eius
εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ 29
†*quæ* operatur †*operatam* in me in virtute.
τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

CAP. II. β'

Volo enim vos ſcire, ‖*quantum certamen* habeam pro vobis, &
Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω περὶ ὑμῶν, καὶ 1
‖*iis qui* †*in Laodicia*, & †*quotquot* non viderunt faciem meam
τῶν ἐν λαοδικείᾳ, καὶ ὅσοι οὐχ ἑωράκασι τὸ πρόσωπόν μου
in carne; Vt conſolentur corda ipſorum, †*com-*
ἐν σαρκὶ· ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν συμ- 2
pactorum in charitate, & in omnes diuitias pleni-
βιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληρο-
tudinis intellectus, in agnitionem myſterij Dei, &
φορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ, καὶ
‖Ieſu. Patris, & Chriſti‖. In quo ſunt omnes theſauri
παρὸς, καὶ τοῦ χριστοῦ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ 3
ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi.
τῆς σοφίας, καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι.
‖ſublimitate Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in ‖*ſua-*
τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθα- 4
‖Nam etſi cor- *ſibilitate* ſermonum: ‖*Si enim & carne abſum*, ſed ſpi-
νολογίᾳ. εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἀπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύ- 5
pore abſens ſum, ritu vobiſcum ſum, gaudens & videns veſtrum ordinem,
ματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν,
†eſt ‖Chriſto & firmamentũ eius quæ †in ‖*Chriſtum* fidei veſtræ.
καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς χριστὸν πίστεως ὑμῶν.
Sicut ergo accepiſtis Chriſtum Ieſum Dominum, in ipſo
ὡς οὖν παρελάβετε τὸν χριστὸν ἰησοῦν τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ 6
* ambulate, Radicati & ſuperædificati in
περιπατεῖτε· ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐ- 7
‖& didiciſtis, ipſo, & confirmati in fide, ſicut ‖*docti eſtis*, abun-
τῷ, καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει, καθὼς ἐδιδάχθητε, περι-
‖illo dantes in †*ea* in gratiarum actione. Videte ne quis
ισεύοντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ. βλέπετε μή τις 8
‖decipiat vos ‖*ſit abigens* per philoſophiam, & inanem falla-
ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπά-
ciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa
της, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα
mundi, & non ſecundum Chriſtum. Quia in ipſo inhabitat
τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ χριστόν. ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ 9
‖diuinitatis omnis plenitudo ‖*deitatis* corporaliter. Et eſtis in
πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· καί ἐστε ἐν 10
illo repleti, qui eſt caput omnis principatus &
αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ
poteſtatis: In quo & circunciſi eſtis circunciſione non ma-
ἐξουσίας· ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειρο- 11 °περιτέ-
nu facta, in ‖*exutione* corporis *peccatorum* car- °*μνω*
ποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρ- ‖*expoliatione*
κὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ χριστοῦ· συνταφέντες αὐτῷ ἐν 12
baptiſmo, in quo & ‖*conexcitati eſtis* per fidem
τῷ βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς
operationis Dei †*ſuſcitantis* illum *ex mortuis.
ἐνεργείας τοῦ θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν.
Et vos *mortuos *exiſtentes* in delictis, &
καὶ ὑμᾶς νεκροὺς ὄντας ἐν τοῖς παραπτώμασι, καὶ τῇ ἀ- 13
præputio carnis veſtræ, conuiuificauit *vos* cum
κροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ὑμῶν, συνεζωοποίησεν ὑμᾶς σὺν αὐ-
illo, *condonans* *nobis* omnia delicta,
τῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα·
Delens ‖*illud* aduerſus nos chirographum †*edictis*,
ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, 14
quod erat *ſub*contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affi-
ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ †ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου, προσπη-
gens illud cruci: ‖Expolians prin-
λώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ· ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρ- 15
cipatus, & poteſtates traduxit *in libertate*, triumphans illos in ſeipſo.
χὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, θριαμ-
‖Ne ergo *quis* vos iudicet
βεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ. μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω 16
in cibo, aut in potu, aut in parte *feſti, aut *nouilunij*, aut ſab-
ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νουμηνίας, ἢ σαβ-
batorum: Quæ ſunt vmbra futurorum, at corpus‖
βάτων· ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα τοῦ 17
Chriſti. Nemo vos ſeducat, volens in hu-
χριστοῦ. μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω, θέλων ἐν τα- 18
militate & religione angelorum, quæ non vidit *ince-
πεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμ-
dens, fruſtrà inflatus a ſenſu carnis ſuæ:
βατεύων, εἰκῇ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ·
Et non tenens caput, ex quo totum corpus per
καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλήν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ 19
nexus & coniunctiones ſubminiſtratum, & con-
τῶν ἁφῶν καὶ ‖συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον, καὶ συμβι-
ſtructum, ‖*augeſcit* augmentum Dei. Si ergo mor- ‖*creſcit in*
βάζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ θεοῦ. εἰ οὖν ἀπε- 20
tui eſtis cum Chriſto, ab elementis ‖*mundi*, quid *tanquã ‖*huius* *adhuc*
θάνετε σὺν τῷ χριστῷ, ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς
viuentes in mundo †*dogmatizamini*? †decernitis?
ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; Ne ‖*tetigeru*, ne *guſtaueris*, ‖tetigeritis,
μὴ ἅψῃ, μὴ γεύσῃ, *q; guſtaueritis
μὴ θίγῃς· ἅ ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει, 22 *quecontrecta-
ſecundum præcepta & doctrinas hominum: uerittis:
κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων· ‖interitum ipſo
Quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientiæ in *voluntario cultu,
ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ, 23 *ſuperſtitione,
& *ſubmiſſione animi*, & *ſubductione corporis*, nõ in honore aliquo & humilitate,
καὶ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι & non ad par-
ad †*expletionem* carnis. cendum cor-
πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός. pori,
†ſaturitatem

CAP. III. γ'

Si igitur conſurrexiſtis ‖Chriſto, quæ ‖ſurſum quærite, vbi
Εἰ οὖν §συνηγέρθητε τῷ χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ 1 ‖cum ‖ſunt
Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: Quæ ‖ſurſum ſa- §συνεγείρω
χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος· τὰ ἄνω φρο- 2 ‖ſunt
pite, non quæ ſuper terram. Mortui eſtis enim, &
νεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ 3
vita veſtra eſt abſcondita cum Chriſto in Deo.
ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ χριστῷ ἐν τῷ θεῷ.
Cùm Chriſtus apparuerit, vita *noſtra*, tunc & vos cum veſtra,
ὅταν ὁ χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν 4
ipſo apparebitis in gloria. Mortificate ergo
αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. νεκρώσατε οὖν τὰ 5 ‖ſunt
membra veſtra quæ ‖ſuper terram, fornicationem, immunditiam, ‖*mollitiem*, ‖libidinem,
μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ‖ſimulachrorũ
concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ‖*idolo-* ſeruitus.
ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολα-
latria: Propter quæ venit ira Dei ſuper filios
τρεία· δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς 6
incredulitatis: In quibus & vos ambulaſtis aliquando, cùm
ἀπειθείας· ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε 7 §ἀποτίθε-
viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos om- μαι καὶ
ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς. νυνὶ δὲ §ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάν- 8 ἀποτίθημι
nia, iram, †*excandeſcentiam*, malitiam, blaſphemiam, ‖*turpiloquium* *ex* † indignatione,
τα, ὀργὴν, θυμὸν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ ‖turpem ſermo-
ore veſtro. † *Ne mentimini in* inuicem, ex- nem de
τοῦ στόματος ὑμῶν. μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκ- 9 ‖Nolite mẽtiri
poliantes† veterem hominem cum actibus ſuis: ‖vos
δυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ·
Et ‖*induti* nouum eum ‖*renouatum* in agnitionem, *induentes
καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν 10 ‖qui renouatur

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

‖Gentilis

secundum imaginem eius qui creauit eum. VBi non est ‖*Græcus*
κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν· ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην 11
‖& & Iudæus, circumcisio & præputium: Barbarus, ‖ Scytha:
καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία· βάρβαρος, σκύθης·
‖& seruus, ‖ liber; sed omnia & in omnibus Christus.
δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι χριστός.
‖vos Induite‖ ergo sicut electi Dei, sancti, & dile-
ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ, ἅγιοι, καὶ ἠγαπημέ- 12
‖misericordiæ; cti, viscera ‖*miserationis*, benignitatem, humilitatem,
νοι, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην,
‖patientiam: modestiam, ‖*longanimitatem*: Supportantes *‖aly alios*, &
‖inuicem, πραότητα, μακροθυμίαν· ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ 13
condonantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut
χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ μομφήν· καθὼς
Domin‖vobis, & *Christus condonauit* ‖*nobis*, ita & vos.
καὶ ὁ χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς.
‖habete, quod Super omnia autem hæc, charitatem‖, *quæ* est vinculum
ὅτι πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος 14
Christi exultet perfectionis: Et pax *Dei superet* in
τῆς τελειότητος· καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ βραβευέτω ἐν 15
cordibus vestris: in quam & vocati estis in vno corpore, &
ταῖς καρδίαις ὑμῶν· εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ σώματι, καὶ
grati estote. Verbum Christi *inhabitet* in
εὐχάριστοι γίνεσθε. ὁ λόγος τοῦ χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν 16
vobis abundanter, in omni sapientia, docentes & commonen-
‖*ἀνθ ἑαυτέω* ὑμῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ, διδάσκοντες καὶ ‖νουθετοῦν-
tes vosmetipsos, psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus,
τες ἑαυτούς, ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς,
cordibus‖vestris Deo. in gratia cantantes in *corde vestro Domino*. Et omne
ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυρίῳ. καὶ πᾶν 17
quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Do-
ὅ, τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυ-
‖Christi mini Iesu‖ gratias agentes Deo, & patri per ipsum.
ρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ, καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ.
‖oportet Mulieres, subditæ estote viris, sicut ‖*conuenit*
‖*ἀνῆκεν* αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἀνδράσιν, ὡς ‖*ἀνῆκεν* 18
prær. indefin. seu imperfect. in Domino. Viri diligite vxores,
ἐν κυρίῳ. οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, 19
nolite amari esse & *ne amarulenti sitis* ad illas. Filii, obedite
καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς. τὰ τέκνα, ὑπακούε- 20
parentibus per omnia: hoc enim est *bene*placitum in
τε τοῖς γονεῦσιν κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον ἐν
‖nolite ad in- Domino. Patres, ‖*ne irritate* filios vestros, vt
κυρίῳ. οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα 22
dignationem prouocare non pusillo animo fiant. Serui, obedite per omnia
μὴ ἀθυμῶσιν. οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς 22
‖*carnalibus* ‖*ad oculum ser* ‖*secundum carnem* dominis, non ‖*in oculorum seruitiis* quasi hominibus
κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις ὡς ἀνθρωπάρ-
uientes placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum.
εσκοι, ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας, φοβούμενοι τὸν θεόν·
Et *omne* quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut
καὶ πᾶν ὅ, τι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ 23
‖quòd Domino, & non hominibus: Scientes ‖ à Domino
κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις· εἰδότες ἀπὸ κυρίου 24
accipietis retributionem hæreditatis: *nam* Do-
ἀπολήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ κυ-
mino Christo ‖*seruitis*. *At iniuriam faciens reportabit* quod iniquè
ρίῳ χριστῷ δουλεύετε. ὁ δὲ ἀδικῶν κομιεῖται ὃ ἠδίκη- 25
gessit, & non est personarum acceptio‖.
σε, καὶ οὐκ ἔστι προσωπολημψία.

CAP. IIII.

‖quod est ‖*æquum* Domini, ‖*iustum* & ‖*æquabilitatem* seruis præ-
cælo. Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις πα- 1
stare, scientes quoniã & vos habetis Dominum in *cælis*.
ρέχεσθε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς.

Orationi ‖*perdurate*, vigilantes in ea ‖*instate*,
2 τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ
in gratiarum actione: Orantes simul & pro nobis,
3 ἐν εὐχαριστίᾳ· προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν,
vt Deus aperiat & nobis ostium sermonis, *loqui* myste- ad loquendum
ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου, λαλῆσαι τὸ μυστή-
rium Christi, (propter quod etiam vinctus sum:) Vt manifestem illud,
4 ριον τοῦ χριστοῦ, δι' ὃ καὶ δέδεμαι· ἵνα φανερώσω αὐτὸ,
‖vt oportet me loqui. In sapientia ambulate ad eos qui ‖ita
5 ὡς δεῖ με λαλῆσαι. ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς
foris‖, tempus redimentes. Sermo vester sem- ‖sunt,
6 ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. ὁ λόγος ὑμῶν πάν-
per, in gratia sale conditus*, *scire* quomodo oporteat vos vni- *sit, vt sciatis
τοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ d ἀρτύω
cuique respondere. Ea quæ circa me‖, omnia nota faciet ‖sunt,
7 ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει
vobis Tychicus *dilectus* frater, & fidelis minister, & charissimus
ὑμῖν τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς, καὶ πιστὸς διάκονος, καὶ
conseruus in Domino: Quem misi ad vos ad
8 σύνδουλος ἐν κυρίῳ· ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς
ipsum hoc, vt cognoscat *ea* quæ circa vos ‖, & consoletur cor- ‖sunt,
αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῷ τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρ-
da vestra: Cum Onesimo fideli & ‖*dilecto* ‖*charissimo*
9 δίας ὑμῶν· σὺν Ὀνησίμῳ τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ
fratre, qui est ex vobis: omnia vobis nota facient quæ hîc ‖. ‖aguntur.
ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν· πάντα ὑμῖν ‖γνωριοῦσι τὰ ὧδε. ‖γνωρίζω
Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus, &
10 ἀσπάζεται ὑμᾶς ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου, καὶ
Marcus consobrinus Barnabæ, (de quo accepistis mandata: Si
μάρκος ὁ ἀνεψιὸς βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολάς· ἐὰν
venerit ad vos, excipite illum‖) Et Iesus ‖*di-*
11 ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτόν· καὶ Ἰησοῦς ὁ λε- ‖*qui dicitur*
Iustus Iustus, ‖*existentes* ex circuncisione, hi soli ‖ *cooperarij* ‖*qui sunt*
γόμενος ἰοῦστος, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς, οὗτοι μόνοι συνεργοὶ ‖sunt mei adiu-
in ‖*regnum* Dei, qui ‖*facti sunt* mihi ‖*solatium*. tores ‖regno
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία. ‖fuerunt ‖solatio.
Salutat vos Epaphras qui ‖ex vobis, seruus Christi‖, sem- ‖est ‖Iesu,
12 ἀσπάζεται ὑμᾶς ἐπαφρᾶς ὁ ἐξ ὑμῶν, δοῦλος χριστοῦ, πάν-
per ‖*decertans* pro vobis in orationibus vt stetis ‖*solicitus*
τοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα στῆτε
perfecti & pleni in omni voluntate Dei.
τέλειοι καὶ πεπληροφορημένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ θεοῦ.
‖*Testor* enim illi, quòd habet ‖*zelum* multum pro vobis, & ‖*Testimonium*
13 μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ‖perhibeo
‖*iis quibus Laodicia*, & qui *in* Hierapoli. ‖laborem
τῶν ἐν λαοδικείᾳ, καὶ τῶν ἐν ἱεραπόλει. ‖pro
Salutat vos Lucas Medicus ‖*dilectus*, & Demas. ‖sunt Laodi-
14 ἀσπάζεται ὑμᾶς λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητὸς, καὶ δημᾶς. ciæ, ‖charissimus,
Salutate *illos* quibus *Laodicia* fratres, & Nympham, & ‖sunt Laodiciæ
15 ἀσπάσασθε τοὺς ἐν λαοδικείᾳ ἀδελφοὺς, καὶ νυμφᾶν, καὶ
illam quæ ‖*per domum* eius ecclesiam. Et cùm lecta fuerit ‖est in domo
16 τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ ἐκκλησίαν. καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ ‖hæc
apud vos epistola, ‖facite vt & in Laodicensium ec- ‖Laodicensium
παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολὴ, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ λαοδικέων ἐκ- est,
clesia legatur, & eam quæ* *Laodicia*, *vt & vos*
κλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν λαοδικείας, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀ-
legatis. Et dicite Archippo, Vide ministerium
17 ναγνῶτε. καὶ εἴπατε ἀρχίππῳ, βλέπε τὴν διακονίαν
quod accepisti in Domino, vt illud impleas.
ἣν παρέλαβες ἐν κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς.
Salutatio, mea manu Pauli. memores estote meorum
18 ὁ ἀσπασμὸς, τῇ ἐμῇ χειρὶ παύλου. μνημονεύετέ μου τῶν
vinculorum. gratia vobiscum. amen.
δεσμῶν. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Colossenses *scripta est à* Roma *per* Tychicum & Onesimum.

Πρὸς κολοσσαεῖς ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ τυχικοῦ καὶ ὀνησίμου.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
THESSALONICENSES EPISTOLA PRIMA.
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α΄.

Paulus & Siluanus, & Timo-
ΠΑΥΛΟΣ καὶ σιλουανὸς, καὶ τιμό- 1
theus, ecclesiæ Thessalonicensium in
θεος, τῇ ἐκκλησίᾳ θεσσαλονικέων ἐν
Deo patre, & Domino Iesu Christo,
θεῷ πατρὶ, καὶ κυρίῳ ἰησοῦ χριστῷ,
gratia vobis, & pax à Deo
χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ
patre nostro, & Domino Iesu Christo.
πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ.
Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis,
εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν, 2
memoriam *mentionem* vestri facientes in orationibus nostris *indefinenter* memores *vestri* operis fidei, & laboris
μνείαν ὑμῶν ποιούμενοι ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως, καὶ τοῦ κόπου 3
‖ charitatis, & sustinentiæ spei Domini nostri
τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ κυρίου ἡμῶν
Iesu Christi, ante Deum, & patrem nostrum.
ἰησοῦ χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ, καὶ πατρὸς ἡμῶν·
Scientes, fratres dilecti à Deo, electionem
εἰδότες, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ θεοῦ, τὴν ἐκλογὴν 4
*ἀγαπάω
vestram: Quia euangelium nostrum non fuit ad vos in
ὑμῶν· ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν 5
sermone tantùm, sed & in virtute, & in Spiritu sancto,
λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει, καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ,
plenitudine *fuerimus & in *plena perceptione* multa, sicut scitis quales *facti simus* in
καὶ ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ, καθὼς οἴδατε οἷοι ἐγενήθημεν ἐν
*γίνομαι
vobis propter vos. Et vos imitatores nostri facti estis, &
ὑμῖν δι' ὑμᾶς. καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε, καὶ τοῦ 6
Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio
κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς
Ita vt facti sitis forma Spiritus sancti: *Vt fieri vos exemplaria*, omnibus
πνεύματος ἁγίου· ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπους πᾶσι τοῖς 7
‖in credentibus in Macedonia, & ‖ Achaia. A vobis enim
πιστεύουσιν ἐν τῇ μακεδονίᾳ, καὶ τῇ ἀχαΐᾳ· ἀφ' ὑμῶν γὰρ 8
diffamatus est *personuit* sermo Domini, non solùm in Macedonia & in
*ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ κυρίου οὐ μόνον ἐν τῇ μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ
*Achaia, sed & in omni loco fides vestra quæ ad Deum,
ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν θεὸν,
*ἐξέρχομαι *exiit, vt non opus nos habere* ‖loqui quicquam.
προφθασε ἐξελήλυθεν, ὥστε μὴ χρείαν ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι·
Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus
αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν ὁποίαν εἴσοδον ἔσχομεν 9
à simulachris, ad vos, & quomodo conuersi estis ad Deum *ab*
πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν
idolis, seruire Deo viuo & vero, Et expe-
εἰδώλων, δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, καὶ ἀναμέ- 10
ctare filium eius de cælis, (quem suscitauit ex mortuis) Iesum,
νειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἰησοῦν
qui eripuit *liberantem* nos ab ira ventura.
*ῥύομαι τὸν ῥυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης.

CAP. II. Β΄

‖Nam Ipsi *enim* scitis, fratres, introitum nostrum *qui* ad
Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ἀδελφοὶ, τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς 1
vos, quia non *vanus factus est. Sed antè passi &
ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν· ἀλλὰ προπαθόντες καὶ 2
contumelijs affecti (sicut scitis) in Philippis, ‖*libertate vsi*
ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε, ἐν φιλίπποις, ‖ἐπαρρησιασάμεθα
fuimus in Deo nostro, loqui ad vos Euangelium
ἐν τῷ θεῷ ἡμῶν, λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον
Dei in *multo certamine*. *Nam* exhortatio nostra non
τοῦ θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι. ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ 3
‖*ex impostura*, neque *ex immunditia, neque in dolo: Sed si-
ἐκ πλάνης, οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ· ἀλλὰ κα- 4
cut probati sumus à Deo ‖*credi* Euan-
θὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγ-
gelium, ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed
γέλιον, οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ
Deo *probanti* corda nostra.
τῷ θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν.
Neque enim aliquādo in sermone adulationis *facti sumus*, sicut sci-
οὔτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴ- 5

tis, neque in *prætextu* auaritiæ: Deus testis*. *occasion* *est.
δατε, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας· θεὸς μάρτυς.
Nec quærentes ‖ex hominibus gloriam, neque à vobis, neque ‖ab
οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε 6
ab aliis: *Valentes in onere* esse vt Christi *Cùm possemus vobis oneri
ἀπ' ἄλλων· δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς χριστοῦ *paruuli *desiderantes
apostoli, sed facti sumus *lenes in medio vestrum, tanquam si nu- vos, cupidè vo lebamus
ἀπόστολοι, ἀλλ' ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν· ὡς ἐὰν τρο- 7
trix foueat suos *ipsius* filios: Ita *cupidi *ἱμείρομαι
φὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα· οὕτως ‖ἱμειρόμενοι 8
vestri, *auebamus* tradere vobis non solùm Euangelium
ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον
Dei, sed etiam nostras *ipsorum* animas, quoniam *chari nobis *chariſſimi
τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῶν
facti estis. Memores estis enim, fratres, laboris
ἐγενήθητε. μνημονεύετε γάρ, ἀδελφοὶ, τὸν κόπον 9
nostri, & fatigationis: nocte *enim* & die operantes, *ad
ἡμῶν, καὶ τὸν μόχθον· νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι, πρὸς *ne quem gra- uaremus
non supergrauare quempiam vestrū, prædicauimus in ‖*vos* Euan- ‖vobis
τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγ-
gelium Dei. Vos testes*, & Deus, *vt sanctè, ‖*estis*, *quàm
γέλιον τοῦ θεοῦ. ὑμεῖς μάρτυρες, καὶ ὁ θεὸς, ὡς ὁσίως, 10
& iustè, & *inculpatè vobis *credentibus facti sumus. *sine querela
καὶ δικαίως, καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν· *qui credidi- stis, adfuimus.
Sicut scitis ‖*quomodo* vnūquenque vestrūm (sicut pater filios ‖qualiter
καθάπερ οἴδατε ὡς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν, ὡς πατὴρ τέκνα 11
suos:) *Hortantes* vos, & conso- Deprecantes
ἑαυτοῦ· παρακαλοῦντες ὑμᾶς, καὶ *παραμυθούμενοι 12
lantes, *& *testati, ad ambulare vos* dignè *παραμυθέομαι
νοι, καὶ μαρτυρόμενοι, εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ *testificati su- mus, vt ambu- laretis
Deo ‖*vocante* vos in suum *ipsius* regnum & glo- ‖qui vocauit
θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δό-
riam. *Propter hoc & nos gratias agimus Deo *Ideo
ξαν. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ἀδιαλ- 13 *sine intermis- sione,
sinenter, quoniam *accipientes verbum auditus à nobis, Dei, *cùm accepis- seris
λείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν, τοῦ θεοῦ, *accepistis il- lud *vt
*excepistis non *verbum hominum, sed (sicut est verè,) *qui credidi- stis.
ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καθώς ἐστιν ἀληθῶς,
verbum Dei, qui & operatur in vobis *credentibus.
λόγον θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν.
Vos enim imitatores facti estis, fratres, ecclesiarum
ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοὶ, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ 14
Dei *existentium in Iudæa, in Christo Iesu, quia eadem *quæ sunt
θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ *vestris
passi estis & vos à *propriis contribulibus, sicut & *πάσχω
ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ ‖Qui
ipsi à Iudæis, ‖Et Dominum ‖*occi-* ‖occiderunt
αὐτοὶ ὑπὸ τῶν ἰουδαίων, 15 *persecuti sunt
dentibus Iesum, & *proprios* prophetas, & nos *perse-
τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτει- *placent,
νάντων ἰησοῦν, καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιω- ‖aduersantur.
quentibus, & Deo non *placentibus*, & omnibus hominibus ‖*aduer-* Prohibentes
ξάντων, καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναν- *saluæ fiant, vt
sarsis: *Prohibentibus* nos Gentibus loqui vt *ser- impleant
τίων· κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι ἵνα σω- 16
uentur, ad implendum sua peccata semper.
θῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας πάντοτε.
præuenit* *autem* super illos ira* in finem.
ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος.
Nos autem, fratres, ‖*orbati* à vobis ad tem- ‖*desolati*
ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς και- 17 ‖festinauimus
pus horæ, aspectu, non corde, abundantius ‖*studui- ‖eum
ρὸν ὥρας, προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδά- *mus* faciem vestram videre *in* multo desiderio.
σαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ. *Quoniam
*Ideo voluimus venire ad vos, (ego quidem Paulus, & *literum, sed impediuit
διὸ ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ μὲν παῦλος, καὶ 18
semel & ‖bis,) & *intercidit* nos Satanas.
ἅπαξ καὶ δὶς, καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ σατανᾶς.
Quæ *enim nostra spes, aut gaudium, aut corona *gloriationis? aut* none *est *gloriæ? ‖estis,
τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς, ἢ χαρὰ, ἢ στέφανος καυχήσεως; ἢ οὐχὶ 19
& vos ante Dominum nostrum Iesum Christum*, in eius
καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν τῇ αὐτοῦ
aduentu? Vos enim estis gloria nostra, & gaudium.
παρουσίᾳ; ὑμεῖς γάρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν, καὶ χαρά.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

CAP. III. γ´

Propter quod [a]placuit nobis remanere solis:

[a] καταλαμβάνω

[b] confirmandos [c] exhortandos pro

[d] Vt nemo moueatur

[b] κεῖμαι Nam & [e] passiones nos tribulationes,

Ideo non amplius sustinentes, [f]bene visum est nobis relinqui in
Διὸ μηκέτι στέγοντες, εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν ἀ- 1
Athenis [f]soli: Et misimus Timotheum fratrem
θήναις μόνοι· καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον τὸν ἀδελφὸν 2
nostrum, & ministrum Dei, & cooperantem nostrum in Euan-
ἡμῶν, καὶ διάκονον τοῦ θεοῦ, καὶ συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγ-
gelio Christi, ad [c]stabilire vos, & [c]exhortari
γελίῳ τοῦ χριστοῦ, εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς, καὶ παρακαλέσαι ὑ-
vos de fide vestra: [d]Neminem commoueri in
μᾶς περὶ τῆς πίστεως ὑμῶν· τὸ μηδένα σαίνεσθαι ἐν 3
tribulationibus istis. ipsi enim scitis, quòd in hoc positi sumus.
ταῖς θλίψεσι ταύταις· αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ὅτι εἰς τοῦτο [b]κείμεθα.
Etenim cùm apud vos essemus, prædicebamus vobis, [e]quòd futuri
καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμεν, προελέγομεν ὑμῖν, ὅτι μέλ- 4
essemus afflicti, sicut & factum est; & scitis.
λομεν θλίβεσθαι, καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἴδατε.
[d]ea [e]cognoscenda
Propter[d]hoc & ego non amplius sustinens, misi ad [e]cognoscere
διὰ τοῦτο κἀγὼ μηκέτι στέγων, ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν 5
fidem vestram, ne forte tentauerit vos [g]tentans, & [g]in va-
πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων, καὶ εἰς κε-
[g]is qui tentat, [g]inanis
num fiat labor noster. [h]Nuper autem veniente Timotheo
νὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν. ἄρτι δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου 6
ad nos à vobis, & annuntiante nobis fidem
πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν, καὶ εὐαγγελισαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν
& charitatem vestram, & quia habetis memoriam nostri bonam
καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε μνείαν ἡμῶν ἀγαθὴν
[h]Nuper
semper, desiderantes nos videre, sicut & nos* vos:
[i]quoque [i]ὅπι ποθέω πάντοτε, [i]ὅπιποθοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς·
[k]Ideo [k]Propter hoc consolati sumus, fratres, in vobis, in omni
διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν, ὅπι πάσῃ 7
tribulatione, & necessitate nostra, per vestram fidem.
τῇ θλίψει, καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν, διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως.
Quoniã nunc viuimus, si vos stetis in Domino.
ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκετε ἐν κυρίῳ. 8
Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere
τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ θεῷ ἀνταποδοῦναι 9
pro vobis, in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante
περὶ ὑμῶν, ὅπι πάσῃ τῇ χαρᾷ ᾗ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἔμπρο-
[l]abundantius [l]Deum nostrum: Nocte ac die [l]super exabun-
σθεν τοῦ θεοῦ ἡμῶν· νυκτὸς καὶ ἡμέρας [l]ὑπὲρ ἐκπερισ- 10
[m]vt videamus [m]compleamus ea quæ desunt [n]ad videndum vestram faciem, & [n]com-
σοῦ δεόμενοι εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον, καὶ καταρτί-
plere defectiones fidei vestræ?
σαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν;
Ipse autem Deus, & pater noster, & Dominus noster Ie-
Αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς, καὶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰη- 11
sus Christus dirigat viam nostram ad vos.
σοῦς χριστὸς [o]κατευθύναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς.
[o]κατευθύνω
Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitate
ὑμᾶς δὲ ὁ κύριος πλεονάσαι, καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ 12
charitatem vobis: in inuicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vos:
εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς·
confirmanda [p]sine querela,
Ad confirmare vestra corda [p]inculpata in sancti-
εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἁγιωσύ- 13
tate, ante Deum & patrem nostrum, in aduentu
νῃ, ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ
Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. amen.
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

CAP. IIII. δ´

De cætero [q]ἐρωτάω [r]vt

[s]sic & ambuletis: [t]dederim

vt abstineatis

Vt sciat vnusquisque

Reliquum ergo, fratres, rogamus vos, & obse-
Τὸ λοιπὸν οὖν, ἀδελφοὶ, [q]ἐρωτῶμεν ὑμᾶς, καὶ παρα- 1
cramus in Domino Iesu, [r]quemadmodum accepistis à nobis
καλοῦμεν ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ, καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ
quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, [r] vt abundetis
πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν, καὶ ἀρέσκειν θεῷ, ἵνα περισσεύ-
magis. Scitis enim quæ præcepta [t]dederimus
τε μᾶλλον. οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν 2
vobis per Dominum Iesum. Hæc enim est voluntas
ὑμῖν διὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα τοῦ 3
Dei, sanctificatio vestra: [s]abstinere vos à fornicatione:
θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν· ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας·
[u]Scire vnumquemque vestrûm suum ipsius vas possidere in sanctifica-
εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασ- 4
tione, & honore: Non in passione desiderii, sicut &
μῷ καὶ τιμῇ· μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, καθάπερ καὶ 5
[u]quæ ignorant Gentes [u]nescientes Deum. [x]Non opprimere,
τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν· [x]τὸ μὴ ὑπερβαίνειν, 6
[x]Et ne quis supergrediatur, & circumuenire in negotio fratrem suum, quoniam
καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διότι
[y]est vindex [y] Dominus de omnibus his, sicut & præ-
ἔκδικος ὁ κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ προεί-
dixi mus vobis, & [z]pertestificati sumus. Non enim vocauit
πομεν ὑμῖν, καὶ διεμαρτυράμεθα. οὐ γὰρ ἐκάλεσεν 7
nos Deus in [a]immunditiam, sed in [b]sanctificatione.
ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ.
[a]immunditiã [b]sanctificationẽ [c]qui hæc spernit, [c]spernit,
Itaque [d]reiiciens, non hominem [d]reiicit, sed
[e]ἀθετέω Τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν, οὐκ ἄνθρωπον [e]ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν 8

Deum, [f]& dantem spiritum suum sanctum in nobis.
θεὸν, τὸν καὶ δόντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ἡμᾶς. [f]qui etiã dedit
De autem charitate fraternitatis, non opus habetis scribere vobis: necesse habe-
Περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρείαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν· 9
ipsi enim vos à Deo docti estis, ad diligendum alij alios. mus
αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους· didicistis, vt
Etenim facitis illud in omnes fratres qui in vniuersa diligatis inui-
καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἐν ὅλῃ 10
Macedonia. rogamus autem vos, fratres, abundare cem.
τῇ μακεδονίᾳ. παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, περισσεύειν
magis, Et contendere quiete agere, & agere vt abundetis
μᾶλλον, καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν, καὶ πράσσειν
propria, & operari propriis manibus vestris, sicut operam detis
τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑμῶν, καθὼς ὑ- 11
vobis [g]annuntiauimus. Vt ambuletis honestè ad vt quieti sitis,
μῖν παρηγγείλαμεν· ἵνα περιπατῆτε εὐσχημόνως πρὸς 12
eos qui foris[h], & nullius [i]opus habeatis. & vt vestrum
τοὺς ἔξω, καὶ μηδενὸς χρείαν ἔχητε. negotiũ agatis, & operemini
Non volumus autem vos ignorare, fratres, de dor- [g]præcepimus. Et
Οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, περὶ τῶν [k]κεκοιμη- 13
mientibus, vt non contristemini, sicut & reliqui non [h]habentes [h]sunt,
μένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλ- [i]aliquid desi-
spem. Si enim credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit; deretis.
πίδα. εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς [a]ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη· 14
ita & Deus dormientes per Iesum, [l]aget cum eo. Nolumus
οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄξει σὺν αὐτῷ. [k]κοιμάο-
Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos viuentes, μαι
τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, 15
relicti in aduentum Domini, non præue- cæteri qui
οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου, οὐ μὴ [b]φθά- [h]habent
niemus dormientes. Quoniam ipse Dominus in iussu, [a]ἀποθνή-
σωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύ- 16
[l]in voce archangeli, & in tuba Dei descen- σκω
σματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ καταβή- eos qui dor-
det de cælo, & mortui* in Christo, resurgent pri- mierunt
σεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν χριστῷ, ἀναστήσονται πρῶ- [b]φθάνω
mùm. Deinde nos [m]viuentes, relicti, simul eos qui dor-
τον. ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα 17
cum illis rapiemur in nubibus in occursum Do- mierunt.
σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυ- [l]&
mini in aëra, & sic semper cum Domino erimus.
ρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα.
Itaque consolamini alij alios in verbis istis.
Ὥστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις. 18

CAP. V. ε´

De autem temporibus & momentis, fratres, non opus [n]indigetis vt
Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοὶ, οὐ χρείαν 1
habetis vobis scribi. Ipsi enim diligenter scitis, quia [n]scribamus
ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι. αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε, ὅτι 2
dies Domini sicut fur in nocte, ita [o]venit. veniet
ἡ ἡμέρα κυρίου ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, οὕτως ἔρχεται.
Cùm enim dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus
ὅταν γὰρ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος 3
eis [p]imminet interitus, sicut dolor in vtero habenti: [p]superueniet
αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ·
& non effugient. Vos autem, fratres, non estis in
καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν. ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐστὲ ἐν 4
tenebris, vt dies[q] vos tanquam fur comprehendat. [q]illa
σκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτης καταλάβῃ·
Omnes* vos filii lucis estis, & filii diei: non sumus [r]enim
πάντες ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε, καὶ υἱοὶ ἡμέρας· οὐκ ἐσμὲν 5
noctis, neque tenebrarum. Nempe igitur non dormiamus sicut
νυκτὸς, οὐδὲ σκότους. ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς 6
& reliqui, sed vigilemus, & sobrii simus. cæteri,
καὶ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν, καὶ νήφωμεν.
Nam dormientes, nocte dormiunt: & [s]ine- Qui enim dor-
οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσιν· καὶ οἱ [t]μεθυ- 7
briati, nocte ebrii sunt. Nos autem *diei existentes miunt, [s]qui e-
σκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν. ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες 8
filij sobrii simus, induti [u]thoracem fidei, & charitatis, & brii sunt, [t]μεθύω
υἱοὶ, νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως, καὶ ἀγάπης, καὶ *qui sumus
galeam, spem salutis. Quoniam non posuit nos [u]loricam
περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας· ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς 9
Deus in iram, sed in [x]assertionem salutis per Do- acquisitionem
ὁ θεὸς εἰς ὀργὴν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ κυ- 10
minũ nostrum Iesum Christum, [y]Mortuum pro nobis, vt Qui mortuus
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ ἀποθανόντος [y]ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα est
siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viua-
εἴτε γρηγορῶμεν, εἴτε καθεύδωμεν, ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσω-
mus. Ideo consolamini [z]alij alios, & ædificate [a]vnus propter quod
μεν. διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους, καὶ οἰκοδομεῖτε εἷς τὸν 11
vnum, sicut & facitis. Rogamus autem vos, fra- [z]inuicem,
ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε. ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελ- 12
tres, nosse laborantes in vobis, & præsidentes vobis [a]alterutrum,
φοὶ, εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ὑμῶν
in Domino, & admonentes vos, [b]Et ducere illos [x]super vt noueritis
ἐν κυρίῳ, καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς· καὶ ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ 13
exabundanti in charitate, propter opus illorum. pacem habete [y]in vobis ipsis. eos qui labo-
ἐκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ, διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν· εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. rant inter vos,
& præsunt

[x]ὑπερβαίνω [y]ἔκδικος [z]διαμαρτύρομαι [a]ἀδιαφορία [b]ἁγιασμός [c]ἀθετέω [d]ἀθετέω [e]ἀθετέω [f]δίδωμι [g]παραγγέλλω [h]ἔξω [i]χρεία [k]κοιμάομαι [l]ἀγνοέω [m]ζάω [n]γράφω [o]ἔρχομαι [p]ἐφίστημι [q]καταλαμβάνω [r]υἱὸς φωτός [s]νήφω [t]μεθύσκω [u]θώραξ [x]περιποίησις [y]ὑπὲρ [z]οἰκοδομέω [a]ἀλλήλων [b]ἡγέομαι

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

corripite inquietos,
ſuſcipite
patientes
quod eſt

Rogamus autem vos, fratres, *monete* inor- 14
dinatos, conſolamini puſillanimes, ſuſtinete in-
firmos, longanimes eſtote ad omnes. Videte ne quis ma- 15
lum pro malo alicui reddat; ſed ſemper bonum ſecta-
mini, & in inuicem, & in omnes. Semper gaudete. 16
Indeſinenter orate. In omni gratias agite: 17
hæc enim voluntas Dei in Chriſto Ieſu in vos. Spi- 18
ritum ne extinguite. Prophetias ne nihils facite. 19
Omnia explorantes, bonum tenete. 20
Ab omni ſpecie mala abſtinete. 21
22

Sine intermiſſione
omnibus eſt
omnibus vobis.
nolite extinguere.
Inolite ſpernere.
Iautè probate, quod eſt
vos

Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos *omniò perfectos: &* per omnia: vt 23
integer veſter ſpiritus, & anima, & corpus in- ſine querela
culpatè in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſer-
uetur. Fidelis ille vocans vos, qui etiam faciet *ſpem veſtram* eſt qui vocauit 24
tutam. Fratres, orate pro nobis. 25
Salutate fratres omnes in oſculo ſancto. 26
Adiuro vos Dominum, vt legi *epiſtolam* per 27
omnibus ſanctis fratribus. Gratia Domini noſtri 28
Ieſu Chriſti vobiſcum. amen.

vt legatur epiſtola hæc
ἀναγνώσω

Ad Theſſalonicenſes prima ſcripta eſt ab Athenis.

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
THESSALONICENSES EPISTOLA SECVNDA.
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α'.

Paulus & Siluanus, & Timo- 1
theus, eccleſiæ Theſſalonicenſium in
Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto,
Gratia vobis, & pax à Deo 2
patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

Gratias agere debemus Deo ſemper pro vobis, fra- 3
tres, ita vt dignum eſt, quoniam *ſuperaugeſcit* fides veſtra, &
abundat charitas vniuſcuiuſque omnium veſtrûm in inuicem.
Ita & nosipſi gloriemur
Vt nos ipſos in vobis gloriari in eccleſiis 4
Dei, pro patientia veſtra, & fide in omnibus
perſecutionibus veſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis:
In exemplum
vt digni habeamini
Inditium certum iuſti iudicij Dei, *ad dignos* 5
cenſeri vos regno Dei, pro quo & patimini.
tamen eſt
iis qui tribulãt
Si *quidem* iuſtum apud Deum, retribuere *tribulantibus* 6
vos tribulationem: Et vobis *tribulatis relaxationem* nobiſcum,
qui tribula-
mini requiem
in reuelatione Domini Ieſu *Chriſti* de cælo cum 7
angelis virtutis eius; In *igni flamma*, dantis vin-
flamma ignis,
dictam *non ſcientibus* Deum, & *non obedientibus* Euan- 8
gelio Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pœnas *lu-*
in interitu æternas
dabunt
virtutis
ent *exitium aternum*, à facie Domini, & à 9
gloria *fortitudinis* eius: Cùm venerit glorificari
qui crediderũt
in ſanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus *credentibus*, 10
quia creditum eſt teſtimonium noſtrum ſuper vos, in die illo.

In quod etiam oramus ſemper pro vobis, vt vos 11
dignetur vocatione Deus noſter, & impleat omnem *bonam* ſuã
voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute.
Vt *glorificetur* nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti clarificetur 12
in vobis, & vos in illo, ſecundum gratiam Dei noſtri,
& Domini Ieſu Chriſti.

CAP. II. Β'

Rogamus autem vos, fratres, per aduentum 1
Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in
ipſum; Ad non citò dimoueri vos à 2
ſenſu, neque *turbari*, neque per ſpiritum, neque per ſermonẽ,
neque per epiſtolam tanquam per nos, quaſi *quòd* inſtet dies
Chriſti. Ne quis vos ſeducat *ſecundum vllum mo-* 3
dum. quoniã *ſi non* venerit diſceſſio primùm, & reuelatus fuerit
homo peccati, *ille* filius perditionis:
Ille oppoſitus, & elatus ſupra omnem di- 4
ctum Deum aut numen, ita vt eum in *templum* Dei tanquam Deum
ſedere, oſtendentem ſeipſum quòd ſit Deus.
Non meminiſtis, quòd adhuc *exiſtens* apud vos, hæc dicebam vobis? 5
Et nunc obſtaculum ſcitis, ad reuelari eum 6
in ſuo *ipſius* tempore. (Nam myſterium iam operatur
iniquitatis, *ſolùm tenens* nunc, donec è medio fiat.)
Et tunc reuelabitur ille *exlex*, quem Dominus Ieſus in- 8

Ita & nosipſi gloriemur
Vt nos ipſos in vobis gloriari in eccleſiis
Inditium certum
Vt digni habeamini
tamen eſt
iis qui tribulãt
ἀνταποδίδωμι
Iqui tribulamini requiem
flamma ignis,
iis qui nõ nouerunt
qui non obediunt
in interitu æternas
dabunt
virtutis
qui crediderũt
θαυμάζω

Vt moueamini
σαλεύω
vestro
terreamini,
miſsiam,
Domini.
vllo modo.
ἐξαπατάω
nisi

Qui aduerſatur, & extollitur
omne quod dicitur Deus, aut quod colitur:
in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam
Nũ retinetis,
cùm eſſem
quid detineat
vt reueletur

tantùm vt qui tenet
teneat
de
iniquus,
Ieſus

ficiet spiritu oris sui, & destruet
λώσῃ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσῃ τῇ
illi istratione aduentus sui[u]: Cuius est aduentus
ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ· οὗ ἐστὶν ἡ παρουσία
secundum operationem Satanæ, in omni virtute, & signis,
κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει, καὶ σημείοις,
& prodigiis [v]mendacij: Et in omni [d]deceptione iniustitiæ
καὶ τέρασι ψεύδους· καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας
in pereuntibus, pro quibus charitatem veritatis
ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας
non receperunt, [w]ad seruari ipsos. Et propter hoc
οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς. καὶ διὰ τοῦτο
[x]mittet illis Deus operationem [y]imposturæ, ad credendum
πέμψει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐ-
eos mendacio: Vt iudicentur omnes [z]non [a]cre-
τοὺς τῷ ψεύδει· ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύ-
dentes veritati, sed [b]beneplacitum habentes in iniustitia.
σαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ.
Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro
ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ
vobis, fratres dilecti à [c]Domino, quòd elegerit vos
ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ κυρίου, ὅτι [d]εἵλετο ὑμᾶς ὁ
Deus [e]ab initio in salutem, in sanctificatione spiritus, &
θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, καὶ
fide veritatis: In [f]quod vocauit vos per euange-
πίστει ἀληθείας· εἰς ὃ ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγε-
lium nostrum, in [g]assertionem gloriæ Domini nostri Iesu Christi.
λίου ἡμῶν, εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Nempe ergo, fratres, state, & tenete traditiones
ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις
quas edocti estis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.
ἃς [h]ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.
Ipse autem Dominus noster Iesus Christus, & Deus, & pa-
Αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ὁ θεὸς, καὶ πα-
ter noster diligens nos, & [i]dans consolationem æternam,
τὴρ ἡμῶν ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς, καὶ δοὺς παράκλησιν αἰωνίαν,
& spem bonam in gratia, Exhortetur vestra
καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι· παρακαλέσαι ὑμῶν
corda, & confirmet vos in omni sermone, & opere
τὰς καρδίας, καὶ [k]στηρίξαι ὑμᾶς ἐν παντὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ
bono.
ἀγαθῷ.

CAP. III. γ'

De cætero Quod reliquum, orate, fratres, pro nobis, vt
Τὸ λοιπὸν, προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ
Dei sermo Domini currat & [l]glorificetur, sicut & apud vos:
λόγος τοῦ κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζηται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς·
Et vt liberemur ab importunis & malis homi-
καὶ ἵνα [m]ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώ-
[n]ῥύομαι nibus. non enim omnium [o] fides. Fidelis autem est Dominus,
[o]est πων· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις. πιστὸς δέ ἐστιν ὁ κύριος,
qui confirmabit vos, & custodiet à malo.
ὃς στηρίξει ὑμᾶς, καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.
[p]de vobis, Confidimus autem in Domino [q]super vos, quoniã quæ [r]denuntia-
[p]præcipimus πεποίθαμεν δὲ ἐν κυρίῳ ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι ἃ παραγγέλλο-

[a]eum,
[v]mendacibus: [d]seductionem i puitatis iis qui pereunt, eò quòd [w]vt salui fierent. Ideo
[x]erroris, vt credant [y]qui [z]crediderunt [a]κρίνω
[b]consenserunt iniquitati.
[c]Deo, [b]αἱρέω [e]primitias
[f]quam & [g]acquisitionem
Itaque
didicistis, [c]διδάσκω qui dilexit [h]dedit
[i]ῥύομαι [o]est
[k]στηρίζω
[l]clarificetur, [m]liberemur
[p]de vobis, [q]præcipimus

mus vobis, & faciris, & facietis. At Dominus[s] di- [s]autem
5 μεν ὑμῖν, καὶ ποιεῖτε, καὶ ποιήσετε. ὁ δὲ κύριος κα-
rigat vestra corda in charitatem Dei, & in
τευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς
expectationem Christi. Denuntiamus autem patientia
6 τὴν ὑπομονὴν τοῦ χριστοῦ. παραγγέλλομεν δὲ ὑ-
vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, sub- [t]vt subtrahatis
μῖν, ἀδελφοὶ, ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, στέλ-
duci vos ab omni fratre inordinatè ambulante, [t]inquieti
λεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, [d]μιμέομαι
& non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. [e]ἀτακτέω
καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν. [u]inter vos.
Ipsi enim scitis, quemadmodũ oporteat imitari nos, quoniam non [u]inordi-
7 αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, πῶς δεῖ [d]μιμεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι οὐκ [e]ἠτα-
nati fuimus [v]in vobis. Neque gratis panem manducauimus [v]in
8 κτήσαμεν ἐν ὑμῖν· οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν
ab aliquo, sed in labore & [x]fatigatione noctem & diem ope- [x]ne quê vestrũ
παρά τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐρ-
rantes, ad non aggrauare quenquam vestrum. grauaremus,
γαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν· [y]quasi
Non [y]quia non [z]habemus potestatem, sed vt nosmetipsos formam da- [z]habuerimus
9 οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶ-
remus vobis ad imitandum nos. Etenim cùm essemus apud Nam &
10 μεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς· καὶ γὰρ ὅτε ἦμεν πρὸς
vos, hoc denuntiabamus vobis, quoniã si quis non vult ope-
ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργά-
rari, nec manducet. Audimus enim quosdam ambu- Audiuimus
11 ζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω. ἀκούομεν γάρ τινας περιπα-
lantes in vobis inordinatè, nihil operantes, sed [a]cir- inter vos in-
τοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ πε- quietè,
cum agentes. At eiusmodi denuntiamus, [a]curiosè agẽtes,
12 ριεργαζομένους. τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν Iis autem qui
& obsecramus [b]per Dominum nostrum Iesum Christum, vt sunt
καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ἵνα [b]in Domino
cum [c]quiete operantes, suum ipsorum panem manducent. Iesu Christo,
μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν. [c]silentio
Vos autem, fratres, [d]ne segnescatis benefacientes. [d]nolite deficere
13 ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, μὴ [e]ἐγκακήσητε καλοποιοῦντες. [e]ἐγκακέω
Si verò quis non [f]auscultat verbo nostro, per epistolam, [f]Quòd
14 εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν, διὰ τῆς ἐπιστολῆς, [g]obedit
hunc notate, & ne commiscearmini [h]illi, vt [i]pu- [h]cum illo, [i]confundatur
τοῦτον [g]σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ, ἵνα ἐν- [g]σημόω
defiat: Et [k]ne vt inimicum [l]ducite, sed [m]admonete vt [k]nolite quasi
15 τραπῇ· καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς [l]existimare,
fratrem. Ipse autem Dominus pacis det vobis [m]cortripite
16 ἀδελφόν. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος τῆς εἰρήνης δῴη ὑμῖν [n]sempiternam
pacem [n]per omne in omni [o]modo. Dominus [l]cum om- [o]loco, siue
17 τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. ὁ κύριος μετὰ πάν-
nibus vobis. Salutatio, mea manu Pauli, quod est
17 των ὑμῶν. ὁ ἀσπασμὸς, τῇ ἐμῇ χειρὶ παύλου, ὅ ἐστι
signum in omni epistola, ita scribo. Gratia
18 σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ· οὕτω γράφω, ἡ χάρις τοῦ
Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. amen.
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Thessalonicenses secunda scripta est ab Athenis.
πρὸς θεσσαλονικεῖς δευτέρα ἐγράφη ἀπὸ ἀθηνῶν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ

TIMOTHEVM EPISTOLA PRIMA.
ΤΙΜΟΘΕΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α'.

Paulus Apostolus Iesu Christi secundũ
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ κατ' 1
ordinationem Dei *patris*, & saluatoris nostri
ἐπιταγὴν θεοῦ πατρὸς, καὶ σωτῆρος ἡμῶν
Iesu Christi, spei nostræ:
ἰησοῦ χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν·
Timotheo *germano* filio in fide: gra-
τιμοθέῳ γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει· χά- 2
tia, misericordia, pax à Deo patre no-
ρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡ-
stro, & Christo Iesu Domino nostro.
μῶν, καὶ χριστοῦ ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

Sicut rogaui te *remanere in Epheso, profi-*
Καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν ἐφέσῳ, πορευό- 3
ciscens in Macedoniam, vt denuntiares quibusdã *non* aliter *do-*
μενος εἰς μακεδονίαν, ἵνα παραγγείλῃς τισὶ μὴ ἑτεροδιδα-
cere: Neque *attendere* fabulis, & genealogiis
σκαλεῖν· μηδὲ προσέχειν μύθοις, καὶ γενεαλογίαις 4
interminatis, quæ quæstiones præstant magis, quàm ædificationem
ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν
Dei, quæ *in* fide. At finis præcepti
θεοῦ, τὴν ἐν πίστει. τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας 5
est charitas de puro corde, & conscientia bona,
ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς,
& fide non ficta: *Quorum* quidam aberrantes, con-
καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου· ὧν τινες ἀστοχήσαντες, ἐξε- 6
uersi sunt in vaniloquium, Volentes esse legis-
τράπησαν εἰς ματαιολογίαν, θέλοντες εἶναι νομοδι- 7
doctores, non intelligentes neque quæ *dicunt*, neque de quibus
δάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων
affirmant. Scimus autem quia bona lex, si quis
διαβεβαιοῦνται. οἴδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις 8
ea legitimè vtatur: Sciens hoc, quia iusto lex
αὐτῷ νομίμως χρῆται· εἰδὼς τοῦτο, ὅτι δικαίῳ νόμος 9
non est posita, *exlegibus verò* & non subditis, impiis & pec-
οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρ-
catoribus, sceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis,
τωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβήλοις, πατρολῴαις καὶ μητρολῴαις,
homicidis, Fornicariis, masculorũ concubitoribus, plagiariis,
ἀνδροφόνοις, πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς, 10
mendacibus, periuris, & si quid aliud sanæ doctri-
ψεύσταις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκα-
næ aduersatur: Secundum Euangelium gloriæ
λίᾳ ἀντίκειται· κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ 11
beati Dei, quod *creditus sum ego*. Et *gratiam habeo*
μακαρίου θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ. καὶ χάριν ἔχω 12
roboranti me Christo* Domino nostro, quia fi-
τῷ ἐνδυναμοῦντί με χριστῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πι-
delem me existimauit, ponens in *ministerium*, Eum priùs
στόν με ἡγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν, τὸν πρότε- 13
existentem blasphemum, & persecutorem, & contumeliosum. sed miseri-
ρον ὄντα βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν. ἀλλ' ἠ-
cordiã cõsecutꝰ sum, quia ignorans feci in incredulitate. Superabun-
λεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ. ὑπερεπλεό- 14
dauit autem gratia Domini nostri cum fide & dilectione *illius* in
νασε δὲ ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν
Christo Iesu Fidelis sermo, & omni acceptione dignus,
χριστῷ ἰησοῦ. πιστὸς ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, 15
quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores *seruare*,
ὅτι χριστὸς ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι,
quorum primus sum ego. Sed *propter hoc* misericordiã cõsecutus sum, vt
ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ. ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα 16
in me primò ostenderet Iesus Christus omnem *lon-*
ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται ἰησοῦς χριστὸς τὴν πᾶσαν μα-
ganimitatem, ad informationem *futurorum credere in*
κροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ'
illo in vitam æternam. *Ipsi* autem regi seculorum
αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον. τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων 17
immortali, inuisibili, soli *sapienti* Deo honor, *gloria in*
ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ θεῷ τιμὴ, δόξα εἰς τοὺς
secula seculorum. amen. Hoc præce-
αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. ταύτην τὴν παραγγε- 18
ptum commendo tibi, fili Timothee, secundum præce-
λίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον τιμόθεε, κατὰ τὰς προα-
dentes in te propherias, vt milites in illis
γούσας ἐπί σε προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν

imperium 1 *&* *dilecto* *&*

vt remaneres Epheſi, cũ irem 3 *ne* *docerent:* *intenderent*

est autem 5 *A quibus* *ἀστοχέω* *ἐκτρέπω* *loquuntur,* *est,* *διαβεβαιόω* *quæ est*

saluos facere, *ideo* 15

patientiam, 16 *eorum qui credituri sunt illi* *&* 17

Quæ est 11 *creditum est mihi. Gratias ago ei qui confortauit* *Iesu* *ministerio, Qui* *blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus.* *ὑβρίζομαι* *ἀγνοέω* *quæ est*

pulchram militiam: Habens fidem & bonam conscientiam: bonam
19 καλὴν στρατείαν· ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν·
quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt.
ἣν τινες ἀπωσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν·
Quorum est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Sa-
20 ὧν ἐστιν ὑμέναιος καὶ ἀλέξανδρος, οὓς παρέδωκα τῷ σα-
tanæ, vt discant non blasphemare.
τανᾷ, ἵνα *παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν.

Ex quibus *παιδεύομαι

CAP. II. Β'

Adhortor igitur primùm omnium, fieri obsecrationes, *Obsecro*
1 Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων, ποιεῖσθαι δεήσεις,
orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus homi-
προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώ-
nibus: Pro regibus, & omnibus *in* sublimitate *qui*
2 πων· ὑπὲρ βασιλέων, καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ
existentibus, vt quietam & tranquillam vitam *degamus* in omni pie-
ὄντων, ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐ-
tate & *honestate*: Hoc enim bonum* & acceptum
3 σεβείᾳ καὶ σεμνότητι· τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον
coram saluatore nostro Deo: Qui omnes homines
4 ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ· ὃς πάντας ἀνθρώπους
vult *seruari*, & ad agnitionem veritatis venire.
θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.
Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, ho-
5 εἷς γὰρ θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρω-
mo Christus Iesus: *Dans* semetipsum redemptionem pro om- *Qui dedit*
6 πος χριστὸς ἰησοῦς· ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάν- *cuius*
nibus, *testimonium temporibus* *propriis*. In quod positus sum ego *suis confirmatum est:*
7 των, τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις· εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ
prædicator & apostolus (veritatem dico *in Christo*, non mentior:)
κήρυξ καὶ ἀπόστολος· ἀλήθειαν λέγω ἐν χριστῷ, οὐ ψεύδομαι·
doctor Gentium in fide & veritate. Volo ergo
8 διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ. βούλομαι οὖν
orare viros in omni loco, leuantes pu- *ἐπαίρω*
προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁ-
ras manus, sine ira & disceptatione.
σίους χεῖρας, χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ.
Similiter & mulieres in habitu ornato, cũm
9 ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ
verecundia & *modestia* *ornare* *seipsas*, non in *cincinnis*, *sobrietate ornantes*
αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν, *tortis crinibus*
argento, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa;
ἀργυρίῳ, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ·
Sed quod decet mulieres, promittentes pietatem
10 ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν
per opera bona. Mulier in silentio discat, *in* om- *cum*
11 δι' ἔργων ἀγαθῶν. γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πά- *dominari in virum,*
ni subiectione. Mulieri autem docere non permitto, neque *αὐθεντέω*
12 σῃ ὑποταγῇ. γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ *πλάσσομαι*
auctoritatem vsurpare viri, sed esse in silentio. Adam enim pri- *ἀπατάομαι*
13 αὐθεντεῖν ἀνδρὸς, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. ἀδὰμ γὰρ πρῶ- *autem*
mus formatus est, deinde Heua. Et Adam non est seductus, at *præuaricatione*
14 τος ἐπλάσθη, εἶτα εὕα. καὶ ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ *permanserint* *sobrietate.*
mulier seducta, in *transgressione* fuit: Saluabitur autem
15 γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε· σωθήσεται δὲ
per filiorum generationem, si *manserint* in fide, & dilectione, &
διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει, καὶ ἀγάπῃ, καὶ
sanctificatione cum *modestia*.
ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης.

CAP. III. Γ'

Fidelis sermo. si quis episcopatum *expetit*, *pulchrum* opus desiderat, *bonũ*
1 Πιστὸς ὁ λόγος· εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου
desiderat. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse,
2 ἐπιθυμεῖ. δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίλημπτον εἶναι, *prudentem,*
vnius vxoris virum, *vigilantem*, sobrium, ornatum, ho- *pudicum,*
μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλεον, σώφρονα, κόσμιον, φι-
spitalem, doctorem,
3 λόξενον, διδακτικὸν, Non vinolentum, non percussorem, *non*
turpis lucri cupidum, sed modestum, *non pugnantem, non cupidum argenti:* *nõ litigiosum, non cupidum:*
μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ, ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον· *Suæ*
Propriæ domui bene præpositum, filios habentem *in subiectione* *subditos*
4 τ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ
cum omni castitate. Si autem quis *propriæ* domui præesse *suæ*
5 μετὰ πάσης σεμνότητος. εἰ δέ τις τ ἰδίου οἴκου προστῆναι

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

nescit, diligentiam habebit? ᵃὀπιμελέω

*non nouit, quomodo ecclesiæ Dei *curam geret?*

ἐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας θεοῦ ᵃἐπιμελήσεται;

Non *nuper

μὴ νεόφυ- 6

*neophytum, ne in superbiã elatus *iaciat* ᵃ*in iudicium incidat* ᵇ*diaboli.*

τον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς, εἰς κρῖμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου.

Oportet autem illum & testimonium bonum habere ab iis qui* fo-

δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξω- 7

ris, vt non in opprobrium incidat, & laqueum diaboli.

ᵇἐμπίπτω

θεν, ἵνα μὴ εἰς ὀνειδισμὸν ᵇἐμπέσῃ, καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου.

Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non vino multo

διακόνους ὡσαύτως σεμνούς, μὴ διλόγους, μὴ οἴνῳ πολλῷ 8

deditos, non turpe lucrum sectantes: Habentes myste-

προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς· ἔχοντας τὸ μυστή- 9

rium fidei in pura conscientia. Et hi

ριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει. καὶ οὗτοι 10

ᵍ& sic *nullum crimẽ habentes ᶜδιακονέω ᵍpudicas, ᵈdetrahentes, *qui ᵉsuis præsint,

autem probentur primùm, ᵍ*deinde* ministrent, *incul-

δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα ᶜδιακονείτωσαν ἀνέγκλη-

pati existentes. Mulieres similiter *honestas*, non *calumnia-*

τοι ὄντες. γυναῖκας ὡσαύτως σεμνάς, μὴ διαβό- 11

tores, sobrias, fideles in omnibus. Diaconi sint

λους, νηφαλέους, πιστὰς ἐν πᾶσι. διάκονοι ἔστωσαν 12

vnius vxoris viri, *filiis bene *præsidentes*, &

μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι, καὶ τῶν

*ᵍ*propriis* domibus. *Nam bene *ministrantes*, gradum

ἰδίων οἴκων. οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες, βαθμὸν 13

sibipsis bonum *acquirunt*, & multam *libertatem* in fi-

ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται, καὶ πολλὴν παρρησίαν ἐν πί-

de quæ *in Christo Iesu. Hæc tibi scribo, sperans

στει τῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ταῦτά σοι γράφω, ἐλπίζων 14

*venire ad te citò. Si autem tardauero, vt scias

ἐλθεῖν πρός σε τάχιον· ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇς 15

ᵍte quomodo oporteat in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia

πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία

Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας.

Et manifestè magnum est pietatis *mysterium*,

καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστή- 16

Deus manifestatus est in carne, *iustificatus* est in spiritu,

ριον, θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι,

ᵍ*visus est* angelis, *prædicatus est *in* Gentibus. *creditus* est in mundo,

ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ,

receptus est in gloria.

ᵈἀνελήφθη ἐν δόξῃ.

CAP. IIII. δ'

*At Spiritus ᵍ*diserte* dicit, quia in nouissimis temporibus *de-*

Τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ᶜἀπο- 1

*scisc*ent quidam *fide, attendentes spiritibus *deceptoriis*,

στήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης,

& doctrinis dæmoniorum: In hypocrisi *falsa lo-

καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων· ἐν ὑποκρίσει ψεύδο- 2

ᵉ& ᵍsuam* quentium, *cauteriatam habentium ᵍ*propriam* conscientiam.

ᵉκαυτηριάζω λόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν·

Prohibentium nubere, abstinere *cibis, quos Deus crea-

κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτι- 3

*ᵉ*à* uit ad *acceptionem* cum gratiarum actione fidelibus, & *cogno-

ᵉpercipiendum *scentibus* veritatem. Quia omnis creatura Dei bona*, &

ᵍnis qui cognouerunt* nihil reiciendum, *cum gratiarum actione *sumptum*:

ἔστι τοῖς πιστοῖς, καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν· ὅτι πᾶν κτίσμα θεοῦ καλὸν, καὶ 4

οὐδὲν ἀπόβλητον, μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον·

Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.

ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως. 5

Hæc ᵍ*subiiciens* fratribus, bonus eris minister

ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελφοῖς, καλὸς ἔσῃ διάκονος 6

Iesu Christi, enutritus verbis fidei, &

ἰησοῦ χριστοῦ, ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως, καὶ τῆς

bonæ doctrinæ, quam assecutus es.

καλῆς διδασκαλίας, ᾗ ᵉπαρηκολούθηκας.

*At prophanas & aniles fabulas ᵍ*reiice*: exerce

τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ. γύμνα- 7

autem *ipsum* ad pietatem. Nam corporalis exer-

ζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν· ἡ γὰρ σωματικὴ γυ- 8

autem citatio ad modicum est vtilis, *at* pietas * ad

ναστία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς

ᵍest omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ ᵍnunc,&

πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν, καὶ

futuræ. Fidelis sermo, & omni acceptione

τῆς μελλούσης. πιστὸς ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀποδοχῆς 9

*maledicimur, dignus. In hoc enim & laboramus; & *probris afficimur*, quia

ἄξιος. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ κοπιῶμεν, καὶ ὀνειδιζόμεθα, ὅτι 10

ᵍDeum viuum, *speramus in *Deo viuente*, qui est saluator omnium homi-

ἠλπίκαμεν ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώ-

ᵍPræcipe num, maxime fidelium. *Annuntia* hæc, & doce.

πων, μάλιστα πιστῶν. παράγγελλε ταῦτα, καὶ δίδασκε. 11

*adolescentiam Nemo tuam ᵍ*iuuentutem* contemnat, sed exemplum esto

μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω, ἀλλὰ τύπος γίνου 12

fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, *in Spiritu*,

τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι,

in fide, in castitate. Dum venio, attende lectio-

ἐν πίστει, ἐν ἁγνείᾳ. ἕως ἔρχομαι πρόσεχε τῇ ἀναγνώ- 13

ni, exhortationi, doctrinæ. *Ne neglige illud in*

σει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν 14

te donum, quod datum est tibi per prophetiam, cum impositione

σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας, μετὰ ἐπιθέσεως

manuum presbyterij. Hæc meditare, in

χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. ταῦτα μελέτα, ἐν 15

his esto, vt tuus profectus manifestus sit *in* omnibus.

τούτοις ἴσθι, ἵνα σοῦ ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν.

Attende tibi*ipsi*, & doctrinæ: ᵍ*persiste* illis. hoc

ἔπεχε σεαυτῷ, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ· ἐπίμενε αὐτοῖς· τοῦτο 16

enim faciens, & *ipsum* ᵍ*seruabis*, & ᵍ*audientes* te.

ΓΔ ποιῶν, καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου.

ᵍ*saluum facies*, ᵍ*eos qui audiũt*

CAP. V. ε'

Seniorem ne increpaueris, sed *hortare* vt pa-

Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέ- 1

obsecra

trem, iuuenes vt fratres: ᵍ*Seniores mulieres* vt ma-

ᵍ*Anus*

τρας, νεωτέρους ὡς ἀδελφούς· πρεσβυτέρας ὡς μητέ- 2

tres, iuuenculas vt sorores, in omni castitate.

ρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφὰς, ἐν πάσῃ ἁγνείᾳ.

Viduas honora, *illas* verè ᵍ*viduas*.

χήρας τίμα, τὰς ὄντως χήρας. 3

Si autem qua vidua filios, aut nepotes habet, *discant* pri-

εἰ δέ τις χήρα τέκνα, ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶ- 4

mùm *propriam* domum *bene* regere, & mutuam vicem reddere

τον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν, καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς

parentibus: hoc enim est *pulchrum & acceptum coram*

προγόνοις· τοῦτο γάρ ἐστι καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ

Deo. *At* verè vidua, & ᵍ*sola relicta*, sperauit in

θεοῦ. ἡ δὲ ὄντως χήρα, καὶ μεμονωμένη, ἤλπικεν ἐπὶ τὸν 5

Deum, & instat obsecrationibus, & orationibus no-

θεὸν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι, καὶ ταῖς προσευχαῖς νυ-

cte & die. *At delitiosa*, viuens mortua est.

κτὸς καὶ ἡμέρας· ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε.

Et *hæc annuntia*, vt irreprehensibil* sint.

καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπίλημπτοι ὦσιν. 7

Si autem quis ᵍ*proprios*, & maximè ᵍ*domesticos* non *prospicit*,

εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, 8

fidem negauit, & est infideli deterior.

τὴν πίστιν ᵇἤρνηται, καί ἐστιν ἀπίστου χείρων.

Vidua eligatur non minùs annorum sexaginta, quæ fuerit

χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα, γεγονυῖα 9

vnius viri vxor: In operibus bonis testimonium habens, si

ἑνὸς ἀνδρὸς γυνὴ· ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη, εἰ 10

filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si

ᵉτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ

afflictis suffecit, si omne opus bonum subsecuta

θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολού-

est. Adolescentiores autem viduas ᵍ*recusa*: cùm enim ᵍ*lasci-*

θησε. νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ· ὅταν γὰρ κατα- 11

uierint aduersus Christum, nubere volunt: Habentes damna-

στρηνιάσωσι τοῦ χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν· ἔχουσαι κρῖ- 12

tionem, quia primam fidem *abiecerunt*. Simul autem &

μα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ᵈἠθέτησαν. ἅμα δὲ καὶ

otiosæ discunt ᵍ*circumeuntes* domos: non solùm *autem*

ἀργαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον δὲ

otiosæ, sed & *nugaces*, & curiosæ, loquentes quæ non

ἀργαὶ, ἀλλὰ καὶ φλύαροι, καὶ περίεργοι, λαλοῦσα τὰ μὴ

ᵍ*decentia*. Volo ergo iuniores *viduas* nubere, filios procreare,

δέοντα. βούλομαι οὖν νεωτέρας χήρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, 14

ᵍ*domum administrare*, nullam occasionem dare aduersario

οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ

maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt retro

λοιδορίας χάριν. ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω 15

Satanam. Si quis fidelis *aut qua fidelis* habet viduas, ᵉ*sufficiat*

τοῦ σατανᾶ. εἴ τις πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ᵉἐπαρκείτω 16

illis, & non grauetur ecclesia, vt ‖ verè ᵍ*viduis*

αὐταῖς, καὶ μὴ βαρείσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις

sufficiat. Bene ᵍ*præsidentes* presbyteri, duplici

ἐπαρκέσῃ. οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς 17

honore digni habeantur, maximè *laborantes* in verbo & do-

τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδα-

ctrina. Dicit enim scriptura, Boui trituranti non *li-*

σκαλίᾳ. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ, βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώ- 18

gabis os. &, Dignus* operarius mercede sua.

σεις. καὶ, ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.

Aduersus presbyterum accusationem *ne accipito*, *præter-*

κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς 19

quam in duobus aut tribus testibus. Peccantes,

εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. τοὺς ἁμαρτάνοντας, 20

coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.

ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσι.

Obtestor coram Deo, & *Domino* Iesu Chri-

διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ κυρίου ἰησοῦ χρι- 21

sto, & electis angelis, vt hæc custodias sine

στοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς

ᵍ*in alijs partem declinando.* præiudicio, nihil faciens ᵍ*secundum inclinationem*.

προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν.

ᵍ*quæ sunt* *viduæ.*

discat

ᵍ*suam*

‖ Quæ autẽ est ᵍdesolata, ᵃμονόω

Nam quæ in deliciis est,

ᵍhoc præcipe,

‖suorum, ᵍdomesticorũ *curam habet,

ᵇἀρνέομαι

*submini*stret* ᵉἐπαρκέω ‖iis quæ sunt ᵍviduæ,

*Qui ᵍpræsunt

qui laborant

infrenabis.

ᵍest

noli recipere, nisi sub

ᵈἀθετέω ‖circuire

verbosæ,

‖oportet.

‖matresfamilias esse,

ᵍ*irritam fecerunt.*

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Manus citò nemini impoſueris, neque communicaueris pec-
χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρ- 22
satis alienis. teipſum caſtum cuſtodi.
τίαις ἀλλοτρίαις. σεαυτὸν ἁγνὸν τήρει.
Ne amplius aquam *bibito*, ſed vino modico vtere propter ſtoma-
μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμα- 23
Noli adhuc bibere, chum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Quorundam homi-
χόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. τινῶν ἀνθρώ- 24
num peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium,
πων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, προάγουσαι εἰς κρίσιν,
quoſdã autem & ſubſequuntur. Similiter & *pul-*
τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν· ὡσαύτως καὶ τὰ ἔρ- 25
bona facta *chra opera* manifeſta ſunt, & ** quæ aliter *habentia*, abſcondi non
γα πρόδηλά ἐστι, καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα, κρυβῆναι οὐ
poſſunt.
δύναται.

CAP. VI. ς'

Quicunque ſunt ſub iugo ſerui, *proprios* dominos om-
Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας πά- 1
ſus ni honore dignos arbitrentur, *vt non* nomen *Dei*, &
σης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, καὶ
Qui autem habent doctrina blaſphemetur. *At* fideles *habentes*
ἡ διδασκαλία βλασφημῆται. οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες 2
dominos, non contemnant, quia fratres ſunt, ſed
δεσπότας, μὴ καταφρονείτωσαν ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ
καταφρονέω magis ſeruiant, quia fideles ſunt, & dilecti, qui *illius*
μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσι, καὶ ἀγαπητοί, οἱ τῆς
participes sunt beneficij *participantes*. hæc doce, & ex-
εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. ταῦτα δίδασκε καὶ πα-
hortare. Si quis aliter docet, & non *acquieſcit*
ράκαλει. εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχε- 3
ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quę
ται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῖς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ τῇ
est ſecundum pietatem* doctrinæ, *Turget*, nihil
κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται, μηδὲν ἐ- 4
Superbus est, tuφόομαι ſciens, ſed languens circa quæſtiones & verborum pugnas,
πιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας,
oriuntur inuidiæ, contentiones, ex quibus *nascitur inuidia, contentio*, blaſphemiæ, ſuſpiciones malæ,
Cõfligationes ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρις, βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραὶ,
διαφθείρω *Peruerſæ exercitationes* corruptorum hominum mentem, &
διαπαρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ 5
qui priuati sunt *priuatorum* veritate, exiſtimantium quæſtum eſſe
ἀποστερέω ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι
pietatem: *abſcede ab huiuſmodi.*
τὴν εὐσέβειαν· ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων.
sufficientia. Eſt autem quæſtus magnus, pietas cum *ſua ſortis probatione.*
ἔστι δὲ πορισμὸς μέγας, ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας. 6
hunc Nihil enim intulimus in *mundum, *manifeſtum* quia nec
haud dubium οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ 7
auferre quid poſſumus: Habentes autem alimenta,
ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. ἔχοντες δὲ διατροφὰς, 8
quibus tegamur, & *tegumenta*, his contenti ſimus.
καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα.
Nam qui volunt diuites fieri, *At volentes *diteſcere*, incidunt in tentationem,
diaboli, οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν, 9
& laqueum*, & deſideria multa inutilia & nociua,
καὶ παγίδα, καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβερὰς,
quæ mergunt homines in interitum, & per-
αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον, καὶ ἀπω-
ditionem. Radix enim omnium malorum eſt *pecuniæ*
λειαν. ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαρ- 10
cupiditas, quam quidam appetentes, *aberrauerunt* à fi-
γυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι *ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πί- *ἀποπλανάω
de, & *ſeipſos* **transfixerunt* doloribus multis.
στεως, καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδυνάις πολλαῖς. *vagor*
Tu autem ô homo Dei, hæc fuge: ſectare verò iu-
σὺ δὲ ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ταῦτα φεῦγε· δίωκε δὲ δι- 11
ſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, man-
καιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονὴν, πραό-
ſuetudinem. Certa *pulchrum* certamen fidei, *bonum*
τητα· ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, 12
apprehende æternam vitam, in quam * vocatus es, & con- *&
ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν *ἐκλήθης, καὶ ὡμο- *καλέομαι
feſſus es *pulchram* confeſſionem coram multis te-
λόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύ- *bonam*
ſtibus. Præcipio tibi coram Deo *viuifi-* qui viuificat
ρων. παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ζωοποι- 13
cante omnia: & Chriſto Ieſu *teſtato coram* *qui teſtimo-
οῦντος τὰ πάντα, καὶ χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος ἐπὶ nium reddidit
Pontio Pilato *pulchram* confeſſionem. ſub
ποντίου πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν· *bonam*
Seruare te mandatum *immaculatum*, irreprehenſibile, vſque in *Vt ſerues
τηρῆσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον, ἀνεπίλημπτον, μέχρι 14
ſine macula, *apparitionem* Domini noſtri Ieſu Chriſti: *aduentum
τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ·
Quam temporibus *propriis* oſtendet beatus & ſolus potens, Quem *ſuis
ἣν καιροῖς ἰδίοις δείξει ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, 15
rex *regnantium*, & Dominus dominantium, regum,
ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ κύριος τῶν κυριευόντων,
*Solus *habens* immortalitatem, *lucem *habitans* inacceſſibilem: quem vidit *Qui *habet* &
ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον· ὃν εἶδεν 16
inhabitat *ſed
nullus hominum, *nec videre poteſt, cui honor, *robur *& imperium
οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐ δὲ ἰδεῖν δύναται· ᾧ τιμὴ, κράτος
ſempiternum. Amen. Diuitibus *in *nunc ſeculo*, *huius ſeculi,
αἰώνιον. ἀμήν. τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, 17
præcipe non ſublime ſapere, neque ſperare in *diui- *incerto diui-
παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλού- tiis *incertitudini*, ſed in Deo *illo *viuente*, (*præbente* tiarum, *viuo, (qui præ
του ἀδηλότητι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ ζῶντι, τῷ παρέχοντι ἡ- nobis abundè omnia ad *reficeillationem,*) Bene agere, *fruendum,)
μῖν πλουσίως πάντα εἰς ἀπόλαυσιν, ἀγαθοεργεῖν, 18
diteſcere in operibus bonis, **benepartibiles* eſſe, *communicabiles*,
πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς, *diuites fieri
Theſaurizantes ſibiipſis fundamentum *pulchrum* in fu- *facilè tribue-
ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλ- 19 re, communi-
turum, vt apprehendant *æternam* vitam. care. Theſau-
λον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς αἰωνίου ζωῆς. rizare
O Timothee, depoſitum cuſtodi, deui- *bonum
ὦ τιμόθεε, τὴν παραθήκην φύλαξον, ἐκτρεπό- 20 *veram
tans prophanas *inanitates vocum, & oppoſitiones *illius falſo* *nouitates
μενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας, καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευ- *falſi nominis*
nominatæ ſcientiæ: Quam quidam *profitentes*, circa *promittentes,
δωνύμου γνώσεως· ἣν τινες ἐπαγγελλόμενοι, περὶ 21
fidem *aberrauerunt. Gratia tecum. amen. *exciderunt.
τὴν πίστιν ἠστόχησαν. ἡ χάρις μετά σου. ἀμήν. *ἀστοχέω

Ad Timotheum prior ſcripta eſt à Laodicia, quæ eſt metropolis

Πρὸς τιμόθεον πρώτη ἐγράφη ἀπὸ λαοδικείας, ἥτις ἐστὶ μητρόπολις

Phrygiæ Pacatianæ.

Φρυγίας τῆς πακατιανῆς.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PAVLI AD TIMOTHEVM SECVNDA EPISTOLA.

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α΄.

Paulus Apostolus Iesu Christi

1 ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ

per voluntatem Dei, secundum promis-

διὰ θελήματος θεοῦ, κατ' ἐπαγγε-

sionem vitæ quæ in Christo Iesu:

λίαν ζωῆς τῆς ἐν χριστῷ Ἰησοῦ

Timotheo dilecto filio, gratia, mi-

2 τιμοθέῳ ἀγαπητῷ τέκνῳ, χάρις, ἔ-

sericordia, pax à Deo Patre, & Chri-

λεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ χρι-

Gratias ago sto Iesu Domino nostro. *Gratiam habeo* Deo, cui

στοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. χάριν ἔχω τῷ θεῷ, ᾧ 3

quòd sine intermissione habeam tui seruio à progenitoribus in pura conscientia, *vt* ininter-

λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὡς ἀδιάλ-

missam habeo de te memoriam in orationibus meis, nocte &

πτον ἔχω τὴν σὴν μνείαν ἐν ταῖς δεήσεσί μου νυκτὸς καὶ

die, Desiderans te videre, memor tuarum la-

a μνημο- ἡμέρας· ὑπο θῶν σε ἰδεῖν, a μεμνημένος σου τῶν δα- 4

νεύω chrymarum, vt gaudio impleat: Recordationem accipiens

κρύων, ἵνα χαρᾶς πλησθῶ· ὑπόμνησιν λαμβάνων 5

b est ficta & ci quæ in te non ficta fidei, quæ inhabitauit primùm in

b ἐνοικέω τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως, ἥτις c ἐνῴκησε πρῶτον ἐν τῇ

c certus d πείθω a admoneo e vt resuscites gratiam f quæ auia tua Loide, & matre tua Eunice: *persuasus* sum autem

μάμμῃ σου Λωΐδι, καὶ τῇ μητρί σου Εὐνείκῃ c πέπεισμαι δὲ

quòd & in te. Propter quam causam *admoneo te vt resus-*

ὅτι καὶ ἐν σοί. δι' ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε ἀνα- 6

citare donum Dei, f *quod* est in te per impo-

ζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ θεοῦ, ὅ ἐστιν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέ-

sitionem manuum mearum: Non enim dedit nobis Deus spiri-

σεως τῶν χειρῶν μου. οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς πνεῦ- 7

tum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.

g Noli itaque erubescere d ἐπαισχύ- νομαι e collabora f Qui liberauit g vocauit h sua i suum k quæ data est l Manifestata est m Φανερόω n illuminatione o qui destruxit p illuminauit q φωτίζω

μα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ.

Ne igitur erubueris testimonium Domini nostri, ne-

μὴ οὖν g d ἐπαισχυνθῇς τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου ἡμῶν, μη- 8

que me vinctum eius: sed *compatere afflictiones* Euan-

δὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ· ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγ-

gelio secundum virtutem Dei: *Seruantis* nos, &

γελίῳ κατὰ δύναμιν θεοῦ, τοῦ σώσαντος ἡμᾶς, καὶ 9

vocantis vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum

καλέσαντος κλήσει ἁγίᾳ, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατ'

proprium propositum, & gratiam *datam* nobis in Christo Iesu

ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ

ante tempora secularia: *Manifestatam* autem nunc per

πρὸ χρόνων αἰωνίων· r φανερωθεῖσαν δὲ νυνὶ διὰ τῆς 10

t apparitionem saluatoris nostri Iesu Christi, *u destruentis*

t ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, u καταργήσαντος

quidem mortem, *illuminantis* autem vitam & incorruptionem per

μὲν τὸν θάνατον, v φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ

Euangelium: In quod positus sum ego prædicator & apostо-

τοῦ εὐαγγελίου· εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστο- 11

lus, & magister Gentium. Ob quam causam etiam hæc

λος, καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν. δι' ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα 12

patior, sed non confundor: scio enim cui credidi, &

πάσχω, ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι· οἶδα γὰρ ᾧ πεπίστευκα, καὶ

w certus *persuasus* sum quia potens est depositum meum seruare

πέπεισμαι ὅτι δυνατός ἐστι x τὴν παραθήκην μου φυλάξαι

y Formam in illum diem. *Exemplar* habe sano-

εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόν- 13

z in rum verborum, quæ à me audisti in fide & dilectione *quæ* in

των λόγων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν

Bonum Christo Iesu, *Pulchrum* depositum custodi per

χριστῷ Ἰησοῦ. τὴν καλὴν παραθήκην φύλαξον διὰ 14

a qui habitat spiritum sanctum *inhabitantem* in nobis.

πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν.

b uersi c à d sunt Scis hoc, quòd *uersati* sunt *me* omnes qui in Asia,

οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ ἀσίᾳ, 15

e ex quibus f quorum est Phygellus & Hermogenes. Det misericordiam Dominus

ὧν ἐστι Φύγελλος καὶ Ἑρμογένης. δῴη ἔλεος ὁ κύριος 16

Onesiphori domui, quia sæpe me refrigerauit, & cate-

τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξε, καὶ τὴν ἅλυ-

g cùm Romam nam meam non erubuit: Sed *factus in Roma,*

σίν μου οὐκ ἐπῃσχύνθη· ἀλλὰ γενόμενος ἐν ῥώμῃ, 17

studiosius quæsiuit me, & inuenit. Det illi

σπουδαιότερον ἐζήτησέ με, καὶ εὗρε. δῴη αὐτῷ ὁ 18

Dominus inuenire misericordiam à Domino in illa die. &

κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ

quaecunque in Epheso ministrauit, melius tu nosti.

ὅσα ἐν ἐφέσῳ διηκόνησε, βέλτιον σὺ γινώσκεις.

quanta Epheso

CAP. II. Β΄

Tu ergo fili mi, confortare in gratia quæ in Chri-

est

1 Σὺ οὖν τέκνον μου, e ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν χρι-

e ἐνδυνα- μόω

sto Iesu, Et quæ audisti à me per multos te-

2 στῷ Ἰησοῦ, καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρ-

stes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei

τύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ

erunt & alios docere. *Tu igitur malum patere*

Labora

3 ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι. σὺ οὖν κακοπάθησον

sicut *pulcher* miles Iesu Christi. Nemo mili-

bonus

4 ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ χριστοῦ. οὐδεὶς στρατευό-

tans *implicatur* vitæ negotiis, vt *deli-*

Deo, implicat se secularibus

μενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρα-

genti milites placeat. *Si autem & certet* quis, non coro-

ei cui se probauit

5 τολογήσαντι ἀρέσῃ. ἐὰν δὲ καὶ h ἀθλῇ τις, οὐ i στεφανοῦ-

natur, *si non* legitimè certauerit. Laborantem agricolam

Nã & qui certat in agone,

h ἀθλέω i στεφανόω

6 ται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. τὸν κοπιῶντα γεωργὸν

oportet primùm *fructus* percipere.

nisi

de fructibus

δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν.

Intellige quæ dico: *det* enim tibi Dominus intellectum in omnibus.

dabit

7 νόει ἃ λέγω· δώσῃ γάρ σοι ὁ κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσι.

Memor esto Iesum Christum *excitatum* ex mortuis, ex se-

Dominum

8 μνημόνευε Ἰησοῦν χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρ-

mine Dauid, secundum euangelium meum: In quo *malum pa-*

resurrexisse à

9 ματος Δαβίδ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου· ἐν ᾧ κακοπα-

tior vsque ad vincula, quasi *maleficus*: sed verbum Dei non

laboro

malè operans:

θῶ μέχρι δεσμῶν, ὡς κακοῦργος· ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ

est *vinctum.* *Propter hoc* omnia sustineo propter ele-

alligatum.

10 δέδεται. διὰ τοῦτο πάντα ὑπομένω διὰ τοὺς ἐκλε-

Ideo

κτοὺς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσι τῆς ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, μετὰ

est

gloria *aterna.* Fidelis sermo: *si enim* commortui sumus,

τυγχάνω

11 δόξης αἰωνίου. πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ j συναπεθάνομεν,

cælesti. nam

& conuiuemus: Si *toleramus*, & conregnabi-

j συναπο- θνήσκω

12 καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσο-

mus: si negauerimus, & ille negabit nos.

sustinebimus,

μεν· εἰ ἀρνούμεθα, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς·

Si *infidi sumus*, ille fidelis permanet: negare seipsum non

non credimus

13 εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει· ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ

potest. Hæc commone, testificans co-

14 δύναται. ταῦτα ὑπομίμνησκε διαμαρτυρόμενος ἐνώ-

ram Domino. *non* contendere verbis: ad nihil *vtile*, ad sub-

noli enim est, nisi

πιον τοῦ κυρίου. μὴ λογομαχεῖν· εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ὀπὶ κα-

uersionem audientium. *Stude* teipsum probabilem

Solicitè cura

15 τασφθῇ τῷ ἀκουόντων. σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον

exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè *secan-*

tractantem

παραστῆσαι τῷ θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦ-

tem verbum veritatis. *At prophanas vanas*

Prophana autem & inaniloquia deuita: multum enim proficient ad impietatem,

16 τα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. τὰς δὲ βεβήλους κενο-

voces cohibe, ad plus enim procedent impietatis:

φωνίας περίϊστασο· ὀπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας·

Et sermo eorum vt *gangræna pastum habebit, quorum* est Hy-

cancer serpet, ex quibus

17 καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν k ἕξει, ὧν ἐστιν ὑ-

menæus & Philetus: Qui *circa veritatem aber-*

à veritate excideruntᵉ

18 μέναιος καὶ Φίλητος· οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν l ἠστό-

rauerunt, dicentes resurrectionem iam esse factam, & *subuertunt*

k ἀστοχέω l subuertere unt

χησαν, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι, καὶ ἀνατρέπουσι

quorundam fidem. *Tamen* firmum fundamentum Dei stat,

Sed

19 τήν τινων πίστιν· ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ ἕστη-

habens signaculum hoc: Cognouit Dominus *existentes e-*

qui sunt

κεν, ἔχων τὴν σφραγῖδα ταύτην· ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐ-

ius. &, Discedat ab *iniustitia* omnis *nominans* nomen

in iquitate

qui nominat

τοῦ. καὶ, m ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα

Domini. In magna autem domo non sunt solùm vasa

m ἀφίστημι

20 κυρίου. ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον σκεύη

aurea & argentea, sed & lignea & *testacea*: & quædã quidẽ in

fictilia:

χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα· καὶ ἃ μὲν εἰς

honoré, quædã autẽ in *dedecus.* Si ergo quis emundauerit seipsum

contumeliam.

21 τιμὴν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν

ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & *bene* vtile

ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον, καὶ εὔχρηστον

domino, ad omne opus bonum paratum.

n ἑτοιμάζω

τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν n ἡτοιμασμένον.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Lautem

*& *iis qui
*autem
*sine disciplina
Ideuita,
*lites.

a παραιτέομαι
*litigare,
Ipatientem, cũ modestia corripientem eos qui resistunt veritati,

Icognoscendã veritatem,
*laqueis, à quo captiui tenẽtur

b ἐνίστημι
IEt

*non obedientes,
*pace, criminatores,
*sine benignitate,
Iproteruí, tumidi,
c τυφόω
*speciem quidẽ
Iautem
d ἀρνέω
*deuita:
*qui penetrant
*ducunt

*quæ ducuntur

Iperuenientes.

*Mambres

e καταφθείρω
Ivltrà: insipientia enim
*fuit.

f παρακολουθέω

a Antiochiæ, Iconi,

*qui volunt

g διώκομαι
*errantes, & in errorẽ mittentes.

Iab infantia

*quæ possunt
Iinstruere
*quæ est
*est

*docendum, ad arguendum, ad corrigẽdum, ad erudiendum

*instructus.

h ἐξαρτύομαι

At iuuenilia Idesideria fuge: sectare verò iusti-
τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύ- 22
tiam, fidem, charitatem, *pacẽm cum *Iinuocantibus Do-
νην, πίστιν, ἀγάπην, εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν κύ-
minum de puro corde. At stultas* & *Ineru-
ριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας. τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύ- 23
ditas quæstiones Irefice, sciens quia generant *pugnas.
τους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννῶσι μάχας.
Seruum autẽ Domini non oportet *pugnare, sed mansuetum esse ad
δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς 24
omnes, docibilem, Imala tolerantem, in lenitate eru-
πάντας, διδακτικὸν, ἀνεξίκακον, ἐν πραΰτητι παιδεύ- 25
dientem contrapositos, ne quandò det illis Deus pœni-
οντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῷ αὐτοῖς ὁ θεὸς μετά-
tentiam ad Ignitionem veritatis, Et resipiscant à
νοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ 26
diaboli *laqueo, captiui detenti ab ipso ad ipsius voluntatem.
διαβόλου παγίδος, ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα.

CAP. III. γ'

Hoc autem scito, quòd in nouissimis diebus instabunt
Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται 1
tempora periculosa. Erunt enim homines seipsos amantes, pe-
καιροὶ χαλεποί. ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φι- 2
cuniæ cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus *immo-
λάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπει-
rigeri, ingrati, scelesti, Sine affectione, sine fœdere, calumniatores,
θεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, 3
incontinentes, immites, *bonum non amantes, Proditores, Ipræci-
ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπε- 4
pites, inflati, voluptatum amatores magis quàm amatores Dei.
τεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι·
Habentes *formam pietatis, at virtutem eius abne-
ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνη- 5
gantes: & hos *auersare: Ex his enim sunt in-
μένοι· καὶ τούτους ἀποτρέπου· ἐκ τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐν- 6
repentes in domos, & captiuas *ducentes mulier-
δύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικά-
culas oneratas peccatis, *actas desideriis va-
ρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικί-
riis, Semper discentes, & nunquàm ad scien-
λαις, πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνω- 7
tiam veritatis Ivenire valentes. Quemadmodum autem Iannes
σιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα. ὃν τρόπον δὲ Ἰαννῆς 8
& *Iambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt
καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν Μωυσεῖ, οὕτως καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ
veritati, homines corrupti mentem, reprobi circa
ἀληθείᾳ, ἄνθρωποι κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ
fidem. Sed non proficient *ad plurimum: nam amentia
τὴν πίστιν· ἀλλ' οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον· ἡ γὰρ ἄνοια 9
eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum *facta est.
αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται πᾶσιν, ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο.
Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem,
Σὺ δέ μου παρηκολούθησας τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, 10
propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem,
τῇ προθέσει, τῇ πίστει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ
patientiam, Persecutiones, passiones, qualia mihi facta
ὑπομονῇ, τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμασιν, οἷά μοι ἐγέ- 11
sunt *in Antiochia, in Iconio, in Lystris, quales persecutiones susti-
νοντο ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις, οἵους διωγμοὺς ὑπή-
nui: & ex omnibus me eripuit Dominus.
νεγκα· καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ κύριος.
Et omnes autem *volentes piè viuere in Christo Iesu,
καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, 12
persecutionẽ patientur. Mali autem homines, & seductores, pro-
διωχθήσονται. πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι, καὶ γόητες, προ- 13
ficient in peius, *seducentes & seducti.
κόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.
Tu verò permane in iis quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo
σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες, καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος 14
didiceris, Et quia Ià puero sacras literas nosti,
ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, 15
*potentes tel sapientem reddere ad salutem, per fidem Illam in
τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν, διὰ πίστεως τῆς ἐν
Christo Iesu. Omnis scriptura diuinitus inspirata, & utilis*
χριστῷ Ἰησοῦ. πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος 16
ad Idoctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad
πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς
eruditionem quæ in iustitia, Vt perfectus sit Dei
παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ 17
homo, ad omne opus bonum Iconditus.
ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν §ἐξηρτυμένος.

CAP. IIII. δ'

Testificor igitur ego coram Deo, & Do-
Διαμαρτύρομαι οὖν ἐγὼ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ κυ- 1
mino nostro Iesu Christo, Ifuturo iudicare viuos & mortuos Iqui iudica-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς turus est
Isecundum apparitionem ipsius, & regnum eius: *& per adu-
κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ· tum
Prædica verbum, insta *tempestiuè, intempestiuè: argue, *opportunè
κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως· ἔλεγξον, 2 importunè:
increpa, obsecra in omni Ilonganimitate, & do- Ipatientia,
ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ, καὶ δι-
ctrina. Erit enim tempus, cùm sanam doctri-
δαχῆ. ἔσται γὰρ καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκα- 3
nam non sustinebunt, sed Isecundum desideria *propria *ad *sua
λίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας a ἀνέχομαι
sibiipsis coaceruabunt magistros, prurientes Iauditum, Iauribus,
ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους b κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν, b κνήθομαι
Et à quidem veritate auditum auertent,
καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, 4
ad autem fabulas conuertentur.
ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται.
Tu verò vigila in omnibus Imala patere, opus fac Euan- Ilabora,
σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι, κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγ- 5
gelistæ, ministerium tuum *impletum reddito.
γελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον.
delibor, & tempus meæ resolutionis instat. *simple, sobrius
ἐγὼ γὰρ ἤδη esto.
σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκε.
Certamen Ipulchrum certaui, cursum consummaui, Ibonum
τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν c ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, 7 c ἀγωνίζομαι
fidem seruaui. *Reliquum, repositа est mihi *In reliquo,
τὴν πίστιν d τετήρηκα· λοιπὸν, ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς 8 d τηρέω
iustitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illa Iiis qui diligũt
δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ aduentum
die, iustus judex. non solùm autem mihi, sed & Iom-
τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής. οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶ-
nibus diligentibus apparitionem eius.
σι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.
Studе venire ad me citò. Festina
σπούδασον ἐλθεῖν πρός με ταχέως· 9
Demas enim me reliquit, diligens *nunc seculum, *hoc
Δημᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα, 10
& abiit in Thessalonicam, Crescens in Galatiam, Titus
καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονίκην, Κρήσκης εἰς Γαλατίαν, Τίτος
in Dalmatiam. Lucas est solus mecum. Marcum
εἰς Δαλματίαν· Λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ. μάρκον 11
Iassumens, adduc cum teipso: est enim mihi vtilis in mi- Iassume, &
ἀναλαβὼν, ἄγαγε μετὰ σεαυτοῦ· ἔστι γάρ μοι εὔχρηστος εἰς διά-
nisterium. Tychicum autem misi in Ephesum.
κονίαν. Τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς Ἔφεσον. 12
Penulam quam reliqui in Troade apud Carpum, ve-
τὸν φελόνην ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρῳάδι παρὰ Κάρπῳ, ἐρ- 13
niens affer", & libros, maximè membranas. *tecum,
χόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. *autem
Alexander ærarius multa mihi mala ostendit. red-
Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο. ἀπο- 14
det illi Dominus secundum opera eius: Quem & tu
δώη αὐτῷ ὁ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὃν καὶ σὺ 15 Ideuita:
Iobserua: valde enim restitit nostris verbis.
φυλάσσου· λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις.
In prima mea defensione nemo mihi adfuit,
ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, 16
sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.
ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον· μὴ αὐτοῖς e λογισθείη. e λογίζομαι
At Dominus mihi astitit, & confortauit me, vt per *autem
ὁ δὲ κύριός μοι παρέστη, καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, ἵνα δι' 17 Impleatur,
me prædicatio Iplenè percipiatur, & audiant omnes
ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ, καὶ ἀκούσῃ πάντα τὰ
Gentes: & Ereptus sum de ore leonis. Illiberatus
ἔθνη· καὶ f ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος, 18 Liberauit
*Et eripiet
me Dominus ab omni opere malo, & *seruabit in f ῥύομαι
καὶ ῥύσεταί με ὁ κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς τὴν *saluum facies
regnum suum cæleste. cui gloria in secula
βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
seculorum. Amen. Saluta Priscillam & Aquilam,
τῶν αἰώνων. ἀμήν. ἄσπασαι Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν, 19
& Onesiphori domum. Erastus remansit Iin Corin- Icorinthi,
καὶ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον. Ἔραστος ἔμεινεν ἐν Κορίν- 20
tho: Trophimum autem reliqui *in Mileto infirmum. *Mileti
θῳ· Τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα.
Festina ante hyemem venire. salutant te Eubu-
σπούδασον πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. ἀσπάζεταί σε Εὔβου- 21
lus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres
λος, καὶ Πούδης, καὶ Λῖνος, καὶ Κλαυδία, καὶ οἱ ἀδελφοὶ
omnes. Dominus Iesus Christus cum spiritu
πάντες. ὁ κύριος Ἰησοῦς χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός 22
tuo. gratia vobiscum. Amen.
σου· ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Timotheum secunda, Ephesiorum Ecclesiæ primum episcopum ordinatum, scripta est à Roma, cùm ex secundo sisteretur Paulus Cæsari Neroni.
Πρὸς τιμόθεον δευτέρα, τῆς ἐφεσίων ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονηθέντα, ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης, ὅτε ἐκ δευτέρου παρέστη παῦλος τῷ καίσαρι νέρωνι.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PAVLI AD TITVM EPISTOLA.

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. ά.

PAVLVS seruus Dei, Apostolus autem
ΠΑΥΛΟΣ δοῦλος θεοῦ, ἀπόστολος δὲ 1
Iesu Christi, secundum fidem electorum
ἰησοῦ χριστοῦ, κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν
Dei, & agnitionem veritatis quæ secundũ
θεοῦ, καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ'
pietatem, In spem vitæ æter-
εὐσέβειαν, ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰω- 2
næ, quam promisit *expers mendacij* Deus,
νίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς θεὸς
ante tempora secularia: Manifestauit autem temporibus *propriis*
πρὸ χρόνων αἰωνίων· ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίοις τὸν 3
verbum suum in prædicatione, *quam creditam habeo ego* secundum præceptum
λόγον αὐτοῦ, ἐν κηρύγματι ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν
saluatoris nostri Dei: Tito *germano* filio secundum communẽ
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ· τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν 4
fidem, gratia, *misericordia*, pax à Deo Patre, & *Domino* Iesu
πίστιν, χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ κυρίου ἰησοῦ
Christo saluatore nostro. Huius gratia reliqui
χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. τούτου χάριν κατέλιπόν σε 5
te *in Creta*, vt *reliqua* corrigas, & consti-
ἐν κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταστή-
tuas per *ciuitatem* presbyteros, sicut *ego tibi *mandaui.*
σῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην.
Si quis est *inculpatus*, vnius vxoris vir, filios habens
εἴ τίς ἐστιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων 6
fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.
πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα.
Oportet enim episcopum *inculpatum* esse, sicut Dei dispensatorem,
δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς θεοῦ οἰκονόμον, 7
non *arrogantem*, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non
μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ
turpis lucri cupidum: Sed hospitalem, *bonum amantem*, so-
αἰσχροκερδῆ· ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρο- 8
brium, iustum, sanctum, continentem: *Tenacem eius* qui secundũ
να, δίκαιον, ὅσιον, ἐγκρατῆ· ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν 9
doctrinam *fidelis sermonis*, vt potens sit & exhortari in
διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν
doctrina sana, & *contradicentes* arguere.
τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.
Sunt enim multi *& inobedientes, vaniloqui, & *mentium*
εἰσὶ γὰρ πολλοὶ καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι, καὶ φρε- 10
deceptores, maximè *illi ex circuncisione: Quos oportet *ore obtu-*
ναπάται, μάλιστα οἱ ἐκ περιτομῆς· οὓς δεῖ ἐπιστομί- 11
rare: qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ nõ oportet,
ζειν· οἵτινες ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσι, διδάσκοντες ἃ μὴ δεῖ,
turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis proprius ipsorum
αἰσχροῦ κέρδους χάριν. εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν 12
propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.
προφήτης, κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.
Testimonium hoc est verum. ob quam causam increpa il-
ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής. δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐ- 13
los *præcisè*, vt sani sint in fide.
τοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει·
Non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis homi-
μὴ προσέχοντες ἰουδαϊκοῖς μύθοις, καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώ- 14
num auersantium *veritatem*.
πων ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν.
Omnia *quidem*
πάντα μὲν 15
munda mundis: *at *pollutis* & infidelibus
καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις
nihil *mundum*, sed *polluta sunt eorum & mens &
οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ
conscientia. Deum confitentur *nosse*, *at operibus*
συνείδησις. θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις 16
negant, *abominati *existentes* & incredibiles, & ad omne
ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν
opus bonum reprobi.
ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

CAP. II. β'

Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam:
Σὺ δὲ λάλει ἃ πρέπει τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ· 1
Senes *sobrios esse*, *honestos*, prudentes, *sa-*
πρεσβύτας νηφαλίους εἶναι, σεμνούς, σώφρονας, ὑγιαί- 2
nos fide, *dilectione, *parientia.
νοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ·
Anus similiter in habitu *sancto docentes*, non *sancto,
πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ 3
calumniatrices, non vino multo seruientes, bene docentes:
διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλωμένας, καλοδιδασκάλους·
Vt prudentiã doceant adolescentulas, *virorum amantes esse*, *filiorum amantes*,
ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας, φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους, 4
*Sobrias, castas, *domi manentes*, *bonas*, subditas
σώφρονας, ἁγνὰς, οἰκουργοὺς, ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας
propriis vitis, vt non verbum Dei blasphemetur.
τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ βλασφημῆται.
Iuuenes similiter hortare *temperantes esse*.
τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν· 6
Circa omnia teipsum *præbens* exemplum *pulchrorum* operũ,
περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, 7
in doctrina, *integritatem, *grauitatem, incorruptibilitatem*,
ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἀδιαφθορίαν, σεμνότητα, ἀφθαρσίαν,
Verbum sanum, irreprehensibile, vt is qui ex aduerso *reuereatur*,
λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, 8
nihil habens de *vobis* dicere malum.
μηδὲν ἔχων περὶ ὑμῶν λέγειν φαῦλον.
Seruos *proprijs* dominis *subiici*, in omnibus *bene*
δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐα- 9
placentes *esse*, non contradicentes, non fraudantes:
ρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας, μὴ νοσφιζομένους·
Sed fidem *omnem* ostendentes bonam, vt
ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν 10
doctrinam saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.
διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.
Apparuit enim gratia Dei *salutifera* omnibus homi-
ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώ- 11
nibus, Erudiens nos, vt abnegantes impie-
ποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέ- 12
tatem, & *mundana* desideria, sobriè & iustè,
βειαν, καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως, καὶ δικαίως,
& piè viuamus in *hunc* seculo, Expectan-
καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχό- 13
tes beatam spem, & *apparitionem* gloriæ
μενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ
magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi: Qui de-
μεγάλου θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ· ὃς ἔδω- 14
dit semetipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni ini-
κεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνο-
quitate, & mundaret sibi *ipsi* populum *peculiarem*, *zelatorem pulchro-*
μίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν κα-
rum operum. Hæc loquere, & exhortare, & argue
λῶν ἔργων. ταῦτα λάλει, καὶ παρακάλει, καὶ ἔλεγχε 15
cum omni imperio. nemo te contemnat.
μετὰ πάσης ἐπιταγῆς· μηδείς σου περιφρονείτω.

CAP. III. γ'

Admone illos principatibus & potestatibus *subiici*,
Ὑπομίμνησκε αὐτοὺς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσσε- 1
ci, *obtemperare*, ad omne opus bonum paratos esse,
σθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἑτοίμους εἶναι,
Neminem blasphemare, *à pugna alienos* esse, *modestos*, omnem
μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπιεικεῖς, πᾶσαν 2
ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.
ἐνδεικνυμένους πραότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους.
Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errã-
ἦμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμε- 3
tes, seruientes desideriis, & voluptatibus variis, in ma-
νοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις, καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κα-
litia & inuidia agentes, odibiles, odientes *alij alios*.
κίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοὶ, μισοῦντες ἀλλήλους.
Cùm autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris
ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος 4
nostri Dei, Non ex operibus *quæ in iustitia*, quæ fe-
ἡμῶν θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιή- 5
cimus nos, sed secundum suam misericordiã *seruauit* nos, per
σαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς, διὰ
lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti,
λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου,
Quem effudit in nos abundè, per Iesum Christum salua-
οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως, διὰ ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ σωτῆ- 6
torem nostrum: Vt iustificati ipsius gratia, hæredes
ρος ἡμῶν· ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονόμοι 7

Est à veritate. *Est, fidelem sermonem,* *Eos qui contradicunt* *etiam* *seductores,* *qui sunt de* *redargui:* *Durè,* *Se à veritate.* *Coinquinatis autem* *est* *inquinatæ* *Se* *factis autem* *cùm sint* *In* *Superbum,* *benignum,* *Amplectẽtem eum* *qui non mentitur* *suis* *quæ credita est mihi* *dilecto* *&* *rei* *Cretæ,* *ea quæ desunt* *ciuitates* *& disposui.* *sine crimine,* *sine crimine* *superbum,* *qui non mentitur* *suis* *quæ credita est mihi* *dilecto* *&* *rei* *Cretæ,* *ea quæ desunt* *ciuitates* *& disposui.* *sine crimine,* *sine crimine* *superbum,* *benignum,* *Amplectẽtem eum* *est,* *fidelem sermonem,* *eos qui contradicunt* *etiam* *seductores,* *qui sunt de* *redargui:* *Durè,* *Se à veritate.* *Coinquinatis autem* *est* *inquinatæ* *Se* *factis autem* *cùm sint* *In* *Superbum,* *benignum,* *Amplectẽtem eum* *est,* *fidelem sermonem,* *eos qui contradicunt* *etiam* *seductores,* *qui sunt de* *redargui:* *Durè,* *Se à veritate.* *Coinquinatis autem* *est* *inquinatæ* *Se* *factis autem* *cùm sint* *In* *Vt sobrii sint,* *pudici,* *sani in* *in* *sanctos,* *criminatrices,* *διάβολος* *Vt viros suos* *ament, filios* *suos diligant,* *Prudentes,* *domus curam* *habentes, benignas,* *suis* *vt sobrii sint.* *In omnibus* *præbe* *bonorum* *in integritate,* *in grauitate.* *est, vereatur,* *nobis* *suis* *subditos esse,* *in omnibus* *Saluatoris nostri* *secularia* *hoc* *aduentum* *iustitiæ,* *saluos fecit* *ἐκχέω* *subditos esse,* *dicto obedire,* *non litigiosos,* *sed* *inuicem.* *ἐπιφαίνω*

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

est: simus secundum spem vitæ æternæ. Fidelis sermo: &
ἐσμὲν κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου. πιστὸς ὁ λόγος· καὶ 8
de his volo te confirmare, vt curent *pul-
περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσι κα-
*bonis chri operibus *præstare credentes Deo. hæc sunt
*præesse qui credunt λῶν ἔργων *προΐστασθαι οἱ πεπιστευκότες θεῷ. ταῦτά ἐστι
*προΐστημι *pulchra & vtilia hominibus. Stultas autem quæ-
*bona τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις. μωρὰς δὲ ζη- 9
stiones, & genealogias, & contentiones; & pugnas *legales *cohibe:
τήσεις, καὶ γενεαλογίας, καὶ ἔριδας, καὶ μάχας νομικὰς περιΐστασο·
*legis deuita: sunt enim inutiles, & vanæ. Hæreticum hominem
εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι. αἱρετικὸν ἄνθρωπον 10
*correptionem post vnam & secundam *admonitionem deuita: Sciens quia sub-
*qui est μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ· εἰδὼς ὅτι ἐξέ- 11
*delinquit, cū uersus est *huiusmodi, & *peccat, *existens *sponte condemnatus.
sit proprio iu- στραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος.
dicio

Cùm misero Artemam ad te, aut Tychicum, festina ve- 12
ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρός σε, ἢ Τυχικόν, σπούδασον ἐλ-
nire ad me *in* Nicopolim: ibi enim statui hye- 13
θεῖν πρός με εἰς Νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμά-
mare. Zenam legisperitum, & Apollo solicite præ- 14
σαι. Ζηνᾶν τὸν νομικὸν, καὶ Ἀπολλὼ σπουδαίως πρό-
mitte, vt nihil illis desit. Discant autem &
πεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ. §μανθανέτωσαν δὲ καὶ
nostri *pulchris operibus ‖præstare ad necessarios
οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας
vsus, vt non sint infructuosi. Salutant te qui cum 15
χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι. ἀσπάζονταί σε οἱ μετ'
me omnes. saluta *amantes nos in fide. ‖sunt
ἐμοῦ πάντες. ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει. ‖τοὺς φιλοῦντας
gratia ‖cum omnibus vobis. amen. ‖Dei
χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Titum Cretensium ecclesiæ primum episcopum ordinatum, scripta est à Nicopoli Macedoniæ.
Πρὸς Τίτον τῆς κρητῶν ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονηθέντα, ἐγράφη ἀπὸ νικοπόλεως τῆς μακεδονίας.

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
PHILEMONEM EPISTOLA.
ΦΙΛΗΜΟΝΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α'.

Paulus vinctus Christi Iesu, & 1
ΠΑΥΛΟΣ δέσμιος χριστοῦ ἰησοῦ, καὶ
Timotheus frater, Philemoni di-
τιμόθεος ὁ ἀδελφός, Φιλήμονι τῷ ἀγα-
lecto, & *cooperanti nostro:
πητῷ, καὶ συνεργῷ ἡμῶν·
Et Appiæ *dilectæ, & Archip- 2
καὶ ἀπφίᾳ τῇ ἀγαπητῇ, καὶ Ἀρχίπ-
po commilitoni nostro, & *illi* quæ *apud
πῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατ'
domum tuam ecclesiæ: Gratia vobis, & pax à Deo pa-
οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ· χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πα- 3
tre nostro, & Domino Iesu Christo. Gratias ago Deo
τρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ 4
meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis:
μου, πάντοτε μνείαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου·
‖in Domino Audiens tuam charitatem, & fidem, quam habes ‖ad
Iesu, ἀκούων σου τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν 5
Dominum Iesum, & in omnes sanctos: Vt communi-
κύριον ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους· ὅπως ἡ κοινω- 6
‖euidens catio fidei tuæ ‖efficax fiat in agnitione omnis operis
νία τῆς πίστεώς σου ἐνεργὴς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἔργου
*quod est boni *in vobis in ‖*Christum Iesum*. Gaudium enim ‖*habemus mul-*
‖Christo Iesu. ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ὑμῖν εἰς χριστὸν ἰησοῦν. χαρὰν γὰρ ἔσχομεν πολ- 7
‖magnum habui, *tum*, & consolationem in charitate tua, quia vis-
λὴν, καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγ-
[a] ἀναπαύομαι cera sanctorum requieuerunt per te, frater.
χνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαυται διά σου, ἀδελφέ.
‖Propter quod ‖Ideo multam in Christo *libertatem habens *imperare tibi
[b] fiduciam διὸ πολλὴν ἐν χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ 8
*imperandi *decens: Propter charitatem magis obsecro, *talis
*quod ad rem ἀνῆκον· διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτος 9
pertinet: *cùm sis *existens*, vt Paulus senex, nunc autem & vinctus Iesu Christi.
ὢν, ὡς παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος ἰησοῦ χριστοῦ.
Obsecro te pro meo filio, quem genui in
παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς 10
vinculis *meis*, *Onesimum: *Illum* aliquando tibi *‖inutilem*, nunc autem ‖tibi
δεσμοῖς μου, ὀνήσιμον· τὸν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ σοὶ 11
& mihi *‖utilem*: Quem remisi. tu autem illum, *‖id est*
καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον· ὃν ἀνέπεμψα. σὺ δὲ αὐτὸν, τουτέστι 12
*Onesimo: Qui ‖inutilis fuit, ‖& *utilis: ‖tibi ‖vt

mea viscera, suscipe: Quem ego volueram *apud* *mecum
τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ· ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς
meipsum detinere, vt pro te ministraret mihi in vinculis
ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ μοι διακονῇ ἐν τοῖς δεσμοῖς
Euangelij: Sine autem ‖tua *sententia* nihil volui ‖consilio tuo
τοῦ εὐαγγελίου· χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα
facere, vti ne velut *secundum necessitatem* bonum tuum esset, sed *ex necessitate
ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ ‖voluntarium.
‖secundum *spontaneum*. Forsitan enim *propter hoc discessit ad horam, *ideo *[c] ὥρας,
[b] χωρίζομαι vt æternum illum reciperes: Non iam vt seruum, sed *supra quam
ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς· οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ *‖charissimum,
*seruum, fratrem *dilectum, maximè mihi, quanto autem magis *pro seruo,
δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητὸν, μάλιστα ἐμοὶ, πόσῳ δὲ μᾶλλον ‖socium,
tibi, & in carne, & in Domino? Si ergo me habes ‖commu-
σοὶ, καὶ ἐν σαρκὶ, καὶ ἐν κυρίῳ; εἰ οὖν ἐμὲ ἔχεις κοι-
nicantem, suscipe illum sicut me. Si autē aliquid nocuit tibi,
νωνὸν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ. εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε,
aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi
ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγα. ἐγὼ παῦλος ἔγραψα
mea manu: ego *dependam*: vt non dicam tibi, quòd & te- *reddam:
τῇ ἐμῇ χειρί· ἐγὼ ἀποτίσω· ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυ-
ipsum mihi addebes. Ita, frater: ego te fruar
τόν μοι προσοφείλεις. ναὶ, ἀδελφέ· ἐγώ σου [c] ὀναίμην
in Domino. refice mea viscera in Domino.
ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν κυρίῳ.
Confisus auscultationi tuæ scripsi tibi, sciens quoniam & Confidens in
πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδὼς ὅτι καὶ obedientia tua
super *quod dico, facies. Simul autem & para mihi hospitium: *id
ὑπὲρ ὃ λέγω, ποιήσεις. ἅμα δὲ καὶ ἑτοίμαζέ μοι ξενίαν· *‖nam
*‖spero *enim quod* per orationes vestras *donabor vobis. *donari me
ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν [d] χαρισθήσομαι ὑμῖν. [d] χαρίζομαι
Salutant te Epaphras concaptiuus meus in Christo *& *adiutores
ἀσπάζονταί σε ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν χριστῷ
Iesu: Marcus, Aristarchus, Demas, *Lucas, *coope-
ἰησοῦ. μάρκος, ἀρίσταρχος, δημᾶς, λουκᾶς, οἱ συνερ-
rantes mei. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum
γοί μου. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ τοῦ
spiritu vestro. amen.
πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Philemonem scripta est à Roma per Onesimum seruum.
Πρὸς φιλήμονα ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ ὀνησίμου οἰκέτου.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PAVLI AD HEBRÆOS EPISTOLA.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. ά.

Multifariam ‖& multimodè
ΟΛΥΜΕΡΩΣ καὶ πολυτρόπως 1
olim Deus *locutus patribus
πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν
in Prophetis, *In vltimo*
ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τ 2
diebus istis locutus est nobis in filio,
ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ,
quem *posuit* hæredem vniuersorum, per quem &
ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ
secula fecit. Qui ‖*existens* splendor gloriæ, &
τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν· ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ 3
‖*character* substantiæ eius, portansque omnia
χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ
verbo virtutis suæ, *per seipsum* purgationem fa-
ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησά-
ciens peccatorum *nostrorum*, *sedit in dextera throni* maie-
μενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγα-
iestatis in excelsis: Tanto ‖*præstantior* effectus
λωσύνης ἐν ὑψηλοῖς· τοσούτῳ κρείττων γενόμενος 4
angelis, quantò differentius præ illis hære-
τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς *κεκληρονόμη-
ditauit nomen. Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus
κεν ὄνομα. τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων, υἱός μου 5
es tu, ego hodie genui te? & rursum, Ego ero
εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον *γεγέννηκά σε; καὶ πάλιν, ἐγὼ ἔσομαι
illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?
αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν;
‖Cùm *autem* iterum introducit primogenitum in *habi-
Et *orbem terræ, ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκου- 6
tatam, dicit, Et adorent eum omnes angeli
μένην, λέγει, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι
‖Qui facit Dei. Et ad quidem angelos dicit, ‖*Faciens*
θεοῦ. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει, ὁ ποιῶν τοὺς 7
angelos suos, spiritus, & ministros suos, ignis
ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς
flammam. Ad autem filium, Thronus tuus, Deus, in
φλόγα. πρὸς δὲ τὸν υἱόν, ὁ θρόνος σου, ὁ θεός, εἰς τὸν 8
seculum seculi: virga ‖*rectitudinis* virga regni
αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας
tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: *propter*
σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ 9
hoc vnxit te Deus, Deus tuus *oleum* exultationis præ
τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς, ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ
participibus tuis. Et, Tu *per principia*, Domine, terram
τοὺς μετόχους σου. καὶ, σὺ κατ' ἀρχάς, κύριε, τὴν γῆν 10
fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli.
ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σού εἰσιν οἱ οὐρανοί.
‖permanebis: Ipsi peribunt, tu autem ‖*permanes*: & omnes vt vesti-
αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμά- 11
‖mutabis mentum veterascent: Et velut amictum ‖*implicabis*
τιον παλαιωθήσονται· καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐ- 12
eos, & mutabuntur: tu autem ‖ipse es, & anni tui non
τούς, καὶ ἀλλαγήσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ
deficient. Ad quem autem angelorum dixit aliquando,
ἐκλείψουσι. πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἴρηκέ ποτε, 13
Sede à dextris meis, quoad ‖que ponam inimicos tuos scabellum
κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον
pedum tuorum? Nonne omnes sunt administratorij spi-
τῶν ποδῶν σου; οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύ- 14
ritus, in ministerium missi propter ‖*futuros* *hæ-
ματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κλη-
reditare* *salutem*?
ρονομεῖν σωτηρίαν;

CAP. II. β'

‖ea quæ audiuimus, obseruare
‖Ne forte ‖qui *præterfluamus*.
Propter ‖*hoc* oportet abundantiùs nos ‖*adhibere* *au-*
Διὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως προσέχειν τοῖς ἀκου- 1
ditis, ne ‖*quando* pereffluamus. Si enim ‖*ille* per angelos
σθεῖσι, μή ποτε παραῤῥυῶμεν. εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων 2
‖dictus sermo, factus est firmus, & omnis *transgressio*, &
λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις, καὶ
inobedientia accepit iustam mercedis retributionem:
παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν· πῶς ἡμεῖς 3
effugiemus, ‖tantam ‖*neglegentes* salutem? quæ ‖*initium*
ἐκφευξόμεθα, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας; ἥτις ἀρχὴν

‖multisque modis
*loquens
Nouissimè
constituit
‖Cùm sit
‖figura
*sedet ad dexteram
‖melior
a πληρονομέω
b ῥυπαίνω
c ἐλίττω
‖idem
d ἐρέω
‖Et
‖eos qui hæreditatem capiét salutis?
‖ea
‖ea quæ audiuimus, obseruare
‖Ne forte ‖qui
d παραῤῥυέω
‖est
*præuaricatio,
‖si
‖neglexerimus
‖eum

accipiens enarrari per Dominum, ab ‖*audientibus* in
λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς
nos confirmata est: Contestante Deo si-
ἡμᾶς ἐβεβαιώθη· συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ θεοῦ σημεί- e βεβαιόω
gnisque & portentis, & variis virtutibus, & Spi-
οις τε καὶ τέρασι, καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, καὶ πνεύμα-
ritus sancti distributionibus, secundum suam voluntatem.
τος ἁγίου μερισμοῖς, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν.
Non enim angelis subiecit ‖*habitaram* *futu-*
οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξε τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλου- ‖Deus orbem terræ futurũ,
ram, de ‖qua loquimur. Testatus est autem *alicubi quis, di-
σαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν. διεμαρτύρατό δέ που τις, λέ- ‖quo
cens, Quid est homo quòd memor es eius, aut filius *hominis, *in quodam loco
γων, τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι e μιμνήσκῃ αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, e μνημο-
quoniam visitas eum? Minuisti eum ‖*breue quiddam* νεύω
ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; f ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι ‖paulo minus
*præ angelis: gloria & honore coronasti eum, & con- f ἐλαττόω
παρ' ἀγγέλους· δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτὸν, καὶ κατέ- *ab
stituisti eum super opera manuum tuarum: Omnia sub-
στησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου· πάντα ὑ-
iecisti sub pedibus eius. in ‖enim *subiecisse ‖eo
πέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξαι *quòd subiecit
ei omnia, nihil dimisit ei non subiectum. nunc
αὐτῷ τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον. νῦν
autem necdum videmus ei omnia subiecta.
δὲ οὔπω ὁρῶμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα.
Eum autem *breue quid præ angelis minoratum*, videmus *qui modico
τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον, βλέπομεν quàm angeli
Iesum, propter passionem mortis, gloria & honore coro- minoratus est,
Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανω-
natum, vt gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem.
μένον, ὅπως χάριτι θεοῦ ὑπὲρ παντὸς g γεύσηται θανάτου. g γεύω
Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia,
ἔπρεπε γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, ‖qui
‖multos filios in gloriam ‖*adducentem*, auctorem salutis ‖*adduxerat*,
πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας *passionem
eorum, per *passiones* consummare. Qui enim ? *sanctificans* ? sanctificat,
αὐτῶν, διὰ παθημάτων τελειῶσαι. ὅ, τε γὰρ ἁγιάζων
& ‖*sanctificati*, ex vno omnes. propter quam causam non con- ‖qui sanctificantur,
καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες. δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαι-
sunditur, fratres eos vocare, Dicens, *Annuntiabo*
σχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν, λέγων, ἀπαγγελῶ
nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo
τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω
te. Et iterum, Ego ero fidens in eum. &
σε. καὶ πάλιν, ἐγὼ ἔσομαι πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ. καὶ *mei,
iterum, Ecce ego & pueri*, quos mihi dedit Deus.
πάλιν, ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός.
Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, &
ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ
ipse *consimiliter* participauit eisdem: vt per mortem
αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου *destrueret eũ,
aboleret *robur habentem* mortis, id est, qui habebat
καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι, τὸν imperium
diabolum: Et liberaret ‖*hos quicunque* timore mortis ‖eos qui
διάβολον· καὶ g ἀπαλλάξῃ τούτους ὅσοι φόβῳ θανάτου g ἀπαλ-
per ? *omne* *viuere* obnoxii erant seruituti. λάττω
διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας. ? totam vitam
*Non enim *videlicet* angelos apprehendit, sed semen *Nusquam
οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος
Abrahæ * apprehendit. Vnde debuit per omnia
Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται· ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς
fratribus similari, vt misericors fieret, & fidelis pon- ‖vt repropitiaret delicta
ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται, καὶ πιστὸς ἀρ- a ἱλάσκο-
tifex *ea quæ* ad Deum, ‖*ad* *expiandum* *peccata* μαι
λιερεὺς τὰ πρὸς τὸν θεὸν, εἰς τὸ a ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας ‖eo? in quo? & ‖potens est & eis qui tentantur
populi. In‖quo enim? passus est ipse *tentatus*, ‖*potest* b πειράζω
τοῦ λαοῦ. ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς b πειρασθείς, δύναται
tentatis auxiliari.
τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.

CAP. III. γ'

Vnde, fratres sancti, vocationis *supercælestis* participes, con-
Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατα-
siderate Apostolum & pontificem confessionis nostræ
νοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν

Qui fidelis est ei qui fecit

Iesum *Christum*, *Fidelem existentem facienti* illum, sicut & Moyses
Ἰησοῦν χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡς καὶ Μωϋσῆς 2
in omni domo eius. Amplioris enim gloriæ iste præ Moy-
ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. πλείονος γὰρ δόξης οὗτος παρὰ Μωϋ- 3

qui fabricauit

se dignus est habitus, quantò ampliorem honorem habet domus *construitur*
σῆν ἠξίωται, καθ' ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατα-
struens illam. Omnis namque domus *construitur* ab
σκευάσας αὐτόν· πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπό 4

fabricatur

aliquo. *at* omnia *construens*, Deus. Et Moyses
τινος· ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας, θεός. καὶ Μωϋσῆς 5

*qui autem creauit, est.

quidem fidelis in tota domo eius, tanquam famulus, in testimonium
μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς θεράπων, εἰς μαρτύριον

Erat

dicendorum: Christus verò tanquã filius in domo sua,
τῶν λαληθησομένων· χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, 6

*eorum quæ dicenda erant:

*cuius domus sumus nos, si fiduciam & *gloriationem
οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς, ἐὰν περ τὴν παῤῥησίαν & τὸ καύχημα τῆς

*quæ *gloriam

spei vsque ad finem firmam retineamus. *Ideo* sicut
ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν. διὸ καθὼς 7

*Quapropter

dicit spiritus sanctus, Hodie si vocem eius au-
λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκού-

*Nolite obdurare

dieritis, *Ne obdurate* corda vestra, sicut in exa-
σητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παρα- 8

cerbatione, secundum diem tentationis in deserto,
πικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ,

Vbi tentauerunt me patres vestri, probauerunt *me*, &
οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ 9

*Propter quod

viderunt opera mea quadraginta annis. *Ideo* infensus fui
εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη. διὸ προσώχθισα 10

generationi huic, & dixi, Semper errant corde: ipsi autem
τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπα, ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ

*πλανάω

non cognouerunt vias meas. *vt iuraui in ira mea, Si
οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου. ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ 11

*Quibus

introibunt in requiem meam. Videte,
εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. βλέπετε, ἀ- 12

fratres, ne *quando erit in aliquo vestrum cor malum, incredulitatis, *in
δελφοί, μήποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν

*forte sit *discedendi

discedere à Deo viuo. Sed adhortamini
τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος· ἀλλὰ παρακαλεῖτε 13

*ἀφίστημι

vosmetipsos per *vnumquemque diem, *vsque quo* hodie cognominatur:
ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται·

*singulos dies, donec

vt non obduretur quis ex vobis *deceptione* peccati.
ἵνα μὴ σκληρυνθῇ τις ἐξ ὑμῶν ἀπάτῃ τῆς ἁμαρτίας·

*fallacia

Participes enim effecti sumus Christi, si *modo* initium
μέτοχοι γὰρ γεγόναμεν τοῦ χριστοῦ, ἐὰν περ τὴν ἀρχὴν τῆς 14

*tamen

substantiæ vsque ad finem firmum retineamus; *In
ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν, ἐν τῷ 15

*eius

dici, Hodie si vocem eius audieritis, *ne obdu-
λέγεσθαι, σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύ-

*Dum dicitur, *nolite obdurare

rare corda vestra, quẽadmodũ in *exacerbatione.
νητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ.

Quidam enim audientes exacerbauerunt: sed non *omnes* q-
τινὲς γὰρ ἀκούσαντες παρεπίκραναν, ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξ- 16

*illi

gressi ex Aegypto per Moysen. Quibus autem infensus est
ελθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωυσέως. τίσι δὲ προσώχθισε 17

quadraginta annis? nonne *peccantibus*, quorum *cor*pora ce-
τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπε-

*cadauera prostrata sunt

ciderunt in deserto? quibus autem iurauit non introire in
σον ἐν τῇ ἐρήμῳ; τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν 18

*ὁμόω

requiem ipsius, *si non incredulis*? Et vi-
κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασι; καὶ βλέπο- 19

*nisi illis qui increduli fuerunt?

demus quia non potuerunt introire propter incredulitatem.
μεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν.

CAP. IIII.

*forte

Timeamus ergo ne *quandoque relicta pollicitatione
*Φοβηθῶμεν οὖν μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας 1

*φοβέομαι

introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex vobis *de-
εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῇ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερη-

*deesse.

fici. Etenim *sumus *euangelizati*, quemadmodum &
κέναι. καὶ γάρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀ- 2

*& nobis nuntiatum est, *illis.

illi. sed non profuit sermo auditus illis, non ad-
κεῖνοι· ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους, μὴ συ-

*συγκεράννυμι

mistis fidei *audientibus*. Ingrediemur enim
κερασμένους τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν. εἰσερχόμεθα γὰρ 3

*Ex iis quæ audierunt.

in requiem *credentes*, quemadmodum dixit, Sicut iu-
εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες, καθὼς εἴρηκεν, ὡς ὤ-

*qui credidimus,

raui in ira mea, si introibunt in requiem
μοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν

*ab institutione *perfectis.

meam: & quidem operibus *à *fundatione* mundi *genitis.
μου· καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γενηθέντων·

*in quodã loco *die

Dixit enim *alicubi de *septima sic, Et requieuit
εἴρηκε γάρ που περὶ τῆς ἑβδόμης οὕτως, καὶ κατέπαυσεν ὁ 4

Deus *in* die septima ab omnibus operibus suis.
θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Et in isto rursum, Si introibunt in re-
καὶ ἐν τούτῳ πάλιν, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυ- 5

quiem meam. Quoniam ergo superest quosdam introire in
σίν μου. ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεταί τινας εἰσελθεῖν εἰς 6

illam, & *ipsi prius *annuntiatione moniti* non introierunt propter
αὐτὴν, καὶ οἱ πρότερον εὐαγγελισθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι'

*ii quibus prioribus annuntiatum est

incredulitatem. Iterum quendam terminat diem, hodie, in Dauid,
ἀπείθειαν· πάλιν τινὰ ὁρίζει ἡμέραν, σήμερον, ἐν Δαυὶδ, 7

dicens, Post tantum *tempus*, sicut *dictum est, Hodie si
λέγων, μετὰ τοσοῦτον χρόνον, καθὼς εἴρηται, σήμερον ἐὰν

vocem eius audieritis, *ne *obdurate* corda vestra.
τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν.

Si enim eis Iesus requiem præstitisset, *non vtique* de alia lo-
8 εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλά-

quereretur post *hæc* die. Itaque relinquitur sabba-
9 λει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. ἄρα ἀπολείπεται σαββα-

*hæc

tismus populo Dei. *Nam* ingressus in re-
τισμὸς τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ. ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κα-

*Qui enim est

10 τισμὸς τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ. ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κα-

quiem eius, etiam ipse requieuit ab operibus suis,
τάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ,

sicut à *propriis Deus. *Studeamus ergo
11 ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ θεός. σπουδάσωμεν οὖν

*suis *Festinemus

ingredi in illam requiem, vt ne in idipsum
εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ

quis exemplum incidat incredulitatis. Viuus enim *est
12 τις ὑποδείγματι τῆς ἀπειθείας. ζῶν γὰρ ὁ λόγος

*est

Dei, & efficax, & penetrabilior *super omnem gla-
τοῦ θεοῦ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαι-

*πίπτω

dium ancipitem, & pertingens vsque ad diuisionem animæque ac
ραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ

omni gladio ancipiti,

spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum
πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων

& intentionum cordis. Et non est *creatura inuisibilis in conspectu
13 καὶ ἐννοιῶν καρδίας· καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον

*vlla

eius: omnia autem nuda & aperta *sunt* ocu-
αὐτοῦ· πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλ-

*sunt

lis eius, ad quem nobis sermo. Habentes ergo ponti-
14 μοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. ἔχοντες οὖν ἀρχιε-

ficem magnum *penetrantem cælos, Iesum filium Dei,
ρέα μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ,

*qui penetrauit

teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem *non
15 κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας· οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ

*potentem compati infirmitatibus nostris, tenta-
δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμέ-

*ζάω

*qui

*possit

tum autem per omnia *iuxta *similitudinem* absque peccato.
νον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας.

Adeamus ergo cum fiducia *throno
16 προσερχώμεθα οὖν μετὰ παῤῥησίας τῷ θρόνῳ τῆς

*ad thronum

gratiæ, vt *accipiamus misericordiam, & gratiam inueniamus in *oportunum
χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον

*consequamur *auxilio oportuno.

auxilium.
βοήθειαν.

CAP. V.

Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro
1 πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ

*in iis, *sunt

hominibus constituitur *ea quæ* ad Deum, vt offerat do-
ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν θεὸν, ἵνα προσφέρῃ δω-

*victimas

nagia & *victimas pro peccatis. *Mensurate pati* po-
2 ρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν· μετριοπαθεῖν δυ-

*sacrificia

*Qui cõdolere possit iis qui ignorant & errant,

tens *ignorantibus & *errantibus*, quoniam & ipse cir-
νάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περί-

*πλανάω

cundatus est infirmitate*m*. Et propter *hanc* debet, quemadmodum pro
3 κειται ἀσθένειαν· καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει καθὼς περὶ

*ea

populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis.
τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν.

Et non sibi*ipsi* quisquam sumit honorem, sed *vo-
4 καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ ὁ καλού-

*Nec

*qui vocatus

catus à Deo, tanquam & Aaron.
μενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καθάπερ καὶ ὁ Ἀαρών.

Sic & Christus non semetipsum *glorificauit fieri pon-
5 οὕτω καὶ ὁ χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενηθῆναι ἀρ-

*glorificauit, vt pontifex fieret,

tificem, sed *locutus ad eum, Filius meus es tu, ego ho-
χιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτὸν, υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σή-

*qui est

die genui te. Quemadmodum & in alio *dicit, Tu *
6 μερον γεγέννηκά σε· καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, σὺ

*loco *es

sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec.
ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

Qui in diebus carnis suæ, precesque & sup-
7 ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἱκε-

plicationes* ad *potentem seruare illum à morte, cum
τηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ

*que

*eum qui possit salvum facere

clamore valido, & lachrymis offerens, & exau-
κραυγῆς ἰσχυρᾶς, καὶ δακρύων προσενέγκας, καὶ εἰσακου-

*εἰσακούω

ditus* pro *reuerentia. Et *quamuis existens filius, didicit ex
8 σθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας· καίπερ ὢν υἱὸς, ἔμαθεν ἀφ'

*est *sua

*quidem cùm esset

iis quæ passus est, obedientiam:
ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν·

Et consummatus, factus est
9 καὶ τελειωθεὶς, ἐγένετο πᾶσιν

*μανθάνω

obtemperantibus sibi omnibus causa salutis æternæ;
ὑπακούουσιν αὐτῷ σωτηρίας αἰωνίου·

Appellatus à Deo pontifex iuxta
10 προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν

*grandis *ininterpretabilis ad dicẽdum *imbecilles *ad audiendũ:

ordinem Melchisedec.
11 τάξιν Μελχισεδέκ.

De quo *multus nobis sermo & *difficilis interpretatu dicere*, quoniam *segnes facti estis *auribus.
περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ δυσερμήνευτος λέγειν, ἐπεὶ νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ùm deberetis
indigetis vt sum doceamini sint lexordii sermonum quibus sit
qui est
est paruulus
eorum qui pro consuetudine habent
γυμνάζω

Etenim *debentes* esse magistri propter tempus, rursùm indigetis vt *opus habetis ad docendum* vos quæ elementa lexordii sermonum quibus sit *oraculorum* Dei, & facti estis opus *habentes* lacte, & non solido cibo. Omnis enim particeps lactis, expers sermonis iustitiæ: *infans* enim est. Perfectorum autem est solidus cibus, *per habitum* sensus exercitatos *habentium* ad discretionem boni

καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τινα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς. πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γάρ ἐστι. τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.

1 12 13 14

CAP. VI. ς΄

Quapropter
inchoationis
*ac
mortuorum
maledicto
consummatio
dilectissimi,
viciniora
tametsi
vt obliuiscatur
nomine
ministratis.
eandem
solicitudinẽ,
verùm
eorum qui fide & patientia hæreditabunt
promittens
per quem
iuraret,
Nisi
ὅπιτυγχάνω
eorum
est
fortissimũ solatium
qui confugimus ad tenendam

Ideo intermittentes *initii* Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursum fundamentum iacientes pœnitentiæ à mortuis operibus, & fidei ad Deum, Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, *resurrectionis quemortuorum, & iudicij æterni. Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus. Impossibile enim *semel illustratos, *gustantesque* donum cæleste, & participes *factos* Spiritus sancti, Et *pulchrum* gustantes Dei verbum, virtutesque *futuri* seculi: Et *prolapsos*, rursus renouari ad pœnitentiam, crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Terra enim bibens super se sæpe venientem imbrem, & generans herbam opportunam illis *per quos & colitur, accipit benedictionem à Deo. Proferens autem spinas ac tribulos, reprobabilis & maledictioni proxima: cuius *finis* in combustionem. Confidimus autem de vobis, *dilecti*, meliora, & *proxima* saluti, *si & ita loquimur. Non enim iniustus Deus, *obliuisci* operis vestri, & *laboris* dilectionis quã ostendistis in *nomen* ipsius, *ij* qui ministrastis sanctis, & *ministrantes*. Cupimus autem vnumquẽque vestrum *idem* ostentare *studium*, ad expletionem spei vsque in finem: Vt non segnes efficiamini, *imitatores autem illorum per *fidem* & *longanimitatem* hæreditantium promissiones. Namque Abrahæ *pollicitus* Deus, quoniam *per* neminem habuit *maiorem* iurare, iurauit per semetipsum, Dicens, *Certè* benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem. Homines *quidem* enim per maiorem* iurant, & omnis *ipsis* controuersiæ finis, ad confirmationem, *iuramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere hæredibus pollicitationis immobilitatem consilij sui, *interuenit iuramento:* Vt per duas res immobiles, *in* quibus impossibile* mentiri Deum, *fortem consolationem* habeamus, *confugientes obtinere* propositam spem. Quam sicut anchoram habemus animæ tutamque ac firmam, & *ingredientem* ad interius velaminis: Vbi præcursor pro nobis introiuit Iesus, secundum ordinem Melchisedec pontifex factus in æternum.

διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, καὶ πίστεως ἐπὶ θεόν, βαπτισμῶν διδαχῆς, ἐπιθέσεώς τε χειρῶν, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν, καὶ κρίματος αἰωνίου. καὶ τοῦτο ποιήσομεν, ἐάνπερ ἐπιτρέπῃ ὁ θεός. ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσαμένους θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος· καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ παραδειγματίζοντας. γῆ γὰρ ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ' αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον ὑετόν, καὶ τίκτουσα βοτάνην εὔθετον ἐκείνοις δι' οὓς καὶ γεωργεῖται, μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος, καὶ κατάρας ἐγγύς· ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν. πεπείσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν· οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεὸς, ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις, καὶ διακονοῦντες. ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος ἄχρι τέλους· ἵνα μὴ νωθροὶ γένησθε, μιμηταὶ δὲ τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας. τῷ γὰρ ἀβραὰμ ἐπαγγειλάμενος ὁ θεὸς, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὀμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ, λέγων, εἰ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε· καὶ οὕτω μακροθυμήσας ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας. ἄνθρωποι μὲν γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας, εἰς βεβαίωσιν, ὁ ὅρκος. ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ· ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος· ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

CAP. VII. ζ΄

1 *qui obuiauit
2 συναντάω
*benedixit
*omnũ diuisit
*qui interpretatur
3 μερίζω
*sit,
*ἐν ᾧ ὅτι καὶ Λευὶ ὁ δεκάτας λαμβάνων ἐδεκατώθη διὰ Ἀβραάμ τοῦτο γὰρ συνήντησεν αὐτῷ Μελχισεδὲκ ἔτι ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὄντι.
de præcipuis
decimas sumere à populo
a fratribus suis,
& ipsi exierint de lumbis
ἐξέρχομαι
Cuius autem generatio non annumeratur in
decimas sumpsit ab
hunc qui habebat
vlla
quod est
meliore
contestatur,
ita dictum sit)
qui
accepit
δεκατόω
lumbis
necessariũ fuit
necesse est vt
fiat.
quo
de alia tribu est,
altario præsto fuit.
est
ad perfectum adduxit
τελειόω
ad Deum.
quantum est
(alij
eum qui dixit

Hic enim Melchisedec, rex Salem, sacerdos Dei summi, *occurrens Abrahæ regresso à cæde regum, & *benedicens ei. Cui & decimas *ab omnibus partitus est* Abraham. primùm quidem *interpretatus rex iustitiæ, deinde autem & rex Salem, quod est, rex pacis: Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque vitæ finem habens: assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantus hic*, cui & decimas Abraham dedit *ex manubis ille patriarcha. Et *illi* quidem de filiis Leui sacerdotium accipientes, mandatum habent *decimare populum* secundum legem, id est, *fratres suos, quanquam *egressos ex lumbo Abrahæ. *Ille autem non genealogizatus ex eis, *decimauit Abraham, & *habentem repromissiones benedixit. Sine autem *omni contradictione, *minus à *præstantiore benedicetur. Et hîc quidem decimas morientes homines accipiunt: ibi autem *testatione dicitur*, quia viuit. Et (vt *verbum dicere*) per Abraham, & Leui *decimas *accipiens* decimatus est. Adhuc enim in *lumbo patris erat, quando obuiauit ei Melchisedec.

Ὁ γὰρ μελχισεδὲκ, βασιλεὺς σαλὴμ, ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὃς συναντήσας ἀβραὰμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων, καὶ εὐλογήσας αὐτὸν, ᾧ καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέρισεν ἀβραάμ· πρῶτον μὲν ἑρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς σαλὴμ, ὅ ἐστι, βασιλεὺς εἰρήνης· ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων· ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. θεωρεῖτε δὲ πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης ἀβραάμ. καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν λευὶ τὴν ἱερατείαν λαμβάνοντες, ἐντολὴν ἔχουσιν ἀποδεκατοῦν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον, τουτέστι, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, καίπερ ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς ὀσφύος ἀβραάμ. ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν, δεδεκάτωκε τὸν ἀβραάμ, καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκε. χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας, τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσιν· ἐκεῖ δὲ μαρτυρούμενος, ὅτι ζῇ. καὶ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, διὰ ἀβραὰμ, καὶ Λευὶ ὁ δεκάτας λαμβάνων δεδεκάτωται. ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν, ὅτε συνήντησεν αὐτῷ ὁ μελχισεδέκ.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Si *quidem* ergo consummatio per Leuiticum sacerdotium erat, (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc *opus secundum ordinem Melchisedec, alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, *ex necessitate* & legis translatio *fit*. In *quem enim dicuntur hæc, *tribus alterius participes fuit*, de qua nullus *attendit altari. Manifestum enim est, quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster: in quam tribum nihil de *sacerdotio Moyses locutus est. Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedec exurgat sacerdos alius: Qui non secundũ legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis. Contestatur enim, Quoniã tu *es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. *Abrogatio* quidem *enim* fit præcedentis *Reprobatio mandati, propter eius infirmitatem & inutilitatem. Nihil enim *perfecit* lex: introductio verò melioris spei, per quam proximamus *Deo*. Et *quatenus* non sine iureiurando: (*Ibi* quidẽ *enim* sine iureiurando sunt sacerdotes facti: Hic autem cum iureiurando per *dicentem*

εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν, ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο· τίς ἔτι χρεία κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδὲκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν ἀαρὼν λέγεσθαι; μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται. ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ. πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν οὐδὲν περὶ ἱερωσύνης μωυσῆς ἐλάλησε. καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν, εἰ κατὰ τὴν ὁμοιότητα μελχισεδὲκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος· ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκίνης γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου· μαρτυρεῖ γάρ, ὅτι σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ. ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγούσης ἐντολῆς, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές. οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος, ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ θεῷ. καὶ καθ' ὅσον οὐ χωρὶς ὁρκωμοσίας· οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὁρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες· ὁ δὲ μετὰ ὁρκωμοσίας, διὰ τοῦ λέγοντος

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21

ad illum, Iurauit Dominus, & non *pœnitentia ducetur: tu
*pœnitebit eũ: les
a μεταμελέομαι
*melioris
σὺ εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ.
sacerdos in æternum, *secundum ordinem Melchisedec.*)
In tantum *præstantioris testamenti factus est sponsor Iesus.
κατὰ τοσοῦτον κρείττονος διαθήκης γέγονεν ἔγγυος ἰησοῦς. 22
Et illi quidem plures sunt facti sacerdotes, *propter morte
*Idcirco quòd
*prohiberentur
*eo quòd maneat
ἱερεῖς, διὰ τὸ θανάτῳ 23
*prohiberi permanere: Hic autẽ *propter manere eum in
κωλύεσθαι παραμένειν· ὁ δὲ, διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς 24
æternum, sempiternum habet sacerdotium. Vnde &
τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην· ὅθεν καὶ 25
saluare in perpetuum potest accedentes per
σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι'
*ipsum *Deo: semper viuens ad interpellandum pro *eis.
αὐτοῦ τοῦ θεοῦ· πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ὑπὲρ αὐτῶν ἐντυγχάνειν αὐτῶν.
*semet
*ad Deum:
*nobis.
*vt nobis esset
Talis enim *nobis decebat *pontifex, sanctus, innocens, impol-
τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεύς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαν- 26
lutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior
τος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν
cælis factus: Qui non habet quotidie necessi-
οὐρανῶν γενόμενος· ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγ- 27
tatem (quemadmodũ sacerdotes) priùs pro *propriis peccatis
*suis delictis
κην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν
*pro
hostias offerre, deinde *populi. hoc enim fecit se-
θυσίας ἀναφέρειν, ἔπειτα τοῦ τοῦ λαοῦ. τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφά-
*se offerendo.
mel, *seipsum offerens. Lex enim homines con-
παξ, ἑαυτὸν ἀνενέγκας. ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώπους κα- 28
*sacerdotes
stituit *pontifices, habentes infirmitatem: sermo autem iuris-
θίστησιν ἀρχιερεῖς, ἔχοντας ἀσθένειαν· ὁ λόγος δὲ τῆς ὁρκω-
*qui est
iurandi *eius quod post legem, filium in æternum perfectum.
*τελέω
μοσίας τῆς μετὰ τὸν νόμον, υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον.

CAP. VIII. η'

Capitulum autem super *dictis. Talem habemus pon-
*ea quæ dicuntur,
Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, τοιοῦτον ἔχομεν ἀρ- 1
ficem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis
χιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης
in cælis: Sanctorum minister, & tabernaculi
ἐν τοῖς οὐρανοῖς· τῶν ἁγίων λειτουργὸς, καὶ τῆς σκηνῆς 2
veri, quod fixit Dominus, & non homo.
*πηγνύω καὶ
*πήγνυμι
τῆς ἀληθινῆς, ἣν *ἔπηξεν ὁ κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος.
*est
Omnis enim pontifex ad offerendum munera*que* & hostias
πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τε καὶ θυσίας 3
*ergo
constituitur: vnde *necesse* habere aliquid & hunc quod offerat.
καθίσταται· ὅθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον ὃ προσενέγκῃ.
*cùm essent
qui offerrent
Si *quidem enim esset super terram, nec *vtique* esset sacerdos, *existentibus sacerdotibus
εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπὶ γῆς, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων τῶν ἱερέων 4
offerentibus secundum legem munera: Qui
τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν νόμον τὰ δῶρα· ὅστινες 5
*responsum *est
Moysi, cùm cõ
exemplari & vmbræ deseruiunt cælestium: sicut
ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων· καθὼς
summaret
*responso edoctus est Moyses, *futurus absoluere* tabernaculum, Vide
κεχρημάτισται μωσῆς μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν, ὅρα
*d χρηματίζομαι
(*enim* inquit) *facies omnia secundum exemplar* ostensum tibi
γάρ φησι, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι
*facito
*quod est
in monte. Nunc autem *excellentius sortitus est mini-
ἐν τῷ ὄρει. νυνὶ δὲ διαφορωτέρας τετύχηκε λειτουρ- 6
*e δείκνυμι
sterium, quanto* melioris est testamenti mediator, quod in
γίας, ὅσῳ κρείττονός ἐστι διαθήκης μεσίτης, ἥτις ἐπὶ
*melius
melioribus repromissionibus sancitum est. *Si enim prius
κρείττοσιν ἐπαγγελίαις *νενομοθέτηται. εἰ γὰρ ἡ πρώτη 7
*&
illud *esset inculpabile*, non vtique secundi inquireretur locus:
*Nam
*f νομοθετέω
*sulpa vacasset,
ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος.
Vituperans enim eos, dicit, Ecce dies venient, dicit
μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς λέγει, ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει 8
Dominus, & consummabo super domum Israel, & super do-
κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶ-
mum Iuda testamentum nouum: Non secundum testamentum
κον ἰούδα διαθήκην καινήν· οὐ κατὰ τὴν διαθήκην 9
quod feci patribus eorum in die *apprehendente me
*Illa quæ appre hendi
ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου
manum eorum, *educere illos de terra Aegypti: quoniam
*vt educerem
τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς αἰγύπτου· ὅτι
ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos,
*ἀμελέω
*est
αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν,
dicit Dominus. Quia hoc testamentum quod disponam
λέγει κύριος. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθήσομαι τῷ 10
*Dando
domui Israel post dies illos, dicit Dominus, *Dans
οἴκῳ ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος, δοὺς
leges meas in mentem eorum, & in corde eorum
νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν
superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt
ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσον-
mihi in populum. Et non *docebunt* vnusquisque
*docebit
ται μοι εἰς λαόν. καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν 11
*proximum
ciuem suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce
πολίτην αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, γνῶθι

Dominum: quoniam omnes scient me, à *paruo eorum* vsq; ad minore
τὸν κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με, ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως
magnum eorum: Quia propitius ero *iniustitiis eorum, maiorem.
*iniquitatibus
μεγάλου αὐτῶν· ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, 12
& peccatorum eorum, & *iniquitatum eorum* non memo-
καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνη-
rabor *adhuc. In dicere nouum, veterauit prius.
*iam. Dicendo autem
σθῶ ἔτι. ἐν τῷ λέγειν καινὴν, πεπαλαίωκε τὴν πρώ- 13
*a παλαιόω
*quod autẽ antiquatur & senescit,
*interitum est.
*at antiquatum & senescens, prope *euanescentiam.
τὴν. τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

CAP. IX. θ'

Habuit quidem *ergo* & prius *tabernaculum* iustificationes culturæ,
Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα λατρείας, 1
illudque sanctum *mundanum. Tabernaculum enim *apparatum est
*& *seculare.
*factum
τό, τε ἅγιον κοσμικόν. σκηνὴ γὰρ *κατεσκευάσθη ἡ
*b κατασκευάζω
primum, in quo* candelabra, & mensa, & propositio
πρώτη, ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία, καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις
*erant
panum, quæ dicitur Sancta. Post autem secundum
τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἁγία. μετὰ δὲ τὸ δεύτερον 3
velamentum, tabernaculum, *dictum Sancta sanctorum.
*quod dicitur
καταπέτασμα, σκηνὴ, ἡ λεγομένη ἅγια ἁγίων·
Aureum habens thuribulum, & arcam te-
χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθή- 4
stamenti circumtectam *vndique* auro, in qua vrna
κης *περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ᾗ στάμνος
ex omni parte
*c περικαλύπτω
aurea, habens manna, & virga Aaron *germinata,
*quæ frondierat,
*que *erant
χρυσῆ, ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα,
& tabulæ testamenti. Super *autem eam *Che-
καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς χε- 5
rubim gloriæ, obumbrantia propitiatorium. de quibus non
*singula.
ρουβὶμ δόξης, κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· περὶ ὧν οὐκ
est modò dicendum per *partes. His verò ita com-
ἔστι νῦν λέγειν καθ' μέρος. τούτων δὲ οὕτω κατε- 6
positis, in quidem priori tabernaculo semper introi-
σκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διὰ παντὸς εἰσία-
bant sacerdotes, *cultus consummantes. In autem
*sacrificiorum officia
σιν οἱ ἱερεῖς, τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες· εἰς δὲ τὴν 7
secundo, semel in anno solus pontifex, non sine san-
δευτέραν, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵ-
guine, quem offert pro *suipsius & populi *ignorantiis.
*sua
*ignorantia.
ματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων.
Hoc significante spiritu sancto, nondum propa-
τοῦτο δηλοῦντος τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, μήπω *πεφα- 8
*d φαίνομαι
latam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo ha-
νερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχού-
bente statum. Quæ parabola *in hoc tempus* præ-
*est temporis instantis,
σης στάσιν· ἥτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστη- 9
*sens, iuxta *quod* muneraque & hostiæ offeruntur, *non *po-
*quam
*quæ *possunt
κότα, καθ' ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται, μὴ δυνά-
tentes iuxta conscientiam *perficere cultorem:
*perfectum facere seruiente:
μεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα,
Solummodo in cibis & *potibus, & variis baptis-
*in
μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμασι, καὶ διαφόροις βαπτι- 10
matibus, & iustitiis carnis, vsque ad tempus correctionis
σμοῖς, καὶ δικαιώμασι σαρκὸς, μέχρι καιροῦ διορθώσεως
impositis. Christus autem *aduenies* pontifex
assistens
ἐπικείμενα. χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν 11
futurorum bonorum, per *maius & perfectius taberna-
*amplius
μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκη-
culum, non manufactum, id est, non huius creationis,
νῆς, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως·
Neque per sanguinem hircorum *& vitulorum, *per autem* proprium sangui-
*aut *sed
οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵμα- 12
nem introiuit semel in Sancta, *æternam redemptionem inue-
*æterna redemptione inuẽta.
τος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν *εὑρά-
*nientes.
Si enim sanguis taurorum & hircorum, & cinis
*e εὑρίσκω
μενος. εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων, καὶ σποδὸς 13
vitulæ *aspergens inquinatos, sanctificat ad
*asperſus,
δαμάλεως *ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους, ἁγιάζει πρὸς
*f ῥαντίζω
carnis emundationem: Quantò magis sanguis
τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα· πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα 14
Christi, *qui per Spiritum *æternum* semetipsum obtulit
τοῦ χριστοῦ, ὃς διὰ πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν
*sanctum
*inculpatum Deo, *purgabit conscientiam nostram à mor-
*immaculatum
*emundabit
ἄμωμον τῷ θεῷ, καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀπὸ νε-
tuis operibus, ad seruiendum Deo viuenti?
κρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶντι;
Et *propter hoc testamenti noui mediator est, vt mor-
*ideo
καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστὶν, ὅπως θανά- 15
te intercedente, in redemptionem earũ quæ *sub priori testamento
*erant
του γενομένου, εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ
*transgressionum, repromissionem accipiant *vocati,
*præuaricationum,
*qui sunt
*est, mors
παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι, τῆς
æternæ hæreditatis. Vbi enim testamentum*, *mortem
*est intercedat
αἰωνίου κληρονομίας. ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον 16
necesse *ferri testatoris: Testamentum enim in mor-
*confirmatũ est: alioquin nõdũ
17 ἀνάγκη φέρεσθαι *τοῦ διαθεμένου· διαθήκη γὰρ ἐπὶ νε-
tuis *ratum, quandoquidem nunquam* valet dum viuit *testator.
* qui testatus est
νεκρῶν βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

quidem — Vnde nec primum[1] sine sanguine dedicatum est.
ἐγκαινίζω — ὅθεν οὐδ' ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίνισται. 18
*Lecto — *Expositio enim omni mandato [1]secundum legem à Moyse
λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ νόμον ὑπὸ μωϋσέως 19
vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum cum
παντὶ τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων μετὰ
aqua, & lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum,
ὕδατος, καὶ ἐρίου κοκκίνου, καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ βιβλίον
& omnem populum asperſit. Dicens, Hic sanguis
καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐρράντισε, λέγων, τοῦτο τὸ αἷμα 20
testamenti, quod mandauit ad vos Deus.
τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ θεός.
Etiam tabernaculum *autem*, & omnia vasa mini-
καὶ τὴν σκηνὴν δὲ, καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς λειτουρ- 21
sterij, sanguine similiter asperſit. Et pene in san-
γίας, τῷ αἵματι ὁμοίως ἐρράντισε· καὶ σχεδὸν ἐν αἵ- 22
guine omnia mundantur secundum legem, & sine san-
ματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱμα-
guinis effusione non fit remissio. Necesse[1] ergo *ipsa* quidem
τεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις. ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν 23
[1]cælestium — [1]*eorum quæ in cælis*, his mundari.
ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τούτοις καθαρίζεσθαι·
[1]quàm — ipsa autem cælestia, melioribus hostiis [1]*præ* istis.
αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας.
Iesus, — Non enim in manufacta sancta introiit [1]*Christus*, exem-
οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ χριστὸς, ἀντίτυ- 24
[1]vt [2]appareat — plaria verorum, sed in ipsum cælum, [1]*nunc* [2]*ap-*
πα τῆς ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, νῦν ἐμφανι-
parere vultui Dei pro nobis. Neque vt
σθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν· οὐδ' ἵνα 25
sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat
πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτὸν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται
in Sancta per singulos annos in sanguine alieno:
εἰς τὰ ἅγια κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ·
ab origine — Alioquin oportebat eum frequenter pati *à constitutione* mun-
ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσ- 26
di: nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem
μου. νυνὶ δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέτησιν
peccati, per hostiam suam apparuit.
[1]φανερόω — ἁμαρτίας, διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ [1]πεφανέρωται.
Et quemadmodum statutum est hominibus semel mo-
καὶ καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθα- 27
ri, post autem hoc, iudicium: Sic & Christus semel
νεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις· οὕτω καὶ ὁ χριστὸς ἅπαξ 28
[1]est [2]exhaurienda — oblatus[1], ad multorum [2]*tollere* peccata, *ex se-*
προσενεχθεὶς, εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας, ἐκ δευ-
apparebit — cundo* sine peccato *videbitur* se expectan-
τέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομέ-
tibus, in salutem.
νοις, εἰς σωτηρίαν.

CAP. X. 1

Vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non
Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐ- 1
ipsam imaginem rerum, per singulos annos eis-
τὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐ-
[1]indesinenter, — dem ipsis hostiis quas offerunt [1]*in assiduum*, nunquam po-
ταῖς θυσίαις ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκὲς, οὐδέποτε δύ-
[2]perfectos facere: — test accedentes *perficere*: Alioquin *vtique*
ναται τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι· ἐπεὶ ἂν ἐ- 2
[1]offerri: ideo quòd haberent [2]peccati, [1]mundati: — cessassent *oblatæ*, *propter* nullam [1]*habere* vltrà con-
παύσαντο προσφερόμεναι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνεί-
scientiam [1]*peccatorum*, cultores semel [2]*mundatos*:
δησιν ἁμαρτιῶν τοὺς λατρεύοντας, ἅπαξ κεκαθαρμένους·
[1]fit. — Sed in ipsis recommemoratio peccatorum per singulos annos[1].
ἀλλ' ἐν αὐταῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ' ἐνιαυτόν. 3
[2]est, sanguine [1]auferri — Impossibile enim[2], *sanguinem* taurorum & hircorum [1]*auferre* pec-
ἀδύνατον γὰρ, αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρ- 4
cata. Ideo ingrediens *in* mundum, dicit, Hostiam
τίας. διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον, λέγει, θυσίαν 5
noluisti, — & oblationem *non voluisti*, corpus autem aptasti mihi:
[1]κατα-
ρτίζω — καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ [1]κατηρτίσω μοι·
[1]tibi placuerunt. — Holocautomata & pro peccato non [1]*approbasti*.
ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας· 6
Tunc dixi, Ecce venio, (in capite libri scriptum est de
τότε εἶπον, ἰδοὺ ἥκω, ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπταί μοι περὶ 7
[1]vt faciam — me) [1]*ad faciendum*, Deus, voluntatem tuam. Superius dicens,
ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι, ὁ θεὸς, τὸ θέλημά σου. ἀνώτερον λέγων, 8
[1]hostias, & oblationes, — Quia [1]*hostiam*, & *oblationem*, & holocautomata, & pro
ὅτι θυσίαν, καὶ προσφορὰν, καὶ ὁλοκαυτώματα, καὶ περὶ
[1]placita sunt tibi, — peccato noluisti, nec [1]*approbasti*, (quæ secundum
ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ εὐδόκησας, αἵτινες κατὰ τὸν
[1]vt faciam, [2]sequens — legem offeruntur:) Tunc dixi, Ecce venio, [1]*ad fa-*
νόμον προσφέρονται· τότε εἴρηκεν, ἰδοὺ ἥκω τοῦ ποιῆ- 9
ciendum, Deus *mi*, voluntatem tuam: aufert primum, vt [2]*se-*
σαι, ὁ θεός μου, τὸ θέλημά σου· ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύ-
[1]ἁγιάζω — *cundum* statuat. In qua voluntate sanctificati sumus, per
τερον στήσῃ· ἐν ᾧ θελήματι [b]ἡγιασμένοι ἐσμὲν, διὰ τῆς 10
oblationem corporis Iesu Christi semel.
προσφορᾶς τοῦ σώματος ἰησοῦ χριστοῦ ἐφάπαξ.

Et omnis quidem sacerdos *astat* quotidie ministrans, & — præsto est
καὶ πᾶς μὲν ἀρχιερεὺς ἕστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν, καὶ 11
easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam
τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε
possunt auferre peccata: Hic autem vnam pro
δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας· αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ 12
peccatis offerens hostiam, in sempiternum *sedit* — sedet
ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν
in dextera Dei: *Reliquum* expectans, donec po- — Dei cætera
ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ· τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως [a]τε- 13
nantur inimici eius scabellum pedum eius. — [a]τίθημι
θῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ.
Vna enim oblatione consummauit in sempiternum san-
μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγια- 14
ctificatos. Contestatur autem *nobis* & spiritus sanctus. — nos
ζομένους. μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον·
[1]*post enim prædixisse*, Hoc[1] testamentum quod [2]*pa-* — [1]Postquã enim dixit, [2]autem
ταύτην ἡ διαθήκην ἣν [b]διαθήσομαι πρὸς αὐτοὺς μετὰ 16
[2]*ciscar* ad illos post dies illos, dicit Dominus, — [2]testabor
τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος, δι- — [b]διατίθημι
δοὺς νόμους μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν διανοιῶν
[1]dans leges meas in cordibus eorum, & in mentibus — [1]dando
αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ 17
eorum superscribam eas: Et peccatorum *eorum*, &
τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. ὅπου δὲ ἄφεσις 18
iniquitatum eorum[1] non recordabor amplius. Vbi autem remissio — [1]iam?
τούτων, οὐκέτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας.
horum, non iam[1] oblatio pro peccato. — [1]est?
Habentes itaque, fratres, [1]*libertatem* in introitum san-
ἔχοντες οὖν, ἀδελφοὶ, παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁ- 19
ctorum in sanguine *Iesu*, Quam initiauit nobis viam — [1]fiduciam
γίων ἐν τῷ αἵματι ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν [a]ὁδὸν 20
recentem & viuentem per velamen, id est, — Christi, — [a]nouam
πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι, τῆς
carnem suam, Et sacerdotem magnum super domum Dei,
σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, 21
Accedamus cum vero corde in plenitudine
προσερχώμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ 22
fidei, aspersi corda à conscientia ma-
πίστεως, ἐῤῥαντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πο-
la, & abluti corpus aqua munda,
νηρᾶς, καὶ λελουσμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ,
Teneamus confessionem spei[1] indeclinabilem: (fidelis — [1]nostræ
κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ· πιστὸς 23
enim [1]*pollicitus*,) Et consideremus *alij alios* in — [1]est qui repromisit) *inuicem
γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος, καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς 24
prouocationem charitatis, & bonorum operum: Non dese-
παροξυσμὸν ἀγάπης, καὶ καλῶν ἔργων· μὴ ἐγκατα- 25
rentes collectionem nostram *ipsorum*, sicut [1]*mos* quibusdã, — [1]consuetudinem est
λείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισὶν,
sed *adhortantes*: & tantò magis quantò videritis — *consolantes:
ἀλλὰ παρακαλοῦντες· καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ βλέπετε
appropinquantem diem. [1]*Vltrò* enim peccantibus — [1]Voluntariè
ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν. ἑκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων 26
nobis post [1]*accepisse* notitiam veritatis, non iam pro — [1]acceptam
ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔτι περὶ
peccatis relinquitur hostia; Terribilis autè quædã expectatio
ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία· φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ 27
iudicij, & ignis æmulatio, *deuorare futuri* aduersarios, — *quæ consumptura est
κρίσεως, καὶ πῦρ ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους.
Irritam faciens quis legem Moysi, sine *miserationibus in* duobus
ἀθετήσας τις νόμον μωυσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν 28
vel tribus testibus moritur: Quantò [1]putatis [2]*deteriora* — [1]magis [2]deteriora mereri supplicia, qui
ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε χείρονος 29
dignus iudicabitur supplicio filium Dei *conculcans*, & — *conculcauerit,
[c]ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας, καὶ — [c]ἀξιόω
sanguinem testamenti [1]*communem ducens*, in quo sanctificatus est, & — [1]pollutum duxerit, [d]de
τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν [d]ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ — [d]ἡγέομαι
[2]*Spiritum* gratiæ [1]*contumelia afficiens*? Scimus enim — [2]Spiritui [1]contumeliam fecerit? [2]qui dixit, [1]vindictam, [2]Quia
τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας; οἴδαμεν γὰρ τὸν 30
[2]*dicentem*, Mihi [1]*vltio*, ego retribuam, *dicit Dominus*. — [2]est
εἰπόντα, ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος.
& iterum, *Dominus iudicabit populum suum.
καὶ πάλιν, κύριος κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ.
Horrendum[2] incidere in manus Dei viuentis.
φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος. 31
Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illu-
ἀναμιμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτι- 32
minati, *multum* certamen [1]sustinuistis passionum.
σθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων·
[1]*Hoc* quidem, opprobriis *que* & tribulationibus [1]*in theatrum productis: hoc
τοῦτο μὲν, ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι τοῦτο 33
autem, [1]*communicantes* taliter conuersantium effecti.
δὲ, κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες.
[1]Etenim *vinculis meis* compassi estis, & ra-
καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου [f]συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἁρπα- 34
pinam *subsistentium* vestrorum cum gaudio suscepistis, — *bonorum
γὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γι- — [f]συμπάσχω
gnoscentes [1]habere *vobismetipsis* *præstantiorem* substantiam *in cælis*, & — [1]vos [2]meliorem
νώσκοντες ἔχειν ἑαυτοῖς κρείττονα ὑπαρξιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Nolite amittere ἰconfidentiã

manentem. *Ne abiicite itaque* ἰ*fiduciam* *vestram,*
μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παῤῥησίαν ὑμῶν, 35
quæ habet remunerationem magnam. *Patientia enim ha-*
ἥτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην. ὑπομονῆς γὰρ ἔχε- 36
Patientia enim vobis necessaria est,
beris opus, vt voluntatem Dei facientes, reportetis
τε χρείαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν
Adhuc enim ᵏ*paruum quantum, veniens* veniet,
ᵏmodicum aliquantulumque
ἐπαγγελίαν. ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἥξει, 37
qui est venturus
& non tardabit. *At* iustus* ex fide ᶫviuet: &
*autem meus
ᶫviuit: quòd
καὶ οὐ χρονιεῖ· ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται· καὶ 38
si subtraxerit se, non ᵐ*bene gaudet anima mea in eo.*
ᵐplacebit animæ meæ.
ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ.
Nos autem non sumus subtractionis* in perditionem, sed fi-
*filii
ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πί- 39
dei in acquisitionem animæ.
στεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς.

CAP. XI. ια'

Est autem fides, sperandarum substantia rerum, argu-
Ἐστι δὲ πίστις, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγ- 1
ᵖapparentium.
mentũ non ᵖ*conspectarum.* In hac enim testimoniũ consecuti sunt
χος οὐ βλεπομένων· ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ 2
*aptata
senes. Fide, intelligimus ᵠ*constructa* esse se-
πρεσβύτεροι. πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶ- 3
ᶫvt ex inuisibilibus *fierent.
cula verbo Dei, ᶫ*in, non ex apparentibus* visibilia
ᵠquàm
νας ῥήματι θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα
ᵠ*facta esse.* Fide, plurimam hostiam Abel ᵠ*præ* Cain,
γεγονέναι. πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάϊν 4
ᵠtestimonium perhibente
obtulit Deo, per quã testimoniũ cõsecutus est esse iustus, ᶫ*te-*
*defunctus,
προσήνεγκε τῷ θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρ-
stante in muneribus eius Deo, & per illam ᵐ*mor-*
τυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ δι' αὐτῆς ἀπο-
tuus, adhuc loquitur. Fide, Henoch translatus est ᵒ*ad non*
ᵒne videret
θανὼν, ἔτι λαλεῖται. πίστει Ἐνὼχ ᵖμετετέθη τοῦ μὴ 5
ᵖμετατίθημι
videndum mortem, & non inueniebatur: quia transtulit illum
ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐκ ηὑρίσκετο διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ
ᵇδιαρεσέομαι
Deus, ante enim translationem *eius* testimonium habuit *bene* pla-
ᵇlest
θεός. πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ μεμαρτύρηται εὐαρε-
cuisse Deo. Sine autem fide ⁊ impossibile‖ *bene* pla-
ᵠDeo.
στηκέναι τῷ θεῷ. χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρε- 6
ᶫad Deum,
cere*. credere enim oportet accedentem ᶫ*Deo,* quia est,
στῆσαι· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ θεῷ, ὅτι ἔστι,
& inquirentibus se remunerator sit.
καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται.
*respõso accepto
ᵠiis quæ adhuc non videbantur, metuens
Fide, *ᵠ*diuinitùs monitus* Noë de ᵠ*nondum visis,*
ᶜ*δυλαβέομαι
χρηματισθεὶς Νῶε περὶ τῆς μηδέπω βλεπομένων, 7
*est
ᵠinstitutus
reueritus aptauit arcam in salutem domus
ᶜδυλαβηθεὶς κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου
suæ, per quam damnauit mundum, & *eius* quæ per fidem *iu-
*qui vocatur
αὐτοῦ, δι' ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δι-
stitiæ, ᶫ*factus* est hæres. Fide, * *vocatus*
ᶫexire
*acceptur⁹ erat
καιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος. πίστει καλούμενος 8
Abraham obediuit, ᶫ*exiens* in locum quem* *futurus erat ac-*
Ἀβραὰμ ὑπήκουσεν, ἐξελθὼν εἰς τὸν τόπον ὃν ἤμελλε λαμ-
cipere in hæreditatem: & exiit, nesciens quò
βάνειν εἰς κληρονομίαν· καὶ ἐξῆλθε, μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρ-
iret. Fide, demoratus est *Abraham* in terram repro-
χεται. πίστει παρῴκησεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγ- 9
ᵠin ᶫcasulis habitando
missionis tanquam* alienam, in ᶫ*tabernaculis habitans* cum Isaac
γελίας, ὡς ἀλλοτρίαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ
& Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem.
καὶ Ἰακὼβ τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς.
Expectabat enim *illam* fundamenta habentem ciuitatem, cuius ar-
ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τε- 10
tifex & conditor, Deus. Fide, & ipsa Sara sterilis
χνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός. πίστει καὶ αὐτὴ Σάῤῥα στεῖρα 11
existens, virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tem-
δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ παρὰ καιρὸν
ᵠcredidit eum esse qui repromiserat. Propter quod
pus ætatis *peperit*: quoniam fidelem *existimauit promittentem.*
ᶫhoc
*in ᶫest
ἡλικίας ἔτεκεν· ἐπεὶ πιστὸν ἡγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον.
Ideo & ab vno orti sunt, (& ᶫ*hæc* emortuo:)
διὸ καὶ ἀφ' ἑνὸς ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα νενεκρωμένου 12
tanquam sydera cœli *multitudine,& sicut arena quæ‖
καθὼς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει, καὶ ὡσεὶ ἄμμος ἡ
ᵠoram ad ᶫ*labium* maris, innumerabilis.
παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἡ ἀναρίθμητος.
Iuxta fidem ᵠ*mortui* sunt isti omnes, non ᵠ*accipientes*
ᵠdefuncti
ᵠacceptis repromissionibus:
κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ λαβόντες 13
repromissiones: sed àlonge eas aspicientes, &
τὰς ἐπαγγελίας· ἀλλὰ πόῤῥωθεν αὐτὰς ἰδόντες, καὶ
salutantes, & confitentes, quia hospites & pere-
ἀσπασάμενοι, καὶ ὁμολογήσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρε-
ᶫQui enim hæc dicunt, significant se
grini sunt super terram. ᶫ*Nam huiusmodi dicentes,*
ᵠinquirere.
πίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς. οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες, 14
ostendunt palam quòd patriam ᵠ*inquirunt.* Et si quidem ipsius
ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσι. καὶ εἰ μὲν ἐκείνης 15
meminissent de qua exierunt, habebant vtique tempus reuertendi.
ἐμνημόνευον ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι.
Nunc autem meliorem appetunt, id est cælestem. ideo non
νυνὶ δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τουτέστιν ἐπουρανίου. διὸ οὐκ 16

erubescit' eos Deus, Deus ᵐinuocari eorum: pa- confunditus
ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ θεός, θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἡτοί-
rauit enim illis ciuitatem. Fide, obtulit Abraham
17 μασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν. πίστει προσενήνοχεν Ἀβραὰμ
Isaac, ᶫ*tentatus:* & vnigenitum offerebat ᶫ*ille*
ᶫcùm tentaretur: qui
τὸν Ἰσαὰκ, πειραζόμενος· καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς
ᶫsusceperat
repromissiones ᶫ*accipiens:* (Ad quem dictum est, Quia in
18 ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος· πρὸς ὃν ἐλαλήθη, ὅτι ἐν
Isaac ᶫ vocabitur' tibi semen.) Arbitrans, quia &
ᵈκαλέομαι
19 Ἰσαὰκ ᵈκληθήσεταί σοι σπέρμα. λογισάμενος, ὅτι καὶ
ᶫest
à mortuis suscitare potens‖ Deus: vnde eum & in para-
ἐκ νεκρῶν ἐγεῖραι δυνατὸς ὁ θεός, ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παρα-
ᵠ&
bolam accepit. Fide' de futuris, benedixit
ᵉκομίζομαι
20 βολῇ ᵉἐκομίσατο. πίστει περὶ μελλόντων εὐλόγησεν
Isaac Iacob, & Esau. Fide, Iacob mo-
21 Ἰσαὰκ τὸν Ἰακὼβ, καὶ τὸν Ἠσαῦ. πίστει Ἰακὼβ ἀποθνή-
riens, *ᵠunumquemque* filiorum Ioseph benedixit, & adorauit
*singulos
σκων, ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσὴφ εὐλόγησε, καὶ προσεκύνησεν
ᶫsuper *summitatem* virgæ *suæ.* Fide, Ioseph ᵠ*si-*
ᶫfastigiũ ᵠeius.
22 ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. πίστει Ἰωσὴφ τελευ-
niens, de ᵠ*egressione* filiorum Israel *meminit,* & de
*moriens,
ᵠprofectione
*memoratus
τῶν, περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε, καὶ περὶ
est,
ossibus suis mandauit. Fide, Moyses natus,
23 τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο. πίστει Μωυσῆς γεννηθεὶς
ᶫmensibus tribus
occultatus est ᶫ*trimestre* à parentibus suis, eo quòd vidissent elegantẽ
ᶠκρύβω
ᶠinfantem, & non timuerunt edictum regis.
τὸ παιδίον, καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως.
Fide, Moyses grandis factus, negauit ᶫ*dici* filius
ᶫse esse filium
24 πίστει Μωυσῆς μέγας γενόμενος, ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς
filiæ Pharaonis: Magis eligens *malis* affli-
ᵍαἱρέομαι
25 θυγατρὸς Φαραώ, μᾶλλον ᵍἑλόμενος συγκακουχεῖ-
gi cum populo Dei, quàm ᶫ*temporarium* habere peccati *emo-
ᶫtemporalis
*iucunditatẽ,
σθαι τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπό-
lumentum: Maiores diuitias æstimans ᶫ*illo Aegypti*
ᶫthesauro Aegyptiorum,
26 λαυσιν· μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν Αἰγύπτου
thesaurus, improperium Christi: aspiciebat enim in
θησαυρῶν, τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ χριστοῦ· ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν
remunerationem. Fide, reliquit Aegyptum, non ve-
27 μισθαποδοσίαν. πίστει κατέλιπεν Αἴγυπτον, μὴ φο-
ritus animositatem regis: *illum* enim inuisibilẽ tanquã videns *fortiter
*sustinuit.
βηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως· τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρ-
tulit. Fide, *fecit Pascha, & effusio-
*celebrauit
28 τέρησε. πίστει πεποίηκε τὸ πάσχα, καὶ τὴν προσχυ-
nem sanguinis, ne ᶫ*ille perimens primogenita,* tangeret
ᶫqui vastabat primitiua,
σιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρεύων τὰ πρωτότοκα, θίγῃ
eos. Fide, transierunt per rubrum mare tanquam
29 αὐτῶν. πίστει διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ὡς
per aridam‖, *cuius experientiam accipientes* Aegyptii, ᶫ*absorpti* sunt.
ᶫterram : quod experti
διὰ ξηρᾶς, ἧς πεῖραν λαβόντες οἱ Αἰγύπτιοι, κατεπόθησαν.
Fide, muri Iericho corruerunt, *circuita per septem
ᶫdevorati
*circuitu dierũ
30 πίστει τὰ τείχη Ἰερειχὼ ἔπεσε, ᵃκυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡ-
*dies. Fide, Rahab meretrix non periit cum
ᵃκυκλόω
31 μέρας. πίστει Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς
incredulis, excipiens exploratores cum pace.
ἀπειθήσασι, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης.
Et quid adhuc ᶫ*dico?* deficiet enim me *perenarrantem* tem-
ᶫdicam?
32 καὶ τί ἔτι λέγω; ἐπιλείψει γάρ με διηγούμενον ὁ χρό-
pus, de Gedeon, Baraque, & Sampson, & Iephte, Da-
νος, περὶ Γεδεὼν, Βαράκ τε, καὶ Σαμψὼν, καὶ Ἰεφθάε, Δα-
uidque, & Samuel, & prophetis: Qui per fidem
33 βίδ τε, καὶ Σαμουὴλ, καὶ τῶν προφητῶν· οἳ διὰ πίστεως
deuicerunt regna, operati sunt iustitiam, ade-
κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέ-
pti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum,
τυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων,
Extinxerunt ᶫ*vim* ignis, ᵠeffugerunt *ora* gladii, con-
ᶫeffugauerunt impetum
34 ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνε-
ualuerunt de infirmitate, facti sunt fortes in bel-
ᵠaciem
δυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέ-
lo, castra verterunt exterorum: Acceperunt mulie-
35 μῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων· ἔλαβον γυναῖ-
res de resurrectione mortuos suos: alii autem distenti
κες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν· ἄλλοι δὲ ᵇτυμπανί-
sunt, non susciptentes redemptionem, vt meliorem
ᵇτυμπανίζω
σθησαν, οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος
ᶫinuenirent.' ᵠludibria & verba experti, insuper & vincula & carceres.
resurrectionem ᶫ*nanciscerentur.* Alij verò *ludibriorum & fla-
36 ἀναστάσεως τύχωσιν. ἕτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μα-
gellorum experientiam acceperunt, etiam autem vinculorum & custodiæ.
στίγων πεῖραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς.
Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gla-
37 ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μα-
dii mortui sunt, circuierunt in ᶫ*ouillis,* in caprinis pel-
ᶫmeloris,
χαίρας ἀπέθανον, περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρ-
libus, egentes, afflicti, *malè habiti.
*angustiati.
μασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι·
Quibus non erat dignus mundus, in solitudinibus errantes, ᵠ&
38 ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ
montibus,& speluncis, & ᵠcauernis terræ.
ᵠin
ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

*fidei
ℓacceperunt

Et hi omnes testimonio *probati *per fidem*, non *re-
καὶ οὗτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως οὐκ ἐκο- 39
portarunt repromissionem, Deo pro nobis melius
μίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν· τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν 40
aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur:
τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

CAP. XII. ιβ'

impositam
Ideoque & nos tantam habentes *circumiacentem nobis*
Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν 1
ℓnubem testium, pondus deponentes omne, & cir-
νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπε-
ℓnos *ad cunstans ℓpeccatum, per patientiam curramus *propositum
ρίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον
nobis certamen: Aspicientes in *illum* fidei auctо-
ἡμῖν ἀγῶνα· ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχη- 2
rem & consummatorem Iesum; qui *pro* proposito sibi
γὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ
ℓatque gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta: ℓin dextera
χαρᾶς, ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνης καταφρονήσας· ἐν δεξιᾷ
ℓsedis *sedet- que ℓthroni Dei *sedit.
τε τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικεν.

ℓenim eum qui
ℓsustinuit
Recogitate ℓergo talem *sustinentem* à
ἀναλογίσασθε οὖν τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ 3
peccatoribus ℓin semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini
τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε ταῖς
animis vestris deficientes. Nondum ℓvsque ad sanguinem re-
ψυχαῖς ὑμῶν ℓἐκλυόμενοι. οὔπω μέχρις αἵματος ἀν- 4
ℓenim
stitistis, aduersus peccatum repugnantes.
τικατέστητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι·
ℓconsolationis, ℓloquitur, dicens,
Et obliti estis ℓexhortationis, quæ vobis tanquam filiis ℓdis-
καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως, ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέ- 5
ℓnoli negligere *fatigeris
seritur, Fili mi, *ne paruipende* disciplinam Domini, neque *fatiscas
γεται, Υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου, μηδὲ ἐκλύου
ℓdum ℓargueris. ℓab eo ℓargitus. Quem enim diligit Dominus, ca-
ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παι- 6
stigat: flagellat autem omnem filium quem recipit.
δεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.
ℓIn disciplina perseuerate.
ℓSi *disciplinam sustinetis*, tanquam filiis, vobis offert se
εἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ 7
Deus. quis enim *est* filius, quem non corripit pater?
θεός. τίς γάρ ἐστιν υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;
ℓQuòd ℓextra *disciplinam,
ℓSi *autem* ℓabsque estis *disciplina*, cuius participes facti sunt omnes,
εἰ δὲ χωρίς ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες, 8
ℓergo adulteri
ℓvtique nothi estis, & non filij. Deinde *ipsos* quidem carnis
ἄρα νόθοι ἐστὲ, καὶ οὐχ υἱοί. εἶτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς 9
ℓeruditores, ℓeos: num
nostræ patres habuimus *castigatores*, & reuerebamur ℓi: *non* mul-
ἡμῶν πατέρας εἴχομεν παιδευτὰς, καὶ ℓἐνετρεπόμεθα· οὐ πολ-
ℓἐνδέχομαι
tò magis obtemperabimus Patri spirituum, &
λῷ μᾶλλον ὑποταγησόμεθα τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ
ℓEt viuemus? ℓIlli quidè *enim* ℓad *paruos dies*, secundum ℓvi-
ζήσομεν; οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δο- 10
sum ipsis, *castigabant*: hic autem ad *commodum*, *ad rectum*
κοῦν αὐτοῖς, ἐπαίδευον· ὁ δὲ ἐπὶ τὸ συμφέρον, εἰς τὸ μετα-
ℓin ℓtempore paucorū dierum, ℓvoluntatē suā erudiebāt nos: ℓid quod vtile est in recipiendo
piendum sanctificationem eius. Omnis autem disciplina ℓad
λαβεῖν τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ. πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς
ℓin ℓpræsenti
quidem ℓpræsens non videtur gaudij esse, sed mœroris: postea autem
μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ
ℓpacatissimum
fructum ℓpacificum per eam exercitatis reddet
καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι
ℓPropter quod
iustitiæ. ℓIdeo remissas manus, &
δικαιοσύνης. διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας, καὶ τὰ 12
soluta genua erigite: Et gressus
ℓc παραλύω
ℓd ἀνορθόω
ℓclaudicās quis erret,
ℓc παραλελυμένα γόνατα ℓd ἀνορθώσατε· καὶ τροχιὰς 13
rectos facite pedibus vestris, vt non ℓclaudum *abducatur*,
ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῇ,
sanetur autem magis. Pacem sequimini cum omnibus, &
ἰαθῇ δὲ μᾶλλον· εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ 14
sanctimoniam, qua sine nemo videbit ℓDominum:
τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον·
ℓdesit gratiæ
Contemplantes ne quis ℓdeficiat à *gratia* Dei:
ἐπισκοποῦντες μή τις ὑστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ· 15
ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam
μή τις ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ, καὶ διὰ ταύτης
inquinentur multi. Ne quis fornicator aut prophanus, vt Esau:
μιανθῶσι πολλοί. μή τις πόρνος ἢ βέβηλος, ὡς Ἠσαῦ· 16
qui propter escam vnam vendidit ℓprimogenita sua.
ℓprimitiua
ℓd ἀποδίδωμι
ℓScitote
ℓcupiens
ℓe ἀποδοκιμάζω
*inquisisset
ℓad
ℓaccensibilem
ℓf ψηλαφάω
ℓqui audierunt, excusauerūt se, ne fieret
ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ℓe ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ.
ℓScitis enim quoniã & postea ℓvolens hæreditare bene-
ἴστε γὰρ ὅτι καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομῆσαι τὴν εὐ- 17
dictionem, reprobatus est: pœnitentiæ enim locum non inuenit, quanquam
λογίαν, ℓf ἀπεδοκιμάσθη· μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὗρε, καίπερ
cum lachrymis ℓexquirens eam. Non enim accef-
μετὰ δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν. οὐ γὰρ προσεληλυ- 18
sistis ℓtractabilem montem, & ℓincensum ignem, & turbinem,
θατε ℓg ψηλαφωμένῳ ὄρει, καὶ κεκαυμένῳ πυρὶ, καὶ γνόφῳ,
& caliginem, & procellam, Et tubæ sonum, & vocem
καὶ σκότῳ, καὶ θυέλλῃ, καὶ σάλπιγγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ 19
verborum, quam ℓaudientes, *deprecati sunt, non proponi*
ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρητήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐ-
ℓg ψηλαφάω
ℓqui audierunt, excusauerūt se, ne fieret

eis verbum. Non portabant enim ℓimperatum, Et si bestia
τοῖς λόγον. οὐ γὰρ ἔφερον τὸ διαστελλόμενον, κἂν θηρίον 20
ℓquod dicebatur,
tetigerit montem, lapidabitur.
θίγῃ τοῦ ὄρους, ℓe λιθοβοληθήσεται.
ℓe λιθοβολέω
Et, (ita terribile erat *apparens*, Moyses dixit,
*quod videbatur
καὶ, οὕτω φοβερὸν ἦν τὸ φανταζόμενον, Μωυσῆς εἶπεν, 21
Exterritus sum, & tremebundus.) Sed accessistis
ἔκφοβός εἰμι, καὶ ἔντρομος. ἀλλὰ προσεληλύθατε 22
ℓad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis; Hierusalem cælestem,
σιὼν ὄρει, καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ,
& ℓmyriadum angelorum frequentiam, Et ecclesiam *primo-
ℓmultorũ millium
*primitiuorum
καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει· καὶ ἐκκλησίᾳ πρω- 23
genitorum in cælis ℓconscriptorum, & iudicem Deum om-
ℓqui conscripti sunt
τοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, καὶ κριτῇ θεῷ πάν-
nium, & spiritus iustorum perfectorum, Et testa-
των, καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων, καὶ διαθή- 24
menti noui mediatorem Iesum, & ℓsanguine asperſionis præstantius
κης νέας μεσίτῃ Ἰησοῦ, καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ κρεῖττον
ℓsanguinis asperſionem melius
loquentem ℓpræ Abel. Videte ne recu-
λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ. βλέπετε μὴ παραιτήσησθε 25
ℓquàm
setis loquentem: si enim illi non effugerunt, ℓillum super terram
τὸν λαλοῦντα· εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἔφυγον, τὸν ἐπὶ τῆς γῆς
ℓeum qui
recusantes ℓnegotium agentem: multo magis nos,
ℓloquebatur;
παραιτησάμενοι χρηματίζοντα, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ
*illum de cælis ℓauersati: Cuius vox terram
*qui
ℓ loquentē nobis, auertimus;
*reprimittit,
ℓ& ℓmouebo
ℓa ἐπαγγέλλομαι
*Quòd dicit
ℓea quæ sunt immobilia.
τὸν ἀπ' οὐρανοῦ παραιτούμενοι· οὗ ἡ φωνὴ τὴν γῆν 26
mouit tunc, nunc autem *denuntiauit*, dicens, Adhuc semel ℓego
ἐσάλευσε τότε, νῦν δὲ ἐπήγγελται, λέγων, Ἔτι ἅπαξ ἐγὼ
ℓmoueo non solùm terram, sed & cælum.
σείω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν.
*Illud autē, Adhuc semel, declarat mobilium translatio-
τὸ δὲ, Ἔτι ἅπαξ, δηλοῖ τῶν σαλευομένων τὴν μετάθε- 27
nem, tanquam factorum, vt maneant ℓnon mobilia.
σιν, ὡς πεποιημένων, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα.
Itaque regnum immobile suscipientes, habeamus
διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες, ἔχωμεν 28
gratiam, per quam seruiamus ℓgratè Deo, cum reuerentia &
χάριν, δι' ἧς λατρεύωμεν εὐαρέστως τῷ θεῷ μετ' αἰδοῦς καὶ
ℓreligione. Etenim Deus noster ignis consumens ℓ.
ℓplacentes
ℓmetu. ℓest.
εὐλαβείας. καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον. 29

CAP. XIII. ιγ'

Charitas fraternitatis maneat *.

1 Ἡ φιλαδελφία μενέτω.
ℓHospitalitatem ℓne *obliuiscimini*: per hanc enim ℓla-
2 τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλα-
tuerunt quidã, hospitio *excipientes angelos.* Mementote vinctorum,
θόν τινες, ξενίσαντες ἀγγέλους. μιμνήσκεσθε τῶν δεσμίων,
tanquam simul vincti: ℓmalis pressorum, tanquam & ipsi ℓexistentes
ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακουχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες
in corpore. Honorabile connubium in omnibus, & ℓ cubile
ἐν σώματι. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη 4
ℓimmaculatum: fornicatores *autem & adulteros iudicabit Deus.
*enim
ἀμίαντος· πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός.
ℓPecuniæ non appetens mos: contenti præsentibus. ipse
ℓSint mores sine auaritia:
ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος· ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν· αὐτὸς 5
enim dixit, Non te deseram, neque *te* derelinquam.
γὰρ εἴρηκεν, οὐ μή σε ℓb ἀνῶ, οὐδ' οὐ μή σε ἐγκαταλίπω.
ℓb ἀνίημι
Ita vt ℓconfidentes *nos dicere*, Dominus mihi adiutor &
ℓconfidenter dicamus,
ὥστε θαρροῦντας ἡμᾶς λέγειν, Κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ 6
non timebo quid faciat mihi homo.
οὐ ℓb φοβηθήσομαι τί ποιήσῃ μοι ἄνθρωπος.
ℓb φοβέομαι
Mementote ℓducum vestrorum, qui locuti sunt vobis
ℓpræpositorum
μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν 7
verbum Dei, quorum intuentes exitum conuer-
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀνα-
sationis, imitamini fidem. Iesus Christus heri &
στροφῆς, ℓc μιμεῖσθε τὴν πίστιν. Ἰησοῦς χριστὸς χθὲς καὶ 8
ℓc μιμέομαι
hodie, ipse & in secula. Doctrinis va-
σήμερον ὁ αὐτὸς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. διδαχαῖς ποι- 9
riis, & peregrinis *ne circumferamini. *pulchrum* enim, gratia stabi-
*nolite abduci. optimum est
κίλαις καὶ ξέναις μὴ περιφέρεσθε. καλὸν γὰρ χάριτι βεβαιοῦ-
liri cor, non escis, ℓin quibus non ℓsunt adiuti
ℓquæ ℓprofuerūt ambulātibꝰ in eis.
σθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ℓd ὠφελήθησαν οἱ
ambulantes. Habemus altare, de quo edere
ℓd ὠφελέω
ἔχομεν θυσιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν 10
non habent potestatem tabernaculo ℓservientes.
ℓqui deseruiũt.
οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες.
Quorum enim infertur animalium sanguis pro peccato in
ὧν γὰρ εἰσφέρεται ζώων τὸ αἷμα περὶ ἁμαρτίας εἰς τὰ 11
Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra
ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω
castra. ℓIdeo & Iesus, vt sanctificaret per
ℓPropter quod
τῆς παρεμβολῆς. διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἁγιάσῃ διὰ τοῦ 12
ℓproprium sanguinem populum, extra portam passus est.
ℓsuum
ἰδίου αἵματος τὸν λαὸν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαθε.
Igitur exeamus ad eum extra castra,
τοίνυν ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς, 13
improperium eius portantes.
τὸν ὀνειδισμὸν αὐτοῦ φέροντες.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Non enim habemus hîc manentem ciuitatem, ſed futuram
οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν 14
inquirimus. Per ipſum ergo offeramus hoſtiam lau-
ἐπιζητοῦμεν. δι' αὐτοῦ οὖν ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέ- 15
dis *per omne* Deo, id eſt, fructum labiorum confi-
σεως διαπαντὸς τῷ θεῷ, τουτέστι, καρπὸν χειλέων ὁμολο-
tentium nomini eius. *At* beneficentiæ ᵍ& commu-
γούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. τῆς δὲ εὐποιΐας καὶ κοι- 16
nionis ‖*ne obliuiſcimini.* talibus enim hoſtiis *bene placet*
νωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖ-
ſibi Deus. Obedite ‖*ducibus* veſtris, & ſubia-
ται ὁ θεός. πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπεί- 17
cete*: ipſi enim perungilant pro animabus veſtris, quaſi ra-
κετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λό-
tionem reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non ge-
γον ἀποδώσοντες· ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στε-
mentes: ‖*inutile* enim vobis hoc. Orate pro
νάζοντες· ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο. προσεύχεσθε περὶ 18
nobis. confidimus enim quia *pulchram* conſcientiam habemus, in
ἡμῶν· πεποίθαμεν γὰρ ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν
omnibus *pulchrè* volentes conuerſari.
πᾶσι καλῶς θέλοντες ἀναστρέφεσθαι.
Amplius autem deprecor ᵍ, hoc facere, *vt* cele-
περισσοτέρως δὲ παρακαλῶ, τοῦτο ποιῆσαι, ἵνα τά- 19
rius reſtituar vobis.
χιον ἀποκατασταθῶ ὑμῖν.

Ad Hebræos ſcripta eſt ab Italia per Timotheum.
Πρὸς Ἑβραίους ἐγράφη ἀπὸ τῆς Ἰταλίας διὰ Τιμοθέου.

At Deus* pacis, *reducens* de mortuis pa- *autem *qui eduxit
ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποι- 20
ſtorem ouium magnum, in ſanguine teſtamenti æterni,
μένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν, ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου,
Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Aptet vos in omni
τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστόν, καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ 21
opere bono, *ad *faciendum* voluntatem eius: faciens in vo-
ἔργῳ ἀγαθῷ, εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ· ποιῶν ἐν ὑ-
bis *beneplacitum* coram ſe, per Ieſum Chriſtum, cui* gloria *quod placeat *eſt
μῖν τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα
in ſecula ſeculorum. Amen. Rogo autem
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. παρακαλῶ δὲ 22
vos: fratres, ᵍ*ſufferte* verbum ſolatij: etenim *vt ſufferatis
ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως· καὶ γὰρ
‖*per breuia miſi* vobis. Cognoſcite fratrem* ‖perpaucis ſcri-
ψi
23 διὰ βραχέων ἐπέστειλα ὑμῖν. γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν *noſtrum
Timotheum ‖*abſolutum*, cum quo (ſi celerius venerit) vi- ‖dimiſſum,
ἡμῶν Τιμόθεον ἀπολελυμένον, μεθ' οὗ, ἐὰν τάχον ἔρχηται, ὄψο-
debo vos. Salutate omnes ‖*duces* veſtros, & ‖præpoſitos
24 μαι ὑμᾶς. ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν, καὶ
omnes ſanctos. ſalutant vos *illi* de Italia‖. ‖fratres.
πάντας τοὺς ἁγίους. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας.
Gratia cum omnibus vobis. Amen.
25 ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

SANCTI IACOBI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ
EPISTOLA CATHOLICA.
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΘΟΛΙΚΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α'.

IACOBVS Dei & Domini ᵍ noſtri Ieſu

ΙΑΚΩΒΟΣ θεοῦ καὶ κυρίου ἰησοῦ 1
Chriſti ſeruus, *illis* duodecim tribubus quæ ᵍ in diſperſione, *gaudere.*
χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, χαίρειν.
Omne gaudium ᵍ*ducite*, fratres mei, cùm *tentationibus* inciderit is ᵍva-
πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί 2
μου, ὅταν πειρασμοῖς ᵃπερι‖πέσητε ποι-
riis: Scientes quòd probatio veſtræ fidei *ad-*
κίλοις· γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κα- 3
operatur patientiam. *At* patientia ‖ opus perfectum ha-
τεργάζεται ὑπομονήν· ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέ- 4
beat, vt ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes.
τω, ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι.
Si autè quis veſtrum ‖*deſtituitur* ſapientia, poſtulet à ᵍ*dante*
εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος 5
Deo omnibus *ſimpliciter*, & non ᵍ*improperante*, & dabitur ei.
θεοῦ πᾶσιν ἁπλῶς, καὶ μὴ ὀνειδίζοντος, καὶ δοθήσεται αὐτῷ.
Poſtulet autem in fide, nihil *diſceptans*: *nam diſce-*
αἰτείτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν διακρινόμενος· ὁ γὰρ διακρινό- 6
ptans ſimilis eſt fluctui maris ‖*ventis agitato, & ia-*
μενος ἔοικε κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ, καὶ ῥιπιζο-
ctato. Non ergo æſtimet homo ille quòd accipiat
μένῳ. [b] μὴ γὰρ οἰέσθω ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅτι λήψεταί 7
aliquid à Domino. Vir duplex animo, inconſtans‖ in
τι παρὰ τοῦ κυρίου. ἀνὴρ δίψυχος, ἀκατάστατος ἐν 8
omnibus viis ſuis. Glorietur autem frater
πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς ὁ 9
humilis in ‖*ſublimitate* ſua, At diues ᵍ in humilitate
ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ· ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει 10
ſua: quoniam ſicut flos fœni tranſibit. Exortus eſt enim
αὐτοῦ· ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου ᵈπαρελεύσεται. ἀνέτειλε γὰρ ὁ 11
ſol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos eius
ἥλιος σὺν τῷ καύσωνι, καὶ ᵉξήρανε τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ
decidit, & decor vultus eius deperiit: ita
ἐξέπεσε, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο· οὕτω
& diues in itineribus ſuis marceſcet.
καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ ᵉμαρανθήσεται.

Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam ‖probatus *fa-* ‖cùm fuerit
μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι δόκιμος γενό- 12
ctus, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit *Dominus *Deus
μενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ κύριος
diligentibus ſe. Nemo ‖*tentatus*, dicat, quoniam ‖cùm tentatur,
τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι 13
à Deo *tentor*: *nam* Deus ᵍ intentator eſt malorum, ten- *tentatur: ᵍenim
ἀπὸ θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν, πει-
tat autem ipſe neminem. Vnuſquiſque verò tentatur, à ‖*propria* ‖ſua
ράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. ἕκαστος δὲ πειράζεται, ὑπὸ τῆς ἰδίας 14
concupiſcentia abſtractus & illectus. Deinde concu-
ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος· εἶτα ἡ ἐπι- ‖cũ conceperit,
piſcentia ‖*concipiens*, parit peccatum: *at* peccatum ᵍ con- ᵍverò cũ fuerit
θυμία ᶠσυλλαβοῦσα, τίκτει ἁμαρτίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτε- ᶠσυλλαμ-
15 λεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον. μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί βάνω
mei *dilecti*. Omne datum ‖*bonum*, & omne donum ‖Nolite itaque
μου ἀγαπητοί. πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα errare, *dilectiſſimi.
16 τέλειον, ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, ‖optimum, ᵍdeſurſum
apud quem non eſt tranſmutatio, ‖*aut* viciſſitudinis obumbratio. ‖nec
παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα.
*Volens genuit nos verbo veritatis, ᵍ*ad eſſe* *Voluntariè ᵍvt ſimus
17 βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι
nos initium aliquod eius ‖*creaturarum*. ‖creaturæ.
ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.
ᵍItaque, fratres mei ‖*dilecti*, ſit‖ omnis homo velox ᵍScitis,
18 ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ, ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς ‖dilectiſſimi,
ad audiendum, tardus* ad loquendum, ‖tardus ad iram. ‖autem
εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν. *autem ‖&
Ira enim viri iuſtitiam Dei non *adoperatur*.
19 ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην θεοῦ οὐ κατεργάζεται.
‖*Ideo* abiicientes omnem ᵍſordem, & abundantiam malitiæ, ‖Propter quod
20 διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ῥυπαρίαν, & περισσείαν κακίας, ᵍimmunditiã,
in manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, ‖*potens* ſal- ‖quod poteſt
21 ἐν πραΰτητι δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον, τὸν δυνάμενον σῶ-
uare animas veſtras. Eſtote autem factores verbi, &
σαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν. γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου, καὶ
22 non tantùm auditores, fallentes voſmetipſos.
μὴ μόνον ἀκροαταὶ, παραλογιζόμενοι ἑαυτούς.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

cõparabitur

ὅτι εἴ τις ἀκροατὴς λόγου ἐστὶ, καὶ οὐ ποιητὴς, οὗτος ἐοικεν 23
viro consideranti vultum natiuitatis suæ in spe-
ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσό-
culo. Considerauit enim seipsum, & abiit, & statim
πτρῳ· κατενόησε γὰρ ἑαυτὸν, καὶ ἀπελήλυθε, καὶ εὐθέως 24
Qui autem per spexerit ‖ perfectæ ᵇpermanserit in ea, oblitus est qualis fuerit. At perspiciens. in legem ‖per-
ἐπελάθετο ὁποῖος ἦν. ὁ δὲ παρακύψας εἰς νόμον τέ- 25
fectam illam libertatis, & ᵇpermanens, hic, non au-
λειον τὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ παραμείνας, οὗτος οὐκ ἀκρόα-
ditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic bea-
στὴς ἐπιλησμονῆς γενόμενος, ἀλλὰ ποιητὴς ἔργου, οὗτος μα-
ᵃautem putat se religiosum tus in facto suo erit. Si quis ᵃvidetur religiosus
κάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται. εἴ τις δοκεῖ θρῆσκος 26
esse in vobis, non refrenans linguam suam, sed seducens.
εἶναι ἐν ὑμῖν, μὴ χαλιναγωγῶν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπατῶν
ᵃest cor suum, huius vana religio.
καρδίαν αὐτοῦ, τούτου μάταιος ἡ θρησκεία.
Religio munda, & immaculata apud Deum & Pa-
θρησκεία καθαρὰ, καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ θεῷ καὶ πα- 27
trem, hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione
τρὶ αὕτη ἐστὶν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει
ᵘ& ᵃab hoc seculo. eorum, ᵘimmaculatum seipsum custodire ᵃà mundo.
αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

CAP. II. β'

*nolite ᵛhabere Fratres mei, *ne in personarum acceptione ᵛhabete fidem
Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωπολημψίαις ἔχετε τὴν πίστιν 1
ˣes Domini nostri Iesu Christi gloriæ. Si ˣenim introierit
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης. ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ 2
in conuentum vestrum vir aureum habens annulum in veste
εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι
candida, introierit autem & pauper in sordido habitu,
λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῆτι,
Et intendatis in ᵇferentem vestem ‖splen-
καὶ ἐπιβλέψητε ἐπὶ τὸν φοροῦντα τὴν ἐσθῆτα τὴν λαμ- 3
didam, & dixeritis ei, Tu sede hîc ‖pulchrè: & pau-
πρὰν, καὶ εἴπητε αὐτῷ, σὺ κάθου ὧδε καλῶς· καὶ τῷ πτω-
peri? dicatis, Tu sta illuc, aut sede hic sub scabello
χῷ εἴπητε, σὺ στῆθι ἐκεῖ, ἢ κάθου ὧδε ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν
ᵘmeo. Et non diiudicatis ‖in vobipsis, & facti estis iu-
μου· καὶ οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐγένεσθε κρι- 4
dices ᵇdisceptationum malarum? Audite, fratres mei ‖di-
ταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν; ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀ- 5
lecti, nonne Deus elegit pauperes ᵍmundi
ᵍἐκλέγω γαπητοὶ, οὐχ ὁ θεὸς ᵍἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τοῦ κόσμου
diuites in fide, & hæredes regni quod repro-
πλουσίους ἐν πίστει, καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγ-
ᵗDeus misit ᵗ diligentibus se? Vos autem exhonorastis
γείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; ὑμεῖς δὲ ἠτιμάσατε 6
pauperem. nonne diuites per potentiam opprimunt vos, &
τὸν πτωχόν. οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν, καὶ
ipsi trahunt vos ad iudicia? Nonne ipsi bla-
αὐτοὶ ἕλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια; οὐκ αὐτοὶ βλα- 7
ᵍbonum ᵍquod est sphemant ᵍpulchrum nomen ‖inuocatum super vos?
σφημοῦσι τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ὑμᾶς;
Si tamen legem perficitis regalem, secundum scripturam,
εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν, κατὰ τὴν γραφὴν, 8
ʰbene Diliges proximum tuum sicut teipsum, ᵇpulchrè facitis.
ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, καλῶς ποιεῖτε.
Si autem personam accipitis, peccatum operamini, redar-
εἰ δὲ προσωπολημπτεῖτε, ἁμαρτίαν ἐργάζεσθε, ἐλεγχό- 9
ᵃautem guti à lege quasi transgressores. Quicunque enim totam
μενοι ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς παραβάται. ὅστις γὰρ ὅλον 10
legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.
τὸν νόμον τηρήσει, πταίσῃ δὲ ἐν ἑνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος.
ᵍQui ᵍdixit, ᵍquòd ‖Ille enim ᵍdicens, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. ᵃSi autem
ὁ γὰρ εἰπὼν, μὴ μοιχεύσῃς, εἶπε καὶ, μὴ φονεύσῃς. εἰ δὲ 11
non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis.
οὐ μοιχεύσῃς, φονεύσεις δὲ, γέγονας παραβάτης νόμου.
Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem liber-
οὕτω λαλεῖτε, καὶ οὕτω ποιεῖτε, ὡς διὰ νόμου ἐλευθε- 12
ᵃincipientes ‖enim ᵍilli qui ‖fecit ᵍsuperexaltat autem ᵍproderit, ᵍse ‖nunquid poterit ᵍindigeant tatis ᵍfuturi iudicari. Nam iudicium ‖sine misericordia ᵍnon
ρίας μέλλοντες κρίνεσθαι. ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως τῷ μὴ 13
‖facienti misericordiam: ᵍcontra gloriatur misericordia iudicium.
ποιήσαντι ἔλεος· κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως.
Quid ᵍillud vtile, fratres mei, si fidem dicat ᵍquis habere, opera
τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα 14
autē non habeat? ᵍnon potest fides saluare eum?
δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν;
Si autem frater aut soror nudi sint, & ᵍdesti-
ἐὰν δὲ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσι, καὶ λεπό- 15
tuti fuerint quotidiano victu: Dicat autem aliquis illis ex
μενοι ὦσι τῆς ἐφημέρου τροφῆς· εἴπῃ δέ τις αὐτοῖς ἐξ 16
vobis, Ite in pace, calefacimini, & saturamini: non
ὑμῶν, ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε, καὶ χορτάζεσθε· μὴ
ᵍsunt ‖proderit? dederitis autē eis ea quæ necessaria corporis, quid ‖illud vtile?
δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος;
‖in semetipsa. Sic & fides, si non opera habeat, mortua est ‖secundum seipsam.
οὕτω καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχῃ, νεκρά ἐστι καθ' ἑαυτήν. 17

Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. ostende mihi
ἀλλ' ἐρεῖ τις, σὺ πίστιν ἔχεις, κἀγὼ ἔργα ἔχω. δεῖξόν μοι 18
fidem tuam ‖ex operibus tuis, & ego ostendam tibi ex ope-
τὴν πίστιν σου °ἐκ τῶν ἔργων σου, κἀγώ σοι δείξω ἐκ τῶν ἔρ-
ribus meis fidem meam. Tu credis quoniam Deus vnus est?
γων μου τὴν πίστιν μου. σὺ πιστεύεις ὅτι ὁ θεὸς εἷς ἐστι; 19
ᵘpulchrè facis. & dæmones credunt, & contremiscunt.
καλῶς ποιεῖς. καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι, καὶ ᵇφρίττουσι.
Vis autem scire, ô homo inanis, quoniam fides sine
θέλεις δὲ γνῶναι, ὦ ἄνθρωπε κενὲ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς 20
operibus ‖mortua est? Abraham pater noster nonne ex
τῶν ἔργων νεκρά ἐστιν; Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ἡμῶν οὐκ ἐξ 21
operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super al-
ἔργων ἐδικαιώθη, ἀνενέγκας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θυ-
tare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus
σιαστήριον; βλέπεις ὅτι ἡ πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις 22
illius, & ex operibus fides consummata est?
αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη;
Et suppleta est scriptura, dicens, Credidit autem Abraham
καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα, Πίστευσε δὲ Ἀβραὰμ 23
ᵉπληρόω Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus
τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, καὶ φίλος
Dei appellatus est. Videtis igitur, quoniam ex operibus iustificatur
θεοῦ ἐκλήθη. ὁρᾶτε τοίνυν, ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται 24
homo, & non ex fide tantùm?
ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον;
Similiter autem & Raab meretrix, nonne ex operibus iustificata est,
ὁμοίως δὲ καὶ Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, 25
suscipiens nuntios, & alia via eiiciens?
ὑποδεξαμένη τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἑτέρᾳ ὁδῷ ἐκβαλοῦσα;
Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita
ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστιν, οὕτω 26
& fides sine operibus mortua est.
καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι.

CAP. III. γ'

Nolite plures ‖fieri, ᵃsumitis. In multis ‖est ᵃpotest etiam
Nε multi magistri ‖fiatis, fratres mei, scientes
Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες 1
quoniam maius iudicium ᵘcapiemus. Multa enim offendimus om-
ὅτι μεῖζον κρίμα ληψόμεθα. πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅ-
nes, si quis in verbo non offendit, hic perfectus ‖vir, ᵘpotens
παντες. εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ, δυνατὸς
freno circunducere & totum corpus. ‖Ecce equis ‖Si autem
χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα. ἴδε τῶν ἵππων 3
ᵈχαλιναγωγέω ᵃconsentiēdum ᵃferimus, frena in ora mittimus ad ᵃobediendum
τοὺς χαλινοὺς εἰς τὰ στόματα βάλλομεν πρὸς τὸ πείθεσθαι
ipsos nobis, etiam omne corpus illorum circum ᵘagimus.
αὐτοὺς ἡμῖν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα αὐτῶν μετάγομεν.
Ecce & naues ᵘtantæ existentes, & à validis
ἰδοὺ καὶ τὰ πλοῖα τηλικαῦτα ὄντα, καὶ ὑπὸ σκληρῶν 4
ventis ᵘimpulsæ, circunferuntur à modico gubernaculo,
ἀνέμων ἐλαυνόμενα, μετάγεται ὑπὸ ἐλαχίστου πηδαλίου,
vbi impetus dirigentis voluerit. Ita &
ὅπου ἂν ἡ ὁρμὴ τοῦ εὐθύνοντος βούληται. οὕτω καὶ ἡ 5
lingua ᵃparuum membrum est, & magna ‖gloriatur. Ecce ᵃexiguus ignis
γλῶσσα μικρὸν μέλος ἐστὶ, καὶ μεγαλαυχεῖ. ἰδοὺ ὀλίγον πῦρ
ᵃquantam materiam incendit. Et lingua ignis ᵃ, mundus
ἡλίκην ὕλην ἀνάπτει. καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς 6
iniquitatis. ita lingua constituitur in membris nostris,
ἀδικίας. οὕτως ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ
‖maculans totum corpus, & ᵃinflammans totam na-
σπιλοῦσα ὅλον τὸ σῶμα, καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γε-
tiuitatis ᵃ, & inflammata à gehenna. Omnis enim natura
νέσεως, καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης. πᾶσα γὰρ φύσις 7
bestiarumque & volucrum, ‖serpentiumque & ᵃmarinorum domatur,
θηρίων τε καὶ πετεινῶν, ἑρπετῶν τε καὶ ἐναλίων δαμάζεται,
& domita ᵘest natura humana. At lin-
καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ. τὴν δὲ γλῶσ- 8
guam ᵃnullus potest hominum domare: ᵃincoercibile ma-
σαν οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων δαμάσαι· ἀκατάσχετον κα-
lum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus
κόν· μεστὴ ἰοῦ θανατηφόρου. ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν 9
Deum, & Patrem, & in ipsa maledicimus homines
θεὸν, καὶ πατέρα, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους
‖illos ad similitudinem Dei ᵃfactos. Ex ipso ore ‖qui ᵃfacti sunt. ‖imaginem &
τοὺς καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονότας. ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος 10
procedit benedictio, & maledictio. non oportet, fratres mei dilecti,
ἐξέρχεται εὐλογία, καὶ κατάρα. οὐ χρή, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ,
hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat
ταῦτα οὕτω γίνεσθαι. μήτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρύει τὸ 11
‖dulce, & amarum? Nunquid potest, fratres mei, ficus ‖dulcē & amā-
γλυκὺ, καὶ τὸ πικρόν; μὴ δύναται, ἀδελφοί μου, συκῆ ram aquam?
ᵃoleas facere, aut vitis ficus? sic ᵘnullus fons sal- ᵘnec falsa
ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ ἄμπελος σῦκα; οὕτως οὐδεμία πηγὴ ἁλυ- ‖poterit facere
σαν & dulcem ‖facere aquam. Si quis sapiens, & ᵃperitus in ᵃdisciplinatus
νὸν καὶ γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ. εἴ τις σοφὸς, καὶ ἐπιστήμων ἐν 13
vobis, ostendat ex ‖pulchra conuersatione ᵃopera sua in ‖bona ᵃoperationēsua
ὑμῖν, °δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν e δείκνυμι
mansuetudine sapientiæ. ᵍSi autem zelum amarum habetis, & ‖contentionem ᵍQuòd ‖contentiones
πραΰτητι σοφίας. εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε, καὶ ἐριθείαν 14
sunt

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

in *corde vestro: ne gloriamini & mentiamini aduersus
ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε κατὰ
veritatem. Non est ‖ ista sapientia desursum descendens:
τ ἀληθείας· οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, 15
sed terrena, animalis, *daemoniaca. Vbi enim zelus &
ἀλλ' ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης· ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ 16
*irritatio, illic tumultuatio, & omne prauum actio.
ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα.
Illa autē *superne* sapientia, primùm quidem pudica est: deinde pacifi-
ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἁγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνι- 17
ca, modesta, *bene* suadibilis, *plena misericordia, ‖fructibus bonis, non di-
κή, ἐπιεικής, εὐπειθής, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκ-
iudicans, *& non simulata. Fructus autem iustitiæ in
ριτος, καὶ ἀνυπόκριτος. καρπὸς δὲ τ δικαιοσύνης, ἐν 18
pace seminatur facientibus pacem.
εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην.

CAP. IIII. δ'.

Vnde bella & *pugnæ in vobis? ‖Non hinc, ex
Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν; οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν 1
*voluptatibus vestris *militantibus in membris vestris?
ἡδονῶν ὑμῶν τ στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν;
Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis, & non po-
ἐπιθυμεῖτε, καὶ οὐκ ἔχετε· φονεύετε καὶ ζηλοῦτε, καὶ οὐ δύ- 2
testis adipisci. litigatis & belligeratis: & non habeus, propter
νασθε ‖ἐπιτυχεῖν· μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε· καὶ οὐκ ἔχετε, διὰ
‖ἐπιτυγχάνω
‖quòd non postulatis.
*non petere vos. Petitis, & non accipitis, eò quòd ma-
τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς. αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κα- 3
lè *petitis: vt in ‖voluptatibus vestris insumatis.
κῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε..
Adulteri & adulteræ, nescitis quia amicitia *mundi
μοιχοὶ καὶ μοιχαλίδες, οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου 4
‖inimicitia Dei est? Quicunque ergo voluerit amicus esse *mundi,
ἔχθρα τ θεοῦ ἐστιν; ὃς ἂν οὖν βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου,
‖inimicus Dei constituitur. An putatis quia inaniter Scriptura di-
ἐχθρὸς τ θεοῦ καθίσταται. ἢ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέ- 5
cit: Ad inuidiam concupiscit spiritus qui habitat in ‖nobis?
γει; πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα ὃ κατῴκισεν ἐν ἡμῖν;
Maiorem autem dat gratiam. *Ideo dicit, "Dominus superbis
μείζονα δὲ δίδωσι χάριν· διὸ λέγει, ὑπερηφάνοις 6
resistit, humilibus autem dat gratiam. Subditi estote
ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. ὑποτάγητε
ergo Deo: resistite* diabolo: & fugiet à vobis.
οὖν τῷ θεῷ· ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν.
Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus,
ἐγγίσατε τῷ θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν. καθαρίσατε χεῖρας, 8
peccatores: & purificate corda, duplices animo. ‖Affligimi-
ἁμαρτωλοί, καὶ ἁγνίσατε καρδίας, δίψυχοι. bταλαιπωρή- 9
ni, & lugete, & plorate: risus vester in luctum
σατε καὶ cπενθήσατε, καὶ κλαύσατε· ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πένθος
conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini
μετασταφήτω, καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν. ταπεινώθητε 10
in conspectu Domini, & exaltabit vos. *Ne contraloquimini
ἐνώπιον τοῦ κυρίου, καὶ ὑψώσει ὑμᾶς. μὴ καταλαλεῖτε 11
alij aliis, fratres ‖. Contraloquens fratri, & iudicans
ἀλλήλων, ἀδελφοί· ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ, καὶ κρίνων τὸν
fratrem suum, *contraloquitur legi, & iudicat legem. Si autem legem
ἀδελφὸν αὐτοῦ, καταλαλεῖ νόμου, καὶ κρίνει νόμον. εἰ δὲ νόμον
iudicas, non es factor legis, sed iudex. Vnus est "ille legisla-
κρίνεις, οὐκ εἶ ποιητὴς νόμου, ἀλλὰ κριτής. εἷς ἐστιν ὁ νομοθέ- 12
tor, *potens seruare & perdere. Tu autē quis es qui iudicas
της ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι· σὺ δέ τίς εἶ ὃς κρίνεις
‖alterum? Age nunc *dicentes, Hodie *& cras ibi-
τ ἕτερον; ἄγε νῦν οἱ λέγοντες, σήμερον ἢ αὔριον πορευ- 13
mus in illam ciuitatem,& faciemus ibi "annum vnum,
σώμεθα εἰς τήνδε τ πόλιν, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἕνα,
& mercabimur, & *lucrabimur: Qui ignoratis
καὶ ἐμπορευσώμεθα, καὶ κερδήσωμεν· οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε 14
‖illud *cras*. Quæ enim vita vestra? Vapor enim est, ad
τὸ τῆς αὔριον· ποία γὰρ ἡ ζωὴ ὑμῶν; ἀτμὶς γάρ ἐστε ἡ πρὸς
modicum *apparens*, deinceps *verò* & "euanescens. Pro *di-
ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα δὲ καὶ ἀφανιζομένη. ἀντὶ τ λέ- 15
cere vos, Si Dominus voluerit, & ‖vixerimus, & faciemus
γειν ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ ζήσωμεν, καὶ ποιήσωμεν
hoc aut illud. Nunc autem *gloriamini in superbiis vestris.
τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. νυῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν τ ἀλαζονείαις ὑμῶν· 16
Omnis "gloriatio talis maligna est. Scienti igitur bonum
πᾶσα καύχησις τοιαύτη πονηρά ἐστιν. εἰδότι οὖν καλὸν 17
facere, & non facienti, peccatum illi est.
ποιεῖν, καὶ μὴ ποιοῦντι, ἁμαρτία αὐτῷ ἐστιν.

*cordibus vestris: nolite gloriari & mendaces esse
*diabolica.
"contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. Quæ desursum est
*bonis consentiens, ‖ &
*sine simulatione.
*Lites
‖Nonne
"cōcupiscentiis
*quæ militant
"voluptatibus vestris
‖ἐπιθυμῶ
"quòd non postulatis.
*petatis:
‖cōcupiscētiis
*huius
‖inimica
"seculi huius,
*dicat:
‖vobis?
*Propterquod
"Deus
*autem
‖Miseri estote,
bταλαιπωρέω
cπενθέω
‖Nolite detrahere alterutrū, fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat
*detrahit
*enim
*& iudex, qui potest liberare proximū? Ecce
*qui dicitis,
*aut crastino
*quidem
*lucrum faciemus.
‖quid erit in crastino.
"exterminabitur,
*eo vt dicatis,
‖si
*exultatis

CAP. V. ε.

*Age nunc diuites, plorate, vlulantes in mi-
Ἄγε νῦν οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὀλολύζοντες ἐπὶ τ ταλαι- 1
serias vestras ‖*superuenturis*. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: &
πωρίαις ὑμῶν τ ἐπερχομέναις. ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπε, καὶ 2
vestimēta vestra à tinea comesta *facta* sunt. Aurum vestrum &
τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν. ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ 3
argentum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit,
ὁ ἀργυρος [a] κατίωται, καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μαρτύριον ὑμῖν ἔσται, [a]κατιόομαι
& manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis "in nouissi-
καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν ὡς πῦρ. ἐθησαυρίσατε ἐν ἐσχά- "vobis iram
mis diebus. Ecce merces operariorum *metentium
τοις ἡμέραις. ἰδοὺ ὁ μισθὸς τ ἐργατῶν τ ἀμησάντων τὰς *qui messuerūt
regiones vestras, ‖intercepta à vobis, clamat: & clamores ‖quæ fraudata est
χώρας ὑμῶν, [b]ὁ ἀπεστερημένος ὑφ' ὑμῶν, κράζει· καὶ αἱ βοαὶ [b]ἀποστερέω
*metentium in aures Domini sabaoth "introierunt. *eorum
εἰς τ ὦτα κυρίου σαβαὼθ [c] εἰσεληλύθασιν. "introiuit.
Delitiati estis super terram, & *lasciuistis: enutristis Epulati
τ θρεψάντων εἰς τὰ ὦτα κυρίου σαβαὼθ [c] εἰσεληλύθασιν. εἰσέρχομαι
Delitiati estis super terram, & *lasciuistis: enutristis *in luxuriis
ἐτρυφήσατε ἐπὶ τ γῆς, καὶ ἐσπαταλήσατε· ἐθρέψατε τὰς 5
corda vestra vt in die occisionis. ‖Condemnastis, occi-
καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς· κατεδικάσατε, ἐφο- 6
distis iustum: *non restitit vobis. Patientes esto-
νεύσατε τ δίκαιον· οὐκ ἀντιτάσσεται) ὑμῖν. [d]μακροθυμή- [d]μακρο-
te igitur, fratres, vsque ad aduentum Domini. Ecce, agricola θυμέω
σατε οὖν, ἀδελφοί, ἕως τ παρουσίας τ κυρίου. ἰδοὺ ὁ γεωργὸς
expectat pretiosum fructum terræ: patienter ferens *in eum*, donec
ἐκδέχεται) τ τίμιον καρπὸν τ γῆς, μακροθυμῶν ἐπ' αὐτῷ, ἕως *temporaneum
accipiat *pluuiam* *matutinam & serotinam. Patientes estote & serotinum.
λάβῃ ὑετὸν πρώϊμον καὶ ὄψιμον. μακροθυμήσατε ‖&
& vos: ‖confirmate corda vestra, quoniam aduentus Do-
καὶ ὑμεῖς, στηρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τ κυ- ‖in
mini *appropinquauit. Ne ingemiscite aduersus alij alios, fratres, vt *appropinquabit. Nolite ingemiscere in alterutrum,
ρίου ἤγγικε. μὴ στενάζετε κατ' ἀλλήλων, ἀδελφοί, ἵνα "ianuam assistit.
non iudicemini. Ecce, iudex ante "fores stetit. Exem-
μὴ κριθῆτε. ἰδοὺ κριτὴς πρὸ τ θυρῶν ἕστηκεν. ὑπόδειγ- *laboris
plum accipite fratres *mei*, *malorum perpessionis, & patientiæ,
μα λάβετε ἀδελφοί μου, τ κακοπαθείας, καὶ τ μακροθυμίας, ‖in
Propheras, qui locuti sunt ‖ nomine Domini. Ecce bea-
τοὺς προφήτας, οἳ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι κυρίου. ἰδοὺ μα- *eos qui sustinuerunt. Sufferentiam
tificamus *tolerantes. Tolerantiam Iob audistis: "Dominus
καρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας. τὴν ὑπομονὴν Ἰὼβ ἠκούσατε, *Nolite iurare
& finem Domini vidistis, quoniam *valde* misericors est "&
καὶ τὸ τέλος κυρίου εἴδετε, ὅτι πολύσπλαγχνός ἐστι καὶ eὀμνύω
misserator. Ante omnia autem, fratres mei, *ne iurate*, ‖per
οἰκτίρμων. πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε, *sermo vester, Est, est,
neque ‖ cælum, neque ‖ terram, neque aliud quodcunque iuramētum. Sit "sub iudicio
μήτε τ οὐρανὸν, μήτε τ γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον· ἤτω *ὑπὸ κρίσιν
autē *vestrū illud Etiā, etiam: & illud nō, non: vt non "in hypocrisin decidatis. *vestrum?
δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ, ναί, καὶ τὸ οὒ, οὔ· ἵνα μὴ *εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. *inducat
Tristatur aliquis *in vobis? oret. Aequo animo est *quis? psal-
κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω. εὐθυμεῖ τις; ψαλ- *saluabit infirmum: & alleuabit
lat. Infirmatur quis in vobis? *aduocet presby- ‖ in peccatis sit
τ ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες
teros ecclesiæ: & orent super eum, vngen-
ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τ κυρίου. καὶ ἡ εὐχὴ τ πί- *ergo alterutrum peccata vestra:
tes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fi-
στεως σώσει τ κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος· κἂν ἁμαρ- "inuicem, vt saluemini.
dei *seruabit laborantem, & eriget eum Dominus: & si ‖peccaverit, remittentur ei. Confitemini
τίας ἦ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται) αὐτῷ. ἐξομολογεῖσθε "enim
ergo alterutrum peccata vestra: "inuicem, vt saluemini. *assidua.
‖alterum? offensiones: & orate pro "alij aliis, ‖similis
ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, *vt nō plueret
vt *sanemini. multum "valet deprecatio iusti *efficax. fβρέχω
ὅπως ἰαθῆτε· πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη. gπροσεύ-
Elias homo erat ‖*similiter* passibilis nobis: & oratione ora- χομαι
ἠλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσ- *dedit
uit *ad non pluendum: & non pluit super terram annos tres ‖mei, *ex
ηύξατο τ μὴ fβρέξαι, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τ γῆς ἐνιαυτοὺς τρεῖς
& menses sex. Et rursum orauit: & cælum pluuiam
καὶ μῆνας ἕξ. καὶ πάλιν [g]προσηύξατο, καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν
dedit, & terra *germinauit fructum suum. Fratres ‖, si quis
ἔδωκε, καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησε τ καρπὸν αὐτ. ἀδελφοί, ἐάν τις
*in vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum:
ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τ ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτὸν, "Scire debet
"Sciat *quòd ille conuertens* peccatorem ab errore viæ suæ, quoniā qui cō-
γινωσκέτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, uerti fecerit
*seruabit animam à morte, & operiet multitudinem peccatorum. *saluabit eius
σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου, καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν.

*Agite

‖quæ aduen
vobis.

Finis sancti Iacobi catholicæ Epistolæ.
Τέλος τ ἁγίου Ἰακώβου καθολικῆς ἐπιστολῆς.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PETRI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ
CATHOLICA PRIOR EPISTOLA.
ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. ά.

ΠΕΤΡΟΣ Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασπορᾶς Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ἀσίας, καὶ Βιθυνίας, κατὰ πρόγνωσιν θεοῦ πατρὸς ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη.

PETRVS Apostolus Iesu Christi, electis aduenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ, Secundum *præscientiam Dei Patris, in ‖sanctificatione Spiritus, in obedientiam & aspersionem sanguinis Iesu Christi. Gratia vobis & pax multiplicetur.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς, καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζῶσαν δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν, εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον, καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς, τοὺς ἐν δυνάμει θεοῦ φρουρουμένους διὰ πίστεως, εἰς σωτηρίαν ἑτοίμην ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ· ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε ὀλίγον ἄρτι, εἰ δέον ἐστὶ, λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς· ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πολὺ τιμιώτερον χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου, διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζομένου, εὑρεθῇ εἰς ἔπαινον καὶ τιμὴν καὶ δόξαν, ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃν οὐκ ἰδόντες ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες, πιστεύοντες δὲ, ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ, κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν, σωτηρίαν ψυχῶν.

Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum *multam suam misericordiam ‖regenerauit nos in spem vivam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, In hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cælis in *vos, In virtute Dei *custoditos, per fidem, in salutem paratam reuelari in tempore nouissimo. In quo *exultatis modicum nunc, (si ‖opus est) *tristari* in variis tentationibus: Vt probatio vestræ fidei multo pretiosior* auro *illo perdito, per ignem *verò *examinato, inueniatur in laudem & honorem & gloriam, in reuelatione Iesu Christi: Quē *non *videntes* diligitis: in quem nunc non videntes*, credentes autem, exultatis lætitia inenarrabili & glorificata, Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.

De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt Prophetæ; qui de *illa in vos gratia ‖prophetantes, Scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, *prætestatus illas in Christum passiones, & ‖post hæc glorias: Quibus reuelatum est quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos *euangelizantes vobis *in* Spiritu sancto missō de cælo, in *quæ desiderant angeli prospicere. *Ideo succincti lumbos mentis vestræ, sobrij, perfectè sperate in eam ‖latam vobis gratiam, in reuelatione Iesu Christi, Quasi filij obedientiæ, non configurati *illis *priùs in ignorantia vestra cupiditatibus: Sed secundum eum *vocantem vos, Sanctum, & ipsi sancti in omni conuersatione ‖fiatis: Quoniam scriptum est, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.

ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃν οὐκ ἰδόντες ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες, πιστεύοντες δὲ, ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ, κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν, σωτηρίαν ψυχῶν.

Περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν προφῆται οἱ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος προφητεύσαντες· ἐρευνῶντες εἰς τίνα ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα Χριστοῦ, προμαρτυρόμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα, καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας· οἷς ἀπεκαλύφθη ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, ὑμῖν δὲ διηκόνουν αὐτὰ, ἃ νυνὶ ἀνηγγέλη ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρανοῦ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι. διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες, τελείως ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τέκνα ὑπακοῆς, μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις· ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἅγιον, καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γένησθε· διότι γέγραπται, ἅγιοι γένεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι.

Quæ salus exquisierunt atque scrutati sunt prophetæ, qui de gratia quæ in vobis futura est prophetauerunt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret spiritus Christi qui in eis erat, præcinens eas quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias. quibus reuelatum est quod non sibimetipsis, sed nobis ministrabant ea quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos qui euangelizauerunt vobis per Spiritum sanctum de cælo missum, in quem desiderant angeli prospicere. Propter quod succincti lumbos mentis vestræ sobrij, sperate perfectè in eam quæ offertur vobis gratiam in reuelatione Iesu Christi. Quasi filij obedientiæ, non configurati priùs in ignorantia vestra desideriis: sed secundum eum qui vocauit vos sanctum, & ipsi sancti sitis in omni conuersatione: quoniam scriptum est, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.

* præscientiam ‖sanctificatione
* præuentionem ‖sanctificatione
* multam ‖regenerans
* vobis, Qui
a πληθύνω
b τηρέω
a custodimini
c φρουρέω
* exultabitis
‖ oportet contristari
d λυπέω
* sit * quod a probatur
e δοκιμάζω
‖ cùm videritis
* quoque creditis
f ἐκζητέω
* futura in vobis
‖ prophetauerunt,
g ἐξερευνάω
h δηλόω
* prænuntians eas quæ in Christo sunt
‖ posteriores
k διακονέω
l ἀναγγέλλω
* qui euangelizauerunt
a quem
* Propter quod
‖ quæ offertur
* priùs ignorantiæ vestræ desideriis
* qui vocauit
‖ sitis:

ΕΙΔΟΤΕΣ ὅτι οὐ φθαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου, Χριστοῦ, προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς, τοὺς δι' αὐτοῦ πιστεύοντας εἰς θεὸν τὸν ἐγείραντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ δόξαν αὐτῷ δόντα, ὥστε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ ἐλπίδα εἶναι εἰς θεόν. τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας διὰ πνεύματος εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριτον, ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἀλλήλους ἀγαπήσατε ἐκτενῶς, ἀναγεγεννημένοι οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρτῆς, ἀλλὰ ἀφθάρτου, διὰ λόγου θεοῦ ζῶντος καὶ μένοντος εἰς τὸν αἰῶνα. διότι πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσε· τὸ δὲ ῥῆμα κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. τοῦτο δέ ἐστι τὸ ῥῆμα τὸ εὐαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς.

Scientes quòd non corruptibilibus argento vel auro redempti estis de vana vestra conuersatione *paterna traditione accepta: Sed pretioso sanguine quasi agni immaculati & incōtaminati Christi, Prædogniti quidem ante constitutionem mundi, manifestati autem *in* nouissimis temporibus propter vos: ‖Per ipsum *credentes* in *Deum illum *suscitantem* eum à mortuis, & gloriam ‖*ei dantem, vt fidem vestram & spem esse in Deum.* Animas vestras castificantes in obedientia *veritatis per Spiritum in fraternum amorem non simulatum, ex puro corde *alij alios* diligite *impensè, Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei viui & permanentis in æternum. Quia omnis caro vt fœnum, & omnis gloria ‖*hominis vt* flos fœni. exaruit fœnum, & flos eius decidit: At verbum *Domini manet in æternum. Hoc autem est verbum *euangelizatum in *vos.

* paterna traditione accepta:
a λυτρόω
* paternæ traditionis:
‖ incolatus vestri tempore
* quiiudicat
‖ commorationis vestræ tempus
* Qui fideles estis
* Deo qui suscitauit
‖ dedit ei, vt fides vestra & spes esset in Deo.
* charitatis, in fraternitatis amore simplici,
‖ inuicem
* attentiùs:
‖ eius tanquam
b ξηραίνω
* autem
* quod est
* vobis.

CAP. II. β.

ΑΠΟΘΕΜΕΝΟΙ οὖν πᾶσαν κακίαν, καὶ πάντα δόλον, καὶ ὑποκρίσεις, καὶ φθόνους, καὶ πάσας καταλαλιάς, ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη, τὸ λογικὸν, ἄδολον γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῆτε· εἴπερ ἐγεύσασθε ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος· πρὸς ὃν προσερχόμενοι, λίθον ζῶντα, ὑπὸ ἀνθρώπων μὲν ἀποδεδοκιμασμένον, παρὰ δὲ θεῷ ἐκλεκτὸν, ἔντιμον· καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς, ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνενέγκαι θυσίας πνευματικὰς, εὐπροσδέκτους τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. διότι περιέχει ἐν τῇ γραφῇ, ἰδοὺ τίθημι ἐν Σιὼν λίθον ἀκρογωνιαῖον, ἐκλεκτὸν, ἔντιμον· καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ μὴ καταισχυνθῇ. ὑμῖν οὖν ἡ τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν· ἀπειθοῦσι δὲ, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας, καὶ λίθος προσκόμματος, καὶ πέτρα σκανδάλου· οἳ προσκόπτουσι τῷ λόγῳ, ἀπειθοῦντες, εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν· ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε

Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes *obloquutiones, Sicut modò geniti infantes, *rationale, sine dolo lac concupiscite: vt in eo ‖*augeamini.* *Siquidem* gustastis quoniā *benignus ille* Dominus. Ad quem accedentes, lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à autem Deo electum, *honorabile:* Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre hostias spirituales, *bene* acceptabiles Deo per Iesum Christum. Propter quod continetur *in* Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum. & ‖*credens in eo, non pudefiet.* Vobis igitur honor credentibus. non credētibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: Et lapis offensionis, & petra scandali, *qui offendunt verbo, *impersuasi*, in quod & positi sunt. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus ‖*in vendicationem*, vt virtutes annunties

* detractiones,
* rationabiles, &
a ἐπιποθέω
‖ crescatis in salutē. Si tamen
b αὐξάνω
* dulcis est
* his
* nec credunt
* & honorificatum:
‖ qui crediderit in eum, non confundetur.
c καταισχύνομαι
‖ acquisitionis

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

eius *de tenebris vos *vocantis* in admirabile suum lumen.
τὸ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς·
Qui aliquādo non populus *, nunc autē populus Dei. qui non consecuti mise-
οἱ ποτὲ οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς θεοῦ· οἱ οὐκ ἠλεημέ- 10
ricordiā, nunc autem misericordiā consecuti. *Dilecti*, obse-
νοι, νῦν δὲ ἐλεηθέντες. ἀγαπητοὶ, παρακα- 11
cro tanquam aduenas & peregrinos, abstinere * car-
λῶ ὡς παροίκους, καὶ παρεπιδήμους, ἀπέχεσθαι τῶν σαρ-
nalibus desideriis, quæ militant aduersus animam:
κικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς,
Conuersationem vestram habentes *honestam in Gentibus
τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἔχοντες καλὴν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, 12
vt in *quo obloquuntur vobis vt malefactoribus, ex bonis
ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν
operibus *inspicientes*, glorificent Deum in die visitationis.
ἔργων ἐποπτεύσαντες, δοξάσωσι τὸν θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς.
Subiecti estote igitur omni humanæ creaturæ propter *Do-
ὑποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει, διὰ τὸν κύ- 13
minum: siue regi, quasi *superhabenti:* Siue *præsidibus,
ριον· εἴτε βασιλεῖ, ὡς ὑπερέχοντι. εἴτε ἡγεμόσιν, 14
vt per eum missis, ad vindictam *quidem* malefactorum,
ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις, εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν,
laudem verò ‖ *beneagentium:* Quia sic est voluntas
ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν· ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα 15
Dei, ? bene facientes *capistrare* imprudentium ho-
τοῦ θεοῦ, ἀγαθοποιοῦντας † φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀν-
minum ignorantiam: Quasi liberi, & non quasi
θρώπων ἀγνωσίαν· ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς 16
velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut
ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὡς
serui Dei. Omnes honorate. Fraternitatem
δοῦλοι θεοῦ. πάντας τιμήσατε· τὴν ἀδελφότητα 17
diligite. Deum timete. Regem honorificate.
ἀγαπᾶτε. τὸν θεὸν φοβεῖσθε· τὸν βασιλέα τιμᾶτε.
Serui, subditi ? in omni timore domi-
οἰκέται, ὑποτασσόμενοι ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπό- 18
nis, non tantùm bonis & *æquis*, sed etiam
ταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς
*prauis. Hoc enim gratia, si propter conscien-
σκολιοῖς. τοῦτο γὰρ χάρις, εἰ διὰ συνείδη- 19
tiam Dei ‖ *suffert* quis tristitias, patiens iniustè.
σιν θεοῦ ὑποφέρει τις λύπας, πάσχων ἀδίκως.
Quæ enim ? *laus*, si peccantes, & colaphizati
ποῖον γὰρ κλέος, εἰ ἁμαρτάνοντες, καὶ κολαφιζόμενοι 20
suffertis? Sed si bene facientes, ‖ & *patientes* su-
ὑπομενεῖτε; ἀλλ' εἰ ἀγαθοποιοῦντες, καὶ πάσχοντες ὑπο-
stinetis, *hoc gratia apud Deum. In hoc enim vocati
μενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ θεῷ. εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλή- 21
estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relin-
θητε, ὅτι καὶ χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὑμῖν ὑπολιμπά-
quens exemplum, vt sequamini vestigia eius:
νων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ·
Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in
ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ 22
ore eius. Qui ‖ *conuitiis affectus non contra conuitiabatur:*
στόματι αὐτοῦ· ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, 23
patiens, non minabatur: tradebat autem iudicanti ? *iustè.*
πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως.
Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore
ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι 24
suo super lignum, vt peccatis mortui, iu-
αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον· ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι, τῇ δι-
stitiæ viuamus. cuius ‖ *vibice eius* sanati estis.
καιοσύνῃ ζήσωμεν· οὗ τῷ μώλωπι ἰάθητε.
Eratis enim sicut oues errantes: sed conuersi estis
ἦτε γὰρ ὡς πρόβατα § πλανώμενα· ἀλλ' ἐπεστράφητε 25
nunc ad pastorem & episcopum animarum * nostrarum.
νῦν ὅτι ἐπὶ τὸν ποιμένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ὑμῶν.

CAP. III. γ'.

Similiter * mulieres subditæ ‖ *propriis* vi-
Ὁμοίως αἱ γυναῖκες, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσι, 1
ris, vt & si qui non ? *suadentur* verbo, per mulie-
ἵνα καὶ εἴ τινες ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναι-
rum conuersationem sine verbo lucrifiant,
κῶν ἀναστροφῆς ἄνευ λόγου κερδηθήσονται,
*Aspicientes illam in timore ? castam conuersationem vestram.
ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν. 2
Quarum sit non extrinsecus * *implicationis capillorum, & circumpositio-
ὧν ἔστω οὐχ ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς τριχῶν, καὶ περιθέ- 3
nis aurcorum*, aut indumenti vestimentorum ‖ *ornatus.*
σεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος·
Sed ? *ille* absconditus cordis homo, in incorruptibili-
ἀλλ' ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρ- 4
tate ‖ *lenis* & quieti spiritus: qui est in conspectu
τῳ τοῦ πραέως καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὅ ἐστιν ἐνώπιον τοῦ
Dei ‖ *pretiosus.* Sic enim aliquādo & *illæ* sanctæ mulie-
θεοῦ πολυτελές. οὕτω γάρ ποτε καὶ αἱ ἅγιαι γυναῖ- 5
res sperantes in * *Deum*, ornabant seipsas, sub-
κες αἱ ἐλπίζουσαι ἐπὶ τὸν θεὸν, ? κόσμουν ἑαυτὰς, ὑπο- ? κοσμέω
iectæ propriis viris. Sicut Sara obediebat
τασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν· 6
Abrahæ, dominum eum vocans: cuius *filiæ* estis ? *natæ*, bene-
ὡς Σάρρα ὑπήκουσε
facientes, & non timentes vllam ‖ *consternationem animi.*
τῷ Ἀβραάμ, κύριον αὐτὸν καλοῦσα· ἧς ἐγενήθητε τέκνα, ἀγα-
Viri similiter, cohabitantes secundū *cognitionem, quasi infir-
θοποιοῦσαι καὶ μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόησιν.
miori ‖ *vasi* muliebri ? *tribuentes* honorem, tanquā & * co-
οἱ ἄνδρες ὁμοίως, συνοικοῦντες κατὰ γνῶσιν, ὡς ἀσθε- 7
hæredes gratiæ vitæ: ‖ *ad non* intercidi ora-
νεστέρῳ σκεύει τῷ γυναικείῳ ἀπονέμοντες τιμὴν, ὡς καὶ συγ-
tiones * *vestras.* At finis, omnes vnanimes, com-
κληρονόμοι χάριτος ζωῆς, εἰς τὸ μὴ ἐκκόπτεσθαι τὰς προσ- 8
patientes, fraternitatis amatores, misericordes, ‖ humiles,
ευχὰς ὑμῶν. τὸ δὲ τέλος, πάντες ὁμόφρονες, συμ-
non reddentes malum pro malo, ? *aut conuitium pro
παθεῖς, φιλάδελφοι, εὔσπλαγχνοι, φιλόφρονες·
conuitio: contrarium verò*, benedicentes: *scientes* quia in
μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ 9
hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.
λοιδορίας· τοὐναντίον δὲ, εὐλογοῦντες· εἰδότες ὅτι εἰς
‖ *Nam volens* vitam diligere, & videre dies bonos,
τοῦτο ἐκλήθητε, ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε.
coerceat linguam suam à malo, & labia ‖ *sua*
ὁ γὰρ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν, καὶ ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς, 10
* *non loqui* dolum. Declinet à malo, &
παυσάτω τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη αὐτοῦ,
faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam.
τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον. ἐκκλινάτω ἀπὸ κακοῦ, καὶ 11
Quia oculi Domini super iustos, & aures eius in
ποιησάτω ἀγαθόν· ζητησάτω εἰρήνην, καὶ διωξάτω αὐτήν.
preces eorum: Vultus autē Domini super facientes mala.
ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς 12
Et quis ‖ *ille malè tractans vos*, si boni * *imitatores*
δέησιν αὐτῶν· πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά†.
fueritis? Sed si & ? patimini propter iustitiam, bea-
καὶ τίς ὁ κακώσων ὑμᾶς, ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ μιμηταὶ 13
ti. At timorem ‖ eorum ne timueritis, neque conturbemini:
γένησθε; ἀλλ' εἰ καὶ πάσχοιτε διὰ δικαιοσύνην, μα-
κάριοι. τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε, μηδὲ ‖ ταραχθῆτε·
Dominum autem ‖ *Deum* sanctificate in cordibus vestris, para-
κύριον δὲ τὸν θεὸν ἁγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· ἕτοι- 15
ti verò semper ad ? *apologiam* omni poscenti vos rationem
μοι δὲ ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον
de ea ‖ in vobis spe: * Cum modestia &
περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος, μετὰ πραΰτητος καὶ 16
timore, conscientiam habentes bonam, vt in eo quod ‖ *obloquuntur*
φόβου, συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθὴν, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλεῖσθε
vobis vt malefactoribus, pudefiant illi calumniantes vestram
ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, καταισχυνθῶσιν οἱ ἐπηρεάζοντες ὑμῶν
bonam in Christo conuersationem. Melius * enim ‖
τὴν ἀγαθὴν ἐν χριστῷ ἀναστροφήν. κρεῖττον γὰρ 17
bene facientes, (si velit voluntas Dei,) pati,
ἀγαθοποιοῦντας, εἰ θέλοι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, πάσχειν,
quàm male facientes. Quia & Christus semel pro pecca-
ἢ κακοποιοῦντας, ὅτι καὶ χριστὸς ἅπαξ περὶ ἁμαρ- 18
tis ? *passus* est, iustus pro iniustis: vt nos offerret
τιῶν ἔπαθε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων· ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ
Deo, ‖ *mortificatus* quidem carne, * *viuificatus* autem spiritu.
θεῷ, θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι,
In quo & ‖ *illis in custodia* ? *spiritibus profectus* prædicauit:
ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν 19
* *Incredulis* aliquando, quādo ? *expectabat illa* Dei ‖ *longanimitas*,
ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο ἡ τοῦ θεοῦ μα- 20
in diebus Noe ‖ *apparata* arca: in
κροθυμία, ἐν ἡμέραις Νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ· εἰς
quam paucæ (id est octo) animæ ‖ *seruatæ* sunt per aquam.
ἣν ὀλίγαι, τουτέστιν ὀκτὼ, ψυχαὶ διεσώθησαν δι' ὕδατος.
? *Cui correspondens exemplar* nunc & nos ‖ *saluat* baptisma: non car-
ὃ καὶ ὑμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα, οὐ σαρ- 21
nis depositio *sordis, sed conscientiæ bonæ interro-
κὸς ἀπόθεσις ῥύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώ-
gatio in Deum, per resurrectionem Iesu Christi:
τημα εἰς θεὸν, δι' ἀναστάσεως ἰησοῦ χριστοῦ,
Qui est in dextera Dei, ‖ profectus in cælum, sub-
ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ πορευθεὶς εἰς οὐρανὸν, ὑποτα- 22
iectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.
γέντων αὐτῷ ἀγγέλων καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων.

CAP. IIII. δ'.

Christo igitur passo * *pro nobis* carne, & vos
Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, καὶ ὑμεῖς τὴν 1
eadem cogitatione armamini: quia ‖ passus in carne ? *desitit*
αὐτὴν ἔννοιαν ὁπλίσασθε, ὅτι ὁ παθὼν ἐν σαρκὶ, πέπαυται
peccato: In non amplius hominum desideriis, sed
ἁμαρτίας· εἰς τὸ μηκέτι ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις, ἀλλὰ

* qui vocauit
a Dei,
* Charissimi,
c ἐλεέω
‖ vos ‖ vos à
f inter Gentes bonam
g eo quod detractant de vobis tanquam de
* vos considerantes,
h Deum:
‖ præcellenti:
* ducibus, tanquam ab eo
‖ bonorum:
i vt
k obmutescere faciatis
l φιμόω
m bonitatem
n vestræ
o ἐπισκοπῆς
p ἐπόπται
q ἐποπτεύσαντες
r ἐποπτεύοντες
s ἐποπτεύσωσι
t estote
u modestis,
v discolis. Hæc est
‖ sustinet
x gloria,
y patienter
z hæc est
a & ‖ sint subiecti
b credunt
c Considerantes
d sanctam
e capillatura, aut circūdatio auri,
f cultus:
g qui est
h modesti
i locuples.
k cùm malediceretur, nō maledicebat: cùm pateretur, non cōminabatur:
l se iniustè.
m liuore
n πλανάω
o vestrarum
p hæc est
q ἐκλήθητε
r ἐκλήθη
s ἐκλεκτοῖς
t ἐκλεκτὸν
u ἐκλεκτὸν
x ἐκλεκτὸν
y ἐκλεκτὸν
z ἐκλεκτὸν
a ἐκλεκτὸν
b ἐκλεκτὸν
c ἐκλεκτὸν
d ἐκλεκτὸν
e ἐκλεκτὸν
f ἐκλεκτὸν
g ἐκλεκτὸν
h ἐκλεκτὸν
i ἐκλεκτὸν
k ἐκλεκτὸν
l ἐκλεκτὸν
m ἐκλεκτὸν
n ἐκλεκτὸν
o ἐκλεκτὸν
p ἐκλεκτὸν
q ἐκλεκτὸν
r ἐκλεκτὸν
s ἐκλεκτὸν

* quod est ‖ viuat temporis. Sufficit ? ad ? consummādā, his qui ambulauerunt in luxuriis, desideriis, ? ebrietatibus, * illicitis idolorū cultibus. ‖ admirantur,

θελήματι θεοῦ τὸν ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιῶσαι χρόνον.
Sufficiens enim *vobis* præteritum tempus ? *vitæ* vo-
ἀρκετὸς γὰρ ὑμῖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τοῦ βίου τὸ θέ- 3
luntatem Gentium ‖ *adoperari*, *incedentes in proter-*
λημα τῶν ἐθνῶν κατεργάσασθαι, πεπορευμένους ἐν ἀσελ-
uiis, *cupiditatibus*, vinolentiis, comessationibus, potationibus, ? &
γείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις, καὶ
* *nefariis* *idololatriis*: In quo ‖ *peregrinantur*, non
ἀθεμίτοις εἰδωλολατρείαις· ἐν ᾧ ξενίζονται, μὴ 4
concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem,
συντρεχόντων ὑμῶν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἀσωτίας ἀνάχυσιν,
? qui paratus est blasphemantes. Qui reddent rationem ei ? *paratè*
βλασφημοῦντες· οἳ ἀποδώσουσι λόγον τῷ ἑτοίμως 5
‖ Propter *habenti* iudicare viuos & mortuos. ‖ *In* hoc enim &
ἔχοντι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ 6
mortuis euangelizatum est: vt iudicentur quidem secundum homines
* κέκριμαι νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα * κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπους
* in * carne, viuant autē secundum Deum * spiritu.
σαρκὶ, ζῶσι δὲ κατὰ θεὸν πνεύματι. πάντων δὲ 7
finis appropinquauit. Prudentes estote itaque, & vigilate in
‖ orationibus. ? mutuam in ? vobismetipsis ? continuam

τὸ τέλος ἤγγικε. σωφρονήσατε οὖν, καὶ νήψατε εἰς τὰς
‖ *orationes*, Ante omnia autē ? *illam in vosipsos* chari-
προσευχάς· πρὸ πάντων δὲ τὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀγά- 8
tatem ‖ *propensam* habentes: quia charitas operiet multitudinem pecca-
πην ἐκτενῆ ἔχοντες, ὅτι ἡ ἀγάπη καλύψει πλῆθος ἁμαρ-
murmuratione torum. Hospitales *in* inuicem, sine * *murmurationibus*.
τιῶν· φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους ἄνευ γογγυσμοῦ. 9
‖ gratiam, in alterutrum illā ? administrātes, sicut boni ? multiformis ‖ quasi sermones Vnusquisque sicut accepit ‖ *donum*, *in* seipsos *illud* mi-
ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διά- 10
nistrantes, *vt pulchri* dispensatores ? *varia* gratiæ Dei.
κονοῦντες, ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος θεοῦ.
Si quis loquitur, ‖ *vt eloquia* Dei: si quis ministrat, tanquā ex virtute,
εἴ τις λαλεῖ, ὡς λόγια θεοῦ· εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος, 11
* *sicut suppeditat* Deus: vt in omnibus ‖ *glorificetur* Deus per Iesum
ὡς χορηγεῖ ὁ θεὸς, ἵνα ἐν πᾶσι δοξάζηται ὁ θεὸς διὰ Ἰησοῦ
Christum: cui est gloria & imperium in secula
χριστοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
seculorum. Amen. ? *Dilecti*, *ne peregrinamini illa in vobis*
αἰώνων. ἀμήν. ἀγαπητοὶ, μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν 12
ignitione ad experimentum vobis facta, *sicut peregrini* vobis con-
πυρώσει πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γινομένῃ, ὡς ξένου ὑμῖν συμ-
tingente: Sed *sicut communicatis* Christi pas-
βαίνοντος· ἀλλὰ καθὸ κοινωνεῖτε τοῖς τοῦ χριστοῦ πα- 13
sionibus, gaudete: vt & in reuelatione gloriæ
θήμασι, χαίρετε· ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης
‖ exprobramini ? eritis: ‖ est honoris, ‖ virtutis, & qui est eius * requieſcet. Nemo autem eius gaudeatis exultantes. Si ‖ *probris afficimini* in no-
αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι. εἰ ὀνειδίζεσθε ἐν ὀνό- 14
mine Christi, beati ?: quoniam quod ‖ gloriæ & ‖ *ille* Dei
ματι χριστοῦ, μακάριοι· ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ τὸ τοῦ θεοῦ
Spiritus, super vos * *requieuit*. *secundum quidem eos* blasphe-
πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς ἀναπέπαυται). κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφη-
matur, *secundum autem vos glorificatur*. *Non enim quis* vestrum
μεῖται, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται. μὴ γάρ τις ὑμῶν 15
patiatur quasi homicida, aut fur, aut maleficus, aut *vt* alienorum
? appetitor. ‖ erubescat: * isto nomine. ‖ est vt incipiat ? eorum qui nō credunt
παρχέτω ὡς φονεύς, ἢ κλέπτης, ἢ κακοποιὸς, ἢ ὡς ἀλλοτριο-
? *explorator*. Si autē vt Christianus, non ‖ *pudeatur*: glo-
επίσκοπος. εἰ δὲ ὡς χριστιανὸς, μὴ αἰσχυνέσθω· δο- 16
rificet autem Deum in * *parte hac*. Quoniam tempus
ξαζέτω δὲ τὸν θεὸν ἐν τῷ μέρει τούτῳ· ὅτι ὁ καιρὸς 17
‖ *incipit* iudicium à domo Dei. Si autem primùm
τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρῖμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ πρῶτον
à nobis, quis finis ? *impersuasorum* Dei euan-
ἀφ' ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ τοῦ θεοῦ εὐαγ-
gelio? Et si iustus vix saluabitur, impius &
γελίῳ; καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ 18

peccator vbi ‖ *parebit*? Itaque & ‖ *patientes*
? ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται; ὥστε καὶ οἱ πάσχοντες 19
secundum voluntatem Dei, *vt* fideli creatori commendent
κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ὡς πιστῷ κτίστῃ παρατιθέσθωσαν
animas suas in ? *beneficentia*-
τὰς ψυχὰς ἑαυτῶν ἐν ἀγαθοποιΐᾳ.

* *parebunt*? ‖ hi qui patiuntur ? benefactis,

CAP. V.

* *Presbyteros* *illos* in vobis obsecro, *vt* ‖ *compresby-*
Πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν παρακαλῶ ὁ συμπρεσβύ- 1
ter & testis Christi passionum, qui & ‖ *fu-*
τερος, καὶ μάρτυς τῶν τοῦ χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελ-
turæ *reuelari* gloriæ communicator: Pascite
λούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός, ποιμάνατε 2
* *illum* in vobis gregem Dei, ‖ *prospicientes* non coactè,
τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς·
sed spontaneè ?: neque turpis lucri gratia, sed ‖ *prompto animo*:
ἀλλ' ἑκουσίως· μηδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως·
Neque vt dominantes * cleris, sed ‖ *exemplaria*
μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων· ἀλλὰ τύποι 3
facti gregis ?. Et ‖ *apparente illo prin-*
γινόμενοι τοῦ ποιμνίου· καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχι- 4
cipe pastorum, * *reportabitis* immarcescibilem gloriæ coronam.
ποίμενος, κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.
Similiter ‖ *iuniores* subditi estote senioribus. Omnes
Ὁμοίως νεώτεροι, ὑποτάγητε πρεσβυτέροις. πάντες 5
autem ? *alij alijs* *subditi*, humilitatem *animi*
δὲ ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγ-
insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus
κομπώσασθε, ὅτι ὁ θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς
autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub ‖ *potē-*
δὲ δίδωσι χάριν. ? ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ τὴν κρα- 6
tem manum Dei, vt vos exaltet in tempore *:
τραιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ ἐν καιρῷ·
Omnem solicitudinem vestram proiicientes in eum:
πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ? ἐπιρίψαντες ἐπ' αὐτόν· 7
quoniam ipsi cura est de vobis. Sobrij estote, ‖ vigilate:
ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ὑμῶν. νήψατε, γρηγορήσατε·
* aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, ‖ *ambulat*
ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος, περιπατεῖ
quærens quem deuoret. Cui resistite ? *firmi* fide:
ζητῶν τινα καταπίῃ. ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει, 9
scientes ‖ *eadem* *passionum* *illi* in mundo vestræ frater-
εἰδότες τὰ αὐτὰ τῶν παθημάτων τῇ ἐν κόσμῳ ὑμῶν ἀδελ-
nitati * *impleri*. At Deus ‖ *omnis* gratiæ
φότητι * ἐπιτελεῖσθαι. ὁ δὲ θεὸς πάσης χάριτος ὁ 10
? *vocans* *vos* in æternam suam gloriam in Christo Iesu,
καλέσας ὑμᾶς εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ,
modicum passos ipse ‖ *perficiat* *vos*, *confirmet*, re-
ὀλίγον παθόντας, αὐτὸς καταρτίσαι ὑμᾶς, στηρίξαι, ἀθε- d
boret, *fundet*. Ipsi gloria, & imperium
νώσαι, θεμελιώσαι. αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος 11
in secula seculorum. Amen.
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.
Per Siluanum vobis fidelem fratrem (vt arbitror)
διὰ σιλουανοῦ ὑμῖν τοῦ πιστοῦ ἀδελφοῦ, ὡς λογίζομαι, 12
* *per pauca* scripsi: obsecrans & contestans hanc
δι' ὀλίγων ἔγραψα, παρακαλῶν καὶ ἐπιμαρτυρῶν ταύτην
esse veram gratiam Dei in quam statis. Salutat
εἶναι ἀληθῆ χάριν τοῦ θεοῦ εἰς ἣν στήκατε. ἀσπάζεται 13
vos ‖ in Babylone coelecta, & Marcus filius meus.
ὑμᾶς ἡ ἐν βαβυλῶνι συνεκλεκτὴ, καὶ μάρκος ὁ υἱός μου.
Salutate ? *alij alios* in osculo ‖ *charitatis*. Pax vobis
ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγάπης. εἰρήνη ὑμῖν 14
omnibus * in Christo Iesu. Amen.
πᾶσι τοῖς ἐν χριστῷ Ἰησοῦ. ἀμήν.

* *Seniores ergo* qui sunt ‖ consenior ‖ eius quæ in futuro reuelanda est
* qui est ‖ prouidentes ? secundū Deū; ‖ voluntatis
* in ‖ formæ
? ex animo. ‖ cùm apparuerit princeps * percipietis
‖ adolescentes
? inuicem
? potenti manu
a ταπεινόομαι
* visitationis
b ἐπιρίπτω
‖ &
* quia ‖ circuit,
? fortes in
‖ eandem passionem ei quæ est
* fieri.
‖ autem
? qui vocauit nos
? perficiet, confirmabit, solidabitque.
c καταρτίζομαι
d θεμελιόω
* breuiter
‖ ecclesia, quæ est
? inuicem
‖ sancto. Gratia
* qui estis

Finis sancti Petri prioris epistolæ.

Τέλος τῆς ἁγίου πέτρου πρώτης ἐπιστολῆς.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI PETRI

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

CATHOLICA SECVNDA EPISTOLA.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. κεφάλ. ά.

ΣΙΜΩΝ Πέτρος δοῦλος καὶ ἀπο- 1
ΣΙΜΩΝ πέτρος δοῦλος καὶ ἀπο- 1
στolus Iesu Christi, iis *æquè pretiosam nobis
στολος ἰησοῦ χριστοῦ, τοῖς ἰσότιμον ἡμῖν
sortitis fidem in iustitia Dei
λαχοῦσι πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ
nostri & saluatoris Iesu Christi:
ἡμῶν καὶ σωτῆρος ἰησοῦ χριστοῦ·
Gratia vobis & pax adimpleatur
χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη 2
in cognitione Dei, & Christi Iesu Domini nostri:
ἐν ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ, καὶ χριστοῦ ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν,
Quomodo omnia nobis diuinæ virtutis suæ ad
ὡς πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς 3
vitam & pietatem *donatæ, per cognitionem
ζωὴν καὶ εὐσέβειαν *δεδωρημένης, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ
*vocantis nos per gloriam & ‖virtutem: Per ‖quæ
καλέσαντος ἡμᾶς διὰ δόξης καὶ ἀρετῆς· δι' ὧν τὰ 4
pretiosa nobis & maxima promissa *donata sunt: vt per
τίμια ἡμῖν καὶ μέγιστα ἐπαγγέλματα δεδώρηται, ἵνα διὰ
hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes ab ‖illa in
τούτων γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀποφυγόντες τῆς ἐν
mundo *in cupiditate corruptione. Et hoc ipsum autem
κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθορᾶς. καὶ αὐτὸ τοῦτο δὲ 5
‖studium omne adinferentes subministrate in
σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγκαντες [b]ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ
fide vestra virtutem, in autem virtute *cognitionem,
πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν,
In autem ‖cognitione temperantiam, in autem *temperantia
ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν 6
tolerantiam, in autem ‖tolerantia pietatem, In autem
ὑπομονὴν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν· ἐν δὲ 7
pietate amorem fraternitatis, in autem amore fraternitatis charitatem.
τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην·
Hæc enim *vobis adsistentia, & exuberantia, non *otiosos
ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ πλεονάζοντα οὐκ ἀργοὺς 8
nec sine fructu ‖constituent in Domini nostri Iesu Chri-
οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χρι-
sti cognitionem. Cui enim non *adsunt hæc, cæcus est,
στοῦ ἐπίγνωσιν. ᾧ γὰρ μὴ πάρεστι ταῦτα, τυφλός ἐστι, 9
‖non procul cernens, obliuionem accipiens purgationis veterum
μυωπάζων, λήθην λαβὼν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν πάλαι
suorum delictorum. *Ideo magis, fratres, ‖studete
αὐτοῦ ἁμαρτιῶν. διὸ μᾶλλον, ἀδελφοὶ, σπουδάσατε 10
te firmam vestram vocationem & electionem *facere. Hæc
σατε *βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι· ταῦτα
enim facientes, non ‖impingetis aliquando. Sic enim abundanter
γὰρ ποιοῦντες οὐ μὴ [c]πταίσητέ ποτε. οὕτω γὰρ πλουσίως 11
subministrabitur vobis introitus in æternum regnum
ἐπιχορηγηθήσεται ὑμῖν ἡ εἴσοδος εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν
Domini nostri *Iesu Christi. ‖Ideo non negligam
τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. διὸ οὐκ ἀμελήσω 12
semper vos commonere de his, *quamuis scientes,
ἀεὶ ὑμᾶς ὑπομιμνήσκειν περὶ τούτων, καίπερ εἰδότας,
& confirmatos ‖in præsenti veritate.
καὶ [d]ἐστηριγμένους ἐν τῇ παρούσῃ ἀληθείᾳ.
Iustum autem arbitror, *ad quantum sum in hoc taber-
δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι, ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώ- 13
naculo, *per*suscitare vos in commonitione: *Sciens quòd ve-
ματι, διεγείρειν ὑμᾶς ἐν ὑπομνήσει, εἰδὼς ὅτι ταχι- 14
lox est depositio tabernaculi mei, *sicut & Dominus
νή ἐστιν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου, καθὼς καὶ ὁ κύριος
noster Iesus Christus significauit mihi. ‖Studebo autem
ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ἐδήλωσέ μοι. σπουδάσω δὲ 15
& *‖singulatim* habere vos post meum ‖exitum horum memo-
καὶ ἑκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον τὴν τούτων μνή-
riam. *facere. Non enim ‖sophisticatas fabulas se-
μην ποιεῖσθαι· οὐ γὰρ [e]σεσοφισμένοις μύθοις ἐξα- 16
cuti, notam fecimus vobis Domini nostri le-
κολουθήσαντες ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰη-
su Christi virtutem & præsentiam: sed speculatores facti
σοῦ χριστοῦ δύναμιν καὶ παρουσίαν, ἀλλ' ἐπόπται γενηθέν-
illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo
τες τῆς ἐκείνου μεγαλοπρεποῦς. λαβὼν γὰρ παρὰ θεοῦ
Patre honorem & gloriam, voce *delata ei huiusmodi
πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν, φωνῆς [f]ἐνεχθείσης αὐτῷ τοιᾶς δὲ

*qui coæquales nobiscum sortiti sunt

*quæ donata sunt, [a]δωρέομαι
*ejus qui vocauit nos propria gloria ‖virtute: ‖quem *donauit: *eius, quæ est

*concupiscentiæ corruptionem. Vos
‖curam omnem subinferentes
[b]ἐπιχορηγέω
*scientiam, *scientia abstinentiam, *abstinentia patientiam, ‖patientia

*si vobiscum adsint, & superent, *vacuos ‖vos

*præstò

‖& manu tentans,

*Quapropter ‖satagite vt per bona opera certam
*ἵνα διὰ τῶν καλῶν ἔργων *faciatis.
‖peccabitis
[c]πταίω
*& saluatoris
*Propter quod incipiam

*& quidem

‖vos
[d]σπεύδω
*quamdiu

*Certus

*secundùm quod

Dabo operam

*frequenter
*obitum, vt *faciatis.
‖indoctas
*σοφίζω

‖delapsa ad eũ
[f]εἰσφέρω

ἀπὸ magnificæ gloriæ, Hic est Filius meus dile-
ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγα- *quo mihi cõplacui: ipsum audite.
ctus, in *quem ego bene placui. Et hanc vo-
πητός, εἰς ὃν ἐγὼ εὐδόκησα. καὶ ταύτην τὴν φω- 18
cem nos audiuimus de cælo allatam, cum ipso
νὴν ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐξ οὐρανοῦ [g]ἐνεχθεῖσαν, σὺν αὐτῷ [g]φέρω
‖existentes in monte sancto. Et habemus firmiorem ‖cùm essemus
ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ. καὶ ἔχομεν βεβαιότερον 19
propheticum sermonem: cui bene facitis attendentes quasi
τὸν προφητικὸν λόγον· ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς
lucernæ *apparenti in caliginoso loco, ‖usque quo dies elu- *lucenti ‖donec
λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡ ἡμέρα [h]διαυ- [h]διαυγάζω
cescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.
γάσῃ, καὶ φωσφόρος [i]ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· [i]ἀνατέλλω
Hoc primum *cognoscentes, quòd omnis prophetia scripturæ, *intelligentes
τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα προφητεία γραφῆς, 20
propria interpretatione non fit. Non enim voluntate ‖ho- ‖humana *
ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται. οὐ γὰρ θελήματι ἀν- 21
minis allata est aliquando prophetia, sed à Spiritu
θρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ πνεύματος
sancto *acti, locuti sunt sancti Dei homines. *inspirati,
ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἅγιοι θεοῦ ἄνθρωποι.

CAP. II. β'.

Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo: sicut & in
Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφῆται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν 1
vobis erunt *falsi doctores: qui *ad*introducent se-
ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι· οἵτινες παρεισάξουσιν αἱρέ- *magistri mẽdaces:
ctas perditionis, & ‖illum *mercatum* eos, Dominum ne-
σεις ἀπωλείας, καὶ τὸν [a]ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρ- ‖eum qui emit
gantes: *inferentes sibi *ipsis* celerem perditionem. [a]ἀγοράζω
νούμενοι, ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν· *superducẽtes
Et multi sequentur eorum luxurias:
καὶ πολλοὶ ἐξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις, 2
per quos via veritatis blasphemabitur: Et in auа-
δι' οὓς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται, καὶ ἐν πλεο- 3
ritia fictis verbis *vos negotiabuntur. quibus iudicium ‖ex *de vobis
νεξίᾳ πλασταῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται· οἷς τὸ κρῖμα ἐκ ‖iam
olim non cessat, & perditio eorum non dormitat.
πάλαι οὐκ ἀργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυστάζει.
Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit,
εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἀγγέλων ἁμαρτησάντων οὐκ [b]ἐφείσατο, 4
sed *catenis caligini *detrudens* in tartarum tradidit in iudicium [b]φείδω
ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν *rudentibus inferni detractos cruciãdos
‖seruatos: Et originali mundo non pepercit, sed ‖reseruari:
τηρουμένους· καὶ ἀρχαίου κόσμου οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' 5
octauum Noe, iustitiæ præconem custodiuit, diluuium
ὄγδοον νῶε, δικαιοσύνης κήρυκα ἐφύλαξε, κατακλυσμὸν
mundo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Go- Gomorrhæorũ
κόσμῳ ἀσεβῶν [c]ἐπάξας· καὶ πόλεις σοδόμων καὶ γο- [c]ἐπάγω
morra in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum
μόρρας [d]τεφρώσας κατεστροφῇ κατέκρινεν, ὑπόδειγμα [d]τεφρόω
‖futurorum impiè agere ponens. Et iustum Lot ‖eorum qui
μελλόντων ἀσεβεῖν [e]τεθηκώς. καὶ δίκαιον λὼτ 7 acturi sunt
*fatigatum à nefandorum ‖in luxuria conuer- [e]τίθημι
καταπονούμενον ὑπὸ τῆς τοῦ ἀθέσμων ἐν ἀσελγείᾳ ἀνα- ‖oppressum
satione eripuit. Aspectu enim & auditu *ille iustus ‖iniuria ac luxuriosa
στροφῆς, ἐρρύσατο. βλέμματι γὰρ καὶ ἀκοῇ ὁ δίκαιος 8 *erat
habitans ‖in ipsis, diem ex die animam iustam ‖apud eos qui
ἐγκατοικῶν ἐν αὐτοῖς, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ψυχὴν δικαίαν de die in
iniquis operibus *cruciabat. Nouit Dominus pios *cruciabant.
ἀνόμοις ἔργοις ἐβασάνιζεν. οἶδε κύριος εὐσεβεῖς 9
de ‖tentationibus eripere, iniquos verò in diem iudicij cru- ‖tentatione
ἐκ πειρασμοῦ ῥύεσθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολα- *Magis
ciandos reseruare: *Maximè autẽ eos qui post carnem in
ζομένους τηρεῖν· μάλιστα δὲ τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν 10
concupiscentia immunditiæ ambulantes, & dominationes ‖ *contem- ‖que contemnunt,
ἐπιθυμίᾳ μιασμοῦ πορευομένους, καὶ κυριότητας καταφρο- nentes, audaces, sibi placentes, *dignitates non horrent, blasphe- *sectas nõ metuunt introducere
νοῦντας· τολμηταὶ, αὐθάδεις, δόξας οὐ τρέμουσι, βλασφη- mantes: Vbi angeli, fortitudine & virtute maiores ‖exi- ‖cùm sint
μοῦντες. ὅπου ἄγγελοι ἰσχύϊ καὶ δυνάμει μείζονες ὄν- 11 *execrabile
stentes, non portant aduersùm se à Domino *blasphemum iudicium.
τες, οὐ φέρουσι κατ' αὐτῶν παρὰ κυρίῳ βλάσφημον κρίσιν.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Hi verò velut irrationabilia animãtia naturalia facta in captionem
ἵτοι δὲ, ὡς ἄλογα ζῶα φυσικὰ γεγεννημένα εἰς ἅλωσιν 12
& ‖ corruptionem, in his quæ ignorant, blasphemantes, in corruptione
καὶ φθορὰν, ἐν οἷς ἀγνοοῦσι βλασφημοῦντες, ἐν τῇ φθορᾷ
sua ‖ adcorrumpentur, Reportantes mercedem iniu-
αὐτῶν καταφθαρήσονται, κομιούμενοι μισθὸν ἀδι- 13
stitiæ: voluptatem existimantes * illas in die delicias, ‖ labes &
κίας, ἡδονὴν ἡγούμενοι τὴν ἐν ἡμέρᾳ τρυφὴν, σπῖλοι καὶ
maculæ, luxuriantes in ? deceptionibus suis coepulan-
μῶμοι, ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς ἀπάταις αὐτῶν, συνευωχού-
tes vobis, Oculos habentes plenos adulterij,
μενοι ὑμῖν, ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος, 14
& ‖ incessabiles peccati, ineſcantes animas instabi-
καὶ ἀκατα παύστους ἁμαρτίας, δελεάζοντες ψυχὰς ἀσηρί-
les, cor exercitatum ? auaritia habentes, maledi-
κτους, καρδίαν γεγυμνασμένην πλεονεξίας ἔχοντες, κατά-
ctionis * nati: Derelinquentes rectam viam, er-
ρας τέκνα· καταλιπόντες εὐθεῖαν ὁδὸν, ἐπλα- 15
rauerunt, secuti viam Balaam ‖ illius Bosor,
νήθησαν ἐξακολουθήσαντες τῇ ὁδῷ τοῦ Βαλαὰμ τοῦ Βοσὸρ,
qui mercedem iniquitatis amauit: Correptionem verò habuit ? propriæ
ὃς μισθὸν ἀδικίας ἠγάπησεν· ἔλεγξιν δὲ ἔσχεν ἰδίας 16
transgressionis legis. subiugale mutum ‖, in hominis voce * lo
παρανομίας· ὑποζύγιον ἄφωνον, ἐν ἀνθρώπου φωνῇ φθεγ-
quutum prohibuit Prophetæ insipientiam.
ξάμενον, ἐκώλυσε τὸν τοῦ προφήτου παραφρονίαν.
Hi sunt fontes sine aqua, ‖ nebulæ à ‖ turbine exa-
οὗτοί εἰσι πηγαὶ ἄνυδροι, νεφέλαι ὑπὸ λαίλαπος ἐλαυ- 17
gitatæ: quibus caligo tenebrarum in æternum ? reseruata sunt.
νόμεναι, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται.
Superba enim vanitatis loquentes * inescant
ὑπέρογκα γὰρ ματαιότητος φθεγγόμενοι δελεάζουσιν 18
in desiderijs carnis, ‖ luxurijs, illos parum ausugientes
ἐν ἐπιθυμίαις σαρκὸς, ἀσελγείαις, τοὺς ὀλίγον ἀποφυγόντας
illos in errore ? versatos, Libertatem illis
τοὺς ἐν πλάνῃ ἀναστρεφομένους, ἐλευθερίαν αὐτοῖς 19
promittentes, ipsi serui ‖ existentes corruptionis.
ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς·
* cui enim quis superatus est, ‖ huic & seruus factus est.
ᾧ γάρ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται.
Nam ausugientes inquinamenta mundi in cog-
εἰ γὰρ ἀποφυγόντες τὰ μιάσματα τοῦ κόσμου ἐν ἐπι- 20
nitione Domini ? & saluatoris Iesu Christi, his verò rur-
γνώσει τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτοις δὲ πά-
sus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deterio-
λιν ἐμπλακέντες ἡττῶνται, γέγονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χείρο-
ra prioribus. Melius enim erat illis non ‖ agnouis-
να τῶν πρώτων· κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνω- 21
se viam iustitiæ, quàm agnoscentibus reuerti
κέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνοῦσιν ὑπιρέψαι
‖ ex tradito eis sancto mandato.
ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἁγίας ἐντολῆς.
Contigit ? autem eis illud veri prouerbij, Canis
συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, κύων 22
reuersus ad ‖ proprium vomitum: &, sus lota, in vo-
ὑπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἔξερεμα· καὶ, ὗς λουσαμένη εἰς κύ-
lutabrum luti.
λισμα βορβόρου.

CAP. III. γ'.

Hanc * iam, dilecti, secundam vobis scribo epistо-
Ταύτην ἤδη, ἀγαπητοὶ, δευτέραν ὑμῖν γράφω ἐπιστο- 1
lam, in quibus excito vestram in commonitione sinceram
λὴν, ἐν αἷς διεγείρω ὑμῶν ἐν ὑπομνήσει τὴν εἰλικρινῆ
mentem: ‖ Meminisse illorum prædictorum verborum
διάνοιαν, * μνησθῆναι τῶν προειρημένων ῥημάτων 2
à sanctis Prophetis, & Apostolorum vestrorũ ? man-
ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν, καὶ τῆς τῶν ἀπο στόλων ὑμῶν ἐντο-
dati Domini & Saluatoris: Hoc primùm scien-
λῆς, τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος· τοῦτο πρῶτον γινώσκον- 3
tes, quòd venient in ‖ nouissimo dierum irrisores, iuxta
τες, ὅτι ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται κατὰ

proprias concupiscentias ipsorum ambulantes,
τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι,
Et dicentes: Vbi est promissio * aduentus eius? * aut
καὶ λέγοντες, ποῦ ἔστιν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; 4
ex quo enim patres dormierunt, omnia sic ‖ permanent ‖ perseuerant
ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ᵇ ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει ᵇ κοιμάω
ab initio ? creationis. Latet enim eos hoc vo- ? creaturæ,
ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως. λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέ- 5
lentes, quòd cæli erant ‖ iam olim, & terra, de aqua & per ‖ priùs,
λοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, καὶ γῆ, ἐξ ὕδατος καὶ δι'
aquam, consistens Dei verbo: Per quæ ille tunc
ὕδατος συνεστῶσα, τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ· δι' ὧν ὁ τότε 6
mundus aqua inundatus periit. At nunc ᶜ καταπλύ-
κόσμος ὕδατι ᶜ κατακλυσθεὶς ἀπώλετο· οἱ δὲ νῦν ζω
* cæli & terra, ‖ eo ipsius verbo repositi sunt, * autẽ qui sunt
οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, τῷ αὐτῷ λόγῳ ᵈ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, ‖ eodem
igni reseruati in diem iudicij & perditionis impio- ᵈ θησαυρί-
πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσε- ζομαι
rum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos,
βῶν ἀνθρώπων. ἓν δὲ τοῦτο μὴ λανθανέτω ὑμᾶς, 8
? dilecti, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mil- ? charissimi,
ἀγαπητοὶ, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη, καὶ χί-
le anni, sicut vnus dies. Non tardat Dominus
λια ἔτη, ὡς μία ἡμέρα. οὐ βραδύνει ὁ κύριος τῆς 9
promissionem ‖, sicut quidam * tarditatem ducunt: sed patien- ‖ suam,
ἐπαγγελίας, ὡς τινες βραδυτῆτα ἡγοῦνται· ἀλλὰ μακρο- * existimant:
ter agit ‖ in nos, non volens vllos perire, sed om- ‖ propter vos,
θυμεῖ εἰς ἡμᾶς, μὴ βουλόμενός τινας ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάν- nolens aliquos
nes ad pœnitentiam ? tendere. Veniet autem dies Domini ? reuerti.
τας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι. ἥξει δὲ ἡ ἡμέρα κυρίου Aduenier 10
vt fur in nocte, in quo cæli ‖ stridenter præteribunt:
ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, ‖ magno impe-
elementa verò * æstuantia soluentur: & terra ‖ & quæ in ipsa ? tu transient.
στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ * calore
opera exurentur. ‖ His igitur * omnibus soluris, ‖ autem
ἔργα κατακαήσεται. τούτων οὖν πάντων λυομένων, 11 ? sunt
quales oportet esse vos in sanctis conuersationibus & e καίω
ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ὑμᾶς ἐν ἁγίαις ἀναστροφαῖς καὶ ‖ Cùm
pietatibus, Expectantes & properantes * hæc omnia
εὐσεβείαις, ᶠ προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν 12 dissoluenda
‖ aduentum ? Dei diei, per quem cæli ardentes sint,
παρουσίαν τῆς τοῦ θεοῦ ἡμέρας, δι' ἣν οὐρανοὶ πυρούμενοι ᶠ προσδο-
soluentur, & elementa * æstuantia liquescent? κάω
λυθήσονται, καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τακήσεται; ‖ in
Nouos verò cælos & terram nouam secundum ipsius * pro- ? Domini
καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ αὐτοῦ ἐπάγ- 13 ‖ ignis ardore
missum expectamus, in quibus iustitia habitat. tabescent?
γελμα προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ. * promissa
Ideo, dilecti, hæc expectantes ? studete, immacu- ‖ Propterquod
διὸ, ἀγαπητοὶ, ταῦτα προσδοκῶντες, σπουδάσατε ἄσπι- charissimi
lati & inuiolati ei inueniri in pace: Et Do- ? satagite,
λοι καὶ ἀμώμητοι αὐτῷ εὑρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ, καὶ τὴν τοῦ κυ- 14 15
mini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut & ‖ dile- ‖ charissimus
ρίου ἡμῶν μακροθυμίαν, σωτηρίαν ἡγεῖσθε, καθὼς καὶ ὁ ἀγα- ctus noster frater Paulus secundum sibi datam sapientiam
πητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς παῦλος κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν σοφίαν
scripsit vobis: Sicut & in omnibus epistolis loquens
ἔγραψεν ὑμῖν, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν 16
in eis de his; in quibus sunt difficilia intellectu quædã, quæ indo- ‖ deprauant,
ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς ἔστι δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἀμα- * suam
cti & iustabiles ‖ detorquent, sicut & cæteras scripturas, ‖ fratres, præ-
θεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφὰς, ad * propriam ipsorum perditionem. Vos igitur ‖ dilecti, scientes
πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν. ὑμεῖς οὖν, ἀγαπητοὶ, 17 ? insipientium
præcognoscentes custodite, vt ne ? nefariorum errore
προγινώσκοντες φυλάσσεσθε, ἵνα μὴ τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ ‖ à
simul traducti excidatis ‖ propria firmitate: Crescite verò
συναπαχθέντες ἐκπέσητε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ· αὐξάνετε δὲ 18 * in
in gratia, & * cognitione Domini nostri & saluatoris Iesu Christi. ‖ &
ἐν χάριτι καὶ γνώσει τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Ipsi gloria & nunc, ‖ in diem æternitatis. Amen.
αὐτῷ ἡ δόξα καὶ νῦν εἰς ἡμέραν αἰῶνος. ἀμήν.

FINIS.
ΤΕΛΟΣ.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI IOANNIS

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

CATHOLICA PRIMA EPISTOLA.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α΄.

1 Quod *erat* ab initio, quod audiuimus, quod
Ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ
vidimus oculis nostris,
[a] ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν,
quod ‖ *Spectauimus*, & manus nostræ
ὃ ἐθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν
contrectauerunt de verbo vitæ,
[b] ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς,
2 Et vita manifestata est: & vidi-
καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη· καὶ ἑωράκα-
mus, & testamur, & annuntiamus vobis *illam* vitam *illã*
μεν, καὶ μαρτυροῦμεν, καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν
æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.
αἰώνιον, ἥτις ἦν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν·
3 Quod vidimus & audiuimus, annuntiamus vobis, vt
ὃ ἑωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν, ἵνα
& vos *communionem* habeatis cum nobis: & ‖ *communio vero* no-
καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ' ἡμῶν, καὶ ἡ κοινωνία δὲ ἡ ἡμε-
stra [c] cum Patre & cum Filio eius Iesu Christo.
τέρα μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
4 Et hæc scribimus vobis, vt [d] gaudium *[e]nostrũ* sit ple-
καὶ ταῦτα γράφομεν ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ᾖ πεπλη-
num. Et est hæc annuntiatio quam audiuimus
ρωμένη. καὶ ἔστιν αὕτη ἡ ἐπαγγελία ἣν ἀκηκόαμεν
5 ab eo, & annuntiamus vobis, Quoniam Deus lux est, &
ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ θεὸς φῶς ἐστι, καὶ
tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus quoniam
σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. ἐὰν εἴπωμεν ὅτι
6 [f] *communionem* habemus cum eo, & in tenebris ambulamus,
κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατῶμεν,
mentimur, & non facimus veritatem. Si autem in
ψευδόμεθα, καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν· ἐὰν δὲ ἐν
7 luce ambulamus, sicut [g] ipse est in luce, [h] *communio-*
τῷ φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐτός ἐστιν ἐν τῷ φωτὶ, κοινω-
nem habemus ‖ *cum aliꝰ aliis*: Et sanguis Iesu Christi filij
νίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων· καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ
eius emundat nos ab omni peccato.
αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.
[g] ipsi nos 8 Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, [g] *nos ipsos* seduci-
ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶ-
mus: & veritas non est in nobis. Si confitea-
[i] ὁμολογέω μεν, καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν· ἐὰν [i] ὁμολογῶ-
9 mur peccata nostra, fidelis est & iustus vt remittat nobis
[k] ἀφίημι μεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ δίκαιος ἵνα [k] ἀφῇ ἡμῖν
[l] nostra, peccata [l], & emundet nos ab omni iniquitate.
τὰς ἁμαρτίας, καὶ καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας.
[m] ἁμαρτάνω 10 Si dixerimus quoniã non peccauimus, mendacem facimus
ἐὰν εἴπωμεν ὅτι οὐκ [m] ἡμαρτήκαμεν, ψεύστην ποιοῦμεν
eum: & verbum eius non est in nobis.
αὐτὸν, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

CAP. II. β΄.

[n] Sed Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis. [n] Et
Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμάρτητε· καὶ
1 si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum
ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν
Christum iustum: Et ipse propitiatio est pro pecca-
Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρ-
2 tis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro
τιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ
totius mundi. Et in hoc scimus quoniam cognosci-
ὅλου τοῦ κόσμου. καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκα-
3 mus eum, si mandata eius obseruemus.
μεν αὐτὸν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν·
[o] Qui dicit se nosse 4 [o] Dicens, Noui eum, & mandata eius non [p] ser-
ὁ λέγων, ἔγνωκα αὐτὸν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τη-
[p] custodit, uans, mendax est, & in hoc veritas non est.
ρῶν, ψεύστης ἐστὶ, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν·
Qui autem seruat eius verbum, verè in hoc chari-
ὃς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγά-
5 tas Dei perfecta est: in hoc [q] cognoscimus quoniam in ipso
πη τοῦ θεοῦ τετελείωται· ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ
sumus. [r] Dicens in ipso manere, debet, sicut il-
ἐσμεν. 6 ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν, ὀφείλει, καθὼς ἐκεῖ-
[r] Qui dicit se le ambulauit, & ipse ita ambulare.
νος περιεπάτησε, καὶ αὐτὸς οὕτως περιπατεῖν.

7 [s] Fratres, non mandatum nouum scribo vobis, sed man- [s] Charissimi,
ἀδελφοὶ, οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ἀλλ' ἐν-
datum vetus quod habuistis ab initio. Mandatum vetus
τολὴν παλαιὰν, ἣν εἴχετε ἀπ' ἀρχῆς. ἡ ἐντολὴ ἡ παλαιά
est verbum quod audistis *ab initio*.
ἐστὶν ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς.
Iterum mandatum nouum scribo vobis, quod est verum
8 πάλιν ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ὅ ἐστιν ἀληθὲς
in ipso, & in vobis: quia tenebræ ‖ *transeunt*, & lumen ‖ transierunt,
ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν ὑμῖν, ὅτι ἡ σκοτία παράγεται, καὶ τὸ φῶς
verum iam lucet. [t] *Dicens* in luce esse,
9 τὸ ἀληθινὸν ἤδη φαίνει. ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι, [t] Qui dicit se
& fratrem suum ‖ *odio habens*, in tenebris est vsque adhuc. ‖ odit,
καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι·
[u] *Diligens* fratrem suum, in lumine manet: & [u] Qui diligit
10 ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ φωτὶ μένει, καὶ [x] Qui autẽ odit
scandalum in eo non est. [x] *Verùm odio habens*
11 σκάνδαλον ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. ὁ δὲ μισῶν τὸν
fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris am-
ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶ, καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περι-
bulat: & nescit quò eat: quia tenebræ obcæcauerunt
πατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσε
eius oculos. Scribo vobis, filioli, quoniam
12 τοὺς αὐτοῦ ὀφθαλμούς. γράφω ὑμῖν, τεκνία, ὅτι
remittuntur vobis peccata propter nomen eius.
ἀφέωνται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
Scribo vobis, patres, quoniam cognouistis eum [y] ab initio. [y] qui est
13 γράφω ὑμῖν, πατέρες· ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς.
Scribo vobis, adolescentes, quoniam vicistis malignum.
γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι· ὅτι [z] νενικήκατε τὸν πονηρόν. [z] νικάω
Scribo vobis, infantes, quoniam cognouistis Patrem. [a] Scri- [a] Scribo
14 γράφω ὑμῖν, παιδία· ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα. ἔγρα- ‖ iuuenes,
psi vobis, ‖ *adolescentes*, quoniam fortes estis, & verbum Dei in
ψα ὑμῖν, νεανίσκοι· ὅτι ἰσχυροί ἐστε, καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐν
vobis manet, & vicistis *illum* malignum.
ὑμῖν μένει, καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν.
[b] Ne *diligite* mundum, neque ea quę in mundo [c]. Si [b] Nolite diligere
15 μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἐάν [c] sunt.
quis diligit mundum, non est charitas Patris in
τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν
eo: Quoniam omne [d] illud in mundo, concupiscentia [d] quod est
16 αὐτῷ· ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς
carnis ‖, & concupiscentia oculorum, & superbia ‖ est,
σαρκὸς, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ [e] quæ
vitæ [e] non est ex Patre, sed ex mundo est.
βίου οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστί.
Et mundus transit, & concupiscentia eius. [f] *Verùm* [f] Qui autem
17 καὶ ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ· ὁ δὲ facit
faciens voluntatem Dei, manet in æternum.
ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.
[g] *Pueruli*, nouissima hora est: & sicut audistis quia an- [g] Filioli,
18 παιδία, ἐσχάτη ὥρα ἐστί· καὶ καθὼς ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀν-
tichristus venit, & nunc antichristi multi facti sunt: vn-
τίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ὅ-
de scimus quia nouissima hora est.
19 θεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν. ἐξ ἡμῶν [h] prodierunt:
[h] *exierunt*: sed non erant ex nobis. [i] *si enim* fuissent ex nobis, per- [i] nam si
ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, [k] με- [k] μένω
manssissent vtique cum nobis: sed vt manifesti sint, quoniã non sunt
μενήκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα φανερωθῶσιν ὅτι οὐκ εἰσὶ
omnes ex nobis.
20 πάντες ἐξ ἡμῶν. [l] Et vos vnctionem habetis à [l] Sed
Sancto, & nostis omnia. Non scripsi vobis,
21 τοῦ ἁγίου, καὶ οἴδατε πάντα. οὐκ ἔγραψα ὑμῖν,
[m] quod non nostis veritatem, sed [n] quòd nostis eam: & quoniã [m] quasi ignorantibus
ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἴδατε αὐτὴν, καὶ ὅτι [n] quasi scientibus
omne mendacium ex veritate non est. Quis est men-
22 πᾶν ψεῦδος ἐκ τῆς ἀληθείας οὐκ ἔστι. τίς ἐστιν ὁ ψεύ- [o] nisi is qui ne-
dax, [o] *si non negans* quoniam Iesus non est Christus? Hic gat
στης, εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ὁ Χριστός; οὗτός
est antichristus, *ille* ‖ *negans* Patrem & Filium.
ἐστιν ὁ ἀντίχριστος, ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν. ‖ qui negat
Omnis ‖ *negans* Filium, nec Patrem habet. * ὁ ὁμολογῶν
23 πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. * τὸν υἱὸν καὶ τὸν
Vos *igitur* quod audistis ab initio, in vobis permaneat: si πατέρα ἔχει.
24 ὑμεῖς οὖν ὃ ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἐν ὑμῖν μενέτω· ἐὰν [p] Qui cõfitetur Filium, & Patrem habet.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

* permanserit in vobis *mãserit* quod ab initio audistis, & vos in Filio &
ἐν ὑμῖν μείνῃ ὃ ἀπ' ἀρχῆς ἠκούσατε, καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ υἱῷ καὶ
in Patre manebitis. Et hæc est repromissio,
ἐν τῷ πατρὶ μενεῖτε. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία, 25
quam ipse pollicitus est nobis, *illam* vitam æternam.
ἣν αὐτὸς ἐπηγγείλατο ἡμῖν, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον.
his qui seducũt Hæc scripsi vobis de *illis seducentibus* vos.
ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανώντων ὑμᾶς. 26
‖ maneat. Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, in vobis ‖ *manet*.
καὶ ὑμεῖς τὸ χρῖσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, ἐν ὑμῖν μέ- 27
† necesse *net*. Et non † *opus* habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut
νει, καὶ οὐ χρείαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκῃ ὑμᾶς· ἀλλ' ὡς τὸ
‖ eius *ipsa* vnctio docet vos de omnibus, & * *vera* est,
* verum αὐτὸ χρῖσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθές ἐστι,
& non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in
καὶ οὐκ ἔστι ψεῦδος· καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μένετε ἐν
eo. Et nunc, filioli, manete in eo: vt cùm
αὐτῷ. καὶ νυνὶ, τεκνία, μένετε ἐν αὐτῷ· ἵνα ὅταν 28
† confundamur apparuerit, habeamus fiduciam: & non † *pudefiamus* ab
c φανερωθῇ, ἔχωμεν παῤῥησίαν, καὶ μὴ αἰσχυνθῶμεν ἀπ'
eo in aduentu eius. Si scitis quoniam iustus
αὐτοῦ, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. ἐὰν εἰδῆτε ὅτι δίκαιός 29
‖ & * qui facit est, scitote quoniam ‖ omnis * *faciens* iustitiam, ex ipso
ἐστι, γινώσκετε ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, ἐξ αὐτοῦ
natus est.
γεγέννηται.

CAP. III. γ'.

* filij Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt * *na-*
‖ nominemur & simus. Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ πατὴρ, ἵνα τέ- 1
a καλέομαι † Charissimi, *ti* Dei ‖ *vocemur*. Propter hoc mundus non nouit nos,
‖ filij να θεοῦ a κληθῶμεν· διὰ τοῦτο ὁ κόσμος οὐ γινώσκει ἡμᾶς,
quia non nouit eum. † *Dilecti*, nunc ‖ *nati* Dei sumus:
b γινώσκω ὅτι οὐκ b ἔγνω αὐτόν. ἀγαπητοὶ, νῦν τέκνα θεοῦ ἐσμεν, 2
* eum & nondum apparuit quid erimus. Scimus *autem* quoniã * *si* appa-
καὶ οὔπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα. οἴδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανε-
ruerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.
ρωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα· ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν καθώς ἐστι.
‖ qui habet Et omnis ‖ *habens* spem hanc in eo, sanctificat
καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπ' αὐτῷ, ἁγνίζει 3
‖ & ‖ qui facit se *ipsum*, sicut † ille sanctus est. Omnis ‖ *faciens* pecca-
ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἁγνός ἐστι. πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρ- 4
* iniquitatem ‖ iniquitas. tum, & * *transgressionẽ legis* facit: & peccatum est ‖ *transgressio legis*.
τίαν, καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ. καὶ ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία.
Et scitis quia ille apparuit, vt peccata nostra
καὶ οἴδατε ὅτι ἐκεῖνος ἐφανερώθη, ἵνα τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν 5
† qui manet tolleret: & peccatum in eo non est. Omnis † in eo
ἄρῃ, καὶ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι. πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ 6
‖ & * qui peccat, *manens*, non peccat. ‖ omnis * *peccans*, non vidit eum,
μένων, οὐχ ἁμαρτάνει· πᾶς ὁ ἁμαρτάνων, οὐχ ἑώρακεν αὐτὸν,
nec cognouit eum. Filioli, nemo seducat vos.
οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν. τεκνία, μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς. 7
‖ Qui facit ‖ *Faciens* iustitiam, iustus est, sicut † ille iustus
† & ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, δίκαιός ἐστι, καθὼς ἐκεῖνος δίκαιός
‖ Qui facit est. ‖ *Faciens* peccatum, ex diabolo est: quoniam
ἐστιν· ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν· ὅτι 8
ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit filius
ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς
* qui est Dei, vt dissoluat opera diaboli. Omnis * na-
τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. πᾶς ὁ γεγεννη- 9
tus ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in
μένος ἐκ τοῦ θεοῦ, ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ· ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν
eo manet: & non potest peccare, quoniã ex Deo na-
αὐτῷ μένει. καὶ οὐ δύναται d ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γε-
tus est. In hoc manifesti sunt ‖ *nati* Dei, &
‖ filij γέννηνται. ἐν τούτῳ φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ 10
‖ qui non est ‖ *nati* diaboli. Omnis † *non faciens iustitiam*, non est ex
† iustus, ‖ qui non diligit τέκνα τοῦ διαβόλου. πᾶς ὁ μὴ ποιῶν δικαιοσύνην, οὐκ ἔστιν ἐκ
Deo, & ‖ *non diligens* fratrem suum. Quoniã hæc est
τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. ὅτι αὕτη ἐστὶν 11
* diligatis alterutrum. annuntiatio, quam audistis ab initio, vt * diligamus *alij alios*.
ἡ ἀγγελία ἣν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους·
‖ qui Non sicut Cain ‖ ex maligno erat: & occidit fratrem
c σφάττω οὐ καθὼς Κάϊν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν, καὶ c ἔσφαξε τὸν ἀδελφὸν 12
† propter quid suum. Et † *gratia cuius* occidit eum? Quoniam opera eius
αὐτοῦ. καὶ χάριν τίνος ἔσφαξεν αὐτόν; ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ
maligna erant: *quæ* autem fratris eius iusta.
πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια.
* Nolite mirari ‖ *Ne admiremini*, fratres *mei*, si odit vos mundus.
μὴ θαυμάζετε, ἀδελφοί μου, εἰ μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. 13
Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad
ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν 14
* Qui non diligit vitam, quoniam diligimus fratres. * *Non diligens* fra-
ζωὴν, ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς· ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελ-
‖ qui odit *trem*, manet in morte. Omnis ‖ *odio habens* fratrem suum,
φὸν, μένει ἐν τῷ θανάτῳ. πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, 15
homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non
ἀνθρωποκτόνος ἐστί· καὶ οἴδατε ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ
habet vitam æternam in se manentem.
ἔχει ζωὴν αἰώνιον ἐν αὐτῷ μένουσαν.

In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille
ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐκεῖνος 16
pro nobis animam suam posuit: & nos debemus
ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε· καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν
pro fratribus animas ponere. Qui *verò* habuerit
ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι. ὃς δ' ἂν ἔχῃ 17
* *victum* mundi, & viderit fratrem suum ‖ *opus*
τὸν βίον τοῦ κόσμου, καὶ θεωρῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρείαν
* substantiam ‖ necesse habere *habentem*, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas
ἔχοντα, καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, πῶς ἡ ἀγάπη
Dei manet in eo? Filioli mei, non diliga-
τοῦ θεοῦ μένει ἐν αὐτῷ; τεκνία μου, μὴ ἀγαπῶ- 18
mus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.
μεν λόγῳ, μηδὲ τῇ γλώσσῃ· ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.
Et in hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus:
καὶ ἐν τούτῳ γνωσόμεθα ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἐσμὲν, 19
* in conspectu eius & * *ante* eum suadebimus corda nostra.
καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πείσομεν τὰς καρδίας ἡμῶν.
Quoniam si reprehenderit nos cor ‖, *quod* maior est
* nostrum, ὅτι ἐὰν καταγινώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ 20
Deus corde nostro, & nouit omnia. * *Dilecti*,
* Charissimi, θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ γινώσκει πάντα. ἀγαπητοὶ, 21
si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus
ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ ἡμῶν, παῤῥησίαν ἔχομεν
ad Deum. Et quicquid petierimus, accipiemus
πρὸς τὸν θεόν. καὶ ὃ ἐὰν αἰτῶμεν, λαμβάνομεν 22
‖ ea quæ sunt ab eo: quoniam mandata eius custodimus: & ‖ placita
παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦμεν, καὶ τὰ ἀρεστὰ
coram eo facimus. Et hoc est mandatum eius,
ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ, 23
Vt credamus * *nomini* Filij eius Iesu Christi: & dili-
* in nomine ἵνα πιστεύσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἀγα-
‖ alterutrum, † nobis. gamus ‖ *alij alios*, sicut dedit mandatum †.
πῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ἔδωκεν ἐντολήν.
Et ‖ *seruans* mandata eius, in illo manet, & ipse
* qui seruat καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς 24
in eo *manet*. & in hoc scimus quoniam manet in nobis,
ἐν αὐτῷ μένει. καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι μένει ἐν ἡμῖν,
de Spiritu quem dedit nobis.
ἐκ τοῦ πνεύματος οὗ ἔδωκεν ἡμῖν.

CAP. IIII. δ'.

* Charissimi, nolite credere * *Dilecti*, *ne* omni spiritui *credite*: sed pro- 1
Ἀγαπητοὶ, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε· ἀλλὰ δοκι-
bate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseu-
μάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν· ὅτι πολλοὶ ψευ-
doprophetæ exierunt in mundum.
δοπροφῆται a ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον.
a ἐξέρχομαι In hoc cognoscitur Spiritus Dei omnis spiritus qui
ἐν τούτῳ γινώσκεται τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ· πᾶν πνεῦμα ὃ 2
confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo
ὁμολογεῖ Ἰησοῦν χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ θεοῦ
est: Et omnis spiritus qui * *non confitetur* Iesum *Christum*, * soluit
ἐστι· καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν χριστὸν 3
in carne venientem, ex Deo non est: & hic est
ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι· καὶ τοῦτό ἐστι τοῦ
‖ *antichristi*: de quo audistis quoniam venit: & nunc in mun- ‖ antichristus
ἀντιχρίστου· ὃ ἀκηκόατε, ὅτι ἔρχεται· καὶ νῦν ἐν τῷ κόσ-
do est iam. Vos ex Deo estis, filioli, &
μῳ ἐστὶν ἤδη. ὑμεῖς ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστε, τεκνία, καὶ 4
vicistis † *eos*. quoniam maior est qui in vobis ‖, quã qui in † eum.
νενικήκατε αὐτούς· ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν, ἢ ὁ ἐν τῷ ‖ est,
mundo. Ipsi de mundo sunt: * *propter hoc* de * ideo
κόσμῳ. διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου εἰσί· διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ 5
mundo loquuntur, & mundus eos audit.
κόσμου λαλοῦσι, καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει.
Nos ex Deo sumus. ‖ *Cognoscens* Deum, audit ‖ Qui nouit
ἡμεῖς ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμεν· ὁ γινώσκων τὸν θεὸν, ἀκούει 6
nos, qui non est ex Deo, non audit nos. † *Ex* hoc cog- † In
ἡμῶν· ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἀκούει ἡμῶν. ἐκ τούτου γι-
noscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.
νώσκομεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης.
‖ Dilecti, diligamus * *alij alios*, quia charitas ex Deo ‖ Charissimi, * nos inuicem
ἀγαπητοὶ, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ θεοῦ 7
est: Et omnis ‖ *diligens* ex Deo natus est, & cognoscit Deum. ‖ qui diligit,
ἐστι, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται, καὶ γινώσκει τὸν θεόν.
Qui non † *diligens*, non nouit Deum: quoniam Deus charitas est. † diligit,
ὁ μὴ ἀγαπῶν, οὐκ ἔγνω τὸν θεόν· ὅτι ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν. 8
In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium
ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν 9
suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt vi-
αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζή-
uamus per eum. In hoc est charitas, non ‖ *quòd* nos * quasi
σωμεν δι' αὐτοῦ. ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς 10
dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos: & mi-
ἠγαπήσαμεν τὸν θεὸν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἀπέ-
sit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.
στειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.
* Charissimi, * *Dilecti*, si sic Deus dilexit nos, & nos
ἀγαπητοὶ, εἰ οὕτως ὁ θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς 11

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

debemus *alij alios* diligere. Deum nemo vnquam
ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀγαπᾶν. θεὸν οὐδεὶς πώποτε 12
vidit. Si diligamus ‖*alij alios*, Deus in nobis manet:
τεθέαται· ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν μένει,
& charitas eius perfecta est in nobis.
καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν.
In hoc cognoscimus quoniã in eo manemus, & ipse in
ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν 13
nobis: quoniã de Spiritu suo dedit nobis.
ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν.
Et nos vidimus, & testificamur quoniam Pa-
καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα, καὶ μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ πα- 14
ter misit Filium [g]Saluatorem mundi.
τὴρ ἀπέσταλκε τὸν υἱὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου.
Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est Filius Dei, Deus
ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ θεὸς 15
in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cogno-
ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ θεῷ. καὶ ἡμεῖς ἐγνώ- 16
[h]charitati uimus, & credidimus [h]*charitatem* quam habet Deus in
καμεν καὶ πεπιστεύκαμεν τὴν ἀγάπην ἣν ἔχει ὁ θεὸς ἐν
[i]qui manet nobis. Deus charitas est: & *[i]manens* in charitate, in
ἡμῖν. ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστί· καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ
Deo manet, & Deus in eo *manet*. In hoc per-
θεῷ μένει, καὶ ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ μένει. ἐν τούτῳ τετε- 17
fecta est charitas cum nobis, vt fiduciam habeamus in
λείωται ἡ ἀγάπη μεθ' ἡμῶν, ἵνα παῤῥησίαν ἔχωμεν ἐν τῇ
die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus
ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι καθὼς ἐκεῖνός ἐστι, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν
in mundo hoc. Timor non est in charitate,
ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, 18
[k]*pœnam* sed perfecta charitas foras mittit timorem: quoniã timor *[k]pu-
ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον· ὅτι ὁ φόβος κό-
nitionem habet. ‖*at timens* non perfectus est in charitate.
λασιν ἔχει. ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ.
[l]qui autẽ timet Nos [m]*diligimus eum*, quoniam [n]*ipse* prior dile-
[m]ergo diligamus Deum, [n]Deus ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτόν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπη- 19
xit nos. Si quis dixerit, Quoniam diligo Deum, &
σεν ἡμᾶς. ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι ἀγαπῶ τὸν θεὸν, καὶ 20
[o]Qui enim nõ diligit fratrem suum oderit, mendax est. *[o]Nam non diligens*
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν. ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν
[p]videt, fratrem suum quem ‖vidit, Deum quem non ‖vidit, quomodo
ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακε, τὸν θεὸν ὃν οὐχ ἑώρακε, πῶς
potest diligere? Et hoc mandatum habe-
δύναται ἀγαπᾶν; καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχο- 21
[q]à Deo: vt qui diligit mus [q]*ab eo, vt diligens* Deum, diligat & fra-
μεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν θεὸν, ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελ-
trem suum.
φὸν αὐτοῦ.

CAP. V.

[r]qui credit Omnis [r]*credens* quoniam Iesus est Christus, ex Deo
Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ χριστὸς, ἐκ τοῦ θεοῦ 1
[s]qui diligit eũ qui genuit, natus est. Et omnis ‖*diligens genitorem*, diligit &
[t]γεννάω γεγέννηται· καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν [t]γεννήσαντα, ἀγαπᾷ καὶ
[u]eum qui natus est [u]*genitum* ex eo. In hoc cognoscimus
τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. ἐν τούτῳ γινώσκομεν 2
[v]diligamus, quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum [v]*diligi-*
ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὅταν τὸν θεὸν ἀγαπῶ-
[w]faciamus. *mus*, & mandata eius *[w]seruamus*. Hæc enim est
μεν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. αὕτη γάρ ἐστιν 3
charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & man-
ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν· καὶ αἱ ἐν-
[x]quod est data eius grauia non sunt. Quoniã omne ‖na-
τολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν· ὅτι πᾶν τὸ γεγεννη- 4
[y]quæ vincit tum ex Deo, vincit mundum. & hæc est victoria [y]*vin-*
μένον ἐκ τοῦ θεοῦ, νικᾷ τὸν κόσμον. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νική-
[z]qui vincit *cens* mundum, fides nostra. Quis est [z]*vincens*
σασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν. τίς ἐστιν ὁ νικῶν τὸν 5
[a]nisi qui credit mundum, [a]*si non credens* quoniam Iesus est Filius Dei?
κόσμον, εἰ μὴ ὁ πιστεύων ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ;
[b]qui venit Hic est ‖*ille veniens* per aquam & sanguinem, Iesus *ille*
οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος, ἰησοῦς ὁ 6
Christus. non in aqua solùm, sed in aqua & san-
χριστός· οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ αἵ- [c]qui testificatur
guine. Et Spiritus est [c]*ille testans*, quoniam ‖*Spiritus* est ‖ Christus
ματι· καὶ τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν
veritas. Quoniam tres sunt [d]*illi testantes* in [d] qui testimo-
ἡ ἀλήθεια. ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ 7 nium dant
cælo, Pater, & Verbum, & sanctus Spiritus. & ‖ ‖ hi
οὐρανῷ, ὁ πατὴρ, καὶ ὁ λόγος, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· καὶ
tres *in* vnum sunt. Et tres sunt [e]*illi testan-* [e] qui testimo-
οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι. καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦν- 8 nium dant
tes in terra, Spiritus, & aqua, & sanguis.* * & hi tres,
τες ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα· vnum sunt.
Si testimonium hominum accipimus, te-
εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρ- 9
stimonium Dei maius est: quoniam hoc est testimonium
τυρία τοῦ θεοῦ μείζων ἐστίν· ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ
Dei, ‖ *quod* testificatus est de Filio suo. ‖ quod maius
θεοῦ, ὅτι [f]μεμαρτύρηκε περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. est, quoniam
[f]Credens in filium Dei, habet testimonium [g] in [f] μαρτυρέω
ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν 10 [g] Qui credit
se. *Non credens Deo*, mendacem ‖*fecit* eum: quia [h] Dei
αὐτῷ· ὁ μὴ πιστεύων τῷ θεῷ, ψεύστην πεποίηκεν αὐτόν· ὅτι [i] Qui non cre-
non credidit in testimonium quod testificatus est Deus dit Filio,
οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρτυρίαν ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ θεὸς ‖ facit
de Filio suo. Et hoc est testimonium,
περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία, 11
Quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita, in
ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς, καὶ αὕτη ἡ ζωὴ ἐν
Filio eius est. [k]*Habens* Filium, habet vitam: ‖ Qui habet
τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἐστιν. ὁ ἔχων τὸν υἱὸν, ἔχει τὴν ζωήν· 12
[l]*non habens* Filium Dei, vitam non habet. [l] qui nõ habet
ὁ μὴ ἔχων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.
Hæc [m]*scripsi* vobis ‖*credentibus in nomen* Filij [m] scribo
ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ 13 ‖ qui creditis
Dei, vt sciatis quoniã vitam æternam habetis. & vt credatis in nomine
τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχετε, καὶ ἵνα πιστεύητε
in nomen Filij Dei. Et hæc est fi-
εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ παῤ- 14
ducia quam habemus ad eum, Quia [n]*si quid* petierimus secundum [n] quodcunque
ρησία ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἐάν τι αἰτώμεθα κατὰ
voluntatem eius, audit nos. Et *si* scimus quia
τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ἡμῶν. καὶ ἐὰν οἴδαμεν ὅτι 15
audit nos, quicquid petierimus, scimus quoniam habemus pe-
ἀκούει ἡμῶν, ὃ ἂν αἰτώμεθα, οἴδαμεν ὅτι ἔχομεν τὰ αἰ-
titiones quas postulauimus ab eo. [o] Qui scit
τήματα ἃ [p]ᾐτήκαμεν παρ' αὐτοῦ. ἐάν τις ἴδῃ τὸν [p] αἰτέω
fratrem suum ‖*peccantem* peccatum non ad mortem, ‖ peccare
ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, [q] petet: & dabitur vita
[q]petet, & dabit ei *vitam*, peccantibus non ad
αἰτήσει, καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν, τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ πρὸς
mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo di-
θάνατον. ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, οὐ περὶ ἐκείνης λέ- [r] quis.
co. vt roget [r]. Omnis iniquitas peccatum est: & [s] ἐρωτάω
γω ἵνα [s]ἐρωτήσῃ. πᾶσα ἀδικία ἁμαρτία ἐστί· καὶ 17
est peccatum *non* ad mortem. Scimus quia omnis
ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον. οἴδαμεν ὅτι πᾶς 18
[t]natus ex Deo, non peccat: sed ‖*ille genitus* [t] qui est
ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐχ ἁμαρτάνει· ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς ‖ generatio Dei
ex Deo conseruat [u] *seipsum*, & *ille* malignus non tangit eum. [u] eum,
ἐκ τοῦ θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ.
Scimus quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in
οἴδαμεν ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμέν, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν 19
maligno positus est. [x] Scimus *autem* quoniã Filius Dei [x] Et
τῷ πονηρῷ κεῖται. οἴδαμεν δὲ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ 20
venit, & dedit nobis [y]*mentem*, vt cognoscamus verum [y] sensum,
ἥκει, καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν ‖ simus
Deum: & *[z]sumus* in vero, in Filio eius *Iesu Chri-*
θεόν· καί ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἰησοῦ χρι-
sto. Hic est verus Deus, & vita æterna.
στῷ. οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς, καὶ ζωὴ αἰώνιος.
[a]*Nati*, custodite vos *ipsos* [b]*ab idolis*. Amen. [a] Filioli,
τεκνία, φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων. ἀμήν. [b] à simulachris.

FINIS.
ΤΕΛΟΣ

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI IOANNIS

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

CATHOLICA SECVNDA EPISTOLA.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. κεφάλ. ά.

*Senior,

‖qui cognouerunt

‖quę permanet

Presbyter Electæ dominæ, &
Πρεσβύτερος ἐκλεκτῇ κυρίᾳ, καὶ 1
natis eius, quos ego dili-
τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγὼ ἀγα-
go in veritate: & non ego solus,
πῶ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος,
sed & omnes *cognoscentes
ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐγνωκότες τ
veritatem, Propter veritatem
ἀλήθειαν, διὰ τ ἀλήθειαν 2
‖manentem in nobis, & cum nobis
τ μένουσαν ἐν ἡμῖν, καὶ μθ' ἡμῶν
erit in æternum. Sit cum vobis gratia, misericordia, pax,
ἔσαι εἰς τ αἰῶνα. ἔσαι μθ' ὑμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη, 3
à Deo Patre, & à Domino Iesu Christo filio Patris,
ἀπὸ θεῦ πατρὸς, καὶ πδὰ κυρίε ἰησοῦ χριστοῦ τ υἱ τ πατρὸς,
in veritate & charitate. Gauisus sum valde quoniã inueni de
ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ. ἐχάρην λίαν ὅτι εὗρηκα ἐκ τ 4
*natis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum acce-
τέκνων σε περιπατοῦντας ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολὴν ἐλά-
pimus à Patre. Et nunc rogo te domina, non
βομεν παρὰ τ πατρός. καὶ νυῦ ἐρωτῶ σε κυρία, οὐχ 5
tanquam mandatum scribens tibi nouum, sed quod habuimus ab ini-
ὡς ἐντολὴν γράφων σοι καινὴν, ἀλλὰ ἣν εἴχομεν ἀπ' ἀρ-
‖alterutrum. tio, vt diligamus *alij alios. Et hæc est charitas,
χῆς· ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, 6
*enim vt ambulemus secundum mandata eius. Hoc est *mandatum
ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτ. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ,
quemadmodum audistis ab initio, vt in eo ambuletis:
καθὼς ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἐν αὐτῇ περιπατῆτε.

Quoniam multi seductores *ingressi sunt in mundum, ‖non confi-
ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσῆλθον εἰς τ κόσμον, οἱ μὴ ὁμολο- 7
tentes Iesum Christum *qui venit in carne. hic est seductor
γοῦντες ἰησοῦν χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί· οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος
& antichristus. Videte vosmetipsos, vt ne *perdamus
καὶ ὁ ἀντίχριστος. βλέπετε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν 8
quæ operati ‖sumus pulchra: sed* mercedem plenam *accipiamus.
ἃ εἰργασάμθα καλὰ, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβωμεν.
Omnis *transgrediens & non ‖manens in doctrina Christi,
πᾶς ὁ παραβαίνων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τ χριστοῦ, 9
Deum non habet. *Manens in doctrina Christi, hic &
θεὸν οὐκ ἔχει. ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τ χριστοῦ, οὗτος καὶ τὸν
Patrem & filium habet. Si quis venit ad vos, &
πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει. εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ 10
hanc doctrinam non affert, *ne recipite eum in do-
ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰ-
mum: *& gaudere ei ne dicite. Nam dicens illi
κίαν, καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε. ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ 11
Gaudere, communicat operibus eius malignis.*
χαίρειν, κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτ τοῖς πονηροῖς.
Plura habens vobis scribere, nolui per chartam
πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν, οὐκ ἐβουλήθην διὰ χάρτου 12
& atramentum. sed spero ‖venire ad vos, & os
καὶ μέλανος· ἀλλὰ ἐλπίζω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ στόμα
ad os loqui: vt gaudium vestrũ sit plenum.
πρὸς στόμα λαλῆσαι· ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ᾖ πεπληρωμένη.
Salutant te *nati sororis tuæ E-
ἀσπάζεταί σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου τῆς ἐκ- 13
lectæ. Amen.
λεκτῆς. ἀμήν.

*exierunt
‖qui non confitentur
*venisse in carnem.
*perdatis
‖estis:
*vt
*accipiatis.

*qui recedit,
‖permanet

*Qui permanet

*nolite recipere
*nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue,
‖Ecce prædixi vobis, vt in die Dñi non confundamini.
‖βούλομαι enim me futurum apud

*filij

SANCTI IOANNIS

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

CATHOLICA TERTIA EPISTOLA.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α΄.

*Senior
‖charissimo,
*Charissime,

*orationẽ facio ingredi
*διοδόω

*testimonium perhibentibus

‖Maiorem gratiam, quàm
*filios
*ambulare.
Charissime, fideliter
*hoc
*ἐργάζω
‖testimonium reddiderunt
*μαρτυρέω

*profecti sunt

*Presbyter Gaio ‖dilecto, quem
Πρεσβύτερος γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ, ὃν 1
ego diligo in veritate. *Dilecte,
ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ. ἀγαπητὲ, 2
de omnibus *opto te prosperè agere &
περὶ πάντων εὔχομαί σε *εὐοδοῦσθαι καὶ
valere, sicut prosperè agit tua anima.
ὑγιαίνειν, καθὼς εὐοδοῦταί σου ἡ ψυχή.
Gauisus sum *enim* valdè venientibus fratri-
ἐχάρην γὰρ λίαν ἐρχομένων ἀδελ- 3
bus, & *testantibus tuæ veritati, sicut tu in veritate
φῶν, καὶ μαρτυρόντων σου τῇ ἀληθείᾳ, καθὼς σὺ ἐν ἀληθείᾳ
ambulas. ‖Maius horum non habeo gaudium, vt audiam
περιπατεῖς. μειζοτέραν τούτων οὐκ ἔχω χαράν, ἵνα ἀκούω 4
meos *natos in veritate *ambulantes. Dilecte, fidele
τὰ ἐμὰ τέκνα ἐν ἀληθείᾳ περιπατοῦντα. ἀγαπητὲ, πιστὸν 5
facis quicquid operaris in fratres, & *in peregrinos:
ποιεῖς ὃ ἐὰν *ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ εἰς τοὺς ξένους,
Qui ‖testati sunt tuæ charitati in conspectu ecclesiæ, quos
οἳ *ἐμαρτύρησάν σου τῇ ἀγάπῃ ἐνώπιον ἐκκλησίας· οὓς 6
benefacies deducens dignè Deo. Pro enim
καλῶς ποιήσεις προπέμψας ἀξίως τ θεῦ. ὑπὲρ γὰρ τοῦ 7
nomine eius *exierunt, nihil accipientes à Gentibus.
ὀνόματος αὐτ ἐξῆλθον, μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.
Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, vt
ἡμεῖς οὖν ὀφείλομεν ἀπολαμβάνειν τοὺς τοιούτους, ἵνα 8

cooperatores simus *veritati. Scripsi ecclesiæ:
συνεργοὶ γινώμεθα τῇ ἀληθείᾳ. ἔγραψα τῇ ἐκκλησίᾳ· 9
sed ‖amans primatum gerere *ipsorum Diotrepes, non recipit nos.
ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν διοτρεφὴς οὐκ ἐπιδέχε ἡμᾶς.
Propter hoc si venero, *submonebo eius opera quæ facit, ver-
διὰ τοῦτο ἐὰν ἔλθω, *ὑπομνήσω αὐτοῦ τὰ ἔργα ἃ ποιεῖ, λό- 10
bis malignis garriens* nos. & ‖non contentus in his,
γοις πονηροῖς φλυαρῶν ἡμᾶς· καὶ μὴ ἀρκούμενος ἐπὶ τούτοις,
neque ipse suscipit fratres, & *volentes prohibet,
οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχε τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τοὺς βουλομένους κωλύῃ,
& de ecclesia eiicit. *Dilecte, ne imitare ma-
καὶ ἐκ τ ἐκκλησίας ἐκβάλλῃ. ἀγαπητὲ, μὴ μιμοῦ τὸ κα- 11
lum, sed ‖ bonum. *Benefaciens ex Deo est: *male-
κὸν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθόν. ὁ ἀγαθοποιῶν ἐκ τ θεῦ ἐστιν· ὁ κακο-
*faciens non vidit Deum. Demetrio *testatum est ab om-
ποιῶν οὐχ ἑώρακε τὸν θεόν. δημητρίῳ μεμαρτύρη ὑπὸ πάν- 12
nibus, & ab ipsa veritate: ‖ & nos *autem testamur, & no-
των, καὶ ὑπ' αὐτ δὲ τ ἀληθείας· καὶ ἡμεῖς δὲ μαρτυροῦμεν, καὶ οἶ-
stis quoniam testimonium nostrum verum est. Multa habui *scribere,
δατε ὅτι ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἀληθής ἐστι. πολλὰ εἶχον γράφειν, 13
sed* *non volo per atramentum & calamum tibi scribere: Spero
ἀλλ' οὐ θέλω διὰ μέλανος καὶ καλάμου σοι γράψαι· ἐλπίζω
autẽ protinus videre te: & os ad os loquemur. Pax
δὲ εὐθέως ἰδεῖν σε, καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλήσομεν. εἰρήνη 14
tibi. Salutant te amici. Salutа amicos ‖per nomen.
σοι. ἀσπάζονταί σε οἱ φίλοι. ἀσπάζου τοὺς φίλους κατ' ὄνομα. 15

*veritatis. Scripsissem forsitan
‖is qui amat
*in eis,
*commoneam
*ὑπομιμνήσκω
*in
‖quasi non ei ista sufficiant,
*ἀρκοῦμαι
*eos qui suscipiunt,
*Charissime, noli imitari
‖quod est
*Qui benefacit
*qui malè facit
*testimonium redditur
*sed
*testimonium perhibemus
*tibi

*nolui

‖nominatim

FINIS.

ΤΕΛΟΣ.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SANCTI IVDÆ

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΟΥΔΑ

CATHOLICA EPISTOLA.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α΄.

ΙΟΥΔΑΣ Χριστοῦ Ἰησοῦ δοῦλος,
IVDAS Christi Iesu seruus,
ΟΥΔΑΣ χριστοῦ ἰησοῦ δοῦλος, 1
frater autem Iacobi, his * in Deo Pa-
ἀδελφὸς δὲ ἰακώβου, τοῖς ἐν θεῷ πα-
tre ‖sanctificatis, & Iesu Christo
τρὶ ἡγιασμένοις, καὶ ἰησοῦ χριστῷ
° seruatis, vocatis: Misericordia
τετηρημένοις, κλητοῖς· ἔλεος 2
vobis, & pax, & charitas adimpleatur.
ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη ª πληθυνθείη.
ª Dilecti, omnem solicitudinem faciens *scribere vobis
ἀγαπητοί, πᾶσαν σπουδὴν ποιούμενος γράφειν ὑμῖν 3
de communi * salute, ‖necessitatem habui scribere vobis: de-
περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας, ἀνάγκην ἔσχον γράψαι ὑμῖν, πα-
precans supercertati semel traditæ sanctis
ρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι ἅπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις
fidei. ‖Subrepserunt enim quidam homines (° olim
πίστει. ᵇ παρεισέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι οἱ πάλαι 4
præscripti in hoc iudicium) impij, Dei
προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρῖμα, ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ θεοῦ
nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum *Deum*
ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν, καὶ τὸν μόνον θεὸν
& ° *herum*, Dominum nostrum Iesum Christum negantes.
καὶ δεσπότην τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστὸν ἀρνούμενοι.
Commonere autem vos volo, scientes *vos* semel
Ὑπομνῆσαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδότας ὑμᾶς ἅπαξ 5
* *hoc*, quoniã ‖*Dominus* populum de terra Aegypti saluans, secundò
τοῦτο, ὅτι ὁ κύριος λαὸν ἐκ γῆς αἰγύπτου σώσας, τὸ δεύτερον
° *non credentes* perdidit. Angelosque ª *non*
τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν. ἀγγέλους τε τοὺς μὴ 6
seruantes suum principium, sed relinquentes proprium
τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον
domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis
οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας, δεσμοῖς ἀϊδίοις
sub caligine reseruauit. Sicut Sodoma, & Gomorrha,
ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν. ὡς σόδομα, καὶ γόμορρα, 7
& * *illæ circa eas* ciuitates ‖*similem his modum* exfor-
καὶ αἱ περὶ αὐτὰς πόλεις, τὸν ὅμοιον τούτοις τρόπον ᶜ ἐκπορ-
nicatæ, & abeuntes post carnem alteram, ª *propositæ*
νεύσασαι, καὶ ἀπελθοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἑτέρας, πρόκειν-
sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes.
ται δεῖγμα, πυρὸς αἰωνίου δίκην ὑπέχουσαι.
Similiter *atqui* & hi *somniantes*, carnem quidem
Ὁμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι, σάρκα μὲν 8
maculant, dominationẽ autem spernunt: *dignitates* autem blasphemant.
μιαίνουσι, κυριότητα δὲ ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσιν.
‖At Michael archangelus, cum diabolo ° *diiu-*
Ὁ δὲ μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε τῷ διαβόλῳ διακρι-
dicans, disceptaret de Moysi corpore, non est ausus
νόμενος διελέγετο περὶ τοῦ μωυσέως σώματος, οὐκ ἐτόλμησε
iudicium inferre blasphemiæ: sed dixit: ‖*Increpet te*
κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας· ἀλλ' εἶπεν, ἐπιτιμήσαι σοι
Dominus. Hi autem quæcunque quidem ignorant, blaspheme-
κύριος. οὗτοι δὲ ὅσα μὲν οὐκ οἴδασι, βλασφη- 10
mant: quæcunque autem naturaliter tanquam *irrationalia* animalia, norunt,
μοῦσιν· ὅσα δὲ φυσικῶς ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἐπίστανται,
in his corrumpuntur. Væ illis, quia ª via Cain
ἐν τούτοις φθείρονται. οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ κάϊν 11
‖*ingressi sunt*, & errore Balaam mercede effusi
ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ βαλαὰμ μισθοῦ ᵈ ἐξεχύθη-
sunt, & ° contradictione Core perierunt.
σαν, καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ κορὲ ἀπώλοντο.

Hi sunt in *agapis vestris* maculæ, conui- *epulis suis
οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευω- 12
uantes *vobis*, sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine
χούμενοι ὑμῖν, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες· νεφέλαι ἄνυ-
aqua, ° à ventis *circumlatæ*, arbores ª *emarcidæ*,
δροι, ὑπὸ ἀνέμων παραφερόμεναι, δένδρα φθινοπωρινὰ, ° quæ circun-feruntur
infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, ª autumnales.
ἄκαρπα, δὶς ἀποθανόντα, ἐκριζωθέντα· 13
feri maris, despumantes *suas ipsorum dedecora*, stel-
κύματα ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας, ἀστέ- * suas confu-siones, sydera
le errantia: quibus ‖*caligo* tenebrarum in æternum seruata est. errantia,
ρες πλανῆται· οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται. ‖ procella
Prophetauit autem & ° his septimus ab Adam, Enoch, ° de
Προεφήτευσε δὲ καὶ τούτοις ἕβδομος ἀπὸ ἀδὰμ ἑνὼχ, 14
dicens: Ecce venit Dominus in sanctis ª millibus suis,
λέγων, ἰδοὺ ἦλθε κύριος ἐν ἁγίαις μυριάσιν αὐτοῦ,
Facere iudicium contra omnes, & *re*darguere omnes
ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων, καὶ ἐλέγξαι πάντας τοὺς 15
impios *eorum* de omnibus operibus impietatis eorum quibus
ἀσεβεῖς αὐτῶν, περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν ὧν
impiè egerunt: & de omnibus duris quæ locuti sunt contra eum
ἠσέβησαν, καὶ περὶ πάντων τῶν σκληρῶν ὧν ἐλάλησαν κατ' αὐτοῦ,
peccatores impij. Hi sunt murmuratores, que-
ἁμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς. οὗτοί εἰσι γογγυσταὶ, μεμ- 16
tuloſi, secundum desideria sua ambulantes: & os
ψίμοιροι, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι, καὶ τὸ στόμα
eorum loquitur ª *prætumida*, mirantes personas ‖ *utilitatis*
αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας
gratia. Vos autem, ° *dilecti*, memores estote verborum
χάριν. ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοί, μνήσθητε τῶν ῥημάτων 17
ª *prædictorum* ab Apostolis Domini nostri Ie- ª quæ prædicta sunt
τῶν ᵉ προειρημένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰη- e προερέω
su Christi: Quia dicebant vobis, Quoniam in nouissimo tempore
σοῦ χριστοῦ, ὅτι ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ 18
‖*erunt* illusores, secundum desideria sua *ipsius* ambulantes ‖ venient
ἔσονται ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας ἑαυτῶν πορευόμενοι
‖*impietatum*. Hi sunt ° *segregantes*, ani- ‖ in impietatibus.
τῶν ἀσεβειῶν. οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες, ψυ- 19 ° qui segregant semetipsos,
males, Spiritum non habentes. Vos autem, ª *dilecti*, ª charissimi,
χικοί, πνεῦμα μὴ ἔχοντες. ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοί, τῇ 20
sanctissimæ nostræ fidei superædificantes vosmetipsos in Spiritu
ἁγιωτάτῃ ὑμῶν πίστει ἐποικοδομοῦντες ἑαυτοὺς, ἐν πνεύματι
sancto orantes,
Vosmetipsos in dilectione Dei ser- ª arguite iudicatos. Illos
ἁγίῳ προσευχόμενοι, ἑαυτοὺς ἐν ἀγάπῃ θεοῦ τη- 21 ‖ Alios autem miseremini
uate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Chri-
ρήσατε, προσδεχόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χρι- ° quæ carnalis est
sti, in vitam æternam. Et hos quidẽ ª *miseremini diiu-*
στοῦ, εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ οὓς μὲν ἐλεεῖτε διακρι- 22 ‖ Ei autem qui potens est vos conseruare
dicantes. *Hos* verò in timore saluate, de igne ra- * immaculatos
νόμενοι. οὓς δὲ ἐν φόβῳ σώζετε, ἐκ τοῦ πυρὸς ἁρ- 23 ‖ in aduẽtu Domini nostri Iesu Christi,
pientes, ‖ odientes & eam ° *à carne* maculatam
πάζοντες, μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον
tunicam. ª *At potenti custodire eos* sine pec-
χιτῶνα. τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι αὐτοὺς ἀπταί- 24 *διὰ ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν
cato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ ª *inculpatos* in ° per Iesum Christũ Dñm nostrum
στους, καὶ στῆσαι κατενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμώμους ἐν exultatione ‖. ª imperium & potestas
Soli *sapienti* Deo saluatori nostro ° gloria
μόνῳ σοφῷ θεῷ σωτῆρι ἡμῶν * δόξα 25 † πρὸ παντὸς τοῦ αἰῶνος, ‖ante oẽ seculũ
& magnificentia, ª *robur & auctoritas*, & nunc & in ‖seculorum
καὶ μεγαλωσύνη, κράτος καὶ ἐξουσία, † καὶ νῦν καὶ εἰς
omnia secula ‖. Amen.
πάντας τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

FINIS.
ΤΕΛΟΣ.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

REVELATIO SANCTI
ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

APOSTOLI ET EVANGELISTÆ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ

IOANNIS THEOLOGI.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

CAPVT PRIMVM. *κεφαλ. ά.*

[a] Apocalypſis

[*] palàm facere
[a] δείκνυμι
[‖] citò:
[b] σημαίνω

[a] REVELATIO Ieſu Chriſti quam
ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ἰησοῦ χριστοῦ, ἣν 1
dedit illi Deus, [*] *indicare* ſer-
ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς, [a] δεῖξαι τοῖς δού-
uis ſuis quæ oportet fieri [‖] *in celeritate:* &
λοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει· καὶ
ſignificauit, mittens per angelum
[b] ἐσήμανεν ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου
ſuum ſeruo ſuo Ioanni.
αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ·

[†] teſtimonium perhibuit verbo

Qui [†] *teſtatus eſt* *verbum* Dei, & teſtimonium Ieſu
ὃς ἐμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ 2
Chriſti, quæcũque vidit & *quæ ſunt, & quæ oportet fieri poſt hæc.*
χριστοῦ, ὅσα εἶδε καὶ ἀπηκούσθη, καὶ ἃ χρὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.
Beatus [‖] *legens, & audientes* verba
μακάριος ὁ ἀναγινώσκων, καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς 3
prophetiæ [*], & [‖] *ſeruantes* ea quæ in ea ſcripta ‖. *Nam* tem-
προφητείας, καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα· ὁ γὰρ καιρὸς
pus [†] prope. Ioannes ſeptem eccleſiis quæ [‖] in
ἐγγύς. Ἰωάννης ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ 4
Aſia, Gratia vobis & pax ab eo qui eſt, & qui erat, & qui ven-
Ἀσίᾳ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχό-
turus [*], & à ſeptem ſpiritibus, qui ſunt in conſpectu thro-
μενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, ἃ ἐνώπιον τοῦ θρό-
ni eius, Et à Ieſu Chriſto, *ille* teſtis fidelis, *ille* primo-
νου αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, ὁ πρω- 5
genitus [†] *ex mortuis*, & princeps regum terræ: [‖] *illo dili-*
τότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλέων τῆς γῆς· τῷ ἀγα-
genti nos, & [*] *lauanti* nos à peccatis noſtris in
πήσαντι ἡμᾶς, καὶ λούσαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν
ſanguine ſuo: Et fecit nos regnum & ſacerdotes
τῷ αἵματι αὐτοῦ· καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν καὶ ἱερεῖς 6
Deo & Patri ſuo: ipſi gloria & [‖] *robur* in
τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
ſecula ſeculorum. Amen. Ecce venit cum nubi-
αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. ἰδοὺ ἔρχεται μετὰ τῶν νεφε- 7
bus: & videbit eum omnis oculus, & qui eum [†] *tranſ-*
λῶν, καὶ [c] ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς, καὶ οἵτινες αὐτὸν [d] ἐξε-
fixerunt. Et plangent [‖] ſuper eum omnes tribus terræ.
κέντησαν· καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς·
etiam, amen. Ego ſum [*] α & ω, [‖] dicit Dominus Deus,
ναὶ, ἀμήν. ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, λέγει ὁ κύριος ὁ θεὸς, 8
qui eſt, & qui erat, & qui venturus [†], *ille* omnipotens.
ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ.
Ego Iohannes frater veſter & [‖] *communicans* in tribulatione,
ἐγὼ ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ κοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει 9
& regno, & [*] *tolerantia* in Chriſto Ieſu, fui in
καὶ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ
inſula [‖] *vocata* Patmos, propter verbum Dei, & *propter*
νήσῳ τῇ καλουμένῃ πάτμῳ, διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ
teſtimonium Ieſu Chriſti. [†] *Factus ſum* in ſpiritu in
τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χριστοῦ. ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν 10
dominica die, & audiui vocem poſt me magnam
τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤκουσα φωνὴν ὀπίσω μου μεγάλην
tanquam tubæ, Dicentis: Quod vides ſcribe in [*] *li-*
ὡς σάλπιγγος, λεγούσης, ὃ βλέπεις γράψον εἰς βι- 11
brum: & mitte ſeptem eccleſiis, [‖] *in Epheſum, & in*
βλίον, καὶ πέμψον ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις, εἰς ἔφεσον, καὶ εἰς
Smyrnam, & in Pergamum, & in Thyatiram, & in Sardeis,
σμύρναν, καὶ εἰς πέργαμον, καὶ εἰς θυάτειρα, καὶ εἰς σάρδεις,
& in [†] *Philadelphiam, & in Loadiciam.* Et *ibi* conuer-
καὶ εἰς φιλαδέλφειαν, καὶ εἰς λαοδίκειαν. καὶ ἐπέ- 12
ſus ſum [‖] *videre* vocem quæ loquebatur cum me. Et conuerſus
στρεψα βλέπειν τὴν φωνὴν ἥτις ἐλάλει μετ' ἐμοῦ. καὶ ἐπιστρέψας
vidi ſeptem candelabra aurea: Et in medio ſeptem can-
εἶδον ἑπτὰ λυχνίας χρυσᾶς, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυ- 13
delabrorũ [‖] ſimilem Filio hominis, [*] *indutum talari*, & præ-
χνιῶν ὅμοιον υἱὸν ἀνθρώπου, [c] ἐνδεδυμένον ποδήρη, καὶ περιε-
cinctum ad mamillas zona aurea. *At ca-*
ζωσμένον πρὸς τοῖς μαστοῖς ζώνην χρυσῆν· ἡ δὲ κεφα- 14
put [‖] eius & capilli [*] candidi, tanquam lana
λὴ αὐτοῦ καὶ αἱ θρίχες λευκαὶ ὡσεὶ ἔριον λευκὸν, ὡς χιών· καὶ
alba, [‖] tanquã nix. & oculi eius velut flãma ignis: Et pedes eius
οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρός. καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ 15
ſimiles [*] *chalcolibano*, ſient in camino [‖] *ignis:* &
ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ [†] πεπυρωμένοι· καὶ ἡ
vox illius tanquã vox aquarum multarum. Et [*] *habens* in
φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν. καὶ ἔχων ἐν τῇ 16
dextera ſua *manu* ſtellas ſeptem, & de ore eius gla-
δεξιᾷ αὐτοῦ χειρὶ ἀστέρας ἑπτά· καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ῥομ-
dius [*] *anceps acutus exiens:* & facies eius ſicut ſol
φαία δίστομος ὀξεῖα ἐκπορευομένη· καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος
lucet in virtute ſua. Et cùm vidiſſem eum, cecidi
φαίνει ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ. καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν, ἔπεσα 17
ad pedes eius tanquã mortuus. Et *impoſuit* dexteram ſuam
πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς νεκρός· καὶ ἐπέθηκε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ
manum ſuper me, dicens: [*] *Ne time*: ego ſum primus &
χεῖρα ἐπ' ἐμὲ, λέγων, μὴ φοβοῦ, ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ
nouiſſimus, Et [‖] *viuens: & factus ſum* mortuus, & ecce viuens
ἔσχατος, καὶ ὁ ζῶν· καὶ ἐγενόμην νεκρὸς, καὶ ἰδοὺ ζῶν 18
ſum in ſecula ſeculorum: *amen.* & habeo claues
εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν· καὶ ἔχω τὰς κλεῖς τοῦ
mortis & inferni. Scribe ergo quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ
θανάτου καὶ τοῦ ᾅδου. γράψον οὖν ἃ εἶδες, καὶ ἃ εἰσὶ, καὶ ἃ 19
[†] *futurum eſt* fieri poſt hæc. [‖] *Myſterium* ſeptem ſtellarum
μέλλει γενέσθαι μετὰ ταῦτα. τὸ μυστήριον τῶν ἑπτὰ ἀστέρων
quas vidiſti in dextera mea, & ſeptem candelabra au-
ὧν εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου, καὶ τὰς ἑπτὰ λυχνίας τὰς χρυ- 20
rea. ſeptem ſtellæ, angeli ſeptem eccleſiarum ſunt: &
σᾶς· οἱ ἑπτὰ ἀστέρες, ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν εἰσι· καὶ
ſeptem candelabra *quæ vidiſti*, ſeptem eccleſiæ ſunt.
αἱ ἑπτὰ λυχνίαι ἃς εἶδες, ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἰσί.

CAP. II. β.

[*] Angelo eccleſiæ [‖] *in Epheſo* ſcribe: Hæc di-
Τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐκκλησίας ἐν ἐφέσῳ γράψον· τάδε λέ- 1
cit [†] *tenens* ſeptem ſtellas in dextera ſua, [*] *ambulans*
γει ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν
in medio ſeptem candelabrorum aureorum: Scio opera
ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσῶν. οἶδα τὰ ἔργα 2
tua & laborem, & [*] *tolerantiam* tuam: & quia non potes ſuſtinere
σου καὶ τὸν κόπον καὶ τὴν ὑπομονήν σου, καὶ ὅτι οὐ δύνῃ βαστάσαι
malos: & tentaſti [‖] *dicentes* ſeipſos Apoſtolos eſſe,
κακοὺς, καὶ ἐπείρασας τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους εἶ-
& non ſunt: & inueniſti eos mendaces: Et [†] *portaſti*, &
ναι, καὶ οὐκ εἰσὶ· καὶ εὗρες αὐτοὺς ψευδεῖς, καὶ ἐβάστασας, καὶ 3
tolerantiam habes propter nomen meum, & non defeciſti.
ὑπομονὴν ἔχεις διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ [*] ἐκοπίασας.
Sed habeo aduerſum te [‖], quòd charitatem tuam *illam* primam
ἀλλὰ ἔχω κατὰ σοῦ, ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην 4
reliquiſti. Memor eſto itaque vnde exciderís: & age pœ-
ἀφῆκας. μνημόνευε οὖν πόθεν ἐκπέπτωκας, καὶ μετα- 5
nitentiam, & prima opera fac. [*] *Si autẽ non*, venio tibi
νόησον, καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποίησον· εἰ δὲ μή, ἔρχομαί σοι
citò, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, [‖] *ſi non*
ταχύ, καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν σου ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς, ἐὰν μὴ
pœnitentiam egeris. Sed hoc habes, quia odiſti [†] *opera*
μετανοήσῃς. ἀλλὰ τοῦτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν 6
Nicolaitarum, quæ & ego odi. [*] *Habens* aurem, audiat
νικολαϊτῶν, ἃ κἀγὼ μισῶ. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω 7
quid Spiritus dicat eccleſiis: Vincenti dabo ede-
τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· τῷ νικῶντι δώσω φα-
re de ligno vitæ, quod eſt in *medio* [‖] *Paradiſi*
γεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὅ ἐστιν ἐν μέσῳ τῷ παραδείσου τοῦ
Dei mei. Et angelo *in* [‖] *Smyrna* eccleſiæ ſcri-
θεοῦ μου. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν σμύρνῃ ἐκκλησίας γράψον· 8
be: Hæc dicit primus & nouiſſimus, qui fuit mortuus, &
τάδε λέγει ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὃς ἐγένετο νεκρὸς, καὶ
vixit. Scio *tua opera*, & tribulationem [‖], & pauper-
ἔζησεν. οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν θλῖψιν, καὶ τὴν πτω- 9
tatem [‖], ſed diues es: & [*] *blaſphemiam dicentium*
χείαν, ἀλλὰ πλούσιος εἶ· καὶ τὴν βλασφημίαν τῶν λεγόντων
Iudæos eſſe *ſeipſos*, & non ſunt: ſed [‖] ſynagoga
ἰουδαίους εἶναι ἑαυτοὺς, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ συναγωγὴ τοῦ
ſatanæ. Nhil [†] timeas quæ [‖] *futurus es pati*. Ecce *iam* [*] *futurus*
σατανᾶ. μηδὲν φοβοῦ ἃ μέλλεις πάσχειν· ἰδοὺ μέλ- 10
eſt iacere diabolus [‖] ex vobis in [†] *cuſtodiam*, vt tentemini.
λει βαλεῖν ὁ διάβολος ἐξ ὑμῶν εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῆτε.

[‖] quæ ſunt in Aſia, Epheſo, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ.
[‖] vt viderem
[‖] aureorum
[†] veſtitum podere,
[c] ἐνδύομαι
[‖] autem
[*] erant
[‖] &

[*] auricalco, [‖] ardenti.
[†] πυρόω
[‖] habebat

[*] vtraque parte acutus exibat:

[*] Noli timere,
[‖] viuus: & fuit

[†] Et
[‖] Epheſi
[†] qui tenet
[‖] qui ambulat

[*] patientiam
[‖] eos qui dicũt
[†] patientiam habes: & ſuſtinuiſti
[*] κοπιάω
[‖] pauor

[*] Sin
[‖] niſi
[†] facta

[*] Qui habet

[‖] paradiſo

[‖] Smyrnæ

[*] tuam

[*] blaſphematis ab his qui ſe dicunt
[‖] ſunt

[†] horum
[*] paſſurus es.
[*] miſſurus eſt
[‖] aliquos
[†] carcerem

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

& habebis tribulationem diebus decem. esto fidelis vsque ad mortem, &
γίνε γρηγορῶν, καὶ στήριξον τὰ λοιπὰ ἃ ἔμελλες ἀποθα-
sere. non enim *inueni tua opera plena coram Deo
λεῖν. ἐ γὰρ εὕρηκά σε τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τ θ̄ῡ
meo. *Memento ergo *quomodo acceperis, & audieris: & serua, &
3 με. μνημόνευε οὖν πῶς εἴληφας, καὶ ἤκουσας, καὶ τήρει, καὶ
pœnitentiam age. si ergo non vigilaueris, veniam ad te tanquam fur,
μετανόησον. ἐὰν οὖν μὴ γρηγορήσῃς, ἥξω ὡς κλέπτης,
& nescies qua hora veniam ad te. Sed pauca habes
4 καὶ οὐ μὴ γνῷς ποίαν ὥραν ἥξω ἐπί σε. ἀλλ' ὀλίγα ἔχεις
nomina in Sardis, *quæ non inquinauerunt vestimenta sua, &
ὀνόματα ἐν σάρδεσιν, ἃ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ
ambulabunt *mecum in albis, quia digni sunt. Vincens,
5 περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσιν. ὁ νικῶν,
hic vestietur *in vestimentis albis, & non delebo
οὕτω περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ
nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen
ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τ βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ ὁμολογήσω τὸ ὄνομα
eius coram Patre meo, & coram angelis eius.
αὐτοῦ ἐνώπιον τ πατρός μου, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.
Habens aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.
6 ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.
Et angelo *illius in* Philadelphia ecclesiæ scribe: Hæc
7 καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν φιλαδελφείᾳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε
dicit Sanctus, ‖Verus, *habens* clauem Dauid, *ape-
λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ δαβὶδ, ὁ ἀ-
riens, & nemo *claudet eam, ‖non aperiens: & nemo ape-
νοίγων, καὶ οὐδεὶς κλείσει αὐτὴν, ὁ μὴ ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς ἀνοί-
riet. Scio tua opera. ecce dedi coram te ostium aper-
8 ξει. οἶδά σε τὰ ἔργα. ἰδοὺ δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεῳγ-
tum, quod nemo potest claudere *illud: quia *parua habes
μένην, ἣν οὐδεὶς δύναται κλεῖσαι αὐτήν· ὅτι μικρὰν ἔχεις
virtutem, & seruasti meum verbum, & non negasti nomen
δύναμιν, καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά
meum. Ecce dabo de synagoga Satanæ, *dicentium
9 μου. ἰδοὺ δίδωμι ἐκ τ συναγωγῆς τοῦ σατανᾶ, τ λεγόντων
ipsos Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur. ecce faciam
ἑαυτοὺς ἰουδαίους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ ψεύδονται. ἰδοὺ ποιήσω
illos vt veniant, & adorent ante pedes tuos, &
αὐτοὺς, ἵνα ἥξωσι, καὶ προσκυνήσωσιν ἐνώπιον τ ποδῶν σου, καὶ
*scient quia dilexi te. Quoniam seruasti verbum patientiæ
10 γνῶσιν ὅτι ἠγάπησά σε. ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τ ὑπομονῆς
meæ, & ego te seruabo ab hora tentationis *futuræ ve-
μου, κἀγώ σε τηρήσω ἐκ τ ὥρας τ πειρασμοῦ τ μελλούσης ἔρ-
nire *in habitatam *vniuersam*, tentare habitantes in
χεσθαι ὅλην τὴν οἰκουμένην ὅλης, πειράσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ
terra. ‖Venio cito: tene quod habes, vt nemo accipiat
11 τ γῆς. ἔρχομαι ταχύ· κράτει ὃ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τ
coronam tuam. *Vincens*, faciam illum columnam in templo
12 στέφανόν σου. ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στῦλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ
Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen
θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι· καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα
Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieru-
τοῦ θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομα τ πόλεως τ θεοῦ μου τ καινῆς ἱερου-
salem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen
σαλὴμ, ἡ καταβαίνει ἐκ τ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομά
meum nouum. *Habens* autem, audiat quid Spiritus dicat
13 μου τὸ καινόν. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς
ecclesiis. Et angelo *illius in* Laodicia ecclesiæ
14 ἐκκλησίαις. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν λαοδικείᾳ ἐκκλησίας
scribe: Hæc dicit Amen, testis fidelis, & verus,
γράψον· τάδε λέγει ὁ ἀμήν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, καὶ ἀληθινὸς, ἡ
*principium creaturæ Dei. Scio tua opera, quia neque frigidus
15 ἀρχὴ τ κτίσεως τ θεοῦ. οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι οὔτε ψυχρὸς
es, neque calidus. vtinam frigidus esses, aut calidus. ‖Sic quia te-
16 εἶ, οὔτε ζεστός. ὄφελον ψυχρὸς εἶης, ἢ ζεστός. οὕτως ὅτι χλια-
pidus es, & nec calidus nec frigidus, *futurus sum te euomere ex ore
ρὸς εἶ, καὶ οὐ ζεστὸς, οὔτε ψυχρὸς, μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τ στόμα-
meo: Quia dicis, ‖Diues sum, & locupletatus *sum*, & nullius
17 τός μου· ὅτι λέγεις, πλούσιός εἰμι, καὶ [a]πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς
*opus habeo: & nescis quia tu es *miserabilis, & miser,
χρείαν ἔχω· καὶ οὐκ οἶδας ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος, καὶ ὁ ἐλεεινὸς,
& pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere
18 καὶ πτωχὸς, καὶ τυφλὸς, καὶ γυμνός. συμβουλεύω σοι ἀγοράσαι
aurum à me ignitum ‖ex igni, vt locuples fias: & ‖probatum,
χρυσίον παρ' ἐμοῦ πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, ἵνα πλουτήσῃς, καὶ
vestimentis albis vt indueris: *ne appareat confusio nu-
ἱμάτια λευκὰ, ἵνα περιβάλῃ, καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη τ γυ-
ditatis tuæ: & collyrio inunge ad oculos tuos,
μνότητός σου· καὶ κολλούριον ἔγχρισον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου,
vt videas. Ego quoscunque amo, arguo & castigo. æmu-
19 ἵνα βλέπῃς. ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω. ζήλω-
late ergo, & pœnitentiam age. Ecce sto ad ostium, &
20 σον οὖν, καὶ μετανόησον. ἰδοὺ ἕστηκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ
pulso. si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, & in-
κρούω. ἐάν τις ἀκούσῃ τ φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τ θύραν, καὶ εἰσε-
trabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse me-
λεύσομαι πρὸς αὐτὸν, καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐ-
cum. *Vincens*, dabo ei sedere mecum in throno
21 μοῦ. ὁ νικῶν, δώσω αὐτῷ [b]καθίσαι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ

Esto vigilans, & confirma cætera quæ *futurus eram abii-
e. mortuus eram. *μέλλω ἀ-
ποθανεῖν. *inueni. In mente habe *qualiter
*qui habet
*qui
μολύνω
Qui vicerit,
‖Sic
§ἐξαλείφω
Qui habet
Philadelphiæ
‖& *qui habet
*qui aperit,
*claudit,
‖claudit,
*modicam
*qui dicunt
*Ecce
Qui vicerit,
Qui habet
Laodiciæ
*qui est
‖Sed
*incipiam
‖Quòd
§πλουτέω
*rogo, *miser,
‖vt non
Qui vicerit

meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in
[a] μου, ὡς κἀγὼ ἐνίκησα, καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ πατρός μου ἐν
throno eius. *Habens* aurem, audiat quid Spiritus
τῷ θρόνῳ αὐτοῦ. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα 22
dicat ecclesiis.
λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

[a] Qui habet

CAP. IIII. δ'

Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo,
Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ θύρα ἀνεῳγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ· 1
& vox prima quam audiui tanquam tubæ loquentis cum
καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἣν ἤκουσα ὡς σάλπιγγος λαλούσης μετ' ἐ-
me, dicens, Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.
μοῦ, λέγουσα, ἀνάβα ὧδε, καὶ δείξω σοι ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.
Et statim [b] *factus sum* in spiritu: & ecce [c] *thronus positus* erat in
καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι· καὶ ἰδοὺ θρόνος ἔκειτο ἐν 2
cælo, & supra [c] *thronum* sedens, [d] Similis aspectu [e] *lapidi*
τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τὸν θρόνον καθήμενος, ὅμοιος ὁράσει λίθῳ 3
iaspidi, & sardio: & iris [f] in circuitu [g] *throni* similis [h] *aspectui*
ἰάσπιδι, καὶ σαρδίῳ· καὶ ἶρις κυκλόθεν τοῦ θρόνου ὁμοία ὁράσει
smaragdino. Et in circuitu [i] *throni*, *throni* viginti qua-
σμαραγδίνῳ. καὶ κυκλόθεν τοῦ θρόνου θρόνοι εἰκοσιτέσσα- 4
tuor: & super thronos *vidi* viginti quatuor senio-
ρες· καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους εἶδον τοὺς εἰκοσιτέσσαρας πρεσβυ-
res sedentes, circum [k] *amictos* in vestimentis albis: &
τέρους καθημένους, περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς· καὶ
in capitibus eorum [l] *coronas aureas*. Et de throno [m] *pro-*
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς. καὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἐκ- 5
cedunt fulgura, & voces, & tonitrua: & septem lampa-
πορεύονται ἀστραπαὶ, καὶ φωναὶ, καὶ βρονταί· καὶ ἑπτὰ λαμπά-
des *ignis* ardentes ante thronum *eius*, quæ sunt septem
δες πυρὸς καιόμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, αἵ εἰσιν ἑπτὰ
spiritus Dei. Et in conspectu [n] *throni* tanquam mare
πνεύματα τοῦ θεοῦ. καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς θάλασσα 6
vitreum, simile crystallo: & in medio [n] *throni*, & [o] circuitu
ὑαλίνη, ὁμοία κρυστάλλῳ· καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου, καὶ κύκλῳ τοῦ
[n] *throni* quatuor animalia plena oculis ante & retrò.
θρόνου τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν.
Et animal primum simile leoni: & secundum animal,
καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον ὅμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον 7
simile vitulo: & tertium animal, habens faciem quasi [p] *ho-*
ὅμοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχον τὸ πρόσωπον ὡς ἄν-
mo: & quartum animal, simile aquilæ volanti.
θρωπος, καὶ τὸ τέταρτον ζῶον ὅμοιον ἀετῷ πετομένῳ.
Et quatuor animalia, [q] *vnum secundũ vnum* eorũ habebãt *singula* alas [r] *sex* in
καὶ τέσσαρα ζῶα, ἓν καθὲν αὐτῶν ἔχον ἀνὰ πτέρυγας ἓξ κυ- 8
circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non [s] *ha-*
κλόθεν, καὶ ἔσωθεν γέμουσιν ὀφθαλμῶν· καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔ-
bent die ac nocte, dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus, *sanctus*,
χουσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, λέγοντα, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος,
sanctus, sanctus, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipo-
ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκρά-
tens, qui erat, & [t] *existens*, & qui [u] venturus. Et cùm [x] *dederint* illa animalia
τωρ, ὁ ἦν, καὶ ὁ ὤν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. καὶ ὅταν δώσουσι τὰ ζῶα 9
gloriam, & honorem, & [y] *gratiarum actionem* sedenti super thronum,
δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου,
viuenti in secula seculorum; [z] *Procident* viginti
τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, πεσοῦνται οἱ εἰκοσι- 10
quatuor seniores ante sedentem in throno,
τέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου,
& [a] *adorabunt* viuentem in secula seculorum: &
καὶ προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· καὶ
[b] *mittunt* coronas suas ante thronum, dicentes,
βάλλουσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, λέγοντες,
Dignus es Domine & Deus noster, *sanctus*, accipere glo-
ἄξιος εἶ ὁ κύριος καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἅγιος, λαβεῖν τὴν δό- 11
riam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti
ξαν καὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν δυνάμιν· ὅτι σὺ ἔκτισας τὰ
omnia, & propter voluntatem tuam [c] *sunt*, & creata sunt.
πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου εἰσὶ, καὶ [d] ἐκτίσθησαν.

[d] κατασφραγίζω

CAP. V. ε'

Et vidi in dexteram sedentis supra thronum li-
Καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου βι- 1
brum scriptum intus & foris, *obsignatum*
βλίον γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ὄπισθεν, [d] κατεσφραγισμένον
sigillis septem. Et vidi angelum fortem, prædicantem voce
σφραγῖσιν ἑπτά. καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα φωνῇ 2
[e] est magna, Quis [f] dignus aperire librum, & soluere signa-
μεγάλῃ, τίς ἄξιος ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ λῦσαι τὰς σφραγῖ-
cula eius? Et nemo poterat [g] in cælo, neque in terra,
δας αὐτοῦ; καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς, 3
neque subtus terram, aperire librum, neque respicere illum.
οὐδὲ ὑποκάτω τῆς γῆς, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, οὐδὲ βλέπειν αὐτό.
Et ego flebam multum, quoniã nemo dignus inuentus est aperire & le-
καὶ ἐγὼ ἔκλαιον πολὺ, ὅτι οὐδεὶς ἄξιος εὑρέθη ἀνοῖξαι καὶ ἀ- 4
gere librum, nec videre eum. Et vnus de se-
ναγνῶναι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό. καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσ- 5
[h] dixit nioribus [i] *dicit* mihi, Ne fleueris: ecce vicit leo, *ille* de tribu
βυτέρων λέγει μοι, μὴ κλαῖε, ἰδοὺ ἐνίκησεν ὁ λέων, ὁ ἐκ τῆς φυλῆς

[a] Qui habet

[b] fui
[c] sedes posita
[d] sedem
[e] Et qui sedebat
[f] lapidis iaspidis, & sardii:
[g] erat
[h] iris
[i] visioni smaragdinæ.
[k] sedis sedilia

[l] amicti
[m] coronę aureę.
[n] procedebant

[o] cedunt

[p] sedis [q] in

[r] hominis:

[s] ὁράομαι καὶ πέζομαι

[t] singula
[u] senas

[x] habebant

[y] benedictionem

[z] Procidebant

[a] adorabant

[b] mittebant

[c] erant,

[d] κτίζομαι

Iuda, radix Dauid, aperire librum, & [a] septem signa-
ἰούδα, ἡ ῥίζα δαυὶδ, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ τὰς ἑπτὰ σφραγῖ-
cula eius. Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor
δας αὐτοῦ. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων 6
animalium, & in medio seniorum, agnum stantẽ tanquam oc-
ζώων, καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων, ἀρνίον ἑστηκὸς ὡς ἐσφα-
cisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem
γμένον, ἔχον κέρατα ἑπτὰ, καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ, οἵ εἰσι τὰ ἑπτὰ
spiritus Dei, missi in omnem terram.
πνεύματα τοῦ θεοῦ, ἀπεσταλμένα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν·
Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno
καὶ ἦλθε, καὶ εἴληφε ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου 7
librum. Et cùm [a] *accepisset* librum, quatuor animalia, & vi-
βιβλίον. καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον, τὰ τέσσαρα ζῶα, καὶ εἴ- 8
ginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes [b] *v-*
κοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, ἔχοντες ἕ-
nusquisque citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum,
καστος κιθάρας, καὶ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων,
quæ sunt orationes sanctorum. Et [c] *canunt* canticum nouum, di-
αἵ εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων· καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν, λέ- 9
centes, Dignus es [d] accipere librum, & aperire signacula
γοντες, ἄξιος εἶ λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ ἀνοῖξαι τὰς σφραγῖδας
eius: quoniam occisus es, & redemisti Deo nos in sanguine
αὐτοῦ· ὅτι ἐσφάγης, καὶ ἠγόρασας τῷ θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματί
tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & [e] *gente*. Et fe-
σου, ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους. καὶ ἐποίη- 10
cisti [f] *ipsos* Deo nostro [g] *reges* & sacerdotes, & [h] *regnabunt*
σας αὐτοὺς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ βασιλεύουσιν
super terram. Et vidi, & audiui *vt* vocem angelorum multorum
ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν 11
in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat nu-
κύκλῳ τοῦ θρόνου, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἦν ὁ ἀρι-
merus eorum, [i] *myriades myriadum*, & *chiliades chiliadum*:
θμὸς αὐτῶν, μυριάδες μυριάδων, καὶ χιλιάδες χιλιάδων,
Dicentes voce magna, Dignus est Agnus [k] occi-
λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ, ἄξιόν ἐστι τὸ ἀρνίον τὸ ἐσφαγμέ- 12
sus accipere virtutem, & [l] *diuitias*, & sapientiam, & fortitudinẽ, &
νον, λαβεῖν τὴν δύναμιν, καὶ πλοῦτον, καὶ σοφίαν, καὶ ἰσχὺν, καὶ
honorem, & gloriam, & benedictionem. Et omnem creaturam, quæ est
τιμὴν, καὶ δόξαν, καὶ εὐλογίαν. καὶ πᾶν κτίσμα, ὃ ἐστιν 13
in cælo, & super terram, & sub terra, &
ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς, καὶ
in mari quæ sunt, & *ea* quæ in [m] *eis*, omnes audiui
ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἃ ἐστι, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, πάντας ἤκουσα
dicentes, Sedenti in throno, & Agno, be-
λέγοντας, τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῷ ἀρνίῳ ἡ εὐ-
nedictio, & honor, & gloria, & [n] *robur* in secula
λογία, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
seculorum. *amen*. Et quatuor animalia [o] *dicentia*, Amen.
τῶν αἰώνων. ἀμήν. καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα λέγοντα τὸ ἀμήν. 14
& [p] seniores ceciderunt [q], & adorauerunt [r].
καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεσον, καὶ [s] προσεκύνησαν.

[a] soluere

[b] singuli

[c] cantabant

[d] Domine

[e] natione.

[f] nos [g] regnum
[h] regnabimus

[i] millia millię, Decentium

[k] qui est

[l] diuinitatem,

[m] leo:

[n] potestas
[o] dicebant,
[p] viginti quatuor
[q] in facies suas,
[r] viuentem in secula seculorum.
[s] προσκυνέω

CAP. VI. ς'

Et vidi quòd aperuisset Agnus vnum de septem sigil-
Καὶ εἶδον ὅτι ἤνοιξε τὸ ἀρνίον μίαν ἐκ τῶν ἑπτὰ σφραγί- 1
lis, & audiui vnum de quatuor animalibus, dicens, tanquam [a] *vox*
δων, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων λέγοντος, ὡς φωνὴ
tonitrui, Veni [b]. Et vidi, & ecce equus albus, & [c] *se-*
βροντῆς, ἔρχου. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκὸς, καὶ ὁ καθή- 2
dens super illum [d] *habens* arcum: & data est ei corona, & exiuit
μενος ἐπ' αὐτὸν ἔχων τόξον. καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος, καὶ ἐξῆλθε
vincens, & vt vinceret. Et cùm aperuisset secundum sigillum,
νικῶν, καὶ ἵνα [e] νικήσῃ. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν δευτέραν σφραγῖδα, 3
audiui secundum animal, dicens, Veni [f]. Et exiuit alius
ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζῴου λέγοντος, ἔρχου. καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος 4
equus rufus, & [g] *sedenti* super illum, datum est ei [h] *sumere*
ἵππος πυρρὸς, καὶ τῷ καθημένῳ ἐπ' αὐτῷ ἐδόθη αὐτῷ λαβεῖν
pacem de terra, [i] vt [k] *alii alios* interficiant, & datus est ei
τὴν εἰρήνην ἐκ τῆς γῆς, ἵνα ἀλλήλους σφάξωσι, καὶ ἐδόθη αὐτῷ
gladius magnus. Et cùm aperuisset sigillum tertium,
μάχαιρα μεγάλη. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν ξίτην, 5
audiui tertium animal, dicens, Veni [l]. *& vidi*, & ecce equus
ἤκουσα τοῦ ξίτου ζῴου λέγοντος, ἔρχου. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος
niger, & [m] *sedens* super illum [n] *habens* stateram in manu sua.
μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.
Et audiui [o] vocem in medio quatuor animalium, [p] dicen-
καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζώων λέγου- 6
tem, [q] *Chœnix* tritici denario, & tres [r] *chœnices* hordei de-
σαν, χοῖνιξ σίτου δηναρίου, καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς δη-
nario: & oleum & vinum ne læseris.
ναρίου· καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον μὴ [s] ἀδικήσῃς.
Et cùm aperuisset quartum sigillum, audiui vo-
καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν τετάρτην σφραγῖδα, ἤκουσα φω- 7
cem quarti animalis, dicentis, Veni [t]. Et *vidi*, & ecce,
νὴν τοῦ τετάρτου ζῴου λέγοντος, ἔρχου. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ 8
equus pallidus, & [u] *sedens* super eum, nomen illi
ἵππος χλωρὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ ὄνομα αὐτῷ,
Mors: & Infernus sequebatur [x] *eum ea*: & data est illi
θάνατος· καὶ ὁ ᾅδης ἀκολουθεῖ μετ' αὐτοῦ· καὶ ἐδόθη αὐτῷ

[a] vocem

[b] & vide.
[c] qui sedebat
[d] habebat

[e] νικάω

[f] & vide.

[g] qui sedebat
[h] vt sumeret
[i] & inuicem se

[k] tanquam

[l] & vide.

[m] qui sedebat
[n] habebat

[o] Bilibris
[p] bilibres

[q] ἀδικέω

[r] & vide.

[s] qui sedebat

[t] eum:

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

potestas super *quartam partem* terræ, interficere *in* gladio. &
ἐξουσία ὅτι τὸ τέταρτον τῆς γῆς, ἀποκτεῖναι ἐν ῥομφαίᾳ καὶ
in fame, & *in* morte, & *sub* bestiis terræ.
ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.
Et cùm aperuisset quintum sigillum, vidi subtus
καὶ ὅτε ἠνοιξε τὴν πέμπτην σφραγῖδα, εἶδον ὑποκάτω 9
altare animas *hominum* interfectorum
τὸ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐσφαγμένων
propter verbum Dei, & propter testimonium *Agni* quod
διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρνίου ἣν
habebant. Et clamabant voce magna, dicentes, Vsquequo
εἶχον. καὶ ἔκραξαν φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες, ἕως πότε ὁ 10
Domine sanctus & verus, non iudicas & [a] vindicas sanguinem
δεσπότης ὁ ἅγιος καὶ ἀληθινὸς, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα
nostrum de [b]*habitantibus* in terra? Et [c]*datum est* illis,
ἡμῶν, ἐκ τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς; καὶ ἐδόθη αὐτοῖς, 11
vt requiescerent adhuc tempus [d], donec compleantur & con-
ἵνα ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον, ἕως πληρωθῶσι καὶ οἱ σύνδε-
serui eorum, & fratres eorum, [e]*futuri trucidari* sicut
λοι αὐτῶν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν, οἱ μέλλοντες ἀποκτείνεσθαι ὡς
& illi. Et vidi, & cùm aperuisset sigillum sextum, &
καὶ αὐτοί. καὶ εἶδον, καὶ ὅτε ἠνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν ἕκτην, καὶ 12
[f] terræmotus magnus factus est, & sol niger factus est tanquam saccus
σεισμὸς μέγας ἐγένετο, καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο ὡς σάκκος
cilicinus, & luna* facta est sicut sanguis. Et stellæ
τρίχινος, καὶ ἡ σελήνη ἐγένετο ὡς αἷμα. καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ 13
[g] *cæli* ceciderunt [h] *in* terram, sicut ficus emittit grossos
οὐρανοῦ ἔπεσον εἰς τὴν γῆν, ὡς συκῆ βάλλει τοὺς ὀλύνθους
suos, [i] à magno vento [k] *mota*. Et cælum re-
αὐτῆς, ὑπὸ μεγάλου ἀνέμου σειομένη. καὶ ὁ οὐρανὸς ἀ- 14
cessit sicut liber involutus, & omnis mons & [l] insula
πεχωρίσθη ὡς βιβλίον ἑλισσόμενον, καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος
de locis suis motæ sunt. Et reges terræ,
ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν [m] ἐκινήθησαν. καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, 15
& [n] *magnates*, & tribuni, & diuites, & for-
καὶ οἱ μεγιστᾶνες, καὶ οἱ χιλίαρχοι, καὶ οἱ πλούσιοι, καὶ οἱ ἰσχυ-
tes, & omnis seruus, & *omnis* liber absconderunt [o] *seipsos*
ροὶ, καὶ πᾶς δοῦλος, καὶ πᾶς ἐλεύθερος ἔκρυψαν ἑαυτοὺς
in [p] *spelæa*, & in [q] *petras* montium. Et dicunt
εἰς τὰ σπήλαια, καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων. καὶ λέγουσι 16
montibus & petris, Cadite super nos, & abscondite
τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς πέτραις, πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κρύψατε
nos à facie sedentis super thronum, & ab
ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ τῷ θρόνῳ, καὶ ἀπὸ
ira Agni. Quoniam venit dies magnus iræ
τῆς ὀργῆς τοῦ ἀρνίου. ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀρ- 17
[r] *eius*: & quis poterit stare?
γῆς αὐτοῦ· καὶ τίς δύναται σταθῆναι;

CAP. VII. ζ'

Et post hæc vidi quatuor angelos stantes super
Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον τέσσαρας ἀγγέλους ἑστῶτας ἐπὶ τοὺς 1
quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos
τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους
terræ, ne [s] *flaret ventus* super terram, neque super ma-
τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ ἄνεμος ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσ-
re, neque [t] *super omnem* arborem. Et vidi alterum angelum ascen-
σης, μήτε ἐπὶ πᾶν δένδρον. καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀ- 2
dentem ab ortu solis, habentem signum Dei vi-
ναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγῖδα θεοῦ ζῶν-
ui: & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus
τος· καὶ [u] ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις, οἷς
datum est *eis* nocere terræ & mari,
ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν,
Dicens, [x] *Ne nocete* terræ [y] *neque* mari, ne-
λέγων, μὴ ἀδικήσατε τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μή- 3
que arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri
τε τὰ δένδρα, ἄχρις οὗ σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν
in frontibus eorum. Et audiui numerum signa-
ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφρα- 4
torum, centum & quadraginta quatuor millia signa-
γισμένων, ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐσφρα-
ti ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Iuda,
γισμένοι, ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν ἰσραήλ· ἐκ φυλῆς ἰούδα, 5
duodecim millia signati: ex tribu Ruben, duodecim
δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι, ἐκ φυλῆς ῥουβὶν δώδεκα
millia[v]: ex tribu Gad, duodecim millia[v]: Ex tribu Aser,
χιλιάδες, ἐκ φυλῆς γὰδ δώδεκα χιλιάδες· ἐκ φυλῆς ἀσὴρ 6
duodecim millia[v]: ex tribu Nephthalim, duodecim millia[v]:
δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς νεφθαλεὶμ δώδεκα χιλιάδες,
ex tribu Manasse, duodecim millia[v]: Ex tribu Symeon,
ἐκ φυλῆς μανασσῆ δώδεκα χιλιάδες· ἐκ φυλῆς συμεὼν 7
duodecim millia[v]: ex tribu Leui, duodecim millia[v]: ex tri-
δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς λευὶ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυ-
bu Issachar, duodecim millia[v]: Ex tribu Zabulon, duo-
λῆς ἰσσαχὰρ δώδεκα χιλιάδες· ἐκ φυλῆς ζαβουλὼν δώ- 8
decim millia[v]: ex tribu Ioseph, duodecim millia[v]: ex tri-
δεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς ἰωσὴφ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυ-
bu Beniamin, duodecim millia signati.
λῆς βενιαμὶν δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

Post hæc vidi, [z] *& ecce turba multa*, quam dinumerare
Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὄχλος πολὺς, ὃν ἀριθμῆσαι 9
nemo poterat, ex [a] *omni gente*, & tribubus, & populis, &
οὐδεὶς ἐδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους, καὶ φυλῶν, καὶ λαῶν, καὶ
linguis, stantes ante thronum, & in conspectu Agni,
γλωσσῶν, ἑστῶτες ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου,
*circum*amicti stolis albis, & palmæ in manibus
περιβεβλημένοι στολὰς λευκὰς, καὶ φοίνικες ἐν ταῖς χερσὶν
eorum: Et clamabant voce magna, dicentes, Sa-
αὐτῶν· καὶ κράζουσι φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες, ἡ σωτη- 10
lus Deo nostro [b] *sedenti* super thronum, & Agno.
ρία τῷ θεῷ ἡμῶν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ, καὶ τῷ ἀρνίῳ.
Et omnes angeli stabant in circuitu throni, &
καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι [c] εἱστήκεσαν κύκλῳ τοῦ θρόνου, καὶ 11
seniorum, & quatuor animalium, & ceciderũt in cõspectu
τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἔπεσον ἐνώπιον
throni in facies suas, & adorauerunt
τοῦ θρόνου ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τῷ
Deum, Dicentes, Amen. Benedictio, & [d] *gloria*, & sa-
θεῷ, λέγοντες, ἀμήν. ἡ εὐλογία, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ σο- 12
pientia, & gratiarum actio, & honor, & virtus, & fortitudo
φία, καὶ ἡ εὐχαριστία, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ ἰσχὺς
Deo nostro in secula seculorum. Amen.
τῷ θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.
Et respondit vnus ex senioribus, [e] *dicens* mihi, Hi
Καὶ ἀπεκρίθη εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, λέγων μοι, οὗτοι οἱ 13
[f] *circum*amicti stolis albis, qui sunt? & vnde
περιβεβλημένοι τὰς στολὰς τὰς λευκὰς, τίνες εἰσὶ, καὶ πόθεν
venerunt? Et dixi illi, Domine mi, tu scis. & dixit mihi,
ἦλθον; καὶ εἶπον αὐτῷ, κύριε μου, σὺ οἶδας. καὶ εἶπέ μοι, 14
Hi sunt [g] *venientes* de tribulatione magna, &
οὗτοί εἰσιν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης, καὶ
lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in san-
[h] ἔπλυναν τὰς στολὰς αὐτῶν, καὶ ἐλεύκαναν αὐτὰς ἐν τῷ αἵ-
guine Agni. [i] *Propter hoc* sunt ante thronum Dei,
μαπι τοῦ ἀρνίου. διὰ τοῦτό εἰσιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, 15
& seruiunt ei die ac nocte in templo eius,
καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ·
& [k] *sedens* in throno habitabit super illos.
καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ σκηνώσει ἐπ' αὐτούς.
Non esurient *amplius*, neque sitient amplius, neque cadet
οὐ πεινάσουσιν ἔτι, οὐδὲ διψήσουσιν ἔτι, οὐδ' οὐ μὴ πέσῃ 16
super illos sol, neque [l] *omnis* æstus: Quoniam Agnus qui [m] *per me-*
ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἥλιος, οὐδὲ πᾶν καῦμα· ὅτι τὸ ἀρνίον τὸ ἀνὰ- 17
dium throni, [n] *pascet* illos, & deducet eos ad
μέσον τοῦ θρόνου ποιμανεῖ αὐτοὺς, καὶ ὁδηγήσει αὐτοὺς ἐπὶ
vitæ fontes aquarum: & absterget Deus omnem lachrymam ab
ζωῆς πηγὰς ὑδάτων· καὶ ἐξαλείψει ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἐκ
oculis eorum.
τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

CAP. VIII. η'

Et cùm aperuisset sigillum septimum, factum est silentiũ
Καὶ ὅτε ἠνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν ἑβδόμην, ἐγένετο σιγὴ 1
in cælo quasi media hora. Et vidi septem angelos
ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἡμιώριον. καὶ εἶδον τοὺς ἑπτὰ ἀγγέλους,
qui in conspectu Dei [a] *steterunt*: & datæ sunt illis septem tu-
οἱ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἑστήκασι· καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑπτὰ σάλ- [a] *flantes*
pæ. Et alius angelus venit, & stetit [b] *ad* al- [b] *ante*
πιγγες. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἦλθε, καὶ ἐστάθη ἐπὶ τὸ θυ- 3
tare, habens thuribulum aureum, & datæ sunt illi in-
σιαστήριον ἔχων λιβανωτὸν χρυσοῦν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυ-
censa multa, vt daret [c] orationibus sanctorum om- [c] de
μιάματα πολλὰ, ἵνα δώσῃ ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων πάν-
nium super altare aureum quod [d] ante thronum [d] est [e] Dei.
των ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου.
Et ascendit fumus incensorum [f] orationibus [f] de
καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν 4
sanctorum de manu angeli, coram Deo. Et accepit
ἁγίων, ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. καὶ εἴληφεν
angelus thuribulum, & impleuit illud de igne
ὁ ἄγγελος τὸν λιβανωτὸν, καὶ ἐγέμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ
altaris, & misit in terram, & factæ sunt voces,
θυσιαστηρίου, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν· καὶ ἐγένοντο φωναὶ,
& tonitrua, & fulgura, & terræmotus [g]. Et septem ange- [g] magnus.
καὶ βρονταὶ, καὶ ἀστραπαὶ, καὶ σεισμός. καὶ οἱ ἑπτὰ ἄγγε- 6
li [h] *habentes* septem tubas, præparauerunt seipsos vt
λοι οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας, ἡτοίμασαν ἑαυτοὺς ἵνα [h] qui habebant
[i] *clangerent*. Et primus [k] *clanxit*, & facta est gran- [i] tuba canerent.
σαλπίσωσι. καὶ ὁ πρῶτος ἐσάλπισε, καὶ ἐγένετο χά- 7 [k] angelus tuba
do: & ignis, mixta *in* sanguine, & [l] *missa sunt* in cecinit:
λαζα, καὶ πῦρ μεμιγμένα ἐν αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν [l] missum est
terram: & tertia pars terræ combusta est, [m] & omne fœnum viri- [m] & tertia pars
γῆν. καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκάη, καὶ πᾶς χόρτος χλω- arborum con-
de combustum est. Et secundus angelus [n] *clanxit*, & [n] tuba cecinit,
ρὸς κατεκάη. καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ [o] καιόμενόν 8
tanquã mons magnus [p] *incensus* missus est in mare: & facta [o] καίω
ὡς ὄρος μέγα καιόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἐγέ- [p] igne ardens,
est tertia pars maris, sanguis.
νετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἷμα·

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

[a] creaturæ
[b] eorum quæ habebant
[c] interunt.
[a] διαφθείρω
[b] tuba cecinit:
[c] ardens
[d] facula:
[a] πιραίνομαι
[b] tuba cecinit:
[c] πλήττω
[a] dici
[b] pars tertia, & noctis
[c] vocem vnius aquilæ volantis per medium
[d] dicentis
[e] qui canituri.
[a] tuba cecinit:
[b] cecidisse
[c] putei
[d] magnæ:
[e] putei
[a] præceptum
[b] tantùm
[c] ἑτοιμάζομαι
[d] similes auro:
[e] loricas
[f] ferreas
[g] scorpionum:
[h] aculei erant
[i] earũ & potestas earũ nocere hominibus
[k] Et habebant
[l] cui
[m] Græcè
[n] Latinè habens nomen Exterminans.
[o] &
[a] tuba cecinit:
[b] est ante oculos Dei.
[c] qui habebat

Et mortua est tertia pars [b]creaturarum in mari,
καὶ ἀπέθανε τὸ τρίτον τῆς κτισμάτων ἐν τῇ θαλάσσῃ, τὰ 9
[d]habentia animas, & tertia pars nauium [e]perierunt. Et
ἔχοντα ψυχάς, καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων διεφθάρησαν. καὶ ὁ 10
tertius angelus [a]clanxit, & cecidit de cælo stella magna
τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας
[c]incensa tanquam [d]lampas, & cecidit in tertiam partem fluminum,
καιόμενος ὡς λαμπάς, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν,
& in fontes aquarum. Et nomen stellæ dicitur
καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγε- 11
Absinthium. & facta est tertia pars aquarum in Absinthium, & mul-
ται ἄψινθος· καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καὶ πολ-
ti hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.
λοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων, ὅτι [b]ἐπικράνθησαν.
Et quartus angelus [a]clanxit, & percussa est tertia pars
καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ [c]ἐπλήγη τὸ τρίτον τοῦ 12
solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita vt
ἡλίου, καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης, καὶ τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ἵνα
obscuraretur tertia pars eorum, & [b]dies non luceret [b]tertiam partem ipsius,
σκοτισθῇ τὸ τρίτον αὐτῶν, καὶ ἡ ἡμέρα μὴ φαίνῃ τὸ τρίτον αὐτῆς,
& [b]nox similiter. Et vidi, & audiui [a]vnam aquilam volantem
καὶ ἡ νὺξ ὁμοίως. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἀετοῦ πετομένου 13
in [c]medio cæli, [d]dicentem voce magna ter, Væ, væ,
ἐν μεσουρανήματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ τρεῖς, οὐαὶ, οὐαὶ,
væ habitantibus in terra, de cæteris vocibus
οὐαὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκ τῶν λοιπῶν φωνῶν τῆς
[e]tubæ trium angelorum [f]futurorum clangere.
σάλπιγγος τῶν τριῶν ἀγγέλων τῶν μελλόντων σαλπίζειν.

CAP. IX. θ'

[a]tuba cecinit:
Et quintus angelus [a]clanxit: & vidi stellam de
Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τοῦ 1
[b]cecidisse
cælo [b]delapsam in terram, & data est ei clauis
οὐρανοῦ πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλεὶς τοῦ
putei abyssi. Et aperuit puteum abyssi, &
φρέατος τῆς ἀβύσσου. καὶ ἤνοιξε τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου, καὶ 2
[a]putei
ascendit fumus [a]ex puteo sicut fumus fornacis [b]ardentis,
[b]magnæ:
ἀνέβη καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου καιομένης,
& obscuratus est sol & aër de fumo putei.
καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέατος.
[a]putei
Et de fumo[a] exierunt locustæ in terram, & data est
καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη 3
illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ.
αὐταῖς ἐξουσία, ὡς ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπιοὶ τῆς γῆς.
[b]præceptum
Et [b]dictum est illis, ne læderent [c]fœnum terræ,
καὶ ἐρρέθη αὐτοῖς ἵνα μὴ ἀδικήσωσι τὸν χόρτον τῆς γῆς, 4
[c]tantùm
neque omne viride, neque omnem arborem, nisi homines [d]so-
οὐδὲ πᾶν χλωρὸν, οὐδὲ πᾶν δένδρον, εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους μό-
los qui non habent signum Dei in frontibus suis.
νους οἵτινες οὐκ ἔχουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.
Et datum est illis ne occiderent eos, sed vt cru-
καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτοὺς, ἀλλ' ἵνα βα- 5
ciarent mensibus quinque. & cruciatus eorum, vt cru-
σανισθῶσι μῆνας πέντε· καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασα-
ciatus scorpij, cùm percutit hominem. Et in die-
νισμὸς σκορπίου, ὅταν πλήξῃ ἄνθρωπον. καὶ ἐν ταῖς ἡμέ- 6
bus illis quærent homines mortem, & non inue-
ραις ἐκείναις ζητοῦσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον, καὶ οὐ μὴ εὑρή-
nient eam: & desiderabunt mori, & fugiet ab
σουσιν αὐτόν· καὶ ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν, καὶ φεύξεται ἀπ'
eis mors. Et similitudines locustarum, similes
αὐτῶν ὁ θάνατος. καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια 7
[c]equis paratis in prælium: & super capita earum
[c]ἵπποις [d]ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν
tanquam coronæ [a]aureæ, & facies earum velut facies
[d]similes auro:
ὡς στέφανοι χρυσοῖ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα
hominum: Et habebant capillos sicut capillos mulierum: & dentes
ἀνθρώπων· καὶ εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν· καὶ οἱ ὀδόντες 8
[e]loricas [f]ferreas
earum sicut leonum erant: Et habebant [a]thoraces sicut [a]rhoraces [f]fer-
αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν· καὶ εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδη- 9
reos: & vox alarum earum sicut vox curruum equorum
ροῦς· καὶ ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἁρμάτων ἵππων
multorum currentium in bellum: Et habebant caudas similes
πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον· καὶ ἔχουσιν οὐρὰς ὁμοίας 10
[f]scorpionibus, & [g]aculeos & in caudis [h]suis potestatem habent ad
σκορπίοις, καὶ κέντρα. καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν ἐξουσίαν ἔχουσι τοῦ
[i]lædendum homines mensibus quinque. [k]Habentes regem
ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μῆνας πέντε· ἔχουσι βασιλέα 11
super se angelum abyssi, [l]nomen ei Hebraicè, Abad-
ἐφ' ἑαυτῶν τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσου, ὄνομα αὐτῷ ἑβραϊστὶ, Ἀβαδ-
don, [m]in autem Græca nomen habet, Apollyon.[n] Væ
δών, ἐν δὲ τῇ ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει, ὁ Ἀπολλύων. ἡ οὐαὶ 12
vnum abiit, [o]ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.
ἡ μία ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἔρχεται ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα.
Et sextus angelus [a]clanxit, & audiui vocem vnam ex
Καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν 13
quatuor cornibus altaris aurei quod [b]coram Deo,
τεσσάρων κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,
Dicentem sexto angelo, [c]Habens tubam, solue
λέγουσαν τῷ ἕκτῳ ἀγγέλῳ, ὁ ἔχων τὴν σάλπιγγα, λύσον 14
quatuor angelos [a]alligatos in flumine
τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ
[b]qui alligati sunt
magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor angeli
μεγάλῳ Εὐφράτῃ. καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι οἱ ἡ- 15
[c]qui erant [d]& diem,
[c]parati in horam,[d] & mensem, & annum, vt oc-
τοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν, καὶ μῆνα, καὶ ἐνιαυτὸν, ἵνα ἀπο-
ciderent tertiam partem hominum. Et numerus [e]exer-
κτείνωσι τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων. καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν στρα- 16
[e]equestris exercitus vicies millies dena millia. &
[f]cituum equi, myriades myriadum. audiui numerum
τευμάτων τοῦ ἱππικοῦ, μυριάδες μυριάδων. ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν
[g]qui sedebant
eorum. Et ita vidi equos in visione, &
αὐτῶν. καὶ οὕτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῇ ὁράσει, καὶ τοὺς κα- 17
[h]habebant
[f]dentes super eos [h]habentes loricas igneas, & hyacin-
θημένους ἐπ' αὐτῶν ἔχοντας θώρακας πυρίνους καὶ ὑακιν-
thinas, & sulphureas. & capita equorum[f] tanquam capita
[f]erant
θίνους καὶ θειώδεις· καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ
leonum: & de [g]oribus eorum procedit ignis, &
[g]ore
λεόντων· καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ, καὶ
fumus, & sulphur. ‖ A tribus plagis his occisa [‖Et a]
καπνὸς, καὶ θεῖον. ἀπὸ τῶν τριῶν πληγῶν τούτων ἀπεκτάν- 18
est tertia pars hominum, de igne, & [h]fumo, [h]de
θησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων, ἐκ τοῦ πυρὸς, καὶ τοῦ καπνοῦ,
& sulphure [i]procedente ex oribus ipsorum. [i]quæ procedebant ex ore
καὶ τοῦ θείου τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν.
Nam potestas* equorum in ore eorum est, & in [k]enim
ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἵππων ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστι, καὶ ἐν 19
caudis eorum. nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes
ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν ὅμοιαι ὄφεσιν, ἔχουσαι
capita, & in his nocent. Et cæteri [l]ho- [l]homines
κεφαλὰς, καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσι. καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀν- 20
[m]minum qui non occisi sunt in plagis his, [m]non [n]neque
θρώπων οἳ οὐκ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις, οὐ
pœnitentiâ egerunt de operibus manuum suarum, vt non ado-
μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυνή-
rent dæmonia, & simulachra aurea, & argentea,
σωσι τὰ δαιμόνια, καὶ τὰ εἴδωλα τὰ χρυσᾶ, καὶ τὰ ἀργυρᾶ,
& ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre
καὶ τὰ χαλκᾶ, καὶ τὰ λίθινα, καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὔτε βλέπειν
possunt, neque audire, neque ambulare. Et nõ egerũt pœnitentiã
δύναται, οὔτε ἀκούειν, οὔτε περιπατεῖν. καὶ οὐ μετενόησαν 21
ab homicidiis suis; neque à veneficiis suis, neque à
ἐκ τῶν φόνων αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν φαρμακειῶν αὐτῶν, οὔτε ἐκ
fornicatione sua, neque à furtis suis.
τῆς πορνείας αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

CAP. X. ι

Et vidi [a]angelum fortem descendentem de cælo,
Καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, 1
amictum nube: & iris in capite eius, &
περιβεβλημένον νεφέλην· καὶ ἡ ἶρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ
facies eius[a] vt sol, & pedes eius tanquã columnæ
[a]erat
τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στῦλοι
ignis. Et habebat in manu sua libellum aper-
πυρός. καὶ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλαρίδιον [b]ἠνεῳγμέ- 2
[b]ἀνοίγω
tum: & posuit pedem suum dextrum super mare,
νον· καὶ ἔθηκε τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης,
at sinistrum[a] super terram. Et clamauit voce ma-
[a]autem
τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγά- 3
[a]cùm
gna, quemadmodũ leo rugit. & cùm clamasset, locuta sunt
λῃ ὥσπερ λέων μυκᾶται. καὶ ὅτε ἔκραξαν, ἐλάλησαν αἱ
septem tonitrua suasipsorum voces. Et cùm locuta fuissent
ἑπτὰ βρονταὶ τὰς ἑαυτῶν φωνάς. καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ 4
[a]voces suas, quæ scripturus erã:
septem tonitrua[a], futurus eram scribere: & audiui vocem de
ἑπτὰ βρονταὶ, ἔμελλον γράφειν· καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ
[b]mihi,
cælo, dicentem[b], Signa quæ locuta sunt septem toni-
οὐρανοῦ, λέγουσαν, σφράγισον ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρον-
[c]noli ea scribere.
trua, & [a]post hæc scribis. Et angelus, quem vidi
ταὶ, καὶ [c]μετὰ ταῦτα γράφεις. καὶ ὁ ἄγγελος, ὃν εἶδον 5
stantem super mare & super terram, leuauit manum
ἑστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦρε τὴν χεῖρα
suam dexteram ad cælum. Et iurauit [a]in
αὐτοῦ τὴν δεξιὰν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ 6
[a]per viuentem
viuente in secula seculorum, qui creauit cælum &
ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ
ea quæ[a] in eo, & terram & ea quæ[a] in ea, & ma-
[a]quæ
τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν θάλασ-
re & ea quæ[a] in eo: quia tempus non amplius erit. Sed in
σαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ· ὅτι χρόνος οὐκ ἔτι ἔσται. ἀλλὰ ἐν ταῖς 7
[a]tunc
diebus vocis septimi angeli, cùm [b]futurus erit clan-
[b]cœperit tuba canere,
ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἑβδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλῃ σαλ-
gere, consummabitur mysterium Dei, [c]quod euangelizauit
[c]sicut
πίζειν, τελεσθῇ τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ, ὡς εὐηγγέλισε τοὺς
[d]per [e]vocem
[d]seruos suos prophetas. Et vox quam audiui
δούλους αὐτοῦ τοὺς προφήτας. καὶ ἡ φωνὴν ἣν ἤκουσα 8
[e]loquentem
de cælo, iterum [a]locuta mecum, & [b]dicens,
[b]dicentem,
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ, καὶ λέγουσα,
[f]& [g]de
Vade, [f]accipe librum apertum [g]in manu
ὕπαγε, λάβε τὸ βιβλαρίδιον τὸ ἠνεῳγμένον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ
angeli stantis super mare, & super terram.
ἀγγέλου ἑστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Et abii ad angelum, dicens ei, [a]Da mihi
καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἄγγελον, λέγων αὐτῷ, δός μοι τὸ 9
librum. & dixit mihi, Accipe, & deuora illum. & faciet ama-
βιβλιδάριον. καὶ λέγει μοι, λάβε, καὶ κατάφαγε αὐτό. καὶ πικρα-
ricari tuum ventrem, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel.
νεῖ σου τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἐν τῷ στόματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.
Et accepi librum de manu angeli, & deuo-
Καὶ ἔλαβον τὸ βιβλιδάριον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου, καὶ κατέ- 10
rauit illum: & erat in ore meo tanquam mel dulce. & cùm
φαγον αὐτό· καὶ ἦν ἐν τῷ στόματί μου ὡς μέλι γλυκύ. καὶ ὅτε
deuoraſſem eum, amaricatus eſt venter meus. Et dixit mihi, Oportet
ἔφαγον αὐτό, ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου. καὶ λέγει μοι, δεῖ 11
te rurſum prophetizare in populis, & in Gentibus, & linguis,
σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς, καὶ ἔθνεσι, καὶ γλώσσαις,
& regibus multis.
καὶ βασιλεῦσι πολλοῖς.

CAP. XI. ια΄

Et datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ, & [b]ſtatuit angelus, dicens,
Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος ὅμοιος ῥάβδῳ, καὶ εἰστήκει ὁ ἄγγε- 1
Surge, & mete templum Dei, & altare,
λος, λέγων, [c]Ἔγειραι, καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ θυσιαστήριον,
& adorantes in eo. Et atrium [d]quod foris templum,
καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ. καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, 2
eiice foras. & ne illud metiaris, quoniã datum eſt Gentibus: &
ἔκβαλε ἔξωθεν, καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσῃς, ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι· καὶ
ciuitatem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus.
τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν πατήσουσι μῆνας τεσσαράκοντα δύο.
Et dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt diebus
καὶ δώσω τοῖς δυσὶ μάρτυσί μου, καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας 3
mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis.
χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους.
Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu
Οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι, καὶ αἱ δύο λυχνίαι αἱ ἐνώπιον τοῦ 4
Domini terræ ſtantes. Et ſi quis eos voluerit nocere, ignis
κυρίου τῆς γῆς ἑστῶσαι. καὶ εἴ τις αὐτοὺς θέλῃ ἀδικῆσαι, πῦρ 5
[e]egreditur de ore eorum, & [f]deuorat inimicos eo-
ἐκπορεύε[e]ται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐ-
rum. & ſi quis eos voluerit lædere, ſic oportet eum occidi.
τῶν. καὶ εἴ τις αὐτοὺς θέλῃ ἀδικῆσαι, οὕτω δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι.
[g]Hi habent poteſtatem [h]claudere cælum, ne *pluuia* pluat
Οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρανόν, ἵνα μὴ ὑετὸς βρέχῃ 6
diebus prophetiæ illorum: & poteſtatem habent ſuper
τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν· καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν
aquas [i]conuertere eas in ſanguinem, & percutere terram *in* omni
ὑδάτων στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν ἐν πάσῃ
plaga, quotieſcunque voluerint. Et cùm finierint teſtimo-
πληγῇ, ὁσάκις ἐὰν θελήσωσι. καὶ ὅταν τελέσωσι τὴν μαρτυ- 7
nium ſuum, beſtia [k]aſcendens de abyſſo, faciet [l]cum
ρίαν αὐτῶν, τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου ποιήσει μετ'
eis bellum, & vincet illos, & occidet eos.
αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτοὺς, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς·
Et [m]cadauera eorum [n]in [o]platea ciuitatis magnæ,
καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν [m]ἐπὶ [n]τῆς [o]πλατείας τῆς πόλεως τῆς μεγάλης, 8
quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma & Aegyptus, vbi &
ἥτις καλεῖται πνευματικῶς σόδομα καὶ [p]Αἴγυπτος, ὅπου καὶ ὁ
Dominus eorum crucifixus eſt. Et *vident* de populis, & tribubus,
κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη. καὶ βλέψουσιν ἐκ τῶν λαῶν, καὶ φυλῶν, 9
& linguis, & Gentibus, [q]cadauera eorum [r]dies tres [s]dimidium:
καὶ γλωσσῶν, καὶ ἐθνῶν, τὰ πτώματα αὐτῶν ἡμέρας τρεῖς ἥμισυ·
& [q]cadauera eorum non ſinent poni in [t]monumentum.
καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ ἀφήσουσι τεθῆναι εἰς μνῆμα.
Et [u]habitantes *in terra* gaudebunt ſuper illos, & iocun-
καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς χαίρουσιν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ [v]εὐφραν- 10
dabuntur, & munera mittent [w]*aliy aliis*: quoniam hi duo pro-
θήσονται, καὶ δῶρα πέμψουσιν ἀλλήλοις, ὅτι οὗτοι οἱ δύο προ-
pheræ cruciauerunt [x]habitantes ſuper terram. Et poſt tres
φῆται ἐβασάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ μετὰ τρεῖς 11
dies & dimidium, ſpiritus vitæ à Deo intrauit in eos,
ἡμέρας καὶ ἥμισυ, πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ θεοῦ εἰσῆλθεν ἐπ' αὐτούς,
& ſteterunt ſuper pedes ſuos, & timor magnus cecidit
καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας ἐπέπεσεν
ſuper [y]ſpectantes eos. Et [z]audiui vocem magnam de
ἐπὶ τοὺς θεωροῦντας αὐτούς. καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ 12
cælo, dicentem eis, Aſcendite huc. & aſcenderunt in cæ-
οὐρανοῦ, λέγουσης αὐτοῖς, ἀνάβητε ὧδε. καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρα-
lum in nube: & viderunt illos inimici eorum.
νὸν ἐν τῇ νεφέλῃ· καὶ ἐθεώρησαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν.
Et in illa hora factus eſt terræmotus magnus, & decima pars
καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο σεισμὸς μέγας, καὶ τὸ δέκατον 13
ciuitatis cecidit, & occiſa ſunt in terræmotu nomina
τῆς πόλεως ἔπεσε, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα
hominum millia ſeptem, & reliqui [a]territi facti ſunt, &
ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτά, καὶ οἱ λοιποὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, καὶ
dederunt gloriam Deo cæli. Væ ſecundum abiit,
ἔδωκαν δόξαν τῷ θεῷ τοῦ οὐρανοῦ. ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλ- 14
[b]væ tertium ecce veniet citò. Et ſeptimus angelus
θεν, ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη ἰδοὺ ἔρχεται ταχύ. καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος 15
[c]clanxit: & factæ ſunt voces magnæ in cælo, dicentes,
ἐσάλπισε, καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγουσαι,
Factum eſt regnum huius mundi, Domini noſtri, & Chriſti eius,
ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου, τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ,
& regnabit in ſecula ſeculorum. Et viginti qua-
καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ οἱ εἰκοσιτέσ- 16
tuor ſeniores [d]in conſpectu Dei [e]ſedentes in
σαρες πρεσβύτεροι οἱ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καθήμενοι [f]ἐπὶ τοὺς
[f]thronis ſuis, ceciderunt in facies ſuas, & ado-
θρόνους αὐτῶν, ἔπεσον ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσε-
rauerunt Deum, Dicentes, Gratias agimus tibi, Domine
κύνησαν τῷ θεῷ, λέγοντες, εὐχαριστοῦμέν σοι, κύριε ὁ 17
Deus omnipotens, qui [g]*exiſtens*, & qui [h]*erat*, & qui ventutus [i], quia acce-
θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὤν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὅτι εἴλη-
piſti virtutem tuam magnam, & regnaſti.
φας τὴν δύναμίν σου τὴν μεγάλην, καὶ ἐβασίλευσας.
Et Gentes iratæ ſunt, & aduenit ira tua, & tempus
καὶ τὰ ἔθνη [k]ὠργίσθησαν, καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου, καὶ ὁ καιρὸς τῶν [k]ὀργίζομαι 18
mortuorum, iudicari, & reddere mercedem ſeruis tuis pro-
νεκρῶν, κριθῆναι, καὶ δοῦναι τὸν μισθὸν τοῖς δούλοις σου τοῖς προ-
pheris, & ſanctis, & timentibus nomen tuum,
φήταις, καὶ τοῖς ἁγίοις, καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου, τοῖς
[l]paruis & magnis, & [m]perdere *corrumpentes*
μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις, καὶ διαφθεῖραι τοὺς διαφθείροντας
terram. Et apertum eſt templum Dei in cælo, & viſa eſt
τὴν γῆν. καὶ ἠνοίγη ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ [n]ὤφθη 19
arca teſtamenti [o] *Domini* in templo eius, & facta ſunt
ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης [p]αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, καὶ ἐγένοντο
fulgura, & voces, & [q]*tonitrua*, & grando magna.
ἀστραπαὶ, καὶ φωναὶ, καὶ βρονταὶ, καὶ χάλαζα μεγάλη.

CAP. XII. ιβ΄

Et ſignum magnum [a]*viſum eſt* in cælo: Mulier *circumami-*
Καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ οὐρανῷ· γυνὴ περιβεβλη- 1
cta ſole, & luna ſub pedibus eius: & in
μένη τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ
capite eius corona ſtellarum duodecim: Et in vtero
τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δώδεκα· καὶ ἐν γαστρὶ
habens [b]clamabat *doloribus partus detenta, & cruciata parere.*
ἔχουσα ἔκραζεν ὠδίνουσα, καὶ βασανιζομένη τεκεῖν.
Et viſum eſt aliud ſignum in cælo, & ecce draco ma-
Καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἰδοὺ δράκων μέ- 3
gnus rufus, habens capita ſeptem, & cornua decem: & in
γας πυρρὸς, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ κέρατα δέκα· καὶ ἐπὶ τὰς
capitibus eius ſeptem diademata. Et cauda eius trahebat
κεφαλὰς αὐτοῦ ἑπτὰ διαδήματα. καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ 4
tertiã partem ſtellarum cæli, & miſit eas in terram: &
τρίτον τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν· καὶ
draco ſtetit ante mulierem [c]*futuram parere*,
ὁ δράκων ἕστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης τίκτειν,
vt cùm peperiſſet filium [d]*ſuum* deuoraret. Et peperit filium
ἵνα ὅταν τέκῃ τὸ τέκνον αὐτῆς, κατα φάγῃ. καὶ ἔτεκεν υἱὸν 5
maſculum, qui [e]*futurus* erat *paſcere* omnes Gentes in virga fer-
ἄρρενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδη-
rea: & raptus eſt filius eius ad Deum, & ad thronum
ρᾷ· καὶ [f]ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν θεὸν, καὶ πρὸς τὸν θρόνον [f]ἁρπάζω
eius. Et mulier fugit in ſolitudinem, vbi [g]*habet ibi* lo-
[g]habebat
αὐτοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἔχει ἐκεῖ τόπον 6
cum paratum à Deo, vt ibi paſcant eam die-
ἡτοιμασμένον ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ ἐκτρέφωσιν αὐτὴν ἡμέ-
bus mille ducentis ſexaginta. Et factum eſt prælium [h] in
ρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα. καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ 7
[h]magnum
cælo: Michael & angeli eius [i]*præliari* cum
οὐρανῷ· ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ τοῦ πολεμῆσαι μετὰ
[i]præliabantur
dracone, & draco pugnabat, & angeli eius.
τοῦ δράκοντος, καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησε, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ·
Et non [k]*valuit*, neque locus inuentus eſt [l]*ei* amplius in cælo.
καὶ οὐκ ἴσχυσεν, οὐδὲ τόπος εὑρέθη αὐτοῖς ἔτι ἐν τῷ οὐρανῷ. 8
Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, [m]*voca-*
καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμε- 9
tus diabolus & Satanas, [n]*ſeducens* *habitatam vniuerſam*, proiectus
νος διάβολος καὶ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, ἐβλή- [k]valuerunt, [l]eorum [m]qui vocatur [n]qui ſeducit vniuerſum orbem: [o]miſſi
eſt in terram, & angeli eius cum illo [o]*proiecti* ſunt.
θη εἰς τὴν γῆν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ ἐβλήθησαν.
Et audiui vocem magnam in cælo, dicentem, Nunc fa-
Καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγουσαν, ἄρτι ἐ- 10
cta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri,
γένετο ἡ σωτηρία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἡμῶν,
& poteſtas Chriſti eius: quia proiectus eſt accuſator
καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ· ὅτι [p]κατεβλήθη ὁ κατήγορος τῶν [p]καταβάλλομαι
fratrum noſtrorum, [q]*accuſans* illos ante conſpectum Dei noſtri die
[q]qui accuſabat
ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμέ-
ac nocte. Et ipſi vicerunt eum propter ſanguinem Ag-
ρας καὶ νυκτός. καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀρ- 11
ni, & propter verbum teſtimonij ſui: & non dilexerunt
νίου, καὶ διὰ τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν. καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν
[r]*animam ſuam* vſque ad mortem. [s]*Propter hoc* lætamini cæli,
[r]animas ſuas [s]Propterea
& in eis [t]*habitantes*. Væ terræ, & mari: quia [t]qui habitatis.
καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες. οὐαὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν ὅτι 12
deſcendit diabolus ad vos, habens [u]*animum magnum*, ſciens quòd [u]iram magnã,
κατέβη ὁ διάβολος πρὸς ὑμᾶς, ἔχων θυμὸν μέγαν, εἰδὼς ὅτι
modicum tempus habet. Et [x]*cùm* vidit draco quòd proiectus eſſet in terrã, [x]poſtquam
ὀλίγον καιρὸν ἔχει. καὶ ὅτε εἶδεν ὁ δράκων ὅτι ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

persecutus est mulierem, quæ peperit masculum. Et datæ sunt
[a]τίκτω ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἥτις [a]ἔτεκε τὸν ἄρρενα. καὶ ἐδόθησαν τῇ 14
mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in
γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, [b]ἵνα πέτηται εἰς τὴν
[b]per desertum in locum suum, vbi alitur [b]illic tempus, & tempora,
ἔρημον εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, ὅπως τρέφηται ἐκεῖ καιρὸν, καὶ καιροὺς,
& dimidium temporis à facie serpentis. Et emisit serpens
καὶ ἥμισυ καιροῦ, ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις 15
ex ore suo post mulierem, aquam tanquam flumen,
ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὀπίσω τῆς γυναικὸς, ὕδωρ ὡς ποταμὸν,
[a]à [a]trahi vt eam [a]flumine [a]latam faceret. Et adiuuit terra mu-
ἵνα αὐτὴν ποταμοφόρητον ποιήσῃ. καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυ- 16
lierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flu-
[b]καταπίνω ναικὶ, καὶ ἤνοιξεν ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς, καὶ [b]κατέπιε τὸν ποτα-
men quod misit draco de ore suo. Et iratus est
μὸν ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. καὶ ὠργίσθη 17
draco in mulierem, & abiit facere prælium
ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ, καὶ ἀπῆλθε ποιῆσαι πόλεμον
[a]de semine cum reliquis [a]seminis eius, [a]custodientibus
[a]qui custodiũt μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς, τῶν τηρούντων τὰς
[a]habent mandata Dei, & [a]habentibus testimonium Christi.
ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰησοῦ.
Et stetit supra arenam maris.
καὶ ἐστάθην ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης. 18

CAP. XIII. ιγ'

Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem cornua
Καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαῖνον, ἔχον κέρατα 1
decem, & capita septem, & super cornua eius decem diade-
δέκα, καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδή-
mata, & super capita eius nomina blasphemiæ.
ματα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὀνόματα βλασφημίας·
Et bestia quam vidi, erat similis pardo, & pedes eius
καὶ τὸ θηρίον ὃ εἶδον, ἦν ὅμοιον παρδάλει, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ 2
sicut vrsi, & os eius sicut os leonis. & dedit illi
ὡς ἄρκτου, καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς στόμα λέοντος. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ
draco virtutem suam, & thronum suum, & potestatem
ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἐξουσίαν
[a]vidi magnam. Et [a]vnum de capitibus suis quasi [a]ca-
[a]occisum μεγάλην. καὶ μίαν ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ ὡσεὶ ἐσφαγμέ- 3
sum in mortem: & plaga mortis eius curata est:
νην εἰς θάνατον· καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη·
& admirata est vniuersa terra post bestiam: & adorauerunt
καὶ ἐθαύμασεν ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ θηρίου· καὶ προσεκύνησαν
draconem, qui dedit potestatem bestiæ. Et ado-
τῷ δράκοντι τῷ [c]δεδωκότι τὴν ἐξουσίαν τῷ θηρίῳ. καὶ προσ- 4
[c]δίδωμι rauerunt bestiam, dicentes, Quis similis bestiæ? & quis
εκύνησαν τῷ θηρίῳ, λέγοντες, τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ; καὶ τίς
poterit potens pugnare cum ea? & datum est ei os loquens
δυνατὸς πολεμῆσαι μετ' αὐτοῦ; καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν
[a]blasphemias. magna, & [a]blasphemiam. Et data est ei potestas bel-
μεγάλα, καὶ βλασφημίαν. καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία πόλε- 5
lum facere menses quadraginta duos. Et aperuit os
μον ποιῆσαι μῆνας τεσσαράκοντα δύο. καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα 6
[a]blasphemias suum in [a]blasphemiam ad Deum, blasphemare nomen
αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν θεὸν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα
[a]eos qui eius, & tabernaculum eius, & [a]in cælo [a]habitantes.
[a]habitant. αὐτοῦ, καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας.
Et datum est illi facere bellum cum sanctis, & vincere
καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ νικῆσαι 7
[a]& populum, eos. & data est illi potestas in omnem tribum, [a]& lin-
[a]adorauerunt αὐτούς· καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν, καὶ γλῶσ-
[a]qui inhabitãt guam, & gentem. Et [a]adorabunt eam omnes [a]ha-
σαν, καὶ ἔθνος. καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ κατοι- 8
[a]sunt scripta bitantes super terram, quorũ non [a]scriptum est nomen in libro
nomina κοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα ἐν τῷ βιβλίῳ
[a]qui occisus est ab origine vitæ Agni [a]mactati à fundatione mundi.
τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίου τοῦ ἐσφαγμένου, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.
[a]Qui in Si quis habet aurem, audiat. [a]Si quis habet captiuitatem[a], va-
[a]duxerit, in captiuitatem εἴ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω. εἴ τις ἔχει αἰχμαλωσίαν, ὑπά- 9
[a]qui dit: [a]si quis in gladio occiderit, oportet eum in gladio oc-
γει· εἴ τις ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ ἀπο- 10
cidi. hîc est patientia, & fides sanctorum.
κτανθῆναι. ὧδέ ἐστιν ἡ ὑπομονὴ, καὶ ἡ πίστις τῶν ἁγίων.
Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua
καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἶχε κέρατα 11
[a]agni, duo, similia [a]agno, & loquebatur sicut draco. Et potestatem
δύο ὅμοια ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει ὡς δράκων· καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ 12
[a]faciebat prioris bestiæ omnem [a]facit in conspectu eius, & fecit terram
πρώτου θηρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐποίει τὴν γῆν
[a]adorare & in ea habitantes, [a]vt adorent bestiam
καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον
[d]θεραπεύω primam, cuius curata est plaga mortis eius.
τὸ πρῶτον, οὗ [d]ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.
[a]fecit Et [a]facit signa magna, [a]& ignem, vt de cælo [a]descen-
[a]vt etiam faceret καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, καὶ πῦρ, ἵνα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατα- 13
[a]descendere deret in terram, in conspectu hominum: Et seducit
βαίνῃ ἐπὶ τὴν γῆν, ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· καὶ πλανᾷ τοὺς 14
meos habitantes in terra, propter signa, quæ data sunt
ἐμοὺς τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ σημεῖα, ἃ ἐδόθη

illi facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in
αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου, λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ
terra, facere imaginem bestiæ, quæ [a]habuit plagam gla- vt faciant
τῆς γῆς, ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃ εἶχε τὴν πληγὴν τῆς μα- [a]habet
dij, & vixit. Et datum est illi [a]spiritum dare imagini [a]vt daret
15 χαίρας, καὶ ἔζησε. καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι τῇ εἰκόνι
bestiæ, & vt loquatur imago bestiæ, & [a]facit non ado- [a]faciat vt qui-
τοῦ θηρίου, καὶ ἵνα λαλήσῃ εἰκὼν τοῦ θηρίου, καὶ ποιεῖ τοὺς μὴ προσ- cunque non
rantes imaginem bestiæ, vt occidantur. Et [a]facit adorauerint
16 κυνοῦντας τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἵνα ἀποκτανθῶσι. καὶ ποιεῖ [a]faciet
omnes [a]paruos, & magnos, & diuites, & [a]pusillos,
πάντας τοὺς μικροὺς, καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους, καὶ
pauperes, & liberos, & seruos, [a]vt dent il- [a]habere
τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους, καὶ τοὺς δούλους, ἵνα δῶσιν αὐ-
lis [a]characteres in manu [a]eorum dextera, aut in [a]characterem
τοῖς χαράγματα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τῶν [a]sua
frontibus [a]eorum. Et ne quis possit emere aut ven- [a]suis.
17 μετώπων αὐτῶν. καὶ ἵνα μή τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ πω-
dere, [a]si non habens characterem, aut nomen bestiæ, aut [a]nisi qui habeat
πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ
numerum nominis eius. Hîc sapientia est. [a]habens [a]qui habet in-
18 τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. ὧδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων tellectum,
mentem, computet numerum bestiæ. numerus enim ho-
νοῦν, [e]ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώ- [e]ψηφίζο-
minis est, & numerus eius est sexcenti sexaginta sex. μαι
που ἐστὶ, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστὶν ἑξακόσιοι ἑξήκοντα ἕξ.

CAP. XIIII. ιδ'

Et vidi, & ecce Agnus stans supra montem Sion, & cum stabat
1 Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἀρνίον ἑστηκὸς ἐπὶ τὸ ὄρος σιὼν, καὶ μετ'
eo centum quadraginta quatuor millia, habentes no-
αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, ἔχουσαι τὸ ὄνο-
men eius & nomen Patris eius scriptum in
μα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν
frontibus suis. Et audiui vocem de cælo, tanquam vocem
2 μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνὴν
aquarum multarum, & tanquã vocem tonitrui magni: & [a]vox [a]vocem
ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς μεγάλης· καὶ ἡ φωνὴ
quam audiui, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis:
ἣν ἤκουσα, ὡς κιθαρῳδῶν κιθαριζόντων ἐν τῇ κιθάραις αὐτῇ· [a]quasi
Et cantabant [a]canticum nouum ante [a]thronum, & ante [a]sedem,
3 καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τῶν
quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dis-
τεσσάρων ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων. καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μα-
cere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor mil-
θεῖν τὴν ᾠδὴν, εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιά-
lia, [a]empti de terra. Hi sunt qui cum mulie- [a]qui sunt
4 δες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς. [a]οὗτοί εἰσιν οἱ μετὰ γυναι-
ribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt. hi [a]sunt se- [a]sequuntur
κῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γάρ εἰσιν· οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκο-
quentes Agnum quocũque enim ierit. hi à Iesu em-
λουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ· ὅπου γὰρ ἂν ὑπάγῃ· οὗτοι ὑπὸ ἰησοῦ [f]ἠγο- [f]ἀγοράζω
pti sunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno.
ράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ.
Et in ore eorum non est inuẽtum mendaciũ: sine macula enim sunt[a]. [a]ante thronum Dei.
5 καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὑρέθη ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ εἰσι.
Et vidi alterum angelum volantem [a]in medio cæli, ha- [a]per medium
6 καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον πετόμενον ἐν μεσουρανήματι, ἔχον-
bentem euangelium æternum, [a]euangelizare sedentibus super [a]vt euangelizaret
τα εὐαγγέλιον αἰώνιον, εὐαγγελίσασθαι τοὺς καθημένους ἐπὶ τῆς
terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populũ,
γῆς, καὶ ἐπὶ πᾶν ἔθνος, καὶ φυλὴν, καὶ γλῶσσαν, καὶ λαὸν,
dicens in voce magna, Timete [a]Deum, & date illi [a]Dominum,
7 λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ, [g]φοβήθητε τὸν θεὸν, καὶ δότε αὐτῷ [g]φοβέομαι
[a]gloriam, quia venit hora iudicii eius: & adorate [a]honorem:
δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ· καὶ προσκυνήσατε
eum qui fecit cælum, & terram, & mare*, & fontes *& omnia quæ in eis sunt,
τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πηγὰς
aquarum. Et alius angelus secundus secutus est, dicens,
8 ὑδάτων. καὶ ἄλλος ἄγγελος δεύτερος ἠκολούθησε, λέγων,
Cecidit, cecidit Babylon illa magna: [a]ex vino iræ [a]quæ à
ἔπεσεν ἔπεσε βαβυλὼν ἡ μεγάλη· ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς
fornicationis suæ potauit omnes gentes. Et alius angelus
9 πορνείας αὐτῆς πεπότικε πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἄλλος ἄγγελος
tertius secutus est illos, dicens in voce magna, Si quis
τρίτος ἠκολούθησεν αὐτοῖς, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ, εἴ τις
adorauerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit
προσκυνεῖ τὸ θηρίον, καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει
characterem in fronte sua, aut in manu sua: *quod mixtum est
χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ, ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ· [g]κεράννυμι
Et hic bibet de vino iræ Dei, *mixto [g]calice
10 καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ [g]κεκερασμένου [a]βασανί-
mero in [a]poculo iræ ipsius, & cruciabitur in ζομαι
ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ [a]βασανισθήσεται ἐν
igne & sulphure in conspectu sanctorum angelorum, & ante cõspectum Agni.
πυρὶ καὶ θείῳ ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου. [a]tormentorum
Et fumus [a]cruciatus eorum in secula seculorum *ascen- *ascendet, nec
11 καὶ ὁ καπνὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐτῶν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀνα- *qui adorauerunt
dit, & non habent requiem die ac nocte [a]ado-
βαίνει, καὶ οὐκ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς οἱ προσκυ-

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

rantes bestiam, & imaginem eius: & si quis acceperit
νέντες τὸ θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ εἴ τις λαμβάνει τὸ
characterem nominis eius. Hîc patientia sanctorum est:
χάραγμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. ὧδε ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν· 12
hîc custodientes mandata Dei, & fidem Iesu.
ὧδε οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἰησοῦ.
Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi, Scribe, Bea-
Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λεγούσης μοι, γράψον, μα- 13
ti mortui, *in Domino *morientes. amodò dicit
καρίοι οἱ νεκροὶ, οἱ ἐν κυρίῳ ἀποθνήσκοντες. ἀπάρτι λέγει
etiam Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: at
ναὶ τὸ πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν· τὰ δὲ
opera *illorum sequuntur *cum ipsis. Et vidi, & ecce *nubes
ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ νεφέλη 14
alba, & super nubem *sedens *simili Filio hominis, *habens
λευκὴ, καὶ ἐπὶ τὴν νεφέλην καθήμενος ὅμοιος υἱὸν ἀνθρώπου, ἔχων
in capite suo coronam auream, & in manu sua
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ
falcem acutam. Et alius angelus exiuit de templo, cla-
δρέπανον ὀξύ. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ, κρά- 15
*ad sedentem mans in voce magna *sedenti super nubem: Mitte
ζων ἐν φωνῇ μεγάλῃ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τὴν νεφέλης· πέμψον
*vt metatur falcem tuam, & mete, quia venit hora *metendi: quoniã
τὸ δρέπανόν σου, καὶ θέρισον, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ θερίσαι. ὅτι
*qui sedebat aruit messis terræ. Et misit *sedens super
ἐξηράνθη ὁ θερισμὸς τῆς γῆς. καὶ ἔβαλεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τὴν 16
nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.
νεφέλην, τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.
*θερίζω Et alius angelus exiuit de templo quod in cælo, habens
*left Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἔχων 17
& ipse falcem acutam. Et alius angelus exiuit de
καὶ αὐτὸς δρέπανον ὀξύ. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ 18
*qui habebat altari, *habens potestatem supra ignem, & clamauit *clamore
θυσιαστηρίου, ἔχων ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ ἐφώνησε κραυγῇ
*voce magna ad eum qui habebat magno habenti falcem acutam, dicens, Mitte tuam
μεγάλῃ τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ ὀξὺ, λέγων, πέμψον σου τὸ
falcem acutam, & vindemia botros vineæ terræ:
δρέπανον τὸ ὀξὺ, καὶ τρύγησον τοὺς βότρυας τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς·
quoniã maturæ sunt vuæ eius. Et misit angelus
ὅτι ἤκμασαν αἱ σταφυλαὶ αὐτῆς. καὶ ἔβαλεν ὁ ἄγγελος τὸ 19
*ἀκμάζω falcem suam *in terram, & vindemiauit vineam terræ, &
acutam *τρυγάω misit in lacum iræ Dei magnum. Et calcatus est
*καλέομαι δρέπανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐτρύγησε τὴν ἄμπελον τῆς γῆς, καὶ
*τὸ μέγαν. ἔβαλεν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ τὸν μέγαν. καὶ ἐπατήθη ἡ 20
*per stadia lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsque ad
*sexcenta. λῆνος ἔξωθεν τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληνοῦ ἄχρι
frenos equorum *à stadiis mille *sexcentis.
τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων ἀπὸ σταδίων χιλίων ἑξακοσίων.

CAP. XV. ιέ

Et vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile:
Καὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ μέγα καὶ θαυμαστὸν, 1
angelos septem, habentes plagas septem nouissimas: quoniam in illis
ἀγγέλους ἑπτὰ, ἔχοντας πληγὰς ἑπτὰ τὰς ἐσχάτας· ὅτι ἐν αὐταῖς
consummata est ira Dei. Et vidi tanquam mare vitreum
ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ θεοῦ. καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν ὑαλίνην 2
*eos qui vicerunt bestiam & imaginem igne mistum, & *vincentes ex bestia, & ex ima-
*μίγνυμι μεμιγμένην, καὶ τοὺς νικῶντας ἐκ τοῦ θηρίου, καὶ ἐκ τῆς εἰ-
*numerum gine eius, & *ex numero nominis eius, stantes super
κόνος αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἑστῶτας ὅτι
*cantantes mare vitreum, habentes citharas Dei. Et *cantant
τὴν θάλασσαν τὴν ὑαλίνην, ἔχοντας κιθάρας τοῦ θεοῦ. καὶ ᾄδουσι 3
canticum Moysi serui Dei, & canticum Agni, di-
τὴν ᾠδὴν μωυσέως τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ ἀρνίου, λέ-
centes, Magna & mirabilia* opera tua, Domine Deus omni-
γοντες, μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, κύριε ὁ θεὸς ὁ παντο-
sunt potens: iustæ & veræ viæ tuæ, rex
κράτωρ· δίκαιαι καὶ ἀληθιναὶ αἱ ὁδοί σου, ὁ βασιλεὺς τῶν
*seculorum. Quis non timebit te, Domine, & *glorificabit nomen tuum?
ἐθνῶν. τίς οὐ μὴ φοβηθῇ σε, κύριε, καὶ δοξάσῃ τὸ ὄνομά σου; 4
*spiritus quia solus *sanctus es: quoniam omnes gentes venient, & adora-
ὅτι μόνος ὅσιος εἶ· ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἥξουσι καὶ προσκυνή-
bunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.
σουσιν ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.
*Ecce Et post hæc vidi, & *ecce apertum est templum tabernaculi testi-
Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἠνοίγη ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρ- 5
monij in cælo. Et exierunt septem angeli, haben-
τυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ. καὶ ἐξῆλθον οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι οἱ ἔχον- 6
*templo, tes septem plagas, de *cælo, qui erant vestiti *linum,
*lapide mundo & candido, τες τὰς ἑπτὰ πληγὰς, ἐκ τοῦ ναοῦ, οἱ ἦσαν ἐνδεδυμένοι λίνον,
*φωτίζω- & purum, & splendidum, & præcincti circa pectora
νυμι καὶ περιζω- καθαρὸν, καὶ λαμπρὸν, καὶ περιεζωσμένοι περὶ τὰ στήθη
νύω zonis aureis. Et vnum de quatuor animalibus dedit
ζώνας χρυσᾶς. καὶ ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἔδωκε τοῖς 7
septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ
ἑπτὰ ἀγγέλοις ἑπτὰ φιάλας χρυσᾶς, γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ
*γεμίζο- Dei viuentis in secula seculorum. Et impletum est
μαι θεοῦ τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ ἐγεμίσθη ὁ 8
*It manifestus templum fumo *ex gloria Dei, & de virtute
ναὸς καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως

eius: & nemo poterat introire in templum, donec con-
αὐτοῦ· καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν, ἄχρι τελε-
*summarentur septem plagæ *angelorum.
σθῶσιν αἱ ἑπτὰ πληγαὶ τῶν ἀγγέλων. *septem

CAP. XVI. ις΄

Et audiui vocem magnam de templo, dicentem septem
Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ ναοῦ, λεγούσης τοῖς ἑπτὰ 1
*& *septem angelis, Ite, *effundite *phialas iræ Dei
ἀγγέλοις, ὑπάγετε, *ἐκχέατε τὰς φιάλας τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ
*ἐκχέω in terram. Et abiit primus, & effudit phialam
εἰς τὴν γῆν. καὶ ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος, καὶ ἐξέχεε τὴν φιάλην 2
suam in terram: & factum est vulnus *malum & malignum in
αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν· καὶ ἐγένετο ἕλκος κακὸν καὶ πονηρὸν εἰς τοὺς
*sæuum & pessimum homines *habentes characterem bestiæ, & *ado-
*qui habebant *in eos qui ado rauerunt
ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, καὶ τοὺς προσ-
*rantes imaginem eius. Et secundus angelus effudit
κυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐξέχεε 3
phialam suam in mare: & factus est sanguis tanquã mor-
τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἐγένετο αἷμα ὡς νε-
tui, & omnis anima viuens mortua est in mari. Et
κροῦ, καὶ πᾶσα ψυχὴ ζωῆς ἀπέθανεν ἐν τῇ θαλάσσῃ. καὶ ὁ 4
tertius *angelus effudit phialam suam *in flumina &
*super τρίτος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ
fontes aquarum: & factus est sanguis. Et audiui an-
τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων· καὶ ἐγένετο αἷμα. καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγ- 5
gelum aquarum dicentem, Iustus es *Domine, qui *es *existens, & qui *eras, sanctus,
*Domine, *es, *eras, γέλου τῶν ὑδάτων λέγοντος, δίκαιος εἶ, ὁ ὤν, καὶ ὁ ἦν, ὁ ὅσιος,
quia hæc iudicasti. Quia sanguinẽ sanctorum & prophetarum effuderunt,
ὅτι ταῦτα ἔκρινας. ὅτι αἷμα ἁγίων καὶ προφητῶν ἐξέχεαν, 6
& sanguinem eis dedisti bibere: digni *sunt. Et audiui de
*ὄνιμ καὶ αἷμα αὐτοῖς ἔδωκας πεῖν· ἄξιοί εἰσί. καὶ ἤκουσα ἐκ τοῦ 7
altari, dicentem, Etiam Domine Deus omnipotens, ve-
θυσιαστηρίου, λέγοντος, ναὶ κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ἀ-
ra & iusta iudicia tua. Et quartus angelus
ληθιναὶ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις σου. καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος 8
effudit phialam suam in solem: & datum est ei æstu
ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον· καὶ ἐδόθη αὐτῷ *καυ- *καυματί-
affligere homines *in igni. Et æstuauerunt ζω
σαι τοὺς ἀνθρώπους ἐν πυρί. καὶ ἐκαυματίσθησαν οἱ 9
homines æstu magno, & blasphemauerunt *homines
ἄνθρωποι καῦμα μέγα, καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸ
nomen Dei habentis potestatem super plagas
ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύ-
has: *& non egerunt pœnitentiã *dare illi gloriam. Et quintus *neque
*vt darent τας· καὶ οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν. καὶ ὁ πέμπτος 10
angelus effudit phialam suam super *thronum bestiæ: *sedem
ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ θηρίου· *commandu-
& factum est regnum eius tenebrosum, & *mandebant cauerunt
καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ *ἐσκοτωμένη, καὶ ἐμασῶντο τὰς *σκοτόω
linguas suas *ex labore: Et blasphemauerunt Deum μαι
τὰς γλώσσας αὐτῶν *ἐκ τοῦ πόνου· καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν θεὸν 11
*præ dolore. cæli *ex laboribus suis, & ex vulneribus suis, & non egerũt *præ doloribus
τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν ἑλκῶν αὐτῶν, καὶ οὐ με-
pœnitentiam ex operibus suis. Et sextus angelus effudit
τενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν. καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐξέχεε 12
phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: & *exic- *siccauit aquã
τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν εὐφράτην· καὶ ἐξη- *regibus
cata est aqua eius vt præpararetur via *regum
ράνθη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἑτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν
ab ortu solis. Et vidi de ore draconis,
ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου. καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος, 13
& de ore bestiæ, & de ore pseudoprophe-
καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ θηρίου, καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ψευδοπροφή-
tæ spiritus tres immundos *vt *rana. Sunt enim spi- *in modum ranarum.
του πνεύματα τρία ἀκάθαρτα ὡς βάτραχοι. εἰσὶ γὰρ πνεύ- 14
ritus dæmoniorum facientes signa, *quæ procedunt ad *lexire
ματα δαιμόνων ποιοῦντα σημεῖα, ἃ ἐκπορεύεται ἐπὶ τοὺς *& terræ
reges *habitatæ totiusq; congregare illos in præ-
βασιλεῖς τῆς οἰκουμένης ὅλης, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλε- *ad diem ma-
lium *dei illius *magnæ Dei omnipotentis. gnum
μον τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος. *qui vigilat,
Ecce venio sicut fur: beatus *vigilans, & *custodiens *custodit
ἰδοὺ ἔρχομαι ὡς κλέπτης· μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν 15
vestimenta sua, ne nudus ambuler, & videant
τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ, καὶ βλέπωσι τὴν
turpitudinem eius. Et congregauit illos in locum *illum vo- *qui vocatur
ἀσχημοσύνην αὐτοῦ. καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τόπον τὸν κα- 16
catum Hebraicè Armagedon. Et septimus angelus ef-
λούμενον Ἑβραϊστὶ ἁρμαγεδών. καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐξέ- 17
fudit phialam suam in aërem: & exiuit vox magna
χεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὸν ἀέρα· καὶ ἐξῆλθε φωνὴ μεγάλη
de templo *cæli*, à throno, dicens, Factum est.
ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοῦ θρόνου, λέγουσα, γέγονε.
Et facta sunt tonitrua, & fulgura, & voces, & terræmotus
καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ, καὶ βρονταὶ, καὶ φωναὶ, καὶ σεισμὸς 18
*non factus est ex quo homines *fuerãt sunt *nunquã fuit *fuerunt
ἐγένετο μέγας, οἷος οὐκ ἐγένετο ἀφ' οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο
super terram, talis terræmotus, sic magnus. Et facta est
ὅτι τῆς γῆς, τηλικοῦτος σεισμὸς οὕτω μέγας. καὶ ἐγένετο ἡ

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

ciuitas magna in tres partes, & ciuitates Gentium ceciderunt.
ἡ πόλις ἡ μεγάλη εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἔπεσον·
& Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi
καὶ Βαβυλὼν ἡ μεγάλη [a]ἐμνήσθη ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, δοῦναι αὐτῇ
[a]poculum vini indignationis iræ eius. Et omnis insula
τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. καὶ πᾶσα νῆσος 20
fugit, & montes non sunt inuenti. Et grando magna sicut
ἔφυγε, καὶ ὄρη οὐχ εὑρέθησαν. καὶ χάλαζα μεγάλη ὡς 21
[b]talentaria descendit de cælo in homines,
ταλαντιαία καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους,
& blasphemauerunt homines Deum [c]lex *plaga*
καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸν θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς
[c]facta grandinis: quoniam magna est [d]*plaga eius* vehementer.
χαλάζης· ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς σφόδρα.

CAP. XVII. ιζ'

[e]qui habebant Et venit vnus de septem angelis [f]*habentibus* septem phia-
Καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιά- 1
las, & locutus est mecum, dicens, Veni, ostendam tibi damnationem
λας, καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων, δεῦρο, δείξω σοι τὸ κρίμα
[e]quæ sedet meretricis magnæ, [f]*sedentu* super aquas multas:
τῆς πόρνης τῆς μεγάλης, τῆς καθημένης ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῶν πολλῶν·
Cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt
[d]μεθύομαι μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ [d]ἐμεθύσθησαν οἱ 2
[e]qui inhabitãt [f]*habitantes* terram de vino [g]*fornicationis* eius. Et abstu-
[g]prostitutionis κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς. καὶ ἀπήνεγ- 3
lit me in desertum in spiritu: & vidi mulierem sedentem
κέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι· καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην
super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem ca-
ἐπὶ θηρίον κόκκινον, γέμον ὀνομάτων βλασφημίας, ἔχον κε-
[h]erat pita septem, & cornua decem. Et mulier circundata[i]
φαλὰς ἑπτά, καὶ κέρατα δέκα. καὶ ἡ γυνὴ ἡ περιβεβλημέ- 4
[i]& purpura & coccino: [k]inaurata auro, & lapide pretioso,
νη πορφύραν καὶ κόκκινον, κεχρυσωμένη χρυσῷ, καὶ λίθῳ τιμίῳ,
& margaritis, habens aureum poculum in manu sua,
καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα χρυσοῦν ποτήριον ἐν τῇ χειρὶ αὐ-
[j]abominatione plenum [k]*abominationibus*, & [l]*immunda* fornicationis [m]*sue*.
[k]immunditia τῆς, γέμον βδελυγμάτων, καὶ τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας αὐτῆς.
[m]eius. Et in fronte eius nomen scriptum, Mysterium,
καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον, μυστήριον, 5
Babylon magna, mater fornicationum & abominationum
Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἡ μήτηρ τῶν πόρνων καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς
terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine san-
γῆς. καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁ- 6
ctorum, & de sanguine martyrum Iesu. & miratus sum
γίων, καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ. καὶ ἐθαύμασα
[n]cùm viderem [o]*videns* illam, admirationem magnam. Et dixit mihi angelus, Quare
ἰδὼν αὐτὴν θαῦμα μέγα. καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος, Διατί 7
[o]sacramentum miraris? ego tibi dicam [p]*mysterium* mulieris, & be-
ἐθαύμασας; ἐγώ σοι ἐρῶ τὸ μυστήριον τῆς γυναικὸς, καὶ τοῦ θη-
[q]quæ portat [r]quæ habet [s]fuit, [t]ascensura est [u]ibit: [x]inhabitantes
ρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτὴν, τοῦ ἔχοντος τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς, καὶ
decem cornua. Bestia quam vidisti, [s]*erat*, & non est, & [t]*futura est*
τὰ δέκα κέρατα. τὸ θηρίον ὃ εἶδες, ἦν, καὶ οὐκ ἔστι, καὶ μέλλει 8
ascendere de abysso, & in interitum [u]*abire*: &
ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγειν· καὶ
mirabuntur [x]*habitantes super* terram (quorũ non sunt scripta
θαυμάσονται οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὰ
nomina in libro vitæ à constitutione mundi)
ὀνόματα ἐπὶ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου,
videntes bestiam, quæ erat, & non est, & *aderit*.
βλέποντες τὸ θηρίον, ὅτι ἦν, καὶ οὐκ ἔστι, καὶ παρέσται.
[y]Et [z]est, qui habet *Hîc sensus*, *habens* sapientiam. septem capita, septem montes sunt,
ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν. αἱ ἑπτὰ κεφαλαί, ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν, 9
[z]super quos [a]*ubi* mulier sedet *super eos*, & reges septem sunt.
ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν, καὶ βασιλεῖς ἑπτά εἰσιν.
[b]& Quinque ceciderunt, vnus est, [c]alius nondum venit: & cùm ve-
οἱ πέντε ἔπεσον, ὁ εἷς ἐστιν, ὁ ἄλλος οὔπω ἦλθε· καὶ ὅταν ἔλ- 10
[c]breue tempus nerit, [d]*paululum* illum oportet manere. Et bestia quæ erat, & non
θῃ, ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μεῖναι. καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν, καὶ οὐκ
[d]ipsa octaua est, & [e]*ipse octauus* est, & de septem est, & in interitum
ἔστι, καὶ αὐτὸς ὄγδοός ἐστι, καὶ ἐκ τῶν ἑπτά ἐστι, καὶ εἰς ἀπώλειαν 11
vadit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt,
ὑπάγει. καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, δέκα βασιλεῖς εἰσιν, 12
qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges vnam
οἵτινες βασιλείαν οὔπω ἔλαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν
horam accipient post bestiam. Hi vnum consilium habent, &
ὥραν λαμβάνουσι μετὰ τοῦ θηρίου. οὗτοι μίαν γνώμην ἔχουσι, καὶ 13
virtutem & potestatem suam bestiæ tradent.
τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ διδόασιν.
Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos:
οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρνίου πολεμήσουσι, καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτούς· 14
[f]sunt, quoniã Dominus dominorũ est, & rex regum. & qui cum illo
ὅτι κύριος κυρίων ἐστὶ, καὶ βασιλεὺς βασιλέων· καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ,
vocati, & electi, & fideles. Et dixit mihi, Aquæ quas vi-
κλητοὶ, καὶ ἐκλεκτοὶ, καὶ πιστοί. καὶ λέγει μοι, τὰ ὕδατα ἃ εἶ- 15
disti vbi meretrix sedet, populi & *turbæ* sunt & gentes, & lin-
δες, οὗ ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶ, καὶ ἔθνη, καὶ γλῶσ-
[g]in guæ. Et decem cornua quæ vidisti, & bestia, hi
σαι. καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, καὶ τὸ θηρίον, οὗτοι μι- 16

odient fornicariam, & desolatam facient illam, &
σήσουσι τὴν πόρνην, καὶ ἠρημωμένην ποιήσουσιν αὐτὴν, καὶ
nudam *facient illam*, & carnes eius manducabunt, &
γυμνὴν ποιήσουσιν αὐτὴν, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται, καὶ
ipsam concremabunt *in* igni. *Nam* Deus [h]dedit in cor-
17 αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρί. ὁ γὰρ θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρ- [h]enim
da eorum [i]*facere sententiam eius*, & *facere sententiam*
δίας αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ ποιῆσαι γνώμην [i]vt facit quod placitũ est illæ vt dent
vnam, & *dare* regnum suum bestiæ, donec con-
μίαν, καὶ δοῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ, ἄχρι τελε-
summentur verba Dei. Et mulier quam vidisti, est ciuitas
18 σθήσονται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἣν εἶδες, ἔστιν ἡ πόλις
magna, [k]habens regnum super reges terræ. [k]quæ habet
ἡ μεγάλη, ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

CAP. XVIII. ιη'

Et post hæc vidi alium angelum descendentem de
1 Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ
cælo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est à
οὐρανοῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην· καὶ ἡ γῆ [a]ἐφωτίσθη ἐκ τῆς [a]φωτίζω
gloria eius. Et exclamauit in [b]*forti voce*, dicens, Cecidit, ce- [b]fortitudine,
2 δόξης αὐτοῦ. καὶ ἔκραξεν ἐν ἰσχυρᾷ φωνῇ, λέγων, ἔπεσεν ἔ-
cidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmo-
πεσε Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμό-
niorũ, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia
νων, καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου, καὶ φυλακὴ
omnis volucris immundæ, & odibilis. Quia de ira
3 παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου, καὶ μεμισημένου· ὅτι ἐκ τοῦ θυμοῦ
vino fornicationis eius biberunt omnes gentes, &
τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς [c]πεπώκασι πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ [c]ποτίζω
reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores
βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι τῆς
terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. Et audiui
4 γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνους αὐτῆς ἐπλούτησαν. καὶ ἤκουσα
aliam vocem de cælo, dicentem, Exite de illa
ἄλλην φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν, Ἐξέλθετε ἐξ αὐτῆς ὁ
populus meus, ne [d]*communicetis peccatis* eius, & [d]participes sitis
λαός μου, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς, καὶ delictorum
de plagis eius, *vt* non accipiatis. Quoniam [e]*adhæserunt* [e]peruenerunt
5 ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς, ἵνα μὴ λάβητε. ὅτι ἐκολλήθησαν
eius peccata vsque ad cælum, & recordatus est *eius*
αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι ἄχρι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐμνημόνευσεν αὐτῆς ὁ
Deus [f]*iniustitias* eius. Reddite illi sicut & ipsa red- [f]iniquitatum
6 θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς. ἀπόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀ-
didit vobis, & duplicate *ei* duplicia secundum opera eius.
πέδωκεν ὑμῖν, καὶ διπλώσατε αὐτῇ διπλᾶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς·
in poculo quo miscuit, miscete illi duplum.
ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ ἐκέρασε, κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν. [g]κεράννυω
Quanta glorificauit *seipsam*, & in deliciis fuit, tantum date illi [g]Quantum,
7 ὅσα ἐδόξασεν ἑαυτὴν, καὶ ἐστρηνίασε, τοσοῦτον δότε αὐτῇ
[h]*cruciatum*: quia in corde suo dicit, *Quia* sedeo re- [h]tormétum, &
βασανισμόν· ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει, ὅτι κάθημαι βα- luctum:
gina, & vidua non sum, & luctum non videbo. [i]*Propter hoc* [i]Ideo
8 σίλισσα, καὶ χήρα οὐκ εἰμὶ, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω. διὰ τοῦτο
in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus,
ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἥξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς, θάνατος, καὶ πένθος,
& fames; & *in* igne comburetur: quia fortis [k] Dominus Deus [k]est
καὶ λιμὸς, καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται· ὅτι ἰσχυρὸς κύριος ὁ θεὸς [l]qui iudicabit
[l]iudicans illam. Et flebunt, & plangent [m] super illam [m]se
9 ὁ κρίνας αὐτήν. καὶ [n]κλαύσουσι, καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὴν οἱ [n]κλαίω
reges terræ, [o]cum illa [p]*fornicantes*, & [q]*luxurian-* [o]qui
βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ [r]στρηνιάσαν- [p]fornicati sunt,
[q]res, cùm viderint fumum incendii eius: *A* lon- [q]in deliciis vi-
10 τες, ὅταν βλέπωσι τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς· ἀπὸ μα- xerunt,
gè stantes propter timorem [s]*cruciatus* eius, dicentes, [r]στρηνιάω
κρόθεν ἑστηκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, λέγοντες, [s]tormentorum
Væ, væ ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis: quoniã
οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη Βαβυλὼν, ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά· ὅτι
vna hora venit iudicium tuum. Et [t]*mercatores* terræ [u]*plorant*, [t]negotiatores
11 μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου. καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαίουσι [u]flebunt,
& [x]*lugent* super illam: quoniam merces eorum nemo [y]*emit* [x]lugebunt
καὶ πενθοῦσιν ἐπ' αὐτῇ, ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράζει [y]emet
amplius: Merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & mar-
12 οὐκέτι· γόμον χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ λίθου τιμίου, καὶ μαρ-
garitæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & coccini: &
γαρίτου, καὶ βύσσου, καὶ πορφύρου, καὶ σηρικοῦ, καὶ κοκκίνου· καὶ
omne lignum thyinum, & [z]*omne vas eburneum*, & [z]*omne vas* [z]omnia vasa
πᾶν ξύλον θύϊνον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάντινον, καὶ πᾶν σκεῦος eboris,
ex ligno pretioso, & [a]*ære*, & ferro, & marmore, [z]omnia vasa de
ἐκ ξύλου τιμιωτάτου, καὶ χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, καὶ μαρμάρου, lapide
Et cinamomum, & [b]*suffitus*, & *vnguentum*, & *thus*, & [a]æramento,
13 καὶ κινάμωμον, καὶ θυμιάματα, καὶ μύρον, καὶ λίβανον, καὶ [b]odoramento-
vinum, & *oleum*, & *similam*, & *triticum*, & *iumenta*, & o- rum, & vngu-
οἶνον, καὶ ἔλαιον, καὶ σεμίδαλιν, καὶ σῖτον, καὶ κτήνη, καὶ πρό- enta, & thuris, &
ues: & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & [c]*animas* ho- vini, & olei, &
βατα· καὶ ἵππων, καὶ ῥαίδων, καὶ σωμάτων, καὶ ψυχὰς ἀνθρώ- similæ, & triti-
minum. Et poma desiderij animæ tuæ discesserunt à ci, & iumento-
14 πων. καὶ ἡ ὀπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου ἀπῆλθεν ἀπὸ rum, & ouũ, [c]animarum
te, & omnia pinguia & præclara perierunt à te,
σοῦ, καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ ἀπώλοντο ἀπὸ σοῦ,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

[a] inuenient iam
[b] qui sunt
[c] tormentorum

& non amplius non [a]*inuenies* illa. Mercatores horum [b]diuites
ἢ οὐκέτι οὐ μὴ εὑρήσῃς αὐτά. οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτή- 15
facti, ab ea à longè stabunt propter timorem [c]*cru-*
σαντες ἀπ' αὐτῆς ἀπὸ μακρόθεν στήσονται διὰ τὸν φόβον τοῦ βα-
ciatus eius, flentes, ac lugentes; Et dicentes,
σανισμοῦ αὐτῆς, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες· καὶ λέγοντες, 16
Væ, væ ciuitas illa magna [d]*circumamicta*
οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἡ περιβεβλημένη βύσσινον καὶ πορ-
byſſo, & pur-
φυροῦν καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσῷ καὶ λίθῳ τι-
pura & coccino, & deaurata [e]*in* auro & lapide pre-
μίῳ καὶ μαργαρίταις· ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦ- 17
tioſo, & margaritis: Quoniam vna hora [d]*deſerta* ſunt tantæ di-
τος· καὶ πᾶς κυβερνήτης, καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ τόπον πλέων,
uitiæ: & omnis gubernator, & omnis [e]*in* [d]*nauibus nauigans,*
καὶ ναῦται, καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔστη-
& nautæ, & [e]*quotquot mare* operantur, à longè ſte-
σαν, καὶ ἔκραζον βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, 18
terunt, Et clamauerunt videntes [e]*fumum* incendij eius,
λέγοντες, τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; καὶ ἔβαλον χοῦν 19
dicentes, Quæ ſimilis ciuitati huic magnæ? Et miſerunt puluerē
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἔκραζον κλαίοντες καὶ πενθοῦντες,
ſuper capita ſua, & clamauerunt flentes, & lugentes,
καὶ λέγοντες, οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἐν ᾗ ἐπλούτησαν πάν-
& dicentes, Væ væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti ſunt om-
τες οἱ ἔχοντες τὰ πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς·
[f]*qui habebant* nes: [f]*habentes* naues in mari de [e]*pretio* eius,
[e]*pretiis*
ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη. εὐφραίνου ἐπ' αὐτῇ οὐρανέ, καὶ οἱ 20
quoniã vna hora deſolata eſt. Exulta ſuper eam cælum, &
ἅγιοι, καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ προφῆται· ὅτι ἔκρινεν ὁ θεὸς τὸ
ſancti, & Apoſtoli, & Prophetæ: quoniam iudicauit Deus
κρῖμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς. καὶ ἦρεν εἷς ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον 21
iudicium veſtrum de illa. Et ſuſtulit vnus angelus fortis lapidem
ὡς μύλον μέγαν, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν, λέγων, οὕτως ὁρ-
quaſi molarem magnum, & miſit in mare, dicens, [f]*Sic* im-
[f]*Hoc*
μήματι βληθήσεται Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις, καὶ οὐ μὴ εὑρε-
petu mittetur Babylon illa magna ciuitas, & non inue-
[g]*vltrà iam.*
θῇ ἔτι. καὶ φωνὴ κιθαρῳδῶν, καὶ μουσικῶν, καὶ αὐλητῶν, καὶ 22
nietur [g]*amplius.* Et vox citharœdorum, & muſicorum, & tibia canentium, &
[h]*tuba,*
σαλπιστῶν οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης
[h]*clangentium* non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis
τέχνης οὐ μὴ εὑρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν
artis non inuenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in
σοὶ ἔτι. καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φωνὴ νυμφίου 23
te amplius. Et lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox ſponſi
καὶ νύμφης οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι· ὅτι οἱ ἔμποροί σου ἦσαν οἱ
& ſponſæ non audietur in te adhuc: quia mercatores tui erant
[i]*principes*
μεγιστᾶνες τῆς γῆς, ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου [k]ἐπλανήθησαν
[i]*magnates* terræ, quia in [k]*veneficio tuo* errauerunt
πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἐν αὐτῇ αἵματα προφητῶν καὶ ἁγίων 24
omnes gentes: Et in ea [l]*ſanguines* Prophetarum & ſanctorū
εὑρέθη, καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.
[l]*qui interfecti ſunt*
omnium [m]*mactatorum* in terra.

CAP. XIX. ιθ'

[m]*tutbarū multarum*

Et poſt hæc audiui quaſi vocem [m]*turbæ multæ magnam*
Καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ μεγάλην 1
[n]*Laus,*
in cælo, dicentium, Alleluia. [n]Salus, & vir-
ἐν τῷ οὐρανῷ, λεγόντων, ἀλληλούϊα. ἡ σωτηρία, καὶ ἡ δυνα-
tus, & gloria [o]Dei noſtri. Quia vera & iuſta iu-
[o]*Deo noſtro eſt.*
μις, καὶ ἡ δόξα τοῦ θεοῦ ἡμῶν. ὅτι ἀληθιναὶ καὶ δικαίαι αἱ κρί- 2
dicia ſunt eius. [p]*quia* iudicauit [q]*meretricem magnam,* quæ corrupit
[p]ſunt [q]qui
σεις αὐτοῦ, ὅτι ἔκρινε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην, ἥτις [r]διέφθειρε τὴν
terram in [r]*fornicatione* ſua, & vindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorū
[r]de meretrice magna,
γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς, καὶ ἐξεδίκησε τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ
[r]διαφθείρω
[r]proſtitutione
de [s]*manu* eius. Et iterum [t]*dixit,* Alleluia: & fu-
[s]manibus
ἐκ χειρὸς αὐτῆς. καὶ δεύτερον εἰρηκαν, ἀλληλούϊα. καὶ ὁ κα- 3
[t]dixerunt,
mus eius aſcendit in ſecula ſeculorum. Et ceciderunt
πνὸς αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ ἔπεσον 4
ſeniores vigintiquatuor, & quatuor animalia, &
οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἰκοσιτέσσαρες, καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, καὶ
adorauerunt Deum ſedentem ſuper thronum, dicen-
προσεκύνησαν τῷ θεῷ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ, λέγον-
tes, Amen. alleluia. Et vox de throno exiuit, di-
τες, ἀμήν· ἀλληλούϊα. καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ θρόνου ἐξῆλθε, λέ- 5
cens, [u]*Laudate Deum noſtrum* omnes ſerui eius, & [u]*timentes*
[u]Laudem dicite Deo noſtro
γουσα, [x]αἰνεῖτε τὸν θεὸν ἡμῶν πάντες οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ οἱ φο-
[x]qui timetis
[x]αἰνέω
mentes eum [y]*parui* & magni. Et audiui quaſi vo-
[y]puſilli
[y]magnæ,
βούμενοι αὐτὸν, οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι. καὶ ἤκουσα ὡς φω- 6
cem turbæ [z]*multæ,* & ſicut vocem aquarum multarum, & ſicut vocem
[z]magnorum,
νὴν ὄχλου πολλοῦ, καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν
tonitruorum [a]*fortium,* dicentium, Alleluia: quoniam regnauit Dominus
[a]ἀγαλλιάομαι
βροντῶν ἰσχυρῶν, λεγόντων, ἀλληλούϊα· ὅτι ἐβασίλευσε κύριος
Deus noſter omnipotens. Gaudeamus & exultemus,
ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ παντοκράτωρ. χαίρωμεν καὶ [b]ἀγαλλιῶμεν, καὶ 7
& demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni, &
[b]cooperiat ſe
δώσωμεν τὴν δόξαν αὐτῷ, ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ ἀρνίου, καὶ
vxor eius præparauit ſeipſam. Et datum eſt illi vt [c]*amiciatur*
[c]enim,
ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτήν. καὶ ἐδόθη αὐτῇ ἵνα πε- 8
byſſino ſplendēti & candido. *nam* byſſinum [d],
ριβάληται βύσσινον λαμπρὸν καὶ καθαρόν. τὸ γὰρ βύσσινον,

iuſtificationes ſanctorum ſunt. Et *dicit* mihi, Scribe, Bea- [a]dixit
τὰ δικαιώματα τῶν ἁγίων ἐστί. καὶ λέγει μοι, γράψον, μα-
ri [b]*illi* ad cœnam nuptiarum Agni vocati. & dicit
[b]qui [c]ſunt.
καρίοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου κεκλημένοι. καὶ λέγει
mihi, Hæc verba vera ſunt Dei. Et cecidi an-
μοι, οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοί εἰσι τοῦ θεοῦ. καὶ ἔπεσον ἔμπροσ- 10
te pedes eius [c]*adorare* eum: & dicit mihi, Vide
[c]vt adorarem
θεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυνῆσαι αὐτῷ· καὶ λέγει μοι, ὅρα
ne: conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum habentium
[d]feceris:
μή· σύνδουλός σού εἰμι, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τὴν
teſtimonium Ieſu. [e]Deum adora: *nam* teſtimonium [f]
[e]enim
μαρτυρίαν Ἰησοῦ· τῷ θεῷ προσκύνησον· ἡ γὰρ μαρτυρία τοῦ
Ieſu, eſt ſpiritus prophetiæ. Et vidi cælum
Ἰησοῦ ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας. καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν 11
apertum: & ecce equus albus, & [d]*ſedens* ſuper eum [e]qui ſedebat
ἀνεῳγμένον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν
[f]vocatus Fidelis & Verax, & [g]*in* iuſtitia iudicat &
[f]vocabatur
καλούμενος πιστὸς καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ
[g]cum
[h]pugnat.
[h]*belligerat.* [i]At oculi [k] eius [l]flamma ignis, & in ca-
[i]autem [k]ſicut
πολεμεῖ. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ φλὸξ πυρός, καὶ ἐπὶ τὴν κε- 12
pite eius diademata multa: habens *nomina* ſcri-
φαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά· ἔχων ὄνομα γεγραμμέ-
pta, & nomen ſcriptum, quod nemo nouit niſi ipſe.
νον, καὶ ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός.
Et [m]*circumindutus veſtimentum tinctum* ſanguine: & vo-
[m]veſtitus erat
veſte aſperſa
καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον βεβαμμένον αἵματι· καὶ κα- 13
catur nomen eius, Verbum Dei. Et exercitus
λεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. καὶ τὰ στρατεύματα
qui [k] in cælo, ſequebantur eum in equis albis, [m]*in*
[k]ſunt [m]veſtiti
τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐπὶ ἵπποις λευκοῖς, [n]ἐνδε-
[n]ἐνδύομαι
duti byſſino albo [o]mundo. Et de ore eius [o]&
δυμένοι βύσσινον λευκὸν καθαρόν. καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ 15
procedit gladius [p]*lanceps,* acutus, vt in ipſo percutiat
[p]lex vtraq; parte
ἐκπορεύεται ῥομφαία δίστομος, ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ
Gentes: & ipſe [q]*paſcet* eas in virga ferrea: &
[q]reget
τὰ ἔθνη· καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· καὶ
ipſe calcat [r]*lacum* vini furoris iræ Dei
[r]torcular
αὐτὸς πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ
omnipotentis. Et habet in veſtimento & in femore
τοῦ παντοκράτορος. καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν 16
ſuo *nomen* ſcriptum, Rex regum, & Dominus [s]*do-*
[s]dominantiũ.
αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον, βασιλεὺς βασιλέων, καὶ κύριος κυ-
minorum. Et vidi vnum angelum ſtantem in ſole, & clamauit
ρίων. καὶ εἶδον ἕνα ἄγγελον ἑστῶτα ἐν τῷ ἡλίῳ, καὶ ἔκραξε 17
voce magna, dicens omnibus auibus [t]*volantibus in*
[t]quæ volabant
φωνῇ μεγάλῃ, λέγων πᾶσι τοῖς ὀρνέοις τοῖς πετωμένοις ἐν
per
[u]*medio* cæli, Venite [x]congregamini ad cœnam magnam
[u]medium [x]&
μεσουρανήματι, δεῦτε [y]συνάχθητε εἰς τὸ δεῖπνον τὸ μέγα τοῦ
[y]συνάγω
Dei: Vt manducetis carnes regum, & carnes tribuno-
θεοῦ· ἵνα φάγητε σάρκας βασιλέων, καὶ σάρκας χιλιάρ- 18
rum, & carnes fortium, & carnes equorum, & ſeden-
χων, καὶ σάρκας ἰσχυρῶν, καὶ σάρκας ἵππων, καὶ τῶν καθημέ-
tium in ipſis, & carnes omnium, liberorumque & ſeruorum,
νων ἐπ' αὐτῶν, καὶ σάρκας πάντων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων,
[z]paruorumque & magnorum. Et vidi beſtiam, & re-
[z]& puſillorum
μικρῶν τε καὶ μεγάλων. καὶ εἶδον τὸ θηρίον, καὶ τοὺς βασι- 19
ges terræ, & exercitus eorum congregatos [a]*facere*
[a]ad faciendum
λεῖς τῆς γῆς, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συνηγμένα ποιῆσαι
prælium cum [b]*ſedente* in equo, & cum exer-
[b]illo qui ſedebat
πόλεμον μετὰ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου, καὶ μετὰ τοῦ στρατεύ-
citu eius. Et apprehenſa eſt beſtia, & cum ea pſeu-
[c]πιάομαι
ματος αὐτοῦ. καὶ ἐπιάσθη τὸ θηρίον, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ψευ- 20
dopropheta, qui fecit ſigna coram ipſo, *in* quibus ſedu-
[c]eos qui acce-
δοπροφήτης ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπλά-
xit [d]*accipientes* characterem beſtiæ, & [e]*ado-*
perunt
νησε τοὺς λαβόντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, καὶ τοὺς προσκυ-
rantes imaginem eius. viui miſſi ſunt hi duo in
[e]qui adorauerunt
νοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ· ζῶντες [f]ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν
ſtagnum ignis [g]*ardens in ſulphure.* Et cæteri occiſi
[f]βάλλομαι
[g]ardentis & ſulphuris.
λίμνην τοῦ πυρὸς τοῦ καιομένου ἐν θείῳ. καὶ οἱ λοιποὶ ἀπε- 21
ſunt in gladio ſedentis ſuper equum,
κτάνθησαν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου, τῇ
[h]*procedente* de ore ipſius: & omnes aues ſatu-
[h]qui procedit
ἐξελθούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ πάντα τὰ ὄρνεα ἐχορ-
ratæ ſunt *ex* carnibus eorum.
τάσθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

CAP. XX. κ'

Et vidi angelum deſcendentem de cælo, habentem
Καὶ εἶδον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα τὴν 1
clauem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua.
κλεῖν τῆς ἀβύσσου, καὶ ἅλυσιν μεγάλην ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ.
Et apprehendit draconem, ſerpentem antiquum, qui eſt dia-
καὶ ἐκράτησε τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν τὸν ἀρχαῖον, ὅς ἐστι διά- 2
bolus & Satanas, *ſeducens habitatam totam,* & ligauit
βολος καὶ ὁ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, καὶ ἔδησεν
eum [i]mille annos, Et miſit eum in abyſſum, & clau-
[i]per
αὐτὸν χίλια ἔτη. καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον, καὶ ἔκλεισ- 3
ſit, & ſignauit ſuper illum, vt non ſeducat amplius gentes,
σε, καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα μὴ πλανᾷ ἔτι τὰ ἔθνη,

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

donec consummentur mille anni: & post hæc oportet illum solui
ἄχρι τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη· καὶ μετὰ ταῦτα δεῖ αὐτὸν λυθῆναι
parum tempus. Et vidi thronos, & sederunt super eos, &
μικρὸν χρόνον. καὶ εἶδον θρόνους, καὶ ἐκάθισαν ἐπ' αὐτούς, καὶ
iudicium datum est illis. & animas securi percussorum propter
κρῖμα ἐδόθη αὐτοῖς· καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πεπελεκισμένων διὰ
testimonium Iesu, & propter verbum Dei, & qui non
τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ οἵτινες οὐ
adorauerunt bestiam, neque imaginem eius, & non acceperunt
προσεκύνησαν τὸ θηρίον, οὔτε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔλαβον
characterem in frontem suam, & in manum suam:
τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν·
& vixerunt, & regnauerunt cum Christo mille annis. Et cæ-
καὶ ἔζησαν, καὶ ἐβασίλευσαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ χίλια ἔτη. καὶ οἱ λοι-
teri mortuorum non vixerunt donec consummentur mille anni. hæc illa
ποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη· αὕτη ἡ
resurrectio prima. Beatus & sanctus habens partem in
ἀνάστασις ἡ πρώτη. μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ
resurrectione prima: in his secunda mors non habet
ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει
potestatem: sed erunt sacerdotes Dei, & Christi: & regnabunt
ἐξουσίαν· ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ βασιλεύσουσι
cum illo mille annis. Et cùm cõsummati fuerint mille anni, solue-
μετ' αὐτοῦ χίλια ἔτη. καὶ ὅταν τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη, λυθή-
tur Satanas de carcere suo: & exibit seducere
σεται ὁ σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ· καὶ ἐξελεύσεται πλανῆσαι
Gentes quæ in quatuor angulis terræ, Gog & Ma-
τὰ ἔθνη τὰ ἐν τοῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς γῆς, τὸν Γὼγ καὶ τὸν Μα-
gog, congregare eos in prælium: quorum numerus sicut
γώγ, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον· ὧν ὁ ἀριθμὸς ὡς ἡ
arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, &
ἄμμος τῆς θαλάσσης. καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς, καὶ
circuierunt castra sanctorum, & ciuitatem dile-
ἐκύκλευσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἠγαπη-
ctam. Et descendit ignis de cælo à Deo, & deuo-
μένην. καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ κατέ-
rauit eos. Et diabolus seducens eos missus est in
φαγεν αὐτούς. καὶ ὁ διάβολος ὁ πλανῶν αὐτοὺς ἐβλήθη εἰς τὴν
stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopro-
λίμνην τοῦ πυρὸς καὶ θείου, ὅπου καὶ τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπρο-
pheta & cruciabuntur die ac nocte in secula
φήτης, καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
seculorum. Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem
αἰώνων. καὶ εἶδον θρόνον μέγαν λευκὸν, καὶ τὸν καθήμενον
super eum, cuius à conspectu fugit cælum & terra, & locus
ἐπ' αὐτὸν, οὗ ἀπὸ τοῦ προσώπου ἔφυγεν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ τόπος
non est inuentus eis. Et vidi mortuos, magnos, &
οὐχ εὑρέθη αὐτοῖς. καὶ εἶδον τοὺς νεκροὺς, τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς
pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: &
μικροὺς ἑστῶτας ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ βιβλία ἀνεῴχθησαν· καὶ
alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui
ἄλλο βιβλίον ἀνεῴχθη, ὅ ἐστι τῆς ζωῆς· καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ
ex scriptis in libris, secundum opera ipsorum.
ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις, κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.
Et dedit mare eos qui in eo mortuos, & mors
καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς ἐν αὐτῇ νεκροὺς, καὶ ὁ θάνατος
& infernus dederunt suos ipsorum mortuos: & iudicati sunt vnusquisque secundũ
καὶ ὁ ᾅδης ἔδωκαν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ
opera ipsorum. Et mors & infernus missi sunt in
τὰ ἔργα αὐτῶν. καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾅδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν
stagnum ignis: hæc est mors secunda, stagnum
λίμνην τοῦ πυρός· οὗτός ἐστιν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος ἡ λίμνη
ignis. Et si quis non inuentus est in libro vitæ scri-
τοῦ πυρός. καὶ εἴτις οὐχ εὑρέθη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς γε-
ptus, missus est in stagnum ignis.
γραμμένος, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

CAP. XXI. κα΄

Et vidi cælum nouum, & terram nouam: nam primum cæ-
Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν, καὶ γῆν καινήν. ὁ γὰρ πρῶτος οὐρα-
lum, & prima terra abiit, & mare non est iam.
νὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ παρῆλθε, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι.
Et ciuitatem sanctam Hierusalem nouam vidi descen-
καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνου-
dentem à Deo de cælo paratam, sicut sponsam or-
σαν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἡτοιμασμένην, ὡς νύμφην κε-
natam viro suo. Et audiui vocem magnam
κοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης
de throno, dicentem, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus,
ἐκ τοῦ θρόνου, λεγούσης, ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων,
& habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse
καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν· καὶ αὐτοὶ λαοὶ αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς
Deus eorum erit cum eis. Et absterget omnem lachrymam ab
ὁ θεὸς ἔσται μετ' αὐτῶν. καὶ ἐξαλείψει πᾶν δάκρυον ἀπὸ
oculis eorum, & mors non erit vltrà, neque luctus,
τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος,
neque clamor, neque dolor non erit vltrà: quia prima abierunt.
οὔτε κραυγὴ, οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι, ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθον.
Et dixit sedens in throno, Ecce noua facio omnia.
Καὶ εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ, ἰδοὺ καινὰ ποιῶ πάντα.
& dicit mihi, Scribe: quia hæc verba vera & fidelia sunt.
καὶ λέγει μοι, γράψον· ὅτι οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ καὶ πιστοί εἰσι.
Et dixit mihi, factus sum alpha & ω, initium & finis: ego
καὶ εἶπέ μοι, γέγοναν τὸ α καὶ τὸ ω, ἀρχὴ καὶ τέλος· ἐγὼ
sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis.
τῷ διψῶντι δώσω ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν.
Vincens possidebit hæc: & ero illi Deus, & il-
ὁ νικῶν κληρονομήσει ταῦτα, καὶ ἔσομαι αὐτῷ θεὸς, καὶ αὐ-
le erit mihi filius. timidis autem, & incredulis, & execra-
τὸς ἔσται μοι υἱός. τοῖς δὲ δειλοῖς, καὶ ἀπίστοις, καὶ ἐμβδε-
toribus, & abominandis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis,
λυγμένοις, καὶ φονεῦσι, καὶ πόρνοις, καὶ φαρμακοῖς,
& idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum in
καὶ εἰδωλολάτραις, καὶ πᾶσι τοῖς ψευδέσι, τὸ μέρος αὐτῶν ἐν
stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors se-
τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θείῳ, ὅ ἐστιν ὁ θάνατος ὁ δεύ-
cunda. Et venit vnus de septem angelis habentibus
τερος. καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς
septem phialas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est
ἑπτὰ φιάλας γεμούσας τῶν ἑπτὰ πληγῶν τῶν ἐσχάτων, καὶ ἐλάλησε
mecum, dicens, Veni, ostendam tibi vxorem, sponsam
μετ' ἐμοῦ, λέγων, δεῦρο, δείξω σοι τὴν γυναῖκα, τὴν νύμφην τοῦ
Agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum & al-
ἀρνίου. καὶ ἀπήνεγκέ με ἐν πνεύματι ἐπ' ὄρος μέγα καὶ ὑψη-
tum, & ostendit mihi ciuitatem magnam sanctam Hierusalem des-
λὸν, καὶ ἔδειξέ μοι τὴν πόλιν τὴν μεγάλην τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ κα-
cendentem de cælo à Deo: Habentem gloriam
ταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ
Dei: lumen eius simile lapidi pretiosissimo, tanquam lapidi ia-
θεοῦ· ὁ φωστὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ, ὡς λίθῳ ἰά-
spidi crystallizanti: habentem murum magnum & altum:
σπιδι κρυσταλλίζοντι· ἔχουσαν τεῖχος μέγα καὶ ὑψηλόν·
Habentem portas duodecim, & in portis angelos
ἔχουσαν πυλῶνας δώδεκα, καὶ ἐπὶ τοῖς πυλῶσιν ἀγγέλους
duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt duodecim tri-
δώδεκα, καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἃ ἐστι τῶν δώδεκα φυ-
buum filiorum Israel. Ab orientibus portæ tres, &
λῶν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. ἀπὸ ἀνατολῶν πυλῶνες τρεῖς, καὶ
ab aquilone portæ tres, & ab Austro portæ tres, & ab
ἀπὸ βορρᾶ πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ νότου πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ
occasibus portæ tres. Et murus ciuitatis habens funda-
δυσμῶν πυλῶνες τρεῖς. καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμε-
menta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apo-
λίους δώδεκα, καὶ ἐπ' αὐτοῖς δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀπο-
stolorum Agni. Et loquens mecum habebat mensuram calamum
στόλων τοῦ ἀρνίου. καὶ ὁ λαλῶν μετ' ἐμοῦ εἶχε μέτρον κάλαμον
aureum, vt metiretur ciuitatem, & portas eius.
χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν καὶ τοὺς πυλῶνας αὐτῆς.
Et ciuitas quadrangularis sita est, & longitudo eius quanta?
καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κεῖται, καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς ὅσον τὸ
latitudo: & mensus est ciuitatem calamo ad stadia duo-
πλάτος· καὶ ἐμέτρησε τὴν πόλιν τῷ καλάμῳ ἐπὶ σταδίους δώδε-
decim millium duodecim. longitudo, & latitudo, & altitudo eius
κα χιλιάδων δώδεκα. τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς
æqualia sunt. Et mensus est murum eius centum quadraginta
ἴσα ἐστί. καὶ ἐμέτρησε τὸ τεῖχος αὐτῆς ἑκατὸν τεσσαράκοντα
quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli. Et erat
τεσσάρων πηχῶν, μέτρον ἀνθρώπου, ὅ ἐστιν ἀγγέλου. καὶ ἦν ἡ
structura muri eius iaspis: & ciuitas aurum mun-
ἐνδόμησις τοῦ τείχους αὐτοῦ ἴασπις· καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθα-
dum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciui-
ρὸν, ὅμοιον ὑέλῳ καθαρῷ. καὶ οἱ θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς πό-
tatis, omni lapide pretioso ornata: fundamentum primum,
λεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμημένοι· ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος,
iaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quar-
ἴασπις· ὁ δεύτερος, σάπφειρος· ὁ τρίτος, χαλκηδών· ὁ τέταρ-
tum, smaragdus: Quintum, sardonyx: sextum, sardius:
τος, σμάραγδος· ὁ πέμπτος, σαρδόνυξ· ὁ ἕκτος, σάρδιος·
septimum, chrysolithus: octauum beryllus: nonum, topa-
ὁ ἕβδομος, χρυσόλιθος· ὁ ὄγδοος, βήρυλλος· ὁ ἔνατος, τοπά-
zius: decimum, chrysoprasus: vndecimum, hyacinthus: duo-
ζιον· ὁ δέκατος, χρυσόπρασος· ὁ ἑνδέκατος, ὑακίνθινος· ὁ δω-
decimum, amethystus. Et duodecim portæ, duodecim mar-
δέκατος, ἀμέθυστος. καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες, δώδεκα μαρ-
garitæ, vnaquæque portarum erat ex vna margarita.
γαρίται, ἀνὰ εἷς ἕκαστος τῶν πυλώνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτου·
& platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrũ perlucidũ.
καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως χρυσίον καθαρὸν, ὡς ὕαλος διαυγής.
Et templum non vidi in ea: nam Dominus Deus omnipo-
καὶ ναὸν οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ· ὁ γὰρ κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκρά-
tens, templum illius est, & Agnus. Et ciuitas non lopus habet
τωρ, ναὸς αὐτῆς ἐστι, καὶ τὸ ἀρνίον. καὶ ἡ πόλις οὐ χρείαν ἔχει
sole, neque luna, vt luceant in ea: nam gloria
τοῦ ἡλίου, οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ· ἡ γὰρ δόξα τοῦ
Dei illuminauit eam, & lucerna eius Agnus. Et am-
θεοῦ ἐφώτισεν αὐτὴν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἀρνίον. καὶ περι-
bulabunt Gentes per lumen eius: & reges
πατήσουσι τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς· καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς
terræ afferent gloriam & honorem suum in illam.
γῆς φέρουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν.

ἀ λύω
modicò tempore.
ᵇ ledes: leas,
ᵇ decollatorum
ᵇ πελεκίζω
ᶜ nec
ᵈ eius
ᵈ frontibus aut
ᵈ manibus suis:
ᵉ est
ᶠ qui habet
ᵍ & seducet
ʰ sunt super
ʰ angulos
ⁱ & cõgregabit
ⁱ est
ᵏ φεύγω
ˡ pusillos
ᵐ his quæ scri-
ᵐ pta erant
ⁿ erant
ᵒ suos qui in
ᵒ ipsis erant
ᵒ iudicatum
ᵒ est de singulis
ᵖ qui
ᵠ enim
ʳ lego Ioannes
ˢ κοσμέω-
ˢ μαι
ᵗ throno,
ᵘ & dicit
ᵘ fidelia
ᵘ dixit
ᵘ fidelissima,
ᵘ Factũ est. ego
ˣ Qui vicerit
ˣ autem,
ˣ execratis,
ʸ erit
ʸ & homicidis
ᶻ Ierusalem
ᶻ Hierusalem
ᵃ claritatem
ᵃ & pretioso,
ᵃ iaspidis, sicut
ᵃ crystallum:
ᵃ & habebat
ᵇ nomina
ᶜ oriente
ᶜ occasu,
ᵈ qui loquebatur
ᵈ harundineam
ᵈ auream,
ᵈ & murum.
ᵉ μετρέω
ᵉ in quadro po-
ᵉ sita
ᵉ tanta est
ᵉ & de arũdine per
ᵉ millia: &
ᶠ lex lapide ia-
ᶠ spide: ipsa verò
ᵍ sunt, per sin-
ᵍ gulas: & singu-
ᵍ læ portæ, erant
ᵍ ex singulis mar-
ᵍ garitis.
ʰ enim
ⁱ leget
ʲ claritas
ᵏ est
ˡ in lumine
ᵐ suam

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

Et portæ eius non claudentur ‖die. nox enim non
ἡ οἱ πυλῶνες αὐτῆς οὐ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας. νὺξ γὰρ ἔσται 25
erit illic. Et afferent gloriam & honorem Gentium
ἐκεῖ. καὶ οἴσουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐθνῶν 26
in illam. Et non introibit in eam ‖omne commune, &
εἰς αὐτήν. καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν πᾶν κοινὸν, καὶ 27
facies abominationem & mendacium, *si non* scripti in
ποιῶν βδέλυγμα καὶ ψεῦδος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ
libro vitæ Agni.
βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίου.

CAP. XXII. κβ'

Et ostendit mihi fluuium *purum* aquæ vitæ, splendidum
Καὶ ἔδειξέ μοι ποταμὸν καθαρὸν ὕδατος ζωῆς, λαμπρὸν 1
tanquam crystallum, procedentem de ‖throno Dei, & Agni.
ὡς κρύσταλλον, ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ ἀρνίου.
In medio plateæ eius, & ‖fluminis, *hinc & hinc*
ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς καὶ τοῦ ποταμοῦ, ἐντεῦθεν καὶ ἐν- 2
hinc lignum vitæ, ‖*faciens* fructus duodecim, per *menses unumquemque*
τεῦθεν ξύλον ζωῆς, ποιῶν καρποὺς δώδεκα, κατὰ μῆνα ἕκαστον
reddens fructum suum: & folia ligni ad sani-
ἀποδιδοὺς τὸν καρπὸν αὐτοῦ· καὶ τὰ φύλλα τοῦ ξύλου εἰς θερα-
tatem Gentium. Et omne maledictum non erit ‖illic: &
πείαν τῶν ἐθνῶν. καὶ πᾶν κατάθεμα οὐκ ἔσται ἐκεῖ· καὶ ὁ 3
‖*thronus* Dei & Agni in illa erunt: & serui eius ser-
θρόνος τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου ἐν αὐτῇ ἔσται· καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λα-
uient illi. Et videbunt faciem eius: & no-
τρεύσουσιν αὐτῷ. καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ τὸ ὄνο- 4
men eius in frontibus eorum. Et nox non erit ‖illic, &
μα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ νὺξ οὐκ ἔσται ἐκεῖ, καὶ 5
opus non ‖*habent lucerna, &* lumine solis: quoniam Dominus Deus illu-
χρείαν οὐκ ἔχουσι λύχνου, καὶ φωτὸς ἡλίου· ὅτι κύριος ὁ θεὸς φω-
minabit illos: & regnabunt in secula seculorum.
τιεῖ αὐτούς· καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Et ‖*dicit* mihi, Hæc verba ‖*fidelia* & vera: & Dominus
καὶ λέγει μοι, Ἑτοῖ οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί· καὶ κύριος ὁ 6
Deus spirituum propheterarum misit angelum suum
θεὸς τῶν πνευμάτων τῶν προφητῶν ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ
ostendere seruis suis quæ oportet fieri ‖*in celeritate.* Ecce ve-
δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει. ἰδοὺ ἔρχο- 7
nio velociter. beatus ‖*custodiens* verba prophetiæ
μαι ταχύ. μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ
libri huius. Et ego Ioannes ‖*audiens & videns* hæc.
βιβλίου τούτου. κἀγὼ ἰωάννης ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα· 8
& postquã audissem & vidissem, cecidi ‖*adorare* ante
καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ ἔβλεψα, ἔπεσον προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν
pedes angeli, ‖ostendentu mihi hæc. Et *dicit* mihi, Vide
ποδῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεικνύοντός μοι ταῦτα. καὶ λέγει μοι, ὅρα 9
ne: conseruus tuus sum, & fratrum tuorum propheratum, ‖*seruan-*
μή· σύνδουλός σού εἰμι, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, τῶν τη-
tium verba libri huius. Deum adora.
ρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου. τῷ θεῷ προσκύνησον.
Et dicit mihi, Ne signauetis verba prophetiæ
καὶ λέγει μοι, μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ 10
libri huius: *quia* tempus‖ propè est. ‖*Nocens* no-
βιβλίου τούτου· ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστιν. ὁ ἀδικῶν ἀδικησά- 11
cent adhuc, & ‖*sordidus* sordescat adhuc, & *iustus* iustitiam
τω ἔτι, καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι· καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην
faciat adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. Ecce venio ci-
ποιησάτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι. ἰδοὺ ἔρχομαι τα- 12
tò, & merces mea cum‖me, reddere vnicuique ‖*vt opus erit*
χύ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον ἔσται
eius. Ego* alpha & ω, principium & finis, primus &
αὐτοῦ. ἐγὼ τὸ α καὶ τὸ ω, ἀρχὴ & τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ 13
nouissimus. Beati ‖*facientes mandata sua,* vt sit
ἔσχατος. μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἵνα ἔσται 14
potestas eorum in ligno vitæ, & ‖*portis* in-
ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλ-
trent in ciuitatem. Foris canes, & venefici, &
θωσιν εἰς τὴν πόλιν. ἔξω οἱ κυνες, καὶ οἱ φαρμακοὶ, καὶ οἱ 15
‖*fornicatores,* & homicidæ, & ‖*idololatræ,* & omnis ‖*amans* &
πόρνοι, καὶ οἱ φονεῖς, καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς φιλῶν καὶ
faciens mendacium. Ego Iesus misi angelum meum testifi-
ποιῶν ψεῦδος. ἐγὼ ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου μαρτυρῆ- 16
cari vobis hæc in ecclesiis. Ego sum radix & genus
σαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις. ἐγώ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος
Dauid, stella splendida ‖matutina. Et Spiritus &
τοῦ δαβὶδ, ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός. καὶ τὸ πνεῦμα καὶ 17
sponsa dicunt, Veni. & ‖*audiens* dicat, Veni. & ‖*sitiens*
ἡ νύμφη λέγουσιν, ἔρχου. καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω, ἔρχου. καὶ ὁ διψῶν
veniat, ‖*volens* accipiat aquam vitæ gratis. Contestor‖
ἐρχέσθω, ὁ θέλων λαβέτω ὕδωρ ζωῆς δωρεάν. μαρτυρῶ 18
ego omni audienti verba prophetiæ libri huius:
ἐγὼ παντὶ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου·
Si quis apposuerit ad hæc, apponet super illum Deus *septem*
ἐάν τις ἐπιθῇ ἐπ' αὐτά, ἐπιθήσει ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς ἐπτὰ
plagas scriptas in libro isto. Et si quis
πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. καὶ ἐάν τις 19
‖abstulerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet
ἀφέλῃ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφέλοι
Deus partem eius de ‖*ligno* vitæ, & de ciuitate
ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ *ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς
sancta, ‖*scriptis* in libro isto. Dicit ‖*te-*
ἁγίας, τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. λέγει ὁ μαρ- 20
stans hæc. etiam venio citò. amen. *etiam* veni Domine Iesu.
τυρῶν ταῦτα· ναὶ ἔρχομαι ταχύ· ἀμήν. ναὶ, ἔρχου κύριε ἰησοῦ.
Gratia Domini‖ Iesu Christi cum omnibus ‖*sanctis.* amen.
ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων. ἀμήν. 21

*per diem.
*ἡμέρας
*aliquid coinquinatum, aut nisi qui sunt
*ἔτι
*ex vtraque parte
*differens
*menses singulos
*amplius:
*sedes
*vltrà,
*regebũt lumine lucernæ, neque
*φωτίζω
*dixit
*fideliſſima sunt,
*cirò. Et
*δείκνυμι
*qui custodit
*qui ‖audiui, & vidi
*vt adorarem
‖qui ostẽdebat
*dixit
‖feceris: *enim
*& eorum qui ſeruant

*prophetiæ
‖enim
*Qui nocet
*qui in ſordibus eſt,
*qui eſt
‖iuſtificetur
*eſt,
‖ſecundum opera ſua,
*ſum
*qui lauant ſtolas ſuas:
‖per portas
‖impudici,
‖idolis ſeruientes,
*qui amat
*facit
*&
*qui audit,
*qui ſitit,
‖& qui vult
‖enim
*diminuerit
‖libro
*βίβλου
*& de his quæ ſcripta ſunt
‖qui teſtimonium perhibet iſtorum.
*noſtri
*vobis.

FINIS.
ΤΕΛΟΣ.

NOVVM *hoc testamentum Græcum cum interpretatione Latina de verbo reddita, à* CHRISTOPHORO PLANTINO, *sumptu & diligentia penè incredibili excusum,* BENEDICTVS ARIAS MONTANVS *doctor Theologiæ, atque ad id operis à Philippo* II. *Hispaniarum Rege legatus, singulis ad vnguem examinatis, quidquid in hoc opere Christianæ Reip. exhibetur, approbauit. Datum Antuerpiæ Calend. Decembr. Anno à Christo nato* CIↃ IↃ LXXI.

B. Arias Montanus

HANC Noui Testamenti Latinam interpretationem quam ad Græci idiomatis rationẽ, & proprietatem expendit, atque inter Græci contextus lineas describendam curauit D. Bened. Arias Montanus Hispalensis, Philippi II. Catholici Regis legatus, nos infrascripti Theologi, quibus ex eiusdẽ Regis mandato à Louanienſi Academia id muneris commissum fuerat, examinauimus; & ad Græci contextus phrases faciliùs percipiendas, Latinamque editionẽ vulgatam multis in locis illustrandam, vtilem iudicauimus. Actum Louanij VIII. Calendas Apriles, Anno CIↃ. IↃ. LXXI.

Augustinus Hunnæus S. Theol. Doctor & Professor Regius.
Cornelius Reyneri Goudanus S. Theol. ordinarius Professor.
Joannes VVilhelm. Harlemius S. Theologiæ Licentiatus.

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja

SACER
ARRAT
B

(c) Comunidad Autónoma de La Rioja